
Lp 27.133
3154
23
(4)
1650 SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL:
CHRISTO ET ECCLESIAE
The gift
of
Mr Joshua Bates
of
London,
Recd 17 Aug
1835
N. Hurd Sc.
BOSTON.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ LIBRI XXXVII.

EX EDITIONE GABRIELIS BROTIER

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN TERTIUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER VI.

Asiæ pars altera.

I. (I.) PONTUS Euxinus, antea ab inhospitali feritate Axenos[a] appellatus,[1] peculiari invidia naturæ sine ullo fine indulgentis[b] aviditati maris, et ipse inter Europam[2] Asiamque funditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras, et partem earum aucta inanitate[3][c] abstulisse: non irrupisse fractis montibus, Calpeque Africæ avulsa tanto majora absorbuisse, quam reliquerit, spatia: non per Hellespontum Propontida infudisse, iterum terris devoratis: a Bosporo quoque in aliam vastitatem[d] panditur nulla

CAP. I. 1 Chiffl. *appellatus est.*—2 Pinetus, *in Europam.*—3 Gronov. et edd. vett. *immanitate.* Lectionem nostram ex omnibus codd. restituit Harduinus, eumque secuti recentt. Vid. Turneb. Advers. XII. 19. Mox, *Calpeque*

NOTÆ

[a] *Axenos*] Auctor Peripli Ponti Euxini, pag. 18. Τὸν Πόντον τὸν πρὶν Ἄξενον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, κ. τ. λ. Vide quæ diximus IV. 24.

[b] *Indulgentis*] Rapacitati maris tanta subinde terrarum spatia absorbenda et obtegenda permittentis.

[c] *Aucta inanitate*] Aucto vehementer eo spatio, quod incoli jam propter aquarum illuvionem non potest. Vide Not. et Emend. num. 1.

[d] *In aliam vastitatem*] In vastissimum mare, quem Pontum Euxinum vocant.

satietate, donec exspatianti lacus Mæotii rapinam suam jungant.[4][e] Invitis hoc accidisse terris, indicio sunt tot angustiæ, atque tam parva naturæ repugnantis intervalla, ad Hellespontum octingentorum[f] septuaginta quinque passuum:[5] ad Bosporos[g] duos, vel bubus meabili transitu: unde nomen ambobus, et jam quædam[6] in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumque latratus invicem audiuntur:[h] vocis etiam humanæ commercia, inter duos orbes manente[7] colloquio, nisi cum idipsum auferunt venti. Mensuram Ponti a Bosporo ad Mæotium lacum quidam fecere $\overline{\text{XIV}}$. triginta[i] octo mill. D. passuum.[8] Eratosthenes centum minorem.[j] Agrippa a Calchedone ad Phasin $\overline{\text{X}}$. mill.[k] Inde Bosporum Cimmerium trecenta sexaginta mill. Nos intervalla generatim ponemus comperta in nostro ævo, quando etiam in ipso ore[l] Cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus[m] Bospori est amnis Rhe-

Abila avulsa margo ed. Frankf. 1582.—4 Ita ex codd. emend. Harduinus. *lacus Mæotis rapinam suam jungat* Basil. et margo ed. Frankf. 1582. *lacus a Mæoti rapinam suam jungant* Gronov. et al.—5 Chiffl. *DCCC. XXV. passuum.* —6 Idem codex, *etiam quædam;* Gronov. et edd. vett. *et tanquam.*—7 Alii ap. Pintian. *manante;* alii ap. eund. *meante,* ut paulo ante, *vel bubus meabili transitu:* et sic margo ed. Frankf. 1582.—8 Ita codd. Regg. et al. ap. Brotier. item Ed. princeps et aliæ vett. ante Harduinum. Numerus *D.* non legi-

NOTÆ

[e] *Jungant*] Per fretum Cimmerium suas aquas misceant, quæ terras sorbent.

[f] *Octingentorum*] Sive, quod idem est, septem stadiorum intervallo, ut dictum est IV. 18. aliasque sæpius.

[g] *Bosporos*] Thracium, Cimmeriumque. Græcis Βόσπορος, a bovis transitu, propter freti angustias.

[h] *Invicem audiuntur*] Ab utroque littore.

[i] *$\overline{XIV}$. triginta*] Hoc est, quatuordecies centenum, ac triginta et octo mill. pass.

[j] *Centum minorem*] Hoc est, centum millibus passuum minorem facit mensuram, ut sint tantum millia pass. omnino tredecies centena ac triginta octo.

[k] *$\overline{X}$. mill.*] Hoc est, decies centena passuum millia. Strabo enim lib. XII. pag. 548. a fano Calchedonio, usque ad Phasin navigationem ait obtinere stadiorum millia octo, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ μέχρι Φάσιδος περὶ ὀκτακισχιλίους σταδίους εἰσίν. Quamobrem Agrippæ et Strabonis mensura fere cum Eratosthenica congruit.

[l] *In ipso ore*] In mensura definienda angustiarum Cimmerii freti.

[m] *Ergo a faucibus*] Hæc Solinus, cap. 43. pag. 72. et Martianus lib. VI. cap. de Phrygia, pag. 221.

bas,[n] quem aliqui Rhesum[o] dixerunt. Deinde Psillis,[9] [p] portus Calpas.[q] Sagaris[r] fluvius[10] ex inclytis: oritur in Phrygia,[s] accipit vastos amnes, inter quos Tembrogium[t] et Gallum:[u] idem Sangarius a plerisque dictus, a quo incipiunt[11] [v] Mariandyni sinus,[w] oppidumque Heraclea[x] Lyco

tur in Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—9 *Deinde Syris* Chiffl.—10 Ita emend. Harduinus ex codd. eumque secuti recentt. Ovid. ex Ponto, IV. 10. 47. ' Huc Lycus, huc Sagaris, Peninsque, Hypanisque, Cratesque,' &c. *Sangaris* Tolet. et Chiffl. *Sangarius* edd. vett. et Gronov.—11 Gronov. *dictus Coralius, a quo, &c.* alii: *dictus Coralius: a quo, &c.* Mox, *Mariandrini sinus* Chiffl. *Maryandini sinus* Gronov. et edd. vett. Deinde, *Celeci fluvio appositum* margo edd. Dalec. et Gronov. *Lyco flumini oppositum* Gronov. et al. post Dalec. Lectionem nostram ex codd. et edd. antiq. rece-

NOTÆ

[n] *Rhebas*] 'Ῥῆβας, Arriano in Periplo: Stephano: Scylaci, pag. 32. Festus Avienus, in Descript. Orbis, vs. 974. 'Rhebas, argento similem qui porrigit undam, Rhebas, cyanei qui disjicit æquora Ponti.'

[o] *Aliqui Rhesum*] Ita Solinus et Martian. Sed vereor magnopere, ne ii qui Rhesum hunc vocarunt, 'Ῥῆσον Homericum, de quo Strabo lib. XIII. p. 602. quem Ida mons effudit, affinitate vocis, cum Rheba confuderint.

[p] *Psillis*] Ψίλλις Ptolem. v. 1. Ψίλλης Straboni, lib. XII. pag. 543. ceteris Ψίλις.

[q] *Portus Calpas*] Stephano, p. 347. Κάλπη λιμήν. Et Arriano item in Periplo, ex Xenoph. A cognomine, ut apparet, amne influente, portui nomen inditum. Meminit amnis illius Strabo, cum Psillide et Sangario, loc. cit. Item Ptolem.

[r] *Sagaris*] Solinus, loc. cit. *Sagaris fluvius, dictusque a plerisque Sangarius.* Straboni loc. cit. Σαγγάριος. *Sagaris* hodieque appellatio esse in usu dicitur apud indigenas.

[s] *In Phrygia*] Stadiis circiter CL. a Pesinunte.

[t] *Tembrogium*] Qui Livio Thymbres, lib. XXXVIII. pag. 474. 'Sangarius,' inquit, 'ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, miscetur ad Bithyniam Thymbreti fluvio. Inde major jam geminatis aquis per Bithyniam fertur,' &c. Vide Notas et Emend. num. 2.

[u] *Et Gallum*] Γάλλος Straboni loc. cit. Claudian. in Eutrop. II. 263. 'Dindyma fundunt Sangarium, vitrei qui puro gurgite Galli Auctus Amazonii defertur ad æquora Ponti.'

[v] *A quo incipiunt*] A Sangario nimirum. Vide Notas et Emend. num. 3.

[w] *Mariandyni sinus*] Nomen ei sinui dedere finitimi Μαριανδυνοὶ, de quibus Pausanias lib. I. pag. 340. Μαριανδυνία χώρα, Stephano pag. 444. Hodie *le Golfe de Sangari*, cui nomen oppidum fecit in ipso ostio cognominis fluvii positum.

[x] *Heraclea*] Ponti cognominata, a vicino mari, Ponticaque provincia. Mariandynorum urbs a Mela vocatur, I. 19. 'Ab Argivo,' inquit, 'Hercule condita, cui famæ fidem adjecit, quæ juxta est Acherusia palus,' de qua mox. Vetus Gordiani tertii nummus, quem Occo perperam legit, ΗΡΑΚΛΕΩΤΩΝ ΠΟΝΤΩ, pro ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤ. Hercules ibi effingitur canem ex antro extractum mactans.

flumini[y] appositum. Abest[z] a Ponti ore millibus ducentis: portus Acone,[a] veneno aconito dirus, specus Acherusia.[b] Flumina: Pædopides,[12 c] Callichorum,[d] Sonautes.[e] Oppidum Tium,[f] ab Heraclea[g] triginta octo millibus pass. Fluvius Billis.[13 h]

pit Harduinus.—12 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Pedopyles* Gronov. et edd. vett. Mox, *Callichætum* Vet. Dalec.—13 *Bilis* Gronov. et al.

NOTÆ

Hodie *Penderacki*.—' Alius ejusdem oppidi nummus caput Herculis exhibet laureatum: parte altera, clavam Herculis erectam: cum epigraphe, ΗΡΑΚΛΕΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, latere sinistro: dextro: ΗΒ pro Ἡρακλεία Βιθυνίας, ut nunc quidem videtur. Infra, ΤΡΑΚΩΝ. nomen magistratus. Est ex ære mediocri, apud D. Abb. de Fontenu.' *Ed. sec.*

y *Lyco flumini*] Solinus loc. cit. Ovid. ex Ponto, IV. 10. 47. 'Huc Lycus, huc Sagaris,' &c. Vide Notas et Emend. num. 4.

z *Abest*] Abest Heraclea millibus pass. ducentis ab ipsis Ponti angustiis. A fano Calchedonio, in ipsis Bosphori faucibus posito, Strabo distare ait stadiis circiter mille et quingentis, hoc est, passuum millibus centum octoginta octo.

a *Acone*] Acone Solino et Martiano. Stephano, Ἀκόναι, πολίχνιον πλησίον Ἡρακλείας, ubi multa ille et de *cotibus*, quas ἀκόνας vocant, et de aconito.

b *Acherusia*] Mela I. 19. 'Juxta Heracleam specus est Acherusia, ad Manes (ut aiunt) pervius: atque inde extractum Cerberum existimant.' Ita et Solin. loc. cit.

c *Pædopides*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffletius et Paris. Editi, *Pedopyles*.

d *Callichorum*] Ποταμὸς Καλλίχορος Paphlagoniæ attributus a Scylace, pag. 32. Marciano Heracl. pag. 103. et Arriano in Periplo, Ὀξείνης. De eo Ammianus, lib. XXII. pag. 214. 'Flumina Callichori ex facto cognominati: quod superatis post triennium Indicis nationibus, ad eos tractus Liber reversus circa hujus ripas virides et opacas orgia pristina revocavit, et choros,' &c.

e *Sonautes*] Contracte dictum pro *Soonautes*. Acheronti flumini in Mariandynis id nomen dedisse, Σοωναύτης, Nisæos Megarenses, qui Heracleam condiderunt, auctor est Apoll. Rhod. Argon. II. 748. Vocis etymon Scholiastes explicat: Ἐπειδὴ πάντας τοὺς ναυτιλλομένους διασώζειν, ἀπαθεῖς ἔχων καὶ ἠρεμαίους λιμένας, quod nautis salutem portus sui opportunitate afferat.

f *Tium*] Ptolem. v. 1. Τῖον. 'Hodie intercidit 'Tios oppidum,' ' inquit Mela, loc. cit. 'Milesiorum quidem colonia, sed jam soli gentisque Paphlagonum.' Steph. pag. 657. Τίος, πόλις Παφλαγονίας. At Straboni Τήϊον, lib. XII. pag. 543. Philetæri patria, a quo Attalici reges.

g *Ab Heraclea*] Scribit Menippus in Paphlagoniæ periplo, apud Steph. loc. cit. distare Tium ab Heraclea stadiis CCCLXX. ἀπὸ Ἡρακλείας εἰς Τῖον πόλιν, καὶ ποταμὸν Βίλλαιον, στάδιοι τριακόσιοι ἑβδομήκοντα. Hæc milliaria efficiunt XLVI. et ducentos passus.

h *Billis*] Ita libri Mss. omnes.

II. (II.) Ultra quem [i] gens Paphlagonia,[1] quam Pylæmeniam [j] aliqui dixerunt, inclusam [k] a tergo Galatia. Oppidum Mastya [l] Milesiorum, deinde Cromna.[m] Quo loco Henetos [2] adjicit [n] Nepos Cornelius, a quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat.[3] [o] Sesamum oppidum, quod nunc Amastris.[p] Mons Cytorus [q] a Tio LXIII. mill. passuum.[4] [r] Oppida: Cimolis,[s] Stephane:[t] amnis Parthenius.[u] Promontorium Carambis [v] vasto ex-

CAP. II. 1 *Ultra fluvium Billim gens est Paphlagonia* cod. Dalec. Mox, *Pylæmoniam* Chiffl.—2 *Venetos* Vet. Dalec.—3 Chiffl. *credere putat.*—4 Ita ex codd. emend. Harduinus, eumque secuti recentt. *LXIV. mill. passuum* edd.

NOTÆ

Steph. Βίλαιος. Scholiastes Apoll. ad Argon. II. 791. Βιλλαῖος ποταμὸς Παφλαγονίας. Marcianus Heracl. pag. 102. Βίλλαιος· οὗτος ποταμὸς ὁρίζει Βιθυνίαν.

[i] *Ultra quem*] Martianus, loc. cit.

[j] *Pylæmeniam*] Ut Ægypti Ptolemæi, Bithyniæ Nicomedes, sic Paphlagoniæ reges Pylæmenes vocabantur, ab antiquo illo Pylæmene, cujus Homerus meminit in Bœotia, Iliad. B. Hinc regio ipsa Pylæmenia dicta. Strabo, pag. 543. Vide et Livium, lib. I. p. 2.

[k] *Inclusam*] Martian. loc. cit. iisdem verbis. Sensus est, Paphlagoniam ab ortu Galatia, quam attingit, claudi.

[l] *Mastya*] Μαστύα a Milesiis condita, ut Tium. Forte Μόσον vel Μόστον Ptolemæi, in Galatia, v. 6.

[m] *Cromna*] Κρώμνα πόλις Παφλαγονίας, Steph. pag. 390. Κρῶμνα χωρίον, Marciano Heracl. pag. 104.

[n] *Henetos adjicit*] Ἐνετοὶ . . . . ᾤκουν παρὰ Παφλαγονίαν, Steph. Primariam Paphlagonum gentem Strabo appellat, loc. cit. Vide Notas et Emend. num. 5.

[o] *Credi postulat*] Nepoti Strabo subscribit lib. XII. pag. 544. qui lib. IV. abire in alias partes videbatur. Subscribit et Scymnus pag. 16. Curtius item, III. 8. Liviusque: et Solinus cap. 44. pag. 72. Alii a Venetis Galliæ populis, quorum Cæsar meminit, duci originem Venetorum Italiæ malunt.

[p] *Amastris*] Dionysii Heracleæ tyranni uxor Amastris suo nomine urbem insignivit, e quatuor pagis conflatam, Sesamo, Cytoro, Cromna, Tio. Strabo lib. XII. pag. 544. Ipsa arx Sesamus Melæ I. 19. Σήσαμος ἀκρόπολις Straboni. Nummi vet. ΑΜΑϹΤΡΙΑΝΩΝ. Hodie *Semastro*.

[q] *Cytorus*] Cujus Maro meminit, Georg. II. 437. 'Et juvat undantem buxo spectare Cytorum.'

[r] *LXIII. mill. pass.*] Ita R. 1. 2. &c. ac Solinus, cap. 44. pag. 72.

[s] *Cimolis*] Κίμωλις Strab. lib. XII. pag. 545. Κωμλὶς Marciano Heracl. pag. 105.

[t] *Stephane*] Στεφάνη κώμη Marciano, Heracl. loc. cit. Στεφανὶς, πόλις Μαριανδυνῶν Stephano, pag. 617.

[u] *Parthenius*] Παρθένιος ποταμὸς ἐν μέσῳ τῆς Ἀμαστριανῶν πόλεως ῥέων, Steph. pag. 528. Strabo, pag. 543. Mela I. 19. Vide Notas et Emend. num. 6.

[v] *Carambis*] Κάραμβις Straboni, pag. 545. Huic promontorio alterum op-

cursu, abest a Ponti ostio CCCXXV. mill.[w] passuum:[5] vel, ut aliis placuit,[x] CCCL. mill. Tantundem[x] a Cimmerio, aut, ut aliqui maluere, CCCXII. M. D. Fuit et oppidum eodem nomine,[y] et aliud inde Armene:[6z] nunc est colonia Sinope,[a] a Cytoro[7] CLXIV. millibus. Flumen Evarchum:[b] gens Cappadocum, oppidum Gaziura,[c] et Gazelum:[d] amnis Halys,[e] a radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque decurrens. Oppida: Gangre,[f] Carusa,[8 g] Amisum liberum,[h]

vett. et Gronov.—5 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CCCXV. mill. pass.* Gronov. et edd. vett.—6 *Armine* Gronov. et al. ante Harduin.—7 *Synope, Cyteros* cod. Dalec. *Sinope Pteria a Cytoro* al. ap. eundem. Mox, *Flumen Varetum, gens, &c.* edd. vett. et Gronov.—

NOTÆ

ponitur, versus boream, quod Κρίου μέτωπον, ceu *frontem Arietis*, vocant. His duobus Euxinum mare in duo veluti maria dispescitur. Carambis hodie, *Capo Pisello*.

[w] *CCCXXV. mill.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. &c. Martianus, lib. VI. cap. de Phrygia, pag. 221. legit, *CCXX.* tantum, sed vitiose, ut constat, deficiente, ut minimum, centenarii nota.

[x] *Tantundem*] Martianus loc. cit.

[y] *Eodem nomine*] Κάραμβις πόλις Ἑλληνὶς, Scylaci pag. 32.

[z] *Armene*] Ἀρμένη κώμη Marciano Heracl. pag. 105. Ἀρμένη πόλις Ἑλληνὶς καὶ λιμὴν Scylaci, pag. 32. Sinopensium pagus Straboni, pag. 545. Et Armenen et Carambin intercidisse jam inde ab ævo suo Plinius contestatur familiari illo suo, 'fuit.' Mela I. 19. 'Quæ Paphlagoniam finit, Armene.'

[a] *Sinope*] Σινώπη Diogenis Cynici patria: Mithridatis quoque Eupatoris appellati, ortu, regno, sepulcroque nobilis. Coloniæ eo deductæ testes sunt nummi veteres, Caracallæ C. I. AV. SINOP. 'Colonia Julia Augusta Sinopensis,' apud Patinum, pag. 299. et Getæ, pag. 317. C. I. F. SINOPES. 'Colonia Julia Felix Sinope,' vel 'Sinopensis.' Ulpianus item, lib. L. Dig. tit. 15. de Censibus.

[b] *Evarchum*] Εὔαρχος. Vide Notas et Emend. num. 7.

[c] *Gaziura*] Τὰ Γαζίουρα παλαιὸν βασίλειον, *antiqua regia*, Straboni lib. XII. pag. 547. Vide Notas et Emend. num. 8.

[d] *Gazelum*] Γάλωρον, ut arbitror, Ptolemæi v. 6. inter Sinopen, et Halys fluminis ostia.

[e] *Halys*] Gillio nunc, *Casilirmar*. Scholiast. Apollon. ad Argon. II. 366. Ἅλυς ποταμὸς Παφλαγονίας.

[f] *Gangre*] Γάγγρα Stephano pag. 191. Hic Synodus Gangrensis habita. Postea Theodosiam Gangrorum aiunt appellatam, unde detorta hodie nomenclatura *Toria* vocetur.

[g] *Carusa*] Κάρουσσα πόλις Ἑλληνὶς Scylaci pag. 32. Καροῦσα Marciano Heracl. pag. 106. Vide Notas et Emend. num. 9.

[h] *Amisum liberum*] Ab Augusto Cæsare post Actiacam victoriam libertate donatum, ut auctor Strabo lib. XII. p. 547. Ἀμισὸς Ptolem. v. 6. et

a Sinope CXXX. mill.[i] passuum. Ejusdemque nominis[j] sinus tanti recessus, ut Asiam pæne insulam faciat, CC. mill. passuum aut amplius[9] per continentem ad Issicum Ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas jure dici, Doricam, Ionicam, Æolicam, ceteras Barbarorum[k] esse. Amiso junctum fuit oppidum Eupatoria,[l] a Mithridate conditum. Victo eo,[m] Pompeiopolis utrumque appellatum est.[10]

III. (III.) Cappadocia[a] intus habet coloniam Claudii

8 *Carissa* eædem edd.—9 ' Ita optime codd. Regg. 1. 2. et Ed. pr. Perperam in recentt. edd. emendatum, *haud amplius*. Quod manifeste falsum est; cum Amisenus sinus ab Issico distet, ut minimum, 250. mill. pass.' *Brotier.* *aut amplius* etiam Chiffl.—10 Chiffl. *utrumque Pompeiopolis appellatum est*.

NOTÆ

Strab. aliisque. Amisum Plinius de more dixit, quoniam ' oppidum ' subintellexit. Nummus Hadriani, in Thes. Goltzii ΑΜΙΣΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ.

[i] *CXXX. mill.*] Vide Notas et Emend. num 10.

[j] *Ejusdemque nominis*] Sinus Amisenus, tam vasto recessu in ortum secedens, et in meridiem reflexus, ut Asiam, quam minorem vocamus, (veteres Asiam intra Taurum et intra Halym dixere,) pæne insulam faciat.

[k] *Barbarorum*] Vernaculo ac proprio, non Græco fere sermone utentium.

[l] *Eupatoria*] A Mithridate, cui Eupatoris nomen fuit. Solin. cap. 44. pag. 72. Martian. lib. VI. pag. 222.

[m] *Victo eo*] A Pompeio. Vide VII. 27. Igitur urbes duæ junctæ, Eupatoria et Amisos, in Pompeii nomen transiere. Eupatoria nova urbs attexta veteri fuit a Mithridate. Sic Appian. in Mithrid. Utrumque Pompeiopoleos nomine appellatum. Πομπηϊούπολις, πόλις Παφλαγονίας, ἡ Πομπηϊόπολις. Steph. p. 558. Hodie *Amid.*

[a] *Cappadocia*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 45. pag. 73. Martian. lib. VI. cap. de Cappad. pag. 222. nomen habet. Ἀρχελαΐς ab Archelao Cappadociæ rege, cujus regnum Tiberius in provinciæ formam redegit, teste Suetonio in ejus vita, cap. 37.—[r] Alii porro sunt, qui in editione Vulgata, et in Græco, Cappadoces appellantur, Hebraice כַּפְתֹּרִים *Caphtorim.* Isthmum illum olim ii tenuere, qui est inter duos sinus Arabici sive Rubri maris, Ælaniticum et Heroopoliticum, simul cum Philisthinis, qui exinde egressi terram Chanaan de suo nomine terram Philistiim appellarunt, Gen. x. 13. 14. et I. Paral. I. 12. ' At vero Mesraim genuit Ludim...et Phetrusim et Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthiim et Caphtorim.' Mesraim Ægyptios esse constat, quorum pars et soboles Philisthiim et Caphtorim fuere: qui ex Ægypto egressi in vicino habitarunt tractu terrarum. Deutr. II. 23. ' Hevæos quoque qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces (Hebraice כַּפְתֹּרִים) expulerunt: qui egres-

Cæsaris Archelaidem, quam præfluit Halys. Oppida: Co-

NOTÆ

si de Cappadocia deleverunt eos et habitaverunt pro illis.' Cappadocia Hebraice כפתר est. Egressi inde Cappadoces expulerunt et deleverunt, hoc est, interfecerunt Hevæos, illius regionis incolas, quæ est ab Haserim usque Gazam. Est autem חצרים prope desertum Pharan, ut constat ex Num. XIII. 1. 'Profectusque est populus de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan.' Nam sive fœminina declinatione חצרות dixeris, sive חצרים masculina, nihil interest. Hoc exemplo Israëlitas suos Moses incitabat ad expellendos, delendosque Chananæos, sicut hi Cappadoces sive Caphtoræi delevere, hoc est interficiendo expulere Hevæos; et filii Esau Horræos, Deutr. II. 12. Jam. Jer. XLVII. 4. 'Depopulatus est enim Dominus Palæstinos reliquias insulæ Cappadociæ.' In Hebræo, insulæ כפתור. At insulæ profecto nomen omnino credi vocat, Cappadociam illam intelligi, quæ a profanis scriptoribus, atque in ipsis etiam libris Novi Testamenti Cappadocia nuncupatur: quam qui insulam appellabit, æque risum de se præbebit, ac si Persidem insulam velit esse. Neque enim aliter Cappadocia Asiatica mari, quam Persis, alluitur, aut ex Judæa per mare petitur. At insulam nominari terrarum angustias inter duo maria, quem Isthmum dicimus, Sacris Scriptoribus familiare est. Unde in insigni illo Isaiæ vaticinio, de quo Christus dux gentium instituitur, XLIX. 1. 'Audite insulæ, et attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, &c. 'Insulæ' sunt provinciæ populi Rom. in quibus erat præcipue futura sedes religionis Christianæ. Insulæ autem idcirco pleræque ex illis appellantur, quod fere mari cinguntur, aut gemino certe latere mari alluuntur; ut Hispania, Italia, Græcia; præter insulas proprie dictas; cujusmodi sunt Anglia, Sicilia, Creta, Cyprus, Sardinia, Corsica. Et Gen. X. 5. post enumerationem filiorum Japheth, de iis dicitur: 'Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam, et familias suas in nationibus suis.' Denique Amos IX. 7. 'Numquid non Israël ascendere feci de terra Ægypti, et Palæstinos de Cappadocia, et Syros de Cyrene?' Cappadocia ibi quoque כפתור est, unde Palæstini ascendisse dicuntur æque ac Israëlitæ de terra Ægypti, ac Syri de Cyrene; hoc est, Palæstine sive Cappadoces a meridie, ubi mare Rubrum est; et Syri, hoc est, Damasceni, ab Aquilone, ubi Cyrene illa nobis esse videtur. Nam Syri quidem Damasceni sunt, Is. VII. 4. 8. Cyrene, Cyrrhestice regio nobis videtur esse, Plinio memorata V. 19. longe supra Damascum et Antiochiam, ad Boream. Et hic locus etiam collatus cum allato superius, Deutr. II. 23. docet esse eosdem Cappadoces ac Philistiim, seu veteres Palæstinos, aut certe conjunctissimos, sociosque: siquidem egressi de Cappadocia Cappadoces alii esse non possunt, quam quos ascendere fecit Deus de Cappadocia Palæstinos, ad delendos Hevæos, veteres incolas terræ illius, quam Palæstini deinde occuparunt. Gradationem etiam in hac oratione servari apparet, ordinemque temporis, sed retrogradum: Syros nimirum egressos de Cyrene fuisse prius, quam egrederentur Philistiim sive Cappadoces de sua Cappadocia; et hos an-

mana, quod Sarus:[b] Neocæsaream,[c] quod Lycus:[d] Amasiam,[e] quod Iris in regione Gazacena.[f] In Colopena[g] vero Sebastiam et Sebastopolin. Hæc parva, sed paria supra dictis. Reliqua sui parte Melitam,[h] a Semiramide condi-

NOTÆ

tequam Israëlitæ egrederentur de Ægypto. Itaque mari Rubro egressi Israëlitæ in illam ipsam primum intulere pedem, quæ veterum Cappadocum sive Palæstinorum sedes fuerat. Ex his manifestum est, in libris v. Testamenti, ut Æthiopiam ab Africana diversam, sic etiam Cappadociam aliam longe esse ab Asiatica; quæ hoc nomen obtinuisse videtur circa regum Medorum initia, et ex illa ætate apud omnes scriptores. Nec alibi priscos illos Cappadoces posse collocari, quam in illo, quem diximus, Isthmo, qui nimirum inter utrumque intimum maris Rubri sinum protenditur. Geminum illum maris R. sinum describit Plin. XI. 33.' *Ed. sec.*

[b] *Comana, quod Sarus*] Hoc est, quod oppidum Sarus amnis præfluit. Τὰ Κόμανα Strab. lib. XII. p. 535. et Appiano in Mithrid. pag. 214. Διὰ μὲν οὖν τῆς πόλεως ταύτης ὁ Σάρος ῥεῖ ποταμὸς, inquit Strabo, qui hanc Cataoniæ urbem adjudicat: alteram deinde ejusdem nominis ab ea discriminat, quæ Iri amni erat imposita. De vocis etymo multa ibi digna scitu: et de Iphigeniæ gladio, quem penes se esse utraque urbs gloriatur. Nummi veteres, ΚΟΜΑΝΕΩΝ, et COMANORVM COL.—' Colonia eo missa est sub Severo Imp. et a conjuge Julia Pia Felice Aug. nomen accepit. Unde sunt nummi Antonii Severi, COL. IVL. AVG. F. COMANORVM.' *Ed. sec.*

[c] *Neocæsaream*] Gregorii Thaumaturgi Episcopali sede nobilem. Nunc esse *Tocat* videtur, magnificum oppidum, emporiumque eo tractu celebre: quod Lycus amnis præfluit, a mœnibus vix passus quingentos dissitus: aut e ruinis certe Neocæsareæ crevit.

[d] *Lycus*] Fluviolus, qui in Irim amnem labitur, ut dicetur initio cap. seq.

[e] *Amasiam*] Strabonis hæc patria, quam ille pereleganter describit, lib. XII. p. 561. Ἀμάσεια .... δι' ἧς ὁ Ἶρις φέρεται ποταμός. Priscum retinet nomen, oppidum hodieque insigne. Describitur a Tavernerio, in Itiner. tom. I. p. 9.

[f] *Gazacena*] Γαζακηνὴ regio Straboni lib. XII. p. 553. qui hanc vocem Paphlagonicam esse, et barbaram ait.

[g] *In Colopena*] Ab urbe Χολόη regio nomen traxisse videtur: quæ inter mediterranea oppida Ponti Galatici, ut et Sebastopolis, a Ptolemæo ascribitur, v. 6. Sebastia vero, Σεβάστεια, inter ea quæ Polemoniaci Ponti dicebantur. Hæc hodie *Sivas* appellatur. Vide Tavernerium, Itiner. t. I. p. 11.—' In Notit. Eccl. Hieroclis, p. 15. inter episcopos primæ Armeniæ, ὁ Σεβαστεὺς, et Σεβαστουπόλεως appellantur. Et p. 35. Σεβάστεια et Σεβαστούπολις. Sic etiam Leunclavius, p. 92.' *Ed. sec.*

[h] *Melitam*] A qua Melitene, de qua mox. Ptolem. v. 7. Μελιτήνη. A Semiramide conditam auctor est quoque Martianus, lib. VI. pag. 222. Solinus, cap. 45. pag. 73. et Strab. lib. XII. pag. 537. Juxta Euphratem positam, παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, Ptolem. loc. cit. De ea diximus libro sup. cap. 20.

tam, haud procul Euphrate: Diocæsaream,[i] Tyana,[1] [j] Castabala,[k] Magnopolim,[l] Zelam:[m] et sub monte Argæo[n] Mazacam,[o] quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ majori, Melitene[p] vocatur: Commagenæ, Cataonia:[q] Phrygiæ, Garsauritis, Sargarausene,[2] [r] Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi disterminat eos Cappadox[s] amnis, a quo nomen traxere, antea Leucosyri[t] dicti. A Neocæsarea supra dicta minorem Armeniam Ly-

CAP. III. 1 *Tyanam* margo edd. Dalec. et Gronov. Mox, *Castabalam* Vet. Dalec.—2 *Sargaurasenæ* Gronov. et edd. vett. Mox *Comane* in quibusdam ex-

NOTÆ

[i] *Diocæsaream*] Διοκαισάρεια in Garsauritide Cappadociæ præfectura, de qua mox dicetur, Ptolemæo loc. cit.

[j] *Tyana*] Τὰ Τύανα, Philostrato I. 4. de Vita Apollonii, cui patria Tyanei nomen fecit.

[k] *Castabala*] Τὰ Καστάβαλα Straboni, lib. XII. pag. 537. prope Tyana.

[l] *Magnopolim*] Hæc Eupatoria primum est appellata, ab alia ejusdem nominis, de qua sup. cap. dictum est, diversa: ad confluentes Lyci et Iris posita: quam imperfectam a Mithridate relictam Pompeius agro et civibus additis Magnopolim de suo nomine appellavit. Strabo lib. XII. p. 556. et Appian. in Mithrid. p. 251.

[m] *Zelam*] Armeniæ locum hunc adjudicant Stephanus et Strabo. Ille, p. 289. Ζῆλα τόπος Ἀρμενίας. Iste lib. XII. pag. 559. in Armenia, Ζηλῆτις ἔχει πόλιν Ζηλὰ, ἐπὶ χώματι Σεμιράμιδος τετειχισμένην, κ. τ. λ.

[n] *Et sub monte Argæo*] Martian. lib. VI. pag. 222. et Solin. cap. 45. pag. 73. Ἀργαῖον ὄρος Straboni, pag. 538. unde in utrumque mare prospectum esse aiunt, in Euxinum et Issicum.

[o] *Mazacam*] Τὰ Μάζακα ἡ μητρόπολις, καλεῖται δ' Εὐσέβεια καὶ αὕτη, κ. τ. λ. Strabo, loc. cit. et Stephanus. Ptolem. v. 6. Μάζακα ἡ καὶ Καισάρεια. Basilii M. sedes Episcopalis. Non a Claudio Cæsare Cæsarea dicta, ut ait Niceph. Callist. Eccles. Hist. lib. X. p. 15. Sed a Tiberio potius, ut ait Suidas tom. II. pag. 903. Hieronymus quoque in Chron. pag. 157. 'Tiberius multos Reges ad se per blanditias evocatos nunquam remisit: in quibus et Archelaum Cappadocem, cujus regno in provinciam verso, Mazacam nobilissimam civitatem Cæsaream appellari jussit.'

[p] *Melitene*] Hæ quoque Cappadociæ præfecturæ Straboni memorantur, lib. XII. pag. 534. Μελιτηνὴ, καὶ Καταονία. Ἰσαυρῖτις, (lego Γαρσαυρῖτις) Καμανηνὴ, vel ut pag. 540. Καμμανηνὴ, Μοραμηνὴ, pro Μοριμηνή.

[q] *Cataonia*] Cujus oppidum Claudiopolim esse diximus, v. 20.

[r] *Sargarausene*] Σαργαραυσηνὴ Straboni, pag. 537. et Ptolem. v. 6. Vide Notas et Emend. num. 11.

[s] *Cappadox*] Fluviolum esse satis indicat, qui in interiore Cappadocia fluat, atque in Halyn denique labatur.

[t] *Leucosyri*] Λευκόσυροι Straboni, p. 544. hoc est, *Syri albi*.

cus amnis disterminat. Est et Ceraunus [u] intus clarus. In ora autem ab Amiso oppidum et flumen Chadisia,[v] Lycastum,[w] a quo Themiscyrena regio.[3]

IV. Iris flumen [a] deferens Lycum. Civitas Ziela [b] intus, nobilis clade Triarii,[c] et victoria C. Cæsaris:[d] in ora amnis Thermodon,[1] [e] ortus ad castellum, quod vocant Phanaroeam, præterque radices Amazonii montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine,[f] et alia quinque, Amazonium,[2] [g] Themiscyra,[h] Sotira, Amasia, Comana: nunc Manteium.[3] [i]

empl. ap. Dalec.—3 Ita ex codd. emend. Harduin. ita quoque codd. Dalec. et Chiffl. Vet. Dalec. et edd. recentt. ut et infra. Gronov. et edd. vett. exhibent, *Themiscyra regio.*

CAP. IV. 1 *Thermodoon* Gronov. et edd. vett. Videndæ Varr. Lectt. ad Curtium, VI. 5. 24. Mox, *quod vocant Pharnaciam* Vet. Dalec.—2 *Phamizonium* edd. vett. et Gronov. *Amazonium* codd. Harduini, cum edd. Harduin.

NOTÆ

[u] *Est et Ceraunus*] Amnis id, non oppidi nomen, Κεραυνός. Id enim orationis textura postulat. Vide Notas et Emend. num. 12.

[v] *Chadisia*] Χαδισία, πόλις Λευκοσύρων, hoc est Cappadocum, Steph. pag. 708. ex Hecatæo, qui Themiscyræ inde regionis initium ducit. Marcianus Heracl. pag. 106. εἰς κώμην καὶ ποταμὸν Χαδέσιον.

[w] *Lycastum*] Oppidum. Mela I. 19. pag. 22. 'Secundum Halyn urbs est Lycasto. Ad Thermodonta, campus: in eo fuit Themiscyrium oppidum,' &c.

[a] *Iris flumen*] Strab. lib. XII. pag. 556.

[b] *Ziela*] Ζίηλα, quæ a conditore Ziela Nicomedis F. nomen tulit. Steph. pag. 289. Ζῆλαν Plutarchus in Cæsare, pag. 731. Ζέλειαν Dio vocat, lib. XLII. pag. 207.

[c] *Triarii*] Romani ducis, qui cum Lucullo in Asia Mithridatico bello interfuit. Ingenti prælio a Mithridate victum referunt Dio, lib. XXXV. pag. 5. Plutarchus in Lucullo, pag. 515. Appian. in Mithrid. pag. 249. Vide Notas et Emend. num. 13.

[d] *C. Cæsaris*] Dictatoris, qui Pharnacem Mithridatis F. superavit, tropæumque statuit ei adversum, quod eo ipso in loco de Triario devicto Mithridates fixerat: quoniam istud evertere, quod erat belli Diis dedicatum, nefas putabatur. Dio lib. XLII. pag. 207.

[e] *Thermodon*] Θερμώδων Strab. lib. XII. pag. 547. ῥέων ἐκ τῆς καλουμένης Φαναροίας.

[f] *Eodem nomine*] Thermodontis nomine: sed fuit, hoc est, intercidit. Quare apud ceteros scriptores nulla hujus mentio.

[g] *Amazonium*] Vide Notas et Emend. num. 14.

[h] *Themiscyra*] Straboni pag. 547. ἡ Θεμίσκυρα. Reliquæ, Σώτειρα, Ἀμάσεια, Κόμανα, quæ cum jam tum interierint, ab aliis scriptoribus prætermissæ sunt: præter τὰ Κόμανα τὰ ἐν τῷ Πόντῳ a Comanis Cappadocicis, de quibus supra, diversa. De his Strabo multa, pag. 557.

(IV.) Gentes Genetarum,[j] Chalybum.[k] Oppidum Cotyorum.[l] Gentes: Tibareni, Mossyni [m] notis signantes corpora. Gens, Macrocephali:[n] oppidum Cerasus,[o] portus Chordule.[4 p] Gentes: Bechires, Buzeri.[q] Flumen, Melas. Gens, Macrones:[r] Sidene,[5 s] flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium [t] ab Amiso CXX. mill. pass. Inde flu-

1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—3 *Mantæum* Pintian.—4 *Cordulæ* Gronov. et edd. vett.—5 *Sideni* eædem edd. Mox, *quo a. o. Palemonium* Chiffl.—6 Co-

NOTÆ

[i] *Nunc Manteium*] Nunc, inquit, solum superest μαντεῖον, id est, *Oraculum*.

[j] *Genetarum*] Id eis a cognomine promontorio nomen, ὁ Γενέτης Straboni lib. XII. pag. 548. ubi et portus fluviusque cognominis, teste Steph. pag. 204. Juxta Tibarenorum gentes Γενηταίου Διὸς ἄκρην locat Apollon. Argon. II. 1011.

[k] *Chalybum*] Χάλυβες περὶ τὸν Πόντον ἔθνος ἐπὶ τῷ ποταμῷ Θερμώδοντι. Chaldæos Χαλδαίους vocat Plutarch. in Lucullo, pag. 500. Lustrat hanc oram Festus Avienus in Descript. Orbis, vs. 958. 'Inde Tibareni, Chalybes super, arva ubi ferri Ditia vulnifici crepitant incudibus altis.'

[l] *Cotyorum*] Κοτύωρος Strab. l. XII. p. 548. Κοτύωρα πρὸς τῷ Πόντῳ Stephano, pag. 381. et Arriano in periplo Ponti.

[m] *Mossyni*] Μόσυνοι Nicolao Damasc. in Excerptis, pag. 517. Iidem Μοσύνοικοι appellati a Strab. lib. XII. pag. 549. et Diodoro lib. XIV. pag. 260. hoc est, turricolæ. Mela I. 19. pag. 22. 'Tibareni Chalybas attingunt, quibus in risu lusuque summum bonum est. Ultra Mossyni turres ligneas subeunt, notis corpus omne persignant, propatulo vescuntur,' &c.

[n] *Macrocephali*] Mela, loc. cit. 'Minus feri, verum et hi inconditis moribus, Macrocephali, Bechiri, Buzeri.'

[o] *Cerasus*] Κερασοῦς Straboni lib. XII. pag. 548. unde cognominata cerasa, ut ait Ammian. lib. XXII. pag. 218. Ego vero de arbore magis patriam, quam de patria arborem nomen traxisse crediderim. Dicemus ea de re, XV. 30.

[p] *Chordule*] Prius *Cordulæ* scribebatur. At Χορδύλη est Ptolemæo V. 6. Arriano, in Periplo, Κορδύλη.

[q] *Bechires, Buzeri*] Illi Scylaci pag. 31. Βέχειροι dicuntur: et Apollon. II. 395. Stephano Βέχειρες. Isti Straboni lib. XII. pag. 549. Βύζηρες: *Buzeres* Prisciano in Periegesi. pag. 386.

[r] *Macrones*] Μάκρωνες sive Σάννοι, de quibus Strabo, pag. 548. De his iterum cap. 11.

[s] *Sidene*] Σιδηνὴ regio, quæ Themiscyrenæ jungitur, auctore Strabone, loc. cit. Vide Notas et Emend. num. 15.

[t] *Polemonium*] Quod a Polemone rege nomen habet, ac Ponti certæ parti dedit, Ponti Polemoniaci. Ejus regis ditio Neronis tantum principatu in Romanorum ditionem venit. Πολεμώνιον, Steph. pag. 557.—'In Notit. Eccl. p. 35. inter sedes Episcopales provinciæ Ponti Polemoniaci, Τολεμόνιον pro Πολεμώνιον. Rectius apud Leunclavium, pag. 94. ὁ τοῦ Πολεμωνείου.' *Ed. sec.*

mina, Iasonium,[u] Melanthium:[v] et ab Amiso LXXX. mill. pass. Pharnacea[w] oppidum, Tripolis[x] castellum et fluvius. Item Philocalea,[6] [y] et sine fluvio Liviopolis: et a Pharnacea centum mill. passuum,[z] Trapezus[a] liberum, vasto monte clausum. Ultra quod[b] gens Armenochalybes, a majore Armenia[7] XXX. mill. passuum distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites:[8] [c] ultra vero gens Sannorum Heniochorum.[d] Flumen Absarum,[9] [e] cum castello cognomine in faucibus, a Trapezunte CXL. mill. passuum.[10] Ejus loci a tergo[f] montium Iberia est: in ora vero Heniochi, Am-

calia Vet. Dalec. *Philocalia* Gronov.—7 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *et major Armenia* Gronov. et edd. vett. —8 *Pysites* Vet. Dalec.—9 *Absarus* Arrian. in Periplo; *Absorus* Ptolem.—10 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et

NOTÆ

[u] *Iasonium*] Straboni, pag. 548. et Arriano in Periplo, Ἰασόνιον promontorium est: cujus nominis et flumen fuisse conjicitur: ut Heracleum in ea ora, et promontorii idem et amnis nomen fuit, ut mox dicetur.

[v] *Melanthium*] Μελάνθιος ποταμὸς Arriano in Periplo, a Cotyoris, de quibus superius, stadiis dissitus LX.

[w] *Pharnacea*] Φαρνακία Ptolemæo v. 6. et Straboni, p. 555. Φαρνάκεια Arriano.

[x] *Tripolis*] Meminit hujus loci Arrianus, quem a Philocalea distare centum ac decem stadiis ait.

[y] *Philocalea*] Castellum, et fluvius. Φιλοκάλεια Arriano, in Periplo Ponti. Ptolem. v. 6. perperam Κωκάλια.

[z] *Centum mill. pass.*] Ab Amiso autem Pharnacea distat LXXX. mill. Sunt omnino igitur CLXXX. mill. pass. terrestri scilicet ac recto itinere: nam mari navigatio, per sinuum anfractus, duum millium est stadiorum cum ducentis, ab Amiso Trapezuntem usque, ut Strabo monet, lib. XII. p. 548. hoc est, milliarium ducentorum, et XXV.

[a] *Trapezus*] Τραπεζοῦς Græcis. Nobis, *Trebizonde*. Græcorum imperii quondam sedes. Trapezunta insulam Ammian. vocat, lib. XXII. pag. 213. quoniam peninsulæ cum insulis sæpe confundi solitæ.

[b] *Ultra quod*] Versus orientem, a mari longius.

[c] *Pyxites*] Πυξίτης Arriano in Periplo.

[d] *Sannorum Heniochorum*] Ex Heniochis, Sannisque, qui et Macrones, mixti, ut Armenocalybes ex Armenis et Chalybibus. Σάννους et Λάζους, de quibus mox dicetur, etsi Romanis subactos armis, Romanis tamen unquam legibus serviisse negat Theodoretus, Serm. IX. de Legibus.

[e] *Absarum*] Ἄψαρος ποταμὸς Scylaci, p. 31. Ptolem. v. 6. Ἄψοῤῥος. Castellum vero Ἄψαρον vocat Arrianus in Periplo Ponti, positum in ipsis fluvii faucibus.

[f] *A tergo*] In mediterraneo, versus ortum a mari recedendo.

preutæ,[11] [g] Lazi. Flumina: Acampsis,[h] Isis, Mogrus, Bathis. Gentes Colchorum. Oppidum Matium,[12] [i] flumen Heracleum,[j] et promontorium eodem nomine, clarissimusque Ponti Phasis.[k] Oritur in Moschis:[l] navigatur quamlibet magnis navigiis XXXVIII. mill. D. passuum. Inde minoribus longo spatio, pontibus CXX. pervius. Oppida in ripis habuit complura:[m] celeberrima, Tyndarida,[13] Circæum,[n] Cycnum, et in faucibus Phasin.[o] Maxime autem inclaruit

Franz. *CL. mill. passuum* Gronov. et edd. vett.—11 *Zidritæ* Arrian. Mox, *Acampsionisis* cod. Dalec. 'Legendum videtur: *Acampsis, Acinasis, Mogros, Bathys* ex Arriano in Periplo.' *Dalec. Campsis, Nogrus* Gronov. et edd. vett. —12 *Marium* Gronov. et edd. vett. Mox, in iisdem, *et promontorium, &c.*—13 Codd. Dalec. et Chiffl. *celeberrimum Tyndaridaceum;* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

[g] *Ampreutæ*] Ampreutarum loco Zydretas habet Arrianus in Periplo, quos Heniochos inter et Lazos collocat. Ἡνιόχων ἐχόμενοι Ζυδρεῖται· Ζυδρειτῶν δὲ Λαζοί. Hi Λαζαὶ Ptolemæo dicti, v. 10. maritima Colchidis obtinent, ad utramque Phasidis ripam appositi, teste Procopio Belli Pers. II. 29. p. 164. Hodie, *la Mingrelie.* In Notitia Eccles. p. 19. et 51. Ἐπαρχία Λαζικῆς· ὁ Φάσιδος, ὁ Ῥοδουπόλεως, ὁ Πετρῶν, κ. τ. λ.

[h] *Acampsis*] Vide Notas et Emend. num. 16.

[i] *Matium*] Forte Μαδία Ptolemæi v. 30. in mediterraneis Colchidis civitatibus.

[j] *Heracleum*] Aliud hoc promontorium est ab Heracleo, cujus Strabo meminit, lib. XII. p. 548. quod oram maritimam ab Amiso legentibus, etiam ante Iasonium, de quo supra, primum occurrit: cum hoc Plinianum ab Amiso millibus pass. distet amplius trecentis et sexagenis.

[k] *Phasis*] Argonautarum navigatione celebratus. Nostris, *le Phase.*

[l] *Oritur in Moschis*] Ita Solinus, c. 15. p. 35. Strab. lib. XI. p. 498. ἐξ Ἀρμενίας τὰς ἀρχὰς ἔχων, hoc est, ortum habet ex ea Moschicæ regionis parte, quam Armeni obtinent. Est enim Moschica tripartita: pars Colchis, pars Iberis, pars Armenis cedit: ἡ δ' οὖν Μοσχικὴ, inquit idem Strabo, p. 499. τριμερής ἐστι· τὸ μὲν γὰρ ἔχουσιν αὐτῆς Κόλχοι, τὸ δὲ Ἴβηρες, τὸ δὲ Ἀρμένιοι. Sunt igitur hi Moschi, quos Georgos, *les Georgiens,* posterior ætas appellavit, unde unde tandem petita hæc recens appellatio est. Horum enim in agro, qua vergit in occasum, a montibus quos Ptolemæus Caucasios vocat, haud procul ab ipsis Euphratis fontibus, oritur Phasis. Ab iis quos Moscovitas nos appellamus longa terrarum, ut apparet, intercapedine disjuncti.

[m] *Habuit complura*] Familiaris hæc Plinio formula præteriti temporis, *habuit, inclaruit,* desiisse jam tum oppida illa significat.

[n] *Tyndarida, Circæum*] Vide Notas et Emend. num. 17.

[o] *Cycnum, et in faucibus Phasin*] De Cycno inferius. De Phasi Mela I. 19. p. 23. 'Hic Phasis erumpit: hic eodem nomine, quo amnis est, a The-

Æa, [p] XV. mill. passuum [14] a mari, ubi Hippos et Cyaneos [15] [q] vasti amnes e diverso in eum confluunt. Nunc habet Surium [r] tantum, et ipsum ab amne influente ibi cognominatum, usquequo [s] magnarum navium capacem esse diximus. Et alios accipit fluvios, magnitudine numeroque mirabiles, inter quos Glaucum.[t] In ore ejus,[u] insulæ sine nomine, ab Absaro [16] LXX. M.[v] Inde aliud flumen Charien. [17] [w] Gens Salæ, antiquis Phthirophagi [x] dicti, et Suani.[y] Flumen Cobum [18] [z] e Caucaso per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice.[a] Amnes: Singames,[b] Tar-

c. *Tyritacen, Cygnum, et in, &c.*—14 'Stephan. *CCC. stadia*, id est, *XXXVII. M. D. pass.*' Pintian.—15 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cyanos* Gronov. et edd. vett.—16 Vet. Dalec. et Chiffl. *nomine, ab Asmo*. Nomen *Absaro* deest in edd. vett. id vero ex codd. restituit Harduinus, ut et mox, *LXX*. pro quo edd. vett. habent *LXXV*.—17 *Charicis* Arrian. *Charistus* Ptolem.—18 *Cobus* Arriano.—19 'Alias sic:

NOTÆ

mistagora Milesio deductum oppidum.' Stephanus: *Φάσις, πόλις πρὸς τῷ Φάσιδι ποταμῷ ἐν* Κόλχοις. Instaurata denuo, hodieque præampla civitas est, *le Phase*.

[p] *Æa*] *Αἶα* Stephano, pag. 30. sed paulo a mari remotius, quam Plinius statuit: nempe CCC. ipsis stadiis, *στάδια τριακόσια*, quæ millia passuum efficiunt XXXVII. cum pass. quingentis.

[q] *Hippos et Cyaneos*] Stephano et Ptolem. v. 10. Ἵππος *καὶ Κυάνεος*: ille a celeritate, quod incitatissimi equi more fertur, a colore iste cœruleo, nomen invenit. Uterque in Phasin influit.

[r] *Surium*] *Σούριον* in mediterraneis Colchorum oppidis Ptolemæo, loc. cit.

[s] *Usquequo*] Hoc est, influente ibi Surio amne in Phasin, ubi, vel quo usque magnis navigiis Phasin diximus navigari, hoc est, a mari XXXVIII. mill. D. pass.

[t] *Glaucum*] Γλαῦκος Strab. lib. XI. p. 498.

[u] *In ore ejus*] Ubi se Phasis in mare devolvit.

[v] *Ab Absaro LXX. M.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Nonnulli alii, *LXXV*.

[w] *Charien*] Neutro id genere expressit, quia flumen præfatus. Arriano in Periplo, *Χαρίεις ποταμός*. Ptolem. loc. cit. *Χάριστος*. Strab. p. 499. *ὁ Χάρις*.

[x] *Phthirophagi*] *Φθειροφάγοι* Straboni loc. cit. quos ait a sordibus et squalore nomen habere. Horum et Mela meminit, I. 19.

[y] *Et Suani*] *Σούανοι* Ptolem. v. 9. *Σόανες* iidem Strab. loc. cit. et Steph.

[z] *Cobum*] Arriano in Periplo, *Κῶβος ποταμός*.

[a] *Ecrectice*] Ptolem. v. 10. ex Palatino cod. *Ἐκρηκτικὴν χώραν* appellat: quæ germana vocis hujusce scriptura est. Invenisse nomen ea regio videtur, vel quod abrupto salebrosoque solo est, vel quod frequentibus fluviorum ac torrentium alveis exca-

suras, Astelephas,[19] Chrysorrhoas. Gens Absilæ,[c] castellum Sebastopolis, a Phaside[d] centum mill. pass. Gens Sannigarum,[20] [e] oppidum Cycnus,[f] flumen et oppidum Penius.[g] Deinde multis nominibus[h] Heniochorum gentes.

v. (v.) Subjicitur Ponti Regio Colica,[1] [i] in qua juga Caucasi ad Riphæos montes torquentur, ut dictum est,[j] altero latere in Euxinum et Mæotin devexa, altero in Caspium et Hyrcanium mare. Reliqua[k] littora[2] feræ nationes tenent,

Singames, Tapsuras, et Astelephus ex Arriano et Chiffl.' *Dalec.* *Sigania, Tersos, Atelpos* Gronov. et edd. vett. Lectionem nostram ex codd. restituit Harduinus. Mox, *Gens Apsilæ* Arrian.—20 *Gens Samnigarum* Vet. Dalec. Paulo post, Gronov. *flumen et oppidum Pityus.*

Cap. v. 1 *Obliqua* Pompon. lib. i. *Collita* Tolet. *Colica* codd. Dalec. Salmant. et al. *Colchica* Gronov. et edd. vett.—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Reliqua litorum* Gronov.

NOTÆ

vato, vel denique crebris imbrium eruptionibus obnoxio, *ταῖς συῤῥόαις τῶν ποταμῶν, καὶ ἐκρήγμασι τῶν ὑδάτων, καὶ χαράδραις.* Unde et ejus oræ fluvio Ῥόας inditum nomen. Ecrectices et Mela meminit, i. 19. Pars est Mingreliæ borealis.

[b] *Singames*] Vide Notas et Emend. num. 18.

[c] *Absilæ*] Ἀψίλαι Arriano in Periplo. Horum castellum Sebastopolis, in urbis deinde amplitudinem crevit, hodieque *Savatopoli* retento utcumque vetusto nomine appellatur.

[d] *A Phaside*] Ab oppido scilicet, in ore amnis cognominis posito, distat id castellum, cui Sebastopoleos nomen fuit.

[e] *Sannigarum*] Arriano Σανίγαι, in Periplo Ponti. Stephano Σαννίγαι, ἔθνος Σκυθίας.

[f] *Cycnus*] Ab altero ejusdem nominis oppido, de quo superius, longe diversum: etsi nomenclaturæ par forte ratio. Illud enim in Phasidis ripa, istud a Phaside centum amplius passuum millibus disjunctum: illud sua ætate interiisse, istud integrum superesse significat. De appellationis occasione Mela i. 19. 'Oppidum est,' inquit, 'quod Græci mercatores constituisse, et quia cum cæca tempestate agerentur, ignaris quæ terra esset cycni vox notam dederat, Cycnum appellasse dicuntur.'

[g] *Penius*] Vide Notas et Emend. num. 19.

[h] *Multis nominibus*] Ex his Sanni Heniochi superius memorati.

[i] *Regio Colica*] Κωλικὴ Stephano, et Scylaci. Vide Notas et Emend. num. 20. Subjicitur hæc regio supradictæ Ecrecticæ, versus meridiem, ubi Caucasii montes ad boream flectuntur ac veluti resiliunt, usque ad Riphæos. Hic igitur sese juga findunt, serie eorum altera versus Euxinum, Mæotinque deflexa, altera versus Hyrcanum mare abscedente, ut duo maria geminis veluti brachiis attingere videantur.

[j] *Ut dictum est*] Libro sup. cap. 27.

[k] *Reliqua*] Hæc ex Pomponio Mela i. 19.

Melanchlæni,[1] Coraxi[m] urbe Colchorum Dioscuriade,[n] juxta fluvium Anthemunta,[o] nunc deserta: quondam adeo clara, ut Timosthenes[p] in eam CCC. nationes, dissimilibus linguis, descendere prodiderit.[3] Et postea a nostris CXXX. interpretibus negotia ibi gesta. Sunt qui conditam[q] eam ab Amphito et Telchio, Castoris ac Pollucis aurigis putent, a quibus ortam Heniochorum gentem feram constat. A Dioscuriade oppidum Heracleum: distat a Sebastopoli[r] LXX. mill. pass.[4][s] Achæi,[t] Mardi,[u] Cercetæ: post eos[v] Serri,

et edd. vett.—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nationes, quæ dissimilibus linguis uterentur, descendere, &c.* Gronov. et edd. vett.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LXXX. mill. passuum* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

[1] *Melanchlæni*] Μελάγχλαινοι. Scylax, pag. 30. Μετὰ δὲ Κοραξοὺς Μελάγχλαινοι· *μετὰ δὲ τούτους Κόλχοι ἔθνος, καὶ Διοσκουριὰς πόλις, κ. τ. λ.* His atra vestis, et ex ea nomen. Auctor Mela I. 19.

[m] *Coraxi*] In Colchis, inquit, Coraxi sunt, quorum oppidum Dioscurias. Stephanus: *Κόραξοι, ἔθνος Κολχῶν.*

[n] *Dioscuriade*] Hodie *Prezonde*, ut Niger recte censuit: non *Sevastopoli*, ut aliis visum.—'Nummus antiquus ex ære minimo, cujus effigies est ad nos transmissa ex urbe Roma, duos exhibet *τῶν Διοσκούρων*, hoc est, Castoris et Pollucis pileos. In altera parte clavam Herculis erectam, cum hac epigraphe ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΑΔΟΣ: ubi forma literæ Σ tempora denotat Cæsaribus vetustiora.' *Ed. sec.*

[o] *Anthemunta*] Ab *Ἀνθεμοῦς, Ἀνθεμοῦντα.*

[p] *Ut Timosthenes*] Et Strabo quoque, lib. XI. pag. 498.

[q] *Sunt qui conditam*] Solinus, cap. 15. pag. 35. aliique. Vide Notas et Emend. num. 21. Ab ipsis Castore et Polluce, cum Jasone Pontum ingressis, conditam esse Dioscuriadem, Mela est auctor, I. 19. pag. 23.

[r] *A Sebastopoli*] Castello, de quo sup. cap. mox urbe, *Savatopoli.* Nunc aquis obruta interiit. Heraclei promontorii, a quo et oppido nomen, meminit Arrianus in Periplo.

[s] *LXX. mill. pass.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Alii quidam, *LXXX.*

[t] *Achæi*] Hos quoque Scylax enumerat, pag. 30. Κερκέται, ἔθνος . . . *μετὰ δὲ Κερκέτας, Ἀχαιοὶ ἔθνος . μετὰ δὲ Ἀχαιοὺς Ἡνίοχοι ἔθνος, κ. τ. λ.* Tenuere hi olim intimum Ponti Euxini recessum, angulumque eum, qui maxime spectat ortum, et in boream flectitur. Hodie, *l'Avogasie.*

[u] *Mardi*] Non unius gentis hæc propria appellatio est, sed communicatur cum pluribus, quibus eadem feritas morum par nomen asseruit: a radice, ut videtur, Hebraica, מרד, quæ vox *rebellem* esse et *contumacem* sonat. Alios in hoc ipso libro Mardos offendemus.

[v] *Post eos*] Hoc est, a tergo, ver-

Cephalotomi. In intimo [w] eo tractu Pityus oppidum opulentissimum, ab Heniochis direptum est. A tergo ejus [x] Epageritæ,[y] Sarmatarum populus in Caucasi jugis: post quem Sauromatæ. Ad hos [a] profugerat [5] Mithridates [a] Claudio principe, narravitque Thalos iis [b] esse confines, qui ab oriente Caspii maris fauces attingerent: siccari eas æstu recedente. In ora autem [c] juxta Cercetas, flumen Icarusa,[6]

—5 Ita quoque Chiffl. et codd. Harduini, cum edd. recentt. *confugerat* Gronov. et edd. vett. Paulo post, *Thallos* Harduinus ex codd. eumque secuti Miller. Bipont. et Franz. *Thales* Harduin. 1. et edd. vett.—6 *Tarusa* cod.

NOTÆ

sus ortum, Legendum porro forte conjunctim,—*Serri Cephalotomi*, ut eo cognomine discriminentur hi Serri ab alia gente cognomine, cujus montes arduos et inaccessos in Dacia memorat Ammian. lib. XXVII. pag. 341. Hi vero ab ingenii feritate, quod captos hostes capite statim minuerent, Κεφαλοτόμοι dicti videntur.

[w] *In intimo*] In recessu Ponti, sinuque maris ejus ultimo, in Colchidis ora, ἐν τῇ Κολχίδος παραλίᾳ, Pityus est: Πιτυοῦντα τὸν μέγαν Strabo vocat, lib. XI. pag. 496. a Dioscuriade stadiis CCCLX. hoc est, mill. pass. XLV. Id oppidum est, quod in boreali ora Ponti Euxini a S. Sophia nomen habet.

[x] *A tergo ejus*] Versus ortum, et Caspium mare.

[y] *Epageritæ*] Ἐπαγειρῖται, sic appellati, quod vel ad arma, vel ad concionem vocati statim convolarent, et congregarentur: ἐπαγείρω, *congrego*, vel quod hæc Sarmatarum portio in certos collecta pagas, non sparsa, ut ceteri, et vaga foret.

[z] *Ad hos*] Ad Sauromatas Hi Sarmatis supradictis ad orientem adjacent, versus Hyrcanium mare. De his, et de Thalis Solinus, cap. 15. pag. 35. 'Ultra Sauromatas, qui Mithridati latebram, et quibus originem Medi, dederunt, confines sunt Thali his nationibus quas ab oriente contingunt.' Obtinuere ii Sauromatæ partem Georgiæ borealem, qua in ortum inclinat. Ab aliis Sauromatis, qui ultra Tanaim panduntur in latitudinem, hos recte discriminat Ammian. lib. XXII. pag. 215.

[a] *Mithridates*] Non ille Ponti, quem Pompeius devicit, ut satis ipsa temporum diversitas admonet, sed Iberiæ Rex, de quo Tacitus Annal. VI. pag. 144. et alibi passim.

[b] *Thalos iis*] Erant, inquit, Sauromatis Thali confines, ultimique tractus illius populi, qui Caspii maris fauces attingerent, unde a Scythico, (ut credebatur olim,) irrumpit oceano. Hunc Plinii locum, ut alia multa, perperam Solinus accepit. Thalos nunc dici arbitror, qui regnum Astracani, ut appellant, obtinent.

[c] *In ora autem*] In ora boreali Ponti, qua versus Bosphorum Cimmerium reflectitur: nam, ut Ammianus monet loc. cit. 'Post terga Cercetarum Cimmerici agitant incolæ Bosphori, ubi Milesiæ sunt civitates, Panticapæum,' &c. Pars hæc est Avogasiæ, ut vocant, occidentalior.

cum oppido Hiero [d] et flumine, ab Heracleo CXXXVI. mill.[e] Inde promontorium Crunœ,[f] a quo [7] supercilium arduum tenent Toretæ.[g] Civitas Sindica,[h] ab Hiero LXVII.[i] M. D. passuum.[8] Flumen Setheries.[j]

(VI.) Inde ad Bospori Cimmerii introitum [k] LXXXVIII. mill. D. passuum.

VI. Sed ipsius peninsulæ inter Pontum et Mæotim lacum excurrentis, non amplior LXVII. mill. D. passuum [1] [l] longitudo est: latitudo nusquam infra duo jugera. Eionem [m] vocant.[2] Ora ipsa Bospori, utrimque ex Asia atque Europa, curvatur in Mæotin. Oppida, in aditu [n] Bospori

Dalec.—7 Ita codd. Harduini, Dalec. Chiffl. Tolet. Basil. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cronea cujus* Vet. Dalec. *Cronea a quo* Gronov. et edd. vett.—8 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LXVII. M. pass.* Gronov. et edd. vett. Mox, *Flumen Sceaceriges* Gronov. et edd. vett.

CAP. VI. 1 Ita Chiffl. aliique codd. apud Harduin. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LXXXVII. mill. D. pass.* edd. vett. et Gronov. Mox, *intra duo jugera* Vet. Dalec.—2 *Eonem vocant* Chiffl.

NOTÆ

[d] *Oppido Hiero*] Λιμὴν ἱερὸς Arriano in Periplo Ponti.

[e] *Ab Heracleo CXXXVI. mill.*] Arrianus ibid. ab Heracleo ad Hierum stadia numerat omnino MDCCLXXX. quæ mensura efficit millia pass. CXLVII. cum quingentis pass. sed forte longiora quærit navigando sinuum diverticula et anfractus.

[f] *Crunœ*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Græcis Κροῦνοι.

[g] *Toretæ*] Τορέαται, ἔθνος Ποντικὸν, Stephano. Iidem Τορεάται Straboni, inter Mæticos populos, lib. XI. pag. 495. et Melæ I. 19. Vide Notas et Emend. num. 22.

[h] *Sindica*] Civitas Sindos Melæ I. 19. a quo et Sindones populi in confinio Mæotidis collocantur. Σίνδους hos Strabo vocat, lib. XI. pag. 495. A meridie paludi subjici eos scribit Stephanus, verbo Σινδοί. Ptolem. V. 9. Σίνδα κώμη. Arriano Σινδικὴ, ut et Straboni.

[i] *Ab Hiero LXVII.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. At Arrianus, in Periplo, Sindicæ ab Hiero intervallum statuit dimidio fere minus; stadiorum scilicet trecentorum, hoc est, milliarium XXXVII. D. pass.

[j] *Setheries*] Unde *Sceaceriges* Plinii editores hauserint, aut qua vi ingenii excuderint, non video. Mss. certe proxime appellati, *Setheries* legunt.

[k] *Introitum*] Bospori angustias, seu fauces.

[l] *LXVII. mill. D. pass.*] Vide Notas et Emend. num. 23.

[m] *Eionem*] Ἠϊόνα, quæ vox oram et littus sonat.

[n] *In aditu*] In ipsa peninsula, qua iter est ad Bosporum. Mela I. 19. 'Obliqua tunc regio, et in latum modice patens, inter Pontum paludemque Mæotin, ad Bosphorum excurrit: quæ duobus alveis in lacum et

primo Hermonassa,[o] dein Cepi Milesiorum.[p] Mox Stratoclia,[q] et Phanagoria,[r] et pæne desertum Apaturos,[3] [s] ultimoque in ostio Cimmerium,[t] quod antea Cerberion [u] vocabatur.

(VII.) Inde Mæotis lacus, in Europa dictus.[v]

VII. A Cimmerio accolunt Mæotici,[a] Vali, Serbi, Arrechi,[1] Zingi, Psesii. Dein Tanain amnem, gemino ore [b] influentem, colunt Sarmatæ, Medorum [c] (ut ferunt) soboles, et ipsi [d] in multa genera divisi. Primo Sauromatæ Gynæ-

3 *Apaturon* Strab. lib. XI.

CAP. VII. 1 Ita codd. Harduini, et Vet. Dalec. *Archi* edd. ante Hardui-

NOTÆ

in mare profluens, Corocondamam peninsulam reddit. Quatuor urbes ibi sunt, Hermonassa, Cepœ, Phanagoria, et in ipso ore Cimmerion.'

o *Hermonassa*] 'Ερμώνασσα Straboni, loc. cit.

p *Cepi Milesiorum*] Κῆποι, hoc est, *horti*: ab amœnitate loci nomen effictum. Phanagoriam et Hermonassam colonias esse Ionum, seu Milesiorum, auctor est Dionysius Periegetes, vs. 552. atque id de vicinis Cepis affirmat auctor Peripli Ponti Euxini, pag. 2. Κῆπος ἀποικισθεῖσα ὑπὸ Μιλησίων.

q *Stratoclia*] Στρατόκλεια.

r *Phanagoria*] Φαναγόρεια Straboni et Stephano. Φαναγορία auctori Peripli Ponti Euxini, pag. 1.

s *Apaturos*] 'Απάτουρον fanum fuit, ubi Venus 'Απάτουρος, hoc est, *Dolosa*, colebatur, ob interfectos dolo gigantes. Strab. lib. XI. pag. 495. et ex Strabone Stephanus.

t *Cimmerium*] Κιμμερὶς πόλις, auctori Peripli pag. 2. Ad hos Cimmerios densissimarum tenebrarum fama pertinere credita, quæ venit in adagium. Ea de re vide Bochartum in Geogr. parte II. l. I. p. 653. et Eustathium in Odyss. Λ. 14. pag. 1670.

u *Cerberion*] Cimmerios quidem Cerberios Crates appellabat, ut docet Eustathius. loc. cit. pag. 1671. et Hesychius: Κερβέριοι .... φασὶ δὲ καὶ τοὺς Κιμμερίους Κερβερίους, καὶ τὴν πόλιν οἱ μὲν Κερβερίαν καλοῦσιν, οἱ δὲ Κιμμερίην.

v *In Europa dictus*] Lib. IV. 24.

a *Mæotici*] Vel Mæotæ, Μαιῶται, quorum plura genera: Vali, Serbi, Σέρβοι Ptolemæo v. 9. Arrechi 'Αῤῥηχοὶ ἔθνος Μαιωτῶν Stephano, pag. 114. ex Strab. lib. XI. pag. 495. Zingi, Psesii, Ψησσοὶ Stephano, pag. 726. Vide Notas et Emend. num. 24. Quam hi regionem obtinuere olim, nunc *la Commanie*.

b *Gemino ore*] Strab. lib. XI. pag. 493. gemina Tanais ostia stadiis ait sexagenis inter se distare.

c *Sarmatæ, Medorum*] Sauromatas, quæ Sarmatarum natio est, a Medis trahere originem auctor est Solinus, cap. 15. pag. 35.

d *Et ipsi*] Ut Mæotæ in plura genera nominaque gentium divisi, sic et Sarmatæ, in Sauromatas, aliosque: Sauromatæ rursus in Gynæcocratumenos, &c. Traxit hunc colorem Plinius a Pomponio I. 19. 'Tanais ripas,' inquit, 'Sauromatæ, et ripis hærentia possident. Una gens, aliquot populi, et aliquot nomina. Primi Mæotici Γυναικοκρατούμενοι, Amazo-

cocratumeni, Amazonum connubia.[2] [e] Dein Evazæ,[f] Cottæ,[g] Cicimeni,[h] Messeniani, Costobocci, Choatræ, Zigæ,[i] Dandari,[j] Tussagetæ, Turcæ,[k] usque ad solitudines saltuosis convallibus asperas: ultra quas Arimphæi,[l] qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipsum Scythæ Silin vocant,[3] [m]

num.—2 Edd. Venett. Parm. Rom. Ald. Junt. Basil. al. et Gronov. *Gynæcocratumeni: unde Amazonum connubia;* Bipont. et Harduin. 2. 3. *Gynæcocratumeni, unde, &c.* Brotier. operarum lapsu: *Gynæcocratumeni. Amazonum connubia.* Vet. Dalec. *Amazonum regna.* Mox, in eodem: *Choatræ, C. Messeneiani;* al. *Coritæ, C. Messeniani.* Deinde, pro *Turcæ,* Pintian. *Iyrcæ,* sive *Iucæ;* et paulo post, *Agrippæi* pro *Arimphæi.*—3 *Silyn vocant* Gronov. Mox, Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quod significat;* codd. ap. Brotier.

NOTÆ

num regna.' Scylax quoque, pag. 29. Σαυρομάτων δέ ἐστιν ἔθνος, Γυναικοκρατούμενοι. Τῶν Γυναικοκρατουμένων ἔχονται Μαιῶται, κ. τ. λ.

[e] *Amazonum connubia*] Quibuscum coiere Amazones e prælio reduces ad Thermodontem amnem commisso: unde Γυναικοκρατούμενοι appellati, quod victricibus obsequantur ad procreandam eis sobolem. Sic auctor Peripli Ponti Euxini, pag. 1. Τούτοις δὲ ἐπιμεμίχθαι τὰς Ἀμάζονας τοῖς Σαυρομάταις λέγουσιν, ἐλθούσας ποτὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν γινομένης μάχης· ἐφ' οἷς ἐπεκλήθησαν οἱ Σαυρομάται Γυναικοκρατούμενοι. Hæc quoque Dionysius in Periegesi, vs. 656. cujus mentem carmine Avienus expressit, vs. 865. Sunt hi porro Sauromatæ, qui nunc Tartari Pettigori vocantur in Tanais ripis, qua spectat Asiam, quaque proxime in Mæotin effunditur. Vide Notas et Emend. num. 25.

[f] *Evazæ*] Forte ab εὐάζω dicti, quasi Bacchi orgia celebrantes, vel, ut Maro canit, 'Evantes orgia.' In R. tamen 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. legitur, *Dein nævazæ,* forte pro *Eunazæ,* ab εὐνή.

[g] *Cottæ*] In Mss. *Coitæ.* An a κοίτη, quæ vox, ut εὐνὴ, *cubile* et *coitum* sonat?

[h] *Cicimeni*] Forte *Ciccimeni,* a κίκκη, quæ συνουσία. Ut ut est de voce, quotquot hic Tanais accolæ nominantur, nunc una fere censentur appellatione Moscovitarum, quorum in ditionem ac potestatem venerunt.

[i] *Zigæ*] Vide Notas et Emend. num. 26.

[j] *Dandari*] Δανδάριοι Strab. lib. XI. pag. 495. inter Mæoticas gentes: Stephano item, pag. 221. Vide Notas et Emend. num. 27.

[k] *Tussagetæ, Turcæ*] Thyssagetæ Pomponio, et Turcæ, prope Amazonum regna et Gelonos, vastas sylvas occupare dicuntur, alique venatu. Tanais oram coluisse mihi videntur ii, in eo amnis flexu, qua maxime ad Volgam fluvium, et Caspium mare curvatur: ubi Astracani regnum. Hinc profecti qui nunc imperium Orientis tenent.

[l] *Ultra quas Arimphæi*] Et hi quoque nunc Moscovitici juris, Tanais olim riparum incolæ, juxta illius fontes; nam is ex Riphæo monte dejicitur, ut Mela testatur, I. 19. pag. 24. quem ad montem usque pertinent Arimphæi.

[m] *Silin vocant*] Atque ad hujus similitudinem id quoque nomen ad ali-

Mæotin Temerinda quo significant matrem maris.[n] Oppidum in Tanais quoque ostio fuit.[o] Tenuere finitima [p] primi Cares, dein Clazomenii et Mæones, postea Panticapenses.[4]

Sunt qui [q] circa Mæotin ad Ceraunios montes [5] has tradant gentes: A litore Napitas:[6] supraque Essedones Colchis junctos, montium cacuminibus. Dein Carmacas,[r] Oranos, Autacas, Mazacas, Cantocaptas, Agamathas, Picos, Rhymozolos,[7] Ascomarcos: et ad juga Caucasi Icatalas, Imaduchos, Ramos, Anclacas, Tydios, Carastaseos,

et Ed. princeps *quo significant*, quod ille revocavit.—4 *Panticapenses* Chiffl. ex glossemate.—5 Edd. vett. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov. *montes altiores; τὸ altiores* non legitur in vett. codd. Dalec. neque in Chiffl.—6 Sic Vet. Dalec. et edd. post Harduin. *Napæas* Gronov. et al. Mox, Gronov. et edd. vett. *ac montium;* sed illud *ac* non agnoscunt codd. Dalecampii.—7 Ita ex codd. suis et Chiffl. restituit Harduinus, cum antea legeretur: *Antacas, M. Ascanticos, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimosolos;* Vet. Dalec. habet: *Antacas, M. Ascanticos, Agapetetas, Agagammatas, Phycaros Rhimosolos.* Mox, *et ad j. C. I. Modacas* Vet. Dalec.

NOTÆ

os majores amnes transtulerunt. Nam et Jaxartem iidem Solin vocavere, uti dicemus cap. 18. De Tanai Eustathius in Dionys. vs. 17. Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος, διὰ τὸ τεταμένως ῥεῖν Τάναϊς Ἑλληνιστὶ καλούμενος, Σίλις, ὥς φασί τινες, παρὰ τοῖς παροικοῦσι βαρβάροις ὠνόμασται.

[n] *Matrem maris*] Quoniam aquas in Euxinum effundit, et perennes eidem sufficit, ipso pæne mari haud minor lacus: idcirco ἡ Μαιῶτις οὐ πολὺ ἐλάττων τοῦ Πόντου ἐστὶ, λεγομένη καὶ Μήτηρ τοῦ Πόντου, inquit Eustathius in Dionys. Perieg. vs. 17. ex Herodoto. Temerinda Maris finem potius significare auctor est Delrio, in Comment. ad Hercul. Furent. Καρπαλοὺκ a Scythis vocari, eaque voce Matrem intelligi, ac veluti piscium obstetricem, quorum palus tota feracissima est, scribit Jo. Tzetzes, Chiliad. VIII. Hist. 224. vs. 772. parem proinde vim esse Scythicæ vocis Καρπαλοὺκ, et Græcæ Μαιῶτις, a μαιεύομαι, quod est *obstetricor*, et μαιευτρία, *obstetrix*. Μαιῶτις δὲ παρ' Ἕλλησιν αὕτη πλουτεῖ τὴν κλῆσιν, Ὡς μήτηρ καὶ μαιευτρία γένους παντὸς ἰχθύων.

[o] *In Tanais quoque ostio fuit*] Et est hodieque ex integro instauratum: *Asof* Tabulæ vocant, Τάναϊς πόλις Ptolem. III. 5. μεταξὺ τῶν στομάτων.

[p] *Tenuere finitima*] Paruere, inquit, diversis subinde populis tractus hi terrarum, qui Tanais ostiis ripisque adjacent. De Carum migrationibus, Strab. lib. I. pag. 61.

[q] *Sunt qui*] Quæ circa Mæotin habitant gentes, inquit, ad Ceraunios usque montes, supra Caspium mare, aliis alii distinguunt nominibus: ac primum quidem statim in ipso Mæotidis littore Napitas, &c. Vide Notas et Emend. num. 28.

[r] *Dein Carmacas*] Vide Notas et Emend. num. 29.

Anthiandas.[8] Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: ibi gentes[9] Caucadas, Opharitas: amnes, Menotharum,[a] Imityem ex montibus Cissiis, inter Acdeos, Carnas, Uscardeos, Accisos, Gabros, Gogaros. Circaque fontem Imityis, Imityos,[10] et Aparthenos. Alii influxisse eo Scythas Auchetas, Atarneos,[11] Asampatas. Ab his Tanaitas et Inapæos viritim deletos. Aliqui flumen Opharium[12] labi per Cantecos et Sapeos: Tanain vero transisse Phatareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amassos, Issos, Catazetos, Tagoros, Catonos,[13] Neripos, Agandeos, Mandareos,[14] Satarcheos, Spaleos.

VIII. (VIII.) Peracta est interior ora, omnesque accolæ: nunc reddatur ingens in mediterraneo sinus:[1] in quo multa aliter, ac veteres, proditurum me non eo inficias, anxia perquisita cura, rebus nuper in eo situ gestis a Domitio[a] Corbulone, regibusque inde missis supplicibus, aut regum liberis obsidibus. Ordiemur autem[b] a Cappadocum gente. Longissime hæc Ponticarum omnium introrsus[c] recedens,

Pro *Ramos* Gronov. et edd. vett. *Ranos*.—8 *Antiandas* Vet. Dalec. *Asuciandas* Gronov. et edd. vett.—9 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ubi gentes* Gronov. et edd. vett. Mox, in iisdem edd. *amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, G. Gregaros.* Lectionem nostram exhibent codd. Harduini, Pintian. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—10 Gronov. et edd. vett. *fontem Imitissi, Imituos;* al. ap. Dalec. *Imituis, Imituos*.—11 Ita ex codd. emend. Harduinus, eumque secuti recentt. *Suitas, Auchetas, Saturneos* Gronov. et edd. vett.—12 Ita codd. Harduini, et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Nepheonitas v. d. A. f. Opharium* Gronov. et edd. vett. Paulo post, Vet. Dalec. *transisse Satareos*.—13 *Caronos* Chiffl.—14 *Gandareos* Vet. Dalec. Mox, pro *Satarcheos*, quod ex codd. suis aliisque ap. Dalec. restituit Harduinus, edd. vett. et Gronov. habent *Saturcheos*.

CAP. VIII. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item margo Frankf. 1582. cum edd. Basil. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nunc redden-*

NOTÆ

[a] *Amnes, Menotharum*] Vide Notas et Emend. num. 30.

[a] *A Domitio*] Quem retinendæ Armeniæ Nero præfecerat. Vide Tacit. Annal. XIII. pag. 199. et toto fere XIV.

[b] *Ordiemur autem*] Hæc totidem ferme verbis Martianus exscripsit, lib. VI. cap. de Cappadocia, pag. 222.

[c] *Introrsus*] In medias terras irrumpens, a Coro versus Eurum, hoc

minorem Armeniam, majoremque, et Commagenem lævo suo latere[d] transit: dextra[1] vero omnes in Asia dictas[e] gentes, plurimis superfusa populis: magnoque impetu scandens ad ortum Solis et Tauri juga, transit Lycaoniam, Pisidiam, Ciliciam: vadit super Antiochiæ tractum, et usque ad Cyrrhesticam[3] ejus regionem, parte sua, quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaque ibi longitudo Asiæ XII. quinquaginta[4][f] mill. passuum efficit: latitudo, DCXL. mill.

IX. (IX.) Armenia autem[g] major incipiens a Paryadris[1][h] montibus, Euphrate amne (ut dictum est)[i] aufertur Cappadociæ: et qua discedit[j] Euphrates, Mesopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Utrumque fundit ipsa, et initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnes ituræ. Quod iter est ibi, tenent Arabes Orei.[2] Sic finem usque in Adiabenen[k] perfert. Ab ea transversis jugis inclusa, latitudi-

tur gentes in mediterraneo sinu Gronov. et edd. vett.—2 Margo edd. Dalec. et Gronov. *dextro*.—3 Gronov. et edd. vett. *Cirrhesticam*.—4 Martianus, *undecies centena quadraginta*, et sic Gronov.

CAP. IX. 1 *Pariedris* Gronov. et edd. vett.—2 'Rectius vetustiss. codd. *et initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnes sitæ. Terræ quod interest ibi, tenent Arabes,' &c.* Margo edd. Frankf. 1582. Dalec. et Gronov. *interest ibi* etiam

NOTÆ

est, ab Euxino Ponto ad Syriæ limites.

[d] *Lævo suo latere*] Qua spectat orientem.

[e] *In Asia dictas*] Phrygiam, Pisidiam, Pamphyliam, Ciliciam, &c.

[f] *XII. quinquaginta*] Hoc est, duodecies centena quinquaginta mill. passuum. Vide Notas et Emend. num. 31.

[g] *Armenia autem*] Martianus, loc. cit. Nunc *Armenie, Turcomanie*.

[h] *A Paryadris*] Horum montium juga eminent paulo supra Claudiopolim Cappadociæ, ubi Euphrates sese flectens cursum ad occasum et meridiem agit.

[i] *Ut dictum est*] Lib. v. 20. 'Fluit Euphrates,' inquit, 'Armeniæ regiones a Cappadocia excludens,' ab occasu nimirum.

[j] *Et qua discedit*] Qua parte maxime a Tigri occasum versus abscedit Euphrates, ibi latius se extendens Armenia, atque ultra Tigrim in ortum provecta, a Mesopotamia ipso amne Tigri dispescitur. Nam utrumque amnem fundit ipsa, ac simul Mesopotamiæ initium facit, jam tum a Tigris amnis fontibus: est enim μεσοποταμία spatium inter duo flumina. Quantum autem terrarum ibi primum interjacet, inter utrumque amnem, Arabes Orei tenent, quorum urbes Edessa et Carræ, ut diximus libro sup. cap. 20.

[k] *In Adiabenen*] Assyriam attingunt Armeniæ fines. Ab ea Niphatis mon-

nem in læva pandit ad Cyrum amnem transversa Araxem :[3][1] longitudinem vero ad minorem usque Armeniam, Absaro amne in Pontum defluente, et Paryadris[4] montibus, qui fundunt Absarum, discreta ab illa.

X. Cyrus oritur in Heniochiis[a] montibus, quos alii Coraxicos vocavere: Araxes[b] eodem monte, quo Euphrates VI. mill. passuum intervallo: auctusque amne Musi,[1][c] et ipse (ut plures existimavere)[d] a Cyro[2] defertur in Caspium mare.

Oppida celebrantur in minore,[e] Cæsarea,[f] Aza,[g] Nicopo-

Gronov. et edd. vett.—3 Eædem edd. *transversa in Araxem;* margo edd. Dalec. et Gronov. *transversim in, &c.*—4 *Pariedris* Gronov. et edd. vett. Verba, *qui fundunt Absarum,* uncis inclusa sunt in iisdem edd.

CAP. X. 1 Chiffl. *amne Usi.*—2 Tolet. et Salmant. *de Cyro.*—3 *Arsamosata*

NOTÆ

tis jugis disclusa latitudinem a meridie ad boream pandit usque ad Cyrum amnem, qui in Caspium mare volvitur, trans ipsum Araxem fluvium provecta.

[1] *Transversa Araxem*] Ita Mss. omnes. Forte rectius, *Transvecta,* vel, ut libri veteres editi, *transversa in Araxem.*

[a] *In Heniochiis*] Moschici iidem appellati, ea ex parte, unde Phasis oritur, in Georgia, *le Gurgistan.* Amni vetustum hodieque nomen in Tabulis, *Kori.* A Cyro Rege nomen habere, auctor est Ammianus, lib. XXIII. p. 254. abolito vetere, cum ereptum ire regna Scythica destinaret. Frustra sunt igitur, qui Κόῤῥον vel Κύρνον scribunt, ut Ptolemæus et Dio.

[b] *Araxes*] 'Αράξης, ex eodem monte, quo Euphrates, profluens: Capoten, sive Abum diximus vocari, libro sup. cap. 20. Vide Notas et Emend. num. 32. Hujus amnis cursus, mox placidus et silens, mox citus, eleganter a Mela describitur, III. 5. p. 54. Hodie *Arassow,* Vinc. le Blanc, in Itiner. Virgilio, 'Pontem indignatus Araxes.'

[c] *Amne Musi*] Mss. omnes, *Amne Usi.*

[d] *Ut plures existimavere*] Strabo lib. XI. p. 529. et Plutarchus in Pompeio, p. 637. receptum a Cyro Araxem in Caspium mare devolvi aiunt. Proprio se ore effundere Mela est auctor, loc. cit. scilicet proprio alveo fertur in mare, sed altero veluti brachio Cyrum petit, cum quo rursum conjunctis aquis idem mare petit. Ita Ptolem. V. 13.

[e] *In minore*] Armenia scilicet Minore, quæ ab ortu Euphrate clauditur, Cappadocia ab occasu: a septemtrione, Paryadra monte: Amano, a meridie.

[f] *Cæsarea*] Hanc esse Neocæsaream existimo, quam in Euphratis ripa conditam ait Niceph. Callistus, Eccl. hist. lib. VIII. p. 560.

[g] *Aza*] Hanc habet Antoninus in Itiner. a Satala Armeniæ civitate, cujus alii meminerunt, M. P. XXVI.

lis: [h] in majore, Armosata [3] [i] Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta: [j] in excelso [4] [k] autem Tigranocerta: at in campis juxta Araxem Artaxata.[l] Universæ [m] magnitudinem Aufidius quinquagies centena mill. prodidit. Claudius Cæsar longitudinem a Dascusa [5] [n] ad confinium Caspii maris, XIII. mill. [o] passuum: [6] latitudinem dimidium ejus, a Tigranocerta ad Iberiam. Dividitur (quod certum est) in præfecturas, quas *Στρατηγίας* [7] vocant, quasdam ex iis vel

Vet. Dalec. et Ptolem. *Arsamote* Gronov. et al. edd. ante Harduinum.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. Tolet. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in excelsis* Gronov. et edd. vett.—5 '*Dascuta* Ptolem. estque Minoris Asiæ urbs.' *Dalec.*—6 'Non tanta est Armeniæ longitudo. Nam a Dascusa, Euphrati apposita, non est multo plus quam *DC. mill. pass.*' Brotier. Mox codd. Dalec. et Vet. *ejus*. *A Tigrane ad Iberiam dividitur, &c.*—7 Ita codd. Salmant. et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller.

NOTÆ

[h] *Nicopolis*] In minore Armenia a Pompeio Magno posita, eo ipso loco quo de Mithridate victoriam retulit, ex qua factum oppido nomen, ut referunt Strabo, lib. XII. p. 555. et Dio, lib. XXXVI. p. 25. Steph. p. 496. *Νικόπολις τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας.*

[i] *Armosata*] *Ἀρμόσατα.* Vide Notas et Emend. num. 33.

[j] *Carcathiocerta*] Strabo lib. XI. p. 527. *Βασίλειον δὲ τῆς Σωφηνῆς Καρκαθιόκερτα*, Sophenes regia hæc fuit.

[k] *In excelso*] In ipso fere Armeniæ Assyriæque confinio, loco montano et prærupto, a Tigrane conditore *Τιγρανόκερτα*, nomen invenit. Nam Parthorum lingua ea vox Tigranopolim sonat, inquit Steph. p. 655. Et Hesych. p. 521. *Κέρτα, πόλις ὑπὸ Ἀρμενίων.* Nempe ab Hebræo קרת a quo et Chaldaicum קריתא civitas. Aliam ejusdem nominis versus Iberiam et septemtrionem agnoscit Strab. lib. XI. p. 532. Hæc ad austrum sita, unde mox ad Iberiam usque latitudo petatur totius Armeniæ: quo in situ et ab ipso Ptolem. locatur, v. 13.

[l] *Artaxata*] *Ἀρταξάτα* Dioni lib. XXXVI. p. 25. Strab. lib. XI. p. 528. *Ἀρτάξατα*, eadem *Ἀρταξιάσατα* appellata, Armeniæ regia, ab Hannibale condita regis gratia cui Artaxias nomen fuit, in campo cognomine, *πρὸς τῷ Ἀρταξηνῷ πεδίῳ.* Steph. pag. 117. Ingentis olim oppidi tenue modo superesse vestigium, scribit Tavernerius Itiner. tom. I. pag. 32. testis *αὐτόπτης.*

[m] *Universæ*] Majoris ac Minoris Armeniæ ambitum. De Aufidio, in Præf. ad Titum diximus.

[n] *A Dascusa*] Cum sit hæc urbs posita ad Euphratis ripam, ut sup. libro vidimus, cap. 20. Armeniæ Majoris duntaxat inde ad Caspium mare longitudinem peti perspicua res est.

[o] *XIII. mill.*] Hoc est, ter et decies centena mill. pass. Justin. XLII. 2. p. 306. angustiore definit spatio: 'Armenia,' inquit, 'a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia patet: sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur.'

singula regna quondam, barbaris nominibus [p] CXX. Claudunt eam [8] [q] ab oriente montes, sed non statim, Ceraunii, nec Adiabene regio.[9] Quod interest spatii, Sopheni tenent: ab his juga: ultra Adiabeni tenent.[10] Per convalles autem proximi Armeniæ sunt Menobardi, et Moscheni. Adiabenen Tigris, et montes invii [r] cingunt.[11] Ab læva ejus [s] regio Medorum est, et prospectus [12] Caspii maris. Ex oceano hoc (ut suo loco [t] dicemus) infunditur, totumque Caucasiis montibus cingitur. Incolæ [13] [u] per confinium Armeniæ nunc dicentur.

XI. (X.) Planitiem [1] omnem a Cyro usque Albanorum

Bipont. et Franz. *quas ii strategias* Gronov. et edd. vett.—8 Ita codd. Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cludunt eam* Gronov. et edd. vett.—9 Codd. Dalec. *regionis*. Mox, Vet. Dalec. *ab his juga Ceraunia*.—10 'Ita quidem libri omnes scripti et editi. At *tenent* vel hic redundat, vel oscitanter a Plinio scriptum.' *Brotier*.—11 Codd. Dalec. et al. *montium sinus invii cingunt: montes impervii;* Chiffl. *sinus multi montes invii;* Gronov. et edd. vett. *et montium sinus cingunt*. Lectionem nostram ex codd. suis recepit Harduin. eumque secuti recentt. Ita quoque ex codd. legit Nic. Heinsius in Advers. p. 764.—12 Tolet. *est ad prospectum*.—13 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Horum Incolæ* Gronov. et edd. vett.

CAP. XI. 1 *Per planitiem* Chiffl.—2 *Alagone* Vet. Dalec. et mox in eodem,

NOTÆ

[p] *Barbaris nominibus*] Hujusmodi hæc sunt Armeniæ provinciarum nomina apud Strab. lib. XI. p. 527. Σωφηνὴ, Ἀκιλισηνὴ, Γοργοδυλινὴ, Σακασηνὴ, Γωγαρηνὴ, Φαυηνὴ, Κωμισηνὴ, Ὀρχιστηνὴ, Χορζηνὴ, Καμβυσηνὴ, Ὀδομαντὶς, κ. τ. λ.

[q] *Claudunt eam*] Claudunt, inquit, Armeniam ab ortu æquinoctiali montes Ceraunii, (quæ Caucasi pars est,) et Adiabene a brumali ortu: non tamen Adiabenem Armenia statim attingit: sed spatium interest aliquod, ubi Sophene regio: deinde Ceraunia juga sequuntur, ultra quæ Adiabene, quæ pars Assyriæ, posita. In horum montium convallibus, ab Armeniæ latere, Menobardi incolunt, et Moscheni. Assyriam hodie *Arzerum* vocant: qua parte in boream vergit, *le pays des Curdes*.

[r] *Et montes invii*] Ita R. 1. 2. Paris. &c.

[s] *Ab læva ejus*] Armeniæ scilicet, cui ab ortu Media annectitur.

[t] *Ut suo loco*] Cap. 15.

[u] *Incolæ*] Regionum earum, inquit, quæ Caspium inter mare et Caucasios montes interjacent, quibus illud cingitur, incolæ nunc dicentur, ducto ab Armeniæ limitibus initio.

[x] *Albanorum gens*] Quos hodie Georgianos appellamus, et Zuirianos, qui Caspii maris littus accolunt, et præterea Georgiæ partem illam obtinent, quæ magis in Austrum vergit,

gens [a] tenet: mox Iberum,[b] discreta ab iis amne Alazone,[2] [c] in Cyrum e Caucasiis montibus defluente. Prævalent oppida, Albaniæ, Cabalaca:[d] Iberiæ, Harmastis [e] juxta flumen,[3] Neoris:[f] regio Thasie, et Triare usque ad Paryadras [4] [g] montes. Ultra [h] sunt Colchicæ solitudines, quarum a latere ad Ceraunios [i] verso, Armenochalybes habitant et Moschorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: et infra eos [j] Sacassani, et deinde Macrones [k] ad flumen Absarum. Sic plana [l] ac devexa obtinentur. Rursus ab Albaniæ [m] confinio tota montium fronte gentes Silvorum feræ, et infra Lubienorum: mox Diduri et Sodii.

Chabala.—3 *Pharmasus juxta flumen* cod. Dalec.—4 *Pariedros* Basileense exemplar. *Parteodoros* Chiffl. *Partedoros* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

Armeniamque contingit. Planities ea porro a Strabone describitur lib. XI. pag. 500.

[b] *Mox Iberum*] Ἴβηρες, ad Albaniæ occasum: communi fere cum Albanis Georgianorum appellatione continentur. Vide quæ de Moschis diximus cap. 4. Unde hæc ei genti recens nomenclatio Georgianorum obtigerit, incompertum: a Georgis Plinii Melæque deducere imperitorum est: a S. Georgio Martyre, mendacium ac fabulatorum.

[c] *Alazone*] Ἀλαζώνιος Straboni, lib. XI. pag. 500.

[d] *Cabalaca*] Χαβάλα Ptolem. v. 12. Albaniæ oppidum.

[e] *Harmastis*] Inter Iberiæ oppida Ἀρμακτίκα Ptolem. v. 11. forte pro Ἁρμαστίκα.

[f] *Neoris*] Forte Οὐάρικα Ptolemæi, inter Iberiæ oppida, loc. cit.

[g] *Ad Paryadras*] Unde Absarum flumen prodit, ut diximus, quod in Pontum per Colchos labitur. Mss. tamen, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. *Parteodoros* hoc loco legunt.

[h] *Ultra*] Versus occasum, et Pontum ubi Colchidis ora est.

[i] *Ad Ceraunios*] Ad Cerauniorum montium, hoc est, Caucasi partem illam quæ boream defendit ab Iberia.

[j] *Et infra eos*] Meridiem versus. Σακασσηνὴ regio dicta Straboni, lib. XI. pag. 528. Albaniam attingit, et Cyrum amnem.

[k] *Macrones*] Qui et Μάκρωνες et Σάννοι dicti a Strabone, lib. XII. pag. 548. De flumine Absaro, cujus ad ripam regio Macronum illa pertinuit, dictum est superius.

[l] *Sic plana*] Hæ, quas modo appellavimus, gentes, planitiem totam eam obtinent, quæ Ceraunios sive Caucasios inter montes, et Caspium mare includitur.

[m] *Rursus ab Albaniæ*] Qua vero Iberiam contingit Albania, ibi series montium ab occasu in ortum obtenditur, quam veluti frontem obtinent primo Sylvi, infra quos Lubieni: Sylvos deinde sequuntur ad ortum Diduri, et Sodii. Δίδουροι Ptolemæo cogniti, v. 9.

XII. (XI.) Ab iis [1] [n] sunt portæ Caucasiæ, magno errore [o] multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus, montibus interruptis repente, ubi fores [p] obditæ [2] ferratis trabibus, subter medias amne diri odoris fluente,[3] citraque in rupe castello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci, terrarum orbe portis discluso, ex adverso maxime Harmastis [4] oppidi Iberum. A portis Caucasiis per montes Gordyæos,[5] [q] Valli, Suarni [r] indomitæ gentes, auri tamen metalla fodiunt. Ab iis ad Pontum [6] usque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus [s] e clarissimis.

Aliqui inter Pontum et Caspium mare CCCLXXV. mill.[t] passuum non amplius interesse tradiderunt: Cornelius Nepos CCL. mill.[7] [u] Tantis iterum [v] angustiis infestatur Asia.

CAP. XII. 1 *Ab iis* Gronov. Mox, pro *errore multis*, quod exhibent codd. Harduin. et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *errore a multis* Gronov. et edd. vett.—2 Chiffl. *ubi f. additæ.*—3 Ita ex codd. Harduin. eumque secuti recentt. *amne Dyriodori fluente* Gronov. et edd. vett.—4 *Hermasti* codd. Dalec. et Chiffl. *Hermastica* Ptolem.—5 *Gordynios* Chiffl. Mox, *auri tantum* Gronov. *auri tamen* codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—6 Chiffl. *Ab iis ad portum.* Mox, *situs e clarissimis.*—7 Ita codd. Harduini, et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont.

NOTÆ

[n] *Ab iis*] Post Diduros et Sodios. Hæc iisdem ferme verbis Martianus, lib. VI. cap. de Assyria, p. 222.

[o] *Magno errore*] De quo dicetur uberius cap. 15. Albaniæ portæ Ptolemæo dictæ, v. 12.

[p] *Ubi fores*] Hodieque extare fores eas, recentiores historici aiunt.

[q] *Gordyæos*] Γορδυαῖα ὄρη Ptolemæo, v. 13. Sic juga ea montium appellantur, in quibus sunt portæ Caucasiæ.

[r] *Suarni*] Haud dubie hi sunt Ptolemæi, v. 9. Σουανόχαλκοι, Suanorum gens ea videlicet, quibus a metallis fodiendis cognomen fuit: habent enim ii, ut Plinius animadvertit, a latere Pontum versus, Heniochos, et Achæos, de quibus actum superius, cap. 5. Hodie, *les Circasses.*

[s] *Terrarum sinus*] Longus ille terrarum in mediterraneo tractus, cujus descriptionem exorsus est ab iis verbis cap. 8. 'Nunc reddatur ingens in mediterraneo sinus,' &c.

[t] *CCCLXXV. mill.*] Sive, ter mille stadia, ut Strabo ait, lib. XI. pag. 491. quæ mensura plane cum Pliniana congruit.

[u] *CCL. mill.*] Vide Notas et Emend. num. 34.

[v] *Tantis iterum*] Arctatis jam semel pari modo terris, Asia pæne insula facta, vix CC. millibus passuum a Ponto Euxino per continentem ad Issicum Ciliciæ sinum relictis, ut dictum est cap. 2.

Claudius Cæsar a Cimmerio Bosporo ad Caspium mare CL. mill. prodidit:[w] eaque perfodere cogitasse Nicatorem[8] [x] Seleucum, quo tempore a Ptolemæo Ceranno sit interfectus. A portis[y] Caucasiis ad Pontum CC. mill. passuum esse constat fere.

XIII. (XII.) Insulæ in Ponto Planctæ,[1] [a] sive Cyaneæ, sive Symplegades. Deinde Apollonia, Thynias[b] dicta, ut distingueretur ab ea quæ est in Europa.[c] Distat a continente[2] passibus mille: cingitur[d] tribus mill. Et contra Pharnaceam[e] Chalceritis,[3] quam Græci Ariam dixerunt,[f] sacramque Marti, et in ea volucres cum advenis pugnasse, pennarum ictu.[4] [g]

et Franz. *CL. mill.* Gronov. et edd. vett.—8 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *cogitasse Nicanorem* codd. Dalec. *excogitasse Nicatorem* Gronov. et al.

Cap. XIII. 1 *Planitea* codd. Dalec. *Planetæ* Vet. Dalec. *Planctæ* Pintian. ex Pompon. Paulo post, *Thynnias* Gronov. et edd. vett.—2 Ita codd. Harduini et Dalec. *continenti* Gronov. et al.—3 *Achalceritis* cod. Dalec.—4 Ita codd. Dalec. et Harduin. cum edd. recentt. *pennarum jactu* Chiffl. *pinnarum ictu* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

[w] *CL. mill. prodidit*] Centena modo quinquaginta millia passuum.

[x] *Nicatorem*] A quo Seleucidæ appellati Syriæ reges. Hunc Ptolemæus Ceraunus, Ptolemæi Lagidæ Ægypti Regis F. Philadelphi frater, occidit per insidias. Qua de re videndus Memnon apud Photium in Bibl. cod. 224. cap. 13. pag. 715.

[y] *A portis*] Hæc Martianus ad verbum, lib. VI. cap. de Assyria, pag. 222.

[a] *Planctæ*] Πλάγκται Homero dictæ, quæ aliis Κυάνεαι et Συμπληγάδες, inquit Strab. lib. I. pag. 21. De his egimus, IV. 27.—'Utrumque enim Ponti ostium obsident, et quod Europam alluit, et quod Asiam: unde Europææ aliæ, aliæ Asiaticæ appellantur.' *Ed. sec.*

[b] *Apollonia, Thynias*] De qua dictum est lib. sup. cap. 44.

[c] *Ab ea quæ est in Europa*] Ab eadem scilicet Apolloniatarum insula, quam in Ponto pariter esse, sed circa Istrum, atque adeo in Europa, diximus IV. 27.

[d] *Cingitur*] Circuitu colligit milliaria tria.

[e] *Et contra Pharnaceam*] De qua dictum cap. 4.

[f] *Ariam dixerunt*] Hæc Ἄρεος νῆσος Stephani, pag. 106. πρὸς τοῖς Κόλχοις ἐν τῷ Πόντῳ, ex Scymno in Asia. Mela II. 7. pag. 42. 'Non longe a Colis Aria, quæ Marti sacrata, ut fabulis traditur, tulit aves cum summa clade advenientium, pennas quasi tela jaculantes.' Ea νῆσος ἀρητιὰς Apollonio dicitur, Argon. II. 1033. ubi hanc de avibus fabulam, pennas seu jacula mittentibus, fuse tractat. Ab avibus, quas χαλκήρεις et σιδηροπτέρους fabulati sunt, Χαλκηρῖτιν insulam fuisse cognominatam, simile veri est.

[g] *Pennarum ictu*] Ita Reg. 1. 2.

XIV. (XIII.) Nunc omnibus, quæ sunt interiora Asiæ, dictis, Riphæos[h] montes transcendat animus, dextraque littori oceani[1] [i] incedat. Tribus hic partibus cœli alluens Asiam, Scythicus a septemtrione, ab oriente Eous, a meridie Indicus vocatur, varieque per sinus et accolas[2] in complura nomina dividitur. Verum Asiæ quoque magna portio apposita septemtrioni, injuria sideris rigentis, vastas solitudines habet. Ab extremo Aquilone[j] ad initium orientis æstivi, Scythæ sunt. Extra eos ultraque[3] Aquilonis[k] initia Hyperboreos aliqui posuere, pluribus in Europa dictos.[l] Primum inde[m] noscitur[4] promontorium Celticæ[n] Lytarmis,[o] fluvius Carambucis,[p] ubi lassata[q] cum siderum vi Riphæorum montium deficiunt juga.[5] Ibique Arimphæos[r] quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis

CAP. XIV. 1 Vet. Dalec. *litora oceani;* Gronov. et edd. vett. *litore oceani.* —2 Cod. Dalec. *et ab accolis.*—3 Vox *ultraque* non legitur in codd. Dalec.—4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *nascitur.*—5 Ibid. *considere videntur vi Ri-*

NOTÆ

Colbert. 1. 2. Paris. &c. At Chifflet. *jactu.*

[h] *Riphæos montes*] In Moscoviæ fere umbilico, ut nunc res sunt, assurgunt ii, supra Tanais fontes: inter ipsum, et Rham sive Volgam amnem. Erumpit enim ex Riphæo monte Tanais, teste Mela I. 19.

[i] *Littori oceani*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. non *littore,* vel *littora.*

[j] *Ab extremo Aquilone*] Quem spirare diximus, II. 46. inter septemtrionem, et exortum Solis æstivum. Hic Scytharum regio est: ubi nunc Moscoviæ pars septemtrionalis.

[k] *Ultraque Aquilonis*] Ad septemtrionem propius, inter Volgam et Mare quod nunc Album vocant: intra Moscovitici fines imperii. Hæc Solinus iisdem cum Plinio verbis, cap. 16. pag. 36.

[l] *In Europa dictos*] Lib. IV. c. 26.

[m] *Primum inde*] Ab Hyperboreorum littore.

[n] *Celticæ*] Celticam, τὴν Κελτικὴν, veteres appellabant totum illud terrarum spatium, quod ab Herculis freto ad Scythicum usque oceanum continetur, adeoque Europam universam. Ita Plutarchus in Mario, pag. 411. et Strabo lib. XI. pag. 507.

[o] *Lytarmis*] Ad mare quod Album vocant, *la mer Blanche.*

[p] *Carambucis*] Qui nunc *Duvina* in Moscovia: is in Album mare, ad S. Michaëlis oppidum portumque devolvitur.

[q] *Ubi lassata*] Ibi Riphæorum montium, inquit, juga deficiunt: ibi vis quoque lassatur ac deficit rigentium siderum: molliore jam et clementiore cœli temperie.

[r] *Ibique Arimphæos*] Hæc quæ deinceps de Arimphæis dicuntur, et Hyperboreis, Solinus totidem verbis

gentem. Sedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus juxta fœminis virisque in probro existimatur: ritus clementes. Itaque sacros haberi narrant, inviolatosque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modo, sed illos quoque,[6] qui ad eos profugerint. Ultra eos[s] plane jam Scythæ, Cimmerii,[t] Cissianthi,[u] Georgi, et Amazonum gens. Hæc usque ad Caspium et Hyrcanium[7] mare.

XV. Nam et irrumpit[a] e Scythico[1] oceano in aversa Asiæ,[b] pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus, Caspio et Hyrcanio. Non minus hoc esse quam Pontum Euxinum, Clitarchus putat.[c] Eratosthenes[d]

phæorum montium deficientia juga.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sed illos etiam* Gronov. et edd. vett. Mox, pro *profugerint*, quod exhibent codd. Dalec. et Harduin. cum edd. recent. *perfugerint* legitur in Gronov. et edd. vett. Deinde, pro *Cissianthi, Georgi*, quod exhibent edd. Basil. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cicianthi, Ceorgi* Gronov. et al. *Cicianthi, Cherorgi* Chiffl. Vid. Obss. Misc. tom. VII. p. 175.—7 Vet. Dalec. *seu Hyrcanum;* Gronov. et al. *et Hyrcanum.*

CAP. XV. 1 Ita ex codd. Harduin. et recentt. *Nam et erumpit e Scythico* margo edd. Dalec. et Gronov. Dalecampius legit, *Erumpit id est, &c.* Gronov.

NOTÆ

habet, cap. 17. pag. 87. et Martian. lib. VI. pag. 214.

[s] *Ultra eos*] Adjacent Arimphæis, inquit, ad ortum Scythæ jam supra memorati: deinde Cimmerii, &c. Sic Martianus, loc. cit. pag. 215.

[t] *Cimmerii*] Oceani Asiæque oram ultimam occupabant, teste Plutarcho in Mario, pag. 411. quo a Scythis pulsi ex Mæotidis paludis littore migravere. Ab his orti Cimbri, quos Marius profligavit.

[u] *Cissianthi*] Mela I. 2. 'Super Amazonas,' inquit, 'et Hyperboreos, Cimmerii, Cissianthi, Achæi, Georgi.' Cissianthos, Georgosque et Amazonas arbitror tenuisse eas regiones, quibus nunc *Bulgar* regnum circumscribitur, in Moscoviæ Tartariæque confinio. In Mss. omnibus *Gerorgi* legitur.

[a] *Nam et irrumpit*] Fuit ea veterum sententia, usque ad Ptolemæum, si Herodotum, Aristotelem, et Diodorum excipias, Caspium mare angusto fluento connecti cum Scythico, seu septemtrionali: quem fere ad modum ex meridiano oceano Persicus effluit. Dedit huic errori ansam Patrocles, Macedoniæ classis præfectus, qui Volgæ fluminis ostium, fretum esse angustum credidit, quo se Scythicum mare, sive septemtrionale, in Caspium effunderet.

[b] *In aversa Asiæ*] A tergo Asiæ illius, quæ hactenus descripta est: quam priorem Asiæ partem appellat Strab. lib. XI. pag. 506.

[c] *Clitarchus putat*] Et Patrocles apud Strab. lib. XI. pag. 508.

[d] *Eratosthenes*] Hunc ipsum Eratosthenis locum recitat Strab. lib. XI. pag. 507.

ponit et mensuram: ab exortu et meridie,[2] per Cadusiæ [e] et Albaniæ oram quinquies mille CCCC. stadia. Inde [f] per Anariacas, Amardos, Hyrcanos, ad ostium Oxi [g] fluminis quater mille DCCC.[3] stad. Ab eo ad ostium Jaxartis, M M. CCCC.[4] Quæ summa efficit quindecies centena septuaginta [h] quinque mill. passuum.[5] Artemidorus hinc detrahit viginti quinque mill. passuum. Agrippa Caspium mare, gentesque quæ circa sunt, et cum his Armeniam determinans, ab oriente oceano Serico, ab occidente Caucasi jugis, a meridie Tauri, a septemtrione oceano Scythico, patere qua cognitum est, CCCCXC. M. passuum, in longitudinem, CCXC. M. in latitudinem [i] prodidit. Non desunt vero qui

et al. *Namque id erumpit Scythico.*—2 Codd. Harduini, Dalec. et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. et recentt. *ab exortu ad meridiem* Gronov. et al. et mox in iisdem, *Aratiaticos*, *Ambaros*. Lectionem nostram e Strab. restituit Harduin. eumque secuti recentt.—3 Ita emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *ad ostium Zoni fl. quater mil. DCCCC.* Chiffl. *ad ostium Zoni fl. q. m. DCCC.* omnes codd. et edd. ante Harduinum.—4 Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov. *Jaxartis mill. CCCC.* Margo edd. Frankf. 1582. Dalec. et Gronov. habent: 'Melior vetusta lectio: *M. M. CCCC.* ita exigente et calculi ratione, defuturis alioqui summæ sequenti mille stadiis.' *Dalec.*—5 Vet. Dalec. *quadraginta millia stadia.*—6 Ita

NOTÆ

[e] *Ab exortu et meridie, per Cadusiæ*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. &c. A latere, inquit, meridionali Caspii maris, qua spectat Solis exortum, ducta mensura per Cadusios Albanosque, spatium est quinque millium et CCCC. stad. Καδούσιοι oram Mediæ montuosam tenent, fere per quinque stadiorum millia, inquit Patrocles apud Strabonem, loc. cit. pag. 508. quem locum Stephanus non intellexit, qui Cadusios inter Pontum et Caspium mare a Strabone locari existimavit. Mediæ quoque a Ptolemæo adjudicantur, VI. 2.

[f] *Inde*] A Cadusiorum finibus: inde enim Anariacæ incipiunt, mox Amardi, deinde Hyrcani, per meridionale Caspii maris latus, qua in ortum boreamque reflectitur. Vide Notas et Emend. num. 35.

[g] *Ad ostium Oxi*] Vide Notas et Emend. num. 36.

[h] *Quindecies centena septuag.*] Plane calculi ratio constat.

[i] *CCCCXC. M. pass. in longitudinem, CCXC. M. in latitudinem*] Cum hunc locum exscriberent Missi Theodosii, excidit iis ab utroque hoc numero denarii nota; sic enim illi: 'Armenia major, et mare Caspium, et quæ circa gentes sunt ad oceanum, finiuntur ab oriente, oceano Serico: ab occidente, jugis montis Caucasi, et mari Caspio: a septemtrione, oceano: a meridie, monte Tauro: in longitudinem, M. passuum CCCCLXXX. in latitudinem, CCLXXX.'

ejus maris universum circuitum a freto XXV. mill. pass.[j] tradunt.

Irrumpit autem[k] arctis faucibus, et in longitudinem spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: velut ad Mæotium lacum ab ore[l] descendens, sicilis[m] (ut[6] auctor est M. Varro) similitudine. Primus sinus[n] appellatur Scythicus: utrimque enim[o] accolunt Scythæ, et per angustias inter se commeant: hinc Nomades,[p] et Sauromatæ multis nominibus, illinc[q] Abzoæ non paucioribus. Ab introitu[r] dextra, mucronem ipsum faucium tenent Udini Scytharum populus. Dein per oram[s] Albani (ut ferunt) ab Jasone orti:[7] ante quos mare quod est, Albanum nominatur. Hæc gens superfusa montibus Caucasiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ descendit, ut dictum est.[t] Supra maritima[8] ejus[u] Udi-

codd. Harduini et Dalec. cum edd. recentt. *Mæotin l. ab o. discedens Scythici arcus (ut, &c.* edd. vett. et Gronov.—7 Codd. Dalec. *ab Jasone creti.*—8 Ita ex codd. emend. Harduin. ita quoque Chiffl. et edd. recentt. *Super maritima*

NOTÆ

[j] *XXV. mill. pass.*] Hoc est, vicies et quinquies centenis millibus pass.

[k] *Irrumpit autem*] Hæc Plinius accepit a Mela III. 58. 'Mare,' inquit, 'Caspium, ut angusto, ita longo etiam freto primum terras, quasi fluvius, irrumpit: atque ubi recto alveo influxit, in tres sinus diffunditur: contra os ipsum, in Hyrcanium: ad sinistram, in Scythicum: ad dextram, in eum quem proprie et totius nomine Caspium appellant.'

[l] *Ab ore*] Veluti ab eo freto, (qua irrumpere a Scythico mari in terras credebatur,) Mæotium lacum petat mucrone.

[m] *Sicilis*] In mucronis seu spiculi similitudinem. Vide Notas et Emendationum. 87.

[n] *Primus sinus*] Qui ad sinistram sive ad ortum curvatur.

[o] *Utrimque enim*] Ab utroque freti illius, sinusque, et angustiarum latere.

[p] *Hinc Nomades*] Ab occasu, et juxta Rham sive Volgam amnem. Strab. pag. 507. Mela III. 5. p. 58. 'Ad introëuntium dextram Scythæ Nomades freti littoribus insident.' Videntur ii esse, aut ex iis certe, qui Thalli superius dicti sunt, cap. 5.

[q] *Illinc*] Ab ortu, trans fretum.

[r] *Ab introitu*] Qua se incipit mare in latitudinem pandere, in ipso freti mucrone, ac promontorio. Non sunt hi *Udini*, qui *Vidini* Ammiano, lib. XXXI. p. 488.

[s] *Dein per oram*] Occiduam scilicet, ubi Albania est. Solinus, cap. 15. pag. 34. 'Albani in ora agentes, qui posteros se Jasonis credi volunt, albo crine nascuntur,' &c.

[t] *Ut dictum est*] Cap. 11.

[u] *Supra maritima ejus*] Supra maritimam Albaniæ oram.

norumque gentem, Sarmatæ, Utidorsi, Aroteres [v] prætenduntur: quorum a tergo indicatæ jam [w] Amazones Sauromatides.[9] Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Casius et Albanus:[x] deinde Cambyses [y] in Caucasiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus.[z] Oram omnem [a] a Casio præaltis rupibus inaccessam,[10] patere CCCCXXV. mill. passuum auctor est Agrippa. A Cyro [b] Caspium mare vocari incipit: accolunt Caspii.

Corrigendus est error [c] in hoc loco multorum, eorum etiam,[11] qui in Armenia res proxime cum Corbulone gessere. Namque hi Caspias appellavere portas Iberiæ,[d] quas Caucasias diximus vocari: situsque depicti et inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis [e] principis comminatio ad Caspias portas tendere dicebatur: cum peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, vix ullo propter appositos montes aditu ad Caspium mare. Sunt autem aliæ,[12] [f] Caspiis gentibus junctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu [g] rerum Alexandri Magni.

Gronov. et edd. vett.—9 *Amazones et Sauromatides* margo edd. Dalec. et Gronov. Mox, pro *Cassius et Albanus*, ut ex codd. restituit Harduinus, edd. vett. habent *Cassios et Albinos*.—10 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *a Caucaso . . . inaccesso* Gronov. et al.—11 Ita quoque Harduinus ex codd. suis et Chiffl. eumque secuti recentt. Antea legebatur: *et eorum etiam*.—12 Ita codd. Harduini, Dalec. et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *aditu. Ad Caspium mare sunt aliæ* Gronov. et edd. vett. *appositos* non legitur in Chiffl. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *quod cognosci non potuit, nisi in dominatu eorum, &c.*

NOTÆ

[v] *Aroteres*] Ἀροτῆρες Herod. lib. IV. pag. 231. n. 17. hoc est, aratores.

[w] *Indicatæ jam*] Sub finem cap. superioris. Aliæ sunt Amazones Sauromatides pariter nuncupatæ ab Ephoro apud Steph. prope Thermodonta fluvium, de quibus alias egimus, cap. 4.

[x] *Casius et Albanus*] Κάσιος et Ἄλβανος Ptolemæo v. 12.

[y] *Deinde Cambyses*] Forte qui Σόανας alio nomine in Albania locatur a Ptolemæo, loc. cit.

[z] *Ut diximus*] Cap. 10.

[a] *Oram omnem*] Albaniæ. Vide Notas et Emend. num. 37.

[b] *A Cyro*] Ante Cyri ostia, Albanum vocabatur, ut dictum est superius.

[c] *Corrigendus est error*] Quo in errore et Strabo fuit, lib. XI. pag. 528.

[d] *Portas Iberiæ*] Quæ et Albanæ portæ: de his egimus cap. 12.

[e] *Et Neronis*] Vide Sueton. in Nerone, cap. 19.

[f] *Sunt autem aliæ*] Sunt aliæ portæ, Caspiæ verius appellandæ.

[g] *Nisi comitatu*] Nisi relatu eorum

XVI. Namque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum et Hyrcanium[1] Caucasiis jugis attolluntur.[h] Utrimque per devexa[i] laterum Armeniæ majori, a frontis parte, quæ vergit in Commagenen, Sophene (ut diximus) copulatur, eique Adiabene Assyriorum initium: cujus pars est[j] Arbelitis, ubi Darium Alexander debellavit, proxima Syriæ.[2][k] Totam eam[l] Macedones Mygdoniam[3] cognominaverunt, a similitudine.[m] Oppida: Alexandria,[n] item Antiochia,[o] quam Nisibin vocant. Abest ab Artaxatis DCCL. M. passuum. Fuit et

CAP. XVI. 1 Chiffl. *et Hyrcaniam*. Paulo post, margo edd. Dalec. et Gronov. *laterum. Armeniæ.*—2 Cod. Dalec. *proxime Syriæ.*—3 *Mygdaniam* Gro-

NOTÆ

qui comites fuerunt expeditionum Alexandri.

[h] *Jugis attolluntur*] In Persarum regnis crebra occurrunt montium Caucasiorum juga, quibus tota regio veluti sublimis attollitur. Strabo, de Media, lib. XI. pag. 525. ἡ πολλὴ μὲν οὖν ὑψηλή ἐστι, καὶ ψυχρά. Plinius v. 31. de Epheso: ‘Attollitur monte Pione.’

[i] *Utrimque per devexa*] Eadem juga, inquit, Caucasia pariter a quibusdam appellata, quæ Tauri sive Antitauri pars quædam est, longa serie latus obvertunt Armeniæ Majori, qua fronte, sive qua parte vergit illa in Commagenem Syriæ. Devexa sive convalles horum montium ex utraque parte Sopheni tenent, ut dictum est cap. 10. Sophenen attingit Adiabene, quæ Assyriorum regio ibi primum sese offert, &c. Sophene Dioni lib. XXXVI. pag. 26. Σωφανηνὴ χώρα τοῖς Ἀρμενίοις πρόσορος. De ejus situ Strab. lib. XI. pag. 527.

[j] *Cujus pars est*] Hæc iisdem verbis Solinus, c. 46. p. 74. Vide quæ dicturi sumus, cap. 30. Arbelitidis caput Ἄρβηλα, vicus, quem Persidi Stephanus attribuit.

[k] *Proxima Syriæ*] Osroënæ nimirum, et Mesopotamiæ, quæ Syriæ quondam attributa, ut dictum est v. 15.

[l] *Totam eam*] Adiabenen videlicet.

[m] *A similitudine*] Ad similitudinem Macedonici in Europa imperii, iisdem nominibus provincias orientis signabant, quæ nota in Europa erant. De Mygdonibus Macedoniæ dictum est, IV. 17. De Assyriis, Strab. lib. XVI. p. 747.

[n] *Alexandria*] De hac ceteri scriptores silent. Ibi condita, ubi Darium Alexander vicit, sane videtur.

[o] *Antiochia*] Plutarch. in Lucullo, p. 514. Νίσιβιν, οἱ δὲ Ἕλληνες Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον. Mesopotamiæ Stephanus ascribit: Ἀντιόχεια . . . τρίτη, Μεσοποταμίας, Μυγδονία καλουμένη . . . ἥτις Νισίβη λέγεται, καὶ Νισιβίς. Strabonem videlicet secutus, lib. XI. p. 527. et lib. XVI. p. 747. Hodie vetusto nomine servato, *Nisibin* vocant, et *Nesbin*, insignis olim oppidi tenue nunc vestigium. Vide Taverner. Itiner. lib. II. pag. 172.

Ninus[p] imposita Tigri,[q] ad Solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua vero fronte, qua tendit ad Caspium mare, Atropatene,[r] ab Armeniæ Otene regione[4] discreta Araxe.[s] Oppidum ejus[t] Gazæ, ab Artaxatis CCCCL.[u]

nov. et al. ante Harduin.—4 Cod. Dalec. *et ab Armenia Otone regio*; al. ap. Dalec. *opere regio*.

NOTÆ

[p] *Fuit et Ninus*] Quæ et Ninive. Excidium urbis signat obiter Plinius suo illo familiari vocabulo, 'fuit.' Instaurata denuo tamen, quanquam non eodem fortassis loco, quo steterat primum, floruit Ammiani ævo. 'In Adiabena,' inquit, lib. XXIII. p. 251. 'Ninus est civitas, quæ olim Persidis regna possederat, nomen Nini potentissimi regis quondam Semiramidis mariti, declarans, et Arbela, et Gangamela,' &c. Stephanus: Νῖνος, πόλις Ἀσσυρίων.

[q] *Imposita Tigri*] Herod. lib. I. n. 102. et lib. II. n. 150. p. 148. Fallitur Diodorus, qui Bibl. lib. II. p. 92. ad Euphratem locat, ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Diruta nunc et exhausta, vicinitate *Mosal* oppidi in parte fluminis opposita ad Solis exortum conditi, solo ponte intermedio. Benjamin. Jud. 'Inter Almosal et Niniven pons tantum intercedit: hæc devastata est: attamen multos pagos et vicos habet.'—'Reipsa tamen *Mousul*, (sic enim Tavernerius appellat, lib. II. p. 173.) ad occasum Tigris amnis est, atque adeo ubi olim Ninive fuit. Quod Plinius addit, fuisse quondam clarissimam, confirmat Jonas III. 3. 4. 'Ninive erat,' inquit, 'civitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius,' &c. Erat Ninive civitas magna, inquit, cujus vicos omnes nemo pererrare posset nisi itinere trium dierum. Neque enim murorum ambitum dicit esse itinere trium dierum, sed civitatem ipsam: in quam non perhibetur Jonas introisse nisi itinere unius diei. Si murorum ambitus intelligeretur trium dierum esse, diametros vix esset itineris diei unius; atque adeo ingressus Jonas per portam unam, emensusque iter diei unius, jam e civitate pedem extulisset per portam oppositam. Ergo iter trium dierum in ipsa civitate intelligendum est, et per vicos civitatis singulos ea mensura accipienda est. Clamavit Jonas per vicos, quot potuit deambulare itinere unius diei: id quod tertiam urbis partem efficit. Inde rumor ad ceteros pervasit, ac postridie ad regem ipsum.' *Ed. sec.*

[r] *Atropatene*] Subintellige ex superioribus, Armeniæ majori copulatur, a cujus parte orientali, quæ Otene vocatur, solo amne Araxe dispescitur. Ὠτηνὴ Eusebio Præpar. lib. VI. pag. 277. Quadrato item, lib. II. et III. Parthic. apud Steph. verbo Ὠτηνή. Apud Ptolemæum perperam scriptum Μωτηνὴ et *Totene*. Atropatene vero Ἀτροπατηνὴ Mediæ regio est, ab Atropato duce cognominata, qui ne pars ea in Macedonum potestatem veniret, Alexandro mortuo, arte effecit. Vide Strabon. lib. XI. p. 522. et Steph. p. 136.

[s] *Discreta Araxe*] Strabo, p. 523. Τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ τοῦ ὁρίζοντος τήν τε Ἀρμενίαν καὶ τὴν Ἀτροπατηνήν. Ptolemæo mendose Τροπατηνὴ VI. 2. Huic regioni nunc nomen est *Servan*. Turcis paret.

M. passuum: totidem ab Ecbatanis Medorum, quorum pars sunt Atropateni.

XVII. (XIV.) Ecbatana[a] caput Mediæ Seleucus[b] rex condidit:[c] a Seleucia magna DCCL. M. passuum: a portis vero Caspiis[d] XX. M.[1] Reliqua Medorum oppida, Phazaca, Aganzaga,[e] Apamia[f] Rhaphane cognominata. Causa portarum[g] nominis eadem, quæ supra, interruptis angusto

CAP. XVII. 1 'Ita scripti et editi libri. Male eruditus Harduinus in altera sua editione emendavit, $\overline{XX.}$ *M.* Quod absurdum est. Sed multo minor, quam par est, numerus *XX. M.* Ab Ecbatanis ad Caspias portas sunt sine viarum anfractibus ut minimum *CCC. M. pass.*' Brotier. $\overline{XX.}$ *M.* exhibent etiam Bipont. (ita, *vicies centenis M.*) et Franz. Mox, pro *Phazaca, Aganzaga,* quæ nomina ex codd. restituit Harduin. prius legebatur: *Phausia, Agamzua.*

NOTÆ

[t] *Oppidum ejus*] Non Otenes regionis Armeniæ, ut visum Ortelio, sed Atropatenes Mediæ: ut ipsa orationis structura admonet, atque ipse etiam Strabo, lib. XI. p. 523. cui hæc Γάζα Atropatenes *βασίλειον*, seu *Regia* dicitur. Porro Gazæ nomen ei oppido Parthi imponebant, in quo belli opes et pecuniam vellent asservari. Nam Gaza pecunia regia est lingua Persarum, teste Curtio, lib. III. Hodie Taurisium vocatur, *Tauris*.

[u] *Ab Artaxatis CCCCL.*] Ab Araxe, cui Artaxata imposita sunt, stadiis bis mille et CCCC. distare Strabo affirmat, loc. cit. hoc est, passuum duntaxat trecentis millibus.

[a] *Ecbatana*] Nunc *Casbin*, in ipso fere Mediæ veteris meditullio posita. Græcis τὰ Ἐκβάτανα.—'Fuit etiam Ecbatana montis nomen, multo citra oppidum istud: quo in monte posita fuit Roges civitas tunc ditionis Medorum, quatuor tantum dierum itinere distans a civitate Ninive: unde post triduanam quietem redux esset Tobias junior 'undecimo die,' Tob. v. 8. et XI. 1.' *Ed. sec.*

[b] *Seleucus*] Is, opinor, qui Σέλευκος Ἐπιφανὴς Νικάτωρ est cognominatus, Regum Syriæ ejus nominis sextus ac postremus, Antiochi Epiphanis F. Nam auctor est Charax, apud Steph. verbo Ἀγβάτανα, Epiphaneam vocatam Ecbatanam fuisse, a conditore videlicet, seu instauratore, ut nostra fert conjectura.

[c] *Condidit*] Cum aliquo bello dirutum illud oppidum fuisset, quod antea condiderat eo nomine Deioces primus rex Medorum, Astyagis proavus, teste Herod. lib. I. n. 98. p. 43. et Euseb. in Chron. p. 119. ad Olymp. XVIII. Quin si Diodoro fides, qui Ctesiam sequi se profitetur, jam inde ab ævo Semiramidis extabant Ecbatana.

[d] *A portis vero Caspiis*] Sic vocantur interrupta angusto transitu juga Caspii montis in confinio Armeniæ Mediæque.

[e] *Phazaca, Aganzaga*] Vide Notas et Emend. num. 38.

[f] *Apamia*] Ἀπάμεια Straboni, lib. XI. p. 324. una e Græcanicis urbibus, quas in Media Macedones condiderunt.

[g] *Causa portarum*] Earum scilicet, quæ Caspiæ proprie appellantur.

transitu jugis, ita ut vix singula meent plaustra, longitudine VIII. mill. passuum, toto opere manu facto. Dextera lævaque ambustis similes impendent scopuli, sitiente tractu per XXVIII.[h] mill. passuum.[2] Angustias impedit corrivatus salis e cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme, transitum non sinit.

(XV.) Adiabenis connectuntur Carduchi[i] quondam dicti, nunc Cordueni,[3] præfluente Tigri:[j] his Pratitæ,[k] παρ' ὁδὸν[l]

Cod. Dalec. habet *Phiscanzaga*. Ptolem. *Aganzagua*.—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XXXVIII. mill. p.* edd. vett. et Gronov. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *derivatus salis liquor e cautibus*.—3 *Gordyeni* Vet. Dalec. Mox, pro παρ' ὁδὸν, quod servant codd. Tolet. et al. ap. Pintian. cum ed. Harduin. 1. *Paredon* margo edd. Dalec. et Gronov. *Paredoni* edd. vett. item Gronov. Har-

NOTÆ

Descripsit hæc Solinus, cap. 47. pag. 75.

[h] *Per XXVIII.*] Solini paraphrasis: 'In his angustiis etiam illud asperum, quod præcisorum laterum saxa, liquentibus inter se salis venis, exundant humorem affluentissimum, qui constrictus vi caloris, velut in æstivam glaciem corporatur: ita labes invia accessum negat. Præterea octo et XX. mill. passuum tractus omnis, quoquo inde pergitur, nullis puteis vel fontibus sine præsidio sitit: tum serpentes undique gentium convenæ, verno statim die illuc confluunt. Ita periculi ac difficultatis concordia, ad Caspios, nisi hyeme, accessus negatur.' In Plinianis libris perperam editum, *XXXVIII.* Mss. invitis, et Solino.

[i] *Carduchi*] Καρδοῦχοι, quos Mediæ Stephanus adjudicat, p. 356. Parthiæ Strabo, lib. XVI. p. 747. iidem appellatione in mollius deflexa a Macedonibus Γορδυαῖοι a Gordye, ut volunt, Triptolemi F. appellati. Regionem ipsam Gorduenen vocat Ammianus, lib. XVIII. p. 125. Κορδουηνὴν Dio, lib. XXXVII. p. 31. de qua Tigrani cum Phraate, sub judice Pompeio lis fuit. Igitur hi Adiabenis sive Assyriis ab occasu æstivo junguntur.

[j] *Præfluente Tigri*] Gordyenen Tigris præterlabitur. Strabo, loc. cit. Haud sane procul a fontibus ipsius amnis, ut monet Ptolem. v. 13.

[k] *His Pratitæ*] Corduenis Pratitæ connectuntur. Πρατίαι et Πρατῖται, *mercatores*. Sunt ii e Medorum populis.

[l] Παρ' ὁδὸν] Ita recte Pintianus emendat ex Mss. suis, quibus et nostri astipulantur, pro *Paredoni*, quæ nihili vox est. Παρ' ὁδὸν idem est atque *ad transitum*, quoniam, ut statim subditur, tenent portas Caspias, a Mediæ latere.—'*Paredoni*] Ita libri omnes editi. Pintianus emendat παρ' ὁδὸν, voce hic nihil significante. Hi tenere Caspias portas dicuntur, quamvis hinc longe positas: quoniam eorum custodiæ a Medorum regibus commissæ sunt hæ portæ. In quibusdam Mss. nostris legitur *Paredoti*.' Ed. sec.

appellati, qui tenent Caspias portas. Iis a latere altero[m] occurrunt deserta Parthiæ, et Citheni juga. Mox ejusdem Parthiæ amœnissimus sinus,[n] qui vocatur Choara.[o] Duæ urbes ibi Parthorum, oppositæ[4] quondam Medis, Calliope,[p] et alia in rupe Issatis quondam. Ipsius vero Parthiæ caput Hecatompylos[q] abest a portis[5][r] CXXXIII. mill. passuum. Ita Parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia,[s] ad littora usque, quæ nomen portis et mari dedit. Læva, montuosa.[6] Ab ea gente retrorsus[t] ad Cyrum amnem produntur CXXV. mill. pass.[7] Ab eodem amne si subeatur ad portas, DCC. millia[u] passuum. Hunc enim cardinem[8][v]

duin. 2. 3. Bipont. et Franz.—4 Chiffl. *appositæ.*—5 *Hecatompylos a centum portis* Pineus.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *montosa* Gronov. et al.—7 Sic ex codd. emendavit Harduin. sic etiam edd. recentt. *CXX. mill. p.* Chiffl. *CCXX. mill. p.* edd. vett. et Gronov.—8 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *Hunc enim deinde cardinem* edd. ante Harduinum.

NOTÆ

[m] *Iis a latere altero*] Portis Caspiis, inquit, a latere altero, hoc est, ab exortu brumali connectuntur deserta Parthorum, et longa Citheni juga. Huc enim usque Parthia pertinet, quæ ab occasu, ut dicetur cap. 39. habet Pratitas Medos; ubi Parthia citerior, deserta et occidentalis vocatur.

[n] *Amœnissimus sinus*] Sic longum terrarum in mediterraneo tractum passim appellat, ut diximus cap. 12.

[o] *Choara*] Hæc Χωρομιθρήνη Ptolemæi est, VI. 2. quam ille Mediæ adjudicat. Vide Notas et Emend. num. 39.

[p] *Calliope*] Καλλιόπη, πόλις Παρθυαίων, Stephano pag. 347. et Appiano in Syriac. pag. 125.

[q] *Hecatompylos*] Græca appellatione, ob *centum portas*, ἑκατὸν πύλας. Parthorum hæc Arsacidarum regia, Straboni lib. XI. pag. 514. De ea rursum, cap. 29. Aiunt nunc esse *Ispahan*: est enim in Parthia vetere, quæ nunc *Erack*.

[r] *Abest a portis*] Caspiis videlicet, quo eorum olim ditio pertinuit, inquit Strabo, loc. cit. De intervallo leviter a Plinio dissidet Apollodorus apud eundem Strab. pag. 514. qui spatium illud esse censeat stadiorum MDCCLX. quæ millia passuum efficiunt CCXX. Brevius aliquanto facit Ammianus, lib. XXIII. pag. 254. mille duntaxat, et XL. stadiorum, hoc est, millium pass. CXXX. quod propius ad Plinianam mensuram accedit. Eratosthenis mensura apud Strab. in mendo cubat, ἐννεακοσίους pro ἑπτακοσίους manifesto errore scribens, quem prodit summa quæ ex singulis intervallis colligitur.

[s] *Gens Caspia*] Ad Caspium littus, in Armeniæ confinio, Ptolem. VI. 2.

[t] *Retrorsus*] Versus septemtrionem.

[u] *DCC. mill.*] Eratosthenes apud

Alexandri Magni itinera fecere, ab iis portis ad Indiæ principium, stadia XV.[w] M. sexcenta octoginta prodendo: ad Bactra oppidum, quod appellant Zariaspa,[x] MMM. septingenta. Inde ad Jaxartem[y] amnem, v. millia.

XVIII. (XVI.) A Caspiis[a] ad orientem versus regio est, Apavortene[1 b] dicta, et in ea fertilitatis inclytæ locus Dareium.[c] Mox gentes Tapyri,[d] Anariacæ, Stauri, Hyrcani, a quorum littoribus idem mare Hyrcanium vocari incipit, a flumine Sideri.[2 e] Citra id[f] amnes Maxeras, Stratos, om-

Mox, Vet. Dalec. *fecere. Ab iis portis ad Indiæ principium octoginta procedendo ad Bactra, &c.*

CAP. XVIII. 1 Ita omnes codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Zapavortene* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox *Dareium mons Gentes Tapyri, &c.* codd. Dalec. et Chiffl. et Vet. Dalec. *Darieum. Mox, &c.* Gronov. et edd. vett.—2 *Syderi* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox *Cira* pro *Citra* Chiffl. *Circa* Gronov. et edd. vett. *Mazara* pro

NOTÆ

Strabon. loc. cit. stadia numerat quinquies millia, et LX. [DC.] ἀπὸ τοῦ Κύρου ἐπὶ Κασπίας πύλας, πεντακισχιλίους ἑξακοσίους. Colligit hæc mensura millia passuum fere DCXXXIII. [DCC.]

[v] *Hunc enim cardinem*] Hinc duci omnis mensuræ initium, hinc intervalla dignosci voluerunt ulteriorum regionum.

[w] *Stadia XV.*] Eratostheni loc. cit. sunt tantum stadia quindecim millia cum quingentis, ὁμοῦ, μύριοι πεντακισχίλιοι φ′. Sunt passuum millia amplius decies novies centena.

[x] *Zariaspa*] Strabo loc. cit. εἶτ' εἰς Βάκτραν τὴν πόλιν, ἣ καὶ Ζαριάσπα καλεῖται, τρισχίλιοι ἑπτακόσιοι, sic enim legendum ex Plinio. Efficit hæc summa fere CCCCLXIII. mill. pass. De Zariaspis etiam Stephan.

[y] *Inde ad Jaxartem*] Strabo, ex Mss. loc. cit. εἶτ' ἐπὶ τὸν 'Ιαξάρτην ποταμὸν, ἐφ' ὃν 'Αλέξανδρος ἧκεν, ὡς πεντακισχιλίους. Stadiorum quinque millia efficiunt DCXXV. mill. pass.

[a] *A Caspiis*] A Caspiorum gente, et littore Caspio. Solinus hæc descripsit a Plinio, cap. 48. pag. 75.

[b] *Apavortene*] Ita Mss. omnes. Isidorus Characenus in Σταθμοῖς, p. 188. 'Απαναρκτικὴν et 'Απαναρκτικηνὴν appellat ab urbe cognomine. Justinus mox laudandus, *Zapavortene*.

[c] *Dareium*] Δαρῆϊον. Vide Notas et Emend. num. 40.

[d] *Tapyri*] Ταπύρους et 'Αναριάκας Strabo quoque cum Hyrcanis copulat, lib. XI. pag. 514. De Stauris apud ceteros silentium. De Anariacis superius, sect. 15. De Tapyris, Dionys. in Perieg. vs. 733. Hyrcaniæ vicinos facit Polybius, lib. V. pag. 542. Alii sunt Ptolemæi in Margiana Τάποροι, VI. 10. Hyrcaniæ regioni nomen hodie *Tabarestan*: Tapyrorum, et Anariacarum, *Gilan*.

[e] *A flumine Sideri*] In extrema Hyrcania versus ortum, citra Oxum amnem.

[f] *Citra id*] Citra id flumen, retrorsus versus occasum in eadem Hyrcania amnes sunt, Maxeras, Μάξηρας

nia ex Caucaso.[g] Sequitur regio[h] Margiane,[3] apricitatis inclytæ, sola in eo tractu vitifera, undique inclusa montibus amœnis, ambitu stadiorum[i] mille quingentorum, difficilis aditu propter arenosas solitudines per CXX. mill. passuum, et ipsa contra Parthiæ tractum sita: in qua Alexander[j] Alexandriam condiderat. Qua diruta a barbaris, Antiochus[k] Seleuci filius, eodem loco restituit Syriam.[l] Nam interfluente Margo, qui corrivatur in Zotale,[m]

Maxeras nonnulli ap. Dalec.—3 *Margiana* Chiffl.—4 Margo edd. Dalec. et

NOTÆ

Ptolemæo, VI. 9. unde et accolis nomen Μάξηραι. Et Stratos, eidem Ptolemæo Στράτων, e Media per Anariacas in Caspium fluens. Vide Notas et Emend. num. 41.

[g] *Ex Caucaso*] Id nomen commune montibus iis quibus Persarum regna omnia veluti prætexuntur.

[h] *Sequitur regio*] Hæc iisdem verbis Solinus, cap. 48. pag. 75. et Martianus lib. VI. cap. de Assyria, pag. 222. Sequitur porro Margiana Hyrcaniam ab oriente.

[i] *Ambitu stadiorum*] Consentit et Strab. lib. XI. pag. 516.

[j] *In qua Alexander*] In Margiana videlicet, ut recte Solinus intellexit, loc. cit.

[k] *Antiochus*] Ejus nominis primus, Seleuci Nicatoris F. Soter cognominatus. Strabo loc. cit.

[l] *Restituit Syriam*] Loci sententia hæc est: Alexandria diruta a barbaris, eodem loco urbem Antiochus instauravit, ac Syriam repræsentare voluit; hoc est, Syrio nomine insignire. Antiochiam igitur potius quam Alexandriam jussit appellari, quod eam Margus amnis interflueret, ad similitudinem Antiochiæ Syriæ, quæ Oronte amne dividitur, ut dictum est, v. 18. Vide Notas et Emend. num. 42.

[m] *In Zotale*] Agri nomen id est, ubi Margus in rivos deducitur, ad irrigandam regionem. Atque hinc est quod Isidorus Characenus, in Σταθμοῖς, pag. 188. irriguam hanc Antiochiam vocat, ἐν Μαργιανῇ Ἀντιόχεια ἡ καλουμένη ἔνυδρος. A Margo amne Margianæ nomen.—‘ Hanc Antiochiam ‘ab interfluente Margo’ sic appellatam, deductosque eo ab Orode Parthorum rege, ut Plinius mox refert, Romanos milites Crassiana in clade captos, totamque Margianam regionem, spectavit quoque Virgil. in Eclog. I. sive Tityro, vs. 65. loco ab interpretibus sæpe vexato, nec intellecto, sed hic demum exponendo occasione data: ‘At nos hinc alii sitientes ibimus Afros; Pars Scythiam, et rapidum Cretæ veniemus Oaxem, Et penitus toto divisos orbe Britannos.’ Melibœus, cujus ea oratio est, in Europa se novit esse: itaque cum sit conscriptus miles, coactus bella sequi, se, si capiatur in bello, exulem fore dicit extra orbem Romanum: vel ad meridiem, in Africæ solitudinibus scilicet: vel ad ortum Solis, in Asiatica Scythia et subjecta ei Margiana, ubi fluit Oxus amnis, ‘et quo deduxerat Orodes’ Parthorum rex ‘Romanos Crassiana clade captos,’

is maluerat illam Antiochiam [n] appellari.[4] Urbis amplitudo circuitu LXX. stad.[o] In hanc [p] Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Ab hujus excelsis per juga Caucasi protenditur ad Bactros usque gens Mardorum,[q] fera, sui juris. Ab eo tractu [r] gentes Ochani, Chomari,[s] Berdrigei, Harmatotrophi,[t] Bomarei, Comani,[5] [u] Ma-

Gronov. *Seleuciam. Nam interfluente Mago, qui corrivatur in Zotale, malueram illam appellare Antiochiam;* Cod. Dalec. Ptolem. Steph. et Pintian. *qui corrivatur. Maluerunt alii Antiochiam appellare;* Gronov. et edd. ante Harduin. *Syrianam interfluente Margo, &c.*—5 *Coammani* Vet. Dalec. *Commani* Gronov. et

NOTÆ

recenti memoria ante annos decem: vel denique ad Aquilonem, apud Britannos extra Romanam ditionem positos. 'Oaxes' Oxus amnis est, atque id nomen verius arbitramur Græce Ὦξος scriptum fuisse, ut in eodem tractu Ochus amnis est Ὦχος, quam Ὄξος, ut in quibusdam libris Græcis legitur. Inde Poëta vocalem longam diremit in breves duas, et 'Oaxem' pro Oxum scripsit. Vel in amne appellando æque balbutiisse militem rusticanum credi voluit, quam in proferendo, ut mox videbimus, nomine provinciæ quam alluit Oxus amnis. Devolvitur is in Caspium mare ab ortu Solis, et ibi Scythiam intersecat. Amnis 'Cretæ Oaxes' dicitur, non Europææ, et Romanis subjectæ, sed Asiaticæ, hoc est, Margianæ: cui nempe nomen vel datum, vel existimatum est esse a Marga. Est autem Marga genus Cretæ, qua lætificantur et aluntur agri ad pinguitudinem. Ejus genera multa et varias dotes describit Plinius, XVII. 6. 7. 8. 'Margam vocant,' inquit, ... 'Duo genera fuerunt. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est enim alba, rufa, columbina, argentaria, tofacea, arenacea....Quæ pingues esse sentiuntur, ex his præcipua alba. Plura ejus genera. Mordacissimum, quod supra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria est,' &c. Miles vatesque rusticus inducitur, qui eruditus affectet videri; neque a verbo discedere, si uti versum rotundet, pro Margiana Cretam dixerit, siquidem Margam pro Cretæ genere dici rustici noverant. Genuinus, opinor, hic loci istius sensus est.' *Ed. sec.*

[n] *Antiochiam*] Ἀντιόχεια Μαργιανὴ Ptolem. VI. 10. et Stephano, pag. 88. Martianus loc. cit. ut furtum dissimularet, et eum secutus Solinus, Seleuciam aiunt fuisse appellatam de familiæ nomine.

[o] *LXX. stad.*] Ita libri omnes, etiam Mss. Martianus tamen, et Solinus, quinque addunt stadia. Porro LXX. stadiis fere millia passuum novem continentur.

[p] *In hanc*] Solinus, cap. 48. pag. 75. De Orode Parthorum rege, et Crassi clade, Plutarchus in Crasso.

[q] *Gens Mardorum*] In parte Margianæ orientali, qua Bactros contingit. Ab Amardis, de quibus superius cap. 15. et appellatione et situ diversi.

[r] *Ab eo tractu*] Versus boream, et exortum Solis æstivum. Ex his Mela hos nominat, I. 2. Candaros, Parianos, Harmatotrophos, Comaros, Chomanos.

[s] *Chomari*] Χόμαροι Ptolemæo, in Bactriana, VI. 11.

rucæi, Mandrueni,[v] Iatii.[w] Flumina: Mandrum, Gridinum: ultraque Chorasmii,[x] Candari,[6][y] Attasini,[z] Paricani,[a] Sarangæ,[b] Parrhasini,[c] Maratiani,[d] Nasotiani, Aorsi, Gelæ,[e] quos Græci [7] Cadusios[f] appellavere, Matiani.[g] Oppidum Heraclea,[h] ab Alexandro conditum: quod deinde subversum ac restitutum, Antiochus[i] Achaida[j] appellavit: Der-

al. ante Harduinum. Mox, *Mandradani, Iatii* Vet. Dalec.—6 *Gaudari* Gronov. et edd. ante Harduin.—7 *Asilegi, quos Græci* cod. Dalec. et Vet. ejus-

NOTÆ

[t] *Harmatotrophi*] Qui curules equos alunt, unde ἁρματοτροφεῖν et ἁρματοτροφία.

[u] *Comani*] Idem atque Κῶμοι Ptolemæi, loc. cit. et Melæ *Comari*. Nisi forte *Thomanii* satius legi fuerit, Θωμάνιοι, quos Herod. lib. III. n. 117. cum Chorasmiis Hyrcanisque jungit. Forte hæc Κομανία Xenophontis est, Exp. Cyri, lib. VII. p. 426.

[v] *Mandrueni*] Ab amne Mandro, Μαρδυηνοὶ, credo, Ptolemæi, VI. 12. in Sogdiana.

[w] *Iatii*] 'Ιάτιοι Ptolemæo, loc. cit.

[x] *Chorasmii*] Χωράσμιοι Dionysio Perieg. vs. 746. Athenæo, lib. II. pag. 70. aliisque. Ptolemæo, loc. cit. in Sogdiana. Hi patria pulsi in Syriam penetravere olim, unde Francos fugarunt, anno 1244. Vincent Bellov. lib. XXIX. et XXXI. Straboni, lib. XI. pag. 513. Χωρασμουσινοί.

[y] *Candari*] Et hi quoque in Sogdiana, Ptolemæo Κάνδαροι. Alii sunt ab istis Gandari Indiæ populi: de quibus Hesychius: Γάνδαρος ὁ ταυροκράτης παρ' 'Ινδοῖς, a fortitudine sic appellati. Salmasius, ut hos cornutos faceret, legit ταυροκέρατος.

[z] *Attasini*] 'Αττάσιοι Strab. lib. XI. pag. 513.

[a] *Paricani*] Stephanus: Παρικάνη, πόλις Περσικὴ . . . . τὸ ἐθνικὸν, Παρικάνιοι, καὶ Παρίκανοι. Forte ii sunt quos Βαρηκανίους vocat Ctesias apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 109. Παρικάνιοι Herod. lib. III. pag. 200. n. 93. et lib. VII. pag. 408.

[b] *Sarangæ*] Σαράγγαι Herod. loco posterius appellato.

[c] *Parrhasini*] Solinus et Strabo *Parrhasios* vocant.

[d] *Maratiani*] Vide Notas et Emend. num. 43.

[e] *Aorsi, Gelæ*] Gentes illis fortasse cognomines, quæ alio in tractu terrarum nominantur. Namque sunt et Aorsi ad Tanaim, et Gelæ ac Legæ prope Albaniam et Amazones. Sunt et prope Jaxartem fluvium ῎Αορσοι apud Ptolem. VI. 14. de quibus modo Plinius.

[f] *Cadusios*] Non illos quidem, quos Albanis esse confines diximus, cap. 15. sed in Sogdiana sitos, ultra Caspium mare, Gelas cognominatos.

[g] *Matiani*] Ματιανοὶ quos cum Καδουσίοις conjungit Polybius lib. V. pag. 542.

[h] *Oppidum Heraclea*] Solinus, cap. 48. pag. 75. Hæc Stephani 'Ηράκλεια, μεταξὺ Σκυθίας καὶ 'Ινδικῆς.

[i] *Antiochus*] Seleuci F. de quo supra.

[j] *Achaida*] 'De Achæi fratris sui nomine, quem alicui Syriæ parti regio titulo præesse post obitum suum Seleucus pater jusserat: et ut φιλά-

bices,[k] quorum medios fines secat Oxus amnis,[l] ortus in lacu Oxo:[8] [m] Syrmatæ,[n] Oxydracæ,[o] Heniochi, Bateni,[p] Saraparæ,[q] Bactri, quorum oppidum Zariaspe [r] (quod postea Bactrum) a flumine [s] appellatum est. Gens hæc [t] obtinet aversa montis Paropamisi, ex adversus fontes [u]

dem. Mox, *appellavere Materni*.—8 *Oxia* Vet. Dalec. *Axo* Chiffl. Mox, *Oxii, Tagæ, Heniochi* Gronov. et edd. vett. Deinde, *Saapare* Basil. Vide Obss.

NOTÆ

δελφον se Antiochus probaret, de ejusdem paulo postea defuncti nomine urbem Ἀχαΐδα nuncupavit. Extat hujus Achæi nummus eximius ex ære minimo in Thesauro Regio, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΧΑΙΟΥ. Aquila coronæ laureæ et fulmini insistit. In aversa parte caput Achæi est, tectum pelle leonina: quod tegmen extra Seleucum Nicatorem, Achæi patrem, nullus regum Syriæ gestat in nummis. Hunc exhibet etiam D. Vaillant in Hist. Reg. Syriæ, p. 150.' *Ed. sec.*—Diversa porro hæc Achais est ab Achaia Strabonis, lib. XI. pag. 516. quæ urbs Ariæ, ad Margianæ meridiem sitæ: hæc eidem Margianæ provinciæ ad septemtrionem superjacet, prope Oxum amnem. Tota adeo provinciæ unius, aut alterius etiam, latitudine ambæ inter se dissident: nequicquam eas confundente Salmasio, in Solin. pag. 984.

[k] *Derbices*] Δέρβικες Straboni, lib. XI. pag. 514. in Hyrcania: in Margiana circa Oxum iidem Δερβίκκαι appellati a Ptolem. VI. 10.

[l] *Oxus amnis*] Ὦξος Græcis: quem Araxim alii appellarunt, et cum vero Araxe Armeniæ sæpe confuderunt: quod animadversum deinde a Viro Cl. Du-Cangio vidimus, in Notis ad Niceph. Bryen. pag. 301. *Gihon* et *Gichon* amnem eum Arabes vocant, ut recte monet Paulus Rhamnusius in Geogr. In latus orientale Caspii maris delabitur. In ostiò urbs est hodieque insignis *Zahaspa*, Avicennæ Philosophi, ut creditur, patria.

[m] *In lacu Oxo*] Solin. cap. 49. pag. 76. Ὠξιανὴ λίμνη Ptolem. VI. 12.

[n] *Syrmatæ*] Iidem Συρμάται Stephano, qui Σαυρομάται.

[o] *Oxydracæ*] Vide Notas et Emend. num. 44.

[p] *Bateni*] Solinus, loc. cit.

[q] *Saraparæ*] Ita Mss. omnes. Forte Σαλατάραι Ptolemæi, VI. 11. qui Bactrianæ septemtrionalia juxta Oxum fluvium tenere dicuntur.

[r] *Zariaspe*] De quo sup. cap. diximus.

[s] *A flumine*] Non Bactri a flumine, sed Zariaspis nomen scito traxisse. Idcirco hæc verba, *quod postea Bactrum*, parenthesi inclusimus: ne te, ut Solinum, in fraudem impellerent. Ζαριάσπης, sive Ζαρίασπις amnis a Ptolemæo memoratur, VI. 11.

[t] *Gens hæc*] Bactriana regio, inquit, a tergo est Paropamisi montis, quo monte ea a meridie clauditur: nec toto tamen: sed ea jugorum parte duntaxat, quæ ex adverso mittit Indum amnem. Hæc omnia mire perturbat Solinus, dum illustrare nititur. Aversa sunt latera montis, quæ boream; adversa, quæ meridiem spectant.

[u] *Ex adversus fontes*] Ita Mss. omnes, pro *ex adverso fontis*.

Indi:[9] includitur flumine Ocho.[v] Ultra Sogdiani,[w] oppidum Panda,[x] et in ultimis eorum finibus Alexandria[y] ab Alexandro Magno conditum.[10] Aræ ibi sunt ab Hercule[z] ac Libero patre[a] constitutæ, item Cyro,[b] et Semiramide,[c] atque Alexandro:[d] finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Jaxarte,[e] quod Scythæ Silin[f]

Misc. tom. VII. p. 175.—9 Ita ex codd. Harduin. et recentt. *et adversus fontes Indi* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; *ex adverso fontis Indi* Gronov. et edd. vett.—10 Cod. Dalec. et Vet. ejusdem *oppidum*.—11 *Transgressus est eum*

NOTÆ

[v] *Ocho*] Ὦχος est, qui in Oxum influit, Bactrianamque claudit ab occasu. Ptolem. VI. 11.

[w] *Ultra Sogdiani*] 'Ultra hos,' inquit Solinus, Bactros scilicet, 'Panda oppidum Sogdianorum,' &c. Hodie *Zagatay* in Tartaria, ultra Oxum amnem, qui Bactrios a Sogdiis dividit, inquit Strab. lib. XI. pag. 517.

[x] *Panda*] Ita Mss. cum Solino, loc. cit. et Martiano, lib. VI. pag. 223. Meminit Paracandæ in Sogdiana Strab. loc. cit. et Arrian. Exped. Alex. lib. III. Sed ab Alexandro ea eversa dicitur: Panda stetisse etiam tum videtur.

[y] *Alexandria*] Ἀλεξάνδρειαν ἐσχάτην appellat Ptolem. VI. 12. quoniam in finibus Sogdianorum ultima. Appiano in Syriacis, pag. 125. ἐν Σκύθαις Ἀλεξανδρέσχατα. Stephano, ἐν τῇ Σογδιανῇ, παρὰ Παροπαμισάδαις.

[z] *Ab Hercule*] Solinus, loc. cit. Has aras Herculei itineris fines esse ea terrarum parte existimant, ut cum columnis quæ sunt ad Gades, simile quiddam habere videantur.

[a] *Ac Libero patre*] Bacchi expeditiones in Indiam describit Lucianus in Baccho. Columnas ibi arasve statuisse, auctor est præter ceteros Festus Avienus, in descript. Orbis, pag. 835. quibus pares et in Sogdiana positæ nunc dicuntur: 'Hic astare procul Bacchi fert fama columnas, Ultimus oceani qua terras alluit æstus, Indica qua rupes tumet extima.' Et vs. 1390. 'Oceani Eoi prætento denique Bacchus Littore, et extrema terrarum victor in ora Ducit laurigeros post Indica bella triumphos: Erigit et geminas telluris fine columnas, Invisitque dehinc Ismeni fluminis undam.' Accepit hoc a Dionysio Perieg. vs. 624. et Apollod. de Diis lib. III. pag. 175.

[b] *Item Cyro*] Solinus, loc. cit. Ubi certe metam expeditionum suarum Cyrus posuit, ibi urbem suo nomine Κυρέσχατα condidit, ut dicemus in Notis et Emend. num. 97.

[c] *Et Semiramide*] Semiramidis columnæ appositam inscriptionem recitat Polyænus Strateg. lib. VIII. pag. 598.

[d] *Alexandro*] Curtius Alexandri aræ cujusmodi fuerint, prolixe describit, IX. 9. pag. 361. Sed eæ in India: in Sogdiana Plinianæ.

[e] *Jaxarte*] Ἰαξάρτης. In mare Caspium ab oriente æstivo devolvitur.

[f] *Scythæ Silin*] Quo nomine appellant et Tanain, ut dictum est cap. 7.

vocant: Alexander militesque ejus, Tanain putavere [g] esse. Transcendit eum amnem [11] Demodamas,[h] Seleuci et Antiochi regum dux, quem maxime sequimur in iis: arasque Apollini Didymæo statuit.

XIX. (XVII.) Ultra sunt[i] Scytharum populi. Persæ illos Sacas [j] in universum appellavere a proxima gente, antiqui Aramæos.[k] Scythæ ipsi Persas, Chorsaros:[l] et Caucasum montem, Groucasum,[1] [m] hoc est, nive candidum. Multitudo populorum innumera: et quæ cum Parthis ex æquo [n] degat. Celeberrimi eorum Sacæ,[o] Massagetæ,[p] Dahæ,[q] Es-

amnem in iisdem. Mox, in edd. ante Harduinum *Demonax* pro *Demodamas*.

CAP. XIX. 1 *Graucasum* Gronov. et edd. vett.—2 *Astecæ* cod. Dalec. et

NOTÆ

[g] *Tanain putavere*] Unde Alexandriam, de qua proxime dictum est, ad Tanaim conditam Arrianus ait, hoc est, ad Jaxartem, Exped. Alex. lib. IV. Et Stephanus inter urbes, quibus Alexandria nomen est, hanc decimam octavam appellat, ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος. Deceptus hac nominum similitudine Ptolemæus, Alexandri aras ad Tanaim Ponticum statuit, III. 5. Cautius Eustathius in Dionys. pag. 10. ad Tanain Scythicum, hoc est, ad Jaxartem. Suidas, pag. 1212. Ἰαξάρτης, ὁ Τάναϊς ποταμός. Acesinen quoque Tanais nomine signatum in India, Stephanus prodidit, pag. 683.

[h] *Demodamas*] Vide Notas et Emend. num. 45.

[i] *Ultra sunt*] Hæc quoque Solinus, cap. 49. pag. 76.

[j] *Persæ illos Sacas*] Solinus, loc. cit. Herod. lib. VII. n. 64. pag. 407. quem et Eustathius laudat in Dionys. vs. 750. pag. 99.

[k] *Aramæos*] Ceterorum scriptorum nemo, qui quidem occurrat, Scythas Aramæos ait fuisse appellatos: id vero Syris nomen fuisse omnes confitentur. Strabo, lib. XVI. pag. 785. sub libri finem: Σύρους οἱ Ἕλληνες Ἀραμαίους ἐκάλουν. Mss. omnes, *Aramos*.

[l] *Chorsaros*] Vide Notas et Emend. num. 46.

[m] *Groucasum*] Ita R. 1. &c. Solinus, *Croucassim*.

[n] *Ex æquo*] Paribus institutis ac legibus. Solinus loc. cit.

[o] *Sacæ*] Strabo, lib. XI. pag. 511. Plerique Scytharum, inquit, qui a Caspio mari incipiunt, Dahæ Δάαι appellantur: orienti viciniores Massagetæ et Sacæ, Μασσαγέται καὶ Σάκαι. Reliquos communi nomine Scythas dicunt: quanquam singuli populi sua nomina habent. Sacæ Ptolemæo supra Jaxartis fontes, atque adeo in orientali parte regionis illius sedes habuere, quam nunc *Zagatay*, et regnum *Samarcand*, appellamus. Ceteri ad boream vergebant, ubi nunc deserta Tartaria est.

[p] *Massagetæ*] Quorum regina Tomyris Cyrum devicit. Herod. lib. I. sub finem.

[q] *Dahæ*] Δάαι, Σκυθικὸν ἔθνος, Stephano. Virgil. Æneid. VIII. 728. 'Indomitique Dahæ.'

sedones,[r] Ariacæ,[2 s] Rhymmici,[t] Pæsicæ, Amardi,[u] Histi,[v] Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaspi, antea Cacidari, Asæi, Œtei. Ibi Napæi interiisse dicuntur, et Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandrageum et Caspasium.[3] Nec in alia parte major auctorum inconstantia: credo propter innumeras vagasque gentes. Haustum ipsius [w] maris dulcem esse et Alexander Magnus prodidit: et M. Varro, talem perlatum Pompeio, juxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium victo sale. Adjicit idem, Pompeii ductu exploratum, in Bactros [x] septem diebus ex India perveniri ad Icarum [y] flumen, quod in Oxum influat, et ex eo [z] per Caspium in Cyrum subvectas, quinque non am-

Vet. ejusdem. Mox, *Pesici, Amordi* Gronov. et edd. ante Harduin.—3 *Mandragæum et Caspasum* Chiffl. Mox, codd. Dalec. et Vet. ejusdem, *majorem*

NOTÆ

[r] *Essedones*] 'Ισσηδόνες Herod. lib. I. n. 201. pag. 84. Solino *Essedones*.

[s] *Ariacæ*] Ptolem. VI. 14. 'Αριάκαι, παρὰ τὸν 'Ιαξάρτην.

[t] *Rhymmici*] 'Ρύμμικοι, a 'Ρύμμῳ amne cognominati, in Scythia quæ est intra Imaum montem, Ptolem. VI. 14.

[u] *Pæsicæ, Amardi*] Et hos pariter Mela conjungit, III. 5. pag. 54. Ptolem. VI. 12. haud procul amne Jaxarte et Oxo Πάσκας locat, pro Παισίκας, ut arbitror. Iidem Apasiacæ nominati, ut Mardi Amardi quoque dicti sunt. Stephanus: 'Απασιακαὶ Μασσαγετῶν ἔθνος, ex Strab. lib. XI. Et Polyb. lib. X. οἱ δ' 'Απασιακαὶ Νομάδες κατοικοῦσι μὲν ἀνὰ μέσον Ὄξου, *Habitabant inter Oxum amnem.* Mardorum autem appellationem latronibus omnibus, fugitivisque montium incolis inditam a Persis fuisse jam antea monuimus, cap. 5.

[v] *Histi*] Forte 'Ιασταὶ Ptolemæi, VI. 14. in Scythia quæ est intra Imaum montem, haud procul a Rhymmicis montibus, παρὰ τοῦ 'Ιάστου ποταμοῦ, a fluvio cognomine appellati, qui Jaxarti est proximus. De Arimaspis nos alibi. Πιάλαι Ptolemæi in Serica sunt, VI. 16. a Plinianis remotissimi.

[w] *Haustum ipsius*] Hæc deinceps Solinus iisdem verbis, cap. 19. pag. 38. De haustu maris ejus dulci, eadem Polycletus apud Strab. lib. XI. pag. 509.

[x] *In Bactros*] Ex India Bactros usque, ubi flumen Icarum in Oxum influit, septem diebus pervenire posse. Plinium Solinus non intellexit, qui Pompeium ipsum existimet in Bactros usque penetrasse.

[y] *Ad Icarum*] Septem amnium nomina, qui in Oxum delabuntur, recitat Ptolem. VI. 11. hunc prætermisit: nisi eorum aliquis gemina donatus appellatione sit.

[z] *Et ex eo*] Ex Icaro ait in Oxum, ex eo in Caspium mare: inde in Cyrum amnem, qui Armeniæ Albaniæque fines interluit: ex Cyro deinde

plius dierum [4] terreno itinere, ad Phasin in Pontum Indicas posse devehi merces. Insulæ toto eo mari multæ, vulgata una maxime Tazata.[5] [a]

XX. A Caspio mari [b] Scythicoque oceano, in Eoum [1] [c] cursus inflectitur, ad orientem conversa littorum fronte. Inhabitabilis ejus prima pars,[d] a Scythico promontorio, ob nives: proxima inculta, sævitia gentium. Anthropophagi [e] Scythæ insident, humanis corporibus vescentes. Ideo juxta vastæ solitudines, ferarumque multitudo, haud dissimilem hominum immanitatem obsidens.[2] Iterum deinde Scythæ. Iterumque deserta cum belluis, usque ad jugum incubans [3] mari, quod vocant Tabin.[f] Nec ante dimidiam ferme longitudinem ejus oræ quæ spectat æstivum orientem, inhabitatur illa regio.

auctorum inconstantiam.—4 Vet. Dalec. *diebus.*—5 *Talga* vel *Talca* Vet. Dalec. *Tazata: a Caspio mari, &c.* Gronov. et al. ante Harduinum.

CAP. XX. 1 Ita omnes codd. Harduini et Pintian. item Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in eam* Gronov. et al. ante Harduinum.—2 Margo edd. Dalec. et Gronov. *haud dissimili homines immanitate occidens.*—3 Ita ex codd. suis et Chiffl. emendavit Harduin. eumque secuti

NOTÆ

quinque dierum tantum iter esse terrenum ad Phasin, qui in Pontum decurrit. Strabo, lib. XI. pag. 509.

[a] *Tazata*] In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *Zazata*. Sed ut ut est de nomine, eam esse insulam, quæ Ptolemæo, VI. 9. contra littus Hyrcaniæ Τάλκα appellatur, situs ipse declarat.

[b] *A Caspio mari*] A Caspio mari, inquit, in Scythicum oceanum, per angustum illud fluentum, de quo superius diximus: inde in Eoum mare cursus inflectitur, ubi littora orientem frontem obvertunt.

[c] *In Eoum*] Ita Mss. omnes. Ipsa quoque oratio postulat hinc novæ sectionis initium duci. Libri hactenus editi, *in eam*.

[d] *Ejus prima pars*] Sunt hæc accepta a Pomponio Mela III. 7. Ejus maris ora extrema, ubi Scythicum promontorium, ad illas freti angustias, unde in Caspium erumpere Scythicus oceanus credebatur, versus septemtrionem. Ibi nunc sunt deserta Tartariæ, ultra amnem Obium.

[e] *Anthropophagi*] Hæc Solinus a Plinio mutuatur, cap. 15. pag. 34. et Martian. lib. VI. cap. de Perside, pag. 223.

[f] *Quod vocant Tabin*] Hæc Plinius a Pompon. III. 7. pag. 58. Ipsius id oceani nomen esse Solinus putavit, cum sit ea jugi seu montis appellatio, in ultimo mucrone Tartariæ, quæ spectat orientem æstivum: *la vieille Tartarie*.

Primi sunt hominum,[g] qui noscantur,[4] Seres,[h] lanicio sylvarum [i] nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem: unde geminus fœminis nostris labor redordiendi fila, rursumque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico [j] matrona transluceat. Seres mites quidem, sed et ipsis feris [k] persimiles cœtum reliquorum mortalium fugiunt, commercia expectant.[5] [l] Primum eorum noscitur flumen Psitaras,[m] proximum Cambari:[6] [n] tertium Lanos, a quo promontorium Chryse:[o]

recentt. *incumbens* Gronov. et edd. vett.—4 Codd. Dalec. *qui vocantur.*—5 Vet. Dalec. *cum commercia expectant;* Gronov. et edd. ante Harduin. *cum commercia expectent.*—6 *Carabi* Gronov. et edd. vett. et mox in iisdem: *pro-*

NOTÆ

g *Primi sunt hominum*] Transcribit hæc Solinus, cap. 50. pag. 77.

h *Seres*] Quorum regio Serica, Σηρικὴ Ptolem. VI. 16. Hodie *le Cathay, et la partie septentrionale de la Chine.*

i *Lanicio sylvarum*] Nobiles, inquit, sunt Serum sylvæ, quæ lanicium præbent: sunt enim cuidam arborum generi lanata folia, eaque candida, quæ primum perfunduntur aqua, mox depectuntur; tum ducuntur in fila, ac denique nentur in subtegmina. Hæc Serum texta, quod essent densata pressius, mulieres Europææ solvebant, texebantque rursum: hic illis geminus labor. Horum meminit Maro Georg. II. 'Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.' Ammianus item, lib. XXIII. pag. 258. ubi sylvas sublucidas vocat. Vide quæ dicturi sumus, XI. 26. et XII. 22.

j *Ut in publico*] Solinus, cap. 50. pag. 77. Seneca egregie, de Benef. lib. VII. 'Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est, quo defendi corpus, aut denique pudor possit: quibus sumtis, mulier parum liquido nudam se non esse jurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant.' Vide quæ dicemus XI. 26.

k *Sed et ipsis feris*] Si gentis animum, si mores contemplere, nihil neque mitius, neque cultius esse potest. Si legem sancitam de non admittendis hospitibus, quorum commercia expetant, feri videri merito, ac dici possint. Martianus, lib. VI. cap. de Perside, pag. 223. 'Seres aliarum gentium homines aspernantur, et appositione mercium sine colloquio gaudent implere contractum.' Vide et Ammianum, loc. cit.

l *Commercia expectant*] Ita Reg. 1. Colb. 2. *Expetunt*, Colb. 1. Contra fidem codicum, ac scriptorum veterum mentem Salmasius legit, *despectant:* secutus, credo, Solinum, qui Plinii verba perperam intellecta in alienam, ut solet, torquet sententiam.

m *Psitaras*] Is esse videtur, qui in regno *Cathay* Tenduc urbem præterfluit, et in Eoum mare devolvitur. Ptolem. VI. 16. Οἰχόρδας.

n *Cambari*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2.

sinus Cymaba: flumen Atianos: sinus, et gens hominum Attacorum,[p] apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus, eadem, qua Hyperborei degunt, temperie. De iis privatim condidit volumen Amometus, sicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Phruri,[7] et Tochari:[q] et jam Indorum Casiri,[r] introrsus ad Scythas versi, humanis corporibus vescuntur. Nomades[s] quoque Indiæ vagantur. Sunt qui ab Aquilone[t] contingi ab ipsis et Ciconas[8] dixere, et Brysanos.[u]

XXI. Sed unde plane[a] constent gentes, Emodi[1] montes assurgunt, Indorumque gens incipit, non Eoo tantum mari[a] adjacens, verum et meridiano, quod Indicum appellavimus;[b]

montorium: Chryse sinus, Cyrnaba flumen, Attanos sinus. Et genus hominum, &c. Lectionem nostram ex codd. suis et Chiffl. recepit Harduinus.—7 *Thuni* cod. Dalec. *Thyri* Gronov. Mox, pro *Casiri*, Pineus *Casibi*.—8 *Cyconas* Gronov. et edd. vett.

CAP. XXI. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. Tolet. et Salmant. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Sed inde (ut plane consentiunt omnes) Emodi* Gronov. et al. ante Harduin.—2 Ita ex codd. Harduin. et recent. *no eo*

NOTÆ

Paris. Chiffl. Si quid affinitas nominis favere nunc conjecturæ potest, id amni nomen esse videbitur, qui urbem Cathaii amplissimam *Cambalu* dividit.

[o] *Promontorium Chryse*] Vide Notas et Emend. num. 47.

[p] *Hominum Attacorum*] Hoc est, Attacorarum. Neque enim descendit hoc nomen a recto Attaci, sed ab Ἀττακόραι, qui Ptolem. VI. 16. in Serica, Ἠταγουροί. Unde subjungit statim Plinius, *Ab Attacoris*, non *ab Attacis*. Hæc porro de iis totidem verbis narrant Solinus, cap. 51. pag. 77. et Martianus, lib. VI. cap. de Perside, pag. 223.

[q] *Phruri, et Tochari*] Φροῦροι et Τόχαροι. Vide Notas et Emend. num. 48.

[r] *Et jam Indorum Casiri*] Et Casiri, inquit, qui potius Indicæ videntur ditionis esse, quam Serici juris. Hi sunt quos Κασίους Ptolemæus vocat, VI. 15. et 16. et Κασίαν χώραν. Hi a mari semoti introrsus versus Scythias et occasum recedunt.

[s] *Nomades*] Νομάδες vocantur pecuariæ rei dediti, ubicumque demum ii sint, gens vaga, et a pabulis mutandis nomen sortita.

[t] *Ab Aquilone*] Inter exortum Solis æstivum, et septemtrionem.

[u] *Ciconas dixere, et Brysanos*] Quasi Ciconum Brysarumque Europæorum colonos, de quibus egimus, IV. 18.

[a] *Sed unde plane*] Sed in ea parte terrarum, unde gentes, quæ citimæ sunt, plane sunt et liquido exploratæ, Emodi, Ἠμωδοί, montes assurgunt, et gens ibi Indorum incipit. Vide Notas et Emend. num. 49.

[b] *Indicum appellavimus*] Cap. 14.

quæque pars[c] orienti adversa recto prætenditur spatio, ad flexum et initium Indici maris XVIII. LXXV. mill. pass. colligit. Deinde qua flectitur[d] in meridiem XXIV. LXXV. mill. pass.[3] ut Eratosthenes tradit, usque ad Indum amnem, qui[4] est ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipsius longitudinem XL. dierum noctiumque velifico navium cursu determinavere: et a septemtrione ad meridiem XXVIII.[5] quinquaginta[e] mill. passuum. Agrippa longitudinis XXXIII. latitudinis XXIII. prodidit. Posidonius[f] ab æstivo Solis ortu ad hybernum exortum metatus est eam, adversam Galliæ statuens, quam ab occidente æstivo ad occidentem hybernum metabatur totam a Favonio.[g] Itaque adversam[h] ejus venti afflatu juvari Indiam,

tantum mari edd. vett. Paulo post in iisdem vett. *et flexum*; codd. Harduini, et Dalec. Vet. Dalec. et edd. recentt. *ad flexum*.—3 'Ita bene codd. et Editio princeps. Perperam in recentt. edd. *XXVI. LXXV. mill. pass.*' Brotier.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Indum, qui* edd. ante Harduinum.—5 Gronov. *ad meridiem XXVII.*—6 Ita ex codd. Harduin. et

NOTÆ

[c] *Quæque pars*] Et quæ pars Indicæ regionis orienti obvertitur, rectoque ac longo prætenditur spatio, usque ad eum locum, ubi se mare flectit, curvatque ad meridiem, et incipit Indicum appellari: id, inquam, ejus oræ spatium colligit XVIII. hoc est, decies et octies centena septuaginta quinque millia passuum. Strabo lib. XV. pag. 689. ait esse μυρίων καὶ ἑξακισχιλίων σταδίων, sedecim millium stadiorum, quæ millia passuum efficiunt omnino vicies centena millia.

[d] *Qua flectitur*] Latere meridiano obtinet vicies et quater centena LXXV. millia passuum. Strabo loc. cit. ex Eratosthene, novem et decem millia stadiorum, quæ efficiunt vicies et ter centena LXXV. millia pass. ut in Pliniano contextu pro XXIIII. scribendum sit fortasse XXIII.

[e] *XXVIII. quinquaginta*] Hoc est, vicies et octies centena quinquaginta millia pass. Vide Strab. lib. XV. pag. 690. Sic Agrippæ mensura accipienda est: longitudinis quidem, tricies et ter centenum millium pass. latitudinis, ter et vicies.

[f] *Posidonius*] Hæc similiter Solinus ex Posidonio, cap. 52. pag. 78.

[g] *A Favonio*] Qui medius est inter utrumque occasum, hybernum, et æstivum: nam ab occidente æquinoctiali spirat, ut dictum est, II. 46. Inde igitur ad utrumque occasum ducta mensura Posidonius Galliam metabatur. Vide Notas et Emend. num. 50.

[h] *Itaque adversam*] Ita Mss. omnes, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Forte, *aversam*. Spirat enim a tergo Indiæ Favonius, nempe ab occasu æquinoctiali.

salubremque fieri, haud dubia ratione docuit.[6] Alia illius cœli facies, alii siderum ortus: binæ æstates in anno, binæ messes,[7] [i] media inter illas hyeme Etesiarum flatu: nostra vero [j] bruma lenes ibi auræ,[8] mare navigabile. Gentes ibi [k] et urbes innumerabiles, si quis omnes persequi velit. Etenim patefacta [l] est non modo Alexandri Magni armis, regumque, qui ei successere, circumvectis etiam in Hyrcanium[9] mare, et Caspium, Seleuco et Antiocho, præfectoque classis eorum Patrocle:[m] verum et aliis auctoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati (sicut Megasthenes, et Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa) vires quoque gentium prodidere. Non tamen est [n] diligentiæ[10] locus, adeo diversa et incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ, quem armis subegerant,[11] scrip-

recentt. *afflatum juvare Indiam salubrem haud dubia ratione docuit* cod. Dalec. *obversam ejus, venti, &c.* Gronov. et edd. vett.—7 Ita codd. Harduini et Pintian. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *binæ messes in anno, binæ æstates* Gronov. et edd. vett.—8 Ita ex codd. Harduin. et recentt. *Nostra verò brumali. Lenes ibi auræ* Gronov. et edd. vett. Mox, Chiffl. *gentes ibi urbes;* Gronov. et edd. *gentes et urbes.*—9 Ita ex codd. Harduin. et recentt. *Hyrcanum* Gronov. et vett.—10 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *diligentiæ* deest in Gronov. et edd. vett.—11 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recent. *quem subegerant*, omisso τῷ *armis* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, *nullumque minus* cod. Dalec. et Vet. ejusdem; *nullum cogi minus* Chiffl. *nullum cominus* Gronov. et edd. vett. *nullum Coo minus* Salmasius; unde *nullum Co minus* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Deinde, *gentium IX.* Gronov.

NOTÆ

[i] *Binæ messes*] Martiani paraphrasia, lib. VI. de India, pag. 223. 'Secunda æstate annis singulis vegetatur, bisque frugem mittit: pro hyeme Etesias perfert.' Diximus de Etesiis, II. 48.

[j] *Nostra vero*] Cum nobis bruma est.

[k] *Gentes ibi*] Sic paulo post: 'Par labor montes enumerare.' Vide Notas et Emend. num. 53.

[l] *Etenim patefacta*] Exscripsit hæc Solinus, cap. 52. pag. 78.

[m] *Patrocle*] Quem Ptolemæi Lagi triremium quoque præfectum appellat Pausanias, lib. I. pag. 1. De Megasthene et Dionysio dicemus in Auctorum Indice.

[n] *Non tamen est*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Quamvis, inquit, Alexandri, et aliorum postmodum regum diligentia peragrata India, penitus cognitioni nostræ addita videatur, (verbis Solini utor) nihilominus adeo sunt diversa et incredibilia, quæ inde ad nos perferuntur, ut nulla extricari, illustrari, probarive diligentia nostra possint.

serunt quinque millia [o] oppidorum fuisse, nullum Co minus,[p] gentes IX.[q] Indiamque [r] tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili sane ratione. Indi enim prope gentium soli nunquam migravere [12] [s] finibus suis. Colliguntur a Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIV.[t] annis VI. M. CCCCLI.[13] adjiciunt et menses tres. Amnium mira vastitas. Proditur Alexandrum nullo die minus stadia [14] sexcenta [u] navigasse in Indo, nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus: et tamen minorem Gange [v] esse constat. Seneca etiam [w] apud nos [15] tentata Indiæ commentatione sexaginta amnes ejus prodidit, gentes duodeviginti centumque. Par labor [16] sit [x] montes enumerare. Junguntur inter se Imaus,[y] Emodus, Paropamisus, Caucasus,[17] a quibus tota [z] decurrit in planitiem immensam, et Ægypto similem.

et al. ante Harduinum.—12 Gronov. et edd. vett. *emigravere.*—13 Ita codd. Harduin. Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *annis quinque mill. CCCCII.* Gronov. et edd. vett.—14 Margo edd. Dalec. et Gronov. *minus quam stadia.*—15 Cod. Dalec. *apud nos* (*ut et Megastenes,*) *&c.* Mox, in eodem, *commendatione.*—16 *Par labos* Chiffl.—17 Ita ex

NOTÆ

[o] *Quinque millia*] Solinus, cap. 52. pag. 78.

[p] *Nullum Co minus*] Nullum ex iis oppidis circuitu minore fuit, quam ejus insulæ oppidum, quæ Cos vocatur, Hippocrate alumno nobilis: cujus insulæ ambitum diximus esse, ut plures quidem existimant, centum millium pass. v. 36.

[q] *Gentes IX.*] Vide Notas et Emend. num. 51.

[r] *Indiamque*] Solinus ex Plinio, loc. cit. Plinius ex Onesicrito, apud Strab. lib. XV. pag. 689.

[s] *Nunquam migravere*] Solinus loc. cit.

[t] *Reges eorum CLIV.*] Vide Notas et Emend. num. 52.

[u] *Stadia sexcenta*] LXXV. mill. pass.

[v] *Minorem Gange*] Arrianus in Indicis, pag. 514.

[w] *Seneca etiam*] In iis libris, qui temporum injuria interciderunt. Hauserat id a Megasthene, ut intelligimus ex Arriano in Indicis, pag. 521. ita scribente: Ἔθνεα δὲ Ἰνδικὰ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν τὰ ἅπαντα λέγει Μεγασθένης, δυοῖν δέοντα.

[x] *Par labor sit*] Vide Notas et Emend. num. 53.

[y] *Imaus*] Cingitur fere montibus India: claudit Imaus ab Aquilone: Emodus, a septemtrione: Paropamisus, a Coro: a Favonio, Caucasus.

[z] *A quibus tota*] India.

Verum ut terrena [a] demonstratio [18] intelligatur, Alexandri Magni vestigiis insistamus. Diognetus et Bæton, itinerum ejus mensores, scripsere, a portis Caspiis Hecatompylon Parthorum quot diximus [b] millia esse: inde Alexandriam Arion,[19] [c] quam urbem is rex condidit, DLXXV. mill.[20] [d] Inde ad Prophthasiam [e] Drangarum CXCIX. mill. Inde ad Arachosiorum [f] oppidum DLXV.[21] mill. Inde Ortospanum [g] CLXXV. mill.[22] Inde Alexandri [h] oppidum quinquaginta mill. In quibusdam exemplaribus diversi numeri reperiuntur: hanc urbem sub ipso Caucaso esse positam. Ab ea ad flumen Copheta,[23] [i] et oppidum Indorum Peuco-

codd. Harduin. et recentt. *Caucasi partes* Gronov. et edd. vett.—18 Tolet. *demonstratione*.—19 *Ariân* in quibusdam.—20 Ita Chiffl. Regg. 1. 2. Colb. 1. 2. et al. *DLXVI. mill.* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *DLXV. mill.* Gronov. et edd. vett.—21 'Sic Mss. et editio princeps. Harduinus quidem ex Strabone emendavit *DXV*. At non advertit vir eruditus ipsum Plinium monere diversos esse numeros in quibusdam exemplaribus. Non ergo Plinius ex Strabone erat corrigendus, sed observanda potius exemplarium diversitas.' *Brotier*.—22 'Sic quoque codd. et Ed. pr. Harduin. adhuc ex Strabone frustra emendavit *CCL. mill.*' Brotier. *CCL. mill.* Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov. *CLXXV. mill.* Chiffl.—23 Gronov. et al. ante Harduin. *Chepta*. Mox, *Peucodatin CCXXXVII*. Chiffl.—

NOTÆ

[a] *Terrena*] Itineris terrestris.

[b] *Quot diximus*] Cap. 17.

[c] *Alexandriam Arion*] Hoc est, in Aria conditam, τὴν ἐν Ἀρίοις. Dicemus de ea, cap. 25. ad ea verba: 'Arius amnis, qui præfluit Alexandriam,' &c.

[d] *DLXXV*. [*DLXVI. mill.*] Vide Notas et Emend. num. 54.

[e] *Inde ad Prophthasiam*] De quo oppido, cap. 25. Mensura Eratosthenis stadiorum est mille et DC. εἶτ' εἰς Προφθασίαν τὴν ἐν Δράγγῃ, χιλίους χ'. hoc est, mill. pass. CC. Uno milliari minor est Pliniana.

[f] *Ad Arachosiorum*] De hoc oppido cap. 25. ad ea verba: 'Arachosia cum oppido et flumine.' Intervallum porro idem apud Strabonem, εἰς Ἀραχωτοὺς τὴν πόλιν τετρακισχιλίους ἑκατὸν εἴκοσιν. Quater millia stad. efficiunt plane millia pass. DXV.

[g] *Inde Ortospanum*] Oppidum Paropamisadarum Ptolem. VI. 18. in confinio Bactrianorum. Strabo lib. XI. pag. 514. εἶτ' εἰς Ὀρτόσπανα, ἐπὶ τὴν ἐκ Βάκτρων τρίοδον, δισχιλίους. *Inde ad Ortospana ad trivium e Bactricis.* Stadia bis mille omnino sunt millia passuum CCL.

[h] *Inde Alexandri*] Oppidum illud intelligit, de quo cap. 25. 'Ad Caucasum, ... oppidum ab Alexandro conditum.'

[i] *Ad flumen Copheta*] Vide Notas et Emend. num. 55. De eo amne dicemus cap. 28.

laitin,[j] CCXXVII. mill. Inde ad flumen Indum et oppidum Taxila,[k] sexaginta mill. Ad Hydaspen[24] [l] fluvium clarum, CXX. mill. Ad Hypasin[m] non ignobiliorem, XXIX. mill. CCCXC.[n] qui fuit Alexandri[o] itinerum terminus, exsuperato tamen amne, arisque[p] in adversa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde[q] Seleuco Nicatori peragrata sunt: ad Hesidrum, CLXIX. mill. Jomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adjiciunt quinque millia pass. Inde ad Gangen CXII. mill. Ad Rhodapham CXIX. mill.[25] Alii CCCXXV. mill. in hoc spatio produnt. Ad Calinipaxa oppidum, CLXVII. D. alii CCLXV. mill. Inde ad confluentem Iomanis amnis, et Gangis, DCXXV. mill. plerique adjiciunt XIII. mill. D. ad oppidumque Palibothra CCCCXXV. Ad ostium Gangis DCCXXXVII. mill.[r] D. pass.[26]

24 *Bidaspen* Ptolem. Mox, *XXIX. CCCLXXX. mill.* Chiffl. *XLIX. CCCXC. mill.* edd. ante Harduinum. *XXIX. CCCXC.* omisso *mill.* Harduin. 1. *XXIX. CCCXC. mill.* Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz.—25 Chiffl. *DLXIX. mill.* et paulo post, in eodem. *Ad C. o. CLXVII. D. alii CCXLV. mill.*—26 ' Ita edit. princeps. In Mss. Reg. 1. et 2. *DCXXXVII. D.* Harduinus, *DCXXXVIII. mill. passuum.* Editionem principem sum secutus, quod magis accedat ad Strabonem lib. XV. pag. 689. qui stadiorum sex millia

NOTÆ

[j] *Peucolaitin*] Πευκελαῖτις Arriano in Indicis, pag. 516. qua in regione oriri Cophenem scribit.

[k] *Taxila*] Πόλιν Τάξιλα εὐμεγέθη appellat Strabo, lib. XV. pag. 691. Τὰ Τάξιλα Philostrato, de Vita Apoll. II. 9. pag. 79. ubi eam prolixe describit: Τάξιλλαν idem vocat, cap. 6. pag. 69. Inter Indum pariter et Hydaspen ab Arriano ponitur, de Exped. Alex. lib. V. pag. 328.

[l] *Ad Hydaspen*] Ὑδάσπην, ubi Pori regio, ἡ Πώρου χώρα. Strabo, loc. cit. In Indum amnem decurrit.

[m] *Ad Hypasin*] Ita R. 1. 2. *Hypanim* Colb. 1. 2. cum Strabone, loc. cit. et Diod. lib. II. Bibl. pag. 122. Ὕφασιν vocat Arrianus in Indicis, pag. 515. et Philostr. qui Danubio parem eum facit, de Vita Apoll. III. 1. pag. 108. De eo rursum cap. seq.

[n] *XXIX. mill. CCCXC.*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Hoc est, novem et viginti milliaria, cum trecentis et XC. pass.

[o] *Qui fuit Alexandri*] Hæc quoque Solinus, cap. 52. pag. 78.

[p] *Arisque*] De quibus et nos ex Curtio diximus, cap. 18. et Philostratus agit pluribus, de Vita Apoll. II. 14. pag. 96.

[q] *Reliqua inde*] Quæ neque ab Alexandro Magno peragrata, nec ab ullo alio scriptore prodita.

[r] *Ad ostium Gangis DCCXXXVII.* [*DCXXXVIII. mill.*] Strabo, l. XV.

Gentes, quas memorare non pigeat, a montibus Emodis, quorum promontorium[s] Imaus vocatur, incolarum lingua nivosum significante, Isari, Cosyri, Izgi, et per juga Chirotosagi, multarumque gentium cognomen Brachmanæ,[27 t] quorum Maccocalingæ. Flumina: Prinas et Cainas[28 u] (quod in Gangem influit) ambo navigabilia. Gentes: Calingæ proximi mari, et supra Mandei, Malli,[v] quorum mons Mallus, finisque ejus tractus est Ganges.[29]

XXII. (XVIII.) Hunc alii[a] incertis fontibus, ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo, alii in Scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eum XIX. amnes. Ex iis navigabiles, præter jam dictos,[b] Condochatem,[c] Erannoboam,[1] Cosoagum, Sonum. Alii cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere, dejectumque per scopulosa et abrupta, ubi primum molles planities contingat, in quodam lacu hospitari: inde lenem fluere, ubi minimum,[d] VIII. millia

numerat: quod efficit *DCCL.* millia passuum.' *Brotier.*—27 *Bracmanæ* Gronov. et edd. ante Harduin.—28 Ita codd. Harduini, et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Pumas et Cainas* Gronov. et edd. vett.—29 Ita quoque codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tractusque ejus finis Ganges* Gronov. et edd. vett.

CAP. XXII. 1 *Canucam, Vamam, Erranoboam* Gronov. et al. ante Harduinum, qui ex codd. lectionem nostram recepit. *Vamam* deest in Vet. et cod.

NOTÆ

p. 689. stadiorum sex millia numerat: passuum hæc efficiunt DCCL. millia.

[s] *Quorum promontorium*] Pars in Aquilonem, et Eoum mare prosiliens.

[t] *Brachmanæ*] Non Philosophorum modo generis et sectæ nomen id fuit, sed et gentis diffusissimæ, cujus et Ptolemæus meminit, lib. VII. 1. et Porphyrius, lib. IV. περὶ ἀποχῆς, ubi Brachmanum maximam partem degere in montibus ait, reliquos circa Gangem.

[u] *Prinas et Cainas*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Arriano in Indicis, p. 514. Καïνὰς, in Gangem influit.

[v] *Malli*] Μαλλοὶ Arriano de Exped. Alex. lib. VI. pag. 387.

[a] *Hunc alii*] Hæc Solinus iisdem verbis c. 52. p. 78.

[b] *Præter jam dictos*] Cap. præced. Cainan, et Jomanem.

[c] *Condochatem, &c.*] Κονδοχάτην, Ἐραννοβόαν, Κοσσόανον, Σῶνον. Arrianus in Indicis, p. 514. Vide Notas et Emend. num. 56.

[d] *Ubi minimum*] Conferri hæc possunt cum iis quæ ex Megasthene eodem de argumento Strabo refert, lib. XV. p. 702. Martian. lib. VI. cap. de India pag. 223. et Solinus cap. 52. p. 78.

passuum latitudine: ubi modicum, stadiorum centum: altitudine[2] nusquam minore passuum XX. novissima gente[e] Gangaridum Calingarum: regia Parthalis[f] vocatur.

(XIX.) Regi LX. mill.[3] [g] peditum, equites mille, elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant.

Namque vita[h] mitioribus[4] populis Indorum multipartita degitur. Alii tellurem exercent, militiam alii capessunt, merces alii suas evehunt: res[5] publicas optimi ditissimique temperant, judicia reddunt, regibus assident. Quintum genus celebratæ illic, et prope in religionem versæ sapientiæ deditum, voluntaria semper morte vitam accenso

Dalec. Mox, *ipsis statim fontibus* margo edd. Dalec. et Gronov.—2 Frankf. 1582. et al. quædam edd. vett. *latitudine*. Mox, edd. vett. usque ad Harduin. Cap. XIX. *Novissima gente Gangaridum*. Vet. Dalec. *Gandaridum*. Deinde, *regio Portalis* cod. et Vet. Dalec. *regio Parthalis* edd. ante Harduin.—3 Ita omnes codd. Harduini, et edd. recentt. *Regi LXX. mill.* Vet. Dalec. et edd. ante Harduin.—4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *minoribus*.—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *merces alii suas evehunt, res externas in-*

NOTÆ

[e] *Novissima gente*] Quæ gens postrema omnium occidentali latere Gangis ripas insidet, in ipsis amnis faucibus, Gangaridum Calingarum vocatur. In ulteriore ripa etiam Gangaridæ sedes habuerunt, sed non iidem Calingæ cognominati. De Gangaridum situ, cave Curtio credas, homini in Geographicis rebus haud satis perito. De nomine, consentiunt Virgil. Georg. III. 27. Ptolem. VII. 1. Γαγγαρίδαι, Vibius Sequester; p. 346. aliique. Solus, opinor, Dionys. Perieg. vs. 1144. Γαργαρίδας vocat. Diodorus Γανδαρίδας, Bibl. lib. II. p. 122. —'Virgil. certe sic habet Georg. III. 26. 'In foribus pugnam ex auro, solidoque elephanto Gangaridum faciam.' Hoc est ex ebore Indico optimo, cujus copiam subministrabunt elephanti, qui sunt apud Gangaridas maxime conspicui: quam ob causam septingenti excubare regi dicuntur hoc loco a Plinio.' *Ed. sec.*

[f] *Regia Parthalis*] Vide Notas et Emend. num. 57. Non est *Bengala*: hæc enim ultra Gangem posita: Parthalis cis amnem fuit: etsi nunc quoque Bengalicæ ditionis.

[g] *Regi LX. mill.*] Ita Mss. omnes, et Solinus, qui hæc totidem deinceps verbis refert, c. 52. p. 78. Editi, *LXX. mill.*

[h] *Namque vita*] Solinus, loc. cit. Apul. Florid. lib. I. pag. 7. Diodor. Bibl. lib. II. In septem omnino genera hominum describit ac digerit Arrianus in Indicis, pag. 530. 1. Sophistarum ac Sapientum; 2. Agricolarum; 3. Armentariorum; 4. Opificum et Negotiatorum; 5. Militantium; 6. Inspectorum; 7. Senatorum. Eadem habet Strab. lib. XV. p. 703. Hæc porro de mitioribus populis accipienda, qui vitam bonis artibus excultam degunt. De semifero genere deinde seorsim.

prius rogo[i] finit. Unum super hæc est[6] semiferum ac plenum laboris immensi, et quo supra dicta[j] continentur, venandi elephantes domandique. Iis arant, iis vehuntur,[7] hæc maxime novere pecuaria: iis militant, dimicantque pro finibus. Delectum in bella[8][k] vires, et ætas, atque magnitudo faciunt.

Insula in Gange[l] est magnæ amplitudinis[9] gentem continens unam, Modogalingam[m] nomine. Ultra[n] siti sunt Modubæ, Molindæ,[o] Uberæ,[10][p] cum oppido ejusdem nominis magnifico, Galmodroësi, Preti, Calissæ, Sasuri, Passalæ,[q] Colubæ, Orxulæ, Abali, Taluctæ. Rex horum[r] pedi-

vehunt, res, &c. Gronov. et al. ante Harduinum.—6 Tolet. et Chiffl. *superest.* Mox, *a quo supra, &c.* Pineus.—7 *Iis arant, iis invehuntur* Gronov. et edd. vett. *Iis arantes inveniuntur* cod. Dalec. unde Dalecampius legit: *Iis arant, iis vehuntur,* quod receperunt Harduin. Bipont. Miller. et Franz.—8 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. 'ex glossemate.' *Dalec. Delectum in bellua* Gronov. et edd. ante Harduin.—9 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *amplæ magnitudinis* edd. ante Harduinum. Mox, *nomine modo Galingam* Chiffl. *Modogalicam nomine* Gronov. et edd. vett. *Modogalingam nomine* codd. Harduini et edd. recentt.—10 Gronov. et edd. vett. *ubere;* omnes vero codd. *uberæ;* et sic Harduin.

NOTÆ

[i] *Accenso prius rogo*] Chegam Indum id fecisse Strabo refert, lib. XV. pag. 720. Calanum Gymnosophistam, Cicero de Divin. I. 47. et Arrian. de Exped. Alex. lib. VII. p. 444.

[j] *Et quo supra dicta*] Sine quo stare ceteræ Reip. partes nequeunt; nam et ad militiam, et ad vecturam, et ad arationem, elephantorum opera non modo perutilis, sed necessaria est.

[k] *Delectum in bella*] Rectius quam *in bellua.*

[l] *Insula in Gange*] Solinus, loc. cit.

[m] *Modogalingam*] Quasi Galingis proximam, vel Galingarum ditionis. Sunt enim, ut diximus, in citeriore Gangis ripa Galingæ. Vide Notas et Emend. num. 58.

[n] *Ultra*] Ulteriorem jam Gangis ripam strictim cursimque lustrat: ubi regnum, quod hodie *Bengala* vocant.

[o] *Molindæ*] Forte Μοροῦνδαι Ptolem. VII. 2. quos in India extra Gangem locat, et ad Gangaridas usque pertinere ait.

[p] *Uberæ*] Vide Notas et Emend. num. 58.

[q] *Passalæ*] Πασσάλαι Ptolem. loc. cit. extra Gangem, parte Indiæ boreali, Παζάλαι Arriano, in Indicis p. 515. ad confinentem Oxymagis et Gangis. Cetera gentium portenta verius quam nomina, nusquam alibi adhuc a me comperta.

[r] *Rex horum*] Ad insulæ Gangeticæ incolas perperam hæc transfert Solinus c. 52. p. 79. quæ ad Taluctas

tum L. M. equitum IV. mill. elephantos[11] CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ,[s] plurimis vicis, XXX. oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum C. M. equitum MM. elephantos M. Fertilissimi sunt auri Dardæ,[t] Setæ vero argenti.[12]

Sed omnium[u] in India prope, non modo in hoc tractu,[v] potentiam claritatemque antecedunt Prasii,[w] amplissima urbe ditissimaque Palibothra: unde quidam ipsam gentem Palibothros[13] [x] vocant, immo vero tractum universum a Gange.[y] Regi eorum peditum sexcenta M.[z] equitum XXX. M. elephantorum IX. M. per omnes dies stipendiantur: unde conjectatio ingens opum est. Ab iis in interiore situ Monedes et Suari,[a] quorum mons Maleus,[b] in quo umbræ

1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Mox, *Aclissæ* pro *Calissæ* Chiffl.—11 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XII. mill. elephantos* Gronov. et edd. ante Harduin.—12 *Setæ vero et argenti* Chiffl.—13 *Palibotros* edd. ante Harduinum.—14 Eædem edd. *Be-*

NOTÆ

pertinent. Hodie, quantum ex situ licet conjectari, *le Royaume d'Arracan.*

[s] *Gens Andaræ*] *Le Royaume de Pegu*, cui ad Solis exortum Tunkinum objacet.

[t] *Dardæ*] Stephano Δάρδαι, Ἰνδικὸν ἔθνος. Straboni lib. XV. p. 706. Δέρδαι, quorum in agro formicæ aurum egerunt e cavernis, teste, præter Strab. Plinio XI. 36. qui septemtrionales Indos hos appellat: Montanos, et ad ortum positos, προσεῴους καὶ ὀρεινούς, Strabo.

[u] *Sed omnium*] Hæc Solinus totidem ferme verbis, cap. 52. p. 79. et Strabo p. 702.

[v] *Non modo in hoc tractu*] Indiæ quæ ad Gangem. De hac voce *non modo* vide quæ diximus v. 15.

[w] *Prasii*] Πράσιον Stephano p. 562. Horum regio Gange claudebatur, et ad Indum usque pertinebat. Eorum in finibus, hoc est, ad Gangis ripam in confluente Erannoboæ amnis, sita Παλίμβοθρα, ut scribit Arrianus in Indicis p. 529. et Stephanus: sive Παλίβοθρα, ut Strabo lib. XV. p. 689. a Gangis ostiis fere DCC. mill. pass. Urbis amplitudinem et Arrianus et Strabo describunt. Vide Notas et Emend. num. 59.

[x] *Palibothros*] Quin et reges Palibothros communi appellatione, ut Ægypti Ptolemæos, appellatos esse auctor est Strab. lib. XV. p. 702.

[y] *A Gange*] Retrorsus nimirum a Gange ad Indum. Mela III. 7. pag. 59. 'Oras tenent ab Indo ad Gangem Palibothri.' Et Plinius ipse mox, 'Indus statim a Prasiorum gente.'

[z] *Regi eorum peditum sexcenta mill.*] Solinus loc. cit. 'sexaginta millia.' Tamen Mss. *DC. mill.*

[a] *Monedes et Suari*] Ubi hodie reg-

ad septemtrionem cadunt hyeme, æstate in austrum, per senos menses. Septemtriones eo tractu semel in anno apparere, nec nisi xv. diebus, Bæton [14] auctor est:[c] hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum polum Indi Dramasa vocant. Amnis Iomanes[d] in Gangem per Palibothros decurrit inter oppida Methora et Clisobora.[15][e] A Gange versa ad meridiem[f] plaga, tinguntur Sole populi, jam quidem infecti, nondum tamen Æthiopum modo exusti: quantum ad Indum[g] accedunt, tantum colore præferunt sidus. Indus statim a Prasiorum gente,[h] quorum in

ton.—15 *Chrysobon* Chiffl. *Cyrisoborca* Gronov. et edd. ante Harduinum.

NOTÆ

na *Narvar*, et *Gualeor*, et *Agra*, in umbilico fere Mogolici imperii, inter Indum et Gangem. Suari Ptolemæo VII. 1. Σαβάραι appellantur: Σουρασηνοὶ Arriano, in Indicis, pag. 523.

[b] *Mons Maleus*] Hæc verbis iisdem Martian. lib. VI. cap. de India, pag. 224. et Solinus cap. 52. pag. 79. Esse id tamen a veritate alienum sciunt ii qui vel a limine sideralem scientiam salutarunt, terrarumque situs callent. Cum enim ipsa Gangis ostia Tropico Cancri subjaceant, hoc est, ab Æquinoctiali linea partibus sive gradibus amplius tribus et vicenis, qui fieri demum potest, ut mons ille ab ipsis fluvii ostiis versus septemtrionem dissitissimus, mittat umbras æstate per senos menses versus austrum, cum id solis contingat terris, quæ Solem habent a vertice, 'diei noctisque pares cum dividit umbras?'

[c] *Bæton auctor est*] Sed fefellit Bætonem Astronomica ratio: India enim fere tota citra Cancri Tropicum sita cum sit, totus ei circulus Arcticus perinde ac nobis apparet anno toto, et qui eo circulo continentur, septemtriones: Vulgus Plaustrum vocat, *le Chariot*.

[d] *Iomanes*] Forte is est, qui Arriano, in Indicis pag. 516. καὶ Ὤμαλις corrupte vocatur, pro καὶ Ἰώμανις nam et is in Gangem decurrit.

[e] *Clisobora*] Sic emendavimus ex Arriano in Indicis, pag. 523. ubi duas magnas Surasenorum urbes prædicat, δύο πόλιας μεγάλας, Μέθορά τε καὶ Κλεισόβορα. In editis hactenus, *Cyrisoborca*. In Mss. *Carisobora*. Ex Ortelii Thesauro dele nunc *Cyrisoborca*.

[f] *Versa ad meridiem*] In peninsula Indiæ, quæ regna *Golconde, Bisnagar*, *Narsinga*, *Decan*, aliaque complectitur: ubi *Goa* et *Coromandel*, et ora Malabarica.

[g] *Quantum ad Indum*] Solini paraphrasis, loc. cit. 'Indo flumini proximantes, versa ad meridiem plaga, ultra alios torrentur calore: denique vim sideris prodit hominum color.' Quo igitur austrum versus a Gange remotiores fiunt, eo sunt nigriores colore.

[h] *A Prasiorum gente*] Quæ a Gange, ut diximus, ad Indum pertinet.

montanis Pygmæi[1] traduntur. Artemidorus inter duos amnes XXI.[j] interesse tradit.

XXIII. (XX.) Indus incolis Sindus[1 a] appellatus, in jugo Caucasi montis, quod vocatur Paropamisus, adversus Solis ortum effusus, et ipse[b] undeviginti recipit amnes. Sed clarissimos, Hydaspem, quatuor alios afferentem: Cantabram, tres. Per se vero navigabiles Acesinem, et Hypasin:[c] quadam tamen aquarum modestia nusquam latior[d] quinquaginta stadiis, aut altior XV. passus: amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane[e] nominatur; et aliam mi-

CAP. XXIII. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Santhus ab incolis* Salmas. *Sandus ab incolis* edd.

NOTÆ

[i] *Pygmæi*] Solinus, et Martianus loc. cit. In multas orbis regiones, ut solent vagari fabulæ, minutum hoc genus hominum disseminatum est. Dari tamen integras pumilionum gentes tam falsum est, quam quod falsissimum. Brevis staturæ causa æstus est, et frigus intensum: quamvis diversa ratione. Nec tamen hoc in omni fetu evenit. Plurimi Æthiopes proceri sunt. Qui pusilli ex iis, non Pygmæi tamen, sive cubitales sunt: ad ternos, ut minimum cubitos excrescunt.

[j] *XXI.*] Hoc est, semel et vicies centena millia pass. Etiam ultra tricies centena millia hoc intervallum Theodosii Missi producunt, aliique de quibus cap. seq.

[a] *Incolis Sindus*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. At editi, *Sandus*. Forte, *Sinthus*. Nam Auctor Peripli maris Erythræi: Σίνθος, inquit, *μέγιστος τῶν κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ποταμῶν.*

[b] *Et ipse*] Uti de Gange dictum est, cap. sup.

[c] *Acesinem, et Hypasin*] Ἀκεσίνης Arriano Exped. Alex. lib. VI. pag. 386. in Hydaspen influit: in Indum Hydaspes. De Hypasi dictum est sup. cap. Vide Notas et Emend. num. 60.

[d] *Nusquam latior*] Contra Ctesias in Indicis, apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 144. amnem ait, qua parte angustissimus est, patere stadia XL. qua se latissime diffundit, ducenta: *τὸ δὲ πλατύτερον, καὶ διακοσίων.* Stadia porro ducenta, sunt millia pass. XII. cum quingentis pass.

[e] *Prasiane*] A Prasiis Indi amnis accolis, quorum ditionis fuit, nomen invenit.—'Hæc illa regio est, quam 'viridem Ægyptum' Virgilius appellat, illo celebratissimo loco, qui interpretes hactenus mire torsit, Georg. IV. 287. sqq. 'Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi Accolit effuso stagnantem flumine Nilum, Et circum pictis vehitur sua rura phaselis; Quaque pharetratæ vicinia Persidis urget, Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena, Et diversa ruens septem discurrit in ora, Usque coloratis amnis devexus ab Indis; Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.' Non sunt audiendi profecto illi, qui

norem, quæ Patale.[f] Ipse per XII. CL.[g] M. passuum[2] (parcissimis auctoribus) navigatus, et quodam Solis comitatu

ante Harduin.—2 Ita codd. ap. Brotier. et Editio princeps. Edd. vero Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XII. XL. M. passuum.* Mox, pau-

NOTÆ

unam hic eamdemque regionem Ægypti, quam Delta vocant, septem ipsis versibus describi a vate haud certe loquace existimant, et vicinam ei Persidem dici: Nilumque somniant veteribus creditum, ipsique Virgilio, ab Indis per Persidem decurrere in Ægyptum, aut ab ortu Solis fluere: quam stoliditatem Pindaro, aliisque, nonnemo, sed falso, ascribit. Enimvero duos apertissime diversosque ac disjunctissimos tractus terrarum Virgilius distinguit: alterum, ubi ait: 'Nam qua Pellæi gens fortunata Canopo:' alterum ibi: 'Quaque pharetratæ vicinia Persidis urget:' deinde tum illos tractus ambos, tum interjacentes regiones colligit ultimo versu, velut epiphonemate: 'Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.' Sed audaces ii vicissim, qui versum 291. loco mutant, præponuntque versui 290. ut versus priores quatuor Nilum quidem, posteriores autem tres Indum describant: vel qui majore audacia versum illum 291. prorsus expungunt, eo quod ante 290. esse non possit, quin dicatur 'gens fortunata Canopi,' ut 'circum sua rura vehi phaselis,' sic etiam 'Ægyptum fœcundare nigra arena;' quod est certe dictu perabsurdum. Utrique tamen, viri alioqui docti, non animadvertunt, 'viridem Ægyptum' dici perfrigide, si de Pellæa, hoc est, de Ægypto, quæ Africæ adjacet, intelligitur. Nam quis non omnino insulsus Poëta viridem Galliam dixerit, viridem Siciliam, vel Italiam, aliamve regionem. 'Viridem Ægyptum' pereruditus ac perquam accuratus vates appellat insulam Prasianen, quam Indus amnis in ostio efficit, ut Nilus Delta: sic enim illam Græci appellavere, qui cum Alexandro M. ea loca lustrarunt; ut Europæi Caput Viride, *le Cap Vert.* Et sic certe Virgilius Prasianen intellexit, quoniam Græce πράσιος *viridis* est. Auctor Plin. VI. 23. 'Indus,' inquit, 'in jugo Caucasi montis .... adversus Solis ortum effusus .... amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane nominatur: alteram minorem, quæ Patale.' Non igitur exornavit epitheto, sed nomine proprio designavit Virgilius insulam, cum 'Viridem Ægyptum' dixit: cum sit reipsa 'Viridis insula' Latine, Græce Πρασιανή. Idcirco enim 'Viridem Ægyptum' acute ac ingeniose Pellææ opponit, quod hanc Indus fœcundat, ut Delta Nilus: et quod fuere olim septem Indi amnis alvei, ut Nili: quamvis oppleti limo plures fortassis hodie sunt, quemadmodum ipsiusmet Nili ostia vix hodie tria supersunt: denique quia papyrum Indus, ut Nilus, suppeditat: ex qua 'papyraceæ naves, et armamenta Nili,' hoc est, Niliacis similia quondam fierent, teste eodem Plinio, cap. 24. Adde etiam Patalen insulam, alveo disjunctam a Prasiane, 'in ipsis Faucibus Indi, triquetra figura' esse, ejusdemque 'Prasianæ gentis,' ut idem docet. Unde (ut quidem refert Arrianus, a nobis laudatus) ob

in occasum versus, oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam, ut invenio, generatim, quanquam inter se nullæ congruunt.[3] Ab ostio Gangis ad promontorium Calingon,[h] et oppidum Dandagula DCXXV. M. passuum.[i] Ad Tropina $\overline{XII}$. XXV. mill.[j] passuum. Ad Perimulæ promon-

cissimis auctoribus cod. Dalec.—3 Ita ex codd. suis et Chiffl. Harduinus et recentt. *congruant* edd. ante Harduinum. Mox, *Dandaguda DCCXXV. M. pass.* Chiffl. *Dandagula DCCXXV. M. pass.* Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf.

NOTÆ

similitudinem Ægyptii Delta, cui magnitudine par est, Patale appellata est, hoc est, Delta, Indorum lingua. Non potuit igitur, ut Prasianæ gentis insulas designaret, quas Indus efficit, uti feliciore translatione aut circumlocutione vates, quam si 'Viridem Ægyptum' diceret: inanesque de hoc loco Criticorum concertationes sunt, qui secus accipiunt. Indus enim amnis et 'a coloratis usque,' hoc est, ab ea usque regione, in qua sunt Indi nigri, cursum, qui erat versus ortum, ut diximus, abrumpit devexus in Austrum: (siquidem, ut Plinius ait, cap. 22. 'a Gange versa ad meridiem plaga, tinguntur Sole populi: et quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt sidus:') unde arenam quoque, quam volvit Indus, poëta 'nigram' finxit: et 'viridem Ægyptum,' hoc est, insulam Prasianen, idem fluvius 'fœcundat,' et idem denique 'vicinia Persidis,' hoc est, non vicinam Persidem, sed vicinam Persidi regionem 'urget.' Nam, ut Plinius ait, 'plerique ab occidente Indiam non Indo amne determinant, sed adjiciunt quatuor satrapias,' Persidi utique vicinas, et inter Persidem Indumque positas. Ex eorum se numero vates esse ingeniose admonet. Alioqui si 'vicinia' fœminino genere in recto casu intelligitur, certe neque quid illa urgeat conjectari excogitando potest, neque utra vicinia Persidis hic designetur, utrum quæ solem occiduum respicit, an quæ exortivum. Quid quod nec tellus urgere quicquam Latine dici potest, sed amnis rectissime. Itaque poëtico usu 'vicinia' neutro genere dixit vates, ut Plin. v. 12. 'confinia.' Quamvis ipsa illius ætas 'viciniam' fœminino quoque genere dixerit, teste Horatio, I. Ep. 17. in ipsa clausula, 'vicinia rauca reclamat.'' *Ed. sec.*

[f] *Patale*] Ipsa insula Παττταληνὴ, oppidum Πάτταλα Strab. lib. XV. pag. 701. Πάταλα Ptolem. VII. 1. Πατάλη Stephano. Ægyptio Delta magnitudine par, unde et id insulæ ei quoque nomen, Patala Indorum lingua Delta significante. Arrian. Exped. Alex. lib. V. pag. 319.

[g] *Ipse per $\overline{XII}$. CL.* [*XL.*] Navigatur, inquit, Indus, per duodecies centena quadraginta millia passuum: atque hæc quidem brevissima est omnium mensura, quæ apud auctores extet.

[h] *Calingon*] Hoc est, Calingarum, quos ad ostium occidentale Gangis positos esse diximus sup. cap.

[i] *DCXXV. mill. pass.*] Vide Notas et Emend. num. 61.

[j] *$\overline{XII}$. XXV. mill.*] Hoc est, duo-

torium,[k] ubi est celeberrimum Indiæ emporium, DCCL.[l] Ad oppidum in insula,[m] quam supra diximus, Patalam, DCXX.

Gentes montanæ inter eum et Iomanem,[n] Cesi, Cetriboni sylvestres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque[4] numerus incertus: Chrysei, Parasangæ, Asangæ,[o] tigri fera scatentes. Armant peditum XXX. mill. elephantos CCC. equites DCCC. Hos includit Indus, montium corona circumdatos et solitudinibus per DCXXV. M.[5] Infra solitudines, Dari, Suræ, iterumque solitudines per CLXXXVII. mill. pass.[6] plerumque arenis ambientibus haud alio modo, quam insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruni. Hi montium,[7] [p] qui perpetuo tractu oceani oræ prætenti, incolæ,[8] liberi et regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde,[q] quos claudit mons altissi-

1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. et Gronov.—4 Cod. Dalec. *peditum et equitum.* —5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *DCXXXV. M.* Gronov. et al.—6 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *CLXXXVIII. mill. pass.* edd. ante Harduinum.—7 *Marohæ, Pagungiæ, Lælii. Hi montium* Vet. Dalec. *Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masuæ, Pagungæ. Jam hi montium* edd. vett. et Gronov. *Marohæ, Rarungæ, Moruni. Hi montium* codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—8 Ita ex codd. emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *oceani oram tenent incolæ* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

decies centena XXV. millia pass.

[k] *Ad Perimulæ promontorium*] Quod cum interdum ambitur mari, insula fit. Tzetzes, Chil. XI. Hist. 375. vs. 459. Ἐν τῇ θαλάσσῃ τῇ Ἰνδῶν, ἐν νήσῳ Περιμούδῃ. Περιμούδην quoque vocat Ælian. Hist. Anim. XV. 8.

[l] *DCCL.*] Subintellige, millia pass.

[m] *Ad oppidum in insula*] Quam Indus facit, ut proxime ante diximus.

[n] *Inter eum et Iomanem*] Inter Indum et Iomanem, versus septemtrionem, amplius duodecies centenis millibus passuum a mari, uti ex cap. sup. colligitur.

[o] *Asangæ*] R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. *Asmagi.* Gentium deinceps et nominum quæ occurrent plurima, nec certa statui scriptura potest, aliorumve scriptorum suffragio comprobari: nec proprius singulorum designari situs: cum nulla satis clara ejus rei extent vestigia uspiam.

[p] *Hi montium*] Enumerati proxime populi, montium incolæ sunt, qui perpetuo tractu oræ oceani meridionalis Indiæ prætenti sunt. Solinus: 'Hi quibus est vicinus oceanus, sine regibus degunt.'

[q] *Nareæ deinde*] Qui mox enumerantur populi ad Indum usque, obtinuisse arbitror peninsulam eam meridionalis Indiæ, quæ regna *Bisnagar*, *Decan*, *Calecut*, oramque Coromandel,

mus Indicorum Capitalia. Hujus incolæ alio latere late auri et argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ,[r] quorum regi elephanti quidem decem, sed amplæ vires peditum: Varetatæ,[9][s] qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque. Odomboëræ, Salabastræ. Horatæ urbe pulcra, fossis palustribus munita: per quas crocodili, humani corporis avidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela,[t] impositum littori quinque amnium in unum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorum elephanti M. DC. peditum CL. M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex elephantos LX. parvasque reliquas vires habet. Ab iis gens Pandæ,[u] sola Indorum regnata fœminis. Unam Herculi sexus ejus genitam ferunt, ob idque gratiorem præcipuo regno donatam. Ab ea deducentes originem imperitant CCC. oppidis, peditum CL. mill. elephantis quingentis. Post hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Posingæ, Buzæ, Gogiarei, Umbræ, Nereæ, Brancosi, Nobundæ, Cocondæ, Nesei, Pedatriræ,[v] Solobriasæ, Olostræ Patalen[10] insulam[w] attingentes: a cujus extremo littore ad Caspias portas $\overline{XIX}$. XXV.[x] mill.[11] produntur.

Hic deinde[12] accolunt Indum adversum[y] evidenti de-

—9 *Suaratarata* Chiffl.—10 *Orositæ Patalen* Chiffl. *Olostræ Petalem* al. ap. Dalec.—11 Ita ex codd. emendavit Harduinus, cum antea legeretur, *XVIII. XXV. M.*—12 *Hinc deinde* Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd.

NOTÆ

Malabaricamque complectitur.

[r] *Oraturæ*] R. 1. 2. *Oratæ*.

[s] *Varetatæ*] Colb. 1. 2. *Suarataratæ*. Et qui Salabastræ mox vocantur, ii sunt, opinor, quos Diodor. Sic. Bibl. lib. XVII. pag. 568. Σαμβάσται vocat.

[t] *Automela*] R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. *Automula*. Hodie Cambaya, regni cognominis caput.

[u] *Ab iis gens Pandæ*] Hæc Solinus iisdem verbis, cap. 52. pag. 79. et Martian. lib. VI. cap. de India, pag. 224. Arrianus item in Indicis pag. 524. Πανδαίη χώρα. Stephanus: Πάνδαι, ἔθνος Ἰνδικόν. Sedes his olim, ubi nunc peninsula *Guzarate*, Cambayam inter et Indum amnem.

[v] *Pedatriræ*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. *Palatitæ*, *Salobriasæ*, *Orostræ*. Inter Indum et peninsulam proxime appellatam hi sedes habuere.

[w] *Patalen insulam*] In Indi ostiis, ut dictum est supra.

[x] *$\overline{XIX}$. XXV.*] Hoc est, decies ac novies centena, et XXV. millia pass.

[y] *Indum adversum*] Adversi flumi-

monstratione Amatæ, Bolingæ,[z] Gallitalutæ,[a] Dimuri, Megari, Ordabæ, Mesæ. Ab his Uri,[b] Sileni: mox deserta in CCL. mill. passuum. Quibus exsuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ,[c] Suertæ: et ab iis solitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Umbrittæque,[13] quorum XII. nationes, singulisque binæ urbes. Aseni[d] trium urbium incolæ. Caput eorum Bucephala,[e] Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Montani super hos Caucaso subjecti, Soleadæ, Sondræ: transgressisque Indum,[f] et cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambruceni, Bisambritæ,[14] Osii, Antixeni, Taxillæ,[g] cum urbe celebri, jam in plana demisso tractu, cui universo nomen Amandæ. Populi quatuor, Peucolaitæ,[15] [h] Arsagalitæ, Geretæ,[i] Asoi.

1606. Elz. et Gronov. *Hic deinde* Harduin. et recentt. Mox, *adversus eos evidenti* Vet. Dalec. Paulo post, pro *Ordabæ* Chiffl. *Ardabæ*.—13 *Baragomatæ, Umbritæ* Vet. Dalec. *Baraomatæ, Gumbritæ* Gronov. et edd. vett.—14 Ita Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Bisabritæ* Gronov. et al. vett.—15 Chiffl. Regg. Hard. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. *Peucolitæ*.—16 Gro-

NOTÆ

nis ripas insident, orientali latere, versus Aquilonem et Eurum, populi, inquit, quorum jam proclivius multo est nomina situsque demonstrare. Hæc Indoscythia Ptolemæi est VII. 1.

[z] *Bolingæ*] Stephanus pag. 189. Βόλιγγαι, ἔθνος Ἰνδικὸν, ex Dionysio lib. X. Bassaricorum.

[a] *Gallitalutæ*] Taluctæ sup. cap. laudati.

[b] *Ab his Uri*] Ad easdem Indi ripas, adverso flumine, versus amnis ortus, latere orientali.

[c] *Sibaræ*] Forte Σιβαὶ ἔθνος Ἰνδικὸν Stephani.

[d] *Aseni*] Non sunt Arriani de Exped. Alex. lib. IV. pag. 311. Ἀσσακανοί. Hi enim cis Indum amnem, juxta Bactrianos: Aseni trans amnem siti.

[e] *Bucephala*] Τὴν Βουκεφάλαν vocat Arrian. de Exped. Alex. lib. V. pag. 351. trans Indum amnem, ad Hydaspis ripam, quam situm ei et Ptolemæus assignat, VII. 1. Hæc referunt quoque Solinus cap. 45. pag. 73. et Gellius V. 2. Eadem Alexandria quoque appellata est, ut refert Auctor Peripli maris Erythræi.

[f] *Transgressisque Indum*] Ad citeriorem ripam, quæ spectat Solis occasum, versus mare secundo flumine, occurrunt deinceps qui ripæ insident hoc ordine populi, Sambruceni, &c.

[g] *Taxillæ*] Taxilæ regis ditionem inter Cophenem et Indum pariter statuit Arrian. Exped. Alex. lib. IV. pag. 291. quanquam primaria regni sedes fuerit ultra Indum, ut diximus cap. 21. ripæ, ut credo, orientali imposita.

[h] *Peucolaitæ*] In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. *Peucolitæ*. Arriano, loc. cit. Πευκελαῶτις χώρα, inter Indum

Etenim plerique ab occidente non Indo amne[j] determinant, sed adjiciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios Paropamisadas, ultimo[16] fine Cophete[k] fluvio: quæ omnia Ariorum esse,[l] aliis placet.

(XXI.) Necnon et Nysam[m] urbem plerique Indiæ ascribunt, montemque Merum, Libero patri sacrum: unde origo fabulæ, Jovis femine editum. Item Astacanos[17] [n] gentem, vitis, et lauri, et buxi, pomorumque omnium in Græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda, et prope fabulosa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumque, aut ferarum, aut volucrum, et aliorum animalium traduntur, suis quæque

nov. et al. ante Harduinum, *Paropamisadas.* CAP. XXI. *Ultimo, &c.*—17 *Inde Aspagonos* Chiffl. *Item Aspagonas* Gronov. et edd. ante Harduinum, qui

NOTÆ

pariter et Cophetem: quam iis sedem Plinius quoque assignat.

[i] *Geretæ*] Forte rectius *Gereatæ*, de quibus Stephanus, pag. 208. Γήρεια, πόλις Ἰνδική . . . τὸ ἐθνικὸν, Γηρειάτης.

[j] *Non Indo amne*] Non Indiam plerique, inquit, Indo amne claudunt, sed Cophete, qui ab Indo dissitus passuum millibus sexaginta, ut dictum est cap. 21. ascribuntque præterea Indiæ satrapias quatuor, Gedrosos, Arachotas, Arios, et Paropamisadas. De his satrapiis inferius cap. 25.

[k] *Cophete*] Κώφης est Strab. lib. XV. pag. 697. ubi τὸν Κώφην vocat. Festo Avieno, vs. 1354. 'Cophes.'

[l] *Ariorum esse*] Laxiore nunc vocabulo utitur, pro *Arianorum*. Est enim Ariam inter et Arianam, Ariosque et Arianos, discrimen. Aria strictius accepta habet ab ortu Paropamisadas, et Arachotas: a meridie Drangas et Gedrosos. Hi postquam ab Ariis subacti sunt, in communem omnes appellationem venere: et Ariorum satrapiæ sive ditionis, Arianique dici cœperunt Gedrosi, Arachotæ, et Paropamisadæ. Ut vero ab Ariis Ariani, sic etiam a Sogdiis Sogdiani, a Bactriis Bactriani, aliique cognominati sunt.

[m] *Nec non et Nysam*] Hæc Plinius a Pomponio III. 7. pag. 59. a Plinio Solinus cap. 52. pag. 74. et Martianus lib. VI. pag. 224. Pomponius eleganter: 'Urbium,' inquit, 'quas incolunt, Nysa est clarissima, et maxima. Montium, Meros, Jovi Sacer. Famam hinc præcipuam habent, quod in illa genitum, in hujus specu Liberum Patrem arbitrantur esse nutritum: unde Græcis auctoribus, ut femori Jovis insutum dicerent, aut materia ingessit, aut error.' Μηρὸς Græcis femur est. Arriano de Exped. Alex. lib. V. pag. 313. Νύσσα πόλις, inter Cophenem et Indum, μεταξὺ τοῦ τε Κωφῆνος καὶ Ἰνδοῦ. De ea fabula multi multa dixere, in primisque Philostr. de Vita Apoll. II. 4. p. 65. Diodor. Bibl. lib. II. p. 123. Theophr. Hist. IV. 4. aliique.

[n] *Item Astacanos*] Vide Notas et Emend. num. 62.

locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor vero satrapiæ mox paulo, ad Taprobanen insulam festinante animo.

Sed ante sunt aliæ,[o] Patale, quam significavimus in ipsis faucibus Indi, triquetra[p] figura, CCXX. M. passuum[18] latitudine.[q] Extra ostium Indi, Chryse, et Argyre,[r] fertiles metallis, ut credo. Nam quod aliqui tradidere,[s] aureum argenteumque iis solum esse, haud facile crediderim. Ab iis XX. M. pass. Crocala.[t] Ab ea XII. M. pass. Bibaga,[u] ostreis et conchyliis referta. Deinde Coralliba[19][v] IX. M. pass. a supra dicta, multæque ignobiles.

ex codd. recepit *Item Astacanos.*—18 Vet. Dalec. *CXXX. M. pass.*—19 Ita ex codd. Regg. Hard. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. edidit Brotier. *Toralliba* Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Dalec. Frankf. 1582. Lugd. 1606. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Oralliba* alii codd. ap. Harduin.

NOTÆ

[o] *Sed ante sunt aliæ*] Aliæ insulæ prius memorandæ.

[p] *Triquetra*] Unde et Delta ei nomen, ut diximus.

[q] *CXX. M. pass. latitudine*] Insulam facit amnis in ipso ostio in duos alveos divisus: quos in ipsa basi figuræ triquetræ quam exhibent, distare a se invicem mille stadiis et octingentis Nearchus aiebat apud Strab. lib. XV. p. 701. hoc est passuum millibus CCXXV.

[r] *Chryse, et Argyre*] De utriusque insulæ, et Chryses præsertim, situ, discrepantes auctorum sententiæ faciunt, ut vatum potius somnia mihi quædam esse, quam vera orbis loca videantur. Quin ipse Plinius aliorum relatu, ac fama vulgi, cujus nec haberi se sponsorem cupit, non certis auctoribus ea nomina a se commemorari aperte satis significat. Plinium ad verbum hic transcribit auctor libri de Mensura orbis terræ.

[s] *Quod aliqui tradidere*] Pomponium Melam, credo, sugillat, cujus hæc verba, III. 7. pag. 59. 'Ad Tamum,' inquit, 'promontorium est quod Taurus attollit, insula est Chryse: ad Gangem, Argyre. Altera aurei soli, ita veteres tradidere: altera argentei: atque ita, ut maxime videtur, aut ex re nomen, aut ex vocabulo ficta fabula est.'

[t] *Ab iis XX. M. pass. Crocala*] In Mss. *Ab iis XX. M. pass. latitudinem Crocala:* et auctor libri de Mensura Orbis Terræ: 'Plinius Secundus in libro sexto in oceano Indico insulas fieri ita monet: ... Ab his XX. M. passuum latitudine Crotale, ab eaque XII. Bibaga, ostreis ac conchulis referta: deinde Oralliba, VIII. a supra dicta, multæque ignobiles.' Insulæ nomen Arriano, τὰ Κρώκαλα, νῆσον ἀμμώδης, *insula arenosa.* Situs, contra Arabii fluminis ostia, ipsamque Carmaniam, atque adeo citra Indum amnem. Sic ille in Indicis, pag. 551.

[u] *Bibaga*] Βίβακτα νῆσος Arriano, loc. cit. ostreis præcipuæ magnitudinis referta insula.

[v] *Coralliba* [*Toralliba*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Coralliba.*

XXIV. (XXII.) Taprobanen[a] alterum orbem terrarum esse, diu existimatum est, Antichthonum[b] appellatione. Ut liqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas resque præstitere. Onesicritus[c] classis ejus præfectus, elephantos ibi majores bellicosioresque, quam in India, gigni scripsit: Megasthenes flumine dividi, incolasque Palæogonos[d] appellari, auri margaritarumque grandium fertiliores, quam Indos.[1] Eratosthenes et mensuram prodidit, longitudinis VII. M. stad.[e] latitudinis quinque M. nec urbes esse, sed vicos septingentos.[f] Incipit[2] [g] ab Eoo mari, inter ortum occasumque Solis Indiæ prætenta, et quondam credita[h] XX. dierum navigatione a Prasiana gente[i] distare: mox, quia papyraceis[j] navibus, armamentisque Nili peteretur, ad

CAP. XXIV. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. *fertiliorem quam Indiam.*—2 'Ab hac voce in manuscripto incipit aliud caput.' *Dalec.*—3 Ita ex codd.

NOTÆ

[a] *Taprobanen*] Ταπροβάνη Strab. lib. XV. pag. 690. Expressus hic locus est ex Mela III. 7. pag. 59. 'Taprobane, inquit, 'aut grandis admodum insula, aut prima pars orbis alterius Hipparcho dicitur,' &c. Cum orbem alterum audis, continentem terram intellige, non insulam. Ut a Mela Plinius, sic a Plinio Solinus hæc descripsit, cap. 53. pag. 83. Ipsa porro Taprobane hodie *Ceilan*, in sinu Gangetico, *le Golfe de Bengala*, contra Narsingæ regnum: non, ut quidam arbitrati sunt, *Sumatra*.

[b] *Antichthonum*] Hoc est, Antipodum.

[c] *Onesicritus*] Solinus loc. cit. et Martian. lib. VI. cap. de India, pag. 224. Ælianus item Hist. Anim. XVI. 18.

[d] *Palæogonos*] Hoc est, priscos: quo modo Arcades appellari se προσελήνους volebant.

[e] *Longitudinis VII. M. stad.*] Hoc est, milliarium DCCCLXXV. Vide Notas et Emend. num. 63.

[f] *Vicos septingentos*] Ælianus loc. cit. DCCL. κώμας πεντήκοντα καὶ ἑπτακοσίας.

[g] *Incipit*] Hæc iisdem verbis Solinus, loc. cit.

[h] *Et quondam credita*] Referenti Onesicrito id creditum testatur Strab. lib. XV. p. 691.

[i] *A Prasiana gente*] Quæ a Gange ad Indum usque recto cursu protenditur.

[j] *Quia papyraceis*] Quia navibus tantum ex papyro textis, armamentisque, sive funibus, ex libro papyri, quam Nilus suppeditat, tunc ea insula petebatur, earum tarditas adeo nostrarum, inquit, navium, hoc est majorum, quales sunt Romanæ, celeritate vincitur, ut jam non XX. sed VII. dierum intervallo iter illud taxetur a Prasiana gente ad Taprobanen: quod Eratosthenes quidem, qui Pto-

nostrarum navium cursus, VII. dierum intervallo taxato. Mare interest[k] vadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus ita profundum,[3] ut nullæ ancoræ sidant:[l] ob id navibus utrimque proræ, ne per angustias[m] alvei circumagi sit necesse: Magnitudo[n] ad terna millia amphorum. Siderum[o] in navigando nulla observatio. Septemtrio[p] non cernitur: sed volucres secum vehunt, emittentes sæpius, meatumque earum[q] terram[4] petentium comitantur. Nec plus quaternis[r] mensibus anno navigant. Cavent a solstitio maxime centum dies, tum illo mari hyberno.[s]

Hactenus[t] a priscis memorata: nobis[5] diligentior notitia Claudii principatu contigit, legatis etiam ex insula advectis. Id accidit hoc modo: Annii Plocami, qui maris

suis et Chiffl. edidit Harduinus, eumque secuti recentt. *adeo profundum* Gronov. et edd. vett. Mox, *ne per angustias alveum* (sub. 'navium') *circumagi* Pintian. *necesse: magnitudo autem ad navium foros. Siderum, &c.* Chiffl. *necesse. Siderum, &c.* omissis reliquis verbis, Gronov. et edd. vett. Lectionem nostram ex codd. recepit Harduinus, et deinceps recentt. Vide Not. Var.—4 Ita ex codd. suis et Chiffl. Harduinus, cum edd. recentt. *terrarum* Tolet. *terras* Gronov. et edd. vett. Mox, *quam ternis m. in anno* edd. ante Harduin. *in* non legitur in cod. Dalec. neque in Chiffl.—5 Dalec.

NOTÆ

lemæi tertii temporibus vixit, exploratum habuit, ut Strabo refert, pag. 690.

[k] *Mare interest*] Solinus et Martian. loc. cit.

[l] *Ancoræ sidant*] Ad profundi illius ima nequeunt pervenire, inquit Solinus, loc. cit.

[m] *Ne per angustias*] Propter canalium angustias certis in locis circumagi navigia non poterant: idcirco ita ædificabantur, ut proras utrimque haberent, quo possent utraque fronte appellere.

[n] *Magnitudo*] Vide Notas et Emend. num. 66. Amphorum pro *Amphorarum* et Livius dixit, teste Sosipatro lib. I. pag. 41. et Cicero Epist. lib. III.

[o] *Siderum*] Solinus et Martian. loc. cit.

[p] *Septemtrio*] Polus septemtrionalis. Diodorus Sic. Bibl. lib. II. pag. 141. præter jam laudatos.

[q] *Meatumque earum*] Sciunt nautæ aves volatu petere terram solere: quamobrem quo illæ abeunt, in eam partem ipsi quoque cursum dirigunt, flectuntque navigia. Martian. loc. cit. 'Avium quas vehunt, volatus sequuntur.'

[r] *Nec plus quaternis*] Vide Notas et Emend. num. 66.

[s] *Hyberno*] Concitato tum maxime tempestatibus mari, ut fit in nostro orbe plerumque per brumam.

[t] *Hactenus*] Solinus hæc totidem verbis loc. cit.

Rubri vectigal a fisco redemerat,[u] libertus circa Arabiam navigans, Aquilonibus[v] raptus præter Carmaniam, XV. die Hippuros portum ejus[w] invectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio,[x] percunctanti postea narravit[6] Romanos et Cæsarem. Mirum in modum in auditis[y] justitiam ille suspexit, quod pares pondere denarii essent in captiva pecunia, cum diversæ imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorum Rachia. Ex iis cognitum D. esse oppida, portum contra meridiem, appositum oppido Palæsimundo,[z] omnium ibi

nobilis.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *enarravit* Gronov. et edd. vett. Mox, Longol. et Vet. Dalec. *Cæsarem. Rex autem mirum in modum inter audita justitiam*

NOTÆ

[u] *A fisco redemerat*] Ab Imperatore, cujus pecunia Fiscus vocabatur: ut populi, ærarium. Fuit Arabia inter eas provincias, quæ Augusto sortito obtigerant, ut fere ceteræ in limitibus imperii constitutæ: permissæ populo reliquæ. Vide Sueton. in Aug. cap. 47.

[v] *Aquilonibus*] Non *Aquilone* dixit, ne forte Aquilonem proprie dictum intelligeres, qui inter septemtrionem spirat et exortum Solis æstivum; sed Aquilonibus, hoc est, tempestatibus, quocumque illæ vento concitentur: quo sensu Maro cecinit Æneid. IV. 'Et mediis properas Aquilonibus ire per altum.' Non Aquilone sane ex Africa in Italiam, sed ex Italia potius in Africam opportuna navigatio est; ex Arabia Taprobanen Coro potius, sive Argeste, quam Aquilone, itur. Sed et hybernus Aquilo Corus dictus est II. 47.

[w] *Hippuros portum ejus*] Taprobanes nimirum, 'Ιππούρους portum vocat: qua in voce superesse vestigia nominis Ophir, in Græcam speciem sic transformati, credit Bochart. Geogr. Sacr. I. 46.

[x] *Imbutus alloquio*] Sermonem edoctus, inquit Solinus loc. cit.

[y] *In auditis*] Ex iis quæ audierat, id unum maxime suspexit: quod nimirum pecunia, quæ capta cum ipso erat, ut ait paraphrastes Solinus, tametsi signata disparibus foret vultibus, parem tamen haberet modum ponderis. Quam hæc præpostere Salmasius interpretetur, in Solin. pag. 1117. si satis est otii, vide. Legis latæ de probando denariorum pondere, Plinius meminit cap. 46. Nos quoque Romanos denarios plures appendimus, et plane pares pondere, ne levi quidem vel unius grani, ut vocant, discrimine, mirati sumus.

[z] *Palæsimundo*] Id antiquum insulæ universæ nomen fuisse auctor est Martianus Heracl. in Periplo, p. 39. Πρότη μὲν ἡ Ταπροβάνη νῆσος ἡ Πάλαι Σιμούνδου καλουμένη, νῦν δὲ Σαλική. Et p. 32. Τῆς τε Ταπροβάνης καλουμένης, τῆς Παλλιγεμούνδου (forte Παλαισιμούνδου ut prius) καλουμένης πρότερον.

clarissimo, ac regiam CC.[a] mill. plebis.[7] Stagnum intus Megisba, CCCLXXV. mill. passuum ambitu,[8] insulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere: Palæsimundum, juxta oppidum ejusdem nominis, influentem in portum[9] tribus alveis, quinque stadiorum arctissimo, XV. amplissimo: alterum ad septemtriones[10] Indiamque versum, Cydara nomine. Proximum esse Indiæ promontorium, quod vocetur Coliacum,[11] [b] quatridui navigatione, medio in cursu Solis insula[c] occurrente. Mare id colore[d] perviridi, præterea fruticosum arboribus, jubas earum[e] gubernaculis deterentibus. Septemtriones[f] Vergiliasque apud nos, veluti novo cœlo, mirabantur; ne Lunam quidem[g] apud ipsos, nisi[12] ab octava ad XVI. supra terram aspici fatentes; Canopum lucere noctibus, sidus ingens et clarum. Sed maxime mirum iis erat, umbras suas in nostrum cœlum cadere, non in suum: Solemque a

Romanorum suam suspexit.—7 Ita tacite Brotier. i. e. *esse oppida, portum,* et *regiam*; ni menda est. Harduinus etiam tacite, *ac regia CC. mill. plebis*; Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov. *ac regia CC. mill. plebis.* Vide Not. Var.—8 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CCLXXV. mill. pass. ambitu* Gronov. et edd. vett.—9 Chiffl. *in Pontum.*—10 Gronov. et edd. vett. *ad Septemtrionem.*—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Colaicum* Gronov. et al. ante Harduin.—12 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. et recentt. *Lunam q. a. ipsos, non-*

NOTÆ

Sic enim habet et auctor Peripli maris Erythræi.

[a] *Ac regiam* [*regia*] *CC.*] In regia, τῷ βασιλείῳ fuisse ait ducenta millia plebis: in toto igitur oppido, quanto plura?

[b] *Coliacum*] Κωλὶς ἄκρα, *le Cap de Comorin*, ad fretum Taprobanense, *le détroit de Manar, entre la côte de la Pescherie et l'Isle de Ceilan.* Vide Notas et Emend. num. 66.

[c] *Solis insula*] Diversa hæc est ab altera ejusdem nominis, de qua dicetur cap. 26. ante Carmaniam, ut recte animadvertit Vossius in Melam, pag. 281. Inter Indiam Taprobanamque, insulas alias agnoscit Strab. lib. XV. pag. 690.

[d] *Mare id colore*] Solinus c. 53. p. 84.

[e] *Jubas earum*] Ramos ac frondes.

[f] *Septemtriones*] Solinus, pag. 83.

[g] *Ne Lunam quidem*] Ita Mss. omnes. Solinus, loc. cit. Sed purum id putumque commentum est hominum de se suisque incredibilia venditantium: ut plane mirum videri debeat, si id vetustis Astrologis Taprobanitæ legati persuaserint: iis enim perinde ac nobis, tertio post novilunium die, ac ceteris deinceps Luna apparet.

læva [h] oriri, et in dexteram [13] occidere potius, quam e diverso. Iidem narravere, latus insulæ, quod prætenderetur Indiæ, x. mill. stad.[i] esse ab oriente hyberno.[j] Ultra montes Emodos,[k] Seras [14] quoque ab ipsis aspici, notos etiam commercio: patrem Rachiæ commeasse eo: advenis sibi Seras occursare.[l] Ipsos vero [m] excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, cœruleis oculis, oris sono truci, nullo commercio linguæ. Cetera eadem,[n] quæ nostri negotiatores. Fluminis ulteriore [o] ripa merces positas juxta venalia tolli ab his, si placeat permutatio: non aliter odio [p] justiore luxuriæ,[15] quam si perducta mens illuc usque cogitet, quid, et quo petatur, et quare.

nisi, *&c.* edd. ante Harduin.—13 Vet. Dalec. *et in dextera.*—14 Gronov. et al. ante Harduinum: *hiberno ultra Emodos. Seras.* Mox, Vet. Dalec. *advenis sibi feros;* Gronov. et edd. ante Harduin. *advenis ibi feras.* Paulo post, *nulli c. linguæ* in iisdem edd.—15 Cod. Dalec. *tristiore luxuriæ.*—16 Vet. Dalec. et

NOTÆ

[h] *Solemque a læva*] Taprobanensium scilicet vertici Sol æquinoctii tempore incumbit: inde flectit se idem ad septemtriones Tropicumque Cancri: mox rursum ad Æquatorem, unde deflexerat, regreditur: atque hæc omnia senis mensibus peraguntur. Itaque per eos menses ad Solem meridianum obverso vultu, oriri a dextra vident, a læva occidere: contrariasque ob causas senis itidem mensibus, obversa in austrum facie, e diverso, uti nobis contingit, ceterisque citra lineam, ut aiunt, æquinoctialem positis.

[i] *X. mill. stad.*] Quæ passuum efficiunt duodecies centena quinquaginta millia.

[j] *Ab oriente hyberno*] Indiæ Taprobane prætenditur, qua parte Sol Indis oriri hyeme cernitur: hæc Indiæ latus obvertit insula, decem mille stadiorum longitudine porrectum.

[k] *Ultra montes Emodos*] Commeantibus ultra montes Emodos Taprobanitis, ab iis aspici Seras quoque, qui ceterorum hominum colloquia conspectumque fugerent, ut dictum est cap. 20. quin etiam inter eos esse commercia. Vide Notas et Emend. num. 67.

[l] *Sibi Seras occursare*] Qui reliquos advenas aversarentur, ac refugerent. Prius legebatur, *Ibi feras occursare.*

[m] *Ipsos vero*] Seras nimirum: etsi Martian. lib. vi. cap. de India, pag. 224. et Solinus cap. 53. pag. 84. de Taprobanensibus hæc inconsulte acceperunt.

[n] *Cetera eadem*] Cetera eadem de Seribus legati Taprobanenses retulere, quæ Romani negotiatores.

[o] *Fluminis ulteriore*] Ad Seras hæc quoque pertinent, quæ Mela breviter iii. 7. pag. 58. 'Seres intersunt, genus plenum justitiæ, ex commercio, quod rebus in solitudine relictis absens peragit, notissimum.'

[p] *Non aliter odio*] Nemo luxuriam justius aversetur, &c. Huc perti-

Sed ne Taprobane [q] quidem, quamvis extra orbem a natura relegata, nostris vitiis caret. Aurum [r] argentumque et ibi in pretio. Marmor testudinis [s] simile, gemmæ margaritæque in honore multo præstantiores: et totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes majores esse dicebant, sed apud nos opulentiæ majorem usum. Servum nemini: non in diem [t] aut interdiu somnum: ædificia modice ab humo exstantia, annonam nunquam augeri, non fora litesve esse: coli Herculem: eligi regem a populo senecta clementiaque, liberos non habentem: et si postea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a populo XXX. dari: [u] nec nisi plurium sententia quenquam capitis damnari: [16] sic quoque appellationem esse ad populum; et septuaginta judices dari: si liberent ii reum, amplius triginta his nullam esse [17] [v] dignationem, gravissimo probro. Regi cultum [w] Liberi patris, ceteris Arabum. Regem, si quid delinquat, morte multari, nullo interimente, aversantibus [18] cunctis, et commercia etiam sermonis negantibus. Festa venatione absumi, gratissimam eam tigribus [x] elephantisque constare. Agros diligenter coli: vitis

codex alter ejusdem, *capite damnari.*—17 Edd. ante Brotier, *iis nullam esse.* — 18 Vet. Dalec. *sed aversantibus.*

NOTÆ

nent ea quæ Plinius de margaritarum luxuria scribit IX. 54.

[q] *Sed ne Taprobane*] Jam redit ad Taprobanem, a qua discesserat, ut de Serum moribus ac ritu ageret.

[r] *Aurum*] Hæc deinceps Solinus iisdem verbis cap. 53. pag. 84.

[s] *Marmor testudinis*] Solini paraphrasis: 'Secant marmora testitudinea varietate,' hoc est, instar testudinis varia. Vide Notas et Emend. num. 68.

[t] *Non in diem*] Reliqua deinceps de Taprobanensium moribus exscripsere a Plinio Martian. et Solinus loc. cit.

[u] *XXX. dari*] Ita Capella loc. cit. pag. 225. At Solinus, *XXXX.*

[v] *His nullam esse*] Prioribus nempe rectoribus, qui damnarant, nullum deinceps honorem haberi, sed gravissimum probrum inferri, exauctoratis nimirum, et de rectorum gradu dejectis.

[w] *Regi cultum*] Solini paraphrasis: 'Cultu rex dissimilis a ceteris: vestitur syrmate, ut est habitus quo Liberum Patrem amiciri videmus.'

[x] *Tigribus*] Idem paraphrastes: 'Interdum venatibus indulgent: nec plebeias agunt prædas: quippe cum tigres aut elephanti tantum requirantur.'

usum non esse, pomis abundare. Esse et in piscatu voluptatem, testudinum maxime, quarum superficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum [y] centum annis modicam. Hæc comperta de Taprobane.

XXV. Quatuor satrapiæ, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

(XXIII.) A proximis Indo [a] gentibus, montana. Capissene habuit Capissam [b] urbem,[1] quam diruit Cyrus. Arachosia [c] cum oppido [d] et flumine ejusdem nominis, quod quidam Cophen [2] [e] dixere, a Semiramide conditum. Amnis Erymanthus [f] præfluens Parabesten Arachosiorum. Proximos iis a meridie ad partem Arachotarum [g] faciunt Gedro-

CAP. XXV. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *Capissenæ habent Capissam urbem* edd. ante Harduinum.—2 '*Cufin* omnia manuscripta. Quidam etiam veteres habent *Phoclin*, cui astipulari videtur Ptolem. inter Arachosiæ urbes Phoclin referens.' *Dalec.* Mox, *Erymadus p. Parabesten* Chiffl. *Hermandus p. per Abesten* Gronov. et edd. ante Harduin. Paulo post, *Doxen-*

NOTÆ

[y] *Vitam hominum*] Diodor. Sic. Bibl. lib. II. pag. 139. præter Solinum et Martianum.

[a] *A proximis Indo*] Non qua se parte effundit in mare, sed ubi fere exoritur, prius quam ullum amnem excipiat paulo nobiliorem. Accolunt ibi Taxilæ, ut dictum est cap. 23. aliæque gentes, quæ montibus ab occasu clauduntur, et a Paropamisadis Arachosiisque disterminantur.

[b] *Capissene habuit Capissam*] Quæ Ptolemæo Καπίσα in Paropamisadarum confinio, VI. 18. Vide Notas et Emend. num. 69.

[c] *Arachosia*] Ultima olim Persici imperii versus orientem satrapia, nunc Mogolici juris, in duas divisa partes: prior *Candahar*, posterior *Haiacan* appellatur, quæ orienti propior.

[d] *Cum oppido*] 'Αράχωτος oppido et amni nomen est apud Ptolem. VI. 20. oppido 'Αραχωσία, apud Stephanum. Amnis in Indum finit, uti ex Ptolemæo colligitur. Unde perspicuum est id oppidum esse quod nunc *Chalzan* vocant, in regione *Haiacan*: non *Candahar*, ut quibusdam visum. Isidoro Characeno, in Σταθμοῖς, pag. 189. 'Αλεξανδρόπολις, μητρόπολις 'Αραχωσίας· ἔστι δὲ 'Ελληνὶς, καὶ παραῤῥεῖ αὐτὴν ποταμὸς 'Αράχωτος. Stephano est 'Αλεξάνδρεια ἐν 'Αραχώτοις.

[e] *Quod quidam Cophen*] Vide Notas et Emend. num. 70.

[f] *Amnis Erymanthus*] Vide Notas et Emend. num. 71.

[g] *Ad partem Arachotarum*] Ex parte tantum Arachotarum satrapiam contingunt Gedrosi a meridie. Ita Ptolem. VI. 20. Arachosii dicti urbis incolæ, circumjacentesque populi: Arachotæ, totius satrapiæ indigenæ.

sos,[h] et a septemtrione Paropamisadas:[i] Cartana oppidum sub Caucaso, quod postea Tetragonis[3] dictum. Hæc regio[j] est ex adverso. Bactrianorum deinde,[4] cujus oppidum Alexandria,[k] a conditore dictum. Syndraci,[l] Dangalæ,[5 m] Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucasum, Cadrusi: oppidum ab Alexandro[n] conditum.

Infra hæc omnia,[o] ora ab Indo: Ariana[6] regio ambusta

drusos Chiffl.—3 *Tegrogonis* Chiffl. *Cegrogonis* Vet. Dalec.—4 *Hæc regio est ex adverso Bactrianorum deinde* Gronov. et edd. ante Harduin. *Bactrianorum: deinde ejus* codd. Dalec. et Vet. ejusdem. Vide Not. Var.—5 *Dangale* cod. Dalec. et Chiffl. *Dangulæ* Gronov. et edd. vett. Mox, *Patapinæ*, *Cataces*, *Mazi* Chiffl.—6 Cod. Dalec. *omnia. A rabido Ariana;* Vet. Dalec. *omnia ora*

NOTÆ

[h] *Gedrosos*] Γεδρωσία regioni nomen fuit: nunc *Circan* et *Mackeran*.

[i] *Paropamisadas*] Παροπαμισάδαι Strab. lib. xv. pag. 724. a Paropamiso monte, qui iisdem imminet, nomen habuere. Oppidum habent hodieque insigne, *Chabul*, Mogolicæ ditionis: quod a Plinio Cartana nunc appellari, et Tetragonida, Τετραγωνίδα, a forma quadrata, haud levis suspicio est. Nam quod Ortelius Arachosiæ attribuit Tetragonida, nihil moror. Habet vir alioqui eruditus similia non pauca παροράματα.

[j] *Hæc regio*] Nihil est hac sententia planius. Hæc, inquit, Paropamisadarum regio, quæ sub Caucaso, quæ una ex quatuor satrapiis, quas in hunc locum distulit, ubi Cartana oppidum, ex adverso est Arachosiæ. Bactrianorum deinde regio sequitur, cujus oppidum Alexandria. Vide Notas et Emend. num. 72.

[k] *Alexandria*] Hæc apud Stephanum undecima est urbium ejus nominis, juxta Bactra, quæ Bactrianorum metropolis, de qua dictum est cap. 18. Stephanus: Ἀλεξάνδρεια... ἑνδεκάτη, κατὰ Βάκτρα. Vide Notas et Emend. num. 73.

[l] *Syndraci*] Horum regionem ultimum fuisse ea parte expeditionum Alexandri terminum, Plinius auctor est xii. 12.

[m] *Dangalæ*] Hi Paropamisadarum populi Caucasi montis accolæ fuere. Vide Notas et Emend. num. 74.

[n] *Oppidum ab Alexandro*] Hæc Alexandria Paropamisadarum est, de qua dicemus in Notis et Emend. num. 73. Cadrusi gentis nomen est: Alexandria, oppidi. Distinctio male posita fefellit Solinum, qui cap. 54. pag. 85. Cadrusiam oppidi nomen commentus est.

[o] *Infra hæc omnia*] Infra Capissenen, Arachosiam, Paropamisadas, et Gedrosos, ab Indo amne ora australi mari prætenta subjacet: atque inde incipit Ariana regio. Sic Eratosthenes apud Strab. lib. xv. pag. 723. Arianam ab oriente, Indo: ab austro, mari claudi ac terminari ait. Sequitur nunc maxime Pomponium Plinius, ita scribentem iii. 7. ubi de Indi ostiis egit: 'Regio ob æstus intolerabilis, alicubi cultoribus egens, inde ad principia Rubri maris pertinet. Ipsa invia atque deserta, humus cineri magis fit quam pulveri

fervoribus, desertisque circumdata, multa tamen interfusa opacitate: cultores congregat circa duos maxime fluvios, Tonderon[7] et Arosapen.[p] Oppidum Artacoana.[q] Arius amnis;[r] qui præfluit Alexandriam[s] ab Alexandro conditam. Patet oppidum stadia XXX.[t] multoque pulcrius, sicut antiquius, Artacabane:[8] [u] iterum ab Antiocho munitum, stadia L. Dorisci gens.[v] Amnes: Pharnacotis, Ophradus. Prophthasia[w] oppidum Zariasparum:[9] Drangæ,[x] Evergetæ,[y]

Arabindo, Ariana; Chiffl. *infra hæc omnia ora ab Indo Ariana, &c.*—7 *Tomberon* Chiffl. Mox, *Oppidum Articanda* Ptolem. *Oppidum Artacanna* Gronov.—8 *Artacabene*, et paulo post, *Dorisdorisii gens* Chiffl.—9 *Phroptrasia oppidum Zaraspadum* in eodem codice; *P. o. Zarasparum* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, pro *Evergetæ*, quod ex Strab. recepit Harduinus, Gronov. et edd. vett. habent *Argetæ*. Paulo post, Chiffl. exhibet: *Oppida: Peucolis, Lyphorta,*

NOTÆ

similis. Ideoque per eam rara et non grandia flumina emanant, quorum Tuberonem et Arusacem notissima accepimus.'

[p] *Tonderon et Arosapen*] In meridianum mare hi devolvuntur, Indicum appellatum. Tuberonem et Arusacem Mela vocat, ut diximus. Qui *Oroatim* pro *Arusacem* substituere Salmasius tentavit, merito vapulavit a Vossio in Melam, pag. 282.

[q] *Artacoana*] Ita Mss. omnes. Arianæ oppida recensendi capit initium ab iis, quæ septemtrioni Parthiæque propiora sunt. In his Artacoana familiam ducit, quæ Ἀρτακάνα Straboni dicitur, lib. XI. pag. 516. Ἀρτακόανα Arrian. de Exped. Alex. lib. III. pag. 222. qui regiam hanc Ariorum fuisse prodit.

[r] *Arius amnis*] Ἄρειος, ὅτου ἐπώνυμος ἡ τῶν Ἀρείων γῆ ἐστι, *a quo Ariorum regio appellationem accepit*, inquit Arrian. de Exped. Alex. lib. IV. pag. 253. Ἀρείας ποταμὸς Ptolem. VI. cap. 17. Amnis Ἄριος Strab. lib. XI. pag. 518. regio ipsa Ἀρία, lib. XV. pag. 724. et Ptolemæo. Hodie *Chorasan*.

[s] *Præfluit Alexandriam*] Hæc Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀρείοις cognominata a solo in quo condita, Isidoro Charac. p. 188. Ptolemæo loc. cit. aliisque.

[t] *Stad. XXX.*] Sive millia passuum fere quaterna. Hanc oppidi hujus amplitudinem ad Alexandriam, quæ sub Caucaso fuit, perperam transtulit Solinus, cap. 54. pag. 85.

[u] *Artacabane*] Isidorus Characenus in Σταθμοῖς, pag. 188. Ariæ oppida enumerans: Ἐντεῦθεν, inquit, Ἄρεια.. ἔνθα Κανδάκη πόλις, καὶ Ἀρτακαβαν πόλις, καὶ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐν Ἀρείοις. Hæc Ptolemæi VI. 17. Ἀρτικαῦδνα in Aria est.

[v] *Dorisci gens*] In Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. *Dori gens*. Hujus gentis situm, amniumque qui mox appellantur, ex ipsa orationis serie colligere in promtu est, in Ariæ, Carmaniæ, Drangianæque confinio, versus occasum, Parthiamque. Hæc omnia Ortelius perperam ad Indum transfert.

[w] *Prophthasia*] Superius cap. 21. Prophthasia Drangarum appellata: et ab Eratosthene, ut diximus, Προ-

Zarangæ,[z] Gedrusi.[a] Oppida: Peucolais, Lymphorta:[b] Methoricorum desertum.[c] Amnis Manais: Augutturi gens.[d] Flumen Borru:[e] gens Urbi. Flumen navigabile Pomanus Pandarum[10] finibus.[f] Item Cabirus Suarorum,[11][g] ostio portuosus. Oppidum Condigramma. Flumen Cophes.[h] Influunt in eum navigabilia Sadarus, Parospus, Sodinus.[12]

Metorgum, ... Accutri gens. F. Eorum, gens Orbi, &c.—10 *Flumen navigabili Romanospandorum* margo edd. Dalec. et Gronov. *Pandorum* Vet. Dalec. et codex alter ejusdem. Supra tamen cap. 23. 'gens Pandæ.' *F. n. Portamus Pandarum* al. ap. Dalec. *F. n. Ponamus Pandarum* Gronov. et edd. ante Harduinum.—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. *Cabyrus Sorarum* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; *Caberon Sorarum* edd. ante Harduinum.—12 *Sadda-*

NOTÆ

φθασία ἡ ἐν Δράγγῃ. Fuit igitur id oppidum in Drangis de quibus statim agitur: sed idem a Zariaspis colonis eo deductis conditum. Sic cap. 12. oppidum Mastya Milesiorum dicitur, hoc est, a Milesiis conditum. Sunt autem Zariaspæ iidem qui Bactrorum primarii oppidi cives, ut diximus, cap. 17. et 18.

[x] *Drangæ*] Stephanus: Δράγγαι, ἔθνος Περσικῆς. Meminit et Strabo, lib. XI. pag. 516. ubi Drangianam, qua parte contingit Carmaniam, Ariæ partem facit.

[y] *Evergetæ*] Εὐεργέται. Vide Notas et Emend. num. 75.

[z] *Zarangæ*] Ζαραγγαῖοι Arriano de Exped. Alex. lib. III. pag. 228. Pars Drangarum aliqua fuit: quamobrem quæ de Zarangæis Arrianus prodidit, hæc de Drangis Strabo, Curtius, aliique. Respondere horum regio videtur ei tractui Persicæ ditionis, quem nunc *Sigistan* vocant.

[a] *Gedrusi*] Qui et Gedrosi, Γεδρωσοί, de quibus paulo superius actum est. Inter Carmaniam, ab occasu, et Indi fauces, ab ortu: a meridie, mari ipso Indico clauduntur.

[b] *Peucolais, Lymphorta*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Peucolis, Lyphorta.* Fuere hæc Gedrusorum oppida. Longo hinc intervallo disjuncti Peucolaitæ, de quibus egimus cap. 23.

[c] *Methoricorum desertum*] In codicibus modo laudatis *Methoreum deserta* legitur. *Le desert de Lut* in Gedrosia.

[d] *Augutturi gens*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. *Aguthri.* Chiffl. *Accutri.*

[e] *Flumen Borru*] Reg. 1. 2. *Flumen Horum.* Chiffl. *Eorum.*

[f] *Pandarum finibus*] Igitur gens Pandæ, de qua dictum est cap. 23. etiam citra Indi ostia aliquanto terrarum tractu protulit imperii fines.

[g] *Cabirus Suarorum*] Rectius ita codices modo appellati, quam libri impressi, *Caberon Sorarum:* sequitur enim *ostio portuosus,* non portuosum.

[h] *Flumen Cophes*] Longe hic amnis diversus a Cophene sive Cophete, de quo cap. 23. qui Ptolemæo Suastus nominatur, in Indumque influit. Hic per se in mare devolvitur, tres alios navigabiles secum afferens, Seddarum, Parospum, Sodinum: sic enim ea nomina in codd. citatis proxime leguntur. Atque ex ipso situ terra-

Arianæ partem esse Daritin [13] [i] aliqui volunt, mensuramque produnt utriusque longitudine XIX. L.[j] latitudine dimidio minore, quam Indiæ.[k] Alii Gedrusos, et Pasires [l] posuere per CXXXIV. mill. passuum.[14] Mox Ichthyophagos Oritas,[m] propria, non Indorum, lingua loquentes, per CC mill. pass. Inde posuere Arbiorum gentem [n] per CC. mill.[o] Ichthyophagos omnes [p] Alexander vetuit piscibus

ros, P. Sodanus Chiffl.—13 *Daranthim* margo edd. Dalec. et Gronov. Mox, *longitudinem XVIII. L. latitudinem dimidia minorem* Chiffl. Eundem numerum agnoscit etiam Vet. Dalec. *longitudine XIX. L. mill. passuum, latitudine dimidio minore* Gronov. et al. ante Harduinum.—14 Ita Reg. Brot. 1. et Editio princeps. *Alii Gedrusos et Scyros p. p. CLXXXIII. mill. pass.* Gronov. et vett. ante Harduinum; *Alii G. et Pasires p. p. CLXXXIII. mill. pass.* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Alii G. et Pasires p. p. CXXXVIII. mill. pass.* Reg. Brot. 2. *CXXXVIII.* etiam Chiffl. *Sirpos* pro *Pasires* margo edd. Dalec.

NOTÆ

rum, quæ describuntur a Plinio, (nam in Gedrosiæ ora maritima explananda habitat,) perspicua res est, amnem eum esse qui Ptolemæo, VI. 21. Ἀράβιος ποταμὸς dicitur. Plinio ipsi IX. 2. Arbis est: 'Gedrosos,' inquit, 'qui Arbin amnem accolunt.' Et VII. 2. 'Oritas ab Indis Arbis fluvius disterminat.' Tabulæ Geographicæ recens delineatæ *Ilment* appellari hodie hunc amnem indicant, in Indicum mare secum tres alios navigabiles devehentem, *Sal, Ghir, Ilmentel.*

[i] *Daritin*] Quæ Ptolemæo VI. 2. Δαρεῖτις χώρα in Mediæ parte orientali, quæ Carmaniæ confinis est.

[j] *XIX. L.*] Hoc est, decies et novies centena, et quinquagena millia passuum. Stadia numerat fere bis mille Strabo lib. XI. pag. 516. hoc est, vicies et quinquies centena millia pass. Libri editi hactenus, *XIX. L. mill. pass.* Sed has voces, *mill. pass.* nulli fere usquam Mss. habent.

[k] *Quam Indiæ*] Cujus de latitudine diximus cap. 21.

[l] *Et Pasires*] Πασιρέες. Vide Notas et Emend. num. 76.

[m] *Ichthyophagos Oritas*] Infra Gedrosos maritima hi loca obtinebant, teste Arriano in Indicis, pag. 559. Ὠρεῖται ἔθνος Ἰνδικὸν αὐτόνομον, liberæ conditionis gens Indica, Stephano. Ab Oreo Eubœæ oppido Ὠρεῖται. Hi Ὠρεῖται ab Ὥροις oppido, de quo Arrianus, lib. IV. de Exped. Alex. pag. 304. Hos ab Indis differre lingua et institutis scribit etiam Arrianus, pag. 558.

[n] *Arbiorum gentem*] Ἀρβίας vocat Strab. lib. XV. pag. 720. Ἀραβῖται Stephanus. Ab Arabi sive Arbi amne, terras illas præfluente, nomen invenerunt. De eo dicemus cap. 28.

[o] *Per CC. mill.*] Brevius iis spatium Strabo assignat, nempe stadiorum mille duntaxat: quæ passuum efficiunt millia CXXV.

[p] *Ichthyophagos omnes*] Non Oritas modo, sed qui totam oram occupabant, tam longo tractu, quemadmodum dicetur cap. seq. ut XXX. dierum spatio præternavigarentur. Habet hæc quoque Solinus cap. 54. pag. 85. et Capella lib. VI. de India, pag. 225. De piscium esu apud Ichthyophagos

vivere. Ultra deserta:[q] deinde Carmania,[15] ac Persis, atque Arabia.

XXVI. Sed priusquam hæc generatim persequamur, indicare convenit, quæ prodit Onesicritus, classe Alexandri circumvectus in mediterranea Persidis[1] ex India, narrata proxime a Juba: dein eam navigationem, quæ his annis comperta servatur hodie. Onesicriti et Nearchi[a] navigatio nec nomina habet mansionum, nec spatia: primumque Xylenepolis ab Alexandro condita, unde ceperunt exordium, juxta quod flumen, aut ubi fuerit, non satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur. Arbis oppidum[2] [b] a Nearcho conditum in navigatione ea. Flumen Nabrum[c] navium capax: contra insula distans LXX. stad. Alexandria condita a Leonnato[d] jussu Alexandri in finibus gentis, Argenus portu salubri.[3] [e] Flumen Tuberum[f] navi-

et Gronov.—15 *Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piscib. vivere. Deinde posuere Arabiorum gentem per CC. p. ultra deserta, dein Carmania* Chiffl.

CAP. XXVI. 1 Pintian. *circumvectus meridiana Persidis.* Mox, Vet. Dalec. *et Idinæ*, pro *ex India.*—2 Chiffl. *produntur. Abies oppidum*; Gronov. et aliæ edd. ante Harduinum: *produntur ab iis. Oppidum.*—3 Chiffl. *portus salubris;*

NOTÆ

dicemus libro seq. cap. 2. Plura videre est apud Arrianum in Indicis, pag. 565. et 566.

[q] *Ultra deserta*] Solinus, loc. cit.

[a] '*Nearchi*] Confer Arriani librum rerum Indicarum, circa medium, et hominis mirare in mendaciis confingendis audaciam.' *Ed. sec.*

[b] *Arbis oppidum*] Vide Notas et Emend. num. 77.

[c] *Flumen Nabrum*] Ultra Gedrosiæ fines, prope Indi ostia.

[d] *A Leonnato*] Græcis Λεοννάτος dicitur. De eo rursum, XXXV. 47. Curtius IX. 32. pag. 383. 'Indos maritimos Ptolemæus,' inquit, 'ceteros ipse Rex (Alexander) et alia parte Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique sunt in eam Arochosii.' Cave tamen credas hanc esse, quæ Stephano Ἀλεξάνδρεια παρὰ τοῖς Ἀραχώτοις dicitur: quænam ea sit, docuimus superiore cap. docet et Ammianus lib. XXIII. pag. 259.

[e] *Argenus portu salubri*] Voce hac *Argenus*, non gentis, sed portus nomen continetur, ubi condita Alexandria, quod tutus ibi foret navium receptus. Gentis, cujus in finibus is fuit, Indorum maritimorum nomen, ut ex Curtio diximus. Portus ipsius, aut certe loci maxime finitimi, Βαγίσαρα, teste Arriano in Indicis, p. 569. a pago Pasiris appellato, de quo mox, stadiis LX. Καταίρουσιν ἐς Βαγίσαρα· λιμήν τέ ἐστιν αὐτόθι εὔορμος, καὶ κώμη Πασιρὰ, ἀπέχουσα ἀπὸ θαλάσσης ἑξήκοντα σταδίους. Hariolantur, qui *in finibus gentis Arianæ* legunt, invitis codd.

[f] *Flumen Tuberum*] In Reg. 1. Colb. 1. et 2. *Tormenum.* In Reg. 2. et

gabile, circa quod Pasiræ.[4] [g] Deinde Ichthyophagi [h] tam longo tractu, ut XX. dierum spatio prænavigaverint. Insula, quæ Solis [i] appellatur, et eadem cubile Nympharum,[j] rubens, in qua nullum non animal absumitur, incertis causis.[k] Ori gens:[l] flumen Carmaniæ Hytanis [m] portuosum, et auro fertile. Ab eo primum [n] septemtriones apparuisse annotavere. Arcturum [o] nec omnibus cerni noctibus, nec

et mox in eodem codice, *Flumen Tomberon.*—4 Ita codd. Harduin. et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quod circa Parira* Gronov. et edd. vett. Mox, *ut XXX. dierum* Chiffl. 5 Eorum præternaviga-

NOTÆ

Chiffl. *Tomberon.* Illud ipsum flumen est, quod cap. sup. Tonderon Plinius, Mela Tuberonem vocavit. Τόμηρος Arriano dicitur in Indicis, p. 556.[f] inter Indum et Arabim seu Arbim amnem.

[g] *Circa quod Pasiræ*] Πασιρέες, de quibus in fine sup. cap. Pliniani libri hactenus *Pariræ* prætulerunt, mendose.

[h] *Deinde Ichthyophagi*] A Tuberone amne, ad fauces usque fere Persici sinus, tota Carmaniæ et Oritarum ora comprehensa.

[i] *Insula, quæ Solis*] Hæc Soli sacra insula, proprio nomine Νόσαλα appellatam esse auctor est Arrianus in Indicis, p. 569. contra Ichthyophagorum littus, stadiis centum a continente.

[j] *Cubile Nympharum*] Oceanitidum. Nereidum unam hic habitasse scribit Arrianus in Indicis, p. 570. quicumque eo appulissent solitam in mare projicere.

[k] *Incertis causis*] Causam Mela suggerit, III. 7. p. 59. 'Contra Indi ostia,' inquit, 'illa sunt quæ vocant Solis, (alii, 'insula quæ vocatur Solis,') adeo inhabitabilia, ut ingressos vis circumfusi aëris exanimet confestim.'

[l] *Ori gens*] Invenere hi nomen ab Ὄρα Carmaniæ oppido, cujus Ptolemæus meminit, VI. 8. non ab Ὧρα cujus mentio apud Arrian. Exped. Alex. lib. IV. p. 305. ut putat Salmasius in Solin. pag. 1176. hi enim circa fontes Indi positi, ingenti plane a Carmania terrarum intercapedine disjuncti Ὠροὶ fuerunt: quos Plinius hoc loco commemorat, ipsius Carmaniæ pars haud aspernanda: ab Oritis, quorum superius mentio, et nomine et situ diversa, ut ex Arriano colligitur, Exped. Alex. lib. VII. p. 450. ubi Ὄροις pro Ὤροις scribendum.

[m] *Hytanis*] Martian. lib. VI. cap. de India, pag. 225. *Hypanis.* Solino c. 54. p. 85. (unde id acceperit, nescio,) *Azarium* vocatur. Forte est Ἀχιδάνας Ptolemæi in Carmania, VI. 16. vel Ἄνδανις. Meminit hujus amnis Strab. lib. XV. p. 726. in Carmania, traditque ex Onesicrito, auri eum ramenta ferre.

[n] *Ab eo primum*] Solinus et Capella, locis cit. Nebulosi forte vapores septemtrionalis poli aspectum ulterius præripiunt.

[o] *Arcturum*] Stella est primæ magnitudinis inter Bootæ genus, prope circulum Cancri.

totis unquam. Achæmenidas[p] usque illo tenuisse. Æris et ferri[q] metalla, et arsenici, et minii exerceri. Inde promontorium[r] Carmaniæ est, ex quo in adversa ora ad gentem Arabiæ Macas trajectus distat L. mill. pass. Insulæ tres, quarum Oracla[5][s] tantum habitatur aquosa, a continenti XXV. mill. pass. Insulæ IV. jam in sinu[t] ante Persida. Circa has[u] hydri marini vicenum cubitorum adnatantes terruere classem. Insula, Acrotadus:[6][v] item Gauratæ, in quibus Chiani gens. Flumen Hyperis[w] in medio sinu Persico, onerariarum navium capax. Flumen Sitiogagus,[x] quo Pasargadas[y] septimo die navigatur. Flumen

tio et ora est *XII. M. CCCCL.* stadiorum, e Strabone.' *Dalec.*—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Ogyris* Vet. Dalec. *Organa* edd. ante Harduin. Mox, Vet. Dalec. *Insulæ intimo sinu.* —6 Chiffl. *Athithadrus;* et mox in eodem codice, *Cyani gens.* Paulo post, in eodem: *Sitioganus quo P. s. d. n. F. navigabile Phrystimus;* Gronov. et edd. vett. *Sitiogagus .... F. n. Phirstimus.* Nostram lectionem ex codd. recepit

NOTÆ

[p] *Achæmenidas*] Solinus loc. cit. Ab Achæmene, quo gentis suæ principe Darius Hystaspæ filius gloriabatur, ab illo septimus; et a quo ceteri ad Darium usque Achæmenidæ sunt appellati. Herod. lib. VII. n. 11.

[q] *Æris et ferri*] Strab. lib. XV. pag. 726.

[r] *Inde promontorium*] Hæc iisdem verbis Solinus loc. cit. Ἅρμοζον Harmozon, ei promontorio nomen fuisse Strabo ait ex Eratosthene, lib. XVI. p. 765. Ἁρμόζοντος τοῦ τῆς Καρμανίας ἀκρωτηρίου, τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν Μάκαις. Ammian. lib. XXIII. p. 249. 'Persici maris ostia adeo esse perhibentur angusta, ut ex Harmozonte Carmaniæ promontorio contra oppositum aliud promontorium, quod appellant incolæ ἐν Μάκαις, sine impedimento cernatur.' Hodie, *le Cap de Jasques.*

[s] *Quarum Oracla*] Hodie *Ormuz.* Vide Notas et Emend. num. 78.

[t] *Jam in sinu*] In ipso sinu Persico, ultra freti angustias.

[u] *Circa has*] Vide Notas et Emend. num. 79.

[v] *Insula, Acrotadus*] Vide Notas et Emend. num. 80.

[w] *Flumen Hyperis*] Cum sit amnis ille onerariarum navium capax, non potest is esse qui Ἀρεὼν ab Arriano vocatur in Indicis, p. 583. ut Salmasius existimat, pag. 1181. in Solin. cum is dicatur minime portuosus, aditu faucium angusto maxime, et vadoso.

[x] *Flumen Sitiogagus*] In Mss. *Sitiogadus*, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Σιτακὸς est Arriano in Indicis, pag. 583.

[y] *Pasargadas*] Stephanus, Πασσαργάδαι πόλις. Eam vocem ipse interpretatur Περσῶν στρατόπεδον, *Persarum castra:* ab Hebræa forte voce פרס גד *Paras gad, turma Persica:* unde Persagadum Curtius vocat lib.

navigabile Heratemis :[z] insula sine nomine. Flumen Granis [7] [a] modicarum navium capax, per Susianem fluit: dextra ejus [b] accolunt Deximontani,[c] qui bitumen perficiunt. Flumen Zarotis [8] [d] ostio difficili, nisi peritis: insulæ duæ parvæ: inde vadosa [e] navigatio palustri similis, per euripos tamen quosdam peragitur. Ostium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus [f] et Tigris juxta Characem.[9] Inde Tigri Susa.[g] Festos dies [h] ibi agentem Alexandrum invenerunt septimo mense, postquam digressus ab iis fuerat Patalis;[i] tertio navigationis. Sic Alexandri classis navigavit. Postea a Syagro [j] Arabiæ promontorio Patalen Favonio, quem Hippalum [10] [k] ibi vocant, peti certissimum videbatur XIII. XXXII.[l] mill. passuum æstimatione.

Harduinus, eumque secuti sunt Miller. Bipont. et Franz.—7 *Flumen Granius* Gronov. et al. ante Harduinum.—8 *Flumen Oroatis* in iisdem; *Flumen Zarotis* codd. Salmasii, Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt.—9 Vet. Dalec. *juxta Cariacen.*—10 *Hypilum* Chiffl. *Hypalum* Gronov. et edd.

NOTÆ

v. De ea rursum inferius cap. 29. Hodie, ut creditur, *Schiras.*

[z] *Heratemis*] Vide Notas et Emend. num. 81.

[a] *Flumen Granis*] Γρανίδα quoque appellat Arrianus in Indicis, pag. 584.

[b] *Dextra ejus*] Quæ ortui et austro propiora.

[c] *Deximontani*] Vide Notas et Emend. num. 82.

[d] *Flumen Zarotis*] Vide Notas et Emend. num. cit.

[e] *Inde vadosa*] Arrianus in Indicis, p. 585.

[f] *Eulæus*] De Eulæo amne, et Charace oppido dicetur opportunius cap. 31. De lacu quem Tigris et Eulæus et Choaspes efficiunt, vide Strab. lib. xv. p. 728.

[g] *Inde Tigri Susa*] Τὰ Σοῦσα, Persarum regia. Ab ostio Tigris ad oppidum Susa navigatio fuit, adverso amne stadiis centum et quinquaginta: deinde rate, per fossam e Tigri in Eulæum amnem ducta, ut docet Arrianus lib. VII. Exped. Alex. pag. 453. Strabo, loc. cit. pag. 729.

[h] *Festos dies*] Et suas, et amicorum nuptias. Arrianus, loc. cit. pag. 447.

[i] *Patalis*] Ab insula Patale, de qua diximus cap. 23.

[j] *A Syagro*] De quo diximus cap. 32.

[k] *Hippalum*] Ab Hippalo quodam classis gubernatore, qui primus ex Arabia in Indiam plenis velis ingressus. Tamen auctor Peripli maris Erythræi, non Favonium, sed Libonotum, sic appellatum scribit.

[l] *XIII. XXXII.*] Hoc est, decies et ter centenum, ac tricenum trium milliarium.

Secuta ætas [11] propiorem cursum tutioremque judicavit, si ab eodem promontorio Zigerum portum [m] Indiæ [12] peteret. Diuque ita navigatum est, donec compendia invenit mercator, lucroque India admota est. Quippe omnibus annis navigatur, sagittariorum cohortibus impositis: etenim piratæ maxime infestant.[13] Nec pigebit totum cursum ab Ægypto exponere, nunc primum certa notitia patescente.[14] Digna res,[n] nullo anno imperii nostri minus H-S. quingenties [o] exhauriente India, et merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant. Duo millia [p] passuum ab Alexandria abest oppidum Juliopolis.[15] [q] Inde navigant Nilo Coptum CCCIII. mill. passuum, qui cursus Etesiis flantibus peragitur XII. diebus. A Copto camelis itur, aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur Hydreum,[16] [r] XXXII. mill. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero Hydreumate, a Copto XCV. mill.

vett. Mox, *XIV. XXXV. pass.* Chiffl.—11 *Secuta veritas* codd. Dalec. *Secura vero ætas propiorem cursum tutioremque, &c.* Vet. Dalec.—12 Ita omnes codd. Harduini et edd. recentt. *Sigerum portum Indiæ* Chiffl. *Zigerum amnem portum Indiæ* Gronov. et al. ante Harduin.—13 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *infestabant* Gronov. et al. vett.—14 Vet. Dalec. *patescentem.* Mox, Dalecampius legit, *Digna admiratione res.* Deinde, Chiffl. *nullo anno minus hic DL. imperii nostri exhauriente India;* codd. Dalec. et Vet. ejusdem, *nullo anno minus hic quingentesimis imperii, &c.*—15 *Heliopolis* Vet. Dalec. Mox in Chiffl. *Coptum CCCVIII. mill. pass.*—16 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. ut et in seqq. *Hydreuma* edd. ante Harduin. Mox, in Chiffl. *XXII. mill. Secunda, &c.*

NOTÆ

[m] *Zigerum portum*] Ita Mss. omnes. Editi absurde, *Zizerum amnem portum.*

[n] *Digna res*] Digna res, quæ uberius explanetur, quandoquidem tantum in eo cursu impensæ, tantum lucri fiat. Lipsius legit, *indigna.* Non probo, reclamantibus libris.

[o] *H-S. quingenties*] Hoc est, sestertium quingenties centena millia. Gallicæ monetæ, libræ sunt 5000000.

[p] *Duo millia*] Describit hoc iter et Solinus cap. 54. pag. 85. non adnotatis tamen locorum intervallis.

[q] *Juliopolis*] Vide Notas et Emend. num. 83.

[r] *Hydreum*] Ita libri omnes Mss. Editi, *Hydreuma,* minus recte. Est enim ὑδρεῖον locus aquationis: ὕδρευμα ipsa aquatio. Vide Strab. lib. XV. p. 722. πόῤῥω δὲ τῶν ὑδρείων ἐστρατοπεδεύοντο, κ. τ. λ.

Deinde in monte. Mox ad Hydreum Apollinis, a Copto CLXXXIV. mill. passuum. Rursus in monte. Mox ad novum Hydreum [s] a Copto CCXXXIII. mill. passuum.[17] Est et aliud Hydreum vetus, Troglodyticum nominatur, ubi præsidium excubat diverticulo duum millium. Distat a novo Hydreumate IV. mill. passuum. Inde Berenice oppidum, ubi portus Rubri maris, a Copto CCLVIII. mill.[t] passuum. Sed quia major pars itineris conficitur noctibus propter æstus, et stativis dies absumuntur, totum a Copto Berenicen iter duodecimo conficitur die.[18]

Navigare incipiunt [u] æstate media ante Canis ortum, aut ab exortu protinus, veniuntque circiter XXX. die Ocelim Arabiæ,[v] aut Canen [19] [w] thuriferæ regionis. Est et tertius portus, qui vocatur Muza,[x] quem Indica navigatio non

—17 In eodem codice, *a Copto CXXX. mill. pass.* et paulo post, *a novo H. VII. mill. pass. . . . . R. m. a Copto CCLVII. mill. pass.* Mox in eodem, *confit noctibus.*—18 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. et edd. recentt. *duodecimo die peragitur* Gronov. et edd. ante Harduinum.—19 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.

NOTÆ

[s] *Ad novum Hydreum*] Ita libri omnes, ut ante monuimus. Tamen Antonini Itinerarium, *Cænon Hydreuma*, hoc est *καινὸν ὕδρευμα*. Tabula Peuting. *Ceonnidroma*, pro *Cænon Hydreuma*.

[t] *CCLVIII. mill.*] Antoninus in Itiner. 'Item a Copto Berenicen, M. P. CCLVIII.'

[u] *Navigare incipiunt*] Solinus cap. 54. pag. 86. Auctor Peripli maris Erythræi : *Ἀνάγονται δὲ καὶ αὐτοὶ πλέοντες μετὰ τῶν Ἰνδικῶν περὶ τὸν Ἰούλιον μῆνα, ὅς ἐστιν Ἐπιφί.* Julio circiter mense navigatio inchoatur.

[v] *Ocelim Arabiæ*] *Ὄκηλις ἐμπόριον* Arabiæ Felicis, Ptolem. VI. 7. in ipso sinu Arabico, paulo supra freti angustias: ut auctor est præterea Strabo, lib. XVI. pag. 769. Gebanitarum portus appellatur ab ipso Plin. XII. 43. Gebanitas porro juxta fauces Arabici sinus olim sedisse dicemus inferius cap. 32. Castellum est hodie *Alherda*: uti ex situ perspicuum est, quem Oceli tribuit auctor Peripli maris Erythræi, et Ptolem. loc. cit. Acilæ Strab. loc. cit.

[w] *Aut Canen*] *Κάνη* eidem Ptolemæo, *ἐμπόριον καὶ ἀκρωτήριον* in Adramitis. In thurifera regione ab Auctore Peripli maris Erythræi pariter collocatur : *ἐμπόριόν ἐστι παραθαλάσσιον Κανή . . . . χώρας λιβανωτοφόρου.* Est autem Sabæorum, quorum pars Atramitæ, regio thurifera, ut dicetur cap. 32. Arabico sinui prætenta.

[x] *Muza*] In extremo sinu Arabico, a Berenice versus austrum stadiis XII. millibus, *ἐν κόλπῳ τῷ τελευταιοτάτῳ . . . . ἐμπόριόν ἐστι νόμιμον παραθαλάσσιον Μούζα*, inquit auctor Peripli

petit, nec nisi thuris odorumque Arabicorum mercatores. Intus oppidum,[y] regia ejus appellatur Saphar,[20] aliudque Save. Indos autem petentibus utilissimum est ab Oceli egredi. Inde vento Hippalo[21] navigant diebus quadraginta ad primum emporium Indiæ Muzirim,[z] non expetendum propter vicinos Piratas,[a] qui obtinent locum nomine Nitrias:[b] neque est abundans mercibus. Præterea longe a terra abest navium statio, lintribusque afferuntur onera, et

Canen Gronov. et edd. vett. Mox, in Chiffl. *qui vocatur Maza.*—20 Ita ex codd. Harduinus, eumque secuti recentt. *Intus oppidum regni, &c.* cod. Dalec. *Intus oppida: regia, &c.* Gronov. et edd. vett. *Intus oppida regia ejus unum appellatur, &c.* Vet. Dalec. Mox, *aliudque Sabe* Gronov.—21 *Favonio* margo edd. Dalec. et Gronov.; alii ap. Dalec. *Hapalo;* Gronov. et edd. ante Harduinum *Hypapalo.* Mox, *Muzirum* codd. et Vet. Dalec. et paulo post, in Chiffl.

NOTÆ

maris Erythræi, *σταδίους ἀπέχον τοὺς πάντας ἀπὸ Βερενίκης, παρ' αὐτὸν τὸν Νότον πλεόντων, ὡς εἰς μυρίους δισχιλίους.* Sunt ea passuum millia quindecies centena. Amplum est hodieque oppidum, *Zibit:* ut ex situ colligimus, quem ei Ptolem. assignat VI. 7. et Peripli auctor.—' Legitur Gen. x. 29. 30. 'Omnes isti, filii Jectan. Et facta est habitatio eorum de Messa, pergentibus usque Sephar montem orientalem. Isti filii Sem,' &c. In hunc locum error Bocharti tergeminus est. Primum quidem, quod ex משא, *Messa,* facit *Muza:* perinde quasi ש mutari possit in *Z* Latinum. Deinde quod Muzam putat ibi designari, de quo Plinius hoc loco agit; cum sit hic portus Arabiæ Felicis, haud procul ipsis sinus Arabici faucibus. Denique quod *Sephar* putat esse *Saphar,* de quo Plinius etiam isthic sermonem habet; cum *Saphar* hic mons non sit, sed nomen regiæ in oppido. *Messa* a מש *Mes* filio Aram, filii Sem: a quo Aramæi, qui et Syri. Itaque Messa in Syria est, ut arbitramur, circa fontem Jordanis, ad orientem.' *Ed. sec.*

[y] *Intus oppidum*] Supra Muzam in Mediterraneo, duodecim fere dierum intervallo, oppidum est, ejus terræ regia, *Saphar:* aliudque trium dierum duntaxat spatio a Muza disjunctum, *Save.* Auctor Peripli mox laudatus: Ὑπερκεῖται δὲ αὐτῆς (Μούζα) *ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν πόλις Σαυὴ, τῆς περὶ αὐτὴν* Μαφαρτίδος *λεγομένης χώρας* .... *καὶ μετ' ἄλλας ἐννέα ἡμέρας*, Ἀφὰρ (lego Σαφὰρ, repetito *σ* ex vocula præcedente) *μητρόπολις.* Ptolem. VI. 7. Σαπφάρ. Hodie in Tabulis, *Saada.*

[z] *Muzirim*] *Μούζιρις* auctori Peripli maris Erythræi. Ptolem. VII. 1. Μουζίρις, pro Μουζίρις. Creditur esse *Calecut* in ora Malabarica.

[a] *Piratas*] Proprium id gentis nomen est proxime laudatis auctoribus. Πειραταὶ, quorum videtur haud procul Goana Indiæ meridionalis ora sedes fuisse.

[b] *Nomine Nitrias*] Νιτρίαι Ἐμπόριον, Ptolemæo loc. cit. Vide Notas et Emend. num. 84.

regeruntur.[22] Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras.[c] Alius utilior portus gentis Necanidon,[d] qui vocatur Barace. Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo distante oppido, quod vocatur Modusa.[23] [e] Regio autem ex qua piper monoxylis[f] lintribus Baracen[24] convehunt, vocatur Cottonara:[25] [g] quæ omnia gentium, portuumve, aut oppidorum nomina apud neminem priorum reperiuntur.[26] Quo apparet mutari locorum status. Ex India[h] renavigant mense Ægyptio Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utique Mechiris Ægyptii intra diem sextum, quod fit intra Idus Januarias[i] nostras: ita evenit, ut eo-

nomine Mitrias; Gronov. et edd. ante Harduinum: *nomine Hydras.*—22 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *efferuntur onera, quæ geruntur.*—23 *Codura* margo edd. Dalec. et Gronov.—24 *Becaren* Gronov.—25 Ita omnes codd. Harduini, et Vet. Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cottonacra* Chiffl. *Cottona* edd. ante Harduinum.—26 Ita ex codd. suis et Chiffl. emend. Harduinus; ita quoque edd. Miller. Bipont. et Franz. *inveniuntur*.

NOTÆ

[c] *Celebothras*] Κηπροβότης est auctori Peripli maris Erythræi: quem ex his regum nominibus, quæ apud utrumque sunt paria, Plinio supparem fuisse colligunt eruditi: nec Arrianum eum esse, ut vulgo creditur, qui temporibus Antonini vixit, Suida teste.

[d] *Necanidon*] Forte *Nelcyndon*. Vide Notas et Emend. num. 85. ubi et de Barace portu dicemus.

[e] *Modusa*] Μόδουρα βασίλειον Πανδίονος, in oppidis τῶν Πανδιόνων mediterraneis, apud Ptolem. VII. 1.

[f] *Monoxylis*] Μονόξυλα πλοῖα μέγιστα auctori Peripli maris Erythræi, alvei nimirum, seu navigia unico e ligno integro fabricata. Addit idem navigia ejuscemodi Σάγγαρα indigenis appellata esse.

[g] *Cottonara*] Hodie *Cochin*, in ora Malabarica. Vide Notas et Emend. num. 86.

[h] *Ex India*] Solinus cap. 54. pag. 86.

[i] *Intra Idus Januarias*] Nempe quarto Idus Januarias, Romana computatione. Vide Notas et Emend. num. 87.—' Intra diem 13. Januarii, quo die sunt Idus Januariæ, et dies diem sextus Mechiris. Itaque ex hoc Plinii loco, alteroque, e XXVII. 80. intelligimus, apud Ægyptios tunc anni formam non eandem omnimode atque apud Romanos fuisse, sed octiduo tardiorem mensem quemque fuisse, et nomina mensium dissimilia. Et Tybi quidem (vel, ut habent Mss. *Thibi*) Decembri respondere, Mechirem Januario, Julio Thiatin. Diem Thybi primum fuisse octavum Decembris; primum Mechiris, octavum Januarii: denique primum Thiatis, octavum Julii mensis diem fuisse. Sic Druidis olim sexta Luna principia mensium anno-

dem anno remeent. Navigant autem[j] ex India vento Vulturno: et cum intravere Rubrum mare, Africo vel Austro. Nunc revertemur ad propositum.

XXVII. Carmaniæ oram patere duodecies centena[k] L. mill. passuum[1] Nearchus scripsit. Ab initio ejus[l] ad flumen Sabin[m] centum mill. passuum. Inde vineas coli et arva ad flumen Andanin,[n] XXV. mill. spatio. Regio vocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ, Zethis,[2] et Alexandria.[o]

XXVIII. Irrumpit deinde et in hac parte geminum[a] mare terras,[1] quod Rubrum[b] dixere nostri, Græci Erythræum a

CAP. XXVII. 1 Chiffl. *duodecies L. M. pass.* et paulo post in eodem codice: *ad flumen Ananin.*—2 Gronov. et edd. vett. *Zetis.*

CAP. XXVIII. 1 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *mare in terram* Chiffl. *mare terras* Gronov. et . .

NOTÆ

rumque faciebat, teste Plinio XVI. 95.' *Ed. sec.*

[j] *Navigant autem*] Solinus cap. 54. pag. 86. Vulturnus porro ab oriente brumali spirat: a meridie auster: Africus ab occasu brumali, ut dictum est II. 46.

[k] *Duodecies centena*] Longe brevior navigatio præter oram Carmaniæ, Arriano in Indicis, pag. 580. nempe stadiorum quater mille et septingentorum, Μῆκος τοῦ πλόου παρὰ τὴν Καρμανίην χώρην, στάδιοι τρισχίλιοι καὶ ἑπτακόσιοι· quæ passuum efficiunt CCCCLXIII. millia. Et certe tantæ longitudinis, quanta est duodecies centenum mill. sponsorem se fieri Plinius negat velle, cum eam auctori suo reddat Nearcho. Carmania hodieque vetustum nomen retinet *Kerman.*

[l] *Ab initio ejus*] A faucibus Persici sinus.

[m] *Flumen Sabin*] Mela III. 8. pag. 60. Sabis per Carmanos fluit, Σάβις Ptolemæo oppidum Carmaniæ est mediterraneum, VI. 8. ab amne fortassis cognomine.

[n] *Andanin*] Ἄνδανις Ptolem. loc. cit. Arriano in Indicis, pag. 573. Ἄναμις, a promontorio Carmaniæ versus septentrionem, stadiis DCCC. quæ passuum millia centum efficiunt: regione toto eo spatio rerum omnium ferace, cui nomen Harmozia: ὁ δὲ χῶρος Ἁρμόζεια ἐκαλεῖτο. Hæsit id nomen ad nostrum ævum insulæ *Ormus.* Influit amnis in Persicum sinum.

[o] *Zethis, et Alexandria*] Zethis alibi nulla mentio: Alexandriæ, apud Ptolem. loc. cit. et Ammian. lib. XXIII. pag. 255.

[a] *In hac parte geminum*] Geminum dicit, quoniam bis irrumpit, ut ait Mela, hoc est, in duos dividitur sinus, quorum sua quisque propria appellatione distinguitur.

[b] *Quod Rubrum*] Hæc ex Mela III. 8. et ex Herod. II. 11. pag. 93. Vossii conjecturæ subscriberem de appellatione maris Rubri, ab Edom sive Idumæo esse derivatam, quoniam Hebræis אדם *rubuit* sonat, si Arabico

rege Erythra,[c] aut (ut alii)[d] Solis repercussu talem reddi colorem existimantes: alii ab arena[e] terraque, alii tali aquæ[f] ipsius natura.

(XXIV.) Sed[2] in duos[g] dividitur sinus. Is qui ab oriente est,[3] Persicus appellatur, XXV. M. passuum[h] circuitu, ut Eratosthenes tradit. Ex adverso est Arabia, cujus XII. mill.[i] pass. est longitudo. Rursus altero ambitur sinu, Arabico nominato. Oceanum qui influit,[j] Azanium appel-

edd. ante Harduinum.—2 Hic incipit aliud caput in edd. vett. 'In Chiffl. hoc caput cum superiore continuatur.' *Dalec.*—3 Chiffl. *ab exoriente est*, et

NOTÆ

sinui primum, a quo Idumæa haud procul abest, non ipsi oceano meridiano id nomen esse inditum, scriptores vetustos evolventi constaret. Arabicum tamen sinum Rubri maris nomine appellatione donant interdum, ut Plinius v. 12. Persicum Arrianus in Indicis, pag. 548. et Seneca in Troade, Act. I.

[c] *A Rege Erythra*] Curtius lib. VIII. aliique post Agatharchidem, in libro singulari quem de Rubro mari edidit, cujus fragmentum Photius refert in Bibl. cod. 250. pag. 1321.

[d] *Aut, ut alii*] Refert Agatharchides loc. cit. censuisse quosdam, Solem exorientem in eo tractu, non lucidos in mare radios, uti apud nos fit, demittere, sed cruori assimiles, quod cruentam maris speciem intuentibus exhiberet, *ἀκτῖσι παρομοίαις αἵματι· ἐξ ὧν τοῖς ὁρῶσιν ὕφαιμον, κ. τ. λ.* Hanc illorum sententiam respicit Plinius, Agatharchides improbat.

[e] *Alii ab arena*] Ab ingentibus arenæ et glebæ tumulis, longo per oram spatio ortum versus diffusis, insigniter rufis: *Θῖνες ἄμμου γεώδεις ὑπέρυθροι, κ. τ. λ.* Agatharchides loc. cit. cui neque hæc Rubri maris nomenclaturæ ratio haud satis esse idonea videtur.

[f] *Alii tali aquæ*] A colore aquæ falso repeti hanc appellationem jamdudum Agatharchides docuit, loc. cit. experientia ipsa confirmavit. Vide quæ dicturi sumus iterum in eam rem, cap. 35.

[g] *Sed in duos*] Plinius a Mela hæc mutuatus, III. 8. pag. 60. A Plinio Solinus cap. 54. pag. 86. et Martian. lib. VI. cap. de India, pag. 225. Persico nomen hodie, *le Golfe de Perse*: Arabico, *la Mer rouge, ou la Mer de la Mecque*.

[h] *XXV. mill. pass.*] Hoc est, vicies et quinquies centena millia. Corrupti apud Solinum Martianumque numeri. Strabo lib. XVI. pag. 765. ex ipso Eratosthene, quem sequi se Plinius præ se fert, et Agathemerus Geogr. I. 3. viginti millibus stadiorum Persici sinus ambitum circumscribunt, quæ summa exacte cum Pliniana congruit.

[i] *XII. mill.*] Hoc est, duodecies centena millia pass. Addit Strab. lib. II. pag. 100. quinquaginta passuum millia.

[j] *Oceanum qui influit*] Etiam citra ipsius sinus angustias, in ipso sinu. Ab Azania, quæ vicina est Æthiopiæ regio Ptolem. IV. 8. nomen habet. De eo rursum cap. 34.

lant. Persicum introitum v. mill. passuum latitudinis, alii quatuor [k] fecerunt. Ab eo ad intimum sinum recto cursu XI. XXV.[1] mill. propemodum constat esse, et situm ejus [m] humani capitis effigie. Onesicritus et Nearchus ab Indo amne in sinum Persicum, atque illinc Babylonem Euphratis[4] paludibus, scripserunt XVII. mill. passuum [n] esse.

In Carmaniæ angulo [o] sunt Chelonophagi,[p] testudinum superficie casas tegentes, carne vescentes. A flumine Arbi [q] promontorium ipsum [r] inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriisque piscium vestiti.

paulo post in eodem: *cujus XV. mill. pass. est, &c.*—4 *Babylonem ab Euphratis* Gronov. et edd. ante Harduinum. Mox *scripserunt XV. M. pass. esse* Chiffl. ' Optime, *scripserunt XVII. mill. pass. esse* Mss. Reg. 1. et 2. et editio princeps. Perperam in recentioribus editionibus, XXV. Accuratissima est Onesicriti et Nearchi mensura. *XVII. mill. pass.* sunt decies septies centena

NOTÆ

[k] *Alii quatuor*] Ab uno littore ad alterum littus facilem esse prospectum Strabo ait, lib. XVI. pag. 765.

[l] *XI. XXV.*] Undecies centena, et XXV. millia passuum.

[m] *Et situm ejus*] Mela III. 8. pag. 60. ' Persicus sinus, qua mare accipit, utrimque rectis lateribus grande ostium quasi cervice complectitur: deinde terris in omnem partem vaste et æqua portione cedentibus, magno litterum orbe pelagus incingens, reddit formam capitis humani.'

[n] *XVII.* [*XXV.*] *mill. pass.*] Vicies et quinquies centena millia passuum. Sane facile est rationes ducere: nam Carmaniæ ora, Nearcho ipso auctore, patet XII. L. Persicus sinus recto cursu, XI. XX. Efficiunt hæ summæ millia jam ter et vicies centena LXXV. Reliqua centum et XV. millia, tum ab ultima Carmaniæ ora ad Indum amnem, tum ab Euphratis ostio usque Babylonem recte insumentur. Frustra igitur Chiffl. cod. legit XV. pro XXV.

[o] *In Carmaniæ angulo*] Juxta sinum Persicum. Mela loc. cit. et Ptolem. VI. 8. Refert hæc quoque Solinus cap. 54. pag. 86.

[p] *Chelonophagi*] Χελωνοφάγοι, *testudinum carne vescentes.* Χελώνη, *testudo.* Alii præter istos Chelonophagi sunt in Arabia, de quibus Strab. lib. XVI. pag. 773. et Agatharchides apud Phot. cod. 250. pag. 1349.

[q] *A flumine Arbi*] Diversus hic Arbis fluvius est ab Arabio Ptolemæi, quem et Cophetem et Arbim quoque appellari superius diximus cap. 25. Is enim Gedrosos alluit, et in oceanum Indicum ibi delabitur: hic juxta ipsum Carmaniæ promontorium effluit.

[r] *Promontorium ipsum*] Carmaniæ illud promontorium, de quo cap. 26. In ipso sinu Persico habitare istos, auctor est Mela loc. cit. Salmasius in Solin. pag. 1189. et 1190. ut Plinio varios affingat errores, totum hunc locum, invitis Mss. omnibus, pro arbitrio immutat.

(XXV.) Ab horum tractu Indiam versus Caicandrus,[5] [s] deserta insula in oceano, L. mill. passuum traditur: juxtaque eam freto interfluente Stoidis,[6] [t] quæstuosa margaritis. A promontorio [u] Carmanis junguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios, CCCCXII. millia passuum [7] toto littore. Ibi portus Macedonum, et aræ Alexandri in promontorio. Amnes: Saganos:[v] dein Daras, et Salsos. Ab eo [w] promontorium Themisteas,[x] insula Aphrodisias [y] habitatur. Inde Persidis [z] initium ad flumen Oroatin,[8] quo dividitur ab Elymaide. Contra Persidem [a] insulæ, Philos, Casandra, Aracia cum monte præalto Neptuno sacra. Ipsa Persis [b]

millia passuum.' *Brotier.* Paulo post in Chiffl. *A flumine Arabia.*—5 Vet. Dalec. *Socaicandros.*—6 *Stindes* Chiffl. *Toides* infra IX. 54. in edd. vett. quem locum vide.—7 Ita Reg. Brot. 1. et Ed. pr. *CCCCII. mill. pass.* Harduin. et recentt. *CCCCXXI. mill. pass.* Reg. Brot. 2. et Chiffl. Paulo post in Chiffl. *Siccanos, dein Dratinus et Salsa. Ab . . . . Temisteas insula, &c.*—8 Idem codex, *Oratim*, et paulo post, *Psilos, Cassandra, Aracha;* Gronov. *Philos, C. Aratia.*

NOTÆ

[s] *Caicandrus*] Hactenus perperam *Cascandrus.* Arrian. in Indicis, pag. 581. *πρὸ νήσου σμικρῆς καὶ ἐρήμης· οὔνομα τῇ νήσῳ Καΐκανδρος.*

[t] *Stoidis*] Meminit hujus insulæ Arrianus loc. cit. sed nomen reticet. Vide Notas et Emend. num. 88.

[u] *A promontorio*] Post promontorium, inquit, Armuzia regio est, quæ Carmaniæ a tergo connectitur. Quidam tamen Arbios, ab Arbi flumine, de quo nunc egimus, interserunt, toto littore.

[v] *Saganos*] Σαγανὸς Ptolem. VI. 8. Saganis Ammiano lib. XXIII. pag. 255. in Carmania. Δάρας item Ptolemæo: de quo amne dubitandi tamen locus est aliquis, num ab interpolatoribus Plinianis temere nobis obtrusus sit pro *Cathrapis*, aliove simili: habent enim Mss. codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. *Deinde Ratinus, et Salsum.*

[w] *Ab eo*] Versus septemtrionem, in ipsa Persici sinus ora fere media.

[x] *Themisteas*] Hæc, ut arbitror, Ταρσίη ἄκρη apud Arrian. in Indicis, p. 580.

[y] *Aphrodisias*] Quia Ἀφροδίτῃ, hoc est, *Veneri* sacra. Indigenis Καταίη vocabatur, Arriano teste loc. cit.

[z] *Inde Persidis*] Arrianus, ibid. Amnis hic Ammiano Oroates, lib. XXIII. pag. 252. Arriano pag. 585. Ἄροσις dicitur, quem ad amnem usque Persæ habitant: *μέχρι τοῦδε Πέρσαι οἰκέουσιν·* maximus eorum amnium qui in hunc sinum influunt. Ultra enim ostia, Susiana est, et quæ modo Persidi, modo Susianæ adjudicatur, Elymais.

[a] *Contra Persidem*] In ipso sinu. Alii *Psilos* pro *Philos* legunt, quasi glabram incultamque dixeris insulam. In Mss. item *Aracha* pro *Aracia* scribitur: sed perperam, auctore Ptolem. VI. 4. apud quem inter insulas Persidi adjacentes censetur Ἀλεξάνδρου νῆσος, ἡ καὶ Ἀρακία.

[b] *Ipsa Persis*] Hæc Solinus cap. 54.

adversus occasum sita obtinet littora DL. mill. passuum:[9] etiam in luxum dives, in Parthorum jam pridem translata nomen.[10] Horum de imperio nunc paucis.

XXIX. Regna Parthorum[c] duodeviginti sunt omnia: ita enim dividunt provincias, circa duo (ut diximus[d]) maria, Rubrum a meridie, Hyrcanum a septemtrione. Ex iis undecim, quæ superiora dicuntur, incipiunt a confinio Armeniæ, Caspiisque littoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt.[e] Reliqua septem regna inferiora appellantur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia[f] in radicibus montium sæpius dictorum,[g] qui omnes eas gentes prætexunt. Habet ab ortu Arios, a meridie Carmaniam et Arianos,[h] ab occasu Pratitas Medos,[i][1] a septemtrione Hyrcanos, undique desertis cincta. Ulteriores[j] Parthi Nomades appellantur: citra, deserta:[k] ab occasu

—9 Margo edd. Dalec. et Gronov. *litore DL. mill. pass.*—10 Chiffl. et Basil. *numen*. Mox, Chiffl. *nunc in paucis*.

CAP. XXIX. 1 *Pratitas, Medos*, distinctim in Gronov.—2 *Pyropum ab h.*

NOTÆ

pag. 86. et Martian. lib. VI. cap. de India, p. 225.

[c] *Regna Parthorum*] Solinus iisdem verbis, cap. 55. pag. 86. Hæc porro sunt earum provinciarum nomina, a Plinio recensita: cap. 16. Atropatene: cap. 17. Media, Parthia: cap. 18. Apavortene, Hyrcania, Margiane, Bactriana, Sogdiana: cap. 25. Capissene, Arachosia, Gedrosia, Paropamisadæ, Ariana, Drangiana: c. 27. Carmania: cap. 28. Persis, cum Parætacenis: cap. 31. Susiane, Elymais, cujus pars Characene. Dissidere nonnihil a Plinio in his enumerandis videtur Isidorus in Σταθμοῖς, p. 184.

[d] *Ut diximus*] Cap. 16.

[e] *Ex æquo degunt*] Solinus cap. 55. pag. 86. 'Quibuscum concorditer degunt.'

[f] *Parthia*] Vel, ut quidam codices habent, *Parthyæa*. Græcis enim Παρθία et Παρθυαία dicitur, una ex duodeviginti provinciis superius memoratis, quibus Parthorum constitit imperium. Parthiæ nunc nomen est *Erack*.

[g] *Sæpius dictorum*] Caucasiorum. Supra cap. 16. 'Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, Caucasiis jugis attolluntur.'

[h] *Et Arianos*] Ariani præter Arios complectebantur Drangas, Evergetas, Zarangas, Gedrusos, ut dictum est cap. 26. Quid inter Arios interesset et Arianos diximus cap. 23.

[i] *Pratitas Medos*] De his cap. 17.

[j] *Ulteriores*] Versus Solis exortum. Nomades a permutandis pabulis appellati, ut dictum est, v. 2.

[k] *Citra, deserta*] Ab occasu, qua parte contingunt Pratitas Medos,

urbes eorum, quas diximus,[l] Issatis et Calliope: ab oriente æstivo, Europum:[m] ab hyberno, Mania:[n] in medio[2] Hecatompylos, Arsacæ regia:[o] Nisæa[p] Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis a conditore.

Necessarium est in hoc loco signare et Medorum situm, terrarumque faciem circumagere ad Persicum mare, quo facilius deinde[3] reliqua noscantur. Namque Media, ab occasu transversa oblique[4][q] Parthiæ occurrens, utraque regna[r] includit.[s] Habet ergo ipsa[5] ab ortu Caspios, et Parthos: a meridie Sittacenen,[t] et Susianen, et Persida: ab occasu Adiabenen: a septemtrione Armeniam. Persæ Rubrum[u] mare semper accoluere, propter quod is sinus

maria in medio Chiffl. Mox, *Arsacia: regio Nisæa* Gronov. et edd. ante Harduinum.—3 Chiffl. *quod facilius dein.* Mox, *reliqua narrentur* cod. Dalec.—4 Chiffl. *obliqua;* Vet. Dalec. *obliquæ.* Mox, Chiffl. *utraque r. præcludit.*—5 *Habet ipsa,* omisso *ergo,* Vet. Dalec. Paulo post, *ad septemtrionem* Chiffl.—

NOTÆ

qui tenent Caspias portas. Vide libri hujus cap. 17.

[l] *Quas diximus*] Cap. 17.

[m] *Europum*] Strabo lib. XI. p. 524. in Media 'Ράγειαν locat, a Nicatore conditore Εὔρωπὸν, a Parthis 'Αρσακίαν vocitatam.

[n] *Mania*] Ita Mss. omnes. Forte Ζανία, quam Mediæ oppidis mediterraneis Ptolem. accenset, VI. 2. vel Genonia Ammiani lib. XXIII, p. 254. 'Hæc,' inquit, 'potiora sunt Parthorum oppida: Genonia, Mœsia, Charax, Apamia, Artacana, et Hecatompylos.'

[o] *Arsacæ regia*] Arsaces Scytha, Parthiam invasit, a quo deinde Parthi ipsi Arsacidæ appellati. Strab. lib. XI. pag. 515. Parthorum regia Hecatompylos, eidem Strab. p. 514. Vide Notas et Emend. num. 89.

[p] *Nisæa*] Meminit hujus oppidi Isidorus Characenus, in Σταθμοῖς Παρθικοῖς, pag. 188. Αὐλὼν Παρθαύνισα ἡ πόλις· ἔνθα βασιλικαὶ τάφαι· Ἕλληνες δὲ Νισαίαν λέγουσιν. Fuit Παρθυήνη teste Ptolem. VI. 5. Parthiæ portio. In hac Nisæa extitit regum sepulcro nobilis.

[q] *Oblique*] Parthiæ fines toto latere transverso tegens ab occasu æstivo ad exortum Solis brumalem.

[r] *Utraque regna*] Et undecim quæ superiora dicuntur, quæque incipiunt a confinio Armeniæ Caspiisque littoribus, pertinentque ad Scythas: et reliqua septem, quæ inferiora appellantur.

[s] *Includit*] Superiora quidem a meridie Media includuntur: mari, a septemtrione. Inferiora, nempe Persis, Susiane, Carmania, et reliquæ, Mediam habent pro limite a septemtrione: a meridie, Rubrum mare.

[t] *Sittacenen*] De qua dicitur cap. 31.

[u] *Persæ Rubrum*] Solinus cap. 54. pag. 86.

Persicus vocatur: Regio[6] ibi maritima, Syrtibolos.[v] Qua vero ipsa subit ad Medos, Climax Megale[7] appellatur locus, arduo montis ascensu per gradus, introitu angusto, ad Persepolin[8] [w] caput regni, dirutum ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus[x] Laodiceam, ab Antiocho[y] conditam. Inde ad orientem Magi[z] obtinent Passagardas[9] [a] castellum, in quo Cyri sepulcrum est: et horum[b] Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos et Arianos excurrunt Parætaceni.[c] His gentibus[d] et Euphrate inferiora regna includuntur.[10] Reliqua dicemus[e] a Mesopotamia, excepto mucrone ejus, Arabumque populis, in priore[f] dictis volumine.

6 *Regia* Chiffl. *Regio i. m. Cyropolis* Gronov. et al. ante Harduinum.—7 *Elymais Megala* edd. ante Harduinum.—8 Ita codd. omnes ap. Brotier. et edd. ante Harduinum. *Persæpolin* edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Mox, *dirutam* Gronov. *dirutum* codd. Dalec. et Harduin. cum edd. recentt.—9 *Frassargida* Chiffl.—10 Ita ex codd. emend. Harduinus; ita quoque codd. Dalec. Vet. ejusdem, et edd. recentt. *cluduntur* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

[v] *Syrtiboles*] Συρτίβωλος Persidis, inquit, regio maritima, Syrtium instar palustris, inde nomen habet: in eadem ipsa qua subit pertinetque ad Medos, Κλίμαξ μεγάλη ab ascensu arduo locus quidam appellatur. Est enim Græcis Κλίμαξ *scala*. Vide Notas et Emend. num. 97.

[w] *Persepolin*] Περσαίπολις. Ab Alexandro dirutam referunt quoque Strabo lib. xv. pag. 730. Curtius v. 20. pag. 201. Nunc *Schiras*, ut quibusdam placet: aliis est *Tzilminar*.

[x] *In extremis finibus*] Qua Mediam Persis contingit: unde et ascripta Mediæ a quibusdam Laodicea, confusis, ut fit, regionum limitibus. Stephano, Λαοδίκεια Μηδίας.

[y] *Ab Antiocho*] Ejus nominis primo, Seleuci Nicatoris F.

[z] *Magi*] Stephanus: Μάγοι ἔθνος περὶ Μηδίαν.

[a] *Passagardas*] De hac voce egimus cap. 26. De Pasargadis et Cyri sepulcro, cujus demandata Magis custodia fuit, multa prolixe Arrian. Exped. Alex. lib. vi. pag. 435. Πασαργάδαι Dionysio, vs. 1069. Πασσαγάρδαι Anaximeni, apud Stephanum.

[b] *Et horum*] Magorum, inquit, vetustum olim oppidum fuit Ecbatana: unde incolæ postmodum a Dario translati in montes. Alia vero sunt Ecbatana Medorum a regione cognominata.

[c] *Parætaceni*] Παραιτακηνοὶ, quorum urbs Παραίτακα, quam Mediæ Stephanus ascribit, quod in ejus confinio sit posita.

[d] *His gentibus*] Parthis, Arianis, Medis, et Parætacenis. Hi Mediam ab ortu brumali claudunt.

[e] *Reliqua dicemus*] Cap. 31. ubi de Susiane, Elymaide, Characene.

[f] *In priore*] In superiore libro, quinto nimirum hujus operis, cap. 21.

XXX. Mesopotamia tota Assyriorum fuit, vicatim [g] dispersa, præter Babylona, et Ninum. Macedones eam in urbes congregavere, propter ubertatem soli. Oppida, præter jam dicta,[h] habet Seleuciam,[i] Laodiceam,[1 j] Artemitam:[k] Item in Arabum gente, qui Orei [2 l] vocantur, et Mardani, Antiochiam, quæ a præfecto Mesopotamiæ Nicanore [m] condita Arabis vocatur. Junguntur his Arabes [n] introrsus Eldamarii. Supra quos [3] ad Pellacontam [o] flumen Bura oppidum,[p] Salmani,[q] et Masei Arabes.[4 r] Gordyæis [s] vero juncti Aloni,[t] per quos Zerbis [u] fluvius in Tigrin cadit,

CAP. XXX. 1 *Laodiceam* non habet Chiffl.—2 Ita codd. Harduini; item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Arrhæi* Chiffl. *Errhæi* Vet. Dalec. *Aræi* Gronov. et edd. vett. Mox, *vocantur et Vandani* Chiffl. Paulo post, cod. Dalec. *Nicanoria vel Arabis;* Vet. ejusdem, *Nicanoria vel Arbelis.* —3 *Elmati. Supra quos* Chiffl. *Supra quos* etiam ex codd. Harduin. et recent. *Super quos* Gronov. et edd. vett.—4 Chiffl. *et Maræi Arabes;* et mox in eodem

NOTÆ

[g] *Vicatim*] Vicis populosa magis, quam oppidis.

[h] *Præter jam dicta*] Babylona et Ninum.

[i] *Seleuciam*] A Nicatore conditam, de qua mox plura.

[j] *Laodiceam*] Unam e sex urbibus, quas de matris nomine condidisse Seleucus dicitur. Laodiceam tamen hoc loco Chiffletianus codex non habet: habent autem reliqui, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c.

[k] *Artemitam*] 'Αρτεμίτα πόλις Straboni lib. XVI. pag. 744. quingentis a Seleucia stadiis, versus orientem, et Sittacenen.

[l] *Qui Orei*] De his dictum est cap. 9.

[m] *Nicanore*] Hujus Nicanoris meminit Isidorus Characenus in Σταθμοῖς, pag. 186.

[n] *Junguntur his Arabes*] Quos ab Oreis Arabibus et cognomen secernit et situs: nam hi Eldamarii cognominantur, et in interiore Mesopotamia sedes habent.

[o] *Pellacontam*] Qui in Euphratem delabitur, quingentis fere stadiis ante quam Seleuciam Euphrates alluat. Tantum a Babylone distat versus septemtrionem, quantum a Babylone versus meridiem dissidet Pallacopas amnis, seu verius Euphratis alveus sic appellatus apud Arrian. Exped. Alex. l. VII. pag. 489. quem cum Pellaconte amne perperam confundit Ortelius.

[p] *Bura oppidum*] Vide Notas et Emend. num. 90.

[q] *Salmani*] Arabum generis. Horum videtur Stephanus meminisse, pag. 582. Σαλμηνοί, inquit, ἔθνος μοναδικὸν, ὥς φησι Γλαῦκος ἐν 'Αραβικῶν ἀρχαιολογίᾳ. *Gens solitaria, ut ait Glaucus in Arabicorum antiquitatibus.*

[r] *Et Masei Arabes*] In Chiffl. et quibusdam aliis exemplaribus, *Maræi.*

[s] *Gordyæis*] Qui Assyriam ab occasu æstivo claudunt, ut diximus cap. 17.

[t] *Aloni*] Ultra Tigrin positi, in confinio Assyriæ, sivè Gordyenes, ubi et Azones, et Silici, et Orontes.

Azones, Silici[5] montani, et Orontes, quorum ad occidentem oppidum Gaugamela:[v] item Sue,[6] [w] in rupibus: supra Silici Classitæ,[x] per quos Lycus[y] ex Armenia fertur: Absidris[z] ad hybernum exortum, Azochis oppidum. Mox in campestribus[a] oppida: Diospage, Polytelia, Stratonice, Anthemus.[7] In vicinia Euphratis Nicephorion, quod, ut diximus,[b] Alexander jussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est[c] in Zeugmate Apamia, ex qua orientem petentes excipit oppidum[8] apprime munitum, quondam

---

codice, *Condiæis vero juncti Azoni.*—5 *Silices* edd. ante Harduin.—6 *Save* Vet. Dalec. *Suet* Chiffl. et mox in eodem, *Supra Silci, &c.* Margo vett. Dalec. et Gronov. *Supra Silici, Classitræ III. M. p. per quos, &c.* Paulo post, *Achochis oppidum* Chiffl.—7 Vet. Dalec. *Polyteba, Stratonigena, Anthemusium.* —8 *Apamæa, ex qua .... oppidum Caphrana* Chiffl.—9 Ita ex codd. emend.

NOTÆ

[u] *Per quos Zerbis*] Is est, quantum ex situ conjicimus, qui Γόργος ποταμὸς Græca nomenclatura ob celeritatem cursus a Ptolem. vocatur, VI. 1. in Tigrimque delabitur.

[v] *Gaugamela*] Γαυγάμηλα Ptolem. loc. cit. et Strab. lib. XVI. pag. 737. De hujus originatione vocis, vide Plutarchum in Alexandro, pag. 683. et Strabonem loc. cit. Ibi verus prælii locus fuit, quo Darium vicit Alexander, non ad Arbela, ut multi volunt. Sed quoniam Arbela Gaugamelis notiora, iis hæc fama hæsit. Ita Plut. loc. cit. Strab. lib. XVI. pag. 737. aliique.

[w] *Item Sue*] שוע *Sue* Chaldæis rupem sonat.

[x] *Silici classitæ*] Eo cognomine a Silicis montanis secernuntur, de quibus dictum est proxime. Vide Notas et Emend. num. 91.

[y] *Per quos Lycus*] Λύκος ποταμὸς Strab. lib. XVI. pag. 737. per Aturiæ campos fluens, in quibus Ninus oppidum fuit, et pagus Γαυγάμηλα, de quo supra. Apud Ptolem. VI. 1. perperam Λευκὸς pro Λύκος. In Tigrin delabitur.

[z] *Absidris*] In Mss. *Absitris.* Forte *Absyrtus,* Ἄψυρτος, quod celeri feratur impetu, quasi ἀψορρος, ab αἶψα ῥέειν. Is est qui Κάπρος a Strab. vocatur, loc. cit. tanto ab Arbelis, quanto Lycus, intervallo dissitus: Polybio item lib. V. pag. 551.

[a] *In campestribus*] In ea planitie, quæ Tigrim inter et Euphraten jacet. Porro Diospage, Διοσπάγη, *Jovis locum altum* sonat: Hesychio enim πάγη ὑψηλὸς τόπος dicitur. Vel forte Διοσπάγη, pro Διοσπήγη, *Jovis fons*, Dorice; Πολυτέλεια, ab opportunitate situs mercium causa; Στρατονίκη a victoria exercitus, invenisse nomen videntur. De Anthemunte (Ἀνθεμοῦς enim Græcis dicitur) egimus V. 21.

[b] *Ut diximus*] Lib. V. cap. 21. Isidorus Charac. ἐν Σταθμοῖς, pag. 185. Νικηφόριον παρ᾽ Εὐφράτῃ πόλις Ἑλληνὶς, κτίσμα Ἀλεξάνδρου βασιλέως. Forte hinc legendum: *Nicephorion, ut diximus, quod Alexander, &c.*

[c] *Dicta est*] Lib. V. cap. 21.

stadiorum LXX.[9] [d] amplitudine, et satraparum regia appellatum, quo tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant, ut fuerant, Hebata,[10] et ductu Pompeii Magni terminus Romani imperii Oruros, a Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris [11] [e] præfecti opere deductum, ubi eum diximus [f] findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis vero universis appellatum Narmalchan,[12] [g] quod significat regium flumen. Qua derivatur, oppidum fuit Agrani [13] e maximis, quod diruere Persæ.

Babylon,[h] Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuum amplexa, muris ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quam nostra,[i] interfluo Euphrate, mirabili opere

Harduinus; ita quoque Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LXV.* Gronov. et edd. vett.—10 Chiffl. *ut fuere Thabata.* Paulo post, Vet. Dalec. *Romani Imp. Orturos.*—11 *Cobares* Chiffl.—12 ' Ita bene Ms. Reg. 2. Est enim Chaldaice *Narmalcha.* Isidorus Characenus in *Σταθμοῖς*, pag. 186. *Ναρμάλχαν* quoque vocat. Male in multis scriptis et editis libris *Armarchal*, vel *Armachal.*' Brotier. *Narmalchan* etiam in Chiffl.—13 *Agranis* Chiffl. et paulo post in eodem codice: *claritatem inter urbes obtinuit toto orbe, propter*

NOTÆ

[d] *Stadiorum LXX.*] Octo millium DCCL. pass.

[e] *Gobaris*] Chiffl. *Cobaris:* a quo fossam Euphratis ad Tigrin perducti fluvium Chobar כבר, apud Ezech. cap. 1. dici nonnulli putant.

[f] *Ubi eum diximus*] Lib. v. cap. 21. iis verbis: ' Scinditur Euphrates,' &c.

[g] *Narmalchan*] Vide Notas et Emend. num. 92.

[h] *Babylon*] Hæc Solinus iisdem verbis cap. 56. pag. 87. et Martian. lib. VI. cap. de Babylonia, pag. 225. De hujus urbis amplitudine, situ, opibus, multa accurate Salianus noster in Annal. ad annum Mundi 3516. n. 3. et seq. Falluntur porro qui Babylonem *Bagdad* esse existimant, cum Babylon ad Euphraten, ad Tigrim Bagdad sit posita, ut refert Texeira, testis oculatus. Plinii, Pausaniæ, et Ammiani temporibus stabant mœnia quidem integra, sed ea civibus vacua. Vide Pausan. in Arcad. lib. VIII. pag. 509. Post a Judæis frequentata. Demum anno Christianæ æræ 1037. solo penitus æquata.

[i] *Quam nostra*] Digitis sedecim pes Romanus constabat: Babylonius, undeviginti.

utroque.[j] Durat adhuc[k] ibi Jovis Beli[l] templum. Inventor[m] hic fuit sideralis scientiæ. Cetero ad[14] solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ,[n] ob id conditæ a Nicatore[o] intra nonagesimum lapidem, in confluente Euphratis fossa perducti, atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur,[p] libera hodie ac sui juris, Macedonumque moris. Ferunt ei plebis urbanæ DC. M. esse:[15] situm vero mœnium, aquilæ pandentis alas: agrum totius Orientis fertilissimum. Invicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphontem[q] juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide[16][r] condidere Parthi,[s]

quod, &c.—14 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Cæterum ad* Tolet. *Cætero circuitu ad* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; *Cætero in* Gronov. et edd. vett.—15 *Feruntur ei plebes urbanæ sexcentæ esse* codd. Dalec. et Vet. ejusdem.—16 *Chalibonitide* Ptolem. Mox, Chiffl. et codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quod nunc caput est regnorum;*

NOTÆ

[j] *Opere utroque*] Et mœnibus scilicet, et ipsa interflui Euphratis crepidine, quæ mœnibus ipsis latitudine par, ex utroque fluminis latere, ad stadia centum magnis sumtibus est educta: cuniculo denique ipso, supra quem Euphratis in urbem influentis unda labente, ex una regiæ parte in alteram, flumine non transito, commeari subterraneo itinere tuto posset. Ita Diodorus Sicul. Bibl. lib. II. pag. 97. et 98. ac Philostr. de Vita Apoll. I. 18. p. 36.

[k] *Durat adhuc*] Tamen Plinio antiquior Diodorus, loc. cit. vetustate jam tum ævo suo collapsum testatur: a Semiramide conditum scribit: a Nabuchodonosore, alii: instauratum ab Alexandro M. dum Babylone ageret, ex Hecatæo Josephus adversus Apionem.

[l] *Jovis Beli*] Διὸς Βήλου ἱρὸν, Herod. i. 178. pag. 74. Belus hic Nemrod fuit, cujus filius Ninus Semiramidem duxit uxorem. 'Arcem Babylonis antiquissimus rex condidit Belus,' inquit Ammianus lib. XXIII. pag. 251. Jovem ipsum Babylonii Belum appellant, ut dicemus XXXVII. 55.

[m] *Inventor*] Solinus, et Martianus, locis cit.

[n] *Seleuciæ*] Nunc *Bagdad:* oppidum est hodieque amplissimum.

[o] *A Nicatore*] Strabo lib. XVI. pag. 738. Ambitiosum opus Seleuci Nicatoris, inquit Ammian. lib. XXIII. pag. 251. Primus hic Syriæ post Alexandrum M. tyrannus. Vide Notas et Emend. num. 93.

[p] *Babylonia cognom.*] A regione circumjacente, quæ hodie *Yerach* appellatur. Quin et ipsi illi, qui Seleucia oriundi erant, Babylonii potius quam Seleucienses dicebantur, ut in Diogene Stoico animadvertit Strab. lib. XVI. pag. 744. Et ipsa Seleucia Babylon a Stephano vocatur.

[q] *Ctesiphontem*] Κτησιφῶν in orientali Tigridis ripa.

[r] *In Chalonitide*] Καλλωνῖτις Polybio scribitur per κ, lib. v. pag. 555. At Straboni lib. XI. pag. 529. per χ, Χαλωνῖτις.

[s] *Condidere Parthi*] Condidisse pris-

quod nunc caput est regnorum.[t] Et postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam[u] in vicino[17] condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida: Hipparenum,[v] Chaldæorum doctrina clarum et hoc,[18] sicut Babylonii,[w] juxta fluvium Narragam[x] qui dedit civitati[y] nomen. Muros Hipparenorum Persæ diruere. Orcheni quoque,[z] tertia Chaldæorum doctrina, in eodem situ locantur, ad meridiem versi. Ab his Notitæ et Orothophanitæ,[a] et Gneciochantæ.[19]

edd. vett. et Gronov. *quod n. est caput regni.*—17 'Libri manuscripti *in vicino* habent; nullus *in vicinio*.' Harduin. *in vicinio* Gronov. et edd. vett.—18 Ita ex codd. Harduin. et recentt. ita quoque Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Chald. doctrina et hoc* Chiffl. *Chald. et hoc* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, *flumen Narragam* in iisdem edd. *flumen Narragam, qui cadit in Narrogam, qui dedit, &c.* Salmant. et Tolet. *fluvium Narragam, qui, &c.* codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—19 'Ita Ms. Reg. 1. nec aliter editio princeps. Unde probatum magis, quam quod in recentioribus editionibus, *Orthophantæ et Græciocanthæ*.' Brotier. *Orthophantæ, et Græciochantæ* Gronov. et edd. vett. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Orotopopanitæ et Græciochartæ* Chiffl.—

NOTÆ

cis temporibus Vardanem ait Ammian. lib. XXIII. pag. 251. amplificasse postea incolarum viribus, mœnibusque, Græco etiam Ctesiphontis indito nomine, Pacorum regem.

[t] *Caput est regnorum*] Tacitus Annal. VI. pag. 148. 'Ctesiphon sedes imperii.' Herodianus: ἔνθα ἦν τὰ Βασίλεια τοῦ Παρθυαίου.

[u] *Vologesocertam*] Hoc est, Vologesi urbs: *Certa* enim Armeniis 'urbem' sonat, ut diximus cap. 9. Vologessiam Ammianus loc. cit. Stephanus Βολογεσιάδα· Οὐολγεσίαν Ptolemæus appellat, VI. 20. Babyloni subjecta versus meridiem.

[v] *Hipparenum*] In magno esse nominum ambitu id nomen videtur. Cum enim ad fluvium Narragam positum id oppidum significetur, qui Maarsares Ptolemæi est, ut mox dicemus, idem illud esse oppidum suspicor, quod Ptolemæo Βάρσιτα ejus amnis ripæ impositum appellatur. Rectius a Strab. lib. XVI. pag. 739. Βόρσιππα, unde Borsippenorum dicta altera Chaldæorum Astronomorum doctrina, sive secta.

[w] *Sicut Babylonii*] Quæ prima Chaldæorum secta. In editis perperam hactenus, *sicut Babylon*.

[x] *Narragam*] A recto casu Narraga: Chaldaico נהר רגע *Naar-raga*, quod *flumen scissum* significat: non vero a נהר אגם *Naar-agam*, ut Bochartus existimat, Geogr. I. 8. pag. 40. Alveus est et corrivatio Euphratis, fossa ducta, maxime occidentalis: 'Maarsares' Ptolem. V. 20. Ammian. lib. XXIII. pag. 252. 'Marsias' appellatus.

[y] *Qui dedit civitati*] Subintellige, alteri, nempe Narragæ.

[z] *Orcheni quoque*] Ὀρχηνοὶ a Strab. lib. XVI. pag. 739. inter genera Chaldæorum Astronomorum recensentur.

[a] *Orothophanitæ* [*Orthophantæ*] In Mss. *Orothophanitæ* et *Gnesiochartæ*.

Euphrate navigari Babylonem e Persico mari CCCCXII. mill.[b] passuum tradunt Nearchus et Onesicritus. Qui vero postea scripsere, a Seleucia CCCCXC. mill.[20] Juba a Babylone Characem CLXXV. mill. D. passuum. Fluere aliqui ultra Babylonem[c] continuo alveo, priusquam distrahitur ad rigua,[21] LXXXVII. mill. Universo autem cursu $\overline{\text{XI}}$. passuum.[d] Inconstantiam mensuræ diversitas auctorum facit, cum Persæ quoque schœnos et parasangas[e] alii alia[22] mensura determinent. Ubi desinit alveo munire,[23][f] ad confinium Characis accedente tractu, statim infestant Attali latrones, Arabum gens. Ultra quos Scenitæ.[g] Ambitu vero[h] Euphratis Nomades Arabiæ, usque ad deserta Syriæ, unde in meridiem flecti eum diximus,[i] solitudines Pal-

20 Tolet. ap. Pintian. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CCCCXL. mill.* Chiffl. *CCCCLXXX. mill.* Lectionem nostram servant omnes alii codd. et edd. ante Harduinum.—21 Ita ex codd. suis et Chiffl. edidit Harduinus, ita quoque edd. recentt. *in rigua* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, pro *$\overline{\text{XI}}$. passuum*, quod servant Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XII. mill. pass.* habet Chiffl. *XI. mill. pass.* Gronov.—22 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem, *et parasangas alia*, omisso *alii*.—23 Vet. Dalec. *Ubi desinunt alveum munire;* alii vett. *Ubi desinit alveus muniri;* alii ap. Dalec. *Ubi desinit*

NOTÆ

[b] *CCCCXII. mill.*] Strabo, loc. cit. supra tria millia stad. hoc est, supra CCCLXXV. mill. pass.

[c] *Ultra Babylonem*] Versus meridiem, et Persicum mare.

[d] *$\overline{\text{XI}}$. pass.*] Hoc est, undecies centenis passuum millibus.

[e] *Schœnos et parasangas*] 'Parasangæ,' inquit Festus, 'apud Persas viarum mensuræ sunt.' Parasangam Persicum alii sexaginta stadiorum esse aiunt, alii tricenum, alii quadragenum. In schœnis, σχοίνοις, quæ mensura viarum apud Ægyptios in usu est, par inconstantia notatur a Strab. lib. XI. pag. 518. De schœnorum mensura multiplici dicemus XII. 31.

[f] *Alveo munire*] Ubi desinit alveo vasto munire accolas adversus prædonum vim, ibi infestant Attali latrones. Cum unico alveo Tigris hic feratur, uti dicemus cap. seq. non placet eorum conjectura, qui contra codicum fidem, scriptorisque adeo mentem, *alveo uno ire*, hoc loco reponere satagunt.

[g] *Scenitæ*] De quibus in Arabia dicetur cap. 32. ubi et de Nomadum Arabum gente ac situ.

[h] *Ambitu vero*] Tota occidentali ripa Euphratis. Deserta Syriæ solitudines sunt Palmyrenæ.

[i] *Flecti eum diximus*] Hoc est, usque eum locum, ubi in meridiem decurrere Euphratem diximus, atque inde in orientem flecti. Confer cum his ea quæ superius dicta sunt, v. 20. et 21.

mirenas relinquentem. Seleucia abest a capite Mesopotamiæ Euphratem navigantibus undecies centena XXV. mill. passuum. A mari Rubro, si Tigri[j] navigetur, CCCXX. mill. a Zeugmate DXXVII. mill. Zeugma a Seleucia[24] Syriæ ad nostrum littus[k] CLXXV. mill. passuum. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria.[l] Parthici vero[m] regni[25] DCCCC. XLIV. mill. passuum.

XXXI. Est etiamnum oppidum Mesopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam.[1 a]

(XXVII.) Sed et de Tigri ipso dixisse conveniat. Oritur in[b] regione Armeniæ majoris, fonte conspicuo in planitie. Loco nomen Elegosine est.[2 c] Ipsius, qua tardior fluit, Diglito:[d] unde concitatur, a celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi sagittam.[e] Influit in lacum[3] Arethu-

alveo uno ire; Chiffl. *Ubi defit alveo munire.*—24 Chiffl. *CCXX. mill. a Z. DCCXXIV. mill. Zeugma Seleucia.*—25 Margo edd. Dalec. et Gronov. *terrarum. Parthici vero regni inter duo maria*, ex cap. 29. et proxime sequenti. Mox, *DCCCC. XVIII. mill. passuum* Chiffl.

CAP. XXXI. 1 *Debam* Ptolemæo.—2 Ita codd. Harduini et Dalec. item edd. Hardnin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Elongosine est* Gronov. et al. ante Harduinum. Margo edd. Dalec. et Gronov. *Ælosine est, ipsi qua tardior fuit Digito.*—3 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Influit lacum* edd. vett. et Gronov. Mox, *Arsenen omnia, &c.* margo edd. Dalec. et Gronov. e Strab. lib. XI.—

NOTÆ

[j] *A mari Rubro, si Tigri*] Persico sinui Rubri maris nomen accommodat. Ita etiam Seneca, Troadis Act. I. 'Et qui renatum prorsus excipiens diem Tepidum rubenti Tigrin immiscet freto.'

[k] *Ad nostrum littus*] Ad nostri maris, hoc est, mediterranei littus, qua Syriam alluit. Intervallum autem ascripsimus, non quale hactenus editum hoc loco est, CXXXII. mill. sed quale expressum superius v. 13.

[l] *Inter duo maria*] Mediterraneum et Rubrum.

[m] *Parthici vero*] Subintellige, latitudo inter duo pariter maria, Caspium et Rubrum: quod Martianus hæc transcribens haud satis perspexit, lib. VI. pag. 225.

[a] *Digbam*] Varie id nomen apud Ptolem. scribitur, v. 20. in Babylonia, Δεγοῦα et Διδουγοῦα.

[b] *Oritur in*] Solinus hæc totidem verbis, cap. 37. p. 66.

[c] *Elegosine est*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et vet. Dalec. In editis, *Elongosine*. Solinus: 'In loco edito, qui Elegos nominatur.'

[d] *Diglito*] Transiit deinde in totum amnem hæc appellatio, Δεγλὰθ, ut Josephus est auctor, Antiq. Jud. I. 2. p. 5. hodieque accolis est *Daghelé*, ut ab iis didicimus qui amnem eum navigarunt.

[e] *Medi sagittam*] Solinus loc. cit. Curtius IV. 36. p. 149. Strab. lib. XI.

sam[f] omnia illata pondera sustinentem, et nitrum nebulis exhalantem. Unum genus ei piscium est, idque transcurrentis[g] non miscetur[4] alveo, sicut nec e Tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem[h] et cursu et colore dissimilis: transvectusque[i] occurrente Tauro monte in specu mergitur:[j] subterque lapsus a latere altero ejus erumpit. Locus vocatur Zoaranda.[5][k] Eundem esse manifestum est, quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum, qui Thospites[6][l] appellatur, rursusque[m] in cuniculos mergitur, et post XXII. mill. passuum circa Nympheum[n] redditur. Tam vicinum Arsaniæ[o] fluere eum in regione[7] Arrhene[p]

4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *est, et his aquæ non miscentur;* cod. Dalec. *est, et aquæ transcurrentis non miscetur.*—5 Ita ex codd. edidit Brotier. omnes ante illum edd. exhibent *Zoroanda.*—6 *Tespites* Chiffl. *Thespites* Vet. Dalec.—7 Cod. Dalec. *fluere in regione,* omisso *eum.*—8 *Tigris enim* cod. Dalec.—

NOTÆ

pag. 527. Μήδων τίγριν καλούντων τὸ τόξευμα. Adde Eustath. in Dionys. p. 124.

[f] *Arethusam*] Ita libri omnes, et Solinus loc. cit. 'Αρσηνὴ Strab. loc. cit. 'Αρέησα Ptolem. v. 13. Eadem Θωνῖτις Strab. et Dionys. vs. 988.

[g] *Idque transcurrentis*] Solini paraphrasis: 'Arethusæ pisces nunquam se alveo Tigridis miscent: sicut nec amnici pisces in stagnum transeunt Arethusæ.'

[h] *Fertur autem*] Et cursu, inquit, celeritate, et dissimilitudine coloris aquæ fluviales a lacustribus discernuntur.

[i] *Transvectusque*] Ultra lacum aliquanto intervallo prælerlapsus. Strabo loc. cit.

[j] *In specu mergitur*] Seneca Nat. Quæst. VI. 8. 'Age, cum vides interruptum Tigrim in medio itineris siccari, et non universum averti, sed paulatim, non apparentibus damnis, minui primum, deinde consumi; quo illum putas abire nisi in obscura terrarum; utique cum videas emergere iterum, non minorem eo qui prior fluxerat?'

[k] *Zoroanda*] Mss. *Zoaranda.* Solinus, *Zomada.* In Chalonitide emergere Strabo est auctor loc. cit.

[l] *Qui Thospites*] Λίμνην Θοσπῖτιν vocat Ptolem. v. 13.

[m] *Rursusque*] Solinus loc. cit.

[n] *Circa Nympheum*] Sic locum appellat, unde bitumen egeritur, ad similitudinem forte Nymphei Illyrici, de quo dictum est II. 110. sub quo liquidi bituminis fontes oriuntur. Ibi Tigrin emergere, ubi naphtha gignitur, (genus id bituminis est,) prodit etiam Ammianus lib. XXIII. p. 250.

[o] *Arsaniæ*] De amne Arsania v. 20.

[p] *Regione Arrhene*] Majoris Armeniæ. Incolæ Arrhei ab Epiphanio in Ancoratu appellantur, n. 115. p. 117. 'Αρμένιοι, 'Αῤῥεοι.

Claudius Cæsar auctor est, ut, cum intumuere, confluant, nec tamen misceantur: leviorque Arsanias innatat IV. mill. ferme spatio: mox divisus in Euphratem mergitur. Tigris autem [s] ex Armenia, acceptis fluminibus claris Parthenia, ac Nicephorione,[9] [q] Arabas Oreos,[r] Adiabenosque disterminans, et quam diximus Mesopotamiam faciens, lustratis montibus Gordyæorum [s] circa Apamiam [t] Mesenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam CXXV. mill. pass.[10] divisus in alveos duos,[u] altero meridiem ac Seleuciam petit, Mesenen [v] perfundens, altero ad septemtrionem flexus, ejusdem gentis [w] tergo campos Cauchas [x] secat. Ubi re-

9 Ita codd. Harduini, Chiffl. et Tolet. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Partheni, ac Nicephorini* Vet. Dalec. *Partheni, Agnice, Pharione* Gronov. et al. vett. Mox, *Arabas, Aroëos* Gronov. et edd. ante Harduinum, et quidem distinctim; *Arabas Oroëos* Vet. Dalec. *Arabas Oreos* codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Paulo post, *montibus Corydæorum* Chiffl. *montibus Corydiorum* Vet. Dalec. et Tolet.—

NOTÆ

[q] *Parthenia, ac Nicephorione*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Perperam libri omnes editi hactenus, *Partheni, Agnice, Pharione.*

[r] *Arabas Oreos*] Ita laudati proxime codices. De his egimus libro superiore.

[s] *Gordyæorum*] Sive Corduenorum, ut dictum est cap. 17.

[t] *Apamiam*] Est hac Apamia a reliquis ejus nominis civitatibus diversa, quæ hoc passim opere occurrunt. Meminit Stephanus, p. 91. Ἔστι καὶ ἄλλη Ἀπάμεια, ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ, τῷ Τίγρητι περιεχομένη, ἐν ᾗ σχίζεται ὁ Τίγρις ποταμὸς, κ. τ. λ. *Est etiam alia in Mesene, fluvio Tigri circumdata, in qua dividitur Tigris, &c.*—'Ammianus quoque, lib. XXIII. p. 251. 'In omni autem Assyria multæ sunt urbes, inter quas Apamia eminet, Mesene cognominata, et Teredon,' &c. *Ed. sec.*

[u] *In alveos duos*] Dextro quo meridiem petit, Delas: lævo, quo versus septemtrionem flectitur, nomen Tigris fuit: Καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοίρᾳ περιέρχεται ποταμὸς Δέλας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Τίγρις, ὁμωνύμως τῷ μεγάλῳ, inquit Stephanus. Pro Δέλας libentius agnoverim Σύλαξ cum Eustath. in Dionys. p. 124.

[v] *Messenen*] Latini Interamnem appellant, quam Græci Μέσην, sive Μεσήνην, regionem inter duo flumina mediam. Philostorgius III. 7. fluviatilem simul et maritimam insulam vocat, ποταμίαν τε ἅμα καὶ θαλαττίαν, quoniam scilicet duobus Tigridis alveis ad latera, a fronte vero Persico mari ea efficitur, atque includitur.

[w] *Ejusdem gentis*] Mesenes.

[x] *Campos Cauchas*] A Coche, sive Seleucia, quæ ad Tigrim condita est, campi adjacentes, maxime versus orientem fusi, nomen id acceperunt. Vide Ammian. lib. XXIV. p. 276. et 278.

meavere aquæ, Pasitigris [y] appellatur. Postea recipit ex Media Choaspem:[z] atque (ut diximus)[a] inter Seleuciam et Ctesiphontem vectus, in lacus Chaldaicos se fundit, eosque LXII. mill. pass. amplitudine implet: mox vasto alveo profusus, dextra Characis oppidi infertur mari Persico X. mill. passuum ore.[11] [b] Inter duorum amnium ostia XXV. mill. passuum fuere, aut (ut alii tradunt) VII. mill. utroque navigabili. Sed longo tempore Euphratem præclusere Orcheni, et accolæ agros rigantes: nec nisi Pasitigri [12] [c] defertur in mare.

Proxima Tigri [d] regio Parapotamia appellatur. In ea dictum est de Mesene. Oppidum ejus [e] Dibitach. Jungitur Chalonitis [13] [f] cum Ctesiphonte, non palmetis modo, verum et olea, pomisque, aliisque arbustis nobilis. Ad eam pervenit Zagrus mons [g] ex Armenia inter Medos, Adi-

10 Chiffl. *CCXXV. mill. pass.*—11 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. antiq. Basil. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *decumano ore* Vet. Dalec. *decumo ore* Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. et Gronov.—12 Ita codd. Harduini et Pintian. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nec nisi per Tigrin* edd. vett. et Gronov.—13 *Chali-*

NOTÆ

[y] *Pasitigris*] Πασίτιγρις, quasi ex omnibus Tigris alveis jam coëuntibus, conflatus amnis. Aliam appellationis causam affert Strab. lib. XV. pag. 729.

[z] *Choaspem*] Χοάσπης dicitur Straboni lib. XV. p. 697.

[a] *Ut diximus*] Cap. 26. his verbis: 'Lacus quem faciunt Eulæus et Tigris juxta Characem.'

[b] *X. mill. pass. ore*] Vide Notas et Emend. num. 95.

[c] *Nec nisi Pasitigri*] Nec aliæ, inquit, Euphratis aquæ in mare perferantur, quam quæ ex eo fossa perducto in Tigrim effluunt ad Seleuciam: has enim Tigris, cui paulo post Pasitigris appellatio tribuitur, ob eam causam quam diximus, secum vehit in mare: ceteræ Euphratis aquæ innumeris alveis ad agros rigandos ita distrahuntur, ut nullo se ostio in mare flumen exoneret.

[d] *Proxima Tigri*] Vel Pasitigri. *Παραποταμία* fluminea ripa, vel regio quæ secus amnem. Hujus pars Mesene est, de qua superius quiddam obiter perstrinximus.

[e] *Oppidum ejus*] Parapotamiæ.

[f] *Chalonitis*] Regio in qua Ctesiphon a Parthis condita, ut diximus cap. superiore.

[g] *Zagrus mons*] Isidorus Charac. pag. 187. Ἡ Χαλωνῖτις . . . πόλις δ' Ἑλληνὶς Χάλα . . . . ὄρος δ' καλεῖται Ζάγρος, ὅπερ ὁρίζει τὴν Χαλωνῖτιν χώραν, καὶ τὴν τῶν Μήδων. Sic igitur Tauri montis partem appellant, quæ Mediam sejungit a Babylonia et Chalonitide. Medos discludit ab ortu, ab occasu

abenosque[14] veniens, supra Parætacenen, et Persidem. Chalonitis abest a Perside CCCLXXX. mill. passuum.[15] Tantum a Caspio mari et Assyriam[16] abesse compendio itinerum aliqui tradunt.

Inter has gentes[h] atque Mesenen Sittacene est, eadem Arbelitis,[i] et Palæstine[17] [j] dicta. Oppidum ejus Sittace[k] Græcorum ab ortu est, et Sabata:[l] ab occasu autem Antiochia,[m] inter duo flumina Tigrin et Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus[n] matris suæ imposuit, Tigris circumfunditur. Hæc dividitur Archoo.[18] [o]

Infra est Susiane,[19] [p] in qua vetus regia Persarum Susa,[q] a Dario[r] Hystaspis filio condita: abest a Seleucia Baby-

bonitis Ptolem.—14 Ita codd. Harduini et Chiffl. *Aliabenosque* edd. vett. et Gronov.—15 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CCCCLXXX. mill. pass.* Gronov. et edd. vett.—16 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *a Caspio mari Assyriam* edd. ante Harduinum.—17 *Palæstina* Chiffl. et paulo post, in eodem codice *Sabdara* pro *Sabata*.—18 *Tigris circumfunditur huic, dividitur Archoo* margo Frankf. 1582. Dalec. et Gronov.—19 Chiffl. *Susiana*.—

NOTÆ

Adiabenos sive Assyrios: mox supra Persiden et Parætacenen excurrit ab occasu fere brumali in exortum æstivum.

[h] *Inter has gentes*] Inter Medos, Adiabenos, Persas, Chalonitidem, atque Mesenen. Σιτακηνὴ Straboni dicitur lib. XV. pag. 732. eademque pars Susianæ, et Ἀπολλωνιᾶτις cognominata.

[i] *Eadem Arbelitis*] A confinio fortasse Arbelitidis, quæ pars Assyriæ est, ut diximus cap. 16. idem quoque cognomen traxit. In R. 1. et Colb. 1. 2. verba hæc desunt, *eadem Arbelitis*. At in R. 2. extant.

[j] *Palæstine*] Ita R. 2. At R. 1. et Colb. 1. 2. *Calestine*.

[k] *Sittace*] Σιττάκη Ptolemæo, in Assyria, VI. 1.

[l] *Et Sabata*] Sabatices, Σαβατικῆς, regionis caput, quæ sic ab ortu Sittacenes est posita, ut alii Mediæ, Elymaidi alii adjudicandam censuerint, teste Strab. lib. XI. pag. 524. Σάμβανα Diodoro Bibl. lib. XVII. pag. 576.

[m] *Antiochia*] Eadem Apollonia Ptolemæi loc. cit. ut quibusdam videtur: unde regioni quoque Apolloniatidis nomen est inditum.

[n] *Antiochus*] Ejus nominis primus, Seleuci Nicatoris primi Syriorum Regis, et Apames F.

[o] *Archoo*] Amne.

[p] *Susiane*] Eadem Σουσὶς, Susis, dicta Strab. lib. XV. pag. 727. Hodie *Chusistan*.

[q] *Susa*] Σοῦσα, quam urbem ab amœnitate soli sic appellatam ait Athen. lib. XII. pag. 513. quoniam σοῦσον Græcis *lilium* appellatur. Alii, quod in campestri planitie et equitabili, vel in regione equis ferace sit posita, quoniam Syri equum σουσίαν vocant. Sic Etymologus. Nunc *Souster*.

Ionia CCCCL. mill. passuum. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum.[20] [s] In septemtrionali Tigris alveo oppidum est Babytace.[t] Abest a Susis[u] CXXXV. mill. pass. Ibi mortalium soli aurum in odio[v] contrahunt, id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem[w] versus junguntur Oxii latrones,[21] et Mizæorum XL. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthusi, Mardi,[22] et Saitæ, ii qui[23] prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora junximus. Susa a Persico mari absunt CCL. mill. passuum. Qua subiit ad eam[x] classis Alexandri Pasitigri, vicus ad lacum Chaldaicum vocatur Aphle : unde Susa navigatione LXV. M. D. passuum absunt. Susianis ab oriente[y] proximi sunt Cossæi:[24] supra

20 Idem codex *Carbantum*, et paulo post, *oppidum est Babytace.*—21 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Venett. Parm. Rom. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cossæi latrones* Gronov. et edd. vett. post Hermolaum Barbarum.—22 Codd. Dalec. et Chiffl. *parent Parthis Mardi.*—23 ‘ Ita optime Editio princeps. In cod. Reg. 2. *Hii qui;* in cod. Reg. 1. *hyi qui*, ut sæpe scriptum in his codd. pro *ii.* Nec fingendus erat populus *Hyi* in recentioribus editionibus.’ *Brotier.*—24 *Cossiæi* Chiffl. *Uxii* margo edd. Dalec. et

NOTÆ

[r] *A Dario*] Post Cambysen Persarum Rege, Xerxis patre. Ab eo tamen aucta potius quam condita Susa videntur: nam a Tithono Memnonis patre multo ante ædificata auctor est Strab. l. XV. pag. 728.—‘ *Conditam* a Dario Susam cum Plinius dicit, muris cinctam intelligit.’ *Ed. sec.*

[s] *Charbanum*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Carbantum.* Zagri montis superius memorati pars quædam est.

[t] *Babytace*] Ita Solinus cap. 54. pag. 85. et Steph. Βαβυτάκη, πόλις Περσική· ὁ πολίτης, Βαβυτακηνός.

[u] *Abest a Susis*] Solinus iisdem verbis, loc. cit. Apud Martian. lib. VI. pag. 225. numeri sunt corrupti.

[v] *In odio*] Ita libri omnes. Hoc est, ex odio. Solini paraphrasis : ‘ A Susis Babytace oppidum . . . in quo mortales universi odio auri coëmunt hoc genus metallum, et abjiciunt in terrarum profunda, ne polluti usu ejus avaritia corrumpant æquitatem.’

[w] *Susianis ad orientem*] Oram Persici maris legentibus, inquit, orientem versus post Susianos occurrunt Oxii, sive Uxii. Vide Notas et Emend. num. 96.

[x] *Qua subiit ad eam*] Ad Susa regiam Persarum, ut dictum est cap. 26.

[y] *Susianis ab oriente*] Susianorum fines, a mari maxime remotos, attingunt ab oriente Cossæi latrones. Steph. Κοσσέα, μέρος Περσίδος· οἱ οἰκοῦντες Κοσσαῖοι. Plutarcho in Vita Alex. p. 704. Κουσσαῖοι.

Cossæos ad septemtrionem Mesabatene[z] sub monte Cambalido, qui est Caucasi ramus: inde mollissimo transitu in Bactros.

Susianen ab Elymaide disterminat amnis[a] Eulæus,[25] ortus in Medis, modicoque[26] spatio cuniculo conditus, hac rursus[b] exortus, et per Mesabatenen[27] lapsus, circuit arcem Susorum, ac Dianæ[c] templum augustissimum illis gentibus, et ipse in magna cærimonia. Siquidem reges[d] non ex alio bibunt, et ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum,[e] præter Asylum Persarum venientem, Adunam[f] ex Susianis. Oppidum juxta[28] eum Magoa, a Charace xv. mill. passuum. Quidam hoc in extrema Susiana[29] ponunt solitudinibus proximum.

Infra Eulæum Elymais[g] est, in ora juncta Persidi, a flu-

Gronov. e Strab. lib. xi. *Oxi* et *Oxii* Vett. Dalec.—25 *Ilæus* Chiffl.—26 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *medioque* Gronov. et edd. ante Harduinum.—27 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *Mesobatenen* Gronov. et edd. ante Harduinum.—28 Vet. Dalec. *venientem, ad unum ex Susianis oppidum. Juxta;* Gronov. et edd. vett. *venientem, et unum ex Susianis. Oppidum, &c.*—29 *Susiane* Harduin. 2. 3. Bi-

NOTÆ

[z] *Mesabatene*] Ita Reg. 1. 2. &c. Ptolem. in Perside vi. 4. Μεσαβάται.

[a] *Amnis*] Εὔλαιος Strab. lib. xv. pag. 728.

[b] *Hac rursus*] Hac ipsa regione, unde ortus primum: nempe Media.

[c] *Ac Dianæ*] Martian. lib. vi. cap. de India, pag. 225. 'Oppidum ibi nobile Susa, in quo templum Dianæ.'

[d] *Siquidem reges*] Solinus cap. 33. pag. 62. Pliniusque ipse xxxi. 21.

[e] *Hedypnum*] Ἡδύπνουν, quasi suave spirantem. Is ipse est quem Hedyphonta Ἡδυφῶντα appellat Strab. lib. xvi. pag. 744. qui Seleuciam Elymæorum urbem (de qua mox) præterfluit, juxta Susianos: non in Babylonia, ut existimavit Ortelius, quem Seleuciæ nomen in fraudem induxit.

[f] *Adunam*] Ita Mss. omnes. Editi perperam, *et unum*.

[g] *Elymais*] Ἐλυμαῒς, incolæ Ἐλυμαῖοι Strab. lib. xi. pag. 524. Pars est australior ejus regionis, quæ nunc *Chusistan* dicitur. Hinc *Elamitæ*, cum Parthis et Medis a Luca copulati, Act. ii. etsi D. Hieronymo de Loc. Hebr. aliter visum.—'At alibi olim sedes habuere iidem Elamitæ, nempe temporibus Abrahæ, ut Moses docet, Gen. xiv. 1. 'Factum est autem,' inquit, 'in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, et Arioch rex Ponti, et Chodorlahomor rex ELAMITARUM, et Thadal rex gentium, גוים 2. inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, et contra Bersa regem Gomorrhæ, et contra Sennaab regem Adamæ, et contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balæ: ipsa

mine Oroati ad Characem, CCXL. mill. passuum. Oppida ejus, Seleucia,[h] et Sosirate, apposita monti Casyro.[30] [i] Oram, quæ præjacet, minorum Syrtium vice diximus[j] inaccessam cœno, plurimum limi deferentibus Brixia et Ortacea amnibus: madente et ipsa Elymaide in tantum, ut nullus sit, nisi circuitu ejus, ad Persidem aditus. Infestatur et serpentibus, quos flumina deportant. Pars ejus maxime invia. Characene vocatur ab oppido, Arabiæ claudente regna,[31] de quo dicemus, exposita prius M. Agrippæ sen-

pont. et Franz.—30 Chiffl. *flumine Ora ad Characem, CCXI..... apposita monti Chasiro.* Paulo post, in eodem codice, *Brixia et Ortatia.*—31 Chiffl.

NOTÆ

est Segor. 3. Omnes hi convenerunt in vallem sylvestrem, quæ nunc est Mare salis. 4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, et tertio decimo anno recesserunt ab eo. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges, qui erant cum eo.... 8. Et egressi sunt rex Sodomorum, et rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, et rex Seboin, nec non et rex Balæ, quæ est Segor. 9. Scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, et Thadal regem Gentium, et Amraphel regem Sennaar, et Arioch regem Ponti: quatuor reges adversus quinque.' Inter hos reges quatuor tertium duntaxat locum obtinet rex Elamitarum; quod nobiliores essent et rex Sennaar, ex Nemrodo regum antiquissimo genus ducens, et rex Ponti, hoc est, oræ sinus Persici citra Euphratem, juxta ipsius ostia, ubi postea Arabes Scenitæ. Rex Elam, et rex Gentium, inter regem Sennaar et regem Ponti fuere. Rex Sennaar citra Euphratem, juxta Babylonem et Ur. Primus tamen vs. 9. appellatur rex Elamitarum Chodorlahomor, quoniam ipsius causa bellum istud gerebatur. Nulla enim ratio suadet, multo majorem tunc quatuor regum illorum ditionem fuisse, quam fuit eodem tempore ditio regum quinque quos oppugnabant. Idcirco autem Chodorlahomor tributum a regibus illis exigebat, quia se pro primogenito gerebat e filiis Sem et Noë, quippe ex Ælam Semi filio primogenito ortum trahens: atque adeo sibi vectigales volebat esse posteros Chanaan; qui potissimam orbis partem, in qua paradisus esset, occupassent. Ex prisca sede ista Elamitæ postea versus ortum progressi constitere ibi, ubi de eorum nomine Elymais regio nomen accepit, temporibus forte Davidis aut Salomonis, vel ante ea ipsa.' *Ed. sec.*

[h] *Seleucia*] Ampla civitas, quæ prius Soloce vocabatur, Σελεύκεια μεγάλη πόλις. Σολόκη δ' ἐκαλεῖτο πρότερον, inquit Strab. lib. XVI. pag. 744. in Elymaide.

[i] *Casyro*] Mss. *Chasiro.*

[j] *Syrtium vice diximus*] Cap. nempe 29. his verbis: 'Persæ Rubrum mare semper accoluere: propter quod is sinus Persicus vocatur: regio ibi maritima, Συρτίβωλος. Vide Notas et Emend. num. 97.

tentia. Namque is Mediam [k] et Parthiam, et Persidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, a septemtrione Tauro, Caucaso, a meridie Rubro mari terminatas patere in longitudinem $\overline{\text{XIII}}$. XX.[l] mill. pass. in latitudinem DCCCXL.[32] [m] prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab oriente Tigri, ab occasu Euphrate, a septemtrione Tauro, a meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum [n] mill. passuum, latitudine CCCLX.

Charax [o] oppidum Persici sinus intimum, a quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur [p] in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin,[q] læva Eulæum, II. mill. pass.[33] laxitate. Conditum est primum ab Alexandro Magno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumque inutilibus ibi relictis, Alexan-

claudente regna ea.—32 Idem codex, *in latitudinem DCCCCL.*—33 *Ileum, II. p.* Chiffl. *Eulæum VI. &c.* Pintian. et cod. Dalec. *Eulæum, III. mill. pass.* Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. Gronov. Harduin.

NOTÆ

[k] *Namque is Mediam*] Hæc iisdem verbis Martian. lib. VI. cap. de India, p. 225.

[l] *$\overline{XIII}$. XX.*] Hoc est, ut Martianus ait, ter et decies viginti millia passuum. Sic porro libri omnes editi, et manu exarati: tum ii quos ipsi inspeximus, tum ii e quibus Martianus exscripsit. At longe discrepant ab iis quos secuti sunt Missi Theodosii, qui Principis ejus jussu terrarum orbem, quaqua patet, dimensi sunt. Eorum hæc oratio est: 'Media, Parthia, Persis, finiuntur ab oriente flumine Indo: ab occidente, flumine Tigri: a septemtrione, monte Tauro: a meridie, mari Rubro. Longitudo M. passuum DCCCCXX. latitudo, CCCCXXI. Juxta Plinium Secundum eadem mensura est.'

[m] *DCCCXL.*] Martianus legit tantummodo, *DCCCXXX.*

[n] *Octingentorum*] Adjiciunt ad eam mensuram centena passuum millia Missi Theodosii: 'Mesopotamia, Babylonia, Chaldæa: finiuntur ab oriente, flumine Tigri: ab occidente, flumine Euphrate: a septemtrione, monte Tauro: a meridie, mari Persico. Longitudo M. pass. DCCCC. latitudo CCCLX. Juxta Plinium Secundum eadem mensura est.'

[o] *Charax*] Χάραξ ad oram intimam sinus Persici conditum oppidum, latere Tigris fluvii orientali. Hinc Geographo Isidoro Characeni cognomen.

[p] *Habitatur*] Charax nimirum oppidum, non Eudæmon Arabia manu facto colle habitatur, ut absurde Solinus accepit, cap. 33. pag. 62.

[q] *Dextra Tigrin*] Nempe si faciem cives obvertant ad austrum, dextra Tigris, læva Eulæus fluere intelligetur.

driam appellari jusserat: pagumque Pellæum, a patria sua, quem proprie Macedonum fecerat. Flumina[r] id oppidum expugnavere. Postea Antiochus restituit quintus regum,[s] et suo nomine appellavit. Iterumque infestatum Pasines Sogdonaci filius,[34] rex finitimorum Arabum, quem Juba Satrapen Antiochi fuisse falso tradit, oppositis molibus restituit: nomenque suum[t] dedit, emunito situ juxta, in longitudinem III. mill. pass. in latitudinem paulo minus. Prius fuit [35] a littore stadiis X. et maritimum etiam ipsa inde portum habuit:[36] Juba vero prodente, L. mill. pass. Nunc abesse a littore CXX. mill. legati Arabum nostrique negotiatores, qui inde venere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus invectæ. Magis id mirum est, æstu longe ultra id accedente non repercussas.[u] Hoc in loco genitum esse Dionysium,[v] terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat,[37] quem ad commentanda omnia in Orientem præmisit Divus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasque res majore

1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Brotier. tacite *II. mill. pass.*—34 '*Iterum quoque infestatum Spationis Suggodonati filius* Chiffl. *Spasinen* vocat Dion, in Vita Trajani, et Stephanus Byzantius, qui hanc urbem ab instauratore *Σπασίνου Χάρακα* vocatam tradidit. Ejus meminit et Josephus I. 7. XX. 2. Vide Leopard. VIII. 2.' *Dalec.*—35 *Primo fuit* Gronov. et al. vett. ante Harduinum. —36 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *et maritimum etiam Ipsanda portum habuit* Pintian. e Tolet. 'Lego: *etiam ipsa tum portum habuit*; vel, *et maritimum jam inde ipsa portum habuit.*' Dalec. *maritimum: etiam inde pseudoporticus habet* Gronov. et edd. vett.—37 'Verbum *constat* in Chiffl. desideratur; optime, si post *præterit*, ante *nec sum oblitus*, *τελείᾳ στιγμῇ* distinguas.' *Dalec.*

NOTÆ

[r] *Flumina*] Tigris et Eulæus, aquarum eluvionibus, seu exundationibus, id oppidum expugnavere.

[s] *Quintus regum*] Ejus nominis quintus, Eupator cognominatus, Antiochi Θεοῦ Ἐπιφανοῦς, *Dei Præsentis*, F.—'Qui et Antiochus Magnus appellatus est, pater Antiochi Epiphanis, sive Illustris, et Nobilis.' *Ed. sec.*

[t] *Nomenque suum*] *Χάραξ Πασινοῦ* appellatur, tum a Ptolem. VI. 3. tum a Marciano Heracl. pag. 48.

[u] *Non repercussas*] Non retractas in mare, vi recedentis æstus.

[v] *Dionysium*] Periegetem ab opere cognominatum: a natali solo Alexandrinum: non illa quidem Ægypti civitate notissima, sed ista obscurioris famæ, quæ Susianæ fuit, et alio nomine Charax est appellata, ut dicemus in Auctorum Syllabo.

filio.[w] Non me præterit, nec sum oblitus, sui quemque situs [x] diligentissimum auctorem visum nobis in introitu hujus operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis, Jubamque regem, ad eundem Caium Cæsarem scriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

XXXII. (XXVIII.) Arabia gentium nulli [1] postferenda, amplitudine longissima, a monte Amano, a regione Ciliciæ

CAP. XXXII. 1 *Arabia gentium nullis* Chiffl.—2 *Ægyptum* Chiffl.—3 *Dein*

NOTÆ

[w] *Majore filio*] Caio Agrippæ natura, Augusti adoptione, filio: cui minor natu frater Agrippæ pariter et Augusti filius Lucius fuit.—'Armeniam rex Parthorum invaserat, Arabum adjutus auxiliis. Ad illud bellum componendum sexagenario major Augustus Caium minorem filium destinavit. Is Arabiæ tumultus composuit, Parthos ad pacem petendam adegit, Armeniis novum regem imposuit. Tacitus Annal. II. 'Jussu Augusti impositus Armeniæ Artavasdes, et non sine clade nostra rejectus. Tum Caius Cæsar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, et præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit.' Velleius lib. II. 'Sensit terrarum orbis digressum a custodia Neronem Urbis: et Parthus desciscens a societate Romana adjecit Armeniæ manum,' &c. De societe Arabum cum Parthis Tullium vide, Famil. Epist. XV. 4. Caio Cæsari illuc proficiscenti victoriam Naso auguratur Arte Am. I. 179. 'Ecce parat Cæsar domito, quod defuit, orbi Addere: nunc, Oriens ultime, noster eris. Parthe, dabis pœnas,' &c. *Addend.* 'Prius ipse Augustus adversus Parthos feliciter dimicarat, teste Virgilio, in fine libri Georg. et Horatio, versu illo, I. Ep. 2. 'Et formidatam Parthis te Principe Romam.' Testis est etiam nummus argenteus, quem jam pridem vidimus apud D. Fontaine, Equitem Anglum, qualem Patinus delineavit in Familiis, p. 40. Hinc caput Augusti nudum exhibet, cum epigraphe, dextro latere: PARTHICVS IMP. sinistro deinde Q. LABIENVS. Sic autem interpretamur: 'Parthicus Imperator.' Augustus scilicet qui A. U. DCCXXIII. Parthos fugavit, Asiamque recepit; ideoque vere Parthicus Imperator fuit. 'Quæstor Labienus.' In aversa nummi parte equus sine sessore est, cum fræno, gerens saccum inanem, pecunia (credo) ærarii militaris in bellum exhausta; absque inscriptione. Nummum hunc qui sic exposuere, 'Quintus Labienus Parthicus Imperator,' multa finxere absurda, quæ refellere non est hujus loci.' *Ed. sec.*

[x] *Sui quemque situs*] Ait se in introitu hujus operis Geographici, hoc est, III. 1. promisisse se secuturum auctores, ut quisque diligentissime situs diceret, in quibus ipse prodebat: nunc eos sequi potius se profitetur, qui bella in iis terris gesta enarraverint.

Commagenesque descendit, ut diximus,[a] multis gentibus eorum deductis illo a Tigrane magno,[b] sponte vero ad mare nostrum[c] littusque Ægyptiacum,[2] ut docuimus:[d] necnon in media Syriæ ad Libanum montem penetrantibus Nubeis,[e] quibus junguntur Ramisi. Deinde Taranei,[f] deinde Patami.[3][g] Ipsa vero peninsula Arabia inter duo maria, Rubrum Persicumque, procurrens, quodam naturæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cœli partem[h] nulla differentia spectat. Hæc quoque in illo situ felix.[4] Populos ejus a nostro mari usque ad Palmirenas solitudines diximus:[i] reliqua nunc peragemus. Nomadas inde,[j] infestatoresque[5] Chal-

Teranei, dein Patami in eodem codice.—4 In eodem codice, *in illo situs felix.* Codd. Dalec. et Vet. ejusdem: *in illo situ. Felix ejus populus. A nostro, &c.*—5 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *nunc inde peragemus Nomadas infestatoresque* Gronov. et edd. ante Harduinum; *nunc peragimus. Nomadas inde infes-*

NOTÆ

[a] *Ut diximus*] Lib. v. cap. 20. et 21.

[b] *Tigrane magno*] Illo Armeniæ ac Syriæ Rege, qui se Regem Regum, ut Nummi docent, et Plutarchus in Lucullo, voluit appellari. Hunc Pompeius devicit, ut dicemus lib. VII.

[c] *Ad mare nostrum*] Mediterraneum.

[d] *Ut docuimus*] Libro superiore, cap. 12.

[e] *Nubeis*] Quatuor hæc Arabum genera eam partem obtinuere olim quæ Deserta vocabatur, nunc *l'Arabie deserte*, ultra Palæstinæ fines. Vide Notas et Emend. num. 98.

[f] *Deinde Taranei*] Has voces non habent Reg. 1. Colb. 1. et 2. At Reg. 2. et Chiffl. *Dein Teranei, dein Patami.*

[g] *Deinde Patami*] Forte Κατάνιοι Arabiæ desertæ juxta Syriam populi, apud Ptolem. v. 19.

[h] *In eandem etiam cœli partem*] Arabia, inquit, peninsula, sicut Italia, inter maria duo procurrit, versus exortum Solis brumalem.

[i] *Solitudines diximus*] Libro superiore, cap. 12. et 21.

[j] *Nomades inde*] Post Palmyrenas solitudines, inquit, sequuntur versus orientem statim Nomades Arabes: atque inde ad meridiem refugiunt, ultra Asphaltiten lacum: deinde Attali, infestatores Chaldæorum, qui ad Euphratem pertinent? Utrosque, Nomadas nimirum et Attalos, claudunt a meridie Scenitæ, quos a Cœle Syria usque ad Euphratem sedes habuisse olim auctor est Eustathius in Dionys. pag. 121. Εἰσὶ Σκηνῖται Ἄραβες περὶ τὰ πέραν Εὐφράτου ἕως Κοίλης Συρίας. Expedire hos populorum situs nititur Salmasius, in Solin. pag. 484. sed conatu irrito. Nobis, Plinioque ipsi, Strabo astipulatur, l. XVI. pag. 767.

dæorum, Scenitæ (ut diximus)[k] claudunt,[6] et ipsi vagi,[l] sed a tabernaculis[m] cognominati, quæ ciliciis metantur,[n] ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum includunt[7] [o] Petram[p] nomine, in convalle, paulo minus duum mill. passuum amplitudinis, circumdatum[q] montibus inaccessis amne interfluente. Abest a Gaza[8] oppido littoris nostri DC. M. a sinu Persico CXXXV. M.[9] [r] Huc convenit utrumque bivium,[s] eorum qui et Syria[10] Palmiram petiere, et eorum

tatoresque Chiffl.—6 Chiffl. *cludunt*. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *sic a tabernaculis, &c.* ' Vet. *mercantur*. Lego: *cognominati ciliciis, quibus metantur*. Vet. *vel castra ponunt, vel metas in agris pro terminis statuunt*.' Dalec.—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *incolunt* Gronov. et edd. vett.—8 *Abest a Begaza* Chiffl.—9 Ita ex codd. suis et Chiffl. Harduinus; ita quoque edd. recentt. *CXXII. M.* edd. vett. et Gronov. ' Si non fuerit duplex Petra, hic certe turbati sunt numeri; et restituendum: *a Gaza .... CXXXV. M. a sinu Persico DC. M.* ut jam monuere Cellarius, Geogr. Antiq. lib. III. pag. 418. et Shaw, *Voyages*, tom. II. pag. 45. Nihil mutavi, quod quidam eruditi viri volunt duplicem fuisse Petram. Et in secundo numero diversi sunt libri. In cod. Reg. 2. *CXXXV. M.* in Reg. 1. *CXXXII. M.* in Editione principe *CXXII. M.*' Brotier.—10 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bi-

NOTÆ

[k] *Scenitæ, ut diximus*] Cap. 30.

[l] *Et ipsi vagi*] Hoc est, et ipsi Nomades quoque. Non omnes Σκηνῖται sunt Nomades: nam Sabæi Scenitæ sunt, aliique plurimi sub tentoriis degunt, sed non vagantur. Hi sedes mutant, ubi libuit, permutantque pabula: inde nomen ipsis. Strab. lib. XVI. pag. 767. Γεωργοὺς agricolas vocat.

[m] *A tabernaculis*] Quæ Græcis σκηναί. Habet hæc quoque Solinus cap. 33. pag. 62.

[n] *Ciliciis metantur*] Ut pelles alii, sic isti cilicia tendunt, ad tabernacula facienda. Cilicia sunt, quæ ex pilis caprarum contexta sunt.

[o] *Oppidum includunt*] Ita Reg. 2. Colb. 1. 2. et Chiffl. Editi, *incolunt*. At 'includendi' verbo, montes, quibus oppidum circumdatur, coli a Nabatæis, eleganti brevitate significat.

[p] *Petram*] Μητρόπολις τῶν Ναβαταίων ἐστὶν ἡ Πέτρα καλουμένη, inquit Strab. lib. XVI. pag. 779. Inde Arabiæ Petrææ nomen.

[q] *Circumdatum*] Strabo totidem verbis loc. cit.

[r] *A sinu Persico CXXXV. M.*] Ita libri omnes. Multis igitur partibus breviore spatio dissidet a sinu Persico Petra, quam a littore mediterranei maris. Et sane hæc ipsa Nabatæa Petra versus Babylonem a Strab. statuitur, lib. XVI. pag. 767. ita tamen ut ab Hiericunte quatuor dierum tantummodo intervallo distaret. Quare in germano illius designando situ Geographorum vulgus errat, Tabulæque omnes, quæ littori nostro propius admovent, a Persico longissime revocant.

[s] *Utrumque bivium*] Eorum scilicet qui Forath, et Characem, littusque

qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluere[11] Omani[t] ad Characem usque, oppidis quondam claris a Semiramide conditis, Abesamide et Soractia. Nunc sunt solitudines.[12] Deinde est oppidum, quod Characenorum regi paret, in Pasitigris ripa,[13][u] Forath nomine, in quod a Petra conveniunt. Characemque inde XII. M. passuum secundo æstu navigant. E Parthico autem regno[14] navigantibus vicus Teredon,[v] infra confluentem[w] Euphratis et Tigris: læva fluminis[x] Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ.[y] Quidam et alia duo oppida longis intervallis Tigri[15] prænavigari tradunt, Barbatiam, mox Thumatam:[z] quod abesse a Petra decem dierum navigatione, nostri negotiatores dicunt, Characenorumque regi parere: et Apamiam[a] sitam, ubi restagnatio Euphratis cum Tigri confluat. Itaque mo-

pont. et Franz. *qui et Syriæ* Gronov. et edd. vett.—11 Ita ex codd. suis et Chiffl. ita quoque edd. recentt. *incoluerunt* Gronov. et al. ante Harduinum.—12 *Besannisa et Soractia nunc sunt solitudines* Chiffl. '*Soroactia* in vulgata lectione habetur.' *Dalec.*—13 Cod. Dalec. *in ipsa Tigris ripa.* Mox, *Fera nomine* Chiffl. Paulo post in Vet. Dalec. *Choraceni: inde XII. M. pass.*—14 Ita ex codd. suis et Chiffl. edidit Harduinus, eumque secuti recentt. *E Parthico enim regno* Gronov. et al. ante Harduin.—15 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Tigris* Gronov. et edd. vett. Mox, cod. Dalec. *pernavigari*. Paulo post, *mox Dumatham, &c.* Chiffl. *mox Thumatam, quod abest a P. d. d. navigatione. Nostri*

NOTÆ

Persici maris petentes, et Syria Palmyram prætergressi, et ab Gaza illuc venere.

[t] *Omani*] Ab Omanitis Ptolemæi, de quibus inferius, longe hi situ disjunctissimi, utrosque nequicquam confundente Ortelio.

[u] *In Pasitigris ripa*] Occidentali latere fluminis, in ipso fere Tigris ostio, ubi Pasitigrin nomen habet. Nunc *Abadan*.

[v] *Teredon*] Τερηδὼν Strab. lib. XVI. pag. 765. Peramplum hodie oppidum *Balsera*, contra Susianam, Parthici regni provinciam.

[w] *Infra confluentem*] Infra eum locum, ubi restagnatio Euphratis cum Tigri confluit.

[x] *Læva fluminis*] Latere fluminis sinistro, facie ad austrum obversa.

[y] *Nomades Scenitæ*] De quibus dictum est proxime.

[z] *Mox Thumatam*] In Notitia Imperii Rom. cap. 22. pag. 37. 'Sub Dispositione Ducis Arabiæ Ala prima Valentiniana Thamathæ' metari dicitur. Ptolem. VI. 7. in Arabia felice Θουμάτα.

[a] *Et Apamiam*] Non Mesenes oppidum, sed Sittacenes: de quo sup. cap.

lientes incursionem Parthos operibus objectis [16] [b] inundatione arceri.

Nunc a Charace [c] dicemus oram Epiphani [17] [d] primum exquisitam. Locus ubi Euphratis [e] ostium fuit: [18] flumen Salsum: promontorium [f] Chaldone: voragini similius, [g] quam mari, per L. M. pass. oræ: flumen Achana: [h] deserta C. M. pass. usque ad insulam Icharam. [19] [i] Sinus Capeus, quem accolunt Gaulopes et Chateni. [20] Sinus Gerraicus. [j]

n. d. *Characenorum regi parere* Vet. Dalec. *nostri* deest in Chiffl.—16 Basiliense exemplar *abjectis*.—17 *Epiphanio* codd. Dalec. et Vet. ejusdem.—18 *Euphratis ostio effluit* margo edd. Dalec. et Gronov.—19 *Barum* Vet. Dalec. et Chiffl. *Tharum* al. ap. Dalec.—20 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *Chareni* Gro-

NOTÆ

[b] *Operibus objectis*] Aggeribus, quibus aquæ arceantur a Chaldæorum ripa, in Parthorum agros eædem effundantur.

[c] *Nunc a Charace*] Vel ab opposito potius Characi littore, et occidentali Tigris Euphratisve ripa.

[d] *Epiphani*] Ptolemæo Ægypti Regi, ejus nominis quinto, Ptolemæi Philopatoris filio.—'Antiocho Syriæ regi, ut mox Plinius ipse dicet.' *Ed. sec.*

[e] *Locus ubi Euphratis*] Namque, ut dictum est superiore cap. Euphratem præclusere Orcheni, et accolæ agros rigantes: nec nisi Tigri defertur in mare. Oram deinceps Plinius persequitur Felicis Arabiæ, quæ orienti Soli obvertitur, ducto itineris initio ab Euphratis ore ad mare Rubrum.

[f] *Promontorium*] Nomen ei esse *Mascat-Saïf*, auctor est Geographus Nubiensis, parte sexta secundi Climatis, pag. 56.

[g] *Voragini similius*] Subintellige, mare. Tres in hoc mari voragines describit Geographus Nubiensis, loc. cit.

[h] *Flumen Achana*] 'In Ms. nostro Parisiensi, *Achanum*. In Tabulis, *Cosan*. Est autem ipsum flumen illud, quod Phisonem Moses appellat in descriptione Paradisi terrestris; et 'flumen Salsum,' quod in hoc Plinii loco proxime antecedit, ipsum est 'flumen Gehon' apud Mosem, eodem loco: ut in tractatu de Paradiso terrestri ostendemus inferius. Hæc duo flumina, Salsum et Achana, annotavit etiam Petrus Bertius in Tabulis suis Geogr. quas delineare conatus est ex Plinii descriptione: et ambo posuit eo ipso situ, quo Gehon et Phison esse Moses prodidit, nosque post Mosem et Plinium: sed fecit ea cursus perbrevis, quod nesciret alterum ex his, Mose ipso auctore, Æthiopiam circuire.' *Ed. sec.*

[i] *Insulam Icharam*] Ἰχάρα et Ἴκαρος Ptolem. VI. 7. Arrian. de Exped. Alex. lib. VII. pag. 487. Ἴκαρος. Geographo Nubiensi, loc. cit. 'Comar.' De ea Priscianus in Periegesi, pag. 382. 'Persicus inde sinus penetratur, et Icaron offert, Insula quæ fertur nimium placere Dianæ.' Ibi Dianæ fanum et Apollinis extitisse auctor est Strab. lib. XVI. pag. 766. et Arrianus loc. cit.

[j] *Sinus Gerraicus*] Ab oppido Ara-

Oppidum Gerra quinque mill. pass. amplitudine, turres habet[k] ex salis quadratis[21] molibus. A littore L. M. passuum, regio Attene.[l] Ex adverso Tylos insula,[m] totidem millibus a littore, plurimis margaritis celeberrima, cum oppido ejusdem nominis: juxtaque altera minor,[n] a promontorio[22] ejus[o] XII. mill. D. pass.[23] Ultra magnas aspici insulas tradunt, ad quas non sit perventum. Hujus ambitum[p] CXII. M. D. passuum, a Perside longius abesse, adiri uno alveo[24] angusto. Insula Asgilia. Gentes: Nocheti, Zurachi, Borgodi, Cataræi, Nomades. Flumen Cynos.[q] Ultra navigationem incompertam ab eo latere[r] propter scopulos

nov. et edd. vett.—21 Chiffl. *quadrati.* Codex manuscriptus Dalecampii: *quadratis mollibus a litore l. regio Artene ex adverso CCCC. mill. passuum. Tylos insula, &c. Atta. Ex a. Tyros* al. ex Ptolem.—22 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem: *altera, in ora promontoria.*—23 Ita ex codd. suis et Chiffl. Harduinus; ita quoque edd. recentt. *XII. mill. pass.* Gronov. et al. vett.—24 Cod. Dalec.

NOTÆ

biæ Gerra cognominatus. Thus Gerræum a Nicandro laudatur, Γεῤῥαίης λιβάνοιο χύσιν, κ. τ. λ. Ubi Scholiastes, Γεῤῥαίης. Ἀραβικῆς. Γέῤῥα γὰρ πόλις τῆς Ἀραβίας. Chaldæorum juris fuisse auctor est Strabo loc. cit.

[k] *Turres habet*] Et domos, ἁλίνας τὰς οἰκίας, inquit Strab. lib. XVI. pag. 766. Vide quæ dicturi sumus XXXI. 39.

[l] *Regio Attene*] Nomen habet ab Ἄττα κώμη, cujus meminit Ptolem. VI. 7. ultra Gerræos, versus Rubrum mare. Incolas Αἰταιεῖς vocat, mendose, pro Ἀτταεῖς.

[m] *Tylos insula*] Τύλος Ptolemæo loc. cit. Hanc ab Euphratis ostio noctis et diei unius cursu distare scribit Arrian. Exped. Alex. lib. VII. pag. 488. Contra Eratosthenes, qui Τύρον vocat, apud Strab. loc. cit. ut et Artemidorus apud Steph. dissitam a Teredone scribit decem dierum navigatione: unius, a promontorio quod est apud Macas, hoc est, a faucibus Persici sinus. Hodie *Queximi.*

[n] *Altera minor*] Vel altera Tylos, ut Bochartus existimavit, Geogr. Parte II. lib. I. cap. 45. pag. 766. vel altera insula, cujus nomen Ἄραδος a Strab. et Ptolemæo locis cit. fuisse perhibetur. Nempe ut in Phœnice, sic in mari Persico, unde Phœnices profecti, duas magni nominis insulas, Tyrum et Aradum, extitisse volunt: unde coloniæ in Phœnicen deductæ. Strab. lib. XVI. pag. 766. Tylos minor a majore X. tantum M. P. distabat, teste Plin. XII. 22.

[o] *A promontorio ejus*] Hoc est, a Tyli majoris promontorio.

[p] *Hujus ambitum*] Nempe minoris illius insulæ, hoc est, Aradi.

[q] *Flumen Cynos*] Κυνὸς ποταμὸς, hoc est, Canis flumen. Existimo esse 'Larem' Ptolemæi VI. 7. Arabum *Falg*, apud Geogr. Nub. pag. 54.

[r] *Ab eo latere*] Latere Arabiæ orientali, extra sinum Persicum.

tradit Juba, prætermissa mentione oppidi Omanorum[s] Batrasabbes,[t] et Omanæ,[u] 25 quod priores[v] celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ et Athanæ,26 quæ nunc oppida maxime celebrari a Persico mari nostri negotiatores dicunt. A flumine Canis, ut Juba tradit, mons adusto similis. Gentes Epimaranitæ.[w] Mox Ichthyophagi:[x] insula deserta: gens, Bathymi.27 Eblitæi montes, insula Omœnus. Portus Machorbæ, insulæ Etaxalos, Onchobrice: gens, Chadæi. Insulæ sine nominibus multæ: celebres vero, Isura, Rhinnea, et proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ[y] literis incognitis. Goboëa portus, Bragæ insulæ desertæ. Gens Thaludæi.28 Dabanegoris regio. Mons Orsa cum portu. Sinus Duatus, insulæ multæ. Mons Tricoryphos.[z] Regio Cardalena, insulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Littus Hammæum, ubi auri metalla. Regio Canauna; gentes Apitami, Gasani. Insula Devadæ. Fons Goralus. Insulæ 29 Calæu[a] et Amnamethu. Gens Darræ.[b] Insulæ:

---

udiri modo alveo. Mox, *Insula Asclie* Chiffl.—25 *Omanorum Batrasauenes et Ommamæ* Chiffl.—26 *Homæ et Altanæ* in eodem codice.—27 Gronov. *gentes Bathymi.*—28 *Gens Caludæi* Vet. Dalec.—29 *Fons Goralus, Garpheti, Ins.*

NOTÆ

[s] *Omanorum*] Qui Ptolemæo VI. 7. Ὀμανῖται.

[t] *Batrasabbes*] Forte rectius, *Petræ Sabes.* Nam Omanorum regiam *Hagiar* vocitatam esse, hoc est, Petram, auctor est Geographus Nubiensis, parte VI. secundi Climatis, pag. 54.

[u] *Et Omanæ*] Stephanus: Ὄμανα πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Persidi ascribit auctor Peripli maris Erythræi: ἐμπόριον τῆς Περσίδος ἡ λεγομένη Ὄμμανα.

[v] *Quod priores*] Vetustiores Geographi.

[w] *Epimaranitæ*] Maranitas Strabo cum Gerræis, de quibus supra, copulat lib. XVI. pag. 776. quorum hi coloni videntur Epimaranitæ idcirco dicti.

[x] *Ichthyophagi*] Horum in hoc ipso tractu apud Ptolem. quoque mentio, VI. 7. Ad Macas usque pertinere ait, de quibus mox dicetur.

[y] *Stelæ lapideæ*] Στῆλαι *pilæ* sunt, seu *columnæ.*

[z] *Tricoryphos*] A triplici vertice nomen effictum. Ibi tria fuisse miræ celsitatis Deorum fana refert Diod. Sic. Bibl. lib. III. pag. 178. Littoris Hammæi, et Γασανδῶν idem meminit, pag. 179. Insula 'Deceadæ.' Philostorgio cognita, cui Διβοῦ dicitur.

[a] *Insulæ Calæu*] Καλαίου νῆσοι. Vide Notas et Emend. num. 99.

[b] *Gens Darræ*] Stephanus: Δάῤῥαι, ἔθνος πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. *Dar-*

Chelonitis,[c] Ichthyophagon multæ, Eodanda deserta, Basag, multæ Sabæorum. Flumina: Thamar, Amnon: Insulæ Dolicæ. Fontes: Daulotes, Dora.[d] Insulæ: Pteros, Labatanis,[30] Coboris, Sambracate, et oppidum eodem[e] nomine in continenti. A meridie insulæ multæ,[f] maxima Camari.[g] Flumen, Mysecros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabæi. Insulæ multæ. Emporium eorum Acila,[31][h] ex quo in Indiam navigatur. Regio, Amithoscuta: Damnia. Mizi majores et minores, Drimati. Naumachæorum[i] promontorium contra Carmaniam est. Distat quinquaginta[32] mill. pass. Mira res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Mesenæ præpositum, ibi vicisse eodem die classe, æstuque reverso iterum equitatu contra Persas dimicantem, et gemina tropæa eodem in loco Jovi ac Neptuno statuisse.

Insula in alto[j] objacet Ogyris, clara Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente CXXV. mill. passuum, circuitu

Gronov. et edd. vett. sed ex codd. fide vocem *Garpheti* expunxit Harduinus, eumque secuti recentt. *Fons Coralus, &c.* Franzius. Mox, pro *Calæu*, quod ex emendatione Harduini exhibent edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Alaca* habet Vet. Dalec. *Aleu* Gronov. et al. vett.—30 Ita ex codd. suis et Chiffl. emendavit Harduinus eumque secuti recentt. *Labanis* edd. ante Harduinum.—31 *Acil* Chiffl. *Ocole* Ptolemæo.—32 *Naumacheorum p. c. Carmaniam distat quinque* Chiffl. *Macæ. Horum promontorium* Gronov. et edd.

NOTÆ

rhæ, populi juxta mare Rubrum. A Ptolemæo præpostere locantur in Arabico sinu.

[c] *Chelonitis*] Χελωνῖται, νῆσος ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, Stephanus pag. 718.

[d] *Dora*] Huic fonti cognominem insulam in Persico sinu Stephanus locat: Δῶρα, νῆσος ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ.

[e] *Et oppidum eodem*] A quo myrrha Sembracena cognominatur XII. 36. Sabæorum oppidum fuisse dicitur ibidem, mari proximum. Scenitarum scilicet Sabæorum, de quibus statim dicetur.

[f] *A meridie insulæ multæ*] Ultra sinus Persici angustias.

[g] *Camari*] Καμαρηνοὶ νῆσοι Ἀραβίων, Stephano.

[h] *Acila*] Non est Ocelis vel Ocila, de quo cap. 26. Illud enim Arabici sinus, et Gebanitarum juris emporium fuit: istud Scenitarum Sabæorum, Persico mari, quam Arabico propius.

[i] *Naumachæorum*] Mela III. 8. 'Arabiæ felicis majorem,' inquit, 'Sabæi tenent partem: ostio proximam, et Carmanis contrariam Macæ.' Vide quæ de Carmaniæ promontorio diximus cap. 26.

[j] *Insula in alto*] Hodie *l'Isle Mazira.* Vide Notas et Emend. num. 100.

CXII. mill. D. passuum.[33] Nec minus altera clara in Azanio mari[k] Dioscoridu,[34][l] distans a Syagro[m] extimo promontorio CCLXXX. mill. passuum.

Reliqui in continente a Noto[n] etiamnum Ausaritæ:[o] inde in montes VIII. dierum[35] transitus. Gentes:[p] Larendani, Catabani, Gebanitæ[q] pluribus oppidis, sed maximis, Nagia, et Tamna[r] templorum LXV. Hæc est amplitudinis significatio. Promontorium,[s] a quo ad continentem Troglodytarum[t] L. mill. pass. Toani, Ascitæ,[36][u] Chatramo-

ante Harduinum.—33 Chiffl. *CXX. p. circuitur CXII. d. pass.* Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CXXV. mill. pass. circuitu CXII. M. passuum.*—34 *Dioscuriada* Vet. Dalec. *Dioscynidia* codd. Dalec. *Dioscurias* al. ap. Dalec.—35 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *a noto etiamnum Autaride, in montes VII. dierum* Gronov. et edd. vett.—36 *Acchitæ* edd. ante Harduinum. Mox, *Cattamotitæ* Chiffl. Paulo post, Gronov. et edd.

NOTÆ

[k] *Azanio mari*] De quo cap. 28. et 34.

[l] *Dioscoridu*] Auctori Peripli maris Erythræi, ἡ Διοσκορίδου καλουμένη νῆσος. Hanc ille pluribus describit. In Rubro mari a Ptolemæo locatur VI. 7. ἡ Διοσκορίδου νῆσος. Stephanus: ἔστι καὶ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ νῆσος Διοσκορίδου. Hodie *Zocotora.*

[m] *A Syagro*] Σύαγρος ἄκρα Ptolemæo loc. cit. et Auctori Peripli, promontorium illud est quod in australis Arabiæ latere medio longissime procurrit versus exortum Solis hybernum. Hodie *Cap de Fartach.*

[n] *A Noto*] A meridie: ut supra, 'a meridie insulæ multæ.'

[o] *Ausaritæ*] In hac ipsa meridionali Arabiæ ora, inter Syagrum promontorium, sinumque Persicum, Αὔσαρα πόλις Ptolem. VI. 7. unde myrrha Ausaritis dicta apud ipsum Plin. XII. 36. Vide Notas et Emend. num. 101.

[p] *Gentes*] Sedes his gentibus olim fuere a media ferme ora lateris Arabiæ meridionalis, ad fretum usque Arabicum, cui nomen est hodie, *le Détroit de la Mecque, ou de Bebelmandel.* Vide Notas et Emend. num. 102.

[q] *Catabani, Gebanitæ*] Catabanis Gebanitæ, aut Gebanitis vice versa contributi Catabani videntur: cum idem oppidum Tamna, quod Gebanitis Plinius arrogat, tum hoc loco, tum XII. 33. Catabanensium regiam fuisse doceat Eratosthenes apud Strab. l. XVI. p. 768. Καταβανεῖς porro ad angustias fretumque Arabici sinus pertinuisse idem est auctor: Καταβανεῖς καθήκοντες πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ingenti errore ad fauces Persici sinus eos locante Ptolem. VI. 7.

[r] *Et Tamna*] Τάμνα Eratosth. loc. cit. Plinio XII. 33. *Thomna.* Stephanus ex Alexandro Polyhistore: Τάμνα, πόλις Ἀραβική. Ptolem. loc. cit. Θούμνα.

[s] *Promontorium*] Syagrum nempe, de quo dictum est proxime.

[t] *Troglodytarum*] In Africæ littore, quod contra Arabiam est.

[u] *Ascitæ*] Ἀσκῖται Ptolem. VI. 7. juxta Syagrum promontorium: παρὰ

titæ,[v] Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agræi,[w] Cerbani.[x] Sabæi[y] Arabum propter thura clarissimi, ad utraque maria[z] porrectis gentibus. Oppida eorum in Rubro littore: Marane,[a] Marma, Corolia, Sabatha:[37] [b] intus oppida, Nascus,[c] Cardava, Carnus, et quo merces odorum deferunt, Tomala. Pars eorum [d] Atramitæ,[e] quorum caput Sabota,[38] [f] LX. templa muris includens. Regia tamen omnium[g] est Mariaba. Sinum obtinet[h] XCIV. millibus pass. refertum insulis odo-

vett. *Agrei.*—37 *Sabatra* Gronov. *Sabota* al.—38 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Sobotale* Gronov. et edd.

NOTÆ

δὲ τὸν Σύαγρον τὸ ὄρος μέχρι θαλάσσης, 'Ασκῖται. Prius *Acchitæ* perperam legebatur: quod tamen secutus est Ortelius, qui Plinii Ascitas cum 'Αγχίταις Ptolemæi et nomine perperam et situ confundit.

[v] *Chatramotitæ*] Χατραμωτίτης χώρα πλησίον τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, inquit Stephanus. Catabanensibus ad orientem objacere auctor est Strab. lib. XVI. pag. 768. oppidumque eorum Καβάτανον.

[w] *Agræi*] 'Αγραίους ἔθνος 'Αράβιον ex Strab. lib. XVI. pag. 767. appellat Stephanus.

[x] *Cerbani*] Stephano Κερδανῖται, ἔθνος τῆς εὐδαίμονος 'Αραβίας. An ex Stephano Plinius, aut versa vice Stephanus ex Plinio corrigendus? Plinius, hac ipsa sect. iterum Cerbanos appellat.

[y] *Sabæi*] Hinc ad Salomonem accessisse Reginam, Philostorgius III. 4. aliique viri docti scribunt. Favet horum opinioni, quod Sabæis fœminæ semper imperitaverint. Claudianus in Eutrop. lib. I. 'Medis, levibusque Sabæis Imperat hic sexus.' Iidem propter thura clari: nam, ut Maro cecinit: 'Solis est thurea virga Sabæis.'

[z] *Ad utraque maria*] Arabicum et Rubrum.

[a] *Marane*] Cujus incolæ Μαρανεῖς Diodoro Sic. Bibl. lib. III. pag. 176. Μαρανῖται Strab. lib. XVI. pag. 776.

[b] *Sabatha*] Sive *Sabota*, ut mox dicetur: idem enim oppidum est, Atramitarum in Sabæis caput. Σάββαθα μητρόπολις, auctori Peripli maris Erythræi. Festus Avienus, in Descript. Orbis, pag. 1145. 'Minæi, Sabatæque tenent.'

[c] *Nascus*] Νάσκος μητρόπολις, Ptolem. VI. 7.

[d] *Pars eorum*] Sive, pagus eorum, ut dicemus XII. 31.

[e] *Atramitæ*] 'Αδραμῖται Ptolem. VI. 7. Hinc myrrha Atramitica XII. 36.

[f] *Sabota*] Plinius ipse XII. 31.

[g] *Regia tamen omnium*] Sabæorum scilicet, et Atramitarum. Strab. lib. XVI. p. 768. Σαβαίων μητρόπολις Μαριάβα. Et ex Strab. Stephanus, pag. 413. Quæ vis huic voci subsit, mox Plinius ipse aperiet. Porro quæ Mariaba Plinio, hæc Ptolemæo Σάβη.

[h] *Sinum obtinet*] Atramitis regio, inquit, Arabico sinui ab ejusdem faucibus, per XCIV. pass. millia prætenditur.

riferis. Atramitis in mediterraneo junguntur Minæi:[i] mare accolunt et Elamitæ,[j] oppido [39] ejusdem nominis. Iis juncti Cagulatæ. Oppidum Siby,[40] quod Græci Apaten[k] vocant. Arsi,[l] Codani, Vadei, oppido[41] magno:[m] Banasasæi, Lechieni:[n] Sygaros[o] insula, quam canes non intrant, expositique circa littora errando moriuntur. Sinus intimus,[p] in quo Leanitæ, qui nomen ei dedere. Regia eorum[q] Agra, et in sinu[r] Læana, vel, ut alii, Ælana.[s] Nam et ipsum sinum nostri Ælaniticum scripsere, alii Ælenaticum, Artemidorus Aleniticum,[t] Juba Læaniticum. Circuitus Ara-

vett.—39 Ita Harduin. 1. ut et ex codd. suis et Chiffl. restituit Brotier. *oppida* codd. Harduini; item edd. Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *oppidum* Gronov. et edd. ante Harduinum. Mox, *Iis junguntur* codd. Dalec. et Vet. ejusdem.—40 *Oppidum Sibi* Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *O. Siby* edd. vett. item Elz. Gronov. et Harduin. 1. Mox, *Appoten vocant* Vet. et cod. Dalec.—41 Ita ex codd. Harduinus et recentt. *Arsicodani, Vadei cum oppido* Gronov. et edd. vett. *cum* deest in codd. Dalec. et Vet. ejusdem. Chiffl. ita locum hunc totum legit: *Arsi, Codani, Baræi oppido magno Barasasa et Læchiceni Syagros insulam canes non intrant, &c.* Basiliense exemplar etiam *Sya-*

NOTÆ

[i] *Minæi*] De quibus rursum inferius.

[j] *Elamitæ*] Forte Elaitæ, ab Αἴλου κώμη, quam in hoc ipso tractu Ptolem. agnoscit VI. 7. Vel ipsi potius Leanitæ, de quibus mox.

[k] *Græci Apaten*] Ἀπάτην, quæ vox *fraudem* sonat. Incolæ Apatæi, quos Ναπαταίους mendose, ut arbitror, vocat Ptolem. VI. 7. juxta Vadenos, de quibus mox dicemus.

[l] *Arsi*] Ptolem. VI. 7. Ἄρσαι.

[m] *Vadei oppido magno*] Quod Ptolemæus loc. cit. Βαδέου βασίλειον, Vadei regiam, nuncupat. Regionis incolæ, in mediterraneo, Οὐαδηνοί.

[n] *Lechieni*] Ita libri omnes. Λαιηνοὺς Ptolemæus Vadenis jungit, de quibus dictum est proxime.

[o] *Sygaros*] Ita R. 2. At R. 1. *Stagnos*. Delicias facit Frobenius, qui *Syagros* scribit: promontorii nomine, quod in Arabiæ latere australi in mare procurrit, cum insula intimi fere sinus Arabici communicato.

[p] *Sinus intimus*] Ultimus est sinus Arabici mucro, qua vergit in exortum Solis, et Arabiam Petræam.

[q] *Regia eorum*] In ora sinus Arabici, seu Ælanitæ posita. Stephanus: Ἔγρα, πόλις Ἀραβίας, πρὸς τῷ Αἰλανίτῃ κόλπῳ. Alia hæc ab Egra Ptolemaica, Plinianaque, de qua inferius inter oppida mediterranea dicemus.

[r] *Et in sinu*] Insulæ instar, aut peninsulæ, mari circumdata.

[s] *Ut alii, Ælana*] Philostorgio Ἀειλὰ, III. 6. Stephano, aliisque, Αἴλανον. Notitia Imperii sub Duce Palæstinæ, *Aila*. Unde et Petrus Ailensis, in Conc. Nic. I. inter Episcopos Palæstinæ. Strab. lib. XVI. pag. 768. Ἔλανα.

[t] *Artemidorus Aleniticum*] Elaniticum potius, ex Agathemero, qui Artemidori epitomen fecit, Geogr. I. 3. Ἐλανιτικόν. Tantam attulit in ea voce scripturæ inconstantiam, Arabum,

biæ [u] a Charace Læana colligere proditur quadragies septies [42] centena LXV. M. Juba paulo minus XL.[v] putat. Latissima est a septemtrione inter oppida Heroum et Characem.

Nunc et reliqua mediterranea ejus dicantur. Nabatæis [w] Thimaneos [x] junxerunt veteres: nunc sunt Taveni,[y] Suelleni, Arraceni,[z] Areni :[43] oppidum,[a] in quo omnis negotiatio

gros. Gronov. et edd. vett. *Barasei, Lichenia, Sygaros, &c.*—42 Ita ex codd. Harduinus; item Miller. et Bipont. *XLVII.* Franz. *quadragies octies* Gronov. et edd. vett. *XLVI.* margo edd. Dalec. et Gronov. *LXVI.* Chiffl.—43 Ita ex codd. suis, Chiffl. et edd. antiquiss. Harduinus in editione secunda. *Sarraceni, Arra oppidum, &c.* Harduin. 1. *Surraceni.* '*Arra oppidum* Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. et Gronov. *Sarraceni, Arareni, &c.* Vet. Dalec. Margo edd. Dalec. et Gronov. *Thabani, Suallini, Ana-*

NOTÆ

Syrorum, Hebræorumque varius efferendi modus, quem affert Bochartus, parte II. Geogr. I. 44. p. 761. Strab. loc. cit. Ἐλανίτης μυχός.

[u] *Circuitus Arabiæ*] Facta navigatione a Charace, quod oppidum Tigris ostio adjacet, per maria tria, Persicum, Rubrum, Arabicumque, ad intimum usque hujus sinum, oppidumque Læana.

[v] *Paulo minus XL.*] Hoc est, paulo minus quadragies centenis, scilicet per viarum navigationumque compendia.

[w] *Nabatæis*] Quorum oppidum Petra, ut dictum est superius hoc ipso cap.

[x] *Thimaneos*] Βυθημανέους vocat Agatharchides de Rubro Mari, cap. 45. p. 1368. apud Photium in Bibl. cod. 250.

[y] *Taveni*] Hi sunt de quibus Bardesanes apud Euseb. Præpar. lib. VI. pag. 277. Ταϊνοὶ, (forte pro Ταουϊνοὶ,) Σαρακηνοί.

[z] *Arraceni* [*Sarraceni*] Eu quorum nomen ante Marci Imp. tempora innotuisse negat Jac. Gothofredus, p. 9. in Notis ad Ἐξήγησιν Anonymi, quem in lucem edidit. Eu quorum mentionem a Ptolemæo primum factam affirmat, quem juniorem idcirco facit, quam vulgo creditur. Cum tamen Plinius et Imperatore Marco, et Ptolemæo longe vetustior, Sarracenorum diserte meminerit. Gothofredus Scaligerum in Notis ad Eusebii Chron. secutus est, qui erranti præivit. Porro iidem Sarraceni, sibilo demto, qui ei voci præfigitur, Arraceni prioribus dicebantur: unde et Arra oppidum eorum, de quo statim dicemus. Pertinere hos ad Arabiam felicem Dioscorides significat, dum myrrham commendat Saracenicam.—'*Arraceni*] *Sarraceni* quidem habet edit. Basil. a. 1535. et aliæ eam secutæ. Sed retinenda vetus lectio, quam exhibent editt. priores omnes, et libri Mss. atque in his quidem duo e nostris: *Suelleni, Araceni,* (al. *Arraceni,*) *Areni: oppidum, in quo omnis, &c.* Nunc nomen Saracenorum dicitur esse in oriente incognitum. De falsa originatione vocis Saraceni ex Σάῤῥα κένην, vide Cotelerium, in Monum. Eccl. Gr.' *Ed. sec.*

[a] *Areni:* [*Arra*] *oppidum*] Ἄῤῥη κώ-

convenit. Hemuatæ, Analitæ:[b] oppida, Domatha,[c] Egra:[d] Thamudeni,[e] oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Carriata:[44][f] Achoali, oppidum Phoda: ac Minæi,[g] a rege Cretæ Minoë (ut existimant)[h] originem trahentes: quorum Charmæi:[i] oppidum XIV. mill. pass. Maribba Baramalacum,[45][j] et ipsum non spernendum: item Carnon.[k] Rhadamæi,[46] et horum origo Rhadamanthus putatur frater

geni, oppidum in quo negotiatio ei convenit. Hemnatæ, Analitæ: oppida Domata, Hægra, &c. Pro *Egra* Vet. Dalec. *Egeata. Domada, Egra* Gronov. et edd. ante Harduin.—44 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Chariati* Gronov. et edd. vett. *Cariaatta* Chiffl.—45 'Ita Mss. et Editio princeps. Male emendatum in recentioribus editionibus, *Mariaba:* aliud est oppidum, de quo mox infra. *Baramalacum* autem dicitur, quod ibi esset palatium regum.' *Brotier. Mariaba Baramalacum* Gronov. et al. vett. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Marriba Pulmalachum* Chiffl.—46 Ita ex codd. suis et Chiffl. emend. Harduinus, eumque secuti Miller. Bipont. et Franz.

NOTÆ

μη in mediterraneis Arabiæ oppidis a Ptolemæo quoque censetur VI. 7. Sarracenorum, ut apparet, caput. Cave porro confundas Arram cum Areopoli, de qua in Notitia Romani Imp. Hæc enim Arabiæ Petrææ: Arra, Felicis.

[b] *Analitæ*] An Acalitæ, ab Ἀκάλη mediterraneo oppido apud Ptolemæum loc. cit.

[c] *Domatha*] Ita Mss. omnes, Colb. 1. 2. &c. non *Domada*, ut editi. Familiaris ille verborum casus in Arabicis nominibus: Sabotha, Badanatha, &c. Δουμάτιοι τῆς Ἀραβίας incolæ appellantur a Porphyrio, apud Euseb. Præpar. lib. IV. p. 156.

[d] *Egra*] Ἔγρα mediterraneum Arabiæ oppidum Ptolem. VI. 7.

[e] *Thamudeni*] Θαμυδηνοὶ Ptolemæo loc. cit. Θαμουδηνοὶ Agatharchidi, loc. cit. cap. 47. p. 1369. et Diodoro Sic. Bibl. lib. III. p. 177. In Notitia Dignitatum Imp. Rom. cap. 18. sub Dispositione Comitis rei militaris per Ægyptum, 'Equites Sarraceni Thamudeni.' Stephano Θαμουδᾶ lacus Nabathæis Arabicus vicinus.

[f] *Oppidum Carriata*] Χαριάθα Ptolem. lib. VI. inter mediterraneas felicis Arabiæ civitates.

[g] *Ac Minæi*] Μιναῖοι μέγα ἔθνος, gens magna, inquit Ptolem. loc. cit. Hinc myrrha Minæa Plin. XII. 36. et thus Minæum, cap. 30.

[h] *Ut existimant*] Tam vere scilicet a Minoë Cretensi Minæi nomen sortiti sunt, quam vicini Minæis Rhadamæi a Rhadamantho. Eo Mythologos adduxit similitudo nominum, ut Minoëm in Arabiam usque veherent. Id tamen Stephanus existimavit, verbo Μινώα.

[i] *Quorum Charmæi*] Subintellige, pars, vel pagus: ut Atramitæ superius pars Sabæorum dicti.

[j] *Baramalacum*] Mariaba communis est, ut mox dicemus, plurium civitatum in hac regione appellatio: hujus peculiaris Baramalacum, quæ vox ab Hebræo deducta, *Regum palatium*, significat, a בירה et מלכ.

[k] *Item Carnon*] Κάρνα Ptolem. VI. 7. inter oppida Arabiæ mediterranea. Stephano, Κάρνανα, πόλις Μιναίων, ἔθνος πλησίον ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Κάρνα

Minois. Homeritæ,[l] Massala [m] oppido. Hamirei, Gedranitæ,[47] Ampræ, Ilisanitæ, Bachilitæ, Sammei,[n] Amathei cum oppidis Nessa [o] et Cennesseri. Zamareni cum oppidis Saiace,[p] Scantate, Bacascami. Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant.[q] Autei et Ravi, Gyrei et Mathatæi. Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus,[48] oppido XX. mill. passuum, in quo fons Emischabales, quod significat camelorum oppidum. Ampelone [49] colonia [r] Milesiorum. Actrida oppidum: Calingii, quorum Mariaba oppidum significat dominos [s] omnium. Oppida: Pallon, Murannimal [50] juxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes: Agrei, Ammonii.

Rhamnei Basil. *Rhammei* Gronov. et al.—47 *Sannei, Chantacæ Bastiæ. Harma oppidum* Vet. Dalec. *Phryæi, Hyrsanitæ, Bachylitæ, Samnei, Amaitrei, oppidis Nessa et Chennæsæri, Zamerini oppidis Sagiatta Canthace, Bucas Chamiri. Phearina oppidum* Chiffl.—48 *Autæi et Brani Cyrei Elmata eis oppido XX. p. Chodæ, Lathuri in montibus* Chiffl.—49 *Amyclomei* Vet. Dalec.—50 Ita codd. ap. Brotier. item edd. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Lugd. 1606. Dalec. Elz. et Gronov. *Urannimal* cod. Dalec. quod receperunt Harduin. in

NOTÆ

quoque Strab. lib. XVI. pag. 768.

[l] *Homeritæ*] Pars item Sabæorum, unde et a quibusdam scriptoribus cum Sabæis confusi. Ὁμηρίτας ad Rubrum usque mare, uti et Sabæos, pertinere ait Ptolem. loc. cit.

[m] *Massala*] Quod apud Ptolem. inter oppida mediterranea Felicis Arabiæ, Μασθάλα scribitur.

[n] *Sammei*] Forte *Sameni*, de quibus Stephanus, pag. 584. Σαμηνοὶ, Νομάδων Ἀραβίων ἔθνος.

[o] *Cum oppidis Nessa*] Agatharchides de Rubro Mari, cap. 45: apud Phot. cod. 250. pag. 1368. Νῆσσαν ait nomen habuisse, ἀπὸ τῆς τοῦ ζώου πολυπληθίας, *ab anatum multitudine*. Sed diversa hæc fortassis a Pliniana Nessa: illi enim locus ita appellatur longissime mari prætentus. Oppidum Plinio mediterraneum: a quo ipsa forte ora nomen acceperit.

[p] *Saiace*] Forte Σοάκα Ptolemæi, in mediterraneis Felicis Arabiæ oppidis.

[q] *Hordeum appellant*] Vocabulo prorsus barbaro, quod nec Hebræos fontes, nec Arabicos sapit: uti et ea, quæ proxime sequitur, *Emischabales*.

[r] *Ampelone colonia*] Quoniam Milesios eo colonos deduxere Persæ. Eadem Ampe dicta Tzetzæ et Stephano. Vide Notas et Emend. num. 103.

[s] *Significat dominos*] Ab verbo רבא, quod dominari significat, fit מרב *Marub*, quod locum vel tempus dominationis sonat. Itaque מרב Arabiçe sedes dominantium erit, sive, quod idem est, metropolis civitas. Quare primariis urbibus communis, ut diximus, hæc appellatio fuit.—'Non est ea vox, in hac significatione, Arabici sermonis hodierno usu recepti.' *Ed. sec.*

Oppidum Athenæ,[51] Caurarani, quod significat ditissimos armento: Coranitæ, Cæsani, Choani.[t] Fuerunt et Græca oppida, Arethusa, Larissa, Chalcis: deleta variis bellis.

Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus[u] ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius[v] prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus, qui ante scripserunt, Negram,[w] Amnestum, Nescam, Magusam,[x] Tammacum, Labeciam, et supra dictam Mariabam,[52][y] circuitu VI. mill. pass. Item Caripeta,[z] quo longissime processit. Cetera explorata retulit: 'Nomades lacte[a] et ferina carne vesci: reliquos vinum, ut Indos,[b] palmis exprimere, oleum sesamæ. Numerosissimos esse Homeritas: Minæis fertiles agros palmetis arbustisque, in pecore divitias. Cerbanos et Agræos[53][c]

edd. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Uramnimal* Editio princeps.—51 *Athene* Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. Paulo post, Gronov. *Calcis* pro *Chalcis.*—52 Chiffl. *qui ante scripserunt, Negranan, Nestum, Neescan, Masugum, Caminacum, Laba etiam, et supra dictam Maribam.* Gronov. *qui a. s. Egram, Annestum, Escam, &c.* Paulo post, in eodem codice, *Item Caripetam.*—53 Vet. et cod. Dalec. *divites. Cembanus et Arios:* Gronov. et edd. ante Harduinum: *divi-*

NOTÆ

[t] *Choani*] Ovid. Met. v. 165. 'Choanius Molpeus, dextra Nabatæus Ethemon.' Sic enim legendum, non 'Chaonius.'

[u] *Ælius Gallus*] Αἴλιος Γάλλος, Ægypti Præfectus, Straboni familiaris, qui de ejus expeditione Arabica multa scriptis consignavit lib. II. pag. 118. lib. XVI. pag. 780. et lib. XVII. pag. 619. Ælium Largum Dio appellat lib. LIII. pag. 516. insigni hallucinatione.

[v] *Augusti filius*] Agrippæ, ut diximus sup. cap. natura, adoptione Augusti filius.

[w] *Negram*] Ita Mss. omnes. Prius, *Egram, Annestum, Escam.* At Egræ superius habita mentio est.

[x] *Magusam*] Μαργουσαῖοι cives a Bardesane appellantur apud Euseb. lib. VI. Præpar. pag. 275.

[y] *Mariabam*] Calingiorum oppidum.

[z] *Item Caripeta*] Mss. omnes, *Caripetam.* Auctor est Dio loc. cit. pag. 517. Ælium Largum (Gallum voluit dicere) usque Athlula, insigne oppidum, bellum protulisse, μέχρι Ἀθλούλων.

[a] *Nomades lacte*] Camelorum lacte et carnibus, teste Artemidoro apud Strab. lib. XVI. pag. 777. Γαλακτοπόται idcirco dicti, apud Columell. VII. 2. pag. 249.

[b] *Ut Indos*] Plinius XIV. 19. ubi de vinis factitiis: 'Primum,' inquit, 'e palmis, quo Parthi, et Indi utuntur, et Oriens totus.' Et XV. 7. de oleo factitio: 'Indi ex castaneis, et sesama, atque oryza facere dicuntur.' Adi et Strab. lib. XVI. pag. 783.

[c] *Cerbanos et Agræos*] Vide Notas et Emend. num. 104.

armis præstare, maxime Chatramotitas. Carreis[54] [d] latissimos et fertilissimos agros. Sabæos [e] ditissimos sylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis: mellis ceræque proventu.' De odoribus suo dicemus [f] volumine. Arabes [g] mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterquam in superiore labro. Aliis et hæc intonsa: mirumque dictu, ex innumeris populis pars æqua [55] [h] in commerciis, aut latrociniis degit: in universum gentes ditissimæ, ut apud quas maximæ opes Romanorum Parthorumque subsistant, vendentibus quæ e mari aut sylvis capiunt,[56] nihil invicem redimentibus.

XXXIII. Nunc [1] reliquam oram Arabiæ contrariam persequemur. Timosthenes totum sinum quatridui navigatione in longitudinem taxavit, bidui in latitudinem, angustias VII. mill. D. passuum.[2] [i] Eratosthenes ab ostio $\overline{\text{XIII}}$. mill. in quamque [j] partem. Artemidorus Arabiæ latere $\overline{\text{XVII}}$. quinquaginta [k] mill.[3]

(XXIX.) Troglodytico vero $\overline{\text{XI}}$. XXXVII. D. pass.[4] Pto-

tias. Cembanos et Arios.—54 *Caræis* Gronov. et edd. ante Harduinum.—55 Vet. et codd. Dalec. *pars coæqua.*—56 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *maxime .... subsidant .... capiant* edd. vett. et Gronov.

CAP. XXXIII. 1 'Hinc orditur quod proxime sequitur caput, et melius mea sententia quam in vulgatis.' *Dalec.*—2 Ita ex codd. emendavit Harduinus, ita quoque Chiffl. et edd. post Harduinum. *IV. mill. pass.* Gronov. et edd. vett.—3 Gronov. et edd. ante Harduinum, *XIV. quinquaginta mill.* Chiffl. *XVI. Troglodytico vero, &c.*—4 Gronov. et edd. ante Harduin. *XII.*

NOTÆ

[d] *Carreis*] De his superius, hoc ipso cap.

[e] *Sabæos*] Strab. lib. XVI. p. 778.

[f] *Suo dicemus*] Libro duodecimo.

[g] *Arabes*] Solini paraphrasis cap. 33. pag. 63. 'Arabes longe lateque diffusi, diversis moribus vivunt, et cultibus. Plurimis crinis intonsus, capita mitra redimita: pars rasa in cutem barba: commerciis student: aliena non emunt, vendunt sua.' Mitræ porro fasciæ sunt, quibus caput religatur.

[h] *Pars æqua*] Pars altera.

[i] *VII. mill. D. pass.*] Æqua et plane par isti mensura Strab. lib. XVI. pag. 769. angustias illas stadiis sexaginta definientis.

[j] *$\overline{\text{XIII}}$. mill. in quamque*] Hoc est, decies et ter centena millia passuum ab unoquoque sinus latere, tum eo quod Arabiam spectat, tum eo etiam quod Troglodyticen alluit.

[k] *$\overline{\text{XVII}}$. quinquaginta*] Decies septies centena quinquaginta millia. Vide Notas et Emend. num. 105.

lemaida usque. Agrippa XVII. XXII. mill. passuum,[5] sine differentia laterum. Plerique latitudinem CCCCLXXV.[6] prodiderunt, faucesque hyberno orienti obversas, alii VII. mill. alii XII. mill. passuum patere.[7]

Situs autem ita se habet. A sinu Ælanitico[8] alter sinus,[l] quem Arabes Æant vocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit et Cambysu[m] inter Nelos et Marchadas, deductis eo ægris exercitus. Gens Tyra: Daneon portus,[n] ex quo navigabilem alveum perducere in Nilum,[o] qua parte ad Delta dictum[p] decurrit LXII. mill. D. pass.[9] intervallo (quod inter flumen et Rubrum mare interest) primus omnium Sesostris[q] Ægypti rex cogitavit: mox Darius Persa-

LXXXII. mill. pass.—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Bipont. Miller. et Franz. *XIII. XXII. mill. passuum* Gronov. et edd. vett. —6 Ita quoque ex codd. suis et Chiffl. emendavit Harduin. eumque secuti recentt. *CCCCLXII.* Gronov. et edd. vett.—7 Sic ex codd. emendavit Harduin. *alii VII. alii XV. patere* Chiffl. *alii IV. mill. alii VII. mill. alii XII. mill. p. patere* Gronov. et edd. vett.—8 *A sinu Lænitico* Chiffl. Mox in eodem: *Mitalerius, quem Arabiæ Sæan.* Pro *Æant* Dalecampius conj. *Ælath.* Paulo post, Chiffl. *in quo Heroou, &c.*—9 Ita Chiffl. *LXII. mill. passuum* Gronov. Harduin. et edd. vett. *LXII. mill. passuum* Harduin. 2. 3. et Franz. *sexagies et bis centena mill. passuum* Bipont. Mox, *primum omnium Sesostris* Chiffl.—

NOTÆ

[l] *Alter sinus*] Heroopoliticus dictus, v. 12. ab oppido quod Heroum vocabant. Ἡρώων πόλις Strab. l. XVI. pag. 768. Hodieque vetustum servare nomen creditur, *Herou.* Alii *Sues* esse arbitrantur. De eo egimus libro superiore, cap. 9.—'Heroopoliticus, qui et occidentalis sinus est Maris Rubri, is est, qua Israëlitæ, duce Mose, ex Ægypto profugi transierunt: quem sinum in acumine ultimo leucam unam latitudine non excedere, inde per leucas duodecim paulatim crescere usque ad latitudinem trium leucarum, a teste locuplete et αὐτόπτῃ didicimus.' *Ed. sec.*

[m] *Fuit et Cambysu*] Excidisse jam suo ævo innuit hanc Καμβύσου πόλιν. De Cambysæ expeditione Ægyptiaca multa Herod. lib. III.

[n] *Daneon portus*] Hodie *Grondol.*

[o] *Perducere in Nilum*] Auctor libri de Mensura Orbis: 'Hodie in Cosmographia, quæ sub Julio Cæsare et Marco Antonio Consulibus facta est, scriptum inveni, partem Nili fluminis exeuntem in Rubrum mare juxta civitatem Ovilam (alias *Olicam.*) et Castra Mousei.'

[p] *Ad Delta dictum*] Libro superiore, cap. 9.

[q] *Primus omnium Sesostris*] Hæc de Sesostri et Dario Plinius ex Arist. mutuatus est, Meteorol. I. 14. pag. 548. Eadem refert et Strab. lib. XVII. pag. 804. Id vero non ad Sesostrim, sed ad Necum, Νεκῶν, Psammetichi F. Sesostridis N. referunt

rum: deinde Ptolemæus sequens:[r] qui et duxit fossam latitudine pedum centum, altitudine XXX.[10] in longitudinem XXXVII. mill. D. passuum usque ad fontes amaros.[s] Ultra deterruit[t] inundationis metus, excelsiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quam terra Ægypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo[11] frequentatur a mari Ægyptio, quod est triplex: unum a Pelusio per arenas, in quo nisi calami defixi regant, via non reperitur, subinde aura[u] vestigia operiente. Alterum vero duo mill. passuum ultra Casium montem, quod a sexaginta mill. passuum redit in Pelusiacam viam. Accolunt Arabes Autei.[v] Tertium a Gerro[w] (quod Adipson vocant)[12] [x] per eosdem Arabas sexaginta mill. passuum

10 Ita Reg. Brot. 1. Editio princeps aliæque edd. antiq. *altitudine XL.* Reg. Brot. 2. Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—11 Vet. Dalec. *mercaturis;* Tolet. *terrenis;* codd. Dalec. et Chiffl. *terræ.*—12 *Tertium Accer-*

NOTÆ

Herod. lib. II. n. 158. pag. 151. Diodorus Sic. Bibl. lib. I. pag. 29. Tzetzes Chiliad. VII. vs. 1477.

[r] *Ptolemæus sequens*] Hoc est, Ptolemæus secundus, ὁ δεύτερος Πτολεμαῖος, inquit Diodorus loc. cit. Philadelphus is fuit Ptolemæi Lagidæ F. Sic Africanus sequens, pro juniore seu posteriore, a Plinio sæpe appellatus.

[s] *Usque ad fontes amaros*] Horum meminit Diodorus Sic. Bibl. lib. III. prope Arsinoën, ὕδατα πολλὰ πικρᾶς ἁλμυρίδος ἔχοντα γεῦσιν. Lacum efficiunt, cui nomen a vicino oppido, *le lac de Calzem.* Hodie Mosis fontes vocantur, numero duodecim, teste Bellonio, qui vidit, Observ. II. 57.

[t] *Ultra deterruit*] Sic Arist. loc. cit. Ἀλλ' εὗρεν ὑψηλοτέραν οὖσαν τὴν θάλασσαν τῆς γῆς, &c. Diodorus item, loc. cit. Sed inanem hunc metum fuisse recte Strabo admonet loc. cit. et e recentioribus Furnerius in Hydrogr. ac Ricciolus, tom. I. Almag. pag. 728. qui mare alterum hac parte negant altius esse altero: nec, si foret tribus, ut volunt, cubitis, idcirco ullum fuisse exundationis periculum.

[u] *Subinde aura*] Vehementiore venti flatu arenas volvente, ac turbante vestigia.

[v] *Accolunt Arabes Autei*] Viam, inquit, quæ a Casio monte Arabiæ haud procul Pelusio, (de quo VI. 12.) ad oram proximam ducit Arabici sinus, obsident ab utroque latere Arabes Autei.

[w] *A Gerro*] Oppidum id est inter Pelusium, Casiumque montem. Γέῤῥον Ptolem. IV. 5.

[x] *Adipson vocant*] Ἄδιψον dicitur, quod sitim extinguit. Itaque per contrariæ locutionis figuram (ἀντίφρασιν Græci vocant) hæsit id huic loco nomen, qui plane est, ut statim subjungitur, aquarum inops. In Mss. *agipson*, sed vitiose.

propius, sed asperum montibus, et inops aquarum. Eæ viæ omnes Arsinoën[y] ducunt, conditam sororis nomine[z] in sinu Charandra,[13] a Ptolemæo Philadelpho, qui primus Troglodyticen excussit,[a] et amnem, qui Arsinoën præfluit, Ptolemæum appellavit.[b] Mox oppidum parvum est Ænnum, pro quo alii Philoteram[14] scribunt.[c] Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarum connubiis, Arabes feri. Insulæ: Sapirene,[d] Scytala:[15] mox deserta ad Myoshormon,[e] ubi fons Tadnos.[f] Mons Æas.[g] Insula Iambe,[16] portus multi. Berenice,[h] oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter a Copto diximus.[i] Arabes Autei,[j] et Gebadei.[17]

cho, quod Agipsium vocant Chiffl. *Tertium a Gerro, quod Agipson vocant* cod. Dalec.—13 *Carandra* Chiffl.—14 Chiffl. *alii pro hoc Piletrias;* cod. Dalec. *alii pro hoc Philaterias.*—15 *Sarapine, Scytala* Chiffl.—16 Gronov. et edd. vett. *Myros hormon.* Mox, *ubi fons Statnos. Mons Eas, Insula Iambe* Chiffl. *ubi f. Tamos. M. Æas, Insula Lambe* cod. Dalec. *ubi f. Tadnos. M. Cos, I. Lambe* Vet. Dalec. *ubi f. Tadnos, mons Eos, insula Lambe* edd. vett. ante Harduinum, qui ex codd. lectionem nostram restituit; eumque secuti recentiores.—17 Gronov. *Gnebadei;* al. ap. Dalec. *Zebatei.*

NOTÆ

[y] *Arsinoën*] Ἀρσινόη Ptolem. loc. cit. ad sinum Heroopoliticum: leucis fere XII. ab intimo recessu sinus Arabici, versus austrum, Africæ latere. Hodie *Azirut.*

[z] *Sororis nomine*] Quam etiam duxit uxorem.

[a] *Troglodyticen excussit*] Hoc est, perlustravit majore diligentia, quam priores.

[b] *Ptolemæum appellavit*] Diodor. Bibl. lib. I. pag. 30.

[c] *Philoteram scribunt*] Φιλωτέρα, πόλις περὶ τὴν Τρωγλοδυτικὴν Stephano. Ptolem. vero IV. 5. inter Arsinoën et Myoshormon, Φιλωτέρας λιμὴν, *Philoteras portus.* Id ei nomen inditum ab altera Ptolemæi Philadelphi sorore Strab. est auctor lib. XVI. pag. 768. Cave igitur credas Ortelio, qui Philoteram ad Caucasum relegat. Philotera, hodie *Susquam.*

[d] *Sapirene*] Ptolem. IV. 5. Σαππειρίνη νῆσος. Σαπφειρίνη Stephano, qui sapphirum ibi ait reperiri.

[e] *Ad Myoshormon*] Agatharchides, de Rubro Mari, cap. 42. apud Photium in Bibl. pag. 1365. Λιμὴν μέγας, ὃς πρότερον μὲν Μυὸς ἐκαλεῖτο ὅρμος· ἔπειτα δὲ Ἀφροδίτης. *Portus magnus, qui primo quidem Muris, mox Veneris statio est cognominatus.* Vide Notas et Emend. num. 106. Nunc *Mensuria* dicitur.

[f] *Fons Tadnos*] Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et vet. Dalec. *Tamos.* Chiffl. *Statnos.*

[g] *Mons Æas*] Αἴας ὄρος Ptolemæo. Vide Notas et Emend. num. 107.

[h] *Berenice*] Βερενίκη πόλις Strab. lib. XVI. p. 770. Hodie *Cossir,* quo ab oppido et sinui nomen est, quem juxta Berenice est condita, *le golfe de Cossir.* Sinum immundum Strabo vo-

XXXIV Troglodytice,[a] quam prisci Michoën, alii Midoën dixere. Mons Pentedactylos:[b] insulæ Stenæ deiræ[c] aliquot, Halonnesi[1 d] non pauciores: Cardamine, Topazos,[e] quæ gemmæ nomen dedit. Sinus insulis refertus: ex iis quæ Mareu[2 f] vocantur, aquosæ: quæ Eratonos, sitientes. Regum his præfecti fuere.[3] Introrsus Candei,[g] quos Ophi-

CAP. XXXIV. 1 *Mox Pentedactylos insula est Heneayræ aliquot Halonessis* Chiffl. *Stenetiræ aliquot, &c.* cod. Dalec. *Stenædiræ aliquot, &c.* Pineus.—2 Chiffl. *ex his quæ Maru.* Vid. Obss. Misc. Nov. tom. II. par. IV. pag. 287. 288. Mox, *vocatur, aquosa: quæ Eratones sitit* margo edd. Dalec. et Gronov. *quæ Erenos, &c.* Chiffl.—3 Idem codex, *Regum his præfectis fuere.*—4 Vet.

NOTÆ

cat, propter cautes et saxa, quibus exasperatur.

[1] *A Copto diximus*] Cap. 26. libri hujus.

[3] *Arabes Autei*] Jam tertium id Arabum cognomen occurrit. Nam et his cognomines vidimus primum cap. sup. in mediterraneis Felicis Arabiæ populis. Deinde hoc ipso cap. in eo itinere quod est a Casio monte ad oppidum Arsinoën. Ii sunt qui Arabicum Ægypti nomon obtinebant, de quo v. 9. Nunc vero denique circa mediam sinus Arabici oram occidentali latere sedes hi novissimi habuere.

[a] *Troglodytice*] Troglodyticen alii aliis finibus circumscribunt. Strabo lib. XVI. p. 768. ab Heroum urbe, sive intimo sinus Arabici recessu, ad ipsas fere fauces sive angustias, toto propemodum littore occidentali produci ait. Subscribit et Ptolem. IV. 8. Brevioribus spatiis Plinius veram Troglodyticen, quam Michoën prisci dixere, concludit: dum mediam duntaxat illius oræ partem, australem scilicet, Troglodytices appellatione denotat. A cavernis subeundis, nimii æstus vitandi causa, nomen sortiti sunt: *Cavernas* enim τρώγλας Græci vocant. *La Côte d'Abex.*

[b] *Pentedactylos*] Ὄρος Πενταδάκτυλον Ptolem. IV. 5. juxta Berenicen: quasi in quinque vertices, ceu totidem digitos, mons attolli videatur.

[c] *Stenæ deiræ*] Στεναὶ δειραὶ, sic appellatæ, quod alveis admodum angustis, et exiguo intercurrente freto eæ insulæ, seu saxa verius, dispescantur. Tres insulas in hoc tractu agnoscit Agatharchides de Rubro Mari, cap. 42. apud Phot. in Bibl. cod. 250. p. 1365.

[d] *Halonnesi*] Ἁλόννησοι, quo nomine et alias insulas superioribus libris appellatas vidimus.

[e] *Cardamine, Topazos*] Et sunt hæc pariter insularum nomina. De posteriore rursum XXXVII. 32. ubi et de gemma cognomine. Stephano Τοπάζιος νῆσος Ἰνδικὴ dicitur, pro Ἀραβική. Post Berenicen locatur a Strab. lib. XVI. p. 770. a quo et Ὀφιώδης νῆσος vocatur, quod referta olim serpentibus foret. A Ptolem. quoque IV. 5. Posterior eidem Ptolem. VI. 7. Καρδαμίνη.

[f] *Quæ Mareu*] Μαρέου νῆσοι. Ptolem. IV. 8. Μόρωνος νῆσος.

[g] *Introrsus Candei*] Vide Notas et Emend. num. 108.

ophagos vocant, serpentibus vesci assueti, neque alia regio fertilior earum.

Juba, qui videtur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium vitium est) Berenicen alteram, quæ Panchrysos[h] cognominata est: et tertiam, quæ Epidires,[4] [i] insignem loco. Est enim sita in cervice longe procurrente, ubi fauces[j] Rubri maris .VII. mill. D.[k] passuum[5] ab Arabia distant. Insula ibi Cytis[l] topazium ferens et ipsa.

Ultra[m] sylvæ, ubi Ptolemais a Philadelpho condita ad venatus elephantorum, ob id Epitheras[n] cognominata, juxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo volumine[o] a nobis significata: in qua quadraginta quinque diebus ante solstitium, totidemque postea, hora sexta consumuntur umbræ, et in meridiem reliquis horis cadunt, ceteris diebus in septemtrionem: cum in Berenice, quam primam

Dalec. ἐπὶ δείρης. Mox, in eodem Vet. *cervicem longe procurrentem.*—5 Ita ex codd. suis et Chiffl. Harduinus, eumque secuti recentt. *quatuor mill. D. passuum* edd. vett. et Gronov. Paulo post, Chiffl. *et ipsa ultra sylvas, ubi, &c.*—

NOTÆ

[h] *Quæ Panchrysos*] Πάγχρυσον Latini, totam ex auro, dicunt: quod inde auri plurimum eruebatur. Hæc Strab. dicitur Βερενίκη κατὰ Σάβας, lib. XVI. p. 771. Hodie *Zibit.*

[i] *Quæ Epidires*] Ἐπὶ Δειρῆς, hoc est, Diræ vico adjacens. Quo plane modo Antiochiam ἐπὶ Δάφνης cognominari vidimus libro sup. cap. 18. Meminit Δειρῆς promontorii, oppidique cognominis Strab. lib. XVI. p. 769. ipsam vero Berenicen, quæ prope Diram fuit, et ipse, et Ptolem. IV. 7. Arsinoën appellant. Frustra sunt qui *Epitheras* legunt, invitis libris omnibus, quod Ptolemaidis, non Berenices, cognomen fuit.

[j] *Ubi fauces*] Hodie *le Détroit de Bebelmandel.*

[k] *VII. mill. D.*] Vide Notas et Emend. num. 109.

[l] *Insula ibi Cytis*] In ipso faucium aditu. Æque ac Topazos supra dicta, quæ plurimum abest ab hisce angustiis, fert et ipsa topazium. Γυθίτης Ptolem. IV. 8. Hodie, *l'île de Bebelmandel*, unde et freto nomen.

[m] *Ultra*] Hoc est, ultra sinum, insulis refertum, cujus facta proxime antea mentio est, citra fauces sinus Arabici. Extant eæ hodieque sylvæ, quibus nomen est in Tabulis Geographicis 'Xumeta sylva.'

[n] *Epitheras*] Ptolemais ἐπὶ θήρας τῶν ἐλεφάντων, *ad venatus elephantorum*: et πρὸς τῇ θήρᾳ quoque ob id cognominata a Strab. lib. XVI. p. 770. Nunc *Buge.*

[o] *Secundo volumine*] Lib. II. cap. 75.

posuimus,[p] ipso die solstitii sexta hora [q] umbræ in totum absumantur, nihilque annotetur aliud novi, DCII. mill. passuum intervallo a Ptolemaide: res ingentis exempli, locusque subtilitatis immensæ, mundo ibi [r] deprehenso, cum indubitata ratione umbrarum Eratosthenes mensuram terræ prodere inde cœperit.[6] Hinc Azanium mare,[s] promontorium, quod aliqui Hispalum scripsere: lacus, Mandalum: insula Colocasitis,[7] et in alto multæ, in quibus testudo plurima. Oppidum Suche,[8] [t] insula Daphnidis,[u] oppidum Aduliton.[v] Ægyptiorum hoc servi a dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Æthiopum. Abest a Ptolemaide quinque dierum [9] navigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, chelyon [10] testudinum,[w] sphingia,[x]

6 Chiffl. et Tolet. *prodere conceperit;* margo edd. Dalec. et Gronov. *prodere inceperit.*—7 Cod. et Vet. Dalec. *insula Casitis.*—8 Codd. Dalec. et Chiffl. *Suce;* Gronov. et al. ante Harduin. *Suchæ.*—9 Cod. Dalec. *duorum dierum.*—10 Ita emend. Harduin. eumque secuti sunt recentiores; *celetum* codd. Da-

NOTÆ

[p] *Quam primam posuimus*] In calce superioris cap.

[q] *Sexta hora*] Hoc est, ipso medio die, cum Sol ei oppido supra verticem imminet.

[r] *Mundo ibi*] Mundi dimetiendi umbrarum beneficio ratione excogitata.

[s] *Azanium mare*] Hinc, inquit, appellari Azanium mare incipit, a Ptolemaide scilicet, cui adjacet Azania, Æthiopiæ regio, a qua mari nomen.

[t] *Suche*] A Sucho Σούχου conditore nomen habet, uti ex Strabone liquet, lib. XVI. p. 770. Cum hodierna *Suaquem* probe nomen situsque conveniunt.

[u] *Daphnidis*] Δαφνίνη νῆσος Ptolem. IV. 8. quam in Arabico sinu collocat, quo nomine et Azanium quoque mare complectitur.

[v] *Aduliton*] Ἀδουλειτῶν, hoc est, Adulitarum. Oppido nomen Ἀδούλη, apud Ptolem. IV. 7. Stephano, Ἄδουλις, πόλις Αἰθιόπων. Nunc *Ercocca* in Troglodytis, *la côte d'Abex.*

[w] *Chelyon testudinum*] Testudinum integumenta, seu cortices. 'Troglodytæ,' inquit idem Plinius IX. 12. 'cornigeras testudines habent, ut in lyra, annexis cornibus; sed mobilibus, quorum in natando remigio se adjuvant. Chelyon genus id vocatur testudinis eximiæ, sed raræ.' Hinc testæ illi cornigerarum testudinum Chelyon nomen est datum, quod ei χέλυος, hoc est, *lyræ*, instar, testudinis lata cornua annectuntur. Vide Notas et Emend. num. 110.

[x] *Sphingia*] Simiarum id genus Æthiopicarum est, de quo dicemus VIII. 30. quo libro et de hippopotamis et de rhinocerote agemus.

mancipia. Supra[y] Æthiopes Aroteres: insulæ, quæ Aliæu[11] [z] vocantur: item Bacchias[a] et Antibacchias, et Stratonis.[b] Hinc in ora Æthiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium, in quo fons Cucios,[12] [c] expetitus navigantibus. Ultra Isidis portus[d] decem dierum remigio ab oppido Adulitarum distans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Insulæ ante portum duæ, Pseudopilæ vocantur: interiores totidem, Pylæ: in altera stelæ lapideæ[e] literis ignotis.[13] Ultra sinus Abalites.[f] Insula Diodori,[g] et aliæ desertæ: per continentem quoque deserta: oppidum Gaza,[h] promontorium et portus Mossylicus,[14] [i] quo cinnamomum devehitur. Huc usque Sesostris[j] exercitum duxit.

lec. *celtium* edd. vett. et Gronov.—11 Cod. Dalec. *quæ Elææ*, astipulante Strabone. Mox, *et Stratioton* Tolet. et Salmant.—12 *Curius* cod. Dalec.—13 Vet. Dalec. *incognitis*.—14 *Mossylites* edd. vett. et Gronov. *Cossylicus* al. ap. Dalec. *Mossylicus* codd. Harduini, item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3.

NOTÆ

[y] *Supra*] Supra oppidum Adulitarum sunt Æthiopes *ἀροτῆρες*, hoc est, *aratores*, dicti.

[z] *Quæ Aliæu*] *Ἀλιαίου*, ut superius *Μαρέου*. Fuerint enim fortassis hæ pariter ejus nomine appellatæ insulæ, qui præfectus Regum fuerat, quemadmodum quæ *Μαρέου* et *Ἐράτωνος*, dicebantur. Forte eæ sunt quæ Auctori Peripli Maris Erythræi, *νῆσοι μικραὶ πλείονες Ἀλαλαίου λεγόμεναι*. Aut denique a portu *Ἐλαία*, quem inter oppidum Suche, de quo proxime dictum est, et Stratonis insulam, de qua mox, Strabo collocat, lib. XVI. pag. 770. accepisse nomen eæ potuerunt.

[a] *Item Bacchias*] *Βάκχου καὶ Ἀντιβάκχου* in Arabico pariter sinu insulæ a Ptolemæo collocantur, IV. 8. et a Stephano.

[b] *Stratonis*] *Στράτωνος* Straboni loc. cit. citra fauces Arabici sinus, atque in sinu ipso. Liber de Mensura Orbis: 'Idem Plinius Secundus in sexto libro juxta Æthiopas Aroteras insulas esse docet. Item Bacchias, et Antibacchias, et Stratioton; quasi *στρατιωτῶν*, hoc est, *militum*.

[c] *Fons Cucios*] An *Coracios?* Nam *Κορακίου χώραν* hoc ipso in tractu Strabo agnoscit, lib. XVI. pag. 771.

[d] *Isidis portus*] Aliud est Isidis fanum, cujus Strabo meminit, pag. 770. juxta Ptolemaidem Epitheras cognominatam.

[e] *Stelæ lapideæ*] Quales jam diximus cap. 32.

[f] *Sinus Abalites*] Ultra fauces sinus Arabici: idem *Αὐαλίτης κόλπος* Steph. et Ptolem. IV. 7.

[g] *Insula Diodori*] In Arabico sinu perperam a Ptolem. statuitur, IV. 8. *Διοδώρου νῆσος*, quæ in alto ultra fauces objacet ei oræ quæ nunc *Adel* regnum vocatur. Hodie *Barbora*.

[h] *Oppidum Gaza*] Hodie *Barbora*, oppositæ in alto insulæ cognominis.

[i] *Portus Mossylicus*] *Μόσυλον* pro-

Aliqui unum Æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A Mossylico [k] promontorio Atlanticum mare [l] incipere vult Juba, præter Mauritanias suas Gadeis usque navigandum Coro. Cujus tota sententia [m] hoc in loco subtrahenda non est. A promontorio Indorum,[n] quod vocatur Lepteacra,[o] ab aliis Drepanum, proponit recto cursu præter Exustam,[15 p] ad Malchu insulam XV. passuum [q] esse. Inde ad locum quem vocant Sceneos, CCXXV. M. Inde ad insulam Adanu [16] centum quinquaginta mill. passuum. Sic fieri ad apertum mare [r] XVIII. LXXV.[17] mill.

Miller. Bipont. et Franz. Eadem varietas paulo post.—15 Edd. vett. *præter exusta*. Lectio nostra debetur Harduino.—16 Ita codd. Harduini; item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Sadanum* Gronov. et edd. vett.—17 Ita Harduinus ex codd. item Miller. Bipont. et Franz. *XVIII. LXXXV.*

NOTÆ

montorium Ptolem. IV. 7. *Le Cap de Gardafu*. Cinnamomi Mossylici meminit Theophr. Hist. IX. 5.

j *Huc usque Sesostris*] Et aras ibi, columnasve struxit, ceu monumenta quædam expeditionum suarum. Strabo lib. XVII. pag. 790.

k *A Mossylico*] Refert hæc quoque Solinus cap. 56. pag. 87. ex Juba.

l *Atlanticum mare*] Hoc est, ingens illud mare, quod cum occidentali Oceano, sive Hesperio, cui peculiare et proprium Atlantici nomen est, conjungitur et copulatur. Quamobrem, inquit, Juba censuit a Mossylico promontorio navigari id mare Coro primum percommode: atque eodem mari, ora Africæ circumlustrata, præterlegendo demum Mauritanias Gades usque perveniri tuto posse. Corus sive Caurus ab Solis occasu solstitiali spirat, ut diximus II. 46. Vide Notas et Emend. num. 111.

m *Cujus tota sententia*] De navigatione sinus Arabici.

n *A promontorio Indorum*] Indos Juba vocat Æthiopas Troglodytas: quo sensu Virgil. Georg. IV. 293. de Nilo cecinit: 'Usque coloratis amnis devectus ab Indis,' hoc est, ab Æthiopibus.

o *Lepteacra*] Id, inquit, Æthiopum sive Troglodytarum promontorium alii Lepten acram vocant, alii alterum huic proximum esse aiunt, Drepanum appellatum. Λεπτὴ ἄκρα Ptolem. IV. 5. juxta Berenicen et Pentadactylum. Δρέπανον juxta Myoshormon.

p *Præter Exustam*] Præternavigantibus Insulam, quæ Exusta dicebatur. Eodem ordine tres eæ insulæ recensentur ab auctore Peripli Maris Erythræi: Κατακεκαυμένη, quæ Exusta Latine dicitur: Μαλίχου, Ἀδάνου. Vide Notas et Emend. num. 112.

q *XV. passuum*] Hoc est, quindecies centena millia passuum. Hic enim numerus ad eam summam, quæ mox colligitur, necessarius est: atque ita quidem Solinus habet, cap. 56. pag. 87.

r *Ad apertum mare*] Ab Adanu insula ad Mossylicum promontorium,

passuum. Reliqui omnes [t] propter Solis ardorem navigari posse non putaverunt. Quin et commercia [u] ipsa infestant ex insulis Arabes Ascitæ [v] appellati, quoniam bubulos utres binos sternentes ponte [18] [w] piraticam exercent sagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Juba tradit Therothoas [19] a venatu [x] dictos, miræ velocitatis: sicut Ichthyophagos, natantes, ceu maris [y] animalia: Bargenos, Zageras,[z] Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin et accolas Nili a Syene non Æthiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroën. Solis [20] quoque oppidum, quod non procul Memphi in Ægypti situ diximus,[a]

Chiffl. edd. vett. et Gronov.—18 Tolet. *insternendo ponte.*—19 *Terothoas* Gronov.—20 'Huc referendum videtur, quod paulo post sequitur, alienam in sedem perperam trajectum: *Ripas autem incolere propter aquam.* Aut legendum videtur, *incoluere*, non *incolere*, quemadmodum in antiquis codd. et

NOTÆ

unde mare ingens illud et apertum incipere diximus, quod Atlantico committitur.

[s] *XVIII. LXXV.*] Hoc est, Solino ipso interprete, loc. cit. decies octies centena, et septuaginta quinque passuum millia: quæ summa ex superioribus numeris recte conficitur. In libris editis perperam scribitur, *LXXXV.*

[t] *Reliqui omnes*] Ceteri, præter Jubam, Arabicarum rerum scriptores. Solinus, loc. cit.

[u] *Quin et commercia*] Quæ navigantes exercent in Arabico sinu, et ad Mossylicum usque promontorium.

[v] *Arabes Ascitæ*] A Græca voce ἀσκὸς, quæ *utrem* significat. Stephanus: *Ἀσκῖται, ἔθνος παροικοῦν τὸν Ἰνδικὸν κόλπον, καὶ ἐπὶ ἀσκῷ πλέον, ὡς Μαρκιανὸς ἐν τῷ περίπλῳ αὐτοῦ.* Solinus in hujus loci paraphrasi: 'Mercantium ibi transitus infestari ex Arabicis insulis dicit Juba: quas Ascitæ habent Arabes, quibus e re nata datum nomen: nam bubulis utribus contabulatas crates superponunt, vectatique hoc ratis genere prætereuntes infestant sagittis venenatis.' De his Ascitis superius dictum est cap. 32.

[w] *Sternentes ponte*] Hoc est, asseribus, seu crate superposita, quo veluti ponte maria securi, navium vice, percurrant.

[x] *Therothoas a venatu*] A venatu thoum, de quibus libro VIII. Θηροθόαι sunt appellati: iidem aliis Θωοθῆραι, nam et Θῶες et Θόες Græci scribunt: et Θηροθόαι perinde ac Θωοθῆραι, quemadmodum apud Suidam Θηρολέξης et λεξιθήρης. De his iterum libro sub. c. 2. Martian. lib. VI. cap. de Babylonia, p. 226. 'Feras,' inquit, 'cursu prætereunt.'

[y] *Natantes, ceu maris*] Vide Notas et Emend. num. 118.

[z] *Bargenos, Zageras*] *Bangenos, Zangenas*, in Mss. Colb. 1. 2. &c.

[a] *In Ægypti situ diximus*] Heliopolim intelligit, de qua dictum est v. 9. Arabibus hodieque Bethsemes ap-

Arabas conditores habere. Sunt et qui ulteriorem ripam [b] Æthiopiæ auferant annectantque Africæ, ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utrimque ponemus.[21]

XXXV. A Syene,[c] et prius Arabiæ latere, gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida: Tacompson,[d] quam quidam appellaverunt[1] Thathicen, Aranium, Sesanium, Sandura, Nasaudum, Anadoma, Cumara, Peta et Bochiana, Leuphithorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gystatæ,[2] Megeda, Lea, Rhemnia, Nupsia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis[e] aurea pro Deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ: sic prodidit Bion.

Juba aliter: Oppidum in monte Megatichos,[f] inter Ægyptum et Æthiopiam, quod Arabes Myrson vocavere. Deinde Tacompson,[g] Aranium, Sesanium, Piden,[3] Mamuda, Corambin, juxta eam bituminis fontem: Hammodara, Prosda, Parenta, Mama, Tessara, Gallas, Zoton, Graucomen,[h] Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas,[4] [i] No-

Chiffl. scriptum reperitur.' *Dalec.*—21 Cod. Dalec. *ponemus utrinque.*

CAP. XXXV. 1 Chiffl. *appellarunt.* Mox, Vet. Dalec. *Araman, Sesamon, Sandura.*—2 *Gustata* Gronov.—3 *Pidne* Vet. Dalec. et mox in eodem Vet. *Zoton, Caneomene. Meum, &c.*—4 *Endonda Cometas* cod. Dalec. Paulo post,

NOTÆ

pellatur, hoc est, *Domus Solis.* Ab Israëlitis dum in Ægypto essent conditam asseverat Isidorus Etymol. lib. v.

[b] *Ulteriorem ripam*] Gentes quæ ripam Nili orientalem accolunt.

[c] *A Syene*] De Syene et Catadupis v. 10.

[d] *Tacompson*] Τάκομψος, κώμη ἐν τοῖς ὁρίοις Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων, inquit Stephanus: vicus est in confinio Ægypti et Æthiopiæ. Ταχομψὼ Herod. lib. II. n. 29. pag. 100. Cetera sunt vetustis scriptoribus ignota prorsus oppidorum nomina: quæ nec nosse operæ pretium, nec plane nesciisse ullum rerum dispendium fuerit: cum vel ante Augusti tempora nullum ex iis oppidis prorsus extaret.

[e] *In quo felis*] De cultu felis apud Ægyptios, Eusebius ex Bardesane Præpar. lib. VI. pag. 280.

[f] *Megatichos*] Μέγα τεῖχος, voce Græca *magnum oppidum, castellumve* significante.

[g] *Deinde Tacompson*] Eam ipsam nimirum, cujus facta superius mentio: sed alio a Juba, quam a Bione, ordine recensita.

[h] *Graucomen*] Γραὸν κώμην, *Grai vicum.*

[i] *Hebdomecontacometas*] Ἑβδομηκον-

madas in tabernaculis viventes: Cysten, Pemmam, Gadagalen, Paloin, Primin, Nupsin, Daselin, Patin, Gambreves, Magasen,[5][k] Segasmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macum, Scammos, Goram in insula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen.[6]

Ex Africæ latere[l] tradita sunt eodem nomine Tacompsos altera, sive pars prioris: Magora, Sea, Edosa, Pelenaria, Pyndis, Magusa,[m] Bauma, Linitima, Spintum,[7] Sydopta,

Vet. Dalec. *Cysteni, Pemmani, Gadagaleni, Paroi, Patrimi, Nupsin.* Pro *Primin*, quod ex codd. receperunt Harduin. et recentt. *Primmin* habent Gronov. et al.—5 *Cagasna* Vet. Dalec.—6 *Agolen* Chiffl.—7 Ita ex codd. emend. Harduinus, eumque secuti Miller. Bipont. et Franz. *Spyntuma* Gronov. et edd. vett. Mox in iisdem vett. *Eugoa, O. S. Mauma, Rhuma, Urbubuma, Molona, quod, &c.* Deinde, pro *Hypaton* Vet. Dalec. habet *Hypatiton*, cod.

NOTÆ

ταχομψῆτας, Latine *septuaginta-vicanos* satis apte dixeris.

[k] *Magasen*] Vide Notas et Emend. num. 114.

[l] *Ex Africæ latere*] A Syene, inquit, Meroën versus et austrum, lateri Nili amnis occidentali, qua spectat Africam, assident oppida quæ sequuntur.

[m] *Magusa*] Inde inscriptus est Postumi Aug. nummus, HERCVLI MAGVSANO; in quo stat Hercules cum clava, et arcu, et leonis exuviis, ap. Tristan. p. 146. Significatur imitatus Herculem Postumus; quippe qui in regionem, quæ postea Alsatia dicta est, hostem insequens penetrarit, procul a ditione sua: ut Hercules Ægyptius, cujus Herodot. meminit lib. II. pag. 145. ultra Ægyptum et Syenem progressus, ac proinde Magusam usque, quæ ripæ Nili occidentali ulterius apposita erat, pervasisse ferebatur. Similem ob causam inscriptus alter ei nummus est aureus, qui est in Thesauro Regio: HERCVLI LIBYCO: in quo Antæum Hercules brachiis comprimit, ut significetur, compressam similiter ducis aut regis Germanici ferocitatem: nam rex Antæus fuit. Plinius v. 1. 'Africam Græci Libyam appellavere ... Lixas vel fabulosissime antiquis celebrata. Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule.' In alio similiter nummo, qui est ibidem aureus, HERCVLI ERYMANTINO legitur: in eo Hercules humeris gestat aprum in Erymantho Arcadiæ monte captum: ut significetur feritas hominis a Postumo debellati similis apro. Ea similitudine etiam usus est Vates Regius, Ps. LXXIX. 14. ubi de vinea Domini, hoc est, de terra Israëlitica, quam Philistæus vastabat, 'Exterminavit eam,' inquit, 'aper de sylva, singularis ferus depastus est eam.' Neque enim in Galliis aut Erymanthus, aut Libya, aut Magusa quærenda est, aut Creta, aut Argos; nam et HERCVLI CRETENSI et HERCVLI ARGIVO ejusdem numismata quædam feruntur inscripta. Sed Deuso duntaxat, ubi alia ejusdem Postumi Romani percussa sunt ex ære magno et ex argento, cum hac epigraphe, HERCVLI DEVSONIENSI, sive cum Herculis, sive cum templi effigie: ut apud D. Vaillant, p. 187. et apud Tristanum, T. III. p. 145. ob templum

Gensoa, Pindicitora, Agugo, Orsima, Suasa, Maumarum,[n] Urbim, Mulon, quod oppidum Græci Hypaton [o] vocarunt: Pagoargas, Zamnes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berresa,[p] Cetuma. Fuit quondam et Epis oppidum contra Meroën, antequam Bion scriberet, deletum.

Hæc sunt prodita usque Meroën: ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat. Certe solitudines [8] nuper renuntiavere principi Neroni, missi ab eo milites [q] prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella et Æthiopicum cogitanti. Intravere autem et eo arma Ro-

Dalec. *Hyphammon.*—8 Ita Harduin. ex codd. item Miller. Bipont. et Franz. Margo edd. Dalec. et Gronov. *nullum prope. Utroque latere solitudines;* Chiffl. *nullum .... extat. Certe solitudines ut nuper, &c.* Gronov. et edd. vett. *nullum*

NOTÆ

utique Herculi a Postumo ædificatum Deusone, post victoriam Germanicam, veluti tutatori limitis Romani. Est autem Deuso oppidum vetus in finibus Lotharingiæ, duabus a Marsallo leucis, versus ortum et Alsatiam, ubi nunc claustra Imperii adversus Germanos Postumus strenue tutabatur. Nomen antiquum hodieque retinet, Dieuse, vel Dieuze: nam utrovis modo scribitur: ubi salinæ sunt laudatissimæ; in diœcesi Tullensi, sive Leucorum. Ipse autem Postumus in suis nummis scribitur: IMP. C. M. CASS. LAT. POSTVMVS P. F. AVG. 'Imperator Cæsar Marcus Cassius Latro Postumus Pius Felix Augustus.' 'Marcus,' ut ex gente Antonia; in qua Marci prænomen primogenitorum fuit. 'Cassius,' ex Cassia: unde et ille Cassius, cujus sunt nummi inscripti, post Cæsaris Dictatoris necem: CASSI. IMP. LIBERTAS. 'Cassius Imperator. Libertas.' Deinde 'Latro,' ex Porcio Latrone, quem Plinius laudat, XX. 57. Fuit nimirum Porcia gens in duas divisa familias: altera Catonum fuit, Latronum altera. 'Postumus,' ex patre, qui ex matre Cassius Latro esset; genus autem paternum duceret ex Agrippa Postumo, Augusti nepote. Denique 'Pius Felix,' ex Commodo Imperatore, avo suo materno. Morellius, Tab. II. p. 41. nummum refert ex ære maximo, inscriptum, IMP. C. M. CASS. LATI. POSTVMVS, &c. sed (ut jamdudum monuimus) adulterinum ac recentem. Vide Notas et Emend. n. 114.' *Ed. sec.*

[n] *Maumarum*] Vide Notas et Emend. num. 115.

[o] *Hypaton*] Ὕπατον, quasi supremum ac primarium.

[p] *Berresa*] Locum hic habere fortassis possit Βέρεξ, quod oppidum Timocrates apud Stephanum, Æthiopiam inter Indiamque, laxiore certe nec satis distincto intervallo, collocat.

[q] *Missi ab eo milites*] Refert hæc pariter Dio lib. LXIII. pag. 719. Alias quoque ad Nili fontes explorandos, missos esse a Nerone centuriones duos, qui a Rege Æthiopiæ instructi auxilio fuerunt, auctor est Seneca Natur. Quæst. VI. 8. pag. 907.

mana divi Augusti temporibus, duce P. Petronio,[r] et ipso equestris ordinis præfecto Ægypti. Is oppida eorum expugnavit, quæ sola invenerat,[9] quo dicemus ordine: Pselcin,[s] Primin,[t] Aboccin,[u] Phthurin,[v] Cambusin,[w] Attevan,[10] [x] Stadisin,[y] ubi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert. Diripuit et Napata.[11] [z] Longissime autem a Syene progressus est DCCCCLXX. mill. passuum.[12] Nec tamen arma Romana ibi solitudinem fecerunt. Ægyptiorum bellis[a] attrita est Æthiopia, vicissim imperitando serviendoque, clara et potens etiam usque ad Trojana[b] bella[13] Mem-

.... *extat. Cetera solitudines, nuper, &c.*—9 Chiffl. *præfecto. Ægyptiis oppida expugnavit, quæ sola invenimus;* Gronov. et edd. vett. *præfecto Ægyptiis. Oppida eorum.* Lectionem nostram e codd. suis edidit Harduinus, eumque secuti Miller. Bipont. et Franz.—10 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Attenan* Gronov. et edd. vett.—11 *Neata* Chiffl.—12 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *DCCCLXX.* Gronov. et edd. vett.—13 Cod. Dalec. *a Trojano usque bello.* ' *Memnone* bene Ms. Reg. 1. Editio princeps aliæque omnes ante Cl. Harduinum, qui in altera sua editione male ex Ms. Reg. 2. emendavit *Mennone.* Sic Plinium in hoc loco aliisque inquinavit, ut aliquid novi

NOTÆ

[r] *P. Petronio*] Caium, non Publium, appellat Dio lib. LIV. pag. 526. ubi hanc expeditionem susceptam refert anno U. C. DCCXXXII. M. Claudio Marcello Æsernino, L. Aruntio Coss. Γάϊον Πετρώνιον τὸν τῆς Αἰγύπτου ἄρχοντα, &c.

[s] *Pselcin*] Ψελκὶς Ptolem. IV. 5. e regione Tacompsi oppidi Strab. lib. XVII. p. 820. Ψέλκη, ubi de facta ejus oppidi a Petronio expugnatione prolixior oratio instituitur. In Conc. Calched. 'Joannes Episc. Pselcis' subscripsit.

[t] *Primin*] Πρίμις μεγάλη Ptolem. IV. 7. in ripa Nili orientali, post Pselcin. Πρῆμνις est Strab. lib. XVII. pag. 820. Πρίμα Olympiodoro, apud Photium, cod. 80.

[u] *Aboccin*] Ἀβουνκὶς Ptolem. loc. cit. ab occidentali fluvii parte.

[v] *Phthurin*] Φθοῦρι Ptolem. loc. cit. atque eodem situ.

[w] *Cambusin*] Καμβύσου ταμιεῖα, Cambysæ ærarium, Ptolem. loc. cit. De Cambysæ expeditionibus Meroën usque susceptis, multa Strab. lib. XVII. pag. 790.

[x] *Attevan*] Sic enim scribo, pro *Attenan.* Est enim hæc Ptolemæi Αὐτόβα loc. cit.

[y] *Stadisin*] Ταστιτία Ptolemæo loc. cit. juxta magnum catarractem, ubi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert.

[z] *Et Napata*] Νάπατα Ptolem. loc. cit. latere Nili orientali. Hodie *Chaxumum.*

[a] *Ægyptiorum bellis*] Sesostri Ægypti rege totam Æthiopiam bello vastante, ut auctor est Strab. lib. XVII. pag. 790. Diodorus Sic. Bibl. lib. I. pag. 50. 55. et 59. et prior ceteris Herod. lib. II. num. 110. pag. 129.

[b] *Usque ad Trojana*] Forte rectius:

none regnante: et Syriæ imperitasse eam, nostroque littori,[14] [c] ætate regis Cephei [d] patet Andromedæ [e] fabulis.

Simili modo et de mensura ejus varia prodidere: primus Dalion ultra Meroën longe subvectus: mox Aristocreon, et Bion, et Basilis: Simonides minor etiam,[15] quinquennio in Meroë moratus, cum de Æthiopia scriberet. Nam Timosthenes[16] classium Philadelphi præfectus, sine mensura,[f] dierum LX. a Syene Meroën iter prodidit: Eratosthenes DCXXV.[g] mill. Artemidorus DC. mill. Sebosus ab Ægypti extremis sedecies centena LXXV. mill. passuum:[17] unde proxime dicti[h] XII. L.[18] Verum omnis hæc finita nuper disputatio est:[19] quoniam a Syene DCCCLXXIII. mill. Neronis exploratores renuntiavere his modis: A

induceret, contra veterum librorum ipsiusque Ms. Reg. 2. in reliquis locis fidem.' *Brotier.*—14 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *littore* edd. vett. et Gronov.—15 Vet. Dalec. *minor ætate.*—16 *Nam et Timosthenes* edd. vett. et Gronov. *et* non legitur in cod. Dalec.—17 Chiffl. *LXVI. LXX. mill. pass.*—18 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XII. LXX.* Gronov. et edd. vett.—19 Vet. Dalec. *disceptatio est.* Mox, Gronov. et edd. ante

NOTÆ

usque a Trojano bello. De Memnone Æthiopiæ rege, multa Philostr. de Vita Apoll. VI. 9. Aurora et Tithono genitum ait fuisse Apollodorus de Diis lib. III. ante Trojana tempora.—'In Mss. Plinianis *Mennone* scriptum est; non *Menone*, quod est nomen Græcum. In editione Romana a. 1470. *Memnone.* Verum in septem sequentibus Plinii editionibus scriptum est *Menone;* quasi hæsitantibus qui edebant, num propter Mss. codices *Mennone* legi oporteret, an propter scriptores Græcos *Memnone.* Vide X. 37. XXXVII. 63.' *Ed. sec.*

[c] *Nostroque littori*] Mediterranei maris littori, qua Syriam alluit.

[d] *Regis Cephei*] A quo Æthiopia cognomen accepit. Ovid. Met. IV. 669. 'Æthiopum populos, Cepheia despicit arva.'

[e] *Andromedæ*] Quam belluæ objectam ante Joppen ferunt, Syriæ littore, ut dictum est libro sup. cap. 34.

[f] *Sine mensura*] Locorum intervallo minime notato.

[g] *Eratosthenes DCXXV.*] Seu Græca mensura, qua usus videtur Eratosthenes, stadiis quinquies mille, ut dictum est II. 76.

[h] *Unde proxime dicti*] Proxime, inquit, appellati scriptores, Timosthenes nimirum, Eratosthenes, et Artemidorus inde, hoc est, ab Ægypti extremis, sive ab Alexandria, ad Meroën insulam, duodecies centena tantum numerant, et quinquaginta millia passuum. Vide Notas et Emend. num. 116.

[i] *A Syene DCCCLXXIII.*] Vide Notas et Emend. num. 117.

Syene Hieran sycaminon[j] LIV. mill. passuum. Inde Tama[20] LXXII. millia pass. Regionem Evonymiton[k] Æthiopum primam, CXX. Acinam LIV. mill.[21] Pitaran XXV. Tergedum CVI. mill. Insulam Gagauden[l] esse in medio eo tractu. Inde primum visas aves psittacos, et ab altera (quæ vocatur Artigula) animal sphingion,[m] a Tergedo cynocephalos. Inde Napata[22] LXXX. mill. Oppidum id parvum inter prædicta solum.[n] Ab eo ad insulam Meroën CCCLX. mill. Herbas circa Meroën demum viridiores, sylvarumque aliquid apparuisse,[23] et rhinocerotum elephantorumque vestigia. Ipsum oppidum Meroën ab introitu insulæ[o] abesse LXX. mill. passuum: juxtaque aliam insulam Tadu[24][p] dextro[q] subeuntibus alveo, quæ portum faceret. Ædificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacem,[25][r] quod nomen multis jam annis ad reginas transiit.

Hardnin. *DCCCLXII. mill.*—20 *Tamia* Pineus. Mox, pro *LXXII.* quod exhibent codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LXXV.* legitur in edd. vett. et Gronov.—21 Codd. Dalec. et Chiffl. *LXIV. mill. pass.*—22 *Naraba* Chiffl.—23 Idem codex, *viridiores silvarum apparuisse.*—24 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *Tatu* Gronov. et edd. vett.—25 *Canagem* Chiffl. *Candaocen* Gronov. et edd. vett. Mox, Chiffl.

NOTÆ

[j] *Hieran sycaminon*] Quasi Sacram morum, sive Sacram sycomorum Latine dixeris. Antoninus a Syene ad Hieran sycaminon passuum millia numerat octoginta: sed longiore, ut apparet, itinere, propter diverticula, flexusque mansionum.

[k] *Evonymiton*] Εὐωνυμῖται, ἔθνος Αἰγύπτιον πρὸς τῇ Αἰθιοπίᾳ, Stephanus, pag. 281. Agathem. Geogr. II. 5. Καὶ *μετὰ τὸν μέγαν καταῤῥάκτην ἀπὸ μὲν δυσμῶν τοῦ* Νείλου *Ἐπωνυμῖται, Post magnum Nili catarracten, ad occidentale fluvii latus, Evonymitæ.*

[l] *Insulam Gagauden*] Quam Nilus efficit, medio in tractu Syenen inter Meroënque.

[m] *Sphingion*] Simiarum genus, de quo lib. VIII. ubi et de cynocephalis dicetur.

[n] *Inter prædicta solum*] Ceteris bello deletis, solum id restat.

[o] *Ab introitu insulæ*] Est enim ejus insulæ ingens amplitudo: longitudinis scilicet, trium millium stad. hoc est, CCCLXXV. mill. pass. latitudinis stadiorum mille, hoc est, CXXV. mill. pass. auctore Strab. lib. XVII. pag. 821. Ab introitu vero insulæ abesse oppidum Meroën stadiis septingentis idem prodidit, p. 786. quæ efficiunt LXXXVII. M. D. pass.

[p] *Insulam Tadu*] Ita Mss. omnes. Editi, *Tatu*. Hodie *Jalac*.

[q] *Dextro*] Qui vergit in Africam.

[r] *Candacem*] Ita Colb. 1. 2. et Paris. non, ut editi libri, *Candaocen*. Κανδάκη vocatur a Strab. lib. XVII. pag. 820. quæ, Petronio Ægypti provinciam bellumque Æthiopicum ad-

Delubrum Hammonis et ibi[26][s] religiosum, et toto tractu sacella. Ceterum cum potirentur rerum Æthiopes, insula ea magnæ claritatis[t] fuit. Tradunt armatorum CCL. mill. dare solitam, artificum CCCC. mill.[27] alere. Reges Æthiopum XLV. et hodie traduntur.

(XXX.) Universa vero gens Ætheria[u] appellata est, deinde Atlantia, mox a Vulcani filio Æthiope[v] Æthiopia.

Animalium hominumque effigies monstriferas[28] circa extremitates ejus gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigiesque cælandas mobilitate ignea.[w] Ferunt certe[29] ab orientis parte intima gentes esse sine naribus, æquali totius oris planitie. Alias superiore labro orbas, alias sine linguis. Pars etiam[x] ore concreto et naribus carens, uno tantum foramine spirat, potumque calamis avenæ trahit, et grana ejusdem avenæ sponte provenientis ad vescendum. Quibusdam pro[y] sermone nutus motusque membrorum est. Quibusdam ante Ptolemæum Lathurum[30][z]

ad reginas transit.—26 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem *est ibi.*—27 Cod. Dalec. *III. M.* Chiffl. *III. alere reges, &c.*—28 Chiffl. *monstrificas effigies.*—29 *Fertur certe* cod. Dalec. *Ferunt certis* Chiffl.—30 *Lathyrum* edd. ante Harduinum. Mox, pro *usus ignium,* nonnulli conj. *usus unguium.* Vid. Obss. Misc. Nov.

NOTÆ

ministrante, legatos ad Augustum Cæsarem misit.

[s] *Et ibi*] Ut in Libya.

[t] *Magnæ claritatis*] Æthiopum regia, Strab. lib. XVII. pag. 821. et alibi. De ea diximus v. 10.

[u] *Ætheria*] 'Αερίαν dictam esse olim Æthiopiam auctor est Hesychius, verbo 'Αερία: ab eo fortassis tempore, quo Ægyptus imperitavit Æthiopiæ, ut superius dictum est: nam et Ægypto ipsi inditum id nomen fuisse, auctor est, præter alios, Gellius XIV. 6. pag. 777.

[v] *A Vulcani filio Æthiope*] A vultus nigredine potius: Græcis ita appellantibus, ab *αἴθω, uro*, et ὤψ, *vultus:* quasi vultu Solis calore perusto.

[w] *Mobilitate ignea*] Cœli Æthiopici calore vicinioque Solis varie agitatas atomos, ad efficiendas multiplices corporum figuras conferre plurimum putat. Nec sane diffiteor, ut alibi vi frigoris nimia, sic in iis terris ignium intemperie multa posse peccare naturam, immo et solere.

[x] *Pars etiam*] Solinus cap. 30. pag. 56.

[y] *Quibusdam pro*] Solinus loc. cit. Vide Notas Lud. Vives, in S. August. de Civit. Dei, XVI. 8. Hujuscemodi sylvestres homines, qui nutibus pro sermone utantur, ait esse in Hispaniola Occidentalis Indiæ insula Petrus Martyr.

[z] *Ptolemæum Lathurum*] Regum

regem Ægypti ignotus fuit usus ignium. Quidam[a] et Pygmæorum gentem prodiderunt inter paludes,[31] ex quibus Nilus oriretur.

In ora autem,[b] ubi desiimus, continui montes,[c] ardentibus similes rubent. Troglodytis[d] et Rubro mari a Meroë tractus omnis superponitur:[32] a Napata tridui itinere ad Rubrum littus, aqua pluvia ad usum compluribus locis servatur, fertilissima regione, quæ interest, auri. Ulteriora[e] Atabuli Æthiopum gens tenet.[33] Deinde contra Meroën[f] Megabari,[34][g] quos aliqui Adiabaras nominavere, oppidum habent Apollinis. Pars eorum Nomades,[h] quæ elephantis[i]

tom. II. pag. 288.—31 Ita ex codd. emendavit Harduinus; ita quoque Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ante paludes* Gronov. et edd. vett. Mox, Chiffl. *a quibus Nilus, &c.*—32 Codd. Dalec. *supponitur*; alii, *suppositus*. Chiffl. *superponitur: Napata, &c.* omissa præpositione.—33 Chiffl. *tenent.*—34 *Megabri* Vet. Dalec. *Megabarri* cod. Dalec. Mox, Chiffl. *quos aliqui Adia-*

NOTÆ

Ægypti ejus nominis octavus is fuit. Refert hoc Solinus pariter loc. cit.

[a] *Quidam*] Aristotelem signat Hist. Anim. lib. VIII. et Melam III. 8. 'Fuere,' inquit iste, 'interius Pygmæi, minutum genus, et quod pro satis frugibus contra grues dimicando defecit.' Ad Nili fontes ab Aristotele pariter collocantur. De Pygmæis diximus cap. 22.

[b] *In ora autem*] In ora scilicet Æthiopiæ, cujus sectione superiore facta mentio est, his verbis: 'Hinc in ora Æthiopiæ,' &c. littore nimirum sinus Arabici, paulo citra angustias et Diren.

[c] *Continui montes*] Ab his cognomen Rubri maris ortum quidam arbitrati sunt, teste Agatharchide de Rubro Mari, cap. 2. apud Phot. in Bibl. cod. 250. pag. 1321. ὅτι τοῦ Ἀραβίου καλουμένου κόλπου, κ. τ. λ. *quod sinus Arabici montes versus occasum siti, dum acres et ignei Solis radii eos feriunt, carbonis speciem ac similitudinem referunt: ad ortum vero arenæ et glebæ rubentes tumuli, &c.* Habet idipsum Strab. lib. XVI. pag. 779.

[d] *Troglodytis*] Troglodytarum, inquit, agro, et Rubro mari ab ortu, Æthiopiæ tractus ille clauditur: Meroë insula, ab occasu.

[e] *Ulteriora*] Remotiora a mari, inter Napata et Meroën, ubi nunc *Sabai* regnum, cum oppido ejusdem nominis.

[f] *Contra Meroën*] Ultra Nili ripam, qua Meroën insulam circumambit, orientali latere.

[g] *Megabari*] Μεγάβαροι Αἰθίοπες Strab. lib. XVII. pag. 776. Ptolem. IV. 8. mendose Μεγάβραδοι. Rectius Diodoro Siculo Μεγαβαρεῖς, quos ille Troglodytis accenset.

[h] *Pars eorum Nomades*] Quos ab ἐλεφαντοφάγοις secernere Philostratus videtur, de Vita Apoll. VI. 12. pag. 300.

[i] *Quæ elephantis*] Unde Ἐλεφαντοφάγοι Αἰθίοπες cognominati sunt, teste Agatharchide, cap. 25. de Rubro mari, apud Phot. cod. 250. pag. 1353.

vescitur. Ex adverso[j] in Africæ parte Macrobii. Rursus a Megabaris[k] Memnones et Davelli,[35] dierumque viginti intervallo Critensi. Ultra eos Dochi, deinde Gymnetes[36] semper nudi. Mox Anderæ,[l] Mathitæ,[m] Mesagebes, Hipporeæ,[37] atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades[n] cynocephalorum lacte viventes, Olabi,[o] Syrbotæ,[38] [p] qui octonum cubitorum esse dicuntur.

Aristocreon Libyæ latere a Meroë oppidum Tolen[39] dierum quinque itinere tradit. Inde dierum duodecim Esar[q] Ægyptiorum oppidum,[40] qui Psammeticum[r] fugerint: in eo produntur annis trecentis habitasse.[41] Contra in Arabico latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapen vocat, quod ille Esar, et ipso nomine advenas ait

baros, &c.—35 *Dabelli* Chiffl. *Danelli* cod. Dalec. et Ald.—36 *Gymnites* Gronov. et edd. vett. et Dalec.—37 *Monthes, Messages, Ipsodoro* Chiffl.—38 *Aladi Syrdotæ* Chiffl.—39 *Tollen* in eodem codice; *Thale* Pineus.—40 *Dasar oppidum Ægyptiorum* Chiffl.—41 Codd. Dalec. et Chiffl. *prodente se CCC. habitasse.*

NOTÆ

et Agathem. Geogr. II. 5.

j *Ex adverso*] Ex adverso Megabarorum, altero Nili et Meroës latere, versus Africam. De Macrobiis istis, Herod. lib. III. pag. 168. n. 17. Mela III. 9. 'Æthiopum pars, quia vitæ spatium dimidio fere quam nos longius agunt, Macrobii,' &c. Pars est regni, quod Nubiam hodie appellant: non *Bagamedri*, ut Sanutus existimat.

k *A Megabaris*] Ultra Megabaros, versus austrum, *Μέμνονες πρὸς τῇ Μερόῃ νήσῳ*, juxta Meroën, inquit Agathem. Geogr. II. 5. et Ptolem. IV. 8.

l *Gymnetes semper nudi. Mox Anderæ*] Strab. lib. XVI. pag. 771. Endera locus est, ubi Gymnetes incolunt, viri a nuditate corporum et exercitatione sic appellati: *ἦν δέ τις ἐν βάθει 'Ενδέρα Γυμνητῶν ἀνθρώπων κατοικία.*

m *Mathitæ*] Hi sunt haud dubie *Μαστῖται* Ptolem. IV. 8. quos ad Nili paludes usque pertinere ait.

n *Deinde Nomades*] Hæc quoque Solinus cap. 30. pag. 55.

o *Olabi*] In Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Aladi*.

p *Syrbotæ*] Hæc rursum Plinius libro seq. cap. 2. Solinus loc. cit. pedes duodecim excedere longitudine scribit, id quod eodem recidit: nam cubitus habet sesquipedem.

q *Esar*] 'Εσὴρ et Δαρὼν oppidorum esse nomina in insula Meroë, auctor est Ptolem. IV. 9. cui num potior habenda fides quam Aristocreonti, alii viderint.

r *Psammeticum*] De quo dicemus XXXVI. 19.

significari:[42] Caput eorum in insula, Sembobitin:[43] et tertium [s] in Arabia, Sai. Inter montes [t] autem et Nilum Symbari sunt, Phaliges:[44] in ipsis vero montibus Asachæ [u] multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinque itinere. Vivunt [v] elephantorum venatu. Insula in Nilo [w] Semberritarum, reginæ [45] paret. Ab ea [x] Nubei Æthiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impositum, Tenupsis. Sambri, apud quos [y] quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ [z] parte Ptoëmbari, Ptoëmphanæ, qui canem pro rege habent, motu ejus imperia augurantes: Arusbi oppido longe a Nilo sito.[46] Postea Achisarmi, Phalliges, Marigeri, Casamarri.

Bion alia [a] oppida in insulis tradit, a Sembobiti [47] Me-

—42 Margo edd. Dalec. et Gronov. *quod ille asserit, et ipso nomine advenas significari.*—43 ' Sunt qni malint *Pseboitin*, a Pseboa lacu, quem supra Meroën collocat Strabo lib. XVII.' *Dalec.* Mox, pro *Sai* cod. Dalec. habet *Sina*; Chiffl. *Sinat.*—44 Idem codex: *Barri sunt, Palvogges*; Vet. et codd. Dalec. *Symbari sunt, Phaliges.*—45 Vet. et codd. Dalec. *in illo Sembritarum regioni.* Mox, *Ab ea Nubæ* Vet. Dalec.—46 Cod. Dalec. *a Nili situ.*—47 *Pseboiti*

NOTÆ

[s] *Et tertium*] Primum enim Esar est, sive Sape: alterum, Sembobitis, quod in insula fuit: in latere Arabiæ tertium, Sai.

[t] *Inter montes*] Quos paulo ante dixit ardentibus similes rubere.

[u] *Asachæ*] Iidem Asachæi Plinio ipsi VIII. 13. et Solino c. 30. p. 55.

[v] *Vivunt*] Solinus, loc. cit. Idcirco *ἐλεφαντομάχους* Diodor. Sic. Strabo *ἐλεφαντοφάγους* appellat.

[w] *Insula in Nilo*] Ultra Meroën, Strabo lib. XVII. p. 786. *Ἄλλην δ' εἶναι νῆσον ὑπὲρ τῆς Μερόης, ἣν ἔχουσιν οἱ Αἰγυπτίων φυγάδες οἱ ἀποστάντες ἀπὸ Ψαμμιτίχου· καλοῦνται δὲ Σεμβρῖται, ὡς ἂν ἐπήλυδες· βασιλεύονται δὲ ἀπὸ γυναικός, Supra Meroën alia insula, quam Ægyptiorum exules incolant, qui a Psammeticho descirerunt, et Sembritæ, id est, advenæ, nominantur, et reginam habent, &c.*

[x] *Ab ea*] Ultra Meroën, Arabiæ latere, Nilique ripa orientali. Hi Νοῦβαι Ptolemæo dicuntur, IV. 8. quos cum Avalitis conjungat ad mare Rubrum, atque adeo Arabiæ latere cum Plinio collocet, perspicuum est falli eos, qui hosce Nubas existimant eos esse quos hodie Nubeos appellamus, *le Royaume de Nubie:* cum tota horum regio in opposita Nili ripa sit, nec exiguam Africæ partem obtineat. Sunt hi Nubæ Plinii et Ptolemæi in Troglodytarum confinio et ad Nili usque latus orientale pertinent.

[y] *Sambri, apud quos*] Id quoque Solinus cap. 30. p. 55. sed ' Psambares ' vocat.

[z] *At ex Africæ*] Et ista, tacito tamen populorum nomine, Solinus refert loc. cit.

[a] *Bion alia*] Ejusdem tractus terrarum, qui proxime est descriptus,

roën versus dierum toto itinere viginti. Proximæ insulæ[b] oppidum Semberritarum sub regina: et aliud Asar: alterius oppidum Daron. Tertiam Medoën vocant, in qua oppidum Asel. Quartam eodem, quo oppidum, nomine Garoden. Inde per ripas oppida:[48] Navos,[c] Modundam, Andatim, Secundum, Colligat, Secande, Navectabe, Cumi, Agrospi, Ægipam, Candrogari, Arabam, Summaram.[49]

Regio supra Sirbitum,[d] ubi desinunt montes, traditur a quibusdam habere[50] maritimos Æthiopas, Nisicastes, Nisitas, quod significat ternum et quaternum oculorum viros: non quia sic sint, sed quia sagittis[e] præcipua contemplatione utantur.[51] Ab ea vero parte Nili, quæ supra Syrtes[f] majores oceanumque meridianum protenditur, Dalion vocatos[52] esse dicit, pluvia tantum aqua utentes Cisoros, Longoporos. Ab Œcalicibus[g] dierum quinque itinere Usibalcos, Isuelos, Pharusos, Valios, Cispios. Reliqua deserta. Deinde sabulosa.[53] [h] Ad occidentem versus Ni-

margo edd. Dalec. et Gronov.—48 Chiffl. *nomine Caro. Deinde Paropas oppidum.* Vet. Dalec. etiam, *Paropas oppidum.* Mox, Vet. et codd. Dalec. *Navos, Modundæ, Mandatini, Secundini.*—49 In iisdem codd. *Arabum summorum regio supra, &c.*—50 Pintian. *montes. Traditur a quibus haberi.*—51 Cod. Dalec. *utuntur.*—52 Codd. Dalec. *Dallon notatos.* Mox, Vet. Dalec. *tantum a.*

NOTÆ

alia jam facies ex Bione proponitur: indiscrepantibus enim inter se de tam semotis regionibus Geographorum sententiis, ullam prætermittere, quæ alicujus momenti sit, religioni Plinius habet.

[b] *Proximæ insulæ*] Ejus quam diximus esse Meroæ proximam.

[c] *Navos*] Vide Notas et Emend. num. 118.

[d] *Regio supra Sirbitum*] Quod oppidum Nilo impositum, XII. dierum navigatione distare a Meroë, dicetur inferius.

[e] *Sed quia sagittis*] Solini paraphrasis, loc. cit. 'Quod et vident plurimum, et manifestissime destinant jactus sagittarum.' *Mesiccastus* legere Plinium oportuisse, atque in ejus interpretatione vocis hallucinatum putat Bochartus parte 1. Geogr. IV. 26. p. 303. Sed non ego credulus illi.

[f] *Quæ supra Syrtes*] In ea scilicet hæresi Dalion fuit, quæ existimaret, post aliquot dierum navigationem Nilo amne peractam, perveniri denique ad Oceanum Æthiopicum, sive meridianum, qui inter nos Australesque populos ibi per Zonam, ut vocant, torridam permearet: in eo oceano Syrtes esse iis quæ in mediterraneo majores, vel certe pares.

[g] *Ab Œcalicibus*] De his diximus v. 8.

[h] *Deinde sabulosa*] In confinio maris Æthiopici. *Fabulosa* hoc loco legi

grœ,[i] quorum rex unum oculum habeat in fronte. Agriophagi,[j] pantherarum et leonum carnibus maxime[54] viventes. Pamphagi, omnia mandentes. Anthropophagi, humana carne vescentes. Cynamolgi,[k] caninis capitibus. Artabatitæ quadrupedum ferarum modo vagi. Deinde Hesperii, Perorsi, quos in Mauritaniæ confinio diximus.[l] Pars quædam Æthiopum locustis tantum[m] vivit, fumo et sale duratis in annua alimenta: ii quadragesimum annum vitæ non excedunt.

Æthiopum terram universam cum mari Rubro patere in longitudinem semel et vicies centena LXX. mill. passuum:[55] in latitudinem cum superiore Ægypto[n] duodecies centena XCVIII. mill. Agrippa existimavit. Quidam longitudinem[o] ita diviserunt: a Meroë Sirbitum, XII.[56] dierum navigatio-

u. *Cisauros.*—53 *Deinde fabulosa* Vet. Dalec.—54 Chiffl. *leonumque maxime carne;* et mox in eodem codice, *humanam carnem vescentes.*—55 Chiffl. *XXI. LXX. p.*—56 Chiffl. *XI.* Mox, codd. Dalec. et Vet. ejusdem, *navigatione.*—57 Chiffl. *XV. ad Dabellos.* Mox pro *Ab his*, quod Chiffl. aliique codd. et

NOTÆ

quibusdam placet: quoniam fabulis videntur affinia, quæ mox sequuntur.

[i] *Nigræ*] Græco more *Νίγροι*, ut *Solæ* pro *Σόλοι*. Iidem Nigritæ appellati, libro sup. cap. 8.

[j] *Agriophagi*] Transcripsit hæc Solinus iisdem ferme verbis cap. 30. p. 55.

[k] *Cynamolgi*] Ita nominati, quod canum fœmellas mulgent, et eo lacte nutriuntur, inquit Agatharchides de Rubro Mari, cap. 29. apud Photium in Bibl. cod. 250. p. 1357. *τὰς τῶν κυνῶν θηλείας ἀμέλγοντες, τῷ γάλακτι τρέφονται.* Nihil Agatharchides de caninis capitibus.

[l] *Diximus*] Libro sup. cap. 8.

[m] *Locustis tantum*] Idcirco Ἀκριδοφάγοι Græca voce nominantur a Strabone, Solino, et aliis. Accepisse hæc Plinius videtur ab Agatharchide de Rubro Mari, cap. 27. apud Phot. in Bibl. cod. 250. p. 1356. ubi ea totidem verbis extant; vel a Diodoro Bibl. lib. III. p. 162.

[n] *Cum superiore Ægypto*] Quam Thebaidem appellavit v. 9. Porro longitudinem Æthiopiæ repetit ab ortu hyberno ad occasum hybernum: latitudinem, ab austro ad septemtrionem. Missi Theodosii locum hunc vitiose exscripserunt: 'Juxta Plinium Secundum... longitudinem Ægypti superioris cum sua Æthiopia, centena decies et quater et semel LXX. passuum: latitudinem Æthiopiæ et Ægypti superioris, DCCCCLVII. M. passuum, Agrippa existimavit.'

[o] *Quidam longitudinem*] Longitudinem, inquit, alii repetunt ab ea parte, unde nos latitudinem ducimus: a Meroë scilicet, et septemtrionali parte, ad austrum.

nem. Ab ea XII. ad Davellos.[57] Ab his ad oceanum Æthiopicum sex dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroën DCXXV.[58] mill. passuum esse inter auctores fere convenit: inde Syenen, quantum diximus.[p] Sita est Æthiopia[q] ab oriente hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine[r] sylvæ ebeno maxime virent: a media ejus parte imminens mari mons excelsus, æternis ardet ignibus, Theon ochema[59][s] dictus Græcis: a quo[t] navigatio quatridui ad promontorium, quod Hesperion ceras[u] vocatur, confine Africæ juxta Æthiopas[60] Hesperios. Quidam et in eo tractu modicos colles amœna opacitate[v] vestitos Ægipanum[w] Satyrorumque produnt.

XXXVI. (XXXI.) Insulas[a] toto eo mari et Ephorus complures esse tradidit, et Eudoxus, et Timosthenes:[1] Clitarchus vero Alexandro regi renuntiatam adeo divitem, ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram, ubi

edd. recentt. exhibent, *Ab iis* habetur in Gronov. et edd. vett.—58 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ad Meroën DCCXXV.* Gronov. et edd. vett.—59 *Ætnocauma* Vet. Dalec. *Æconiocauma* alii ap. Dalecampium. Mox, pro *Hesperion ceras* Chiffl. Tol. Salm. *Hesperuceras.*—60 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Æthiopes* Gronov. et edd. vett.

CAP. XXXVI. 1 *Thimosthenes* Gronov. et edd. vett. Mox, *rege renuntiat*

NOTÆ

[p] *Quantum diximus*] Hac ipsa sectione, ex Neronis exploratorum relatu, DCCCLXXIII. mill. pass.

[q] *Sita est Æthiopia*] Hæc Solinus totidem verbis, cap. 30. pag. 56. et Missi Theodosii.

[r] *Meridiano cardine*] Medio fere tractu Æthiopiæ, inter ortum Solis et occasum, Meroën usque a Syene, inquit ipse XII. 8.

[s] *Theon ochema*] Θεῶν ὄχημα, *Deorum currus.* Cum a media Æthiopiæ parte imminere mari mons iste dicatur, non a Plinio modo, sed et a Ptolemæo, IV. 5. vix alium esse crediderim, quam qui promontorium efficit Palmarum dictum, *Capo das Palmas,* in ora Guineæ occidentali.

[t] *A quo*] Missi Theodosii: 'a quo navigatione quatridui, promontorium,' et cetera iisdem plane syllabis.

[u] *Hesperion ceras*] Ἑσπέριον κέρας, *Hesperium cornu,* hodie, *le Cap de Sierra Liona*: facto a Lusitanis nomine, quod maris ibi fremitus leænæ rugitum referre quodammodo videatur.

[v] *Amœna opacitate*] Missi Theodosii, *capacitate,* male. Plinius cap. seq. 'Mons opacus sylva.'

[w] *Ægipanum*] De his v. 8.

[a] *Insulas*] Hæc totidem syllabis apicibusque Missi Theodosii.

sacer mons opacus sylva repertus esset, distillantibus [2] arboribus odore miræ suavitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur [b] insula adversa Æthiopiæ,[c] cujus neque magnitudo, neque intervallum a continente constat, Æthiopas tantum populos habere proditur.[3] Ephorus auctor est, a Rubro mari navigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdam columnas (ita appellantur parvæ insulæ)[d] provehi. Polybius [e] in extrema Mauritania contra montem Atlantem a terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex adverso maxime Carthaginis [f] a continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus.[g] Traditur et alia insula contra montem Atlantem, et ipsa Atlantis [h] appellata. Ab ea quinque dierum [4] naviga-

Chiffl.—2 Cod. Dalec. *silvarum* .... *distillante.* Chiffl. *destillante.* Mox, vet. Dalec. *odore myrrhæ.* ' Ita dispunximus (*suavitatis, contra, &c.*) secundum Pint. et Chiffl. sensu exigente.' *Laet.*—3 Cod. Dalec. *habitare proditur.*—4 *Ab*

NOTÆ

[b] *Cerne nominatur*] Jactatur, inquit, necdum tamen fidem obtinuit. Satis obscuri nominis, et incerti situs hanc fuisse tum insulam innuit: nec velle se famæ, quæ de ea forte percrebruit, sponsorem fieri. Sic Eustathius ad Dionysii vs. 219. pag. 32. discrepantes refert auctorum de ejus situ sententias: Lycophrone, ad ortum Solis; Polybio, ad occasum; ad meridiem Dionysio statuente. Nullus dubito quin hæc Pliniana, sive Lycophroniana, sive Dionysiana Cerne sit ea quam S. Laurentii vocitamus, sive *Madagascar.* Μενουθίας eadem Ptolem. IV. 9.

[c] *Adversa Æthiopiæ*] Plane hic situs congruit cum hodierna *Madagascar:* nam extimo promontorio exortum Solis æstivum respicit, sinumque Persicum: occidentali latere, Æthiopiæ inferiori ab exortu Solis æstivo ad hybernum occasum prætenditur.

[d] *Parvæ insulæ*] *Les Iles de Mascarenhas*, sic enim Lusitani vocant, sex septemve insulas exiguas, quæ Madagascari ad septemtrionem objacent, sub linea fere Æquinoctiali.

[e] *Polybius*] De Polybii Nepotisque Cerne dicemus inferius, cum de Gorgonum insula sermo erit.

[f] *Ex adverso maxime Carthaginis*] Id quomodo accipiendum sit, Hanno ipse aperit, a quo Nepos hausit: Respondere nimirum Carthagini ex adverso Cernen: quoniam similis est navigatio a Carthagine ad columnas, atque a columnis ad Cernen: ἐῴκει γὰρ, inquit pag. 39. ὁ πλοῦς ἔκ τε Καρχηδόνος ἐπὶ στήλας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Κέρνην.

[g] *Duobus millibus*] Etiam minorem facit Hanno, quinque duntaxat stadiorum: κύκλον ἔχουσαν σταδίων πέντε.

[h] *Et ipsa Atlantis*] Eodem quo Platonica Atlantis nomine, de qua dictum est II. 92. sed ab ea tamen di-

tione solitudines ad Æthiopas Hesperios, et promontorium, quod vocavimus[i] Hesperion ceras, inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum,[j] ac mare Atlanticum. Contra hoc quoque[k] promontorium[5] Gorgades insulæ[l] narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui navigatione distantes a continente, ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetravit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditque hirta fœminarum corpora, viros pernicitate[m] evasisse: duarumque Gorgonum[6 n] cutes argumenti et miraculi gratia in Junonis templo posuit, spectatas usque ad Carthaginem captam. Ultra has etiamnum duæ Hesperidum[7] insulæ[o] narrantur. Adeoque omnia circa hæc incerta sunt, ut Statius Sebosus a Gorgonum insulis prænavigatione Atlantis dierum XL. ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab iis ad Hesperu ceras[8 p] unius. Nec Mauritaniæ

ea duorum dierum cod. Dalec. Mox, Chiffl. *prænavigationi*.—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *hoc promontorium* Gronov. et edd. ante Harduinum.—6 Vet. Dalec. *duarum Gorgonum*; Chiffl. *duarum Gorgadum*.—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Hesperides* edd. vett. et Gronov. —8 Ita omnes codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Hesperion ceras*

NOTÆ

versa. Quanquam et nomen hujus et situs incerta tantum fama traditur.

[i] *Quod vocavimus*] Superiore cap.

[j] *In occasum*] Ab oceano meridiano tum primum se circumagente littore versus eam partem quæ Soli occidenti obvertitur: unde Atlanticum incipit mare cognominari.

[k] *Contra hoc quoque*] Hesperion scilicet. Hæc iisdem verbis Solinus cap. 56. pag. 87.

[l] *Gorgades insulæ*] Quæ Gorgonum insula Melæ nominatur, ea Cerne ipsa est Polybii, Nepotisque: quam Arguinam, *Arguin*, vocari puto, inquit Mariana Hist. Hispan. I. 22. p. 41. ultra promontorium Album, circa Æquatorem, vicesima prima orbis cœlique parte. Quare verisimile est de numero ac situ insularum, quibus id nomen esset, hallucinatum Xenophontem, quem Plinius laudat, in rebus etiamtum obscuris fidem suam præstare non ausus.

[m] *Viros pernicitate*] Viros non in conspectum colloquiumque venisse, quoniam pernicitate summa avolarint. Alii sic interpretantur, quasi fœminæ viros pernicitate evaserint.

[n] *Duarumque Gorgonum*] Nota de Gorgonibus Phorci filiis fabula, quam prolixe recitat Naso Met. IV. sub finem. Refert hæc pariter Solinus cap. 56. pag. 88.

[o] *Hesperidum insulæ*] Quas Hesperides tenuisse perhibentur, inquit Mela III. 10. Sed incerti, ut Plinius confitetur, situs.

[p] *Hesperu ceras*] Sic libri omnes

insularum certior fama est. Paucas modo constat esse ex adverso Autololum,[q] a Juba repertas, in quibus Gætulicam [9] [r] purpuram tinguere instituerat.

XXXVII. (XXXII.) Sunt qui ultra eas [1] [a] Fortunatas [b] putant esse, quasdamque alias: quarum numero idem Sebosus etiam spatia complexus, Junoniam [c] abesse a Gadibus DCCL. mill. passuum tradit. Ab ea tantundem ad occasum versus Pluvialiam,[d] Caprariamque: in Pluvialia non esse aquam, nisi ex imbribus.[2] Ab iis CCL. mill. pass. Fortunatas contra læva Mauritaniæ [e] in IX. horam Solis:[f] vocari [3] Convallem [g] a convexitate, et Planariam a specie: Convallis circuitum, CCC. mill. passuum. Arborum ibi proceritatem ad centum XIV. pedes [4] adolescere.

Gronov. et edd. vett.—9 *Getulicam* Gronov.

CAP. XXXVII. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *ultra eos* edd. ante Harduinum. Mox, *quarum numeros* codd. Dalec. et Chiffl. *quorum numero* Gronov.—2 Codd. Dalec. et Chiffl. *ex imbri.*—3 '*Mauritaniæ in octavam horam solis locari* Constantinus, ut et lib. XVII. cap. 11. et lib. III. cap. 5. *inter sextam horam primamque brumalem. In nonam horam solis* Tolet. et Salmant.' *Dalec.* *Contra lævam Mauritaniæ VII. mill. passuum. Oram Solis vocari in convalle a convexitate, et Planariam a specie convallis circuitu, &c.* Gronov. et al. ante Harduinum. *in convallis convexitate et Planarias* Vet. Dalec. 'Quomodocumque se habeant antecedentia, legendum puto, *vocari in convallem a convexitate,*' *&c.* Laet.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XLIV. pedes* edd. vett. et Gronov. Mox, Chiffl. *ut sub meridie;* Gronov. et al. vett. ante Harduinum, *sub meri-*

NOTÆ

Mss. scribunt, *ἑσπέρου κέρας.*

[q] *Autololum*] De his diximus lib. V. 1. Purpurariæ eæ sunt insulæ, de quibus agemus cap. 37.

[r] *Gætulicam*] E conchis seu purpuris, quæ Gætulico oceani littore legerentur, ut dicemus IX. 60.

[a] *Sunt qui ultra eas*] Ultra Purpurarias proxime appellatas.

[b] *Fortunatas*] Quæ nunc Canariæ dicuntur, *les Canaries.*

[c] *Junoniam*] Hæc Sebosi Junonia ea est quam nos hodie vocitamus *l'île Fortaventure,* e Fortunatis sive Canariis ea quæ fere propior est Solis exortui.

[d] *Pluvialiam*] Pluvialia, nunc *l'île de Fer*, Canariarum maxime occidentalis, unde primum meridianum Galli auspicantur. Capraria Pluvialiæ a septemtrione objacet, *l'île de Palme.*

[e] *Contra læva Mauritaniæ*] Ab oceano meridiano, inquit, navigantibus, versus Mauritanias, ad lævam objacent Fortunatæ.

[f] *In IX. horam solis*] Sitæ sunt, inquit, Fortunatæ inter meridiem, quæ hora diei sexta est Romanis, et Solis occasum, quæ duodecima. Vide Notas et Emend. num. 119.

[g] *Vocari Convallem*] *L'île d'Enfer,* vel *l'île Teneriffe.* Argumento est

Juba [h] de Fortunatis ita inquisivit: sub meridie [i] quoque positas esse prope occasum, a Purpurariis [j] DCXXV. mill. passuum,[5] sic ut CCL. supra occasum navigetur: deinde per CCCLXXV. mill. passuum [6] ortus petatur. Primam vocari Ombrion [k] nullis ædificiorum vestigiis: habere in montibus stagnum, arbores similes ferulæ:[l] ex quibus aqua exprimatur,[7] [m] ex nigris amara, ex candidioribus potui jucunda. Alteram insulam Junoniam [n] appellari, in ea ædi-

diem positas.—5 'Legendum, *DCXXV. mill. pass.* tum ex vet. cod. tum ex numeris sequentibus, summæ huic ad unguem congruentibus. Nec aliter in Chiffl. legitur.' *Dalec.* Ita Tolet. Pintian. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *DCCXXV. mill. passuum* Gronov. et edd. ante Harduinum.—6 'Ita Mss. et Editio princeps. In recentioribus editionibus omissi sunt numeri *CCC.* qui tamen necessarii sunt, ut patet ex ipso Plinio. At quomodo Juba *DCXXV. mill. passuum* numeravit? Certe illa *DCXXV. mill. passuum* non sunt ad Fortunatas insulas usque, sed potius usque ad Gades.' *Brotier.* *CCCLXXV. mill. pass.* codd. Dalec. et Chiffl. *LXXV. mill. pass.* Gronov. et al. vett. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. Miller. Bipont. et Franz. *aquæ*

NOTÆ

ejus amplitudo, quæ mox circuitu complecti dicitur millia passuum trecenta. Vide Notas et Emend. num. 120.

[h] *Juba*] Solinus iisdem verbis, cap. 56. pag. 88.

[i] *Sub meridie*] Inter meridiem, ut diximus, et Solis occasum.

[j] *A Purpurariis*] Purpurarias appellavit Juba, in quibus purpuram Gætulicam tingere instituerat. Sunt eæ Mauritaniæ littori proximæ, Madera, *l'île Madere*, et *Porto Sancto.*

[k] *Primam vocari Ombrion*] Transcripsere hæc Martian. lib. VI. cap. de Babylonia, pag. 226. et Solinus cap. 56. pag. 88. Quæ Pluvialia Seboso, hæc Ὄμβριος Jubæ, Græco vocabulo idem significante, appellatur: *l'île de Fer.*

[l] *Arbores similes ferulæ*] De cannis saccharinis hæc verba Salmasius accipit, in Solin. pag. 1018. quoniam saccharum in Madera insula provenit. Sed neque Madera Pluvialia est, neque harum arborum per se ferax. Perpetua enim quondam sylva fuit, quam incendio post absumtam patefecere Lusitani, et cannas sacchariferas intulere. Celebris porro est in Fero insula arbor ea, quam Sacram vocant, *l'Arbre Saint:* cujus stillatitia aqua universis sufficit insulanis, quamvis unica sit. Sed neque est arbos ea naturæ ferulaceæ: nec vi aqua ex ea exprimitur, sed sponte stillat.

[m] *Aqua exprimatur*] Ut cannæ eæ sacchariferæ fuerint, (quod nonnullis placere intelligo,) non tamen cogendi coquendique sacchari cognita veteribus ratio fuit: sed hac duntaxat tenus in usum adhibitæ, ut aquam succumve ex iis ad potum exprimerent.

[n] *Junoniam*] A Sebosi Junonia hæc diversa: *l'île Gomer.*

culam esse tantum lapide exstructam. Ab ea in vicino eodem nomine[o] minorem. Deinde Caprariam[p] lacertis grandibus refertam. In conspectu earum[q] esse Nivariam,[r] quæ hoc nomen accepit[8] a perpetua nive, nebulosam. Proximam ei Canariam[s] vocari a multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti sunt Jubæ[9] duo: apparentque ibi vestigia ædificiorum. Cum autem omnes[t] copia pomorum et avium omnis generis abundent, hanc et palmetis caryotas[u] ferentibus, ac nuce pinea abundare. Esse copiam et mellis. Papyrum quoque et siluros[v] in amnibus gigni.[10] Infestari eas belluis, quæ expellantur[w] assidue, putrescentibus.

XXXVIII. At abunde orbe terrarum extra intra[a] indicato, colligenda in arctum mensura[1] æquorum videtur.

(XXXIII.) Polybius a Gaditano freto longitudinem directo cursu ad os Mæotis XXXIV. XXXVII.[b] mill. D. pas-

exprimantur edd. vett. ante Harduinum.—8 *Ninguariam* .... *acceperit* Chiffl. —9 Vet. Dalec. *a Juba*.—10 Margo edd. Dalec. et Gronov. *in omnibus gigni*.

CAP. XXXVIII. 1 *Et abunde orbe terræ extra intra indicato, colligendam in*

NOTÆ

[o] *Eodem nomine*] Junoniam minorem: forte jam aquis obrutam: aut ea sane fuerit, quam Ptolem. IV. cap. 6. 'Απρόσιτον vocat, sive Inaccessam. Hispani *La non trovada*, et *la Incantata* vocant. Vide Notas et Emend. num. 121.

[p] *Caprariam*] *L'île de Palme*. Vide Notas et Emend. num. 122.

[q] *In conspectu earum*] Et sane reliquis ante memoratis, hæc fere ob amplitudinem ab oriente tota prætenditur.

[r] *Nivariam*] Mss. omnes, *Ninguariam*. Ptolemæo IV. 6. Κεντουρία, pro Νιγγουρία, vel Νιγγουαρία. *L'île Teneriffe*, vel *l'île d'Enfer*. Cum in ceteris Canariis nullæ unquam visæ sint nives, hæc sola iis abundat.

[s] *Canariam*] Tenariffæ proximam, sed orbi nostro propiorem: *la grande île Canarie*.

[t] *Cum autem omnes*] Solinus hæc iisdem verbis, cap. 56. pag. 88.

[u] *Caryotas*] De his XIII. 9.

[v] *Et siluros*] Piscium genus est, de quo lib. IX.

[w] *Quæ expellantur*] Jactatione maris ac tempestatibus. Solini paraphrasis, loc. cit. ubi de Canaria: 'Perhibent etiam exspui in eam undoso mari belluas: deinde cum monstra illa putredine tabefacta sunt, omnia illic infici tetro odore.'

[a] *Extra intra*] Lustrata orbis interiore veluti parte, quæ oppida continentis hujus provinciasque complectitur: extima etiam enarrata, quæ insulas dissitissimas quasque continet.

[b] *XXXIV. XXXVII.*] Hoc est,

suum prodidit. Ab eodem initio[c] ad orientem recto cursu Siciliam XII. LX.[d] mill. D. passuum, Cretam CCCLXXV. mill. passuum, Rhodum CLXXXVII. mill. D. passuum:[2] Chelidonias tantundem: Cyprum CCXXII. mill. passuum. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam CXV. mill. passuum. Quæ computatio efficit vicies ter[e] centena[3] XL. mill. passuum. Agrippa hoc idem intervallum a freto Gaditano ad sinum Issicum per longitudinem directam XXXIV. XL.[f] passuum mill. taxat,[4] in quo haud scio an sit error numeri, quoniam idem a Siculo freto Alexandriam cursu XII. L.[g] mill. passuum[5] tradidit. Universus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio[h] colligit ad Mæotin lacum, C. LVI. mill. passuum.[i] Artemidorus adjicit DCCLIII.[j] mill.[6] Idem cum Mæotide CLXXIII. XC.[k] mill.

---

arctum mensuram Chiffl.—2 Harduinus, Miller. Bipont. et Franz. *CLXXXIII. mill. D. pass.* Lectionem nostram ex codd. recepit Brotier. *CLXXXVI. mill. D. pass.* Gronov. et edd. vett. Mox, *Cyprum CCXXV. mill. pass.* ex codd. legit Pintian. *Cyprum CCCXXV. mill. pass.* Gronov. et al. ante Harduinum. *Cyprum CCXXII. mill. pass.* omnes codd. ap. Brotier. et Editio princeps. 'Male in recentioribus edd. (Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.) *CCCXXII. mill. pass.*' Brotier.—3 Harduinus ex codd. Chiffl. et al. item Miller. Bipont. et Franz. *vicies quater centena.*—4 Tolet. *traxit.*—5 Chiffl. *cursu XIII. L. mill. pass.* Gronov. et edd. vett. *cursus XII. L. mill. pass.* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cursus XII. L. mill. pass.*—6 Ita ex codd. suis emendavit Harduin. ita quoque Miller. Bipont. et Franz. *CLIX. mill. pass. A. a. DCCLVI. mill.* Chiffl. *CLVI. mill. pass. A. a. DCCLVI.* Gro-

NOTÆ

tricies et quater centena, ac triginta septem mill. pass. Martian. lib. VI. pag. 226. legit duntaxat *XXXIV. XXVII. D. pass.* Æquorum hæc mensura, non terrarum, vel Europæ, ut Pintianus existimavit.

[c] *Ab eodem initio*] Gaditano freto.

[d] *XII. LX.*] Duodecies centena sexaginta millia pass.

[e] *Vicies ter* [*quater*] Ita emendavimus, tum Mss. Chiffl. aliorumque admonitu, tum ex ratione postremæ summæ, quæ cum singularibus quæ antecedunt haud alias satis apte congrueret.

[f] *XXXIV. XL.*] Tricies et quater centena, XL. millia: 3440000. mill. pass.

[g] *XII. L.*] Duodecies centena, quinquaginta millia: 1250000. millia pass.

[h] *Ab eodem exordio*] A Gaditano freto.

[i] *C. LVI. mill. passuum*] Martianus, loc. cit. *centum quinquaginta septem millia.* Mendose: scribi enim oportuit, *C. LVII.* hoc est, centies centena, et quinquaginta septem millia passuum: 10057000. *mill. pass.* quæ universus littorum sinuumque mediterranei maris ambitus complectitur.

[j] *DCCLIII.*] Sic erunt omnino centies centena, et octingenta millia

passuum esse tradit.[7] Hæc est mensura inermium,[l] et pacata audacia fortunam provocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur, utcumque difficultatem afferet auctorum diversitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptum Europæ magnitudo[m] LXXXII. XCIV.[n] mill. passuum.[8] Africæ (ut media ex omni varietate prodentium sumatur computatio) efficit longitudo XXXVII. XCVIII.[o] mill.[9] Latitudo, qua colitur, nusquam ducenta quinquaginta millia passuum excedit. Sed quoniam a Cyrenaica ejus parte nongentorum decem[p] millium passuum, eam fecit Agrippa, deserta ejus ad Garamantas usque, qua noscebantur, complectens, universam mensuram, quæ venit in computationem,[10] XLVI. VIII.[q] mill. passuum efficit. Asiæ longitudo in confesso est LXIII. LXXV.[r] mill. passuum.[11] Latitudo sane computetur ab Æthiopico mari

nov. et edd. vett.—7 Chiffl. *esse tradidit.*—8 Idem codex, *LXXII. XI. XCIV. mill. pass.* Gronov. et al. ante Harduinum. *LXXXI. XLVIII. mill. pass.*—9 Ita Pintian. ex Martiano et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XCVIII.* Tolet. *XXXVII. XLVIII.* Gronov. et edd. vett.—10 Tolet. *universam mensuram, quæ veniet in comparationem;* Chiffl. *universæ mensuræ, quæ veniet in comparationem.*—11 ' In his Europæ Asiæque et Africæ Plinianis numeris et mensuris nulla est certa diligentia. Nos me-

NOTÆ

passuum, Artemidori mensura, a Gaditano freto usque ad Mæotin lacum.

[k] *CLXXIII. XC.*] Centies septuagies et ter centena, ac nonaginta millia pass. 17390000. mill. pass. Martianus legit, *CLXXXII.* quem numerum librarii sic reddidere, *centies octies bis*, pro *octogies bis.*

[l] *Inermium*] Nautarum, qui, ut Juvenal. ait, Sat. XII. 58. ' Dolato Confisi ligno, digitis a morte remoti Quatuor, ac septem, si sit latissima tæda.'

[m] *Europæ magnitudo*] Longitudine simul cum latitudine computata.

[n] *LXXXII. XCIV.*] Ita Mss. omnes, et Martianus loc. cit. Hoc est, octogies bis centena, nonaginta quatuor millia: 8294000. mill. pass. Alia tamen videtur esse Artemidori sententia, lib. IV. c. 37. hujus operis Pliniani.

[o] *XXXVII. XCVIII.* [*XCIV.*] Ita R. 1. 2. Chiffl. &c. Martianusque ipse. Hoc est, tricies ac septies centena, nonaginta quatuor millia.

[p] *Nongentorum decem*] Martianus loc. cit.

[q] *XLVI. VIII.*] Quadragies sexies centena, et octo millia. Colb. 1. 2. *XLIII.*

[r] *LXIII. LXXV.*] Vide quæ diximus libro sup. cap. 9.

Alexandriam juxta Nilum sitam, ut per Meroën et Syenen mensura currat, XVIII. LXXV.[s] mill. passuum. Apparet ergo Europam paulo minus dimidia Asiæ parte majorem esse,[t] quam Asiam. Eandem [12] altero tanto et sexta parte Africæ, ampliorem quam Africam. Quod si misceantur omnes summæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam esse partem et octavam paulo amplius: Asiam vero quartam et quartamdecimam: Africam autem quintam et insuper sexagesimam.

XXXIX. His addemus etiamnum unam Græcæ inventionis sententiam vel exquisitissimæ subtilitatis, ut nihil desit in spectando [1] terrarum situ: indicatisque regionibus noscatur, et cum qua cuique earum societas sit,[2] sive cognatio dierum ac noctium, quibusque inter se pares umbræ et æqua mundi convexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terræque universæ in membra cœli digerentur.[3] Plura sunt autem hæc segmenta mundi, quæ nostri circulos appellavere, Græci parallelos.[a]

liora certioraque docuit experientia et astronomicarum rerum peritia.' *Brotier.* *in c. est LXIII. mill. DCCL. mill. passuum* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, *et per Syenen* margo edd. Dalec. et Gronov. *et Syenen m. c. decies octies XXV. mill. pass.* Martianus.—12 Margo edd. Dalec. et Gronov. *esse: quin Asiam eandem;* et paulo post, *et octava paulo amplius.*

CAP. XXXIX. 1 Cod. Dalec. *scientiam vel .... inspectato.*—2 Ita codd. Harduini, et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. ita quoque Chiffl. omisso tamen *earum.* Gronov. et edd. vett. ante Harduinum exhibent, *et quæ cuique earum societas sit.*—3 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. *terraque universa .... digeretur* edd. ante

NOTÆ

[s] *XVIII. LXXV.*] Decies octies centena, et LXXV. millia pass. Martianus legit *XVIII. XXV.* sed manifesto errore. Nam ab Æthiopico mari ad Meroën DCXXV. mill. passuum esse, inter auctores fere convenire dixit, cap. 35. a Meroë Syenen esse tantundem spatii ex Eratosthene jamdudum monuit II. 75. atque hoc ipso libro cap. 35. A Syene denique Alexandriam ex eodem Eratosthene par esse intervallum, atque a Syene ad Meroën, Strabo est auctor, lib. II. p. 114. Quæ triplex summa mensuram Plinianam omnino adæquat. Latitudinem porro hanc Asiæ adjudicat, quoniam ab Asia Africam Nilo amne disterminari censet.

[t] *Majorem esse*] Accuratius paulo de partium orbis magnitudine locuti recentiores Geographi: quos tu consule.

[a] *Græci parallelos*] Parallelus spatium terræ est, cujus finis diem maxi-

(XXXIV.) Principium[b] habet Indiæ pars versa ad austrum. Patet usque Arabiam[4] et Rubri maris accolas. Continentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras usque, Syria Cœle, Pelusium, Ægypti inferiora, quæ *Χώρα*[c] vocatur Alexandriæ,[5] Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Adrumetum, Clupea, Carthago, Utica, uterque Hippo,[6] Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumflexu æquinoctii die media,[7] umbilicus, quem Gnomonem vocant, VII. pedes longus, umbram non amplius IV. pedes[d] longam reddit. Noctis vero dieique longissima spatia horas XIV. æquinoctiales habent, brevissima e contrario X.

Sequens circulus incipit ab India vergente ad occasum, vadit per medios Parthos,[8] [e] Persepolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem,[f] Judæam, Libani montis accolas. Am-

Harduinum.—4 *Principium habent Indiæ. Pars versa ad Austrum patet usque Arabiam* margo edd. Dalec. et Gronov.—5 Ita codd. Harduini; item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *infraque ora Rhacota vocata, nunc Alexandria* Pintian. ex Steph. *inferiora quæ Chora vocatur Alexandria* Chiffl. *Peleusium Ægypti: inferiorque ora, quæ vocatur* Gronov. et edd. vett.—6 Gronov. et edd. vett. *utraque Hippo.*—7 Cod. Dalec. *circumplexu æquinoctii dimidio.* —8 Chiffl. *longissimæ s. h. XIV. æ. h. b. ex contrario .... per Medos Parthos.*

NOTÆ

mum habet, quadrante uno longiorem, quam initium. De his parallelis Strab. lib. II. p. 115. et seq. Ptolem. II. 6.

[b] *Principium*] Hic parallelus per Alexandriam, *παράλληλος διὰ 'Αλεξανδρείας* ab antiquis vocabatur: vel *διὰ χώρας 'Αλεξανδρείας.*

[c] *Quæ Χώρα*] Regio. Ita libri Mss. omnes. Editi male, *inferiorque ora.* —'Ptolemæus, de Delta, et de fluminibus in Ægypto inferiore: Καλεῖται δὲ κοινῶς ἡ περὶ τούτους τοὺς ποταμοὺς Χώρα κάτω.' *Ed. sec.*

[d] *IV. pedes*] Si Straboni fides, lib. II. p. 133. gnomon solarii Alexandriæ rationem habet ad umbram quam efficit, qualis est quinarii ad septenarium: quare umbra erit quinque pedum: subintellige, hora sexta, seu meridiana.

[e] *Medios Parthos*] Cave *Medos* legas, quibus si locum hic esse oporteret, appellari post Parthos ii deberent, cum ab India in occasum progredientibus Parthi prius, quam Medi occurrant.

[f] *Arabiam citeriorem*] Quæ Syriæ ad ortum prætenditur, usque ad Euphraten.

plectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hierosolymam, Ascalonem, Joppen, Cæsaream, Phœnicen,[g] Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cypri austrina,[h] Cretam,[9] Lilybæum in Sicilia, septemtrionalia Africæ et Numidiæ. Umbilicus æquinoctio XXXV. pedum, umbram vigintiquatuor pedes longam facit. Dies autem noxque maxima quatuordecim horarum æquinoctialium est, accedente iis quinta parte[i] unius horæ.

Tertius circulus[j] ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam,[10] Taurum, Amanum, Issum, Cilicias portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Patara, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium,[k] Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messeniam[11] Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ austrina, Carteiam, Gades. Gnomonis centum unciæ,[l] umbram septuagintaseptem unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum quatuordecim atque dimidiæ, cum tricesima parte unius horæ.

Mox, *Persepolin* Gronov. et al. ante Harduinum.—9 Ita ex codd. emend. Harduinus; ita quoque Chiffl. Miller. Bipont. et Franz. *Cyprum, austrinam Cretam* Gronov. et edd. vett.—10 Chiffl. *proximam Cataoniæ Cappadociam.*—11 Ita ex codd. emend. Harduin. ita quoque Miller. Bipont. et Franz. *Mes-*

NOTÆ

[g] *Phœnicen*] Unde hic circulus sive parallelus nomen accepit, διὰ μέσης Φοινίκης, *per mediam Phœnicen.*

[h] *Cypri austrina*] Sic paulo post, 'Sardiniæ austrina,' 'Cappadociæ austrina,' &c.

[i] *Quinta parte*] Quarta, si Strabonem audimus, lib. II. p. 134. et Ptolem. II. 6.

[j] *Tertius circulus*] Διὰ 'Ρόδου, per *Rhodum*, cognominatus. Hæc ab Eratosthene videtur Plinius accepisse, ut Strabo innuit, loc. cit.

[k] *Gythium*] De quo IV. 8.

[l] *Centum unciæ*] Centum partes. Hoc est, eandem habet rationem ad umbram umbilicus horologii, sive gnomon, quam habet centenarius numerus ad LXXV.

Quarto [m] subjacent circulo, quæ sunt ab altero latere Imai, Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos, Chios, Icarium mare, Cycladum septemtrionales,[12] Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patræ, Isthmos, Epirus, septemtrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiva, Hispaniæ maritima a Carthagine nova, et inde ad occasum. Gnomoni XXI. pedum[13] respondent umbræ XVI. pedum: longissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, et tertias duas unius horæ.

Quinto [n] continentur segmento ab introitu Caspii maris, Bactra, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in Ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thasus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edessa,[14] [o] Berœa, Pharsalia, Carystum, Eubœa Bœotum,[15] [p] Chalcis, Delphi, Acarnania, Ætolia, Apollonia, Brundisium, Tarentum, Thurii, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuscum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni[16] septem pedes, umbris sex. Magnitudo diei summa horarum æquinoctialium quindecim.

senam Chiffl. *Messenen* Gronov. et al. vett.—12 Ita ex codd. emendavit Harduinus; ita quoque Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Cyclades septemtrionales* Gronov. et edd. vett.—13 ‘Ita codd. Regg. 1. 2. Male in Editione principe, *XIII. pedum;* in recentioribus editionibus, *XVII. pedum.*’ Brotier. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Lugd. 1606. Dalec. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XVII. pedum.* —14 *Edessa* Gronov. et edd. vett. *Edessus* al.—15 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Eubœa, Boëti* Gronov. et edd. vett.—16 *Gnomonis* margo edd. Dalec. et Gronov. Mox, *umbra sex*

NOTÆ

[m] *Quarto*] Διὰ Σμύρνης Ptolemæo loc. cit.

[n] *Quinto*] Διὰ Ἑλλησπόντου.

[o] *Edessa*] Ptolem. III. 13. Αἴδεσσα urbs Emathiæ in Macedonia juxta Berrhœam. ‘Edessam Macedoniæ civitatem’ vocat Victor Vitensis de persec. Afric. lib. I. pag. 10. In Notitia Eccles. p. 21. Ἔδεσα.

[p] *Eubœa Bœotum*] Sive Bœotorum. Avulsa enim Eubœa Bœotiæ, ut dictum est lib. IV.

Sexta comprehensio,[q] qua continetur urbs Roma, amplectitur Caspias gentes, Caucasum, septemtrionalia Armeniæ, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lysimachiam, Cherronesum,[17] Melanem sinum, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Ænum, Bessicam, Thraciam, Medicam,[18] Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canusium, Apuliæ extima,[r] Campaniam, Etruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Massiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam Tarraconensem mediam, et inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes novem, umbræ octo. Longissima diei spatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta.

Septima divisio[s] ab altera Caspii maris ora incipit: vaditque supra[19] Calatim, Bosporum, Borysthenem, Tomos, Thraciæ aversa,[t] Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicetiam, Patavium, Veronam, Cremonam, Ravennam, Anconam, Picenum, Marsos, Pelignos, Sabinos, Umbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaque ab Apennino: transque Alpes Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam. Umbilico triginta quinque pedum, umbræ triginta sex, ut tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra gnomoni: amplissima dies horarum æquinoctialium quindecim, et quintarum partium horæ trium.

codd. Dalec. et Chiffl.—17 *Cherrhonesum* Gronov. Mox, *Abdera* cod. Dalec. et sic Strab.—18 *Bessiam Thraciæ, Mædicam* Pintian. *Bessicam, Thraciam mediam* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, *Apuliæ extuma* Chiffl.—19 Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. et Gronov.

NOTÆ

[q] *Sexta comprehensio*] Διὰ Μασσαλίας, *per Massiliam.*

[r] *Apuliæ extima*] Priscianus Grammat. lib. III. p. 608. hunc Plinii locum affert in medium, ut 'extimum' pro 'extremo' dictum a veteribus probet: 'Plinius,' inquit, 'in sexto Naturalis Historiæ: Dyrrhachium, Canusium, Apuliæ extima.'

[s] *Septima divisio*] Parallelus διὰ μέσου Πόντου Ptolem. loc. cit.

[t] *Thraciæ aversa*] Septemtrioni partem obversam.

Hactenus antiquorum exacta celebravimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarum tribus[20] assignavere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum et Sarmatas usque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias, Oceani littora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos et Britanniam, horarum decem et septem. Postremum Scythicum[21] a Riphæis jugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus)[u] noctesque per vices. Iidem et ante principia, quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per[v] insulam[22] Meroën, et Ptolemaidem, in Rubro mari ad elephantorum venatus conditam: ubi longissimus dies duodecim[w] horarum esset,[23] dimidia hora amplior. Secundum per Syenen[x] Ægypti euntem, qui esset horarum tredecim.[y] Iidemque singulis dimidia horarum spatia usque ad ultimum adjecere circulis. Et hactenus de terris.

caditque supra. Mox, *Thraciæ adversa* Chiffl.—20 Tolet. *supra tribus.* Pro, *assignavere* Chiffl. *alligavere.*—21 Ita ex Chiffl. emendavit Harduinus; ita quoque Tolet. Salmant. et Chiffl. cum edd. Miller. Bipont. et Franz. *Postrema Scythicum* Gronov. et vulgg. ante Harduinum.—22 Margo edd. Dalec. et Gronov. *per insulas.*—23 Chiffl. *qui esset horarum XIV.* Mox, idem codex, cum codd. et Vet. Dalec. *spatia usque ad ultimum.*

NOTÆ

[u] *Ut diximus*] Lib. IV. cap. 26.

[v] *Primum per*] Διὰ Μερόης καὶ Πτολεμαΐδος τῆς ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ, Strab. lib. II. pag. 133.

[w] *Duodecim*] Immo tredecim, ὡρῶν ἰσημερινῶν τρισκαίδεκα Straboni et Ptolem. locis cit.

[x] *Per Syenen*] Διὰ Συήνης· horarum tredecim cum semisse, iisdem auctoribus proxime appellatis.

[y] *Tredecim*] Mss. R. 1. 2. et Chiffl. *XIIII.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM VI.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

1. Cap. i. *Aucta inanitate*] Sic Mss. omnes: editi perperam, *aucta immanitate;* est enim familiare Plinio, ut observavit ante nos Pintianus, quæ non habitentur, ea inania appellare.

2. Ibid. *Tembrogium*] Non is est Θύμβριος, de quo Strabo lib. xiii. pag. 598. uti perperam Ortelius censuit. Is enim Trojanus amnis est, in Scamandrum influens per campum sibi cognominem, a quo et Thymbræus Apollo cognominatus est. Sed neque Coralius, de quo mox, cum amne Sangario commiscendus: ut idem Ortelius fecit.

3. Ibid. *A quo incipiunt Mariandyni sinus, oppidumque Heraclea*] His verbis voculam *Coralius* præfigunt libri plerique: ab iis haud dubie confictam, qui Sangarii nomen alterum quærebant, cum illud alterum non esse quam Sagarim perspicua res sit. Hanc certe vocem in sua paraphrasi non agnoscit Solinus, cap. 43. pag. 72. 'Sagaris fluvius,' inquit, 'ortus in Phrygia, dictusque a plerisque Sangarius, exordium facit Mariandyni sinus, in quo oppidum Heraclea,' &c. Neque Martian. lib. vi. cap. de Phrygia, pag. 221. 'Amnem Rhesum, Sagarimque sinus Mariandyni,' &c. Horum auctoritati nisi concedendum aliquid putarem, locum hunc Plinianum interpungendum pronuntiarem in hunc modum: *a quo incipiunt Mariandyni. Sinus, oppidumque Heraclea, &c.*

4. Ibid. *Lyco flumini appositum*] Ita Mss. omnes, et excusi libri ante Dalecampinm, qui *oppositum* maluit. Quid vero sit, *oppositum flumini oppidum*, fateor me non satis percipere. Appositum autem seu juxta positum intelligo, quod modico a ripa fluminis distat intervallo: quemadmodum ipsis vicenis stadiis Heracleam a Lyco dissitam esse scribit Arrianus in Periplo Ponti Euxini: Ἀπὸ δὲ Λύκου εἰς Ἡράκλειαν πόλιν .... στάδιοι εἴκοσι. Impositum vero amni oppidum dicimus, quod est in ipsa ripa positum.

5. Cap. ii. *Henetos adjicit*] Hunc locum dum raptim legit Martianus, neque intellexit, et fœdum commentus est simul errorem: 'Henetosa civitas,' inquit, 'a cujus civibus in Italia ortos Venetos asserunt.' Hau-

sit hoc a Solino, qui lib. XLIV. pag. 72. Paphlagoniam ait insignem esse loco Heneto, a quo Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati.

6. Ibid. *Parthenius*] Scylacem hinc emendabis, qui Παροίνιον hunc amnem vocat, pro Παρθένιον, pag. 32. ubi hanc oram describit: Μετὰ δὲ 'Ασσυρίαν Παφλαγονία ἔθνος· ἔστι δὲ ἐν αὐτῇ Στεφάνη λιμήν· Κόλουσσα πόλις Ἑλληνίς· Κάραμβις πόλις Ἑλληνίς· Κύτωρος πόλις Ἑλληνίς. Σησαμὸς πόλις Ἑλληνίς, καὶ Παροίνιος (lege Παρθένιος) ποταμός.

7. Ibid. *Evarchum*] Corruptum hujus amnis nomen, quod editi hactenus libri sic repræsentant, *Flumen Varetum*, restituimus admonitu Marciani Heracleotæ, in Periplo pag. 106. eum ipsum hoc terrarum tractu collocantis. 'Απὸ Σινώπης, inquit, εἰς Εὔαρχον ποταμὸν στάδια π'. Οὗτος ὁ ποταμὸς ὁρίζει Παφλαγονίαν, κ. τ. λ. Disterminat hic amnis Paphlagones a Cappadocibus. Plinius sane similiter post Sinopen Evarchum, post hunc Cappadocum gentem, ceu amni proximam, appellat. Subscribit et Menippus apud Stephanum, verbo Καππαδοκία· Εὔαρχος ποταμὸς, inquit, ὃς ὁρίζει Παφλαγονίαν καὶ Καππαδοκίαν. Quamobrem Varetum a suo Indice expungat Ortelius.

8. Ibid. *Gaziura*] Dio lib. XXXV. p. 5. ὁ μὲν Μιθραδάτης τῷ Τριαρίῳ πρὸς Γαζιούρσοις ἀντεκάθητο. *Mithridates ad Gaziursa Triario castra opposuit*. Scribe, Γαζιούροις et *Gaziura*.

9. Ibid. *Carusa*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. In editis perperam, *Carissa*: quanquam ita Ptolem. v. 6. Sed is ex Scylace, Marciano, Arriano, aliisque emendandus.

10. Ibid. *CXXX. mill. pass.*] Incuria librariorum irrepsisse hoc loco mendum suspicamur: qui cum in primitivis codicibus scriptum offendissent, *centum tr. mill.* trigiuta pro *tredecim* posuerint. Strabo enim lib. XII. p. 547. dissitam esse Sinopen ait ab Amiso stadiis omnino nongentis, περὶ ἐννεακοσίους σταδίους. Strabonem sequitur Stephanus, pag. 74. Efficit hæc mensura passuum millia CXII. cum quingentis pass.

11. Cap. III. *Sargarausene*] In unica voce bis peccarunt Plinii editores, qui sic curarunt scribi: (*Phrygiæ, Garsauritis:* subintellige, *prætenditur*, ex superioribus:) *Sargaurasanæ, Cammanene.* Nam et præfecturæ nomen vitiatum est, pro Sargarausene, uti ex Strabone diximus: et corrupta interpunctione perturbatus situs: est enim ipsa Sargarausene e Cappadociæ quoque præfecturis una, cum Garsauritide, et Cammanene: ut loci hujus plane sententia sit, Phrygiæ prætendi ex æquo tres illas, Garsauritidem, Sargarausenen, Cammanenen.

12. Ibid. *Est et Ceramus*] In R. 1. *Cæranus*, κοίρανος. Suspecta mihi vero perinde vox utraque: cum haud alibi, quod sciam, extet. *Caruanis* forte legi satius fuerit, quo nomine oppidum appellatur in hoc ipso terrarum tractu, Ponti nempe Polemoniaci præfectura, Καρουανὶς a Ptolem. v. 6.

13. Cap. IV. *Triarii*] Insigni hallucinatione Gallicus Interpres Pinetus, editoresque Pliniani, qui Indicem totius operis confecerunt, Triarium a Cæsare superatum opinati sunt, hoc scripto lemmate, 'Ubi Cæsar Triarium superavit,' remisso ad hunc locum lectore. Hunc nos errorem in observationibus nostris abunde confutavimus.

14. Ibid. *Amazonium*] *Phamizonium* libri editi exhibent: at R. 1. et alii, *Amazonium*: atque hanc lectionem, quod multo est certius, Mela ipse constabilit I. 19. 'Ad Thermodonta,' inquit, 'Themiscyrium oppidum. Fuere et Amazonum castra, et ideo Amazonium vocant.' Et vero Phamizonium, ut Stephanus quidem scribit, vel potius Phazemonium, ut Stra-

bo lib. XII. p. 560. Phazemonitisque regio longo hinc fuit intervallo dissita, trans Thermodontem et Irin.

15. Ibid. *Sidene*] Ita rescripsi ex Strabone, atque ab ipso orationis contextu admonitus. Nam si *Sideni*, uti ante nos editum fuit, potius foret, *Gentes: Macrones, Sideni* Plinius dixisset haud dubie, ut proxime antea: 'Gentes: Bechires, Buzeri:' non 'gens.'

16. Ibid. *Acampsis, Isis, Mogrus*] Libri hactenus editi, *Flumina: Campseonysis, Nogrus*. Errorem detexit, et emendationem nobis suggessit, Arrianus in Periplo, horum fluminum nomina ita scribens, Ἄκαμψις, Ἶσις, Βαθὺς, Μῶγρος. Scylax hinc emendandus pariter, pag. 31. apud quem Ἶρις amnis in Colchis pro Ἶσις legitur.

17. Ibid. *Tyndarida, Circæum*] Prius *Tyritacen* legebatur, cujus urbis in hoc tractu nullum apud ceteros scriptores vestigium: nisi cui Stephani Τυριτακίτη pertinere huc videatur. At Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. vet. Dalec. &c. habent *Tyndaridaceum:* unde nos *Tyndarida, Circæum*, effingi curavimus, Dionysii Periegetæ admonitu persuasi, qui Tyndaridarum regionem, Circæumque campum, ad Phasis ripas in intimo Ponti recessu, juxta Colchos collocat, vs. 688.

18. Ibid. *Singames, Tarsuras, Astelephos*] Nomina hæc amnium refinximus ex Arriano, ita ea repræsentante in Periplo Ponti: Σιγγάμης, Ταρσούρας, Ἀστέλεφος. In Plinianis libris ita hactenus editum: *Sigania, Tersos, Atelpos*. In Mss. R. 1. &c. *Sigania, Thersos, Asthelpus*.

19. Ibid. *Penius*] Sic antiqua omnis, recentiorque lectio ante Hermolaum, qui *Pityus* rescripsit: quanquam veterum codicum, quos secuti sumus, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. auctoritatem constabilit ipse Naso ex Ponto, IV. 10. 47. 'Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque, Cratesque Influit, et crebro vertice tortus Halys.' Et vero sane de Pityunte dicetur suo loco inferius.

20. CAP. V. *Regio Colica*] Ita diserte scriptum vidimus in R. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. tum hoc loco, tum in Indice hujus libri. Vidit et Pintianus in suis codd. quos ab eo neglectos miror, ut *obliqua* mallet rescribere. Editores Pliniani, quibus esset ignota regio Colica, *Colchica* posuerunt: cum de Colchis a Plinio nondum oratio instituatur. Sane Colices in hoc tractu meminere Mela I. 19. 'Reliqua,' inquit, 'feræ incultæque gentes, vasto mari adsidentes tenent, Melanchlæni, Ecrectice, Colice, Coraxi,' &c. Stephanus, ex Hecatæo in Asiæ descriptione: Κῶλοι, ἔθνος πρὸς τῷ Καυκάσῳ· αἱ δὲ ὑπώρειαι τοῦ Καυκάσου καλοῦνται Κωλικὰ ὄρη· ἡ χώρα Κωλικὴ, κ. τ. λ. Certe non alia Colice, præter istam, nota Hecatæo fuit: nam is Alexandri tempora antecessit, cujus expeditione detecta primum ora Indiæ est, quæ Colias similiter est appellata. Hinc Scylacem emendabis, p. 30. Μετὰ δὲ Ἡνιόχους Κοραξοὶ ἔθνος. Μετὰ δὲ Κοραξοὺς Κορικὴ, (lego Κωλικὴ) ἔθνος. Μετὰ δὲ Κορικὴν (similiter Κωλικὴν) Μελάγχλαινοι. Id enim ipse situs locorum postulat.

21. Ibid. *Sunt qui conditam eam ab Amphito et Telchio*] Pro *Amphito* et *Telchio*, *Amphistratum* et *Rhecam*, scribi putat oportere Pintianus, ex Strabone lib. XI. pag. 496. cui addere etiam Eustathium potuit, qui Strab. secutus est in Dionys. vs. 685. p. 92. Verum Ammianus lib. XXII. p. 215. Solinus cap. 15. p. 35. et Isidorus ex Solino lib. XV. Orig. 'Amphitum' et 'Cercium' vocant: quanquam Ammianus, ex P. Castelli recensione, *Telchium* præ *Cercio* mavult.

22. Ibid. *Toretæ*] Prisciano in Periegesi, pag. 383. *Oretæ* mendose hi appellantur, pro *Toretæ*, vel *Toreatæ*.

Festus item Avienus similiter emendandus, in Descript. Orbis, vs. 877. 'Cercitia gens est Atque Oretarum propter genus: indeque Achæi Ab Xanthi ripis, atque Idæo Simoënte Transvexere larem,' &c. Scribe, *Cercetia* et *Toretarum.*

23. Cap. vi. *LXVII. mill. D. passuum*] In libris hactenus editis, repetito perperam superiore numero, hic rursum legebatur, *LXXXVII. mill. D. passuum.* Verum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. aliorumque codd. admonitu, *LXVII.* quæ vera mensura est, restituimus: congruit enim ea mirum in modum cum Arriani mensura, qui stadiis omnino quingentis et XL. spatium illud definit, quod per totam peninsulam a Sindica ad Bosporum excurrit: hoc est, LXVII. mill. D. passuum.

24. Cap. vii. *Mæotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Psesii*] Ex his Mæotarum gentibus Arrechis suum nomen restituimus, quod in *Archi* fœde hactenus contractum fuerat. *Zingos* retinuimus, quos cum Sindis, de quibus cap. 5. dictum est, Ortelius perperam confundit: Sindi enim Ponti, Zingi latus Mæotidis oram accolebant, versus boream, Tanaisque ostia.

25. Ibid. *Amazonum connubia*] Addidere vocularn, qui locum hunc non intellexerunt: *unde Amazonum connubia:* quam voculam, *unde*, nec Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliive Mss. ulli agnoscunt, nec res ipsa patitur, ut vidimus.

26. Ibid. *Zigæ*] Neque sunt hi Strabonis Ζύγοι, lib. XI. pag. 495. nec Plinii Ptolemæique Sindi, ut Nicolofio visum, Herculis part. III. pag. 280. aliisque. Nam Zigæ Tanais, Sindi Zygique Ponti oram accolunt: et a Zygis Ζυγόπολις appellata, a Stephano, ex ipso Strabone, prope Trapezuntem esse dicitur, παρὰ Τραπεζοῦντα.

27. Ibid. *Dandâri*] Ex Plinio, Strabone, ac Stephano, Plutarchi librariorum mendam agnoscimus, in Lucullo pag. 501. Γένος δ' εἰσὶν οἱ Δαρδάριοι βαρβάρων τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν οἰκούντων. Legendum, Δανδάριοι.

28. Ibid. *Sunt qui ... ad Ceraunios montes has tradant gentes: A littore Napitas, &c.*] Geminum hoc loco mendum curavimus: altera vocula *altiores*, quam his vocibus *ad Ceraunios montes* subtexuerant, invitis codd. omnibus Mss. interpolatores Pliniani, erasa, altera leviter immutata, *Napitas*, pro *Napæas.* Quoniam Stephano Νάπις κώμη Σκυθίας est: ὁ οἰκήτωρ Ναπάτης, ἢ Ναπίτης, καὶ Ναπῖται ἐθνικόν.

29. Ibid. *Dein Carmacas, Oranos, Autacas, Mazacas, Cantocaptas, Agamathas, Picos, Rhymozolos, Ascomarcos: ... Ramos .... Authiandas*] Aliter paulo libri hactenus editi: *Dein Carmacas, Oranos, Autacas, Mazacas, Ascanticos, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimosolos .... Ranos .... Asuciandas.* Ignota perinde fere et barbara, fateor, utrimque nomina: sed quæ nos exhibemus, ea plane ex fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. repræsentamus. Inconsulti sane Plinii editores, Phycaros Indiæ populos, de quibus XXXVII. 33. huc transvexerunt. Pro *Agamathas* rectius forsan *Agametos* scripseris, quasi connubia hæ gentes nescíverint, ἀγαμήτους. Rhymozoli, quod sordes olerent, ῥυμοζόλοι vel ῥυμμοζόλοι dici potuerunt. Cetera, atque hæc forte ipsa, Scythicæ potius videntur esse nomina, quam Græcanicæ originationis.

30. Ibid. *Amnes, Menotharum*] Certiora multo sinceræ lectionis vestigia secuti sumus, quæ in laudatis proxime exemplaribus deprehendimus, quam quæ libri hactenus editi repræsentarunt, nempe hujusmodi: *Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, Gabros, Gregaros. Circaque fontem Imityis Imityos, et Aparthenos. Alii influxisse eo Suitas, Auchetas, Satarneos, Asampatas. Ab his*

Tanaitas et Nepheonitas viritim deletos. Nihilominus, etsi *Gegaros* laudati mox codices exhibent, præter Chiffletianum, qui *Gogaros* habet: huic uni magis tribuendum duximus, quoniam inter Colchos et Iberos orientales Γωγαρηνὴ regio a Stephano collocatur, pag. 217. De Scythis vero Auchetis cognominatis dictum jam superius est IV. 26. Cetero nihilo meliora sunt quæ retenta librorum publicorum scriptura edi mox sivimus, quam quæ conditivi habent, in hunc fere modum: *Tanain vero transisse Satarcheos, Herticleos, Spondolicos, Synhietas, Anasos, Issos, Catetistagoras, Caronos, Neripos, Agandeos, Meandurœos, Satarcheos, Spalœos.* Digna Cimmeriis tenebris, quas prope assident, ea nomina.

31. CAP. VIII. *XII. quinquaginta*] Martian. lib. VI. cap. de Cappadocia, pag. 222. utrumque numerum minuit, scribens duntaxat, *undecies centena quadraginta.* Sed nostri nobis pluris sunt codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quam unus Martianus.

32. CAP. X. *Araxes eodem monte*] Solinus hæc raptim legens, de eo monte, de quo proxime sermo erat, accipienda hæc verba ratus, 'Heniochorum montes,' inquit, 'Araxem fundunt,' &c. At fallitur: eodem tamen quo Cyrus: sed Capote, ut dictum est, sive Abo, v. 20. quod et ipse Solinus agnoscit, cap. 37. pag. 66. Strabo lib. XI. pag. 527. ὁ Ἄβος, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Εὐφράτης ῥεῖ καὶ ὁ Ἀράξης.

33. Ibid. *Armosata*] In Plinianis libris *Arsamote.* Apud Tacitum Annal. XV. et Ptolem. v. 13. *Arsamosata* vocatur id oppidum. Verum et in illis transpositas, et apud istos supervacuas ac redundantes hac in voce literas agnoscimus primum ex Polybii excerptis, pag. 26. Ὅτι Ξέρξου βασιλεύοντος πόλεως Ἀρμόσατα, ἣ κεῖται πρὸς τῷ καλῷ πεδίῳ καλουμένῳ μέσον Εὐφράτου καὶ Τίγριδος, κ. τ. λ. Deinde ex M. Aurelii nummo, quem Spanhemius vidit, laudatque in opere *De usu Numism.* pag. 903. cujus epigraphe ΑΡΜΟϹΑΙΤΤΗΝΩΝ. Simili trajectione literarum Ἀνδβαρζα legas apud Zonaram, pro Ἀνάζαρβα.—' Nummum vero ΑΡΜΟϹΑΙΤΤΗΝΩΝ nobis idcirco suspectum esse non diffitemur: quod M. Antoninus Armeniam aut Orientem non vidit, sed L. Verus frater: qui ex ea causa ARM. PART. appellatur. Marcus autem Antoninus GERM. et SARM. tantum, ex Occidente non progressus.' *Ed. sec.*

34. CAP. XII. *CCL. mill.*] Sic scripsimus, pro *CL. mill.* admonitu codicum R. 1. 2. Colb. 1. 2. et eorum quos Pintianus vidit, ne foret inter Corn. Nepotem, ceterosque scriptores, sententiarum tanta dissensio. Nam et Posidonium Strabo ait, hujus isthmi intervallum definiisse mille et quingentis stadiis, lib. XI. pag. 491. quæ mensura efficit CLXXXVII. mill. D. pass. quanquam id brevius spatium Straboni et angustius videtur.

35. CAP. XV. *Inde per Anariacas, Amardos, &c.*] Depravata hæc gentium nomina restituimus, ex Strab. lib. XI. pag. 508. ubi Ἀμάρδους et Ἀναριάκας Caspii maris accolas facit. Ptolem. VI. 2. pro Ἀμάρδους, Μάρδους corrupte, et Ἀμαριάκας pro Ἀναριάκας habet. A cognomine fluvio, cujus meminit Ptolemæus, nomen Amardi sortiti videntur. Mardi hinc longo terrarum spatio disjuncti. Librorum hactenus editorum vitiosa hæc scriptura fuit: *Inde per Aratiaticos, Amarbos, &c.*

36. Ibid. *Ad ostium Oxi*] *Ad ostium Zoni* perperam libri Mss. impressique exhibent: ac paulo post, ad ostium Jaxartis, *mille CCCC.* pro *bis mille.* Quem errorem non modo calculi ratio detegit, defuturis alioqui mille stadiis summæ sequenti, sed et Strabo ipse, lib. XI. pag. 507. ubi hæc plane Eratosthenica verba, quæ afferuntur a Plinio, idem recitat: Φησὶ δ' Ἐρατοσθένης τὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων γνώριμον περίπλουν τῆς θαλάττης ταύτης,

τὸν μὲν παρὰ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Καδουσίους, εἶναι πεντακισχιλίων καὶ τετρακοσίων· τὸν δὲ παρὰ τὴν Ἀναριάκων καὶ Ἀμάρδων καὶ Ὑρκανῶν, μέχρι τοῦ στόματος τοῦ Ὤξου ποταμοῦ, τετρακισχιλίων καὶ ὀκτακοσίων· ἔνθεν δ' ἐπὶ τοῦ Ἰαξάρτου δισχιλίων τετρακοσίων.

37. Ibid. *Sicilis*] Hic interpolatorês Plinii, quibus hæc vox haud familiaris fuit, pro *sicilis*, felici, ut quidem rebantur, conjectatione, *Scythici arcus* similitudinem, ex Ponto Euxino ad Hyrcanium mare transtulerunt. Nos eam vocem admonitu codicum R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Salmant. restituimus. Quæ vis sit illius, Festus explicat: 'Sicilices,' inquit, (malim ego, *Siciles*,) 'hastarum spicula lata. Ennius: 'Incedit veles volgo sicilibu' latis.'' Sic enim Mss. habent, Vossio teste in Etymol. Et nostrorum nos fidem secuti sumus, cum extremo fere hoc cap. scripsimus: 'Oram omnem a Casio præaltis rupibus inaccessam.' Sic enim Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. situsque hujus oræ postulat. Editores Plinii: 'Oram omnem a Caucaso præaltis rupibus inaccesso.'

38. Cap. xvii. *Phazaca, Aganzaga*] Libri hactenus editi habent, *Phausia, Aganzua*. Tolerabilius vero fuisset, si *Phaunia* edidissent: quod oppidi esse potuit illius nomen, unde Φαυνίτη regio suum traxerit, quam Medis ereptam, et adjunctam Armeniæ ab Artaxia rege, auctor est Strab. lib. xi. pag. 528. Sed conjecturæ locus esse non debet, ubi se veritas ipsa patefacit. In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. legitur *Phiscanzaga*, unico, ut perspicua res est, ex duobus conflato vocabulo. Laudantur a Ptolem. vi. 2. hæ Mediæ civitates, Φαζάκα et Ἀγανζάγα, vel Ἀγανζαγάβα.

39. Ibid. *Choara*] Non est hæc regio vel Strabonis Χοαρηνὴ lib. xv. pag. 725. vel Χοροανὴ Ptolem. vi. 5. ut Ortelio visum est: hæc enim ex omnibus provinciis, quæ sunt Parthicæ ditionis, Indiæ maxime finitima dicitur, ad Solis proinde exortum: *Choara* ab occasu Parthiæ esse tum hoc loco dicitur, tum cap. 29. ubi ejus regionis oppida, Issatis et Calliope, ab occasu Parthiæ collocantur.

40. Cap. xviii. *Dareium*] Versatus est in hujus loci illustrando situ Salmasius satis infeliciter. Dareium, ut ex Plinii verbis apparet, ultra Caspiam gentem ad Solis exortum situm est, atque adeo supra Mediam, ad littus Hyrcanii maris, versus ipsam Hyrcaniam. At Salmasius in Solin. pag. 982. Mesopotamiam eo transfert, cum Procopii Daras eundem existimat locum esse cum Plinii Dareio. Procopius enim, lib. i. Persic. Daras ait distare Nisibi stadiis xcvii. a Persarum vero finibus, octo et xx. Evagrius iii. 37. disertis verbis affirmat, Daras locum esse Mesopotamiæ, in finibus Romani imperii situm, et utrinsque ditionis velut limitem, quem ex agro oppidum fecerit Anastasius, et suo nomine Anastasiopolim appellarit. Dareium vero Plinii Justinus describit, xli. 5. pag. 303. ubi de Arsace Parthorum rege: 'Urbem,' inquit, 'nomine Daram, in monte Zapaortenōn condit: cujus loci ea conditio est, ut neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit. Ita enim et præruptis rupibus undique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat, et soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur.' Ab hac urbe *Dareium* potius, quam *Darieum*, ut libri editi habent, circumjacenti agro nomen fuit. Et sane *Dareium* exhibent Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c.

41. Ibid. *Citra id amnes Maxeras*] *Citra* rescripsimus, tum ex locorum situ ad Tabularum omnium fidem exacto, tum ex admonitu codicum proxime laudatorum: ubi editi mendose *circa* exhibebant.—'Et sane qui possint intelligi *circa* flumen amnes, haud

promtum est agnoscere : at *citra* flumen alios amnes decurrere, res est in primis obvia.' *Ed. sec.*—*Mazeras* item, non *Mezeras* scribi oportuit, ut præter Ptolem. laudatum a nobis, testatur Ammian. lib. XXIII. pag. 256.

42. Ibid. *Restituit Syriam. Nam interfluente Margo*] Hæc sincerissima lectio est codicum omnium, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quam interpolatores ita corruperant, *restituit Syrianam interfluente Margo*, qua lectione stante tota loci sententia pessumdatur. Sed fœdius a Salmasio deformatur, ita legente, in Exercit. ad Solin. pag. 983. *Quam dirutam a barbaris Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit, Syrii amne eam interfluente Margo . . . . maluerunt illam Antiochiam appellari.* Vel sic potius: *Eodem loco restituit. Seleuciam, interfluente Margo, qui corrivatur ab incolis: maluere et illam Antiochiam appellari.* At tantam in permutandis verbis, evertendisque scriptorum sententiis licentiam quis porro ferat, aut patiatur?

43. Ibid. *Maratiani*] In R. 2. *Marotiani.* Verum haud dubie *Maruciani* scribi oportuit, ab oppido Μαρούκα, quod juxta Oxum amnem in Sogdiana a Ptolemæo collocatur, VI. 12.

44. Ibid. *Oxydracæ*] In libris editis, *Oxii, Tagæ.* Solinus, cap. 49. pag. 76. *Oxistacæ.* Nos ex Ptolem. VI. 12. Oxydracæ, Ὀξυδράγκαι. Plutarch. de Fort. Alex. lib. II. pag. 343. Ὀξυδράκαι.

45. Ibid. *Demodamas*] Ita Martian. lib. VI. cap. de Assyria, pag. 223. Solinus cap. 49. pag. 76. et quod his certius est, Index hujus libri Demodamantem vocat. Perperam *Demonax* hactenus scribebatur.

46. CAP. XIX. *Chorsaros*] Ita libri omnes, et Solinus loc. cit. At Salmasius *Chorsacos* mavult: in cujus vocis originatione demonstranda operam male ponit Bochart. Geogr. Sacra IV. 10. pag. 254. cum Persas a Scythis sic appellatos per retaliationem: sic enim ait, hoc est, convitii regerendi causa, conjicit: ut Chorsaci vel Chorsacæ dicti videantur, quasi φυγοσάκαι, vel Σακόφοβοι, ex quo Cyri contigit in Scythia clades. Id vero ariolari esse, neque aut ex Plinii, aut Solini verbis confici certo posse, haud leve argumentum est, quod sequitur, de Caucaso, quem Groucasum Scythæ dixerunt: an cujusquam, amabo, contumeliæ, irrisionisve causa? Cur probri notam in priore voce latere, quam in posteriore verius suspicere, aut ex scriptorum verbis efficias?

47. CAP. XX. *Promontorium Chryse: sinus Cyrnaba: flumen, Atianos: sinus, et gens hominum Attacorum*] Hoc loco omnia susque deque vertit præpostera, quæ recepta est hactenus, interpunctio, in hunc modum: *Promontorium: Chryse sinus: Cyrnaba flumen, Attanos sinus. Et gens hominum Attacorum.* Quam lectionem secutus Ortelius, in Thesauro Geographico, multa peccavit. *Chryse* sane soli potius metallo fertilis nomen videtur esse, quam sali. Sinui vero posteriori, ita ut genti, Attacori nomen fuisse Martianus est auctor lib. VI. cap. de Perside 223. 'Hinc,' inquit, 'Attacorus sinus, Hyperboreis bonitate consimilis,' &c. quanquam Solinus cap. 51. pag. 77. Plinium Martianumque depravans, sinum Attacenum vocat.

48. Ibid. *Phruri et Tochari*] Libri hactenus editi, *Thyri et Tochari.* Reg. 1. et Colb. 1. *Thuni et Tochari.* Colb. 2. *Thimi.* Rigaltianus, teste Salmasio, in Solin. pag. 989. *Thyni et Phocari.* Nos permutatis literis scribimus, *Phruri*, vel *Phryni: et Tochari:* Dionysii Periegetæ auctoritate adducti, vs. 752. Καὶ Τόχαροι, Φρουροί τε, καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν. *Et Tochari, Phrurique, et barbara natio Serum.* Ubi Eustathius animadvertit Phruros a nonnullis Phrynos appellari. Priscianus in Periegesi, pag. 385. *Et Tochari, Phrurique, et plurima millia Serum.* Adde et Jo. Tzetz. Chiliad.

XI. hist. 388. vs. 841.

49. Cap. XXI. *Sed unde plane consistent gentes*] Terruit hujusmodi forma loquendi contracta et concisa Plinii editores, qui cum haud satis perciperent, quæ vis subesset his vocibus, sic interpolarunt, *Sed inde* (*ut plane consentiunt omnes*) *&c.* Salmasius, in Solin. pag. 991. *Sed inde, ut plane constat inter omnes.* Nos fidem secuti, ut solemus, codicum primitivorum, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. et Salmant. Nec multo post, *non Eoo tantum mari* rescripsimus, pro *non eo.*—'nam quis *eo mari adjacens*, pro *ei mari* ferat, qui vel primoribus labris Latini sermonis præcepta degustant?' *Ed. sec.*

50. Ibid. *A Favonio*] Ita Mss. omnes. Non placet tamen Salmasio hæc scriptura: sed expuncta literula, interpunctionem sententiamque pervertit. Sic enim legendum monet, *Quam ab occidente æstivo, ad occidentem hybernum metabatur totam. Favonio itaque obversam, ejus venti afflatu juvari Indiam, &c.* Fœcunda errorum emendatio: uno partu geminos edit: et literulam enim expungit, quam et Mss. et structura orationis exigit; et Favonio deinde Indiam facit esse obversam, quod nec Mss. aiunt, nec veritas patitur, aut locorum situs. Spirat enim ab occidente æquinoctiali Favonius: India ad ortum patet.

51. Ibid. *Gentes novem*] Habent libri omnes, *gentium novem*: perinde ac si subintelligi *millia* oporteat, ex superioribus repetenda. Quod quidem Solinus existimavit, locum hunc transcribens, cap. 52. pag. 78. 'Tradunt ergo in India,' inquit, 'fuisse quinque millia oppidorum præcipua capacitate, populorum novem millia.' Quis credat plures in eo tractu non gentes modo, sed et populos fuisse, quam oppida? Non habuit universa India gentes omnino plures, quam centum et octodecim, auctore Seneca, quem Plinius ipse in præsenti laudat: et quisquam putet in eo tractu, quem Alexander peragravit, millia gentium novem fuisse? Detegit errorem Strabo, sub ipsum initium lib. XV. 'Apollodorus,' inquit, 'qui Parthica scripsit, affirmat Macedones sub se habuisse gentes, quæ sunt numero novem inter Hydaspem et Hypanin, atque urbium quinque millia, quarum nulla Κῶ τῆς Μερόπιδος, Co Meropide, minor esset: αὐτὰ τὰ μεταξὺ ἔθνη τοῦ τε Ὑδάσπου καὶ τοῦ Ὑπάνιος τὸν ἀριθμὸν ἐννέα,' κ. τ. λ.

52. Ibid. *Reges eorum CLIV. annis VI. M. CCCCLI.*] Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. *Reges eorum CLIII.* Totidem numerat Arrianus in Indicis, p. 528. a Libero patre ad Androcottum, quem Alexander vicit. Annorum numerum ex iisdem codicibus, atque ex Solino refinximus, ita scribente, cap. 52. pag. 78. 'A Libero Patre ad Alexandrum Magnum numerantur annorum sex millia, quadringenti quinquaginta et unus, additis et amplius tribus mensibus.' Annos numerat Arrianus tantum VI. M. XLII. δύο καὶ τεσσαράκοντα, καὶ ἑξακισχίλια.

53. Ibid. *Par labor sit*] Ut gentes ac urbes, sic montes etiam enumerare par labor fuerit. Respondent hæc superioribus illis sectionis hujusce verbis: 'Gentes et urbes innumerabiles, si quis omnes persequi velit.' Quæ dum Salmasius in Solin. p. 991. sic immutat: 'Gentes est urbesque numerare, si quis omnes persequi velit,' nec Plinii stylum sapit, nec mentem capit.

54. Ibid. *DLXVI. mill.*] Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. DLXXV. Libri editi, DLXV. Eratosthenis mensura, quam Plinius sequitur, apud Strab. extat, lib. XI. pag. 514. εἰς δ' Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Ἀρίοις, τετρακισχιλίους πεντακοσίους τριάκοντα. Stadiorum quatuor millia, cum quingentis et triginta, efficiunt millia passuum, DLXVI. cum CCL. pass. non vero, ut Salmasius ait,

in Solin. pag. 792. DLXI. mill.

55. Ibid. *Ad flumen Copheta*] Ita restituimus, pro *Flumen Chepta*, admonitu Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. atque adeo Tolet. et Salmant. quos Pintianus vidit.

56. Cap. XXII. *Condochatem*] Libri hactenus editi, *Canucam, Vamam*. Sed posteriorem voculam manuscriptorum nullus agnoscit: ex utraque conflari oportere arbitratus sum Condochatem Κονδοχάτην, quem cum ceteris hoc loco commemoratis amnibus influere in Gangem auctor est quoque Arrianus, in Indicis, p. 514.

57. Ibid. *Regia Parthalis*] Sic Mss. fere omnes. Editi perperam, *regio*. Colb. 1. *Protalis*. At cave Salmasium audias, qui in Solin. p. 992. et 993. contra omnium librorum fidem emendat, *Regia Proclais*, hoc Ptolemæi nixus testimonio, e VII. 1. Μεταξὺ δὲ Σουάστου καὶ τοῦ Ἰνδοῦ Γανδάραι, καὶ πόλεις αἵδε Προκλαΐς, Ναυλίβη. Nam Suastus Ptolemæi is est, quem ceteri Cophetem vocant, qui in Indiam progredientibus ante Indum ipsum occurrit: eo enim ordine a Ptolemæo recensentur amnes, Σούαστος, Ἰνδὸς, Βιδάσπης. A Strabone, μετὰ τὸν Κώφην ὁ Ἰνδὸς, εἶθ' ὁ Ὑδάσπης. A Gangaridis igitur longa terrarum intercapedine Gandaræ distant, nec magis nomine quam situ dissident. Et sane Ptolemæus ipse, qui Gandaras inter Suastum et Indum locat, idem mox, eo ipso capite, Gangaridas ad Gangis ostia statuit, quorum regia Gange vocetur. Quamobrem neque huc referenda fuerunt priora illa Ptolemæi verba, quæ pro se Salmasius attulit, neque prætermittendus error, qui in iisdem hærere mihi videtur. Cum enim Proclais inter Suastum et Indum, a quo deinde iter sit ad Hydaspem, a Ptolemæo statuitur, quis non intelligit, Πευκολαΐς non Προκλαΐς legi oportere, ipsamque esse civitatem eam, quam Plinius cap. sup. inter Cophetem et Indum locat, unde ad Hydaspem deinde progreditur.

58. Ibid. *Modogalingam*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. ipsaque Galingarum vicinitas, ut diximus, ita scribi id nomen postulat; non, ut libri editi, *Modogalicam*. Mox vero, ubi iidem libri impressi: *ubere cum oppido ejusdem nominis magnifico*, exhibuere hactenus, quod Latinæ aures vix ferant, nos secuti codicum omnium fidem, in *uberæ* commutavimus, latere sub ea voce rati gentis nomen, cui oppidum ejusdem nominis magnificum fuisse diceretur. Sed Reinesio cave assentiare, qui Var. Lect. II. 7. p. 169. Umbras populos in hunc locum e cap. seq. hoc est, ab Indo ad Gangem, transfert.

59. Ibid. *Prasii*] Curtius IX. 5. p. 356. manifesto errore ulteriorem Gangis ripam colere dixit Parrhasios. Et 'Prasios' dicere oportuit, et in citeriore collocare, inter Indum et Gangem, ut ex Mela ceterisque docuimus. Salmasius, in Solin. pag. 994. qui Prasios cum Curtio ultra Gangem relegat, expedire se a Plinianis verbis nequit, quæ sub finem cap. hujus leguntur: 'Indus statim a Prasiorum gente;' nec Pomponiana, quem in sensum accipienda sint, vidit.

60. Cap. XXIII. *Acesinem*] Et hic alter Curtii error, qui VIII. 28. p. 329. in Gangem labi Acesinen tradit, ceteris plane omnibus scriptoribus vetustis dissentientibus. Nam præter Arrianum a nobis jam laudatum, Festus Avienus in Descript. Orbis, vs. 1352. 'Ubi magnus sorbet Hydaspes Delapsum summa saxorum mole Acesinem.' Delabi vero in Indum Hydaspem Curtius ipse prodidit.

61. Ibid. *DCXXV. M. pass. Ad Tropina XII. XXV. mill. pass.*] Priorem numerum *DCXXV. M. pass.* restituimus ex fide Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Posteriorem intactum reliquimus, etsi duodecies illa centena millia redundare fortassis cui-

piam merito videantur: quandoquidem, ut illa penitus detrahantur, ex singularibus tamen summis quæ reliquæ erunt, plane summa illa universa colligitur, semel et vicies centenum millium, quod spatium interesse Gangem inter et Indum, Artemidorus scripsit, ut dictum est in calce cap. sup. Laboramus tamen ut inducamus ei numero spongiam, tum quod exemplaria omnia uno illum consensu exhibent, tum quod ipse Plinius admonet, nullas inter se duorum scriptorum in his terris mensuras congruere. Et sane Missi Theodosii id intervallum tricies centenis ac xxx. millibus metiuntur. Summa vero Pliniana erit, si valet is numerus, ter et tricies centenum, xxv. millium.

62. Ibid. *Item Astacanos*] Reg. 1. 2. Col. 1. 2. Paris. Chiffl. *Aspaganos*. Editi, *Aspagonas*. Ex Strabone et Arriano Astacanos restituimus, quos illi inter Indum et Cophetem statuunt: quibus amnibus comprehensæ regiones Indiæ, ut Plinius præmonet, ascribebantur a plerisque.

63. Cap. xxiv. *Longitudinis VII. M. stad. latitudinis quinque*] Sic libri omnes editi, et manu exarati. Sic ipse Solinus cap. 53. pag. 83. et Martian. lib. vi. cap. de India, pag. 224. Sic etiam Ælian. Hist. Anim. xvi. 18. Καὶ μῆκος μὲν ἔχειν σταδίων ζ'. πλάτος δὲ ,έ. Quamobrem qua fide Strabo lib. xv. p. 609. ex Eratosthene longitudinem ejus octo millibus stadiorum circumscribat considerandum, μῆκος μὲν, ὡς ὀκτακισχιλίων σταδίων.

64. Ibid. *Magnitudo ad terna millia amphorum*] Hæc verba sic exhibent Mss. codices, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. *Magnitudo alterna milia ad forum*. Eadem, quod nihil sanationis accipere posse viderentur, in omnibus editis libris prætermissa. Plana est et explicatu facilis nostra emendatio: navigia ejusmodi non majoris ponderis capacia fuisse, quam trium millium pondo amphorarum. Sosipater Charisius Instit. Gram. lib. i. auctor est Plinium libro sexto Dubii sermonis, *amphorum* dixisse, pro *amphorarum*. Capacitatem navium per modios et amphoras explorare, moris fuit olim, hodieque perseverat.

65. Ibid. *Nec plus quaternis*] Ita Solinus cap. 53. pag. 83. et Capella lib. vi. cap. de India, pag. 224. Codices quoque vetusti R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. In libris editis hactenus perperam, *quam ternis*.

66. Ibid. *Coliacum*] Non recte hactenus impressi libri *Colaicum* ediderunt. Dionysio Periegetæ, vs. 593. est Κωλὶς ἄκρα, et Κωλὶς κολώνη. Dionysium Festus expressit, in Descript. Orbis, vs. 783. 'Contemplator item qua se mare tendit in austrum, Inque Notum Oceanus freta ponti cœrula curvat, Altaque Coliadis mox hic tibi dorsa patescent Rupis, et intenti spectabis cespitis arces; Pro quibus ingenti consistens mole per undas Insula Taprobane gignit tetros elephantes.' Incolæ inde Coliaci appellati, apud Strab. lib. xv. pag. 690. Κωνιακοὶ perperam, pro Κωλιακοί.

67. Ibid. *Ultra montes Emodos, Seras quoque ab ipsis aspici*] Hoc ita Solinus accepit, cap. 53. pag. 84. ut existimarit Sericum latus e Taprobanitarum collibus prospici. 'Cernunt,' inquit, 'latus Sericum de montium suorum jugis.' Insigni oculorum acie fuisse necesse est, qui non Indiæ latus, a quo septem dierum navigatione distarent, sed et ultra Gangis ortus, montesque Emodos, Seras prospicerent.

68. Ibid. *Marmor testudinis simile*] Salmasius in Solin. pag. 1122. jam tum Solini ævo irrepsisse in Plinii verba mendam suspicatur, legique oportere; *Aurum argentumque et ibi in pretio, marmor, testudines. Simili gemmæ margaritæque in pretio, &c.* Sed rem cuivis paulo attentius contemplanti videbitur is omnino orationi Plinianæ sententiæque vim af-

ferre, et auctoritatem omnium plane codicum, quos summa fide secuti sumus, aspernari.

69. Ibid. *Capissene habuit*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. et vet. Dalec. Perperam editi, *Capissenæ habent.* Deterius Solinus cap. 54. pag. 85. Caphusam urbem appellat, et proximam Indo facit.

70. Cap. xxv. *Quod quidam Cophen*] Id certe oppido nomen fuisse Stephanus auctor est, pag. 98. Ἀραχωσία, πόλις οὐκ ἄπωθεν Μασσαγετῶν· Στράβων ἐνδεκάτῃ· ὑπὸ Σεμιράμεως κτισθεῖσα, ἥτις καὶ Κωφὴν ἐκαλεῖτο· οἱ πολῖται Ἀραχώσιοι· τῆς δὲ Κωφῆνος Κωφήνιοι. Mss. tamen omnes, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Cutis*, non *Cophen*, legunt: Fortasse pro *Cufis*, et id pro *Cofen* vel *Cophen*. Solinus hunc locum strictim præteriens, præpostera codicum suorum interpunctione delusus, Erumando amnis impositam Arachosiam scribit.

71. Ibid. *Amnis Erymanthus præfluens Parabesten*] Sic postremas voces exhibent plane totidem literis et apicibus R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. ut Parabeste nomen sit oppidi Arachosiorum. Male editi, *per Abesten*. Simili forma loquendi usus mox paulo, *Arius amnis, qui præfluit Alexandriam*. Porro non is est Ἐτύμανδρος Arriani Exped. Alex. lib. iv. pag. 258. qui per Evergetas in Ariæ campis decurrit, ac demum se condit in arenas, quanquam eundem esse Ortelius existimat, Salmasiusque in Solinum, pag. 1175. cum inter utrumque amnem, et multa passuum millia, et Paropamisi juga intersint. Sed quem Polybius, lxi. pag. 908. Ἐρύμανθον vocat, quo transmisso ex Arachosia in Drangianam iter est, inde in Carmaniam: Διελθὼν τὴν Ἀραχωσίαν, καὶ περαιωθεὶς τὸν Ἐρύμανθον ποταμὸν ἧκε διὰ τῆς Δραγγιανῆς εἰς τὴν Καρμανίαν. Magno igitur errore Hermandus hactenus appellatus est in libris editis: a Solino, Erumandus. Propius a vero abfuit Chiffl. cod. qui *Erymadus* scripsit.

72. Ibid. *Hæc regio est ex adverso. Bactrianorum deinde, cujus oppidum Alexandria*] Præpostera hujus loci interpunctio Salmasium aliosque in summas adduxit angustias: ut quo verterent se, nescirent. Sic enim hactenus est editum, *Hæc regio est ex adverso Bactrianorum: deinde, cujus oppidum, &c.* Mss. omnes R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ita plane, ut nos edidimus, hunc locum exhibent, si interpunctionem exceperis, quam ii nullam præ se ferunt. At Salmasius pag. 1175. in Solin. ita demum se pulchre conjecisse putat, si legat, *Hæc regio est ex adversum Bactrianos. Aria deinde, cujus oppidum Alexandria.* Ac simul admonet Alexandriam hanc a regione ἐν Ἀρίοις cognominatam esse. Perinde quasi nunc de Aria possit esse sermo, qua de regione, atque adeo de ipsa Alexandria ἐν Ἀρίοις, prolixior paulo mox instituitur, hoc ipso cap. his verbis, *Ariana regio ambusta fervoribus .... Arius amnis qui præfluit Alexandriam:* ac non de Alexandria potius Bactriana, ut diximus, perspicue agatur.

73. Ibid. *Alexandria*] Negat Salmasius, pag. 1175. in Solinum, pertinere id oppidum ad Paropamisadas. Recte id quidem: sed neque ad Alexandriam in Ἀρίοις pertinet, etsi id ille omni ope contendit. Cur vero ad Paropamisadas referri non oporteat, subjungit rationem, quod in Paropamisadis Alexandria nulla sit. Itane vero? Quid igitur ista volunt quæ Arrianus refert de Alexandro lib. iv. pag. 290. transmisso Caucaso, pervenisse Alexandriam, quæ apud Paropamisadas condita fuerat: ὑπερβαλὼν δὲ τὸν Καύκασον ἐν δέκα ἡμέραις, ἀφίκετο ἐς Ἀλεξάνδρειαν πόλιν, τὴν κτισθεῖσαν ἐν Παροπαμισάδαις.

74. Ibid. *Dangalæ, Parapiani, Cantaces, Maci*] In Mss. *Mazi.* Quid si legendum, *Sangalæ, Parapiani, Ca-*

thæi, Acinacæ? Nam Sangala oppidum, et Cathæos, circa Acesinæ fluvii fontes, montemque Caucasum, Arrianus agnoscit Exped. Alex. lib. v. pag. 357. Acinacas, in Bactris ad meridiem, juxta Paropamisum, Ptolem. vi. 11.

75. Ibid. *Evergetæ*] Hactenus *Argetæ* libri omnes editi prætulerunt. Nos ex Strabone *Evergetæ* maluimus. Is enim lib. xv. pag. 724. e Draugis, inquit, Alexander Magnus venit in Evergetas, quibus id nomen Cyrus indidit: *εἶτ' ἐκ Δραγγῶν ἐπί τε τοὺς Εὐεργέτας ἧκεν, οὓς ὁ Κῦρος οὕτως ὠνόμασε*, quod ab iis beneficio esset affectus, ut Arrianus refert, Exped. Alex. lib. iii. pag. 228. ubi et Agriaspas prius vocatos tradit. Vide et Justin. xii. 5.

76. Ibid. *Et Pasires posuere*] Libri hactenus editi, *Alii Gedrusos et Scyros posuere*. Reg. 1. Colb. 1. 2. *Et Syros posuere*. Salmasius in Solin. pag. 1176. *Oros* reponit, plane contra scriptoris mentem. Nam cum iidem Ori et Oritæ sint, ultro id ipso fatente Salmasio, Oritæ autem hos sequantur, quorum nunc nomen quæritur, Oros eos esse, probari nulla ratione potest. *Pasires* vero pro *Syros* rescribi potius oportere censuimus, secuti Arrianum, qui in Indicis pag. 558. et 559. hanc ipsam oram describens, atque ab occasu Solis exorsus, contrario quam Plinius ordine, primum Arabiorum gentem, mox Oritas, tum Gedrosos, in mediterraneo locat: infra hos deinde in ora Ichthyophagos, hisque vicinos Πασιρέας. Quin Plinius ipse cap. seq. Pasiras Ichthyophagis finitimos facit.

77. Cap. xxvi. *Arbis oppidum*] Hoc loco neque Mss. cod. neque impressi, integri omnino illibatique sunt. Impressi quidem sic habent: *Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum a Nearcho conditum in navigatione ea.* Ms. Chiffl. *Abies oppidum.* Reg. 1. *Abhis oppidum.* Nos verum oppidi nomen ex his veteris scripturæ vestigiis expressimus, *Arbis oppidum.* Ἄρβις πόλις est Ptolemæo vi. 21. in Gedrosia maritima.

78. Ibid. *Quarum Oracla*] *Organa* in libris omnibus impressis legitur. In Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Oracla.* Salmasius, pag. 1182. *Oaracta* rescribit ex Arriano in Indicis, pag. 579. Verum Græci scriptoris Ὀάρακτα ab hac quæ modo describitur, non voce magis, quam situ differre, esseque Ogyrin, de qua cap. 32. ex iis quæ eo loci diximus, perspicuum est. Ὀργάνα ibidem insula Arriano memoratur quidem, sed inculta illa atque deserta, neque in hoc, quem Plinius describit, maris Rubri sinu posita.

79. Ibid. *Circa has hydri*] Martianus Capella lib. vi. cap. de India, pag. 225. quatuor has insulas prætermisit, ac circa tres priores marinos reperiri hydros prodidit: quod falsum est. Capellæ tamen errorem toto ore bibit Solinus, cap. 54. pag. 85.

80. Ibid. *Insula Acrotadus*] Ita libri editi. At Mss. Reg. 1. 2. &c. *Athothadrus.* Chiffl. *Athitadrus.* Forte *Caicandrus* Καΐκανδρος..

81. Ibid. *Heratemis*] Sic emendavimus, cum libri omnes editi exhiberent *Phirstimus*, Mss. *Phrystimus.* At certior auctor Arrianus, in Indicis, pag. 583. stadiis dccl. a Sitaci ostiis amnem memorat, cui nomen Ἡράτεμις. Phirstimum igitur ex amnium numero expungat Ortelius.

82. Ibid. *Deximontani*] Ita libri omnes. Salmasius tamen infectam menda hanc vocem putat, pag. 1181. in Solin. legitque, *Uxii montani.* Placet conjecturæ ejus momentum addere ex Arriano, in Indicis, Uxios Οὐξίους gentem liberam in Susiis agnoscente ad Ἄροσιν amnem, quem Oroatim esse diximus. Strabonem quoque juvat adjungere, lib. xv. pag. 729. qui Uxios Oroatidi confines esse prodidit, qui amnis Susianam a Perside disterminat.

minat. At non idem me sibi suffragatorem habebit, cum Flumen Zarotin, de quo mox Plinius, (sic enim legendum ex Mss. codd. Salmasius ipse agnovit, non *Oroatis*,) eundem esse existimavit cum Arosi Arriani, et Oroati, de quo Plinius cap. 28. Zarotis enim novissimus est amnium eorum qui in Persicum sinum delabuntur, in finibus Susianæ, Euphratis ostio proximus: Oroatis ibi in eundem sinum influit, unde Susiana incipit, a Perside eo amne discreta.

83. Ibid. *Juliopolis*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. ceterique Mss. omnes, librique impressi ante Hermolaum, qui Heliopolim libentius se agniturum prædicat. At distat Heliopolis Alexandria sexcentis amplius passuum millibus: Juliopolis duobus. Nam quod in Mss. omnibus legitur *MM. pass.* non mille millia, ut Barbarus putat, sed duo millia his numerorum compendiis exprimuntur.

84. Ibid. *Nomine Nitrias*] Libri hactenus editi, *nomine Hydras*. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Mydrias* vel *Mitrias*. Nos *Nitrias*, ex Ptolemæo VII. 1. Νιτρίαι ἐμπόριον in Piratarum regione collocante, quorum urbes alias oppidaque commemorat.

85. Ibid. *Necanidon*] Mss. omnes, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *Neacridon*. Sed libentius legerem *Nelcyndon*. A Nelcyndis enim, quod oppidi nomen est quingentis a Muziri stadiis, in gentem quoque indigenam, quæ Pandioni parebat, derivari appellatio potuit. Ab eo autem oppido, quod a mari distat stadiis centum et XX. naves in portum *Bacare*, vel *Barace* potius, deferri solebant, ut ibi onera acciperent. Hæc ex auctore Peripli maris Erythræi, Ἡ δὲ Νελκύνδα .... βασιλείας ἐστὶν ἑτέρας, τῆς Πανδίονος· κεῖται δὲ καὶ αὐτὴ παρὰ ποταμὸν, ὡσεὶ ἀπὸ σταδίων ἑκατὸν εἴκοσι τῆς θαλάσσης· ἑτέρα δὲ κατ' αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ ποταμοῦ πρόκειται κώμη Βαρακὴ, εἰς ἣν ἀπὸ Νελκύνδων ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς προκαταβαίνουσι τὰ πλοῖα, κ. τ. λ. Ex quo Ptolemæus emendandus VII. 1. apud quem Μελήνδα pro Νελκύνδα legitur. Sed idem portus nomen corruptum effert, Βακάρη. Cum enim et syllabis permutatis Peripli Auctor Βαράκη diserte scribat, et ipse Ptolemæus ad Baris Βάριος amnis ostia situm esse affirmat, ab amne vico nomen inditum videtur, Βαράκη.

86. Ibid. *Cottonara*] Ita Mss. omnes. Prius *Cottona* legebatur. Auctor Peripli jam toties laudatus: Φέρεται δὲ πέπερι, μονογενῶς ἐν ἑνὶ τόπῳ, τούτῳ τῷ ἐμπορίῳ γεννώμενον πολὺ, λεγόμενον Κοτταναρικόν. Solinus cap. 54. pag. 86. Non ex Cottonaris Baraceu, sed Barace Cottonara convehi, contra Plinii Græcique scriptoris mentem, prodidit.

87. Ibid. *Intra Idus Januarias nostras*] Rei Chronologicæ minus peritus fortassis cupiam Plinius videatur, qui respondere Januario mensi Romano Mechirem Ægyptium scribat, quem ceteri scriptores omnes Februario arrogant. Nam ut auctorem Peripli maris Erythræi omittam, qui dum mensem Epiphi Julio mensi adjudicat, Mechirem referri ad Februarium oportere, ad Januarium vero Tybi aperte declarat; multo disertius vetustus auctor in Anthologia Græca, I. 91. Epigr. II. mensium ordinem seriemque sic digerit, ut Plinianæ sententiæ pugnare omnino videatur. Hujus Græca carmina Latine Grotius sic expressit:

'MENSES ÆGYPTII, QUORUM PRIMUS SEPTEMBRI RESPONDET.

Ordine Thoth primus traxit vincta putando.
Squamigeri generis præda est bona mense Paiphi.
Monstrat Athyr Maiam terris, Maiæque sorores.
Chœac spicigero conspergit semine sulcos.
Tybi Magistratus Tyrio producit in ostro.

Pandere vela Mechir jubet, et decurrere ponto.
Armigeras Phamenoth vocat ad fera bella cohortes.
Prata rosis index veris Pharmuthi colorat.
Jam matura Pachon assignat falcibus arva.
Pomifer autumnum dicit venisse Payni.
Implet Epephi sinum vino turgentibus uvis.
Attollit Mesori fœcundo flumine Nilum.'

Græca, quæ ad Tybi Mechiremque pertinent, sunt hujuscemodi:

Τυβὶ δὲ πορφύρεον βουληφόρον εἷμα τιταίνει.
Σημαίνει πλωτῆρσι Μεχεὶρ πλόον ἀμφιπολεύειν.

Ut tamen ista sic se habeant, non modo liberationem culpæ, sed eruditionis laudem, ut in ceteris disciplinis, sic in rebus istis Chronologicis, Plinius singularem meretur. Etenim sic se res habet. Annorum Ægyptiacorum ea conditio est, ut quarto quoque vertente, caput anni retro abeat, et unum anticipet diem: ac demum post 1460. Julianos annos, vel 1461. Ægyptiacos, ad eundem, unde erat profecta, diem Juliani mensis neomenia redeat. Exempli gratia: primus dies Thoth (is primus est Ægyptiorum mensis) incipiat hoc anno Kalendis Septembris, post annos quatuor incipiet 31. Augusti: post octo, Augusti 30. donec anno 1457. perveniat ad 2. Septembris, anno vero 1461. in Kalendas Septembres rursus incurrat, expletis annis Julianis 1460. qui sunt Ægyptiaci 1461. completi: quæ Periodus Sothiaca dicitur. Hinc annus ille vagus appellari consuevit. Quemadmodum vero Julianus annus diversis ab exordiis sumitur, velut a mundi conditu, aut a Christi natali; sic Ægyptiacus et vagus iste varias habere potest epochas. Quarum celeberrima est, et ab Astronomis usurpata veteribus æra Nabonassari, quam Ægyptii a Babyloniis acceperunt. Fuit enim Nabonassarus Chaldæorum rex: ab cujus primordio Babylonii novam æram instituerunt, cujus exordium cadit in annum Periodi Julianæ 3967. Februarii 26. ante Christum 747. Ita fere Petavius, parte 2. Ration. Temp. I. 12. qui cum Canone 1. colligat neomeniam Thoth anno Periodi Julianæ 4712. cadere in diem 24. Augusti; ex eo perinde nos efficimus anno ejusdem Periodi Julianæ 4790. qui annus est Urbis conditæ DCCCXXX. quo Plinius hæc scribebat, mensis Thoth neomeniam incidisse in diem 7. Augusti. Deinde ex ejusdem Petavii Canone 4. efficimus ejus anni neomeniam Tybi fuisse die 5. Decembris: Mechiris, 4. Januarii. Quamobrem recte ac subtiliter ex lege popularis illius et vagi Ægyptiorum anni Plinius scripsit, *mense Ægyptio Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utique Mechiris Ægyptii intra diem sextum, quod fit intra Idus Januarias nostras.* Neque me fugit Ægyptios, Antonio et Cleopatra sublatis, una cum jugo Romanorum, etiam eorum annum accepisse: hunc tamen quinquennio, quam illud, posterius: ab illo tempore deinceps vagari popularem illorum annum desiisse; et intercalationis freno revocatum esse quarto quoque anno pristinam in sedem. Verum aut istum morem nondum ævo suo lege lata universe receptum Plinius intellexit, aut veteri instituto standum nihilominus arbitratus est, a quo peritiores Mathematici nunquam discedendum putaverunt: quod et subtiliorem quandam Astronomicæ disciplinæ scientiam arguere. Rationem aliam Ægyptiorum mensium affert, ex Beda, explicatque Rosweydus noster in Onomastico, ad vitas Patrum, pag. 1039. et 1040. quem consule.

88. Ibid. *Steidis*] Consentiunt li-

bri editi cum Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Plinium scripsisse Tyndin, nec proinde Græcum scriptorem intellexisse, unde hæc hauserit, ex auctore Peripli maris Erythræi, contendit Salmasius in Solin. pag. 1191. cum Tyndis Indicum emporium sit, insulam Plinius appellarit. At ego de Tyndi vel somniasse Plinium pernego: quod nomen insulæ, ceteris scriptoribus incompertum, prodiderit, laudo. Salmasii, qui ut calumniam texat, verba sententiasque corrumpit, fidem requiro.

89. CAP. XXIX. *Arsacæ regia*] Libri omnes, tum editi, tum manu exarati, *Arsace, regio Nisæa*, exhibent. *Arsacia, regio Nisæa*, scripsit Hermolaus perperam: cum enim Arsacia ab Europo, ut diximus ex Strabone, diversa non sit; nequicquam ea distinguente Ptolemæo, VI. 2. et qui Ptolemæum semper sequitur, Ammiano; Arsacæ autem, primi Parthorum tyranni, regia fuerit Hecatompylos, Ἑκατόμπυλος τὸ τῶν Παρθυαίων Βασίλειον, ut idem est auctor lib. XI. pag. 514. perspicuum est *Arsacæ regia* legi hic oportere. Nisæam deinde non regionis, sed oppidi nomen esse in regione Parthyene dicta, abunde suo loco docuimus.

90. CAP. XXX. *Bura oppidum*] Etsi in hujus oppidi nomine libri plerique omnes consentiunt, tenet me tamen suspicio, et quidem, ut arbitror, satis firma, *Dura* potius quam *Bura* scribi oportere. Nam Polybius lib. V. pag. 548. τῶν Δούρων in Mesopotamia meminit, ubi de Molone agens, τὴν μὲν Παραποταμίαν, inquit, μέχρι πόλεως Εὐρώπου κάτεσχε· τὴν δὲ Μεσοποταμίαν ἕως Δούρων. Meminit et Stephanus in Δοῦρα.

91. Ibid. *Silici Classitæ*] Quid si *Calachitæ* legas? Est enim in eodem situ Straboni lib. XVI. pag. 736. Καλαχηνὴ regio, Ptolemæo VI. 1. Καλακινὴ dicta. Sed habent codices Mss. *Classis III.*

92. Ibid. *Naarmalcha*] In Plinianis libris corrupta hæc vox hactenus fuit, *Armalchar*, cum Naarmalcha scribi ex Chaldaico נהרמלכא tum ipsa vocis originatio doceat, tum ceteri quoque scriptores. Nam Isidorus Characenus in Σταθμοῖς pag. 186. Ναρμάλχαν vocat. Ammianus lib. XXIV. pag. 266. de Euphrate: 'Pars fluminis scinditur largis aquarum agminibus, ducens ad tractus Babylonios interiores .... alia Naarmalcha nomine, quod fluvius regum interpretatur, Ctesiphontem prætermeat.' Et pag. 278. 'Ventum est hinc ad fossile flumen, Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur, tunc aridum.' Ptolemæus V. 18. Βασίλειον ποταμόν: Polybius lib. V. pag. 551. βασιλικὴν διώρυχα vocat.—' Tamen cum Assyria lingua diversa ab Hebræa sit, nihil mutamus.' *Ed. sec.*

93. Ibid. *A Nicatore intra nonagesimum lapidem*] *Intra XL.* potius, quam *intra XC.* scripsisse Plinius videri possit. Strabo enim lib. XVI. pag. 738. trecentis stadiis distare a Seleucia Babylonem scripsit, quæ sunt XXXVII. M. D. passuum. Mss. tamen omnes *intra LXXXX.* mira consensione exhibent.

94. CAP. XXXII. *Choaspem*] Qui Choaspem et Eulæum geminum putant unius amnis nomen esse, cum Salmasio in Solin. pag. 700. haud satis diligenter explorasse ea videntur, quæ de utroque amne veteres prodiderunt. Nam ut ab ortu incipiam, diversos utriusque fontes Ptolemæus agnoscit VI. 3. alveos dispares ipse Plinius XXXI. 21. 'Parthorum reges,' inquit, 'ex Choaspe et Eulæo tantum bibunt ... Et horum placere potum, non quia sunt amnes, apparet: quoniam nec e Tigri, nec Euphrate, nec e multis aliis bibunt.' Denique, id quod caput est, diverso uterque ore, atque inter se dissitissimo, in Tigrim effluit: Choaspes quidem, ut ex hoc ipso Plinii loco perspicua res est, an-

antequam in lacus Chaldaicos se Tigris fundat, hoc est supra Characem oppidum, centum fere passuum millibus: Eulæus, ad ipsum Characem in Tigrim delabitur: in ipso utriusque amnis confluente oppido condito, ut hoc ipso cap. Plinius asseverat. Nec refert, quod ad utrumque amnem imposita Susa apud scriptores quosdam dici videantur. Altero enim, nempe Eulæo, arcem circumiri, cum Plinius scribit, alterum intervallo aliquo ab urbe distare, Strabo lib. xv. pag. 728. an necesse continuo est juncto vel eo loci vel deinceps alveo utrumque fluere?

95. Ibid. *X. mill. pass. ore*] Ita restituimus admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. cum prius scriberetur, *decumo ore:* quod contra Plinii mentem ab interpolatoribus esse vitiatum, liquet omnino ex iis quæ statim subduntur, de simplici utrinsque amnis ostio, utroque navigabili.

96. Ibid. *Susianis ad orientem versus junguntur Oxii*] Hoc loco *Oxii* libri omnes agnoscunt, tum manu scripti, tum impressi etiam ante Hermolaum, qui pro *Oxii*, *Cossæi* substituit. Verum ex Strab. ipso, quem pro se affert, inanis ejus conjectura agnoscitur: is enim, ut diximus superius paulo, num. 82. Uxios Susianis ac Persis in ora Persici maris confines facit. Adde Arrianum, a nobis etiam eo loci laudatum. Adde et Plinium ipsum, dicturum mox de Cossæis, qui Susianis quidem proximi sunt, et ipsi ad orientem versus, verum non in littore Persici sinus, ut Oxii et Elymæi: sed in mediterraneo, et in montanis, versus Mediam: Οὔξιοι καὶ Ἐλυμαῖοι Πέρσαις τε καὶ Σουσίοις· Κοσσαῖοι δὲ Μήδοις προσεχεῖς ἦσαν. Strabo lib. xi. pag. 524. et lib. xvi. pag. 744.

97. Ibid. *Syrtium vice diximus*] Non alibi sane aliud hujusce rei vestigium apparet ullum, præterquam cap. libri hujus 29. ubi ita noster: 'Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Regio ibi maritima, Συρτίβωλος.' Ubi Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. habent *Ceribobus*. Parmensis editio, aliæque vetustiores, *Cyribolus*, ante Hermolaum, qui *Cyropolis* substituit, ratus hic locum habere oportere Κυρέσχατα sive Κύρου πόλιν, quam Stephanus in ultimis Persidis finibus a Cyro conditam scribit. At neque hic oppidi nomen quæritur, sed regionis, oræque maritimæ: neque, si quæreretur, e Sogdianorum finibus, et Jaxarte amne, ubi Cyreschata a Cyro sunt condita, dictaque Cyri ultima, quod ibi suarum expeditionum metam posuit, uti et Alexander, qui Ἀλεξάνδρειαν ἐσχάτην eodem fere in loco condidit, et Κυρέσχατα destruxit: non inquam, ab longinquis adeo terris et Caspio mari in sinum Persicum Cyropolis apte advehitur. Hermolai tamen scripturam Salmasius approbat, in Solin. pag. 1193. ut Plinium deinde incuset, quod ex male intellectis antiquiorum Græcorum verbis, qui ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῆς Περσίδος sitam esse Cyropolim dixerunt, nempe in finibus Persici imperii, ipse in ora Persidis, Rubri maris littore, oppidum id collocarit. At neque de oppido sermo: et Συρτίβωλος scripsisse Plinium, non *Cyropolis*, tum veteris scripturæ vestigia clamant, tum hic locus ipse quem habemus præ manibus: in quo se jam alias perstrinxisse obiter admonet, oram Persidis maritimam, Syrtium Libycarum instar, cœno limoque inaccessam reddi in dies: quod quidem haud scio an breviore ac significantiore vocabulo exprimi potuerit, quam isto, Συρτίβωλος. Est enim βῶλος γῆ, *terra* seu *gleba*, σύρτις, *arenosus locus in mari:* ut utrinsque vocis nexu intelligatur ora cœno, limo, gleba, arenaque, inaccessa, quæ fluviorum vortices quotidie advehant. Hinc πηλώδης κόλπος, *sinus cœnosus* in Susi-

anæ ora a Ptolemæo locatur VI. 8. et τέναγος ἀμμῶδες, locus limo obductus et arena, quod vadi tenax cœnum appellat Claudianus. Utrumque pariter in Periplo Susianes Marcianus Heracleotes agnoscit, pag. 49.

98. CAP. 32. *Nubeis*] Ita Mss. impressique omnes, ipso confitente Salmasio, in Solin. pag. 492. cui tamen hæc vox mendosa videtur. Itaque *Nombæis* reponit, haud sane felici conjectura. Sunt enim Nombæi, non Arabum, sed Judæorum generis, a Libano monte ita semoti, ut nihil fere disjunctius esse possit: Hierosolymis adeo vicini, ut ex eorum oppidulo Noba, sive Nomba, prospici ea possent percommode, ut scribit Hieronymus, in Esaiam, cap. 10. Stephanus: Νόμβα, πόλις Ἰουδαίας, Ἰώσηπος ἕκτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας· τὸ ἐθνικὸν, Νομβαῖοι.

99. Ibid. *Insulæ Calæu*] Prius legebatur, *Insulæ Aleu*. Nos *Calæu* emendavimus, secuti auctorem Peripli maris Erythræi: qui τὰς Καλαίου λεγομένας νήσους hoc tractu maris agnoscit.

100. Ibid. *Insula in alto objacet Ogyris*] De insulæ hujus situ ac nomine quæstio gemina est. Desciscere vero a Geographorum communi placito nihil verebor, atque inficias ire fuisse hanc eo situ, quo nunc *Ormuz* est. Cum enim in alto, extra promontorium, fretumque, in mari Rubro jacere Ogyris dicatur, non a Plinio modo, sed et a ceteris scriptoribus mox laudandis, compertissimumque sit Ormuziam intra ipsas sinus angustias positam esse testium αὐτοπτῶν relatu, et nomine et situ dispares esse eas perspicua res est. Jam Ogyris a continente CXXV. mill. pass. Vix quaternis millibus distat Ormuzia. Illa circuitu CXII. mill. pass. hæc vix duodenis. Nec vero, quod aliis visum, *Socotora* Ogyris esse potest, quæ in Azanio mari posita, procul ab eo situ dissidet, in quo describendo Plinius habitat. Quod porro ad vetustum Ogyris nomen attinet, Ogyrin quidem aperte nuncupant, non modo R. 2. codex, sed et vetusti scriptores: Mela, lib. III. cap. 8. pag. 61. Stephanus: Ὤγυρις, νῆσος ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Dionysius item, vs. 606. cujus carmen sic Festus Avienus expressit, in Descript. Orbis, vs. 805. ‘ Ogyris inde salo promit caput, aspera rupes Carmanidis qua se pelagi procul invehit undas: Regis Erythræi tellus hæc nota sepulcro: Persicus hinc æstus fauces hiat.’ Et Priscianus in Periegesi, pag. 381. ‘ Ulterius pergas si post Carmanida summam, Ogyris occurret: qua dicitur esse sepulcrum Regis Erythræi, dederat qui nomina ponto.’ Nihilominus in R. 1. Colb. 1. 2. et Paris. *Ogenis* legitur, Ὠγενὶς, quod quidem tolerabile est, si quasi Ὠκεανῖτις dicatur. Ὀάρακτα dicitur Arriano in Indicis, pag. 579. Forte Δωράκτα Strabonis lib. XVI. pag. 767. Maximam eam esse insulam arbitror, quæ lateri Arabiæ australi objacet, hodie *l'île Mazira*.

101. Ibid. *Ausaritæ. Inde in montes VIII. dierum transitus*] Libri ante nos editi, *Autaridæ in montes VII. &c.* *Ausaritas* ex Ptolemæo, Plinioque: voculam *inde*, quam superius vocabulum posteriore sui parte ob affinitatem absorpserat, ex conjectura restituimus.

102. Ibid. *Gentes: Larendani*] Forte scribendum, *Garyndani;* Γαρυνδανεῖς enim cum Gerræis, Minæis, aliisque Arabiæ populis conjungit Diodorus Sic. lib. III. Bibl. pag. 176. Γαρινδαῖοι Strab. lib. XVI. p. 758.

103. Ibid. *Ampelone colonia Milesiorum*] Ampelonen ab Ampe diversam immerito statuit Ortelius, cum Tzetzes apertissime de Ampe referat, quæ Plinius de Ampelone: depopulatos scilicet Persas regionem Milesiorum, captivos inde cives Ampen deduxisse, qui colonorum ritu eo loci degerent,

Sic enim ille Chiliad. VII. Hist. 156. vs. 993. *Χρόνοις Δαρείου τοῦ πατρὸς τοῦ Ξέρξου τοῦ μεγάλου Δι' Ἱστιαῖον Μίλητον ἐπόρθησαν οἱ Πέρσαι. Ἐν Ἄμπῃ δὲ κατῴκισαν πόλει τῇ Ἐρυθραίᾳ.*

104. Ibid. *Cerbanos, Agræos*] Eodem fere illi ordine superius paulo appellati, hoc ipso cap. *Agræi, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clarissimi.* Unde liquido affirmare jam licet vitiosam esse librorum hactenus editorum scripturam, *Cembanos et Arios.* In Mss. *Ceubanos.* Sic paulo post pro *Caræis*, *Carreis* restituimus, tum Mss. codicum admonitu, tum Plinii ipsius Carreorum oppidum superius commemorantis, *Carriata.*

105. Cap. XXXIII. *XVII. quinquaginta*] In editis exemplaribus, *XIV. quinquaginta.* In Mss. R. 2. et Chiffl. *XVI. quinquaginta.* Nos excidisse librariorum incuria unius numeri notam arbitrati, *XVII.* rescripsimus, ipsius Artemidori admonitu, quem Plinius nunc testem advocat. Is enim, referente Agathemero, qui Artemidori epitomen fecit, Geogr. I. 3. sinus ejusce latus, quod Arabiæ prætenditur, a recessu Ælanitico ad ipsas fauces, ait esse stadiorum 14000. *παρὰ τὴν Ἀραβίαν πλευρὰν ἀπ' Ἐλανίτου μυχοῦ, σταδίων μυριάδων δ'·* quæ plane efficiunt XVII. L. mill. pass. Artemidoro subscribunt Alexander et Anaxicrates apud Strab. lib. VI. pag. 768. Troglodytico vero latere iidem ab Heroum oppido usque Ptolemaidem aiunt intervallum esse stadiorum paulo amplius novem millium: quæ passuum millia efficiunt XI. XXV. undecies centena et XXV. Quæ summa accedit ad Plinianam mensuram, XI. XXXVII. D. pass. sic enim rescripsimus ex R. 2. et Chiffl. cum libri editi perperam exhiberent, *XII.LXXXII.*

106. Ibid. *Ad Myoshormon*] Latini, Muris stationem dicunt. Meminit hujus stationis Strabo lib. XVI. p. 769. *εἶτα Μυὸς ὅρμον καὶ Ἀφροδίτης ὅρμον καλεῖσθαι λιμένα μέγαν, κ. τ. λ.* Quædam Interpres Casaubonus ita reddidit: *Deinde Muris statio, aliaque Veneris: hæc vocatur portus magnus, &c.* geminos ex uno portus conflat, contra Strabonis, Agatharchidisque mentem, cujus verba haud paulo planiora retulimus in Notis ad hunc locum.

107. Ibid. *Mons Æas*] In libris hactenus editis, *Mons Eos*, quos secutus Ortelius, hunc montem in Thesaurum quoque suum congessit. Verum admonitu Mss. codicum, Reg. 2. Chiffl. et Paris. in quibus *Eas* scribitur, non alium hunc esse intelleximus, quam qui *Αἴας ὄρος* a Ptolemæo vocatur, statuiturque inter *Φιλωτέραν λιμένα*, et *Μυὸς ὅρμον.* Mox item *Insula Iambe* edi maluimus, ex eorundem codicum fide, quam ex impressis *Lambe:* cum præsertim ad hujusce ipsius sinus oram, altero latere, quo Arabiam alluit, in ea quæ Felix cognominatur, *Ἰαμβίαν κώμην* Ptolemæus agnoscat, VI. 7. quo ex vico nomen hærere et insulæ exadversus positæ proclive fuit.

108. Cap. XXXIV. *Introrsus Candei*] Ita libri omnes tum impressi, tum manu exarati. Ita etiam Mela III. 8. p. 61. Ultra Beronicen, 'Candei habitant,' inquit, 'quos ex facto, quia serpentibus vescuntur, Ophiophagos vocant.' Pro *Candei* legisse se in Pomponii Melæ Mss. codicibus *Panchæi*, testis est Isaac. Vossius in Notis ad Melam, p. 293. cujus quidem viri fidem non ausim hac vice præstare. Panchaiam enim in Troglodytice ultima versus Austrum, ac fere ad sinus Arabici fauces, veterum nemo unus agnovit. Ab ea certe longissime disertis verbis Plinius X. 2. dissitam asseverat, nempe ad Solis urbem, quæ in inferiore Ægypto juxta Delta fuit: quam enim Solis urbem, hoc est, Heliopolim, Plinius loco cit. Panchaiæ arrogat, hanc idem V. 9. et isto quem nunc tractamus, cap. 34. non procul Memphi statuit, hanc ipse Mela, a quo hausit ea Pli-

nius quæ libro decimo refert, Ægypto inferiori adjudicat, III. 8. p. 62. 'Cum Phœnix adolevit,' inquit, 'ossa pristini corporis inclusa myrrha Ægyptum exportat, atque in urbem quam Solis appellant,' &c. Quin ipse Græcus auctor, quem Vossius laudat loc. cit. Παγχαΐτας τοὺς μέχρι τῶν τοῦ Αἰγύπτου ὁρίων οἰκοῦντας, Ægypti finibus confines facit: Ægypti porro nomine solam inferiorem Ægyptum, non etiam Thebaidem a veteribus comprehendi, notius est quam ut explicatu egeat, aut argumentis ullis, et ex iis quæ diximus v. 9. perspicuum abunde est. Qui vero populi hoc loco appellantur a Plinio, ii non modo non in Ægypti vicinio sedes habent, sed ultra ipsam quoque Thebaidem rejecti, longa terrarum intercapedine ab ea Solis Urbe disjuncti, versus Austrum, et Arabici sinus angustias secedunt.

109. Ibid. *VII. mill. passuum ab Arabia distant*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Perperam editi, *IIII. mill. D. pass.* priore binarii nota in quinarium præpostere a librariis permutata. Sic Strabo lib. XVI. p. 769. et Agathemerus Geogr. I. 3. angustias hujusce freti ad LX. stadia, εἰς σταδίους ἑξήκοντα, contrahi scribit, quæ prorsus Plinianam mensuram adæquant. Sed et *ab Arabia distans* libentius multo, quam *distant*, agnoverim: ut ad Berenicen oppidum, non ad fauces quæ Arabicum quoque littus alluunt, vox ea referatur.

110. Ibid. *Chelyon testudinum*]. Libri plerique omnes *celtium* habent. Hermolaum mirari subit, qui *celetum*, κελήτων, tum hoc loco, tum IX. 12. probare summopere videtur: quoniam 'celetes' Græcis sunt et equitum genus singulis equis currentium in certaminibus, et navigia quædam, quorum similitudine hæ quoque testudines remigio mobilium cornuum in natatu utentes, celetes pariter dici potuerint. Itane vero? Erit igitur in gignendi casu, ut aiunt, vox ea *celetum*: quare quæ proxime antecedit, *coria*, ut ad hippopotamos, sic etiam ad testudines pertinebit. At id quam per se est absurdum? Nam testudinum coria audire æquo animo quis possit? Verum pro testudinis operimento et χέλυον, et χελώνιον, et χελώνιον usurpatum a Græcis constat.

111. Ibid. *Atlanticum mare ... præter Mauritanias Gades usque*] Nihil est interpretatione nostra hoc loco planius, nihil certius: nusquam pariter omnium exemplarium, quam in his verbis, consensio major. Ex iis tamen dum extricare se Salmasius nequit, prolixa Exercitatione in Solin. p. 1244. usque ad p. 1266. nec sanæ mentis Plinium fuisse exclamat, dum hæc scriberet, nec Solinum, qui hausit a Plinio. Est et qui Jubam hallucinatum putet: est qui Plinium inconsiderantiæ arguat, qui ΓΑΔΕΙΡΗΣ ΣΤΕΝΑ cursim legerit pro ΤΑ ΔΕΙΡΗΣ ΣΤΕΝΑ, hoc est, Gaditanum fretum, pro Arabico. Sed argutias ejuscemodi, falsasque criminationes sensus ipse scriptoris, nostra monitus interpretatione, confutat.

112. Ibid. *Præter Exustam*] Libri hactenus editi, *præter exusta:* quam lectionem avide Salmasius arripit, in Solin. p. 1240. ac locum hunc reprehensionis ansam habere haud levem putat, perinde quasi Æthiopiæ exusta Plinius intellexerit, non insulam Arabici sinus Κατακεκαυμένην, ut diximus, appellatam ab auctore Peripli maris Erythræi: cujus admonitu pro *insulam Sadanum*, quæ lectio est librorum fere omnium, *insulam Adanu*, Ἀδάνου νῆσον substituimus.

113. Ibid. *Natantes, ceu maris animalia*] Fuit qui legendum arbitraretur, *venantes sui maris animalia;* quod per se frigidum mihi visum est, quoniam sui maris animalia venari non unius cujuspiam gentis peculiare esse possit, sed cum pluribus commune esse necesse sit. Sane præter consensum codicum ita scripsisse Pli-

nium, uti edidimus, Plinii transcriptores testantur: Martian. lib. VI. cap. de Babylonia, pag. 226. ‘Habitantur etiam,’ inquit, ‘adusta Troglodytarum, et Ichthyophagorum gentibus. Sed primi feras cursu prætereunt: alteri nando marinas belluas vincunt.’ Et secutus eum Solinus cap. 56. pag. 87. ‘Ichthyophagi non secus quam marinæ belluæ nando in mari valent.’ Quin ipsa orationis structura lectionem eam mirifice constabilit. Cum enim asseverat Therothoas miræ velocitatis esse in venatu, sicut Ichthyophagos, velocitatem haud dubie innuit in venatu sui generis: ut sicuti Therothoæ cursu feras, ita pisces natatu Ichthyophagi assequi existimentur, quasi et ipsi maris animalia quædam forent. Eadem forma loquendi in Cod. Theod. lib. VII. tit. 1. de Re Militari, lib. XIII. jubentur milites ‘procul a cunctorum obtutibus vagos natatus animalium exercere,’ hoc est, animalium more natare.

114. CAP. XXXV. *Magasen, Segasmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macum, &c.*] Hæc nomina forte sincerius codices Mss. exhibent, Colb. 1. 2. et Paris. *Magas, Neosegas, Malacram, Dadenna, Cadeum, Mathena, Batta, Alanam, Macuam.*— ‘Mox ubi legitur, *Pyndis, Magusa,* Parmensis editio et Romana prior, aliæque vetustæ habent: *Epyndis, Magusa.*’ Ed. sec.

115. Ibid. *Maumarum, Urbim, Mulon*] Ita rescripsimus ex fide codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. Prius legebatur in impressis: *Mauma, Rhuma, Urbubuma, Mulona.*

116. Ibid. *Unde proxime dicti* $\overline{XII}$. *L*] Libri editi, $\overline{XII}$. *LXX.* refragantibus Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. quos secuti sumus: maxime astipulante Strabone, qui ab Alexandria Meroën Nili defluxu intervallum esse prodidit stadiorum decies mille, διὰ τῆς τοῦ Νείλου ῥύσεως ἀπὸ Μερόης ἕως Ἀλεξανδρείας στάδιοι περὶ μυρίους, quæ stadiorum mensura cum numero passuum, quem Pliniani Mss. exhibent, plane congruit.

117. Ibid. *A Syene DCCCLXXIII.*] Reg. 1. *DCCCCLXXIII.* Reg. 2. *DCCCCLXXVI.* alii aliter. Editi libri, *DCCCLI.* Nos *DCCCLXXIII.* quoniam hæc summa quadrat cum sequentibus mensuris, detracta ex codicibus Mss. nota centenarii, quæ supervacua est.

118. Ibid. *Navos, &c.*] Hæc forte haud multo saniora nomina, quam quæ hoc loco Mss. codices repræsentant, Colb. 1. 2. Paris. aliique: *Nautis, Madum, Demadatim, Secandum, Collogat, Secande, Cumagro, Pacgipta, Candragori, Arabam, Summaram.* Barbaricæ, ut apparet, appellationis omnia.

119. CAP. XXXVII. *In nonam horam Solis*] Nihil est Geographis, nihil rusticæ rei scriptoribus familiare magis, quam per vulgares horas, cœli regiones, situmque terrarum designare. Sic idem Plinius XVII. 16. de arborum situ: ‘Id quidem,’ inquit, ‘in horam diei quintam, vel octavam, spectare maluerim.’ Quod cum eos fugeret, qui Plinium primum ediderunt, iidemque cum legerent in Mss. exemplaribus, quemadmodum in nostris vidimus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. &c. Paris. *in VIIII. horam Solis,* eo numero millia passuum designari arbitrati, voces eas *millia passuum,* quæ nusquam fere, ne quidem cum de spatiis locorum et intervallis agitur, in Mss. occurrunt, huc quoque temere invexerunt: neque huc tantum, sed in alia etiam loca, ut dicturi sumus XXXIII. 13. quæ inconsiderantia miras orationi Plinianæ tenebras offudit.

120. Ibid. *Vocari Convallem a convexitate, et Planariam a specie: Convallis circuitum, CCC. mill.*] Legit Salmasius in Solinum, pag. 1298. *Planariam a specie æquali.* Cetero in ea lectione acquiescit, quam libri editi

præ se ferunt: *Vocari in convalle a convexitate, et Planariam a specie æquali, circuitu, &c.* At Dii boni, quæ commoda erui sententia potest, *vocari in convalle, &c.* Deinde si Fortunatas Sebosus novit, saltem duas esse intellexit: altera earum Planaria est: altera, quæ tandem, aut quo nomine? Quid ergo nostra emendatio huic loco opis attulerit, per se abunde liquet.

121. Ibid. *Ab ea in vicino eodem nomine minorem*] Eodem nomine, hoc est, ut dixi, Junoniam. Hunc Plinii locum Martianus Capella, cum raptim cursimque legeret, insulæ nomen commentus est sane perlepidum: sic enim scribit lib. VI. cap. de Babylonia, pag. 226. ‘Prima Umbriona dicitur: secunda Junonia: tertia Theode: Quarta Capraria: alia Nivaria ....mox Canaria.’ Cum *eodem nomine* apud Plinium scriberetur, *Theodem nomine* vel per se legit, vel audire se a liberto putavit. Et hunc Martiani errorem scio Geographos quosdam esse amplexatos.

122. Ibid. *Caprariam, lacertis grandibus refertam*] ‘*Σαυραρίαν* potius,’ inquit Salmasius, in Solin. pag. 1313. ‘si lacertis referta est. Nam *σαῦρα lacerta* Græcis dicitur. Et forte cum Plinius *Cαυραρίαν* legeret; (nam *Σίγμα* veterum hujus literæ *C* formam habuit, ut omnes sciunt;) *Caprariam* putavit scribi.’ Verum *Σαυραρίαν* a *σαῦρα* qua demum lege derivari rite approbaverit? Deinde si vocem hanc *Σαυραρίαν* Plinius perperam legit, et *σαύραις* idem, quæ vox sequebatur proxime, legere debuit, et *capris*, non *lacertis*, vertere. Quin igitur posterioris vocis admonitu in priore se ipse retexuit? Quod vero de *Σίγμα* veterum, quod scribi solitum olim ait per C, id si ante Domitiani tempora in nummis statuat, lapidibusve, aut denique libris usurpatum, longe ille opinione fallitur, nec rei hujus probabile afferet argumentum ullum. Domitiani vero tempora, ut omnes norunt ac confitentur, Plinius antecessit.

DE SITU
PARADISI TERRESTRIS
DISQUISITIO:

SIVE

DE PLINII CUM MOSE CONVENIENTIA IN PARADISI FLUMINIBUS INDICANDIS.

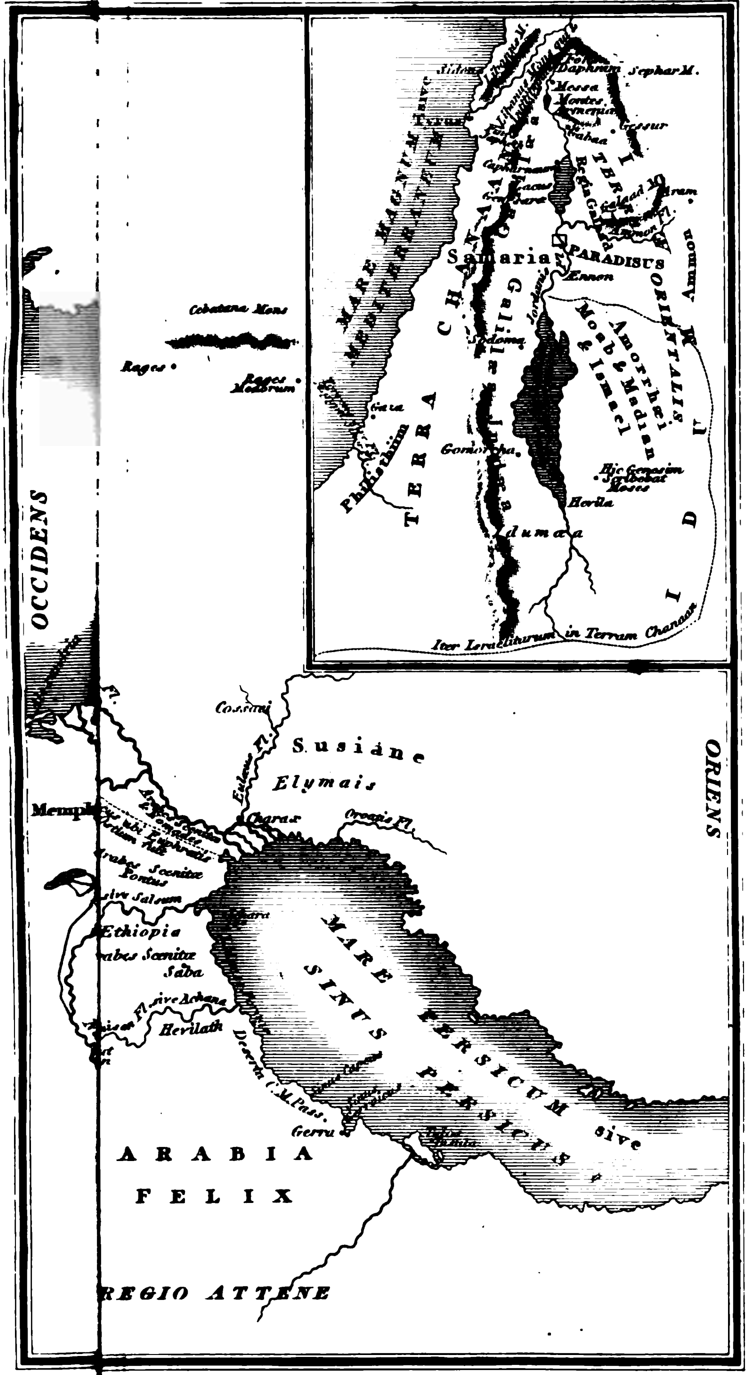
[Ex Ed. sec.]

Ne quis temere dictum a nobis existimet, fluvios, a Plinio appellatos libro sexto 'Flumen Salsum' et 'Flumen Achanum,' eos esse, quos in descriptione Paradisi Moses 'Gehon' et 'Phison' nuncupat, de ipsius Paradisi situ disquirere hoc loco breviter visum est, ex integro Tractatu de eo argumento, quem habemus prelo paratum, decerptis iis duntaxat, quæ ad Geographiam, sive ad Paradisi et circumjacentis regionis situm statuendum pertinent, ut Operis hujus ratio postulat ac permittit. Itaque ad singulos sacræ Scripturæ versus, ex secundo capite Geneseos, quo Paradisi descriptio continetur, nostram adjiciemus interpretationem; editionem Vulgatam inprimis secuti, quoniam et sic facere Catholicum decet, et est ea in hoc argumento perquam accurata, et ceteris omnibus multo apertior. Intelligent autem ex hac Disquisitione Latinarum literarum studiosi, quiqui sint, magno divinæ Providentiæ consilio ac munere factum esse, ut ad nostram ætatem Plinii opus, quamvis hominis a veri Numinis cognitione alienissimi, pervenerit, cum unus omnium antiquorum scriptorum ipse sit, qui flumina Paradisi, in opere suo Geographico, commemoraverit, atque eodem ipso situ collocarit, quo ea describuntur a Mose.

§ 1. Explicatur versus 6. capitis secundi Geneseos: 'Sed fons ascendebat de terra, irrigans,' &c.

Nondum aliquis, inquit Moses, decidebat e cœlo imber: sed pro imbre fons fuit crebris flexibus omnem illius regionis superficiem irrigans: quem qui homo accoleret, posset ex eo haurire ad rigandos hortos per universam illam regionem. Turpi et gravi labuntur errore, qui sive peritiæ in Hebræo sermone ostentandæ causa, sive alio consilio, 'fontis' vocabulum hoc loco repudiant, ut 'vaporem' inducant. Vidit acute Vulgatus Interpres, אד *ed*

Delph. et V. Plin. to face p.1250

Hebræum, esse 'fontem;' quippe conjunctum cum verbo שקה *schacah* irrigare, quod in sacris libris, ut inferius ostensuri sumus, nonnisi de rivo vel amne dicitur, agros permeante, et crebris sinuosisque flexibus eosdem irrigante. Et cum 'vaporis' nomen alibi ter occurrat in iisdem libris, nusquam per אד *ed* Hebraice exprimitur. Alias præterea causas, sane graves et validas, quamobrem 'vapor' hic inepte ponatur, affert Salianus in Annalibus, ad diem mundi tertium, num. 57.

Fons ille Paneas olim fuit, et est hodieque, unde Jordanis fluit, ut Plinius prodidit, v. 15. 'Jordanis amnis oritur ex fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ.' Et cap. 16. p. 263. Tetrarcha 'Paneas, in qua Cæsarea, cum supradicto fonte.' In describendo ortu Jordanis, ut mentitus esse Plinius existimaretur, ac fortassis ne 'fons' ille, cujus hic Moses meminit, ille esse crederetur, unde Jordanis oritur, ficta gemina fabula est: altera, quæ fontem hunc ipsum Paneadem ex ulteriore lacu, Phiala appellato, per subterraneos meatus erumpere fingeret; altera, quæ ex gemino fonte prodire hunc amnem referret, quorum uni nomen esset 'Ior,' alteri vero 'Dan.'

'Ascendebat e terra.' Scatebram sive ebullitionem aquæ surgentis, et e terra exsilientis, vox illa 'ascendendi' denotat. Terræ autem nomine, Palæstinam ipsam, ut mox dicemus, Sacer Scriptor intelligit. Sed perquam accurate 'terram' dixit, non 'paradisum:' ut extra paradisum fuisse fontem eum intelligeremus. Nam primum quidem 'fons e terra ascendebat' ad irrigandam superficiem terræ: deinde fluvius egrediebatur, etiam ipse extra paradisum in eo egressu: sed mox paradisum eundem subiturus et irrigaturus.

'Universam superficiem terræ.' Hebræi 'universam superficiem terræ,' consueto idiomate circumjacentem solummodo regionem appellant, qualem quidem et quantam intelligi orationis argumentum poscit. Unde Gallice reddi hanc vocem sic oportet, *toute la surface du pays.* Atque ita persæpe in libris sacris 'terra,' et 'universa terra,' pro tota aliqua regione ponitur, *tout le pays.* Neque profecto terræ universæ, ut eam vocem vulgo intelligimus, irrigare superficiem fons unus potest.

'Fontis' vero nomine rivus intelligitur e fonte profluens; et amnem efficiens: nam et fontes decurrere per campos et valles dicuntur. Psal. CIII. 10. 'Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.' Quin etiam Mosis ætate, quem amnem Jordanem dicimus, non habuit is Jordanis nomen ante egressum e mari seu lacu Tiberiadis. Sed quod anterius fluit e fonte Paneade usque ad eum lacum, in quem se immergit, Hebræi 'fontem' appellabant, et 'fontem Daphnim;' ut apparet ex Num. XXXIV. 11. 12. ubi Terræ promissionis situs et limites describuntur, 'ad septemtrionalem plagam a mari magno,' sive mediterraneo. 'Inde contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama,' quod oppidum fuisse oportet circa fontem ipsum Jordanis, unde hi limites orientales procedunt versus Austrum, ut recte Bonfrerius noster animadvertit: 'et de Sephama descendunt termini in Rebla contra fontem Daphnim: inde pervenient contra orientem ad mare Cenereth,' qui et lacus Tiberiadis est, 'et tendent usque ad Jordanem,' ubi nimirum emergit e lacu; 'et ad ultimum salsissimo clauduntur mari,' qui est Asphaltites lacus.

Supremis tamen Josue temporibus, cum ea regio jussu ipsius lustraretur, ad constituendos fines singularum tribuum, etiam aliqua pars superior amnis appellata fortassis Jordanis est; sive, ut a Bonfrerio video appellari, Jordanis minor: ob verba Josue XIX. 33. sed fortassis, inquam; neque enim istud ex eo etiam loco liquido colligitur. At prius sub Mose, nonnisi 'fons,' et 'fons Daphnim' appellata ea pars amnis est, quæ est ante lacum Tiberiadis, ut apparet ex loco Numerorum allato.

Daphnim autem oportet esse, ut cetera omnia quæ in hoc capite appellantur nomina propria, Hebræum nomen: nullum enim in his Latinum est. Est igitur, ut nunc quidem videtur, 'fons Daphnim,' fons laurorum, ob lauros in ripa consitas. Nam lauros in hoc tractu fuisse, (tametsi nullas in reliqua Terra sancta Libri Sacri exhibent,) non vicinia quidem Antiochiæ suadet, quæ ad Daphnen dicitur, at hinc videtur abesse plus octoginta millibus passuum, sed quod etiamnum דפנא *daphne* dicunt Rabini pro lauro; quod isti quidem verbum ex Græco δάφνη fortassis accepere; sed prius ex Hebræis istud accepisse Græcos verisimiliter ex hoc loco colligimus. Cum autem vox illa 'Daphnim' absit ab Hebræis codicibus, ut nunc sunt, (nam in iis solummodo legimus, 'contra fontem,') argumento istud est, præter alia multa: Vulgatum Interpretem multo emendatioribus aliisque usum fuisse exemplaribus Hebræis, quam quæ nunc extant, ut Præfatio admonet præfixa Bibliis, ac jure videri Judaica esse, quæ nunc habemus, Israëlitica sive Galilæa fuisse ea, ex quibus ante ipsam Christi ætatem facta sit Latina translatio. Et est fons ille ceteroqui in Galilæa, ac proinde Galilæis notior, quam Judæis; qui ignotum sibi nomen forte neglexerunt. Ut ut est, 'fons Daphnim' ille ipse fons est, qui ab ipso mundi initio 'ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terræ.' 'Universa terra' autem, cujus superficiem fons irrigabat, est tractus ille solummodo, quem amnis alluit, priusquam in lacum Genesaram, sive Tiberiadis, illabatur. Sic enim Gen. XIII. 9. 'dixit Abram ad Lot.... Ecce universa terra coram te est:' hoc est, terra seu regio circumjacens in eo tractu.

§ 2. Explicatio versus octavi: 'Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio: in quo posuit hominem quem formaverat.'

'Plantaverat.' Conseverat plantis seu virgultis, qualia commemorata sunt versu quinto, locum peculiarem, ut esset is hortus seu Paradisus voluptatis; et quem extra Paradisum hominem condidit, in eo postmodum collocavit.

'Paradisum voluptatis.' Hebraice, גן־בעדן *ghan- beeden:* quod verti oportere Hebraizantibus videtur, *Paradisum in Eden:* quoniam illud ב, quod inquit, Latine idem valet ac præpositio *in*, loci situm indicat. Perinde quasi non et qualitatem rei ac modum peræque designet: cujusmodi illud est, Gen. III. 19. 'In sudore בזעת *besehekt* vultus tui vesceris pane.' Et Gen. XXXIV. 13. 'Responderunt filii Jacob Sichem et patri ejus במרמה *bemirmah*, in dolo.' Itaque isto etiam loco qualitatem horti denotat, Paradisum videlicet in voluptate: id quod rectius exprimi sensit Vulgatus Interpres, si di-

ceret, 'Paradisum voluptatis.' Nec aliam esse sententiam Hebræi ipsius exemplaris inde apparet, quod versu deinde 15. hujus secundi capitis, et capite sequenti, versu 23. et 24. hoc est, ubicumque postea 'Paradisus voluptatis' similiter commemoratur, Hebraice est solummodo, absque ea litera servili ב, עדן גן *ghan-eden*. Unde et Græca ipsa etiam exemplaria habent, παράδεισος τῆς τρυφῆς. Sic Isai. LI. 3. עדן *Eden*, deliciæ sunt: 'Et ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini.' Neque vero esset contra leges artis oratio, si quis hoc loco Geneseos verteret, 'Paradisum in voluptate:' sic enim apud Basilium legas, in homilia de Paradiso: ἐν Ἐδὲμ, φησὶν, ἐφύτευσε· τουτέστιν, ἐν τῇ τρυφῇ.

'A principio.' Primis diebus, ante formationem hominis. Quo nempe die terra jussa est germinare, et arbores producere virgulta, et herbam: die mundi tertio. Vulgatus Interpres, quem ego virum θεόπνευστον fuisse, quod et Melchior Canus affirmat; aut certe supra mortales ceteros peritissimum tum linguæ Hebraicæ, tum aliarum disciplinarum, tum vero inprimis traditionis in rebus divinis, vidit perspicacissime, non fuisse hoc loco Hebræam vocem מקדם *mikkedem* vertendam, 'ab Oriente,' aut 'versus Orientem:' quoniam non esset locus Paradisi ad solis exortum respectu terræ Chanaan sive Palæstinæ, quam Moses spectabat, cum hæc scriberet, siquidem pars ejus terræ Paradisus ipse esset. Alioqui vocem eandem ille ipse Interpres, cap. XI. 2. 'de Oriente' recte interpretatus est: 'Cumque proficiscerentur de oriente,' nempe familiæ Noë, de quibus sermo fuerat capite præcedenti, versu ultimo, 'invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt eo.' Nam Oriens ille, unde isti profecti dicuntur, tractus ille omnis terrarum est, quem Jordanis alluit ab oriente, circa lacum Genesareth: qui orientalis tractus est comparate ad reliquam Palæstinam. In eodem illo Oriente fuit mons Sephar, de quo dictum a Mose fuerat, capite superiore, sive x. 30. 'Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.' Ibi etiam Ammon sive regio Ammonitis fuit; unde olim est accersitus Balaam a Balac rege Moab, Num. XXII. 5. 'de Aram, de montibus Orientis,' Num. XXIII. 7. hoc est, de oppido Aram, sito in montibus Orientis. Cujus quidem oppidi mentio est, I. Paralip. 2. 23. una cum terra Galaad, sive monte Galaad, qui et ipse unus est ex istis 'montibus Orientis;' et cum Gessur Syriæ, cujus mentio inprimis est II. Reg. 15. 8. et ubi de Absalomi secessu agitur, cum fratrem occidisset.

Comparate etiam ad convallem Mambre, ubi degebat Abram, Gen. XIV. 13. 'plaga orientalis,' Gen. XXV. 6. appellatur terra 'Madian,' quæ ab ipsomet Abrahamo, uni e filiis suis, quem ex Cetura susceperat, assignata est, Gen. XXV. 6. 'in regione Moab,' Gen. XXXVI. 35. cum Ismaëlitis ibi quoque aut juxta positis, Gen. XXXVII. 28. 36. unde ibi ducem habuere Madianitæ, Num XXV. 18. vicini admodum Moabitis, Num. XXII. 4. 7. et XXV. 1. 6. iidemque vicini Amorrhæis, Josue XIII. 21. Unde multo postea excursione facta cum Amalec ceterisque 'Orientalium nationum,' ascenderunt in terram Israël, Judic. VI. 3. 8. 33. donec inde pulsi a Gedeone fuerunt. Fuit autem altera præter istam civitas Madian, ultra Idumæam, versus oram orientalem maris Rubri; cujus mentio est, III. Reg. 11. 18. Quo nimirum ex Idumæa fugiens Adad Idumæus, ut in Ægyptum se reciperet, primum adve-

nit: et unde profectus venit in Pharan, deinde in Ægyptum. Ex ista Madianitide regione fuit Sephora uxor prima Mosis. Sed de istis quidem capitibus, quæ in Geographia sacra perdifficilia et impedita nonnullis Interpretibus visa sunt, obiter hæc dicta sunto.

Qui nomen Hebræum מקדם *mikkedem* aiunt geminum posse habere sensum in hoc versu octavo, in quo versamur, ita ut et 'a principio' creationis significet, et 'ad Orientem' simul, ut inde statuant colligi oportere Paradisi situm ad Orientem; hi volunt deseri Vulgatum Interpretem, qui scripsit, 'a principio;' cum fieri certe non possit, ut scriptor quisquam voce aliqua una utatur, qua simul et tempus velit et locum intelligi; aut ut 'a principio' qui scripserit, non deseratur, si hic oporteat 'ab Oriente' intelligi. Itaque quisquis utrumque isto loco significari hac voce contendit, aut constare idem negat quid sit statuendum, aut Editioni Vulgatæ vult quamvis aliam anteponi, quæ habeat 'ab Oriente;' Vulgatam præ ista sperni ac negligi. At quæ causa potuit movere Vulgatum Interpretem, ut hic מקדם *mikkedem* verteret 'a principio,' cum alibi vertat 'de Oriente;' nisi quia perspectum exploratumque haberet, hanc fuisse constantem sententiam, tunc maxime cum huic ipsi interpretationi operam daret, non in Oriente comparate ad Palæstinam, sed in ipsamet Palæstina fuisse Paradisum? Aut cur non reclamarunt eruditi, si verti 'ad Orientem' oportere existimarent, ad sensum Mosis exprimendum?

Atqui מִקֶּדֶם *mikkedem* non posse sæpe aliter verti, quam 'a principio,' testantur multa Scripturæ Sacræ loca; ut Isai. XLV. 21. 'Quis auditum fecit hoc, מקדם *mikkedem*, ab initio?' Mich. V. 2. 'Et egressus ejus, מקדם *mikkedem*, ab initio a diebus æternitatis.' Habac. I. 12. 'Numquid non tu, מקדם *mikkedem*, a principio Domine Deus meus?' Sic aliis etiam multis locis. Itaque alia alibi hujus vocis vis ac potestas est, pro ratione subjectæ materiæ: quam non habere plane perspectam non potuit Latinus Interpres, cum vertit 'a principio.' Siquidem et loco citato, Gen. XI. 2. et Gen. XII. 8. et Gen. XIII. 11. et alibi, illud *mikkedem* recte vertit 'ab Oriente,' quoniam ita posceret argumentum. At certe vidit vir eruditus, non posse hic scribi 'ab Oriente,' cum nondum Scriptor Sacer aut qua sub mundi plaga ipse scriberet, aut qua in regione terrarum esset is locus, de quo scriberet, designasset.

A quibus autem avide exceptum illud est, 'ab Oriente,' ex his multos videmus insulsas anilesque fabulas de Paradisi situ esse amplexos, quas recitat Moses Barcepha, aliique.

'In quo posuit hominem quem formarat.' Circa fontem Daphnim fuisse Adamum a Deo conditum, ut supra diximus, instituta a Mose narrationis series docet. De ligno vitæ et de ligno scientiæ boni et mali satis feliciter Deo donante, ut quidem opinamur, in integro Tractatu diximus: sed Geographica duntaxat ex eo nos esse excerpturos, meminimus superius nos polliceri: neque hoc volumen scribi hic de eo integro argumento postulat.

§ 3. Explicatio versus decimi: 'Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, qui dividitur in quatuor capita.'

'Et fluvius.' Jordanis nimirum; quippe qui solus ex omnibus Terræ

sanctæ, ut est revera, 'fluvius' appellatur, et κατ' ἐξοχήν. Nam ceteri torrentes solum, aut rivuli, non fluvii sunt. Num. XI. 19. sub Mose: 'Misit Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam, usque ad fluvium,' hoc est, usque ad Jordanem. Et Josue XXIV. 2. loquente eo ad tribus Israël: 'Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, et Nachor: servieruntque Diis alienis. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: et adduxi eum in terram Chanaan.' Nam ibi 'fluvius,' inquam, Jordanis est; ultra quem scilicet, comparate ad Sichem, Mesopotamia ea est, de qua Deus tulisse dicitur Abrahamum. Neque enim in Vetere Testamento alia Mesopotamia est, quam quæ Mesopotamia Syriæ appellatur, Gen. XXVIII. 6. XXXIII. 16. XXXV. 9. 20. Judith III. 1. et Psal. LIX. 2. In ea Mesopotamia habitarunt Thare, Abraham, et Nachor, patres Israëlitarum; siquidem Thare pater Abraham fuit; Nachor autem, alter Thare filius, avus Rebeccæ, matris Jacob, qui et Israël. Itaque patres eorum isti: Abraham paterno genere; Nachor, materno: ambo Mesopotamiæ Syriæ 'trans fluvium,' hoc est, trans Jordanem, incolæ. Unde et Rebecca filia dicitur 'Bathuelis Syri de Mesopotamia,' Gen. XXV. 20.

Itaque Jordane hæc Mesopotamia includebatur et Oronte ab occasu: Euphrate et Babylone ab ortu: ab Aquilone Marsya amne, qui in Euphratem influit. De Marsya et Oronte hæc Plinius V. 19. 'Syria Cœle habet Apamiam, Marsya amne divisam a Nazerinorum tetrarchia.' Et paulo antea, cap. 18. 'Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne dividitur,' quem postea dicit in mediterraneum amnem delabi; 'natum' vero esse eundem 'inter Libanum et Antilibanum juxta Heliopolim.' Marsyas in Euphratem influit, ut idem testatur cap. 21.

Hinc igitur intelligas, Mesopotamiam, et Mesopotamiam Syriæ appellatam esse regionem eam, quæ inter Marsyam et Orontem, Jordanem et Euphratem esset; diversam a Mesopotamia illa, quæ inter Euphratem et Tigrim excurrit. 'Haran' proinde, ubi Laban socer Jacobi fuit, non Carrhas esse, quæ sunt hic procul positæ, ut ex Pliniana hujus tractus descriptione liquet, sed Apamiam potius, de qua dictum est proxime, aliudve oppidum haud longe positum, colligere recte ratiocinantes oportet. Ex hac igitur civitate Haran, sive Apamia ea sit, sive altera ei vicina, in ista Mesopotamia Syriæ, sive, ut alii scriptores appellant, et ipsa Genesis, cap. XXVIII. 7. 'in Syria,' profectus Jacob, 'amne transmisso,' Gen. XXXI. 21. qui influit in lacum Genesaræ, perrexit inde 'contra montem Galaad,' qui est ad orientem ejusdem lacus. Nam tota illa regio, quæ Jordani fluvio late prætenditur, 'terra orientalis' appellatur, Gen. XXIX. 1. 'Oriens,' Gen. XI. 2. et 'mons orientalis,' Gen. X. 30.

Ac mihi quidem hic quoque insignis diligentia fuisse videtur Vulgati Interpretis, qui 'amnem' scripserit, Gen. XXXI. 21. ne quis ibi Euphratem intelligeret; quem 'fluvii' nomine κατ' ἐξοχὴν sæpe designat. Neque enim insigniores paulo fluvios amnis appellatione denotat; quales sunt Jordanis, Euphrates, Nilus, Tigris, sed minores duntaxat tres; nimirum istum ἀνώνυμον hoc loco Gen. XXXI. 21. deinde ne amnem quidem, sed vel alveum Nili

unum vel amnis effigiem, quæ dormienti objecta est Pharaoni, Gen. XLI. 3. 18. et postremo alium plane obscurum, I. Paralipom. 1. 48.

Digressum me quidem paulisper a proposito sentio, at non sine aliquo fructu, opinor: cum patefacto quid fluvii, quid amnis nomine Sacra Scriptura intelligat, loca non pauca Sacrorum Librorum, quæ sunt præpostere accepta ab Interpretibus, pertinentque ad situm regionum, oppidorum, ac fluminum, nunc tandem feliciter, uti speramus, illustrentur. 'Fluvii' interim nomine in hac descriptione Paradisi intelligi Jordanem oportet, ut diximus: quem etiam 'fluminis' nomine David designat, Psal. LXV. 6. 'In flumine pertransibunt pede.' Et hunc denique fluvium, qui Paradisum irrigaret, esse Jordanem, censent etiam Joannes Mariana in eum Geneseos locum, et P. Nicolaus Abramus in tractatu de fluviis et loco Paradisi. Non appellat autem Moses de nomine Jordanem; quia tunc certe, cum Deus conderet Paradisum, id nomen amnis ille nondum haberet.

'Et fluvius egrediebatur.' Postquam fons irrigasset universam superficiem terræ sive regionis adjacentis, fluvius etiam egrediebatur e lacu, Tiberiadis postea appellato, quem aquis suis fecerat; ut docet Plinius v. 15. 'Jordanis amnis oritur e fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ: amnis amœnus, et quantum locorum situs patitur, ambitiosus, accolisque se præbens, velut invitus Asphaltiten lacum dirum natura petit .... Ergo ubi prima convallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram vocant, amœnis circumseptum oppidis.' Inde autem egrediens, 'fluvii' nomen habet apud Mosem. Verum ut de fonte Jordanis jam ostendimus, sic etiam in ejusdem amnis cursu describendo erraruut ii, qui antequam perveniat ad lacum Genesaram, seu mare Tiberiadis, aliam Jordani convallem occurrere confinxerunt, in qua lacum efficiat Genesaretico longe minorem; quem alii appellaverunt Σεμεχωνῖτιδα λίμνην, alii etiam aquas Merom, de quibus sermo est Josue XI. 5. 7. cum sint in eo Josue loco aquæ Merom, verius aquæ stagnantes, ubi ubi sint, ut aquæ Maserephoth, ibi pariter memoratæ: neque aquæ Merom, hoc est, aquæ altæ, sive altitudinis, dici posse videantur aquæ, quas amnis in convalle colligit: et certissimo denique eorum relatu, qui hæc loca diligenter lustrarunt, didicerimus, nullum omnino in lacum se Jordanem effundere, ante lacum Genesaræ, sive Tiberiadis, quem aquis suis facit. Ex eo igitur ipso, non ex anteriore alio, cum nullus sit, 'fluvius egrediebatur,' qui postea Jordanis est appellatus.

'De loco voluptatis.' Est enim regio omnis circa lacum Tiberiadis amœnissima. Unde lacum ipsum 'amœnis esse circumseptum oppidis' Plinius dixit: id quod et ipsa suadent nomina circumjacentium oppidorum. Et 'Genesar' quidem, unde 'Aqua Genesar,' uti appellatur I. Mach. 11. 67. sive 'stagnum Genesarect,' Luc. v. 11. et 'terra Genesar' Matth. XIV. 34. sive terra Genesareth, cum 'hortum' sive 'Paradisum felicem,' vel 'felicitatis' significet, גן־אשר *ghen-ascher*, quod esse idem videtur, atque *hortus* sive 'Paradisus voluptatis,' ipso suo nomine situm Paradisi in sua vicinia indicare nobis videtur, et in eum nos quasi manu ducere. Potest et vox 'Genesareth' ex illa derivari, גן־אשרת, ut significet 'hortum nemoris.' Est enim אשרה *aschera*, lucus, seu nemus arboribus densum; cujusmodi fuit hor-

tus seu Paradisus, in quo 'produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave.' Ut ut est autem de illa vocis originatione, nec linguam Hebraicam, nec vim radicalium literarum probe nosse videntur ii, qui quoniam in libro Numerorum, cap. XXXIV. 11. et alibi, hoc 'mare Cenereth' et 'Ceneroth' appellatur, כנרת *Cinereth* et כנרות, *Cineroth*, corrupte ex eo factum fuisse Genesareth arbitrantur: cum verius multo sit, alterum istud nomen factum huic mari fuisse ex apposito ei oppido altero. Nam inter oppida tractus illius, in tribu Nephthali, 'Cenereth' numeratur, Josue XIX. 35. et alibi. 'Genesar' autem inferius versus Austrum posita fuisse videtur, in tribu Zabulon.

Neque vero vestigia priscæ amœnitatis in illis locis retinet solum nomen Genesar, sed et 'Capharnaum' civitas maritima, lacus illius seu maris lateri boreali apposita, Christi Servatoris nostri civitas appellata, Matth. IX. 1. eo quod ibi habitavit tempore prædicationis suæ, Matth. IV. 13. hoc, inquam, oppidum suo etiam nomine regionis illius amœnitatem prædicat; cum nihil aliud sit *Capharnaum*, כפר *caphar* נעים *nahum*, quam 'vicus amœnus,' aut 'amœna villa.' Similiter civitas Naim, נעים *nahim*, hoc est, 'Speciosa,' 'Pulchra.' Et *Corozain*, כ־חורין־עין, idem valet atque, 'tanquam monile oculo,' sive 'aspectui.' Denique 'Magedan,' quod est in littore maris Galilææ occidentali, Matth. XV. 39. fit a מגד *meghed*, quod 'fructus optimos et amœnos' significat, sive 'delicias' et 'delicatum.'

Inde etiam Jordanis nomen ei fluvio postea factum est; contractum videlicet ex יאור־עדן *Ior eden*, 'fluvius voluptatis;' multo verius quam ex יאור־דן: quandoquidem et multo vetustius est nomen Jordanis, quam nomen Dan in illo tractu, quod non occurrit in illis locis ante Josue XIX. 47. et Jud. VIII. 29. neque ea gemino fonte fluat amnis ille, ut finxerunt auctores illius originationis, sed ex unico, nempe ex Paneade.

'De loco voluptatis.' 'De loco' Moses, non 'de lacu' dixit; quod ejus ætate non lacus, sed 'fontis' adhuc, sed 'fontis Daphnim' nomine censeretur dulcis hæc aqua stagnans e fonte; unde Jordanis, jam fluvius, quia jam majore aquarum mole erumpebat, sive 'egrediebatur.'

'Egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum.' Hoc verbo, 'egrediebatur ad irrigandum,' cursus amnis designatur jam inchoatus extra Paradisum, priusquam ad irrigandum eum deveniret. Natus igitur et decurrens fluvius extra Paradisum in eum se deinde influebat. Vidit autem acute Latinus Interpres, עדן *Eden* hoc loco non esse, ut est alibi sæpe in Sacris Libris, nomen proprium, sed appellativum duntaxat, cum מעדן *me-eden* non 'ab Eden' vertit, sed 'de loco voluptatis.'

Ob similitudinem aliquam cum hoc loco voluptatis, vicina quoque Paradiso loca quædam, regio Tyri nimirum, Libani, Mesopotamiæ Syriæ, et Syriæ Damascenæ, in Sacris Literis עדן *Eden* seu voluptatis locus appellatur. Nam Principi Tyri apud Ezechielem, cap. XXVIII. 13. dicitur: 'In deliciis, בעדן *be-eden*, Paradisi Dei fuisti.' De Libano, Ezech. XXXI. 16. 'Omnia ligna voluptatis, עדן *Eden*, egregia atque præclara in Libano.' De Mesopotamia Syriæ, ut quibusdam videtur, ibidem cap. XXVII. 23. 'Haran, et Chene, et Eden.' Denique de Syria Damascena, Amos I. 5. 'Et conteram vectem Damasci, et disperdam habitatorem de campo idoli, et tenentem sceptrum

de loco voluptatis,' מבית *mibeth*, עדן *eden*. Quo pertinere etiam illud videtur, IV. Reg. XIX. 12. et Isai. XXXVII. 12. 'Filii Eden, qui erant in Thalassar,' sive 'Thelassar.'

'Ad irrigandum.' Irrigatio fluviorum dicitur, cum hi per varios flexus et mæandros prata et campos secant; id quod in Palæstina Jordanem præstare Plinius dixit eleganter: 'Jordanis amnis amœnus, ambitiosus, accolisque se præbens, velut invitus Asphaltiten lacum dirum natura petit.' Falso autem putat Lightfootus factam hanc irrigationem esse semel quotannis exundante fluvio, instar Nili. Neque enim hæc exundatio irrigationis nomine apud ullos bonos scriptores censetur. 'Auctu magno per totam spatiatus Ægyptum Nilus fœcundus innatare terræ' a Plinio dicitur v. 10. irrigare non dicitur. Irrigat, inquam, amnis agros, cum flexuoso cursu per eos serpit ac labitur. Sic Mæander apud Plinium v. 31. 'Ita sinuosus flexibus, ut sæpe credatur reverti, omnes eos agros fertilissimo rigat limo.' Sic coloni sua rura irrigant, cum in ea rivos deducunt. Quod si de exundatione amnis istud accipi oporteret, dicendum esset, Adamum, quem autumno conditum fuisse ostendimus alibi certis argumentis, aut istam irrigationem non vidisse, quæ fieri soleret mense primo, hoc est, mense Nisan, aut, si vidit, septem saltem vel octo menses in paradiso egisse; quod vereor ut quisquam probet.

'Irrigandi' igitur vocabulum de sinuoso per campos cursu fluvii hoc loco intelligendum est; perinde atque isto, Josue XIII. 2. ubi sermo de torrente Ægypti est, qui et Sehor; 'fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum.' Et Gen. XIII. 10. 'Elevatis itaque Lot oculis vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur, antequam subverteret Sodomam et Gomorrham, sicut Paradisus Domini, et sicut Ægyptus.' Ut sententia sit, quemadmodum Nilo Ægyptus, et Paradisi locus primo Jordanis cursu, sic fontibus rivisque multis illa Loti oculis objiciebatur, regio tota irrigabatur; quos illa vel in Jordanem emitteret, vel etiam variis divisos canalibus ebiberet. Sic enim Plinius Damascum dicit, v. 16. 'ex epoto riguis amne Chrysorrhoa fertilem.' Ut ut est, rigandi verbum eo quem diximus sensu accipit manifeste Vulgatus Interpres, Eccli. XXIV. 41. 42. 'Ego sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio, ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquæductus exivi de paradiso. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum.'

'Paradisum.' Jam ex his quæ dicta sunt hactenus de fonte et de fluvii egressu ad irrigandum Paradisum, et de loco voluptatis, constare liquido arbitramur, Paradisum ibi situm fuisse, ubi nunc Tabulæ Geographicæ Ænnon exhibent ad Jordanem in Galilæa, aut certe in vicinia. Ejus loci mentio est Joan. III. 23. 'Erat autem et Joannes baptizans in Ænnon, juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic.' Sed ibi fuisse Paradisum ita dicimus, ut utramque tamen Jordanis ipsum permeantis ripam occuparet. Nam et in regione Galaad, quæ est ex adverso Ænnon, in latere Orientali Jordanis, fuisse Paradisum, nobis pæne suadent hæc Osee prophetæ verba, VI. 7. 8. de Israëlitis: 'Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi (ubi nimirum Adam peccaverat) prævaricati sunt in me. Galaad civitas operantium idolum,' &c.

Henoch translatum fuisse 'in Paradisum' Sacer Scriptor affirmat, Eccli.

xliv. 16. non tamen in terrestrem istum: alioqui non diceretur a Paulo translatus, 'ne videret mortem,' Hebr. xi. 5. quam utique diluvii aquis obrutus effugere non potuisset; sed in cœlum ipsum; non quidem ut ibi jam nunc cœlitum beatitudine perfruatur; sed ut ibi vivat usque ad supremum judicii diem, quo die placide morietur, et mox resurgens immutabitur. Nam qui opponunt in Græco exemplari non legi hoc verbum, 'in Paradisum,' ii tacite additamentum spurium irrepsisse arguunt in editionem Vulgatam: id quod dici profecto sine gravi culpa non potest, hoc est, sine contemtu illius Interpretis, quem unum Ecclesia nunc commendat.

'Qui inde dividitur in quatuor capita.' Paradisus utique est, non fluvius, qui sic dividitur. Nam fluvius, inquit Moses, egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum: qui Paradisus, qualis est in eo loco voluptatis, dividitur quatuor regionibus, ubi sunt capita totidem fluviorum. Haud dubie enim retulit Vulgatus Interpres pronomen relativum 'qui,' ad substantivum nomen 'Paradisi,' quod proxime antecedit. 'Inde' igitur, ubi fluvius totum irrigat Paradisum; non inde ubi se in mare exonerat, leucis a Paradiso triginta, aut eo amplius; sed 'inde,' inquam, ubi Paradisum subit et irrigat, dividitur Paradisus ipse; et qualis quamque amœnus ibi conspicitur, est ipse, sed tantum ex parte, 'in quatuor capitibus' fluviorum mox assignandorum. Id quod fieri certe nulla ratione potest, si dividi fluvium dicimus; ac si dividi interpretamur, ut vulgo fit, abdere se amnem in terras, ut in quatuor diversis locis postea idem emergat. Nam si ibi se terris condit, sive in ingressu Paradisi, sive in exitu, undenam fluvio deinde sufficient aquæ, quas devolvat in mare? Nullæ profecto possunt deinde superesse. 'Inde' igitur, 'dividi,' divisumve conspici 'in quatuor capitibus;' (prave enim et contra leges artis Grammaticæ dicitur fluvius esse 'in quatuor capita:' sed Grammaticæ leges poscunt, dici Paradisum vel 'dividi in quatuor capita,' ut recte Vulgatus Interpres; vel, ut recte pariter scriptor Hebræus, 'dividi, et esse in quatuor capitibus' fluminum:) inde, inquam, 'dividi' Paradisum, conspicique eum 'esse in quatuor capitibus,' alium habere sensum nullum probabilem potest, præter istum: Illa Paradisi amœnitas, qualis est, ubi fluvius irrigat Paradisum, a Deo dividitur, aspectabilisque sic divisa redditur incolis regionum, ubi sunt quatuor fluviorum capita, ubi hi agros similiter secare incipiunt et irrigare. Nam extra illa 'capita' sive initia fluviorum, postquam hi alios accepere amnes, et agros aquis inundant, carent regiones amœnitate illa, quæ circa fontes ipsorum, ubi lenius et parcius de suo tantum fluunt, jucunde detinet prætereuntes, aut eminus prospicientes. 'Inde' igitur, hoc est, ex ea Paradisi parte amœnissima, ubi nempe ipsum fluvius irrigat, Deus formam et exemplar, imaginem ac similitudinem amœnitatis illius accepit, quam agris quatuor impertiit, fluviorum totidem ortu et irrigatione pariter peramœnis: sed quam ita impertiit, ut eandem eo dividente, in singulis capitibus fluviorum, e quatuor mox appellandis, quarta tantummodo pars appareret amœnitatis Paradisi.

Eam ob rem usus est Hebræus scriptor Moses verbo 'dividendi;' ubi Græcus Interpres minus apte scripsit *ἀφορίζεται, terminatur:* sed melius alii *μερίζεται* scribunt, ut infra dicemus. Nihil attinebat certe a Scriptore sacro

describi tam prolixe, nempe versibus quatuor, quousque se fluvius diffunderet; per meatus, si credimus, subterraneos. Ad commendationem vero Paradisi plurimum pertinebat exponi, quartam duntaxat partem amœnitatis illius esse in agris, quos illa capita fluviorum irrigarent, comparate ad eam, quam Paradisus exhiberet.

Itaque 'divisus' hic Paradisus, et 'esse in quatuor capitibus' fluviorum, a Mose eo sensu dicitur, quo sensu dixit idem, ablatum de spiritu suo fuisse, traditumque septuaginta senioribus. Hoc enim pariter fuit 'dividi' spiritum ejus, et 'esse' eum spiritum in septuaginta viris. Res ea ita narratur, Num. xi. 16. 17. 'Et dixit Dominus ad Moysen, Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quod senes populi sunt ac magistri.. Et auferam de spiritu tuo, tradamque eis.' Iterumque versu 25. 'Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessarunt.' Quasi Deus, inquit Cornelius a Lapide, 'ex spiritu Mosis aliquid acceperit, similemque spiritui Mosis spiritum in eos dispertierit.' Hoc fuit ergo 'dividi' sive dispertiri spiritum Mosis in septuaginta viros, similem his spiritum dari, ac Mosi fuerat antea inditus. Quod si quis igitur insolitam esse loquendi formam putat, eo sensu dici Paradisum 'dividi in quatuor capita;' cum is hanc alteram attente consideraril, quæ dicit ablatum de spiritu Mosis fuisse, datumque de eo viris septuaginta; idque interpretes omnes accipere de simili spiritu his impertito; desinet certe mirari, dici 'inde,' hoc est, ex ipso decursu fluvii in Paradiso, divisum in quatuor capita Paradisum; et similem ea locutione amœnitatem tantummodo, ad exemplar alterius conditam, significari posse fatebitur, atque adeo hic intelligi oportere. Eodem plane sensu facis unius grandioris lux quadrupla dici 'divisa' potest in faculas quatuor simplas juxta positas; quoniam quartam partem duntaxat illius lucis singulæ repræsentant; quamvis non illæ quidem ex illa quadrupla face, sed 'inde' tamen, hoc est, ad quandam illius solummodo similitudinem ex quadrante repræsentandam sint accensæ. Fingamus animo et cogitatione, in cœli regione Soli adversa esse stellas quatuor, quarum singulæ quartam fulgoris calorisque solaris partem contineant; quis a Latina consuetudine loquendi putet abhorrere, si Sol 'dividi' aut 'divisus' dicatur in quatuor istas stellas, in se tamen ipse indivisus? Vulgari nostro sermone tunc dixeris: *La lumiere du Soleil est partagée en quatre étoiles, ou dans ces quatre étoiles.* Eodem sensu dispergi Plinius dixit, ii. 14. 'In multos dispersa Fortunæ magnitudine.' Ubi Interpres Italus: *La grandezza della Fortuna non era raccolta tutta in uno; ma Sparta in molti.* Denique si Paradisus est, qui dividitur, ut certe verum est, dividi aliter quam similitudine aliqua amœnitatis in aliis regionibus posita, omnino non potest.

Hoc itaque verbo, 'Qui inde dividitur,' egregie Moses commendat Israëlitis præstantiam terræ sanctæ, quo eos deducebat; quoniam complecteretur ea Paradisum, cujus amœnitatem nonnisi ex quarta parte capita illa singula quatuor fluviorum repræsentarent, quæ supra infraque terram sanctam essent. Nam in integro etiam Pentateucho illud Mosi propositum fuit, ut Israëlitas doceret, reduci se ac revocari a Deo in avitas sedes. Neque hoc

tantum: sed has ipsas etiam sedes habere plus amœnitatis et ubertatis, quam circumpositas notasque sibi ex fama regiones; sive illi se ad Aquilonem converterent, ubi duo flumina sunt, Tigris et Euphrates, apud Assyrios; sive ad Austrum, ubi pari intervallo 'inde,' hoc est, a Paradiso, sunt Phison et Gehon, apud Æthiopas. Alioqui quorsum hi fluvii isto loco a Sacro Scriptore commemorantur, aut eæ regiones commendantur, quas alluunt; nisi ut longe potiorem his omnibus esse eam regionem Israëlitæ discerent, ad quam a supremo Numine vocarentur? Nihil enim certe sine consilio, dictante Spiritu Sancto, scriptum a Mose est.

Quadruplici omnino argumento, quod a nobis exponi hoc loco suscepti nunc laboris ratio postulat; quadruplici, inquam, argumento, in hoc opere Moses Israëlitas excitat et inflammat ad quærendam armis Palæstinam.

I. Primum hoc loco attingitur, petitum ab amœnitate regionis: quoniam ibi fuit olim Dei Paradisus; cujus amœnitas nonnisi ex quadrante conspiceretur in regionibus illis, quas totidem fluviorum in circuitu insignium capita irrigarent. Amœnitati deinde ubertatem jungit in Exodo III. 8. et alibi: ubi terra ea dicitur, quæ 'fluit lacte et melle.' Viderat intellexeratque Moses nimirum, deterreri Israëlitas suos ab invadenda terra Chanaan, ut narrat ipse, Num. XIII. et XIV. Et poterant illi fortassis majore inflammari desiderio, sive ad dexteram et Æthiopas Arabiamque Felicem divertendi, ubi Phison et Gehon amnes erant; sive ad sinistram, et ad Assyrios, ubi capita erant Euphratis et Tigris; quoniam esset utriusque illius regionis, ob amœnitatem et ubertatem fama celebratissima. Nam de Arabia Felice, ubi illa Æthiopia est, quis ignorat; cum propterea sit illa beatæ cognomine inclyta? De regione autem Assyriorum sic testatur Rabsaces, in libro IV. Reg. 18. 32. ubi Hierosolymitanos his verbis affatur: 'Veniam, et transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferam, fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum, et olei ac mellis.' Et utrumque amnem tractus illius, Tigrin Euphratemque, esse 'in suo cursu et ripis jucundissimum,' præter alios peregrinationum suarum scriptores, narrat P. Philippus Càrmelita Discalceatus, in Itinerario Orientali, pag. 144. et 146. Ne igitur fama ac desiderium alterutrius regionis istius, Arabiæ vel Assyriæ, ab occupanda terra Chanaan Israëlitas avocaret, Paradisi, qui in ista erat, amœnitatem esse tantam refert, ut regiones aliæ quatuor quartam duntaxat istius amœnitatis partem singulæ repræsentent. Quæ pars terrarum, inquit Moses, obtigit filio Semi Assur, hæc est, quam Tigris, ubi est amœnissimus, alluit: et quæ amœnior filiis Japheth cessit, hæc est quam Euphrates circa fontes irrigat: et quæ amœnior filiis Chus, nepotibus Cham, hæc est terra Hevilath, et terra Chus, sive Æthiopiæ, circa initia fluminum Gehon et Phison: nulla harum regionum, inquam, amplius habet quam quartam partem amœnitatis illius, quæ est in portione terrarum vobis a Deo reservata, ubi Paradisum primo homini primum plantavit. En cur primum mentio facta sit a Mose horum fluviorum.

II. Alterum argumentum fuit, ex prædictione divina, de exscindendis aliquando Chananæis, terræ illius incolis, Israëlitarum armis. Nam hic sensus est illius vaticinii, Gen. IX. 25. 'Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis,' posteris Semi scilicet, hoc est, Israëlitis. Cum

sit enim 'Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem,' Exod. xx. 5. nolletque Noë tamen aut ipsi Chame filio suo, qui fuerat contumeliosus in patrem, male precari, siquidem ei Deus ipse benedixerat, Gen. ix. 1. aut in omnes Chami posteros pœnam extendere; hoc enim fuisset tertiam orbis partem velle funditus delere ac perdere; quartum idcirco ac novissimum eundem liberorum Chami selegit, cujus exitium prædicit, sive posterorum ejus, ob idololatriam moresque pessimos, ut docent Sacræ Literæ multis locis. Neque vero aliam ob causam relata a Mose hoc loco est, decreta illa in Chanaani posteros castigatio, quam ut ex ea intelligerent Israëlitæ, non sibi frustra promitti a Deo, inducendos se esse 'ad loca Chananæi, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevæi, et Jebusæi,' Exod. iii. 8. Significat ergo Moses, dum hoc vaticinium refert de Chanaan, decrevisse Deum, pulsis Chananæis idololatris, verum sui cultum restituere in eum locum, in quo eundem olim cum Paradiso collocarat. Eoque videtur etiam idem Moses spectasse, cum diceret, Exod. xv. 17. 'Introduces eos, et plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es, Domine: sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.'

iii. Tertium argumentum, quod in Genesi a Mose profertur, ducitur a promissione facta Abrahæ, Gen. xii. 5. 6. 7. de terra Chanaan: 'Semini tuo dabo terram hanc.' De qua nimirum Moses idem dixit, versu 6. 'Chananæus autem tunc erat in terra:' hoc est, jam tunc terram ille, tametsi natus ex postremo genito filiorum Noë, eam occupaverat, quæ primogenito debebatur. Occupaverant enim filii Chanaan Terram sanctam, a Sidone usque Gazam et Sodomam, Gen. x. 19. in diebus Phaleg. Nam quod ibi legitur: 'Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra: et nomen fratris ejus Jectam:' istam occupationem Terræ sanctæ a Chananæis significat: non (ut vulgo creditur) divisionem orbis terrarum inter posteros Noë. Divisio 'terræ,' inquam, quæ in diebus Phaleg facta fuisse legitur, confusionem linguarum longe præcessit, ut series ipsa narrationis Mosaicæ admonet. Neque ea divisio totius terræ est, sed terræ illius, in qua Chananæus erat tempore Abrahæ; hoc est, Terræ sanctæ; quæ 'terra' simpliciter in Genesi sæpissime, et in Psalmis, et alibi appellatur. Gallice dixeris, *Le pays fut divisé.* Divisa igitur terra fuisse tunc dicitur, cum occuparunt eam Chananæi, et paulatim in ea 'disseminati sunt populi Chananæorum,' Gen. x. 18. partitique sunt eam inter se, in ipso ortu Phaleg; cui ab ea re datum id nomen est. Quod autem postea Heber cum liberis ac nepotibus, filiis Jectan, fratris Phaleg, perrexit a Sephar monte orientali, ut eodem capite x. dicitur, versu 30. usque in terram Sennaar, ut legitur cap. xi. 2. id fieri vix potuit ante annum a diluvio 150. Phalegi 50. quem Heber primogenitum habuit, anno ætatis suæ xxxiv. ut dicitur cap. x. 25. et xi. 16. Secuta est autem confusio linguarum circiter post biennium a profectione in terram Sennaar, uti narratur initio capitis xi. ac proinde circa annum 152. a diluvio, ut cum citissime. At primis ipsis diebus Phaleg, ut diximus, occuparant Chananæi potiorem Terræ sanctæ partem, ac fere universam, eamque falsorum Numinum cultu infecerant.

iv. Quartum est ac postremum, a vaticinio Joseph, Gen. l. 23. 'Locutus

est fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos, et ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam juravit Abraham, Isaac, et Jacob.'

Sed quid argumenta computamus? Totum Geneseos librum si quis diligenter expenderit, eo spectasse Sacrum Scriptorem, præter alia, intelliget, ut alacriores faceret populares suos ad suscipiendam expeditionem in terram Chanaan. Nam ut primo capite Geneseos propositum ei fuit docere, Deum Opt. Max. omnia creasse propter hominem; sic post diluvii narrationem, reliquo fere libri corpore eo tantummodo spectare idem videtur, ut doceat Israëlitas a Deo censeri veluti primogenitos omnium gentium, ex primogenitis Noë ac Semi filiis ortos: (id quod conceptis verbis Deus ipse profitetur, Exod. IV. 22. 'Filius meus primogenitus Israël:') eoque nomine potiorem eis a Deo in terra datam possessionem esse, data primogenita fuisse, ipsummet Paradisum, jure præcipuo: Galli dicunt, *pour son préciput*. Potior autem, eoque nomine primogenitis debita ea possessio est, quoniam ex illius regionis amœnitate, ut diximus, portio quædam duntaxat 'divisa' esset, versus fluvios Gehonem et Phisonem, in agros filiorum Cham primogenitorum, et posterius genitorum filiorum Sem. Nam filii Japheth longius paulatim abscesserunt ad 'insulas gentium,' hoc est, in partes Europæ et Africæ, Gen. X. 5.

Cham autem genuit Chus, Gen. X. 6. a quo nomen accepit Hebræum Æthiopia, ubi flumen Gehon. 'Filii Chus, Saba, et Hevila,' a quo nuncupationem accepit regio Hevilath, ubi Phison amnis. 'Filii vero Sem, Ælam, et Assur, et Arphaxad,' Gen. X. 22. Horum tertius, ut manifestum est, fuit Arphaxad, natus anno secundo jam desinente, sive 'biennio post diluvium,' Gen. XI. 10.

Assur autem secundo genitus, qui Nemrodum secutus fuerat, cum postea ferre non posset ejusdem regium Babylone dominatum, 'de terra' Sennaar, sive Babylonia, 'egressus est, et ædificavit Niniven,' Gen. X. 11. quæ civitas crevit pariter in caput regni celebratissimi. Ea causa est, quamobrem eo loco post Nemrodum Chami nepotem, Assur Semi filius commemoretur: et ut intelligerent Israëlitæ, portionem quæ obtigit ipsi Semi filio secundo genito, tametsi principi gentis famosæ, Assyriam nimirum, habere quartam solummodo partem amœnitatis illius, quæ esset in Palæstina. Idcirco ubi Tigris flumen hoc capite appellatur, mentio simul fit Assyriorum. Ergo portio Israëlitis destinata, tanquam primogenitis, potior fuit ea regione, quæ et Chami posteris primogenitis, et aliis Semi liberis obtigit. Eam ob rem ejiciendi e Palæstina fuere Chananæi posteri, a quibus ea fuerat possessio occupata, cum esset ipse tantum novissimus filiorum Cham.

Jam perducta serie generis a Noë usque ad Abraham, ostendit Moses, jure similiter præcipuo ac primogenitorum potiri Israëlitas supra ceteros Semi et Abrahæ posteros. Quamvis enim esset Abrahamus solummodo tertiogenitus, data sunt illi tamen primogenita a Deo; prospiciente utique nullam fore ex Aran primogenito ejus sobolem legitimam post Lot. Qua de causa narravit Scriptor Sacer ex incesto tantum natos hunc liberos reliquisse, Moab et Ammon. Similiter Isaac præ Ismaële, filio liberæ præ filio ancillæ,

potior hæreditas destinata jure fuit. Denique Jacob fratri Esau sive Edomo prælatus ab ipsomet Isaaco fuit, divino monitu.

Itaque ut sui generis nobilitatem Israëlitæ discerent, præ circumpositis gentibus, melioresque se esse, quam essent Assyrii, et Æthiopes, et Palæstini, Moabitæ et Ammonitæ, Ismaëlitæ et Idumæi; potioremque idcirco partem hæreditatis assignatam eis a Deo fuisse; scripta est a Mose tum genealogia posterorum Noë, tum narrationes de inverecundia Chami, de incesto Loti, de Agar ancilla, de Jacobi prælatione præ Esau sive Edom, a quo Idumæi: quicquid demum libro Geneseos fere continetur, scriptum eo fine est. Ex quo etiam obiter intelligere est, Semum reipsa primogenitum Noë fuisse: unde primo semper loco inter Noë liberos appellatur, qui sunt, Sem, Cham, et Japhet; ac proinde recte et ex rei veritate vertisse Vulgatum Interpretem, Gen. x. 21. 'De Sem .... fratre Japhet majore:' haud vere autem in Græco sic legi, ἀδελφῷ Ἰάφεθ τοῦ μείζονος. Nam Japheti ab ætate commendandi omnino hic locus non fuit: cum locus hic quæ dicuntur omnia ad Semi laudem ea referri postulet. Erat autem causa gravis, et quidem gemina, cur Sem natu maximus fuisse filiorum Noë hic diceretur.

Primum quidem, quod ad Semi commendationem, et jus primogenitorum Israëlitis, æque ac omnibus filiis Heber, ex quo Israëlitæ prodierant, vindicandum, ætas Semi pertineret. Quæ causa est cur simul utraque Semi prærogativa commemoretur, quoniam altera conjuncta connexaque cum altera est. Dicitur autem 'pater omnium filiorum Heber,' ac proinde etiam Israëlitarum, idemque propterea pater omnium primogenitorum, quoniam 'frater' esset 'Japheti major.' Dicere enim Sem 'patrem' esse omnium 'filiorum Heber,' et 'fratrem Japheti majorem,' hoc fuit dicere, et Sem primogenitum filiorum Noë fuisse, et ipsum jura primogeniti dedisse filiis Heber, quæ Assur et Ælam filiis suis, natu majoribus, quam Arphaxad, qui fuit avus Heberi, ac præ eorum posteris: quemadmodum multo postea Jacob jura primogeniti a Ruben ceterisque transtulit in filios Joseph. Idcirco autem ea in Heberum jura primogeniti Sem proavus transtulit, quod Assur et Ælam, derelicto veri Numinis cultu, ad idola defecerant.

Similis causa fuit, quamobrem a Deo prælatus fuerit Abrahamus, non Loto tantummodo, qui fuit Arami primogeniti Thare filius, sed et Nachori, qui fuit etiam ipse major eo natu, quippe fœcundus filiorum Thare. Erat enim tertio genitus, novissimusque Abram. Verum educente Thare familiam suam de Ur Chaldæorum, et de consortio idololatrarum, neglecto patre ibi Nachor restitit, et idola coluit. Nam id manifeste colligitur ex Gen. xi. 31. et xxii. 20. Propterea Nachor primogeniti jure excidit cum liberis posterisque, dejiciente eum patre de gradu ob idololatriam: translatumque demum jus illud est in Abrahamum, post incestum Loti. Hinc se primogenitorum jure supra ceteras gentes gaudere Israëlitæ et Judæi prædicabant, Joan. viii. 33. 'Semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam.'

Altera causa fuit, cur Sem diceretur natu major esse quam Japheth, quod mirari legentes possent, quamobrem capite x. cum generationes filiorum Noë Moses enumerat, a Japheth incipiat, Sem conjiciat in postremum locum: nisi moneret Sem nihilominus esse primogenitum, natu majorem Ja-

pheto, a quo dicere exorsus fuerat. Id quod non alia causa fecisse videtur, nisi quod cum Noë filios tres eo ordine nominasset, quo nati fuerant, posteros deinde singulorum referre instituit, ducto initio ab eo quem proxime appellasset. 'Hæ sunt generationes filiorum Noë: Sem, Cham, et Japheth . . . . . . Filii Japheth,' &c. Deinde ad Cham progreditur, qui fuit medius: novissimo loco Semum appellat. Alioqui dicendum esset, Semum fuisse novissimum liberorum Noë; quod falsum esse in confesso est.

Nam quod capite quinto, versu 31. legitur: 'Noë vero, cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, et Japheth.' Et XI. 10. 'Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium:' indeque nonnulli colligunt, Japheth natum fuisse anno Noë quingentesimo, atque adeo primogenitum fuisse; quandoquidem si Sem natus esset anno Noë quingentesimo, fuisset ipse centum duorum annorum biennio post diluvium: errant illi nescientes scripturas. Neque enim Moses priore loco dicit Noë genuisse liberos anno quingentesimo, quemadmodum nec dicit eum anno quingentesimo liberos procreasse. Subindicat autem satis aperte ex annorum sequentium computatione, Sem, qui primogenitus fuit, nonnisi anno patris quingentesimo secundo ortum fuisse.

Ex his igitur liquet, opinor, eo spectasse in hoc opere Mosem inprimis, ut doceret, Israëlitis, quippe primogenitis, potissimam deberi destinarique a Deo hæreditatem in terra. Quamobrem in Sacris Libris, Psalmisque præsertim, terra Chanaan, 'hæreditas Israël' nuncupatur. Nunc ad propositum, hoc est, ad verba reliqua versus decimi e capite II. Geneseos explicanda remigremus.

§ 4. Absolvitur explicatio versus decimi: 'Dividitur in quatuor capita.'

'Dividitur.' Hebraice est יפרד *ippared:* quæ tertia persona est singularis masculini in futuro Niphal, hoc est, in futuro verbi passivi, quemadmodum Gen. XIII. 11. est יפרדו *ipparedou*, tertia persona pluralis ejusdem generis ac temporis; ubi Vulgatus Interpres scripsit, 'divisique sunt:' quoniam Hebræi persæpe futuro utuntur pro præterito tempore vel præsenti. Hoc autem loco nihil intererat, sive 'divisus est' scriberet, sive 'dividitur:' cum Sacer Scriptor Moses vellet intelligi, rem a se narrari, qualis esset reipsa, et qualis ab omnibus esse nosceretur, cum hæc literis proderet. Neque alia de causa usus est Vulgatus Interpres verbo præsentis temporis, quam quod probe nosset, Mosem hoc loco docere, et quid stante Paradiso, et quid sua adhuc ætate cerneretur. Itaque illud præterito imperfecto expressit, istud præsenti tempore. 'Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.' Quod si Mosis ipsius temporibus Paradisus, sive Paradisi amœnitas non divideretur, imperfecto præterito tam illud exprimendum fuit, 'dividebatur,' quam quod præcessit, 'egrediebatur ad irrigandum Paradisum.' Itaque Græca lectio minus est accurata, quæ verbum utrumque in præsenti ponit: *Ποταμὸς δὲ* ἘΚΠΟΡΕΥΕΤΑΙ *ἐξ Ἐδὲμ, ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς.*

At quisquis vertit, 'dividebat se,' is nec Grammaticæ Hebrææ leges ob-

servat, dum verbum Niphal vertit per Hithpaël, et a Mosis sententia longe aberrat, qui rem suis adhuc temporibus extantem volt hoc verbo intelligi, non quæ primis illis duntaxat diebus extitisset. Consultissime igitur Vulgatus Interpres vertit 'dividitur,' et post illum etiam Xantes Pagninus: 'Et inde dividitur,' inquit, 'et est in quatuor capita:' non autem, ut aliis perperam placuit, 'et erat.' Aliquid enim certe tunc superfuisse de pristina Paradisi amœnitate, cum hæc scriberentur a Mose, hic locus aperte significat: siquidem illa proponitur ab ipso Mose in exemplum, ex quo judicari possit de amœnitate agri Sodomitici, priusquam hic a Deo vindice desolaretur. Gen. xiii. 10. 'Elevatis itaque Lot oculis vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham, sicut Paradisus Domini, et sicut Ægyptus.' Nihilo minus, inquam, oportet tunc extitisse vestigia amœnitatis Paradisi, quam erat Ægypti amœnitas ante oculos; siquidem utraque ex æquo in exemplum proponitur.

Qui verbum illud, 'dividitur,' aliter interpretati sunt hactenus, nemini erudito, ac ne sibi quidem ipsis fortassis satisfecerunt. Existimarunt enim illi, sive fluvium Paradisi, postquam ex eo egressus esset, perfunctus rigationis officio, sive Jordanem ipsum, postquam in Asphaltiten se lacum immersit, terram subire, et aquas suas in venas quatuor statim ibi dispertire, et in totidem fluviorum capita occultis sub terram meatibus derivare. Atqui profecto res est ea prorsus incredibilis: cum et in Arabicum sinum, qui proximus est, elabi aquas Jordanis multo verisimilius sit, et, quod est magis consideratione dignum, sit illa quæ fingitur aquarum Jordanis sub terris partitio hujusmodi, ut nec consignari eam literis a Sacro Scriptore, nec sciri ab Israëlitis quicquam attineret, etiamsi vera foret: et si se condit in terras amnis aliquis, ex quo capita quatuor illa emicent, non 'inde' ubi se condit, sed longe inde ex subterraneo aquarum specu, unde emergit, 'dividi' dicendus esset; nec denique verisimile sit, quatuor illa flumina, Tigrin, Euphratem, et alia duo, in suis quæque capitibus æquare duntaxat quartam partem Jordanis, qualis quantusque est, ubi irrigat Paradisum. Euphratem certe 'a suis magnum principiis' esse perhibet testis αὐτόπτης, jam antea laudatus, P. Philippus Carmelita, in Itinerario Orientali, pag. 145. ubi et Tigrin refert 'in suo fere principio mœnia Diarbekir nobilis in Mesopotamia civitatis alluere.'

Narrat quidem Plinius vi. 32. esse Arabiæ mediterraneæ oppidum 'Urannimal, juxta flumen, per quod Euphratem emergere putant.' Sed dum eo verbo utitur, 'putant,' id sibi videri incredibile profitetur. Quin etiamsi fieri istud posse Physici rationibus suaderent, tamen nemo suadebit quicquam causæ fuisse, quamobrem doceret Israëlitas suos tam diligenter tamque accurate Moses, quo Jordanis aquæ evaderent, postquam has Asphaltites lacus ebibisset. At erat inculcandum iisdem, neque amœnitatem Armeniæ, quam Tigris et Euphrates alluunt, neque riguam et ubertatem Arabiæ Felicis, quam præterfluunt Phison et Gehon, ad ubertatem et amœnitatem accedere Paradisi ac Terræ sanctæ, quo perducendi erant; cum dispertita esset in quatuor amnes amœnitas illa, quam unus per se Jordanis integram exhiberet. Aquis irrigua regio Israëlitis semper in votis fuit, ut ex multis locis constat

Exodi, Numerorum, ac Deuteronomii. Eam ob rem amœnissimi fluvii facta hic a Mose mentio est; cum alioqui ad peccatum Adæ narrandum nihil illa pertineret. Satis enim fuisset commemorari lignum Adæ alterum datum fuisse ad vescendum, vetitumque eidem alterum.

'In quatuor capita.' Hoc est, in quatuor initia fluviorum. Unde postea subjicit Moses: 'Et nomen fluvii secundi: nomen vero fluminis tertii: fluvius autem quartus.' Capita autem hæc quatuor idcirco a Mose commemorantur, ut diximus, quoniam doceri vellet Israëlitas, terram illam, in quam deducturus eos esset, sedem olim Paradisi fuisse, atque etiam tum esse: præ qua non esset alia sive ad Aquilonem, ubi Tigris et Euphrates fluunt, sive ad meridiem desideranda, ubi Gehon et Phison Arabiam Felicem circumeunt: siquidem non haberent eæ regiones nisi suam singulæ partem amœnitatis illius, quæ collecta et integra esset in loco voluptatis, et in Paradiso, hoc est, in parte Terræ sanctæ. Alioqui nihil magis attinebat fieri hoc loco mentionem Tigris et Euphratis, aliorumque fluviorum, quam Sequanæ vel Rheni; nisi hoc Moses spectavit, dum scriberet. At horum ille mentionem idcirco facit, quoniam probe scirent Israëlitæ, amœnissimas prædicari regiones, quas amnes isti in suis capitibus alluerent; et essent iidem amnes pari intervallo ab eo loco remoti, in quo Moses dictabat Genesim, atque hoc inprimis caput de Paradiso: ita ut essent bini, Tigris et Euphrates, ad Aquilonem, comparate ad eum locum; ad Austrum vero, Phison et Gehon.

'In quatuor autem capita,' sive fluviorum initia, dixit valde apposite, ne totos integrosque fluvios intelligeremus, quales quantique se in mare exonerant, receptis multis aliis amnibus; sed quales in ipso sui cursus initio et capite sunt, vel sub initium, antequam aliis fluminibus augeantur. Nam Tigris certe, ubi celeriter fertur, jam non est ibi amœnus, sed circum caput duntaxat, ubi tardior fluit, quemadmodum ex Plinio dicemus inferius. De amœnitate Ægypti, eam irrigatur a Nilo, nihil similiter dicit hoc loco; quoniam eam duntaxat amœnitatem prædicat, quæ similis esset amœnitati fluvii per Paradisum labentis, hoc est, amœnitati fluvii circa initium suum sive caput. Caput autem Nili quodnam aut ubi terrarum esset, erat tunc incompertum; nec nobis ipsis, nisi sæculo Christi ipso decimo septimo jam adulto, paulo ante nostram ætatem, innotuit.

'Quatuor capita,' in quæ 'dividi' fluvius dicitur 'inde,' hoc est, ex ipso Paradiso, dicere Tigrin esse et Euphratem; ita ut ex his duo censeantur, quos habent ambo alveos, longe priusquam conjunctis aquis immeent in Paradisum; (quem propterea scriptores isti in Babylonia collocant;) alia vero duo, alvei illi sint, per quos mari iidem amnes illabuntur, postquam iterum se diffiderunt extra Paradisum; et horum uni Phison, alteri Gehon nomen tribuere; sive iste occidentalis sit, alter orientalis, ut Calvino, ac deinde Scaligero placuit, aliisque; sive e converso Gehon orientalis dicatur, occidentalis Phison; est hoc dicere, Sequanam proxime antequam Parisios subeat, accepto jam amne Matrona, 'inde dividi in quatuor capita' fluviorum; quorum duo sint Sequana et Matrona leucis supra Parisios duabus in unum amnem illum confluentes; duo alia, alvei duo, quos idem fluvius efficit, sive ad Pontem Mariæ qui dicitur, sive ad Pontem novum; quantumvis nullum

aliud quam Sequanæ nomen utrique huic alveo vel fuerit aliquando, vel etiamnum sit. Quod est profecto, si quid unquam fuit, dictu absonum. Nemo enim, aut confluentes amnes duos, ubi confluunt, ibi capita fluviorum esse si dixerit, aut brachia, in quæ se rursum findit amnis unus, capita duorum amnium nuncupaverit, inveniet apud cordatos fidem.

Quod si Paradisus ad alveum situs est, quem Tigris et Euphrates simul efficit, ut isti volunt, hoc est, inter eum locum, ubi hi duo fluvii consociantur, eumque, ubi ipsorum fluenta, antequam in sinum Persicum se evolvant, iterum separantur; quorsum hic, amabo, mentio fit a Mose quatuor capitum, si nihil ea sunt aliud, quam amnis unus e duobus existens jam a multis supra leucis, et idem unus post multa passuum millia rursum se findens? Nulla profecto causa fuit commemorandi sive confluentem illum, sive hanc fissuram. Satis omnino fuisset dici, fluvium quo Paradisus rigaretur, Euphratem et Tigrim esse, ubi unum efficiunt alveum, priusquam mare subeant. Cetera essent plane superflua ac redundantia, nec digna proinde Sacro Scriptore. At si sunt reipsa flumina quatuor diversa, magna causa aliqua fuisse potest existimari, quamobrem et nomina eorum indicarentur et situs. Phisonem vero tam esse distinctum flumen a Gehone, quam ab utroque differt Jordanis, satis aperte docet Sacer Scriptor libri Ecclesiastici xxiv. 35. cum e quinque fluminibus primo loco Phisonem, postremo Gehonem appellat. Nec potuit igitur Moses, nec voluit, unius fluminis alveos duos pro duobus fluminibus ponere. Præsertim cum neque ab ipso Ptolemæo, v. 20. alio nomine quam Tigris, sive ostium ejus orientale, (quod Plinio septemtrionale est,) sive occidentale, appelletur, neque etiamnum aliud nomen habeat uterque alveus sejunctim, quam quod habet idem ipse plenus et integer, antequam findatur, efficiatque in ostio insulam. Nam utrobique *Schat el Arab*, hoc est, fluvius Arabum nuncupatur.

Præterea olim, hoc est, saltem Mosis ætate, extra geminum illum Tigris alveum, Euphratem se peculiari ostio effudisse in mare, testis est Plinius vi. 32. ut dicturi sumus inferius. Ergo propior fuit Euphrates terræ Hevilath, quæ Phisone amne circumcingi dicitur, quam alveus ille uterque, quem recentiores quidam pro Phisone et Gehone obtrudunt. Non possunt igitur ambo isti alvei esse Phison et Gehon, aut ex quatuor capitibus, quæ hic a Mose memorantur, capita duo ibi esse.

Quantumvis denique hoc loco se torqueant qui a nobis dissident, nunquam efficient, ut hoc loco 'capita,' quæ sunt Hebraice ראשים *raschim*, et in Græcis exemplaribus ἀρχαὶ, suadeant alio sensu ab aliquo probato scriptore sumi, quam quo ab Horatio vox 'caput' accipitur, i. Sat. 10. ubi 'Rheni luteum caput' appellat; et a Virgil. Georg. iv. 319. 'sacrum caput amnis;' aut quo denique Plinius xxxi. s. 19. 'caput amnis Danubii' dixit, et viii. 39. 'Nili caput.' Unde etiam Severianus Gabalensis, Homil. v. in Hexaëm. et Michaël Glycas in Annal. parte i. pag. 75. ἀρχὰς istas πηγὰς esse dixerunt: *ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ παραδείσου ποταμὸς*, inquit iste, vulgari errore fluvium a Mose dici divisum arbitratus, *εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μερίζεται, τουτέστι πηγὰς, ἀφ' ὧν οἱ τέσσαρες ποταμοί. Fluvius qui de Paradiso egreditur, in quatuor capita dividitur, id est, in totidem fontes, ex quibus flumina quatuor oriuntur.* Neque enim certe aliud 'capita,' nisi fontes et initia fluviorum sunt. Nec

literis modo imbutus quisque, sed et quilibet e vulgo sic sentit et loquitur. Inde et cognomen nobilis in Armorica familiæ, 'A Capite Fontium' dictæ Latine, Gallice *Cheffontaines*, Aremoricæ *Penfuntùniou*.

'In quatuor capita.' Hebraice, והיה *ve haïa*, 'et erat,' inqnit aliquis. At rectius multo Pagninus, 'et est.' Nam omnia deinceps per verba præsentis temporis hic exprimuntur; quoniam res Moses describit, ut erant illæ tunc, cum hæc literis consignaret. Ille autem Hebraismus, illa verbi geminatio, 'dividitur, et est in quatuor capita,' omnino eleganter dividi et perduci usque in eas regiones Paradisi amœnitatem exprimit. Gallice istam versiculi decimi partem, in quo tota hujus loci difficultas est, recte converteris: *Pour arroser le jardin de delices, lequel est (aujourd'hui) partagé vers quatre sources.*

§ 5. Explicatio versus undecimi et duodecimi. 11. 'Nomen uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum.' 12. 'Et aurum terræ illius optimum est: ibi invenitur bdellium, et lapis onychinus.'

Eo ordine fluvii quatuor hic appellantur, quem situs eorundem postulat: ducto nimirum initio ab iis duobus, qui sunt versus meridiem; deinde appellatis duobus illis qui sunt ad Aquilonem. Ac primo quidem loco nominatur is qui est in Austrum remotissimus; deinde is qui in eodem tractu est propior Judææ. Postea transit ad eum qui est remotissimus in Boream et in exortum Solis æstivum ad oram sinus Persici; et inde ad citimum venit, seu proximum Palæstinæ, qui est Euphrates. Scriptor Sacer libri Ecclesiastici, in his amnibus appellandis non situs, sive loci, sed dignitatis ordinem quendam servare videtur, dum Phisonem primo loco nominat, deinde Tigrim; mox Euphratem, quem Tigris et rigua ea ætate absorberent; postea Jordanem: postremo loco velut minimum omnium, Gehonem. Eccli. xxiv. 35. 'Qui implet quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in diebus novorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum; qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis. Qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiæ.' Procedit oratio a die novorum, ad tempus messis, et inde ad diem vindemiæ. At non exigua certe esse hæc flumina, Phison et Gehon, Siracides his verbis significat? qui alioqui dicendus esset, ut annotat Bellarminus, inepte comparasse summam affluentiam divinæ sapientiæ exiguis amnibus; et eosdem amnes exiguos conjunxisse cum celebratissimis fluminibus, Tigri et Euphrate.

'Phison.' Illud est quod 'flumen Achana' a Plinio appellatur, vi. 32. in descriptione Arabiæ. Nam hunc scriptorem unum idcirco hic sequimur, quoniam ei cum Sacris Literis in hac parte mirifice convenit, et iisdem in hac quæstione explanandis egregiam lucem affert. Est enimvero accuratissima illa descriptio Arabiæ, quam Plinius exhibet: accepta nimirum, ut ipse testatur, tum ex Dionysio terrarum orbis situs diligentissimo scriptore, quem ad computanda omnia in Orientem præmiserat Cæsar Augustus, ituro ad Parthicas Arabicasque res majore ejus filio Caio Cæsare; tum ex scriptis a Juba rege voluminibus ad eundem Caium Cæsarem de eadem expeditione Arabica. Sic igitur Plinius loco citato, ducto initio ab intima parte sinus Persici, factoque inde progressu versus oppositam

occiduo soli oram ejusdem sinus Persici: 'Nunc a Charace dicemus oram Antiocho Epiphani primum exquisitam. Locus ubi Euphratis ostium fuit. Flumen Salsum. Promontorium Chaldone. Voragini similius pelagus quam mari, per quinquaginta millia passuum oræ. Flumen Achana. Deserta centum mill. pass. usque ad insulam Ichara.' Nullum autem amnem, qui se in Rubrum mare, hoc est, in Arabicum sinum effundat, Plinius commemorat; cum in Arabiæ tamen descriptione præsertim nihil eo dici accuratius aut copiosius possit. Minores aliquot amnes in mediterraneo positos prætermisisse potest videri, quod illi distraherentur in rigua. Nam Sabæos idem memorat, cap. eodem, 'ditissimos sylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis.' Hos duos amnes unus descripsit annotavitque in suis tabulis Geographicis ex Plinio delineatis P. Bertius.

Quod si quis autem miretur, fluvium *Achana*, vel, ut in Ms. nostro legitur, *Achanum*, à Plinio appellari eum, qui a Mose Phison vocetur, desinet ille mirari, cum didicerit, Chrysorrhoam pariter Damasci fluvium a Plinio eum vocari, qui Abana et Pharphar, vel alterutro nomine nuncupatur, IV. Rég. 5. 12. Quæcumque sit autem vocis illius originatio, partem illam Arabiæ hic amnis circumfluit, quam odoriferam ac divitem, et Beatæ cognomine inclytam Plinius appellat, V. 12. ut apertius constabit ex his quæ dicturi sumus inferius. De situ Arabiæ totius, cujus in parte septemtrionali sunt fluvii illi duo de quibus est in præsenti quæstio, notanda sunt obiter verba ejusdem scriptoris, VI. 32. ubi eandem cœli partem spectare, et similis esse Italiæ magnitudine Arabia dicitur. 'Ipsa vero,' inquit, 'peninsula Arabia inter duo maria, Rubrum Persicumque, procurrens, quodam naturæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cœli partem nulla differentia spectat.'

'Qui circuit.' Sic versu 13. 'qui circumit.' Quod quidem verbum dici non potest nisi de eo amne, qui regionem aliquam suo ambitu veluti quodam sinu complectatur. Id vero de gemino Tigris ostio dici certe non potest. Quam enim alterutrum terram amplectitur, hanc neque proprie circuit, et insula ea est, neque Æthiopia autem est, neque Hevilath.

'Omnem terram Hevilath.' Geminus in Genesi vir nomine Hevila se offert, et suum uterque ei, quam primum insedit, nomen regioni dedit. Alter, filius Chus: Gen. X. 7. 'Filii Chus: Saba et Hevila et Sabatha et Regma, et Sabatacha. Filii Regma: Sabo et Dadan.' Alter filius Jectan, fratris Phaleg, Gen. X. 29. Hunc habitasse apparet, ex Gen. X. 30. et XI. 2. (sed ante linguarum confusionem) ad exortum Solis æquinoctialem, respectu Terræ sanctæ: illum autem, cum fuerit filius Chus, et frater Saba, in ea parte Arabiæ Felicis, quæ intimum fere recessum Persici sinus attingit: infra Chus, hoc est, infra regionem de patris nomine appellatam, ab aliis Æthiopiam: magis ipso nimirum recedente in Austrum vel in ortum Solis hybernum. Et hæc regio nunc a Mose prætermissa, quæ a filio Chus nomen habet, non altera, quæ a filio Jectan fortassis cognominata est: tum quia in ista nullus amnis est, aut nullus certe dignus memoratu, siquidem neglectus a Plinio est, tum quia quam Moses nominat, ea vicina est, ut diximus, Æthiopiæ, cui Chus Hevilæ pater nomen dedit. Alterius, sive prioris Hevilæ, mentio est, Gen. XXV. 18. ubi de Ismaële scriptum est: 'Habitavit autem

ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introëuntibus Assyrios,' sive in itinere Assur. Et I. Reg. 15. 7. 'Percussitque Saul Amalec ab Hevila donec venias ad desertum Sur quæ est e regione Ægypti.' Nam hæc Hevila sita fuisse videtur latere meridionali Maris mortui, sive lacus Asphaltitæ. Sed verius arbitramur, ab Hevila filio Jectan nulli datum esse regioni nomen, et hanc aliunde appellationem eam accepisse: quod ille non alibi quam in terra orientali, ubi Messa est, cum patre habitasse videatur, usque ad profectionem in terram Sennaar.

'Ubi nascitur aurum.' De auro Arabiæ testis est unus instar omnium David, Psal. LXXI. 10. 15. 'Reges Arabum et Saba dona adducent .... Et dabitur ei de auro Arabiæ.' Vide et Ezech. XXVII. 21. 22. Vulgatum Interpretem veluti divino afflatum numine credas præsagisse animo fore, ut Phisonem aliqui in Tigri quærerent. Quos ut ab eo errore avocaret, scripsit de sententia Mosis, 'Ubi nascitur aurum;' ne de Tigris littore cogitarent, ubi aurum non gigni in confesso est.

12. 'Ibi invenitur bdellium.' De bdellio Plinius, XII. 19. 'Bdellium.... nascitur et in Arabia, Indiaque, et Media, et Babylone.' Gummi genus est, quod in officinis hodie, ut plerique existimant, *l'Anime* nuncupatur.

'Et lapis.' Hebraice, אבן *heben*. Quæ vox proprie lapidem, aut lapideum quidlibet, non gemmam, designat.

'Onychinus.' Plinius XXXVI. 12. 'Onychem etiam tum in Arabiæ Montibus, nec usquam alibi, nasci putavere nostri veteres.' Et paulo post, crateras, unguentis asservandis aptos, ex eo lapide commendat, priscis temporibus 'ex Arabia tantum advehi solitos.' Cum autem bdellii et onychini lapidis mentio hic fit, et 'aurum terræ illius optimum' esse prædicatur, non tam illius terræ, quam ipsiusmet Palæstinæ, ea commendatio est, quæ sita ibi esse dicitur, unde negotiatio expedita nec longi itineris in ditissimas provincias sit. Alioquin enim quorsum Arabiæ et Æthiopiæ tanta prædicatio a Mose fieret, et hoc præsertim loco?

§ 6. Explicatio versus tertii decimi: 'Et nomen fluvii secundi: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ.'

Prius est istud e duobus superius a Plinio memoratis fluminibus, 'flumen Salsum.' Quod nomen non adjectivum est, a salsitudine derivatum, sed proprium ac barbaræ originationis; æque atque ille, qui est in Carmania, vicina Persidi regione, amnis 'Salsos,' apud eundem VI. 28. Unde a nobis, nihil tunc certe de Paradiso terrestri cogitantibus, cum hunc Plinii locum primo ederemus, majuscula priore litera scriptum est nomen illud, 'Salsum.'

Phisonis nomen occidentali alveo Tigris amnis, Gehonis orientali, tribuit cum aliis nonnullis, ex mera conjectatione, Kircherus, in descriptione turris Babel, pag. 13. Sed eam opinionem jamdudum Bellarminus refellit, libro de Gratia primi hominis, cap. 12. et Nicolaus Abramus, libro de fluviis et loco Paradisi, pag. 44. ubi hanc 'inanem et futilem' sententiam vocat.

Gehonem vero Nilum esse nemo, opinor, in Sacris Libris paulum modo versatus suspicabitur. Nilum enim aut Nili alveum potius, flumen Ægypti ibi appellatum video, Isai. VII. 18. et alibi: flumen Æthiopiæ, nusquam. Quinetiam Mosis ætate non fuit Nilus Hebræis cognitus, nisi ex parte

exigua: alveum nimirum unum duntaxat illi novere; sive ostium Taniticum appellatum. Quoniam tunc et Tanis regia Pharaonis; et Taniticum Nili ostium, nondum Pelusiaco vel exorto, vel facto, ultimum versus orientem fuit: uti ex Psalmo LXXVII. 12. 43. haud obscure colligitur: quandoquidem patrata a Mose prodigia, edita fuisse perhibentur 'in campo Taneos:' et ex Isai. XIX. 11. 13. ubi 'principes Taneos, consiliarii Pharaonis' vocantur. Neque ipsum proinde Ægypti regnum, ultra regiones, quæ orientale Nili seu Tanitici ostii littus spectarent usque ad Mare rubrum, et locum ubi se Nilus findit in Delta, saltem sub Mose, pertinuit. Nam id nobis quidem apertissime constare videtur, ex eo quod narrant Sacræ Literæ, Exod. x. 18. 19. 'Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in Mare rubrum, non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti.' Nam ex ista narratione colligimus, cunctos fines Ægypti inter ostium Nili maxime orientale et Mare rubrum fuisse circumscriptos, et eosdem satis angustos: alioquin e finibus Ægypti, si Delta, et quod magis occidentale est, ut Alexandria, ad Ægyptum pertinuisset, non omnes locustæ in Mare rubrum, sed in ipsa septem ostia Nili conjectæ vi venti fuissent ex parte maxima.

Deinde quoniam unicus ille Nili alveus esset tunc notus Hebræis, et idem limes Ægyptiacæ sub Pharaone ditionis, idcirco nullo nomine proprio Nilus in Pentateucho, sed tantummodo communi appellatione, ac numero singulari flumen nuncupatur, vel amnis. Quo nomine singularis numeri unicum Taniticum, ut diximus, proximum tunc Palæstinæ alveum, Moses designavit. Neque ipso etiam consequente ævo, cum a Syene et Memphi, et loco ubi Alexandria est, atque Pelusio, fluvius ille Judæis innotuit, ullum ei propterea peculiare nomen Libri Sacri dederunt: sed quot fuere ostia, totidem appellavere 'flumina Ægypti,' ut Isai. VII. 24. Ezech. XXIX. 3. 4. 10. XXX. 12. et XXXII. 2. Neque in Ægypto etiam ei fluvio Nili nomen fuit, ipsa Homeri ætate, annis amplius quingentis post Mosem: sed Ægyptus et ipse appellatur: quod etiam Plinius annotavit. Nec denique Nili nomen ante duodecim reges, e quibus unus Psammetichus fuit, sub Manasse rege Juda, videtur inventum.

Ægypti partem illam duntaxat, quam assignavimus, notam fuisse Israëlitis Mosis ætate, nemo mirabitur, qui quidem meminerit, ipsis Salomonis temporibus, ultra Saba, quod mare Persicum contingit, inter Phisonem ac Gehonem amnes, regiones remotiores fuisse iisdem incognitas, teste ipsomet Christo Domino, qui Luc. XI. 31. reginam Saba venisse perhibet 'a finibus terræ.'

Denique perangustos fuisse fines Ægypti Mosis temporibus, nec alios, quam quos definivimus, suadet nomen 'provinciæ,' quo ditionem illam designant filii Jacob, Gen. XLII. 30. 'Locutus est nobis dominus terræ dure, et putavit nos exploratores esse provinciæ.' Ex quo haud temere conjicimus, Dynastias Thebæorum regum, Diopolitarum, Memphitarum, Thinitarum, et Elephantinorum, a scriptoribus otiosis fuisse confictas. Certe (quod nunc potissimum quæritur) inter 'capita quatuor,' seu flumina, hic a Mose descripta, Nilum annumerari non posse, ex dictis perspicuum est.

Cum autem Æthiopiam ex his quæ mox dicenda sunt, partem Arabiæ esse,

constare necesse sit; quis est, qui, quin fluvius ibi repertus ipse sit Gehon, deinde ambigat? Sunt duo in eo tractu qui quæruntur fluvii, a Plinio commemorati, ut vidimus. Ibi sunt, ubi esse Phisonem et Gehonem oportet; hoc est, non longius a Terra sancta, quam Tigris et Euphrates; iidemque tam noti Israëliticæ genti, annis etiam ipsis pæne supremis Antiochi Epiphanis, quo tempore scriptus est liber Ecclesiastici, quam isti duo notissimi omnibus celebratissimique amnes. Hæc sunt igitur 'flumina Æthiopiæ,' de quibus Isai. XVIII. 1. 'Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ.' Et Sophon. III. 10. 'ultra flumina Æthiopiæ. Inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi.' Utrobique enim Æthiopia est כוש *Chus*, de qua mox dicemus.

Quod autem hic Æthiopiæ, idem 'flumen Arabiæ' a Plinio appellatur, XXXII. 4. visumque Jubæ regi narrat, et quadringentorum circiter pedum latitudinis fuisse haud procul mari indicat, his verbis: 'Juba in his voluminibus, quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium, de Arabia, tradit cetos (τὰ κῆτος) sexcentorum pedum longitudinis, et trecentorum sexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intrasse.' Ecquod enim aliud 'flumen Arabiæ visum Jubæ regi, quam flumen Æthiopiæ Arabicæ, potest esse? Nam quid Æthiopiæ nomine intelligi in Sacris Libris oporteat, videamus. Id enim cum constiterit, de situ Gehon et Phison nullus supererit ambigendi locus.

'Qui circumit omnem terram Æthiopiæ.' In Hebræo, 'omnem terram כוש *Chus*.' Utroque, 'Chus' et 'Æthiopiæ' nomine, in Sacris Libris Veteris Testamenti pars Arabiæ designatur, quæ Persico sinu alluitur, ab ortu æquinoctiali opposita intimo fere recessui sinus Arabici, ipsique terræ Madian. Habac. III. 7. 'Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.' Ubi Æthiopia Hebraice est, כושן: *tentoria* vero, σκηνώματα, Arabes Scenitas designant, uti appellantur a Plinio, V. 12. sunt enim σκηναὶ *tentoria* e pellibus. Hæc Æthiopia est juxta Saba, quæ pars est Arabiæ Felicis, Isai. XLIII. 3. 'Dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam et Saba pro te.' Sunt autem Sabæi, inquit Plinius, 'Arabum propter thura clarissimi,' iidemque 'ad utraque maria,' hoc est, ad Arabicum sinum Persicumque, 'porrectis gentibus.' Præterea, II. Paralip. 21. 16. 'Suscitavit Dominus contra Joram spiritum Philisthinorum, et Arabum,' qui confines sunt Æthiopibus. Sic ubicumque כוש *Chus*, vel Æthiopia, in libris Veteris Testamenti occurrit, Æthiopia hæc Arabica est.

Hinc Mosis uxor 'Æthiopissa כשית Chusith' nuncupatur, Num. XII. 1. Alteram enim hanc uxorem, diversam a Sephora Madianitide fuisse, non Vulgatus tantum Interpres, sed et Hebraica oratio, quæ est eo loco paulo fusior, aperte demonstrat his verbis: 'Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen, propter uxorem Æthiopissam, quam ceperat, quia uxorem Æthiopissam acceperat.' Ubi etiam in Hebræo est articulus demonstrativus ה præfixus nomini, הכשית *Hachusith*: quemadmodum in Græco, τῆς Αἰθιοπίσσης· qui nimirum articulus alteram hanc a Sephora fuisse conjugem Mosis etiam ipse suadet. Denique Faustum Manichæum ita sentientem Augustinus, XXII. 4. ne verbo quidem uno refellit; quamvis nihil in eo, quod quidem vel tenui reprehensione dignum sit, prætermittat. Æthiopia igitur, sive כוש, cujus Sacri Libri meminere, hoc situ collocanda est, qui a

nobis designatur: e regione quidem Madian illius civitatis, quæ est orientali latere maris Rubri; sed longo terrarum spatio disjuncta ab altera cognomine Madian regione, quæ est in terra Moab.

Egregie sane peritos in Hebræa lingua, et in nominibus ex ea derivandis, oportet eos esse, qui *Chus* esse Susianam putant: cum ex כוש *chus*, deduci שושן *Susan* certe non possit, quod nomen est Susorum, unde Susiana, apud Estherem, Nehemiam, Danielem. Josephus ipse, Antiq. I. 7. 'Ut Ægyptios,' inquit, 'Misraim etiamnum vocamus, sic Æthiopes, quibus Chus præfuit, nunc quoque tam a seipsis, quam ab Asianis omnibus Chussæi, Χουσαῖοι, nominantur.' Non igitur Chussæi Susiani sunt, de Josephi ipsius sententia; qui Susianæ nomen, quod est multis sæculis ejus ætate vetustius, ac proinde tunc notissimum omnibus, negat Chussæis convenire, cum eosdem alio quam Chussæorum nomine negat agnosci. Nedum vero nomen Cossæorum huc pertinet, qui sunt Susianis magis orientales, atque adeo remotiores a terra Chus, sive Æthiopia. Horum omnium situm describit Plinius, VI. 31. 'Susianen ab Elymaide disterminat amnis Eulæus. Susianis ab oriente proximi sunt Cossæi.' Et mox: 'Infra Eulæum Elymais est, in ora juncta Persidi, a flumine Oroati ad Characem .... Pars ejus maxime invia, Characene vocatur ab oppido, Arabiæ claudente regna.' Sed de Phisone et Gehone satis, ac de ipsa Æthiopia, quam Gehon, teste Mose, circumit.

§ 7. Explicatio versus quartidecimi: 'Nomen vero fluminis tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.'

'Tigris.' De eo amne Plinius, VI. 31. 'Oritur in regione Armeniæ majoris, fonte conspicuo in planitie ... Ipsius (nomen) qua tardior fluit, Diglito: unde concitatur, a celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi sagittam.' Docet ille his verbis aperte contrariam his nominibus duobus significationem subesse: et alteram quidem appellationem a tarditate repeti, alteram a celeritate: illam Armenicæ linguæ esse, Medicæ alteram. Nam Hebraice חדקל *Hiddekel* sive *Chiddekel* appellatur. Ubi cave illos audias scrutatores etymologiarum, qui Tigris nomen ex Hebræo *Chiddekel* volunt derivari: primum quidem, excidente (ut aiunt) litera ח sive *ch*: quam tamen excidere in suis nominibus derivatis lingua ea non patitur. Deinde mutato ד sive *d* in *T*: ק sive *K* in *g*: denique ל sive *L* in *r*. Hac profecto arte quidlibet efficias ex quolibet. At Plinius, longe certior auctor quam Strabo, conceptis verbis docet, Tigrin Medicæ originis esse; neque idem esse Diglito et Tigrim. Nec vero 'Diglito' ex *Chiddekel* oriri dixerim; cum sit *Chiddekel* nomen Babylonicum, 'Diglito' Armeniacum; ut merito conjicimus, eo quod id nomen non habet amnis extra Armeniam, ubi oritur.

'Ipse vadit.' Hoc est, a suo ipso fonte, sive capite, cursum suum sic dirigit, ut orientalis Assyriis sit. Docet hoc etiam verbo Scriptor Sacer, spectari a se hæc flumina, ut ipse præmonuit, cujusmodi in suis 'capitibus,' hoc est, circa initia cursus sui sunt.

'Ipse vadit contra Assyrios.' Hebraice קדמת אשור *Kidemath Assur*: hoc est, ad orientem Assyriorum, sive Mesopotamiæ. Nam, teste Plinio, VI. 30. 'Mesopotamia tota Assyriorum fuit, vicatim dispersa, præter Babylona, et Ninum.' Itaque Assyrii ad occidentem Tigris fluvii fuere: et ipsa primaria

civitas Assyriorum 'Ninus, fuit,' intra Mesopotamiam, 'imposita Tigri, ad solis occasum spectans,' teste eodem Plinio, vi. 16. Vulgato Interprete neminem aut locorum, aut sacræ traditionis, aut Hebraici sermonis peritiorem experti samus, qui suam cuique voci convenientem significationem pro argumenti ratione admodum apposite tribuit. Neque enim 'versus Assyriam,' quod pseudo-Hebraizantes hoc loco reponunt, idem valet atque contra Assyrios: quo verbo fluere Tigris dicitur ad orientem Assyriorum; ita ut et caput eorum Ninum, et universam ditionem, qualis tunc fuit, dextrorsum habeat, sive ad occasum solis. Itaque 'contra Assyrios' idem hic valet atque 'ad orientem' Mesopotamiæ: cum tota ditio Assyriorum, ætate saltem illa, qua Moses scribebat, Mesopotamia fuerit; neque illa solummodo, sed et longe postea consequente ætate; quandoquidem Assyrios aliquid ultra Tigrim obtinuisse Sacræ Literæ nusquam prodant. Similis huic locutio occurrit, tum alibi passim, tum in primis Gen. xii. 8. ubi de Abram sermo est: 'Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel.' Sic Tigris erat seu vadebat orientalis Assyriis, sive (quod idem est) habens ab occidente Assyrios.

Confirmat hanc nostram de Assyriæ veteris situ sententiam egregium Balaami vaticinium, Num. xxiv. 23. 24. 'Assumtaque parabola iterum locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, et ad extremum etiam ipsi peribunt.' Vaticinatio enim hæc est de clade quam illaturi essent Romani Judæis sub Vespasiano, cum prius devicissent Syriæ et Mesopotamiæ reges, Seleuci posteros: ipso Romanorum Imperio postea ruituro. Reges Syriæ Balaam appellat Assyrios, quoniam Mesopotamiæ imperaturi erant, quæ tunc Assyria vocabatur: quemadmodum Hebræos appellat, de nomine sibi tunc noto, qui reipsa tunc erant dicendi Judæi, cum a Vespasiano vastarentur.

'Euphrates.' De fonte Euphratis hæc pauca Plinius, v. 20. 'Oritur in præfectura Armeniæ Majoris Caranitide, sub radicibus montis.' Proprio se olim alveo ostioque effundebat in mare. Testis idem Plinius, vi. 32. 'Locus, ubi Euphratis ostium fuit.' Verum postea derivatus in Tigrim est, et in agros vicinos. Idem, cap. 31. 'Sed longo tempore Euphratem præclusere Orcheni, et accolæ agros rigantes: nec nisi Pasitigri defertur in mare.' Id nomen est amni Tigri circa Ctesiphontem. Inscitiam Hebræi sermonis in Josepho, qui nomen Euphratis ex פרח derivet, quod est 'florere,' 'germinare,' alii ante nos animadverterunt.

§ 8. De montibus Armeniæ.

Gen. viii. 4. 'requievisse arca' dicitur 'super montes Armeniæ.' Hæc sunt juga Antilibani, qua in ortum recedunt, et a Judæa et Jordanis initiis Syriam determinant. Docet enim hoc verbo Interpres Mosis Latinus, pro sua insigni peritia, regionem eam, quæ Syria a Græcis post confusionem linguarum appellata est, prius Armeniam, quasi Aramæniam, vocitatam fuisse, ab Aram filio Sem: et 'montes Armeniæ' dictos esse juga illa, quæ diximus, orientalia Antilibani. De his montibus et de Aram vicino cognomine

oppido, locutus est etiam Balaam, Num. xxiii. 7. 'De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis.'

Id vero perquam probabile ex eo fit, quod haud procul certe ab eo loco requievit Arca, ubi facta postea dicitur 'habitatio eorum,' hoc est, filiorum Sem, 'de Messa pergentibus usque Sephar montem Orientalem,' Gen. x. 30. Habet autem Messa manifeste nomen a *Mes* filio Aram, Semi nepote. Ergo nec locus, ubi requievit Arca, debuit procul ab ea regione distare, cui nomen dedit et Aram, et qui ab Aram sejungi non debuit Mes filius ejus. Nam prima hæc regio est, quam Moses commemorat post locum indicatum, ubi requievit Arca, quasi ei loco proximam: ac proinde ad radices Antilibani, qua respicit austrum et ortum. Sephar enim 'mons orientalis' dicitur, haud dubie comparate ad Judæam et Paradisum terrestrem: quemadmodum tota ea regio 'Orientalis plaga Eden' appellatur, Gen. iv. 6. Nusquam enim in Libris Sacris 'oriens' aut 'plaga orientalis' de alia dicitur regione, quam de ea, quæ orientalis Judææ et Galilææ est, et a Jordane in solitudinem et Babyloniam usque protenditur. Neque certe verisimile est, sacrum Scriptorem, postquam de eo loco egit, in quo conquievit Arca, præteritum fuisse silentio iter filiorum Noë, quod longissimum profecto fuisset a montibus Armeniæ Majoris; dicturumque statim postea, factam habitationem esse filiorum Sem juxta Sephar montem, ad exortum Solis ex adverso Judææ, nulla mentione facta illius itineris, per leucas ducentas aut eo amplius. Nec simile veri est, iter illud suscepturum fuisse Noë, qua erat ætate, per montes altissimos, aliasque viarum illarum difficultates maximas, ut in terram Sennaar penetraret. Nec demum apparet in narratione Diluvii ulla tempestas aut vis ventorum, quæ Arcam a loco ubi fabricata est ad leucas amplius ducentas disjecerit: a media scilicet Judæa Trans Jordanica, aut (ut aliis haud recte visum est) a Babylonia, ad montes Majoris Armeniæ.

Deinde cum dicantur filii Noë, Gen. xi. 2. 'profecti de oriente,' ut abirent in terram Sennaar, non potuit profecto Moses velle Armeniam Majorem intelligi, nam hæc prorsus examussim comparate tum ad Terram sanctam, tum ad terram Sennaar, Aquilonaris est. Itaque si Armeniam Majorem Moses intelligeret, diceret haud dubie: 'Cum proficiscerentur de Aquilone.' Sic enim gentes superpositas terræ Babyloniæ, sive terræ Sennaar, Jeremias appellat, 'cognationes Aquilonis,' xxv. 9. Nec sunt certe audiendi, sed pæne cum stomacho rejiciendi ii, qui ut hypothesi suæ serviant, Hebræum מקדם *mikkedem*, posse verti 'versus orientem,' vel 'ab antiquo,' hoc est, emendari Latinum Interpretem censent oportere.

Denique Gen. viii. 11. 'columba venit ad Noë portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo.' Et Gen. xi. 20. 'Cœpitque Noë vir agricola exercere terram, et plantavit vineam;' in solo utique quod prius nosset esse vitiferum. Non igitur in Armenia Majore, tum quia soli ingenium, quale esset ibi, nesciret, si procul illud fuit a loco, ubi primi homines habitarunt, tum quia, ut Strabo quidem refert, lib. xi. pag. 527. 528. *Ἐν αὐτῇ δὲ Ἀρμενίᾳ πολλὰ μὲν ὄρη, πολλὰ δὲ ὀροπέδια, ἐν οἷς οὐδ᾽ ἄμπελος φύεται ῥᾳδίως· πολλοὶ δὲ αὐλῶνες, οἱ μὲν μέσως, οἱ δὲ καὶ σφόδρα εὐδαίμονες· καθάπερ τὸ Ἀραξηνὸν πεδίον, δι᾽ οὗ ὁ Ἀράξης ποταμὸς ῥέων εἰς τὰ ἄκρα τῆς Ἀλβανίας, εἰς τὴν Κασπίαν ἐμπίπτει θάλασσαν. In ipsa autem Armenia multi sunt montes, multæ sunt montanæ pla-*

nities; in quibus ne vitis quidem facile nascitur. Multæ etiam convalles; aliæ mediocriter, aliæ admodum uberes: de quarum numero sunt Araxeni campi, per quos Araxes labens ad extrema Albaniæ in Caspium mare se effundit. Et D. de Tournefort, scriptor diligens et accuratus, in libro inscripto, *Voyage du Levant*, tom. II. pag. 335. et 336. postquam Armeniam a feracitate plurimum commendavit, deesse ibi oleas ait: *Il n'y manque que des oliviers; et je ne sui ou la colombe qui sortit de l'Arche, fut chercher un rameau d'olivier, supposé que l'Arche se soit arrêtée sur le mont Ararat, ou sur quelque autre montagne d'Armenie. Car on ne voit pas de ces sortes d'arbres aux environs: ou il faut que l'espece s'en soit perdue: cependant les oliviers sont des arbres immortels.* Non potuit igitur vineam ibi plantare Noë, et inebriari; aut ramum oleæ virentibus foliis columba ibi tam cito invenire. At Judæa vitibus et oleis, et regio circumjacens, abundavit. 'Montes Armeniæ' igitur, de quibus hic sermo est, non sunt in Armenia majore quærendi, sed in Judæa aquilonari, qua orientalis Antilibani juga Syriamque contingit.

Itaque nulli dubitamus, quin ex altero emendatiore exemplari Hebræo, quam quod nunc superest, Latinus Interpres Pentateuchum, et hunc præsertim versum rescripserit; cum in eo ipso versu, qualis nunc Hebraice legitur, mendum alterum jamdudum ab eruditis deprehensum fuerit: nempe dies decima septima, pro vicesima septima: בשבעה עשר יום pro בשבעה ־ עשרים יום. An enim ubi mendum unum in confesso est, scelus est ibidem et alterum suspicari? An non simili potuit errore vel fraude fieri, ut pro ארמן, אררט scriberetur? præsertim ab his, qui fortassis perturbatis locorum nominibus sperarent fore, ut abjecta spe Paradisi terrestris inveniendi secundum nativum verborum sensum, allegorice intelligendum eum esse legentes putarent: iidemque Majorem Armeniam Assyriace אררט *Ararat*, sed multo postea, appellatam fuisse, ex Latino ipso Interprete didicissent, IV. Reg. 19. 37. Certe Mariana noster, in Ezech. XLIV. 15. 'Sæpe codices Hebræos ex nostris esse castigandos,' haud temere annotavit. Nec videmus certe, cur appellari non potuerint ea Antilibani orientalia juga, montes Armam vel Armeniim, contracte ut ירדן *Jarden* Jordanis, non pro יאור־דן sed pro יאור־עדן: et derivato nomine ארמן ab ארם: ut קרבן a קרב: quemadmodum in eodem omnino tractu prope Jordanem mons Hermon et Hermoniim fuit: חרמנים derivato vocabulo ab חרם: præsertim cum ibi haud dubie Syria incipiat, quæ nomen Hebræum habet ab Aram filio Sem, ut dictum est.

Sequuntur in Tractatu integro, unde hæc decerpsimus, expositiones de serpente, de homine facto ad imaginem Dei, de voce Dei deambulantis in Paradiso, de reditu primorum parentum cum Deo in gratiam, de loco sepulturæ Adam, aliæque: sed quamvis paratæ, alibi tamen quam inter Plinianas observationes, edendæ. Faxit Deus Opt. Max. ut sicut adjuvante eo terrestrem Paradisum nos tandem invenisse credimus, sic eodem miserante ob Christi Dei et Servatoris nostri merita, ad cœlestem nobis aditus aliquando ingressusque pateat.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER VII.

Hominum genitura ad institutionem, ad inventionem Artium.

I. MUNDUS,[1] et in eo terræ, gentes, maria insignia, insulæ, urbes,[2] ad hunc modum se habent. Animantium[a] in eodem natura, nullius prope partis contemplatione minor est, si quidem omnia exequi humanus animus queat. Principium jure tribuetur homini, cujus causa videtur cuncta alia genuisse natura, magna sæva[b][3] mercede contra tanta sua munera: non sit ut[4] satis æstimare, parens melior homini, an tristior noverca fuerit. Ante omnia unum ani-

CAP. I. 1 Hæc usque ad, *ex homine sunt mala*, Procemium constitnunt in edd. Gronov.—2 Ita margo edd. Dalec. et Gronov. cum edd. Harduin. 1. et Miller. *maria insignia, urbes* codd. Harduini, cum edd. Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz: *maria, insulæ, insignes urbes* edd. vett. et Gronov.—3 Edd. vett. *magna et sæva*: τὸ *et* non agnoscunt codd. Harduini; deest etiam in edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Henm. conj. *magno sed ei constant sua munera*.—4 Ita Gronov. et al. ante Harduinum. Codd. vero Harduini et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ut non sit satis*.—5 Ita quo-

NOTÆ

[a] *Animantium*] Non minus, inquit, admirabilis foret, minorisque contemplationis, animantium in mundo degentium natura, quam quævis alia rerum naturæ pars, si cuncta quæ ad illam pertinent mente complecti liceret.

[b] *Magna sæva*] Sæva natura, quæ magnam mercedem exigit pro suis muneribus. Neque enim hanc gratiam facit homini gratis: sed sua redimi munera ingenti pretio cupit. Vide Notas et Emend. num. 1.

mantium cunctorum alienis velat opibus:[5] ceteris varie tegumenta[c] tribuit, testas,[d] cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, a frigoribus et calore tutata est.[6] [e] Hominem tantum nudum et in nuda humo natali die abjicit[7] ad vagitus statim et ploratum, nullumque tot[f] animalium aliud ad lacrymas, et has protinus vitæ principio. At hercules risus[8] præcox ille[g] et celerrimus ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras[9] [h] quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, et omnium membrorum nexus: itaque

que codd. Harduini et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *aut tristior* Gronov. et edd. vett. Mox *aliena alienis velat opibus* Vet. Dalec. *aliena velut ope* Tolet. Deinde, *varia tegumenta* in eodem codice; *varie tegimenta* Chiffl.—6 Salmant. *tuta est.*—7 Vet. Dalec. *abjecit.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *aliud pronius ad lacrymas;* et sic Hermolaus.—8 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *At hercule risus* Gronov. et edd. vett.—9 Vet. Dalec. *quo ne feras;* cod. Dalec. *quæ neque feras.* Mox, idem codex: *nexus. At homo infeliciter natus, &c.* Vet. ejusdem Dalec. *nexus. Atqui infeliciter natum, &c.* Paulo post, Chiffl. et Tolet. *qua na-*

NOTÆ

[c] *Tegumenta*] Codices R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. *tegimenta.*

[d] *Testas*] Testas et cortices testudinibus, delphinis ac serpentibus coria, spinas echinis, villos leporibus, porcis setas, pilos vitulis et hippopotamis, ac plerisque terrestrium, avibus plumam pennasque, squamas piscibus, ovibus vellera. Hæc Plinius excerpsit ex Tullio, cujus locus admodum concinnus, Nat. Deor. lib. II. pag. 99. 'Animantium vero quanta varietas est? quarum aliæ coriis tectæ sunt, aliæ villis vestitæ, aliæ spinis hirsutæ: pluma alias, alias squama videmus obductas: alias esse cornibus armatas, alias habere effugia pennarum,' &c.

[e] *Tutata est*] Salmant. et Paris. cum Reg. 1. *tuta est*, quod magis sapit.

[f] *Nullumque tot*] Habeant licet ceterorum animalium fœtus, dum in lucem eduntur, quiddam vagitui ploratuique simile, lacrymas certe non habent, quæ hominis propriæ ac singulares sunt. Flent tamen pauci infantes, ita ut lacrymentur: vagiunt quidem illi, sed siccis oculis.

[g] *Præcox ille*] Non ridet infans, vigilans nimirum, nisi a quadragesimo die. Hoc ex Arist. Hist. Anim. VII. 13. pag. 845. Neque id tamen est de omnibus omnino verum: plurimi enim ante id tempus rident.

[h] *Quæ ne feras*] Vincula, quæ ne feras quidem excipiunt inter nos genitas, vel efferacissimas natura, ea excipiunt hominem. Infantiles fascias, panniculosque, intelligit, quibus recens natus obvolvitur.

feliciter [i] natus jacet, manibus pedibusque devinctus, flens animal ceteris imperaturum: et a suppliciis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est.[j] Heu dementiam ab his [10] initiis existimantium ad superbiam se genitos!

Prima roboris spes, primumque temporis munus quadrupedi[k] similem facit. Quando homini [11] incessus? quando vox? quando firmum cibis os? quamdiu palpitans vertex,[l] summæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Jam morbi, totque [m] medicinæ contra [12] mala excogitatæ, et hæ quoque subinde novitatibus [n] victæ. Cetera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia nare:[13] [o] hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci: breviterque non aliud naturæ sponte, quam flere. Itaque multi extitere, qui non nasci [p] optimum censerent, aut quam ocyssime aboleri.

tum est.—10 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Heu dementiam ab iis* Gronov. et al. ante Harduinum. *Heu dementia ab iis* Vet. Dalec.—11 Vet. Dalec. *Quando hominis.* Mox, Tolet. *cibis sospes;* unde Dalecampius conj. *cibis os sospiti*, i. e. bene sano.—12 Vet. Dalec. *morbi tot atque medicinæ tot contra.* Mox, cod. Dalec. *victa. Et cetera sentire, &c.*—13 Ita codd. Harduini, et edd. recentt. *alia præpetes volatus, alia vires, alia nare;* cod. Dalec. *alia ire, alia nare;* et sic Elz. Mox, *hominem nihil scire, nihil sine doctrina*

NOTÆ

[i] *Itaque feliciter*] Vide Notas et Emend. num. 2.

[j] *Quia natum est*] Reg. 1. 2. Paris. Tolet. Chiffl. &c. *qua natum est.*

[k] *Quadrupedi*] Infantiam notat: tum manibus pedum vice utimur, nec statim pares sumus corpori surrigendo, nec proprium homini statum agnoscimus, cui Natura 'Os sublime dedit, cœlumque tueri.'

[l] *Palpitans vertex*] Vid. XI. 49.

[m] *Jam morbi, totque*] Parm. editio, *Jam morbi tot, atque medicinæ*, minus sincere. Secuti sumus codices ante appellatos.

[n] *Novitatibus*] Novis morborum generibus.

[o] *Alia nare*] Vide Notas et Emend. num. 3.

[p] *Qui non nasci*] Hæc Sileno et Euripidi sententia ascribitur a Cicerone, Tuscul. Quæst. lib. I. pag. 336. Libro item de Consolatione, ubi sic eam extulit, teste Lactantio: 'Non nasci longe optimum, nec in hos scopulos incidere vitæ: proximum autem, si natus sis, quamprimum mori, et tanquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.' Elegans in eam sententiam Posidippi Epigramma, Anthol. I. 18. 3.

Uni animantium luctus est datus, uni luxuria,[14] et quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: uni ambitio, uni avaritia, uni immensa vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atque etiam post se de futuro.[15] [q] Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido major, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior. Denique cetera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus, et stare contra dissimilia. Leonum feritas [r] inter se non dimicat: serpentium [16] morsus non petit serpentes: ne maris quidem belluæ ac pisces, nisi in diversa genera, sæviunt. At hercules homini [17] plurima ex homine sunt mala.

(I.) Et de universitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium [s] diximus. Neque enim ritus moresque nunc tractamus, innumeros, ac totidem [18] pæne, quot sunt hominum cœtus: quædam tamen haud omittenda [19] duco, maximeque longius a mari degentium: in

Tolet. *hominem nihil scire nisi doctrinam* Chiffl.—14 Margo edd. Dalec. et Gronov. *luxus*.—15 Joh. Britannicus, *post se defuturæ*, subint. 'sepulturæ.' —16 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *serpentum* vulgg. ante Harduinum.—17 *At hercule non homini* Hermolaus. *At Hercule homini* Gronov. et al. vett.—18 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem: *innumeri sunt, totidem*.—19 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *non omittenda* Gronov.

NOTÆ

[q] *De futuro*] Quid sit futurum, postquam e vivis excesserit. Frustra nescio quis legit *defuturæ*, ad sepulturam id referens. Plinius XI. 2. pariter insecta ait 'habere sensum victus, generationis, atque operis, et de futuro etiam curam.'

[r] *Leonum feritas*] Ludit operam Scaliger, cum Exercit. 240. adv. Cardan. pag. 737. hanc Plinii sententiam convellere pluribus experimentis nititur. Non negat singulares aliquas feras contra alias sui generis dimicare: negat tantum congregari, et stare turmatim contra similia, uti homines in acie solent. Quam in sententiam Horatius eleganter, Epod. VII. de bello civili: 'Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris Aptantur enses conditi? Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus, Nunquam, nisi in dispar, feris. Furorne cæcus, an rapit vis acrior?' &c. Quanquam et ad singularium pugnam scito carmine retulisse illud ipsum vates Satiricus videtur, Sat. XV. 160. 'Quando leoni Fortior eripuit vitam leo?' &c.

[s] *In relatione gentium*] Libris Geographicis.

quibus prodigiosa aliqua et incredibilia multis visum iri haud dubito. Quis enim Æthiopas, antequam cerneret, credidit? aut quid [20] non miraculo est, cum primum in notitiam venit? Quam multa fieri non posse, priusquam sint facta judicantur? Naturæ vero rerum vis atque majestas in omnibus momentis fide caret: si quis modo partes ejus ac non totam complectatur animo. Ne pavones, aut tigrium, pantherarumque maculas, et tot animalium picturas commemorem, parvum dictu, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, ut externus alieno pæne non sit hominis vice. Jam in facie vultuque nostro, cum sint decem, aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis [21] numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam [t] fidem meam, potiusque ad auctores relegabo, qui dubiis [u] reddentur [22] omnibus: modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto majore eorum diligentia vel cura vetustiore.

II. (II.) Esse Scytharum genera, et quidem plura, quæ corporibus humanis vescerentur, indicavimus.[a] Idipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum, ac Sicilia [b] et Italia [1] fuisse gentes hujus monstri, Cyclopas et Læstrygonas, et nuperrime trans Alpes hominem

et edd. vett.—20 Codd. et Vet. Dalec. *aut cui.* Mox, *non miraculo fuit* Vet. Dalec.—21 Margo edd. Dalec. et Gronov. *paucorum.*—22 Vet. Dalec. *qui de dubiis rogentur.*

Cap. II. 1 'Verba hæc, *ac Sicilia et Italia,* desunt in Tolet. in Chiffl. *et Italia* tantum.' Dalec. Mox, *Læstrigonas* Gronov. et al. ante Harduinum.—

NOTÆ

[t] *Obstringam*] Ita Paris. cod. et libri vulgati. At Reg. 1. 2. *obstringam fidem modo.* Mallet Rhenanus, *obstrictam fidem do.*

[u] *Dubiis*] Reddam, inquit, assignaboque auctores rebus his omnibus, de quarum fide dubitari merito poterit. Sic in Præfatione ad Vespas. 'Quæ suis locis reddam:' et alias sæpe.

[a] *Indicavimus*] Lib. IV. cap. 26. et VI. 20.

[b] *Ac Sicilia*] Vide Notas et Emend. num. 4.

immolari gentium earum more[c] solitum: quod paulum a mandendo abest. Sed et juxta eos, qui sunt ad septemtrionem versi, haud procul ab ipso Aquilonis exortu, specuque ejus dicto, quem locum Gescliton[2][d] appellant, produntur Arimaspi,[e] quos diximus,[f] uno oculo[g] in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis,[h] ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate et feris custodientibus, et Arimaspis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus[i] et Aristeas[j] Proconnesius, scribunt.

Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadam

2 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Gesolithron* Vet. Dalec. et Rom. *Gesclitron* Gronov. et al. edd. ante Harduinum; *Gesclithron* Turneb. 'Frustra est Harduinus, cum *Gesclithron*, quod tamen etiam antiquissimæ editiones agnoscunt, et asseverat Turnebus,

NOTÆ

[c] *Gentium earum more*] Galliarum Vide quæ dicturi sumus xxx. 4. Idem et de Germanis Tacitus refert.

[d] *Gescliton*] Vide Notas et Emend. n. 5. Quem vero nunc specum, iv. 26. Aquilonis gelida conceptacula vocat.

[e] *Arimaspi*] Hæc de Arimaspis totidem verbis Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 35. et Gellius ix. 4.

[f] *Quos diximus*] Lib. iv. cap. 26. et vi. 19.

[g] *Uno oculo*] Atque inde Arimaspi dicti, inquit Herod. lib. iv. pag. 233. n. 27. quod ἄριμα Scythico sermone *unum* significat, σποῦ vero *oculum*. Quidam porro, inquit Eustathius in Dionysii vs. 31. putant eam gentem, quæ arcu et sagittis excelleret, in illis dirigendis, ut fit, alterum oculum claudere solitam, quo rectius collimaret: et propterea creditum unum tantum oculum ei fuisse: ἄρι Scythica lingua, *unum*: μασποῦς *oculum* sonare.—'Cyclopis ab Ulysse excæcati fabula ab Homero ideo excogitata est, ut doceret, gravem sibi ultionem accersere, qui sacra hospitii jura violarent. Non potuit felicius aut aptius, quam in Cyclope, exemplum fingi, cui unus tantum oculus esset. Nam si binos haberet, non potuissent ob corporis proceritatem ambo ei simul effodi, et alter ei satis fuisset ad detegendos percussores: nec evadere Ulysses ex ejusdem manibus potuisset. Cyclops Græca vox est, facta ex κύκλος et ὤψ· nec eum significat, cui unicus est oculus, sed cui sunt duo rotundi, nec apte fissi. Ut hunc autem Cyclopem magis horrificum faceret, unius oculi gigantem finxit.' *Ed. sec.*

[h] *Cum Gryphis*] De his dicemus x. 70.

[i] *Herodotus*] Lib. iii. pag. 207. n. 116. et lib. iv. pag. 229. n. 13. hoc ipsum sane ex Aristea Proconnesio recitat: sed ipse in fabulis censet.

[j] *Aristeas*] De eo in Auctorum Indice dicemus. Ex eo hæc eadem descripsit Pausanias lib. i. pag. 43.

convalle magna Imai montis, regio est, quæ vocatur Abarimon,[3] [k] in qua sylvestres vivunt homines, aversis [l] post crura plantis, eximiæ velocitatis, passim cum feris vagantes. Hos in alio non spirare cœlo, ideoque ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Bæton[4] itinerum ejus mensor prodidit.

Priores Anthropophagos, quos ad septemtrionem esse diximus [m] decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum [n] bibere, cutibusque cum capillo pro mantelibus [o] ante pectora uti, Isigonus Nicæensis.[5] Idem in Albania [p] gigni quosdam glauca oculorum acie, a pueritia [q] statim canos, qui noctu plus quam interdiu cernant. Idem itinere dierum decem supra Borysthenem Sauromatas tertio [r] die cibum capere semper.

Crates Pergamenus in Hellesponto, circa Parium, genus

hoc nomine repudiat, quod Græcum sit.' *Gesner.*—3 *Abarimen* Chiffl.—4 *Beton* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox *itinerum ejusdem Alexandri* codd. Dalec. Paulo post, Tollius ad Auson. p. 568. legit, *in ossibus humanorum c. bibere*, ut apud Senecam 1. 'venenum in auro bibitur;' et ipsissimis verbis apud Florum III. 4.—5 *Iccensis* Chiffl. *Siceensis* Turneb.—6 Ita codd. Har-

NOTÆ

[k] *Abarimon*] Ita Reg. 1. 2. Colb. Paris. &c. Chiffl. *Abarimen.*

[l] *Aversis*] Gellius IX. 4. pag. 463. 'Alii,' inquit, 'item homines apud eandem cœli plagam, singularis velocitatis, vestigia pedum habentes retro porrecta, non ut ceterorum hominum, prospectantia.' Horum iconem vide apud Aldrov. de Monstris, pag. 15. Meminit et August. de Civit. XVI. 8.

[m] *Esse diximus*] Lib. IV. cap. 26. et VI. 20.

[n] *Ossibus humanorum capitum*] Hæc quoque Solinus cap. 15. pag. 35. et Strab. lib. VII. pag. 298.

[o] *Mantelibus*] Mappas, quibus discumbentium manus absterguntur. Varro de L. L. lib. V. pag. 61. 'Mantelium,' inquit, 'quasi manuterium, ubi terguntur manus.' Consule etiam Festum, verbo 'Manticularia.' Gallis, *Serviettes.* Vide Notas et Emend. num. 6.

[p] *In Albania*] Hæc Solinus, et Gellius, locis citatis. Hi sunt Albani, de quibus VI. 15.

[q] *A pueritia*] Venit hic in mentem mihi pueri illius, quem una nocte canum esse factum Martialis cecinit, IV. 7. 'O nox, quam longa es, quæ facis una senem.'

[r] *Sauromatas tertio*] Id vero Gellius sic interpretatur, IX. 4. pag. 464. 'Item esse compertum, et creditum,' inquit, 'Sauromatas, qui ultra Borysthenem fluvium longe colunt, cibum sumere semper diebus tertiis, medio abstinere.'

hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes[s] vocat, serpentium ictus contactu levare solitos, et manu imposita venena extrahere corpori. Varro[t] etiamnum[6] esse paucos ibi, quorum salivæ contra ictus serpentium medeantur. Similis et in Africa gens Psyllorum[u] fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo rege dicta, cujus sepulcrum in parte Syrtium majorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, et cujus[7] odore sopirent eas. Mos vero[v] liberos genitos protinus objiciendi sævissimis earum, eoque genere pudicitiam conjugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens[w]

duini et Chiffl. cum edd. recentt. *etiam nunc* Gronov. et al. Paulo post, Dalec. *ictus serpentium medentur.*—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ut cujus* Gronov. et

NOTÆ

[s] *Ophiogenes*] Ὀφιογενεῖς, quasi serpentigenas, qui genus et originem a serpentibus ducant. De his Strabo lib. XIII. pag. 588.

[t] *Varro*] Libro primo Rerum Humanarum, attestante Prisciano VII. 2. pag. 396.

[u] *Gens Psyllorum*] Quomodo serpentibus mederi illi soliti essent, describit Ælian. Hist. Anim. I. 57. et XVI. 27. ubi Agatharchidem pariter auctorem laudat. Corn. Celsus ita rem explicat V. 27. ut dicat, ore vulneri admoto, venenum ab iis extractum, non peculiari quadam scientia, sed audacia potius corroborata usu. Ac paulo post: 'Venenum,' inquit, 'serpentum, non gustu, sed in vulnere nocet.... Ergo quisquis exemplum Psylli secutus, id vulnus exsuxerit, et ipse tutus erit, et tutum hominem præstabit.'

[v] *Mos vero*] Hæc Plinius ex Varrone loc. cit. Ex Plinio Solinus cap. 27. pag. 52. Ex aliis fortasse Dio lib. LI. pag. 453. et Tzetzes Chiliad. IV. Hist. 135. vs. 339. Lucanus ante omnes hæc eleganter IX. 891. 'Gens unica terras Incolit a sævo serpentum innoxia morsu, Marmaridæ Psylli: par lingua potentibus herbis: Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus, Vel cantu cessante, potest.... Fiducia tanta est Sanguinis: in terram parvus cum decidit infans, Ne qua sit externæ Veneris mistura timentes, Lethifica dubios explorant aspide partus. Utque Jovis volucer, calido cum protulit ovo Implumes natos, Solis convertit in ortus; Qui potuere pati radios, et lumine recto Sustinuere diem cœli, servantur in usus: Qui Phœbo cessere, jacent: sic pignora gentis Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues, Si quis donatis lusit serpentibus infans,' &c.

[w] *Hæc gens*] Solinus, loc. cit. Sed et Gellius XVI. 11. pag. 896. ex Herod. lib. IV. lepidam recitat de Psyllorum interitu fabulam.

ipsa quidem prope internecione[8] sublata est a Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes: genus tamen omin um ex iis qui profugerant, aut cum pugnatum est, affuerant,[9] hodieque remanent [10] [x] in paucis. Simile et in Italia Marsorum genus [11] [y] durat, quos a Circæ [12] [z] filio ortos servant,[a] et ideo inesse iis vim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus [b] contra serpentes inest venenum: feruntque ictas [13] saliva,[c] ut ferventis aquæ contactum fugere. Quod si in fauces penetraverit, etiam mori: idque maxime humani jejuni oris.

Supra Nasamonas confinesque illis Machlyas,[d] Androgynos [e] esse utriusque naturæ, inter se vicibus coëuntes,[14] Calliphanes tradit. Aristoteles adjicit dextram mammam iis virilem,[15] lævam muliebrem esse.

vulgg.—8 Vet. Dalec. *interemptione;* Gronov. et al. ante Harduinum, *internicione.* Mox, Chiffl. *hominum iis*, omissa præpositione *ex.*—9 ' Reg. 1. et Editio princeps, *afuerant.* Hæc est antiqua scribendi ratio, non *abfuerant.*' Brotier.—10 Harduin. 2. Bipont. et Franz. *remanet.*—11 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *gente* Vet. Dalec. *gentis* Gronov. et edd. vett.—12 Ita ex codd. Harduinus, cum antea scriberetur *Circes.*—13 Chiffl. *ferunt ictas.* Margo edd. Dalec. et Gronov. *ictus salivæ ut ferventis aquæ contactum fugere;* Vet. Dalec. et codd. ejusdem, *saliva ut frigentis aquæ contactu, &c.* Paulo post, Heum. conj. *idque maxime homine juniore.*—14 Chiffl. *coëuntibus.*—15 Tolet. *in mammis virilem.*—

NOTÆ

[x] *Hodieque remanent*] Diversus abit a Plinio Solinus, cap. 27. pag. 52. ubi ait, 'nihil quicquam aliud, præter opinionem de vestigio nominis sui Psyllos reliquisse.' Quo ex loco recentiorem multo, quam Plinium, fuisse Solinum apparet.

[y] *Marsorum genus*] Vide Notas et Emend. num. 7. Hæc Solinus cap. 2. pag. 15.

[z] *Circæ*] Vel *Circes.* *Circæ* habent omnes codd. Mss.

[a] *Ortos servant*] Forte, *ortos ferunt.*

[b] *Omnibus hominibus*] Hanc vim inesse salivæ hominis, cecinit Nicander in Theriac. pag. 7. ut vel odore serpentes fuget: Πολλάκι καὶ βροτέων σιάλων ὑποέτρεσαν ὀδμήν. Arist. item Hist. Anim. VIII. 33. pag. 988. Vide quæ dicturi sumus, XXVIII. 7. ipso initio.

[c] *Ictas saliva*] Magis probaverim, *ictus*, vel *ictum salivæ, ut ferventis aquæ contactum fugere.*

[d] *Machlyas*] Μάχλυες Herod. lib. IV. pag. 281. n. 178.

[e] *Androgynos*] August. de Civit. XVI. 8. 'Perhibetur,' inquit, 'quibusdam utriusque sexus esse naturam, et dextram mammam virilem, sinistram muliebrem, vicibusque alternis coëundo, et gignere, et parere.' Hæc eruditi fabulosa censent.

In eadem Africa familias quasdam effascinantium, Isigonus et Nymphodorus: quorum laudatione [16] [f] intereant probata,[g] arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem [h] generis in Triballis et Illyriis, adjicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipue [17] [i] oculis: quod eorum malum facilius sentire puberes.[j] Notabilius esse [k] quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Hujus generis et fœminas [18] in Scythia, quæ vocantur Bithyæ,[l] prodit Apollonides. Phylarchus [19] et in Ponto Thibiorum [m] genus, mul-

16 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. cum edd. recentt. *Nymphodorus tradunt: quarum laudatione* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, idem Harduinus in ed. prima πρόβατα, improbante Gesnero. *arescunt arbores* Chiffl.—17 Tolet. *irritatis præcipue*. Mox, pro *quod eorum*, Vet. Dalec. habet, *et id eorum*.—18 *Hujus generis fœminas*, omissa conjunctione, Vet. Dalec. Mox, Chiffl. *quæ Vitiæ vocantur*; Tolet. *quæ vocantur Viciæ*.—19 *Philarcus* Gronov.

NOTÆ

[f] *Quorum laudatione*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Gellius IX. 4. pag. 464. 'In libro,' inquit, 'Plinii Secundi Historiæ Naturalis septimo legi quasdam esse in terra Africa familias hominum voce atque lingua effascinantium, qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repente hæc omnia, nulli aliæ caussæ obnoxia.'

[g] *Probata* [Πρόβατα] Oves, et pecudes lanigeras. Id apparet ex auctore Græco hausisse se videri Plinium voluisse. Ita Cicero in Verrem, *in acta* dixit, ἐν τῇ ἀκτῇ, in littore.—'*Probata*] Sic enim Latine id nomen in libris antiquis etiam manu exaratis scribitur, cum sit ex Græco πρόβατα, quod oves significat, *pecudesque lanigeras*. Sic infra cap. 48. 'pyctam' dixit pro pugile: et XXXV. 36. n. 12. 'pallacas' pro concubinis.' *Ed. sec.*

[h] *Esse ejusdem*] Hæc Gellius ad verbum, loc. cit.

Iratis præcipue] Vide Notas et Emend. num. 8.

[j] *Puberes*] Vide Notas et Emend. num. 9.

[k] *Notabilius esse*] Vide Notas et Emend. num. 10. Magas esse duplici pupilla sensit Ovid. Amor. II. 8. adv. Magam: 'Suspicor, et fama est, oculis quoque pupula duplex Fulminat, et gemino lumen ab orbe micat.'

[l] *Bithyæ*] De his pariter Solinus cap. 1. pag. 10. et Gellius IX. 4. pag. 464. Vereor ut Salmasius recte conjecerit, qui Scythicam gentem, *Bituam*, nomine Latino putet appellatam: quod binas pupulas haberet, quibus tuemur. In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. legitur *Vitiæ*. Si conjecturæ locus, libentius *Thibiæ*, permutatis syllabis, agnoverim: nam Hesychio, p. 444. Θίβεις, γυναῖκές τινες. Et Thibii, de quibus mox agetur, Θηβεῖς a Plutarcho nomen habent.

[m] *Thibiorum*] Hoc ipsum ex eodem

tosque alios ejusdem naturæ: quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem.[n] Eosdem præterea non posse mergi, ne veste quidem degravatos. Haud dissimile iis genus Pharnacum[o] in Æthiopia prodidit Damon,[20] quorum sudor tabem contactis corporibus afferat.

Fœminas quidem omnes ubique visu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero[p] quoque apud nos auctor est. Adeo naturæ, cum ferarum morem[21] vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore, et in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid usquam mali esset, quod in homine non esset.

Haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ,[22] quæ vocantur Hirpi:[q] hæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem[r] Apollini, super ambustam

Mox, cod. ap. Laet. et Chiffl. *Tybiorum.*—20 '*Id genus Pharnacum in Æthiopia Damon* Chiffl. legit et Turneb. *Pharmacum* et Ms. adjuvante etymo virosi et venenati corporis.' *Dalec.* 'Quidam codd. *Pharmacum*, forte a *φαρμακεὺς*, quod jam Salmasio visum.' *Gesner.*—21 Vet. Dalec. et Chiffl. *more.* Mox, Vet. Dalec. *corporibus, in homine rabiem genuisset, gignere in toto.*—22 Tolet. *parvæ.* Mox, Gronov. et al. ante Harduinum: *quæ vocantur Hirpiæ: quæ*

NOTÆ

Phylarcho refert Plutarch. Sympos. Quæst. v. 7. pag. 680. *Καίτοι τούσγε περὶ τὸν Πόντον οἰκοῦντας πάλαι, Θηβεῖς προσαγορευομένους, ἱστορεῖ Φύλαρχος οὐ παιδίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τελείοις ὀλεθρίους εἶναι.*

[n] *Equi effigiem*] Deceptum nonnulli Plinium arbitrantur ambiguitate Græcæ vocis *ἵππος*, quæ non *equum* modo significat, sed et *insitum oculo vitium*, quo subinde tremulus nictat, semper instabilis. Verum decipi reprehensores Plinianos similius veri videtur: et quod id vitium admirabilitatem habeat omnino nullam, quam ob causam reddi id miraculum oportere auctori suo Phylarcho Plinius censuerit: et quod inesse illud oculo uni, experte interim ejus mali altero, nequeat: et quod geminæ demum pupillæ quæ in oculo uno deprehenditur, sit magis affine vitium insueta aliqua in altero effigies.

[o] *Pharnacum*] Non Scythicarum modo, ut diximus, sed et Æthiopicarum vocum originationem seu *ἔτυμον* repetere Salmasius nititur e fontibus alienis, hoc est, Latinis Græcisve, cum hoc loco *genus Φαρμακέων* legi cupit. Codices tamen Mss. *Pharmacum* legunt.

[p] *Cicero*] In iis scilicet libris, quos injuria temporum dolemus intercidisse.

[q] *Hirpi*] Vide Notas et Emend. n. 11.

[r] *Soractem*] *Monte S. Oreste*, ut diximus, II. 95. Ad hos Hirpos, et ad

ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent.

Quorundam corpori [23] [s] partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi [t] pollex in dextero pede, cujus tactu lienosis medebatur. Hunc cremari [u] cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque loculo in templo.

Præcipue India Æthiopumque tractus miraculis scatent. Maxima in India [v] gignuntur animalia. Indicio sunt canes [w] grandiores ceteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut sagittis superjaci [24] [x] nequeant. Hæc facit ubertas soli, temperies cœli, aquarum abundantia, (si libeat credere) ut sub una ficu [25] [y] turmæ condantur equitum. Arundines [z] vero tantæ proceritatis, ut singula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant.

sacrificio, &c. Paulo post, Chiffl. *non aduruntur.*—23 Ita omnes codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *corpore* Gronov. et edd. vett. Mox, Tolet. *ad alia quam mirabiles;* Chiffl. *ad aliaque mirabiles.*—24 Ita codd. Harduini, Laet, et Chiffl. ut et ex antiquis membranis Turnebus; item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. prius legebatur *superari.*—25 Chiffl. *ut sub una fico.*—26 Ita Harduini et aliorum

NOTÆ

hunc ritum respexit Virgil. Æn. XI. 785. apud quem sic Aruns, ex eo sacrificulorum genere, ut videtur, unus: 'Summe Deum, sancti custos Soractis, Apollo, Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo Pascitur, et medium freti pietate per ignem Cultores multa premimus vestigia pruna.' Verum per ignes caute ambulasse scito ex Servio, qui Varronem testem advocans, sacrificulos illos admonet, per prunas ambulaturos, medicamento aliquo solitos sibi plantas tingere. Strabo lib. V. pag. 226. non Apollini, sed Deæ Feroniæ fieri hæc sacra prodidit. Maronem Silius sequitur, lib. V.

[s] *Quorundam corpori*] Vide Notas et Emend. num. 12.

[t] *Sicut Pyrrho regi*] Hæc quoque Plutarch. in Pyrrho, pag. 384.

[u] *Hunc cremari*] Plutarch. loc. cit.

[v] *Maxima in India*] De his Ælianum vide Hist. Anim. XVI. 11. et seqq. et XVII. 26.

[w] *Indicio sunt canes*] De cane Indico, qui cum leone dimicaret, Ælianus Hist. Anim. IV. 19. Vide et Plin. VIII. 40.

[x] *Superjaci*] Vide Notas et Emend. num. 13. Hæc pariter Solinus cap. 52. pag. 81.

[y] *Ut sub una ficu*] De ficu Indica, XII. 11. Strabo lib. XV. pag. 694. sub una arbore condi posse equites quinquagenos, ex Aristobulo prodidit: Onesicritus etiam quadringentos.

[z] *Arundines*] Hæc Plinius ex He-

Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non exspuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato Solis vapore [a] durari. Philosophos [b] eorum, quos Gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare,[26] contuentes Solem immobilibus oculis: ferventibus arenis toto die alternis pedibus insistere. In monte, cui nomen est Nulo,[27] homines esse aversis plantis, octonos digitos in singulis habentes, auctor est Megasthenes.

In multis [c] autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu et aucupio vesci. Horum supra centum viginti millia fuisse prodente se Ctesias scribit: [28] [d] et in quadam gente [e] Indiæ, fœminas semel in vita parere,

codd. cum edd. recent. *præstare* Gronov. et al. ante Harduinum.—27 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Milo* edd. vett. et Gronov. Mox, eædem vett. *in singulis pedibus habentes.* ' In Chiffl. deest *pedibus*: recte; est enim gloss. *τοῦ plantis.*' Dalec. Vox *pedibus* deest etiam in edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—28 Cod. Dalec. *proditur. Ctesias scribit in*; Chiffl. *prodente se. Ctesias, &c.*—

NOTÆ

rod. lib. III. pag. 202. n. 98. Tzetzes Chiliad. VII. vs. 741. Ὁ Τζέτζης λέγει τοὺς Ἰνδῶν καλάμους τῷ Κτησίᾳ ὡς διοργυίους γράφοντι τὸ πλάτος· τίς πιστεύσοι; καὶ τοῖς τὸ ἓν γονάτιον δύο ποιεῖν ὁλκάδας, *Tzetzes recenset Indorum arundines ex Ctesia scribente, instar habere duorum passuum in latitudine: quis credat? et illis unum internodium duas facere onerarias.* Vide quæ dicturi sumus XVI. 65.

[a] *Solis vapore*] Hoc est, calore, ut diximus II. 40.

[b] *Philosophos*] Hæc iisdem verbis Solinus, cap. 52. pag. 79. ex ipso Megasthene, quem Plinius laudat auctorem.

[c] *In multis*] Hæc ad verbum Solinus loc. cit. et Gellius IX. 465. Meminit etiam August. de Civit. XVI. 8. Apud Tartaros gentem plane facie et moribus huic similem esse, scriptores idonei referunt, quos laudant Majolus, Colloq. II. p. 81. et Nierembergius, Hist. Nat. VIII. 1. p. 132.

[d] *Ctesias scribit*] In eo libro, quem de Indicis rebus conscripsit. Extat hæc ejus narratio multo prolixior apud Photium, in Bibl. cod. 72. pag. 150. qui eam mendaciis refertissimam putat. Hac porro forma loquendi, *prodente se*, intelligitur hunc eorum hominum numerum fuisse, quo tempore Ctesias hæc commentaretur.

[e] *Et in quadam gente*] Solinus loc. cit. ex Ctesia. Ctesiæ ipsius verba Photius recitat loc. cit. p. 156. fabulisque accenset.

genitosque confestim canescere. Item hominum genus,[29] qui Monocoli[f] vocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum: eosdemque Sciapodas[30][g] vocari, quod in majori æstu humi jacentes resupini, umbra se pedum protegant: non longe eos a Troglodytis abesse. Rursusque ab his occidentem versus, quosdam sine cervice oculos in humeris[h] habentes.

Sunt et Satyri Subsolanis[i] Indorum montibus (Catharcludorum[31][j] dicitur regio) pernicissimum[32] animal: cum quadrupedes, tum recte currentes, humana effigie, propter velocitatem, nisi senes[k] aut ægri, non capiuntur. Choro-

29 *Idem h. genus* Tolet. et Chiffl. Mox, pro *Monocoli*, quod exhibent codd. Harduini, Dalec. Chiffl. et Turneb. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Monosceli* legitur in edd. vett. et Gronov. Paulo post, *miræ p. assultim* Sabellicus.—30 Ita Steph. et Philost. *eosdem Sciapodis* Chiffl. *eosdemque Sciopodas* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, *eos Troglodytis*, omissa præpositione, Turneb.—31 *Catardudorum*, codd. Laet, et Chiffl. *Cartadulorum* Gronov. et al. ante Harduinum.—32 'Sic optime Reg. 2. et Editio princeps. In Reg. 1. et edd. recentt. *perniciosum*.' Brotier. *perniciosissimum* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Mox, *tanquam quadrupedes* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; Dalecampius legit: *tum ut quadrupedes: tum ut recti.* Gronovius: *tum quadrupedes, &c.* Paulo post, Vet. Dalec. *effigie, ut propter,*

NOTÆ

[f] *Monocoli*] Ἀπὸ τοῦ μόνου κώλου, *ab unico crure.* Vide Notas et Emend. num. 14. E Græcorum mendaciis sunt isti Monopodes, Sciapodesque.

[g] *Sciapodas*] Σκιάποδες Tzetzæ, Suidæ, Stephano, Hesychio. Στεγανόποδες eidem Tzetzæ, Chiliad. VII. vs. 766. ex Apollodoro, qui eos fabulosis historiis annumerat, uti et ἀστόμους, et ὀπισθοδακτύλους, et ἱμαντόποδας, et ἱμαντοσκελεῖς. Ctesiæ verba ex Periplo Asiæ recitat Harpocration verbo Σκιάποδες, pag. 270.

[h] *Oculos in humeris*] Solinus loc. cit. pag. 80. et Gellius IX. 4. p. 465. Sunt qui hæc in uno monstro aliquo singulari vera esse posse fateantur: in gente aliqua universa negent. Grotius tamen de Reb. Belg. lib. IV. pag. 239. de hoc hominum genere agens: 'Quod certiore testimonio firmatur,' inquit, 'capite truncos homines, qui vultus in pectore gerant, esse, aut colli brevitate erectisque humeris tales videri, haud pertinaciter refellam: satis gnarus, ut alibi ignium intemperie, ita vi frigoris nimia peccare naturam.' Vide et Majolum, colloq. II. pag. 30. et eum Augustini locum, quem extremo hoc cap. allaturi sumus.

[i] *Subsolanis*] Ad Subsolanum seu æquinoctialem ortum obversis. De his Satyris dicemus obiter in Notis et Emend. num. 15.

[j] *Catharcludorum*] Ita Reg. 1. 2. et Paris. *Catardudorum*, Colb. 1. 2. et Chiffl. *Cartadulorum*, editi.

[k] *Nisi senes*] Hæc pariter Ælian. Hist. Anim. XVI. 21.

mandarum [33] [l] gentem vocat Tauron, sylvestrem, sine voce, stridoris horrendi,[m] hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ, viris plantas esse cubitales: fœminis [34] adeo parvas, ut Struthopodes [n] appellentur.

Megasthenes [o] gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari Scyritas.[35] [p] Ad extremos [q] fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lanugine,[r] halitu tantum viventem et odore quem naribus trahant. Nullum illis [s] cibum, nullumque potum: tantum radicum [36] florumque varios odores et sylvestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: graviore paulo odore haud difficulter exanimari.

Supra hos extrema in parte montium Trispithami,[t] Pyg-

&c. non capiantur: codd. ejusdem Dalec. *effigie. Propter, &c.*—33 *Choraneorum* Vet. Dalec.—34 Chiffl. *feminas.*—35 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Syrictas* Gronov. et al. ante Harduinum. Cod. Dalec. *modo, Loripedes vocari Syristas ad, &c. Gangis, Astomorum.*—36 Tolet. *radicum tantum.* Paulo

NOTÆ

[l] *Choromandarum*] Vide Notas et Emend. num. 16.

[m] *Stridoris horrendi*] Solin. cap. 52. pag. 80.

[n] *Struthopodes*] Ἀπὸ τοῦ ποδὸς καὶ τοῦ στρουθοῦ, quod *pes* haud major iis quam *passeri*, vel, ut volunt alii, quam *struthioni*, videretur.

[o] *Megasthenes*] Hunc Strabo pariter lib. II. pag. 70. laudat auctorem, sed ita ut fidem ei derogandam censeat: qui ἐνωτοκοίτας, *in auribus cubantes:* ἀστόμους καὶ ἄῤῥινας, *ore naribusque carentes:* μονοφθάλμους, *unoculos:* μακροσκελεῖς, *longipedes:* ὀπισθοδακτύλους, *aversis præditos digitis*, aliasque ejusmodi nugas venditarit: ac Pygmæorum τρισπιθάμων fabulam Homericam instaurarit, et amplificarit.

[p] *Scyritas*] Vide Notas et Emend. num. 17.

[q] *Ad extremos*] Hæc Solinus cap. 52. p. 80. Astomorum iconem exhibet Aldrov. de Monstris, pag. 6.

[r] *Frondium lanugine*] Hoc est, vestibus e frondium lanugine contextis, quemadmodum uberius explicatum est VI. 20. Ridicule Gellius, aut obscure admodum est locutus, cum de his agens, 'corporibus hirtis esse' dixit, 'avium ritu plumantibus:' nisi de veste plumanti serica intelligas.

[s] *Nullum illis*] Solinus loc. cit. Hæc ego fabulosa arbitror: etsi odore aliquanto tempore produci vitam posse, Medicorum filii asseverant. In fabulis quoque Strabo annumerat, lib. XV. p. 711.

[t] *Trispithami*] Vide Notas et Emend.

mæique[37] narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, salubri cœlo, semperque vernante,[38] montibus ab Aquilone oppositis: quos a gruibus infestari Homerus quoque[u] prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumque dorsis, armatos sagittis veris tempore universo agmine ad mare descendere, et ova pullosque earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisque[39] et ovorum putaminibus construi. Aristoteles[v] in cavernis vivere Pygmæos tradit: cetera de his, ut reliqui.

Cyrnos Indorum genus[40] Isigonus annis centenis quadragenis vivere. Item[41] Æthiopas[w] Macrobios et Seras

post in eodem cod. et Chiffl. non leguntur voces, *paulo odere.*—37 Sic codd. Harduini; sic quoque Turnebus ex veteri codice; item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. 'Alii sunt et Pentaspithami Megastheni apud Strab. lib. xv. ubi hæc narrantur omnia.' *Dalec.* *Spithamæi Pygmæique* margo edd. Dalec. et Gronov. *Spithami Pygmæique* Chiffl. *Spithamæi Pygmæi* edd. vett. et Gronov. 'Alii *Trispithamæi* etymi ratione.' *Laet.*—38 Codd. Dalec. et Chiffl. *super vernante.*—39 Chiffl. *pinnisque;* et mox in eodem, *putaminibus conserui;* Tolet. *putaminibus conseri.*—40 Vet. Dalec. *gentem.*—41 *Idem* margo edd. Dalec. et Gronov. Paulo post, ibidem: *nec visce-*

NOTÆ

num. 18. De Pygmæis vi. 35. Dodrantem porro vocat, novem ex asse uncias: ex pede qui 12. pollicibus constabat, pollices novem.

[u] *Homerus quoque*] Iliad. Γ. 6.

[v] *Aristoteles*] Hist. Anim. viii. 15. pag. 913.

[w] *Item Æthiopas*] Forte rectius *idem.*—'Aldrovandus, Hist. Serpent. p. 155. 'Nostra ætate,' inquit, 'in Italia caro viperina non in epularum lautitiis adhibetur, sed ob vitæ longitudinem.' De viperarum usu in cibis vide Plin. xxix. 38. Ad restituendam valetudinem usum esse Commodum Imperatorem, testis est, ut quidem conjicimus, nummus insignis ex ære magno in Museo nostro: M. COMMODVS ANT. P. FELIX AVG. BRIT. P. P. Capite laureato, vultu barbato, ore valetudinem ægram et languorem testante. .)(. IOVI IVVENI. P. M. TR. P. XIII. IMP. VIII. COS. V. DES. VI. S. C. Jupiter stat, fulmen dextra tenens, hastam sinistra: ad pedes, Aquila Romana, Imperii et Augusti symbolum. Nos olim alios secuti, Jovem Juvenem appellari Commodum in hoc titulo diximus, falso; cum ageret tricesimum quintum, Imperii decimum. Sententia his literis comprehensa hæc videtur esse: 'IOvi VItali, In Valetudine Viperarum Esu Nutrienti Imperatorem.' Infirma valetudine fuisse Commodum supremis vitæ suæ annis, alii etiam nummi, nec pauci, testantur. Jupiter Vitalis, Natura

existimat, et qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec vestibus eorum noxia corpori [x] inesse animalia.

Onesicritus, quibus locis [42] Indiæ [y] umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinum, et binorum palmorum [43] [z] existere, et vivere annos centum triginta, nec senescere, sed, ut medio ævo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas [44] [a] appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his, quæ appelletur [45] Pandore,[b] in convallibus sitam, annos ducenos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra [46] alios, quadragenos non excedere annos, junctos Macrobiis, quorum fœminæ semel pariant: idque et Agatharchides tradit. Præterea locustis eos [c] ali, et esse pernices. Mandorum [47] [d] nomen iis dedit Clitarchus, et Megasthenes, trecentosque eorum vicos annumerat.[48] Fœminas septimo ætatis anno parere, senectam quadragesimo accidere.[49]

ribus eorum noxia, &c.—42 Ita ex codd. emend. Harduinus; ita quoque Chiffl. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quibus in locis* Gronov. et edd. vett. —43 Chiffl. *et binarum palmarum.*—44 *Gymnectas* Chiffl. et Vet. Dalec.—45 Ita codd. Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *appellatur* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox pro *Pandore,* Vet. Dalec. *Panaore,* codd. ap. Laet, et Chiffl. *Pandere;* Reg. Hard. 1. *Pandare.*—46 *E contra* cod. Dalec. Mox, *canos* pro *annos* Chiffl.—47 Ita codd. Harduini et Laet, item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Meandorum* Chiffl. et al. ap. Laet. *Mandrorum* Gronov. et edd. vett.—48 Codd. Dalec. *annumerant.*—49 Ita codd. Harduini et Chiffl. *accidere* etiam cod. Dalec. *quadragesimo anno accedere* Gronov. et al.

NOTÆ

est vitæ tutatrix et altrix, restitutrixque juventæ.' *Ed. sec.*

[x] *Noxia corpori*] Pediculos.

[y] *Quibus locis Indiæ*] Vide quæ diximus II. 75.

[z] *Cubitorum quinum, et binorum palmorum*] Mss. *binarum palmarum.* Palmus quaternos digitos habet, cubitus palmos senos. Vide Herod. lib. II. n. 149. pag. 148.

[a] *Gymnetas*] Codd. Mss. *Gymnestas:* Græco vocabulo, corporis exercitationem significante: Vel Γυμνῆτας potius, quod nudi incederent, ut ait Strabo lib. XV. pag. 719. Fuere præter istos et alii Gymnetæ, inter Æthiopas, ut diximus VI. 35.

[b] *Pandore*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. *Pandare.* Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. *Pandere.* Pandas gentem esse solam Indorum regnatam fœminis, dictum est VI. 23.

[c] *Locustis eos*] De his dictum est VI. 35. ubi de Æthiopia.

[d] *Mandorum*] Vide Notas et Emend. num. 19.

Artemidorus, in Tabrobana insula longissimam vitam sine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorum quosdam cum feris coire, mixtosque et semiferos esse partus. In Calingis [50] [e] ejusdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octavum vitæ annum non excedere. Et alibi [f] cauda villosa homines nasci pernicitatis eximiæ, alios auribus [g] totos contegi. Oritas [51] [h] ab Indis Arbis fluvius [i] disterminat. Hi nullum [52] alium cibum novere, quam piscium, quos unguibus dissectos Sole torreant: atque ita panem [j] ex his faciunt, ut refert Clitarchus, Troglodytas [k] super Æthiopiam velociores esse equis,[53] Pergamenus Crates. Item Æthiopas [54] [l] octona cubita longitudine excedere: Syrbotas vocari gentem eam.

Nomadum [m] Æthiopum, secundum flumen Astragum [55] [n]

ante Harduinum.—50 *In Colingis* Chiffl.—51 *Soritas* codd. Laet, Dalec. et Chiffl. et Vet. Dalec.—52 *Hinc ullum* Chiffl. *Ii nullum* Gronov. et vulgg. ante Harduinum.—53 Codd. Dalec. *equis esse*.—54 *Idem Æthiopas* margo edd. Dalec. et Gronov.—55 Ita codd. Harduini, Laet, et Chiffl. item edd.

NOTÆ

[e] *In Calingis*] Indiæ populis ad Gangis ripam, quæ spectat occasum. Refert eadem Solinus cap. 52. pag. 80.

[f] *Et alibi*] De Anglicana gente caudata, aliisque similibus, vide Majol. Colloq. II. pag. 85.

[g] *Alios auribus*] De his diximus IV. 27. Sumta hæc sunt ex Ctesia, cujus excerpta extant apud Photium in Bibl. cod. 72. pag. 157. 'Ενωτοκοίτας vocat Strabo lib. XV. pag. 711. Nec recentiores desunt, qui se homines ejuscemodi vidisse confirment, quos Majolus laudat, Colloq. II. pag. 38.

[h] *Oritas*] Vide Notas et Emend. num. 20.

[i] *Arbis fluvius*] Sive Cophes, ut diximus VI. 25.

[j] *Atque ita panem*] Furnerius Hydrogr. IV. 25. pag. 180. auctor est hodieque esse gentes plurimas, versus septemtrionem, aliasque in America positas, quæ pane ex dissectis piscibus atque in pollinem deinde contusis confecto vivant: quod imbecillo nimium in his regionibus Solis calore, maturitatem assequi frumenta nequeunt.

[k] *Troglodytas*] De his dictum est sup. lib. cap. 34. 'Ωκύποδας, ἵππων μᾶλλον ἀπιόντας, appellat Strabo lib. XV. pag. 711.

[l] *Item Æthiopas*] Rectius *idem*, ut supra monuimus. Hæc Solinus pariter refert cap. 30. pag. 55. Sed furtum dissimulat, cum pro cubitis octonis, pedes duodecim longitudine excedere gentem eam scribit. De Syrbotis vero octicubitalibus, actum est VI. 35.

[m] *Nomadum*] Vide Notas et Emend. num. 21.

[n] *Astragum*] Vide Notas et Emend. num. 22.

ad septemtrionem vergentium, gens Menisminorum[56] [o] appellata, abest ab oceano dierum itinere viginti, animalium, quæ Cynocephalos vocamus, lacte vivit, quorum armenta pascit maribus interemtis, præterquam sobolis causa.[57] In Africæ solitudinibus hominum species obviæ subinde fiunt, momentoque evanescunt. Hæc atque talia [p] ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula[58] quidem, quæ facit in dies, ac prope horas, quis enumerare valeat? ad detegendam ejus potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in homine pauca.

III. (III.) Tergeminos [a] nasci certum est, Horatiorum [b]

Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Astrapum* cod. Dalec. *Astapum* Gronov. et edd. vett. Mox, *vergentem* Vet. Dalec.—56 *Medimnorum* Vet. Dalec. *Mænismorum* Chiffl. Paulo post, *quas C. vocavimus.*—57 Cod. Dalec. *præter sobolis causam.*—58 *Et singulis* Chiffl.

NOTÆ

[o] *Menisminorum*] Ita omnes, quos vidi, codices. Cave putes *Medimnos* legi hic oportere, quorum mentio est VI. 35. Hi enim Nomadum Æthiopum vicini, non ipsi Nomades esse dicuntur.

[p] *Hæc atque talia*] De monstris hujusmodi sapienter pronuntiat August. de Civit. XVI. 8. 'Non nobis videri absurdum debet, ut quemadmodum in singulis quibusque gentibus quædam monstra sunt hominum, ita in universo genere humano quædam monstra sint gentium. Quapropter, ut istam quæstionem pedetentim cauteque concludam, aut illa, quæ talia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt: aut si sunt, homines non sunt: aut ex Adam sunt, si homines sunt.' Vide locum integrum.

[a] *Tergeminos*] Τριδύμους, inquit Dionys. Halic. Antiq. Rom. lib. III. pag. 150. hoc est, tres uno partu editos: ut δίδυμοι sunt gemelli. Columella item mox laudandus.—'Quoniam tergemini nati sunt Horatii Curiatiique, et in nummis antiquis legitur, C. CVR. et TRIGE. qui nummi delineantur a Patino, in Famil. p. 97. n. 1. et 2. imprudenter in iisdem putarunt aliqui se pictam videre familiam Trigeminorum. Atqui profecto, quamvis tergemini nati sint Horatii, Curiatiique, non potuit propterea *Tergeminus* aut cognomen esse singulorum in una familia, aut Curiatiorum potius, quam Horatiorum, vel e converso. Patini nummus ex una parte caput Romæ Victricis exhibet: retro: TRIGE. In Regio simili, qui et apud Gorlæum extat p. 30. est TRIGE. .)(. Imperator in curru quadrijugo triumphali, scipionem sinistra Consularem tenet, cujus in apice Romana Aquila est, Imperii symbolum: a Victoria retro volitante coronatur Imperator. Sub quadrigis, C. CVR. in aliis C. CVR. F. 'Caius Curius filius,' Triumvir Monetalis, sed non Curiatius est. In-

Curiatiorumque exemplo: supra,[c] inter ostenta dicitur:[1] præterquam in Ægypto,[d] ubi fœtifer potu[e] Nilus amnis. Proxime,[f] supremis divi Augusti, Fausta quædam e plebe, Ostiæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem, quæ consecuta est, portendit haud dubie. Reperitur et in Peloponneso binos quater[2] [g] enixa, majoremque partem ex omni ejus vixisse partu. Et in Ægypto septenos uno utero[h] simul gigni auctor est Trogus.[i] Gignuntur[j] et utriusque

CAP. III. 1 Chiffl. *super, inter o. dicitur;* Vet. Dalec. *supra, i. e. adducitur;* Gronov. *supra, i. o. ducitur.* Mox, Gronov. edd. vett. et Harduin. 1. *Nilus. Annis proximis, supremis, &c.* Lectionem nostram exhibet Chiffl. probante Salmasio; item Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz.—2 Ita codd. omnes Harduini, Dalec. et Chiffl. item Regg. Brot. 1. 2. Editio princeps, Venett. Rom. Parm. Tarvis. Brix. al. antiq. cum Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *quinos*

NOTÆ

fra, Roma. Est hic TRIG. vel TRIGE id quod ipsa pictura paginæ alterius in his nummis admonet, 'Trajanus Imperator Germanicus.' Nihil certius aut simplicius. Vereor etiam ut *trigeminus* Latine dici possit pro *tergemino.*' Ed. sec.

[b] *Horatiorum*] De his videndus Livius lib. I. pag. 9. Columella de Re Rust. III. 8. pag. 97. 'Ægyptiis et Afris gemini partus familiares, ac pæne solennes sunt: sed et Italici generis esse natura voluit eximiæ fœcunditatis Albanas Curiatiæ familiæ trigeminorum matres.'

[c] *Supra*] Hoc est, supra eum numerum: si plures, quam tres, uno partu edantur in lucem, id inter ostenta narratur. Sic Mss. Editi, *ducitur.*

[d] *In Ægypto*] Columella loc. cit.

[e] *Fœtifer potu*] Solinus cap. 1. pag. 5. 'Cum fœtifero potu Nilus, non tantum terrarum, sed etiam hominum materna fœcundat arva.' Seneca Nat. Quæst. III. 25. pag. 873. 'Quorundam causa non potest reddi, quare aqua Nilotica fœcundiores fœminas faciat, adeo ut quarundam viscera longa sterilitate præclusa, ad conceptum relaxaverit,' &c.

[f] *Proxime* [*proximis*] Vide Notas et Emend. num. 23. Plinius ita locutus II. 106. 'Neronis Principis annis supremis,' &c.

[g] *Binos* [*quinos*] *quater*] Vide Notas et Emend. num. 24.

[h] *Uno utero*] Unica et simplici prægnatione. Hæc quoque Solinus ex Trogo cap. 1. p. 5. Paulus item JC. lib. V. Dig. tit. 4. 'Non leves auctores tradidere multas Ægypti uno utero septenos enixas.'

[i] *Auctor est Trogus*] Et Aristoteles quoque apud Strab. lib. XV. pag. 695. Sed mendosus forte est locus, neque ἑπτάδυμα, sed πεντάδυμα legendum: cum Aristoteles et Gener. Anim. IV. 4. et 5. et Hist. Anim. VII. 5. p. 822. quinque modo enixam referat: et Gellius X. 2. pag. 504. ex eodem affirmet, 'finem hunc esse multijugæ hominum partionis, neque plures unquam simul genitos compertum.' Quæ porro Albertus M. de Animal. IX. 2. 5. pag. 291. de prodigiosis partubus

sexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos[k] vocatos, et in prodigiis[l] habitos, nunc vero in deliciis.

Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas: inter quas legitur Eutychis,[3] [m] a XX. liberis rogo illata, Trallibus enixa XXX.[n] partus. Alcippe[o] elephantum, quanquam id inter[4] ostenta est. Namque et

quater Gronov. Harduin. 1. et al.—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Euthyce* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *Tralleis enixa* cod. Dalec. *Taxylis enixa* Chiffl.—4 *Alcippe e. quod et inter* cod. Dalec. et mox in eo-

NOTÆ

tradit, fabulis arbitror propiora. Quæ vero de Margarita, Comitis Hollandiæ filia, vulgo sunt jactata, peperisse scilicet uno partu 360. filios vivos, anno 1314. ea fictitia esse ex temporum collatione ostendit Petr. Scriverius in Antiq. Batav.

[j] *Gignuntur*] Hunc locum exscripsit ad verbum e Plinio Gellius IV. 9. pag. 467.

[k] *Androgynos*] Hoc est, homines qui utriusque sexus, virilis ac muliebris, τὰ αἰδοῖα habuerint: quibus etiam hermaphroditorum, a Mercurio et Venere, nomen est inditum: *Mercurius* enim Ἑρμῆς est, *Venus* Ἀφροδίτη. Referunt scilicet Astrologi androgynorum ortus causam, in certum quendam utriusque stellæ, Mercurii Venerisque, coitum: inde nomen. Negant autem in re Anatomica summi artifices ullum hominem esse posse, in quo sexus uterque perfectus sit: signa tantum sexus alterius, et inchoatas notas agnoverunt in iis quibus hujusmodi naturam geminam inesse existimatum sit: in viris quidem aliquam ἐν τῷ αἰδοίῳ rimam, sed illam quidem haud permeabilem, neque, ut Arist. loquitur, δίοδον τῷ αἰδοίῳ τοῦ ἄῤῥενος· in fœminis nympham ad tres interdum digitos productiorem solito, sed quæ flaccida foret, neque posset ἀκριβῶς τείνεσθαι ἐν ταῖς συνουσίαις. Vide Sennertum, tom. III. parte IX. cap. 13. pag. 607.

[l] *Et in prodigiis*] Vide Livium lib. XXVII. pag. 303. et 313. et lib. XXXI. pag. 371. Item Julium Obseq. cap. 56. p. 32.

[m] *Eutychis*] Ita R. 1. 2. Paris. et Solinus ipse, qui cap. 1. pag. 5. eadem referens, Eutychidem vocat. Errat tamen Solinus, qui mulierem ipsam putat exhibitam in theatro, cum id de sola effigie mulieris proditum ab aliis scriptoribus fuerit, atque adeo a Plinio ipso plane modo, cum ait in ornamentis theatri Pompeiani mirabiles fama positas esse effigies.

[n] *Enixa XXX.*] Totidem numerat et Tatianus, Orat. contra Gent. pag. 183. ubi hunc partum prodigiosum a Periclymeno statuario expressum fuisse scribit. Vidimus ætate nostra fœminam quatuor et XXX. partus enixam: sed vix duodecim in iis vitales.

[o] *Alcippe*] Vide Notas et Emend. num. 25. Collegit similes prodigiosos partus Joan. Schenckius Obs. Medic. lib. I. pag. 9. et 10. ac lib. IV. pag. 691.

serpentem[p] peperit inter initia Marsici[q] belli ancilla. Multiformes[5][r] pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocentaurum[s] in Thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu ejus allatum illi ex Ægypto[t] in melle[u] vidimus. Est inter exempla, in uterum protinus reversus infans Sagunti, quo anno ab Hannibale deleta est.

(IV.) Ex fœminis[v] mutari in mares,[w] non est fabulosum.

dem: *Marsici b. Achille.*—5 Chiffl. *et multiformes.*—6 C. *Licinio* Chiffl.—

NOTÆ

[p] *Namque et serpentem*] Julius Obseq. cap. 118. pag. 64. 'In Etruria, Clusii, mater familiæ vivum serpentem peperit,' &c.

[q] *Marsici*] Ante Marsicum bellum quæ ostenta visa sunt, ea collecta esse a Sisenna, scribit Cic. de Divin. lib. II. pag. 233. De hoc bello diximus II. 85.

[r] *Multiformes*] Vide Phlegontem de Rebus Mirab. cap. 20. et seqq.

[s] *Hippocentaurum*] Monstra hujuscemodi ex homine et equo conflata, merito negant ulla aut extitisse aliquando, aut vero esse posse, viri eruditi ex omni disciplina. Ex Medicis Galenus de Usu Part. III. 1. tom. IV. pag. 339. rem validis omnino argumentis conficit. E Philosophis, Cic. de Divin. lib. II. pag. 231. E Jureconsultis, Justinianus, tit. de Inutili Stipul. E poëtis denique ipsis, quibus tamen hæc maxime figmenta olim placuere, Lucret. V. 875. 'Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo Esse queat duplici natura, et corpore bino, Ex alienigenis membris compacta potestas,' &c. Tamen Divus Hieronymus in Vita S. Pauli primi Eremitæ, cap. 6. verine centauri aliquando extiterint, ambigit. In Juliæ Domnæ nummo, quem Seguinus edidit, et in Gallieni nummis, centauri et hippocentauri spectare effigiem est.

[t] *Ex Ægypto*] Vide Notas et Emend. num. 26.

[u] *In melle*] 'Mellis enim natura talis est,' ut dicetur XXII. 50. 'ut putrescere corpora non sinat.' Vide quæ ibi dicturi sumus.

[v] *Ex fœminis*] Hæc plane ad verbum exscripsit e Plinio Gellius IX. 4. pag. 466. usque ad eum locum: 'Editis geminis,' &c.

[w] *Mutari in mares*] Non contra, e maribus in fœminas: quoniam ab agnata cute, obducto τῷ αἰδοίῳ cum testibus, interdum editus infans, ut fœmina habeatur, usuvenit: donec in adolescentia, virilitatis munere, disrupta membrana illa, prodeat quod sub ea latuerat virile pudendum, appareatque. Contra vero exerto αἰδοίῳ qui in lucem genitus fuerit, ut unquam credatur fœmina, non posse fieri manifestum est. Nec reapse igitur mutantur in mares fœminæ, sed mutari, qua diximus ratione, videntur. Plura hujusmodi exempla reperies apud Hippocr. Epidem. lib. VI. Sennertum tom. III. parte IX. pag. 607. Schenckium Observ. lib. IV. et Martin. Del Rio Disquisit. Magic. Quæst. II. 22.

Invenimus in annalibus, P. Licinio[6] [x] Crasso, C. Cassio Longino coss. Casini [y] puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit, visum a se Argis Arescontem,[7] [z] cui nomen Arescusæ fuisset: nupsisse etiam, mox barbam et virilitatem [a] provenisse, uxoremque duxisse. Ejusdem sortis et Smyrnæ puerum [b] a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossicium [8] civem Thysdritanum.[c]

Editis geminis [d] raram esse, aut puerperæ, aut puerperio,

7 *Aristontem* codd. Dalec. et Chiffl.—8 *L. Consitium* Chiffl. Mox, *Tifaritanum: vivebatque cum proderent hæc. Editis, &c.* edd. antiq. et Long. ap. Dalec.

NOTÆ

[x] *P. Licinio*] Anno U. C. DLXXXIII. quo Consules nominantur a Livio, lib. XLII. pag. 538. P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Male ergo in Chiffl. cod. legitur *C. Licinio Crasso:* et apud Gellium, *Q. Licinio.*—'Verum in Mss. Plinii quos vidimus, et in vetustis editionibus, nullum huic Licinio prænomen est. In nummis certe Augustorum, qui primus e sua gente eo magistratu fungebatur, prænomen non ascribebat in titulis. Vespasianus, exempli gratia, qui primus e gente Vespasia Imperator fuit, caret prænomine. At ejusdem filius prænomen apponit, T. CÆSAR VESPASIANVS. Caret prænomine primus e gente Licinia Imperator Nerva: ex eadem gente Valerianus et Gallienus Publii prænomen gerunt. Et sic ceteri usque ad Diocletianum.' *Ed. sec.*

[y] *Casini*] Vide Notas et Emend. num. 27.

[z] *Arescontem*] Latine Placentem, sive Placidium, non incommode dixeris: est enim id ab ἀρέσκω, *placeo.*

[a] *Virilitatem*] Virilitas idem quod virilia et pudenda, Martialis lib. IX. 'Non puer avari sectus arte mangonis Virilitatis damna mœret ereptæ.'

[b] *Et Smyrnæ puerum*] Puellæ nomen Philotis fuit, teste Phlegonte de Rebus Mirabil. cap. 7. pag. 61. ubi rem accidisse narrat, Archonte Athenis Dionysodoro, Romæ Coss. D. Junio Silano Torquato, et Q. Haterio Antonino, hoc est, anno Neronis primo. Exempla similia haud pauca ibidem commemorat.

[c] *Thysdritanum*] De hoc oppido dictum est v. 4. Vide Notas et Emend. num. 28.

[d] *Editis geminis*] Acceptum hoc ex Arist. Generat. Anim. IV. 6. p. 1230. Cum geminos parit mulier, inquit, raro contingit, ut ipsa cum geminis utrisque servetur: persæpe enim accidit, ut altero ex geminis pereunte, alter tamen cum puerpera vivat. Quamobrem rectius fortasse legatur: *et puerperæ, et puerperio.* Quod si editis geminis raro vivere aut puerperam, aut puerperium voluit dicere, falsum id quotidianis deprehenditur experimentis.

præterquam alteri, vitam: si vero [e] utriusque sexus editi sint gemini, rariorem utrique salutem: fœminas gigni [9] [f] celerius, quam mares, sicuti celerius senescere: sæpius in utero [g] moveri mares, et in dextera [h] fere geri parte, in læva fœminas, constat.

IV. (V.) Ceteris [i] animantibus statum, et pariendi, et partus gerendi [1] [j] tempus est: homo toto anno, et incerto gig-

Tisdritanum Gronov. et al. ante Harduinum.—9 Alii malint *gignere*. Mox, Gronov. *sicut celerius, &c.*

CAP. IV. 1 Codd. et Vet. Dalec. *egerendi*.—2 Chiffl. *ad initia undecimi*.—

NOTÆ

[e] *Si vero*] Arist. loc. cit. et Hist. Anim. VII. 5. pag. 822. ac denique cap. 10. Problem. 30. pag. 727. 'Hujus causa est,' inquit Albertus M. de Animal. tract. 1. lib. I. cap. 5. pag. 291. 'delicatio complexionis humanæ,' &c. Tamen D. August. de Civit. Dei v. 6. 'Novimus,' inquit, 'geminos diversi sexus: ambo adhuc vivunt, ambo ætate vigent adhuc .... Ille in officio Comitis militat, et a sua domo pæne semper peregrinatur: illa de solo patrio, et de rure proprio non recedit.... ille conjugatus, illa virgo sacra est,' &c.

[f] *Fœminas gigni*] Hoc est, crescere, perfici, vigere, adolescere. Tardius enim formari, perficique in utero, aut ex eo prodire fœminas, quam mares, tum experientia constat, tum vero Philosophus aperte prodit, Hist. Anim. VI. 22. pag. 752. et VII. 3. pag. 812. At illud hoc loco Plinius docet, quod Albertus M. loc. cit. cap. 3. pag. 289. 'Postquam,' inquit, 'natæ sunt fœminæ, citius crescunt et maturantur, quam masculi, eo quod, &c. .... Et hæc est etiam causa, quod citius vetulæ efficiuntur fœminæ, quam viri,' &c. Ex eodem uterque fonte hausit, ex Aristotele nimirum, tum locis proxime citatis, tum Gener. Anim. IV. 6. pag. 1230. Ἐξελθόντων δὲ, πάντα πρότερον ἐπιτελεῖται, οἷον ἥβη, καὶ ἀκμὴ, καὶ γῆρας τοῖς θήλεσιν, ἢ τοῖς ἄῤῥεσιν. *Ubi in lucem venerint, celerius fœminæ, quam mares, perficiuntur: nam et pubes, et vigor, et senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Vide Notas et Emend. num. 29.

[g] *Sæpius in utero*] Ex Arist. Hist. Anim. VII. 3. pag. 810. Galenus quoque, multis in locis, inter maris concepti signa, frequentes ac validas fœtus ipsius motiones enumerat.

[h] *Et in dextera*] Hoc totidem verbis Hippocr. Aphorism. v. 48. Ἔμβρυα, τὰ μὲν ἄῤῥενα, ἐν τοῖς δεξιοῖσι· τὰ δὲ θήλεα, ἐν τοῖσιν ἀριστέροις μᾶλλον. Id ita plerumque evenire animadvertit etiam Philosophus Hist. Anim. VII. 3. p. 810. ex quo Plinius accepit.

[i] *Ceteris*] Accepta hæc ex Arist. Hist. Anim. VII. 4. pag. 818. Certo, inquit Plinius, anni tempore, fœtus suos edunt, eodemque temporis spatio gestant in utero cetera omnino animalia: homini tantum incertum est nascendi tempus, ut qui toto nascatur anno: incerta item in utero mora, cum alius septimo mense, octavo alius, quidam nec ante undecimi initia prodeat.

[j] *Partus gerendi*] Hoc est, fœtus gestandi: τοῦ τόκου, dixit Philosophus.

nitur spatio. Alius septimo mense, alius octavo, et usque ad initia decimi [2] [k] undecimique. Ante septimum [l] mensem haud unquam vitalis est. Septimo non nisi pridie posterove plenilunii die, aut interlunio concepti nascuntur. Tralatitium [3] [m] in Ægypto est et octavo gigni. Jam quidem et in Italia [n] tales partus esse vitales, contra priscorum [o] opiniones. Variant hæc [p] pluribus modis. Vestilia C. Herdicii, [4] [q] ac postea Pomponii, atque Orfiti [r] clarissimorum civium conjux, ex his quatuor partus enixa, septimo semper [s] mense, genuit Suillium [t] Rufum undecimo, Corbulo-

3 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *translatitium* Gronov. et al. Paulo post, codd. Dalec. et Vet. ejusdem: *vitales. Contra, &c. variant hæc, &c.*—4 *C. Lili* margo edd. Dalec. et Gronov. Paulo post, Chiffl. *enixa septimo semper mense;* Gronov. et al. ante Harduin. *Sempronium septimo mense genuit.* Pint. ex Ms. et Ant. c. 3. 7. hist. *enixa semper septimo mense genuit: Suillium*

NOTÆ

[k] *Ad initia decimi*] Vide Notas et Emend. num. 30.

[l] *Ante septimum*] Arist. loc. cit. pag. 819. et Plutarch. de Placitis Philos. v. 18. p. 907. Soranus Ephes. cap. 17. aliique.

[m] *Tralatitium*] Ita vett. codd. non *translatitium.* Hoc est, vulgare, commune. Accepta hæc rursum ex Arist. loc. cit.

[n] *Jam quidem et in Italia*] Pluribus id exemplis recentioris ævi stabilitum vide apud Joan. Schenck. Obs. Medic. lib. IV. pag. 639.

[o] *Contra priscorum*] Hippocratis nimirum de Carnibus, cap. 8. pag. 309. tom. v. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον, οὐδὲν βιοῖ πώποτε. Et aliorum, qui Epicharmum secuti sunt, ut scribit Censorinus, cap. 7.

[p] *Variant hæc*] Neque vero vel in eadem muliere statum idem certumque pariendi tempus: sed sæpe diversum. Argumento est Vestilia, &c.

[q] *C. Herdicii*] Ita Romana anni 1470. Parmensis anni 1476. et aliæ editiones vetustæ. In Mss. Reg. 1. Paris. Colb. 1. 2. *C. Diti.* Forte C. vel Cn. Didius Geta is fuit, de quo Dio in Claudio lib. LX. pag. 670. qui post Suetonium Paulinum Mauros subegit. Belle certe tempora congruunt.

[r] *Orfiti*] Orfitum reperio Consulatum gessisse, cum Claudio Imp. anno U. C. 804.

[s] *Septimo semper*] Vide Notas et Emend. num. 31.

[t] *Suillium*] Is est M. Suilius Rufus, qui cum C. Antistio Consulatum gessit, Claudii principatus anno decimo. De his Coss. Tacitus Annal. XII. pag. 178. Onuphrii Fasti M. Servilium Rufum perperam vocant. Hunc Corbulonis fratrem laudat Dio lib. LXIII. pag. 722. dum eos recenset, quos Nero jussit interfici: Τοῦ δὲ δὴ Κορβούλωνος, καὶ Σουλπικίων, καὶ Σκριβωνίων, Ῥούφου τε καὶ Πρόκλου, μνημονεύσω, τούτων μὲν, ὅτι ἀδελφοί τε, καὶ ἡλικιῶται, κ. τ. λ. Ex Pomponio natum hunc suspicamur: fuit enim in Pomponia gente Ruforum familia et cognomen.

nem[5][u] septimo, utrumque consulem: postea Cæsoniam[v] Caii principis conjugem, octavo. In quo mensium[w] numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor:[*] gravidis[x] autem, quarto et octavo mense, letalesque in iis abortus. Masurius[6][y] auctor est, L. Papirium prætorem, secundo hærede lege agente,[z] bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus[7][a] diceret tulisse: quoniam nullum certum[b] tempus pariendi statum videretur.[c]

V. (VI.) A conceptu[d] decimo die,[e] dolores capitis, ocu-

[*] *Octavo mense geniti, per totos quadraginta a suo natali dies morbo conflictantur.*

vero Rufum, &c. octavo, iniquo mensium numero, genitis infra.—5 Chiffl. a Corbulone. Paulo post, Vet. Dalec. *labor gravidis. Quarto autem et o. mense letalis in iis, &c.*—6 *Massurius* Gronov.—7 Cod. Dalec. *sedecim mensibus.* Paulo post, Gronov. et al. ante Harduinum: *tempus p. statutum.*

NOTÆ

[u] *Corbulonem*] Neronis ducem, de quo VI. 8. Consulatum gessit honorarium, sex posterioribus anni mensibus, cum Caio Caligula Imp. repudiato L. Apronio, qui tamen in Fastis notatur. Vide Dionem lib. LIX. pag. 651.

[v] *Cæsoniam*] Μιλωνία Καισωνία Dioni appellata lib. LIX. pag. 658. quæ Caio Caligulæ nupsit, ut ibi prolixius narratur. Vide Suetonium quoque, in Caligula, cap. 25.

[w] *In quo mensium*] Vide Notas et Emend. num. 32. De fœtuum quorumvis periculo circa XL. diem, consentiunt Censorinus cap. 11. Celsus II. 1. Hippocr. de septimestri partu, et Aphorism. 28. Arist. Hist. Anim. VII. 3. pag. 811. quem nunc Plinius, ut alias, ferme transcribit.

[x] *Gravidis*] Prægnantes quarto et octavo mense plerumque infestantur: fœtus corrumpuntur, abortuque excidunt. Arist. loc. cit. pag. 820.

[y] *Masurius*] Hunc Plinii locum integrum ad verbum Gellius transcripsit III. 16. pag. 260.

[z] *Lege agente*] Cum ex lege is ageret a Decemviris lata, de qua in Notis et Emend. num. 30.

[a] *XIII. mensibus*] Ita Gellius loc. cit. Qui *sedecim* legunt, tum Gellii et Mss. auctoritate refelluntur, tum vero Indice ipso, in quo hujus loci lemma seu titulus ita exprimitur: 'Pariendi tempora perillustria: Exempla a mensibus VII. ad XIII.' Sunt exempla partus mense decimoquinto, etiam et vicesimo tertio, etiam post biennium editi; atque adeo serius, apud Jos. Schenck. Observ. Medic. lib. IV. pag. 640.

[b] *Nullum certum*] Vide Notas et Emend. num. 30.

[c] *Statum videretur*] Ita Reg. 1. et 2. Gellius loc. cit. *Statum ei videretur.* Alii *Statutum* legunt. Hæc porro opinio Papirii a Jureconsultis merito rejecta est: valet enim pertinetque ad reddendas successiones incertas, et impudicitiæ fræna laxat.

[d] *A conceptu*] Hæc deinceps toti-

lorum vertigines tenebræque,[f] fastidium in cibis, redundatio[g] stomachi,[1] indices sunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, et facilior partus:[h] motus in utero[i] quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu: ingestabile onus, crurum et inguinis levis[2] [j] tumor. Primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimum languoris[3] [k] in utroque sexu, capillum germinante[l] partu,[m] et in plenilunio: quod tempus[n] editos quoque infantes præcipue infestat.

CAP. V. 1 Tolet. et Vet. Dalec. *redundantia stomachi.*—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *inguinis lævi* Tolet. et Salmas. *inguinum levis* Gronov. et al. ante Harduinum.—3 Cod. Dalec. *laboris.* Mox, *capillo germinante partus* margo edd. Dalec. Elz. et Gronov. Paulo post, pro *inces-*

NOTÆ

dem ferme verbis ex Arist. Hist. Anim. VII. 4. pag. 814. et seq. Plinius transcripsit: ex Plinio Solinus cap. 1. pag. 6.

[e] *Decimo die*] Aliis aliquando serius, inquit Arist. loc. cit.

[f] *Tenebræ*] Obtenebrato visu, *σκότοι πρὸ τῶν ὀμμάτων*, inquit Arist.

[g] *Redundatio*] Nausea, vomitusque.

[h] *Facilior partus*] Facilius pariunt marem, quam fœminam, prægnantes. *Ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν αἱ ἄῤῥενα κύουσαι*, inquit Arist. loc. cit. *facilius expediuntur, quæ marem gerunt.* Ad colorem quod attinet, Aristotele prior Hippocrates Aphorism. v. 29. *Γύνη, ἣν μὲν ἄῤῥεν κύει, εὔχρους ἐστίν· ἣν δὲ θῆλυ, δύσχρους, Mulier, si marem concepit, colorata est: si fœminam, decolor.* Barbare Solinus, ut assolet, pag. 6. 'Proniorem partitudinem uteri' dixit.

[i] *Motus in utero*] Hoc pariter motus discrimen agnoscit Philosophus masculam inter, fœmellamque prolem: ut illa quadragesimo, hæc nonagesimo die sentiatur, Hist. Anim. VII. 3. pag. 810.

[j] *Et inguinis levis*] Vide Notas et Emend. num. 33.

[k] *Languoris*] Solinus cap. 1. pag. 7. 'In utroque sexu,' inquit, 'cum capilli germinant, incommodum majus est.' *Ἄσην* Aristoteles vocat, loc. cit. cap. 4. hoc est, *languorem*, animique molestiam, quo nos hominum rerumque satietas tenet.

[l] *Germinante*] Cum fœtui incipiunt oriri pili, *ὅταν ἄρχωνται τὰ παιδία τρίχας ποιεῖν*, inquit Arist. loc. cit.

[m] *Partu*] Partum dixit, non pro prole tantum, sed et pro fœtu nondum edito, *ἀντὶ τοῦ κυήματος.* Ita cap. 13. 'Alere partum' dixit, hoc est, fœtum, seu prolem. Et x. 83. 'Partus duodeni,' ubi Aristoteles *σκυλάκια, catuli, fœtus.* Virgil. Æneid. VII. 'Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter.' Et Lucr. lib. IV. 'Et multæ steriles hymenæis ante fuerunt Pluribus, et nactæ post sunt tamen unde puellos Suscipere, et partu possent ditescere dulci.' Dig. de Ventr. Inspiciend. lib. I. §. Ex hoc rescripto: 'Partus enim antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum.' Plinius ipse, II. 52. 'Marcia princeps Romanarum icta fulmine gravida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum vixit.'

[n] *Quod tempus*] Solinus loc. cit. et

Adeoque incessus,[o] atque omne, quicquid dici potest, in gravida refert: ut salsioribus[p] cibis usæ, carentem unguiculis partum[4] edant: et, si respiravere,[q] difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu lethalis est:[r] sicut sternuisse[5] [s] a coitu, abortivum.

(VII.) Miseret atque etiam pudet æstimantem quam sit frivola animalium superbissimi origo, cum plerumque[t] abortus causa fiat odor a lucernarum extinctu.[6] His principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, et te ne alumnum quidem ejus existimas, sed partum: tu tamen cujus semper tinctoria[u] est mens,[a] [7] tu qui te Deum

[a] *Cruentus est animus.*

sus, Salmas. *inesus.*—4 Cod. Dalec. *carentes ungulis partus.* Mox, *et si suspiravere* Vet. Dalec. et Sabellicus.—5 Cod. Dalec. *sternutasse.*—6 Tolet. *plerisque abortus causa odor e lucernarum fiat extinctu.*—7 Ita codd. Harduini et

NOTÆ

Arist. Hist. Anim. VII. 15. pag. 849. At Solinus id tempus non 'præcipue' modo, sed 'semper' infestare pueros dixit.

[o] *Adeoque incessus*] Vide Notas et Emend. num. 34.

[p] *Ut salsioribus*] Ex Arist. Hist. Anim. VII. 5. pag. 825. accepere Plinius, et Alb. M. de Anim. lib. IX. tract. I. cap. 5. pag. 292. Ex Plinio Solinus cap. 1. pag. 7.

[q] *Si respiravere*] Si spiritum continere non possint, sed urgente eo nimium, respirarint, inquit Arist. Hist. Anim. VII. 11. pag. 848. *δυστοκοῦσι δὲ μᾶλλον, καὶ ἐὰν μεταξὺ ἀποπνεύσωσιν, ἀποβιαζόμεναι τῷ πνεύματι.* Solinus loc. cit. 'Enitenti spiritum continere, plurimum congruit: quandoquidem lethali mora oscitatio suspendit puerperia.'

[r] *Lethalis est*] Quia lapsas defectasque vires ostendit oscitatio, quibus integris ad enitendum opus est: oscitatione vires flaccescunt. Gellius III. 16. pag. 260. Plinii verba referens, 'oscitatio,' inquit, 'in nixu,' &c.

[s] *Sicut sternuisse*] Solinus cap. 1. pag. 6. 'Ante omnia sobolem cogitantibus sternutatio cavenda post coitum: ne prius semen excutiat impulsus repentinus, quam penetralibus matricis se insinuet paternus humor.'

[t] *Cum plerumque*] 'Abortum facit equa fœta,' inquit Arist. Hist. Anim. VIII. 29. pag. 973. 'lucernæ odore: id quod prægnantibus quoque mulieribus nonnullis usuvenit:' *συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ γυναιξὶν ἐνίοις κυούσαις.* Ita etiam Alb. M. de Anim. lib. VII. tract. III. cap. 2. pag. 238. et Ælian. Hist. Anim. IX. 54. ex Arist. uterque. Item Porphyrius de Abstinen. lib. III. pag. 109.

[u] *Tinctoria*] Cruenta, seu crudelitatem anhelans. Vide Notas et

credis, aliquo successu tumens, tanti perire [8] [v] potuisti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam, ut Anacreon [w] poëta, acino uvæ passæ: ut Fabius senator prætor,[x] in lactis haustu uno pilo [9] strangulatus. Is demum profecto vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

VI. (VIII.) In pedes procedere [1] [a] nascentem, contra naturam est: quo argumento [b] eos appellavere Agrippas, ut ægre partos:[c] qualiter M. Agrippam ferunt genitum, unico prope felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque adversa pedum valetudine,

Chiffl. ita quoque Turneb. Advers. XXIV. 42. Salmas. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tu cujus semper in victoria est mens* Gronov. et al. ante Harduinum.—8 Vet. Dalec. *tanti tamen perire;* cod. ejusdem, *tanti tam perire.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *atqui etiam.*—9 Tolet. et al. ap. Laet, *poto in lactis haustu uno pilo:* Mox, Chiffl. *strangittatus.*

CAP. VI. 1 *In pedes procidere* Tolet. et Chiffl. Mox, *ex quo argumento* codd.

NOTÆ

Emend. num. 35.

[v] *Tanti perire*] In R. 1. et 2. *tante perire.* Certe *tanto* mallem, et mox *minori*, quam *minoris.* Tanto, hoc est, tantula re, cujusmodi est lucernæ extinctæ fumus.

[w] *Anacreon*] Val. Max. IX. 12. pag. 456. 'Sicut Anacreonti quoque, quamvis statum humanæ vitæ supergresso, quem uvæ passæ succo tenues et exiles virium reliquias foventem, unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumsit.'

[x] *Senator prætor*] Hoc est, Senatorii ordinis vir strangulatus est pilo uno in haustu lactis, Præturam cum exerceret. Vide Notas et Emend. num. 36.

[a] *In pedes procedere*] Hæc Solinus quoque iisdem verbis cap. 1. p. 7. Vide Notas et Emend. num. 37. Porro de recti partus ritu dicemus X. 84. ex Aristotele. In pedes nascentem procedere, aut fœtui fere, aut puerperæ, aut utrique pariter, exitiosum esse docet Hippocrates de Morb. Mul. lib. I. 50. pag. 448.

[b] *Quo argumento*] Hæc de M. Agrippæ nomine et ortu, Solinus loc. cit. et Gellius VI. 16. pag. 907.—'Hic ab ægritudine et pedibus dictum Agrippam refert: haud aliter fere ac de Œdipo Seneca: 'Tumore nactus nomen ac vitio pedum.'' *Ed. sec.*

[c] *Ut ægre partos*] Sensit id quoque Nonius, cap. ult. n. 2. ab ægritudine partus confictum vocabulum esse: 'Agrippæ,' inquit, 'qui cum labore matris educuntur, hoc est, per pedes contra naturam, non per caput: quasi ab ægro partu.' Sed vetustius multo illud nomen videtur, et inter mere Græca a Sosipatro recensetur: est enim ἀπὸ τοῦ ἀγρεῖν, *venari, captare*, et ἵππος, *equus.* Ægritudo partus fortasse occasio fuit, cur hoc nomen præ ceteris M. Agrippæ attribueretur, ob affinitatem morbi, vocisque.

misera juventa, exercito ævo inter arma mortesque, ad noxia successu,[d] infelici terris stirpe omni,[*] sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Caium[2 e] et Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea brevitate ævi, quinquagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum conjugis,[f] socerique[g] prægravi servitio, luisse augurium præposteri[3 h] natalis existimatur. Neronem quoque paulo ante principem, et toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina. Ritu naturæ[i] capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.[4]

VII. (IX.) Auspicatius[j] enecta[1] parente gignuntur: sicut Scipio[k] Africanus prior natus, primusque Cæsarum[l] a cæ-

[*] *Ad infortunium orbis fuit, cum ei prospere successit: nam infelix terris stirps omnis ejus extitit.*

et Vet. Dalec. Deinde, *ut ægri partus qualiter et* Chiffl.—2 Margo edd. Dalec. et Gronov. *quæque Caium.*—3 Cod. Dalec. *præposteri ortus augurium.*—4 Chiffl. *pedibus efferri auspicatius. Enecta parente, &c.*

CAP. VII. 1 Cod. Dalec. *enecata;* Pintian. *execta;* Salmas. *e necata.*—2 Ita

NOTÆ

[d] *Ad noxia successu*] Felicitatis pars quædam videtur, inquit Plinius, prolem genuisse, cui regimen orbis terrarum aliquando possit obtingere: Agrippæ noxius ille successus, exitiosa illa felicitas fuit, qui infelicem ediderit terris stirpem omnem, &c. Variant hic exemplaria mirum in modum, interpretes silent. In Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. legitur *adnoxio accessu.* Salmasius, pag. 31. *obnoxio secessu*, cum se Agrippa scilicet Mitylenas contulit. Sed quamobrem quorsumve *obnoxius?*

[e] *Caium*] Caligulam, Germanici F. ex Agrippina Agrippæ filia. Ejusdem Germanici filia altera Agrippina, Neronis mater.

[f] *Conjugis*] Juliæ, Augusti filiæ, de qua rursum cap. 46.

[g] *Socerique*] Augusti.

[h] *Præposteri*] Ortus perversi, quo non ritu naturæ consueto, in caput, sed in pedes primum processerit.

[i] *Ritu naturæ*] Arist. Hist. Anim. VII. 13. Vide Notas et Emend. num. 38.

[j] *Auspicatius*] Solinus cap. 1. p. 7. 'Necatis matribus natus est auspicatior.' Legisse apud Plinium is videtur, *Auspicatius e necata parente.* Sed Mss. omnes, *enecta.*

[k] *Sicut Scipio*] Africanus major appellatus, cæso matris Pomponiæ utero in lucem prodiit. Meminit Tertull. de Anima, cap. 25. p. 283.

[l] *Primusque Cæsarum*] 'Et is, inquit, e familia Cæsarum, cui primum id nomen est inditum. Cave enim Scipionem intelligas: cum sermo sit de Cæsarum stirpis auctore, cui par cum Scipione nascendi modus, ac

so[m] matris utero dictus: qua de causa et Cæsones[n] appellati. Simili modo natus et Manilius,[1] [o] qui Carthaginem cum exercitu intravit.

VIII. (X.) Vopiscos[p] appellabant e geminis,[1] qui retenti utero nascerentur, altero interemto abortu. Namque maxima, etsi rara,[2] circa hoc miracula existunt.

IX. (XI.) Præter mulierem,[q] pauca animalia coitum novere gravida. Unum quidem[r] omnino, aut alterum superfœtat. Extat in monumentis etiam medicorum, et quibus

omnes codd. Harduini, Editio princeps, Venett. Rom. Parm. Brix. Tarvis. al. vett. ante Hermolaum; item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Manlius* Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov.

CAP. VIII. 1 Vet. Dalec. et cod. ejusdem, *Vopiscum appellabant unum e geminis.* Mox, Vet. Dalec. *recenti utero nasceretur.* Dalecampius legit, *qui retentus nasceretur.*—2 Ita Salmas. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *et rara* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

præterea ex ea re nomen.' *Ed. sec.* Vide Notas et Emend. num. 39.

[m] *A cæso*] Cum Plinio Nonius 'Cæsares dictos, qui cæsa matre nascuntur,' prodidit. Diverse Festus: 'Cæsones,' inquit, 'appellantur, ex utero matris exsecti: Cæsar, quod est cognomen Juliorum, a cæsarie dictus est, quia scilicet cum cæsarie natus est.' Et Spartianus in Ælio Vero p. 14. 'Cæsarem, vel ab elephanto, qui Punica lingua Cæsar dicitur, in prælio cæso, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi et eruditissimi viri putant dictum, vel quia mortua matre ventre cæso natus sit, vel quod cum magnis crinibus sit utero parentis effusus, vel quod oculis cæsiis et ultra hominum modum viguerit,' &c. Inde D. Raymundo etiam Nonnato cognomen, quod non natus, sed matris ex utero exsectus in lucem prodierit.

[n] *Et Cæsones*] In gente Fabia, ex qua Cæso Fabius Consul, de quo Livius lib. II. pag. 35.

[o] *Et Manilius*] Vide Notas et Emend. num. 40.

[p] *Vopiscos*] Vopiscum, inquit, dixere veteres nostri, e geminis, illum qui utero retineretur usque ad legitima partus tempora, geminorum altero prius ejecto expulsoque per abortum. Solini paraphrasis, cap. 1. p. 7. 'E geminis, si remanente altero, alter abortivo fluxu exciderit, alter, qui legitime natus est, Vopiscus nominatur.' In Flavia gente, Flavius Vopiscus, historicus, temporibus Diocletiani. In Pompeia, Pompeius Vopiscus, designatus Consul sub Othone, ex Tacito Annal. XVII. Vide etiam Plutarch. in Coriol. p. 218.

[q] *Præter mulierem*] Accepta hæc ex Aristotele, totidem plane verbis, ex Hist. Anim. VII. 5. p. 823. et cap. 9. p. 830.

[r] *Unum quidem*] Lepus cum dasypode, ut dicetur VIII. 81.

talia consectari curæ fuit, uno abortu duodecim puerperia[s] egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos[1] conceptus intercessit, utrumque[2] perfertur:[t] ut in Hercule et Iphicle[u] fratre ejus apparuit: et in ea, quæ gemino partu, alterum marito similem, alterumque adultero[3] genuit: item in[v] Proconnesia ancilla, quæ ejusdem diei coitu alterum domino similem, alterum procuratori ejus: et in alia, quæ unum[w] justo partu, quinque mensium alterum edidit. Rursus in alia,[x] quæ septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est.

X. Jam illa[a] vulgata, varie[1] ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademque parte truncos: signa quædam, nævosque, et cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum[b] originis nota in brachio redditur.

(XII.) In Lepidorum[c] gente tres, intermisso ordine,[d] ob-

CAP. IX. 1 Cod. Dalec. *inter duo.*—2 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *uterque* Gronov. et edd. vett. Mox, pro *perfertur* Codd. et Vet. Dalec. *est perfectus.* Margo edd. Dalec. et Gronov. *ut in H. et Iphicle.*—3 Ita ex codd. Harduin. et edd. recentt. ita quoque Chiffl. *alterum adultero* Gronov. et al. ante Harduinum.

CAP. X. 1 Chiffl. *vulgata varia.* Paulo post, in eodem codice: *regenerari quarto partu. Dacorum, &c.* Pro *Dacorum* Vet. Dalec. habet *aliquorum.*—

NOTÆ

[s] *Duodecim puerperia*] Hæc Plinius ex Arist. loc. cit. ex Plinio Solinus cap. 1. pag. 6.

[t] *Utrumque perfertur*] Utrumque puerperium ad justum usque pariendi tempus utero gestatur. Vide Notas et Emend. num. 41.

[u] *Iphicle*] Ita Reg. 1. 2. et Paris. ab Ἰφικλῆς, qui Amphitryonis F. Herculis frater. In editis *Iphiclo* mendose.

[v] *Item in*] Arist. et Solin. loc. cit.

[w] *Quæ unum*] Aristoteles, unde hæc omnia transcripsit auctor, gemellos dixit, δίδυμα, loc. cit. Hæc recentioribus exemplis confirmat Schenck. Observ. Medic. lib. IV. pag. 618.

[x] *Rursus in alia*] Arist. loc. cit. Καὶ ἑτέρᾳ δέ τινι συνέβη τεκούσῃ, πρῶτον μὲν ἑπτάμηνον, ὕστερον δὲ δύο τελεόμηνα τεκεῖν, κ. τ. λ. *Alii contigit, ut cum unum septimestrem peperisset, postea duos mensium justorum fine absolute pareret, quorum ille mortuus est, hi vixere.*

[a] *Jam illa*] Arist. Hist. Anim. VII. 9. pag. 830.

[b] *Quarto partu Dacorum*] Vide Notas et Emend. num. 42.

[c] *In Lepidorum*] Solinus totidem verbis cap. 1. p. 8.

[d] *Intermisso ordine*] Nempe ut in abavo id vitium animadversum fuerit, mox in avo: demum in nepote: caruerint eo proavus, pater.

ducto membrana oculo genitos accepimus. Similes quidem alios avo: et ex geminis[e] quoque alterum patri, alterum matri: annoque post genitum, majori similem fuisse, ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam fœminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ[2] [f] Byzantii[g] geniti, qui adulterio Æthiopis[h] nata matre, nil a ceteris colore differente, ipse avum regeneravit[3] [i] Æthiopem.[a]

Similitudinum[j] quidem in mente reputatio est,[b] et in qua credantur[4] multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito[5] transvolans effingere si-

[a] *Ipse avo suo Æthiopi similis extitit.*
[b] *Similitudinum quidem repetenda causa videtur ex mente utriuslibet parentis.*

2 Vet. Dalec. *nobilis poëtæ;* codex ejusdem, *nobilis pictoris.*—3 Vet. et cod. Dalec. *ipse in avum degeneravit.* 'Legendum puto: *nil a ceteris colore differens ipse, avum regeneravit, &c.* vel etiam minima mutatione: *differente ipso, avum, &c.* quanquam si nihil mutes sensus commodus est. Nicæus regeneravit Æthiopem, e matre genitus nil a ceteris colore differente licet ipsa adulterio Æthiopis nata esset.' *Laet.* *nihil a ceteris, &c.* Chiffl.—4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *creduntur.*—5 Vet. Dalec. et Rhodig. *animo subito;* Chiffl. *animum*

NOTÆ

[e] *Et ex geminis*] Accepta hæc ex Arist. Hist. Anim. VII. 9. p. 831. et 832. Quæ causa sit similitudinum cum alterutro parente, explanat erudite Hippocrates de Genitura, pag. 130.

[f] *Nobilis pyctæ*] Pugilem vox ea Græcis significat: jam a plerisque Latinorum fere recepta, ut Lampridio, et Materno: unde nec reformidanda fuit Solino, qui cum hæc loc. cit. exscriberet, pugilem reddidit. Vide quæ dicemus cap. 48.

[g] *Byzantii*] Arist. loc. cit. pag. 831. in Sicilia genito id tribuit: idem de Generat. Anim. I. 18. pag. 1057. non in Sicilia, sed in Elide nato. Acheloum eredas subterraneo cursu hanc historiam ex Elide in Siciliam secundo, flumine devexisse.

[h] *Æthiopis*] Αἰθίοψ apud Arist. loc. cit. unde hæc desumta, non gentis nomen est, sed coloris.

[i] *Regeneravit*] Plinii paraphrastes Solinus cap. 1. pag. 8. Plinius iterum XIV. 28. ea voce usus: 'Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberium ferebatur.'

[j] *Similitudinum*] Effinguntur et existunt hæ similitudines in corporibus nascentium ex parentum amborum, sive eorum utriuslibet, cogitatione in usu venereo: in qua cogitatione excitanda valent fortuita plurimum, audita, visa, &c. Vide Notas et Emend. num. 43.

militudinem aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quam in ceteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, et ingenii varietas multiformes notas imprimat:[6] cum ceteris animantibus immobiles sint animi, et similes omnibus,[k] singulisque in suo cuique genere. Antiocho[l] regi Syriæ e plebe[m] nomine Artemon[7] in tantum similis fuit, ut Laodice conjux regia, necato jam Antiocho, mimum[n] per eum commendationis, regnique successionis peregerit.[e] Magno Pompeio[o] Vibius quidam e plebe, et Publicius etiam ser-

[e] *Ut Laodice conjux regis Antiochi, jam necato eo, Artemonem induxerit, qui se Antiochum esse simularet, commendaretque reginæ administrationem successionemque regni.*

sibi.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *imprimit* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *et similis omnibus singulisque in suo genere* cod. Dalec.—7 *Artemus* cod. Dalec. *Arteon* Vet. ejusdem. Paulo post, in eodem Vet. *munus* pro *mimum*. 'Sed nihil videtur mutandum; nam, ut scribit Val. Max. IX. 14. Laodice admissum universum populum et sermone ejus et vultu consimili ita fefellit, ut crediderint homines ab Antiocho moriente Laodicen et

NOTÆ

[k] *Et similes omnibus*] Tullius Tusc. Quæst. I. 80. a Dalecampio hic laudatur: 'Nam similitudo magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes.' Sed de animi morumque ille ibi, non de corporum similitudine loquitur.

[l] *Antiocho*] Hæc Solinus ad verbum, cap. I. pag. 8. Uberius explicatiusque Val. Max. IX. 14. pag. 460. 'Regi Antiocho,' inquit, 'unus ex æqualibus, et ipse regiæ stirpis, nomine Artemon, perquam similis fuisse traditur: quem Laodice uxor Antiochi, interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo quasi ipsum regem ægrum collocavit, admissumque universum populum et sermone ejus et vultu consimili fefellit: crediderunt que homines ab Antiocho moriente Laodicen et natos ejus sibi commendari.' Fuit hic Antiochus Θεὸς cognominatus, cui Laodice, ejusdem ex patre Antiocho Sotere soror, nupserat, teste Polyæno, lib. VIII.

[m] *E plebe*] Regia stirpe natum Valerius ait fuisse loco allato.

[n] *Mimum*] Hoc est, simulationem. Simulatæ enim illius personæ actio repræsentatioque, regis Laodicen populo commendantis, regnique successores notantis, exactius nulla alia voce potuit significari. Ita Suetonius in Othone, cap. 3. pag. 56. 'Ne pœna acrior mimum omnem divulgaret,' hoc est, ludum omnem ac fictionem. Idem in Caio, cap. 45. 'In hoc quoque mimo præter modum intemperans.'

[o] *Magno Pompeio*] Val. Max. loc. cit. pag. 459. 'Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis et Publicius libertinus ita similes fuerunt, ut permutato sta-

vitute liberatus, indiscreta prope specie fuere similes, illud os probum [p] reddentes, ipsumque honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoque ejus [q] Menogenis coci sui cognomen imposuit, jam Strabonis [8] a specie oculorum habenti, vitium imitata et in servo: [r] Scipioni, [s] Serapionis: is erat suarii negotiatoris vile mancipium. Ejusdem familiæ Scipioni post [9] eum [t] cognomen Salutio mimus dedit: sicut Spinther [u] secundarum, [v] tertiarumque [10] Pamphilus, colle-

natos ejus sibi commendari.' *Laet.*—8 Gronov. et edd. vett. *jam Strabonis;* codd. Harduini et Dalec. non agnoscunt τὸ *jam;* deest etiam in edd. post Harduinum. Mox, cod. Dalec. *oculorum nomen habenti, vitium imitatus et servi Serapionis Scipio. Is erat, &c.* Vet. Dalec. *vitium imitata: et Scipioni in servo Serapione victimarii negotiatorio vili mancipio, &c.* Harduin. 2. 3. Franz. et Bipont. *a specie oculorum nomen habentis, vitium imitata: et Scipioni in servo victimarii Serapione negotiatoris vili mancipio.*—9 Vet. Dalec. inculcat *Cneum.* Mox, Gronov. *Salutio Mimus dedit.*—10 Vet. Dalec. *secundarius tertiariusque;*

NOTÆ

tu, et Pompeius in illis, et illi in Pompeio salutari possent.' Quos ingenuæ stirpis Valerius ait fuisse, hos e plebe Plinius appellat, tum hoc loco, tum cap. 36. Et in plebe igitur ingenui sunt.

p *Illud os probum*] Liberale, venustum, gratum, venerandum. Plinius XXXVII. 6. de Pompeio ipso: 'Imago Cn. Pompeii, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes.'

q *Patri quoque ejus*] Pompeii M. scilicet, cujus pater Strabonis cognomen jam antea ab oculorum vitio consecutus erat: idem, ex Menogenis coci sui similitudine, Menogenes est cognominatus: 'Ut vir et ferox animo, et præpotens armis,' inquit Val. Max. loc. cit. 'sordidum ejus coci nomen a se repellere non valuerit.'

r *Et in servo*] Qui itidem, uti Pompeius, strabo fuit.

s *Scipioni*] Eadem, inquit, causa similitudinis, quæ Pompeio Straboni imposuit cognomen Menogenis, imposuit quoque Scipioni cognomen Serapionis: qui quidem Serapio vile mancipium erat suarii negotiatoris: vel, ut ait Val. Max. loc. cit. victimarius. Vide Notas et Emend. num. 44. Fuit porro hic Scipio Nasica Serapio, ejus Scipionis Nasicæ filius qui Corculum appellatus est: ejus vero, qui vir optimus a Senatu est judicatus, ut dicetur cap. XXXIV. nepos. Consulatum gessit A. U. C. DCXVI. cum D. Junio Bruto, ut Livius habet in Epitome lib. LV.

t *Post eum*] Scipionem illum Serapionem tempore secutus est, inquit, alter Scipio, qui de mimi cujusdam cognomine, cui perquam similis erat, Salutio est cognominatus. Vide Notas et Emend. num. 45. quibus adde ea quæ dicturi sumus XXXV. 2.

u *Sicut Spinther*] Mimi duo, inquit, Spinther et Pamphilus, pari Consulum et collegarum cognomen dederunt, Lentulo Spinther, Pamphilus Metello. Lentulus Spinther is est, ad quem Cicero primum li-

gio Lentuli et Metelli coss. In quo perquam importune fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul consulum in scena imagines cerni. E diverso [w] L. Plancus orator histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri [x] Burbuleius, itemque Messalæ [y] censorio Menogenes, perinde histriones. Suræ [z] quidem proconsulis etiam rictum [11] in loquendo, contractionemque [b] linguæ, et sermonis tumultum,[c] non imaginem modo, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Severo [d] celebri oratori, armentarii [e] Mirmillonis [f] objecta similitudo est. Toranius mango [g] Antonio [12]

et paulo post in eodem Vet. *perquam infortune.*—11 Chiffl. *rictus;* codex Dalec. *ritum.* Vet. Dalec. *rictum in loquendo contractiorem linguæque et sermonis;* Pintian. e Solino, *cunctationem;* Salmasius, *in tractionemque.*—12 Ita codd. Harduini Vet. et codd. Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et

NOTÆ

brum scripsit Epistolarum: Consulatum gessit cum Q. Cæcilio Metello Nepote, quo anno ab exilio Cicero est revocatus.

[v] *Secundarum*] Is primarum partium histrio dicitur, auctore Asconio Pediano, in Orat. Cicer. de Divin. pag. 54. qui sæpius in scenam prodit, quique demum negotii majoris, actionisque personam sustinet: secundarum vero partium, ac tertiarum illi, qui secundum, tertiumque in agendo locum obtinent. Vide Notas et Emend. num. 46.

[w] *E diverso*] Reliquum caput expressit ad verbum e Plinio Solinus cap. I. pag. 8.

[x] *Curioni patri*] Patri Curionis illius, qui Tribunus pl. confugit ad Cæsarem: ad quem Ciceronis extant Epistolæ Val. Max. IX. 14. pag. 460. 'M. Messala, Consularis et Censorius, Menogenis, Curioque, omnibus honoribus abundans, Burbuleii, ille propter oris aspectum, hic propter parem corporis motum, uterque scenici nomen coactus est recipere.'

[y] *Messalæ*] Qui cum Pisone Consul fuit, anno U. C. DCXCIII.

[z] *Suræ*] Ita Mss. omnes. Sura Lentulorum, Æmiliorum, aliarumque familiarum apud Romanos cognomen frequens fuit. Cave hoc loco Syriæ Proconsulem legas, ut in quibusdam Solini exemplaribus depravatis.

[a] *Etiam rictum*] Solinus loc. cit. 'rictum oris.'

[b] *Contractionem*] Solinus, 'tardatæ sonum linguæ.' Mss. omnes, R. 1. 2. Paris. &c. *intractionemque linguæ.* Pintianus ex Solino, *cunctationem* legit.

[c] *Sermonis tumultum*] Solinus, 'impedimenta vocis:' cum scilicet verba franguntur, dictioque confunditur: Galli vocant, *bredouillement, bredouiller, parler en bredouillant.*

[d] *Cassio Severo*] De quo in Auctorum Indice.

[e] *Armentarii*] Cui cura armentorum erat. Vide Notas et Emend. num. 47.

[f] *Mirmillonis*] Id hoc loco nomen est proprium, quod a similitudine armentarii illius cognominis impactum quoque Cassio Severo est: ut Sci-

jam triumviro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpes, ut geminos vendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude a furente[13] increpitus Antonio est, inter alia magnitudinem pretii conquerente, (nam ducentis[h] mercatus erat sestertiis,) respondit versutus ingenii mango, 'ob id ipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis: diversarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, super omnem esse taxationem.' Adeoque tempestivam admirationem intulit, ut ille proscriptor[i] animus, modo[14] et contumelia[j] furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua[k] duceret.[d]

XI. (XIII.) Est quædam[a] privatim dissociatio[e] corpo-

[d] *Non aliud quicquam duceret magis dignum fortuna sua.*
[e] *Antipathia.*

Franz. *Toranius M. Antonio* edd. vett. et Gronov.—13 Chiffl. *fruente.* Mox, in eodem codice, *conquirente;* Vet. Dalec. *requirente.*—14 Vet. Dalec. *mere.* Mox, codd. Dalec. Vet. ejusdem et Rom. *magis et in fortuna.*

NOTÆ

pioni Serapionis. Alioqui Mirmillo gladiatorum genus est, de quo accurate Lipsius Saturn. II. 9.

[g] *Toranius mango*] Hujus Toranii puerorum mangonis meminit Suetonius in Augusto, cap. 69. Toranium Flaccum vocat Macrob. Saturn. II. 6. pag. 336. Vide Notas et Emend. num. 48.

[h] *Nam ducentis*] Solinus cap. 1. pag. 8. ipsum referens, trecenta ait fuisse sestertia: quod verisimilius est, magnitudinem pretii conquerente Antonio, et ægre ferente. Sunt autem ducenta sestertia, monetæ Gallicæ 20000. libræ, ut vocamus: alii florenos appellant. Trecenta, libræ 30000.

[i] *Proscriptor*] Hoc est, a proscriptione illa nefaria paulo ante digressus. Legit Rhenanus: *ut ille proscriptor, minis modo, &c.* Codices refragantur.

[j] *Modo et contumelia*] Ille, inquit, cui proscribere promtum erat, et furor præterea plane modo accesserat ob contumeliam a Toranio illatam, 'a quo se irrisum gravabatur,' inquit Solinus, 'adeo mitigatus est, ut deinceps nihil se habere carius in substantia jactitaret.'

[k] *Ex fortuna sua*] Importuni emendatoris est ea lectio, quam Parmensis habet editio, *et in fortuna sua,* repugnantibus Mss. atque adeo ipsa Latinitate: e fortuna etenim nostra dicimus, uti e re et dignitate nostra.

[a] *Est quædam*] Accepta hæc ex Arist. Hist. Anim. VII. 8. pag. 827. Solinus accepit a Plinio, cap. 1. pag. 6. Præivit universis Hippocrates de Genitura, cap. 7. pag. 129. ubi caussam ejus rei expedit.

rum: et inter se steriles, ubi[1] cum aliis junxere,[b] gignunt: sicut Augustus et Livia.[c] Item alii[d] aliæque[2] fœminas tantum generant, aut mares: plerumque et alternant: sicut Gracchorum mater[e] duodecies, et Agrippina[f] Germanici novies. Aliis sterilis[g] est juventa, aliis semel in vita datur gignere. Quædam non perferunt[h] partus: quales, si quando medicina et cura vicere, fœminam fere gignunt. Divus Augustus, in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ[i] nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum:[j] qui cum Asiam obtineret post consulatum, Neronis principis successione, veneno ejus[k] interemtus est. Q. Metellus[l] Macedonicus, cum sex[3] liberos[m] relinqueret, undecim nepotes reliquit: nurus vero, generosque, et omnes qui se patris appellatione salutarent, viginti septem. In actis temporum[4] Divi Augusti invenitur duodecimo consulatu ejus, Lucioque[n] Sylla collega, a. d. III. Idus Aprilis, C.

CAP. XI. 1 Vet. Dalec. *sterilis. At ubi.*—2 Chiffl. *aliæ, aliique.*—3 Cap. 45. posthac, *quatuor.*—4 Cod. Dalec. *temporibus.*—5 Vet. Dalec. *quem Sylla, &c.*

NOTÆ

[b] *Cum aliis junxere*] Rectius fortassis, *se junxere.* Lucretii locum vide, quem retulimus cap. 5.

[c] *Et Livia*] Suetonius, de Augusto, cap. 63. 'Ex Scribonia, Juliam: ex Livia, nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet: infans, qui conceptus erat, immaturus est editus.' Liviam prægnantem a priore marito Tiberio Nerone abduxerat Augustus: ex qua prolem nullam habuit: cum ea ex Nerone Tiberium, qui postea imperavit, et Drusum peperisset, qui in Germania periit.

[d] *Item alii*] Solin. loc. cit. Sunt mares qui fœminas tantum, fœminæ quæ tantum mares generent, inquit Arist. loc. cit. pag. 829.

[e] *Gracchorum mater*] Cornelia Plutarch. in Gracchis, pag. 824.

[f] *Agrippina*] Suetonius in Caligula, cap. 7. agens de Germanico: 'Habuit in matrimonio,' inquit, 'Agrippinam, M. Agrippæ et Juliæ filiam, et ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio natæ: totidem mares, Nero, et Drusus, et C. Cæsar.'

[g] *Aliis sterilis*] Arist. loc. cit. p. 828.

[h] *Quædam non perferunt*] Partum non ferunt usque ad legitima tempora pariendi, *οὐ δύνανται ἐκφέρειν*, Arist. loc. cit. pag. 829.

[i] *Neptis suæ*] Augusto e Julia filia neptes duæ, Julia et Agrippina. Juliæ nepos M. Silanus, non Agrippinæ, ut Pelicerius existimavit in Notis Mss. Vide Notas et Emend. num. 49.

Crispinum Hilarum[5] ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis novem,[6] [o] (in quo numero filiæ duæ fuerunt,) nepotibus

Aprilis gessit, Crispinum Hilarium.—6 Codd. Dalec. et Chiffl. *octo.* Mox,

NOTÆ

—[i] M. Silani stemma ex Agrippina sic deducimus:

JULIA AUGUSTI F. nupsit M. Agrippæ.	M. SILANUS AUGUR Q. PROCOS.
JULIA AGRIPPINA Juliæ et Agrippæ F. conjux Germanici Cæs. neptis Augusti.	A. LICIN. NERVA SILANUS III. VIR Monetalis.
	N.
DRUSILLA, Germanici et Agrippinæ F. Nupsit Licinio Nervæ Silano.	LICINIUS NERVA SILANUS.

(In Nummis, ANTIOXEΩN ΣIΛANÓΣ.)

M. SILANUS,

Agrippinæ neptis, Augusti nepos. Nervæ Cæsaris Aug. Germanici pater et Ælii Silani, qui in nummis scribitur AESILAS Q. MAKEΔONΩN, h. e. 'AElius Silanus Legatus Auctoritate Senatus, Quæstor Μακεδόνων.' Cetero *nepos* apud Plinium certe, ut in nummis antiquis, non nisi de eo dicitur, qui ex filio filiave sit genitus. Sic Hadrianus Aug. in nummo aureo ex Gaza Regia appellatur DIVI NERVAE NEP. et in plurimis nummis Græcis NEP. ΥΙΩΝ hoc est Νερούα υἱωνὸς, qui natus ex Ælia Plotina Nervæ Augusti filia. Is in nummo argenteo tetradrachmo, e Museo nostro, AESILAS scribitur, ut diximus. Simul ab ea nummi parte insignia Quæstoris sunt, cum litera Q. Mensa scilicet sinistro latere, ad pecuniam numerandam: dextro arca, in qua reconditur. In medio, clava Herculea, Macedoniæ symbolum. In altera nummi parte, caput est juvenile Populi Romani, cujus erat provincia MAKEΔONΩN. Plura de eo nummo jamdudum diximus, quæ sunt in Diarium Trevoltianum inserta.' *Ed. sec.*

[j] *M. Silanum*] Ita scribi oportet, non, ut vulgo, *Syllanum.* Fuit is e Junia gente, Licinii Nervæ Imp. Cæsaris Aug. pater, et Ælii Silani. Consulatum gessit cum Valerio Asiatico secundum, principatu Claudii, anno U. C. 799. uti ex Dione discimus lib. LX. pag. 683.

[k] *Veneno ejus*] Quod Neroni Plinius nunc ascribit, hoc Tacitus statim initio Annal. II. pag. 195. confert in matrem Neronis Agrippinam.

[l] *Q. Metellus*] Vide Plutarch. de Fort. Roman. pag. 318. Bello Macedonico tertio feliciter gesto, Macedonici nomen adeptus est: de quo Florus II. 14. pag. 83.

[m] *Sex liberos*] Vide Notas et Emend. num. 50.

[n] *Lucioque*] L. Corn. Sylla, qui cum Augusto duodecimum Consul fuit anno U. C. 749. ante Christum natum, quinto.

[o] *Liberis novem*] Reg. 1. 2. Chiffl.

XXVII. pronepotibus XXIX.[p] neptibus octo [7] [q] prolata pompa,[r] cum omnibus his in Capitolio immolasse.

XII. (XIV.) Mulier[a] post quinquagesimum annum non gignit, majorque pars quadragesimo profluvium genitale[b] sistit. Nam in viris [1] [c] Massinissam regem, post LXXXVI. annum generasse filium, quem Methymathnum appellaverit, clarum est: Catonem[d] censorium octogesimo exacto,

Chiffl. *filiæ duæ fuere.*—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. Miller. Bipont. et Franz. *neptibus IX.* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, pro *prolata*, quod e codd. suis et Chiffl. dedere Harduin. et recentt. *præclara* habet cod. Dalec. *prœalta* Vet. ejusdem; *prælata* Gronov. et edd. vett.

CAP. XII. 1 *Nam viris* Chiffl. *Nam e viris* cod. Dalec. Mox, Chiffl. *annos g. f. quem Methymannum* (*Methymnum* Vet. Dalec.) *a. c. est: Catonem .... Salo-*

NOTÆ

VIII. Paris. *octo*, cum Rhenano.

p *Pronepotibus XXIX.*] Laudati codices, cum Colb. 1. 2. et Rhenano *XIX.*

q *Neptibus octo*] Ita omnes Mss. At editi, *IX.*

r *Prolata pompa*] In longum producta pompa. Vide Notas et Emend. num. 51.

a *Mulier*] Acceptum hoc ex Arist. Hist. Anim. VII. 7. pag. 827. Quædam tamen mulieres post 54. annum partus ferunt: sed rarius.

b *Profluvium genitale*] Τὰ καταμήνια, *menstrua.* Genitale haud absurde dicitur, quo cessante in mulieribus vis genitalis abiit, et fœcunditas conquiescit. Immerito hoc loco a Dalecampio Plinius ineptiarum arguitur.

c *Nam in viris*] Hæc quoque Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 6. Plinius, et Val. Max. ex Polybio, qui in Excerptis, pag. 174. Massinissam prodidit, 90. annos natum, cum ex vita decessit, quadriennem filium superstitem reliquisse, nomine Στέμβανον, qui postea a Micipsa est adoptatus. Quod ex Polybio etiam recitat Plutarch. lib. an Seni Gerenda Resp. pag. 791. Solinus 'Mathumannum' vocat, atque ita scriptum id nomen in omnibus Solini libris ait se reperisse Salmasius pag. 28. Val. Max. VIII. 13. pag. 405. 'Methymnatum.' Suidas tom. II. pag. 103. Στέμβαν. Nos secuti sumus codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. Vide Appianum in Punicis pag. 39. ubi egregia prodit de crud[a] viridi admodum Massinissæ senectute.

d *Catonem*] Solinus cap 1. pag. 6. 'Cato LXXX. exacto, ex filia Saloni, clientis sui, avum Uticensis Catonis procreavit.' Vide Plutarch. in Catone Majore, pag. 351. Gemino huic Catonis, et Massinissæ exemplo, addemus et tertium Uladissai Lithuani Regis Poloniæ, cui 90. ferme annum agenti nati sunt filii duo, Uladislaus et Casimirus, ut refert Æneas Sylvius in Europa, cap. 25. pag. 416. Etiam anno centesimo procreasse Nicolaum de Palavicinis, auctor est Savonarola apud Schenck. Observ. Medic. lib. IV. pag. 616.

e filia Salonii clientis sui. Qua de causa, aliorum ejus liberorum[2] propago Liciniani[e] sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus[3] Uticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio[f] Saturnino, in Urbis præfectura extincto, notum est Cornelia,[g] Scipionum gentis,[*][4] Volusium[h] Saturninum, qui fuit consul, genitum post LXII.[5][i] annum. Et usque ad LXXV.[6] apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

[*] *E matre Cornelia, quæ Scipionum e gente fuit.*

nis, &c.—2 Idem Chiffl. *liberum.*—3 Chiffl. *ex queis.*—4 Cod. Dalec. *notum e Cornelia, S. gente.*—5 ' Hic numerus corruptus ; nam nihil miri dicit præsertim post superiora exempla.' *Laet.*—6 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *usque ad LXXXV.* edd. vett. et Gronov.

NOTÆ

[e] *Liciniani*] A Licinia priore conjuge sic appellati, ut a posteriore Salonia Saloniani.—' Sic Imperator Licinius a conjuge Licinia ex eadem gente Liciniani traxit cognomen. At alterius Liciniani est nummus ex ære mediocri, qui fuit olim e cimelio D. Foucault. Sic parte priore inscribitur: IMP. C. GAL. VAL. LICINIANVS P. F. AVG. 'Imperator Cæsar Galerius Valerius Licinianus Pius Felix Augustus,' caput laureatum. .)(. GENIO POP. ROM. 'Genio Populi Romani.' Stat Genius ; dextra tenet pateram, læva cornucopiæ. Infra SMNA. 'Societatis Mercatorum Narbonensium numisma quartum.' Nomina 'Galerii Valerii' ostendunt hunc esse ex eadem gente, ex qua Galerius Valerius Maximianus geminus, et Gal. Val. Maximinus. Liciniani vero cognomen, Liciniam ei fuisse conjugem, ut Maximam Maximiano, docet. Diversum autem eum esse a Licinio Augusto constare ex gemino capite oportet. Primum quidem, quod Galerius ipse sit, Licinius autem Valerius tantum, non et Galerius, fuerit. Deinde, quod si Licinius foret, Licinii nomen haud abesset : siquidem insignius est ad nobilitatem esse Licinium, quam Licinianum ; sicuti nobilius est ex patre esse Borbonium, quam ex conjuge, vel etiam ex matre, tantum. Fratrem hunc fuisse Gal. Val. Maximini haud temere suspicamur.' *Ed. sec.*—Catonum stemma vide in Notis et Emend. num. 52.

[f] *L. Volusio*] Qui XC. etiam vivendo excessit annum, ut dicetur XI. 90. Et Tacitus Annal. XIII, pag. 298. 'L. Volusius egregia fama concessit, cui tres et nonaginta anni spatium vivendi,' &c. De eo rursum libri hujus cap. 49.

[g] '*Notum est Cornelia*] In Ms. nostro rectius, *Notum e Cornelia.* Romana editio, anni 1470. ex conjectura, ut videtur, et emendatione Johannis Andreæ episcopi Aleriensis : *Notum est Corneliam .... genuisse.* Sed minus recte, reclamantibus Mss.' *Ed. sec.*

[h] *Volusium*] Q. Volusium, qui Consulatum gesserat, anno DCCCIX. Nerone imperante, cum P. Cornelio Scipione, qui ex ejus matre consanguineus fuit.

[i] *Post LXII.*] Cum annos sexaginta duos Saturninus pater explesset. Vide Notas et Emend. num. 53.

XIII. (XV.) Solum autem[a] animal menstruale mulier est: inde[b] unius utero, quas appellarunt molas.[1][c] Ea est caro informis,[d] inanima,[e] ferri ictum[f] et aciem respuens. Movetur, sistitque menses: et, ut partus,[a][g] alias letalis, alias una senescens,[h] aliquando alvo citatiore[2][i] excidens.[b]

[a] *Ut fœtus.* [b] *Aliquando, cum dysenteria laborat alvus, ex utero mola simul excidit.*

CAP. XIII. 1 Vet. Dalec. *quas appellarunt molæ.*—2 Chiffl. *citatior.*—3 Vet.

NOTÆ

[a] *Solum autem*] Solinus cap. 1. pag. 6. 'Itaque, ut Democritus physicus ostendit, mulier solum animal menstruale est,' &c. Contra Aristoteles Hist. Anim. VI. 17. pag. 724. et 725. equabus, vaccis, canibus, aliisque, menses contingere ait: sed mulieribus, quam ceteris, largiores. Et Virgil. Georg. III. 281. 'Lentum distillat ab inguine virus,' &c. Hæc paulo uberius explicatiusque tradit Albertus M. de Anim. lib. VI. tract. III. cap. 1. pag. 208. unde Plinius egregie illustratur, ac defenditur. 'Præcipue tamen,' inquit, 'in fœminis vaccarum et equarum apparet menstruum in quadrupedibus: et reditus suus non est quolibet mense, sed potius in quatuor aut sex mensibus, et parum distillat: et ideo difficulter hoc scitur, nisi a pastoribus observantibus tempora earum: et ideo etiam opinio vulgi est has non menstruare fœminas. Mulæ autem non menstruant omnino, sed purgantur urinæ suæ spissitudine,' &c.

[b] *Inde*] Nimirum ex menstruis, quibus mulier abundat præ ceteris: inde aut in mulieribus solis, aut in iis maxime, hæ molæ gignuntur, ἔν τε γυναιξὶν εὐλόγως, ἢ μάλιστα, ἢ μόναις, inquit Arist. de Gener. Anim. IV. 7. pag. 1131. Perinde quasi ex solo sanguine menstruali, sine viri congressu, gigni etiam in virgine mola possit, quod Scaliger quidem affirmat: plures cum Sennerto negant. Vide quæ dicturi sumus X. 84.

[c] *Molas*] Μύλην Arist. vocat loc. cit. Est autem mola, caro et massa sine ossibus ac visceribus, ex imperfecta conceptione loco fœtus genita. Vide Sennertum Practicæ lib. IV. p. 712.

[d] *Informis*] Historia ab Hippocrate relata Epidem. lib. II. forma etiam humana edi posse molam arguit, modo neque ossa, nec viscera habeat. Vide Sennertum loc. cit.

[e] *Inanima*] Inanimam cum dicit carnem, et moveri tamen, paulo laxius locutus est. Et crescit sane mola per exceptionem alimenti: unde et sistit menses, quoniam in eam assumitur sanguis ad menstrua destinatus. Quod si alitur, vivit certe. Palpitatio tamen verius, quam motus, dici potest: quoniam et æquabilis est, neque ab organicis partibus oritur.

[f] *Ferri ictum*] Arist. loc. cit. ὥστε μόλις διακόπτεσθαι τῷ σιδήρῳ, *ut ferro vix transigi possit.*

[g] *Et ut partus*] Vide Notas et Emend. num. 54.

[h] *Alias una senescens*] Et commoriens, inquit Arist. loc. cit. συγκαταγηράσκει, καὶ συναποθνήσκει.

[i] *Alvo citatiore*] Si dysenteria mulier afficiatur, tum carnem ejicit, quam molam vocant, ἐὰν δυσεντερίας γενομέ-

Simile quiddam et viris in ventre gignitur, quod vocant scirron:[j] sicut Oppio Capitoni prætorio viro. Sed nihil facile[k] reperiatur[3] mulierum profluvio magis monstrificum. Acescunt[l] superventu musta, sterilescunt tactæ[m] fruges, moriuntur insita,[n] exuruntur hortorum germina, et fructus arborum, quibus insedere,[4][o] decidunt: speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eborisque nitor: alvei apium[5][p] emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit,[q] odorque[r] dirus: et in rabiem aguntur gustato eo canes, atque insanabili veneno morsus inficitur.[c][6][s] Quin et bituminum[7] sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Judææ, qui vocatur Asphaltites, certo tempore anni supernatans, non quit sibi avelli, ad omnem con-

[c] *Et canum morsus gustato eo exitiosus homini redditur, insanabili tum morsus illius veneno.*

Dalec. ut in textu, *reperiatur;* codex ejusdem, *reperietur.* Mox, idem codex: *orta sterilescunt, fruges moriuntur.*—4 Chiffl. *insidere;* unde Brod. conj. *incidere.*—5 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. Miller. Bipont. et Franz. *alvei apum* edd. vett. et Gronov. Mox, pro *corripit*, cod. Dalec. et Parm. *corrumpit.* Deinde post *dirus* edd. ante Harduinum inserunt *aëra;* pro quo alii ap. Laet habent *æra.*—6 Vet. Dalec. et Chiffl. *infigitur;* unde Dalecampius conj. *infligitur.*—7 Margo edd. Dalec. et Gronov. *bituminibus.* Mox, pro *non quit*, quod habent codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3.

NOTÆ

νης, ἕνεκε σάρκα ἣν καλοῦσι μυλὴν, inquit Arist. loc. cit. quem Plinius nunc transcribit. In Mss. cod. legitur *alvo citatior:* sed mendum iis subesse Aristoteles arguit.

[j] *Scirron*] Σκίῤῥον Medici tumorem induratum vocant, cum nullo aut modico dolore.—'In nummis gentis Oppiæ legitur, Q. OPPIVS PR. et OPPIVS CAPITO.' *Ed. sec.*

[k] *Sed nihil facile*] Hæc Solinus ad verbum transcripsit, cap. 1. pag. 6. Pleraque iterum repetuntur XXVIII. 23.

[l] *Acescunt*] Si supervenerit mulier, cui menses fluunt, cum mustum fit, vel cum in vasa conditur, acescit protinus.

[m] *Tactæ*] Forte *tactu*, ut prius *superventu.*

[n] *Insita*] Novellæ arbores per insitionem plantatæ. Gallis, *les entes.*

[o] *Insedere*] Ita Paris. cod. At Reg. 1. 2. et Chiffl. *insidere.* Forte, pro *incidere.*

[p] *Apium*] Ita Mss. omnes ubique, non *apum*, ut editi.

[q] *Corripit*] Vide Notas et Emend. num. 55.

[r] *Odorque*] Plinius XXVIII. 23. 'Æs contactum grave virus accipere, et æruginem,' &c.

[s] *Morsus inficitur*] Ita Reg. 1. 2. &c. At Chiffl. *infigitur*, quod Salmasius magis probat, pag. 26.

tactum adhærens, præterquam filo,[t] quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, inesse[8] sensum ejus ferunt: abjicique gestatas fruges,[u] nec postea repeti. Et hoc tale[v] tantumque omnibus tricenis diebus malum in muliere existit, et trimestri[w] spatio largius. Quibusdam[x] vero sæpius mense: sicut aliquibus[y] nunquam: sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine e maribus[9] coaguli modo hoc in sese glomerante,[z] quod deinde tempore ipso animatur, corporaturque. Ergo cum[a] gravidis fluxit, invalidi aut non vitales partus eduntur, aut saniosi,[b] ut auctor est Nigidius.

Miller. Bipont. et Franz. *nequit* legitur in Gronov. et al. vett.—8 Chiffl. *animalium minimo esse, &c.* Mox, pro *gestatas*, quod servant codd. Harduini et Dalec. cum edd. recentt. *vastitas* habet Chiffl. cui eadem manus superne scripserat, 'vel *gestatas*.' Gronov. et al. ante Harduin. *gustatas*.—9 Cod. Dalec. *germine e matricibus*; Chiffl. *germine maribus*; et mox in eodem codice, *hinc in sese glomerat*.

NOTÆ

[t] *Præterquam filo*] Vide Notas et Emend. num. 56.

[u] *Gestatas fruges*] Vide Notas et Emend. num. 57.

[v] *Et hoc tale*] Cautius hæc multo veriusque Plinius, quam Aristoteles: qui Hist. Anim. VII. 2. pag. 800. Luna decrescente solvi menstrua universe pronuntiat. Nam, ut in eum locum Scaliger animadvertit, vix menstrua demittit decima quæque mulier, Luna sic decrescente, sed virgines tantum aliquæ, quanquam nec omnes. Cur autem ab eo tempore mulierum menses aberrent, in causa sunt tempora partuum. Nam si contingit purgari puerperas, ita ut in plenilunio desierint, altero plenilunio, seu tricenis fere post diebus repetent.

[w] *Et trimestri*] Rursum id propius vero est, quam quod Philosophus ait loco cit. evenire paucis, ut quot mensibus purgentur, sed tertio quoque mense plurimis. Nam prorsus e contrario fit.

[x] *Quibusdam*] Philosophus loc. cit. pag. 803. Καὶ τὰ γυναικεῖα γίνεται πολλάκις τρὶς τοῦ μηνὸς, ἕως ἂν συλλάβωσι, *quibusdam ter in mense, donec concipiant.*

[y] *Sicut aliquibus*] Acceptum hoc ex Arist. Gener. Anim. I. 22. pag. 1068.

[z] *Glomerante*] Aristotelis hæc doctrina est Gener. Anim. II. 4. pag. 1081. aientis semen e maribus instar esse coaguli, quo unito commixtoque cum menstruis fœminarum, cogantur ea et fermentescant ad concipiendum fœtum.

[a] *Ergo cum*] Arist. Hist. Anim. VII. 2. pag. 808. fœtum ait tum fore ejusmodi, ut aut servari non possit ut crescat, aut imbecillus sit futurus, ἢ μὴ σώζεσθαι εἰς αὔξην, ἢ ἀσθενῆ τὰ ἔκγονα γίνεσθαι.

[b] *Saniosi*] Quod Græci, quod Philosophus ipse φαῦλον ἔκγονον appellavit loc. cit. hoc saniosum a Nigidio nunc dici arbitror. Obvium alioqui

(XVI.) Idem, lac[c] fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur.

XIV. Incipiente autem hoc statu,[d] aut desinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis[e] in fœminis prærogativam accepimus,[1] inunctis medicamine oculis, salivam infici.[d]

XV. Ceterum[f] editis primores septimo mense gigni dentes, priusque in supera fere parte haud dubium est. Septimo[g] eosdem decidere anno, aliosque sufficí. Quosdam[h]

[d] *Fœcunditatis in fœminis dotem intelligi eo argumento accepimus, si videlicet inunctis aliquo medicamine oculis, saliva oris eo medicamine inficiatur.*

CAP. XIV. 1 Cod. Dalec. *accipimus.*

NOTÆ

quæ vis alia præterea huic voci subsit, a sanie.

[c] *Idem, lac*] Vide Notas et Emend. num. 58.

[d] *Hoc statu*] Purgatione menstrua. Galenus de Uteri Dissect. cap. 10. pag. 279. tom. 4. Ἔτι δὲ ὁ χρόνος συλλήψεως ἀρχομένων τῶν ἐπιμηνίων, ἢ παυομένων. Extraordinarie tamen concipiunt, etiam dum menstruan-

[e] *Fœcunditatis*] Morem exponit, quo usæ olim mulieres, ad propriam fœcunditatem experiundam: inunctis videlicet linimento quodam, ac potissimum croco, oculorum angulis: nam si ex eo illitu saliva oris inficeretur, et eundem redderet saporem, id vero inter signa præcipua fœcunditatis annumerabant. Hæc Aristoteles totidem ferme verbis de Gener. Animal. II. 7. pag. 1091. Simile est quod habet Hippocrates lib. de Natura Mul. n. 94. Ἢν βούλῃ γυναικὸς ἐμπειρηθῆναι, εἰ ἔστι παιδέουσα, εἴτε καὶ μὴ, τῇ ἐρυθρᾷ λίθῳ (an ἐρετρίᾳ potius?) τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπάλειψαι· καὶ ἢν μὲν ἐσέλθῃ τὸ φάρμακον, παιδέουσα γίνεται· ἢν δὲ μὴ, οὔ. *Si periculum facere velis in muliere, prægnans sit, necne, rubro lapide, sive terra erythra, oculos sublinito. Et si quidem medicamentum insinuet sese, prægnans est: secus, non est.*

[f] *Ceterum*] Hæc Plinius ex Arist. Hist. Anim. VII. 13. Censorinus, item cap. 7. Macrob. in Somn. Scip. I. 6. pag. 40.

[g] *Septimo*] Soranus Ephes. cap. 16. Ausonius in Monosyll. pag. 111. 'Indicat in pueris septennia prima novus dens.'

[h] *Quosdam*] Solinus ad verbum hæc transcripsit e Plinio, cap. 1. pag. 7. Natam sibi filiolam, mense Septembri 1676. cui tertio statim a natali die denticulus prodire cœperit, scribit Georg. Abrah. Mercklinus, anno 8. Miscellan. Curios. sive Ephemer. German. Observ. 47. pag. 75. Vide et Schenck. Observ. Medic. lib. 1. pag. 215. Puellam, Oximi cum dentibus natam, inter prodigia refert Livius lib. XLI. pag. 528. Columbus Anatom. I. 10. apud Schenckium loc. cit. narrat observasse se non semel in in-

et cum dentibus nasci, sicut M'. Curium,[1] [i] qui ob id Dentatus cognominatus est: et Cn. Papirium[2] [j] Carbonem, præclaros viros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli, regum temporibus. Cum ita nata esset Valeria, exitio civitati, in quam delata esset, futuram,[3] responso aruspicum vaticinante, Suessam Pometiam[4] [k] illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu[5] consecuto. Quasdam concreto[l] genitali[m] gigni, infausto omine,[n] Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui vice dentium, continuo osse gignuntur: sicuti Prusiæ[o] regis Bithyniorum filius, superna parte oris.

CAP. XV. 1 *M. Curium* vulgg.—2 *Papyrium* Gronov.—3 Cod. Dalec. *futurum*.—4 *Sessapiam etiam* Vet. Dalec.—5 Cod. Dalec. *exilio*.—6 Vet. Dalec.

NOTÆ

fantibus recens natis, atque adeo in abortibus septem octove mensium, perexiguos dentes gingivis suis obvelatos: atque inde efficit jam in utero matris gigni dentes.

[i] *M'. Curium*] Hoc est, non *Marcum*, sed *Manium Curium*. Vide quæ dicturi sumus c. 51. hujus libri. *Μάνιος* Κούριος Plutarcho in Apophtheg. pag. 194.

[j] *Papirium*] Qui Consul a Cimbris cum exercitu fusus est. Livius in epitome libri LXIII.

[k] *Pometiam*] Oppidum id in Latio olim fuit. Vi captum a Tarquinio Superbo Livius narrat, lib. I. pag. 19. indeque præda divendita, XL. talenta argenti aurique recepta.

[l] *Quasdam concreto*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 7. a Plinio. Plinius ab Arist. Hist. Anim. X. 4. pag. 1214. et de Gener. Anim. IV. 4. Aëtius ceterique has vocant ἀτρήτους. Corn. Celsus VII. 28. 'Quarum naturalia, inter se glutinatis oris, concubitum non admittunt.'—'Priscianus de Mulier. Passion. III. 4. quod 'de arthriticis' falso inscribitur, pro 'de atretis,' hoc est, de imperforatis; sunt enim ἄτρητοι, quibus meatus coaluit: 'Contingit interea frequenter,' inquit, 'certa et specialis passio fœminarum, ut aut naturaliter aliquando clausæ fiant, aut præsentis indignationis interventu penitus concludantur,' &c.

[m] *Genitali*] Solino, loc. cit. 'virginal' appellatur.

[n] *Infausto omine*] 'Quia editis Gracchis ostentum hoc piavit sinistro exitu liberorum,' inquit Solinus. Hoc est, ut ait Seneca lib. de Consol. ad Marciam, cap. 16. pag. 774. 'Quia duodecim illa partus totidem funeribus recognovit: et de ceteris facile est, quos nec editos, nec amissos civitas sensit: Ti. Gracchum, et Caium, (quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur,) et occisos vidit, et insepultos,' &c.

[o] *Sicuti Prusiæ*] Acceptum hoc a Val. Max. I. 8. pag. 75. 'Nam et Prusiæ,' inquit, 'Regis Bithyniæ filius, eodem nomine quo pater, pro superiori ordine dentium, unum os æqualiter extentum habuit, nec ad

Dentes autem [p] tantum invicti sunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cavantur tabe pituitæ.[6] Candorem trahunt quodam medicamine. Usu atteruntur, multoque primum [7] [q] in aliquibus deficiunt.[*] Nec cibo tantum et alimentis necessarii: quippe vocis sermonisque regimen primores [r] tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, serieque [8] structuræ,[s] atque magnitudine mutilantes, mollientesve, aut hebetantes verba: et cum defuere, explanationem omnem adimentes.

Quin et augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini[t] viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures [u] fuere, longiora promitti vitæ putant spatia. Fœminis [v] minor numerus: quibus in dextera parte [9] gemini superne,[w] a canibus [x] cognominati, fortunæ blandimenta

[*] *Multoque usu primi ante alia in quibusdam hominibus dentes deficiunt.*

tabe cavantur pituitave.—7 Vet. Dalec. *prius.*—8 Cod. Dalec. *conceptu quodam .... serieque;* Gronov. et al. ante Harduin. *concentu .... seriemque.* Mox, Chiffl. *atque magnitudinem mutilantes molientesve.* Gronov. etiam, *molientesve;* Cod. Dalec. *mollientes.* Paulo post, Chiffl. *et cum defuere,* ut in textu nostro; Gronov. et al. ante Harduinum, *et cum defluxere.*—9 Harduin. 2. Bipont. et Franz. *dextra parte.*

NOTÆ

speciem deforme, neque ad usum ulla ex parte incommodum.' Festus: 'Μονώδους appellatus est Prusiæ filius, quia unum os habuit dentium loco: similiter habuit et Pyrrhus rex Epirotarum.' De Pyrrho Plutarch. pag. 384. Julius Pollux II. 4. pag. 92. ubi plures similiter natos enumerat: quod et Tzetzes facit, Chiliad. III. Hist. 115. vs. 950.

[p] *Dentes autem*] Falsum hoc esse ait Laurentius in Anatom. II. 20. Veterum testimoniis defendi posse reponit Riolanus, in Animadv. ad Anatomica Laurentii.

[q] *Multoque primum*] Vide Notas et Emend. num. 59.

[r] *Primores*] Hæc Plinius ex Arist. de Partib. Animal. III. 1. pag. 999.

[s] *Serieque structuræ*] Vide Notas et Emend. num. 60. Sed et Galenum consule, loco mox appellando.

[t] *Triceni bini*] Sexdecim ex utraque parte. Aliquando etiam sex et XXX. Miram naturæ solertiam in dentium ordine, usu, numero, luculenter explanat Galenus de Usu Part. XI. 8. pag. 565.

[u] *Quibus plures*] Hausit istud ex Arist. de Hist. Anim. II. cap. 11. pag. 193.

[v] *Fœminis*] Vide quæ dicturi sumus XI. 63.

[w] *Superne*] Ἄνωθεν, in superna oris parte.

[x] *A canibus*] Canini dicti. Habet

pollicentur, sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in læva. Hominem [y] prius quam genito dente cremari, mos gentium non est. Sed mox plura [z] de hoc, cum membratim historia decurret.

Risisse [a] eodem die, quo genitus esset, unum hominem accepimus Zoroastrem. Eidem cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ.

XVI. In trimatu [b] suo cuique dimidiam esse mensuram futuræ [1] certum est. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri, propemodum observatur: rarosque patribus proceriores, consumente [c] ubertatem [2] seminum exustione, in cujus vices nunc vergat ævum. In Creta [d] terræ [3] motu rupto monte inventum est corpus stans XLVI. cubitorum,[4] quod alii Orionis, alii Oti fuisse arbitrantur. Orestis [e] corpus oraculi jussu refossum, VII.

CAP. XVI. 1 Gronov. et al. ante Harduin. *statuere;* alii ap. Laet, *staturæ.* —2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ubertate* edd. vett.—3 *Merita incrementa terræ* Chiffl. —4 Alii ap. Dalec. et Laet, *XVI. cubitorum;* Solin. *XXXIII. cubitorum.* Mox, Chiffl. *Otio esse arbitrabantur;* Vet. Dalec. *Etionis fuisse, &c.* cod. Dalec.

NOTÆ

hæc Solinus a Plinio, cap. 1. pag. 7. Notat autem Pintianus, fuisse sibi puerum a pedibus qui hanc in ore notam haberet, etsi nulla ei adhuc arriderent blandimenta fortunæ.

[y] *Hominem*] Hinc illustratur Juvenalis e Sat. XV. 138. 'Naturæ imperio gemimus, cum funus adultæ Virginis occurrit, vel terra clauditur infans, Et minor igne rogi.'

[z] *Sed mox plura*] Lib. XI. cap. 61. ubi per singulas corporis partes membratim tractatur historia.

[a] *Risisse*] Solinus hæc pariter a Plinio, loc. cit. Et D. Aug. de Civit. XXI. 14. 'Solum, quando natus est, ferunt risisse Zoroastrem: nec ei boni aliquid monstrosus risus ille portendit. Nam Magicarum artium fuisse perhibetur inventor,' &c.

[b] *In trimatu*] Vide Notas et Emend. num. 61.

[c] *Consumente*] A Stoicis hoc acceptum est, qui cataclysmum conflagrationemque alternatim sibi in rerum natura succedere crediderunt: modo ignea vi superante, modo humore: cumque Deucalionis tempore orbem occupaverint aquæ, exustionis vices nunc expectandas. Unde idem Plinius II. 110. rerum naturam quam plurimis incendiis exustionem terris denuntiare ait. Vide Senec. Nat. Quæst. III. 7. p. 868.

[d] *In Creta*] Vide Notas et Emend. num. 62.

[e] *Orestis*] Illius, qui Pylade pæne amico, ut ait Val. Max. IV. 7. pag. 229. quam Agamemnone patre notior est. Hujus corpus Delphicæ

cubitorum fuisse, monumentis creditur.[5] Jam vero ante annos prope mille,[f] vates ille Homerus[g] non cessavit minora corpora mortalium, quam prisca, conqueri. Nævii Pollionis[h] amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concursu pæne interemtus esset, prodigii vice habitum. Procerissimum[i] hominum[6] ætas nostra divo Claudio principe Gabbaram[j] nomine, ex Arabia advectum no-

Oti tradunt esse.—5 Vet. Dalec. *monumentis traditur.*—6 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ho-*

NOTÆ

Pythiæ jussu refossum, inventum esse apud Tegeam Arcadiæ, scribit Herod. lib. I. n. 68. p. 27. in Nemea Philostratus, in Heroic. p. 640. Solinus hæc pariter refert, cap. 1. pag. 9. et Gellius III. 10.

[f] *Ante annos prope mille*] Scribebat Plinius anno U. C. DCCCXXX. ipso alibi ita prodente: quibus si addas annos CLX. ante urbem conditam, quo tempore floruisse Homerus creditur, fient anni 990. Vell. Paterc. lib. I. de Homero: 'Hic longius a temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit: nam ferme ante annos nongentos quinquaginta floruit: intra mille natus est.'

[g] *Homerus*] Frequens ea in Iliade Homeri conquestio, Trojano bello, quam sua ætate, valentiora fuisse procerioraque corpora, *οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν, κ. τ. λ.* et quam 'Qualia nunc hominum producit corpora tellus,' ut Homerum secutus cecinit Maro Æneid. XII. 900. Hinc Juvenal. Sat. XV. 69. 'Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero: Terra malos homines nunc educat atque pusillos.' Sed falsum est minui in dies proceritate homines, quos scimus per ter mille annos, et quater, ejusdem fuisse staturæ.

[h] *Nævii Pollionis*] Unde hoc Plinius acceperit, scimus ex Columella de Re Rust. III. 8. p. 97. 'Nam et M. Tullius Cicero,' inquit, 'testis est Romanum fuisse civem Nævium Pollionem, pede longiorem, quam quenquam longissimum.' Scripserit hoc sane Tullius in eo libro quem 'De Admirandis' inscripsit, quem Plinius laudat ipse XXXI. 8.

[i] *Procerissimum*] Refert hæc quoque Solinus cap. 1. pag. 9. Columella loc. cit. 'Nuper ipsi videre potuimus in apparatu pompæ Circensium ludorum, Judææ gentis hominem, proceriorem celsissimo Germano.' Rothomagi, quæ urbs Galliæ e primariis est, anno 1572. visum a se hominem Pedemontanum, pedes novem altitudine excedentem, scribit Mart. Delrio, in Notis ad Œdipum Senecæ, pag. 89.

[j] *Gabbaram*] In Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. cod. *Gabborem.* Alii *Gabbaram.* Hoc ipso Claudii principatu Abbari cujusdam Arabum regis meminit Tacitus Annal. XII. p. 175. ubi forte *Gabbari* rescribendum. Ex Hebræo גבור *ghibbor*, vel Arabico *ghabbar* deducta appellatio est: gigantem enim hæ voces significant. Quare vereor ne vox peregrina Plinio imposuerit, et communem hanc appellationem, propriam esse viri cujusdam unius nomenclaturam putarit.

vem pedum, et totidem unciarum vidit. Fuere[k] sub divo Augusto semipede addito, quorum corpora ejus miraculi gratia in conditorio[l] Sallustianorum asservabantur[m] hortorum. Posioni[7] [n] et Secundillæ erant nomina.

Eodem præside,[o] minimus homo duos pedes[p] et palmum, Conopas[8] [q] nomine, in deliciis Juliæ neptis ejus fuit: et mulier Andromeda liberta Juliæ[9] Augustæ. Manium Maximum, et M. Tullium equites Romanos, binum cubitorum fuisse, auctor est M. Varro: et ipsi vidimus in loculis asservatos. Sesquipedales[10] gigni, quosdam longiores, in trimatu implentes vitæ cursum, haud ignotum est.

XVII. Invenimus[r] in monumentis, Salamine[s] Euthymenis[1] filium in tria cubita triennio adolevisse, incessu tar-

minem edd. ante Harduinum. Mox, cod. Dalec. *Gabborem*.—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. *Pusioni* Gronov. et al. ante Harduin.—8 'Quibusdam *Scopas*. Σκόπαιος Græcis *homuncio, nanus, pumilio*.' Dalec.—9 *Liviæ* cod. Dalec. et mox in eodem codice, *Manium Maximum et Manilium equites*.—10 '*Sextupedales* Longolius, non recte; al. *sesquipede gigni quosdam haud longiores*; Vet. *longiorem*.' Dalec.

CAP. XVII. 1 *Salamiam Euthimenis* Solin. Mox, *triennio accrevisse* margo

NOTÆ

[k] *Fuere*] Solinus loc. cit.

[l] *Conditorio*] Sepulcro, ubi conduntur cineres. Plin. Jun. Epist. VI. 10. 'Tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus conditoria exstruere omniaque hæredum officia præsumere.' De hortis Sallustianis fit mentio in Inscriptione vet. apud Gruter. pag. 602.

[m] *Asservabantur*] Vide Notas et Emend. num. 63.

[n] *Posioni*] Ita Mss. omnes: editi perperam, *Pusioni*. Πόσις apud Græcos idem qui Posidonius est.

[o] *Eodem præside*] Augusto Principe.

[p] *Duos pedes*] Similem describit Horatius, dum canit, 'Longos imitaris, ab imo Ad summum totus moduli bipedalis,' II. Sat. 3. 308. Proceræ, pumilæque formæ hominum exempla vide plura apud Aldrov. de Monstris, pag. 38. Apud Tranquillum in Augusto, cap. 43. 'Homulus bipedali minor librarum XVII, vocis immensæ.'

[q] *Conopas*] Vide Notas et Emend. num. 64.

[r] *Invenimus*] Hæc Solinus pariter cap. 1. p. 9. Adde huc, quod Seneca refert de Consol. ad Marciam, cap. 23. p. 779. 'Fabianus ait, quod nostri quoque parentes videre, puerum Romæ fuisse, statura ingentis viri: sed hic cito decessit,' &c.

[s] *Salamine*] Clara contra Atticam insula.

dum, sensu hebetem; et jam puberem factum voce robusta, absumtum contractione membrorum [2] subita, triennio circumacto. Ipsi non pridem [3] [t] vidimus eadem ferme omnia præter pubertatem, in filio Cornelii Taciti [u] equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurantis. [v] Ἐκτραπέλους [w] Græci vocant eos: in Latio [4] [x] non habent nomen.

(XVII.) Quod sit homini [5] [y] spatium a vestigio ad verticem, id esse passis manibus inter longissimos digitos observatum est, sicuti vires [z] dextera parte majores, quibusdam æquas utraque, aliquibus læva manu præcipuas: nec id [a] unquam in fœminis.[6]

edd. Dalec. et Gronov.—2 Pintian. e Solino, *morborum*.—3 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Ipsi nos pridem* omnes edd. ante Harduinum.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *in Latino* Gronov. et al.—5 Ita etiam codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *hominum* Gronov. et al. Mox, *id esse sparsis* codd. et Vet. Dalec. — 6 Sabellicus: *id unquam vi. Fœminis mares præstare pondere, &c.*

NOTÆ

[t] *Non pridem*] Vide Notas et Emend. num. 65.

[u] *Corn. Taciti*] Cujus etiamnum extat Historia.

[v] *Procurantis*] Procuratoris publici fisci: quod hominum genus ex equestri nobilitate eligebatur, teste ipso Tacito in Vita Agricolæ. Rationatores etiam appellavit antiquitas, uti ex monumento vetere liquet, in quo luculenta mentio hujusce provinciæ ab ipso Corn. Tacito olim administratæ. Vetus ea inscriptio est a Reinesio recitata, pag. 103. APOLLINI... RATIONATORIS. HONORE. VSVRVS SECVNDVM. CORNELIVS. VERVS. TACITVS. EREXIT. MONVMENTI. LOCO.

[w] Ἐκτραπέλους] Fœdos, monstrosos, prodigiosi incrementi. Usurpatur ea vox ab Hermogene, quem citat Henr. Steph. in Lexico.

[x] *In Latio*] Ita Reg. 1. et Chiffl. quos sequi maluimus. Tamen Reg. 2. Paris. *in Latino*, ut hactenus editi.

[y] *Quod sit homini*] Ita Mss. omnes, non *hominum*. Hæc quoque Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 9. Simile est quod in eam rem Vitruvius habet III. 1. pag. 38. 'Corporis centrum medium,' inquit, 'naturaliter umbilicus. Namque si homo collocatus fuerit supinus, manibus, et pedibus pansis, circinique collocatum centrum in umbilico ejus, circumagendo rotundationem, utrarumque manuum et pedum digiti linea tangentur,' &c. Improbat Vitruvii sententiam Andr. Vesalius, lib. VI. sed hæc multo uberius videbis tractata apud Alb. Durerum pictorem insignem, scripto de symmetria corporis humani volumine.

[z] *Sicuti vires*] Transcriptor Solini loc. cit. 'Parti dextræ,' inquit, 'habilior ascribitur motus: lævæ firmitas major: unde altera gesticulationi promtior est, altera oneri ferendo accommodatior.'

[a] *Nec id*] Nempe, ut vires habeant

XVIII. Mares præstare pondere, et defuncta viventibus corpora omnium animalium, et dormientia vigilantibus. Virorum [b] cadavera supina fluitare, fœminarum prona, velut pudori [c] defunctarum parcente natura.

(XVIII.) Concretis [d] quosdam ossibus, ac sine medullis vivere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquam et voluntate scimus sitim victam: equitemque Romanum Julium Viatorem e Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis, aquæ subter cutem fusæ morbo, prohibitum humore [e] a medicis, naturam fecisse consuetudine, atque in senecta [1] [f] caruisse potu. Necnon et alii multa sibi imperavere.

(XIX.) Ferunt Crassum,[g] avum Crassi in Parthis interemti, nunquam risisse, ob id Agelastum vocatum: sicut nec flesse multos. Socratem clarum sapientia eodem semper visum vultu, nec aut hilaro [2] [h] magis, aut turbato.

CAP. XVIII. 1 Cod. Dalec. *atque in senectam*.—2 Idem codex: *vultu, aut*

NOTÆ

læva manu, et dextera æquas. Vide Notas et Emend. num. 66.

[b] *Virorum*] Solinus hæc ad verbum, cap. 1. pag. 9.

[c] *Velut pudori*] Quasi vero non et in maribus par sit ratio pudendorum. Sed nimirum præcipua ac veluti propria fœminarum dos pudor est. Veram causam Physici aiunt esse, quod ventre vasto sunt mulieres, ac pleno intestinis: quamobrem minus impletur aqua: subsidet igitur. Est autem inanior maribus, quibus nates præponderant.

[d] *Concretis*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 7. ubi in exemplum Lygdamin Syracusanum affert, 'qui tertia et xxx. Olympiade primus ex Olympico certamine pancratii coronam reportavit; cujusque ossa deprehensa sunt medullam non habere.'

[e] *Humore*] Omni potu.

[f] *Atque in senecta*] Ita libri omnes. Mavult tamen Pelicerius, *ac æque in senecta*. Refert Apollonius Hist. Mirab. cap. 25. ex Aristotelis libro de Ebrietate, Andronem Argivum per omne vitæ tempus siti potuque caruisse, etsi multis ille cibis siccis salsisque vesceretur. Neapolitanum quendam nunquam bibisse Schenckius refert Observ. Med. lib. III. pag. 354. ex Cælio.

[g] *Ferunt Crassum*] Hæc Solinus iisdem fere verbis cap. 1. pag. 7. Hunc ait semel in vita risisse Lucilius apud Cic. Tusc. Quæst. lib. III. pag. 381. et de Finib. lib. V. pag. 284. ubi M. Crassum veterem et ἀγέλαστον vocat. Vide Macrob. Saturn. II. 1. pag. 319. Etiam Polyzelum Cyrenæum nunquam risisse, ob idque Agelasti cognomen tulisse ait Photius in Bibl. cod. 190. pag. 477. ex Ptolemæo.

[h] *Aut hilaro*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. non *hilari*.

Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, torvitatemque naturæ duram et inflexibilem, affectusque humanos adimit, quales ἀπαθεῖς Græci vocant, multos ejus generis experti: quodque mirum sit, auctores maxime [3] sapientiæ, Diogenem [i] Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani evectum. Sed hæc parva [j] naturæ [4] insignia in multis varia cognoscuntur: ut in Antonia [k] Drusi nunquam exspuisse, in Pomponio [l] consulari poëta nunquam ructasse.[5] Quibus natura concreta [m] sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei [n] vocantur.

XIX. (XX.) Corpore [a] vesco,[b] sed [1] eximiis viribus Tritannum,[c] in gladiatorio ludo, Samnitium [d] armatura cele-

hilari, omisso *nec*. Gronov. et al. ante Harduinum etiam, *hilari*; codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *hilaro*.—3 Dalec. *maximæ*.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. et Salmasii; item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *pravæ naturæ* Gronov. et al. vett.—5 Margo edd. Dalec. et Gronov. *poëta non ructasse*.

CAP. XIX. 1 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem: *corpore nervosos esse, sed, &c.*

NOTÆ

[i] *Diogenem*] De Diogene, Laërtius lib. VI. pag. 147. De Heraclito, lib. IX. pag. 237. De Pyrrhone, lib. IX. pag. 252. et 254. Timon ὁ *μισάνθρωπος*, de quo Laërtius in alterius Timonis Vita, lib. IX. pag. 265. ex humani generis odio nomen invenit.

[j] *Sed hæc parva*] Vide Notas et Emend. num. 67.

[k] *Antonia*] Hoc geminum exemplum, Antoniæ, Pomponiique, transcripsit Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 7. Antonia hæc minor dicta, Drusi Neronis Germanici uxor, ejus qui Tiberii Imp. frater fuit, quique ex ea Germanicum Cæsarem, et Claudium postea Imperatorem genuit.

[l] *Pomponio*] Pomponius Secundus vates, cujus vitam retulisse se Plinius ipse ait, XIV. 6. Consulatum gessit anno Urbis DCCLXXXII. sed suffectum et extraordinarium, ex Kalendis Julii, Tiberii principatu. Similem rursum, Caio Caligula interfecto, anno DCCLXXXIV. P. Pomponium Consularem pariter vocat Tacitus Annal. XI. pag. 157. Tragœdiarum scriptorem Plinius Junior in Epistolis.

[m] *Concreta*] Sine medullis.

[n] *Cornei*] Vide quæ dicturi sumus XXXI. 45.

[a] *Corpore*] Vide Notas et Emend. num. 68.

[b] *Vesco*] Gracili, exsucco, macilento: quia ὀλιγόσιτοι, *exigui cibi*, solent esse macilenti. Vide Vossium in Etymol.

[c] *Tritannum*] Ita Solinus appellat, cap. 1. pag. 7. et Diguilus ille Grammaticus, cujus excerpta carmine conscripta vidit Salmasius, qui hunc ver-

brem, filiumque ejus militem Magni Pompeii, et rectos et transversos cancellatim toto corpore habuisse nervos, in brachiis etiam manibusque, auctor est Varro in prodigiosa virium elatione.[a 2 e] Atque etiam hostem ab eo ex provocatione dimicantem, inermi dextra[f] uno digito superatum, et postremo[g] correptum in castra translatum. At Vinnius[3 h] Valens meruit in prætorio divi Augusti centurio, vehicula cum culeis[i] onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta apprehensa una manu retinere, obnixus[4] contra nitentibus jumentis: et alia mirifica facere, quæ insculpta monumento ejus spectantur. Ideo[j] M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suum tollebat: Fusius[5] Salvius duo centenaria pondera pedibus, totidem

[a] *In eorum commemoratione quibus prodigiosæ vires essent.*

Mox, *viribus Tributanum* Chiffl. Paulo post, *Samnitem natura* Solin.—2 *Varro prodigiosa virium elatione* cod. Dalec. ' Solinus *relatione*, unde etiam a quibusdam editoribus in contextum Plinii receptum est.' *Gesner*. Paulo post, *dextera superatum et uno digito postremo, &c.* in quibusdam ap. Laet.—3 *A. Junius* edd. vett. et Gronov. item Harduinus in editione prima; *At Vinius* omnes codd. Harduini et Dalec. cum edd. Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—4 Cod. Dalec. *obnixa*; Vet. Dalec. *obnoxius*.—5 Sic Gronov. et al.

NOTÆ

sum ejus recitat, in Hist. Aug. p. 451. ' Viribus est rumor nimium valuisse Tritannum.'

[d] *Samnitium*] Hoc est, e gladiatorum illo genere, qui in galea pinnas gestantes, epulis adhibebantur, Samnitesque peculiari nomine dicebantur. Vide Notas et Emend. num. 69.

[e] *Virium elatione*] Ita libri omnes Mss. editique ante Gelenium, qui ex Solino *relatione* substituit. Sensus est, sive utriusque, sive tantummodo filii vires in cœlum extulisse Varronem.

[f] *Inermi dextra*] Vide Notas et Emend. num. 70.

[g] *Et postremo*] Minimo digito hostem corripuit, nempe ex cingulo militari, atque ita sublatum in castra transtulit.

[h] *At Vinnius*] Vide Notas et Emend. num. 71.

[i] *Cum culeis*] Quid sit culeus, dicemus XIV. 5.

[j] *Ideo*] Ob similia videlicet fortitudinis exempla, a M. Varrone Hercules Rusticellus dictus est Fusius, qui mulum suum tollebat. Vide Notas et Emend. num. 72. ' Quæ de Rusticello Hercule Tristanus affert in Commodo, tom. I. p. 721. nugæ sunt, tum ex hoc Plinii loco perperam intellecto, tum ex ingenii sui conjecturis haud satis scite concinnatæ.' *Ed. sec.*

manibus, et ducenaria duo humeris contra scalas[b] ferebat. Nos quoque vidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario[c][6] thorace plumbeo indutum, cothurnisque quingentorum pondo calciatum per scenam ingredi. C. Milonem[7][k] athletam, cum constitisset,[l] nemo vestigio educebat: malum tenenti nemo digitum corrigebat.[m]

XX. Cucurrisse MCXL.[a] stadia,[1] ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippidem,[b] magnum erat: donec Anystis,[c] cursor Lacedæmonius, et Philonides[d] Alexandri Magni, a Sicyone Elin, uno die mille ducenta stadia[2] cucurrerunt. Nunc quidem in Circo quosdam CLX. M. passuum tolerare non ignoramus. Nuperque Fonteio et Vipstano[3][e] coss.

[b] *In scalarum ascensu.* [c] *Quingentarum pondo librarum.*

ante Harduinum; qui sic distinguit: *mulum suum tollebat Fusius: Salvius duo, &c.*—6 Margo edd. Dalec. et Gronov. *quinquagenario*; Laet conj. *quingentario*. Mox, Chiffl. *quingentum pondo, &c.*—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Crotoniatam Milonem* Gronov. et edd. vett. Paulo post, cod. Dalec. et al. ap. Laet, *digito corripiebat*.

CAP. XX. 1 Vet. Dalec. *MCCLX. stadia*; et paulo post in eodem, *donec Canistius*; Gronov. *donec Aistis*.—2 Vet. Dalec. et Chiffl. *MCCC. stadia*.—3 Ita codd. Harduini et ed. Harduin. 1. *Vipsanio* Vet. Dalec. Harduin. 2. 3.

NOTÆ

[k] *C. Milonem*] Vide Notas et Emend. num. 73.

[l] *Cum constitisset*] Hæc de Milone pariter Philostratus Vita Apoll. IV. 9. pag. 185. et 186.

[m] *Corrigebat*] Hoc est, nemo digitum inflexum aperire poterat, et rectum facere. Sic locutus Cato de Re Rust. cap. 33. 'Corrigito, uti recte spectent.' Rursumque, cap. 19. Et Colum. IV. 26. pag. 154. 'Jacentia statuenda, declinata corrigenda.' Adde perelegantem Augusti jocum, quem Macrobius refert, Saturn. II. 4. pag. 332. 'Galbæ,' inquit, 'cujus informe gibbo erat corpus, agenti apud se causam, et frequenter dicenti, Corrige in me si quid reprehendis, respondit: Ego te monere possum, corrigere non possum.' Itaque 'corrigere' est rectum facere. Inde 'rigor juris.'

[a] *MCXL.*] Vide Notas et Emend. num. 74.

[b] *Philippidem*] Ita Mss. omnes: Tamen Herod. lib. VI. Erato, pag. 308. Φειδιππίδης vocatur.

[c] *Anystis*] Solinus cap. 1. pag. 9. 'Anystis Lacon, et Philonides Alexandri M. cursores, Elin abusque Sicyone mille ducenta stadia uno die transierunt.'

[d] *Philonides*] De quo jam dictum est II. 73.—'Quod de Circo deinde adjicit, non equorum modo ibi fuisse curriculum, verum etiam et hominum, ut in Olympiis, docet.' *Ed. sec.*

[e] *Vipstano*] Non, ut hactenus edi-

annos VIII.[f] genitum puerum a meridie ad vesperam LXXV. millia pass. cucurrisse. Cujus rei admiratio ita demum solida perveniet,[4] si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus Tiberium[g] Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem ægrotum[h] in Germania: in eo fuerunt CC. millia passuum.[5]

XXI. (XXI.) Oculorum acies[i] vel maxime fidem excedentia invenit exempla. In nuce[1] inclusam Iliada[2] Homeri carmen,[j] in membrana scriptum, tradidit Cicero. Idem,[k] fuisse qui pervideret CXXXV. M.[l] passuum.[3] Huic

Bipont. et Franz. Vide quæ scripsit Harduinus in Not. et Emend. ad II. 72. *Vistano* Fulv. Ursin. Rom. Famil. *Vipitano* cod. Dalec. Mox, pro *annos VIII.* quod exhibent codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *annos IX.* legunt edd. vett. et Gronov.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *perveniat* Gronov. et edd. ante Harduinum. Mox, Chiffl. *nocte ad diem.*—5 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. recentt. *ægrotum in Germaniam; ea fuerunt CC. pass.* Chiffl. *ægrotantem in Germania: in eo, &c.* Gronov. et al. ante Harduin.

CAP. XXI. 1 ‘ *Visu deinde plurimum potuit Strabo nomine, quem superspexisse per CXXXV. p. Varro significat, solitumque exeuntem e Carthagine classem Punicam specula notare* manuscriptus, nec quicquam aliud ex hoc capite.’ *Dalec.*—2 Chiffl. *Iliadem.*—3 ‘ Dissensus hic est circa numeros. *MDCCC.* stadia Ciceronis faciunt *CCXXV. M. p.* aut igitur apud Ciceronem legendum *MLXXX.* s. *octoginta* pro *octingentis*, quod vult Hard. quæ faciunt accurate *CXXXV.* aut, quod non minus facile, numeri Pliniani restituendi, ut pro *CXXXV.* quod habent codd. legatur *CCXXV.* Novas difficultates Strabo injicit, qui *MD.* stadia numerat lib. VI. p. 267. et lib. XVII. p. 834. quod jam observatum Perizonio ad Ælian. XI. 13. ubi Vir summus non satis feliciter illum cum Plinio conciliat, nulla siquidem Ciceronis ratione habita. Nostrum

NOTÆ

tum est, *Vipsano*. Vide quæ diximus II. 72.

[f] *Annos VIII.* [*IX.*] Libri omnes Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. et vet. Dalec. *annos VIII.* At Solinus Plinii verba transcribens, cap. 1. pag. 9. *annos novem*, nisi mendum et huic quoque numero subsit.

[g] *Tiberium*] De hoc Tiberii itinere Dio consulendus lib. LV. pag. 549.

[h] *Ægrotum*] Secuti sumus codices mox laudatos: prius legebatur, *ægrotantem in Germania.*

[i] *In nuce*] Hoc quoque Solinus ex Plinio, cap. 1. pag. 10. Plinius ex Ciceronis libris deperditis.

[j] *Homeri carmen*] Homeri carmen addit auctor, ne quis parvam Iliadem existimaret a se dici, quam Leptines composuit, quamque in nuce includi haud æque magnum miraculum fuerit. Iliadem parvam Neander Lipsiæ edidit anno 1588.—‘ De eo Homeri carmine vide quam ante annos sex edidimus Apologiam Homeri.’ *Ed. sec.*

[k] *Idem*] Cicero nempe. Hæc rursum Solinus ex Plinio, loc. cit. pag. 9.

[l] *CXXXV. M.*] Vide Notas et Emend. num. 75.

et nomen M. Varro reddidit,[4] Strabonem vocatum. Solitum autem Punico bello, a Lilybæo[m] Siciliæ promontorio, exeunte classe e Carthaginis[5] portu, etiam numerum navium dicere. Callicrates[n] ex ebore formicas et alia tam parva fecit animalia, ut partes earum[6][o] a ceteris cerni non possent. Myrmecides[p] quidem[7] in eodem genere inclaruit, a quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam, et navem, quam apicula pinnis absconderet.

XXII. (XXII.) Auditus[q] unum exemplum habet mira-

non est, mensorum aut librariorum lites componere.' *Gesner.*—4 Chiffl. *reddit.* 'Hunc *Lynceum* vocat Val. Max. I. 8.' *Dalec.*—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *exeunte classe Carth.* Gronov. et al. ante Harduin.—6 Margo edd. Dalec. et Gronov. *eorum.* Mox, *a ceteris secerni* Dalec. e Solin.—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *quidam* Gronov. et al. Mox, *quadriga . . . . fabricata, &c.* Chiffl.

NOTÆ

[m] *A Lilybæo*] Unde trajectus in Africam, teste Polybio lib. I. ὡς χιλίων σταδίων, *decem millium stadiorum* est, quæ efficiunt CXXV. mill. pass. Refractionum ope tam longe dissita cerni posse demonstrat Villebr. Snellius in Eratosthene Batavo, sub finem. —'Id nos altitudini loci, unde prospectus fit, tribuendum verius arbitramur, simul et eximiæ oculorum perspicacitati, non minimum etiam opis conferente refractionum vi. Intervallum illud a Lilybæo, quod est hodie *Capo di Marsalla,* usque ad fauces portus Carthaginiensis, quidam hodie definiunt leucarum esse Gallicarum communium haud amplius octodecim. D. de Lisle, in Comm. Acad. R. Scientiarum, anni 1714. p. 83. et 84. leucarum ait esse novemdecim aut viginti.' *Ed. sec.* Vide Strab. lib. VI. pag. 267. Ælian. Var. Hist. XI. 13. et Val. Max. I. 8. p. 75.

[n] *Callicrates*] Solinus cap. 1. pag. 10. Ælian. Var. Hist. I. 17.

[o] *Partes earum*] Vel *eorum* potius, sic enim legunt Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. ut ad animalia referatur: quorum tam subtiles partes erant, ac tam delicato perfectæ opere, ut a ceteris cerni non possent; ab artifice solo possent, propter eximiam visus claritatem, cujus exempla Plinius nunc commendat. Sive *cerni* porro legas, sive *secerni*, ut habet Solinus, perinde est: cum eundem utraque vox hoc loco significatum habeat. Seneca in eam rem, Epist. 53. 'Magni artificis est, totum clausisse in exiguo.'

[p] *Myrmecides*] De hoc apium et formicarum minutorumque opusculorum fabricatore, Cic. Acad. Quæst. lib. IV. pag. 81. Varro lib. de Ling. Lat. lib. VI. Ælian. Var. Hist. I. 17. aliique. Vide quæ dicturi sumus XXXVI. 5. Similis est Theodori Samii quadrigula, de qua XXXIV. 19. n. 22.

[q] *Auditus*] Refert hoc etiam Plutarch. in Paulo Æmilio, pag. 268. Sed hausit auctor a Cic. Nat. Deor.

bile, prælium, quo Sybaris deleta est, eo die quo gestum erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ[r] victoriæ, Castoresque[s] Romani, qui Persicam victoriam ipso die, quo contigit, nuntiavere,[t] visus, et numinum[1][u] fuere præsagia.[a]

XXIII. (XXIII.) Patientia corporis, ut est crebra sors calamitatum,[1] innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis, Leænæ[v] meretricis, quæ torta non indicavit

[a] *Ad visum potius pertinent, et ad significationes Deorum, quam ad auditum. Visus ea exempla sunt, numinumque præsagia.*

CAP. XXII. 1 Dalec. *non visus, sed numinum.*
CAP. XXIII. 1 Chiffl. *calamitatium.* Paulo post, Vet. Dalec. *meretricis ex-*

NOTÆ

lib. II. pag. 54. 'Atque etiam, cum ad fluvium Sagram Crotoniatas Locri maximo prælio devicissent, eo ipso die auditam esse eam pugnam ludis Olympiæ, memoriæ proditum est.'

[r] *Nam Cimbricæ*] Quam de Cimbris, in campo Raudio agri Veneti, Marius reportavit. Vide Florum III. 3. pag. 105. 'Nummus argenteus apud Patinum in Famil. p. 171. n. 5. AVGVSTVS, Caput Augusti nudum cum lituo.)(. C. MARIVS. C. F. TRO. III VIR. Palmæ ramus in quadrigis, C. Marii Consulis, qui hujus C. Marii Trium Reip. Ordinum Triumviri proavus fuit, victorias de Cimbris et de Jugurtha indicat. Nam pro una victoria simplice bigæ tantummodo sculperentur. Ejusdem C. Marii C. F. nummi sunt inscripti CAPIT. LXXVIII. aliove simili numero, hac sententia, 'Colonia Agraria Per ITaliam LXXVIII.' Ubi nota quinquagenarii numeri est litera T inversa. Plures ejusdem generis nummos, solo numero dissimiles, affert Gorlæus.' *Ed. sec.*

[s] *Castoresque*] Loci totius sententia hæc est, ut ante nos vidit Pellicerius: Auditus unum tantummodo mirabile haberi exemplum, Sybaritici prælii. Nam Cimbricas victorias auditas, Castoresque illos Romanis nuntiantes Persen Macedoniæ Regem, pridie ejus diei victum a Paulo, captumque, non auditus exemplis, sed miraculis illis annumerari oportere, quæ ad visum pertinent, Deorumque significationes; quandoquidem apparuerunt tunc Castores, conspicuosque mortalium oculis se exhibuerunt: Cimbricæque item victoriæ divinitus e cœlo sunt nuntiatæ, uti dictum est II. 58. De hoc miraculo egere prolixius Plutarch. et Cic. locis citatis, Val. Max. I. 8. 1. pag. 63. &c. Sed nemo elegantius quam Florus, II. 12. pag. 81. Similem Castorum visum refert Dionys. Halic. Rom. Antiq. lib. VI. pag. 351.

[t] *Nuntiavere*] P. Vatinio, ut ait Val. Max. vel, uti rectius apud Tullium legitur, Vatieno, Reatinæ Præfecturæ viro.

[u] *Visus, et numinum*] Vide Notas et Emend. num. 76.

[v] *Leænæ*] Λέαινα Græcis. De ea Pausanias lib. I. pag. 40. Plutarch.

Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas: in viris, Anaxarchi,[w] qui simili de causa[x] cum torqueretur, prærosam dentibus linguam, unamque spem[2] indicii, in tyranni os exspuit.

XXIV. (XXIV.) Memoria, necessarium maxime vitæ bonum, cui præcipua haud facile[1] dictu est, tam multis gloriam ejus adeptis. Cyrus[a] rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit: L. Scipio, populo Romano: Cineas,[b] Pyrrhi regis legatus, senatui et equestri ordini Romæ, postero die quam advenerat. Mithridates[c] duarum et viginti gentium rex, totidem linguis jura dixit, pro concione singulas sine interprete affatus. Charmadas[2][d] quidam in Græcia, quæ quis exegerat[3][e] volumina in bibliothecis, legentis modo repræsentavit. Ars postremo ejus rei facta, et inventa est,[f] a Simonide[g] melico,[4][h] consummata

emplum quæ, &c. et mox in eodem, *in viris Anaxarchidis.*—2 Idem Vet. *vanaque spe;* unde Dalecampius legit, *vanamque spem.*

CAP. XXIV. 1 Gronov. et al. ante Harduin. *præcipue fuerit haud facile.*—2 '*Carmandas* manuscriptus. *Carmadas* Turneb. X. 16. *Carneades* Cic. Tusc. I. et Orat. II. et Quintil. lib. II. cap. de Memor.' *Dalec.* Mox, *quidem* Tolet. pro *quidam.*—3 Vet. Dalec. *exigeret;* et sic conj. Harduin. *exegerit* cod. Dalec.—4 *Medico* codd. Dalec. *Melico* Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Mox,

NOTÆ

de Garrulit. pag. 505. ac Plinius ipse iterum XXXIV. 19. 12.

[w] *Anaxarchi*] Vide Notas et Emend. num. 77.

[x] *Simili de causa*] Quod conscios delendæ tyrannidis nollet indicare, ut de Zenone Eleate Tullius prodidit.

[a] *Cyrus*] Eadem de Cyro, Scipione, Cinea, et Mithridate, Solinus cap. 1. pag. 10. Vide Notas et Emend. num. 78.

[b] *Cineas*] Græcis Κινέας. Vide Plutarch. in Pyrrho, pag. 391. Ælian. Var. Hist. XII. 33. E Latinis Cic. Tusc. lib. I. pag. 311. Quintil. II. 11. et Seneca pater, in Præf. lib. I. Controv. pag. ubi de Cinea, 'Missus,' inquit, 'a Pyrrho legatus ad Romanos, postero die, novus homo, et Senatum, et omnem urbanam circumfusam Senatui plebem, nominibus suis persalutavit.'

[c] *Mithridates*] Eadem habet Gellius XVII. 17. pag. 974. Plinius ipse iterum XXV. 2.

[d] *Charmadas*] Vide Notas et Emend. num. 79.

[e] *Exegerat*] In Reg. 1. 2. Paris. et vet. Dalec. *exegerit.* Forte, *exigeret.* Mira magis et incredibilia prope dictu, de prodigiosa cujusdam adolescentis memoria, narrat Muretus Var. Lect. III. 1. quem consule.

[f] *Inventa est*] Rem narrat Cic. de Orat. lib. II. pag. 442. 'Gratiamque habeo,' inquit, 'Simonidi illi Chio, (scribe Ceo) quem primum ferunt

a Metrodoro[i] Scepsio, ut nihil non iisdem verbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile in homine,[5] morborum et casus injurias atque etiam metus sentiens, alias particulatim, alias universa. Ictus lapide[j] oblitus est literas tantum. Ex præalto tecto lapsus, matris et affinium, propinquorumque cepit oblivionem: alius ægrotus, servorum etiam: sui vero nominis[k] Messala[l] Corvinus orator.

consummata Metrodoro edd. vett. et Gronov. omissa præpositione.—5 Cod. Dalec. *facile in homine;* Chiffl. *fragile in homine*, sed spatio interlineari, *facile*.

NOTÆ

artem memoriæ protulisse,' et cetera, quæ tu, lector, vide.

[g] *Simonide*] Cum is octogenarius esset, gloriari solebat sibi parem esse memoria neminem, hoc disticho: *Μνήμην δ' οὔ τινα φημὶ Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν Ὀγδωκονταετεῖ, παιδὶ Λεωπρεπέος.* At Apollonium Tyaneum, cum centum natus esset annos, memoria insigni fuisse ferunt. Vide Philostr.

[h] *Melico*] Ἀπὸ τοῦ μέλους, hoc est, *a cantu*, Lyrici poëtæ sic interdum appellantur: uti apud Tullium de Optimo Genere Orat. pag. 762. 'Tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici.' Indeque est quod Simonidem Suidas nunc μελοποιὸν, nunc Lyricum vocat. Melicum Simonidem rursum Plinius appellat cap. 57. hujus libri. Phædr. lib. IV. 'Simonides, qui scripsit egregium melos, Quo paupertatem sustineret facilius, Circumire cœpit urbes Asiæ nobiles, Mercede accepta laudes victorum canens... (Erat autem natus, ut aiunt, in Ceo insula,)' &c.

[i] *Metrodoro*] Hunc quoque ab insigni memoriæ vi commendat Cic. Tusc. Quæst. lib. I. pag. 311. Vide Notas et Emend. n. 80.

[j] *Ictus lapide*] Solinus cap. 1. pag. 10. ex Plinio: Plinius ex Val. Max. I. 8. pag. 71. 'Quidam Athenis vir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est,' &c. Huc refer exemplum Hermogenis, quem totius Græciæ præstantissimum Sophistam fuisse perhibent; verum post annum XVIII. omnia repente oblitum; usque ad LXXX. vixisse, omnium ignarum. Artemidorum Grammaticum, crocodili metu, quem forte pede pepulerat, literas oblitum esse scribit Cælius Aurel. Chron. I. 5.

[k] *Sui vero nominis*] Et Orbilium nominis proprii oblitum fuisse constat ex Suetonio. Idem de Georgio Trapezuntio, et Philippo Decio, Paulus Jovius refert. Joannem Suisserum, cognomento Calculatorem, ita suorum mathematum cepit oblivio, ut inventa sua legens, nec intelligens, fleret. Lucretius in calce libri sexti: 'Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi,' &c. Vide plura deperditæ seu morbo, seu ictu, seu alio casu memoriæ exempla, apud Joan. Schenck. Obs. Medic. lib. I. pag. 78.

[l] *Messala*] Hieronym. in Chron. ad

Itaque sæpe deficere[6] tentat,[m] ac meditatur, vel quieto corpore et valido. Somno quoque serpente amputatur,[*][7][n] ut inanis mens quærat, ubi sit loci.

XXV. (XXV.) Animi vigore præstantissimum arbitror genitum Cæsarem[1][a] dictatorem. Nec virtutem constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem quæ cœlo continentur: sed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere aut legere,[2][b] simul dictare et audire solitum accepimus. Epistolas[c] vero tantarum rerum quaternas[3] pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies[d] dimicavit:[4] solus M. Marcellum transgressus, qui undequadragies dimicaverat. Nam præter civiles victorias, undecies centena,[e] et XCII. M. hominum occisa

[*] *Deficit, paulatimque subtrahitur.*

Paulo post, margo edd. Dalec. et Gronov. *etiam metus sentit.*—6 Ibid. *sæpe se reficere.*—7 Ita codd. Harduini, Dalec. Tolet. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *computat* Gronov. et al. ante Harduinum.

CAP. XXV. 1 Gronov. et al. ante Harduin. *arbitror C. Cæsarem.*—2 In iisdem, *Scribere et legere.*—3 Vet. Dalec. *quaternis*, et mox in eodem, *aut si nihil a. a. septenis*; Chiffl. *aut si nil a. a. septenis.*—4 Vet. Dalec. *quinquagies et bis dimicavit.* Mox, *solus M. M. t. qui u. dimicaverat* non leguntur in cod. Da-

NOTÆ

an. 3. Olymp. 197. 'Messala Corvinus Orator, ante biennium, quam moreretur, ita memoriam ac sensum amisit, ut vix pauca verba conjungeret: et ad extremum ulcere sibi circa sacram spinam nato, inedia se confecit, anno ætatis LXXVII.' Eadem de illo Solinus cap. 1. pag. 10. Nos de eo dicemus, in Auctorum Indice.

[m] *Deficere tentat*] Meditari ac tentare defectionem, inquit Pellicerius in notis Mss. validis et vigilantibus nobis memoria tunc videtur, cum subito inter loquendum, cogitandumve, vocis alioqui notissimæ, et in mentem linguamve venire tunc visæ, obliviscimur: ac jam veluti fugientem quærimus, cogitationeque prosequimur.

[n] *Amputatur*] Vide Notas et Emend. num. 81.

[a] *Genitum Cæsarem*] Vide Notas et Emend. num. 82.

[b] *Scribere aut legere*] Vide Notas et Emend. num. 83.

[c] *Epistolas*] Vide Notas et Emend. num. 84.

[d] *Quinquagies*] Solinus cap. 1. pag. 10. *Quinquagies bis.*

[e] *Undecies centena*] Ita Mss. omnes, et editi. Solinus loc. cit. 'Hujus ductibus undecies centum XXX. (scribo *XC.*) et duo millia cæsa sunt hostium,' &c. Velleius hanc laudem, si qua ea est, atterit, cum ait II. 47.

præliis ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam, etiam coactam,[f] humani generis injuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum civilium stragem non prodendo.[5] [g]

XXVI. Justius Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI.[h] naves piratis ademisse: Cæsari proprium et peculiare sit, præter supra dicta, clementiæ[i] insigne; qua usque ad pœnitentiam omnes superavit. Idem magnanimitatis perhibuit[1] [j] exemplum, cui comparari non possit aliud. Spectacula[k] enim edita effusasque opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ faventis est.[a] Illa fuit vera et incomparabilis invicti animi[l] sublimitas: cap-

[a] *Hominis est qui luxuriæ faveat.*

lec. Pro *dimicaverat*, Chiffl. habet *dimicavit*.—5 Vet. Dalec. *prodendo ut justius*, *&c.* Chiffl. *prodendo justius*, *&c.*

CAP. XXVI. 1 Cod. Dalec. *præbuit*.

NOTÆ

pag. 16. 'amplius XL. millium hominum omnino a C. Cæsare cæsa esse.' Auget Plutarchus in Cæsare, pag. 716. *Ἑκατὸν μυριάδας ἐν χερσὶν διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐξώγρησεν*, hoc est, *decies centena millia in acie interfecit, tantundem cepit.*

[f] *Etiam coactam*] Quærit Salmasius, pag. 49. qui hæc verba sibi explanet. Non opus est vate in re planissima. Ait Plinius minime se in laude aliqua positurum occisa tot hominum millia, ob tantam humani generis cladem, licet ad hanc inferendam coactus videri fortassis aliena injuria queat.

[g] *Non prodendo*] Solinus, Plinii paraphrastes, loco cit. 'Quantum bellis civilibus fuderit, noluit annotari.'

[h] *DCCCXLVI.*] Fere *DCCCC.* Plutarchus in Pompeio, pag. 642. Vide præterea Appian. in Mithrid. p. 237.

[i] *Clementiæ*] Propter quam dicatum ei templum, nummus testatur, quem Patinus exhibet, lib. de Famil. Rom. in Julia, pag. 131. in quo Templum, cum hac epigraphe, CLEMENTIAE CAESARIS.—'At longe alia hujus inscriptionis sententia est; nempe ista: CLEMENTiae *Primus* AEdem CAESAR *Imperator Sacravit*, ut jam superius ad librum secundum monuimus.' *Ed. sec.*

[j] *Perhibuit*] Ita Reg. 1. 2. At Paris. et vet. Dalec. *præbuit*.

[k] *Spectacula*] In Chiffl. *Specula*, ridicule. De his spectaculis Tranquillus in Julio, cap. 38. et 39. 'Edidit spectacula varii generis,' &c.

[l] '*Invicti animi*] Omnes casus prædominantis generositate. Aliter 'Invicti' nomen in nummis accipitur, cum Augustis datur, sive Imperatoribus: INVICTO IMP. INVICTO AVG. CONSTANTINVS P. F. INV. AVG. MAXIMINVS P. F. INV. AVG. MAXENTIVS P. INV. AVG. et alii. Ibi 'Invictus' est, qui nec labore, nec obstaculo

tis apud Pharsaliam Pompeii[m] Magni scriniis epistolarum, iterumque apud Thapsum Scipionis,[n] concremasse ea optima fide, atque non legisse.

XXVII. (XXVI.) Verum ad decus imperii Rom. non solum ad viri unius pertinet victoriam,[a] Pompeii Magni titulos omnes, triumphosque hoc in loco nuncupari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis prope ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum, Syllanus[b] in reip. causa exoriens, auspicatus est, Africa vero tota subacta, et in ditionem redacta, Magnique nomine in spolium[1 c] inde capto, eques Rom. (id quod antea[d] nemo,) curru triumphali revectus est, et statim

CAP. XXVII. 1 *Magnique nomine spolio* Gronov. et al. ante Harduinum.

NOTÆ

aliquo vinci potest: *l'Invincible, l'Infatigable.* In eo genere ceteris eminet perpulcher Gal. Val. Maximini Cæsaris nummus ex ære minimo in Thesauro Regio: MAXIMINVS NOB. CAES. 'Nobilissimus Cæsar.' Caput laureatum, hastam humero dextro gerit, clypeum sinistra: qui habitus Imperatorum est. .)(. Sol vectus quadrigis, dextra elata, orbem Romanum tenet sinistra. Inscriptio: SOLI INVICTAE. Hoc est: 'Solem Imperator invictus æmulatur.' Infra, ANT. 'Primæ Narbonensis Tributum;' latere sinistro Z. 'septimum.'' *Ed. sec.*

[m] *Pompeii*] Eximie Seneca de Ira II. 23. p. 566. 'Fecit hoc et C. Cæsar, ille qui victoria civili clementissime usus est. Cum scrinia deprehendisset epistolarum ad Pompeium missarum ab iis qui videbantur aut in adversis aut in neutris fuisse partibus, combussit: quamvis enim moderate soleret irasci, maluit non posse. Gratissimum putavit genus veniæ, nescire quid quisque peccasset,' &c.

[n] *Scipionis*] Refert hoc pariter Dio, lib. XLIII. pag. 219. et 222. ac lib. XLIV. pag. 265. Ita nec Pompeius Sertorii literas legit, sed ne inspectas quidem in ignem conjecit, teste Plutarcho in ejus Vita, pag. 629.

[a] *Victoriam*] Gloriam potius. Sed Mss. *Victoriam.*

[b] *Syllanus*] Syllanarum partium dux et fautor. Lucan. VII. 307. 'Cum duce Syllano gerimus civilia bella,' hoc est, cum Pompeio.

[c] *In spolium*] Ita Reg. 1. 2. Tolet. &c. non, ut editi hactenus, *spolio.* Ex Africa devicta spolium aliud retulit nullum, præter Magni cognomen, quo a Sylla donatus est, jussique omnes eo cognomine Pompeium salutare. Plutarch. in Pompeio, pag. 625. Tranquillus tamen ex Ponto, non ex Africa, id cognominis retulisse Pompeium prodidit.

[d] *Id quod antea*] Quia Consuli tantum vel Prætori per legem licebat agere triumphum: præterea nemini. Plutarch. loc. cit. 'Cn. etiam Pompeius,' inquit Eutropius sub finem lib.

ad Solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenæo tropæis, oppida DCCCLXXVI.[e] ab Alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem redacta victoriæ suæ ascripsit, et majore animo Sertorium tacuit:[2 f] belloque civili[g] (quod omnia externa conciebat)[h] extincto, iterum triumphales currus eques Rom. induxit, toties imperator, antequam miles. Postea ad tota maria, et deinde Solis ortus missus, hos retulit[3] patriæ titulos, more sacris certaminibus[i] vincentium. Neque enim[j] ipsi coronantur, sed patrias suas coronant. Hos ergo honores Urbi tribuit in delubro Minervæ,[k] quod ex manubiis dicabat: CN. POMPEIUS MAGNUS IMP. BELLO XXX. ANNORUM CONFECTO, FUSIS, FU-

Paulo post, codd. Dalec. *evectus, et statim ad Solis, &c.*—2 Vet. Dalec. *domuit.* Mox, *externa concutiebat* cod. Dalec.—3 Vet. Dalec. *missus, infinites*

NOTÆ

v. pag. 783. 'quod nulli Romanorum tributum erat, quartum et XX. annum agens, de Africa triumphavit.' Nondum in Senatum allectus, μήπω μετέχων βουλῆς, inquit Plutarchus. Velleius II. 30. pag. 12. de Pompeio: 'Adhuc eques Romanus, ante diem quam Consulatum iniret, curru Urbem invectus est.''

[e] *DCCCLXXVI.*] Ita Mss. omnes. Vide quæ diximus III. 4.

[f] *Sertorium tacuit*] Vide Notas et Emend. num. 85.

[g] *Belloque civili*] Quod cum Sertorio gerebatur, qui se Mario primum, Carboni, et Cinnæ adjunxerat, adversus Syllam.

[h] *Conciebat*] Externi hostes, Mithridates et alii, intestinis Romanorum bellis exciti sunt, rati se tum maxime opportunum bello gerendo tempus nactos esse.

[i] *Sacris certaminibus*] Olympiis, Pythiis, Isthmiis, Nemeis.

[j] *Neque enim*] Id rursum Plinius X. 4. his verbis: 'Novissime et in sacris certaminibus usurpatæ, in quibus hodieque non victori dantur, sed patriam ab eo coronari pronuntiatur.' Habebatur enim summi honoris loco, si qua civitas aut regio Πυθιονίκην, aut Νεμεονίκην, aut Ἰσθμιονίκην, maxime vero Ὀλυμπιονίκην genuisset et educasset. Ideo et Pindarus toties victores suos inde commendat inter alia, quod patriam suam victoria nobilitarint, ac decus in eam omne transfuderint. Vide quæ dicturi sumus XVI. 4. Interim corollarii vice venustum in eam rem Simonidis Epigramma conferre juvat, ex Anthol. lib. I. cap. 1. Γνῶθι Θεόκριτον προσιδὼν, τὸν Ὀλυμπιονίκαν Παῖδα, παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον, Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς, Ὃς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν. *Ecce Theocritum: puer est: sed Olympia vicit: Vernantes tanta temperat arte manus. Sic facie primus, certamine primus, honestis Natus avis, patriæ splendida serta refert.*

[k] *Minervæ*] Vide Notas et Emend. num. 86.

GATIS, OCCISIS, IN DEDITIONEM ACCEPTIS HOMINUM CENTIES VICIES[1] SEMEL[4] LXXXIII. M. DEPRESSIS AUT CAPTIS NAVIBUS DCCCXLVI.[m] OPPIDIS, CASTELLIS MDXXXVIII. IN FIDEM RECEPTIS: TERRIS A MÆOTIS LACU AD[5] RUBRUM MARE SUBACTIS, VOTUM MERITO MINERVÆ.[n] Hoc est breviarium[o] ejus ab Oriente. Triumphi vero, quem duxit a. d. tertium[6] [p] Kalendas Octobres, M. Pisone,[q] M. Messala[7] consulibus, præfatio hæc fuit: CUM ORAM[r] MARITIMAM A[8] PRÆDONIBUS LIBERASSET, ET IMPERIUM MARIS POPULO ROMANO RESTITUISSET, EX ASIA, PONTO, ARMENIA, PAPHLAGONIA, CAPPADOCIA, CILICIA, SYRIA, SCYTHIS, JUDÆIS, ALBANIS, IBERIA, INSULA CRETA, BASTERNIS, ET SUPER HÆC DE REGIBUS[9] MITHRIDATE ATQUE TIGRANE TRIUMPHAVIT. Summa[s] summarum in illa[10] gloria fuit,[a] (ut ipse in con-

[a] *Elogium tot victorias complexum in tanta gloria illud fuit.*

retulit.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. VICIES SEMEL CENTENIS Gronov. et al. ante Harduin. Mox, pro *LXXXIII.* Chiffl. habet *LXXX.* et paulo post, *CCCXLVI. . . . . CLXXVIII.*—5 Codd. Dalec. A MAEOTI AD.—6 Gronov. et al. ante Harduin. *quem duxit ad tertium.*—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *M. Pisone, M. Messala* Gronov. et al. ante Harduinum.—8 Præpositio A deest in codd. Dalec.—9 Margo edd. Dalec. et Gronov. REGE.—10 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. Har-

NOTÆ

[l] CENTIES VICIES] Ita Mss. omnes: hoc est, centies ac vicies, et præterea semel centena millia, cum LXXXIII. hominum millibus.

[m] *DCCCXLVI.*] Vide quæ diximus sup. cap.

[n] VOTUM MERITO MINERVÆ] Quod bellatrix ea et armifera Dea sit habita, simul et largitrix industriæ in agendo.

[o] *Hoc est breviarium*] Summarium rerum gestarum. Usi ea voce Tranquillus et Seneca.

[p] *A. d. tertium*] Vide Notas et Emend. num. 87.

[q] *M. Pisone*] Ita codices omnes Mss. a quibus editi discedunt, qui inverso ordine Consules hos appellant. Fuit hic annus Urbis DCXCIII. quo Consules leguntur M. Pupius Calpurnius Piso, M. Valerius Messala, apud Dionem lib. XXXVII. pag. 50. Erat tum annos natus XL. Pompeius, ut scribit Plutarchus in ejus Vita, pag. 643.

[r] CUM ORAM] Bello piratico feliciter confecto, de quo Florus III. 6. pag. 177. et Velleius II. 32. pag. 18. Porro has easdem gentes a Pompeio devictas enumerant alii: Plutarchus, in ejus Vita, pag. 642. Dio, lib. XXXVI. et XXXVII. Appianus, in Mithrid. pag. 252. et seq.

[s] *Summa*] Vide Notas et Emend.

cione dixit, cum de rebus suis dissereret,) Asiam ultimam[t] provinciarum accepisse,[11] eandemque mediam patriæ reddidisse. Si quis e contrario simili modo velit percensere[12] Cæsaris res, qui major illo apparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret: quod infinitum esse conveniet.[13]

XXVIII. (XXVII.) Ceteris virtutum generibus varie et multi fuere præstantes. Cato[a] primus Porciæ gentis tres summas[b] in homine res præstitisse existimatus,[1] ut esset[c]

duin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in illo* Gronov. et al. vett.—11 Cod. Dalec. *excepisse*.—12 Chiffl. *velit recensere*.—13 Vet. Dalec. *convenit*.

CAP. XXVIII. 1 Gronov. et al. ante Harduinum, *existimatus est*.—2 Vet.

NOTÆ

num. 88.

[t] *Asiam ultimam*] Hunc dicendi colorem mutuatus est a Plinio Florus, qui III. 5. 'Sic Pompeio duce,' inquit, 'populus Rom. totam, qua latissima est, Asiam pervagatus, quam extremam habebat imperii provinciam, mediam fecit,' &c.—'Poterat Pompeius, ut postea Constantinus, et alii, in nummis inscribi, VICTOR OMNIVM GENTIVM, ET DEBELLATOR, ET TRIVMFATOR GENTIVM BARBARVM. Non tamen Latine diceretur 'Victoriosus:' quamvis secus Gellio visum est, IV. 9. ubi verbum illud usurpatum fuisse a Catone, opinor, fingit. Deceptus ille haud dubie est, æque atque ii, qui Gruterianas inscriptiones finxere eas, in quibus 'Victoriosissimus' Princeps aliquis nuncupatur, illo Probi Augusti numismate, in quo scriptum est, VICTORIOSO SEMPER. Stat ibi Probus paludatus sceptrum sinistra gerens, inter captivos quatuor nudos: e quibus duo stantes, suos quisque liberos offerunt Probo, et omnes eidem tendunt dextras supplices. Nummus est perrarus apud Spanhemium in Juliani Cæsarr. p. 112. Si 'Victoriosus' dici posset, qui ex omni acie victor discedit, ut 'ebriosus' est, qui ex omni convivio ebrius, frustra illa vox altera, 'semper,' adderetur. Legendum hic omnino est, 'Virtuti Invicti Cæsaris, Tutatori Orbis Romani, Imperatori Optimo, Statuam Obtulit Senatus Eduensis, Memoriæ Perpetuæ.' Nempe statuam, cujus in nummo isto effigies pingitur. In nummis suis sæpe Probus 'Invictus' appellatur, semel etiam vice cognominis ei hoc nomen datum est: sæpe etiam vice nominis, hoc est, pro IMP. PROBVS. VIRTVS PROBI AVG.; alibi VIRTVS INVICTI AVG.' *Ed. sec.*

[a] *Cato*] 'Hoc est, is qui primus e Porcia gente Cato cognominatus est.' *Ed. sec.*—Totum hoc caput verbis fere totidem transcripsit Solinus cap. 1. pag. 11. Catonis Porcii laudem absolutissimam, quæ extat apud Livium lib. XXXIX. pag. 500. legere operæ pretium fuerit, quod et huic loco maximam lucem est allatura, et legenti haud mediocrem voluptatem.

[b] *Tres summas*] Quartam addit Val. Max. VIII. 7. n. 1. 'ut esset juris civilis quoque peritissimus.'

[c] *Existimatus, ut esset*] Ita emendavimus, ex Reg. 1. 2. et Chiffl. Prius legebatur, *existimatus est*.

optimus orator,[d] optimus imperator, optimus senator: quæ mihi omnia, etiamsi non prius, attamen clarius fulsisse[2] in Scipione[e] Æmiliano videntur, demto præterea plurimorum odio, quo Cato laboravit.[f] Itaque sit proprium Catonis, quater[g] et quadragies causam dixisse, nec quenquam[h] sæpius postulatum, et semper absolutum.

XXIX. (XXVIII.) Fortitudo in quo maxime[1] extiterit, immensæ quæstionis est, utique si recipiatur poëtica fabulositas. Q. Ennius[2] T. Cæcilium Dentrem[i] fratremque ejus præcipue miratus, propter eos sextumdecimum[j] adjecit[3] annalem. L. Siccius[k] Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Aterio[4][l] consulibus, haud multo post

Dalec. *clarius fuisse.*

CAP. XXIX. 1 Vet. Dalec. *maxima.*—2 Chiffl. *qua Ennius.* Mox, *T. Cæcilium Teucrum, fratremque, &c.* Gronov. et al. ante Harduinum. *Dentrem* cum Harduino et recentt. scribit etiam Gesnerus.—3 Ita codd. Harduini, Dalec. Laet, et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sextum adjecit* Gronov. et al. Mox, *L. Sicinnius Dentatus* margo edd. Dalec. et Gronov.—4 *Alternio* Chiffl. *A. Æternio* Gronov. et al. ante Harduin. *Haterio* Goltz. Vide Not. et Emend. Paulo post, Vet. Dalec. *vel in eo numerosissima.*

NOTÆ

[d] *Optimus orator*] Orationum plerarumque quas habuit, ceterorumque ab eo scriptorum elenchum, præter ea quæ in nostro Auctorum Syllabo recensebimus, vide in Indice Auctorum qui a Grammaticis vetustis laudantur, Prisciano, Diomede, ac reliquis.

[e] *Scipione*] Qui Africanus sequens est dictus, Carthaginem Numantiamque delevit: L. Æmilii Pauli, qui de Perse rege triumphavit, gener: Scipionis Africani prioris nepos.

[f] *Laboravit*] Ob Censoriam severitatem.

[g] *Quater*] Plutarch. p. 344. in ejus Vita ait, paulo minus quinquagies causam dixisse: et postremum quidem, cum annum ageret sextum et octogesimum. Vide etiam Val. Max. loc. cit.

[h] *Nec quenquam*] E Romanis scilicet hominibus. Sic Aristophontem quinquagies Athenis accusatum, et absolutum esse, auctor est Æschines in Demosthenem.

[i] *Dentrem*] Vide Notas et Emend. num. 89.

[j] *Sextumdecimum*] Ita Mss. omnes Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Editi hactenus perperam, *sextum* tantum.

[k] *L. Siccius*] Vide Notas et Emend. num. 90. De eo dicemus iterum XXII. 5.

[l] *A. Aterio*] Vide Notas et Emend. num. 91. Eandem porro historiam narrat ex Plinio Solinus cap. 1. pag. 10. et Gellius II. 12. pag. 136. Hausit vero Plinius aut ex Varrone, cujus verba Fulgentius recitat, libro de Prisco Sermone; aut ex Val. Max. qui ex Varrone ipse videtur acce

exactos [m] reges, vel numerosissima suffragia habet, centies vicies præliatus, octies ex provocatione victor, quadraginta quinque cicatricibus adverso corpore insignis, nulla in tergo. Item [5] spolia cepit XXXIV. donatus hastis [n] puris [o] duodeviginti, phaleris [p] XXV. torquibus tribus et LXXX. [q] armillis [r] CLX. [6 s] coronis XXVI. [t] civicis [u] XIV. aureis VIII.

—5 *Idem* Chiffl. Mox Gronov. et al. ante Harduinum: *hastis duodeviginti*, omisso *puris*.—6 Longol. ex Aulo Gell. *plus CLX*. Mox, Chiffl. *coronis*

NOTÆ

pisse, cum hunc Siccium dicat habuisse prædicatorem laudum suarum M. Varronem: aut denique ex Dionys. Halic. lib. X. p. 663.

[m] *Post exactos*] Anno circiter post exactos reges, LV. U. C. CCC.

[n] *Hastis*] Festus, verbo 'Hasta:' 'Signum præcipuum est hasta: nam et Carthaginienses, cum bellum vellent, Romam hastam miserunt: et Romani fortes viros sæpe hasta donarunt.'

[o] *Puris*] Sine ferro. Hanc voculam nos addidimus, ex codd. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Cave enim te Gruterus inducat in fraudem, qui Manutii fide in suarum inscriptionum censum retulit, pag. 414. CORON. MVRALI. VALLARI. HASTA. PVRA. SINE VEXILLIS. OBSIDIONALI. &c. Cave, inquam, credas, eo inductus argumento, hastam idcirco puram cognominari, quod sine vexillis foret: est enim hoc *sine vexillis* conjectoris alicujus, non sane satis cati doctique: cum Sirmondi nostri τοῦ μακαρίτου, viri integerrimi ac pereruditi, fide, cujus manuscriptum exemplar asservamus, ex ipso quem vidit lapide scriptum ibi sit, CORONA. MVRALIQ. .... H .... TOTIDEMQVE. VEXILLIS OBSIDIO .... QVE. CORONA. ut numerus hastarum deesse ibi, ævoque detritus intelligatur: legique oporteat, ut in altera simili, pag. 375. HASTIS PVRIS. IIII. TOTIDEMQVE. VEXILLIS.

[p] *Phaleris*] Significantur eo nomine plerumque ornamenta equorum: nunc vero nobilium equitum, sive ea fuerint scuta brevia, et clypeoli, seu parvi umbones, sive quid aliud. Etymologus: Φάλαρα, ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων, κ. τ. λ. Ac paulo post: Φαλὸς, ἀσπιδίσκιόν τι, μικρὸν καὶ λαμπρόν· καὶ φάλαρα, τὰ κοσμήματα διὰ τὴν λαμπρότητα, κ. τ. λ.

[q] *Tribus et LXXX.*] Val. Max. loc. cit. torques CLXXXIII. At Gellius et Solinus cum Plinio faciunt, et Mss. codices cum editis. Dionysius item Halic. loc. cit. ὀγδοήκοντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυχενίους.

[r] *Armillis*] Festus: 'Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt,' &c. Plinio XXVIII. 23. brachialia vocantur. Gallis, *des brasselets*. Vide Vossium in Etymol.

[s] *CLX.*] Val. Max. 'armillæ CLX.' Gellius, 'armillis plus centum LX.' At Dionysius Halic. armillas aureas tantum LX. ἑξήκοντα.

[t] *Coronis XXVI.*] Exsurgit plane hic numerus ex XIV. civicis, aureis octo, muralibus tribus, obsidionalique una, quæ tum a Plinio, tum a Valerio, Gellio, et Solino numerantur.

muralibus III. obsidionali una, fisco æris X.[v] captivis et XX. simul bubus,[7] imperatores novem ipsius maxime opera triumphantes secutus: præterea (quod optimum in operibus ejus reor) uno ex ducibus T. Romilio[8] [w] ex consulatu ad populum convicto[x] male acti imperii.

Rei militaris haud minora forent Manlii[y] Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu vitæ.[z] Ante decimum septimum[a] annum[9] bina ceperat spolia. Primus omnium

XXXVI.—7 Cod. Dalec. *captivis XX. millibus;* alii ap. Dalec. *captivorum.* 'Vet. *ex fisco, æris decem milibus, captivis, &c.* Ms. pro *simul bubus* legit *millibus;* unde Salmasius hunc locum ita restituit, *e fisco æris X. capti æris XX. millibus.*' Laet.—8 *T. Tiberio Romilio* cod. Dalec. *T. Romulio* Gronov. et vulgg. ante Harduinum. Mox, cod. Dalec. *convincto male a. i. ejus militaris;* Gronov. et edd. vett. *convicto male acti imperii rei militaris. Haud minora, &c.*

NOTÆ

Quare spernenda lectio Chiffl. codicis, *coronis XXXVI.*

[u] *Civicis*] De civica et obsidionali corona Festus agit, verbo 'Obsidionalis,' ubi eadem plane de Sicinio Dentato refert, quæ ceteri. Nos de utraque commodius XVI. 3. et XXII. 4.

[v] *Fisco æris X.*] An decem millibus? quæ summa efficit monetæ nostræ Gallicæ libras, ut vocant, 400. An potius superpositam notæ denarii X. lineolam oportuit, quæ *decies* significaret, hoc est, decies centena millia æris sive assium: quod efficit monetæ nostræ libras 40000. Vide Notas et Emend. num. 92.

[w] *T. Romilio*] Collegam habuit in Consulatu C. Veturium, anno Urbis CCXCIX. Ita Dionys. Antiq. Rom. lib. X. pag. 659. et Livius lib. III. pag. 52. Vide Notas et Emend. num. 93.

[x] *Convicto*] Vide Dionys. loc. cit. pag. 673. et 674. Livius lib. III. pag. 53. rem ita narrat, ubi de clade Æquorum egit, quos Romulius Veturiusque Consules devicerant: 'Præda,' inquit, 'parta ingens: eam, propter inopiam ærarii, Consules vendiderunt: invidiæ tamen res ad exercitum fuit: ea denique Tribunis materiam criminandi ad plebem Consules præbuit. Itaque ergo ut magistratu abiere, ... dies dicta est Romulio..., damnatus Romulius decem millibus æris,' &c.

[y] *Manlii*] Prænomen ei Marcus fuit.

[z] *Exitu vitæ*] Cum fortiter defensam alias libertatem nefarie opprimere conatus est: unde Gallos depulerat, inde ipse præcipitatus, inquit Val. Max. VI. 3. p. 301. Damnatum enim Tribuni de saxo Tarpeio dejecerunt: locusque idem in uno homine et eximiæ gloriæ monumentum, et pœnæ ultimæ fuit, ut scribit Livius lib. VI. pag. 112.

[a] '*Ante decimum septimum*] Simile facinus M. Lepidi, qui postea Triumvir fuit, nummus exhibet, a Patino delineatus, p. 7. n. 4. hoc titulo: M. LEPIDVS. AN. XV. PR. HO. C. S. Ipse in equo decurrens tropæum gestat humero dextro .)(. Caput Concordiæ:

eques muralem acceperat coronam, VI. civicas,[b] XXXVII.[c] dona, XXIII. cicatrices [10][d] adverso corpore exceperat: P. Servilium [e] magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus humerum ac femur. Super omnia, Capitolium summamque rem in eo solus a Gallis servaverat, si non regno suo [f] servasset. Verum sunt in his quidem virtutis opera magna, sed majora fortunæ.

M. Sergio,[g] ut quidem arbitror, nemo quenquam hominum jure prætulerit: licet pronepos Catilina [h] gratiam nomini

—9 Chiffl. *decem septem annos.*—10 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd.

NOTÆ

retro, corona, victoriæ symbolum: e regione simpulum, ut vocant, index Pontificatus. Inscriptionem sic interpretare: 'Marcus Lepidus annorum quindecim primus hostium castra succendit:' non, ut Val. Max. multis persuasit, 'Prætextatus hostem occidit, civem servavit.' Neque enim prætextati admittuntur in acie; neque hic Lepidus pingitur prætextatus, sed paludatus.' *Ed. sec.*

[b] *VI. civicas*] Livius, octo, loc. cit.

[c] *XXXVII.*] Numerum Livius amplificat: 'Dona Imperatorum,' inquit, 'ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas.'

[d] *XXIII. cicatrices*] Ita Mss. omnes: et Paris. quidem, *viginti tres*, sine numeralibus notis. In editis perperam *XXXIII.*

[e] *P. Servilium*] Ita libri quidem omnes: at 'C. Servilium Ahalam' Livius vocat lib. VI. pag. 112.

[f] *Regno suo*] Regnum enim affectasse auctor est Livius lib. VI. pag. 111.

[g] *M. Sergio*] Fuit is M. Sergius Silus, L. Æmilii Pauli Cos. anno DLXXXVI. Legatus in bello Persico: cujus et Livius meminit lib. XLIV. In vetere denario familiæ Sergiæ apud Patinum, p. 256. Sergius equo insidens hostis præcisum caput crinibus apprehensum gestat. Quæ de ipso Plinius refert, ea Solinus transcripsit, cap. 1. p. 10.—'Vetus denarius in Museo nostro, et apud Patinum in Famil. p. 256. Romæ victricis caput hinc exhibet, cum denarii nota, et ROMA, et EX SC. inde equitem galeatum, qui sinistra strictum ensem et caput hostis præcisum gestat. Sub equo, M. SERGI. 'Marcus Sergius,' ille qui in equo pingitur. Litera Q. superposita, a Quæstore nummum percussum esse significat, qui materno sanguine genus ex illo duceret: infra, charactere paulo minore, SILVS: quæ sunt totidem vocum primæ literæ, hac sententia: 'Sergius Italiam Liberavit Vicies Sexies.' Errore magno Val. Max. VI. 1. 8. aliique Sergium cognomine Silum dixere. Plinio teste, XI. 59. non 'Silus' alicujus gentis cognomen, sed 'Silo' fuit.' *Ed. sec.*

[h] *Pronepos Catilina*] L. Sergius Catilina dictus, Ciceronis consiliis oppressus.

deroget.[11] Secundo stipendio dexteram [12] manum perdidit: stipendiis duobus ter et vicies vulneratus est: ob id neutra manu, neutro pede satis utilis: uno tantum servo,[13] plurimis postea stipendiis debilis miles. Bis ab Hannibale captus, (neque enim cum quolibet hoste res fuit:) bis vinculorum ejus profugus, XX. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnavit, duobus equis insidente eo suffossis. Dexteram sibi ferream fecit, eaque religata præliatus. Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est: duodena castra hostium in Gallia cepit:[i] quæ omnia ex oratione ejus apparent, habita cum in prætura sacris arceretur a collegis, ut debilis.[j] Quos hic coronarum acervos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cujusque virtus tempora inciderit. Quas Trebia,[k] Ticinusve,[14] aut Trasymenus civicas dedere? Quæ Cannis corona merita?

recentt. *XXXIII. cicatrices* Gronov. et al. ante Harduinum.—11 Vet. Dalec. *derogarit.*—12 Ita Chiffl. edd. vett. et Harduin. 1. *dextram* Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz.—13 ' *Uno tantum servatus.* Ita ex conjectura rescribere visum est potius, quam legendum proponere meis, quod ipse non intelligam. Non intercedo tamen, quo minus Plinio servetur illud: *uno tantum servo,* gratias vero agam illi, qui me, quid hæc verba sibi velint, docuerit.' *Gesner.*—14 Ita codd. Harduini et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller.

NOTÆ

[i] *In Gallia*] Circumpadana.

[j] *Ut debilis*] Mancus et mutilus. Ejusmodi enim homines a sacris arcebantur. 'Sacerdos non integri corporis,' inquit Seneca pater Controv. IV. 2. pag. 243. 'quasi mali ominis res vocanda est. Hoc in victimis notatur: quanto magis in sacerdotibus? Post sacerdotium magis observanda est debilitas: non enim sine ira Deorum debilitatur sacerdos,' &c.

[k] *Quas Trebia*] Nullas cuiquam Trebia, inquit, nullas Ticinus, aut Trasymenus civicas dedere: nulla Cannis corona merita: adeo plurimum refert in quæ cujusque virtus tempora inciderit: nec magis homines, cum Hannibale bis congressus, quam fortunam ipsam vicisse Sergius videtur, qui exitiosis hisce Reip. præliis non interfuerit. Vide Notas et Emend. num. 94. Notæ clades acceptæ ab Hannibale, cum uterque Consulum victus, anno 536. P. Cornelius ad Ticinum: Sempronius, ad Trebiam. Sequente anno, Urbis 537. major ad Trasymenum lacum clades accepta: omnium vero atrocissima plaga Cannensis, anno 538.

unde fugisse[1] virtutis[15] summum opus fuit. Ceteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.

XXX. (XXIX.) Ingeniorum gloriæ quis possit agere delectum, per tot disciplinarum genera, et tantam rerum operumque varietatem? nisi forte Homero vate Græco nullum felicius[1][a] extitisse convenit, sive operis fortuna, sive materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus, (etenim insignibus judiciis optime, citraque invidiam, tam superbâ censura peragetur:) inter spolia Darii Persarum regis[2] unguentorum scrinio[b] capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios ejus usus amicis demonstrantibus, (quando tædebat unguenti bellatorem et militia sordidum,)[c] 'immo hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur:' ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diviti opere servaretur.[3] Item Pindari[d] vatis familiæ penatibusque jussit parci, cum Thebas caperet. Aristotelis philosophi patriam[e] condidit:[4] tantæque rerum claritati tam benignum testimonium miscuit.[*]

Archilochi[f] poëtæ interfectores Apollo arguit Delphis.

[*] *Tantæque ob res plurimas collectæ ab Aristotele famæ suum quoque Alexander testimonium adjecit.*

Bipont. et Franz. *Ticinusque* Gronov. et al.—15 'In Chiffl. vulgata lectio in ordine servata; ita superne emendatur, *indefessæ virtutis.*' Dalec.

CAP. XXX. 1 'Quidam malunt *feliciorem.*' Dalec.—2 *Darii regis* Chiffl. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *margaritis gemmisque.*—3 Chiffl. *operi servaretur.*—4 Cod. Dalec. *patriam suam credidit*; Longol. *Aristotelis Philip-*

NOTÆ

[1] *Unde fugisse*] Quamobrem Terentio Varroni, cujus Consulis temeritate Cannensis plaga contigerat, actæ a Senatu gratiæ sunt, quod de Republica non desperasset.

[a] *Nullum felicius*] Ingenium scilicet.

[b] *Scrinio*] De eo dicetur rursum XIII. 1.

[c] *Et militia sordidum*] 'Non indecoro' scilicet, ut cecinit Venusinus vates, 'pulvere sordidum.'

[d] *Item Pindari*] Vide Plutarch. in Alex. p. 670. Ælian. Var. Hist. XIII. 7. Tzetzen, Chiliad. VII. vs. 411.

[e] *Aristotelis ph. patriam*] Stagiram. Vide Notas et Emend. num. 95. Consule et Val. Max. V. 6. pag. 279.

[f] *Archilochi*] Reliquum caput ad verbum exscripsit ex Plinio Solinus cap. 1. p. 11. Vide Notas et Emend. num. 96.

Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepeliri[5] Liber pater jussit, obsidentibus mœnia Lacedæmoniis: Lysandro eorum rege in quiete sæpius admonito, 'ut pateretur humari delicias suas.' Requisivit rex, quis supremum[6] diem Athenis obiisset: nec difficulter ex iis,[7] quem Deus significasset, intellexit: pacemque[g] funeri dedit.

XXXI. (XXX.) Platoni sapientiæ antistiti[h] Dionysius tyrannus, alias sævitiæ superbiæque natus, vittatam navem misit obviam: ipse quadrigis albis[i] egredientem in littore excepit. Viginti[j] talentis unam orationem Isocrates[k] vendidit. Æschines[l] Atheniensis summus orator, cum accu-

---

pus patriam condidit.—5 Chiffl. *defunctum sepelire.*—6 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *qui supremum* edd. ante Harduinum.—7 Tolet. *nec difficulter rex idem.*

NOTÆ

g *Pacemque*] Solinus: 'Inducias bello dedit, usque dum congruæ supremis talibus exequiæ ducerentur.'

h '*Platoni sapientiæ antistiti*] Hoc est, qui in Philosophia excellebat. Hæc de Platone Solinus totidem verbis cap. 1. p. 11. Numisma Græcum ex ære mediocri Patinus vulgavit, in quo cum Platone sapientiæ laude confertur Augustus: ex parte una caput Augusti nudum exhibet, cum epigraphe ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Ex altera parte caput senile, barbatum, cum epigraphe: ΠΛΑΤΩΝ.' *Ed. sec.*

i *Quadrigis albis*] Vide Notas et Emend. num. 97.

j *Viginti*] Plutarch. in Vitis Rhetorum, p. 838. *Παρὰ Νικοκλέους τοῦ Κυπρίων βασιλέως, ὃς ἦν υἱὸς Εὐαγόρου, εἴκοσι τάλαντα λαβὼν ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν γραφέντος λόγου, A Nicocle Cypriorum Rege, Evagoræ F. viginti talenta pro oratione ad ipsum scripta accepit.* Efficiunt ea monetæ Gallicæ libras 48000.—'Talenta interpretamur ea, quæ Plautus a magnis talentis discriminat, ac nostræ efficere singula libras triginta docet. Itaque viginti talenta efficiunt libras sexcentas, *six cent livres, ou deux cens écus.* Magna viginti talenta efficerent tricies octies mille quadringentas libras, *trente huit mille quatre cent livres:* denario æstimato tantum assibus octo Gallicis: nam si decem, ut olim, efficerent sexaginta millia librarum, *soixante mille francs, ou dix mille écus.*' Ed. sec.

k *Isocrates*] Ab aliis ejusdem nominis sedulo secernendus. Natus hic, quo de agitur, Olympiade circiter LXXXVI. Platonem annis septem antecessit. Demosthenis magister fuit. Vixit annos fere centum. Plutarchus, in Vitis Oratorum, pag. 836. Laudat hunc Tullius, lib. de Claris orator. pag. 525.

l *Æschines*] Rem ita plane refert Val. Max. VIII. 10. pag. 397. et Cicero de Orat. lib. III. pag. 511. Plutarchus vero in Rhetorum Vitis, pag. 840. ait Rhodiis admirantibus, quod habita oratione in Ctesiphontem, causa nihilominus Æschines cecidis-

sationem, qua fuerat usus, Rhodiis[1] legisset: legit et defensionem Demosthenis, qua in illud pulsus[2] fuerat exilium: mirantibusque, 'tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audivissent:' in calamitate[m] testis ingens factus inimici. Thucydidem imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorem[3] [n] revocavere,[o] eloquentiam mirati, cujus virtutem[a] damnaverant. Magnum et Menandro[p] in comico socco testimonium regum[q] Ægypti et Macedoniæ contigit, classe et per legatos petito: majus ex ipso, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia.[b] [r]

Perhibuere et Romani proceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius[s] confecto Mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more[t] a lictore vetuit: et fasces literarum[4] januæ[c] [u] summisit is, cui se Oriens Occidensque summiserat. Cato[v] censorius, in illa nobili trium sapientiæ procerum ab Athe-

[a] *Fortitudinem in bello.* [b] *Majus de se ipse sibi testimonium præbuit virtutis, cum gratiæ regum antetulit literarum scientiam.* [c] *Hominis literati januæ.*

CAP. XXXI. 1 Ita codd. Harduini et Tolet. *Rhodis* Chiffl. *Rhodi* Gronov. et edd. vett. ante Harduinum.—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ob quam in illud depulsus* Gronov. et edd. vett. Paulo post, *in calamitate* deest in cod. Dalec.—3 Cod. Dalec. *tragœdiarum conditorem.*—4 Gronov. et al. ante Harduin. *et fasces lic-*

NOTÆ

set, hunc respondisse, se mirari desituros, si contra orantem Demosthenem audivissent. Demosthenis orationem ab Æschine recitatam fuisse dissimulat.

[m] *In calamitate*] Magnum est ab inimico laudari: majus, et a misero.

[n] *Rerum conditorem*] Hoc est, ut Cicero eundem appellat in Bruto, p. 602. rerum gestarum scriptorem ac pronuntiatorem sincerum et grandem. Sic Plinius in Præf. ad Vespas. pictores ac statuarios 'pingendi fingendique conditores' vocat.

[o] *Revocavere*] Œnobii Archontis decreto, ut refert Pausan. lib. I.

[p] *Menandro*] Agemus de eo in Auctorum Indice.

[q] *Regum*] Philadelphi Ægypti, et Archelai Macedoniæ regum.

[r] *Conscientia*] Forte melius, *literarum scientia.* Nec male *conscientia.*

[s] *Cn. Pompeius*] Hæc Solinus totidem verbis cap. 1. p. 11.

[t] *De more*] Livius lib. VI. pag. 117. 'Lector Sulpicii Trib. mil. cum is de foro se domum reciperet, forem (ut mos est) virga pecuteret,' &c.

[u] *Literarum januæ*] Vide Notas et Emend. num. 98.

[v] *Cato*] Vide Plutarch. in Catone Majore pag. 350.

nis legatione, audito Carneade,[w] quamprimum legatos eos censuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante, quid veri esset haud facile discerni posset. Quanta morum[x] commutatio? Ille semper[y] alioquin universos ex Italia pellendos[5] censuit Græcos: at pronepos ejus Uticensis Cato, unum ex tribunatu militum[z] philosophum, alterum[a] ex Cypria legatione[b] deportavit. Eandemque linguam ex duobus Catonibus, in illo abjecisse,[6][c] in hoc importasse, memorabile est. Sed et nostrorum gloriam percenseamus.

Prior Africanus[d] Q. Ennii statuam sepulcro suo imponi jussit: clarumque illud nomen,[e] immo vero spolium ex tertia orbis parte[f] raptum, in cinere supremo cum poëtæ titulo legi.[7]

Divus Augustus[g] carmina Virgilii cremari contra testa-

torios. Nostram lectionem testantur codd. Harduini et Laet.—5 Cod. Dalec. *universos exitiali nomine appellandos;* Chiffl. *universos ex Italia appellandos.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *in tribunatu.*—6 Ibid. *Eandem itaque linguam . . . . illum et hunc abegisse;* nonnulli ap. Laet, *illum abegisse, hunc importasse;* al. ap. Dalec. *Eandemque linguam . . . . in illo ambigisse.* Mox, Chiffl. *in hoc imperitasse.*—7 Cod. Dalec. *regi.*—8 'Tò *vati* et *carmina*, quod mox se-

NOTÆ

[w] *Carneade*] Laborioso illo et diuturno sapientiæ milite, (verbis utor Val. Max. VIII. 7. pag. 388.) cui nonaginta expletis annis idem vivendi ac philosophandi finis fuit.

[x] *Quanta morum*] Quæ sequuntur, de utroque Catone, transcripsit ea Solinus ad verbum loc. cit.

[y] *Ille semper*] Vide XXIX. 7.

[z] *Ex tribunatu militum*] Quem in Macedonia gessit. Plutarch. in ejus Vita pag. 763.

[a] *Alterum*] Zenonem. Vide XXXIV. 19. sub finem, num. 35.

[b] *Cypria legatione*] De hac consule Vell. II. 45. p. 15. et Plutarch. in Catone Minore, pag. 776. et ea quæ dicturi sumus XXXIV. 19.

[c] *Abjecisse*] In illo, quod abjecerit: in isto, nempe Uticensi, quod eandem Græcam linguam in Urbem importaverit, memorabile est.

[d] *Prior Africanus*] Val. Max. VIII. 14. 1. pag. 408. 'Superior Africanus Ennii Poëtæ effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quod ingenio ejus opera sua illustrata judicaret.' Meminit hujus rei etiam Cicero in Orat. pro Archia, et Solinus cap. 1. pag. 11. Romæ extra portam Capenam hoc Scipionum Enniique monumentum cum statuis fuisse, auctor est Livius lib. XXXVIII.

[e] *Illud nomen*] Africani.

[f] *Ex tertia orbis parte*] Africa.

[g] *Divus Augustus*] Ejus hi versus olim crediti in eam sententiam: 'Ergone supremis potuit vox improba verbis Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes, Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis? &c. Pulcher Apollo veta, Musæ prohibete

menti ejus verecundiam vetuit: majusque ita vati[8] testimonium contigit, quam si ipse sua[h] probavisset.

M. Varronis in bibliotheca, quæ prima in orbe[i] ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, unius[9] viventis posita imago est: haud minore (ut equidem reor) gloria, principe oratore et cive, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompeius[j] piratico ex bello navalem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat: cum plures una gens in quocumque genere eximios tulerit, quam ceteræ terræ.

Sed et quo te,[10] M. Tulli,[k] piaculo taceam? quove maxime excellentem insigni prædicem? quo potius, quam universi populi illius[11] gentis amplissimo testimonio, et e

quitur, non habentur in manuscripto; *carmina* deest etiam in Chiffl.' *Dalec.* Ita quoque codd. Harduini et edd. recentt. *si ipse sua carmina probavisset* Gronov. et al. ante Harduin.—9 Dalec. *quæ prima in urbe Roma ab .... publicata est, unius;* Vet. Dalec. *quæ in orbe ... de manubiis, &c.*—10 Ita codd. Harduini, cum edd. recentt. *ceteræ omnes terræ. Sed quo et te* cod. Dalec. *ceteræ terræ. Sed quo te* Gronov. et al. ante Harduinum.—11 Cod. Dalec. *populi et illius.* Mox, pro, *et e tota vita,* quod exhibent codd. Harduini, Vet.

NOTÆ

Latinæ,' &c. Carmen integrum Pithœus edidit, inter Epigrammata et poëmatia vetera, pag. 70. ubi et illud Sulpicii Apollinaris, de eodem argumento, pag. 69. 'Jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem. Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Cæsar, Non sinis, et Latiæ consulis historiæ. Infelix alio cecidit prope Pergamon igni, Et pæne est alio Troja cremata rogo.' Vide Gellium XVII. 24. et Macrob. Saturn. I. 24. pag. 314.

[h] *Ipse sua*] Addunt libri editi, *sua carmina:* sed abest hæc postrema vox a codicibus Mss.

[i] *Prima in orbe*] Jam antea et Philadelphus in Ægypto, et Pergami reges, et Romæ Lucullus, Bibliothecas instruxerant: sed sibi paraverant illi, non omnibus, quemadmodum fecit Pollio, publicavere: qui primus ingenia hominum, ut Plinius ait XXXV. 2. rem publicam fecit. Vide quæ ibi sumus dicturi opportunius.

[j] *Magnus Pompeius*] Festus in Fragmento, pag. 10. 'Navali corona donatur, qui primus in hostium navem armatus transiliverit, cujusve opera manuve navis hostium capta fuerit. Adeptus est eam M. Terentius Varro, bello piratico, donante Cn. Pompeio Magno,' &c. Varro propellendos susceperat ex Ionio mari piratas. Vide Appianum in Mithrid. pag. 236.

[k] *Sed et quo te, M. Tulli*] Ciceronis laudes amplissimas vide apud Senecam Suasor. lib. I.

totâ vita[l] tuâ consulatus tantum operibus electis? Te dicente[m] legem agrariam, hoc est, alimenta sua abdicaverunt[12] tribus: te suadente, Roscio[n] theatralis auctori legis ignoverunt, notatasque se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum[o] liberos honores petere

Dalec. et edd. recentt. Gronov. et al. habent, *et tota vita.*—12 Cod. Dalec. *abdicarunt.* Paulo post, Vet. ejusdem Dalecampii, *notasque sedes ignominia*

NOTÆ

[l] *Et e tota vita*] Ita scripsimus ex conjectura. In libris, *et tota vita;* quanquam et istud defendi potest.

[m] *Te dicente*] Quæ subjiciuntur, opera sunt fere Consulatus omnia. Harum orationum a se habitarum in Consulatu suo ipse meminit ad Attic. II. 1. pag. 41. 'Altera,' inquit, 'ad populum de lege Agraria: tertia, de Othone ... quinta, de proscriptorum filiis ... septima, qua Catilinam emisi,' &c.—'Legem Agrariam promulgaverat eo anno Tribunus plebis P. Servilius Rullus, ut Plinius prodit, VIII. 78.' *Ed. sec.*

[n] *Roscio*] Eædem, inquit, tribus æquo tulerunt animo notatas se esse sedendi in theatro discrimine, a L. Roscio Othone Tribuno plebis: cujus lege cautum est, ut Romani Equites, plebi antea immixti, dum spectaculis adessent, distincti ab ea sederent. Ea re quatuordecim gradus proxime post Patricios in theatro secrevit, in quibus Equites spectarent, plebe summota. Unde illud Juvenal. Sat. III. 152. 'Nihil habet infelix paupertas durius in se Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit, Si pudor est, et de pulvino surgat equestri, Cujus res legi non sufficit .... Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.' Summam enim ingentem cocc. sestertiorum in censu habere oportebat eum qui in XIV. ordinibus sedem habere cuperet: uti dicemus XXXIII. 8. quo respexit idem Juvenal. Sat. XIV. 323. 'Effice summam, Bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.' Rem prolixe narrat Plutarchus in Cic. pag. 867. Et Asconius Pedianus in Orat. Cic. pro Cornelio, de Majest. pag. 37. 'L. Roscius Otho,' inquit, 'legem firmavit in theatro, ut Equitibus Romanis XIV. ordines spectandi gratia darentur.' Hanc legem Rosciam renovavit postea Domitianus. Vide Martial. v. 8. pag. 256. Cave interim Roscium putes hunc esse histrionem illum, Syllæ Dictatori acceptissimum, a Cicerone, Val. Max. et aliis celebratum, quod incaute nimis credidit Hermolaus. Plinius Junior Epist. VI. 25. de Metilio Crispo: 'Huic ego ordines impetraveram: atque etiam proficiscenti quadringenta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram.' Ubi ordines vocat jus sedendi in XIV. ordinibus inter Equites: quadringenta sestertium millia censum equestrem esse designat. Ita hic Plinii Junioris locus accipiendus est, cujus in loci interpretatione ineptiunt, qui hactenus prodiere, Interpretes.

[o] *Proscriptorum*] Primorum civitatis a Sylla proscriptorum liberos, qui honores magno ambitu prensabant, repressit. Vide Plutarch. in Cicer. pag. 866.

puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti. Salve primus omnium[p] parens patriæ appellate, primus in toga triumphum linguæque lauream merite, et facundiæ Latiarumque[13] literarum parens: atque (ut dictator Cæsar, hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus est, ingenii Romani terminos in tantum promovisse, quam imperii, reliquis animi bonis.[14] [q]

(XXXI.) Præstitere ceteros[15] mortales sapientia, ob id Cati,[r] Corculi, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo[s] Apollinis Pythii prælatus cunctis.

discrimine æquo, &c.—13 Cod. Dalec. *Latinarumque.* Paulo post, Dalec. ut et Vet. ejusdem, aliique ap. Laet, *omnibus triumphis l. adepte tanto majorem.*—14 Edd. vett. ante Harduinum, *imperii.* CAP. XXXI. *Reliquis, &c.* et sic Franzius. *animis* Vet. Dalec.—15 *Præstitere et apud ceteros* Vet. Dalec. *Præstitere et ceteros* cod. Dalec.

NOTÆ

[p] *Primus omnium*] In toga scilicet a Patribus populoque, Catone et Catulo auctoribus, id nomen adeptus: nam in triumpho, et a militibus dudum antea hunc honorem esse habitum Camillo Livius scripsit, libro quinto. Vide Cic. in Orat. pro Sextio, et in Pison. Plutarch. quoque, in Cic. Vita.—'Juvenalis Sat. VIII. 243. 'Sed Roma parentem, Roma Patrem Patriæ Ciceronem libera dixit.' At aliud longe in nummis antiquis Cæsarum 'Parens Patriæ,' aliud 'Pater Patriæ' est. 'Parens patriæ' est, cui salutem, libertatem, incolumitatem Patria acceptam refert, ut vitam parenti liberi. 'Pater Patriæ,' qui pro Patria, ut pro liberis pater, tanquam Pontifex sacra peragit solennia statis diebus. Augusto nummus inscriptus est SPQR. PAREN. CONS. SVO. 'Senatus Populusque Romanus Parentis Conservatori Suo.' *Ed. sec.*

[q] *Reliquis animi bonis*] Virtute bellica, legum sanctitate. Vide Notas et Emend. num. 99.

[r] *Ob id Cati*] Ob sapientiam. A Cicerone hæc sumi arbitror, in Quæst. Tusc. scribente lib. I. pag. 294. 'Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesque dicuntur: et Nasica ille prudens bis Consul, 'Corculum:' et, 'Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.'' Festus quoque: 'Corculum,' inquit, 'a corde dicebant antiqui, solertem et acutum.' At de voce 'Catus,' Varro de L. L. lib. VI. pag. 74. 'Cata, acuta: hoc enim verbo Sabini dicunt. Quare Catus Ælius Sextus, non (ut aiunt) sapiens, sed acutus.' Verum Nonius Plinio favet cap. 2. n. 184. 'Catus,' inquit, 'pro sapiente.' Cic. Tusc. lib. II. 'Sed homo catus nunquam terminat nec magnitudinis nec diuturnitatis modum.'

[s] *Oraculo*] Vulgare et tralatitium est Apollinis illud oraculum, Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος. Vide Val. Max. III. 4.

XXXII. (XXXII.) Rursus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni[a] Lacedæmonio, tria præcepta ejus Delphis consecrando, aures literis, quæ sunt hæc: Nosse se[b] quemque: et nihil nimium[c] cupere: comitemque æris alieni atque litis esse miseriam.[1 d] Quin et funus ejus, cum victore filio Olympiæ[e] expirasset gaudio,[f] tota Græcia prosecuta est.

XXXIII. (XXXIII.) Divinitas, et quædam cœlitum societas nobilissima,[1] ex fœminis in Sibylla[g] fuit: ex viris in Melampode[h] apud Græcos, apud Romanos in Marcio.[i]

CAP. XXXII. 1 Pintian. legit: *et nihil nimis, comitemque sponsionis esse miseriam.* Vet. Dalec. habet etiam *sponsionem.* Chiffl. *esse miserum.* Alii ap. Dalec. *comitemque miseram esse æris alieni atque litis,* nempe sponsorem.

CAP. XXXIII. 1 Vet. Dalec. *nobilissimæ.*

NOTÆ

[a] *Chiloni*] Qui unus e septem sapientibus. Floruit Olymp. 56. Vide Laërt. in ejus Vita, lib. I. pag. 17.

[b] *Nosse se*] Scitum hoc a Chilone pronuntiatum esse testatur etiam Aristoteles Rhetor. II. 12. Clemens Alex. Strom. lib. I. pag. 300. Τὸ μὲν οὖν, Γνῶθι σαυτὸν, οἱ μὲν Χίλωνος ὑπειλήφασι· Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ Θεῶν, Θαλοῦ. Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς Πυθίας. Cleobulo tamen ascribit Ausonius.

[c] *Et nihil nimium*] Clemens Alex. loc. cit. Πάλιν οὖν Χίλωνι τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀναφέρουσι τὸ, Μηδὲν ἄγαν, κ. τ. λ. *Chiloni rursus Lacedæmonio tribuunt, Ne quid nimis. Straton autem, in opere de Inventis, ascribit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ: Didymus autem censet esse Solonis: sicut etiam Cleobuli, Modus optimus,* Μέτρον ἄριστον. Sidonius Apollinaris: 'Lindie tu Cleobule jubes, Modus optimus ut sit.'

[d] *Esse miseriam*] Ita Mss. plane omnes. Græci sic efferebant. Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. *Sponde, noxa præsto est:* quod Aristotelici aiebant ab Chilone prolatum, teste Clem. Alex. loc. cit. et Laërtio, pag. 18. in Chilone. Ausonius Thaleti adjudicat: pag. 77. 'Nos ἐγγύα, πάρεστι δ' ἄτη, dicimus: Latinum est: sponde, Noxia est præsto tibi: Per mille possum currere exempla, ut probem Prædes vadesque pœnitudinis reos.' Et Sidonius Apollinaris: 'Thales Mileto genitus vadimonia culpat.'

[e] *Olympiæ*] Sive *Olympia*, uti dicemus XXXV. 40. n. 32. Sed *Olympiæ* legi nunc magis placet.

[f] *Gaudio*] Et senio simul, ætate deficiente, ut ait Laërtius, qui eandem recitat historiam ex Hermippo in Chilone lib. I. pag. 18.

[g] '*In Sibylla*] Sibylla ibi proprium nomen est, æque ac Melampus et Marcus. Et Latinum quidem, ut Clælia et Lucretia. Cum superiore cap. sermonem de iis fecerit, qui oracula funderent, manifeste docet, non eam fuisse dotem Sibyllæ, ut ederet oracula; sed qualis Melampodi fuit, artem divinandi. Sic apud Plaut. Pseud. I. 1. 23. sagacitate ad interpretandum, non vaticiniis clarum fuisse significat. 'Has quidem pol, credo, nisi Sibylla legerit Interpretari alium potesse neminem.'' *Ed. sec.*

[h] *Melampode*] Cujus fama divina-

XXXIV. (XXXIV.) Vir optimus semel a condito ævo judicatus est Scipio[j] Nasica, a jurato[k] senatu.[1] Idem in toga candida bis repulsa[l] notatus a populo. In summa, ei in patria mori non licuit:[m] non hercules[2] magis, quam

CAP. XXXIV. 1 Codex Dalecampii, *adjurato Senatu*.—2 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *hercule* Gronov. et al. ante Harduinum.

NOTÆ

tionis artibus nota, ut sit Plinius XXV. 21. de quo multa cecinere vates, Homerus, Statius, aliique.

[i] *Marcio*] Marcii vatis fatidica carmina, Marciana dicta, a Livio non semel citantur, ut lib. XXV. pag. 266. et alibi. Horum volumina duo illata esse in Senatum scribit Macrobius Saturn. I. 17. pag. 276. Duos fuisse fratres Marcios, nobili loco natos, hac divina promotione celebres, auctor est Cic. de Divinat. lib. I. pag. 193.

[j] *Scipio*] Hæc accepta sunt a Livio lib. XXIX. pag. 343. Fuit is Cn. Scipionis F. ejus qui in Hispania ceciderat. Id nominis a Senatu accepit, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Coss. anno Urbis DL. Meminit D. Augustinus de Civit. I. 30. et Val. Max. VIII. 15. pag. 412.—'Nummus est æreus formæ mediocris, a Seguino vulgatus p. 24. secundæ ed. Caput nudum juvenile exhibet; e regione NASSICA. .)(. Caput tauri: C. VAL. C. SEX. ÆDILES. At ille vultus non Scipionis Nasicæ, ut arbitratur, sed Cæsaris Augusti est: nec certe Nasicæ cognomen geminata litera S scriberetur. Legendum haud dubie est: 'Narbonensium Augurum Sacrum, Soapite Imperatore Cæsare Augusto.' Nam idcirco tauri caput pro victima cæsi in altera nummi superficie pingitur: quæ 'victima optima et laudatissima Deorum placatio,' inquit Plin. VIII. 70. et ædiles etiam appellantur, 'C. Valerius et Caius Sextius.' *Ed. sec.*

[k] *A jurato*] Qui jurejurando sententiam confirmarit. Apul. Asin. Aur. lib. X. 'Vos qui jurejurando astricti judicatis.' Solinus: 'Vir optimus Nasica Scipio judicatus est, non privato tantum testimonio, sed totius Senatus sacramento.'

[l] *Bis repulsa*] Semel quidem in Consulatus petitione, ut refert Livius lib. XXXV. p. 428. 'P. Cornelius Cn. F. Scipio, qui priore anno (post urbem conditam DLXII.) repulsam tulerat ... ut dilatum viro tali, non negatum honorem appareret, ei Consulatus datus est: additus ei de plebe collega M'. Acilius Glabrio.' Iterumque in petitione Censuræ, anno Urbis DLXX. cum Scipioni ceterisque candidatis, prælatus est M. Porcius Cato, ut auctor est Livius idem lib. XXXIX. pag. 500. Vide Notas et Emend. num. 100.

[m] *Non licuit*] Ubi terrarum obierit Nasica Scipio, qui Optimus est appellatus, apud reliquos scriptores silentium est. Simili fato fuisse a Plinio discimus, quo nepotem ejus fuisse docet Val. Max. V. 3. 5. Serapionem scilicet, qui Gracchum interfecerat. Hic enim Pergami mortuus est, quo sub titulo legationis secesserat.

extra vincula illi sapientissimo ab Apolline judicato Socrati.[n]

XXXV. (XXXV.) Pudicissima [o] fœmina semel, matronarum sententia, judicata est Sulpicia Paterculi filia, uxor Fulvii Flacci:[1] electa ex centum præceptis,[p] quæ simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum,[2] religionis experimento, Claudia,[q] inducta Romam Deum Matre.[r]

XXXVI. (XXXVI.) Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere: sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant.[1] Humilis [s] in plebe, et ideo ignobilis puerpera,

CAP. XXXV. 1 '*Flaminii* Val. Max. VIII. 15. in meo vero exemplari *Flacci* item legitur.' *Dalec.* Mox, pro *præceptis*, quod servant codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *præcipuis* legitur in edd. vett. et Gronov.—2 *Item* Vet. Dalec.

CAP. XXXVI. 1 Cod. Dalec. *possunt*; B. Æg. teste Giraldo Synt. p. 29. *possint*. Mox, Girald. ibid. *inclusam matrem*. Paulo post, pro *excussa* cod.

NOTÆ

[n] *Socrati*] Qui in custodia publica Athenis hausto ex judicum sententia veneno obiisse dicitur: quod tamen Plinius, cum silet, negare videtur.

[o] *Pudicissima*] Hæc quoque Solinus cap. 1. pag. 12. ex Plinio: Plinius ex Val. Max. VIII. 15. pag. 415. 'Merito virorum commemorationi Sulpicia Ser. Paterculi filia, Q. Fulvii Flacci uxor, adjicitur. Quæ, cum Senatus, libris Sibyllinis per Decemviros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumque mentes a libidine ad pudicitiam converterentur, et ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina judicium facerent, cunctis castitate prælata est.'

[p] *Præceptis*] Electis ante, et uti dictum ex Valerio est, sorte ductis, et ante captis. Sic Virgil. Æneid. XI. 491. 'Et spe jam præcipit hostem.' Vide Notas et Emend. num. 101.

[q] *Claudia*] Q. Claudiam Val. Max. appellat I. 8. 11. p. 70. Rem eandem narrant Livius lib. XXIX. pag. 343. et Hieronym. contra Jovin. lib. I. Omnium brevissime ac dilucide maxime, Suetonius in Tiberio, cap. 2. 'Gentis ejusdem Claudia fuit, quæ navem cum sacris Matris Deum Idææ, cohærentem Tiberino vado, extraxit: precata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret.' Cingulo duxisse navem scribit Hieronym. Vide præterea Sil. Ital. lib. ult. Punic. et Appian. in Hannibal. pag. 345. Hanc fœminam porro Diodorus in Excerptis, p. 382. 'Valeriam' vocat.

[r] *Deum Matre*] Cur Romam Pessinunte advecta fuerit Mater Idæa, disces ex Livio lib. XXIX. pag. 341.

[s] *Humilis*] Hanc historiam refert totidem verbis Solinus, cap. 1. pag. 11. acceptam a Plinio: uti Plinius a Val. Max. V. 4. pag. 269. ubi res eleganti oratione describitur. Sed dissentit

supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum, a janitore semper excussa,[b] ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus donata pietati est,[2] ambæque perpetuis alimentis, et locus ille eidem consecratus Deæ,[3] C. Quintio,[c] M'. Acilio coss. templo Pietatis exstructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum[d] est. Gracchorum[e] pater anguibus prehensis in domo, cum responderetur, 'ipsum victurum alterius sexus[4] interemto:' 'Immo vero, inquit, meum necate: Cornelia enim juvenis est, et parere adhuc potest.' Hoc erat uxori parcere, et reipublicæ consulere.

Dalec. exhibet *curante;* Tolet. *excutiente.*—2 Girald. l. l. *matri salus donata filiæ pietate est;* cod. Dalec. *donata filiæ pietate, ambæque;* margo edd. Dalec. et Gronov. *donata filiæ pietati.*—3 Cod. Dalec. *consecratus est Deæ.* Mox, *H. Quintio* Girald. l. l. *M. Acilio* Gronov. et al. *M. Attilio* margo edd. Dalec. et Gronov. *M.' Acilio* Girald. l. l. et sic Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—4 Cod. Dalec. *sexu.* Mox, Tolet. *meo necate: Cornelia nimirum ju-*

NOTÆ

a Plinio Solinus, Festusque, qui patrem aiunt, non matrem, in custodia fuisse detentum: a Valerio fortasse etiam Plinius, qui humilem ignobilemque puerperam vocat, quam ille sanguinis ingenui mulierem facit. Sed et in plebe ingenuos esse jam monuimus hujusce libri cap. 10. Simile est quod refert Hygin. Fab. 254. pag. 49. 'Xanthippe Cimoni patri, incluso carcere, lacte suo alimentum vitæ præstitit.'

[b] *Excussa*] Sic Asinius Pollio locutus, Cicer. Epist. x. 31. 'Sexcentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur a Lepido tabellarii.' Spartianus in Septimio: 'Salutarunt excussi, ne quid ferri haberent.'

[c] *C. Quintio*] Ita libri omnes tum editi, tum manu exarati. Anno U. C. DCIV. Consulatum gessere L. Quintius, M'. Acilius, auctore Cassiodoro. T. Quintium, M'. Acilium Tullius vocat ad Attic. XII. 5. pag. 360. Siculæ tabulæ, Flaminium, et Balbum. Capitolina fragmenta, Flamininum, M'. (hoc est *Manium*) Acilium Balbum. Ita et Marliani Fasti.

[d] *Marcelli theatrum*] Quod a Cæsare Dictatore inchoatum, perfectum deinde ab Augusto, et dedicatum est, anno U. C. DCCXLI. ut Dio refert, lib. LIII. pag. 517. et lib. LIV. pag. 539. ac M. Marcelli, sororis suæ filii, nomine inscriptum, regione Urbis nona.

[e] *Gracchorum*] Plenius et explicatius Val. Max. IV. 6. 'Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare ac fœmina, apprehensis, certior factus ab aruspice, mare dimisso, uxori ejus, fœmina, ipsi celerem obitum instare: salutarem conjugi potius, quam sibi, partem augurii secutus, marem necari, fœminam dimitti jussit: sustinuitque in conspectu suo seipsum interitu serpentis occidi,' &c. Refert eadem Plutarchus in Gracchis, pag. 824. Cicer. de Divin. lib. I. pag. 171.

Idque mox consecutum est.[5] M. Lepidus[f] Apuleiæ uxoris caritate post repudium obiit. P. Rutilius[g] morbo levi impeditus, nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione, illico expiravit. P. Catienus Plotinus[6 h] patronum adeo dilexit, ut hæres omnibus bonis institutus, in rogum ejus se jaceret.

XXXVII. (XXXVII.) Variarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit florem hominum libantibus: Astrologia Berosus,[a] cui ob divinas prædictiones Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuere. Grammatica Apollodorus,[b] cui Amphictyones[c] Græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina:

venis, &c.—5 *Idque mox consecuta est* Chiffl.—6 Ita codd. Harduini item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *P. Catienus Philotimus* Gronov. et al. ante Harduin. *Apuleius Catienus Plotinus* Chiffl.

NOTÆ

[f] *M. Lepidus*] Lepidi Triumviri pater is fuit. De eo dicetur hujus libri cap. 54.

[g] *P. Rutilius*] Qui cum P. Popilio Consulatum gessit anno Urbis DCXXII. Cicero Tusc. Quæst. lib. IV. pag. 420. 'Ægre tulisse P. Rutilium fratris repulsam Consulatus, scriptum apud Fannium est: sed tamen transisse modum videtur: quippe qui ob eam causam a vita recesserit.' Fratri ejus Lucii prænomen fuit, ut ex eodem Tullio discimus, in Lælio: 'Scipio Rutilium potuit Consulem efficere: fratrem ejus Lucium non potuit.'

[h] *Plotinus*] Ita rescripsimus ex Paris. cod. et Chiffl.—'*Patronus* hic dicitur, qui dominus sive herus cum sit, servum manumittit, sive asserit in libertatem. Liberto suo nomini patroni sui nomen adjungebant. Sic P. Catienus a Plotino manumissus, appellatus est *P. Catienus Plotinus*. Sic Magni libertus Lenæus, *Pompeius* dictus est, Plinio teste XXV. 3.' *Ed. sec.* —Simile huic facto est, quod Tacitus refert Hist. II. de funere Othonis: 'Quidam militum juxta rogum interfecere se, non noxa, neque ob metum, sed æmulatione decoris, et caritate principis.' Idem Tacitus Annal. XIV. ubi de morte Agrippinæ. Et de fœminis Seneca Declam. II. 2. 'Quædam se maritorum rogis ardentibus miscuerunt.'

[a] *Berosus*] De eo dicemus in Auctorum Syllabo. Vide prætérea Vitruvium IX. 7. pag. 196. ubi is aperuisse disciplinam in insula Co dicitur.

[b] *Apollodorus*] Fuit hic Grammaticus, Panætii Rhodii Philosophi et Aristarchi Grammatici discipulus. Is est, cujus Bibliothecam habemus, sive de Diis libros tres.—'Ejusdem nominis, atque is, cujus,' &c. *Ed. sec.*

[c] *Amphictyones*] Commune Græciæ concilium fuit, apud Thermopylas cogi solitum: ab Amphictyone Deucalionis F. sic dictum, qui cum populos regeret, ejusmodi conventus dicitur

qui[1] venientem ab Illyriis[d] pestilentiam prædixit, discipulosque[e] ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decrevit Græcia.[f] Eandem scientiam in Cleombroto[g] Ceo[2] Ptolemæus rex Megalensibus[h] sacris donavit C. talentis, servato Antiocho rege.[i] Magna et Critobulo[j] fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, et citra deformitatem oris curata orbitate[3] luminis. Summa autem[k] Asclepiadi[l] Prusiensi,[4] condita nova secta, spretis legatis et pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione, qua vinum ægris mederetur, relato e funere[m] homine et servato:[5] sed maxime

CAP. XXXVII. 1 Vet. Dalec. *medicina pollent: qui.* Mox, Tolet. *prædixit discipulis, quos ad, &c.* Chiffl. *prædixit discipulosque ad, &c.* et sic codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *prædixit et discipulos ad, &c.* Gronov. et edd. vett.—2 *Ceo* deest in cod. Dalec.—3 Vet. Dalec. *curato orbe.*—4 *Asclepiades Prusiensis* cod. et Vet. Dalec. alii ap. eundem Dalecampium, *Asclepiadis.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *spretis legatis et polluctationibus.*—5 Chiffl. *ex funere homine et conservato.* Mox, hæc tria verba, *ne medicus crederetur,* supposititia esse judicat Pet. Pith.

NOTÆ

convocasse: 'Αμφικτύονες. De eo Plinius iterum, XXXV. 35.

[d] *Ab Illyriis*] In Atticam scilicet, ventis in eam partem morbum advehentibus, ut Soranus scripsit, in Vita Hippocratis, tom. I. operum Galeni, pag. 2. Laudat uberius Hippocratem Plinius, XXVI. 6. et XXIX. 2.

[e] *Discipulosque*] Thessalum et Draconem, Θεσσαλὸν καὶ Δράκοντα. Soranus loc. cit.

[f] *Decrevit Græcia*] Ejus decreti forma integre recitatur loco mox appellato. Δόγμα 'Αθηναίων· Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῶν 'Αθηναίων· ἐπειδὴ 'Ιπποκράτης Κῶος, κ. τ. λ.

[g] *Cleombroto*] Vide Notas et Emend. num. 102.

[h] *Megalensibus*] Sic appellata sacra, quæ in honorem Magnæ Matris fiebant, ἀπὸ τῆς μεγάλης Μητρὸς, ut docent Livius lib. XXXVI. pag. 447. et Cic. in Orat. de Arusp. Resp. Sunt porro talenta centum, libræ Gallicæ 240000.

[i] *Antiocho rege*] Vide quæ dicturi sumus XXIX. 4.

[j] *Critobulo*] Meminit hujus Curtius IX. 5. ubi parem ejus operam et curam in Alexandro sanando mirifice commendat.

[k] *Summa autem*] Subintellige, *fama*, ex superiore periodo.

[l] *Asclepiadi*] De eo dicemus in Auctorum Indice. Fuisse oriundum Prusa ad Olympum credimus, de qua V. 43. ut et nepotem ejus, cujus natale solum ex vetere inscriptione proditur, quam afferemus lib. XXV. 3.

[m] *Relato e funere*] Celsus II. 6. pag. 7. mortuum falso creditum ait. 'Asclepiades,' inquit, 'funeri obvius intellexit eum vivere, qui efferebatur.' Vide quæ ea de re rursum dicturi sumus XXVI. 8.

sponsione facta cum fortuna, ne medicus[a] crederetur, si unquam invalidus ullo modo fuisset ipse: et victor,[o] suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est.[6]

XXXVIII. Grande et Archimedi[a] geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto,[1] cum Syracusæ caperentur, ne violaretur unus: nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus est et Chersiphron[2 b] Gnossius, æde Ephesiæ Dianæ admirabili[c] fabricata: Philon,[d] Athenis armamentario[e] mille navium,[f] Ctesibius[g] pneumatica[h] ratione et hydraulicis organis re-

Adv. I. 18.—6 'Alii, *et vicit, suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus.*' Dalec.

CAP. XXXVIII. 1 Tolet. et Chiffl. *interdictu.*—2 'Sic legendum suadent codd. Regg. 1. 2. demonstrat Strab. lib. XIV. p. 640. cui dicitur Χερσίφρων.' *Brotier.* Ita quoque cod. ap. Laet, in ed. Elzevir. Alii, *Cersiphron;* Chiffl. *Chrisippon;* edd. vett. item Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Ctesiphon.* Mox, edd. ante Harduinum, *æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter;*

NOTÆ

[a] *Ne medicus*] Vide Notas et Emend. num. 103.

[o] *Et victor*] E sponsione discessit victor: non enim morbo, sed scalarum lapsu exanimatus est.

[a] *Archimedi*] Acceptum hoc a Val. Max. VIII. 7. p. 389. Refert etiam Plutarchus in Marcello, pag. 308. Cicero in Verrem, Orat. VI. aliique.

[b] *Chersiphron* [*Ctesiphon*] Vide Notas et Emend. num. 104.

[c] *Admirabili*] Ita Mss. omnes, non *admirabiliter*, ut editi.

[d] *Philon*] Strabo lib. IX. p. 395. Ἡ ὁπλοθήκη, Φίλωνος ἔργον. Armamentarium illud capta urbe Sylla incendit, ut auctor est Plutarchus in ejus Vita. Descripserat illud volumine singulari ipse Philo, teste Vitruvio in Præf. lib. VII. p. 125. 'Philo,' inquit, 'de ædium sacrarum symmetriis: et de armamentario quod fuerat (lege 'fecerat') Piræi portu.' Meminit et Val. Max. VIII. 12. p. 402.

[e] *Armamentario*] Armamentarium locus est ubi armamenta, hoc est, instrumenta navium bellique servantur. Usus pariter ea voce Tullius de Orat. I. 62. 'Philo architectus, qui Atheniensibus armamentarium fecit.' Nostris un *Arsenal.*

[f] *Mille navium*] Vide Notas et Emend. num. 105.

[g] *Ctesibius*] Patria Alexandrinus, Ptolemæi Evergetæ secundi, qui et Physcon cognominatus, temporibus vixit, ut ex Athenæo discimus, lib. IV. p. 174.

[h] *Pneumatica*] Hoc est, spiritali: Machinalem scientiam veteres πνευματικὴν appellabant, cum vi flatus et spiritus aqua sursum hauriretur, et attraheretur. Nostris, *Pompe, Machine pour élever l'eau.* Ut hydraulica organa, horologia ex aqua vocabant, musicaque organa, in quibus aquæ motus et agitatio tubulos animaret. De his videndus Athenæus lib. IV. p.

pertis: Dinocrates[3] [i] metatus Alexandro condente in Ægypto Alexandriam. Idem hic imperator edixit,[j] ne quis ipsum alius, quam Apelles, pingeret: quam Pyrgoteles, sculperet:[4] quam Lysippus, ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

XXXIX. (XXXVIII.) Aristidis[a] Thebani pictoris unam tabulam[b] centum talentis[c] rex Attalus licitus est.[1] Octoginta emit duas Cæsar dictator, Medeam et Ajacem Timomachi,[d] in templo Veneris Genitricis dicaturus. Candaules[e] rex, Bularchi picturam Magnetum exitii, haud mediocris[f] spatii, pari[2] rependit auro. Rhodum non incendit

Chiffl. *æde Ephesi Dianæ admirabili.*—3 '*Dinochares* Chiffl. et sic supra v. 10. *Chirocrates* Strabo et Ælianus.' *Dalec.*—4 Vet. Dalec. et Chiffl. *scalperet*, et sic scribi debet verbum simplex. Vide Oudendorp. ad Sueton. Galb. cap. 10. et Varr. Lectt. nostras ad Horat. III. Od. 11. 52.

CAP. XXXIX. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Frans. *licitatus est* edd. vett. et Gronov.—2 Budæus de Asse lib. II. *exilii haud mediocris, pari; exitii mediocris, &c.* Gronov. et al. ante

NOTÆ

174. et Vitruv. IX. 9. pag. 199. qui utrumque pariter inventum Ctesibio adjudicant. Describitur illud postremum egregie ab Tertulliano, lib. de Anima. De hydraulo rursum acturi IX. 8.

[i] *Dinocrates*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 32. p. 62. et c. 40. p. 69. Dinocratem appellant Solinus, Vitruvius, Ammianus. Alii Chirocratem, Dinocharem alii nuncupant. Vide quæ diximus v. 11. Certe Mss. codices *Dinochares* apertissime præ se ferunt.

[j] *Edixit*] Ita Horat. II. Epist. 1. 'Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra Fortis Alexandri vultum simulantia.' Apuleius Florid. lib. I. p. 8. 'Edixit universo orbi suo, ne quis effigiem Regis temere assimularet ære, colore, cælamine: quin sæpe solus eam Polycletus (Lysippum voluit dicere) ære duceret, solus Apelles coloribus deliniaret, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.' Vide Plutarch. in Alex. p. 666. Val. Max. VIII. 11. &c.

[a] *Aristidis*] Quem πορνογράφον appellatum esse Athenæus scribit, lib. XIII. p. 567. Varias hujus picturas Plinius recenset XXXV. 36. n. 19.

[b] *Unam tabulam*] Quæ ægrum jacentem in lecto exprimeret. De ea rursum XXXV. 36. n. 19.

[c] *Centum talentis*] Atticis nimirum: quorum singula monetæ Gallicæ efficiunt libras, ut alibi docturi sumus, 2400. Centena ipsa, libras 240000.

[d] *Timomachi*] De eo dicemus XXXV. 40. num. 30. De his illius picturis, tum eo loco, tum ejusdem libri c. 9.

[e] *Candaules*] Κανδαύλης, qui et Myrsilus, Sardium tyrannus, de quo dicemus iterum XXXV. 34. ubi rursum de hujus picturæ pretio, ipsoque pictore.

[f] *Haud mediocris*] Vide Notas et Emend. num. 106.

rex Demetrius, Expugnator[g] cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiaque Venere, præcipue vesano amore cujusdam juvenis[h] insigni; et Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati. Phidiæ[i] Jupiter Olympius quotidie testimonium perhibet: Mentori[j] Capitolinus, et Diana Ephesia,[3] quibus fuere consecrata artis ejus vasa.

XL. (XXXIX.) Pretium hominis in servitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit grammaticæ artis Daphni, Gnatio[k] Pisaurense[1] vendente, et M. Scauro principe civitatis H-S. DCC.[l] licente.[2] Excessere hoc in nostro ævo nec modice histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cum jam apud majores Ros-

Harduin. omissa voce *haud*.—3 Chiffl. *Ephesi*.

CAP. XL. 1 Ita emend. Harduinus, eumque secuti recentt. *Daphnidis, Cn. Pisaurensi* Gronov. et edd. vett. *Daphni natio Pisaurence* margo edd. Dalec. et Gronov. et sic codd. Harduini.—2 Ita codd. Harduini et Salmas. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. (*sestertiis septingentis*,) et Franz. *DCCC. M. III. MDCC. sestertiis licente* Gronov. et al. ante Harduinum. 'Expendit hunc locum Budæus de Asse lib. II. circa fin. tandemque in eam discedit sententiam, ut hic legendum censeat, *CCC. M. DCC. sestertiis*. At Hotom. de Re Num. p. 229. *tricies septingentis numis*.' Dalec. Codex Dalecampii

NOTÆ

[g] *Expugnator*] Πολιορκήτης. Quam vocem Græcam commodiore sane atque honestiore vocabulo Plinius reddidit, quam Plautus in Milite Glorioso, quem 'Urbicapum' festive nuncupavit, IV. 2. 64. Dicentur hæc iterum de Demetrio Poliorcete, et Protogene, XXXV. 36. n. 20.

[h] *Cujusdam juvenis*] De his rursum XXXVI. 4. n. 5. ubi et de æstimatione Nicomedis regis.

[i] *Phidiæ*] Vide XXXVI. 4.

[j] *Mentori*] Ex hoc loco illustrabimus Plinii verba inexplorati hactenus intellectus, XXXIII. 55.

[k] *Daphni, Gnatio*] Vide Notas et Emend. num. 107.

[l] *H-S. DCC.* [*IIs. DCC.*] Hoc est, sestertiis septingentis, quorum singula cum respondeant libris Gallicis, ut vocant, sive florenis centum, pretium servi hujus ad libras 70000. omnino pertinuit. Ingens sane, ac fide vix dignum, nisi maximum significaret esse, quod ad sua tempora ipse comperisset. Sed erat ea ratio, seu corruptio potius temporum ac morum id ætatis: quod et Tranquillus testatur in Cæsare, qui servitia politiora eo pretio comparabat, cujus ipsum puderet, sic ut rationibus vetaret inferri. Vide Notas et Emend. num. 108.

cius histrio H-S. D.[m] annua meritasse[n] prodatur:[3] nisi quis[o] in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulo ante[p] propter Tiridatem gesti, dispensatorem,[q] quem Nero H-S. CXXX.[r] manumisit.[4] Sed hoc pretium belli,[s] non hominis fuit: tam hercule, quam libidinis, non formæ, Pæzontem[t]

DCCC. sestertiis licente.—3 Vet. Dalec. et Parm. *histrio III. M. D. Aniam mercasse, &c.* Chiffl. *histrio III. D. &c.* Dalec. *histrioni M. &c.* al. ap. Dalec. *annua mercasse.* Budæus, *tercentum L. annua meritasse.* Mox, Chiffl. *nisi quis*, ut ex codd. suis edidit Harduinus; *nisi si quis* Gronov. et edd. vett.—4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *Nero III. CXXX. M. manumisit;* Vet. Dalec. *Nero sestertium centies vicies manumisit;* Gronov. et al. ante Harduin. *Nero H-S.*

NOTÆ

[m] *H-S. D.* [*IIs. D.*] Sestertia quingenta: Monetæ nostræ Gallicæ libras 50000. Vide Notas et Emend. num. 109.

[n] *Meritasse*] Hoc est, quæstus fecisse. Hac voce Cicero usus in Verrem.

[o] *Nisi quis*] Cum superioribus hæc sunt in hunc modum contexenda: Quod servi pretium vere appellari possit, maximum usque ad sua tempora fuisse Daphnidis Grammatici. Quamvis enim illud excesserint ætate sua histriones, longe majoribus pecuniarum summis, ut manumitterentur, domino persolutis: (id quod facile illis factu fuit, ingentibus adeo præmiis mercedibusque histrionicæ arti propositis, ut apud majores utique frugaliores quingenta sive sexcenta singulis annis e publico Roscius sit consecutus:) non deberi ea tamen inter servorum pretia connumerari, quandoquidem hujusmodi summis pecuniarum non emtus a quopiam servus est, sed suam ipsimet libertatem redemerunt: quamobrem neque huc pertinere debet pretium ingens illud Neroniani dispensatoris, sive spadonis Pæzontis: cum belli verius quam hominis id fuerit: hoc libidinis, non formæ.

[p] *Paulo ante*] Nerone tertium, et Valerio Messala Coss. Gestum feliciter id bellum Neronis nummus significat: in quo victoria expressa, quæ coronam dextra præfert, cum epigraphe, APMENIAC. Regnum Tiridati a Nerone datum Romæ e suggestu Tranquillus in ejus Vita, cap. 13.

[q] *Dispensatorem*] De hac voce dicemus XXXIII. 13. et 52.

[r] *H-S. CXXX.* [*IIs. CXXX.*] Sive, ut vulgo nunc pingere solent, *H-S. CXXX.* Sed superponi numeralibus notis lineolam necesse est, ut sit *sestertium* CXXX. hoc est, centies et trigesies centena millia sestertium virilis sexus. Hujuscemodi autem summa efficit librarum Gallicarum 1300000. Unde tam insigne pretium belli fuisse, non hominis, merito addiderit. Vide Notas et Emend. num. 110.

[s] *Pretium belli*] Non tam hominis pretium hoc fuit, quam æstimatio lucri quod acceperat ex dispensatione belli.

[t] *Pæzontem*] Παίζοντα, quæ vox 'ludentem' sonat. Vide Notas et Emend. num. 111.

e spadonibus Sejano [5] H-S. D.[u] mercante a C. Lutorio [v] Prisco. Quam quidem injuriam [w] lucrifecit ille mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

XLI. (XL.) Gentium [a] in toto orbe præstantissima una omnium,[1] virtute,[b] haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani judicii: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, et suopte [2] ingenio quisque terminet.[c] Si verum facere judicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo est felix. Abunde agitur,[3] [d] atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui jure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint, certe, ne lassescat fortuna, metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid quod nemo [e] mortalium omnibus horis sapit? utinamque falsum

CXX. *M. manumisit.*—5 Vet. Dalec. et Parm. *Paronetemi spadonis Sejani;* cod. Dalec. *Palontemes spadonis Seiano;* edd. vett. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Pæzontem e spadonibus Sejani.* 'Hic Plinii locus in libris, tum scriptis, tum editis, valde turbatus est.' *Brotier.* Mox, pro *C. Lutorio Prisco*, edd. ante Harduinum exhibent *Sutorio Prisco.*

CAP. XLI. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *omni* edd. vett. et Gronov. probante Gesnero.—2 Duo codd. Dalecampii, *et pro suopte.* Mox, Chiffl. *quisque determinet.*—3 Ita codd. Harduini, Dalec. Laet, et Chiffl. cum edd. recentt. *igitur* Gronov. et al. *agit* alius codex ap. Laet. Mox, codd. Dalec. Tolet. et Chiffl. *deciditur*

NOTÆ

[u] *Sejano H-S. D.* [*Sejani, Hs. D.*] Hoc est, sestertium masculini generis, ut appellant, quingenties, subintellige, centena millia: monetæ nostræ, libræ sunt Gallicæ 5000000. Vide Notas et Emend. num. 112.

[v] *C. Lutorio*] Vide Notas et Emend. num. 113.

[w] *Injuriam*] Hanc injuriam bonis moribus ac Reipublicæ famæ illatam, ob tam profusum in spadonis emtione sumtum, quod lucri is fecerit, sive impune tulerit, non debet cuiquam mirum videri, occupata tum civitate in luctu ac gemitu ob Tiberii tyrannidem, quem post Sejani interitum multo sævissimum factum esse, atque in omne genus crudelitatis erupisse, notat Tranquillus in Tiberio, cap. 61. pag. 50. Quare arguere tam profusæ nequitiæ emtorem nulli tum vacabat.

[a] *Gentium*] Vide Notas et Emend. num. 114.

[b] *Una omnium, virtute*] Virtute, inquit, gens Romana ceteris omnibus antecellit. Felicitate, quis homo homini præstet, haud ita promtum est statuere.

[c] *Quisque terminet*] Chiffl. *determinet.*

[d] *Abunde agitur*] Vide Notas et Emend. num. 115.

[e] *Quid quod nemo*] Nemo est, in-

hoc, et non a vate [4] [f] dictum quam plurimi judicent! Vana mortalitas, et ad circumscribendum [5] seipsam ingeniosa, computat more Thraciæ [g] gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cujusque diei in urnam condit, ac supremo die separatos [6] dinumerat, atque ita de quoque pronuntiat. Quid quod iste calculi candore illo laudatus dies [7] originem mali [h] habuit? Quam multos accepta afflixere imperia? quam multos bona perdidere, et ultimis mersere suppliciis? ista nimirum bona, si cui inter illa [8] [i] hora in gaudio fuit.[a] Ita est profecto, alius de alio judicat dies, et tamen supremus de omnibus: ideoque nul-

[a] *Ista nimirum quæ creduntur bona, si modo inter illa fruenda vel una lætitiæ hora exigatur.*

cum eo.—4 Tolet. *non ut a vate.*—5 Chiffl. et Vet. Dalec. *circumscribendam.*—6 Vet. Dalec. *separatim.*—7 Codd. Dalec. et Chiffl. *illo laudato die.*—8 Chiffl.

NOTÆ

quit, qui non aliqua parte vitæ desipiat vel peccet: nemo igitur felix. Pendet hoc ex illo dogmate, 'Solum sapientem esse felicem.' Vide Plutarch. in libro, 'Num sola improbitas sufficiat ad infelicitatem,' pag. 498.

[f] *Et non a vate*] Simile fere est quod Homerus ait Odyss. Σ. nemini mortalium scire fas esse omnia, ut canit etiam Horatius, Ἀλλά τοι οὐ δύναμαι πεπνυμένα πάντα νοῆσαι. In cod. Tolet. *Et non ut a vate.*

[g] *Thraciæ*] Vide Notas et Emend. num. 116.—'Hausit hoc Plinius ex Phylarcho, quem in Indice Auctorum hujusce libri appellat. Zenobius, cent. 6. adag. 13. Τὰς ἐν τῇ φαρέτρᾳ ψηφίδας. Φύλαρχός φησι τοὺς Σκύθας μέλλοντας καθεύδειν, ἄγειν τὴν φαρέτραν· καὶ εἰ μὲν ἀλύπως τύχοιεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην διάγοντες, καθιέναι εἰς τὴν φαρέτραν ψηφίδα λευκήν· εἰ δὲ ὀχληρῶς, μέλαιναν. Ἐπὶ τοίνυν τῶν ἀποθνησκόντων ἐκφέρειν τὰς φαρέτρας καὶ ἀριθμεῖν τὰς ψήφους. Καὶ εἰ εὑρεθείησαν πλείους αἱ λευκαὶ, εὐδαιμονίζειν τὸν ὑπογενόμενον, κ. τ. λ. *Calculos in pharetra: Auctor est Phylarchus Scythas cubitum ituros pharetram afferre: ac si feliciter dies processisset, album immittere calculum solitos: sin accidissent infausta, nigrum. Ubi vero quis vita decessisset, pharetram proferebant, calculosque numerabant. Quorum si candidi plures essent reperti, felicem prædicabant mortuum,' &c.* Ed. sec.

[h] *Originem mali*] Dies ille ipse qui faustus est existimatus, initium et origo infelicitatis fuit: quam multos enim vel accepta eo die imperia, qui summus apex felicitatis creditur, ærumnis postmodum afflixere?

[i] *Si cui inter illa*] Reg. 1. 2. Paris. et Chiffl. legunt, *cum interim illa hora:* ea utrobique sententia, adeo esse obcæcatos homines, ut illa bona appellent, quæ multos perdidere, modo inter illa fruenda exigi vel una possit in gaudio hora.

lis credendum est. Quid quod bona malis paria non sunt, etiam pari numero:[i] nec lætitia ulla[j] minimo[9] mœrore pensanda? Heu vana et imprudens diligentia! numerus dierum comparatur: ubi quæritur pondus.

XLII. (XLI.) Una fœminarum in omni ævo Lampido[a] Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuerit.[1] Una Berenice,[2] [b] quæ filia, soror, mater Olympionicarum. Una familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterunt.[3] Una Fabiorum,[c] in qua tres[d] continui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus[4] [e] filius, Q. Fabius Gurges nepos.

[i] *Etiam si bona malis permixta pari eveniant numero.*

aliique codd. ap. Harduin. *cum interim illa.*—9 Ita codd. Harduini et Vet. Dalec. cum edd. recentt. *ullo minimo* Gronov. et al. ante Harduinum. Paulo post, Vet. Dalec. *numerus dierum computatur.*

CAP. XLII. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Hardnin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *regis mater fuit* Gronov. et al. ante Harduin.—2 Ita quoque codd. Harduini, item codd. Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *Pherenice* Gronov. et vulgg.—3 Chiffl. *extiterint.*—4 '*Rutilianus* Val. Max. lib. v.' *Dalec.* Ita codd. Valeriani ibi (v. 7. 1.) præferunt; libri vero impressi *Rullianus.* Chiffl. *Rulliani.*

NOTÆ

[j] *Lætitia ulla*] Hoc est, quantumlibet magna, minimo mœrore pensanda non est. Prius *ullo* minus sincere legebatur.

[a] *Lampido*] Acceptum hoc a Platone in Alcibiade, p. 123. tom. II. ubi τὴν Λαμπιδὼ Leotychidæ filiam, uxorem Archidami, Agidis matrem, eo nomine prædicat, quod hi omnes reges fuere Lacedæmone, ex Eurypontidarum familia. In serie reginarum nostrarum Claudia pariter occurrit, Ludovici XII. filia, Francisci I. uxor, Henrici II. mater.

[b] *Berenice*] Ita Mss. omnes. Editi, *Pherenice,* quod perinde est. Siculi et Macedones φ mutant in β. Φίλιππος, Βίλιππος. Φρύγες, Βρύγες· Φερενίκη, Βερενίκη. De hac Berenice, Ælianus Var. Hist. x. 1. Et Val. Max. lib. VIII. 15. in fine: 'Pherenices,' inquit, 'non vulgaris honos, cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressurum adduxisset, Olympionice patre genita, fratribus eandem palmam assecutis latera cingentibus.'

[c] *Una Fabiorum*] In qua præterea tres fratres, Cæso, Marcus, Quintus, septem continuos Consulatus gesserunt, ut notat Dionys. Halic. Antiq. Rom. lib. IX. p. 580.

[d] *In qua tres*] Addit Solinus, hæc transcribens, c. I. p. 11. 'Magnum hoc habitum est sane eo sæculo, quo facundiam præcipue et divina et humana mirata sunt,' &c.

[e] *Rullianus*] Vide Notas et Emend. num. 117.

XLIII. (XLII.) Cetera exempla fortunæ variantis innumera sunt. Etenim quæ facit[1] magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudiis?

(XLIII.) Servavit proscriptum a Sylla M. Fidustium[f] senatorem, annis XXXVI.[2] sed iterum proscriptus.[g] Superstes Syllæ vixit, sed usque ad Antonium:[h] constatque nulla alia de causa ab eo proscriptum, quam quia proscriptus fuisset.

XLIV. Triumphare P. Ventidium[i] de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano[j] Cn. Pompeii Strabonis[1] duxit puerum: quanquam Masurius auctor est

CAP. XLIII. 1 Ita Chiffl. *fecit* edd. ante Brotier. Mox, Dalec. *nisi ex insignibus malis.*—2 'Ita codd. Regg. et Editio princeps. Frustra eruditus Harduinus in altera sua editione emendavit *XXXIII.* Proscriptiones Syllana et Antoniana postulant numerum *XXXVI.*' Brotier. *XXXVI.* servant etiam Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. Gronov. et Harduin. *XXXIII.* cod. Dalec. et Harduin. cum edd. Harduin. 2. 3. Gesner. Bipont. et Franz. Mox, Harduinus in editione prima: *sed iterum proscriptus superstes Syllæ vixit usque ad Antonium;* Gronov. et edd. vett. *sed iterum proscriptus. Superstes Syllæ vixit usque, &c.* Nostram lectionem servant Harduin. 2. 3. Gesner. Bipont. et Franz.

CAP. XLIV. 1 *Strabonis* non legitur in cod. Dalec. Mox, Gronov. *Massu-*

NOTÆ

[f] *M. Fidustium*] Vide Notas et Emend. num. 118.

[g] *Iterum proscriptus*] Subintellige, ab Antonio. Nam superstes Syllæ, &c.

[h] '*Sed usque ad Antonium*] Usque ad A. U. C. DCCVI. qui cœpit ab autumno anni superioris, æra Antoniana, in nummis etiam Claudii Imperatoris consignata, quoniam fuit is M. Antonii nepos: quoque anno DCCVI. fuit hæc ab Antonio facta proscriptio: eo quod erat is, ut in nummo vetere scribitur, M. ANTO. IMP. R. P. C. 'Marcus Antonius Imperator Reipublicæ Constituendæ:' cum esset CÆSAR DIC. 'Cæsar Dictator' tantum.' *Ed. sec.*

[i] *P. Ventidium*] Velleius II. 65. p. 19. 'Vidit hic annus (quo Cæsar est interfectus) Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea Consularem prætextam jungentem Prætoriæ: idem hic postea triumphavit.' De hujus Ventidii victoria et triumpho consulendus præterea Appianus in Parth. p. 156. Plutarch. in Antonio, p. 931. Dio lib. XLIX. p. 404. Frontin. Stratag. I. 1. Gellius XI. 4. p. 799. In Seguini nummis, p. 184, nunc Cimelii Regii, M. ANT. IMP. cujus nempe partibus se Ventidius addixerat, ex aversa parte, P. VENT. PONT. IMP.

[j] *Asculano*] Asculum Piceni coloniam, a Cn. Pompeio Magni patre captum bello sociali, refert Velleius II. 21. p. 10. et Gellius loc. cit.

bis in triumpho ductum: Cicero,[k] mulionem castrensem suffaraneum[2 l] fuisse: plurimi,[m] juventam inopem in[3] caliga militari tolerasse. Fuit et Balbus[n] Cornelius major consul,[o] sed accusatus,[p] atque de jure virgarum in eum,

rius.—2 Ita edd. vett. Gronov. et Hardnin. 1. *castrensis suffaranium* Hardnin. 2. 3. Bipont. et Franz. *castrensis suffranium* cod. Dalec. *castrensis sufforaneum* Vet. Dalec. *castrensis ferraniam* aliud Vet. ap. Dalec. *castrensis fusinariæ* al. ap. Dalec. *castrensis furnariæ* Turneb. XXIX. 8. vel, ut alii malunt, *farinariæ*; Chiffl. *castrensis furinariæ*.—3 Præpositio *in* deest in cod. Dalec.—4 Chiffl.

NOTÆ

[k] *Cicero*] Epist. x. 18. quæ Planci est ad Ciceronem: 'Ventidiique mulionis castra despicio.' Vim vocis explicat, totamque historiam recitat Gellius loc. cit. 'Cum adolevisset,' inquit de Ventidio, 'victum sibi ægre quæsisse, eumque sordide invenisse comparandis mulis et vehiculis, magistratibus qui sortiti provincias forent præbenda publice condixisse: Antonii demum partes secutum, Pontificatum quoque ac Consulatum adeptum esse. Quam rem adeo intoleranter tulisse Populum Rom. qui curandis mulis illum victitasse meminerat, ut vulgo per vias urbis versiculi proscriberentur: 'Concurrite omnes, Augures, Aruspices, Portentum inusitatum conflatum est recens: Nam mulos qui fricabat, Consul factus est.''

[l] *Castrensem suffaraneum*] In Reg. 2. et Chiffl. *Castrensis furinariæ*: forte pro *farinariæ*. Nam interpolatam novitiamque vocem esse *suffaraneum* censent eruditi. Vide Turneb. Advers. XXIX. 16. p. 1055.—'In libris editis, *castrensem suffaraneum*. At in nostro codice Ms. qui est integerrimus, prima manu scriptum est *Castrensis* (subintellige mulionis) *suffaranium*; secunda autem, nec certe recenti, sed falsa, *Castrensem suffranium*. Castrensis mulio is dici videtur, qui far in castra convehit. Suffaranius autem qui sub alio mulione est, ut sit quasi submulio, sive mulionis ordinarii vicarius mulio, qui far convehit.' *Ed. sec.*

[m] *Plurimi*] Quos secutus est Dio lib. XLIII. p. 239.

[n] *Fuit et Balbus*] Vide Velleium, II. 51. p. 16. Major hic vocatur, quia patruus alterius Balbi cognominis, qui minor dictus est a Cic. ad Attic. XI. 12. p. 341. Sive porro Cornelium Balbum, sive Balbum Cornelium dixeris, perinde est: Plinio enim Velleioque Paterculo nihil familiarius, quam cognomen gentilitio nomini præponere. Sic Musam Antonium Scribonius dixit, Compos. 110.

[o] *Consul*] Consul hic fuit, quoniam ita necesse est dicere, Cn. Domitio Calvino secundum, C. Asinio Pollione Coss. anno Urbis DCCXIV. cum enim magistratu se abdicassent, ille unus ex suffectis fuit, ut Dio refert lib. XLVIII. p. 365. et 376.

[p] *Sed accusatus*] Quod civitatem Romanam falso usurparet, cum peregrinus esset. In peregrinum enim erat jus virgarum, non in civem. Nam, ut ait Cic. pro Rabir. Perduell. 'Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit.' Nota est ea Balbi historia, ex oratione Ciceronis pro ipso habita.

judicum in[4] consilium[q] missus:[*] primus externorum, atque etiam in oceano[r] genitorum usus illo honore, quem majores Latio quoque[s] negaverunt.[5] Est et L. Fulvius[t] inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium consul: eodemque honore, cum transisset,[u] exornatus[6] confestim a populo Romano: qui solus eodem anno, quo fuerat hostis, Romæ triumphavit ex iis, quorum consul fuerat.

Unus hominum ad hoc ævi Felicis[7] sibi[v] cognomen asseruit L. Sylla, civili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatum. Et quibus[8][w] felicitatis inductus argu-

[*] *Atque consilio judicum permissus, ut statuerent, num jus virgarum in eum esset.*

virgarum in eum judicem; edd. quædam vett. ante Gelen. *virgarum in judicum consilium;* Gelenius vero edidit, *virgarum in eum judicum consilium, &c.*—5 Chiffl. *negaverint.*—6 Salmant. *eodemque honore transfuga exornatus;* Rom. *e. h. perfuga exornatus;* Vet. Dalec. *e. h. transfuga et exornatus.*—7 Gronov. *felicis.*—8 Codd. Dalec. et Chiffl. *Et quibusnam,* Pint. *En quibus.*—9 *Nam me-*

NOTÆ

[q] *In consilium*] 'Mittere judices in consilium,' inquit Asconius Pedian. in Orat. Cic. in Verr. p. 67. 'est dimittere judices ad sententiam dicendam, ubi allegatis omnibus argumentis orator dixerit, 'Dixi.'' Quamobrem mitti in consilium judicum, est arbitrio judicum sententiæque permitti, causa jam contra reum et pro reo dicta.

[r] *In oceano*] Quia Gadibus natus, ut dictum est v. 5. quæ fuit insula in oceani littore posita, ultra fretum Gaditanum.

[s] *Latio quoque*] Latinis olim petere Romæ magistratus, aut gerere omnino non licuit. Vide quæ diximus in Notis et Emend. ad libr. III. num. 8.

[t] *L. Fulvius*] Qui Consulatum gessit cum Q. Fabio Max. Rulliano, de quo cap. 42. diximus, anno Urbis 432. Livius lib. VIII. p. 150.

[u] *Cum transisset*] In Romanorum partes.

[v] *Felicis sibi*] Velleius II. 27. pag. 12. 'Occiso demum C. Mario septies Consulis filio, Felicis nomen assumsit,' &c.—'In nummis antiquis, sive ad majorem emphasim, sive ad distinguendum ab adjectivo nomine cognomen, scribitur per geminum *e*, *Feelix*. Hinc FAVSTVS, inde FEELIX, hanc habet sententiam: 'Fecit Africam Vectigalem Senatui Ter Victor Sylla FEELIX.' Hæreditarium illud cognomen transmisit ad posteros: e quibus fuit Felix Præses Judææ, cujus uxor Drusilla, e gente Claudia: qui et perorantem se judice Paulum audivit, ut in Actis narratur, cap. 23.' *Ed. sec.*

[w] *Et quibus*] Magis probaverim *At quibus.* Quibus, inquit, argumentis felicem se credidit?

mentis? quod proscribere[x] tot millia civium ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, et futuro tempore infelix! Non melioris[9] sortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur hodie, cum Syllam nemo non oderit? Age, non exitus vitæ ejus[10] omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente se[y] ipso corpore, et supplicia sibi[11] gignente? Quod ut dissimulaverit,[12] et supremo somnio ejus[z] (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab uno illo invidiam gloria victam: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod Capitolium[a] non dedicavisset.

XLV. Quintus Metellus[b] in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, pontificis, bis consulis,[c] dictatoris, magistri equitum, quindecimviri[d]

lioris Dalec. Mox, Vet. Dalec. *cum te Sylla;* codex ejusdem, *cum Syllam nemo adorat.*—10 Vox *ejus* non legitur in cod. Dalec.—11 Tolet. *et s. tibi;* Vet. Dalec. *et s. ibi.*—12 Vet. Dalec. *dissimulaveris.* Mox, cod. Dalec. *somnio, cum mortuus quodammodo est creditus;* Dalec. *somnio ejus,' cujus vi mortuus, &c.* Vet. Dalec. *quodamodo es, credamus abs te uno .... felicitate tuæ d. c. es, q. C. non dedicavisses.*

NOTÆ

[x] *Quod proscribere*] Velleius loc. cit. n. 28. de Sylla: 'Primus ille, et utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit,' &c. Vide Val. Max. IX. 2. pag. 424. et Senec. de Benef. V. 16. p. 94.

[y] *Erodente se*] Phthiriasim signat, hoc est, pedicularem morbum, a copia pediculorum toto corpore erumpentium. Vide quæ dicturi sumus XI. 39.—'Idem fuit exitus Philippi II. Hispaniarum regis: cujus e corpore vivo tanta pediculorum multitudo erumpebat, vix ut iisdem decutiendis duo homines sufficerent; donec eo demum morbo supremo interiit.' *Ed. sec.*

[z] *Somnio ejus*] De hoc somnio varia referunt Plutarchus in Sylla, pag. 475. et Appianus Civil. lib. I. p. 416. Huic somnio dicitur immortuus, quoniam proxime insequenti nocte decessit.

[a] *Capitolium*] Tacitus Hist. III. p. 77. 'Capitolii curam victor Sylla suscepit, neque tamen dedicavit: hoc solum felicitati ejus negatum.' Sylla morte prævento, Catulum dedicasse auctor est Plutarchus in Poplicola, pag. 104.

[b] *Quintus Metellus*] E Cæciliorum familia. Consulatum gessit anno U. C. DXLVIII.

[c] *Bis Consulis*] Primum, anno DIII. Cn. Furio Collega. Secundum, anno DVII. cum Numerio Fabio Buteone.

[d] *Quindecimviri*] Ita Mss. fere omnes. Alii tamen *XIIviri* legunt. Agrum de hostibus captum, vel publicum Populi Rom. colonis emeritisve militibus dividebant. Inde leges Agrariæ nuncupatæ. Hæc divisio fie-

agris dandis,[1] qui primus[e] elephantos ex primo[2][f] Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit, 'decem maximas res optimasque, in quibus quærendis[3] sapientes ætatem exigerent, consummasse eum. Voluisse enim primarium bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere, et clarissimum in civitate esse:[4] hæc contigisse ei, nec ulli alii post Romam conditam.' Longum est refellere et supervacuum, abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus[g] orbam luminibus exegit senectam, amissis incendio, cum Palladium raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed eventu misero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat: felix tamen non possit. Tribuit ei populus Romanus, quod nunquam[h] ulli alii ab condito ævo,[5] ut

CAP. XLV. 1 Cod. Dalec. *XII. viri agris dividendis* Vet. Dalec. Mox, in marg. Ed. Dalec. *plurimos elephantos*, ex ipso Plin. XVIII. 1.—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Elephantos primo* Pintian. Gronov. et al. ante Harduin.—3 Cod. Dalec. *reddendis*. Mox, *eum valuisse*. *Primarium enim* Cod. Dalec. *eum*. *Valuisse e.* Tol. *consummasse ævo*. *Fuisse e. pr.* Pint.—4 'Ita distinxi, ut indicarem ea, quæ sequuntur, *Hæc contig. &c.* finem esse orationis Metelli filii de patre.' *Gesner*. Harduin. Bipont. et Franz. ita quoque interpungunt; Gronovius vero aliique: *esse. Hæc . . . conditam: longum*.—5 Chiffl. *quod nulli alii con-*

NOTÆ

bat per Curatores Agrarios, vel Triumviros, vel Quinqueviros, vel Septemviros, vel Decemviros, vel Quindecimviros, vel denique Vigintiviros: qui Triumviri, vel Xviri agris dandis, assignandis, vel coloniæ deducendæ sunt dicti. Hoc de more multa Sigonius de Jure Italiæ II. 2. pag. 179.

[e] *Qui primus*] Vide Notas et Emend. num. 119.

[f] *Ex primo*] Ita Mss. omnes. Editi, *primo* tantum.

[g] *Is Metellus*] Epitome Livii lib. XIX. 'Cum Templum Vestæ arderet, Cæcilius Metellus Pont. Max. ex incendio sacra rapuit.' Anno Urbis DXII. Id argumentum est declamationis perelegantis apud Senec. patrem, Controv. IV. 2. pag. 243. Id etiam describit Ovid. Fast. VI. 437. et Val. Max. I. 5.

[h] *Quod nunquam*] Deceptus igitur Gellius videtur qui III. 18. pag. 263. Senatores omnes ait qui sella curuli usi essent, in veterum ætate curru solitos honoris gratia in curiam vehi. Est id uni concessum Metello: neque tam dignitati datum, quam pietati, et ex pietate profectæ luminum orbitati: id enim, ut ait Plinius, 'pro oculis datum:' hoc est, pro jactura oculorum.

quoties in senatum iret, curru veheretur ad curiam. Magnum et sublime, sed pro oculis datum.

(XLIV.) Hujus quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat,[6] filius,[i] inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter[j] honores amplissimos, cognomenque e Macedonia, quatuor filiis[7][k] illatus rogo, uno prætorio,[l] tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio: quæ singula quoque paucis contigere: in ipso tamen flore dignationis[8] suæ ab C. Attinio[m] Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem e senatu censor ejecerat, revertens e Campo meridiano tempore, vacuo foro et Capitolio, ad Tarpeium[n] raptus, ut præcipitaretur, convolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tarde et tanquam in exequias, cum resistendi sacroque sanctum[o] repellendi[9] jus non esset, virtutis suæ opera et

dito ævo.—6 Chiffl. *dixit.* Mox, cod. Dalec. *intra felicitatis.*—7 Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *a quatuor filiis.* Mox, Gronov. et al. ante Harduin. *uno prætore.*—8 Alii ap. Dalec. *dignitatis.* Mox, *ab Catinio Labeone* Gronov. et al. ante Harduin. *a C. Attilio Labeone* Longol. Deinde, margo edd. Dalec. et Gronov. *cui c. f. Macerionis.*—9 Cod. Dalec. *collegium repellendi.* Paulo post,

NOTÆ

[i] *Filius*] Cui pariter Quinti prænomen fuit.

[j] *Nam præter*] Præter Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam, inquit Val. Max. VII. 1. 1. pag. 331.

[k] *Quatuor filiis*] Ita Valerius loc. cit. Cum Augustin. de Civit. II. 23. quinque Metelli filios Consulares ait fuisse, errorem in numero subesse necesse est, cum quatuor fuisse omnino ex ceteris scriptoribus constet. Accurate et scite Velleius lib. I. pag. 5. 'Vix ullius gentis,' inquit, 'ætatis, ordinis, hominem inveneris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares. Nam præter excellentes triumphos .....quatuor filios sustulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites, et honoratissimos. Mortui ejus lectum pro Rostris sustulerunt quatuor filii: unus Consularis et Censorius: alter Consularis: tertius Consul: quartus candidatus Consulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis feliciter de vita migrare, quam mori.'

[l] *Prætorio*] Vide Notas et Emend. num. 120.

[m] *C. Attinio*] Vide Notas et Emend. num. 121. Contigit istud anno post Urbem conditam DCXXIV. Ap. Claudio, M. Perperna Coss.

[n] *Ad Tarpeium*] Proditores, hostesve, e saxo Tarpeio Romæ olim dejectos; sed et ordinarium ac legitimum fuisse pœnæ genus, multis probat P. Faber Semestr. I. 18.

[o] *Sacroque sanctum*] Sacrosanctus dicebatur Tribunus pl. quem violari

censuræ periturus, ægre tribuno, qui intercederet, reperto, a limine ipso mortis revocatus: alieno beneficio postea vixit, bonis inde etiam consecratis [p] a damnato suo:[10] [q] tanquam parum esset, faucium certe [r] intortarum, expressique per aures sanguinis pœna exacta est.[11] Equidem et Africani sequentis [s] inimicum [12] fuisse, inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis [13] dixit: 'Ite, filii, celebrate exequias, nunquam civis majoris funus videbitis.' Et hoc dicebat jam Balearicis,[t] et Diadematis,[14] [u]

pro *reperto* Vet. Dalec. habet *recepto;* cod. Dalec. *referente.*—10 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Elz. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *a damnatu* Gronov. et edd. vett. Mox, pro *certe* Laet in ed. Elz. conj. *retro.*—11 Ita quoque codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *pœnam exactam esse* Gronov. et al. ante Harduinum.—12 Cod. Dalec. *Africani Æmiliani inimicum.*—13 Vox *liberis* non legitur in Tol. et Cod. Dalec.—14 *Balearicis, et Creticis, et Diadematis* Gronov. et vulgg. ante

NOTÆ

nefas erat, qui sine capitali piaculo attingi violenter non poterat. Livius lib. IX. 'Tum Postumius: Interea dedite, inquit, profanos nos, quos salva religione potestis: dedetis deinde et istos sacrosanctos, cum primum magistratu abierint.' Hinc Tribunitiæ potestatis nomen ac jus avide Imperatores, annis imperii sui singulis asseri sibi, atque adeo in nummis excudi signarique cupierunt.—'Tribunus autem, qui postea intercessisse dicitur ne Metellus præcipitaretur, Tribunus militum fuit, qui Metellum petiit, veluti eo cive egeret, quem militem pro suo jure conscriberet; nam id unum efficere potuit, integro nihilo minus Tribuni plebis judicio, de bonis Metelli consecrandis: quod et factum fuisse Plinius admonet. Nam Metellum hominem suum facere Tribunus militum potuit, bona Metelli sua facere non potuit.' *Ed. sec.*

[p] *Consecratis*] Ejus qui damnatus fuerat bona solennibus verbis, foculo in rostris posito, adhibitoque tibicine, consecrabant alicui Deo Deæve: quo de more Tullium vide in Orat. pro Domo sua, quam Clodius eo ritu consecrarat.

[q] *A damnato suo*] Ab eo quem Senatu moverat, damnaveratque antea. Vide Notas et Emend. num. 122.

[r] *Faucium certe*] Quoniam magistratus, si quis imperio suo parum obediret, manu injecta in collum torqueri reum jubebat, eo genere pœnæ coërcens, cujus vi sanguis per aures naresve interdum exprimeretur.

[s] *Africani sequentis*] Hoc est, Africani minoris, sive posterioris. Ita cap. 59. libri hujus: 'Primus omnium radi quotidie instituit Africanus sequens.'

[t] *Balearicis*] E quatuor filiis tres præcipui hic signantur: 1. Q. Metellus Balearicus, Consularis, Censorius, ac Triumphalis. 2. M. Metellus, Consularis, ac Triumphalis. 3. L. Metellus Dalmaticus, Consularis, quem et Censorium fuisse auctor est Val. Max. VIII. 5. 1. Quartus fuit C. Metellus

jam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola injuria æstimetur, quis hunc jure felicem dixerit, periclitatum [v] ad libidinem inimici, nec Africani saltem, perire?[15] quos hostes vicisse tanti fuit? aut quos non honores currusque [16] illa sua violentia fortuna retroëgit, per mediam urbem censore tracto, (etenim sola hæc morandi [17] [w] ratio fuerat,) tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipse de eorum [x] exuviis, ne captivos quidem sic traxerat? Majus hoc scelus felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo, a triumphalibus liberis portaretur in rogum, velut exequiis quoque triumphans. Nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla vitæ rumpit,[18] nedum tanta. Quod superest, nescio[y] morum [19] gloriæ, an indignationis dolori accedat,

Harduin. *et Creticis* non habent codd. Tolet. et Dalec. nec edd. recentt. *Dalmaticis* Vet. Dalec.—15 *Africano saltem paris* Vet. Dalec. *nec Africanum saltem perire, nec hostis* al. ap. Dalec. Dalecampius legit, *nec ab Africano.*—16 Cod. Dalec. *rursusque.*—17 Ita codd. Harduini et Laet; item margo edd. Dalec. et Gronov. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *moriendi* Gronov. et al. Mox, Chiffl. *tracto in Capitolium illo.*—18 Codd. Dalec. et Chiffl. *rupit.*—19 Cod. Dalec. *majorum.* Vet. Dalec. *major gloriæ an indignationis dolor accedat.* Dalecampius legit, *an dignationi dolor.*

NOTÆ

Caprarius, qui anno post obitum patris Consul fuit.

[u] *Et Diadematis*] Ita omnes codices Mss. etsi quidam *Dalmaticis* malint. Verum hanc lectionem defendit egregie Plutarch. de Fortuna Roman. p. 318. dum filios quatuor recenset, a quibus elatus est Metellus: Καικίλιος Μέτελλος, ὁ Μακεδονικὸς γέρων, ὑπὸ τεσσάρων παίδων ὑπατικῶν ἐκκομιζόμενος· Κοΐντου Βαλεαρίκου, καὶ Λευκίου Διαδούμα, καὶ Μάρκου Μετέλλου, καὶ Γαΐου Καπραρίου, κ.τ.λ. Diademati porro nomen accepit, quod ulceris tegendi causa diademate diu frontem obligarit. Vide Notas et Emend. num. 123.

[v] *Periclitatum*] Etsi, inquit, omnia felicissime Metello huic obtigissent, felicem tamen illum appellare qui licet, periclitatum perire, hoc est, ex quo periculum subiit pereundi ad libidinem inimici: non Africani quidem: tolerabilius id enim fuisset: quandoquidem mors eo miserior, quo ab hoste viliore infertur: sed C. Atinii, uti paulo antea prodidimus.

[w] *Sola hæc morandi*] Tractus est, inquit, non ductus per mediam urbem in Capitolium Metellus: quoniam nulla alia ratio tunc reperiri potuit interponendæ moræ, differendæque necis: secus enim, citius ascenso Tarpeio, prius idem præcipitatus fuisset, quam Tribunus alius, qui intercederet, reperiretur. Libri vulgati, *moriendi*, male.

[x] *De eorum*] Scilicet, captivorum.

[y] *Nescio*] Hic Pellicerii verbis utar, e notis Mss. quibus hunc locum commentatur. Quod restat, subjec-

inter tot Metellos tam sceleratam C. Attinii [z] audaciam [20] semper fuisse inultam.

XLVI. (XLV.) In Divo quoque Augusto, quem universa mortalitas in hac censura [a] nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis [b] humanæ reperiantur [1] volumina. Repulsa [c] in magisterio equitum apud avunculum, et contra petitionem [2] ejus prælatus Lepidus: proscriptionis [d] invidia, collegium in triumviratu pessimorum civium, nec æqua saltem portione, sed prægravi [e] Antonio:* Philippensi

* *Nec pari saltem potestate, sed Antonii multo majore.*

—20 *Catinii audaciam* Gronov. et al. ante Harduinum.

CAP. XLVI. 1 Cod. Dalec. *nunquam tam magna s. h. rapientur;* Vet. Dalec. *magna s. h. reperientur.*—2 Vet. Dalec. *voluntatem.* Mox, margo edd. Dalec.

NOTÆ

turusque sum, inquit Plinius, de inulta hac tam insigni Tribuni violentia, utrum pertineat ad augendam gloriam morum illius ætatis,' sive Metellorum, ob hujuscemodi injuriam patriæ legibus condonatam, an potius ad augendum dolorem indignantium tanto sceleri vindicem defuisse, ambigo.

[z] *C. Attinii*] Ita rescripsimus, pro *Cattinii*, uti paulo ante monuimus.

[a] *In hac censura*] In hominum felicium albo ac numero.

[b] *Magna sortis*] Solinus cap. 1. de Augusto, pag. 5. hunc locum exscribens: 'Tanta, et tot ejus in vita inveniuntur adversa, ut non sit facile discernere, calamitosior, an beatior fuerit.'

[c] *Repulsa*] Simia Plinii Solinus loc. cit. 'Quod apud avunculum in petitione Magisterii Equitum prælatus est ei Lepidus Tribunus, cum quadam auspicantium cœptorum nota.'—'Cæsar Octavii, qui postea Augustus fuit, avunculus, (hoc est, cui soror fuit Julia Cæsaris Octavii conjux, alterius Octavii mater, qui, ex adoptione Cæsaris Dictatoris, bonorum ipsius institutus hæres, pro Octavio deinceps dictus est Cæsar,) ille avunculus Cæsar, inquam, cum ipse Dictator et Consul tertium foret, Æmilium Lepidum delegit Magistrum Equitum; Octavium non ante biennium subsecutum, cum ipse Consulatum quintum, ac Dictaturam gereret, ut quidem auctor est Dio lib. XLIII. p. 214. et 239. Ut porro Magister Equitum dicebatur Præfectus equestribus copiis, sic pedestrium, ævo Augusti, Magister Juventutis appellabatur, qui postea Princeps Juventutis. Testis argenteus in Gaza Regia nummus perpulcher inscriptus, C. MITREIVS L. F. MAG. IVVENT. cum vultu Cæsaris Augusti. Pars altera in laurea exhibet XII. hoc est, 'legio duodecima,' ut videtur.' *Ed. sec.*

[d] *Proscriptionis*] Vide Notas et Emend. num. 124.

[e] *Prægravi*] Ampliore ac majore Antonii portione atque potestate, ut ait Solinus.

prælio morbus,[3] [f] fuga, et triduo in palude ægroti,[g] et (ut fatentur Agrippa et Mæcenas) aqua subter cutem fusa turgidi, latebra:[4] naufragia[h] Sicula, et alia ibi quoque in spelunca occultatio. Jam in navali fuga urgente hostium manu, preces Proculeio [5] [i] mortis admotæ: cura Perusinæ [j] contentionis: solicitudo Martis Actiaci:[k] Pannonicis bellis[l] ruina e turri:[6] tot seditiones[m] militum, tot ancipites

et Gronov. *proscriptionis invidia in collegam: collegium, &c.*—3 Chiffl. *morbi.*—4 'Vetus lectio: *et tridui in palude ægroti, et (ut fatentur Agrippa et Mecœnas) aqua subter cutem fusa turgidi latebra:* sic et Chiffl. nisi quod *triduo* servat: manuscriptus vero, *et triduo in palude ægrotantis;* cetera eadem.' Dalec. *in palude latebræ ægroti* Gronov. et al. ante Harduinum, qui ex codd. suis lectionem nostram restituit, eumque secuti recentt.—5 Cod. Dalec. *preces pro periculo.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *admotæ curas Perusinæ contentiones.* —6 Parm. *solicitudo Martis Actiaci, Pannonicique belli: ruinæ pontis;* cod.

NOTÆ

[f] *Morbus*] Inter Augusti infelicitates, inquit, referri merito potest, quod primo Philippensi prælio, in quo Cassius cecidit, morbo affectus fuerit: et quod per Brutum inclinata acie cui ipse præerat, fugerit: in proximaque palude ægrotus, atque etiam hydropicus latuerit. Rem prolixe narrat Appianus Bell. Civil. lib. IV. pag. 654. ubi et de palude meminit, a meridie subjecta Philippis, et usque ad mare pertinente. De Augusti eo morbo, Dio consulendus, lib. XLVII. p. 351. et 353. Item Suetonius, in Augusto, c. 13. Sic Archelaum, Mithridatis ducem, triduo nudum in paludibus latuisse, copiis ejus ferme extinctis, refert Eutropius lib. V. pag. 781.

[g] *In palude ægroti*] Vide Notas et Emend. num. 125.

[h] *Naufragia*] Hæc Solinus ad verbum, cap. 1. pag. 5. et Suetonius in Augusto, cap. 16. Meminit duplicis naufragii, quo magna pars navium Augusti tempestate periit, cum adversus Sex. Pompeium moveret, Appianus Bell. Civil. lib. V. pag. 724. et 729.

[i] *Proculeio*] Preces humiles, inquit, quibus in ea navali fuga enixe a liberto suo Proculeio contendit, uti imminentem ab hostibus capiti suo cladem mortemque qua posset via et arte depelleret. Admotam mortem, vicinam interpretor: sic enim cecinit Lucanus VII. 50. 'Mortis vicinæ properantes admovet horas.' Et IV. 480. 'Nec gloria lethi Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.' Vide Notas et Emend. num. 126.

[j] *Perusinæ*] Suetonius, de Augusto, cap. 14. 'Quo tempore L. Antonium, fiducia Consulatus quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res novas molientem, Perusiam confugere coëgit, et ad deditionem fame compulit; non tamen sine magnis suis, et ante bellum et in bello, discriminibus..... Circa Perusium autem murum sacrificans, pæne interceptus est a manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.'

[k] *Martis Actiaci*] Pugna apud Actium habita, anceps diu certamen, quod Augustum valde solicitum habuit, Cleopatræ consternatio in Antonii denique vertit exitium.

[l] *Pannonicis bellis*] Dalmaticum bellum dixit Suetonius, in Augusto,

morbi corporis:[n] suspecta Marcelli vota,[7] [o] pudenda Agrippæ [p] ablegatio, toties petita [q] insidiis vita, incusatæ liberorum mortes,[r] luctusque [s] non tantum orbitate tristes:[8] adulterium [t] filiæ, et consilia parricidæ palam facta: contume-

[8] *Liberorum mors exprobrata: conceptaque tristitia, non ob jacturam liberorum tantum, sed et ob jacturæ modum.*

Dalec. *s. M. A. Pannonicis bellis ruinæ in curru;* Vet. Dalec. *ruinæ pontis;* margo edd. Dalec. *ruinæ turrium;* edd. vett. et Gronov. *Pannonici belli ruina*

NOTÆ

cap. 20. Sed Dalmaticum cum Pannonico idem censeri potest, ejusdem Tranquilli testimonio scribentis de Tiberio cap. 9. 'Pannonico bello Breucos et Dalmatas subegit.' Vide Notas et Emend. num. 127.

[m] *Tot seditiones*] De his Suetonius cap. 17.

[n] *Morbi corporis*] Describit prolixe Suetonius cap. 80. et 81.

[o] *Marcelli vota*] Quasi conceperit aliquid, cupiveritque contra Augustum, inquit Lipsius in Tacit. Annal. I. pag. 3. amore pristini status, et libertatis. An non potius suspecta dicit fuisse Augusto populi Romani erga Marcellum vota, hoc est, studia ac voluntates? Id enim haud obscure Tacitus idem declarat, cum ait, Annal. II. pag. 53. 'flagrantibus plebis studiis intra juventam ereptum: breves et infaustos populi R. amores.' Ut ut est, improbamus interim eorum conjecturam qui legunt, *suspecta Marcelli vita.*

[p] *Agrippæ*] 'Cum Agrippa,' ut ait Suetonius in Augusto, cap. 66. 'ex levi frigoris suspicione, et quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus contulit,' &c. Id accidisse anno U. C. DCCXXXI. Augusto XI. Calpurnio Pisone Coss. scribit Dio lib. LIII. p. 518. Pudenda Augusto hæc ablegatio, vel quod parum fortis ac constantis viri, vel quod parum grati.

[q] *Toties petita*] Vide Sueton. in ejus Vita, cap. 20. Dio lib. LIV. pag. 522. conjurationem describit Fabii Cæpionis ac Murænæ, in Augusti vitam. Aliam rursum, cujus auctores non appellat, pag. 530. Tertiam Corn. Cinnæ lib. LV. pag. 555.

[r] *Liberorum mortes*] Hæc Solinus ad verbum cap. 1. pag. 5. Caium et Lucium, nepotes ex Julia filia et M. Agrippa, fecit sibi filios adoptione Augustus: quos ambos paulo post veneno fama fuit periisse. Unde incusatas nunc eorum mortes Plinius dixisse videtur, hoc est, exprobratas ei a populo Romano, quod haberet is apud se domi parricidii ejus auctores: Tiberium enim Liviamque non caruisse ea suspicione, auctor est Zonaras.

[s] *Luctusque*] Transcriptor Solinus: 'Incusatæ mortes filiorum, et amissis liberis non solus orbitatis dolor.' Mortuos esse anno U. C. 748. Lælio Balbo, C. Antistio Vetere Coss. Dio scribit loco proxime citato.

[t] *Adulterium*] Solinus: 'Detectum filiæ adulterium, et voluntas parricidalis: nec minore dedecore neptis infamia.' Vide Sueton. in Tiberio, cap. 11. et in Augusto, cap. 65. Hujus adulterii causa, re cum Senatu

liosus[u] privigni Neronis secessus: aliud neptis[8][v] adulterium: juncta deinde tot mala: inopia[w] stipendii, rebellio Illyrici,[x] servitiorum[y] delectus, juventutis[z] penuria, pesti-

e turri.—7 *Marcelli vita* cod. Dalec.—8 Chiffl. *aliud in nepte.*—9 Codd. Da-

NOTÆ

communicata, filiam Juliam in Pandatariam Campaniæ insulam relegavit. Dio cit.—'Quod cum Plinius hoc loco reticeat, negare videtur. Et certe moribus mutatis, optimam postea principem extitisse Juliam, nummi testantur antiqui, tum qui, vivo ac regente imperium Tiberio, Juliæ nomine percussi sunt, cum anno utriusque principatus secundo et quarto, L. B. et L. Δ. tum vero in primis ille perrarus, ac singularis e Museo nostro argenteus, inscriptus, DIVA IVLIA AVGVSTA, cum vultu ipsius. In altera nummi parte, ipsa ramum oleæ tenens vehitur curru, juncto duobus elephantis, ad significandam vetustatem geminæ gentis, ex qua Julia Augusta prodiit, Juliæ et Octaviæ: quoniam esset Augustus Juliæ pater, Octavii et Juliæ sororis Cæsaris dictatoris filius. Cn. Octavii in Asia legati circa annum Urbis DLX. meminit cum laude Plinius XXXIV. 11.' *Ed. sec.*

[u] *Contumeliosus*] Rhodum cur secesserit privignus Augusti Tiberius Nero, qui postea Cæsar fuit, ab eodem Tranquillo explicatur, in Tiberii Vita, cap. 10. et 12. Contumeliosus porro secessus dicitur, qui contigisse ferebatur ex tædio Juliæ Augusti filiæ, quam uxorem Nero Tiberius habuit, cum illius probra et propudia ferre non posset. Id vero sane contumeliosum Augusto parenti fuit. Ita Dio lib. LV. pag. 554.

[v] *Aliud neptis*] Fuit hæc Agrippæ et Juliæ filia, quæ L. Paulo Censoris filio nupsit: quam adulterii convictam Augustus parens relegavit.—'Fuit hæc Agrippæ et Juliæ filia, Agrippina. Eadem propterea etiam Julia appellata, ut in nummo Caii Cæsaris Germanici filia ejus, ΜΗΤΗΡ ΙΟΥΛΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Et in altero Mitylenæorum, ΙΟΥΛΙΑΝ ΝΕΑΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. *Juliam juniorem Germanici* conjugem.' *Ed. sec.*

[w] *Inopia*] Solinus: 'Angustiæ rei militaris.'

[x] *Rebellio Illyrici*] De qua Dio lib. XLIX. pag. 414. qui eam contigisse ait Antonio II. et Lucio Libone Coss. anno Urbis DCCXX. Suetonius item cap. 16.

[y] *Servitiorum*] Suetonius in Augusto cap. 16. 'Viginti servorum millibus manumissis,' &c.—'Servitium' pro 'servis' ipsis dixit etiam Cic. IV. in Catil. 'Ad evertenda fundamenta Reipublicæ servitia concitavit.' Et VII. in Verrem: 'Cœptum esse in Sicilia moveri aliquot locis suspicor servitium.'' *Ed. sec.*

[z] *Juventutis*] De juventutis penuria post Varianam cladem Dio lib. LVI. pag. 585.—'Simile est quod post Cannensem pugnam evenisse Livius refert, et ex eo Augustinus de Civ. Dei III. 19. 'Denique tanta militum inopia secuta est, ut Romanos reos facinorum proposita impunitate colligerent: servitia libertate donarent, atque ex illis juventus non tam suppleretur, quam institueretur exercitus. Servis itaque, &c. In nummo

lentia [a] Urbis, fames [b] sitisque[9] Italiæ,[c] destinatio expirandi, et quatridui inedia major pars mortis in corpus recepta. Juxta hæc [e] Variana clades,[d] et majestatis ejus fœda sugillatio,[e] abdicatio Postumi [f] Agrippæ post adoptionem, desiderium [g] post relegationem: inde suspicio in

[e] *Post hæc.*

lec. Chiffl. et Laet non agnoscunt vocem *sitisque.*—10 Vet. Dalec. *prodito;*

NOTÆ

æreo apud Mezzabarba, p. 221. AVRELIVS CÆSAR AVG. PII F. COS. In altera nummi pagina, intra coronam, IVVENTVS, Gallice *l'infanterie.* In alio Crispi Cæsaris, ex ære maximo, in Cimelio Serenissimi Ducis Etruriæ epigraphe similis est, IVVENTVS: pictura militem exhibet stantem juxta tropæum. Hinc in nummis Cæsarum PRINCEPS IVVENTVTIS dicitur, quam Galli vocant, *Colonel general de l'infanterie.* Gratiani Aug. nummus est perpulcher et perrarus ex auro, apud P. Chamollart: depictus etiam inter Arschotanos, sed inscriptione mutila, Tab. lviii. D. N. GRATIANVS P. F. AVG. Capite cincto gemmis. .)(. PRINCIPIVM IVVENTVTIS. Infra, SMTR 'Societas Mercatorum Treverorum.' Stat ipse paludatus, cum hasta, quam dextra gerit transversam; et orbe Romano, quem læva tenet. Capiti præterea cincto gemmis circulus circumducitur. Inscriptio hanc igitur habet sententiam: 'PRINCIPI Universæ Militiæ IVVENTVTIS.' Gallice: *Au Colonel General de toute l'Infanterie de l'Empire.* Circulus capiti circumductus interminata significat potestate redimitum in pedestres copias universæ rotunditatis Orbis Romani, quem sinistra manu portat, et quas designat vocabulum IVVENTVTIS. Nam circulus initio et fine caret. Principes Juventutis nulli fuere post Constantinum, Constantium, et Constantem fratres Cæsares, usque ad Gratianum Aug. nulli post eum. (Fratres dico, ex ipsismet nummis antiquis: ex quibus unicum tamen adhuc vidimus in Cimelio D. de Surbeck, Antiquariis prius inexploratum, FL. IVL. CONSTANTINVS NO. C.) Fuerat inter hos Crispo Cæsari nummus dicatus, PRINCIPI A IVVENTVTIS: hoc est, 'Principi primo Juventutis;' primo utique inter pares: Gratianus autem solus est ex Augustis, qui cum eo fuere.' *Ed. sec.*

[a] *Pestilentia*] Anno U. C. DCCXXXII. M. Claudio Marcello Æsernino, L. Arruntio Coss. ex Dione lib. LIV. pag. 521.

[b] *Fames*] Vide Sueton. in Augusto cap. 16. 'Famemque ingravescentem,' &c.

[c] *Sitisque Italiæ*] Vide Notas et Emend. num. 128.

[d] *Variana clades*] A Floro describitur, IV. 12. pag. 195. et 196. A Suetonio in Augusto cap. 23. A Dione lib. LVI. pag. 584.

[e] *Sugillatio*] 'Sparsos' de eo 'in Curia famosos libellos,' Suetonius narrat, cap. 55.

[f] *Postumi*] Hic M. Agrippæ filius fuit: quem, adoptatum una cum privigno Tiberio, Augustus mox, ob ingenium sordidum ac ferox, abdicavit, eodem Tranquillo teste, cap. 65. Aliam abdicationis causam vide apud Tacitum Annal. I. pag. 4.

[g] *Desiderium*] Tacitus loc. cit. pag.

Fabium,[h] arcanorumque proditionem :[10] hinc uxoris[i] et Tiberii cogitationes, suprema ejus cura. In summa, Deus ille,[j] cœlumque, nescio adeptus magis, an meritus, hærede hostis sui filio [11] [k] excessit.

Chiffl. *proditorem*.—11 Cod. Dalec. *hærede non suo filio*.

NOTÆ

5. 'Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam: multas illic utrimque lacrymas, et signa caritatis: spemque ex eo fore, ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liviæ: gnarum id Cæsari. Neque multo post extincto Maximo, (dubium an quæsita morte,) auditos in funere ejus Martiæ gemitus, semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset.'

[h] *Fabium*] Fabium Maximum, de quo dictum est proxime.

[i] *Hinc uxoris*] 'Parum fidæ,' adjecit Solinus cap. 1. pag. 5. rem ipsam magis explanans. Nam Suetonius fuisse prodidit, qui dubitarent, venenumne Augusto Livia dedisset: quod liquido Sex. Aurelius Victor affirmat, in Epitome. Uxoris igitur cogitationes dixit, quæ filio pararet imperium: Tiberii, qui cuperet imperare. Hæc cura, hæc crux animo Augusti fuit.

[j] '*Deus ille*] Unus ipse omnium Imperatorum Romanorum fuit, qui Dei nomen in nummis antiquis datum fuerit: neque in aliis quidem, quam in percussis vel Tarracone Tiberii principatu, vel a Gallieno: DEO AVGVSTO. Alibi DIVVS tantum appellatur, ut in nummis Antonini Pii, TEMPLVM DIVI AVG. REST. ET ÆDE DIVI AVG. REST. At eximius in hoc genere nummus est argenteus in Museo nostro, hac inscriptione: DIVOS AVGVST. DIVI F. Caput Augusti laureatum, vertici imminet stella Veneris, et pæne adhæret. Sententia est: 'Divus Junctus Veneri Orbis Sidus Augustus, Divi Filius.' Ut in nummo inscripto DIVOS IVLIVS, sic in isto DIVOS exponi oportet: idque manifeste suadet et evincit prominens sidus Veneris Augusti capiti, et pæne affixum. Parte priore legitur, TI. CÆSAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS. Capite laureato. Quamvis autem 'Deus' appelletur Augustus, quo nomine illud intellexere Romani, quam summe beneficum erga mortales, ut Plinius admonuit II. 5. et nummi docent inscripti, DEO ET DOMINO NATO AVRELIANO; cave tamen, cum in Augusti nummo apud Patinum p. 3. et apud D. Vaillant, inter æreos medii moduli legis, IOVI DEO; cave, inquam, ibi appellatum putes Divum Augustum, Jovem vel Deum. Sententia enim est: 'Imperatori Orbis Victori Inscriptum Domum Edui Obtulerunt:' Augusto nimirum. Aiunt pictum ibi 'templum' esse 'quatuor columnarum, in conum desinens:' quia 'Jovi Deo' ibi legerunt: at re ipsa palatium est.' *Ed. sec.*

[k] *Hostis sui filio*] Tiberii enim Cæsaris pater Tiberius Nero, civili bello, M. Antonii partes secutus est. 'Cum quo,' ut ait Tranquillus in Tiberio cap. 4. 'brevi reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, uxoremque Liviam Drusillam, et tunc gravidam, et ante jam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit.' Vellei-

XLVII. (XLVI.) Subeunt in hac reputatione Delphica oracula, velut ad castigandam hominum vanitatem a Deo[1] emissa. Duo sunt hæc: 'Phedium[l] felicissimum, qui pro patria proxime occubuisset.' Iterum a Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum,[2] 'Aglaum Psophidium[m] esse feliciorem.' Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus: atque (ut e vitæ genere[3] manifestum est) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

XLVIII. (XLVII.) Consecratus est vivus sentiensque oraculi ejusdem jussu, et Jovis Deorum summi astipulatu, Euthymus[n] pycta,[1][o] semper Olympiæ victor,[p] et semel

CAP. XLVII. 1 Cod. Dalec. *ab Deo;* Chiffl. *et Deo.*—2 Chiffl. *consultui.*—3 Cod. Dalec. *utique e vitæ genere.*

CAP. XLVIII. 1 Vet. Dalec. *poëta.*—2 Cod. Dalec. *ubi imaginem.*—3 Ita

NOTÆ

us hæc magnifice narrat, et tragice, II. 75. pag. 20. Vide præterea Tacit. Annal. II. pag. 58. et Dion. lib. XLVIII. pag. 366.

[l] *Phedium*] In Mss. omnibus *Pedium.* Simile aliquid de Tello Atheniensi Solon pronuntiavit, apud Herod. I. 30. pag. 12. Plutarch. in Solone, pag. 93. ac denique apud Laërtium, pag. 12.

[m] *Psophidium*] Ex Psophide Arcadiæ oppido, de quo IV. 10. Val. Max. VII. 1. pag. 332. 'Cum Gyges, regno Lydiæ armis et divitiis abundantissimo inflatus, Apollinem Pythium sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior, Deus ex abdito sacrarii specu voce missa, Aglaum Psophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate jam senior, terminos agelli sui nunquam excesserat, parvuli ruris fructibus contentus,' &c. Non a Gyge consultum oraculum, sed a Crœso refert Pausan. lib. VIII. pag. 493. Ὃν δὲ ἤκουσα ἐν Ψωφῖδι ἐπὶ Ἀγλαῷ λόγον ἀνδρὶ Ψωφιδίῳ κατὰ Κροῖσον τὸν Λυδὸν, κ. τ. λ.

[n] *Euthymus*] Εὔθυμος ὁ πύκτης Pausan. lib. VI. pag. 354. Ælian. Var. Hist. VIII. 18. aliisque.

[o] *Pycta*] Dictio quidem Græca πύκτης, sed Latinis tamen usitata: *Pugilem* sonat. Lampridius in Helagabalo: 'Gladiatores ante convivium pugnantes sibi, et pyctas frequenter exhibuit.' Sic Apollonium pyctam vocat Seneca Nat. Quæst. lib. IV. in Præf. pag. 884. Et Phædr. IV. 24. 4. 'Simonides idem ille, de quo retuli, Victoris laudem cuidam pyctæ ut scriberet, Certo condixit pretio,' &c.

[p] *Olympiæ victor*] Olympiade LXXIV. et LXXVI. et LXXVII. Pausanias loco cit. pag. 354. et 355. At si semper victor, qui semel victus? Quid

victus.[q] Patria ei[r] Locri in Italia: ibi imaginem[a] ejus, et Olympiæ alteram, eadem die tactam fulmine, Callimachum, ut nihil aliud, miratum video, ad eumque[s] jussisse sacrificari:[3] quod et vivo factitatum et mortuo, nihilque adeo mirum aliud, quam hoc placuisse Diis.

XLIX. (XLVIII.) De spatio atque longinquitate vitæ hominum, non locorum modo situs, verum exempla, ac sua cuique sors nascendi incertum fecere. Hesiodus,[a] qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulose (ut reor) multa de hominum ævo referens, cornici novem nostras attribuit ætates, quadruplum ejus cervis, id triplicatum corvis. Et reliqua fabulosius in phœnice, ac Nymphis. Anacreon[b] poëta Arganthonio[c] Tartessiorum regi CL. tribuit[d] annos,

codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ad eumque jussisse sacrificare* Chiffl. *Deumque jussisse sacrificari* Gronov. et quædam edd. vett.

NOTÆ

si legas igitur: *sed ter Olympiæ victor, et semel victus?* Ut ita legatur, Meursius sane percupit, Attic. Lect. V. pag. 301. Revocant me ab assensu Mss. omnes.

[q] *Et semel victus*] Olympiade LXXV. a Theagene Thasio: idque dolo tantum ac fraude circumventus, eodem teste Pausania.

[r] *Patria ei*] Addit Pausanias et patris nomen, Ἀστυκλέους.

[s] *Ad eumque*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Editi, *Deumque.* Pellicerio magis arridet, *Deumque jussisse ei sacrificari.*

[a] *Hesiodus*] In opere ex iis aliquo quæ interciderunt.

[b] *Anacreon*] Ex Anacreonte poëta Lyrico refert hoc idem Phlegon c. 4. de Longævis: et Lucianus in Macrobiis, p. 913. sed addit iste fabulosum id plerisque videri.

[c] *Arganthonio*] Quantum in rebus antiquis conjicere licet, inquit Mariana Hist. Hisp. I. 17. p. 29. in annum DCX. ante Christi Dei ortum salutarem, qui annus ab U. C. erat CXXXII. Arganthonii Tartessiorum regis ætas incidit. De Tartessiorum situ dictum est III. 3.

[d] *CL. tribuit*] Totidem Censorinus habet, et Phlegon loc. cit. p. 121. At Herod. I. 163. pag. 68. annos tantum CXX. ut et Lycophronis Scholiastes, pag. 94. Cicero in Catone majore, et Asinius Pollio apud Val. Max. VIII. 13. At August. de Civit. Dei, XV. 12. hunc Plinii locum exscribens, 'Plinius Secundus,' inquit, 'cum commemorasset relatum fuisse in literas, quendam vixisse centum quinquaginta duos annos, alium decem amplius, alios ducentorum annorum habuisse vitam, alios trecentorum, quosdam ad quingentos, alios ad sexcentos, nonnullos ad octingentos etiam pervenisse, hæc omnia propter inscitiam temporum accidisse arbitratus

Cinyræ Cypriorum x. annis amplius, Ægimio cc. Theopompus[e] Epimenidi Gnossio CLIII.[1] Hellanicus[f] quosdam in Ætolia Epiorum[g] gentis cc. explere. Cui astipulatur Damastes,[2] memorans Pictoreum[h] ex iis præcipuum corpore viribusque etiam ccc. vixisse. Ephorus[i] Arcadum reges ccc. annis. Alexander Cornelius, Dandonem[3 j]

CAP. XLIX. 1 'Ita codd. Regg. 1. 2. et Editio princeps. Postea perperam emendatum *CLVII.* e Valerio Max. VIII. 12.' *Brotier. CLVII.* edd. vett. item Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CLXVI.* Chiffl. *CIV.* cod. Dalec. Mox, *Ephyrorum gentis* Vet. Dalec.—2 *Damiades* Chiffl. et cod. Dalec. Mox, *memorans Lictoreum* Vet. Dalec. *memorans Litorium* al. e Val. Mox, *memorans Pictorium ex his* Chiffl. Deinde, Chiffl. *Ephorus A. r. tricenis;* cod. Dalec. *Teophorus A. r. ccc.*—3 Chiffl. *Candonem.* Paulo post edd. ante Harduinum: *in Periplo, maritimorum regem;* Salmas. e codd. *in P.*

NOTÆ

est.' Arganthonii ætatem legisse videtur in Plinianis codicibus fuisse CLII. annorum. Sed mendum id esse librariorum suspicor.

[e] *Theopompus*] Val. Max. VIII. 13. p. 406. 'Epimenides Gnossius, quem Theopompus dicit septem, et quinquaginta, et centum annos vixisse.' Tamen Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. habent duntaxat ann. *CLIII.* Paris. cod. expressius sine numeralibus notis, *centum quinquaginta tres.* Chiffl. *CLVI.* qui numerus a librariis sæpe ex *CLIII.* effingitur: notis *V.* et *II.* in Mss. permutari sæpe solitis, uti alio loco hoc ipso capite evincemus.

[f] *Hellanicus*] Val. Max. loc. cit. 'Hellanicus vero ait, quosdam ex gente Epiorum, quæ pars est Ætoliæ, ducentos explere annos: eique subscribit Damastes, hoc amplius affirmans, Litorium quendam ex his maximarum virium, staturæque præcipuæ, trecentesimum annum cumulasse.' Vel ex uno hoc Valerii capite, quod totidem verbis Plinius in suum opus transtulit, liquido affirmare possumus, Valerium Maximum, quem Plinius in Indice hujus libri laudat inter scriptores, per quos profecit, illius ipsius operis, quod sub ejus nomine circumfertur, auctorem atque concinnatorem fuisse.

[g] *Epiorum*] Hoc est, Ætolorum, qui profecti olim ab Epiis, quos in Elide Ἐπειοὺς diximus vocari IV. 6. Scribit Ephorus apud Strab. lib. VIII. p. 357. Ætolum, a Salmoneo, Epeorum Pisæorumque rege, ejectum in Ætoliam, cui a se nomen fecit, exstructis ibi oppidis. Sic Ætoli e gente sunt Epiorum.—'Hunc locum respicit Augustinus, XV. 11.' *Ed. sec.*

[h] *Pictoreum*] Ita Mss. omnes. A Val. Max. *Litorius* appellatur: sed, ut arbitror, mendose. Quid si *Pycthoræum* legas, quasi eximium pugilem, πυκθωραῖον, voce omnino ad eximias hominis hujus vires indicandas perquam accommodata.

[i] *Ephorus*] Ita Censorinus cap. 7. ex eodem Ephoro.

[j] *Dandonem*] Reg. 1. et Paris. *Dandonem.* Reg. 2. Chiffl. perperam *Candonem.* Valerius idem p. 407. 'Alexander vero in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Danthona quendam, ad quingentesi-

quendam in Illyrico D. vixisse. Xenophon in Periplo,[k] Tyriorum insulæ regem DC. atque ut parce mentitus, filium ejus DCCC.[l] quæ omnia inscitia temporum acciderunt. Annum enim[m] alii æstate unum determinabant, et alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam Lunæ senio, ut Ægyptii:[n] itaque apud eos aliqui et singula millia annorum vixisse produntur.

Sed ut ad confessa transeamus, Arganthonium[o] Gaditanum octoginta annis regnasse prope certum est: putant quadragesimo cœpisse. Masinissam[p] sexaginta annis regnasse indubitatum est: Gorgiam[q] Siculum centum et octo vixisse. Q. Fabius[r] Maximus sexaginta tribus[4] annis augur

Latmiorum insulæ. Vid. Nott. Varr.; Nott. item et Emend.—4 Chiffl.

NOTÆ

mum usque annum, nulla ex parte senescentem processisse.' Forte Δάτωνα utrobique scribi præstabilius fuerit.

[k] *Xenophon in Periplo, Thyniorum insulæ*] De ea egimus v. 44. Vide Notas et Emend. num. 129.

[l] *Filium ejus DCCC.*] Vide Notas et Emend. num. 130.

[m] *Annum enim*] Solinus cap. 1. p. 4. 'Ante Augustum Cæsarem incerto modo annum computabant: qui apud Ægyptios quatuor mensibus terminabatur, apud Arcadas tribus, apud Acarnanas sex,' &c. De Acarnanibus idem testatur August. de Civit. xv. 12. De Arcadibus Censorinus c. 19. Macrobius Saturn. I. 12. aliique.

[n] *Ut Ægyptii*] Plinio astipulantur Diodorus Sic. lib. I. Suidas, verbo Ἥλιος, aliique. Solus Censorinus, loco proxime appellato, antiquissimum annum in Ægypto ait bimestrem fuisse.

[o] *Arganthonium*] Hæc de eo totidem verbis Val. Max. loc. cit. p. 405. ex Asinio Pollione. Herod. item I. 163. p. 68. Annos Arganthonii pæne æquasse civem Parisiensem in monumenta publica relatum est, qui mense Februario anni hujus 1683. quo ista typis eduntur, diem clausit extremum annos natus CXVIII. cum integra adhuc ante paucos dies valetudine esset. Nomen ei fuit, D. le Maistre: natalis anno 1565.

[p] *Masinissam*] Polybius in Excerptis, p. 174. ἔτη πλείω τῶν ξ', *annos amplius LX.* regnasse tradit. Vide quæ de illo diximus c. 12.

[q] *Gorgiam*] De quo Val. Max. loco proxime appellato. 'Gorgias,' inquit, 'Leontinus, Isocratis, et complurium magni ingenii virorum, præceptor, sua sententia felicissimus. Nam cum centesimum et septimum ageret annum, interrogatus quapropter vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem.' Vide præterea Tullium, libro qui Cato Major inscribitur.

[r] *Q. Fabius*] Duobus tantum et LX.

fuit. M. Perpenna,[s] et nuper L. Volusius[t] Saturninus, omnium quos in consulatu sententiam rogaverant superstites fuere. Perpenna, septem reliquit ex iis, quos censor legerat: vixit annos XCVIII.[5] Qua in re et illud annotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse, quo senator nullus moreretur: cum Flaccus[u] et Albinus censores lustrum condidere, usque ad proximos[v] censores, ab anno Urbis quingentesimo septuagesimo nono.[6] M. Valerius[w] Corvinus, C. annos implevit: cujus inter primum et sextum consulatum XLVI. anni[x] fuere. Idem sella[y] curuli

LXVI. Livius, *XLII.* Val. Max. *LXII.*—5 Chiffl. *LXXXVIII.* cod. Dalec. *XCVII.*—6 Idem codex, *septuagesimo octavo.* Mox, *M. Valerius Corvinus*

NOTÆ

annis auguratus sacerdotium sustinuisse, robusta ætate id adeptum, prodidit Val. Max. loc. cit. p. 403. Editis tamen Plinii libris manu exarati consentiunt, Reg. 1. 2. Paris. &c.

[s] *M. Perpenna*] Valerius idem loc. cit. unde hæc Plinius mutuatus est: 'Jam de M. Perpenna quid loquar? qui omnibus quos in Senatu Consul rogaverat superstes fuit: septem quoque tantummodo, quos Censor collega L. Philippi legerat, e Patribus Conscriptis reliquos vidit: toto ordine amplissimo diuturnior.' Vivere hic desiit sub initium belli civilis Cæsariani, L. Corn. Lentulo, Claud. Marcello Coss. anno DCCVI. ut Dio scribit lib. XLI. pag. 160. Simile exemplum L. Pisonis illius, cujus Plinius alter meminit, Epist. III. 7. 'qui dicere solebat, Neminem se videre in Senatu, quem Consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis,' subjicit idem egregie, 'tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, cum immensum exercitum oculis obiisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus.' Gesserat is Consulatum cum Nerone secundum Consule.

[t] *L. Volusius*] De eo egimus libri hujus cap. 12. Veterem Consularem, opulentissimum virum, vocat Columella I. 7. pag. 29. et eundem a se visum testatur.

[u] *Cum Flaccus*] Anno DLXXIX. Q. Fulvius Flaccus, et A. Postumius Albinus Censores, lustrum egisse quinquagesimum primum dicuntur in Fastis.

[v] *Ad proximos*] Ad M. Perpennam scilicet, de quo proxime dictum est, et collegam ejus L. Marcium Philippum, quos eo functos esse munere anno DCLXVIII. L. Corn. Cinna, C. Mario septimum Coss. Fasti referunt: lustrumque fecisse LXVII.

[w] *M. Valerius*] Accepta hæc etiam a Valerio loc. cit. Unde ei Corvini nomen, disces ex eodem VIII. 15. p. 413.

[x] *XLVI. anni*] Ita Mss. omnes,

semel ac vicies sedit, quoties nemo alius. Æquavit[7] [z] ejus vitæ spatium Metellus pontifex.

Et ex fœminis Livia Rutilii[a] XCVII. annos excessit: Statilia,[8] [b] Claudio principe, ex nobili domo,[c] nonaginta novem: Terentia Ciceronis CIII.[9] [d] Clodia Ofilii [e] CXV. hæc quidem etiam enixa quindecies. Lucceia mima centum annis in scena pronuntiavit. Galeria Copiola Emboliaria [f]

Chiffl.—7 'Constantinus e Val. nullius exemplaris fide: *quoties nemo alius. Ita quantum spatium ætatis majores nostri esse volunt ad senectutis initium tantus illi cursus honorum fuit. Adamavit ejus,' &c.* Dalec. Mox, *vitæ spatia* Chiffl.—8 Cod. Dalec. *Rutilia XCVII. a. e. Stratilia;* Chiffl. *Rutilia XCVII. a. e. Statilia.*—9 Chiffl. *CVI.* Mox, in eodem *Ofelli;* Val. Max. *Ofellii;* Longol.

NOTÆ

Valerius tamen, *XLVII.* Plutarchus in Mario, pag. 422. πέντε καὶ τεσσαράκοντα, *XLV.*

[y] *Idem sella*] Consulem, Prætorem, Ædilem, qui majores magistratus dicebantur, sella curuli uti solitos, nemo nescit. Perfunctum toties istis muneribus Corvinum intellige.

[z] *Æquavit*] Ad verbum hæc quoque ex Valerio. 'Cujus vitæ spatium,' inquit, 'æquavit Metellus, senex admodum Pontifex Max. creatus,' &c. Ex Cic. de Senectute, Valerius. Fuit ille Metellus Pius, Numidici F. Syllæ socer, cui in Pontificatu Cæsar successit, Catilinanis temporibus, quibus obiisse Metellum auctor est Dio lib. XXXVII. pag. 46. —'Fuit ille Metellus Pontifex, anno U. C. 512.' *Ed. sec.*

[a] *Livia Rutilii*] Uxor videlicet, ut Terentia Ciceronis, et Clodia Ofilii: quæ tria exempla, relata a Plinio, a Valerio quoque commemorantur iisdem pæne verbis. De Rutilio diximus cap. 36.

[b] *Statilia*] Seneca Epist. LXXVII. pag. 339. 'Nulla vita est non brevis: nam si ad naturam rerum respexeris, etiam Nestoris et Statiliæ brevis est: quæ inscribi monumento suo jussit, annis se nonaginta novem vixisse. Vides aniculam gloriari senectute longa? Quis illam ferre potuisset, si contigisset centesimum implere?' &c.

[c] *Ex nobili domo*] T. Statilius Taurus, collega Augusti in Consulatu ejus octavo, iterumque Consul extitit triennio ante illius obitum. M. Statilius Taurus principe Claudio Consul notatur. Statilia hujus fortassis filia, illius neptis fuit.

[d] *Ciceronis CIII.*] Chiffl. cod. *CVI.* prono, ut alias diximus, notarum lapsu ab *III.* ad *VI.* aut versa vice. Sed nunc a Val. Max. coarguitur.

[e] *Ofilii*] Vide Notas et Emend. num. 131.

[f] *Emboliaria*] Scenicæ hoc mulieris cognomen videtur esse Scaligero, Pellicerioque in Notis Mss. et aliis eruditis, quibus me lubens adjungo. Deductum illud ab earum partium actione, quas Embolia Græci dixerunt, quoniam fabularum actibus interponebantur: ἐμβάλλω enim *injicio, interpono*que est. Hoc significatu apud Tullium ea vox legitur ἐμβόλιον, ad Q. Fratr. III. 1. pag. 635. Vide Notas et Emend. num. 132.

reducta est in scenam, C. Poppæo,[10] [g] Q. Sulpicio coss. ludis pro salute Divi Augusti votivis, annum centesimum quartum agens: quæ producta fuerat tirocinio a M. Pomponio ædili plebis, C. Mario,[h] Cn. Carbone consulibus, ante annos nonaginta unum:[11] [i] et a Magno Pompeio, magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Sammulam[12] quoque centum decem annis vixisse, auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionem[j] (qui primus togatas saltare[13] [k] instituit) utrisque sæcularibus ludis saltasse, et Divi Augusti,[l] et quos Claudius[m] Cæsar consulatu

Auli filia.—10 *G. Poppæo* codex ap. Laet; unde Sigonius, *C. Poppæo;* et sic omnes codd. Harduini et edd. recentt. *Cn. Pompeio* Gronov. et al. ante Harduinum. Paulo post, *ædile plebis* margo edd. Dalec. et Gronov.—11 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XV.* Chiffl. *nonaginta novem* cod. Dalec. cum edd. vett. et Gronov. Paulo post, *pro m. producta* cod. Dalec.—12 *Summulam* Chiffl. *Samulam* Gronov. et edd. vett. Mox, pro *centum annis,* Gronov. et al. ante Harduinum *centum decem annis.*—13 Ita Sabell. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *togatus saltare* Gronov. et edd. al. ante Harduin. Mox, Chiffl. *saltavisse, divi, &c.*—

NOTÆ

[g] *C. Poppæo*] Anno U. C. DCCLXII. ad quem annum refert Petavius Varianam cladem. Vide Notas et Emend. num. 133.

[h] *C. Mario*] Anno Urbis DCLXXII. C. Mario juniore, Cn. Papirio Carbone tertium Coss. Igitur producta fuerat tirocinio, annos nata XIV.

[i] *Nonaginta unum*] Vide Notas et Emend. num. 134.

[j] *Stephanionem*] 'Stephanionem, togatarium histrionem, ab Augusto relegatum,' scribit Suetonius cap. 45. Rectius *togatarum* scripseris, sicut 'Atellanarum histrionem' idem dicit in Nerone cap. 39.

[k] *Togatas saltare*] 'Togatæ fabulæ,' inquit Diomedes lib. III. pag. 486. 'dicuntur eæ, quæ scriptæ sunt secundum ritus et habitus hominum Togatorum, id est, Romanorum. Toga namque Romana est: sicut Græcas fabulas ab habitu æque 'Palliatas' Varro ait nominari. Ac paucis interpositis: 'Togatarum fabularum species tot fere sunt, quot Palliatarum,' &c. Meminit hujus generis fabularum Q. Serenus, dum C. Titinium poëtam laudat, 'Qui veteri claras expressit more Togatas.' Et ante eum Horatius: 'Et qui prætextas, et qui docuere Togatas.' Seneca item, Epist. VIII. pag. 171. Denique Suetonius in Nerone cap. 11. 'Inducta est et Afranii Togata, quæ Incendium inscribitur.' Ex quibus apparet recte a nobis emendatum fuisse, *qui primus togatas saltare instituit,* cum prius legeretur mendose, *togatus.* De Palliatis et Togatis multa Asconius Pedianus habet, in Orat. Cic. de Divin. pag. 54.

[l] *Et Divi Augusti*] Meminit horum ludorum Suetonius in Augusto cap. 31. Dio lib. LIV. Quintos ludos sæculares Censorinus appellat, cap. 17.

suo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuere, quanquam et postea diu vixit.[14] In Tmoli montis cacumine, quod vocant Tempsin, CL. annis vivere, Mucianus auctor est. Totidem annos censum [15] [n] Claudii Cæsaris censura T. Fullonium Bononiensem: idque collatis censibus, quos ante detulerat, vitæque argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.

L. (XLIX.) Poscere videtur locus ipse sideralis scientiæ [*] sententiam. Epigenes [a] CXII.[1] annos impleri negavit posse: Berosus excedi CXVI. Durat et ea ratio, quam Petosiris [b]

[*] *Astrologicæ disciplinæ.*

14 Vet. Dalec. et Parm. *diu vixerit.*—15 *Totidem annos, id est, CL. censum* cod. Dalec. *Totidem annos item censum* Vet. Dalec.

CAP. L. 1 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Epigenes CXXV.* Chiffl. *Epigenes CXXII.* Gronov. et edd. vett. Mox, Chiffl. *excedit CXVII.* Edd. vett. item Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *excedi CXVII.* Lectionem nostram e codd. Regg. 1. 2. pri-

NOTÆ

exhibitosque ait C. Furnio, C. Junio Silano Coss. anno Urbis DCCXXXVII.

[m] *Quos Claudius*] Sextos sæculares ludos appellat Censorinus loco citato, ipso Claudio Augusto quartum, et L. Vitellio tertium Coss. anno DCCC. Meminere Suetonius in Claudio c. 21. et Tacit. Annal. XI.—'Claudii nummum vidimus inscriptum, SÆCVLARIA SACRA, sed adulterinum. Ut ludos ederet Consulatu suo quarto Claudius Imp. sæculum definivit annis novies septenis, sive sexaginta tribus: eo quod annus ille 63. climactericus esse ab Astrologis et Medicis perhibetur. Alioqui sæculum Romani definierunt nunc annis mille, ut in nummis Philippi Imp. inscriptis, MILLIARIVM SÆCVLVM: et apud Plaut. Mil. Glor. IV. 2. 87. 'Et pueri annos octingentos vivunt. MI. Væ tibi nugator. PY. Quin mille annorum perpetuo vivunt, a sæculo ad sæclum.' Alias sæculum dixerunt esse septuaginta annorum, ut in nummo Postumi Aug. IOVI SPONSORI SÆCVLI AVG. 'Jovi sponsori sæculi Augusto." *Ed. sec.*

[n] *Annos censum*] Hoc est, totidem annos habere agnitum, et in census relatum. Ad hunc Fullonium Bononiensem pertinet, ut opinor, vetus inscriptio, reperta Bononiæ, quam refert Gruterus, pag. 872. T. FVLLONIVS. CORNELIA. FVLLONIA.

[a] *Epigenes CXII.*] Vide Notas et Emend. num. 135.

[b] *Petosiris*] De utroque egimus in Auctorum Indice. Singulari opere de eo argumento tractasse videntur, cujus operis meminit Julius Firmicus in Præfat. lib. IV. Mathes. pag. 45. 'Quare illi divini viri, inquit, atque omni admiratione digni, Petosiris, Necepsoque, quorum prudentia ad ipsa secreta divinitatis accessit, etiam mundi genituram divino nobis scientiæ magisterio tradiderunt,' &c.

ac Necepsos tradiderunt, et tetartemorion [c] appellant,[2] a trium signorum portione, qua posse in Italiæ tractu CXXIV. annos [3] [d] vitæ contingere apparet. Negavere [e] illi quenquam XC. partium exortivam mensuram (quod anaphoras [f] vocant) transgredi, et has ipsas [g] incidi occursu malefico-

mus recepit Brotier.—2 Chiffl. *tradiderit, et tetartemorion appellat;* Vet. Dalec. *tradiderunt, et tetarmorion appellant.*—3 Ita codd. Dalec. et Harduin. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CXXVII. annos* Chiffl.

NOTÆ

[c] *Tetartemorion*] Τεταρτημόριον, hoc est, *quarta pars δωδεκαζωδίου*, tribus signis constans, sive partibus nonaginta: quodlibet enim signum in partes triginta distribuitur.

[d] *CXXIV. annos*] Ita reposuimus ex Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. Paris. &c. In editis vulgo, *CXXVI.* Quomodo hunc annorum numerum colligerent veteres, statim subjicitur.

[e] *Negavere*] Negavere, inquit, illi, posse quenquam transgredi vivendo mensuram XC. partium, seu quadrantis cœli, quem lustrant ea sidera, quæ tum oriri incipiunt et ascendere ab horizonte ad medium cœlum hora natali, ut ait Horat. II. Ode 17. hoc est, cum quis ex parentis utero prodit. Has ascensiones signorum ἀναφορὰς Mathematici vocant, quæ fiunt ab oriente circumactu quotidiano mundi. Est autem mensura illarum inæqualis, prout climata variant, propter cœli inclinationem diversam: neque porro eandem mensuram annorum vitæ ubique significant. Elevato, exempli gratia, Ariete per Alexandriæ clima partibus XXI. et scrup. 40. Ptolemæus ait ipsum sublevari annis 28. et totidem mensibus, hoc est, tot annos vitæ promittere. In Climate Urbis ex Julio Firmico Mathes. II. 13. pag. 27. Aries annos 17. significat: Taurus 22. Gemini 27. Cancer 22. Leo 37. Virgo 42. Libra 42. Scorpius 37. Sagittarius 32. Capricornus 27. Aquarius 22. Pisces 17. Hoc est clima, quod vocarunt διὰ Ῥώμης. In eo climate, si duodecim signa dividimus in quatuor tetartemoria, quod longissimum vitæ spatium pollicetur, illud esse videtur, quod Leonem, Virginem, Libramque complectitur: quorum ex annis summa annorum existit centum et XXI. Sed cum alii aliter hos ascensionum annos computarent, non eosdem secutus auctores Plinius videtur, qui CXXIV. scripsit, atque Firmicus, qui CXXI. tantum. Plura de eo argumento sufficiet Georgius Valla Astrolog. IV. 62. et seqq. Sed sunt hæc futilissima, plenissimaque vanitatis.

[f] *Anaphoras*] Julio quoque Firmico Mathes. III. 3. Sexto Empirico, aliisque, hæc eo significatu usurpata vox. —'Scripsit et Hypsicles Græce Ἀναφορικὸν, seu librum de Ascensionibus: in quo totam hanc doctrinam luculenter explicat: Latine Mentelius reddidit.' *Ed. sec.*

[g] *Et has ipsas*] Has signorum ascensiones, efficientiamque benignam ait incidi sive interpellari occursu maleficorum siderum, aut eorum radiis, ipsiusque Solis: hoc est, malefica sidera sive conjuncta sua præsentia, sive paulum semota immissorum vi radiorum, ex diametro, quadrato, trigono, vel hexagono, ut Ptolemæus ait lib. III. cap. de Modis Aphesis, præstare quominus vitalis

rum siderum,[b] aut etiam radiis eorum, Solisque.[h] Schola rursus[i] Æsculapii secuta, quæ[4] stata vitæ spatia a stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tribuat incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum[j] insignibus, Lunæ dierum, ut VII. atque XV.[5] (quæ nocte ac die observantur) ingens turba nascatur, scansili annorum lege occidua, quam climacteras appellant,[c] non fere ita genitis LIV. annum[k] excedentibus.

Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat, quam

[b] *Negavere illi quenquam posse vivendo transgredi mensuram nonaginta graduum cœli ascendentis supra horizontem. . . . et hanc ipsam mensuram aiunt abrumpi sæpe occursu maleficorum siderum.*

[c] *Quandoquidem insignibus horarum momentis, Lunæ dierum, ut septima atque decimaquinta, (quæ horæ die ac nocte computantur) ingens hominum turba nascitur, quæ fere climacterico anno occidit, sive moritur, &c.*

CXXVI. *annos* Gronov. et al. ante Harduinum.—4 *Schola Æsculapii secta qui* cod. Dalec. omissa voce *rursus*; Gronov. *S. rursus Æ. secta quæ*.—5 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *dierum ut VII. atque XXIV.* Parm. *dierumve septem atque IX.* Frankf.

NOTÆ

ille XC. vitæ partium cursus integer conficiatur.

[h] *Solisque*] Vide Notas et Emend. num. 136.

[i] *Schola rursus*] Quæ fuerat aliquanto tempore Petosiris ac Necepsi celebriore fama obscurata, ea rursus cœpta coli et frequentari. Vide Notas et Emend. num. 137.

[j] *Momentis horarum*] Quandoquidem, inquit, multi nascuntur momentis horarum insignibus Lunæ, non Solis, dierum, qualia sunt horæ septimæ et quintæ decimæ cujusvis diei Lunæ: aut quæ ex iis multiplicatis oriuntur, ut sunt 14. 21. et 22. quæ horæ die ac nocte observantur et computantur, cum die perinde ac nocte partuum frequentia illa contingat. Sed partum aiunt ejusmodi, turbamque nascentium esse occiduam, hoc est, labilem, ac minime vitalem, certo præsertim anno quem κλιμακτῆρα seu *scansilem* vocant, quod certis numeris velut per scalarum gradus annus ille ascendit: qualis est annus vitæ quinquagesimus quartus, quem ita geniti haud fere excedunt. Constat enim ille ex novenario sexies multiplicato. Hæc quæ sunt plenissima futilissimæ vanitatis, refellere verbosius consilium non est, quod Plinius experimentis plurimis coarguere mox ipse ea nititur, et convellere. Vide Notas et Emend. num. 138.

[k] *LIV. annum*] Ita codices omnes ad unum. Etsi Pellicerius in Notis Mss. magis sibi probatum iri dicat, si legatur *LVI.* quoniam ut quintus decimus Lunæ dies ex octavo constat, et septimo: sic annis septem octies multiplicatis, quinquaginta sex colliguntur.

incerta res sit. Accedunt experimenta recentissimi census,[6] quem intra quadriennium[1] imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusque, censores egerunt. Nec sunt omnia vasaria [m] excutienda: mediæ tantum partis,[n] inter Apenninum Padumque, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere,[o] Brixelli unus CXXV. Parmæ duo

1582. Lugd. Erasmi, Dalec. Elz. et Gronov.—6 Ita Reg. Brot. 2. Medic. aliique codd. quos laudat Cl. Rezzonicus; *experimenta et exempla recentissimi*

NOTÆ

[1] *Intra quadriennium*] Cum Vespasiani ambo, Pater quintum, Titus filius tertium gereret Consulatum, anno Christi ex æra vulgari LXXIV. quo anno lustrum fecisse LXXV. iidem Censores leguntur in Fastis. Meminit hujus lustri Censorinus, cap. 18. pag. 131. 'Cum inter primum,' inquit, 'a Servio Rege conditum lustrum, et id quod ab Imp. Vespasiano V. et Cæsare III. Coss. factum est, anni interfuerint paulo minus sexcentis quinquaginta, lustra tamen per ea tempora, non plura quam LXXV. sunt facta, et postea plane fieri desierunt.' De Imperatoris appellatione Tito pariter attributæ diximus II. 10. Gesti ab Impp. Tito et Vespasiano Censorii muneris vel in antiquis numismatibus mentio est, ceteris titulis etiam Censoris adjecto: quod et Domitianus usurpavit, his literis CENS. POT. 'Censoriam potestatem' præ se ferens, atque adeo CENS. PERP. hoc est, 'Censorem perpetuum' se in Nummis sæpe indicans: cum a reliquis Cæsarum numismatibus Censoris appellatio absit.

[m] *Omnia vasaria*] Omnes libri censuales. Nos Galli *archiva* nuncupamus. Vasaria nunc loca illa esse quibusdam placet, inquit Pellicerius in Notis Mss. quibus distincte per singulas quasque provincias, et regiones, eorum qui censi fuerant, asservarentur nomina: a vasis fortasse, urnisque, quibus ea continerentur. Alii per metaphoram quandam a domesticis vasis sumtam, non omnes censuum professiones eruendas esse, ita significari existimant. Vasarium alioqui Cicero in Pisonem, et in Rull. pecuniam eam appellasse videtur, astipulatore Budæo lib. III. de asse, fol. 95. quæ publice ex ærario Magistratibus dabatur, qui cum imperio in provincias proficiscebantur: ut muli, equi, et vasa, reliquamque magistratus supellectilem ea pecunia compararent. Nos vasaria hoc loco nihil esse aliud arbitramur, ut diximus, quam libros Censuales. Testis ab Honorio Imp. lata lex, Cod. Theod. lib. XIII. tit. 11. lege 12. quæ jubet 'e vasariis publicis auferri loca ea quæ præstationem suam implere non possint:' in iisdem 'scribi,' quæ possint. Sic et Cassiodorus. Var. Form. VII. 45. 'Decernimus, ut tot solidos . . . ita faciatis de vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri.'

[n] *Mediæ tantum partis*] Reliqua Italia prætermissa, quoniam longum foret omnia recensere. Exempla plura vide apud Phlegontem de Longævis.

[o] *Tres edidere*] Tres, inquit, Parmæ geniti, detulere apud Censorem,

CXXX. Placentiæ unus,[7] Faventiæ una mulier CXXXV.[8] [p] Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini vero M. Aponius,[q] C. et L. Tertulla, CXXXVII. Circa[9] Placentiam in collibus oppidum est Veleiatium,[10] [r] in quo CX. annos sex detulere, quatuor centenos[11] vicenos: unus, CL.[12] M. Mucius M. filius, Galeria,[s] Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octava centenum annorum censi sunt homines LIV. centenum denum homines XIV.[13] centenum vicenum quinum homines duo,[14] centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenum quinum aut septenum totidem, centenum quadragenum homines tres.

Alia mortalitatis inconstantia: Homerus[t] eadem nocte natos Hectorem et Polydamanta tradit,[15] tam diversæ sor-

census edd. vett. Gronov. Hardnin. et al. ante Brotier.—7 'Ita codd. Regg. et Editio princeps. Male additum in editionibus recentt. *Placentiæ unus CXXXI.*' Brotier. *Placentiæ unus CXXXI.* Gronov. Hardnin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Bruxilli unus CXXV. CXXX. Placentiæ unus* cod. Dalec. *Brixilli, &c.* Chiffl.—8 Chiffl. *CXXV.* et mox in eodem codice, *Arimini vero Maponia C. et L.* cod. Dalec. *A. vero Maponias, &c.*—9 *Citra* cod. Dalec.—10 Ita ex codd. Brotier. *Veleiacium* codd. Harduini et Dalec. cum edd. Hardnin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Velleiacium* edd. vett. et Gronov.—11 Chiffl. *quatuor vero centenos.*—12 Ita codd. Regg. Brot. et Editio princeps: ita quoque cod. ap. Laet. *unus CXL.* edd. vett. Gronov. Hardnin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *unus c. quinquaginta* margo edd. Dalec. et Gronov. Mox, *Galerius fælix* cod. ap. Laet; *Galerius Felix* edd. vett. et Gronov. *Galeriu Felix* Hardnin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. '*Galeria, Felix*] M. Mucius, Marci filius, e tribu *Galeria, Felix* cognominatus.' *Brotier.*—13 Ita codd. Harduini, Chiffl. et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *LVII.* Gronov. et edd. vett.—14 Cod. Dalec. *centenum vicenum homines IV.*—15 Chiffl. *trudit.*—16 Margo edd. Dalec. et Gronov. *et Cor-*

NOTÆ

professique sunt annos CXX. Quæ formula in sequentibus servatur.

[p] *Mulier CXXXV.*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quanquam editi, *CXXXII.*

[q] *M. Aponius*] Alii, *Maponias*, male. Apud Gruterum, pag. 302. M. APONIUS CELSUS.

[r] *Veleiatium* [—*cium*] Phlegon Trallianus, in opere de Longævis, ex ipsis censuum Commentariis, multos refert ex oppido Velia, πόλεως Βελείας, qui diu ætatem produxerint. Forte idem cum Veleiacio Pliniano: forte diversum ab eo, idemque cum Velia, de qua III. 10.

[s] *Galeria*] Hoc est, e tribu Galeria. Vide Notas et Emend. num. 139.

[t] *Homerus*] Iliad. Σ. 249. Τοῖσι δὲ Πουλυδάμας πεπνυμένος ἦρχ' ἀγορεύειν Πανθοΐδης· ὁ γὰρ οἶος ὅρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω· Ἕκτορι δ' ἦεν ἑταῖρος, ἰῇ δ' ἐν νυκτὶ γένοντο· Ἀλλ' ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ' ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα.

tis viros. C. Mario,[u] Cn. Carbone III. coss. a. d. quintum Kalend. Junias, M. Cæcilius[v] Rufus et C. Licinius Calvus[16] eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu. Hoc etiam[w] iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie evenit, pariterque domini[17] ac servi gignuntur, reges et inopes.

LI. (L.) Publius Cornelius Rufus,[1][a] qui consul cum M'. Curio[a] fuit, dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi accidere somniaret. E diverso Pheræus Jason[3][b] deploratus a medicis vomicæ morbo,[c] cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste. Q. Fabius[d] Maximus consul apud flumen Isaram prælio commisso adversus Allobrogum[4] Arvernorumque gentes, a. d. VI. Idus Augustas, CXXX. M.[e] perduellium cæsis, febri quartana liberatus est in acie.

nelius Licinius Calvus.—17 Ita edd. vett. Gronov. et Harduin. 1. *pariter domini* Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.

CAP. LI. 1 Ita omnes codd. edd. vett. Gronov. Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *Rufinus* Harduin. in editione prima.—2 Ita ex codd. Harduin. eumque secuti recentt. *M. Curio* edd. vett. et Gronov. *Manio Curio* Vet. Dalec.—3 *Phalerus cæcus* Chiffl. *Phalereus jam tum* Vet. Dalec. *Phalereus dum* quædam vett. edd. *Phalereus tum* Gronov. et al. ante Harduinum; *Pheræus Iason tum* Franzius.—4 *Allobrogum regem* Vet. Dalec. Mox, *ad VI. Idus* Gronov. et al.

NOTÆ

[u] *C. Mario*] De his Coss. dictum est superiore cap.

[v] *M. Cæcilius*] Ita libri omnes Mss. non *Cælius*. Prætor hic fuit, P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote Coss. oppressus a P. Clodio, ut est auctor Tiro, Ciceronis libertus, lib. IV. de Vita ejus, citante Asconio Pediano. De Licinio Calvo agemus in Auctorum Indice.

[w] *Hoc etiam*] In hoc argumento versatur egregie Augustin. de Civit. V. 4. 5. 6. et seqq.

[a] *Corn. Rufus*] Qui Consulatum gessit cum M', hoc est, Manio Curio Dentato, anno Urbis CCCCLXIV. ut in Fastis notatur. Vide Notas et Emend. num. 140.

[b] *Pheræus Jason*] Vide Notas et Emend. num. 141.

[c] *Vomicæ morbo*] 'Απόστημα ἔσωθεν Græci vocant: tumorem excrescentem, latente interius sanie. *Une apostume.*

[d] *Q. Fabius*] Q. Fabius Maximus, Æmiliani F. anno U. C. DCXXXIII. Consul, L. Opimio Collega. Livii Epitome, LXI. 'Q. Fabius Maximus Consul, Pauli nepos, adversus Allobroges, et Bituitum Arvernorum regem, feliciter pugnavit.' Hinc Allobrogici ei cognomen. Vide Florum III. 2. pag. 103.

[e] *CXXX. M.*] Livius loc. cit. 'Ex Bituiti exercitu cæsa millia hominum centum viginti.' Ex quo fortasse

Incertum ac fragile nimium [e] est hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum vero et breve etiam in his, quibus largissime contigit,[6] universum utique ævi tempus intuentibus. Quid quod æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio vitæ suæ vivit?[7] pars æqua morti similis exigitur, aut pœnæ, nisi contigit quies. Nec reputantur infantiæ anni, qui sensu carent: non senectæ,[8] in pœnam vivacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties invocata morte, ut nullum frequentius sit votum. Natura vero nihil hominibus brevitate vitæ præstitit melius. Hebescunt sensus, membra torpent,[9] præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta: et tamen vitæ hoc tempus annumeratur.[10] Ergo pro miraculo[11] et id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum [f] centum [12] et quinque annis vixisse sine ullo corporis incommodo. At hercules [13] reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis[g] aliis

vett. ante Harduin.—5 Ita codd. Harduini et Vet. Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *fragile nimirum* edd. vett. et Gronov.—6 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in iis quibus largissime contingat* Gronov. et al. ante Harduin. *in iis quibus longissime contingat* Vet. Dalec.—7 Vet. Dalec. *vitæ suæ tantum vivit.* Mox, pro *contigit,* quod servant codd. Harduini, Chiffl. et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *contingit* præbent edd. vett. et Gronov.—8 Cod. Dalec. *nec senectæ.* Mox, in eodem cod. *toties invocata mors.*—9 Cod. Dalec. *membra torquentur.*—10 Chiffl. *hoc tempus adnumerant.*—11 *Est ergo pro miraculo* cod. Dalec.—12 Chiffl. *ducentum;* cod. Dalec. *ducentis.*—13 *At Hercule*

NOTÆ

Plinii numerus corrigendus est. Strabo tamen lib. IV. etiam numerum auget: nam cæsa ducenta Gallorum millia asseverat.

[f] *Xenophilum musicum*] Acceptum hoc a Val. Max. VIII. 13. pag. 405. quem cum Plinius cursim ac festinanter legeret, aut prava ejus loci interpunctione deceptus, prave intellexisse mihi videtur. Neque enim musicum Valerius Xenophilum facit, sed a musico didicisse se, quæ de Xenophilo recitat, profitetur. Verba illius sunt: 'Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior. Siquidem, ut ait Aristoxenus Musicus, omnis humani incommodi expers, in summo perfectissimæ doctrinæ splendore extinctus est.' Legisse Plinius videtur: 'ut ait Aristoxenus, Musicus omnis humani,' &c.

[g] *Qualiter nullis*] In equis tamen ratos statosque febrium circuitus deprehendisse se nunc affirmant veterinarii medici.

animalibus, certis pestifer calor remeat horis, aut rigor, neque horis modo, sed et diebus noctibusque trinis quadrinisve, etiam anno toto. Atque etiam morbus est aliquis, per sapientiam[a] [h] mori. Morbis enim quoque[14] quasdam leges natura posuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma,[i] nunquam hybernis mensibus incipere: quosdam[j] post sexagesimum vitæ spatium non accidere:[15] alios pubertate deponi,[k] a fœminis præcipue. Senes minime[l] sen-

[a] *Sana interim mente.*

Gronov.—14 *Mortis quoque enim* Tolet. Mox, Dalecampii codex, *leges natura imposuit.*—15 Chiffl. *accedere.* Mox, Vet. Dalec. *a feminis. Præcipue senes, &c.*

NOTÆ

[h] *Per sapientiam*] Mortalium auget infelicitatem: atque ob eam rem inter morbos refert, per sapientiam, hoc est, cum non minus quam antea sapiunt, mori: sic enim affecti mortem adventare illi intelligunt, quod genus miseriæ quoddam morbique est: cujus sensus expertes sunt ii, qui furore ac delirio obeunt. Igitur morborum genera duo facit: furoris unum, cum phrenesi delirioque vexantur ægroti: sapientiæ alterum, cum animus nullo ejusmodi vitio læditur. Sic enim mox ille initio sectionis seq. 'Jam signa lethalia: in furoris morbo risum: sapientiæ vero ægritudine, fimbriarum curam,' &c. Adjuvant interpretationem hanc nostram ea quæ sequuntur: 'Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit.' Hoc est, neque enim morbi omnes assidua animum conflictatione obruunt, aut labefactant. Vide Notas et Emend. num. 142.

[i] *Nunquam bruma*] Hippocratem sequitur, cujus sententiam Galenus quoque amplectitur Comment. 3. in Aphorism. 22. tom. IX. pag. 117.

[j] *Quosdam*] Subintellige, morbos. Etiam post vicesimum vitæ annum, admodum raro comitiali morbo quenquam corripi, scribit Hippocr. de Morbo Sacro, tex. 13.

[k] *Alios pubertate*] Ut comitiales. Hoc adhuc expressius idem XXVIII. 10. 'Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque fœminarum mense: aut si non id contingat, longinqua fiunt, maximeque comitiales.' Galenus astipulatur tom. IX. Comment. 5. in Aphorism. Hippocr. 7. pag. 198. Τὰ μὲν πρὸ τῆς ἥβης συνιστάμενα ἐπιληπτικὰ παθήματα, κατὰ τὸν ἐκείνης λύεται καιρόν. Τὰ δ' ἐξωτέρω τῆς ἥβης, συναποθνήσκει. Καιρὸς δ' ἥβης ἐστὶν, ὁ μετὰ τεσσαρεσκαίδεκα μέχρι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν, *Comitiales morbi qui ante pubertatem oriuntur, pubertatis tempore solvuntur: qui vero ultra pubertatem, commoriuntur. Tempus autem pubertatis est a XIV. anno, adusque XXV.* Alii a secundo vitæ septenario ad tertium, hoc est, a quarto decimo ad vicesimum primum, pubertatis pertinere tempus aiunt. Hippocrates ipse, sect. 5. Aphor. 7. Τὰ ἐπιληπτικὰ ὁκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίγνεται, μετάστασιν ἴσχει· ὁκόσοισι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων γίγνεται, τουτέοισι τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει. Quæ sunt

tire pestilentiam. Namque et universis gentibus[m] ingruunt morbi, et generatim modo servitiis, modo procerum[n] ordini, aliosque per gradus. Qua in re observatum, a meridianis[16] partibus ad occasum[o] Solis pestilentiam semper ire: nec unquam fere aliter: non hyeme,[p] nec ut ternos excedat menses.[17]

LII. (LI.) Jam signa lethalia: in furoris[a] morbo risum: sapientiæ vero ægritudine, fimbriarum[b] curam et stragulæ vestis plicaturas: a somno[c] moventium neglectum, præ-

—16 Margo edd. Dalec. et Gronov. *in meridianis.* Mox, Tolet. *et occasu Solis.*—17 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Gesner. Bipont. et Franz. *nec unquam aliter fere, non hieme, &c.* Chiffl. *nec unquam fere aliter nisi hieme sedari, et ut ternos non excedat* Vet. Dalec. *nec unquam fere aliter nisi hieme, nec ut, &c.* Gronov. et al. ante Harduinum.

NOTÆ

omnino paria cum Galeni verbis.

[l] *Senes minime*] Pestilentiæ genus est inprimis duplex: alterum ex aëre pestilenti, seu putridis exhalationibus infecto: alterum ex diuturno aëris habitu calido humidoque ortum. Posteriorem pestilentiam minime sentiunt senes, quoniam natura eis sicca inest et frigida: contraria autem contrariis adversantur. Priore etiam conflictari minus, quam juvenes solent, si vescendi modum optimum sibi ipsi præstituant. Ita fere Georg. Agricola de Peste lib. II. pag. 54. et 56.

[m] *Universis gentibus*] Hoc morborum genus ἔνδημον et ἐπιχώριον Græci vocant: Latinis indigenam et patrium dicere licebit: cujusmodi elephantiasis est, Ægyptiis quodammodo propria: podagra, Atticis: semitertiana, Romanis, &c.

[n] *Modo procerum*] Refert Kirckerus de Peste II. 3. pag. 139. ex scriptoribus rerum Francicarum, pestem aliquando in solos nobiles sæviisse, expertibus tanti mali mediocris et infimæ sortis hominibus: Numine scilicet nobilium in pauperes acerbitatem ac sævitiam ulciscente.

[o] *Ad occasum*] Nisi venti contra perflaverint, ut cum ab Illyriis in Atticam morbum perduxerunt, quemadmodum superius diximus cap. 37.

[p] *Non hyeme*] Ita Mss. omnes: editi, *nisi hyeme:* cui lectioni experientia ipsamet refragatur: æstivo plerumque tempore peste grassari incipiente: quanquam et hyeme sævit.

[a] *In furoris*] In delirio. De furoris, sapientiæque morbo diximus superiore cap. Docet hoc ipsum Hippocrates, in Prognostico, text. 21. pag. 604. tom. VIII.

[b] *Fimbriarum*] Celsus II. 6. 'Illa quoque mortis indicia sunt, si manibus quis in febre et acuto morbo . . . in veste floccos legit, fimbriasve diducit.'

[c] *A somno*] De ea re Galenus, in Comment. 2. ad lib. I. Hippocr. de Prædict. textu 63. περὶ κάρους, de sopore, pag. 743. tom. VIII.

fandi [1] [d] humoris e corpore effluvium: [a] in oculorum [e] quidem et narium aspectu indubitata maxime, atque etiam supino [f] assidue [2] cubitu: venarum [g] inæquabili aut formicante percussu: quæque alia Hippocrati [h] principi medicinæ observata sunt. Et cum innumerabilia [3] sint mortis signa, salutis securitatisque nulla sunt: quippe cum censorius Cato ad filium [i] de validis [j] quoque observationem, [4]

[a] *Cum æger eos negligit qui ipsum a somno excitant: cum effluit humor e corpore, qui non est, nisi cum honoris præfatione, nominandus.*

Cap. lii. 1 Vet. Dalec. *fimbriarum oram et strag. vest. plicaturas in omnes movere neglectum præfandi*; Margo edd. Dalec. et Gronov. *fimbriarum* . . . *profundi humoris effluvium e corpore, &c.*—2 Vet. Dalec. *assiduo.* Mox, cod. Dalec. *ac venarum inæquali*; dein idem, *et alia quoque.*—3 Chiffl. *inenumerabilia.*—4 Cod.

NOTÆ

[d] *Præfandi*] Hoc est, cum honoris præfatione nominandi, sicuti in rebus turpibus fieri consuevit. Nam urina et excrementa alvi hujuscemodi humore indicantur. Ea enim cum prostratis admodum ægroti viribus nequeunt retineri, sed effluunt delabunturque, inscio interdum illo, nec sentiente, evidens sane mortis indicium, nullique nunc etiam incompertum. Barbarus frustra *prægrandis* vel *profundi* vice *præfandi* substituere nititur.

[e] *In oculorum*] Inter prava signa, *τὴν ὀξεῖαν ῥῖνα, nasum acutum, ὀφθαλμοὺς κοίλους, oculos concavos*, aliasque narium et oculorum affectiones commemorant Hippocrates, et Galenus, in Prognost. tom. viii. pag. 590. et seq. Servius Grammaticus in illud poëtæ, Æneid. iv. 244. 'Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat:' 'Physici dicunt pupillas, quas in oculis videmus, morituros ante triduum non habere: quibus non visis est summa desperatio.' Ea de re nos iterum alias.

[f] *Supino*] Ita pariter Celsus loco proxime citato: Galenus item et Hippocrates, p. 601. operis modo appellati.

[g] *Venarum*] Venas pro arteriis dixit Hippocratis more. Formicantem vero pulsum, inquit Cælius Rhodig. Antiq. Lect. iii. 15. p. 109. Galenus de Tactu Pulsus, cap. 3. intelligit minutum, densum, ac summe debilem, qui velocitatis opinionem exhibeat, cum sit tamen minime velox: pulsui nuper editi infantis plane similis. Galeno in Isagoge pulsuum, *μυρμηκίζων σφυγμός.*—'Vide Gorræum hoc ipso verbo, *Μυρμηκίζων σφυγμός.*' *Ed. sec.*

[h] *Hippocrati*] In opere ante laudato: cui adde et Comment. Galeni ad lib. iv. Aphorism. 49. pag. 166. tom. ix.

[i] *Ad filium*] Injuria temporum opus istud intercidit.

[j] *De validis*] In valentibus quoque, inquit, signa quæ mortem portendant, inveniuntur, Catone teste, qui verissime de his observationem prodidit, &c. Quare nec valetudini quoque tuto creditur.

ut ex oraculo aliquo, prodiderit, senilem juventam[k] prœmaturæ mortis esse signum. Morborum[l] vero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes Syrius[5] [m] serpentium[n] multitudine ex corpore ejus erumpente expiraverit. Quibusdam perpetua febris est, sicut C. Mæcenati.[6] Eidem triennio supremo, nullo horæ[o] momento contigit somnus. Antipater Sidonius poëta[p] omnibus annis, uno die tantum

Dalec. *valetudinis quoque observatione.*—5 *Syrus* Vet. Dalec. *Syrius copia serpentium ex corpore, &c.* Gronov. et al. ante Harduinum, qui ex codd. suis et Chiffl. lectionem nostram restituit.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ut C. Mæcenati* Gronov. et vulgg.

NOTÆ

[k] *Senilem juventam*] Apud Senec. Controv. II. 1. Cestius de Alfio Flavio sic pronuntiat, Tam mature magnum ingenium non esse vitale. Hinc illud est quod Apuleius refert ex vate nescio quo, 'Odi puerulos præcoci sapientia.'

[l] *Morborum*] Oculo certe, omnium membrorum minimo, morbos centum ac duodecim ascribit auctor libri, qui Introductio sive Medicus appellatur, inter Galeni opera, tom. II. cap. 16. Alii aliorum membrorum affectus ex eodem repeti commode possunt.

[m] *Syrius*] Ὁ Σύριος, ex insula Syro, de qua IV. 12.

[n] *Serpentium*] Phthiriasin hac verborum circumscriptione significat: hoc est, pedicularem morbum, quo et Syllam interiisse, et Pherecydem, auctores sunt Pausan. lib. I. pag. 36. Ælianus Var. Hist. IV. 28. τοῦ παντὸς αὐτῷ σώματος ὑπὸ τῶν φθειρῶν ἀναλωθέντος. Philostr. in Vita Apollonii. Plutarch. in Sylla, aliique. Pediculos, qui ex cunctis interdum corporis nostri partibus scatent, a rependo serpendoque, serpentes, vetusti scriptores nuncupaverunt. Apuleius de ipso Pherecyde Florid. lib. II. pag. 17. 'Quin etiam Pherecydes Syro ex insula oriundus .... quem Pythagoras magistrum coluit, et infandi morbi putredine in serpentium scabiem solutum religiose humavit.' Sic Diodorus Siculus lib. III. pag. 163. Acridophagorum morbum describens, nunc φθεῖρας appellat, nunc ἑρπετά.

[o] *Nullo horæ*] De Mæcenate Seneca de Providentia cap. 3. 'Feliciorem ergo tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio, et morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo lene resonantium, quæritur?' Affert exempla nonnulla eorum, qui menses XIV. qui decennio toto somnum non viderint, Jo. Schenckius, Observ. Medic. lib. I. pag. 73.

[p] *Sidonius poëta*] E Sidone Phœniciæ civitate. Laudat hunc impense Cic. de Oratore lib. III. Catonis Uticensis magister fuit. Eadem de illo refert Val. Max. I. 8. p. 75. 'At Poëta Antipater Sidonius, omnibus annis, uno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumque ad ultimam ætatem pervenisset, natali suo, certo illo circuitu morbi consumtus est.' Et Platonem obiisse ipso suo natali scribit Seneca Epist.

natali, corripiebatur febre,[7] et eo consumtus est satis longa senecta.

LIII. (LII.) Aviola[a] consularis in rogo revixit:[b] et quoniam subveniri non potuerat prævalente flamma, vivus crematus est. Similis causa in L. Lamia[c] prætorio viro traditur. Nam C. Ælium Tuberonem[d] prætura functum a rogo relatum, Messala Rufus et plerique tradunt. Hæc est conditio mortalium: ad has, et ejusmodi occasiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem[1] debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotini[2][e] Clazomenii animam relicto corpore errare solitam, vagamque e longin-

ante Harduin.—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *febris* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *et ea* Vet. Dalec.

CAP. LIII. 1 Vet. Dalec. *ne forte mori quidem*.—2 Ita tacite Brotier, cum

NOTÆ

LVIII. pag. 283. Similes febrium typos, quæ singulis annis in diem natalem inciderent, refert et Schenckius Observ. Medic. lib. VI. pag. 825. Alios item febrium, quæ singulis hebdomadibus, mensibusque recurrerent.

[a] *Aviola*] Acilius Aviola, qui Andegavos in Galliis legatus a Tiberio coërcuit, ut Tacitus memoriæ prodidit Annal. III. pag. 83. Vide Notas et Emend. num. 143.

[b] *Revixit*] Pro mortuo habitus, vita non plane extincta. Exempla plura hujuscemodi hominum, qui mortui existimabantur, Schenckius refert lib. I. pag. 94. Observatu dignum est, quod ait Forestus Observ. Medic. XVII. 9. 'In undis,' inquit, 'submersi post octo et XL. horas recreati revixere. Fœminæ aliquando in vulvæ cruciatu elatæ in sepulcris ad vitam rediere .... Septuaginta propterea et duas horas antequam humentur, decrevere,' &c.

[c] *In L. Lamia*] Acceptum hoc a Val. Max. I. 8. n. 12. pag. 71. 'L. quoque Lamiæ Prætorio viro æque vocem fuisse super rogum constitit.' Is est L. Ælius Lamia, (sic enim scribendum, non Helvius: fuit Æliæ gentis familia Lamiarum:) de quo Cic. de Oratore lib. II. pag. 418. Ciceronis ipsius causa abire jussus est in exilium. Præturam exercuisse dicitur in Fastis Capitolinis, L. Munatio Planco, M. Æmilio Lepido Coss. anno Urbis DCCXI.

[d] *Tuberonem*] Vide Notas et Emend. num. 144.

[e] *Hermotini* [*Hermotimi*] Tertullianus, de Anima cap. 2. 28. et 44. Hermotimum vocat: Apollonius item in Hist. Comment. cap. 3. pag. 7. aliique: Plutarchus omnium unus, Hermodorum appellat, lib. de Genio Socratis: aitque eum alte dormivisse: geniumque ejus interim longius evagatum, ad dormientem denique rediisse, eique res ab se visas atque auditas prodidisse. Μῦθον esse seu fabulam Lucianus agnoscit in Muscæ encomio.

quo multa annuntiare, quæ nisi a præsente [3] nosci non possent, corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ vocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint. Aristeæ [4] [f] etiam visam evolantem ex ore in Proconneso, corvi effigie, magna quæ sequitur [5] [g] fabulositate. Quam equidem et in Gnossio Epimenide [h] simili modo accipio: Puerum æstu et itinere fessum in specu septem et quinquaginta dormisse annis: rerum faciem mutationemque mirantem, velut postero experrectum die :[6] hinc pari numero [i] dierum senio ingruente, ut tamen in septimum et quinquagesimum [j] atque centesimum vitæ duraret annum. Fœminarum [k] sexus huic malo videtur maxime opportunus, conversione vulvæ: quæ si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile apud Græcos volumen Heraclidis, septem diebus fœminæ exanimis [l] ad vitam revocatæ.

antea legeretur *Hermotimi*. Vet. Dalec. *Hermolini*.—3 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *præsenti* edd. vett. et Gronov.—4 Ita ex Herodoto, Plutarcho, Suida, Strabone, ceterisque Græcis correxere VV. DD. recepit Harduin. *Aristæi* edd. vett. et Gronov.—5 Parm. et Chiffl. *quæ magna quæritur hic*.—6 Pintian. conj. *experrectum velut postero*

NOTÆ

[f] *Aristeæ*] Ita scribendum, non uti hactenus, *Aristæi*. Nam scriptoribus Græcis est Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος. Rem paulo aliter narrat Herod. lib. IV. pag. 230. Vide præterea Apollonium in Hist. Mirab. cap. 2. pag. 4. Suidam, aliosque.

[g] *Magna quæ sequitur*] In omnibus Mss. et edit. Parm. multo sincerius, *quæ magna quæritur hic fabulositate*.

[h] *Gnossio Epimenide*] Sive Gnossium dicas, cum Laërtio, Pausaniaque, sive Phæstium, ut alii, Cretensis fuit. Fuere enim hæc duo Cretæ insulæ oppida olim insignia. Floruisse Olymp. 46. auctor est Laërtius lib. I. pag. 29. in Epimenidis Vita, ubi eadem refert, quæ Plinius.

[i] *Pari numero*] Totidem mox diebus senem esse factum, quot annis dormierat, hoc est, LVII.

[j] *Septimum et quinq.*] Quadraginta duntaxat dormiisse annos scribit Pausanias lib. I. pag. 26. Plutarchus, quinquaginta: et Varro de Ling. Lat. Ceteri scriptores Plinio favent: inter quos Phlegon, lib. περὶ Μακροβίων, quem citat Laërtius loco proxime appellato, et Apollonius cap. 1. p. 3.

[k] *Fœminarum*] Vide quæ paulo antea ex Foresto retulimus. Mulieres Græci tum vocant ὑστερικάς. De voce ea, 'corrigatur,' egimus cap. 19.

[l] *Fœminæ exanimis*] Sic librum suum Heraclides inscripserat, περὶ τῆς ἄπνου, *de exanimi*, teste Laërtio, in Procemio, pag. 3. Hanc fœminam revocasse ad vitam Empedocles dicebatur: unde ingens hominum fama est consecuta. Ita Laërtius idem in

Varro quoque auctor est, XX. viro se [m] agros dividente [7] Capuæ, quendam qui efferretur, foro domum [8] [n] remeasse pedibus. Hoc idem Aquini accidisse. Romæ quoque Corfidium [9] materteræ suæ maritum funere locato revixisse, et locatorem funeris [o] ab eo elatum. Adjicit miracula, quæ tota indicasse conveniat. E duobus fratribus equestris ordinis, Corfidio majori accidisse, ut videretur expirasse, apertoque testamento recitatum hæredem minorem funeri institisse: [10] interim eum, qui videbatur extinctus, plaudendo concivisse ministeria, [11] [p] et narrasse 'a fratre [q] se venisse, commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea, quo in loco defodisset aurum nullo conscio, et rogasse ut iis funebribus, quæ comparasset, efferretur.' Hoc eo narrante, fratris [12] domestici propere annuntiavere exanimatum illum: et aurum, ubi dixerat, repertum est. Plena præterea vita est his vaticiniis, sed non conferenda, [13] [r] cum sæpius falsa sint, sicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæsaris classiarius [14] [s] fortissimus captus a Sex. Pompeio, jussu ejus

die, rerum f. m. mirantem.—7 Ita codd. Harduini, Pintian. et Chiffl. item Fulv. Ursin. in Nott. ad Varron. p. 17. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *e XX. viris agros dividentem* Cod. Dalec. *XX. viris agros dividentibus, &c.* Gronov. et al. ante Harduin.—8 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *feretro, domum* edd. vett. et Gronov.—9 Vet. Dalec. *Corfidiis;* Chiffl. *Corfidis.*—10 'Sabellicus male: *minorem fratrem instituisse*, ut indicant sequentia.' *Dalec.*—11 Cod. Dalec. *concinisse ministeria;* Vet. ejusdem, *concinuisse mysteria.*—12 Gronov. *fratres.*—13 Margo edd. Dalec. et Gronov. *referendis.*—14 Codd. Dalec. et

NOTÆ

Empedocle lib. VIII. pag. 280.

[m] *XX. viro se*] De hac voce egimus libri hujus cap. 45. Vide Notas et Emend. num. 145.

[n] *Foro domum*] Vide Notas et Emend. num. 146.

[o] *Locatorem funeris*] Is est, qui cum libitinariis contrahit, ut omnem funeris apparatum suis sumtibus præstent. Plautus in Aulul. 'Loca efferendum: nam jam, credo, mortuus est.'

[p] *Concivisse ministeria*] Ut pro servis alii, Pliniusque passim ipse, servitia, ita et ministeria hoc loco pro ministris usurpat.

[q] *A fratre*] Minore videlicet, qui diem suum extremum eo temporis intervallo, forte ex mœrore orbitatis, obierat.

[r] *Non conferenda*] Ita Mss. omnes, etsi quidam malint, *sed non referendis.*

[s] *Classiarius*] Vetusti codices om-

incisa cervice, et vix cohærente, jacuit in littore toto die.[15] Deinde cum advesperavisset, cum[16] gemitu precibusque congregata multitudine petiit, uti Pompeius ad se veniret, aut aliquem ex arcanis[17 t] mitteret: se enim ab inferis remissum, habere quæ nuntiaret. Misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit:[18 u] Inferis diis placere Pompeii causas et partes pias: proinde eventum futurum, quem optaret: hoc se nuntiare jussum: argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis, protinus expiraturus esset:' idque ita evenit.[19] Post sepulturam quoque visorum exempla sunt: nisi quod naturæ opera, non prodigia[20] consectamur.

LIV. (LIII.) Inprimis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinæ, (hoc est, summa vitæ[a] felicitas,) quas esse naturales[1 b] docebimus. Plurimas prodidit Ver-

Chiffl. *classium*.—15 Gronov. et al. ante Harduin. *tota die*.—16 Particula *cum* desideratur in cod. Dalec.—17 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ex charis* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, Parm. *se autem a. i. r. habereque quod nuntiaret*.—18 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *dixit* deest ap. Gronov. et al. ante Harduinum.—19 Chiffl. *itaque ita venit*.—20 Vet. Dalec. *prodigiosa*.

CAP. LIV. 1 Parm. *autem visa miraculo sunt, atque frequentia mortis, &c. quam esse naturalem*. Chiffl. etiam, *frequentia mortis;* cod. Dalec. *frequenter*.—

NOTÆ

nes, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. atque editiones omnes ante Sigism. Gelenium legunt, *Cæsaris classium*, forte pro *classiarium*, vel *classiariorum*, qua voce frequenter Tacitus utitur.

[t] *Ex arcanis*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. vetus Dalec. &c. Hoc est, aliquem ab arcanis et a secretis ministrum. Editi hactenus, *a charis*, mendose.

[u] *Gabienus dixit*] Voculam, *dixit*, addidimus ex Mss. antea laudatis, et Colb. 1. 2. &c. Ac paulo post *Pompeii causam* magis probarem, quam *Pompeii causas*.—' Tamen cum Mss. *causas* habeant, nihil mutamus.' *Ed. sec.*

[a] *Summa vitæ*] Huic sententiæ non absimilis illa superior, cap. 51. ' Natura vero nihil hominibus brevitate vitæ præstitit melius.' In hanc sententiam multa congerit Plutarchus toto libro de Consol. ad Apollon. Refer huc quoque id quod Tzetzes habet, Chil. I. vs. 38. de matre, quæ a Deo id optans, quod optimum liberis foret, mortem impetravit.

[b] *Naturales*] Non divinitus immissas, sed a natura profectas.

rius: nos cum delectu modum servabimus.[a] Gaudio obiere, præter Chilonem, de quo diximus,[c] Sophocles [d] et Dionysius[e] Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuntio. Mater pugna illa Cannensi,[f] filio incolumi viso [3,g] contra falsum nuntium. Pudore Diodorus[h] sapientiæ dialecticæ professor, lusoria [4,a] quæstione non protinus ad interrogationes Stilponis [5] dissoluta.

Nullis evidentibus causis obiere, dum calciantur matu-

[a] *Ludicra, joculari, quæ ludo fit.*

2 Cod. Dalec. *servamus.*—3 Chiffl. *incolumi reviso.* Mox, *nuntium falsum* cod. Dalec.—4 Idem codex, *delectæ professor luxuriæ.*—5 Gronov. et al. ante

NOTÆ

[c] *De quo diximus*] Libri hujus cap. 32.

[d] *Sophocles*] Val. Max. IX. 12. p. 455. 'Sophocles ultimæ jam senectutis, cum in certamine tragœdiam dixisset, ancipiti sententiarum eventu diu sollicitus, aliquando tamen una sententia victor, causam mortis gaudium habuit.' Gaudio pariter obiisse, annos natum XC. scribit Diodorus Sic. lib. XIII. p. 222. In ea lætitia vinum hausisse, acinique haustu strangulatum esse Simonides innuit in Anthol. III. 25. 38. Ἐσβέσθης, γηραιὲ Σοφόκλεες, ἄνθος ἀοιδῶν, Οἰνωπὸν Βάκχου βότρυν ἐρεπτόμενος, *Flos vatum, Sophocles, canentibus occidis annis: Dum stringit fauces uva comesta tuas.*

[e] *Dionysius*] Quanquam alias Dionysii carmina risu excepta non semel, atque exsibilata fuisse refert idem Diodorus lib. XIV. p. 318. et lib. XV., p. 332. Hunc tamen recitata fabula, quam inscripserat 'De Redimendo Hectore,' vicisse omnes qui erant Athenis, auctor est Tzetzes Chiliad. V. vs. 180. Εἰς λύτρα δὲ τοῦ Ἕκτορος καλούμενόν τι δρᾶμα Ἀναγνωσθὲν ἐνίκησε πάντας ἐν ταῖς Ἀθήναις.

[f] *Pugna illa Cannensi*] Ita plane Gellius III. 15. p. 253. 'Præterea in nostris annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus populi R. cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filii allato, luctu atque mœrore affectam esse: sed is nuntius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediit. Anus repente filio viso, copia atque turba et quasi ruina incidentis inopinati gaudii oppressa, exanimataque est.' Val. Max. IX. 12. pag. 452. ad eam pugnam refert, quæ habita est ad Trasymenum lacum, anno ante Cannensem: et Livius post eum lib. XXII. p. 211.

[g] *Viso*] Ita Mss. quos vidimus, et editi, itaque maluimus, cum Gellio, quam *reviso*, ut in Chiffl. cod.

[h] *Pudore Diodorus*] Rem luculenter Laërtius narrat in Euclidis Vita lib. II. p. 60. Hunc Valentem Dialecticum Cicero vocat, lib. de Fato, pag. 277. Stilponis vitam idem Laërtius describit, p. 61.

tino, duo Cæsares,[i] prætor, et prætura perfunctus[6] dictatoris Cæsaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in consulatu suo pridie Kalend. Januarias: in cujus locum Rebilus[7] [j] paucissimarum horarum consulatum petiit: item C. Vulcatius Gurges senator: omnes adeo sani atque tempestivi,[8] [b] ut de progrediendo cogitarent. Q. Æmilius[k] Lepidus jam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufustius[9] [l] egressus cum in senatum iret, offenso pede in comitio. Legatus quoque qui Rhodiorum causam in senatu magna cum admiratione oraverat,[10] in limine Curiæ protinus expiravit progredi volens. Cn. Bebius Tamphilus,[m] prætura et ipse functus, cum a puero quæsisset horas. Aulus Pompeius[11] [n] in Ca-

[b] *Valetudine rebus agendis opportuna.*

Harduinum, *Stilbonis.*—6 Cod. Dalec. *et prætura P. R. functus.* Mox, codd. Chiffl. et Dalec. *exanimatus est ille.*—7 *M. Orellius* Parm. *Caninius Rebelius* Turn. *Orabilius* cod. Dalec. *Orbilius* Chiffl.—8 Vet. Dalec. *festivi.*—9 Ita codd. Harduini et Chiffl. *Caustistius* cod. Dalec. *C. Aufidius* Gronov. et al. ante Harduin.—10 Cod. Dalec. *concionaverat.*—11 Ita codd. Dalec. et Chiffl.

NOTÆ

[i] *Duo Cæsares*] Lucius Prætor, et Caius Prætorius Caii Cæsaris Dictatoris pater, ambo fratres, ex C. Cæsare patre, Dictatoris avo,

[j] *Rebilus*] Hunc Γάϊον Κανίνιον Dio appellat lib. XLIII. pag. 236. Illum vero cujus in locum ipse suffectus est a Cæsare Dictatore, Q. Fabium C. Trebonii in Consulatu collegam, anno Urbis DCCIX. Κανίνιον Ῥεβίλλιον vocat Plutarchus in Cæsare, p. 735. Caninium Rebilum Tac. Hist. III. p. 71. Fuit ei igitur nomen C. Caninius Rebilus. In Caninia gente familiæ quatuor extiterunt. Rebili, quorum meminit Livius lib. XLII. aliique; Reguli, Labeones, Galli. Macrobius Saturn. II. 2. p. 325. jocos refert quos in eum congessisse Tullius aliique dicuntur: exempli causa, quæsitum iri quibus Consulibus Rebilus Consul fuisset: Vigilantem fuisse Consulem, qui in Consulatu suo somnum non viderit: eo Consule neminem prandisse, &c. Meminit et Sueton. in Julio cap. 76.

[k] *Q. Æmilius*] Is, opinor, cujus Consulatus incidit in annum Urbis DCCXXXIII. Augusti principatu.

[l] *C. Aufustius*] Vide Notas et Emend. num. 147.

[m] *Cn. Bebius Tamphilus*] Ita scribendum id nomen admonent partim Inscriptiones veteres, partim Capitolini Fasti: non, ut vulgo, *Cn. Bæbius Pamphilus.* Præturam gessisse hunc Fasti aiunt anno Urbis conditæ DCLX.

[n] *Aulus Pompeius*] Bithynicus appellatus. Prætor Urbis anno DCLXXX.

pitolio, cum Deos salutasset. M'. Juventius Thalna [12] [o] consul, cum sacrificaret. C. Servilius Pansa, cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda, [13] [p] in P. Pansam fratrem innixus. Bæbius judex, cum vadimonium [q] differri jubet.[14] M. Terentius Corax, dum tabellas scribit [15] in foro. Necnon et proximo anno, dum consulari viro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui est in foro Augusti.[r] Super omnes C. Julius medicus dum inungit, specillum [s] per oculum trahens. Aulus Manlius [16] [t] Torquatus consularis, cum in cœna placentam ap-

A. Pompeius edd. ante Brotier.—12 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Talna* Franz. *Talva* Gronov. et edd. vett.—13 Codd. Dalec. et Chiffl. *ad secundam*.—14 Cod. Dalec. *dum Babilonium vadimonium differri jubet;* Chiffl. *dum v. differre j.* Pintian. e Tolet. *cum Babilium, &c.*—15 Cod. Dalec. *dum tabellas scriberet*.—16 Chiffl. *trahens jam Manlius;* Gronov. *trahens. Jam L. Manlius.* Lectionem

NOTÆ

[o] *Thalna*] Ita rescripsimus, ex Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ex Fastis Capitolinis, atque ex ipso Val. Max. IX. 12. p. 452. unde Plinius hæc accepit. 'MN.' (hoc est, *Manius*,) 'Juventius Thalna,' inquit, 'collega Ti. Gracchi Cos. iterum, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei a Senatu supplicationes nuntiantibus, intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi jacuit. Quem quid aliud quam nimio gaudio enectum putemus?' Consul fuit anno post U. C. DXCI.

[p] *Hora diei secunda*] Post Solis exortum. R. 1. Colb. 1. 2. et Chiffl. *hora diei ad secundam.*

[q] *Cum vadimonium*] Vide Notas et Emend. num. 148.

[r] *In foro Augusti*] In regione Urbis octava.

[s] *Specillum*] Quid sit specillum, Varro explicat de Ling. Lat. lib. v. 'Quo oculos inungimus quibus specimus,' (hoc est, aspicimus) 'specillum est.' Græcis μήλη dicitur. Aëtius VIII. 14. pag. 8. 'Cum specillo instrumento, quod melam Græci appellant.' Instrumentum parvum ac teres, quo utuntur ad vulnerum aut fistularum viam aut profunditatem pernoscendam, *une sonde de Chirurgien.* Spicellam vocat Sextus Platon. de Medic. ex Anim. I. 9. n. 23. 'Et si dexter oculus glaucomate laborat, in dexteriorem partem spicella demittitur: sin sinister, sinistram.' Vox ea Plinio familiaris, ut constabit ex Indice: Celso quoque, VI. 6.—''de imbecillitate oculorum,' et cap. 9. 'de dentium dolore.' Est apud eundem, cap. 7. tit. 'adversus aurium vermes, et auricularium specillum.'' *Ed. sec.*

[t] *Aulus Manlius*] Consul anno Urbis DXC.

peteret. L. Tuccius [17] [u] Valla medicus, dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius,[v] cum a balineo reversus mulsum [18] bibisset, ovumque sorberet. P. Quintius [w] Scapula, cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius scriba, cum domi suæ pranderet. Cornelius Gallus [x] prætorius, et Q. Haterius [19] [y] eques Rom. in Venere [z] obiere. Et quos nostra annotavit ætas, duo equestris ordinis in eodem pantomimo mythico,[a] tum [20] forma præcellente.

nostram servant codd. Harduini et Dalec. cum edd. recentt.—17 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *L. Durius* Gronov. et al. ante Harduin. *L. Ductius* margo edd. Dalec. et Gronov. *L. Dictius* Vet. Dalec. *L. Tuscius* Tolet. *L. Tunctius* cod. Dalec. *L. Tuntius medicus Valla* Chiffl.—18 Codd. Dalec. et Chiffl. *a balineo reversus quum mulsum.*—19 Ita codd. Harduini, cum edd. recentt. *et vetherius* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; *et ætherius* Chiffl. *et T. Ætherius* Gronov. et al. ante Harduinum.—20 Vox *tum* deest in cod. Dalec. Mox in eodem codice: *M. O filo Hilaro ab a. traditur Comœdiarum histrius cum populo.* Chiffl. exhibet: *traditur. Comœdiarum*

NOTÆ

[u] *L. Tuccius*] Vide Notas et Emend. num. 149.

[v] *Ap. Saufeius*] Saufeia familia Romæ e plebeiis fuit.

[w] *P. Quintius*] Hujus gentilis, ac fortean frater, T. Quintius Scapula, de quo Dio lib. XLIII. pag. 228. Apud Gruter. pag. 84. P. QVINCTIVS SCAPVLA.

[x] *Corn. Gallus*] Ex eadem familia Corn. Gallus, Poëta, primus Ægypti præfectus temporibus Augusti.

[y] *Q. Haterius*] Vide Notas et Emend. num. 150.

[z] *In Venere*] Id etiam Speusippo Platonico contigisse prodit Tertullianus in Apologetico, cap. 46. De Pindaro vate quidam id quoque affirmant. Tarentinum Principem, dum congrederetur cum meretrice, emisisse animam, scribit Petrus Damiani. Plura exempla videsis apud Andr. Tiraquellum, in 15. legem Connub. pag. 312. et 313. et apud Schenckium Observ. Medic. lib. IV. pag. 588.

[a] *Pantomimo Mythico*] Hoc est, dum eandem fabulam gestu ac saltatione repræsentarent in scena. Pantomimus non pro saltatore modo, qui gestu fabulas exprimat, accipi solet, sed et pro ipso poëmatis genere, quod fabulis, τοῖς μύθοις, lascivius erat, liberiusque: in quo, Cæsaris ætate, Publius Syrus Laberiusque, Mimographi ideo dicti, maxima cum laude versati sunt. Solitum id porro recitari a Pantomimis, non ore ac voce, sed gestu modo ac saltatione: quod eleganter a Cassiodoro explicatur, Var. Ep. I. 20. 'Qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus .... constituatur a vobis .... pantomimus .... Hanc partem Musicæ disciplinæ Mutam nominavere majores: scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, et quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit agnosci.' Et IV. 51. 'Pantomimus igitur, cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenerit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa

Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur.[c] Comœdiarum histrio is, cum populo admodum placuisset natali die suo, conviviumque haberet, edita cœna calidam potionem[21] [b] in pultario[d] poposcit, simulque personam[e] ejus diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem admoneret.

Hæc felicia exempla: at contra miseriarum innumera. L. Domitius[c] clarissimæ gentis apud Massiliam victus, Corfinii captus ab eodem Cæsare, veneno poto[22] propter tædium vitæ, postquam biberat, omni opere[d] ut viveret, annisus est.[23] Invenitur in actis. Felice russato[e] auriga

[c] *Difficile creditu est, quanta securitate mortem obiisse dicatur Ofilius Hilarus.*
[d] *In vase coquendæ pulti idoneo.* [e] *Larvam.*

histrio is cum. Gronov. et al. ante Harduin. *histrione. Is quum, &c.*—21 'Glossema hoc, ac proinde inducendum, judicat Lipsius Elect. I. 14.' *Dalec.*—22 Cod. Dalec. *potato est.*—23 Ita codd. Harduini et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ope ut viveret annisus est* Chiffl. *ope ut*

NOTÆ

sensuum manus oculis canorum carmen exponit; et per signa composita, quasi quibusdam literis, edocet intuentis aspectum: in illa leguntur apices rerum: et non scribendo facit, quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat, et Venerem: fœminam præsentat, et marem: regem facit, et militem: senem reddit, et juvenem: ut in uno credas esse multos, tam varia imitatione discretos.' Dum igitur hi duo inter se commissi idem poëma recitarent in theatro, obiere diem extremum. De commissione Pantomimorum inter se in theatro, consule Plinium Jun. Epist. VII. 24. Vide Notas et Emend. num. 151.

[b] *Calidam potionem*] Ita Mss. omnes: neque vox *potionem* temere a nobis expungenda est, ut Lipsio visum est oportere.

[c] *L. Domitius*] Hanc rem narrat egregie Seneca de Benef. III. 24. pag. 46. Suetonius in Nerone cap. 2. de hoc Domitio: 'Vir neque satis constans, et ingenio truci. In desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expavit, ut haustum venenum pœnitentia evomuerit, medicumque manumiserit, qui sibi prudens ac sciens minus noxium temperasset.' Subiit hæc animum illius pœnitentia, cum Cæsarem audiit mira humanitate captos hostes persequi.' Hic abavus Domitii Neronis Cæsaris fuit.

[d] *Omni opere*] Ita codd. omnes Mss. Editi, *omni ope*.

[e] *Felice russato*] Cum Felicis, inquit, Russatæ factionis aurigæ funus efferretur, quidam ex fautoribus ejus in eundem se rogum conjecit. Circi

elato,[24] in rogum ejus unum e faventibus jecisse sese: frivolum dictu:[f] ne hoc gloriæ artificis[f] daretur, adversis[25] studiis[g] copia odorum corruptum[h] criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis, quem divortii[26][i] anxietate diximus mortuum, flammæ vi e rogo ejectus, recondi propter ardorem non potuisset, juxta sarmentis aliis nudus crematus est.

LV. (LIV.) Ipsum cremare[a] apud Romanos non fuit

[f] *Aurigæ.*

viveret, *annixus est* Gronov. et al. ante Harduin.—24 *Fœlicis Russati aurigæ, jam igne illato* Parm. Mox, *jecisse se* Chiffl.—25 Cod. Dalec. *a diversis.* Mox, Vet. Dalec. *correptum* pro *corruptum.*—26 Ita codd. Harduini et Laet, cum edd. recentt. *quem ingenii* Vet. Dalec. *quem eventi* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, codd. Dalec. *Flamminiæ viæ.*

NOTÆ

factiones tunicarum coloribus erant inter se discretæ: Alba, Russata, Prasina, Veneta: quas versu complexus est Sidonius a nobis laudandus, VIII. 65. Unde discolor agmen agitatorum Ovidio dicitur. Porro quot erant factiones agitatorum, tot erant quoque faventium, qui in diversa partium studia distrahebantur: id quod eleganter præter ceteros describit Isidorus XVIII. 41. Meminit et Dio lib. LXI. in Nerone, pag. 693. Vetus inscriptio relata a Sirmondo nostro in Notis ad Sidon. Carm. XXIII. M. AVRELIVS .... QVI. VICIT. PALMAS. NVMERO. DCCXXXIX. SIC. IN. RVSSEO N. DCLV. IN. PRASINO. LV. IN. VENETO. XIII. IN. ALBO. N. XVIII. &c. Altera a Reinesio, pag. 392.

TI. CLAVDIVS
TI. AVG. LIB.
EROS
AGITATOR. FAC. RVSSAT.
H. S. E.

Hoc est, 'Tiberius Claudius, Tiberii Augusti Libertus, Eros, Agitator Factionis Russatæ, hoc sepulcrum elegit.'

[f] *Frivolum dictu*] Quod uti frivolum, hoc est, ineptum et futile, omittere acta annalesque impune poterant.

[g] *Adversis studiis*] Adversa studia, sunt factiones ceteræ, quæ Russati illius fautoris factum maligne interpretando cavillabantur: quasi non officio, aut in gloriam artificis defuncti, hoc est, agitatoris Felicis, se ille ignibus devovisset; sed unguentis captus, quæ in rogum sparsa et conjecta fuerant, ac subita animi defectione correptum, in rogum concidisse.

[h] *Corruptum*] Ita Mss. omnes. Quidam *correptum* malunt.

[i] *Quem divortii*] Respicit ad ea quæ paulo ante ipse de Lepido eodem retulit cap. 36. Vide Notas et Emend. num. 152.

[a] *Ipsum cremare*] Hoc ipsum annotavit ante Plinium Cicero, a quo is accepisse mihi videtur de Legib. lib. II. pag. 345. 'At mihi quidem,' inquit, 'antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur

veteris instituti: terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. Et tamen multæ familiæ priscos servavere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. Idque voluisse, veritum talionem,[b] eruto C. Marii [1] cadavere. Sepultus [c] vero intelligitur [2] quoquo modo conditus: humatus vero humo contectus.

LVI. (LV.) Post sepulturam variæ Manium [1] [d] ambages. Omnibus [e] a suprema die eadem, quæ ante primum: nec

CAP. LV. 1 Chiffl. *obruto C. Marii;* Vet. Dalec. *ob erutum. C. Macarii.*—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sepultus intelligitur* Gronov. et al. ante Harduinum.

CAP. LVI. 1 Ita codd. Harduini, Tolet. et Salmant. *post sepulturam Manium* Chiffl. *Post s. aliæ atque aliæ Manium* Gronov. et al. ante Harduin.—2 Margo

NOTÆ

enim terræ corpus, et ita locatum, ac situm, quasi operimento Matris obducitur. Eodemque ritu in eo sepulcro, quod procul ad Fontis Aras, regem nostrum Numam conditum accepimus: gentemque Corneliam usque ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse humatam.' Tamen ipse Plinius XIV. 12. rogum vino aspergi, a Numa vetitum scribit. Verum et Plutarchus auctor est, eundem Numam testamento cavisse, ne corpus suum post mortem igni combureretur. Quod certe ille non cavisset, nisi jam tum uterque ritus, et terra obruendi, et cremandi igne, Romæ receptus esset. Macrobius vero Saturn. VII. 7. suo sæculo nullum amplius urendi corpora defunctorum usum esse testatur.

[b] *Veritum talionem*] Acceptum hoc rursus a Cic. loc. cit. 'C. Marii,' inquit, 'sitas reliquias apud Anienem dissipari jussit Sylla victor acerbiore odio incitatus, quam si tam sapiens fuisset, quam fuit vehemens: quod haud scio an timens suo corpori posse accidere, primus e patriciis Corneliis igni voluit cremari,' &c. In Plinianis codd. Mss. non *eruto C. Marii cadavere*, sed *obruto*, legitur; forte pro *ab eruto*.

[c] *Sepultus*] Et hoc ex Cic. loco allato, pag. 346. 'Et quod nunc communiter,' inquit, 'in omnibus sepultis penitus, humati dicantur: id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est, nihil habet religionis,' &c. Ac paulo post: 'Hominem mortuum, inquit lex in duodecim tabulis, in urbe ne sepelito, neve urito. Credo, vel propter ignis periculum. Quod autem addit, ne urito, indicat, non qui uratur, sepeliri, sed qui humetur.' Vide Notas et Emend. num. 153.

[d] *Variæ Manium*] Vide Notas et Emend. num. 154.

[e] *Omnibus*] Epicuri haram, scholamque Democriti ista sapiunt, ut Plutarchus monet de Placitis Phi-

magis a morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum[a] etiam se propagat, et in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur: alias immortalitatem animæ, alias transfigurationem,[f] alias sensum inferis dando, et Manes colendo,

edd. Dalec. et Gronov. *etiam vanitas in futura re.* Mox, cod. Dalec. *tempore*

NOTÆ

los. IV. 7. pag. 899. Hæc autem confutat egregie Tertull. de Testimonio Animæ cap. 4. et 5. nihil ut accommodatius, aut divinius dici possit.

[f] *Transfigurationem*] Μετεμψύχωσιν Pythagoræ signari arbitror, hoc est, animarum e corpore in corpus transmigrationem. Unde illud Persii Sat. VI. 10. 'Cor jubet hoc Ennî, postquam destertuit esse Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.' Hujuscemodi enim corporum mutatione, ex hac in illam transire figuram animæ quoque ipsæ videntur.—'Μετεμψύχωσιν Ægyptios docuisse testis est Herodotus, II. 123. sed de Pythagora silet. Eodem porro errore imbuti fuere ii, qui nummum hunc argenteum præclarum ac singularem cuderunt, qui est in cimelio Illustrissimi D. de Pontcarre, Neustriæ Senatus Protopræsidis: IMP. TRAI. PIO. FEL. AVG. P. P. 'Imperatori Trajano Pio Felici Augusto Patri Patriæ.' Caput Trajani simile laureatum. .)(. Dea sedet, brachio sinistro rotæ innixa. In ambitu: VIA TRAIANA. Metalli genus, et fabrica, et modulus, et characterum forma, non Trajani tempora, sed Gordiani Pii Felicis, referunt. Nemo, qui nummum conspicit, harum rerum peritus, non ita esse continuo exclamat. Longe dissimilis etiam est inscriptio ei, quæ in omnibus nummis ipsiusmet Trajani Imp. cum ejusdem viæ Trajanæ commendatione legitur. Est enim hujusmodi: IMP. CÆS. NERVÆ. TRAIANO. AVG. GER. DAC. TR. P. COS. V. P. P. .)(. In ambitu SPQR. OPTIMO PRINCIPI. Infra, VIA TRAIANA. Nullus certe Trajani nummus Latinus titulo saltem Germanici caret, qui in isto abest. Unde ergo hic Trajani vultus et nomen? Unde ei cognomina Pii Felicis, quæ in Trajani nummis, quamvis ii sint numero insigniti, ne semel quidem comparent? Sensus inscriptionis utriusque conjunctim hic est: 'Imperatori olim Trajano, nunc Pio Felici Augusto, Patri Patriæ:' et propterea VIAM TRAIANAM, a se dudum inchoatam, nunc demum perficienti. Hæc Pliniana 'transfiguratio animarum' est, cum alterius humanæ effigiei corpora animæ inducerent, ut quidam credebant, dudum antea prioribus exutæ corporibus. Docet Anchises Æneam de hoc reditu ingentium præsertim animarum in nova corpora, Æn. VI. 712. 'Tum pater Anchises: Animæ, quibus altera fato Corpora debentur.' Ait igitur nummi opifex, in Gordianum Juniorem, sive Pium Felicem, cœlo lapsam immigrasse ac insernisse se animam defuncti ante annos centum viginti Trajani Augusti; qui, pro antiqua indole ac voluntate de Republica bene merendi, inchoatam a se viam Trajanam Gordianus jam factus studuerit perficere. Certe post Commodum ipse primus est natalium jure 'Pius Felix' appellatus, Com-

Deumque faciendo, qui jam etiam homo esse desierit: ceu vero ullo modo spirandi ratio homini a ceteris [3] animalibus distet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similem divinat immortalitatem. Quod autem [g] corpus animæ per se? quæ materia? [4] ubi cogitatio illi? quomodo visus? auditus? aut qui tangit? [5] qui usus ejus? aut quod sine his bonum? Quæ deinde sedes, quantave multitudo tot sæculis animarum, velut umbrarum? [h] Pue-

sibi vita; Chiffl. etiam, *vita.*—3 Cod. Dalec. *spirandi ratio cæteris.*—4 Ita codd. Harduini, cum edd. Parm. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Quæ autem corporis animam prosequitur materia* Vet. Dalec. *Quod autem corpus animæ persequitur materiam* Gronov. et al. ante Harduin.—5 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. et edd. recentt. *aut quid agit* Gronov. et

NOTÆ

modi quippe pronepos. Ipse igitur in isto numismate designatur. Nam si quis alias ex posterioribus Piis Felicibus indicaretur, (id quod tamen credi vetat ipsa fabrica nummi hujus, ut diximus,) non illa cognomina, aut non sola scriberentur; quippe quæ possent pari vel potiori jure primo e Piis Felicibus tribui. Cetero viri harum rerum peritissimi in hac civitate, quibuscum de hoc nummo contulimus, in vultu Trajani, qualis in eo pingitur, quosdam ductus sive lineamenta quædam oris Gordiani se putant agnoscere. Si Gordiani vultus in nummo pingeretur, titulus suaderet unum e Gordiani nominibus Trajanum esse, et ex Trajano ei genus esse, quod falsum est. Itaque Trajanum fere ipsum pingi oportuit, ut transisse ipse in Gordiani corpus intelligeretur, factusque renascendo 'Pius Felix.' Tam sunt enim cognomina duo, 'Pius Felix,' quam fuit supremis Trajani temporibus cognomen ei 'Optimus.' In nummis porro Trajani, qui sunt inscripti VIA TRAIANA, Dea sedens vultu averso in meridiem respicit: ut significetur viæ Trajanæ initium ductum a Trajano ex Urbe fuisse, versus Terracinam fortassis; sed interruptum opus perfectum a Gordiano fuisse usque ad Terracinam; unde Romam iter esset. Quamobrem Dea in isto nummo picta septemtrionem spectat, et flagellum quatit in eam partem, quo vult curruum rotas pervolvi.' *Ed. sec.*

[g] *Quod autem*] Quo genere corporis, constat, inquit, quave materia, anima per se, hoc est, sejuncta segregataque ab hac compage corporis? Vide Notas et Emend. num. 155.

[h] *Velut umbrarum*] Quanta, inquit, tot sæculis animarum multitudo, sicuti umbrarum etiam? Ex recepta tunc opinione duas animæ sejunctæ a corpore partes agnoscit: animæ unam, quæ in sublimi maneat: alteram umbræ, quæ inferos petat, ut mox idem explicatius tradit. Ita etiam Homer. Odyss. Λ. 601. idolum quidem Herculis apud inferos esse dixit, ipsum vero inter superos degere.

rilium ista delinimentorum,[6] [i] avidæque nunquam desinere mortalitatis commenta sunt. Similis et de asservandis corporibus hominum, ac reviviscendi promissa Democrito [j] vanitas, qui non revixit ipse. Quæ (malum) ista dementia est, iterari vitam [k] morte? [7] quæve genitis quies unquam, si in sublimi sensus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasque præcipuum naturæ bonum, mortem: ac duplicat obitus,[l] si dolere etiam post futuri æstimatione evenit.[8] Etenim si dulce vivere est, cui [9] potest esse vixisse? At quanto facilius certius-

edd. vett. Mox cod. Dalec. et Vet. ejusdem: *quis usus ejus.*—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *deliramentorum* Gronov. et al. ante Harduinum.—7 Cod. Dalec. *vanitas revixit: ipsoque malo ista, &c.* Vet. Dalec. *revixit ipse: malique ipsa dementia est iterari vitam mortemque.* Mox, *quæ genitis* Parm. *vitam mortemque. Interea quies nunquam, se sublime* cod. Dalec. *sublime* etiam Chiffl.—8 Margo edd. Dalec. et Gronov. *ac duplicat obituri dolorem etiam post futuri æstimatione evenit.* Chiffl. *ac duplicat obitu, si dolorem etiam post futura æstimatione invenit.* 'Locus obscurus, itaque alii legunt: *dolorem etiam futuri æstimatione;* alii: *obitu, si dolorem etiam post futuri æstimationem invenit.* Malim: *dolorem etiam post futuri æstimatione invenit: etenim si dulce,' &c.* Laet.—9 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *si dulce vivere, cui, &c.* Gronov. et edd. vett. Paulo post, Pintian. *credere specimen securitatis antegenitali experimento.* Tò *an* certe in Chiffl. non legitur.

NOTÆ

[i] ***Delinimentorum***] Ita rescripsimus ex Reg. 1. et Chiffl. Pellicerium secuti. In R. 2. et Paris. *telementorum*, corrupte. In editis, *deliramentorum*, prave. Sensus est, hujuscemodi spes inanes blandimentis ac pollicitationibus esse persimiles, quibus pueros, cum delinire volumus, ludificamur atque decipimus.

[j] *Promissa Democrito*] Respicit ad ea Varronis verba περὶ ταφῆς: 'Quare Heraclides Ponticus plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent: quem si vulgus secutus esset, peream, si centum denariis calicem mulsi emere possemus.'

[k] *Iterari vitam*] Dementiæ est, inquit, existimare, mortem, quæ vitæ finis est, vitæ alterius esse principium.

[l] *Duplicat obitus*] Duplicant illi, inquit, mortis dolorem, qui sensum nobis post mortem superesse autumant: quoniam augemur etiam æstimatione status post futuri, præteritæ vitæ memoriam molestam nobis fore mortuis reputantes: quandoquidem si dulce est vita frui, dulce esse nequit vixisse, hoc est, ea dulcedine perfunctum esse, seque non amplius vivere, intelligere. Qui vero animam mortalem rentur, dolorem mortis sentiunt, præsentis tantum temporis æstimatione: post mortem enim, nullo manente sensu, hujuscemodi dolore se carituros intelligunt. Ita fere Pellicerius.

que, sibi quemque credere, ac specimen [m] securitatis antegenitali sumere experimento? [a]

LVII. (LVI.) Consentaneum videtur, priusquam digrediamur a natura hominum, indicare quæ cujusque inventa sint.[1] Emere ac vendere instituit Liber pater. Idem diadema, regium [a] insigne, et triumphum [a] invenit. Ceres [b] frumenta, cum antea glande vescerentur. Eadem molere et conficere in Attica, et alia in Sicilia: [3] [c] ob id Dea judicata. Eadem

[a] *Ac mors inde duplo fit acerbior, si dolere nos necesse est, ex cogitatione status post mortem futuri. Nam si dulce nunc vivere est, cui poterit tunc esse dulce non vivere amplius, sed vixisse? Quanto facilius certiusque est sibi quemque credere, atque argumentum securitatis post mortem futuræ repetere ex ea quæ ortus sui initia antecessit?*

CAP. LVII. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quæ cujusque scientia inventa sint* Dalecampii codex; *quæ scientia a quocunque inventa sunt* Parm.—2 Ita quoque codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *regum* edd. vett. et Gronov.—3 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *et panem conficere in Attica, Italia, et Sicilia* Vet. Dalec. *et conficere in Attica, Italia, et Sicilia* Gronov.

NOTÆ

[m] *Ac specimen*] Atque ad securitatem animi sui, existimare id se fore post obitum, quod ante ortum fuit. Ita impie Seneca Epist. v. 'Hoc erit post me, quod ante me fuit.' 'Antegenitali' novo vocabulo utitur ex re ipsa facto, ad id significandum, quod ante nos genitos accidit. Sic Maro 'antemalorum,' figurate dixit, pro 'malorum anteactorum,' sive præteritorum.

[a] '*Et triumphum*] Nummus est argenteus in Thesauro Regio et apud Patin. p. 196. n. 1. Caput senatus, virile, laureatum: retro, tropæum: infra: TRIVMPVS. Hic esse caput Triumphi vulgo dictitant: et TRIVMPVS scribi pro TRIVMPHVS. Lege, sodes: 'TRajani Imperatoris Victoria Maxima Peperit Urbi Securitatem.' .)(. L. PAPIRIVS. CELSVS. III-VIR. Lupa facem accensam invertit, ut extinguat: ex adverso Aquila est, Romani imperii symbolum. Romæ belli facem sive seditionem adversus Imperatorem exortam, ab eo feliciter extinctam docet.' *Ed. sec.*

[b] *Ceres*] Virgilius Georg. lib. I. 147. 'Prima Ceres ferro mortales vertere terram Instituit: cum jam glandes atque arbuta sacræ Deficerent sylvæ, et victum Dodona negaret.' Ovid. pariter Met. v. 341. 'Prima Ceres unco glebam dimovit aratro: Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris: Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.' Translatis aliunde seminibus, ut ait Isidorus Orig. XVII. 3. prima frugibus uti cœpit in Græcia.

[c] *Et alia in Sicilia*] Hoc est, ut Pellicerius ait in Notis Mss. alia præter molere et conficere in Sicilia docuit, velut arare, serere, metere: vel, quod minus reor, alia Ceres præter Atticam: si forte Cererem Hennensem

prima leges [d] dedit: ut alii putavere, Rhadamanthus. Literas semper arbitror Assyrias fuisse: [e] sed alii apud Ægyptios a Mercurio, ut Gellius: [f] alii apud Syros [g] repertàs volunt. Utique in Græciam attulisse [4] e Phœnice [h] Cadmum sedecim numero.[i] Quibus Trojano bello Pala-

et al. ante Harduinum.—4 Ita codd. Dalec. et Chiffl. *intulisse* edd. ante Bro-

NOTÆ

mulierem notat, de qua Jul. Firmicus de Errore Prof. Relig. pag. 24.—'Geminam hic Cererem Plinius diligenter distingnit, Virgilium secutus in Georg. Prior Attica est, de qua vates cecinit vs. 147. 'Prima Ceres ferro mortales vertere terram Instituit; cum jam glandes atque arbuta sacræ Deficerent sylvæ.' Alia vero in Sicilia, 'Dea judicata,' ut Plinius ait, hoc est, globo Lunæ, ut putabant, adjuncta. Unde Cererem pro Luna dixit idem vates, initio libri: 'Vos, o clarissima mundi Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum, Liber, et alma Ceres.' Et in nummis Siculis, inscriptis ΚΟΡΑΣ, Ceres pingitur, faces accensas utraque manu gerens, quod est nocturni sideris symbolum.' *Ed. sec.*—Vide Notas et Emend. num. 156.

[d] *Eadem prima leges*] Vide quæ de Thesmophoriis dicturi sumus XXIV. 38.

[e] *Assyrias fuisse*] Hoc est, ut ego interpretor, Hebræas veteres, sive Samaritanas: Assyria enim ab Hebræis primum cœpta est coli.—'Hoc est, ut ego interpretor, apud Assyrios. Sic autem Plinius arbitratur, quoniam regnorum antiquissimum Assyrium esse crederet, nec gentem aut linguam Hebræam valde curaret, nec utriusque vetustatem nosset. Vide Disquisitionem nostram de nummis, qui sunt inscripti literis ut vocant Samariticis, post Notas et Em. ad hunc librum septimum.' *Ed. sec.*

[f] *Ut Gellius*] Adde et Hyginum, fab. 277. sub finem, fol. 53.—'Mercurius idcirco literas invenisse dicitur, quia eæ nuntiis perferendis utiles, et lucra computando.' *Ed. sec.*

[g] *Apud Syros*] Clemens Alex. Strom. lib. I. pag. 307. *οἱ δὲ Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσι.* Nempe eadem Syria et Phœnicen olim et Assyriam complectebatur, ut dictum est v. 13.

[h] *E Phœnice*] Phœniciis characteribus olim omnes et Chananæi usi sunt et Hebræi: et adhuc Samaritani utuntur: neque alii in usu fuerunt, a temporibus Mosis usque ad excidium templi, ut recte Scaliger monuit in Euseb. ad annum orbis 1617. Hinc Timo apud Sextum Pyrrhonium, adv. Mathem. pag. 11. *Φοινικικὰ σήματα Κάδμου* literas appellat. Et Lucan. III. 220. 'Phœnices primi (famæ si credimus) ausi Mansuram rudibus vocem signare figuris.' Plinio subscribit et Tacitus Annal. XI. pag. 158.

[i] *Sedecim numero*] Infinitas scriptorum rixas de literarum inventoribus, numeroque ac forma earum quas quisque invenerit, neque est otii neque instituti nostri hoc loco exscribere. Collegit ista incredibili diligentia, atque operam nostram antevertit, Hermannus Hugo, e Soc. nos-

medem adjecisse quatuor hac figura Θ, Ξ, Φ, X. Totidem post eum Simonidem melicum,[5] [j] Z, H, Ψ, Ω,[k] quarum om-

tier.—5 *Medicum* cod. Dalec.—6 Ita codd. Regg. Brot. et Editio princeps.

NOTÆ

tra, singulari opere, de prima scribendi origine, et rei literariæ antiquitate, cap. 3.

j *Melicum*] Vim hujus vocis aperuimus libri hujus cap. 24. Eadem de Simonide refert Hyginus fab. 277. Hæsitare Tzetzes videtur, Simonidine Ceo, an alteri Samio hæc tribuenda sint, Chiliad. XII. Hist. 398. vs. 13.

k 'Z, H, Ψ, Ω] Cave igitur existimes jam inde paucis a Troja capta annis literam E a Græcis usurpatam fuisse pro H, cum literam paulo post bellum Trojanum usu receptam fuisse admoneat. Nummi quidem Atheniensium plerique insculptam noctuam exhibent: et in superiore nummi parte hinc A, inde ΘE. Sed has literas conjungi oportere, legique 'Αθεναίων, magno errore hodie plerique existimant. Nam Athenæ apud Græcos scriptores semper 'Αθῆναι sunt: ut apud Homerum Minerva 'Αθήνη est. Illud vero A ΘE non esse pro 'Αθένη vel 'Αθεναίων, oportuit intelligi ex Magistratuum nominibus, quæ in iisdem numismatibus inscripta leguntur. Siquidem quæ literam H postulant, in his est H semper, E vero nunquam pro H. Cum his, inquam, literis AΘE leguntur in nummis ex Thesauro Regio, ΠΑΜΜΕΝΗΣ, ΕΥΒΟΥΛΙΔΗΣ, ΚΛΕΟΦΑΝΗΣ, ΝΙΚΗΤΗΣ, ΧΑΡΙΝΑΥΤΗΣ. In Cimelio D. Foucault ΕΥΜΑΡΙΔΗΣ, et similia nomina. In Golzianis ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ, ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, ΞΕΝΟΚΛΗΣ, ΔΙΟΓΕΝΗΣ, κ. τ. λ. In argenteo maximi moduli e Museo nostro, cum A ΘE sunt ΔΗΜΕΑΣ et ΕΡΜΟΚΛΗΣ. Nusquam E pro H occurrit. Athenienses profecto nomen suum noverant; et in nummis duobus e Thesauro Regio, totidemque e Museo nostro, integrum est ΑΘΗΝΑΙΩΝ. Apud D. Foucault sedecim vidimus, in quibus vel ΑΘΗΝΑΙΩΝ integrum nomen, vel (ut in duobus Regiis) ΑΘΗ tantum legitur. Nusquam in Cimeliis visum numisma est inscriptum ΑΘΕΝΑΙΩΝ, quamvis unum Golzius refert, oculorum haud dubie lapsu in errorem abductus. Ipsum viri nomen 'Αθηναῖος haud aliter scriptum in nummis occurrit, etiam ante Cæsarum tempora, quam quo ΑΘΗΝΑΙΩΝ. Sic in nummo argenteo maximi moduli e Gaza Regia legimus ΑΣΒΕΔΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ: et in altero Synnadensium e Phrygia ΣΥΝΝΑΔΕΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΣ. AΘE igitur positum est scribendi compendio pro 'Αθηναίων ΘΕὰ, *Atheniensium Dea*, vel 'Αθήνη Θεὰ, *Atheniensium Dea*, vel *Minerva Dea*, cujus effigies semper in illis nummis est, qui has literas A ΘE exhibent. Sic in Museo P. Chamillart nummus Solensium in Cilicia hinc caput Minervæ insculptum habet, inde noctuam cum, epigraphe ΣΟΛΕΩΝ ΘΕ, quod est haud dubie Σολέων Θεὰ, *Solensium Dea*. In nummis Atheniensium scribi duabus saltem literis ΘΕ Θεὰ oportuit: quoniam si una litera Θ scriberetur, secunda tantum ea litera vocis 'Αθηναίων esse crederetur, nec de Deæ nomine cuiquam in mentem veniret: aut certe intelligendum esse illud nemini suaderet. Nummus Atheniensium antiquissimus primos annos haud excedit Philippi Macedonis, qui fuit Alexandri M. pater. Ex una

nium vis in nostris recognoscitur. Aristoteles X. et VIII. priscas fuisse: *Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ*: et duas ab Epicharmo [l] additas *Θ, Χ*, quam a Palamede mavult. Anticlides in Ægypto invenisse quendam nomine Menon [6] tradit, XV. annis ante Phoroneum [m] antiquissimum Græciæ regem: idque monumentis approbare conatur. E diverso Epigenes, apud Babylonios DCCXX. M. annorum [7] [n] observationes siderum coctilibus laterculis in-

[6] Editiones vulgg. ante Brotier. *nomine Menona.* Mox, Chiffl. *XV. annorum ante Phoronea.*—7 ' Millesimum numerum non habent scripti et editi libri. At in Plinianis codicibus Mss. quam sæpissime est omissus. Eum hoc in loco

NOTÆ

parte caput Palladis seu Minervæ galeatum exhibet, et cinctum foliis olivæ, argumento agri, qui ferax est olei: in altera noctua est, cum Lunæ crescentis effigie: ut perspicaces esse Athenienses significet, noctuæ similes, quæ noctu videt, ubi ceteræ aves cæcutiunt. Est hic nummus argenteus in Museo nostro. Atheniensium numismata, quæ nomina Magistratuum exhibent, aut Alexandro M. æqualia sunt, aut posteriora. Ita ΝΙΚΟΔΩ, quod nomen in nummo legitur apud Golzium, Tab. XIV. 11. 16. Nicodori potest videri illius esse, quem Athenis gessisse Magistratum A. U. Romæ CCCCXL. temporibus scilicet Alexandri Magni, Plinius auctor est, III. 9. hoc est, unum e tribus fuisse, sive Triumviris, qui rempublicam Atheniensium administrarent. Itaque falso creditum est, remotioris longe ævi esse hæc numismata, in quibus ΑΘΕ scriptum est, vetustioraque Trojanis ipsis temporibus, quibus additum alphabeto Græco literam Η a Simonide Plinius prodidit. Scriptores vetustissimi nonnisi alphabeto jam dudum absoluto integroque scripserunt: et sunt illis scriptoribus numismata recentiora annis amplius quadringentis. Et scriptores autem et nummorum opifices rationem eandem scribendi servant quam diligentissime, quæ a nobis hodieque tenetur. In marmoribus tamen nonnullis, sed a falsariis, ex præconcepta illa opinione, qua visum plerisque est hactenus, Ε pro Η positum esse, olim fuisse ita legitur, ut in eo quod Sponius describit in Miscell. Eruditæ Antiquit. p. 315. et 316. Nam ibi leges, sed a falsariis scriptum, ut diximus, ΔΕΜΕΤΡΙΟΣ pro ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΘΕΟΦΑΝΕΣ pro ΘΕΟΦΑΝΗΣ, ΚΤΕΣΙΦΩΝ pro ΚΤΗΣΙΦΩΝ, et alia multa similia. Denique ex eo præjudicio Scaliger in Notis ad Euseb. p. 104. Plinium ait posuisse hanc inscriptionem VII. 58. ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΕΣ ΤΙΣΑΜΕΝΟ ΑΘΗΝΑΙΟΣ, pro Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος. Atqui nihil apud Plinium hujusmodi est, uti a Turnebo animadversum jam olim fuisse mox admonebimus.' *Ed. sec.*

[l] *Ab Epicharmo*] Hyginus item loc. cit. Discrepat Tzetzes, loc. cit. vs. 49.

[m] *Phoroneum*] Φορωνεὺς Isaaci Abrahæ F. temporibus floruit.

[n] *DCCXX. M. annorum*] Vide No-

scriptas docet, gravis auctor inprimis: qui minimum, Berosus et Critodemus, CCCCXC.[o] M. annorum.[8] Ex quo apparet[p] æternum literarum usum.[9] In Latium eas attulerunt Pelasgi.[q]

Laterarias,[10][r] ac domum constituerunt primi Euryalus[s] et

esse reponendum manifestum est ex Cicerone, de Divinat. lib. I. ex Simplicio, de Cœlo lib. II. Commentar. 46. ex ipso Plinio, qui æternum literarum usum astruere contendit. Præterea cum *annorum* habeant Pliniani omnes libri scripti et editi, evidens est a librariis omissum esse millesimum numerum.' *Brotier.* Harduinus in editione prima habet, *CCCCLXX. annorum M.*—8 'Annorum millesimus quoque numerus hic deerat in Plinianis codicibus. Fuit autem reponendus, aut supplendus, propter allatas rationes.' *Brotier. CCCCXC. annorum* codd. Harduini, Chiffl. et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *CCCCLXXX. annorum* edd. vett. et Gronov.—9 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *apparet æternus literarum usus.*—10 *Laterarias Domum* cod. Dalec. *Lateritias domos* Vet. Dalec. *Laterarias, ac domos* edd. ante Brotier. *Laterarias ac domum* Reg. Brot. 1. 2. et Ed. pr. Mox, cod. Dalec. *fratres.*

NOTÆ

tas et Emend. num. 157.

[o] *CCCCXC.*] Ita Mss. omnes. Editi, *CCCCLXXX.* tantum.

[p] *Ex quo apparet*] Ex dictis, inquit, capite isto de inventoribus literarum manifestum est, ab omni vetustate usum literarum esse: non quod ab omni æternitate censeat vel homines esse, vel literarum apud eos usum; quippe qui dicat, XIV. 5. 'Tam prope ab origine rerum jam sumus.' De Latinis literis nihil habuit, quod diceret dignum memoratu: non prætermissurus, opinor, si verum esset, ut quibusdam videtur, Latinos interdum B pro V scripsisse. Nam id se illi putant jure colligere, tum ex nummo inscripto, BENERI GENETRICI, sed magno errore, ut ostendimus ad II. 23. tum ex altero Gallieni, cui titulus est, IVBENTVS AVG. Stat ibi Gallienus capite laureato, paludatus, læva hastam, dextra orbem Romanum tenet, cui Victoria imposita Gallieno coronam porrigit. Est argenteus apud P. Albaret, e Soc. nostra Turnonii, editus etiam a Morellio, tab. XXII. Verum sub his literis, IVBENTVS. AVG. latet hæc sententia, 'Jovis Victoris Beneficio Ednos Negotiatores Ter Victor Servavit Augustus.' Tergemina illa Victoria Gallieni significatur in nummis inscriptis, VICT. AVG. III. et VICT. GALL. AVG. III. 'Victoria Gallieni Augusti tertia,' ET VICT. T. GALL. AVG. Alioqui quomodo *Juventus* Augusti de Gallieno diceretur, qui quadragesimum jam ætatis annum, ut nummi effigies testatur, excessisset?' *Ed. sec.*

[q] *Pelasgi*] Quos in Italiam commigrasse vidimus III. 8. Tacitus Annal. XI. pag. 159. 'At in Italia Etrusci ab Corinthio Demarato: Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt.' Vide etiam Hyginum, fab. 277.

[r] *Laterarias*] Ita plane Mss. omnes, præter unum, *qui literarias* habet, errore manifesto. Ut ærarias, ferrarias, aurarias, argentarias, loca ea dicimus, unde æs, ferrum, aurum, argentum effoditur: sic forte etiam ubi

Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius,[11] Cæli filius,[t] lutei ædificii inventor placet, exemplo sumto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops[u] a se appellavit Cecropiam, quæ nunc est arx Athenis.[12] Aliqui Argos a Phoroneo rege ante conditum volunt: quidam et Sicyonem. Ægyptii vero multo ante[13] apud ipsos Diospolin. Tegulas[14] invenit Cinyra Agriopæ[v] filius, et metalla æris, utrumque in insula Cypro: item forcipem, martulum,[15] [w] vectem, incudem. Puteos Danaus, ex Ægypto advectus in Græciam, quæ[x] vocabatur Argos Dip-

Athenis antea, &c.—11 Chiffl. *Toxius*; Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *Dokius*. Mox, Vet. Dalec. *Cælii filius*.—12 Cod. Dalec. *quæ nunc est Athenæ*.—13 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *vero* deest in edd. vett. et Gronov. —14 *Regulas* cod. Dalec. et mox in eodem, *agricolæ filius*.—15 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. et Turneb. ex Capro; ita quoque edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sarculum* Vet. Dalec. *martellum* Tolet.

NOTÆ

lateres fiunt, laterariæ erunt. Alioqui lateritias domos recepto vocabulo dixisset Plinius. Nam domos lateritias passim legimus: laterarias ubi legerim, in præsentia non succurrit.

[s] *Euryalus*] Ita sane Mss. omnes. Verum apud Pausan. lib. I. Ἀγρόλας vocatur, nisi sit mendum in nomine. Arcem Athenarum muro cinxisse is dicitur cum Hyperbio: Τῇ δὲ ἀκροπόλει . . . περιβαλεῖν τὸ λοιπὸν λέγεται τοῦ τείχους Πελασγοὺς . . . φασὶ γὰρ Ἀγρόλαν καὶ Ὑπέρβιον. Nisi forte ab istis arcis conditoribus diversi sint οἰκοδομητικῆς auctores, quos Plinius nunc commemorat.

[t] *Cæli filius*] Forte *Cælii*, ut in editione Parm. aliisque; nam a Latino scriptore Latinum nomen efferri suspicor. In Rom. 1470. *Celii filius*.

[u] *Oppidum Cecrops*] Isidorus Orig. XV. 1. hæc de Cecrope, Cecropiaque arce, totidem verbis habet. Et Anonymus de Incredibilibus, pag. 97.

[v] *Agriopæ*] Hanc vocem unde, aut qua arte Plinii editores extuderint, nondum scio. Mss. omnes, *Agricolæ* exhibent.

[w] *Martulum*] Id est, malleolum. Ita Mss. omnes. Veteres tamen etiam marculum dixere. Martialis XII. 57. 'Ærariorum marculi die toto.' Isidor. Orig. XIX. 17. 'Marcus, malleus major: marcellus, mediocris: marculus, malleus pusillus.' At Caper Grammaticus lib. extremo de Orthogr. martulum a Marte deducit.

[x] *In Græciam, quæ*] Hoc est, in eam Græciæ partem, quæ prius Ἄργος δίψιον, quasi *siticulosa*, ob aquarum penuriam vocabatur. Unde vulgatum erat illud poëtæ nescio cujus, quem Strabo laudat lib. VIII. pag. 370. Θεοὶ δ' αὖ θέσαν Ἄργος ἄνυδρον, *Lympharum expertes Argos superi posuerunt*. Et Homericum illud, Iliad. Δ. 171. Πολυδίψιον Ἄργος ἱκοίμην. Post Danai vero tempora, qui arcem Argivorum condidit, putei ibi frequentes fuere, ut auctor est idem Strabo, pag. 371. quos alii volunt a Danai

sion.[16] Lapicidinas[y] Cadmus Thebis,[z] aut, ut Theophrastus, in Phœnice. Thrason muros. Turres, ut Aristoteles, Cyclopes:[a] Tirynthii, ut Theophrastus. Ægyptii textilia:[b]

marculum Gronov. et al. ante Harduin.—16 *Argidipsion* Parm. Mox, *Lapidicinas* Chiffl. et paulo post, pro *aut ut Theophrastus* cod. Dalec. et Vet. ejus-

NOTÆ

filiabus esse perfectos, adducto eo carmine, quod ille ipse recitat: Ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δανααὶ θέσαν Ἄργος ἔνυδρον. *Argos, aquis vacuum, Danaæ fecere redundans.*

y *Lapicidinas*] Ita Reg. 2. et a cædendis lapidibus ita vocem hanc fingi multo verius videtur. Reg. tamen 1. Paris. et Chiffl. et vetustæ edd. Parm. Rom. aliæque, '*lapidicinas.*' Porro de Cadmo inventore astipulatur Clemens Alex. Strom. lib. I. pag. 307. Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρε.—'Ad lapicidinas pertinet hæc vetus inscriptio, reperta ineunte mense Februario anni hujus MDCCXXI. milliari uno a Mussipontana civitate: erutaque ex lapicidina montis, quem Mosella omnis alluit:

IOM ET HER
CVLI SAXA
SACRVM
P. TALPIDIVS
CLEMENS ʅ
LEG. VIII. AVG.
CVM MIL. LEG. EIVS.
V. S. L. L. M.

Hanc vero sic interpretamur: 'Jovi Optimo Maximo et Herculi Saxatili Sacrum. Publius Talpidius Clemens Augur Legionis Octavæ Augustæ, cum Militibus Legionis Ejusdem, Votum solvit liberum lubentissime merito.' Jupiter, ut quidem simulacrorum falsorumque numinum cultores intellexere, Natura parens rerum est, ut est hominibus omnia in universum bona corporis animive dispertiens. Hercules eadem rerum natura, ut impertit robur in sustinendo labore. Herculi Saxatili grates agit Augur Legionis, cum ejusdem Legionis militibus, qui fuerant lapidariis latomiis istis addicti, de indito sibi robore ad hunc perferendum laborem in eruendis ac propellendis extra specum saxis, et de incolumitate singulorum, nemine sub his specuum cavis læso. Ob memoriam beneficii positus hic lapis ab iis est in ipsa lapicidina. Post nomen 'Clemens,' hac forma ʅ Hebraici lituus Auguralis est, insigne augurum: quod de industria pro ipso 'auguris' nomine insculptum est: ne si AVG. scriberetur, AVGVSTVS crederetur, ut versu sequente AVG. pro AVGVSTA est. 'Ejusdem' similem ob causam, non 'ejus,' legi oportet. 'Legio octava Augusta,' LEG. VIII. AVG. TR. P. COS. in nummo argenteo Septimii Severi Aug. legitur. Idcirco sculptum hunc lapidem fuisse opinamur Severi ejusdem Augusti principatu.' *Ed. sec.*

z *Thebis*] Scilicet Ægyptiis.

a *Cyclopes*] Non illi Monoculi Siculi, non Vulcani socii, sed fabri periti, de quibus Strabo lib. VIII. pag. 372. cum carmen illud ex Homeri catalogo recitasset Iliad. B. 559. Οἵ δ' Ἄργος τ' εἶχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν, *Argos qui tenuere, et qui Tirynthia claustra.* Tirynthe, inquit, ad excursiones faciendas arcem occupasse Prœtus videtur: et cinxisse eam mœnibus, opera atque arte Cyclopum.

inficere lanas[17] [c] Sardibus Lydi. Fusos in lanificio [d] Closter filius Arachnes:[18] linum [e] et retia Arachne.[f] Fulloniam artem Nicias Megarensis. Sutrinam Tychius Bœotius.[19] [g] Medicinam [h] Ægyptii apud ipsos volunt repertam: alii per Arabum,[i] Babylonis et Apollinis filium: herbariam et medicamentariam a Chirone,[j] Saturni et Philyræ filio.

dem, *Archeophrasius.*—17 Codd. Dalec. et Chiffl. *infecere lanas.*—18 *Arachnæ* Chiffl.—19 *Sutrinam Tibus Bœotius* Tolet. et Chiffl. *S. Tibus Bœotius* codd. ap. Laet. *Sutrinam Boëthius* Gronov. et paulo post in eadem ed. *Phyllira.*—

NOTÆ

Septem hi numero fuerant, γαστρόχειρες, hoc est, *ventrimani* dicti, quoniam suo labore victitarent. Argiva præterea mœnia appellat arces Cyclopum Statius in Theb. I. 251. sicuti Seneca in Herc. Furente IV. 996. mœnia Mycenarum. De Tirynthe oppido diximus IV. 5. Vide Notas et Emend. num. 158.

[b] *Ægyptii textilia*] Martianus lib. II. pag. 39. 'Isis in Ægypto lini usum sementemque monstravit.' Minervæ Nili Regis filiæ inventum hoc ascribit Julius Firmicus, lib. de Prof. Relig. pag. 49. 'Quinque Minervas,' inquit, 'fuisse legentibus nobis tradit antiquitas. Una est Vulcani filia, quæ Athenas condidit... Fuit alia in Ægypto, Nili Regis filia, textrinæ artis magistra,' &c. Permiscent omnia poëtæ, cum nendi texendique artem, aliasque disciplinas ab una Pallade institutas volunt. Eo præterea artificio insignem fuisse Παθυμίαν Ægyptium, scribit Athenæus lib. II. pag. 48.

[c] *Inficere lanas*] Vide Notas et Emend. num. 159.

[d] *In lanificio*] Lanificii usum primos Athenienses docuisse tradit Justinus II. 6. pag. 26.

[e] *Linum*] An lini segetem intelligit, ex qua conficiuntur retia? an linum pro verriculo, seu piscatorio reti dixit, ut Virgil. Georg. I. 'Pelagoque alius trahit humida lina.' Retia vero, pro cassibus quibus detinentur feræ? An lineam scribi satius fuerit, qua pisces capiuntur, aut qua terrentur cervi: quemadmodum Martial. III. 58. 'Tremulave captum linea trahit piscem.' Et Nemesianus, in Cynegetico, pag. 174. 'Linea quin etiam magnos circumdare saltus Quæ possit, volucresque metu concludere prædas.' Quo sensu et linum usurpat idem, pag. 175. 'Namque ursos, magnosque sues, cervosque fugaces Terrificant, linique vetant transcendere septum.'

[f] *Arachne*] Lyda puella, quæ cum Pallade texendi certamen iniisse dicitur. Vide Ovid. Met. VI. initio. Juvenal. Sat. II. 56. 'Vos tenui prægnantem stamine fusum Penelope melius, levius torquetis Arachne.'

[g] *Tychius Bœotius*] Vide Notas et Emend. num. 160.

[h] *Medicinam*] Ab Api Ægyptio inventam scribit Clemens Alex. Strom. lib. I. pag. 307. ab Æsculapio deinde amplificatam. Vide et Suidam, verbo Γράμματα.

[i] *Per Arabum*] Ἀσκληπιὸν Apollinis et Coronidis F. appellat Hyginus, fab. 161. et 202. atque Homerus ipse

Æs conflare et temperare, Aristoteles Lydum Scythen [20] [k] monstrasse, Theophrastus [l] Delam [21] Phrygem putat. Ærariam fabricam [m] alii Chalybas, alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus [n] in Creta eos, qui vocati sunt Dactyli [o] Idæi. Argentum invenit Erichthonius [p] Atheniensis: ut alii, Æacus. [22] [q] Auri metalla et conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangæum [r] montem: ut alii, Thoas et Eaclis [s] in Panchaia: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inventionem ex melle [23] [t] assignat. Plumbum ex Cassiteride insula

20 *Scytin* Tolet.—21 *Deltam* Vet. Dalec. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *putant.*—22 *Cæacus* Turneb. ex Hygin. et sic Vet. Dalec. Mox, *Auri m. et flaturam* Chiffl. et paulo post in eodem codice, *Thoas et Æolis.*—23 Ita codd.

NOTÆ

laudatus a Pindari scholiaste, pag. 218.

[j] *Chirone*] Hyginus fab. 274. 'Chiron Centaurus Saturni F. artem medicinam Chirurgicam ex herbis primus instituit. Apollo artem ocularriam medicinam primus fecit. Tertio autem loco Asclepius Apollinis F. clinicen reperit.' Vide Notas et Emend. num. 161.

[k] *Scythen*] Id nomen viri proprium fuit: patriæ, Lydus. Aristoteli subscribit Hesiodus apud Clem. Alex. Strom. lib. I. pag. 307. ὡς δὲ ὁ Ἡσίοδος, Σκύθης.

[l] *Theophrastus*] Libro singulari, quem περὶ εὑρημάτων, *De Rebus Inventis*, inscripserat, cujus meminere Laërtius, Clemens Alex. aliique.

[m] *Ærariam fabricam*] Artem ex ære vasa, ceteraque similia, fabricandi. Sic paulo post fabricam materiariam, ferreamque dicit.

[n] *Ferrum Hesiodus*] Clemens Alex. loc. cit. Κέλμις καὶ Δαμναμενεὺς, οἱ τῶν Ἰδαίων Δάκτυλοι, πρῶτοι σίδηρον εὗρον ἐν Κύπρῳ. Eusebius lib. X. Præpar. pag. 475. ubi hic locus Clementis exscribitur, alterum ex istis Δαμναμενέα vocat, recte. Hesiodo Sophocles astipulatur apud Strab. lib. X. pag. 473.

[o] *Dactyli*] Tres Dactylos uno versu complexus est auctor Phoronidis fabulæ, apud Schol. Apollonii, Κέλμις, Δαμναμενεύς τε μέγας, καὶ ὑπέρβιος Ἄκμων. Quod tamen quinque fuerint fratres, a digitorum numero, quos δακτύλους Græci vocant, prius nomen invenere: posterius ab Ida monte, quem incolebant. Testis est Strabo proxime laudatus.

[p] *Erichthonius*] Hyginus fab. 274. 'Indus rex in Scythia argentum primus invenit, quod Erichthonius Athenas primum attulit.' Aliter Cassiodorus Var. Epist. IV. 34. 'Primi dicuntur aurum Æacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse.'

[q] *Æacus*] Ita Reg. 1. 2. At Colb. 1. 2. Paris. et Turnebus, *Cæacus*: male, uti ex Cassiodoro liquet proxime appellato.

[r] *Ad Pangæum*] Totidem verbis Clemens Alex. Strom. lib. I. p. 307. Κάδμος γὰρ ὁ Φοίνιξ . . . μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγκαιον ἐπενόησεν ὄρος.

[s] *Thoas et Eaclis*] Vide Notas et Emend. num. 162.

[t] *Ex melle*] Ita rescripsimus ex

primus apportavit Midacritus.[24] [u] Fabricam ferream [25] [v] invenerunt Cyclopes. Figlinas [w] Corœbus [x] Atheniensis. In iis orbem [y] Anacharsis Scythes: ut alii, Hyperbius [26] [z] Corinthius. Fabricam materiariam [a] Dædalus, et in ea serram,[b] asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam:[27] normam autem,[c] et libellam, et tornum, et

Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *et mellis* edd. vett. et Gronov. Mox, *signat* pro *assignat* Chiffl.—24 'Ita quidem libri omnes Pliniani scripti et editi. Forte tamen emendandum est, *Midas Phrygius*, ut conjiciebat eruditus Harduinus. Teste enim Hygino, Fab. 224. 'Midas rex, Cybeles filius, Phryx, plumbum album et nigrum primus attulit.'' *Brotier.*—25 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *ferrariam* Gronov. et al. ante Harduin.—26 *Hyperbios* Gronov. Mox, Tolet. *Fabricæ materiam;* Vet. Dalec. *Fabricam materiarum.*—27 Franzius, *ichthycollam;* Dalecampii codd. et al. *lithocollam.* Mox, Vet. Dalec. *normam,*

NOTÆ

Mss. ante laudatis, cum editi libri præferant, *et mellis.*

[u] *Midacritus*] Forte, *Midas Phrygius.* Vide Notas et Emend. num. 163.

[v] *Fabricam ferream*] Ita Mss. omnes: non, ut vulgo editi, *ferrariam.*

[w] *Figlinas*] Officinæ hæ sunt, in quibus ex creta, argillave, fit aliquid, a fingendo.

[x] *Corœbus*] Græcis Κόροιβος. Is artem invenit: inventam exercuit Chalcosthenes, et ab ejus officina Athenis loco nomen inditum, Κεραμεικὸς, ut docet Plin. xxxv. 45. Vide Athen. lib. I. p. 28.

[y] *In iis orbem*] Seneca Epist. xxx. p. 398. 'Anacharsis, inquit Posidonius, invenit rotam figuli, cujus circuitu vasa formantur.' Laërtius, in Vita Anacharsidis, pag. 27. εὗρε δὲ καὶ κεραμικὸν τροχὸν, κ. τ. λ. Suidas his astipulatur, p. 257. Strabo vero lib. VII. p. 209. τροχὸν κεραμέως notum fuisse Homero demonstrat, qui Anacharside antiquior fuit.

[z] *Ut alii, Hyperbius*] Fuit hæc Theophrasti sententia, libro antea laudato περὶ εὑρημάτων, ut auctor est Pindari Scholiastes, in Olymp. Od. XIII. pag. 113. Θεόφραστος δὲ, inquit, ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων, Ὑπέρβιον τὸν Κορίνθιον φησὶν εὑρηκέναι τὴν τοῦ κεραμικοῦ τροχοῦ μηχανήν.

[a] *Fabricam materiariam*] Ita Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. &c. At Reg. 2. et Tolet. *Fabricæ materiam.*

[b] *In ea serram*] Isidorus Orig. lib. XIX. 19. et Hyginus fab. 274. serræ inventorem Perdicem faciunt, Dædali ex sorore nepotem: a Dædalo ex invidia præcipitem actum e turri. Hunc vero, non Phœnicem, sed Τάλων vocat Diodorus Sic. lib. IV. pag. 277. inventoremque ait fuisse serræ, rotæ figularis, torni, ac reliquæ materiariæ fabricæ. Ovid. Met. VIII. 244. rem signavit carmine: nomen non annotavit: ex sorore Dædali nepotem tantum fuisse ait: 'Ille etiam medio spinas in pisce notatas Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto Perpetuos dentes, et serræ reperit usum Primus,' &c. Quare suspicari merito quis possit, num pro *Dædalus*, *Talos* legi in Pliniano contextu oporteat.

[c] *Normam autem*] A Pythagora Sa-

clavem Theodorus Samius.[d] Mensuras et pondera Phidon[e] Argivus: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem e silice Pyrodes Cilicis filius: eundem asservare in ferula,[f] Prometheus.

Vehiculum cum quatuor rotis Phryges: Mercaturas[g] Pœni. Culturas vitium[28] et arborum Eumolpus[h] Atheniensis. Vinum aqua[i] misceri Staphylus Sileni filius.[29] Oleum et trapetas[j] Aristæus Atheniensis. Idem mella.

fornicem autem, &c. 'Lege *forcipem*.' Dalec.—28 *Culturam vitium* Chiffl.—29 *Silethi filius* Vet. Dalec.—30 *Briges* Vet. Dalec. *Bytyges* Chiffl. cui su-

NOTÆ

mio esse inventam scribit Vitruvius IX. 2. p. 175. forte pro *Theodoro Samio*.

[d] *Theodorus Samius*] Quem præterea æris ferrique conflandi repertorem fuisse auctor est Pausanias in Lacon. et Arcad. Vide XXXIV. 19. num. 22.

[e] *Phidon*] Φείδων ὁ Ἀργεῖος Straboni lib. VIII. pag. 358. μέτρα ἐξεῦρε καὶ σταθμούς. Idem habent Oxoniensia marmora, p. 157. Pollux, Herodotus, aliique.

[f] *In ferula*] E silice ignem excussum excipere medulla *ferulæ*, νάρθηκος, exsiccata. Ferula quid sit dicemus in opere de herbis, et fruticibus.

[g] *Mercaturas*] Quæ navigatione fierent. Alioqui emere præcise ac vendere Liber Pater initio capitis hujus instituisse dicitur. Dionysius, de Pœnis: Πρῶτοι δ' ἐμπορίης ἁλιδινέος ἐμνήσαντο. *Miscuerunt primi infido commercia Ponto.* Pomponius Sabinus in Æneid. I. 'Phœnices condidere Tyrum in mari, propter merces, primi mortalium negotiatores in marina alea.' Ita fere Schefferus de Militia Nav. I. p. 10. Sed vim, opinor, affert orationi Plinianæ, in qua de terrestribus tantum inventis nunc agitur, publicisque et longinquis per vehicula, de quibus proxime dictum est, mercaturis.

[h] *Eumolpus*] Qui cum Thracibus popularibus suis Atticam obtinuit, Strabone teste lib. VII. pag. 321. Hinc Atheniensis dicitur, cum Thrax ortu fuerit.

[i] *Vinum aqua*] Vini diluendi ac temperandi modum Bacchus edocuit, indeque factum ut homines recti incederent, qui prius curvi ob meri potum: unde et ara Baccho Recto, Ὀρθοῦ Διονύσου, statuta, si Philochoro credimus, apud Athen. l. II. pag. 36. Staphylum scriptorem auctor est idem Athenæus pag. 45. literis mandasse, vini diluendi modum a Melampode primo inventum esse. Theopompum vero scripsisse, Midam Phrygem fontem diluisse vino, cum Silenum ebrium capere vellet. Staphylum Dionysi F. facit Apollodorus de Diis, lib. I. pag. 53. Thesei, Plutarchus in Theseo, pag. 9. In tanta dissensione opinionum, quid certo sequar, non habeo.

[j] *Et trapetas*] Varro de Ling. Lat. lib. IV. pag. 34. 'Trapetes vocantur molæ oleariæ, a terendo, nisi Græ-

Bovem et aratrum Buzyges [30] [k] Atheniensis: ut alii, Triptolemus.[l]

Regiam civitatem [m] Ægyptii, popularem [n] Attici, post Theseum.[o] Tyrannus [31] primus fuit Phalaris [p] Agrigenti. Servitium invenere Lacedæmonii. Judicium capitis [q] in Areopago [32] primum actum est. Prælium Afri [r] contra Ægyptios primi [33] fecere fustibus, quos vocant phalangas.[s] Clypeos [t] invenerunt Prœtus et Acrisius inter se bellantes,

perne ascript. 'vel *Buziges*.'—31 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *popularem Attici. Post Theseum tyrannus, &c.* edd. vett. et Gronov.—32 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *Ariopagum* Gronov. et al.—33 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller.

NOTÆ

cum est, ut molæ a molendo.' Unde Virgil. Georg. II. 519. 'Venit hyems: teritur Sicyonia bacca trapetis.' Astipulatur Plinio Diodorus Bibl. lib. IV. pag. 281. de olei mellisque inventu: Nonnus item Dionys. lib. XIII. pag. 366. Uterque Cyrene in Libya natum Aristæum refert, sed Græcis parentibus, Apolline et Cyrene.

[k] *Buzyges*] Sive is Hercules fuerit, sive Epimenides, a jungendis bubus nomen id illi factum. Suidas, pag. 566. Βουζύγης, ὁ Ἡρακλῆς. Hesychius, pag. 196. Βουζύγης, ἥρως Ἀττικὸς, ὁ πρῶτος βοῦς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας· ἐκαλεῖτο δὲ Ἐπιμενίδης. In Vaticana Proverbiorum Græcorum appendice, Cent. I. Prov. 21. 'Ο Βουζύγης Ἀθήνησιν, οὗ τὸ ἱερὸν ἄροτρον, κ. τ. λ.

Ut alii, Triptolemus] A Cerere matre edoctus. Hygin. fab. 277. 'Ceres boves domare, et alumno suo Triptolemo fruges serere demonstravit.' Verum antiquior Moses de agricultura leges tulit, quas ex sacris paginis collegit Bochartus de Animal. parte 1. II. 32. p. 310. Ex Plinio exscripsit hæc Isidorus XVII. 1.

[m] *Regiam civitatem*] Hoc est, communitatem, cui rex præsit: quam μοναρχίαν Græci appellant.

[n] *Popularem*] Δημοκρατίαν vocant.

[o] *Post Theseum*] Expulso Theseo. Vide Notas et Emend. num. 164.

[p] *Phalaris*] Olymp. LII. cœpit, teste Suida. Temporibus Servii Tullii Romanorum Regis.

[q] *Judicium capitis*] Subscribit Ælianus Var. Hist. III. 38.

[r] *Prælium Afri*] Hygin. fab. 274. 'Afri et Ægyptii primum fustibus dimicaverunt: postea Belus Neptuni F. gladio belligeratus est: unde bellum est dictum.' Nugæ. Cassiodorus Var. Ep. I. 30. pugnam a pugnis, a Belo bellum appellatum esse, non minus leviter credidit.

[s] *Phalangas*] Hesychius: Φαλάγγια, στρογγύλα ξύλα, καὶ σύμμετρα. Scholiastes Apollonii ad Argon. II. 845. Φάλαγξ δὲ, τὸ ἐπιμῆκες καὶ στρογγύλον ξύλον. Latini etiam Palangas dixere. Quid eæ sint, Nonius ex Varrone docet: 'Palangæ dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, vel cum ad littora subducuntur: unde etiam nunc Palangarios dicimus, qui aliquid oneris fustibus transvehunt.'

[t] *Clypeos*] Totidem verbis Apollo-

sive Chalcus Athamantis filius. Loricam Midias Messenius. Galeam, gladium,[u] hastam Lacedæmonii.[v] Ocreas et cristas Cares. Arcum et sagittam Scythen Jovis filium; alii sagittas Persen Persei filium invenisse dicunt: lanceas Ætolos: jaculum cum amento Ætolum Martis[w] filium. Hastas velitares Tyrrhenum:[x] Pilum[y] Penthesileam Amazonem: securim, Pisæum: venabula,[34] et in tormentis scorpionem[z] Cretas: catapultam Syrophœnicas,[35][a] bal-

Bipont. et Franz. *primum* edd. ante Harduinum.—34 Ita ex codd. emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *Hastas velitares Tyrrhenum, pilumque: Penthesileam Amazonem securim. Piseum venabula* Gronov. et edd. vett.—35 Ita codd. Regg. Brot. 1. 2. Ambrosian. Chiffl. Editio princeps, et Rezzon. *Sicilios, Phœnicas* Turneb. *Syros, Phœnicas* edd. ante Brotier.—36 Cod. Dalec.

NOTÆ

dorus de Diis, lib. II. pag. 85. *'Ακρίσιος καὶ Προῖτες .... πολεμοῦντες εὗρον ἀσπίδας πρῶτοι.* Fratres hi fuere; et iidem Argivorum reges. Acrisii filia Danaë, ex qua Perseus.

[u] *Galeam, gladium*] Intellige Laconum hæc propria: galeam Laconicam, gladiumque Laconicum. Nam suam quoque galeam habuere Bœoti, Corinthii, Paphlagones. Gladii vero seu pugionis Laconici brevitatem ostendit Plutarchus in Lycurgo, pag. 51. *ἐγχειρίδια* appellans *μαχαίρας Λακωνικάς.*

[v] *Hastam Laced.*] Peculiarem scilicet: qualis vero ea fuerit, statuere haud ita proclive est. Hinc illud Gregorii Naz. dictum, Epist. 139. ad Themistium: *Σπαρτιάτας ἡ λόγχη γνωρίζει, Spartanos hasta notos facit.*

[w] *Ætolum Martis*] Ætolum Endymionis F. facit Apollod. de Diis, lib. I. pag. 29. a quo Ætoliæ nomen.

[x] *Tyrrhenum*] De eo mox iterum. De hastis velitaribus, sic appellatis, quod ad velites, hoc est, levis armaturæ milites eæ pertinent, Livius lib. XXVI. pag. 280. 'Et septena jacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest.'

[y] *Pilum*] Vide Notas et Emend. num. 165.—'Apud Homerum nulla Penthisilea est. *Penthisileam* scribit Plinius, et inde Græci quidem Πενθεσίλειαν. At in nummo vetere, quem Neapoli extitisse affirmat Occo p. 216. *Pentesilea* scribitur: quin ita poscit sententia latens sub illis literis. In antica parte est, DIVO TRAIANO AVGVSTO. .)(. In ambitu, ACHILLIS: Infra, PENTESILEA. Non ibi 'Achilles armatus interficit Pentesileam,' ut putat Occo; nam quid ista cædes, si vera fuit, ad Trajanum pertinet? Sententia hæc istis literis ingeniose comprehensa est: 'ACHILLI Similis Princeps Equitum Nerva Trajanus, Equestri Signifero Interfecto Liberavit Eduam Augustam.' Non est in hoc nummo Pentesilea picta, sed hostilis exercitus signifer, a Trajano, ut quondam ab Achille Hector ἱππόδαμος, interfectus.' *Ed. sec.*

[z] *Scorpionem*] Vitruvius catapultæ et scorpionis eandem ait esse rationem: catapultis sagittas, ballistis saxa mitti. Cæsar tamen Bell. Civil. II. et catapultis saxa, et ballistis sa-

listam, et fundam.[b] Æneam tubam [c] Pisæum Tyrrhenum. Testudines [d] Artemonem Clazomenium. Equum [e] (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Trojam.[36] Equo vehi Bellerophontem.[f] Frænos et strata equorum Pelethronium.[g] Pugnare ex equo [h] Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. Bigas prima [i] junxit [37] Phrygum natio, quadri-

primum Epeum ad Trojam.—37 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. re-

NOTÆ

gittas missas significat. Scorpionem Marcellinus prolixe describit, lib. XXIII. proxime post initium.

[a] *Syrophœnicas*] Vide Notas et Emend. num. 166.

[b] *Fundam*] Strabo lib. VIII. pag. 357. ab Ætolis repertam scribit.—' Idem pag. 167. Balearium incolas funditores optimos existimatos esse, artemque eam coluisse inprimis, ut fama fuit, ex quo Phœnices has insulas tenuere: *Σφενδονῆται ἄριστοι λέγονται· καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους*, et in eas, uti credere promtum est, artem intulere.' *Ed. sec.*

[c] *Æneam tubam*] Hyginus, fab. 274. ' Tyrrhenus, Herculis F. tubam primus invenit.' Clemens Alex. apud Euseb. Præpar. lib. X. pag. 475. *Τυῤῥηναῖοι δὲ σάλπιγγα ἐπενόησαν.* Ita quoque Athenæus lib. IV. pag. 184. Inde ' tuba Tyrrhenum melos dicitur,' ut notat idem Hyginus.

[d] *Testudines*] Militares intelligit, oppugnandis olim idoneas oppidis, de quibus Lipsium vide.

[e] *Equum*] Inde equi Trojani fabula. Machina ea muralis fuit, quæ postea aries appellata est. De ejus forma vide Vegetium Lipsiumque. Ferramenta, quibus equum ligneum Epeus fabricatus erat, Metapontini ostentabant, ut auctor est Justin. XX. 2. Virgil. Æn. II. ' Et ipse doli fabricator Epeus.'

[f] *Bellerophontem*] Pegasi conscensorem, Glauci F. a Deucalione sextum. Vixit Aode judiciarium munus apud Hebræos exercente.

[g] *Pelethronium*] Regem Lapitharum. Vide Notas et Emend. num. 167.

[h] *Pugnare ex equo*] Non adversus homines in prælio, meo quidem judicio; nam hoc Thessalorum invento vetustius reor; sed contra tauros in venatione, in monte Pelio, unde Centaurorum nomen acceperunt: ut Palæphatus scribit, cap. 3. de Centauris.—' Est nummus argenteus apud Patinum, in Famil. p. 43. n. 1. in quo caput est Romæ Victricis, galea tectum et alatum. Latere sinistro: COTTA : .)(. Victoria in bigis Centaurorum ut vocant, qui dextra strictum ensem sursum attollunt: humero sinistro palmas gerunt. Infra. M. AVRELI. ' Marcus Aurelius.' Inferius, ROMA. Quid Centauri isti significent, valde æstuat Spanhemius cum aliis, ut exponat, T. II. p. 16. et 19. nec expedit. Significat Cotta in gente sua Aurelia victorem extitisse equitatu, sive, cum magister equitum esset, M. Aurelium. Nam qui Centauri vocantur in nummis, ii nihil aliud in iis denotant, nisi equitatum.' *Ed. sec.*

[i] *Bigas prima*] Ita Mss. non *pri-*

gas Erichthonius.[j] Ordinem exercitus, signi dationem, tesseras,[k] vigilias Palamedes invenit Trojano bello. Specularum [38] [l] significationem eodem Sinon. Inducias Lycaon.[39] [m] Fœdera Theseus.[n]

Auguria ex avibus[o] Car: a quo Caria[p] appellata. Adjecit

centt. *primum junxit* Gronov. et vulgg. ante Harduin.—38 Ita codd. Harduini et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Specularem* edd. vett. et Gronov.—39 Ita codd. Harduini, Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Lycanor* Gronov. et al. ante Harduinum.—

NOTÆ

mum. Plinii auctoritati Polydorus adjungit et Probum. 'Bigas primum,' inquit, II. 12. p. 112. 'Phrygum natio junxit, ut Probus et Plinius auctores sunt.' M. Valerium Probum, credo, intelligit, cujus est liber qui 'Instituta Artium' inscribitur: sed nullum ejus rei vestigium in eo opere toto, aliisve. Magna laus alioqui fuit olim equorum Phrygiscorum, seu Phrygiæ: de quibus uberrime Gothofredus in Cod. Theod. lib. VI. tit. 4. de Prætoribus et Quæst. lib. XIX. p. 57.

[j] *Erichthonius*] In Græcia scilicet, ut ait Euseb. in Chron. pag. 79. Habuere enim ante eum Ægyptii, ut ex sacris paginis constat. Ælianus Var. Hist. III. 38. Ἵππους ἔζευξε πρῶτος Ἐριχθόνιος. Virgil. Georg. III. 113. 'Primus Erichthonius currus, et quatuor ausus Jungere equos, rapidisque rotis insistere victor.' Vixit Erichthonius Mosis fere temporibus, aut paulo post: Danao æqualis fuit, cujus ætas incidit in Josue initia.

[k] *Tesseras*] Non ludicras, ut Dalecampius post Hadr. Junium putavit: quanquam et has idem Palamedes invenisse fertur, quas Palamediacos calculos Cassiodorus appellat, Var. Ep. VIII. 31. Sed militares, quas Græci συνθήματα et σύμβολα vocant, sive signa bellica, de quibus Virg. Æneid. VII. 637. 'It bello tessera signum.'

[l] *Specularum*] Ita Mss. omnes, non, ut ante nos editi, *Specularem*.

[m] *Lycaon*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et editi omnes ante Dalecampium, qui *Lycanor* substituere maluit. Lycaonem agnoscit et Polydorus II. 15. p. 123. Sunt autem induciæ, ut idem monet, ex Gellio lib. I. pactum quoddam et cessatio pugnæ, manente tamen bello.

[n] *Fœdera Theseus*] Diodorus lib. V. p. 341. Mercurio assignat: alii aliis. Vide Polydorum loc. cit.

[o] *Auguria ex avibus*] Atqui mox subjungit 'auspicia avium Tiresiam invenisse.' Cave credas quod credidit Pintianus, ab auspiciis auguria non differre: Festo enim si credimus, ab avium garritu est augurium: ab ave specienda auspicium: veteribus, quod nunc 'aspicio' dicimus, olim 'specio' sine præpositione 'ad' dicentibus. Phrygibus hæc auguria Clemens Alex. attribuit Strom. lib. I. p. 306. Caribus divinationem ex astris.

[p] *A quo Caria*] Stephanus p. 357. Καρία, ἡ χώρα. Τὸ ἐθνικὸν, Κὰρ, ὁμωνύμως τῷ οἰκίστῃ.

ex ceteris animalibus Orpheus. Aruspicam [40] [q] Delphus, ignispicia Amphiaraus,[r] auspicia avium Tiresias Thebanus. Interpretationem ostentorum et somniorum [s] Amphictyon. Astrologiam Atlas [t] Libyæ filius: ut alii, Ægyptii, ut alii, Assyrii. Sphæram [41] [u] Milesius Anaximander. Ventorum rationem Æolus Hellenis [v] filius.

Musicam [w] Amphion. Fistulam [x] et monaulum [y] Pan Mercurii: obliquam [z] tibiam Midas in Phrygia: geminas [a]

40 Ita ex codd. Reg. 2. et Pintian. et Ed. pr. edidit Brotier. *Arispicam* Chiffl. *Aruspicium* edd. ante Brotier.—41 *Spiramina* cod. Dalec. et paulo post

NOTÆ

[q] *Aruspicam*] Reg. 2. et codices duo Pintiani, cum Chiffl. legunt *Aruspicam*, haud pœnitenda lectione. Hujus loci sententia est: Primus Delphus ovium ac boum, aliorumque quadrupedum, exta inspiciendo, monstravit aruspicam: Amphiaraus ignispicam, hoc est, genus illud divinationis, quod ex igne sumitur, quam Græci dixere πυρομάντειαν. Tiresias vero, ex avium quoque extis significationem accipiens, promovit aruspicæ terminos, propagavitque. Nam quod avium quoque exta aruspices observarent, indicat Cicero, dum disciplinam eorum refellit de Divin. lib. II. p. 223. 'Non dicam gallinaceum fel, sunt enim qui vel argutissima hæc exta esse dicant,' &c.

[r] *Amphiaraus*] De Amphiarao et Tiresia multa præclare idem Cic. de Divin. lib. I. p. 192.

[s] *Et somniorum*] Divinationem per somnia Telmissensibus in Caria attribuit Tatianus Orat. contra Græcos, p. 160. et Clemens Alex. Strom. lib. I. p. 306.

[t] *Astrologiam Atlas*] Tzetzes in Lycophr. pag. 127. Ἄτλας Μαθηματικὸς ἦν Λίβυς ἀνὴρ, ὃς εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνερχόμενος, πρὸς ἀκριβεστέραν κατασκοπὴν τῶν ἀστέρων, κ. τ. λ. *Atlas Mathematicus fuit, vir Libycus, qui in editissimum montem ascendens, ad accuratiorem siderum contemplationem, &c.*

[u] *Sphæram*] Vide quæ de Anaximandri sphæra diximus in Notis et Emend. ad lib. II. num. 10.

[v] *Æolus Hellenis*] Ita Hyginus, fab. 125.

[w] *Musicam*] Plutarchum consule, de Musica, p. 1129.

[x] *Fistulam*] Hyginus fab. 274. 'Pan fistulæ cantum primus invenit.' Hunc idem Mercurii et Penelopes filium fuisse scribit, fab. 224. p. 46.

[y] *Monaulum*] Μόναυλος *fistula* est, cui unicus et simplex calamus est: cujus inventorem Mercurium ipsum facit Euphorion, apud Athen. lib. IV. p. 184. Ægyptios Pollux lib. IV. p. 190.

[z] *Obliquam*] Φώτιγγα πλαγίαυλον, de qua Athenæus idem, p. 185. Osiridis inventum esse Ægyptii volunt.

[a] *Geminas*] Vide Athenæum loc. cit. pag. 184. Clem. Alex. Strom. lib. I. p. 307. Apollodor. de Diis lib. I. p. 13. et Plutarch. de Musica, p. 1132. Tzetzes Chiliad. I. vs. 353. Μαρσύας Φρὺξ φιλόσοφος εὗρεν αὐλοὺς τὸ πρῶτον.

tibias Marsyas in eadem[42] gente: Lydios modulos[b] Amphion: Dorios Thamyras[c] Thrax: Phrygios Marsyas Phryx: Citharam Amphion: ut alii, Orpheus: ut alii, Linus.[d] Septem chordis[e] additis[43] Terpander. Octavam Simonides addidit: nonam Timotheus.[f] Cithara sine voce cecinit Thamyras[44] primus: cum cantu Amphion: ut alii, Linus. Citharœdica[45] [g] carmina composuit Terpander.

in eodem: *Fistulam Pan: et Monaulon Mercurius.*—42 *Marsias. In eadem* Chiffl. *Marsias* quoque Gronov. et al. ante Harduin.—43 *Septem chordis primum cecinit III. ad IV. primas additis* Chiffl.—44 Idem codex, *Thamyris.*—

NOTÆ

[b] *Lydios modulos*] Quæ singulorum fuerint horumce modulorum notæ ac discrimina, ex Apuleio discimus Florid. lib. I. p. 6. 'Tibicen quidam,' inquit, 'fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, seu tu velles Æolium simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum.'

[c] *Thamyras*] *Θαμύρας* Plutarcho advers. Epicur. pag. 1093. In Chiffl. cod. *Thamyris*, quod perinde est. Suidas, p. 1289. *Θάμυρις, ἢ Θαμύρας Θρᾷξ.* Clem. Alex. loc. cit. *Καὶ τὴν Δώριον (μουσικὴν) Θάμυριν ἐπινοῆσαι τὸν Θρᾷκα.* Vide quæ de eo diximus in Notis et Emend. ad lib. IV. num. 15.

[d] *Ut alii, Linus*] Suidas tom. II. p. 47. *Λῖνος .... τῆς λυρικῆς μούσης πρῶτος λέγεται γενέσθαι ἡγεμὼν, primus fertur Lyricæ Musæ auctor.* Fuisse hunc Orphei fratrem docet Apollodor. de Diis lib. II. p. 103. Vide præterea Diodorum Bibl. lib. III. p. 192. 200. et 201.

[e] *Septem chordis*] Pindarus apud Athen. lib. XIV. pag. 635. auctor est, Terpandrum Lesbium primum omnium barbiton invenisse. Coævus Lycurgo is fuit, circa Olympiadum initia. Vide Notas et Emend. num. 168.

[f] *Nonam Timotheus*] Immo duodecimam, si Pherecrati Comico fides, cujus versus recitat Plutarchus de Musica, pag. 1141. et 1142. Cicero de Legib. lib. II. pag. 338. 'Illa severa Lacedæmon nervos jussit, quod plures quam septem haberet in Timothei fidibus, inde demi.' Idem refert Athen. lib. XIV. pag. 636. Vixit Timotheus Euripidis vatis et Philippi Macedonis ætate, ut auctor est Suidas, tom. II. pag. 218. Milesius idem patria fuit.

[g] *Citharœdica*] Ita Proclus apud Photium, in Bibl. cod. 239. pag. 985. Ea ad numeros modosque illos fortasse pertinent, inquit Pellicerius in Notis Mss. quibus hoc etiam tempore citharœdi modulationes suas peculiaribus quibusdam notis signantes describunt, quo ceteri facilius addiscere possint, ac reddere. De Terpandri poëmatibus agit Plutarchus de Musica, pag. 1137. Adjuvat Pellicerii conjecturam Clemens Alex. lib. I. Strom. pag. 308. *Μέλος δὲ αὖ πρῶτος*, inquit, *περιέθηκε τοῖς ποιήμασι, τοὺς Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος.* *Modos au-*

Cum tibiis canere voce Trœzenius Ardalus[46 h] instituit. Saltationem[i] armatam Curetes docuere, Pyrrhichen Pyrrhus,[j] utramque in Creta.

Versum heroicum[47] Pythio oraculo[k] debemus. De poëmatum origine magna quæstio est. Ante Trojanum bellum probantur fuisse. Prosam[l] orationem condere Pherecydes Syrius instituit, Cyri regis ætate.[48] Historiam Cadmus Milesius. Ludos Gymnicos[m] in Arcadia Lycaon: funebres Acastus[n] Iolco:[49] post eum Theseus[o] in Isthmo.

45 *Cithara edita* Vet. Dalec.—46 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Trœzenius Dardanus* omnes codd. et edd. vett.—47 *Versum heroum* Chiffl. Mox, cod. Dalec. *habemus. De p. o. m. quæstio*, omissa voce *est.*—48 Idem codex, *tempore Cyri regis.*—49 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum

NOTÆ

tem poëmatibus primus adjecit, et Lacedæmoniorum leges numerosis versibus scripsit Terpander Antissæus.

h *Ardalus*] Vide Notas et Emend. num. 169.

i *Saltationem*] Edidit Salmasius in notis ad Spartianum, pag. 51. vetus epigramma antea ἀνέκδοτον, quo palam fit aciem illam in armis saltantium ex viris pariter ac mulieribus componi solitam: et buxeis armis, non ex ferro fuisse instructam. Sed Pyrrhichen ille cum saltatione armata confundit, quod et scriptores aliqui vetusti faciunt: Pollux IV. 14. pag. 196. Hesychius, verbo Πυῤῥιχίζειν, aliique. Plinius aperte distinguit: Pliniique paraphrastes Solinus, cap. 11. pag. 29. Pyrrhichen fuisse equestrem docet. 'Pyrrho repertore,' inquit, 'equestres turmas prima docuit (Creta scilicet) lascivas vertigines implicare.'

j *Pyrrhus*] Πύῤῥιχον Κρῆτα vocat Hesychius, loco proxime appellato, aliique. Lacedæmonium Athen. lib. XIV. pag. 630. At Proclus in Chrestomathia, Diomedes lib. III. a Pyrrho Achillis F. inventam aiunt, aliique apud Hesychium.

k *Pythio oraculo*] Vide quæ de Phemonoë dicemus in Auctorum Syllabo.

Prosam] Apuleius Florid. lib. II. pag. 17. 'Quinetiam Pherecydes, Syro ex insula oriundus, qui primus versuum nexu repudiato conscribere ausus est passis verbis, soluto locutu, libera oratione,' &c. Atqui Plinius idem v. 31. hanc ipsam laudem Cadmo attribuit: cur igitur modo Pherecydi? Illud nimirum est, quod cum antea ingenii doctrinæque monumenta nonnisi carmine proderent, primus Cadmus Milesius, jam Halyattis tempore, historiam, resque gestas prosa conscripserit. At postea Crœsi Cyrique temporibus primus in Philosophicis rebus idem Pherecydes præstitit: quem Laërtius in ejus Vita primum fuisse ait, qui de natura et Diis scripserit. Strabo lib. I. pag. 18. tres istos soluta oratione primos scripsisse ait, Cadmum, Pherecydem, Hecatæum.

m *Gymnicos*] In quibus nudi et peruncti se exercebant.

n *Acastus*] Acastus, Pelei F. Iolco

Hercules Olympiæ [p] athleticam: Pythus pilam [q] lusoriam: Gyges Ludus [r] picturam in Ægypto: in Græcia vero Euchir [50] [s] Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, Polygnotus [t] Atheniensis.

Nave primus [u] in Græciam ex Ægypto Danaus advenit: [51] antea ratibus navigabatur, inventis in mari Rubro inter insulas [v] a rege Erythra. Reperiuntur, qui Mysos et

edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Acastus in Iolco* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, Chiffl. *Picus pilam lusoriam.*—50 Ita codd. Regg. Brott. 1. 2. *Gyges Lydius, &c.* Harduini codd. et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Gyges Lydius picturam Ægypti, et in Græcia Euchiraræ* Gronov. et edd. vett.—51 *Navem primus in Græcia ex Ægypto Danaus adinvenit* cod. Dalec. *Græciam ex Æ. D. advexit* Vet. ejusdem. Mox pro *antea*, quod servant codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *ante* legebatur in vulgg. Pro *ratibus*, Heinsius in Advers. III. 1. p. 400. conj. *cratibus.*—

NOTÆ

profectus, inter Argonautas numeratur ab Hygino, fab. 14. Qui porro his diversis ludorum generibus vicerint, recenset idem, fab. 273.

[o] *Theseus*] Sisyphum malunt, Corinthiaci Isthmi tyrannum, Pindari Scholiastæ, in enarratione argumenti Isthmiorum, pag. 433.

[p] *Olympiæ*] Unde hi ludi Olympici cognominati. Primum eos instituisse Herculem auctores sunt pariter Diodorus lib. IV. Eusebius in Chron. aliique.

[q] *Pythus pilam*] Sphæristicam, sive pilæ ludum, quis primum invenerit, magna est varietas sententiarum: Agallis, sive potius, ut habet Suidas, Anagallis, Corcyræa Grammatica, apud Athen. lib. I. pag. 14. Nausicaæ Homericæ ascribit: Dicæarchus Sicyoniis: Lacedæmoniis Hippasus, uti et reliquas corporis exercitationes.

[r] *Gyges Ludus*] Vide Notas et Emend. num. 170.

[s] *Euchir*] Εὔχειρ Græcis, a dextræ solertia excogitato nomine. Polydorus Virgil. II. 24. pag. 147. cum hunc Plinii locum exscriberet, pro *Euchire* incaute *Pyrrhum* reposuit.

[t] *Polygnotus*] Qui primus plurimum picturæ contulit, ut dicetur XXXV. 35.

[u] *Nave primus*] Quam quidem navim πεντηκόντορον, quasi quinquagintiremem, a Danao de filiarum numero fuisse appellatam, auctor est Apollodorus de Diis lib. II. pag. 79.

[v] *Inter insulas*] Cum enim hæ perangustis essent fretis discretæ, facile ratibus adiri poterant. Quæ porro Plinio ratis appellatur, hanc Strabo lib. XVI. pag. 779. eandem rem narrans, σχεδίαν vocat, hoc est, subitariæ ac tumultuariæ operæ scapham. Sic apud Isidorum Characenum σχεδίαι καλάμιναι sunt scaphæ ex arundine, de quibus dictum est cap. 2. hujus libri. Vulgo, *des esquifs.* Sunt nihilominus et aliæ rates, quas Galli *des radeaux* appellamus: de quibus agetur commodius VIII. 6. Ratem et alio significatu accepit Varro, de Ling. Lat. lib. IV. cum ait, 'Ratis dicta navis longa, propter remos,' &c. Vide Notas et Emend. num. 171.

Trojanos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent adversus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano vitiles [w] corio circumsutæ fiunt: in Nilo [x] ex papyro, et scirpo, et arundine. Longa nave [y] Jasonem primum navigasse, Philostephanus auctor est: Hegesias [52] Paralum: [z] Ctesias Semiramim: [a] Archemacus [53] [b] Ægæonem. Biremem [c] Damastes Erythræos fecisse: triremem [d]

52 *Egesias* Gronov. et al. ante Harduinum.—53 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Ctesias Samyram: Saphanus Semiramin: Archemachus, &c.* Gronov. et edd. ante Harduinum. *Antimachus* Vet. Dalec. *Archeachus* Chiffl.

NOTÆ

[w] *Vitiles*] Hoc est, vimineæ, ex vimine factæ, et corio deinde obductæ. Solini paraphrasis, cap. 22. 'Navigant autem Britanni vimineis alveis, quos circumdant ambitione tergorum bubalorum.' Vitiles dicit a 'viere,' quod apud priscos est suere, vel ligare. Sutiles Plinius appellat, a corio circumsuto, XXIV. 40.

[x] *In Nilo*] Dicemus ea de re XIII. 21.

[y] *Longa nave*] Fuit rei nauticæ ediscendæ in primis studiosus Plinius noster, qui classem cum imperio et laude rexit, ut scribit ipsius ex sorore nepos Plinius alter, in Epist. ad Tacitum, huic operi præfixa. Longam navem hic appellari eam putem quæ Græcis μονήρης dicitur, uno remorum ordine actuariolum, *une Felouque*, quoniam de biremibus, triremibusque, aliisque deinceps ejusdem generis agitur. Sed Jasonis navim, quæ Argonautas expeditione in Colchos suscepta transvexit, fuisse μονήρεα, concoquere haud satis commode possum: quanquam Parali, Semiramidis, et Archimachi naves forte ejusmodi esse potuerunt.

[z] *Paralum*] Phylarchus apud Harpocr. pag. 231. Parali herois meminit, τοῦ Παράλου ἥρωος, qui triremem struxit a se cognominatam. De eo rursum XXXV. 36. n. 20.

[a] *Ctesias Semiramim*] Refert Diodorus Sic. lib. II. pag. 103. Semiramim, cum adversus Indos expeditionem pararet, naves bis mille fieri jussisse, (Suidas τρισχιλίας ναῦς μακρὰς, *longas naves ter mille*) easque διαιρετὰς, hoc est, quæ dissolvi disjungique possent, ac rursum pro arbitrio coagmentari: Gallice, *navires en fagot*. Vide Notas et Emend. n. 172.

[b] *Archemacus*] 'Αρχέμαχος ἐν ταῖς μετωνυμίαις laudatur, cum Xenagora, de quo postea, a Scholiaste Apoll. in Argon. IV. 262. De eo vide plura in Auctorum Indice.

[c] *Biremem*] Non quæ remos, sed quæ remorum ordines, seu versus binos haberet. Vide Furner. Hydrogr. lib. I. 26. pag. 89. Iconem biremis ac triremis veterum Snellius exhibet in præfatione libri quem inscripsit, 'Tiphys Batavus:' unde disces quid navis sit quæ pluribus ordinibus surgere dicitur. Biremi veterum respondet id navium genus quod Galli vocant *une Fregate*.—'Quæ remos unoquoque latere binos haberet. Loquitur enim Plinius de prima, eaque rudiore navium fabricatione, tum de artis progressu.' *Ed. sec.*

[d] *Triremem*] Terno remorum versu

Thucydides Aminoclem Corinthium: quadriremem Aristoteles[e] Carthaginienses: quinqueremem[f] Mnesigiton Salaminios: sex ordinum[g] Xenagoras Syracusios:[54] ab ea ad

Paulo post, Vet. Dalec. *Demasthenes.*—54 Ita emend. Harduinus, eumque secuti recentt. *Quinqueremem instituit Nesichthon Salaminius: sex o. Xenacheras Syracusius* Gronov. et edd. vett. Paulo post in iisdem vett. *Mnesigeton*; Chiffl.

NOTÆ

navigium: *une Galiote.* Aliis *un Brigantin.* Thucydidis locus, quem Plinius respicit, e libro primo est, pag. 10. *Τριήρεις ἐν Κορίνθῳ πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ναυπηγηθῆναι λέγονται. Φαίνεται δὲ καὶ Σαμίοις Ἀμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγὸς ναῦς ποιήσας τέσσαρας. Corinthi primum ex omni Græcia triremes ædificatæ traduntur. Constat etiam Aminoclem Corinthium, navium fabricatorem, quatuor naves Samiis fecisse.*

[e] *Aristoteles*] Et Clemens Alexandr. Strom. lib. I. p. 307. *Καρχηδόνιοι γὰρ πρῶτοι τετρήρη κατεσκεύασαν, κ. τ. λ.*

[f] *Quinqueremem*] Quæ Græcis *πεντήρης*, quinque ordinum navigium, Gallis *une Galere.* Vide Notas et Emend. num. 173. Ubi et de Ptolemæorum cognominibus obiter dicemus.

[g] *Sex ordinum*] Cum sex ordines dixit Plinius, idem id fuit, ac si sex remos ab unoquoque latere diceret, sive quæ sex subsellia vocamus, *six bancs*: quorum unumquodque tres, quatuorve, vel plures haberet remiges. Dici nimirum sexremem, septiremem, octiremem, similiaque portenta compositorum nominum Latinus sermo non patitur: propterea pro sexremi *sex ordines*, hoc est, subsellia ex uno quoque latere sex scripsit. Plures aliquando fuisse in una navi longa ordines remigum, veluti tabulatis distinctos, alios aliis superpositos, futile commentum est. Negant constanter viri rei nauticæ peritissimi, sic construi navem posse: negant, etiamsi fieret, etiamsi vel geminus tantum ordo remigum esset, alter alteri superpositus, navim utroque recte impelli posse; idque multis certissimisque argumentis. Ætate nostra naves longæ, quas Galli vocant, *Galeres*, non excedunt triginta ordines, sive subsellia, *a trente bancs.* Quas vocant *Galeasses*, eæ triginta duos ordines habent: in singulis autem ordinibus, seu subselliis, sex septemve remiges. Quas vero Herodotus VII. 36. 97. 163. et alibi fortassis, *τριηκοντέρους* et *πεντηκοντέρους* vocat, et ad tria millia dicit fuisse, naves eæ longæ sunt, *des Barques*, ad transvehendos milites, equos, et merces. Unde ejusdem generis ibi esse dicuntur *κέρκουροι, καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα.* *Τριηκόντεροι* remos habuere triginta; quindenos scilicet uno quoque latere: *πεντηκόντεροι*, quinquaginta; quinos ac vicenos latere dextro, sinistroque totidem. In nummis antiquis persæpe visuntur ordines remorum duo; alter superior altero; nec unquam tamen plures quam duo. Sic in nummo Hadriani Augusti e Museo nostro et apud P. Chamillart; qui nummus inscribitur, FELICITATI AVG. ordines remorum duo sunt, alter perspicue superior altero; sed remi inferiores fixi, absque ullo remige, immobilesque sunt, navi adhærentes, ad cohibendum sistendumque vel moderandum veri remi impulsum, ne justo longius proce-

decemremem[h] Mnesigiton, Alexandrum Magnum, ferunt instituisse: ad XII. ordines, Philostephanus[55] Ptolemæum Soterem: ad quindecim, Demetrium Antigoni: ad XXX. Ptolemæum Philadelphum: ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est.[56] Onerariam[i] Hippus Tyrius invenit, lembum[j] Cyrenenses, cymbam[k] Phœnices, celetem[57][l] Rhodii, cercuron[m] Cyprii. Siderum[n]

Nesigiton.—55 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *instituisse ad XI. ordines. Phil. &c.* edd. vett. et Gronov.—56 Gronov. et al. ante Harduin. *qui Tryphon cognominatus est ad L.*—57 Ita codd. omnes Harduini, Dalec. et Chiffl. item Turneb. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *celocem* edd. vett. et Gronov. Mox, *cercurum Cyprii* Harduin. 2. 3. Bipont.

NOTÆ

dat: et ut sit absque ullo collisu, remorum simul omnium æqualis et par impetus. Remiges in eo nummo picti sunt omnino sex; unde illius generis navem eam esse intelligas, quod Plinius hoc loco sex ordinum vocat: remi autem sunt duodecim. Sic in columna Trajani, ut est accuratissime depicta a Petro sancti Bartoli p. 23. 24. 25. 59. 60. 61. 64. duos quos diximus, nec plures, aliosve, quam quales exponimus, naves habent remorum ordines, alterum altero superiorem, sed verorum agitabiliumque remorum superiorem, ut manus testantur remigum, quibus tenentur; immobilium fixorumque, sine ullo remige, inferiorem. Similis effigies est longæ navis Venetæ, picta in Concilio Florentino, Romæ edito a D. Justiniani p. 382. Scriptores quoslibet secus sentientes nihil moramur: cum his et Plinius, et Herodotus, et nummi antiqui, et Trajani columna, et peritorum in arte nautica consentiens judicium adversetur. Adde quod ex Plinio prave intellecto, ii, qui post eum scripsere, finxisse ordines remigum alios aliis superpositos possunt videri.' *Ed. sec.*

[h] *Decemremem*] Gallis, *une Galeasse:* quod nomen et majoribus etiam, hoc est, iis quæ plures habent remorum ordines, accommodatur.—' 'Decemremem' dicit, ut prius 'quadriremem' et 'quinqueremem,' quoniam voces essent usu communi receptæ: ita ut simul innuat, sive 'decemremem' diceret, sive 'decem ordinum,' ut proxime 'sex ordinum' dixit, nihil interesse: utrobique scilicet nihil aliud, quam navim tot remorum ex uno quoque latere intelligi oportere. 'Undeciremem Demetrii' laudat idem, XVI. 76.' *Ed. sec.*

[i] *Onerariam*] Græcis, φορτηγὸν. Gallis *Navire de voiture, ou de charge.* Hoc navium genus partim remis olim, partim etiam velis agebatur. Vide Magium Miscell. I. 6. pag. 28.

[j] *Lembum*] Livius l. XXVIII. 'Nullam ipse navem, præterquam duos lembos, qui non plus quam sedecim remis agerentur, haberent.' Galli tot remorum navim vocant *une Galiote.*

[k] *Cymbam*] *Barquette* Gallis est, quatuor remorum ex utroque latere: navium minima, quarum usus in mari ad oblectationem.

[l] *Celetem*] Ita Mss. omnes, non *ce-*

observationem [58] in navigando Phœnices, remum Copæ,[o] latitudinem ejus Platææ: vela Icarus,[p] malum et antennam Dædalus: Hippagum[q] Samii,[59] aut Pericles Atheniensis, tectas longas[r] Thasii: antea ex prora tantum et puppi pugnabatur. Rostra addidit Pisæus Tyrrhenus: anchoram Eupalamus: eandem bidentem Anacharsis:[s] harpagonas et manus[60] [t] Pericles Atheniensis, adminicula

et Franz. *cercuron Corcyræos* Turneb.—58 Gronov. *observatione;* et paulo post in eadem, *latitudinem ejus Plateæ;* Vet. Dalec. *latitudinem navium.*—59 *Hippagum Damias* Tolet. et Salmant.—60 Ita emend. Harduinus, eumque secuti Miller. Bipont. et Franz. *Rostra addidit Piseus: Tyrrheni anchoram: Eupalamus eandem bidentem: Anacharsis harpagonas: et manus, &c.* edd. vett.

NOTÆ

locem: quanquam utrolibet nomine signetur, perinde est. Gellius x. 25. pag. 564. navium appellationes recensens novem et viginti, has affert in primis: 'Longæ, hippagines, cercuri, celoces, vel, ut Græci dicunt, celetes, lembi,' &c. Deductum a celeritudine nomen esse Nonius ait.

[m] *Cercuron*] Κερκοῦρος, a *κέρκος* et οὐρὰ, quæ vox utraque caudam sonat, quod caudata ea esset, et prælonga navis: non a Κερκύρα seu Corcyra insula, ut Suidas existimavit, et post eum Turnebus Advers. XXIX. 18. pag. 1054. Est enim Cercurus navis Asiana prægrandis. Plautus in Sticho, II. 2. 43. 'Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit Ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim Cercurum, quo ego me majorem non vidisse censeo.' Cyprii autem cercuri inventores Asiæ sunt contributi.

[n] *Siderum*] Strabo lib. XVI. pag. 757.

[o] *Remum Copæ*] Bœotiæ oppida duo, *τὰς Κώπας* ab inventione remi, qui Græcis *κώπη* dicitur, Πλαταιὰς ab eorum latitudine, seu palma, quæ *πλάτη* iisdem est, traxisse appellationem, auctor est pariter Strabo lib. IX. pag. 406.

[p] *Vela Icarus*] Hoc inventum Æolo Diodorus, lib. v. pag. 291. Dædalo Pausanias in Bœoticis ascribit.

[q] *Hippagum*] Ita Mss. omnes: sed pro *Samii*, *Damiam* iidem exhibent. 'Hippagines' Festo 'sunt naves, quibus equi vehuntur, quas Græci *ἱππαγώγους* dicunt.' Ἱππηγῶν, *καὶ καταφράκτων*, hippagorum, tectarumque navium, meminit Plutarchus in Pyrrho, pag. 391. Quare Hermolao non assentior, nec Pellicerio in notis Mss. qui hypagum scribi malunt, ut nauticum illud instrumentum sit, non navigii genus.

[r] *Tectus longas*] Naves cum tabulatis, quæ *καταστρώματα* Græcis dicuntur. Hæ *κατάφρακτοι νῆες* Plutarcho, loco cit. aliisque. Cæsar, de Bello Civ. lib. I. pag. 142. 'Massilienses naves longas expediunt, numero XVII. quarum erant undecim tectæ.'

[s] *Bidentem Anacharsis*] Vide Notas et Emend. num. 174.

[t] *Harpagonas et manus*] Græcam vocem Latina emollit, et explicat. Cave enim diversi generis esse hæc

gubernandi Tiphys.[u] Classe princeps depugnavit Minos.[v] Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bovem.[w]

LVIII. (LVII.) Gentium consensus tacitus primus omnium conspiravit, ut Ionum[a] literis uterentur.[1]

(LVIII.) Veteres Græcas[b] fuisse easdem pæne, quæ nunc sunt[2] Latinæ, indicio erit[c] Delphica tabula antiqui

et Gronov. Paulo post, Basil. Lugd. Erasmi, Dalec. Frankf. 1582. Leyd. Lugd. 1606. Elz. Gronov. al. vett. etiam Harduin. 1. et Brotier. mendose, *Typhis*. Gr. est, *Τίφυς*. Vid. Apollon. Argon. I. 105. et Orph. vs. 721. Apud Virgil. Ovid. et Val. Flac. constanter in omnibus codd. *Tiphys*; et sic Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.

CAP. LVIII. 1 Hot. ap. Dalec. *ut literis uterentur*.—2 Chiffl. *quæ nunc sint*.

NOTÆ

instrumenta existimes. Ita locutus Cæsar, loc. cit. 'Manus ferreas atque harpagones paraverant.' Sed apertius multo sane Curtius IV. 9. pag. 116. 'Ferreæ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hostium injicerent,' &c. Describit illas Livius lib. XXX. pag. 355. et Frontinus Strateg. II. 3. pag. 302.

[u] *Tiphys*] Hinc navis illius, qua vecti sunt Argonautæ, gubernaculum ei delatum scribit Apollod. de Diis lib. I. pag. 53.

[v] *Minos*] Ita Thucyd. lib. I. pag. 4. et Diodor. lib. IV. Bibl. pag. 263. aliique.

[w] *Prometheus bovem*] Ad usum, ut quidem reor, profanum. Nam ad sacros usus, si Eusebio credimus in Chron. p. 95. *Κέκροψ πρῶτος βοῦν ἔθυσε, καὶ Ζῆνα προσηγόρευσεν.* Et Hieronymus, p. 75. 'Primus Cecrops bovem immolans Jovem appellavit.'

[a] *Ut Ionum*] Exemplum literarum, quibus Iones olim usi, ex columna quæ in via Appia reperta est, ac postea ad hortos Farnesianos traducta, exhibet Josephus Scaliger, in Animadv. ad Euseb. p. 102. ubi et de earundem literarum origine digressionem facit: cujus hæc summa est: Iones a Phœnicibus literas accepisse, quæ, ut fere fit, usus tractatione et progressu longinqui temporis a primigenia forma desciverint: ita tamen ut earum origo dissimulari non possit: ideo Herodotum dixisse Ionicas veteres literas Phœniciis esse simillimas, earumque se monumenta quædam in Asia vidisse. Falli denique doctissimum virum (Hotomannum intelligit) qui in suis ad Cæsaris Commentarios notis τὸ *Ionum* ex Plinii codice expungendum censeat, neque pulcherrimæ rei vetustam memoriam sit assecutus. Locus Herodoti, quem ille citat, petitur e lib. V. p. 309. n. 59.

[b] *Veteres Græcas*] Tacitus Annal XI. p. 159. 'Et formæ literis Latinis quæ veterrimis Græcorum.'

[c] *Indicio erit*] Simili argumento probat Herod. loco allato, Ionicis literis persimiles fuisse Phœnicias, sive Cadmeas, ex tripode, quam vidisse se ait Thebis Bœotiis, cum hac epigraphe,

æris, quæ est hodie in Palatio, dono principum Minervæ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali, *ΑΔΤΣΙΚΡΑΤΗΣ*[3] [d] *ΑΝΕΘΕΤΟ ΤΗ ΔΙΟΣ ΚΟΡΗ ΤΗΝ ΔΕΚΑΤΗΝ ΔΙΑ ΔΕΞΙΟΝ ΑΙΩΝΑ.*

LIX. (LIX.) Sequens gentium consensus in tonsoribus [e] fuit, sed Romanis tardior. In Italiam [f] ex Sicilia venere post Romam conditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto, adducente P. Ticinio [1] [g] Mena, ut auctor est Varro: antea intonsi [h] fuere. Primus omnium radi quotidie instituit Africanus sequens: [2] [i] Divus Augustus cultris [j] semper usus est.

—3 ‘ Ex superstitibus codicum literis, ita restituend. fuit Delphicæ tabulæ inscriptio. Primam ejus partem acute introspexerat eruditus Turnebus: in fine infelix. Hæc autem ita est: Ἀδυσικράτης ἀνέθετο τῇ Διὸς κόρῃ τὴν δεκάτην διὰ δεξιὸν αἰῶνα. *Adysicrates vovit Jovis filiæ* (Minervæ) *decimam ob felix ævum.* Eruditus Harduinus compendiario, nec ad formam numerumque literarum edidit: Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν. *Nausicrates Tisameni filius Atheniensis posuit.*’ Brotier. Edd. vett. et Gronov. Ναυσικράτης Τισαμένου Ἀθηναῖος κόρᾳ καὶ Ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν. Verba: κόρᾳ καὶ Ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν, non leguntur in Vet. Dalec.

CAP. LIX. 1 *Tinnio Mena* Chiffl. Mox, pro *antea*, quod servant codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ante* legitur in edd. vett. et Gronov.—2 Edd. quædam vett. distinguunt: *Africanus:*

NOTÆ

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν, ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων. *Amphitryon posuit me, Telebois oriundus.*

[d] ΑΔΤΣΙΚΡΑΤΗΣ [Ναυσικράτης] Hoc est, *Nausicrates, Tisameni F. Atheniensis, dedicavit.* Τισάμενος Rex est Mycenarum, apud Euseb. in Chron. pag. 94. ab isto tamen, ut puto, diversus. Vide Notas et Emend. num. 175.

[e] *In tonsoribus*] Barbæ radendæ morem invectum esse Alexandri M. principatu, Chrysippus auctor est libro de honestate et voluptate, apud Athen. lib. XIII. p. 565. cum ævo priore inauditum id foret. Ratio tondendi gemina: vel strictim, hoc est, ad cutem usque: vel paulo longius a cute interposito pectine. Plautus in Capt. II. 2. 16. ‘ Nunc senex est in tonstrina: nunc jam cultros attinet. Sed utrum, strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem, Nescio: verum si frugi est, admutilabit probe.’

[f] *In Italiam*] Hæc ad verbum transcripta ex Varronis libro secundo, de Re Rust. cap. 11. sub finem.

[g] *Ticinio*] Vide Notas et Emend. num. 176.

[h] *Antea intonsi*] Varro loc. cit. ‘ Olim tonsores non fuisse assignificant antiquorum statuæ, quod pleræque habent capillum et barbam magnam.’

[i] *Africanus sequens*] Scipio Æmilianus, cui et Africanus Minor, sive posterior, qui Carthaginem delevit. Quod moris ei fuerit, ante ætatem

LX. (LX.) Tertius consensus fuit in horarum observatione, jam hic rationi[a] accedens. Quando et a quo in Græcia reperta diximus in secundo[1] volumine.[b] Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum et occasus nominantur: post aliquot annos adjectus est et meridies, accenso[c] consulum id pronuntiante, cum a Curia[d] inter Rostra et Græcostasin prospexisset Solem.[2] A columna Mœnia[e] ad carcerem inclinato sidere, supremam[f]

sequens Divus, &c. 'Ita distinguendum: *Africanus sequens: Divus, &c.* nam ante quoque, cap. 45. Africanus minor dicitur a Plinio *sequens.*' Laet.

CAP. LX. 1 Cod. Dalec. *diximus secundo.*—2 Ita vet. lect. quam receperunt Harduin. et recentt. sic et Turneb. continuans ita sequentia: *Solem a columna Menia ad carcerem.* Sic quoque codd. Harduini, Dalec. Chiffl. et Vet. Cod. Dalec. etiam, *prospexisset Solem.* Gronov. et al. ante Harduin. *cum Curia inter R. et G. prospexisset talem Solem. A columna anea ad carcerem.*—

NOTÆ

senectam, semper barbam radere, auctor est Gellius III. 4. p. 221.

[j] *Cultris*] Nempe tonsorio cultro, sive novacula. Dio lib. XLVIII. pag. 577. auctor est anno U. C. 715. L. Marcio Censorino, C. Calvisio Sabino Coss. Octavium Augustum barbam primum radere cœpisse, atque ab eo tempore genas læves servasse: Τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε ξυράμενος ... καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελειοῦτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. Tranquillus tamen, 'omnis lenocinii negligentem fuisse' scribit, 'et in capite comendo tam incuriosum, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam.'

[a] *Jam hic rationi*] Supradicti, inquit, tonsorum Ionicarumque literarum consensus, voluntatis hominum, et arbitrii fuere potius quam rationis. Hic vero qui horarum observatione extitit, ratione magis, quam placito aut libidine ortus videtur.

[b] *In secundo volumine*] Lib. II. 78.

[c] *Accenso*] Pronuntiabat meridiem accensus Consulum, ubi primum præterita Curia, inter Rostra et Græcostasim Solem jam pervenisse videret. Huc pertinet versus ille Comici poëtæ, citatus a Varr. de Ling. Lat. lib. V. p. 62. 'Ubi primum accensus clamarit meridiem.'

[d] *Cum a Curia*] Vide Notas et Emend. num. 177. Ubi quid Curia sit, quid Græcostasis, facile disces.

[e] *A columna Mænia*] Cui Mænius nomen dedit, de quo infra, XXXIV. 11. Vide Notas et Emend. num. 178.

[f] *Supremam*] Gellius XVII. 2. pag. 922. 'In duodecim autem Tabulis verbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito .... Post meridiem præsenti litem addicito. Sol occasus suprema tempestas esto.' Varro de Ling. Lat. lib. V. pag. 44. 'Suprema, summum diei: id a supremo. Hoc tempus duodecim tabulæ

pronuntiabat. Sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis solarium[3] horologium statuisse ante undecim[g] annos,[4] quam cum Pyrrho bellatum est, ad ædem Quirini[h] L. Papirius Cursor, cum eam dedicaret,[5] [i] a patre suo votam, a Fabio Vestale[6] proditur. Sed neque facti horologii rationem vel artificem significat: nec unde translatum sit, aut apud quem scriptum id invenerit. M. Varro[j] primum statutum in publico secundum Rostra in columna tradit, bello Puni-

3 *Princeps solarium* codd. Dalec. et Chiffl.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *duodecim annos* edd. vett. et Gronov.—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *eandem dedicaret* Gronov. et al. edd. ante Harduinum.—6 Ita quoque codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *a Fabio Vestali* Gronov. et edd. vett. Mox, *vel artificis* Chiffl. et paulo post in eodem

NOTÆ

dicunt occasum esse Solis: sed postea lex Plætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quo Prætor in Comitio supremam pronuntiavit populo.' Ubi nos *Plætoria* rescribimus, pro *Prætoria*. Legem enim illam significat, quam M. Plætorius Trib. pl. tulit, refertque Censorinus, cap. ult.

[g] *Ante undecim*] Vide Notas et Emend. num. 179. De solari horologio multa festive et eleganter Cassiodorus Var. Epist. lib. I. 45. et 46.

[h] *Ad ædem Quirini*] Censorinus, cap. 23. 'Solariorum antiquissimum quod fuerit, inventu difficile est. Alii enim apud ædem Quirini primum statutum dicunt: alii in Capitolio: nonnulli ad ædem Dianæ in Aventino.' Fuit templum Quirini in sexta Urbis regione, teste P. Victore.

[i] *Dedicaret*] Eo anno quo Consul fuit, Urbis CCCCLXI. cum anno superiore eam vovisset pater, si Samnites, quos bello tum Dictator petebat, devicisset. Rem narrat prolixe Livius sub finem libri decimi, pag. 187.

[j] *M. Varro*] In aliquo opere quod intercidit.

[k] *Statutum in publico*] In foro. Censorinus loco citato: 'Illud satis constat, nullum in foro solarium prius fuisse, quam id quod M. Valerius ex Sicilia advectum ad Rostra in columna posuit. Quod cum, ad clima Siciliæ descriptum, ad horas Romæ non conveniret, L. Philippus Censor aliud juxta constituit. Deinde aliquanto post L. Cornelius Nasica Censor ex aqua fecit horarium: quod et ipsum, ex consuetudine noscendi a Sole horas, Solarium cœptum vocari.' Verbo 'statutum' usus in re eadem Plautus, in comœdia Bœotia: 'Ut illum Di perdant, primus qui horas reperit, Quique adeo primus statuit hic Solarium,' &c.

co primo, a M. Valerio Messala consule,[1] Catina[7] capta in Sicilia: deportatum inde post XXX. annos, quam de Papiriano horologio traditur, anno Urbis CCCCLXXXXI.[8] [m] nec congruebant ad horas ejus lineæ:[n] paruerunt tamen eis annis undecentum,[9] donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit censor, diligentius ordinatum juxta posuit: idque munus inter censoria opera gratissime acceptum est. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere[10] horæ usque ad proximum lustrum.[o] Tunc Scipio Nasica, collega Lænatis,[11] primus aqua[p] divisit horas æque noctium ac dierum. Idque horologium sub tecto dicavit, anno Urbis DXCV.

codice: *factum* pro *statutum*.—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Cathina* cod. Dalec. *Catana* Gronov. et al.—8 Ita emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. Salmasius tamen prior conj. *CCCCXCI*. Chiffl. *CCCLXXXII*. Cod. Dalec. *trecentesimo quinquagesimo vigesimo septimo*. Gronov. et al. ante Harduinum: *CCCCLXXVII*. Mox cod. Dalec. *ad lineas ejus horæ ac paruerunt*.—9 Cod. et Vet. Dalec. *ei annis undecima*.—10 *Etiamnum tamen numero incerto fuere* emend. in Chiffl.—11 *Lænati* Chiffl. Mox, cod.

NOTÆ

[1] *Messala consule*] Qui Val. Max. Messala dictus est, 'Primus ex familia Valeriorum,' inquit Seneca de Brevit. Vitæ, cap. 13. pag. 734. 'Urbis Messanæ captæ in se translato nomine Messana appellatus est. paulatimque vulgo permutante literas, Messala dictus est.'

[m] *CCCCLXXXXI.*] Vide Notas et Emend. num. 180.

[n] *Ejus lineæ*] In eo horologio descriptæ lineæ ad indicandas horas.—'Ex Marcio Philippo, quem Plinius mox appellat, genus traxit M. Julius Philippus Imperator et conjux ipsius Marcia Otacilia Severa: et hi omnes ab Anco Martio rege Romanorum. Unde in nummis suis uterque Philippus Aug. pater et filius, vidit inscribi, NOBILITAS AVGG. 'Nobilitas Augustorum.' Inde etiam traxit ortum Trajani soror, hoc est, consobrina, Marciana Augusta: et longe postea Marcianus Augustus. Ex nobilitate, hoc est, ex nobilium ordine Philippos fuisse ante Marsicum bellum, docet etiam Plinius IX. 80.' *Ed. sec.*

[o] *Ad proximum lustrum*] Quinquennio post, anno Urbis, ut mox dicitur, DXCV. quo Censores fuere P. Corn. Scipio Nasica, M. Popilius Lænas, lustrumque factum quartum et quinquagesimum.

[p] *Primus aqua*] Per clepsydram stillante, inquit Dalecampius. Verum a clepsydra haud parum differre hæc ὡρολόγια ὑδραυλικὰ, ex Vitruvio intelliges, a quo ea prolixe describuntur, IX. 9.

Tamdiu [q] populo Romano [12] indiscreta lux fuit. Nunc revertemur ad reliqua animalia, primumque terrestria.

Dalec. *et dierum.*—12 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tamdiu populi Romani* Gronov. et edd. vett. Mox codd. Dalec. et Chiffl. *Nunc revertemur.*

NOTÆ

Tamdiu] Vide Censorinum loco citato.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM VII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

1. Cap. i. *Magna sæva mercede contra tanta sua munera*] Ita Reg. 1. 2. Paris. aliique omnes Mss. Tenebras orationi Plinianæ offudere editores, inserta præpostere particula, *Magna et sæva mercede.* Unde Rhenano suspicio, legi oportere, *Magna usu mercede.* Ceterum totus hic de naturæ acerbitate locus acceptus est a Lucretio, sic v. 223. ut cetera alia, divinitus canente: 'Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni Vitai auxilio, cum primum in luminis oras Nixibus ex alvo matris Natura profudit: Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est Cui tantum in vita restet transire malorum. At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque, Nec crepitacula eis opu' sunt,' &c.

2. Ibid. *Itaque feliciter natus jacet*] Colb. 1. 2. *Idque feliciter natus.* Paris. *Atque feliciter natus.* Nos aliquando ex conjectura, *Itaque infeliciter natum*, scribi non incommode posse censebamus. Retineri tamen prior lectio potest, ut sit ironia. Animal istud, inquit, hujuscemodi felicitatis auspiciis in lucem editum, hoc est, homo ipse jacet, &c.

3. Ibid. *Alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia nare*] In libris hactenus editis, *alia vires, alia nare*, legebatur. Sed cum duæ illæ voces, *alia vires*, neque extent in Reg. 1. 2. Paris. aliisque, et alioqui natæ videantur ex inepta repetitione sequentium, et, quod caput est, perquam eæ ibi otiosæ sint; cum terrestria animalia pernicitate, aves volatu præpeti, natatu pisces apposite et abunde satis indicentur; nos eas idcirco expunximus, ac repudiavimus. Expressum id est ex eo Tullii loco Nat. Deor. lib. ii. pag. 99. 'Jam vero alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando,' &c. Latius in editione Elzeviriana, *alia ire, alia nare*, scripsit: perinde ac si non ea vox, *ire*, communis foret et iis quorum pernicitas laudatur, et iis quibus volare, nare, vel denique serpere, natura concessit.

4. Cap. ii. *Ac Sicilia et Italia fuisse gentes hujus monstri, Cyclopas et Læstrygonas*] Ita quidem Colb. 1. 2. et

Paris. At Reg. 1. et 2. Chiffl. his vocibus carent, *et Italia*, quas ego suspicor e margine libri irrepsisse in contextum, vel quod *medio orbe terrarum* Italia indicetur, quam XXXVII. 4. ult. inter ortus occasusque mediam ait esse, vel quod Læstrygon sedes Italia, ut Cyclopum Sicil erit, uti dictum est III. 9.

5. Ibid. *Gesclitos*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique. Turnebus *Gesclithron* legit, quasi γῆς κλεῖθρον, id est, *terræ claustrum:* quasi vero Scythicæ vocis originationem e Græciæ fontibus repeti oporteat, aut omnino fas sit.

6. Ibid. *Mantelibus*] Nihil Cælium Rhodig. moror, qui Antiq. Lect. XVI. 10. pag. 781. mantelia interpretatur pænulæ genus, quo se ut lorica munirent. Certum est loci sententiam esse, (ut ab epulis non discedendum sit,) quemadmodum in iis ossa humanorum capitum præbebant Anthropophagis pocula: sic cum capillo cutem inde resectam, eorundemque pectori appensam, mappas suggessisse tergitorias.

7. Ibid. *Marsorum genus*] Ita Paris. cod. et Chiffl. Gellius XVI. 11. p. 895. 'Gens in Italia Marsorum orta esse fertur a Circæ filio: propterea Marsis hominibus .... vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus, herbarumque succis, faciant medelarum miracula.' Hinc Pliniani libri hactenus editi *Marsorum gentis* præ se ferunt.

8. Ibid. *Iratis præcipue*] Tolet. cod. *irritatis.* Male. Gellius IX. 4. p. 464. 'Traditurque esse homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint.'

9. Ibid. *Eorum malum facilius sentire puberes*] *Pueros*, vel *impuberes*, magis probat Rhenanus. At reclamant codices Mss. ac prodigium significari hoc loco simile veri est diversum a superiore, in quo emori infantes laudantium fascinatione dictum est. Nam Thibios, de quibus Plinius post disserit, non infantibus modo, sed et adultis visu nocere, docet Plutarchus, ut ibi diximus.

10. Ibid. *Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant*] Multo magis probaverim cum eodem Rhenano, *Notabiles esse:* hoc est, nota illa insignes esse, internoscique ab aliis. Nam paulo post de Thibiis quoque, 'Quorum notas,' inquit, &c. Favere videtur emendationi Gellius, cum post adducta paulo ante verba subjungit: 'eosque ipsos mares, fœminasque, qui visu tam nocenti sunt, pupulas in singulis oculis binas habere.'

11. Ibid. *Hirpi*] Ita rescripsimus, ex codd. Reg. 1. 2. et Paris. Solinus, cap. 2. *Quos Hirpos vocant.* Ab Hirpinis Italiæ populis, de quibus III. 16. hæ familiæ longe situ magis dissitæ, quam appellatione dissimiles: hæ enim in Faliscorum agro Etruriæ: illi Samnitium vicini, et Lucanorum.—'Parmensis editio aliæque habent *Hirpiæ.*' Ed. sec.

12. Ibid. *Quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles*] Ita omnes codices Mss. Nec tamen assentior Rhenano ac Pellicerio, qui legi sic jubent: *corpori partes adnascuntur, alioqui mirabiles:* ut sit hæc loci sententia: extraordinaria quoque membra, quæ inutilia plerumque sunt ac supervacanea, legitimis ceteris præstantiora interdum deprehendi, et admirabiliora. Nam ut illud omittam, nullis eam lectionem codicibus defendi posse, Plinio ipsi adversari plane affirmo, qui de legitimis agit, qualis fuit Pyrrhi pollex, in quo exemplum statuitur: de agnatis hoc loco verbum nullum facit.

13. Ibid. *Ut sagittis superjaci nequeant*] Ita reposuimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. et Chiffl. quod et Turnebus, et Salmasius pag. 1015. probant, Solinus item, cap. 52. pag.

31. 'Indorum,' inquit, 'nemora in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transjaci ne sagittis quidem possint.' Antea *superari* legebatur.

14. Ibid. *Monocoli*] Sive *Monocoli* legas, sive Μονοσκελεῖς, perinde est. Sed codices Reg. 1. 2. Paris. et Chiffl. secuti sumus: ac Turnebum in Adversariis, a quo descripsit et Salmasius in Exerc. pag. 1006. et in Hist. Aug. p. 118.

15. Ibid. *Tum quadrupedes, tum recte currentes, humana effigie*] In Salmant. et Paris. cod. item in edit. Parm. *tanquam quadrupedes, tam recte currentes.* Unde Pintianus emendat, approbatque Pellicerius: *quanquam quadrupedes, tamen recte currentes.* Sed videntur ii mihi nimium indulgere conjecturæ suæ. De Satyris inter simiarum genera libro sequente Plinius. His præter effigiem nihil esse humani abunde hic locus declarat, cum 'humana effigie' Satyros esse prodit. Quadrupes fera igitur cum sit Satyrus, interdum pedibus uti posterioribus tantum potest, dum currit: prioribus, quos vice manuum natura ei tribuit, cum reliquo corpore elatis: quo fiat, ut arduus, hominum more, rectusque feratur: quod incessus cursusque genus simiis quoque ipsis videmus esse familiarissimum: interdum etiam pronus idem potest, sicut ceteræ quadrupedes, ingredi.

16. Ibid. *Choromandarum*] Ita codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et editi omnes. At vetus codex Dalec. *Choraneorum*, ex quo forte eruere liceat *Charamnæorum*, si gens est ea sylvestris, cui velocitatem præterea Ctesias attribuit Hist. lib. x. apud Steph. pag. 725. *Χωραμναῖοι, ἔθνος Περσικὸν .... οὕτω δὲ ταχὺς ἐστιν ὁ ἄγριος ἄνθρωπος, καὶ διώκων τὰς ἐλάφους καταλαμβάνειν, ea velocitate est, ut cervas cursu assequatur.*

17. Ibid. *Scyritas*] Ita Mss. omnes, et editiones vetustæ ante Hermolaum, qui recte se reponere credidit *Syrictas*, ex Solini testimonio, quod vir magnus cursim raptimque percurrens, nec vidit ad Astomos pertinere, de quibus postea, et ad gentem, qua de agimus, prave detorsit. Nec sane felicior Salmasius fuit, qui *Syrtas* legit, ἀπὸ τοῦ σύρειν τὼ πόδε. Neque enim Indicæ vocis ulla e Græco fonte petenda derivatio est: et cuivis attente Plinii mentem indaganti, naribus carentes, hoc est ἄῤῥινας sive ἀμύκτηρας, ut Strabo vocat, lib. xv. p. 711. voluisse eum describere hoc loco, constabit: cum et sequentes, quia ore careant, Astomos appellavit.

18. Ibid. *Extrema in parte montium Trispithami, Pygmæique*] In editis, *Spithamæi Pygmæi.* At codices R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique constantissime, *Spithami Pygmæique.* Nos, ultima præcedentis vocis litera m repetita, *III spithami*, hoc est *trispithami* reposuimus. Potuit enim facile a librariis omitti hæc nota *III*, quid hic ea ageret, non sentientibus. At de Trispithamis et Pentaspithamis Strabo non semel meminit, libro inprimis xv. pag. 711. ex eo ipso Megasthene, quem hoc loco Plinius auctorem sequitur. Gellius quoque hunc locum transcribens, *trispithamos* legit: 'Pygmæos,' inquit, 'haud longe ab his nasci: quorum qui longissimi sint, non longiores esse, quam pedes duo et quadrantem:' hoc est, ternas spithamas, seu ternos dodrantes, ut Plinius ait. Denique Plinius ipse trispithamos diserte notat, cum subjicit statim, ut Pintianus animadvertit, ternas eos spithamas habere longitudine.

19. Ibid. *Mandorum nomen iis dedit Clitarchus et Megasthenes*] Ita Mss. plane omnes: neque Pintiano assentior, qui *Pandarum* legi jubet: quanquam de Pandarum gente, qua de egimus vi. 23. eadem prodidit Arrianus Exped. Alex. lib. vii. Potuit enim vel gens eadem, vel huic vici-

na et affinis, a Clitarcho et Megasthene, quos Plinius nunc in partes vocat, Mandorum nomine designari.

20. Ibid. *Oritas*] Mss. omnes, *Soritas*, et paulo post, *Arabis*. Hermolaus *Oritas* emendat, et *Arbis*. Pintianus *Oritas* probat, damnat *Arbis*. Strabo lib. xv. p. 720. in Ariana ait Ἄρβιες habitare, quibus ab Arbi fluvio nomen sit impositum. Arabim Ptolem. vi. 21. et Arrianus lib. vii. appellitant, et Mss. omnes: accolas, Arabitas. Utramque appellationem esse legitimam Stephanus innuit. Nam p. 96. Ἄραβις, ποταμὸς Ἰνδικῆς. Et postea, Ἄρβις ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς, ἔθνος Ἄρβιος, ἢ Ἀρβῖται. De Oritis Ichthyophagis, vi. 25.

21. Ibid. *Syrbotas vocari gentem eam. Nomadum Æthiopum, &c.*] Ab his postremis vocibus novæ periodi ducendum esse initium, ex ipso Plinio didicimus, qui vi. 35. Syrbotas docet a Nomadibus fuisse diversos: Nomadasque eos appellat, qui Cynocephalorum lacte vivant, qui mos est horum Nomadum, qui Menismini appellantur.

22. Ibid. *Astragum*] Ita R. 1. 2. Colb. 1. 4. Chiffl. aliique, et vetustæ editiones omnes ante Gelenium, qui *Astapum*, hoc est, Nilum, obtrusit, quod is Æthiopas medios secare dicatur v. 10. Sed a fide codicum primitivorum temere desciscere, religio est.

23. Cap. iii. *Annis proximis, supremis Divi Augusti*] Cod. R. 1. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. ita legunt: *fetifer potu Nilus amnis. Proxime, supremis Divi Augusti*, hoc est, sub excessum Divi Augusti. Defendi utcumque ea lectio potest, primum ex ipso Plinio, xvi. 86. 'circa suprema Neronis principis,' iterum dicente; tum ex Solino, cap. 1. p. 5. ubi de Augusto: 'Hujus tamen,' inquit, 'suprema quasi lugeret sæculum, penuria insecuta est frugum,' &c. Hæc fames est, de qua Plinius hoc loco agit. —'Libri quidam editi perperam habent: *pestifer potu Nilus. Annis proximis, supremis Divi Augusti.* Neque enim supremos Augusti annos Plinius annos proximos appellaret.' *Ed. sec.*

24. Ibid. *Quinos quater enixa*] Codices ad unum omnes miro consensu, ac vetustæ editiones, *binos* legunt. Quinos tamen, uti posterius editum est, scribi oportere evincimus Aristotelis testimonio Hist. vii. 5. pag. 822. ubi vicenos ait quarto partu editos, unoquoque quinos: μία δέ τις ἐν τέτταρσι τόκοις ἔτεκεν εἴκοσιν· ἀνὰ πέντε γὰρ ἔτεκε, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξετράφη, quæ verba Plinius ad verbum ferme transtulit. Pauli item Jurisc. in Pandect. Justin. lib. v. tit. 4. cum 'mulierem Peloponnesiam' prodidit 'quinquies quaternos enixam esse fœtus,' idque tradidisse 'non leves auctores.' Ubi ejusmodi nobis argumenta suppetunt, tum vero ab omnium exemplarium vetustorum fide desciscere, nulla religio est.

25. Ibid. *Alcippe elephantum*] Idem de Glaucippe ait Tatianus, in Orat. contra Græcos, pag. 182. ἡ Γλαυκίππη ἐκύησεν ἐλέφαντα, κ. τ. λ. idque ærea statua expressum a Nicerato Atheniensi scribit. Cum eandem utrobique signari fœminam verisimile, tum in alterutro contextu nomen illius in mendo cubare. Illud vero esse arbitror, quod Livius lib. xxvii. pag. 303. et Val. Max. i. 6. 5. pag. 40. inter ostenta referunt, puerum cum elephantino capite natum. Videtur ea porro quæ peperit fœmina cum elephanto, ut Semiramis olim cum equo, concubuisse: quemadmodum dicetur viii. 64. Simile prodigium in Hungaria accidisse, ex relatu virorum fide dignissimorum, ait Aldrov. de Monstris, pag. 430. Iconem exhibet, pag. 431.

26. Ibid. *Ex Ægypto*] Hic ille est, quem Phlegon Trallianus de Rebus Mirab. cap. 34. pag. 97. accurate ac diligenter describit: Εὑρέθη ἐν

Σαύνῃ, τῆς Ἀραβίας πόλει, ἱπποκένταυρος, ἐπὶ ὄρους μάλα ὑψηλοῦ.... τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζωὸν, ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Αἴγυπτον, τροφὴ δὲ ἦν αὐτοῦ, κρέα· οὐ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος, τελευτᾷ. Καὶ οὕτως ὁ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ταριχεύσας, ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. Καὶ πρῶτον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη· τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχων· χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τούτων δακτύλους τετριχωμένους....... ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στερεαὶ, κ. τ. λ. Inventum ait in Arabiæ urbe Sauna, vivumque captum a Rege, missum in Ægyptum ad Cæsarem: carnibus solitum vesci: sed aëris mutati impatientia obiisse. Conditum deinde, a Præfecto Ægypti missum in Urbem, primumque in palatio esse monstratum: faciem ei humana truculentiorem: manus ac digitos pilis vestitos, ungulas equi more solidas, jubam subfulvam, &c.

27. Ibid. *Casini puerum factum ex virgine*] Cum hunc Plinii locum Gellius exscriberet, *C. Asinii* videtur legisse: sed sane perperam. Loca enim et oppida Plinius diligenter notat, ubi singula contigere, quæ commemorat. Casini exemplum primum, quod Italiæ oppidum est: alterum Argis, in Græcia: tertium, Smyrnæ, quod Asiæ est: Thysdri denique, quod in Africa, quartum.

28. Ibid. *Ipse in Africa vidi mutatum in marem..... civem Thysdritanum*] Post eam vocem, ex Gellio ipsa Plinii verba referente, desiderantur ista: *Vivebatque cum proderem hæc.* Sed absunt ea ab omnibus etiam codicibus manu exaratis. Spectavit porro hunc Plinii locum Ausonius Epigrammate non ineleganti LXVIII. cui titulum fecit: 'QVÆ SEXVM MVTARINT:' 'Valle Banæ res nota, et vix credenda poëtis: Sed quæ de vera promitur historia. Fœmineam in speciem convertit masculus ales: Pavaque de pavo constitit ante oculos. Cuncti admirantur monstrum: sed mollior agna Astitit in tenerum de grege versa marem. Quid stolidi ad speciem notæ novitatis hebetis? An vos Nasonis carmina non legitis? Cænea convertit proles Saturnia Consus: Ambiguoque fuit corpore Tiresias: Vidit semivirum fons Salmacis hermaphroditum: Vidit nubentem Plinius Androgynum. Nec satis antiquum, quod Campana in Benevento Unus epheborum virgo repente fuit,' &c.

29. Ibid. *Fœminas gigni celerius quam mares*] Legit Pintianus, *fœminas juvenescere.* Pellicerius, in notis Mss. *Fœminas gignere,* hoc est, generationi idoneas citius fieri. Nam Festus: *Pubes, et qui pubem generare potest, incipit esse a XIV. annis: fœmina, a XII. viri potens, seu patiens.* Sed nostra interpretatio Aristotelicæ menti, quam Plinius hoc loco expressit, et codicibus Mss. editisque libris multo est affinior.

30. CAP. IV. *Ad initia decimi*] In Reg. 1. 2. Chiffl. legitur tantum, *ad initia undecimi.* At cod. Paris. et editiones omnes vetustæ cum vulgata conspirant: sed et Arist. ipse, cujus verba Plinius refert, Hist. Anim. VII. 4. pag. 819. Καὶ γὰρ ἑπτάμηνα, καὶ ὀκτάμηνα, καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον· ἔνιαι δ' ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός. Hinc illud Sacrorum Codicum, Sap. VII. 2. 'In ventre matris figuratus sum caro decem mensium tempore.' Undecimum porro mensem, inquit Censorinus cap. 7. pag. 45. Aristoteles solus recipit: ceteri universi improbarunt. Varro tamen etiam probavit Rerum Divin. lib. XIV. teste Gellio III. 16. pag. 253. qui de toto hoc argumento ibi accurate disputat: animadvertitque, 'quamvis Decemviri, in legibus duodecim tabularum, in decem mensibus gigni hominem, non in undecimo scripsissent; Divum Hadrianum decrevisse in undecimo quoque mense

partum edi posse : idque se statuere requisitis veterum Philosophorum et Medicorum sententiis.' Schenckius Observat. lib. IV. quinto, sexto, septimo, octavo, nono, decimo, et undecimo mense natos refert, eosque vitales. Vide et Jac. Fontanum Medicum, parte I. Universæ Artis Med. Physiol. 5. 16.

31. Ibid. *Septimo semper mense genuit*] Ita restituimus secuti codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. aliosque. Eruditi ex ea voce, *semper*, *Sempronium* temere confinxerunt. Varietatem partus in una eademque fœmina auctor proponit : quæ primum quatuor partus continuos, septimo semper mense : mox et alium undecimo, septimo deinde et alterum, postremum denique octavo ediderit.

32. Ibid. *In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor*] Ita Mss. omnes, librique editi : neque hunc locum tamen concoquere potuerunt Pintianus, in Observ. et Pellicerius in notis Mss. Ille inversa interpunctione sic legit, *iniquo mensium numero. Genitis, intra*, *&c.* Iste pro iis reponit, *in universum vero genitis, &c.* atque adeo omnino eas voces induci censet oportere : quippe quas ille ex margine, ubi olim quispiam, ut fit, annotasset, *In quo mensium numero geniti forent vitales*, in ordinem mox irrepsisse credat. Fugit utrumque scilicet, arreptum hoc placitum Plinianum, ut alia pleraque, ab Hippocrate : sententiamque ejus loci esse, patere quidem plurimis morbis fœtus recens editos in lucem, intra quadragesimum ortus sui diem : potissimum vero octimestres. Vide Hippocr. de Septimestri partu, sub finem.

33. Cap. v. *Inguinis levis tumor*] Ita Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. At Reg. 1. 2. et codex Pintiani habent, *inguinis levi tumor :* quos Pellicerius secutus in notis Mss. emendat, *Et inguinis lævi tumor*, hoc est, sinistri : quoniam, sicuti a Plinio dictum est sect. 8. mares in dextris uteri partibus, feminæ in sinistris plerumque gestantur. Unde intelligi perfacile queat, gerenti fœminam lævum inguen, magis quam dexterum, intumescere : quippe quod fœtus ipsius onere magis etiam prægravetur, ac laboret. Ego vero a Mss. fide discedere religioni duco : tum quod illud ipsum repetere, quod plane paulo ante dixit, de fœmellæ prolis motu in læva parte, frigidiusculum videatur, tum quod aliud plane ab ipso nunc significari putem : tumorem scilicet, non ab ipsa fœtus mole profectum, sed a mucis superfluis, quibus in crura, et inguina, et reliquam carnem dilapsis, tota quæ inferne est intumescat. Hæc enim Philosophi verba reddit, ex Hist. Anim. VII. 4. pag. 815. Καὶ πολλαῖς περὶ τὰ σκέλη οἰδήματα, καὶ ἐπάρσεις γίνονται τῆς σαρκός. *Plerisque etiam crura circum intumescunt, et caro protuberascit.*

34. Ibid. *Adeoque incessus*] Sane refert, quomodo incedat gravida : si enim cadat, abortionis periculum est. Non fuit hoc sensu, qui sane obvius unicuique est, contentus Salmasius : qui pag. 30. Exercit. in Solin. ut novum excogitaret, novum excudit in Latina lingua vocabulum, *inesus*, pro *esus :* esum vero deinde pro cibo accepit : de quo, cujusmodi is esse debeat, statim a Plinio animadverteretur, cum salsiorem vetat a prægnantibus adhiberi : sed diversum quiddam nunc a se indicari, quod cavere pariter prægnantes oporteat, haud obscure significat.

35. Ibid. *Tinctoria*] Editi hactenus libri habent, *Tu cujus semper in victoria est mens :* quam lectionem nullum plane exemplar manu exaratum, paulo vetustius, approbat. Reg. 2. *Tu tamen cujus semper victoria est mens.* At Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl.

et quos videre Rhenanus ac Turnebus, ita habent omnino, ut edi curavimus: quanquam id Rhenano non placuit, sed maximo labore, ut ipse ait, successu admodum infelici, ut nos putamus, clausulam hanc sic emendat, *Tu tamen cura pertinaci æstuans.* Nec magis apte Vossius in Melam, pag. 114. *Tu cujus semper cinctoria mens est.* Tinctoriam mentem dixit Plinius, eo plane sensu quo Terentius, 'gladiatorium animum.' Isidori glossæ: *Tinctorium, gladius.*—'Quæ glossæ cum sint per elementorum seriem digestæ atque compositæ, qui *cinctorium* reponunt, confidenter nimium facere nobis videntur.' *Ed. sec.*

36. Ibid. *Senator Prætor*] Ita constanter Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique codd. Pintianus tamen ex suo emendat: *Senator, poto in lactis haustu uno pilo.* Suspicatur Cujacius in vet. cod. scriptum fuisse: *Senator P. R.* hoc est, Senator Populi Romani: quibus in verbis haud levem energiam latere ait Lælius Bisciola Horar. Subcisiv. II. 22. pag. 154. perinde ac si dicat, Tantus vir, et unus ex tam nobili populo Princeps: eo enim miserius est id lethi genus, quo cui illud accidit, nobilior vir fuit.

37. Cap. VI. *In pedes procedere nascentem, contra naturam est*] Ita Colb. 1. 2. Paris. et Solinus ipse, ac vetustæ editiones omnes. At Reg. 1. 2. et Chiffl. *procidere:* fortassis aptius: cadere enim, ac decidere fœtus ex utero olim dicebatur: unde Statius, 'cadentem Excepi gremio.' Lucanus IX. 899. 'In terram parvus cum decidit infans.'

38. Ibid. *Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri*] Ita codices Mss. omnes, et editi. Forte rectius tamen: *Ritus naturæ capite hominem gigni: mos est, pedibus efferri.* Mos enim, qui hominum et arbitrii, non naturæ, esse videtur, ad elatos tunc, non ad nascentes, aptissime pertinebit. Hunc porro situm eleganter Persius describit Sat. III. 'Tandemque beatulus alto Compositus lecto, crassisque lutatus amomis, In portam rigidos calces extendit.' Mos erat veterum, ut mortuus facie pedibusque esset ad januam versis.

39. Cap. VII. *Primusque Cæsarum a cæso matris utero dictus*] Ita omnes plane codices. Male porro Solinus hoc loco, et juniores quidam, *Primusque Cæsar* legerunt: unde priorem Scipionem Africanum primum Romanorum dictum esse Cæsarem tradiderunt. Id quod Salmasius, post Hermolaum, merito reprehendit, quanquam eodem quo vir ille sumptus, sed falso illo quidem ac plane nullo, argumento usus. 'Ante bellum Samniticum,' inquit Salmas. in Exerc. ad Solin. pag. 32. et Hermolaus in Castig. Plin. 'Claudius quidam Cæsar extitit.' Quis ille fuerit, planum facere nititur Hermolaus ex inscriptione vetere, CAES. AP. CLAVDIVS. Sed hujus vitium ex Tabulis Capitolinis restituere pronum fuit: ibi enim recte scribitur, CENS. AP. CLAVDIVS.

40. Ibid. *Et Manilius*] Ita Mss. omnes editionesque vetustæ ante Hermolaum, qui *Manlium* scribendum pronuntiat, ex omnibus historicis. Qui vero illi sint, fateor me nescire: æque atque quem Manlium ipse intelligat. Manium Manilium interim certus sum hoc loco significari, qui cum M. Censorino Consul notatur in Fastis, anno primo belli Punici tertii, U. C. 605. quo auctore ac duce populus Romanus, ut ait Florus II. 15. pag. 83. aggressus tertium cum Africa bellum, quo tandem Carthago finita est.

41. Cap. IX. *Utrumque perfertur*] Ita Reg. cod. 2. Chiffl. cod. Tolet. et Colbert. 1. 2. pariter *utrumque.* Reg. 1. et Paris. *Utrumque perfectus.* Editi vulgo, *uterque profertur.* Rectius *utrumque*, ut ad puerperium referatur: et *perfertur*, uti explicuimus. Adju-

vant hanc lectionem codices, in quibus legitur *perfectus*. Sic infra Plinius cap. 11. 'Quædam non perferunt.' Neque tamen omnino displicet *profertur*, hoc est, editur in lucem. Verbis enim Philosophus usus est, quæ utrique voci respondeant: *ἐὰν δὲ ἐγγὺς ἡ σύλληψις ἐγένετο, τὸ ἐπικυηθὲν ἐξήνεγκαν, καὶ τίκτουσιν*, uterque fœtus gestatur, sive perfertur, et gignitur, seu profertur in lucem.

42. Cap. x. *Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Lugd. et Chiffl. Est apud Aristotelem simile quiddam Hist. vii. 9. pag. 830. *Ἤδη δὲ ἀπέδωκε τῶν τοιούτων τι καὶ διὰ τριῶν· οἷον ἔχοντός τινος στίγμα ἐν τῷ βραχίονι, ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο, ὁ δὲ υἱϊδοῦς ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συγκεχυμένον μέλαν. Jam vero tale quiddam repræsentatum est etiam tertia prole. Cum enim haberet quidam in brachio punctum seu notam, ejus filius non habuit: sed nepos eodem in loco atrum confusum.* Hæc ille: quæ si reddere hoc loco Plinius voluit, minime obscurum est, *Dacorum* vocem nihil huc pertinere. Budæus *decorum*, vel *dedecorum*, conatus est olim reponere: *aliquorum*, Barbarus: Pintianus, *avorum*. Pellicerius in notis Mss. permutatis ita syllabis, ut quæ in ea voce, *dacorum*, prior est, rejiciatur in posteriorem locum, *corundam*, pro *quorundam*, agnoscit: atque item *tertio*, non *quarto* partu, et *reddita* quoque magis quam *redditur*. *Nota* porro *originis* nunc ea est, quæ a patribus, avo, majoribusve accepta sit. Solinus cap. 1. pag. 8. 'Parvuli modo nævos, modo qualescumque originis suæ notas ferunt, ut in Lepidis.' Salmasius pag. 39. sic emendat, *Dacorum uriginis nota:* etsi Solinus *originis* legerit, idque ipsa orationis series postulare videatur. Uriginis notam vocat, quam Daci sibi inurunt: quod ut ait Plinius xxii. 2. 'Mares etiam apud Dacos et Sarmatas corpora sua inscribunt.'

43. Ibid. *Similitudinum quidem in mente reputatio est: et in qua credantur multa fortuita pollere*] Scribit Pellicerius in notis Mss. repugnantibus licet omnibus exemplaribus, *Similitudinum quidem immensa reputatio est;* scilicet, late patet similitudinum consideratio: quippe in qua multa fortuita, quæ plurimum in his posse existimentur, attendere oporteat. Quare libentius quoque agnoscit, *ut in quo*, id est, in qua re, quam, *in qua*, similitudinum scilicet reputatione.

44. Ibid. *Scipioni, Serapionis: is erat suarii negotiatoris vile mancipium*] Accurata interpunctione sua huic loco sententia uti constaret, effecimus.—'*Et Scip.*] Hunc locum sic emendarant eruditi: *Cognomen imposuit, jam Strabonis a specie oculorum habenti, vitium imitata, et in servo: Scipioni Serapionis; is erat suarii negotiatoris vile mancipium, &c.* Cum vero ex hoc loco expedire se Salmasius vix posset, sic locum immutavit p. 40. Exercitt. in Solin. *Scipioni Serapioni inerat suarii negotiatoris vile mancipium, &c.* At Rom. editio a. 1470. et Parmens. a. 1470. locum hunc sic exhibent: *Qualis causa, patri quoque ejus Mænogenis coci sui cognomen imposuit Strabonis a specie oculorum nomen habentis vitium imitata. Et Scipioni in servo Serapione, Victimarii negotiatoris vili mancipio. Ejusdem familiæ Scipioni post Cneum cognomen Salunto mimus dedit.* Lectionem hanc veterem recentiorum emendationi prætulimus, quoniam illa Valerium Max. suffragatorem habet.' *Ed. sec.*

45. Ibid. *Ejusdem familiæ Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit*] In Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. *Salvitto*, vel, *Salvitio* legas. 'Salutionem' Suetonius appellat in Julio, cap. 59. Σαλάττωνα Dio lib. xlii. Quid si illud opprobrii cognomen Salacio fuerit, a salace, hoc est, libidinoso: ut a sene fit Senecio? Verum obstat, ne quid immutem, Plutarchus in

Cæsare, pag. 732. *Σκιπίων ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων.* Hæc auctorum Græcorum testimonia Gronovius si vidisset, non fixisset crucem ipse sibi, ut tandem portentosum nescio quod *Salpittonis* vocabulum, ab hoc certe loco alienum, obtruderet.

46. Ibid. *Sicut Spinther secundarum, tertiarumque Pamphilus*] In Edit. Parm. *secundarius, retiariusque*: inepte. Val. Max. quem Plinius laudat in Auctorum hujus libri nomenclatura, et a quo hæc accepta sunt, IX. 14. 4. pag. 460. 'Generosissimum Consulatus collegium Lentuli et Metelli fuit: qui ambo in scena, propter similitudinem histrionum, propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, nisi Nepotis a majoribus accepisset, Pamphili tertiarum, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.' Retiarii certe nomen ad gladiatores pertinet, non ad histriones, de quibus hic sermo.

47. Ibid. *Cassio Severo celebri oratori, armentarii Mirmillonis objecta similitudo est*] Salmasius in Solinum, p. 39. ait Armentarium fuisse nomen proprium illius mirmillonis, id est, gladiatoris. Ego vero non magis armentarium proprium esse nomen agnosco, quam suarium, de quo proxime ante dictum est: altera voce designari hominem censeo, cujus in armentis, altera, cujus in suibus, tota opera industriaque versatur. Fuisse certe id aliquando nomen, nescio: cognomen, scio. Sex. Aurelius Victor, de Galerio Armentario: 'Ortus est,' inquit, 'parentibus agrariis, pastor armentorum: unde ei cognomen Armentarius fuit.'

48. Ibid. *Toranius mango, Antonio jam Triumviro*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Paris. et Chiffl. cod. astipulante Pintiano: cum antea legeretur, *Toranius M. Antonio*, hoc est, *Marco Antonio.* Plinius ipse paulo post: 'Respondit versutus ingenii mango,' &c.

49. Cap. XI. *Neptis suæ nepotem... M. Silanum*] M. Silani stemma ex Julia sic deducimus: in quo explicando Pintianus valde infelix fuit:

Julia Augusti F. nupsit M. Agrippæ.

|

Julia Agrippæ filia, ex Julia Augusti. Nupsit L. Æmilio Paulo. Sueton. in Aug. cap. 64.

|

Æmilia Lepida, proneptis Augusti. Sueton. in Claud. cap. 26. Nupsit Ap. Junio Silano, Hispaniæ Proconsuli, quem Suetonius Claudii consocerum vocat: quod alter ejus filius, L. Silanus, Octaviam Claudii filiam duxerat. A Claudio is occisus est. Ejus liberi duo,

M. Silanus, Juliæ neptis Augusti nepos.	L. Silanus Claudii gener.

—'*Neptis suæ nepotem ... M. Silanum*] In libris hactenus editis prave *M. Syllanum* legebatur.' *Ed. sec.*

50. Ibid. *Sex liberos*] Dalecampius *quatuor liberos, IV.* non *VI.* permutatis numeris, scribendum monet, ex cap. 45. libri hujus. Verum præter quatuor filios, Prætorem unum, et tres Consulares, quibus, ut ibi dicitur, est illatus rogo, generos habuit duos Consulares, quorum Plutarchus

meminit de Fort. Rom. p. 318. immo et Plinius ipse hoc loco. Quare filias duas in liberorum numero censet, ut sex numerentur: alteram Servilii Isaurici matrem, Scipionis alteram: Cæciliam utramque appellatam.

51. Ibid. *Prolata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse*] Chiffletiani codicis lectionem ceteris antetulimus. In Reg. 1. et 2. *prælata*. In Paris. *prælata*, ut vulgo editi libri habent. Parm. editio, *præalta*. Pellicerii conjectura lector hoc loco fraudandus non est, qui Plinii textum sic emendat: *Prælata pompa tum omnibus, in Capitolio immolasse;* idque sic interpretatur: pompam illam tot liberorum, nepotum, neptium, pronepotumque, in Capitolium simul ascendentium, quibuslibet aliis pompis, tunc habitam insigniorem: raræ id enim felicitatis exemplum.

52. Cap. xii. *Liciniani*] Operæ pretium fuerit Catonum stemma breviter oculis hoc loco subjicere, quatenus id instituti nostri ratio postulat.

M. Porcius Cato censorius, vulgo Cato Major.

Ex Licinia,	Ex Salonia,
M. Porcius Cato Licinianus.	M. Porcius Cato Salonianus.
M. Cato, Orator et Consul, de quo Plutarch. pag. 352.	M. Porcius Cato. Uxor Livia, Drusi F.
M. Cato. Post Præturam in Gallia Narbonensi decessit.	M. Cato Uticensis.

53. Ibid. *Genitum post LXII. annum*] Numerum hunc corruptum autumo: passim enim generat hujuscemodi ætas: ideoque *LXXII.* libentius agnoverim, cum Pellicerio: uti mox *LXXV.* non *LXXXV.* ex Reg. 1. 2. Paris. et Chiffl. rescripsimus. Est in exemplis apud Schenkium Observ. Medic. lib. iv. pag. 616. mulier altera, quæ anno ætatis lxvii. legitimum partum ediderit: altera, quæ septuagesimo ex vehementiore concitatu rhedæ abortum fecerit.

54. Cap. xiii. *Et ut partus, alias letalis, alias senescens*] Scribendum suspicatur Pellicerius, *ut et partus:* quod partu, hoc est, conceptu, sisti menses, norunt omnes. Sed refragantur Mss. omnes: ipsaque loci sententia, quæ hujusmodi est: edi molam eam aliquando partus instar, seu fœtus, mortisque inde discrimen haud leve impendere mulieri: aliquando non edi, sed sine pernicie una cum muliere senescere.

55. Ibid. *Æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorque dirus*] Parm. editio, *corrumpit*. Minus recte. Solinus cap. 1. pag. 6. 'Ferrum rubigo corripiet: nigrescent æra.' Paulo post, ubi libri hactenus editi habent, *odorque dirus aëra*, postremam hanc vocem expunximus, quam non agnoscunt probati codices Reg. 1. 2. Tolet. aliique.

56. Ibid. *Ad omnem contactum adhærens, præterquam filo, quod tale virus infecerit*] A Mss. non discedo latum unguem: etsi Salmasius, pag. 27. Exercit. in Solin. legi vult, *præterquam fili*, vel, *filorum quæ*. Rem Solinus explicat cap. 1. pag. 6. 'Bitumen in Judæa,' inquit, 'Asphaltites lacus gignit, adeo lentum mollitie glutinosa, ut a se nequeat separari . . . scindique non potest: quoniam in quantum ducatur, extenditur: sed ubi admota fuerunt cruore illo polluta fila, sponte dispergitur,' &c. Lotio tamen aspersum scindi quoque solere auctor est Josephus Belli Jud. lib. iv.

57. Ibid. *Abjicique gestatas fruges,*

nec postea repeti] Editi hactenus, *gustatas fruges*. At Reg. 1. et Paris. cum edit. vetustis, *abjicique gestatas fruges*. Quam lectionem defendimus cum Pellicerio adversus Hermolaum; nam ad res gestatas proprie pertinet abjici. Sententia est, Formicam, cum primum olfecerit, abjicere statim quas gerebat fruges, nec postea repetere. Quo sensu tolerabilis quoque lectio est Regii 2. et Chiffl. cod. *vastatas fruges*, hoc est, quas formicæ diripuerunt.

58. Ibid. *Idem lac fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur*] Hoc vero esse falsissimum experientia ipsa docet, et Galenus de Sanit. Tuend. I. 9. pag. 54. tom. VI. Ἀφροδισίων τε παντάπασιν ἀπέχεσθαι κελεύω τὰς θηλαζούσας παιδία γυναῖκας· αἵ τε γὰρ ἐπιμήνιοι καθάρσεις ἐρεθίζονται μιγνυμέναις ἀνδράσι, καὶ οὐκ εὐῶδες ἔτι μένει τὸ γάλα, κ. τ. λ. *A Venere omnino abstinere jubeo omnes mulieres, quæ pueros lactant: nam et menses consuetudine viri excitantur, et lac odoris gratiam in deterius mutat, &c.* Quam rem ita se habere subodoratus auctor, caute admodum contrariæ sententiæ Nigidium appellat vadem.

59. Cap. XV. *Multoque primum in aliquibus deficiunt*] Ita Mss. omnes. Sed probabilior lectio forte cuipiam videri possit, *multique primum*: ut sit ea hujus loci sententia, multos in aliquibus dentes non usu atteri, sed priusquam atterantur deficere. Vel, *Multi quamprimum in aliquibus deficiunt*, quod Pellicerius quoque non improbat.

60. Ibid. *Serieque structuræ, atque magnitudine mutilantes, mollientesve, aut hebetantes verba: et cum defuere, explanationem omnem adimentes*] Ita correximus, ex Reg. 1. 2. et Paris. cod. cum in editis hactenus libris perperam legeretur, *seriemque*, perinde quasi hæc vox ad verborum, non ad dentium potius ordinem referri oporteret. Et mox, ex iisdem Mss. *mollientes* rescripsimus, pro *molientes*: Item, *et cum defuere*, pro *defluxere*, tum ex ante laudatis, tum ex Chiffl. et Colb. 1. 2.

61. Cap. XVI. *In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram futuræ certum est*] Ita conspirante consensu omnes codices Mss. Pintianus tamen ex Aristotele mutat, *in quimatu*. Nos scripturam, quæ vulgo est recepta, defendimus, ex Basilio, vel Nysseno, aut quisquis demum est auctor Homiliæ x. in Hexaëm. pag. 38. ex recensione Andr. Schotti. 'Trimusne,' inquit, 'hic pusio est? Ex eo pater futuræ proceritatis admetitur mensuram. Novit plane duplam illi justæ staturæ proceritatem deesse. Quantus enim triennis deprehenditur puerulus, bis tanto est evasurus procerior, compos factus plenitudinis augmenti, aut certe denuo tantus.' Ex Reg. porro cod. 1. 2. Chiffl. et Paris. *futuræ* rescripsimus, pro *statuere*, vel, ut alii legebant, *staturæ*.

62. Ibid. *In Creta terræ motu rupto monte inventum est corpus stans XLVI. cubitorum, quod alii Orionis, alii Oti fuisse arbitrantur*] Tota hæc sententia de Orionis, sive Osii corpore abest a codicibus Reg. 1. et 2. At extat integra, in Colb. 1. 2. et Paris. in quibus *Osii* pro *Oti* legitur. Addit Solinus, cap. 1. pag. 9. L. Flaccum Legatum, Metellum quoque ipsum, quod auditu refutaverant, oculis potitos miraculo: Gigantis nomen non appellat: cubitum trium ac tricenum fuisse ait. Simile est quod Phlegon refert, de Mirab. in Cimmerio Bosporo terræ motu rupto colle, rejecta ossa, quæ corporis magnitudinem fuisse cubitorum XL. testarentur.

63. Ibid. *In conditorio Sallustianorum asservabantur hortorum*] Pellicerio assentior, qui *asservantur* magis probat, ex Solino, scribente cap. 1. pag. 9. 'Quorum reliquiæ adhuc in conditorio Sallustianorum videntur.' At-

que horum ipsorum verborum admonitu, spuria forte etiam habenda est vox illa *hortorum*: eritque Sallustianorum conditorium, locus in quo libertorum Sallustiæ gentis, vel adoptatorum ex ea gente in aliam, cineres condebantur.—'Ulpian. Dig. l. xxx. tit. 1. de leg. 39. 'Si vero Sallustianos hortos, qui sunt Augusti,'' &c. *Ed. sec.*

64. Ibid. *Conopas*] Ita Mss. omnes. Tamen Hermolaus legi putat posse *Scopas:* ob illud Athenæi, 'Ανθρωπάρια μικρὰ καὶ τοὺς σκοπαίους, ὥς φησιν ὁ Τίμων, τοὺς καλουμένους παρά τισι στίλπωνας.

65. Cap. xvii. *Ipsi non pridem vidimus .... in filio Cornelii Taciti*] Cum Trajani principatu, post excessum Divi Nervæ, historias suas exorsum se ipse Tacitus profiteatur, hoc est, annis circiter post Plinii obitum quinque et viginti, atque etiam tum idem de Trajano dicere, senectuti reservet; juvenem fuisse necesse est, cum Plinius hæc scriberet: atque adeo non pridem ab auctore visum esse ejusdem filium: falsoque scriptum in libris ad hunc diem editis,' *Nos pridem vidimus.* Et vero *non pridem* habent R. 1. 2. Paris. Chiffl. &c.

66. Ibid. *Nec id unquam in fœminis. Mares præstare pondere, &c.*] Referenda hæc esse ad priorem illam orationis partem, quæ ait quibusdam esse vires æquas utraque manu, non ad posteriorem, quæ præcipuas læva quibusdam adjudicat, ipsa evincit experientia rerum. Læva enim magis, quam dextra, pollere quasdam fœminas, passim deprehenditur. Ambidextras autem esse negavit ante Plinium Hippocrates, Aphorismo isto, Γυνὴ ἀμφιδέξιος οὐ γίνεται: cujus rationem investigat Galenus, Comment. 7. Aphorism. 43. pag. 315. tomo ix. Nec me fugit Platonem de Legibus lib. vii. pag. 795. scripsisse mulieres fieri quoque ambidextras, idque deprehendi passim, sed usu id comparatum ex exercitio, non a natura datum. Neque Sabellicum audio, qui emendat: *nec id unquam vi:* Neque Pellicerium, qui in hunc modum: *Nec id dubium. Fœminis mares, &c.* Reclamant enim omnia ad unum exemplaria, tum edita, tum manu exarata.

67. Cap. xviii. *Sed hæc parva naturæ insignia*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. probatque Salmasius, pag. 34. Magna quædam scilicet naturæ insignia narravit adhuc auctor, ut nunquam risisse, nunquam vultum mutasse: hæc modo parva, nunquam spuisse, nunquam ructasse. Ad hunc diem in editis legebatur, *sed hæc pravæ naturæ, &c.*

68. Cap. xix. *Corpore vesco, sed eximiis viribus, &c.*] Hoc capitis hujus sectionisque exordium superioribus annectendum esse ex Solino monet Pellicerius: intelligendumque, quibus natura concreta sint ossa, cujusmodi raro admodum inveniuntur, eosdem corneos appellari, corpus quidem vescum habentes, sed et eximias vires. Verum ex Solini verbis attente perpensis contrarium plane efficitur: pertinere ea scilicet ad Tritannum, qui licet vescum corpus haberet, viribus tamen polleret eximiis, quod nervis constaret oppido firmis densisque. 'Maximam virium substantiam,' inquit, cap. 1. pag. 7. 'nervos facere certissimum est: quantoque fuerint densiores, tanto propensius augescere firmitatem. Varro in relatione prodigiosæ fortitudinis annotavit Tritannum gladiatorem natura Samnitem fuisse, qui et rectis et transversis nervis,' &c.

69. Ibid. *Samnitium armatura celebrem*] Solinus loc. proxime citato, Tritannum hunc gladiatorem natura Samnitem fuisse scribens, natale illius solum perperam Samnium credidisse videtur. Samnitium gladiatorum, ut diximus, meminit Horatius carmine illo, ii. Epist. ii. 98. 'Lento Samnites ad lumina prima duello.'

Dicti autem a splendidissima Samnitium, cum quibus tot olim bella gessere Romani, armatura. De ea copiose Livius lib. IX.

70. Ibid. *Inermi dextra uno digito superatum, et postremo correptum in castra translatum*] Legendum Pintianus admonet ordine inverso: *Inermi dextra superatum, et uno digito postremo correptum in castra, &c.* idque etiam Pellicerius approbat, ex Solino, cujus hæc paraphrasis, cap. 1. pag. 8. 'Ejus filium, militem Cn. Pompeii, pari modo natum, ita sprevisse hostem provocantem, ut et inermi eum dextra superaret, et captum digito uno in castra imperatoris sui reportaret.' Favemus et nos ei conjecturæ.

71. Ibid. *A. Junius*] In omnibus Mss. *At Vinnius Valens.* Sane mendose: est enim Valens Juniæ gentis cognomen, non Viniæ. Gruteri inscriptio, pag. 549. Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA. VALENS.—'*At Vinius*] Sic in omnibus Mss. *At Vinnius Valens.* Libri omnes editi nihilominus habent, *A. Junius Valens*, satis audaci emendatione: tametsi hæc apud Gruterum legitur inscriptio,' &c. *Ed. sec.*

72. Ibid. *Ideo M. Varro .... Mulum suum tollebat Fusius: Salvius duo centenaria, &c.*] Locum hunc interpunctionis vitio laborantem sanavimus: cum prius scriberetur: *Mulum suum tollebat. Fusius Salvius, &c.* perinde quasi nomen ejus, qui mulum suum tolleret, librariorum vitio, desideraretur: ac non essent duarum familiarum diversa hæc nomina, Fusius, Salviusque, Fusiæ, Salviæque gentis.

73. Ibid. *C. Milonem athletam, &c.*] Ita plane Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. vet. Dalec. editique ante Gelenium, qui *Crotoniatam* scripsit, ex Solino, credo, qui et Crotoniensem vocat, cap. 1. pag. 8. et 'Tarquinii Prisci temporibus emicuisse' ait.

74. CAP. XX. *MCXL. stadia*] Miror placuisse Barbaro Solini lectionem, *MCCXL.* refragantibus omnibus Mss. et vetustis editionibus, Parmensi, &c. quibus certe libri nostri consentiunt, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Cum præsertim majus aliquod spatium paulo post pollicitus auctor, mille tantum et ducenta stadia præstet.

75. CAP. XXI. *Idem fuisse qui pervideret CXXXV. M. passuum*] Cic. Acad. Quæst. lib. IV. pag. 61. ubi hoc ipsum refert: 'Mille et octingenta stadia,' inquit, 'quod abesset, videbat.' Ea sunt passuum CCXXV. millia. Verum ex Plinio Cicero emendandus, scribendumque: *mille et octoginta*, quæ plane efficiunt, *CXXXV. millia passuum*, ut habent Pliniani libri omnes, tum manu exarati, tum etiam impressi.

76. CAP. XXII. *Visus et numinum*] Ita Mss. omnes. Tamen admonet Pintianus videri Didaco Covarruvias, legi oportere negatione addita: *non visus, sed numinum.* At falso id sane. Nam, uti insinuavimus interpretati hunc locum, *visus et numinum* idem valet atque 'visus quidem, sed et numinum.' Et sane Florus III. 3. p. 106. de Cimbrica victoria: 'Hunc tam lætum,' inquit, 'nuntium, non per homines, ut solebat, populus Rom. accepit, sed per ipsos, si credere fas est, Deos: quippe eodem die, quo gesta res est, visi pro æde Castoris et Pollucis, juvenes laureati,' &c.

77. CAP. XXIII. *Anaxarchi*] Sequitur Valerium Max. qui III. 3. p. 164. 'Talis patientiæ æmulus,' inquit, 'Anaxarchus, cum a Tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec ulla vi inhiberi posset, quominus amarissimorum eum maledictorum verberibus invicem ipse torqueret; ad ultimum amputationem linguæ minitanti: Non erit, inquit, effœminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis: protinusque dentibus abscissam et comman-

ducatam linguam in os ejus ira patens exspuit,' &c. Sed Plinium Maximus in fraudem impulit, cum Anaxarcho id attribuit, quod Zenoni Eleatæ ceteri scriptores: Cic. Tusc. Quæst. lib. II. p. 360. Laërtius lib. IX. p. 244. Clemens Alex. Strom. lib. IV. p. 496. aliique. Similem quidem Anaxarchi pœnam refert Laërtius lib. IX. p. 252. sed ex incerto rumore vulgi id recitat, nec fidem obstringit suam: et cum similem pœnæ causam haud afferat, confundi ac misceri omnia ab iis a quibus id accepit, satis declarat.

78. CAP. XXIV. *Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit*] Acceptum et istud a Val. Max. VIII. 7. p. 391. 'Utriusque industriæ laudem,' inquit, 'duo reges partiti sunt: Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum et viginti gentium, quæ sub regno ejus erant, linguas ediscendo. Ille, ut sine monitore exercitum salutaret: hic, ut eos quibus imperabat, sine interprete alloqui posset.' Cyrum Latini scriptores omnes tradiderunt tenuisse omnium militum nomina: sed hoc semper veritus sum, cum Mureto Var. Lect. III. 1. p. 56. quam considerate atque explorate tradidissent. Xenophon enim, a quo illi vel uno, vel præcipue, quæ de Cyro dicebant, accipere potuerunt, istud tam incredibile non dicit; sed tantum eum tenuisse nomina τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων, *Præfectorum militiæ, qui sub ipso ducebant ordines:* quod ut in Imperatore laudabile est, ita non excedit fidem. Locus, si quis requirit, est Παιδείας lib. V. p. 132. Fieri autem potest, ut Latinorum aliquis, qui locum illum Xenophontis male accepisset, alios postea auctoritate sua in errorem induxerit.

79. Ibid. *Charmadas*] Ita plane Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. Paris. &c. quos Turnebus approbat. Idem valet nihilominus *Charmidas*, quod in vulgatis legitur. Nam ex Χάρμις, Χαρμίδας· Χάρμας, Χαρμάδας· Χάρων, Χαρώνδας· Διάγων, Διαγώνδας· Διδάσκαλος, Διδασκαλώνδας· Ἐπαμείνων, Ἐπαμεινώνδας, Bœotorum seu Thebanorum more inflectitur. Charmadas etiam vocatur apud Macrob. Saturn. VII. 1. p. 575. unde corrigendus Cic. Tusc. Quæst. lib. I. pag. 311. apud quem *Carneades* perperam scribitur.

80. Ibid. *Metrodoro*] Viros aliquot ab insigni memoria Tullius commendans, loco proxime appellato: 'Quanta,' inquit, 'qui modo fuit, Scepsius Metrodorus:' quibus verbis illum a se visum agnitumque antea, Orator significat, aut certe haud ita pridem antea vixisse. Qui venit igitur in mentem Solino, cum hunc Plinii locum transcriberet, cap. 1. pag. 10. trecentis ferme annis hunc Metrodorum antiquiorem facere, quem Diogenis Cynici temporibus ait vixisse? 'Memoriam,' inquit, 'et arte fieri palam factum est, sicut Metrodorus philosophus, qui temporibus Diogenis Cynici fuit, in tantum se meditatione assidua provexit, ut a multis simul dicta, non modo sensuum, sed etiam verborum ordinibus detineret.' Vide quæ de Metrodoro dicemus in Auctorum Syllabo.

81. Ibid. *Amputatur*] Ita Chiffl. Tolet. Pint. et vetus Dalec. quam lectionem et Salmasius approbat, p. 50. In Reg. 1. et 2. *amputat* pro *amputatur*. In libris hactenus vulgatis inepte, *computat*.

82. CAP. XXV. *Arbitror genitum Cæsarem*] Ita restituimus, secuti codices R. 1. 2. Paris. et Tolet. Pintiani. Antea legebatur: *arbitror C. Cæsarem*, voce *genitum* in *Caium* mutata.

83. Ibid. *Scribere aut legere, simul dictare et audire solitum accepimus*] Editi in hunc diem libri: *Scribere et legere simul, dictare, &c.* Corrigendum censuimus, ex Reg. 1. 2. Paris. &c. uti edidimus, mutata paululum interpunctione. Fieri enim potest, ut

scribens aut legens, simul quis dictet et audiat: simul vero legere et scribere minime licet. Solinus c. 1. p. 10. 'Nullus celerius scripsit, nemo velocius legit.'—'Simile porro est quod de Hadriano Spartianus refert p. 10. 'Libros statim lectos, et ignotos quidem plurimis, memoriter reddidit. Uno tempore scripsit, dictavit, audivit, et cum amicis fabulatus est.'' *Ed. sec.*

84. Ibid. *Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis, &c.*] Hic locus in Reg. 1. et 2. et in Rigaltiano, quem Salmasius vidit, ita exprimitur: *Epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter dictare. Idem signis, &c.* omissis ceteris, quæ interjecta sunt: unde haud levis suspicio sit, esse supposititia. Astipulatur etiam Solinus, loco allato: 'Quaternas etiam epistolas,' inquit, 'simul dictasse perhibetur:' nihil de septenis subjicit.

85. Cap. xxvii. *Et majore animo Sertorium tacuit*] Ita constantissime Mss. omnes. Unde mirari subit qua confidentia Parmensis editio substituere maluerit: *Sertorium domuit*, aliena plane a Scriptoris mente sententia: ait enim fuisse in Pompeio majoris animi argumentum, tacuisse ac suppressisse, in tropæi illius titulis, victoriam de Sertorio, quam annotasse: quandoquidem longe præclarius est aversari civilis belli gloriam, quam appetere: id quod et Cæsarem imitatum esse dictum est superiori sectione, bellorum civilium strage celata. Ex hoc Plinii contextu, uti diximus, depravato, concinnavit confinxitque inscriptionem, quam pro vetusta ac germana venditavit Gabriel Symeonis, libro Illustr. Observ. Antiq. p. 51.

86. Ibid. *In delubro Minervæ*] Monet Pintianus videri Gellium affirmare x. 1. delubrum hoc non Minervæ fuisse, sed Victoriæ. At Gellio inde forsan aio errorem oblatum, quod in Minervæ delubro Victoriæ statuam Pompeius consecravit.

87. Ibid. *A. d. tertium Kalendas Octobres*] At idem xxxvii. 6. non a. d. tertium, sed *pridie* Kal. Octobris, actum esse triumphum scribit. Ad biduum nempe, pompa prolata est, ut Plutarchus in Pompeio docet.

88. Ibid. *Summa summarum in illa gloria fuit*] Frustra nititur Pintianus emendare: *Summa, summa res.* Usitata probatis scriptoribus est hæc loquendi formula: Plauto in Trucul. i. 1. 4. 'Quam penes amantum summa summarum redit.' Summa summarum est, cum in rationibus multa nomina et capita in unam summam rediguntur: ac sic multis summis factis, omnia tandem in unam, quæ ceteras æquat et complectitur, consummantur: nam ut capita in summam, sic summæ in summam summarum rediguntur. Ita fere Turnebus. Scripsimus porro, *Summa summarum in illa gloria*, non, *in illo*, secuti codices omnes Mss. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c.

89. Cap. xxix. *T. Cæcilium Dentrem*] Prius *Teucrum* legebatur: sed refragantibus licet omnibus libris, cur *Denter* scriberemus, satis habuimus argumenti. Sane *Denter* Cæciliorum esse cognomen Livius sæpe admonet: libro inprimis tricesimo nono, pag. 504. et lib. xlii. pag. 532. *Teucer* autem in ea familia qui cognominatus sit, neminem extitisse unquam, quovis pignore contenderim. Anno porro cccclxx. Dolabella et Domitio Coss. ut testatur Orosius iii. 22. L. Cæcilius, Prætor, cum imperio profectus contra Gallos, ad Aretium cecidit, fuso exercitu. Is anno superiore Consul fuerat, quem male Cassiodorus Cælium vocat: sed errore quoque haud paulo graviore Cæcilium Metellum cognominant, nullo scriptoris antiqui testimonio freti, Onuphrius, Cuspinianus, Pigh-

ius, aliique, qui Dentona, vel Dentrem dicere debuissent: est enim Græcis Δέντων, qui Latinis Denter. Fasti, qui Siculi vulgo appellantur, hoc ipso fere anno, hoc est, Olymp. CXXIII. anno quarto Δέντωνα vocant. De eo Epitome Livii lib. XII. 'Cum legati Romanorum a Gallis Senonibus interfecti essent, L. Cæcilius Prætor cum legionibus ab iis cæsus est.' Λεύκιον Στρατηγὸν appellat quoque Polybius lib. II. pag. 150. ubi hanc pugnam describit. Hujus fratri, in eadem acie pugnanti, ut promtum est ex Plinio intelligere, Titi prænomen fuisse eodem Plinio prodente scimus.

90. Ibid. *L. Siccius*] Sicinium tamen vocant Val. Max. III. 2. Solinus cap. 1. p. 10. Fulgentius, de Prisco Sermone, ex Varrone; Festus verbo 'obsidionalis:' et est gens Sicinia inter Romanas notissima, ut ex nummis apparet, quos Patinus exhibet, pag. 263. Ex ea L. Sicinius fuit, qui primus Tribunus plebis creatus est, ut auctor est Asconius Pedianus, in Orat. pro Corn. de Majest. pag. 36. Nihilominus L. Siccium malui, ut Rhenanus emendavit: cum et Mss. omnes R. 1. 2. Colb. 1. 2. Thuan. Paris. Chiffl. aliique, et nobilissimi scriptores Gellius ac Dionysius ita scribant, et apud P. Victorem, in descriptione Urbis Romæ, Regione XIV. 'Vicus statuæ Siccianæ' ponatur, et mox, 'Statua' ipsa 'Sicciana.'

91. Ibid. *A. Aterio*] Ita rescripsimus ex certissimis conjecturis. Nam primum quidem ita Solinus cap. 1. pag. 10. et lapis Capitolinus, teste Brissonio: et Ateria gens Romæ notissima: et Ateria lex apud Gell. XI. 1. pag. 577. eadem Tarpeia dicta ab altero Collega. Fuere enim collegæ, Sp. Tarpeius Montan. Capitolinus, et A. Aterius Fontinalis, anno U. C. CCC. In R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *A. Aternio;* in editis, *Æternio;* Dionys. Halic. lib. X. p. 673. Θερμήνιον; omnes mendose.

92. Ibid. *Fisco æris*] Hac parte munerum, quibus Sicinius donatus est, a scriptoribus ceteris silentio prætermissa, nulla est in iis subsidii relicta spes, ad hunc emendandum illustrandumve locum, ubi exemplaria inter se mire dissident. Nam Reg. 2. *Fisco æris decem captivis et viginti similibus;* Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. et vet. Dalec. *captivis et viginti millibus:* quam lectionem præ se ferunt editiones omnes vetustæ, ante Sigism. Gelenium, qui hanc lectionem commentus est, quam posteriores deinde amplexati sunt: *captivis et XX. simul bubus.* Ut ut est, vel Gelenium potius, vel editionum veterum fidem sequar, quam, iis neglectis, Salmasio assentiar, qui pag. 48. sic emendat, *e fisco æris X. capti æris XX. millibus.*

93. Ibid. *T. Romilio*] Ita libri omnes Mss. et Dionysius Halic. Τίτον Ῥωμίλιον vocat. Livius tamen Romulium.

94. Ibid. *Quas Trebia*] Hunc Plinii locum male Solinus intellexisse deprehenditur, cap. 1. pag. 10. de eodem Sergio scribens: 'A Trasymeno, Trebia, Ticinoque coronas civicas retulit. Cannensi quoque prælio, de quo refugisse eximium opus virtutis fuit, solus accepit coronam.' At in istis præliis, nec Sergio, nec alteri cuipiam contigisse civicam coronam, Scriptoris haud dubie, ut diximus, sententia est.

94. CAP. XXX. *Aristotelis Philosophi patriam condidit*] Locum hunc aiunt conatum esse Longolium sic emendare: *Aristotelis Philippus patriam condidit.* Vet. codex Dalecampii: *Aristotelis Philosophi patriam, suam credidit.* Nihil vero mutari oportere admonet Tzetzes Chiliad. VII. vs. 442. ubi excisam a Philippo quidem Stagiram scribit, et ab eodem instauratam denuo, sed Alexandri precibus, ut clare significat, et interventu: 'Η

Στάγειρα τῶν πόλεων μία τῶν τῆς Ὀλύνθου Τοῦ Φιλοσόφου δὲ πατρὶς Ἀριστοτέλους αὕτη. Κατέσκαψε δὲ Φίλιππος, ἐχθρὰν οὖσαν, σὺν ἄλλαις· Ἀριστοτέλης δ' ὕστερον Ἀλέξανδρον αἰτεῖται, Καὶ πάλιν ἀνακτίζουσιν, ὡς δι' αὐτὸν, τὴν πόλιν.

96. Ibid. *Archilochi Poëtæ interfectores Apollo arguit Delphis*] Corrigit Pintianus *interfectorem*, quoniam unicum fuisse historiæ tradunt. Verum ut hoc ita sit, mos est tamen usu receptus multitudinis numero in similibus abuti. Unde Solinus hunc locum transcribens, 'Percussores,' inquit, 'Archilochi poëtæ Apollo prodidit, et latronum facinus Deo coarguente detectum.' Œnomaus, inter Græcos scriptor haud ignobilis, referente Eusebio, ita ferme prodidit: 'Quare qui Archilochum occidit, Archias, a templo quasi scelestus exire ab Apolline jussus est: Musarum enim amicum occiderat.' Apollinis carmen refert Galenus in Suasoria, tom. II. cap. 9. pag. 10. *Μουσάων θεράποντα κατέκτανες· ἔξιθι νηοῦ, Musarum famuli occisor, templo procul esto.* Alii non Archiam hunc interfectorem, sed Calondam Coracem appellant.

97. Cap. xxxi. *Quadrigis albis*] Ita cod. Paris. et editiones omnes vetustæ. Nodum quærere in scirpo videtur Pintianus, cum legendum suspicatur: *Ipse Acradine egrediens.* Quin enimvero Solinum legit, qui hunc locum exscribens, 'Ipse,' inquit, 'cum albis quadrigis egredientem in littore occurrens honoratus est?'

98. Ibid. *Et fasces literarum januæ summisit*] Etsi libri editi omnes præ se ferant, *fasces lictorios januæ*, ita edi tamen curavimus, admoniti fide exemplarium Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. atque adeo Solini ipsius, cujus hæc verba cap. 1. pag. 11. 'Summissisque fascibus, quamlibet confecto Mithridatico bello, et Orientis victor, sententia propria cessit januæ literarum.'

99. Ibid. *Reliquis animi bonis*] Ab his verbis exordium capitis sequentis, nempe xxxi. olim in libris ad hunc diem editis, sumebatur: nos ad calcem hujus xxx. capitis revocanda censuimus, unde distracta perperam ac divulsa fuisse, tum codex Reg. 1. admonuit, tum ipsa, quod caput est, loci sententia: quæ et implicata est quam maxime, ut omnes fatentur, si attexta legitime sunt capiti sequenti, neque consuta temere: et huic loco si restituantur, planissimum habent expeditumque intellectum. Est enim sensus, lauream, quam Tullius est consecutus, tanto majorem esse ac digniorem omnium aliorum triumphorum laurea, quanto plus est ingenii Romani famam tam longe lateque ejus eloquentia promotam esse, quam imperii majestatem reliquis animi bonis, fortitudine videlicet, legum sanctitate, &c.

100. Cap. xxxiv. *Bis repulsa*] De duplici repulsa Plinium vehementer falli, ausus est calumniari Rich. Streinnius, in familia Cornelia: alteramque harum avi esse, sive Scipionis illius, qui Optimus a Senatu judicatus est, in petitione Censuræ: nepotis alteram, hoc est, ejus qui Serapion est cognominatus, in ædilitate. Fugit eum scilicet prior avi repulsa, dum Consulatum ambiret; quam nos in prioribus Notis observavimus. De tergemino isto Scipione, Optimo, Corculo, et Serapione, diximus jam antea cap. 10.

101. Cap. xxxv. *Præceptis*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quam vocem cum parum intelligerent quæ vis subesset ei, Plinii editores in *præcipuis* immutarant.

102. Cap. xxxvii. *Cleombroto Ceo*] Parm. editio, aliæque vetustæ, legunt *Theombroto*, ut sit fortassis *Θεόμβροτος* gloriosum Erasistrati nomen: de quo idem refert Plinius ipse xxix. 3. 'Erasistratus,' inquit, 'Chrysippi discipulus, Aristotelis filia genitus, Antiocho rege sanato,

centum talentis donatus est a Rege Ptolemæo filio ejus.' Nam et e Cea insula oriundus Erasistratus fuit, ut in Auctorum Indice dicemus.

103. Ibid. *Ne medicus crederetur*] Habent hæc verba codices omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. etsi ea supposititia putat esse P. Pithœus Advers. I. 18.

104. Cap. XXXVIII. *Ctesiphon*] Mire variant in hoc edendo nomine exemplaria. Vetustæ editiones, *Ctesiphon;* Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. ac Chiffl. *Crissipon;* Reg. 2. *Cresimphon;* Plinius ipse XXXVI. 21. cum Strab. lib. XIV. pag. 640. *Chersiphron*, Χερσίφρων, quod mihi magis placet tum hoc loco scribi, tum apud Vitruv. III. 1. et alibi.

105. Ibid. *Athenis armamentario mille navium*] Strabo quadringentas tantum dixit: neque vero capaciorem esse Piræeum, locupletissimorum testium relatu constat. Quin et scriptores alii, Thucydides, Æschines, Aristides, Cicero, trecentarum duntaxat meminerunt: atque adeo apud Strabonem forte pro τετρακοσίαις legi satius fuerit ταῖς τριακοσίαις. Ac mendi etiam fortasse origo in Pliniano contextu repetenda erit ex similitudine numerorum, a *CCC.* ad *CIↃ.* facili lapsu. Nisi pluribus navibus instruendis asservarentur in armamentario instrumenta, quam quot portus unus ille semel caperet.

106. Cap. XXXIX. *Picturam .... haud mediocris spatii, pari rependit auro*] Detraxere hanc negandi voculam *haud* Plinii editores, quæ tamen in Mss. omnibus extat apertissime; quam et loci sententia exigit: spatium picturæ, magnitudo est, ex eaque pondus tabulæ depictæ. Ait igitur vel pari pondere, vel tanto nummorum numero repensam esse, quantum tabulæ spatium foret.

107. Cap. XL. *Grammaticæ artis Daphni, Gnatio Pisaurense vendente*] In omnibus Mss. quos vidi, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. legitur, *Daphni natio*, ex quo *Gnatio* scribendum potius conjeci, quam, ut editi omnes habent, *Cn.* pro *Cneio;* ratus dici Gnatium potuisse pro Egnatio, quæ familia Romæ notissima fuit, uti Egnatiam Italiæ civitatem, de qua III. 16. Horatius Gnatiam appellat.

108. Ibid. *IIs. DCC. licente*] Prius in editis legebatur, *III. M. DCC. sestertiis.* At quemadmodum edi curavimus, ita totidem plane apicibus repræsentant hunc locum codices Mss. omnes, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique. Porro in priscis exemplaribus monumentisque, ipso etiam attestante Budæo, nec diffitente Hotomanno, (quanquam uterque hunc Plinii locum copiose exagitat, ac demum contra exemplarium fidem immutat:) tribus hujuscemodi characteribus IIs. ex re ipsa sestertius, duabus libris æris et semisse æstimatus, unde illi etiam nomen est, annotatur. Perfacile autem tertius ille character, qui semissis index, et quem geminis prioribus minorem aliquanto esse oportuit, par illis a librario indiligente productus, originem vitio præbuit, *millia* mox adjicientibus de suo iis, qui tribus illis unitatis notis, non ipsa sestertia, sed tria potius monstrari autumarunt. Proinde *IIs. DCC.* sunt septingenta sestertia. De sestertiis autem neutri generis hoc in loco agi, satis indicant annua Roscii sestertia quæ sequuntur. Horum quodlibet sestertios valere millenos, docturi sumus abunde alibi, doctique consentiunt. At non tantum hujus ipsius servi pretium fuisse, alio licitante ac vendente, docet Suetonius lib. de Illustr. Gramm. cap. 3. pag. 120. 'Pretia,' inquit, 'Grammaticorum tanta, mercedesque tam magnæ, ut constet Lutatium Daphnidem ducentis millibus nummum Quinto Catulo emtum.' Nisi forte vocem hanc 'nummum' pro denariis accipi hoc loco velis:

quod probatis scriptorum testimoniis fieri posse alias docebimus: tunc enim pretium servi foret DCCC. sestertiorum, seu librarum Gallicæ monetæ 80000.

109. Ibid. *IIs. D.*] In hac sestertiorum forma signanda, secuti sumus codices prælaudatos, cum vulgo exhiberi in hunc modum soleant, *H S.* Ad summam quod attinet, de quingentis omnes Mss. cum editis libris consentiunt. Sed pro *D.* forte *DC.* reponenda sunt ex Ciceronis Oratione illa, qua Roscium hunc Comœdum defendit, pag. 100. 'Decem his annis proximis HS. (hoc est, sestertium) sexagies honestissime consequi potuit: noluit.' Quo palam fit, publicam mercedem annuam, quam is recusavit, sestertium sexcentorum fuisse: quæ summa decies multiplicata efficit sex mille sestertia, sive quod idem est, sexagies sestertium, subintellige centena millia: monetæ nostræ, 600000. libras Gallicas.

110. Ibid. *IIs. $\overline{CXXX}$. manumisit*] In hac summa sic exprimenda, mira est omnium fere exemplarium, Reg. 1. Colb. 1. 2. Paris. editionumque vetustarum consensio: cum recentiores *CXX.* duntaxat exhibeant, addiderintque perperam millenarii numeri notam, *CXX. M.* ex voce sequenti excisam, *manumisit*. Lineolam vero superposuimus, Budæo hac in re potius assentientes, quam Salmasio, qui pag. 41. *HS. CXXX.* simpliciter legit, interpretaturque sestertia centum et triginta: quæ summa multis partibus minor est quam superiores: cum tamen hanc utramque summam, Neroniani dispensatoris, et spadonis Sejaniani, multo illis prioribus graviorem esse oportere, ipsa, ut diximus, orationis textura declaret.

111. Ibid. *Pæzontem*] Ita plane Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. aliique, a quibus desciscere Budæum oportuit, scribentem, *Peronetomi*: quoniam ei qui exsectis genitalibus sit infibulatus aptari queat hujuscemodi vox Græcorum, περονήτομος.

112. Ibid. *Sejani, IIs. $\overline{D}$.*] Prisca forma rursum signavi sestertia, eorundem codicum admonitu. Hic libri editi *III. M. D.* præferunt, imperitis scilicet librariis, ut jam monuimus, arbitrantibus ejuscemodi notis *IIs.* non sestertia, sed tria signari: quare *millia* addiderunt. Porro cum in recensendis horumce pretiorum summis Pliniana semper crescere oratio debeat, ut jam monuimus; haud assentimur Salmasio, qui loco jam appellato, *HS. D.* quingenta sestertia sit esse: sed superposita, ut moris erat, lineola, *HS. $\overline{D}$.* sestertium quingenties interpretati sumus.

113. Ibid. *C. Lutorio*] In libris omnibus perperam *Sutorio*. Hic ille est Eques Romanus, C. Lutorius Priscus, Γάϊος Λουτώριος Πρίσκος, de quo multa leges apud Dionem lib. LVII. in Tiberio, pag. 616.

114. CAP. XLI. *Gentium*] Hactenus editi libri hoc capiti huic lemma præfigunt, *De præstantia gentium*: quod quidem unde hauserint, adhuc mihi incompertum est. Neque enim in Pliniano Indice apparet: et sane quod capitis sequentis lemma esse voluerunt *De felicitate summa*, ibi præpostere omnino positum, huc plane referri oportuit.

115. Ibid. *Abunde agitur, atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui jure dici non infelix potest*] In editis, *abunde igitur*. At Mss. omnes, *agitur*: et mox, *deciditur*, in codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. &c. ut legendum censeam: *Abunde agitur, atque indulgente fortuna deciditur cum eo, &c.*

116. Ibid. *More Thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos pro experimento cujusque diei in urnam condit*] Erasmus, Chiliad. I. Cent. 5. Adag.

54. 'Creta notare,' secutus Hermolaum Barbarum, hunc morem Cretensibus ascripsisse putavit Horatium illo carmine, I. Od. 36. 'Cressa ne careat pulchra dies nota:' Nisi *Thressa* inquit, 'hoc loco satius legi foret.' Hos deinde, ut fit, omne vulgus interpretum secutum est. At Cressa nota significari ab Horatio jam alias docuimus, ab amicis rogati, non album lapillum, sed vinum Creticum, quod in maximo pretio habitum Clemens Alexandr. Pædag. lib. II. pag. 156. aliique permulti docuerunt. Et sane id sententia hujus loci requirit: ait enim ob amici adventum paraturum se epulas, in quibus pretiosum primo vini genus sit apponendum: deinde, neque illud quidem parce et avare ministrandum: tertio denique, choreas secuturas: 'Cressa ne careat pulchra dies nota: Neu promtæ modus amphoræ, Neu morem in Salium sit requies pedum.' Quod imitatus ille mihi ex Tibullo videtur, ita pariter canente: 'Vina diem celebrent: non festa luce madere Est pudor: errantes et male ferre pedes.' Cressam porro notam pro vino Cretico dixit Horatius, qua forma idem II. Od. 3. 'Seu te in remoto gramine per dies Festos reclinatum bearis Interiore nota Falerni.' Et I. Sat. 10. 'Ut Chio nota si commixta Falerni est.' Adde Cic. in Bruto, n. 83. 'Ut si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus velit natum: nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui hæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas,' &c. Ut vina Falerna idem Horatius alibi, et Falernas vites, sic Falerni notam, hoc est, agri Falerni, notamque Falernam pro Falerno vino, Creticamque notam, sive Cressam, pro Cretico vino, priores dixere: pro lapillis albo colore distinctis, (nam lapillos adhibuere Thraces, Plinio teste, qui calculos: Persioque, qui lapillum dixit:) sed pro lapillis, inquam, albis Cressam notam dixisse neminem, quavis ego sponsione contenderim. Cretam vero, hoc est, terram albam in insula cognomine effodi, quæ nunc Candia dicitur, aut ab ea traxisse nomen, somnium est otio abutentium. Nec Cressam notam igitur etiam pro creta Latinæ aures ullæ ferant. Plura jam in eam rem diximus in Ephemeridibus Eruditorum, anno 1681.—'Sed illud nescio quo casu ibi prætermissum, quod plane rem evincit, ac Lyrici vatis mentem omnino apertam ac planam facit: moris id ei nempe fuisse, ut quovis bono, hoc est, festo ac læto et pulchro die vinum adhiberet optimum, ad lætitiam utique vel significandam, vel augendam: quod cum passim facit, tum vero luculenter III. Od. 21. qua Consulatum triumphumque Messalæ gratulaturus, amphoram suam sic compellat: 'O Nata mecum Consule Manlio, Seu tu querelas, sive geris jocos, Seu rixam et insanos amores, Seu facilem, pia testa, somnum; Quocumque lectum nomine Massicum Servas, moveri digna bono die, Descende, Corvino jubente, Promere languidiora vina.' Sic Plin. XIX. 43. de genere luxuriaque carduorum: 'Condiuntur aceto, melle diluto ... ne quis dies sine carduo sit.' Qui porro nuper in Horatium scribens, cum ne nostrum hoc commentum probaret, eo se inprimis argumento duci significavit, quod 'Cressi nota,' ut 'nota Falerni,' dicendum a vate putaret, non 'Cressa nota;' egregie est hallucinatus, et solœcismum admisit: neque enim 'Cressi' dixeris Latine, sed 'Cretis,' vel 'Cretici,' vel denique 'Cressii:' cum sit 'Cressa' fœminea vox, a 'Cres' masculina, non 'Cressus.' *Ed. sec.*

117. CAP. XLII. *Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos*] Fuit Rullianus Ambusti F.

In Chiffl. cod. *Rulliani filius*, inepte: nam Rulliani filius ipse Fabius Gurges est, nepos Ambusti.

M. Fabius Ambustus, Trib. Milit. anno Urbis 374. et 385. Ter Consul, 394. 396. et 398. et Dictator.

|

Q. Fabius Max. Rullianvs, M. F. Magister Eq. Dictator, et quinquies Consul, an. 432. 444. 446. 457. et 459.

|

Q. Fabius Gurges, Q. F. M. N. bis Consul, an. 462. et 478.

118. Cap. xliii. *M. Fidustium*] Ita Mss. omnes. Verum Dio lib. xlvii. pag. 333. L. Filuscium appellat: Τὸ *δέ τι ἀστάθμητον*, inquit, *τοῦ βίου, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐτεκμηριώθη, ὅτι Λούκιος μὲν Φιλούσκιος ὑπό τε τοῦ Σκύλλου πρότερον ἐπικηρυχθεὶς, καὶ διαφυγὼν, ἔς τε τὸ λεύκωμα αὖθις τότε ἐσεγράφη, καὶ ἀπέθανε, Incertitudinem vero humanæ vitæ L. Philuscius demonstravit, qui ante a Sylla proscriptus, cum periculum evasisset, tum denuo proscriptus ab Antonio, et occisus est.*—' Paulo post, *annis XXXIII.* pro *XXXVI.* Regium vetustissimum manuscriptum codicem, et nostrum, qui est haud inferioris ætatis, et idem integerrimus, aliumque, quem laudat Dalecampius, secuti rescripsimus, et mox, *sed usque ad Antonium:* ex iisdem. Inde intelliges Syllanam proscriptionem incidisse in A. U.C. dclxxiii.' *Ed. sec.*

119. Cap. xlv. *Qui primus elephantos ex primo Punico bello duxit in triumpho*] Consentiunt hic mirifice exemplaria omnia. Pintianus tamen emendat, *qui plurimos;* quod ante Metellum, in triumpho duxisse elephantos Manius Curius legatur, viii. 6. Verum in Tarentini belli tempora triumphus ille Curii incidit, bellumque Punicum octo circiter antecessit: nec primus omnium egisse in triumpho elephantos Metellus dicitur, sed primus primo bello Punico. Admonendus interim eruditus lector, spuriam mihi videri, concinnatamque ex integra Plinii oratione inscriptionem veterem, quæ extat apud Gruterum, pag. 377.

S. P. Q. R.
L. Metell. Pont. II. Cos. Dict.
Mag. Eq. XVvir. ag. dand.
Qvi. primvs. Elephantos. primo. Pvnico
Bello. dvxit. in. trivmpho
Primarivs. Bellator. optvmvs. orator
Fortissimvs. Imperator. Avspicio. svo. Maximas. Res
Gessit. Maximo. vsvs. Honore. svmma. sapientia
Maximvs. Senator. Partam. ex. Æqvo
Pecvniam. Magnam. singvlis. Liberis. Reliqvit
Tribvtvm. ei. vt. qvoties. in. Senatvm. iret
Cvrrv. veheretvr. in. Cvriam
Qvod. a. condito. Ævo. nvlli. alii. contigit.

120. Ibid. *Prætorio*] In libris, *Prætore.* At Val. Max. vii. 1. Prætorium vocat: quem secuti sumus.

121. Ibid. *C. Attinio*] Hactenus editi, *Cattinio*, ex adhæsu scilicet literarum, quas disjungi oportuit. Epitome Livii, lib. lix. 'C. Attinius Labeo Trib. pl. Q. Metellum Censorem, a quo in Senatu legendo præteritus erat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret, ceteri Tribuni plebis auxilio quam maxime fuerunt.'

122. Ibid. *A damnato suo*] Ita Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. aliique omnes Mss.

codices: ubi editi perperam habent, *a damnatu suo*. Nec sane feliciter conjecit hoc loco Pellicerius in notis Mss. qui legendum censuit, *ac damnatus voto*. Perinde ac si voti alicujus reus bona ipse sua Metellus sponte consecrarit: quæ ab inimico suo C. Attinio consecrata docet apertissime Tullius, a quo hæc accepisse Plinius videtur, ex Orat. pro Domo sua ad Pontif. n. 123. 'Atqui C. Attinius,' inquit, 'patrum memoria, bona Q. Metelli, qui eum ex Senatu Censor ejecerat, avi tui, Q. Metelle, et tui, P. Servili, et proavi tui, P. Scipio, consecravit, foculo posito in Rostris, adhibitoque tibicine,' &c.

123. Ibid. *Et Diadematis*] In libris omnibus hactenus editis, legitur: *et Creticis, et Diadematis*. Sed absunt hæ voces, *et Creticis*, a Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Tolet. aliisque Mss. et vero abesse debent: nihil enim hic Cretico opus Metello. Qui enim Metelli Macedonici filii nunc appellantur, iidem nepotes sunt Q. Cæcilii Metelli, de quo cap. sup. dictum est: qui vero Cretici nomen adeptus est, is patrem habuit ejusdem Cæcilii abnepotem, ex Metello Calvo Metelli Macedonici fratre. Ingens est ἀνιστορησία Flori, qui III. 8. pag. 119. Metellum Balearicum Cretici fratrem facit. *Diadematis* porro ut *Dalmaticis* anteferremus, quanquam idem Metellus Dalmaticus fuerit, qui et Diademati cognomen accepit, fecit exemplarium vetustorum conspirans consensio, ut monuimus in prioribus Notis.

124. Cap. XLVI. *Proscriptionis invidia, collegium in Triumviratu pessimorum civium*] Meliore paulo Solinus, quam Plinius, ordine digessisse hæc videtur, cum ait cap. 1. pag. 5. 'Mox Triumviratus collegium, prægravi potestate Antonii. Inde proscriptionis invidia.' Neque enim proscriptio Triumviratum antecessit, sed secuta est: atque in Triumviratu obstitisse diu Augustum, ne qua proscriptio fieret, auctor est Suetonius.

125. Ibid. *In palude ægroti, et .... aqua subter cutem fusa turgidi, latebra*] In libris editis, *in palude latebræ ægroti*. Sed hanc vocem, *latebræ*, hoc loco non agnoscunt Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. ullusve, quod sciam, alius. Mox vero, ubi *turgida latera* iidem libri editi exhibent, quod sane perabsurdum est, (quis enim aqua subter cutem fusa turgescere latera dixit?) Mss. supra laudati omnes, uti edidimus, *turgidi, latebra*, præ se ferunt.

126. Ibid. *Jam in navali fuga urgente hostium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Perusinæ contentionis: solicitudo martis Actiaci, &c.*] Hanc vocem, *Proculeio*, constantissime Mss. omnes agnoscunt: etsi quidam, qui sincerum vas cupiunt incrustare, legi velint, *pro periculo mortis admotæ*. Præter Horatium, cujus hæc II. Od. 2. 'Vivet extento Proculeius ævo,' &c. meminit Plinius ipse, XXXVI. 59. C. Proculeii, qui 'Augusti Cæsaris familiaritate subnixus, in maximo stomachi dolore gypso poto,' dicitur 'conscivisse sibi mortem.' Γάϊον Προκουλήϊον ἱππέα, *Equitem R.* appellat Dio, lib. LI. pag. 450. Et Suetonius in Augusto, cap. 67. 'Proculum,' inquit, 'ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas.' Atque hujus quidem posterioris loci admonitu, fuit aliquando cum Plinianæ orationis interpunctionem mutari vellem, ac longe secus interpretarer, quam a me factum est in Notis prioribus: nempe in hunc modum: *Jam in navali fuga, urgente hostium manu, preces: Proculeio mortis admotæ cura: Perusinæ contentiones: solicitudo, &c.* Cura mortis admotæ, solicitudinem aliquam doloremve animi signari tum putabam, ob necem acceptissimo sibi liberto illatam. Sed vetat Solinus cap. 1. pag. 5. quominus quicquam moveam,

cum integra de Proculeio clausula neglecta, (de qua quid statueret, non habebat,) vocem hanc, *curam*, Perusinæ contentioni annectit affigitque, a recepta lectione haud visus abscedere. Ut ut est, navalis fuga, de qua nunc sermo, ea videtur esse quam idem Suetonius describit in Augusto cap. 16. 'Trajecto,' inquit, 'in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improviso a Demochare et Apollophane, præfectis Pompeii, uno demum navigio ægerrime effugit.'

127. Ibid. *Pannonicis bellis ruina e turri*] Ita rescripsimus, *pro Pannonici belli*, ex Mss. ante laudatis, et ex Vet. cod. Dalec. Quod vero sequitur, *ruina e turri*, quæ eorundem codicum est consentiens admodum scriptura, Parmensis editio, aliæque vetustæ ante Sigism. Gelenium, *ruinæ pontis*, exhibent: quæ sane lectio non pœnitenda Tranquilli testimonio stabiliri egregie videtur, de Augusto ita scribentis, c. 20. 'Dalmatico bello etiam vulnera excepit: una acie dextrum genu lapide ictus; altera autem, et crus et utrumque brachium ruina pontis consauciatus,' &c. Sed nimirum subsecuti Plinii editores, qui quæ vis huic voci *pons* subesset, haud plane perciperent, refingere Plinii textum ex Suetonio voluerunt, neglecta veteri scriptura. At pontem illi apud Suetonium intelligere debuerunt, machinam bellicam, qualem describit Vegetius IV. 21. his verbis: 'Exostra,' inquit, 'dicitur pons, qui de turri in murum protruditur.' Hujus pontis ruinam, *ruinam e turri* cui is innitebatur, recte Plinius appellavit. Dio similiter lib. XLIX. p. 412. *Αὐτόν τε ἐκεῖνον ἀπὸ πύργου τινὸς ξυλίνου ἐπιβῆναι τοῦ περιβόλου πειρώμενον κατέτρωσαν*, *Cæsarem e lignea turri murum conscendere conantem graviter sauciaverunt*. Sed rem multo expressius uberiusque Appianus explanat, de Bellis Illyr. p. 764. quem consule.—'In Ms. nostro legitur, *Pannonici*; et secunda manu, *Pannonicique belli*: deinde, *ruinæ in curru*.' Ed. sec.

128. Ibid. *Fames sitisque Italiæ*] Hanc vocem *sitisque* Salmasius p. 23. jubet expungi: quam tamen exhibent Reg. 2. Paris. et vetustæ editiones omnes. Et vero de Augusto Tranquillus idem, cap. 42. 'Querentem,' inquit, 'de inopia et caritate vini, populum severissima coërcuit oratione: satis provisum a genero suo Agrippa perductis pluribus aquis, ne homines sitiant.' Unde liquet, de vini penuria hanc sitim accipiendam esse: quanquam, ut nihil dissimulem, nihil Chiffl. cod. et Reg. 1. nihil Solinus ipse de siti. Idem tamen, quod Seneca, Dio refert lib. LIV. p. 529.

129. Ibid. *Xenophon in Periplo, Thyniorum insulæ regem*] Habent Mss. codices, R. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. constantissime, *Xenophon in Periplutiniorum insulæ regem*. Parmensis editio, *in petripulutiniorum insulæ regem*. Codex Lugd. *in petropulutiniorum insulæ regem*. Ab his Gelenius confidenter sane discessit, ut *in Periplo, maritimorum regem* scriberet. Salmasius *Latmiorum* reponit. Sed mons est Cariæ Latmus, cum urbe cognomine, non insula. Nos priore syllaba vocis *Lutiniorum*, quam ex superiore *peripl*u amanuenses perperam repetierunt, expuncta, *Thyniorum* insulam agnoscimus eam, qua de egimus v. 44.

130. Ibid. *Filium ejus DCCC.*] Salmasius lib. de annis Climact. p. 749. post Pintianum in notis, Plinium ait hallucinatum videri, cum hæc excriberet: annos patris filio transcripsisse: filii vicissim, patri. At certe non est ovum ovo similius, quam quod Valerius, et quod ex Valerio Plinius recitat. Ille enim VIII. 13. pag. 407. 'Sed multo liberalius Xenophon,' inquit, 'cujus *περίπλους* legitur: insulæ enim Lachmiorum regem octin-

gentis annis donavit: (hunc regis filium Plinius appellat: Valerius regem, qui regno utique paterno successit:) ac ne pater ejus parum benigne acceptus videretur, ei quoque sexcentos assignavit.' De patre Plinius priore loco egit, Valerius posteriore. Cetero inter se consentiunt. Nihil certe in numeris esse vel leviter immutandum, ex Augustino scimus, qui hunc Plinii locum summa fide transcripsit, ut diximus, in prioribus Notis.

131. Ibid. *Ofilii*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. Chiffl. *Ofelli;* Val. Max. *Aufilii.* Unde Longolius conjicit legi oportere, *Auli Filia.* Sane perperam: quis enim filiam de solo patris prænomine demonstrari abunde putet, cognôscique posse, si nomen cognomenve absit? Recepta lectio sola est sincera. Aulum Ofilium inter clarissimos ævi sui Jureconsultos Pomponius refert lib. I. Dig. tit. 2. de Ordine Juris, § 44. Fuit is Q. Ælii Tuberonis JC. præceptor, qui Q. Ligarium, Cicero defendente, accusavit: teste eodem Pomponio.

132. Ibid. *Emboliaria*] Ita Reg. 1. Paris. &c. R. 2. *Embolaria.* Non placet Salmasio vocis hujus interpretatio, quam a viris summis acceptam tradidimus, cum tamen de scenicis mulieribus, *mimisque, quæ pronuntiare solerent in scena*, agere se hoc loco Plinius contestetur. Aliam ipse comminiscitur in notis ad Hist. Aug. p. 384. ac legi primum jubet *Empolaria:* scenicamque interpretatur, et quæstuariam: scenicas enim omnes mulieres ait corpore quæstum fecisse: Empolam autem esse capturam, vel quæstum. Nicolaus Alemannus, in notis ad Hist. Arcan. Procopii, c. 9. p. 33. haud paulo felicius conjecisse se existimat, cum ait, Emboliarias mulieres dictas esse ab ἐμβόλοις, hoc est, *Porticibus.* Nam quæ Hesychio Milesio Τρωαδικοὶ ἔμβολοι appellantur, Porticus Troadenses vocat Auctor Descriptionis Urbis CP.. in regione duodecima. Quemadmodum igitur a Porticuum fornicibus Fornicariæ mulieres nomen invenerunt: unde illud Juvenalis Sat. III. 156. 'Lenonum pueri quocumque in fornice nati.' Sic a Porticibus ipsis sive Embolis, Embolarias ille pronuntiat fuisse ab aliis appellatas. Id sane si vel uno scriptoris idonei calculo comprobet, haud invitus eruditæ huic conjecturæ faveam. Sed vereor ut ullo vel modice probabili argumento suaderi possit, jam tum Plinii temporibus, ac non potius multo post sequiore ævo, hanc vocem ἔμβολος, *Porticum, fornicem*ve significasse: aut omnes scenicas mulieres, fornicarias fuisse.

133. Ibid. *C. Poppæo*] Ita Mss. omnes, R. 1. 2. Paris. &c. In editis perperam, *Cn. Pompeio.* Anno U. C. DCCLXII. toto fere sexennio ante Augusti obitum, cujus ludis votivis hi Consules dicuntur fuisse, leguntur in Fastis Q. Sulpicius Camerinus, C. Poppæus Sabinus.—'Apud Occonem p. 53. ex nummo vetere: A. POPPÆVS SABINVS ÆD. CVR. Inde Poppæa conjux Neronis.' *Ed. sec.*

134. Ibid. *Nonaginta unum*] Mirari satis non possum cur Dalecampius in editione sua a recepta lectione, tum codicum Mss. (nam Reg. 1. et Colb. 2. habent *XCI.* Colb. 1. et Paris. sine numeralibus notis, *nonaginta unum:*) tum etiam omnium exemplarium ante se editorum, quæ eandem plane lectionem repræsentant, unus discesserit, scripseritque, *nonaginta novem:* cum id Chronologicæ rationi, serieique Consulum plane adversetur.

135. CAP. L. *Epigenes CXII.*] In libris hactenus editis, *Epigenes CXXII.* addita perperam denarii nota, contra omnium exemplarium fidem, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. atque adeo contra Censorinum ipsum, qui hunc Plinii locum visus est transcripsisse, c. 17. 'Epigenes,' inquit,

'in CXII. annis longissimam vitam constituit: Berosus autem in CXVI.' Quo ex loco mendose legi constat in Chiffl. cod. aliisque, *Berosus excedit CXVII.* cum potius verum sit negare illum excedi *CXVII.* vel *CXVI.*

136. Ibid. *Solisque*] Salmasius de Annis Climact. p. 300. et Pellicerius in notis Mss. hanc vocem plane expungunt: negat hic fas esse arbitrari perinde ac ceterorum siderum, Solis similiter radiis, cœlestium utique omnium benigni maxime ac benefici, vim inesse maleficam. Ille vero sic locum emendat, *aut etiam radiis eorum solis;* ut sit intellectus, non sola conjunctione, sive corpore toto, sed et quando conspiciunt, conjiciuntque radios, tunc esse malefica sidera. Verum, ut omittam omnia prorsus exemplaria, sive scripta manu, sive impressa, emendationi huic utrique refragari: non reliquis modo sideribus, sed et Soli ipsi, ut Pellicerio primum respondeam, hanc quoque vim inesse ad fata hominum accelerauda Firmicus docet, vir in ea disciplina et exercitatione in paucis accuratus ac diligens: 'Sol,' inquit Mathes. IV. 103. 'si cum domino genituræ hac, qua diximus, fuerit radiatione conjunctus, . . . mortis exitus in peregrinis locis violentos, publicosque decernit,' &c. Et II. 8. p. 21. 'In summa tamen dicendum videtur, quod omnibus stellis noceat vicinitas Solis,' &c. Quod vero Salmasius commentus est, legi posse commodius, *radiis eorum solis*, vix Plinianum puto.

137. Ibid. *Schola rursus Æsculapii secuta*] Ita omnium codicum scriptura consentiente scripsimus, cum in libris impressis prius ederetur, *Rursus Æsculapii secta,* inducta priore voce *Schola*, postremaque una sui literula deminuta. Est hæc familiaris Plinio formula, ut XX. 34. 'Erasistrati,' inquit, 'schola clamat.' Vana porro est Pintiani hæsitatio, dubitantis num *Asclepiadæ* potius quam *Æsculapii* sit legendum. ' Meminit enim hujus scholæ Julius Firmicus Matheseos IV. 1. pag. 45. 'Mundi itaque genituram hanc esse voluerunt,' de Petosiri Necepsoque loquitur, 'secuti Æsculapium,' &c. Et pag. 46. 'Secundum hanc itaque genituram, et secundum has conditiones stellarum . . . . etiam hominum volunt fata disponi, sicut in illo libro Æsculapii continetur, qui Μυριογένεσις appellatur.'

138. Ibid. *Momentis horarum insignibus, Lunæ dierum, ut VII. atque XV.*] Hunc locum, quemadmodum nos edi curavimus, exhibent totidem plane syllabis, apicibusque, codices Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, a quibus descivisse se fatetur Hermolaus, ut ita reponeret, *Momentis horarum insignibus Lunæ dierumve VII. atque IX. &c.* quo ex verborum intextu, et numerorum immutatione, elici nulla probabilis sententia potest: etsi in eo nodo solvendo non parum se Barbarus ipse, et Pellicerius in notis Mss. sed frustra, torquent.

139. Ibid. *M. Mucius, M. Filius, Galeria, Felix*] Ita R. 1. Colb. 1. 2. Paris. vetus cod. Dalec. aliique, *Galeria:* quam vocem imperiti editores masculino more ac sono deformarunt: ignari scilicet tribuum nomina solita sic efferri. Ita Cicero Orat. II. in Verrem: 'Fortem amicum Q. Verrem Romilia.' Quem in locum Asconius Pedianus, pag. 62. 'Verrem,' inquit, 'nomen est proprium. Romilia, nomen est tribus, ablativi casus, ut sit, ex Romilia. Tribus enim urbanæ rusticæque omnes XXXV. numerantur . . . . . Sic alibi ait, L. Claudium Palatina.' Scilicet, Orat. IV. in Verrem: 'C. Claudius, C. F. Palatina,' hoc est, ex Palatina tribu. Et in Antonium: 'Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus.' Sexcenta sunt hujusmodi apud Tullium, quæ cuique sunt obvia. Et apud Gruterum, pag. 525. L. AVFVSTIVS L. F. PALATINA SERENVS. Ac similia passim pluri-

ma.—'Ita nos olim hunc locum exposuimus. At ex nominibus gentium Romanarum, præsertim vero insigniorum, qualis Galeria fuit, appellatas fuisse, aut ex singulis conflatas tribus integras, nunc plane nobis absurdum videtur et incredibile. Tribus ex plebe fuisse Plinius docet, et quæ earum nomina quondam fuerint, XVIII. 3. In his urbanas ignominiosiores fuisse, quam rusticas, quæ rura haberent. Igitur matrem Mucii Galeriam hic verius designari credimus; quæ nata ex majoribus affinitate junctis cum gente Sullana, ex iisdem traxerit Felicis cognomen, quod sibi Sylla imposuerat. Quoniam vero invidiosa admodum ex causa illud cepisset, alii ex illa gente Galeria illud dimisisse videntur; Commodus autem Imperator, qui Anniæ Galeriæ Faustinæ filius fuit, laudabili occasione illud recepisse, quod decori fuit deinceps posteris. Itaque genus hoc Commodi Augusti a Sylla Felice fuisse hic Plinii locus subindicat.

L. Cornelius Sylla Felix:
|
Cornelia Felix — nubit Galerio
|
Galerius Felix. — Galeria Felix nubit Annio ex cujus abnepote — Galeria Felix nubit M. Mucio
|
Anna Galeria Felix Faustina, nubit Antonino Pio — C. Mucius M. F. Galeria Felix
|
Faustina Pia Felix, nubit Marco
|
M. Commodus Antoninus Pius Felix.

Deinceps a Commodo Pio Felice genus traxere, quotquot Augusti Pii Felices et Piæ Felices Augustæ cognominantur, si fides est nummis antiquis; paucis admodum exceptis, quibus ascripti ii duo tituli sunt, at non ad posteros transmittendum. Ea cognomina Augustæ semper, quæ eadem haberent a majoribus, in liberos transfuderunt: in maritos interdum, ut: Ulpia Aurelia Severina Pia Felix ex Ulpio Pio Felice patre in Aurelianum Imp. maritum suum. Nam et ipsa in singulari nummo æris minimi e cimelio D. de Sorbeck: SEVERINA P. F. AVG. inscribitur. .)(. CONCORDIA AVG. Severina altior, quoniam esset e gente multo clariore, siquidem Pia Felix, et in sinistra nummi parte, quæ magis est honorifica: Aurelianus minor, sed laureatus; jungunt dextras. Et Aurelianus in paucis admodum ex auro nummis a conjuge Ulpia Aurelia Severina Pia Felice, ut Aurelianus, sic enim Pius Felix scribitur. In Felicis cognomine ludit ingeniose nummus singularis ex ære maximo, apud P. de Grainville, Societatis Jesu Rotomagi: M. COMMODVS ANT. PIVS FELIX AVG. BRIT. Capite laureato .)(. Commodus stans ad aram, rem sacram Neptuno stanti pariter e regione facit. Inscriptio: SEC. IMP. OMNIA FELICIA. Hoc est, 'Salvo Exercitu Commodi IMPERATORIS OMNIA FELICIA,' Felix Imperator, Felix Imperium, Felix Exercitus, Felix navalis Expeditio, reduce nimirum ex aliqua transmarina regione et sospite exercitu. TR. POT. XV. IMP.

VIII. Infra cos. VI. P. P. Pertinet hic nummus ad annum Christi CXC.' *Ed. sec.*

140. CAP. LI. *Corn. Rufinus*] In omnibus libris *Rufus* quidem legitur, sed ex Consularibus fastis Valerioque Max. II. 9. 4. et Epitome Liviana libri XIV. haud dubie *Rufinus* scribendum.

141. Ibid. *Pheræus Jason*] In libris editis, *Phalereus tum.* In Mss. Reg. 1. 2. Paris. &c. *Phalereus jacum.* In Chiffl. *Phalereuscacum.* Emendavimus, *Pheræus Jason,* ut Turnebus ante nos censuit, Advers. XXIX. 18. pag. 1055. Emendationem Tullii astipulatu corroboramus, a quo hæc Plinius videtur hausisse: 'Nec prodesse voluit Pheræo Jasoni,' inquit ille de Nat. Deor. lib. III. pag. 145. 'is qui gladio vomicam ejus aperuit, quam sanare medici non poterant.' Valerii quoque Max. I. 8. pag. 72. 'Divinæ fortunæ vulnus Pheræo Jasoni quidam exitii ejus cupidus intulit,' &c. Hunc Prometheum Thessalum vocat Plutarch. de Capienda ex Inimicis Utilitate, pag. 89. *Ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν Θεσσαλὸν Προμηθέα κτεῖναι διανοηθεὶς, ἔπαισε τῷ ξίφει τὸ φῦμα, καὶ διεῖλεν οὕτως ὥστε σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, κ. τ. λ.*

142. Ibid. *Atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori*] Fuit superiore sæculo inter egregia aliquot eruditorum ingenia, præsertim in Bætica, et Medicorum inprimis, magno ardore incensa contentio, cum de loci hujus intellectu inter se disceptarent. Horum ego indicem in præfatione prioris voluminis proposui: scripta nec vidi: nec vidisse credo operæ pretium futurum. Mercurialis Var. cap. 20. de phrenesi exposuit: quem secutus Dalecampius censuisse videtur legendum in Plinio: *desipientem mori,* hoc est, delirum, *φρενιτίζοντα*: Pliniumque male dixisse videri pronuntiat. Pintianus et Rhenanus, in hoc nodo solvendo, ne γρῦ quidem. Alii ad morum arborem retulerunt, quam Plinius XVI. 41. sapientissimam arborum vocat. Alciatus Parergon Juris, II. 16. fol. 109. tom. 6. operum, ita legit, *Atque etiam morbus est aliquantisper sapientiam mori.* Conqueritur Plinius, inquit, homines tot morbis affectos esse, non corporis solum, sed etiam animi: morique sapientiam ad tempus, ut in his qui certis intervallis ἀπὸ νοῦ, hoc est, *a mente* cadunt. Eo fere recidit Laurentii Ramirez conjectura, aientis Pliniana verba perperam trajecta, sic restitui oportere: *Atque morbus est aliquis sapientiam præmori.* Joannes de Pineda, cum Schotto: *Atque morbus est aliquis per sapientiam morosis:* unde *mori* a scribis imperitis per compendium factum. Μώρωσις porro *fatuitas* est. Multo vendibilius, quod ait Lælius Bisciola, Horar. Subcesiv. XVIII. 12. pag. 1378. hunc loci istius esse intellectum: Atque etiam hoc ipsum, quod per sapientiam, atque industriam naturæ moriamur, genus quoddam morbi est: quam sapientiam certis illis atque ordinatis febrium periodis, qui deinde explicantur, natura demonstrat. Lud. de la Cerda, in Georg. IV. pag. 520. sententiam ait hanc esse, quod in senibus a sapientia mors incipiat. Nihil affert in eam rem novi Salmasius Epist. I. 36. et 40. ad Joan. Beverovicium: sed ubi multa dixit ad stabiliendam, quacumque ratione potest, Dalecampii et Mercurialis conjecturam, qui φρενῖτιν hunc sapientiæ morbum intelligi putaverunt, negat demum in eo loco versando agitandoque adhuc se sibi fecisse satis. Audivi demum qui sic interpretaretur: Adeo esse omnia in homine morbis obnoxia, ut sapientiæ ipsius morbus quidam sit, sapientiæ famam sectando, vitæque contemtu, mortem sibi consciscere. Interpretatione nos usi sumus et minus astuta, nec repetita tam longe, et, uti remur, ad Scriptoris mentem accommodatiore.

143. CAP. LII. *Aviola Consularis*] Onuphrius in Fastis hunc putat esse Aviolam, qui Claudii principatu Consul fuit, anno Urbis 806. cui cave hac in parte credas: cum Val. Max. qui ante Claudii tempora obiit, in hoc enarrando prodigio, auctori nostro præiverit, I. 8. 12. pag. 71. 'Aliquid admirationis,' inquit, 'civitati nostræ Acilii etiam Aviolæ rogus attulit, qui et a medicis, et a domesticis mortuus creditus, cum aliquandiu humi jacuisset, elatus, postquam ignis corpus ejus corripuit, vivere se proclamavit, auxiliumque pædagogi sui, (nam is solus ibi remanserat,) invocavit. Sed jam flammis circumdatus, fato subtrahi non potuit.' Suffectum fuisse Consulem, et extraordinarium necesse est: neque enim signatur nomen ejus in Fastis.

144. Ibid. *C. Ælium Tuberonem*] Ex Ælia gente Tuberones fuisse cum sit certissimum, cave Patinum audias, qui in Familiis Romanis Heliam gentem statuit cognomine Tuberonis, ex nummo cui hæ literæ sunt inscriptæ: L. H. TVB. Legere enim eum oportuit, non *L. Helvius Tubero*, sed *L. Hostilius Tubulus*, de quo Cicero ad Attic. XII. 5. pag. 359. et Asconius in Orat. pro Scauro.

145. Ibid. *XXviro se*] Ita libri omnes Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. ex qua lectione apparet Vigintivirum fuisse M. ipsum Varronem ei agro dividendo. Hujus vocis usum paulo reconditioris Grammaticæ Plinii editores cum minime intelligerent, scripsere, *XXviris agros dividentibus;* sed hunc ediscere vel ex Gruteri inscriptionibus variis potuere: pag. 372. AVRELIO. VICTORI XV. VIRO. &c. Meminit porro hujus agrariæ divisionis Frontinus, de coloniis: 'Capua colonia,' inquit, 'muro ducta, Julia Felix, jussu Imp. Cæsaris, a XXviris est deducta.' Et Velleius Paterc. II. 44. 'Cæsar in Consulatu primo legem tulit, ut ager Campanus plebi divideretur, suasore legis Pompeio. Ita circiter XX. millia virum eo deducta,' &c.

146. Ibid. *Quendam qui efferretur, foro domum remeasse pedibus*] Prius legebatur: *cum efferretur feretro, domum remeasse.* Nos lectionem sinceram restituimus, ex Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. et aliorum codicum admonitu. 'Efferri' enim propria vox funeris est, et est 'feretri' vocabulum ibi otiosum.

147. CAP. LIV. *C. Aufustius*] Hoc familiæ Romanæ nomine parum sibi cognito, neque admodum in libris obvio, perterriti Plinii editores, contra fidem Mss. omnium, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. vet. Dalec. &c. *C. Aufidium* reponere ausi sunt. At extat frequens Aufustiæ familiæ mentio in Inscriptionibus vetustis apud Gruterum, cujusmodi illa est, pag. 525. L. AVFVSTIVS. L. F. PALATINA SERENVS.

148. Ibid. *Dum vadimonium*] Codices manu exaratos a vitio omni feliciter sanavere ii qui Plinium primo ediderunt: nullum enim vidi, in quo hac parte mendum non jaceret: dum alii *Babylonium, Babilium* alii, alii *Babylonium vadimonium* repræsentant.

149. Ibid. *L. Tuccius Valla medicus*] Editi hactenus libri, *Durius*, et *Dutius* exhibent. At Reg. 1. codex, *Tunccius;* Reg. 2. et Tolet. *Tuscius;* Colb. 1. 2. et Chiffl. *Tuncius;* Paris. *Tunctius.* Nos *Tuccius* restituimus. Est enim Tuccia familia inter plebeias Romæ notissima. Sed cum in laudatis codicibus scriptum sit inverso ordine: *L. Tuccius medicus Valla, dum, &c.* quid si legatur: *L. Tuccius medicus, calidam dum mulsi, &c.*

150. Ibid. *Haterius*] Et hoc prænomen rursum sanavimus, cum gentis nomine. Perperam enim in editis legitur, *T. Ætherius*, cum manu exarati codices habeant, *V. Etherius*, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, pro *Quintus Haterius*,

quæ gens Romæ notissima: ex qua Haterius Rufus Eques Rom. de quo Val. Max. I. 7. Q. Haterius Antoninus Consul extremis Claudii temporibus, aliique. Quid plura? Valerius idem, unde hæc sumsit Plinius, IX. 12. p. 454. Haterium vocat, sed perperam Titi prænomen addidit. 'Cornelius Gallus Prætorius,' inquit, 'et T. Haterius Eques Rom. inter usum Veneris absumti sunt.'

151. Ibid. *Pantomimo Mythico*] In codd. Mss. *Mystico*, mendose. Sed aberrat a vero longissime Salmasius in Hist. Aug. pag. 504. ubi legi oportere contendit *Mithæco*: idque nomen Græcum esse et proprium illius Pantomimi: afferri aliud nihil posse quod non sit *μυθικώτατον*. At certe non *μυθικώτατον* solum, sed prodigii ac portenti simile est, existimare harum vocum altera, *pantomimo*, actorem significari, altera proprium nomen exprimi. Nam quæ tandem, amabo, ut cetera sileam, textura totius orationis erit, si erit hujuscemodi, uti esse necesse est? Duo equestris ordinis in eodem actore mimo obiere? *Μίθαικον* esse pistoris nomen apud Athenæum scio, lib. III. pag. 112. sed nihil istud ad præsens negotium.—'Epigramma vetus haud invenuste sane conclusum, inter ea quæ collecta sunt a Pithœo, lib. IV. pag. 156. quæ fuerint Pantomimi partes explanat: 'PANTOMIMUS. Mascula fœminea derivans pectora sexu, Atque aptans lentum sexum ad utrumque latus, Ingressus scenam populum saltator adorat, Solerti pendet prodere verba manu. Nam cum grata chorus diffundit cantica dulcis, Quæ resonat cantor, moribus ipse probat. Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, astat, Illustrat verum, cuncta decore replet. Tot linguæ, quot membra viro: mirabilis ars est, Quæ facit articulos ore silente loqui.'' *Ed. sec.*

152. Ibid. *Quem divortii*] Ita reposuimus ex codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Pintiani: in quibus *divorti* legitur. In editis corrupte, *quem eventi*. Adjuvat emendationem locus ille Plinii superior, cap. 36. quo nunc respicit: 'M. Lepidus,' inquit, 'Apuleiæ uxoris caritate post repudium obiit.' Hunc angore animi periisse, cum in uxoris scrinio amatorias epistolas reperisset, auctor est Plutarchus in Pompeio, p. 627.

153. CAP. LV. *Sepultus vero intelligatur*] Ita Reg. Colb. Paris. Chiffl. ubi vulgati libri, *Sepultus intelligitur*.

154. CAP. LVI. *Variæ Manium*] Ita Reg. 1. Tolet. et Salmant. At Reg. 2. et Paris. *aliæ manium*. Perperam editi repetita voce, *aliæ atque aliæ*. Varias ambages exponit statim, varias de immortalitate, transfiguratione, similibusque, conjectationes atque sententias.

155. Ibid. *Quod autem corpus animæ per se? quæ materia?..... aut qui tangit*] Ingentes huic loco tenebras offuderunt Plinii editores, cum a fide omnium codicum discedentes, ita scripserunt, *Quod autem corpus animæ persequitur materiam?* Lucem restituimus admonitu codicum Reg. 1. 2. et Paris. in quibus totidem pæne apicibus ea lectio repræsentatur, uti et in Toletano ante nos animadvertit Pintianus. Et mox, *aut qui tangit* non ex codd. solum Mss. sed et ex Parm. aliisque vetustis editionibus: non, *aut quid agit?*

156. CAP. LVII. *Et alia in Sicilia*] Ita Mss. Reg. 1. 2. Paris. aliique. Libri hactenus editi, *Italia et Sicilia*: sane mendose. Italos enim Ceres nunquam legitur adiisse. Errorem librariorum plane parem indicabimus XVIII. 13. *Italica* pro *et alica* scribentium.

157. Ibid. *CCCCLXX. annorum M.*] Reclamantibus licet libris omnibus, quos vidi, qui *DCCXX. annorum* tantum legunt, quovis ego pignore contenderim corruptam esse numerum, restituendumque, uti est a me restitutus. Cicero enim, a quo Pli-

nius hæc, ut alia multa, accepit, de Divin. lib. I. p. 171. 'Contemnamus,' inquit, 'Babylonios, et eos qui ex Caucaso cœli signa servantes, numeris et motibus stellarum cursus persequuntur: condemnemus, inquam, hos aut stultitiæ, aut vanitatis, aut imprudentiæ, qui *CCCCLXX.* millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent,' &c. Et lib. II. ejusdem operis, p. 250. 'Nam quod aiunt quadringenta et septuaginta millia annorum in periclitandis, experiundisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios posuisse, fallunt,' &c. Proinde hic etiam scribi oportuit, *CCCCLXX. annorum M.* Certe *annorum millia* locus ipse postulare videtur, non *annos.*—'*DCCXX. annorum*] Ita libri omnes Mss. et editi; neque quicquam mutandum est; tametsi Cicero prima fronte legentibus aliud statuere videatur, de Divin. lib. I. pag. 171. 'Contemnamus,' &c..... At Tullius eo loci mendaces irridet: Plinius hic auctorem sequitur inprimis gravem, Epigenem, aliosque non contemnendos. Plinii sententia hæc est, quam neque alii qui hunc locum ante nos expenderunt, neque reprehensores nostri, neque nos ipsi primum animadvertimus. Ante papyri usum vel ceris scribebatur, vel aliis modis, quos Plinius enumerat diligenter, XIII. 13. ubi et pugillarium usum fuisse ex Homero docet ante Trojanum bellum. Ergo priusquam hi modi scribendi in usu fuissent, hoc est, ante bellum ipsum Trojanum, etiam in coctilibus laterculis, quæ rudior est scribendi ratio, scripsisse Babylonii observationes siderum a se factas per annos *DCCXX.* ut quidem refert Epigenes, gravis auctor inprimis, vel, ut minimum, per annos *CCCCXC.* ut Berosus prodidit, et Critodemus. Coquere lateres cœperunt Babylonii, teste Mose, Gen. XI. 3. quo tempore facta confusio linguarum est, hoc est, anno, ut cum citissime, CLII. post diluvium. Ac si primam siderum observationem factam Babylone fuisse ponamus anno circiter CLX. hunc in coctilibus laterculis scribendi morem tenuisse dicendi sunt usque ad annum Mosis circiter sexagesimum, calculo Epigenis: calculo autem Berosi et Critodemi, usque ad tempus, quo Jacob in Ægyptum descendit. Ex quo liquet perspicue, probos illos tres sincerosque scriptores esse; et quod Plinius colligit, 'ex eo apparere æternum literarum usum,' non hunc sensum habet, ex omni æternitate esse hunc usum. Nam si non *annos DCCXX.* sed ipsa *millia annorum septingenta* scripsisset Plinius, ut libris omnibus invitis Critici haud satis acuti volunt, insulsus esset, qui vel ex tot annorum numero id colligeret. Plinianum illud, 'Ex quo apparet æternum literarum usum,' recte Gallicus vertit Interpres: *En quoi on voit l'usage des lettres avoir été de tout tems.* Qua loquendi forma quis aliud intelligat, quam tempus ab omni memoria propter vetustatem remotum; et usum, non ab omni profecto æternitate, sed ab omni ævo initio incomperto, ex quo cœpit, receptum? Quando autem Babylonii vel siderum observationes cœperint, vel easdem coctilibus laterculis inscribere desierint, scriptores a Plinio allati non definiunt.' *Ed. sec.*

158. Ibid. *Ut Aristoteles, Cyclopes: Tirynthii, ut Theophrastus*] Hunc Plinii locum quando Polydorus exscripsit, dormitasse videtur, de Invent. Rer. III. 9. p. 182. 'Muros Thrason,' inquit, 'fecit primus omnium. Turres, ut Aristoteles ait, Cyclopes invenerunt: ut Theophrastus, Phœnices.' Pro Tirynthiis Phœnices perperam apposuit.

159. Ibid. *Inficere lanas*] Subintellige, invenerunt: etsi Mss. plerique legant *infecere.* Hygini locum, fab.

274. hinc emendabis, 'Lydis surculis,' inquit, 'lanam fecerunt:' lege, 'Lydi Sardibus lanam infecerunt.'

160. Ibid. *Sutrinam Tychius Bœotius*] In libris hactenus editis, *sutrinam Boëthius*. At in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Tolet. Paris. Chiffl. &c. *sutrinam Tibus Bœotius*. Unde nos germanam lectionem expressimus, *Tychius Bœotius*. Hunc enim Tychium patria Bœotium sutrinæ inventorem laudant Græci pariter ac Latini scriptores. Homerus in primis Iliad. H. 221. ubi de scuto Ajacis septemplici, ἑπταβοείῳ, Ὃ οἱ Τυχίος κάμε τεύχων Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος, Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων. Est porro Hyle urbs Bœotiæ, ut monet Strab. lib. IX. p. 408. hoc ipsum carmen ex Homero recitans. Ovidius item astipulatur Fast. III. 823. 'Nec quisquam invita faciet bene vincula plantæ Pallade, sit Tychio doctior ille licet.' Nonnus denique, Dionys. lib. XIII. p. 354. ubi catalogum texens oppidorum Bœotiæ, Καὶ οἱ λάχον εὔβοτον Ὕλην Σκυτοτόμου Τυχίοιο τανυκνήμιδα τιθήνην. Fuit hic Tychius σκυτεὺς hospes Homeri, teste Herodoto in Homeri Vita, n. 9. pag. 561.

161. Ibid. *A Chirone Saturni et Philyræ filio*] Hunc Philyræ filium, non uti habent libri editi, *Phyllirœ*, scribi oportuit: teste Hygino fab. 138. 'Saturnus,' inquit, 'Jovem cum quæreret per terras, in Thracia cum Philyra Oceani filia, in equum conversus concubuit, quæ ex eo peperit Chironem Centaurum, qui artem medicam primus invenisse dicitur. Philyra in arborem philyram, hoc est, tiliam, commutata est.' Græcis est Φίλυρα.

162. Ibid. *Thoas et Eaclis in Panchaia*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Hunc Plinii locum Hyginus cum exscriberet, fab. 274. misere deformavit, *Thoas* in *Thaso* immutans, et, quod viri nomen est proprium, monti assignans: ac denique *Eaclis* in *Sacus* transfigurans. Sic enim ille: 'Sacus Jovis F. in Panchaia in monte Taso aurum primus invenit.'

163. Ibid. *Plumbum .... primus apportavit Midacritus*] Portentum hoc nominis, si codices aliqui Mss. faveant, libenter immutarim, ut legatur, *Midas Phrygius*. Hyginus enim, loco citato: 'Midas rex,' inquit, 'Cybeles filius, Phryx, plumbum album, et nigrum primus attulit.' Item Cassiodorus Var. Epist. III. 31. 'Æs enim Ionos Thessaliæ Rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt.'

164. Ibid. *Popularem Attici, post Theseum. Tyrannus primus fuit Phalaris, &c.*] Vitiosa interpunctione locus hic hactenus laboravit, cum subsequenti periodo hæc verba sic annecterentur, *Post Theseum tyrannus primus, &c.* cum ad superiorem clausulam ea pertineant: sitque sententia, post Theseum, hoc est, pulso Theseo, popularem civitatem, sive Δημοκρατίαν, primos Atticos instituisse. Theseum enim pulsum Athenis in Scyrum insulam concessisse, ibique ex mœrore obiisse, non sine ingratæ patriæ detestatione, quam per pagos divisam sub regni sui primordium unum in corpus civitatis contraxerat, testantur Plutarchus, in ejus Vita, et Arundelliana marmora.

165. Ibid. *Pilum Penthesileam Amazonem: securim, Pisæum: venabula, &c.*] In editis hactenus libris adjecta perperam est vocula connectens, *pilumque*. Nos eandem sustulimus optimorum codicum admonitu, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. atque inde vitiosam interpunctionem sanavimus: pili inventione Penthesileæ, securis Pisæo, venabulorum Cretensibus attributa: cum prius sic legeretur: *Hastas velitares Tyrrhenum, pilumque: Penthesileam Amazonem, securim: Pisæum venabula, &c.* At certe primos venatores Cretas

fuisse, primosque usos esse et sagacitate canum constat, et sagittis, venabulis, aliisque ad hujus studii structionem spectantibus, ut loquitur Jul. Firmicus, Mathes. VIII. 9. pag. 219. Quanquam Dercylo Amyclæo venabuli inventionem assignat Gratius in Cyneg. pag. 6. 'Et Lacedæmoniæ primum vidistis Amyclæ Per non assuetas metantem retia valles Dercylon. ... Ille etiam valido primus venabula dente Induit,' &c. Cretenses igitur venabula invenerunt: primus ea valido dente Dercylus armavit, sive ferreo.

166. Ibid. *Catapultam Syros: Phœnices ballistam, et fundam*] Ita Mss. omnes: etsi quidam conjunctim *Syrophœnicas* legant, sed perperam: nulli tamen Turnebi conjecturæ favent, qui Advers. XXIX. 18. *Sicilios* vel *Siculos* reponit: propterea solum, quia Ælianus a Dionysio in Sicilia tyranno catapultam inventam refert.

167. Ibid. *Frænos et strata equorum Pelethronium*] Hunc fuisse Chironem nonnemo fortassis existimet, quia ipse ita est appellatus. Phavorinus: Πελεθρόνιος ὁ Χείρων, ἀπὸ τοῦ Πελεθρόνου, ἐν ᾧ ἐτράφη. *Pelethronius est Chiron dictus, a Pelethrono, ubi educatus est.* Habet eadem Hesychius. Verum Chironem invenisse fræna, veterum nemo prodidit. Deinde ante Trojana tempora, quibus Chiron Achillis magister vixit, in usu frequentissimo fræna fuerunt. Postremo Virgilius non Pelethronium unum, sed Pelethronios Lapithas, gentem notam, hujus rei facit auctorem, Georg. III. 115. 'Fræna Pelethronii Lapithæ gyrosque dederunt.' Lapithæ Thessali sunt: dicti Pelethronii, a Pelethronio oppido Thessaliæ, sicut Servius est auctor. Plinii Pelethronium existimo fuisse regem vetustiorem, illius oppidi conditorem. Ipsius meminit solus Philargyrius ad dictum Poëtæ locum: 'Pelethronios,' inquit, 'Lapithas ideo appellavit, quia sunt Thessali, Pelethronium antrum est, ubi Achillem Chiron erudivit. Alii Pelethronium regem Lapitharum volunt.' Ex Plinio sumsit Hyginus, fab. 274. 'Pelethronius frænos et stratum equis primus invenit.'

168. Ibid. *Septem chordis additis Terpander*] Ita Mss. omnes. Solus Chiffl. codex, *Septem chordis primum cecinit, tribus ad quatuor primas additis:* quod sane est verius: sed emendatoris potius alicujus, quam scriptoris stylum sapere id videtur. Magis ego probarim expungi vocem *additis*. Etenim sensus est, non septem chordas prioribus addidisse Terpandrum, sed ad septem usque earum numerum perduxisse. Ideoque sequitur, *Octavam Simonides addidit.* Ita et Plutarchus de Musica, pag. 1141.

169. Ibid. *Cum tibiis canere voce Trœzenius Ardalus instituit*] In libris omnibus, etiam Mss. *Trœzenius Dardanus*, sed vitio librariorum haud dubio. Dardanum Trœzenium nemo veterum novit: Ardalum Trœzenium tibiis cum voce canere, sive tibicinam Musicam instituisse auctor, est locupletissimus Plutarchus de Musica pag. 1133. Ἄλλοι δέ τινες τῶν συγγραφέων Ἄρδαλόν φασι Τροιζήνιον πρότερον τὴν αὐλῳδικὴν συστήσασθαι μοῦσαν. Fuit hic Ardalus Vulcani F. a quo Musæ Ardalides nuncupatæ, apud Pausaniam in Corinthiacis.

170. Ibid. *Gyges Lydus picturam in Ægypto*] In Reg. 1. 2. aliisque, *Cyges Ludus*. Tolet. *Cynges luctus*, unde Pintianus expressit, *Cynges Lyctius*, ab urbe Lycto: sed Cretensis urbs Lyctus est, non Ægyptiaca. Indigenam vero potius, quam externum hominem picturæ in Ægypto auctorem primum fuisse verisimile est: cum præsertim, ut Plinius ipse animadvertit XXXV. 5. Ægyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam,

priusquam transiret in Græciam, affirmarent.

171. Ibid. *In mari rubro inter insulas a rege Erythra*] Erythram regem e Perside in insulam Rubri maris transmisisse, deductisque in proximas insulas coloniis, pelagus de suo nomine vocitasse, auctor est Strabo, lib. XVI. pag. 779. Insulam priorem istam Τυῤῥίνην vocari : ibi regni sedem Erythram posuisse. Unde cuipiam suboriri suspicio possit, num hoc Plinii loco *in Tyrrhine insula* potius legendum sit, quam *inter insulas*. Mihi vero magis placet codicum omnium constantissimam consensionem sequi, quam conjecturæ videri favere plus æquo.

172. Ibid. *Ctesias Semiramim*] Portenta quædam vocum his perperam interjecta expunximus, cum ea nulli veterum Mss. agnoscant. Sic enim libri vulgo editi habent : *Ctesias Samyram, Saphanus Semiramim*. At Chiffl. cod. quem secuti sumus, *Ctesias Semiramim*. Reg. tamen, 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. *Ctesiasapanusmiramim*.

173. Ibid. *Quinqueremem Mnesigiton Salaminios : sex ordinum Xenagoras Syracusios : ab ea ad decemremem Mnesigiton Alexandrum Magnum ferunt instituisse : Ad XII. ordines, Philostephanus Ptolemæum Soterem : ad quindecim, Demetrium Antigoni : ad XXX. Ptolemæum Philadelphum : ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est*] Quæ fuerit opera nostra in hoc loco emendando plane constabit, si quam maculose editus in hunc usque diem fuerit, subjiciemus oculis : in hunc scilicet modum : *Quinqueremem instituit Nesichton Salaminius : sex ordinum Xenagoras Syracusius : ab ea ad decemremem Mnesigeton. Alexandrum Magnum ferunt instituisse ad XII. ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est, ad L.* Quæ non vitiosa modo interpunctione laborant, verum etiam turpi nominum deformatione, atque emendatorum interpolatione depravantur. Nam prior illa vox *instituit*, postremaque illa, *ad L.* in nullis plane codd. Mss. leguntur, Reg. 1. 2. aliisve, nec ullum earum vestigium est. Deinde in Auctorum Indice hujus libri Mnesigiton et Xenagoras nominantur, cum ceteris qui, quo ordine appellantur illic, rursum eo ipso hic repetuntur. Præterea quindeciremem ad Demetrium Antigoni pertinere testis est locuples Plutarch. in ejus Vita, pag. 897. Ad XL. ordines Ptolemæum Philopatorem instituisse navim, auctor Callixenus de Alexandria lib. I. apud Athen. lib. V. pag. 203. τὴν τεσσαρακοντήρη ναῦν κατεσκεύασεν ὁ Φιλοπάτωρ, κ. τ. λ. Denique vel ipsa orationis structura clamat, ut Aristotelem de Carthaginiensibus, ita Mnesigitonem de Salaminis, de Syracusiis Xenagoram, de aliis alios, quid invenerint, literis consignasse. Observandum porro hic obiter Ptolemæi Tryphonis cognomen, nec alibi temere obvium, nec inventu promtum. Nam qui Ptolemæum Lagi F. primum Ægypti dynastam, Soterem cognominarint, nummos habemus scriptoresque plurimos. Ptolemæum vero quartum, sive Philopatorem, qui Tryphonem appellarit, neque nummis adhuc, neque monumentis aliis consignatum vidimus. Ad Demetrium Antigoni quod attinet, Poliorceten illum signari manifestum est, Antigoni Coclitis F. qui primus Asiæ rex post Alexandrum fuit.

174. Ibid. *Bidentem Anacharsis*] Locum hunc vitiosa interpunctione laborantem sanavimus, non harpagonas Anacharsidi, sed bidentem anchoram tribuentes, a Strabone edocti, lib. VII. p. 303. Καὶ τὸν Ἀνάχαρσιν δὲ ἄνθρωπον σοφὸν καλῶν ὁ Ἔφορος, . . .

εὑρήματα αὐτοῦ λέγει τὴν ἀμφίβολον ἄγκυραν, κ. τ. λ.

175. CAP. LVIII. *Ναυσικράτης*] Hanc inscriptionem ita existimat insculptam fuisse Scaliger, in Animadv. ad Euseb. p. 104. NAVSIKPATES TISAMENO ATHENAIOS, ac posteriores iis notis id expressisse, quibus usi sumus. In codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Paris. ita fere legitur, ΑΔΤCΙΚΡΑ ΙΝCΑΝΕΘΕΤΟ ΙΝΔΙΟC ΚΟΡΤΥΝΔΕ ΚΑΤΔΝΗΔΔΕ ξΙΟ ΑΔΙΟ ΝΟoΝΔΕ. Ac mihi diligenter vestigia literarum rimanti, inquit Turnebus XXIX. 18. pag. 1054. scriptum a Plinio fuisse videtur, *Ἀδυσικράτης ἀνέθετο τῇ Διὸς κόρῃ δεκάτην, ἥδε δέξατο ἥδιον τήνδε.* Ac principium sane horum verborum audacter affirmare posse videor: de clausula paululum addubito: sed nihil comminisci potui, quod propius ad literarum ductus accederet. Ita ille: cujus laudandus sane conatus, neque pœnitendus admodum successus.

176. CAP. LIX. *P. Ticinio Mena*] Chiffl. cod. *Thinnio*, refragante Varrone, apud quem *Ticinio*. Multo malim nihilominus legi, *Titinio Mæna*. Est enim Romanorum haud postrema Titinia gens: *Mæna* cognomen in Inscriptionibus Gruteri, p. 866.

177. CAP. LX. *Cum a Curia*] In editis hactenus, *cum Curio*. Mss. omnes, *cum auguria*. Unde feliciter Turnebus, et Pellicerius in notis Mss. *cum a Curia*, elicuerunt. Nam tria hæc loca contermina sibi fuisse, in regione Urbis octava, præter P. Victorem, Varro edocet de Ling. Lat. lib. IV. p. 37. 'Curiæ duorum generum,' inquit, 'nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut Curiæ veteres, et ubi Senatus humanas, ut Curia Hostilia .... Ante hanc Rostra .... sub dextra hujus a Comitio locus substructus, ubi nationum subsisterent legati, qui ad Senatum essent missi: is Græcostasis appellatur,' &c. Vide quæ dicenda sunt de situ Græcostasis, XXXIII. 6. In Pliniano textu paulo post cum legeretur olim, *Prospexisset talem Solem*, hanc vocem *talem* induximus ceu spuriam, quod nullum ejus vestigium in Mss. appareat.

178. Ibid. *A columna Mænia*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique, quos Turnebus secutus est Advers. XXIX. 18. pag. 1054. Columnæ Mæniæ Cicero in Verrem meminit, et Asconius. Hinc et Mæniana ædificia apud Festum. Libri editi hoc loco perperam, *a columna ænea*.

179. Ibid. *Ante undecim annos, quam cum Pyrrho bellatum est*] Prius editi *duodecim* legunt, sed reclamantibus Mss. Reg. 1. Chiffl. aliisque, in quibus diserte sine numerorum compendiis *undecim* scriptum reperias. Atque id sane ratio temporum postulat. Nam cum Pyrrho bellatum esse anno CCCCLXXII. ex Plinio ipso constat VIII. 6. Consulem vero Papirium Cursorem fuisse anno CCCCLXI. Fasti docent: scribendum igitur *undecim* fuit, non, uti Salmasius jubet, p. 649. *tredecim*, qui quibus auctoribus probare queat bellum cum Pyrrho initum anno modo CCCCLXXV. haud divinare licet.

180. Ibid. *A. U. CCCCLXXXXI.*] Ita reclamantibus licet Mss. editisque libris fidenter rescripsimus, pro *CCCCLXXVII.* non solum Fastorum auctoritate permoti, sed et ipsius Plinii admonitu, qui undecentum annis post deportatum e Sicilia horologium alterum (quod factum est post triginta a Papirii Consulatu annos, qui Consulatus incidit in annum, ut diximus, CCCCLXI.) tertium hoc solarium diligentius ordinatum scribit, hoc est, anno DXC. quo ipso anno in Fastis Censuram gessisse produntur L. Æmilius Paulus, Q. Marcius Philippus, lustrumque fecisse LIII.

NUMISMATUM DUORUM

QUÆ SUNT INSCRIPTA

LITERIS, UT VOCANT, SAMARITICIS,

INTERPRETATIO,

Ad ea Plinii verba, vii. 57. 'Literas semper arbitror Assyrias fuisse.'

[Ex Ed. sec.]

Ex omnibus numismatibus, quæ vulgo dicuntur Samaritica, quæque visa sunt hactenus, nulla tanti arbitramur esse momenti ad eruditionem, quanti sunt duo e Cimelio D. de Boze in hac civitate Parisiensi; quamvis a nemine, quem quidem noverim, commemorentur eorum, qui de nummis Samariticis ab annis jam amplius centum quinquaginta aliquid scripto prodiderunt.

Prius est ex ære mediocri: ex una parte palmam exhibet Judææ symbolum, cum hac epigraphe trium vocabulorum totidem versibus, nec rectis quidem, sed incurvis. Hæc vocabula totidem isthic literis Hebraicis repræsento, quippe quarum eadem ac Samariticarum vis et potestas est, tantum forma dispar: sed Hebraicarum notior hæc legentibus

שמעון
נשיא
ישראל

hoc est, *Simeon Princeps Israël.* Duæ priores cujusque nominis literæ ad palmæ arboris lævam, reliquæ ad dexteram sunt positæ. Inferius sinistrorsum adjecta est præterea litera ש: id quod hujus numismatis proprium ac peculiare est, ut infra dicemus. In parte nummi postica est pampinus, symbolum regionis in qua percussum numisma est, hoc est, regni Juda, quod fuit vini ferax, ut in ipso Jacobi vaticinio dicitur, Gen. xlix. 11. Epigraphe in ambitu has duntaxat voces ac literas exhibet:

....חת לגאלת ישראל

Desunt tres priores literæ, quas typus aberrans non expressit: sed quæ priores leguntur hic literæ duæ, certissime indicant, integram hanc fuisse epigraphen:

שנת אחת לגאלת ישראל.

quemadmodum integra ipsa legitur in alio numismate ex Gaza Regia. Sententia est, *Anno primo redemtionis Israël.*

Nihilo levius momentum in altero numismate est, quod ex ære minime formæ est, sed nitidissimum, et omnis expers vitii. Ex una parte palma arbor est, ut in priore : sed epigraphe versus duos facit, ignotis prorsus characteribus. Posticam nummi aream uva occupat. Epigraphe constat literis, ut vocant, Samariticis, prorsus eadem atque in priore numismate :

שנת אחת לגאלת ישראל.

Anno primo redemtionis Israël. Quid ignoti isti valeant characteres, probabiliter indicare, hic labor est. Nam si de illis judicium feras ex similitudine aliqua vel affinitate cum literis similibus, erunt inanes eæ ac futiles conjecturæ. Firmioribus ad probandum indiciis vel argumentis opus. Nobis quidem ignota hæc epigraphe duo priora duntaxat prioris numismatis vocabula videtur exhibere : שמעון נשיא *Simeon Princeps.* Nam ut ita existimemus, his argumentis adducimur. 1. Quod ut in illo numismate, sic et in isto, versus duos voces hæ duæ efficiunt. 2. Quod idem numerus literarum utrobique est : nimirum quinque, quæ nomen *Simonis*, et, quæ *Principem* significent, quatuor. Nam quod inde sequeretur literam *nun* in hac scribendi forma ignota biformem fuisse, et literam *sin* diversam a *schin*, nihil istud mirum videri debet : cum apud Arabes ipsimet hi characteres, pro vario situ, dissimilis formæ sint. 3. Denique numismata omnia, quorum inscriptio est ex una parte, *Libertatis Jerusalem, Redemtionis Israël, Redemtionis Sion*, vel, ut in novem numismatibus vidimus apud D. de Boze, *Libertatis*, sive *Liberationis, Sion* ; hæc, inquam, omnia numismata ex altera parte nomen *Simonis* vel solum exhibent, vel, adjecto titulo, *Principis Israël ;* aut annum saltem, 'quo ablatum est jugum gentium ab Israël,' ut scriptor sacer loquitur, I. Macc. 13. 41. Annon igitur simillimum veri est, cum jam annus istius liberationis perspicue sit in posteriore hujus nummi parte annotatus, ut est in posteriore pagina nummi prioris, epigraphen quoque partis anticæ ad eam accedere proxime quæ legitur in priore, cum præsertim eadem quoque fere in ambobus symbola sint ?

Quæcumque vero re ipsa potestas ac significatio sit harum literarum, quæ tantopere discrepant a Samariticis ex adverso positis, nobis eæ esse Babyloniæ videntur : quæ vero Samariticæ vulgo nuncupantur, ASSYRIÆ sunt, quibus utebantur Cuthæi : quæque quot sunt et apud Hebræos, in numismatibus deprehenduntur præter quinque. Præbere huic conjecturæ locum ipsamet videtur Scriptura Sacra, IV. Reg. 17. 24. ubi rex Assyriæ dicitur, cum in ditionem suam Israëlitas transtulisset, misisse in Samariam colonos de Babylone, et de Cutha, ac de tribus aliis locis : sed sunt priores hæ duæ regiones spectabiliores, et (ut apparet) inter se vicinæ ; nam eas dignitatis ordine appellasse Scriptor Sacer videtur. Ut cum Judæis atque Israëlitis Babylonii isti Cuthæique jungerent commercium, potuere decursu temporis, salvo nihilominus patrio sermone, linguam Hebræam perdiscere. Sic enim Abraham ipse quoque tunc didicit, cum in terra Chanaan domicilium collocavit rerum suarum, ubi lingua Noë et ipsiusmet Adami, hoc est, Hebræa ipsa quam legimus, integra perstiterat, cum Hebræis simul characteribus : eo quod Chananæi hanc regionem occuparant, ante confusionem linguarum, quæ in Babel contigit, quo se Chananæi non contulerant, ut in Tract. de Paradiso terrestri ostendimus, ex Gen. X. 18. 25.

Sic Babylonii Cuthæique suum quique morem scribendi servarunt: quoniam haud facile possent adduci coloniæ integræ, ut hunc mutarent, alienum asciscerent: cum jus in eos, præterquam regi suo, nemini esset. Nam neque Sacerdos ille, quem ad eos Salmanaser rex Assyriorum misit, qui ritum eos doceret colendi veri numinis; neque is, inquam, illis scribendi aut legendi præceptor fuit: idem illis sermo, eadem scriptura, ac prius. Ipse ille eorundem lingua apud eos verba faciebat: moram quippe in Assyria egerat is satis diuturnam ad linguam eam percallendam. Cum tota Samariæ potestas eorum esset, Israëlitæ verius, qui singulatim vere ac vix manipulatim ex Assyria eo remigrabant, scribendi morem asciscere cogebantur eum fortassis, quem novi incolæ adduxissent in eam regionem, ac multitudini cedere.

Non eadem conditio Judæorum fuit, quos abduxit Nabuchodonosor in Babylonem. Cum enim turmatim redituros se esse universos in patriam post annos septuaginta ex oraculo divino pro certo haberent, veterem scribendi modum, patriique sermonis consuetudinem, constantissime tenuerunt. Neque vero fuit Esdras auctoritate aliqua conspicuus, quæ vel unum aliquem privatum hominem, nedum gentem universam, discedere cogeret a vetusto scribendi more. Ac præter Judæos, ceteri quoque Israëlitæ, tum e decem tribubus, qui ex Assyria revertebantur, tum qui degebant in provinciis, rerum novarum molitorem eum esse inclamassent, si receptos a Mose et Abrahamo ipso characteres, quos Patriarchæ ac Prophetæ pro sacris habuissent, et quos Deus ipsemet scriptis Decalogi tabulis consecrasset, hos Esdras ad profanos usus dejicere, aut ad falsorum numinum cultores, quales erant Cuthæi, ablegare decrevisset. Veterem scripturam illi e contrario, Judæi æque atque Israëlitæ, in Libris Sacris præsertim, omnes summa religione tenuerunt; etiam ii, qui dudum ante Esdræ ætatem erant per universum orbem dispersi: qua nimirum religione eandem etiamnum obfirmate retinent, ubicumque gentium degant.

Post reditum igitur Israëlitarum fuere duo scribendi genera diversa inter se, in Samaria proprie dicta, quam subditis suis popularibus rex Assyriorum colendam dederat: non tamen extra eam regionem: nam in reliquis Terræ Sanctæ partibus Hebræa scribendi forma fuit una fere in usu usque ad Seleucidas. Fuere illa scribendi genera duo, Assyrium et Babylonium: nec fere aliud præterea ex Assyria potuit proficisci. Nam quod Rabbini aiunt, Hebræum characterem, qui nunc quoque in usu est, Assyrium esse, non ita accipiendum est, quasi ex Assyriis profluxerit; sed quod dici Assyrius possit, hoc est, beatus, quippe quem Deus Ipse consecrarit, dum in scribendis Decalogi tabulis eundem adhibuit: quoniam quæ vox *beatum* Hebraice, eadem Assyrium significat. Ita certe dictum istud Maimonides, aliique permulti accipiunt. Quod vero Judæus alter prodidit in suis super Mischna commentariis, id est multo verius certiusque: characterem scilicet, quem Samariticum plerique vocant, reipsa Cuthæum esse. Hebraica enim nomina Cuthæi suo, hoc est, Assyrio charactere scribere consueverant, quo plane modo Græci hodie Turcica nomina Græce scribunt.

In magnam certe gloriam cedebat summo Sacerdoti et magno duci gentis Israëliticæ, quod numismata cuderentur honori suo, gentium duarum scrip-

tura, quæ genti suæ fuissent olim infensissimæ: haberetque sibi subjectos ex utraque ea gente colonos; nempe Babylonios, Cuthæosque ex Assyria. Hoc vero illud ipsum est, nostra quidem sententia, quod horumce duorum numismatum posterius exhibet. Sic ille triumphum agebat de linguis duabus ex tribus illis, quas hactenus sibi infestissimas Judæi erant experti. Nam *lingua tertia* lingua sive gens Græcorum fuit, ut in Commentariis nondum prælo editis ad cap. XXVIII. Ecclesiastici diximus.

Haud ægre certe assentientur ii, qui aliquam numismatum peritiam habent, ignotum hujusce nummi characterem ei fuisse magistratui familiarem, cujus est jussu percussus: quemadmodum in aliis, qui Samaritici dicuntur, pars illa certissime potior est, in qua nomen est Principis scriptum. Hic vero magistratus non fuisse Israëlita videtur, hoc est, non ex Jacobi posteris, aut religione Judæus. Enimvero eam ob causam, si recte quidem conjecimus, *Simeon Princeps* duntaxat scripsit, non adjecit *Israël*, quæ vox in ceteris perpetuo legitur, in quibus *Simeon Princeps* est; quoniam alterutro charactere satis fuit Principem Israël nuncupari. Fuit nimirum Simeoni obnoxius ille magistratus, nec tamen iisdem addictus sacris, aut ex eadem gente oriundus; quamvis erat fortassis ex eorum numero gentilium, qui Hierosolymam 'ascendebant ut adorarent in die festo' Paschæ, teste Joh. XII. 20. Erat enim is magistratus unius e tribus oppidis Samariæ, quæ Demetrius Syriæ rex Jonathæ sacerdoti Simonis fratri ac decessori donaverat: uti narratur I. Macc. X. 30. et XI. 34. Itaque noluit is in ea numismatis parte scribere, *Simeon Princeps Israël;* cum ipse character aliam ab Israëlitica gentem designet, quamvis et ipsam principatui Simonis obnoxiam: præsertim cum alterius partis epigraphe Principis gentem ac religionem satis conspicue designet, posito nimirum *anno primo redemtionis Israël.*

Ne Samaritanus quidem oppidorum horum magistratus verius fuit, quam Turcicus præfectus, qui juri dicundo præest in civitatibus Græciæ, appellatus est aut appellandus aliquando Græcus. Quin immo recentes isti Samariæ incolæ secernuntur a Samaritanis IV. Reg. XVII. 29. 'Hic stultus populus ille est, qui habitat in Sichimis:' ut quidem scripsit Ecclesiasticus, annis circiter XXVI. ante percussa hæc duo numismata; sed Samaritanum non appellat. Neque enim Samaritani fuere alii, præter Israëlitas a Judæis schismate divisos, qui Hierosolymis adorare Deum nollent cum reliqua gente: nec alios Scriptura Sacra in Evangelio aut alibi Samaritanos agnovit, præter istos. Itaque non sunt ista numismata, si quidem proprie loquimur, Samaritica: neque enim sunt ea a Samaritanis percussa: quamvis Samaritica, si lubet, eo nomine possint appellari, quod ex Samaria prodierunt. Cuthæi videlicet, Babyloniique, qui in ea regione consederant, ea percusserunt Principis illius jussu, cujus sub potestate essent, quique inscriptum esse nomen suum in nummis perciperet, regum more, qui cum imperio præerant vicinis provinciis. Id vero impetrare neque a Judæis Hierosolymitanis potuerat; nec magis posset a Samaritanis Israëlitis, quibus utique haud minor religio, hac certe in parte, quam Judæis, foret.

Non est arbitratus Simon sacerdos se legem perfringere, si rerum a Deo creatarum effigies in nummis insculpi ab alienigenis juberet: sed postquam annis ipsis quatuor populo obstitisset, cedere demum coactus est. Nam

ultra annum quartum numismata, quæ dicuntur Samaritica, nulla visuntur, aut conspecta unquam alicui fuere: quamvis Spanhemius asserat, sed sine teste, et ex falso certe rumore, annum quoque sextum in aliquo numismate esse consignatum. Hierosolymorum certe rudera potuere sæpenumero excuti: numquid effossum ibi numisma quodpiam sincerum est, alterius nomine, quam Simonis, aut ultra annum quartum ipsius, inscriptum? Cur, præter illum, neminis alterius nomen in nummis illius gentis apparet? Ut Davidem sileamus et Salomonem, regesque tum Juda, tum Israël, ad unum omnes, cur nullus Johannis saltem nomen nummus præfert, cum fuerit is tum Sacerdotio post patrem Simonem inclytus, tum rebus gestis commendatissimus, ut Sacri Libri produnt? Cur neque cujusquam nomine posterorum ejus nummus visus adhuc est?

Nulli quidem ambigimus, quin reverentia legis, prohibentis ubique ne similitudo quæpiam fieret rei a Deo creatæ in privatos usus, Judæos cohibuerit, ne nummos ipsimet aliqua effigie consignarent. Sed alia præterea firmissima certe causa Simonem Pontificem adegit, ut ad percussuram propriam numismatis cum suo nomine faciendam alienigenarum operam adhiberet, eorum scilicet qui sibi subjecti forent: alii enim in circuitu infensi admodum ei fuere. In causa fuit populus ipse Judaicus, maximopere tenax sui juris, ac suæ libertatis. Fuit enim Hierosolymorum, æque ac ceterarum Terræ sanctæ urbium, regimen Democraticum, ut initio Commentariorum in Ecclesiasticum diximus: ex quo nimirum suprema clade regum Juda et Israël visus est præpotens Deus reges ibi esse nolle usque ad adventum Messiæ, qui futurus erat Rex regum, et Dominus dominantium. Docet istud historia Bethuliæ obsessæ in libro Judith: primus liber Macc. XII. 6. XIII. 36. XIV. 20. XV. 2. Et secundus, I. 10. Matth. XXVII. 20. Marc. XV. 15. Joh. I. 19. Act. II. 14. 23. præter alia multa Scripturæ Sacræ loca. Quantumvis igitur plurimum sibi a Judæis tribuendum esse Simon Pontifex non nesciret; nam ipse cum fratribus collapsam restituerat rem; veritus tamen nec temere est, ne si jus sibi sumeret summorum dominorum, nempe si suo nomine nummos percuti juberet, more Syriæ Ægyptique regum, impatientem regiæ potestatis populum offenderet, cui et ea res esset hactenus inaudita, nec servitium ullum tolerabile. Certo Sacri Libri, qui 'populum Israël' narrant 'scripsisse in tabulis et gestis publicis, Anno primo sub Simone summo sacerdote, magno Duce, et principe Judæorum;' de nummis plane silent: quod idem esse atque eos improbasse credimus. Tanta populi quidem fuit erga Simonem et fratres ejus reverentia, ut nomen ipsorum suo præponi sineret in literis, quæ Reipublicæ Judaicæ nomine scriberentur. Ut I. Macc. VIII. 10. 'Judas Maccabæus, et fratres ejus, et populus Judæorum.' XII. 6. 'Jonathas summus sacerdos, et Seniores gentis, et reliquus populus Judæorum.' XV. 17. 'Simon princeps Sacerdotum, et populus Judæorum.' Sed mox jus suum et locum populus recepit, quo privatum quemlibet, etiam sacerdotii summi dignitate conspicuum, anteibat. Itaque quod in tribus istis fratribus ferendum utcumque populo visum est, ad posteros non est transmissum. Certe summus Sacerdos Judas, Simonis nepos, in Epistola anno post avi obitum undecimo scripta, post populum et post Senatum, qui pars populi fuit, iste postremus, ut privatus quilibet, appellatur,

II. Macc. 1. 10. ' Populus qui est Hierosolymis, et in Judæa, Senatusque, et Judas.' Neque tunc amplius, ut sub Simone factitatum fuerat, anni scribebantur summorum pontificum in tabulis gestisque publicis.

Hæc igitur ratio verisimillime Simonem adegit, ut demum populo cederet, abstineretque post annum quartum a percussura proprii numismatis: certe nullum simile apud Judæos ulla visum ætate est. Nam quæ nec Simonis habent nomen, nec annum notatum, sed pretii notam duntaxat, adeo perspicuum est, esse ea ejusdem officinæ, (nam id omnino suadet indiscreta fabricæ similitudo,) ut obstinatæ pertinaciæ sit, eo tantum argumento contendere, alio tempore potuisse ea cudi, quoniam nullum certum habent annum notatum.

Ceterum non fuit hæc Simonis Pontificis pecunia in usu extra ditionem ipsius, aut extra ipsammet Samariam. Et regi Antiocho Evergetæ id summopere displicuit; quippe qui beneficiario jure obstrictam sibi Judæam esse credi vellet; unde et ipse, et ante ipsum Alexander Antiochi Dei filius, Evergetæ nomen accepit. Quoniam autem e re sua esse intelligeret mitius cum Simone agere, voluit saltem id sibi eum veluti clientem debere. Itaque cum jam ante annos tres id juris sibi Simon sumsisset, edicto ei concessit, ut pecuniam publicam cuderet, sed quæ in Judææ usu tantum esset. ' Permitto tibi,' inquit, ' facere percussuram proprii numismatis in tua regione.' I. Macc. 15. 6.

Denique quod ex ignoto hujusce numismatis charactere potissimum ac perspicue colligitur, istud est, non fuisse illud Hierosolymis percussum, idque extra omnem dubitationem esse. Neque ipse igitur character alter, qui Samariticus dicitur, et in altera legitur nummi pagina, Hierosolymis quoque cusus est; neque alii proinde, qui nummi vulgo Samaritici nuncupantur. Fuit ergo Judæis peregrina utraque forma scribendi; nec fuit unquam Samaritica ab ipsis recepta, sive in usu sacro, sive in usu communi. An enim Judæi patienter ferrent in uno eodemque numismate cum profanis alienigenarum characteribus conjungi sacrum suum sive sermonem, sive characterem? Sunt itaque hi duo diversi characteres unius civitatis, in qua gentes duæ degerent ita concordes, ut suum tamen avitumque scribendi morem quæque servaret. Sic numismata multa videmus inscripta Græce simul et Latine. Græca literatura civitatem ibi seu veteres incolas denotat. Latina Romanum Imperatorem, vel magistratum, coloniamve eo deductam. Ejusdem formæ est eximius ex auro nummus, quem Uredus affert p. 27. Balduini I. qui Latine ex una parte titulum Imperatoris exhibet, ex altera Despotæ titulum Græce. Non igitur Hierosolymis percussa ea numismata sunt: quandoquidem Hebræus character, quem in Bibliis legimus, solus ibi fuit in usu. Nisi forte quis existimat, etiam quod Hebraice scribi in titulo Crucis jussit Pilatus, eo charactere scriptum fuisse, quem in Simonis Pontificis nummis cernimus, annis ante Pilatum CXXX. Extat Herodis regis, cujus principatu Christus natus est, Græcum numisma; et illud in Judæa quidem, et Cæsareæ a Græcis percussum, non a Judæis Hierosolymis.

Non alia igitur causa quærenda est, quamobrem Simonis Pontificis peregrinis characteribus percussa numismata sint, nisi quia percussa in Samaria: quemadmodum haud alia est inquirenda causa cur plurima Romanorum Im-

peratorum numismata inscripta sint Græce, quam quia cusa in Græcia sunt. Præsertim cum Samaritanæ scripturæ vestigium, Simonis numismatibus antiquius nullum sit, aut constare ullo argumento possit, vetustiorem eam in Terra sancta esse, quam sint deductæ in Samariam coloniæ Cuthæorum. Phœnicia certe ea scriptura non est: nam Phœniciæ literæ, quæ visuntur in nummis Tyri et Sidonis, earum similitudinem habent quas Samariticas vocant, ut Græcæ habent Arabicarum.

Ducit ergo nos in cognitionem rei dignæ scitu ille ipse qui ignotus nobis est character nummi posterioris. Sed priorem maxime commendat, quod ipsam exhibet notatam perspicue civitatem Samariæ: in qua percussi nummi fuere, quos Samariticos vocant. Nam litera ש quæ in ima parte prioris areæ latere sinistro conspicitur, non alio fine ibi potuit collocari, quam ut civitatem designaret, ubi percussus nummus est. *Sichem* nimirum ipsa est, caput Samariæ, ubi 'stultus' ille 'populus' fuit, 'qui habitabat in Sichimis,' ut dictum est superius: hoc est, addictus cultui inanium Deorum: qui tunc saltem plus ibi poterat, cum ita Sacer Auctor scriberet. Imitari præfectus monetæ in hoc numismate voluit formam nummorum, quos percuti jubebant vicini reges, inprimis vero Syriæ. Nam in his ea ætate sola litera A. Antiochiam denotabat, et quidem eo interdum loco vel situ collocata, quo istic conspicitur litera ש. Qui character igitur Samariticus vulgo nuncupatur, is primæva origine proprius gentis fuit cultricis Idolorum, æque atque alter, qui in aversa alterius nummi area ei conjungitur. Is demum est, quem ex Assyria Cuthæi detulerunt, qui Sichimam occuparunt; hæ 'Assyriæ literæ,' quas 'fuisse semper' Plinius 'arbitratur:' ut hæc nostra super ea re disputatio, ni fallimur, perspicue docet.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER VIII.

Majorum animalium genera et naturæ.

I. (I.) AD reliqua transeamus animalia, et primum terrestria. Maximum est elephas, proximumque humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrii,[a] et imperiorum obedientia,[1] officiorumque,[b] quæ didicere, memoria: amoris, et gloriæ voluptas: immo vero, (quæ etiam in homine rara,) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque siderum, Solisque[c] ac Lunæ veneratio. Auctores sunt,[d] in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo,[e] nitescente Luna nova, greges eorum descendere: ibique se purificantes solenniter aqua circumspergi, atque ita salutato

CAP. I. 1 Cod. Dalec. *et imprimis obedientia;* Chiffl. *et imperiorum obedien-*

NOTÆ

[a] *Sermonis patrii*] Refert hoc Ælianus de Indicis elephantis Hist. Anim. XI. 14.

[b] *Officiorumque*] Hoc est, obsequiorum officiorumque memores, ad quæ præstanda edocti institutique sunt. Vide Notas et Emend. num. 1.

[c] *Solisque*] De hac siderum veneratione Plutarchus lib. de Solertia Animal. p. 972. Ælianus Hist. Anim. VII. 44. et IV. 10.

[d] *Auctores sunt*] Ex Plinio mutuatus hæc Solinus c. 25. p. 46.

[e] *Amilo*] Ita Mss. omnes. Idem fortassis cum eo cui nomen est Valo apud Ptolem. IV. 1. quique ex montibus iis egredi fertur, quos septem Fratres diximus appellari v. 1. Non placet conjectura Rhodigini, legentis *Annulo*, eamque vocem ex Græca *ἀεί-ναος* deducentis, Antiq. Lect. XIII. 18. p. 593.

sidere[f] in sylvas reverti, vitulorum[g] fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoque[h] religionis[2] intellectu, creduntur maria transituri non ante naves conscéndere, quam invitati rectoris jurejurando de reditu. Visique sunt fessi ægritudine, (quando et illas moles infestant morbi,) herbas supini[i] in cœlum jacientes,[3] veluti tellure precibus allegata. Nam quod[j] ad docilitatem attinet, regem adorant, genua summittunt, coronas porrigunt. Indis arant[k] minores, quos[4] appellant nothos.[l]

II. (II.) Romæ juncti[a] primum subiere currum Pompeii

tiæ. Salmasius legit: *et in priorum obedientia officii, eorum quæ, &c.*—2 Vet. Dalec. *regionis.*—3 Vet. Dalec. *per herbas supini in cœlum jacentes.* Chiffl. habet etiam, *jacentes.* Mox, *precibus alligata* cod. Dalec. *precibus ablegata* Vet. Dalec. et Sabellicus.—4 *Indi arant minoribus, quos* margo edd. Dalec. et Gronov. *Indicis Arabici minores, quos* exemplar Parmense.

NOTÆ

[f] *Salutato sidere*] Salutata Luna, ut quidem interpretor. Solinus tamen de Sole accipit: 'Luna nitescente,' inquit, 'gregatim amnes petunt: mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in saltus revertuntur.'

[g] *Vitulorum*] Fœtus majorum animalium vitulos passim vocat. Sic de balænis IX. 5. 'Irrumpunt orcæ in secreta, et vitulos earum lancinant morsu.' Vide Indicem.

[h] *Alienæ quoque*] Non modo, inquit, suam habent elephantes religionem, sicuti ex supradicta Solis ac novæ Lunæ veneratione constat, sed, quod majoris admirationis est, intelligere alienam quoque videntur; quandoquidem non antea navem creduntur conscendere, quam suo jurejurando rector eorum ad reducendos eos sese obstrinxerit.

[i] *Herbas supini*] Ægritudinis impatientia jaciunt supini interdum in cœlum herbas, ceu Deorum opem, tellure ipsa in partem et subsidium precum assumta atque adhibita, ita implorantes. Vide Notas et Emend. num. 2.

[j] *Nam quod*] Id quoque Arist. Hist. Anim. IX. 72.—' Et Martial. in Spect. Epigr. 17. 'de Supplice Elephante:' 'Quod pius et supplex elephas te, Cæsar, adorat, Hic modo qui tauro tam metuendus erat; Non facit hoc jussus, nulloque docente magistro; Crede mihi, numen sentit et ille tuum.' *Ed. sec.*

[k] *Indis arant*] Arat India, inquit, minoribus elephantis. Sic VI. 22. de iisdem: 'Iis arant, iis vehuntur.' Vide Notas et Emend. num. 3.

[l] *Nothos*] Solinus cap. 25. pag. de elephantis: 'Duo eorum genera sunt: nobiliores indicat magnitudo: minores nothos vocant.'

[a] *Romæ juncti*] Refert idipsum Plutarchus in Pompeio, pag. 626. Alii quidem ante Pompeium elephantos in triumpho duxisse leguntur: junxisse vero, qui currum subirent, ante Pompeium nemo.

Magni Africano triumpho: quod prius India[b] victa, triumphante Libero patre, memoratur. Procilius negat potuisse Pompeii triumpho junctos egredi porta.[1] [c] Germanici Cæsaris[d] munere gladiatorio, quosdam etiam inconditos[2] motus edidere, saltantium modo. Vulgare[e] erat, per auras arma jacere non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciviente pyrrhiche[3] [f] colludere: postea et per funes[g] incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas[h] imitantes: plenisque[i] homine[4]

Cap. II. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Ed. pr. Venett. Rom. Parm. Brux. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ingredi porta* Vet. Dalec. *ingredi portam* Herm. Barb. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. et Gronov.—2 Ita codd. Harduini, Salmant. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quosdam inconditos*, omisso *etiam*, edd. vett. et Gronov.—3 Cod. Dalec. Vet. ejusdem, Parm. Venett. al. antiq. *pernicitate*. Mox, Tolet. *collidere* pro *colludere*. Paulo post, cod. Dalec. *lecticas e. f. q. singulas*; al. ap. Dalec. *lecticis e. f. q. singulas*, ut intelligamus elephantes fœminas.—4 Cod. Dalec. *plerisque hominum*; Gronov. et al. ante Harduin. *plenisque hominum*. Mox, pro *accubitum iere*, quod habent codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *accubitu, iere* legitur in edd. vett. et Gronov. Deinde, pro *potantium* cod. Dalec. *portantium*. Margo edd. Dalec. et Gronov. *structorum, ministrorum fercula et epulas ferentium*; quod est interpretamentum verbi *portantium*.

NOTÆ

[b] *Quod prius India*] Vide Notas et Emend. num. 4.

[c] *Egredi porta*] Vide Notas et Emend. num. 5.

[d] *Germanici Cæsaris*] Fuit ἀδελφιδοῦς Τιβερίου, Tiberii ex Druso fratre nepos, ut ait Ælianus, qui hosce elephantorum ludos in Germanici munere editos, fuse describit, Hist. Anim. II. 11. Martial. I. 105. 'Et molles dare jussa quod choreas Nigro bellua nil negat magistro;' Æthiopi scilicet ductori.'

[e] *Vulgare*] Familiare illis fuit ea arte, atque solertia, in altum arma jacere, ut eadem deinde decidentia exciperent, uti nos pilas solemus, nec vento quidem auferente ea. Simile illud est quod refert cap. 7. de elephante quodam: 'Arrepta scuta jaciens in sublime, quæ decidentia spectantibus voluptati erant, in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ jacerentur.' Similes et nos quoque ludos edi vidimus non sine ingenti voluptate in regio nemore nuperrime, ab elephante eximiæ magnitudinis.

[f] *Pyrrhiche*] Saltatione armata, de qua dictum est libro superiore. Vide Notas et Emend. num. 6.

[g] *Per funes*] De funambulis elephantis, Seneca in Epistolis, Sueton. in Galba, Vopiscus in Vita Carini, Dio in Nerone, &c. Visum a se, qui saltaret, et pila luderet, elephantum scribit Busbequius, Epist. I. fol. 27.

[h] *Puerperas*] Quaterni eorum, inquit, lecticis singulos gestaverunt elephantes, qui puerperarum instar a

tricliniis accubitum iere per lectos ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur.

III. (III.) Certum est [a] unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu [b] repertum. Mirum maxime, et adversis quidem funibus subire,[*] sed regredi magis utique pronis. Mucianus ter consul auctor est, aliquem ex his et literarum ductus Græcarum [c] didicisse, solitumque præscribere ejus linguæ verbis: 'Ipse ego [d] hæc scripsi, et spolia Celtica dicavi.' Itemque se vidente Puteolis, cum advecti e nave [1] egredi cogerentur, territos spatio pontis procul a continente [2] porrecti, ut sese longinquitatis [3] æstimatione fallerent, aversos retrorsus isse.

IV. Prædam ipsi in se expetendam [1] sciunt solam esse in armis suis, quæ Juba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, et consuetudo melius,[e] dentes. Quamobrem

[*] *Ascendere.*

CAP. III. 1 Cod. Dalec. *advecti nave;* Vet. ejusdem, *advecti de nave.*—2 Margo edd. Dalec. et Gronov. *procul in continentem.*—3 Vet. Dalec. *ut sese in longinquitatis.*

CAP. IV. 1 Vet. Dalec. *expectandam.*—2 *Hoc solum ebur. Cæterum iis qui-*

NOTÆ

partu recentium, in iis lecticis jacebant.

[1] *Plenisque*] Cum in theatri arena, inquit, strata triclinia essent, eaque cœnantium hominum confertissimo cœtu plena, venere tamen elephantes in partem convivii, accubitumque simul iere cum hominibus, ita libratis vestigiis, ut ne quis hominum compotantium vel leviter attingeretur. Ita fere Ælianus loco proxime appellato, unde lux maxima orationi Plinianæ accessit. Vide Notas et Emend. num. 7. Elephanti lychnuchos quoque gestitant, apud Sueton. in Julio, cap. 37.—' Et Dio, lib. XLVIII. Πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη, *Multis autem elephantis faces ferentibus deductus est.*' Ed. sec.

[a] *Certum est*] Romæ hoc accidisse narrat Plutarchus de Solert. Anim. pag. 968. ubi plura subjungit elephantum docilitatis exempla.

[b] *Noctu*] Ad Lunam. Plutarchus: Ὤφθη νυκτὸς αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν Σελήνην ἀνατατόμενος τὰ μαθήματα, καὶ μελετῶν, *Noctu sua sponte ad Lunam deprehensus est se exercere, ac veluti meditari.*

[c] *Græcarum*] Et Latinarum, Ælianus Hist. Anim. II. 11.

[d] *Ipse ego*] Quæ verba si Græce scribantur, versus heroicus constituitur hoc modo: Αὐτὸς ἐγὼ τάδ' ἔγραψα, λάφυρά τε Κέλτ' ἀνέθηκα.

[e] *Consuetudo melius*] Melius sane:

deciduos casu aliquo, vel senecta defodiunt.[f] Hoc solum ebur est: cetero,[g] et in his quoque, qua corpus intexit, vilitas ossea.[2] Quanquam nuper[3] ossa etiam in laminas secari cœpere penuria.[b] Etenim rara amplitudo jam dentium, præterquam ex India, reperitur: cetera in nostro orbe cessere luxuriæ.[h] Dentium candore[i] intelligitur juventa. Circa hos belluis[4] summa cura: alterius mucroni parcunt, ne sit præliis hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles: circumventique a venantibus, primos constituunt, quibus sunt minimi,[j] ne tanti prælium putetur: postea fessi, impactos[k] arbori frangunt, prædaque se redimunt.

[b] *Penuria eboris.*

bus corpus intexitur vilitas ossea Vet. Dalec. Alii ap. Dalec. *cæteris quibus quoque corpus, &c.* Alii ap. eundem, *Ceterum in iis quibus corpus, &c.* Chiffl. *vilitas osse.*—3 *Aliquaque nuper* cod. Dalec. et mox in eodem codice, *amplitudo jam dentibus.*—4 *Circa alios belli* Chiffl. *Circa hos belli* codd. Dalec. et Vet. ejusdem.

NOTÆ

cornua enim exterius per frontem exeunt, et in ea protuberant: at dentes et ebur per os exeunt, et in gingivis radices habent. Deinde cornu translucet, si per tenues laminas secetur et levigetur: ebur non translucet. Cornu per ebullitionem in aqua fervente mollescit, et fit ductile: ebur minime. De eodem argumento concertationem habet elegantem Philostratus de Vita Apoll. II. 6. pag. 70. et 71. Herodoto Plinioque Aristoteles suffragatur, de Hist. Anim. II. 11. pag. 194. atque alibi passim. Alicubi tamen Plinius ipse, ut Rhinocerotis, ita elephanti cornua appellat.

[f] *Defodiunt*] Invidia scilicet, odioque nostri: ne quod cum tanta eorum injuria quærimus, assequamur.

[g] *Cetero*] Præbent ebur, inquit, tantummodo dentes, quanquam nec ipsi etiam toti ebore constant: quandoquidem qua parte latent obducti ipso belluæ corpore maxillaque tecti, ostei ac viles hi quidem sunt, nec eboris pretium obtinent.

[h] *Cessere luxuriæ*] Luxuria nostra, inquit, absumsit omne ebur hujus nostri orbis: adeo ut jam id ex India petere propemodum necesse sit.

[i] *Dentium candore*] Hæc totidem fere verbis, de candore curaque dentium, Plutarch. lib. de Solert. Anim. pag. 966. Solinus item hunc locum transcribens, c. 25. p. 47. 'Candore dentium intelligitur juventa: quorum alter semper in ministerio est: alteri parcitur, ne hebetatus assiduo repercussu, minus vigeat, si fuerit dimicandum.' Ita etiam Ælianus Hist. Anim. VI. 56.

[j] *Quibus sunt minimi*] Quibus sunt dentes exigui.

[k] *Impactos*] Solinus loco cit. 'Cum venatu premuntur, pariter affligunt

v. (iv.) Mirum in plerisque animalium,[1] scire quare petantur: sed et per cuncta[a] quid caveant.[a] Elephas[b] homine obvio forte in solitudine, et simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animadverso prius quam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum[c] proximo tradere, illum sequenti, nuntio simili usque ad extremum: et tunc agmen circumagi, et reverti, aciemque dirigi: adeo omnium[d] odori durare virus illud,[b] majore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic et tigris etiam feris ceteris truculenta, atque ipsa elephanti quoque spernens vestigia, hominis viso[e] transferre dicitur protinus catulos.[2] Quonam modo agnito? ubi ante[3] conspecto illo, quem

[a] *Mirum est, animalium pleraque intelligere quare petantur: cuncta vero scire, quid sibi sit cavendum.* [b] *Adeo elephantorum omnium olfactum percellit virus illud ab hominis vestigio profectum.*

CAP. v. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. *animalia.* Mox, Salmasius *fere* pro *per;* quod in textum recepit Gesnerus. 'Ms. inter *sed* atque *per* lacunam habet; unde suspicor forte legendum, *sed super cuncta.*' Laet.—2 Alii: *atque ipsa elephantum quoque spernens, vestigio hominis viso transferre dicitur protinus catulos;* ita Vet. Dalec. aliique codd. et Plinius ipse mox, 'Sane mirentur ipsam vestigii raritatem,' &c. *homine viso* Gronov. et al. ante Harduin. qui ex codd. suis et Chiffl. lectionem nostram recepit; eumque secuti recentt. 'Ms. *hominis,* sc. vestigio, quod melius convenit cum præcedentibus.' *Laet.*—3 Cod. Dalec. *ubi autem;* Vet. ejusdem, *aut ubi.*—4 'Tolet. *timendi.*

NOTÆ

utrosque, ut ebore damnato non requirantur: hanc enim sibi causam inesse periculi sentiunt.'

[a] *Sed et per cuncta*] Vide Notas et Emend. num. 8.

[b] *Elephas*] Hæc quoque Solinus ex Plinio c. 25. p. 47. Sed *homini* malim, et *oberranti* legi, quam *homine* et *oberrante.*

[c] *Sed erutum*] Vestigium subintellige: hoc est, herbam, aliamve rem similem, cui hominis planta institerit. Vide Notas et Emend. num. 9.

[d] *Adeo omnium*] In tantum viget, inquit, virus illud humani vestigii, ut a priore ad extremos usque, ceu per manus traditum, nares omnium juxta infestet: quodque magis mirari conveniat, non nudi pedis plerumque id vestigium est, sed calceati: a quo minoris efficientiæ odor dubio procul emittitur.

[e] *Hominis viso*] Subintellige, vestigio. Vide Notas et Emend. num. 10.

timet? Etenim tales sylvas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam vestigii raritatem: sed unde sciunt timendum[4] esse? Immo vero cur vel ipsius conspectum paveant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia ejus, sævissimas ferarum maximasque nunquam vidisse quod debeant timere, et statim[5] intelligere cum sit timendum.

(v.) Elephanti[f] gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnem[g] transituri minimos præmittunt, ne majorum ingressu atterente alveum, crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor est, duos Antiocho regi in bellicis usibus, celebres etiam cognominibus, fuisse: etenim novere ea.[c] Certe Cato, cum imperatorum nomina Annalibus detraxerit,[6 h] eum qui[d] fortissime præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Ajax,[i] alioquin dux agminis semper.[j] Tum pronuntiatum, ejus fore principatum, qui transisset: ausumque Patroclum, ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, et reliquo omni primatu donavit.[7] Ille, qui nota-

[c] *Novere sua quisque cognomina.* [d] *Eum elephantem, qui, &c.*

Lego, *timendi causam esse.* Dalec. Mox, Tolet. *cur vel ipsum;* Vet. Dalec. *cur vel sæpius.*—5 Vet. Dalec. *quæ nunquam vidissent quod debeant timere statim.* Mox, *cur sit timendum* Gronov. et al. vett. ante Harduin. qui ex codd. suis et Chiffl. lectionem nostram restituit.—6 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *annalibus describeret* Gronov. et edd. vett. 'Loco Nepotis Cat. III. 'atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit,' egregie confirmatur Harduini emendatio.'

NOTÆ

[f] *Elephanti*] Hæc iisdem verbis Solinus cap. 25. p. 47. Plutarch. de Solert. Animal. pag. 968. Ælian. Hist. Anim. VII. 15.

[g] *Amnem*] Præter auctores laudatos, hoc etiam Philostr. notat, de Vita Apollonii, II. 8. p. 75. et 76.

[h] *Annalibus detraxerit*] Vide Notas et Emend. num. 11.

[i] *Renuit Ajax*] Id elephanto nomen fuit: cujusmodi fuisse et illi qui pro Rege Poro adversus Alexandrum pugnavit, Philostratus est auctor, de Vita Apollonii, II. 6. p. 70.

[j] *Agminis semper*] Mallet Pellicerius in Mss. *dux agminis, præire.* Sed nulli ei codices favent.

batur, inedia mortem ignominiæ prætulit. Mirus namque pudor est, victusque vocem [k] fugit victoris: terram ac verbenas [l] porrigit.

Pudore nunquam [m] nisi in abdito coëunt: mas quinquennis,[n] fœmina decennis. Initur autem biennio,[8] [o] quinis (ut ferunt) cujusque anni diebus, nec amplius: sexto, perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria [p] novere: nullave propter fœminas inter se prælia, ceteris animalibus pernicialia:[9] non quia desit illis amoris vis: namque traditur [q] unus amasse quandam in Ægypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter electam putet,[10] mire gratam [r] Aristophani,[s] celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis juventæ in exercitu Ptolemæi, desiderium ejus, quoties non videret, inedia testatus. Et unguentariam quandam dilectam Juba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium a conspectu, blanditiæque inconditæ, stipesque,[t] quas populus dedisset,

Gesner.—7 Dalec. *donatum.*—8 *Initur a triennio* conj. Pintian.—9 Cod. Dalec. *perniliosa.*—10 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Elz. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *dilectam putet* Gronov. et al. vett. Mox, pro *mire gratam*, quod servant codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *miretur gratam* exhibent Gronov. et al. *mire tum gratam* al. ap. Dalec. '*Electam putet, mire tum gratam*] Ita correxi Chiffl. et alios secutus, cum ante legeretur: *dilectam putet, miretur gratam*, quæ nullum sensum habent commodum.' *Laet.* Deinde, *Aristopha-*

NOTÆ

[k] *Victusque vocem*] Arist. Hist. IX. 2. p. 1010. *οὐχ ὑπομένει τοῦ νικήσαντος φωνήν.*

[l] *Terram ac verbenas*] Quo ritu solent et homines herbam victi porrigere, ut dicetur inferius XXII. 4.

[m] *Pudore nunquam*] Acceptum hoc ex Arist. Hist. V. 2. p. 524. Refert etiam Ælianus Hist. Anim. VIII. 17. et de camelis item, VI. 60.

[n] *Mas quinquennis*] Ex Arist. Hist. Anim. V. 13. p. 566. Plinius: e Plinio Solinus c. 25. p. 47.

[o] *Initur autem biennio*] Post biennium. Vide Notas et Emend. num. 12.

[p] *Nec adulteria*] Solinus loc. cit.

[q] *Namque traditur*] Hæc quoque Plutarch. de Solert. Anim. p. 972. et Ælian. Hist. Anim. I. 38.

[r] *Electam putet, mire gratam*] Ita rescripsimus codicum omnium admonitu, Reg. 1. 2. Chiffl. &c. cum prius in editis legeretur: *dilectam putet, miretur gratam.*

[s] *Aristophani*] Ἀριστοφάνει τῷ Βυζαντίῳ, Ælian. loco citato.

[t] *Stipesque*] Hujusce moris, ero-

servatæ, et in sinum[u] effusæ. Nec mirum esse amorem, quibus sit memoria. Idem namque tradit, agnitum in senecta, multos post annos, qui rector in juventa fuisset. Item divinationem quandam justitiæ. Cum Bocchus rex triginta elephantis totidem,[e 11] in quos sævire instituerat, stipitibus alligatos objecisset, procursantibus inter eos qui lacesserent,[f] non potuisse effici,[12] ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

VI. (VI.) Elephantos[a] Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, et boves Lucas[b] appellavit, in Lucanis visos, anno Urbis quadringentesimo septuagesimo secundo: Roma autem in triumpho,[c] septem annis[d] ad superiorem numerum

[e] *Totidem elephantos.* [f] *Inter elephantos procursantibus viris qui eos lacesserent.*

nico Vet. Dalec.—11 'Sc. maleficos capitis damnatos. Harduinus intelligit 'elephantos;' minus recte: nam si hoc voluisset Plinius, addidisset certe *alios, ejusdem generis*, vel simile quid.' *Gesner.* Mox, *sævirent stipitibus* cod. Dalec.—12 Chiffl. *nec potuisse effici.*

NOTÆ

gandi nummos, conjiciendique in elephantorum proboscidem, vestigia extant apud Sueton. in Augusto, c. 53. ubi quendam corripuisse joco Augustus dicitur, 'quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem,' hoc est, cum pavore ac formidine. Quod Macrobius sic expressit Saturn. II. 4. p. 331. 'Augustus cum ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum, modo retraheret, Putas, inquit, te assem elephanto dare?'

[u] *Et in sinum*] In illius sinum, quem elephas diligeret.

[a] *Elephantos*] Hæc ad verbum Solinus c. 25. p. 47. Epitome Livii, lib. XIII. 'Valerius Levinus Consul parum prospere adversus Pyrrhum pugnavit: elephantorum maxime inusitata facie territis militibus.'

[b] *Et boves Lucas*] Hæc Varro accuratius de Ling. Lat. lib. VI. p. 72. 'Luca bos, elephas. Cur ita sit dicta, duobus modis inveni scriptum. Nam et in C. Ælii Commentario erat, a Libycis Lucas: et in Vergidii commentario, ab Lucanis Lucas: ab eo quod nostri cum maximum quadrupedem, quem ipsi haberent, vocarent bovem, et in Lucanis Pyrrhi bello primum vidissent apud hostes elephantos, ... Lucam bovem appellasse,' &c. Boves Lucas appellant quoque Lucret. lib. V. et Auson. Epist. 15.

[c] *In triumpho*] Manii Curii Dentati, Pyrrho devicto, triumphum agentis. Seneca de Brevit. Vitæ cap. 13. pag. 734. 'Primus Curius Dentatus in triumpho duxit elephantos.' Idem habet Eutropius lib. II. pag. 745. Pugnam, victoriam, triumphum, eleganter inprimis Florus describit, I. 18. de bello Tarentino.

[d] *Septem annis*] Anno CCCCLXXIX.

additis. Eadem plurimos anno quingentesimo[e] secundo, victoria L. Metelli pontificis in Sicilia[1] de Pœnis captos. Centum[f] quadraginta duo fuere (aut, ut quidam, CXL.)[2] transvecti ratibus,[g] quas doliorum consertis ordinibus imposuerat.[3][h] Verrius eos pugnasse in Circo, interfectosque jaculis tradit penuria consilii:[4] quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos duntaxat in Circum, atque ut contemtus eorum incresceret, ab operariis[5][i] hastas præpilatas habentibus per Circum totum actos. Nec quid deinde iis[6] factum sit, auctores explicant, qui non putant interfectos.

VII. (VII.) Clara est unius e Romanis dimicatio adversus elephantum, cum Hannibal captivos nostros dimicare inter sese coëgisset.[1] Namque unum qui supererat objecit elephanto: et ille, dimitti pactus, si interemisset solus in arena[2] congressus, magno Pœnorum dolore, confecit. Han-

CAP. VI. 1 Verba, *in Sicilia*, non leguntur in cod. Dalec.—2 Ita codd. Regg. Brot. Tolet. Salmant. et Editio princeps. Verba, *aut ut quidam CXL.* desunt in edd. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. et al. ante Brotier.—3 Gronov. et al. ante Harduin. *imposuerant.*—4 Cod. Dalec. *consultum.*—5 Lipsius in Tacit. Annal. I. pag. 32. legit, *ab operis.*—6 *Nec quid dein his* Chiffl. *Nec dein quid de iis factum sit, auctoris explicat, qui non putat, &c.* Tolet. Quatuor postrema verba, *qui non putant interfectos,* huc aliunde irrepsisse putat Pintianus.

CAP. VII. 1 Ita ex codd. emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *se coëgisset* Gronov. et edd. vett.—2 Vet. Dalec. *et illum dimitti pactus si in-*

NOTÆ

Sex annis in Italia bellum a Pyrrho gestum, scribit Plutarchus in ejus Vita p. 400.

[e] *Quingentesimo*] Vide Notas et Emend. num. 13.

[f] *Centum*] Florus II. 2. p. 53. 'Centum circiter.' Epitome Livii lib. XIX. 'Centum et viginti.' Totidem Seneca loco mox appellato.

[g] *Ratibus*] Rates asseres sunt prælongi, doliorum, ut Plinius ait, consertis ordinibus impositi, atque inter se nexi, trabæ instar. Harum usus est hodieque in Sequana amne frequens. His ligna, equi, armenta imponuntur, ut per amnem ea vehantur. Galli vocant, *des radeaux*. Paulus ex Festo: 'Rates vocant ligna colligata, quæ per aquam aguntur.'

[h] *Imposuerat*] Metellus scilicet. Ita Mss. Editi frustra, *imposuerant.*

[i] *Ab operariis*] Ita Mss. omnes. Lipsius tamen in Tacit. Ann. I. p. 14. mavult, *ab operis.* Quoniam 'operæ Theatrales' apud Tacitum eo loci notæ: apud Tullium, 'Operæ Clodianæ:' denique apud Gruterum, p. 467. OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA.

nibal, cum famam ejus dimicationis contemtum allaturam belluis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. Proboscidem[3] eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum[a] experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit[b] primum omnium in Circo, Claudii Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Postumio coss. anno Urbis[c] sexcentesimo quinquagesimo quinto.[4] Item post annos XX. Lucullorum[d] ædilitate curuli adversus tauros. Pompeii quoque altero consulatu,[e] dedicatione templi Veneris Victricis, pugnavere in Circo viginti, aut, ut quidam tradunt, XVII.[5][f] Gætulis ex adverso jaculantibus, mirabili unius[*] dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in catervas, abrepta[6] scuta jaciens in sublime, quæ decidentia volupta-

[*] *Unius elephantis.*

teremisset. Solus ergo in harena.—3 *Promuscidem* cod. Dalec. et Vet. ejusdem.—4 Chiffl. *CLV.*—5 Seneca de Br. Vitæ *XVIII.* quod recepit Harduinus in editione prima.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin.

NOTÆ

[a] *Pyrrhi præliorum*] In altero tertioque cum Pyrrho congressu: de quo Florus I. 18. pag. 37. 'In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio, Fabricioque Coss. Jam quippe belluarum terror exoleverat, et C. Minucius quartæ legionis hastatus, unius proboscide abscissa, mori posse belluas ostenderat. Itaque et in ipsas pila congesta sunt,.... Et sic eædem feræ, quæ primam victoriam abstulerant, secundam parem fecerant, tertiam sine controversia tradidere.' Meminit et Vegetius III. 24. p. 104.

[b] *Fenestella tradit*] Vide Notas et Emend. num. 14.

[c] *Anno Urbis*] Plane incidere horum Consulatum in hunc ipsum annum Urbis efficitur ex aliis similibus epochis, quæ toto hoc opere dispersæ leguntur.

[d] *Lucullorum*] Lucii et Marci, fratrum, quos simul Ædiles curules fuisse auctor est Plutarchus in L. Luculli Vita, pag. 492.

[e] *Altero Consulatu*] Collega M. Lic. Crasso item secundum Consule, anno Urbis DCC. Meminit horum ludorum Ascon. Pedianus in Orat. Cic. in Pison. pag. 7. Templi Veneris Victricis a Pompeio dedicati Plutarchus in ejus Vita, pag. 655. 'Ἀφροδίτης νικηφόρου ἱερόν.—' Venus Victrix, comitas est, humanitasque Principis, quæ vel bellum cohibet, vel exarmat hostes, aut in Republica seditiosos. Quamobrem in nummo Faustinæ Marci Venus pingitur apprehendens Martem ac sistens, cum hoc titulo: VENERI VICTRICI.' *Ed. sec.*

[f] *XVII.*] Vide Notas et Emend. num. 15.

ti spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore belluæ jacerentur. Magnum et in altero miraculum fuit, uno ictu occiso. Pilum autem[7] sub oculo adactum, in vitalia capitis venerat. Universi eruptionem tentavere, non sine vexatione populi, circumdati clathris[8] ferreis.[g] Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, euripis arenam[9] [h] circumdedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca[i] addens. Sed Pompeiani[j] amissa fugæ spe misericordiam vulgi inenarrabili habitu quærentes supplicavere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac

1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in catervas, arrepta* Gronov. et al. ante Harduin. *in catervas* non legitur in cod. Dalec. Mox, in eodem codice, *volubilitate;* Vet. Dalec. *volubilitate spectantibus voluptati erant.*—7 Ita codd. Harduini et Chiffl. et edd. recentt. *autem* omittunt Gronov. et al. ante Harduin.—8 Chiffl. *circumdatis clastris.*—9 Vet. Dalec. *euripos harenæ ;* et mox in eodem

NOTÆ

[g] *Clathris ferreis*] Clathri, seu clathra, crates dicuntur, quibus transversis aliquid munimus, sepimusve, ut fenestras, quæ ob id clathratæ dicuntur. *Treillis de fer.* Horatius in Arte: 'Objectos caveæ valuit si frangere clathros.' Cavea dicebatur area in medio theatri, e qua populus ludos spectare solebat.

[h] *Euripis arenam*] Fossis amphitheatri caveam circumdedit. Euripi enim fossæ erant in ludis circumdatæ pro septis, quorum loco temporaria prius claustra fuerunt. Amphitheatri caveam *arenam* vocabant, quod arena spargi ea solebat. Ita Martialis, Spectac. Epigr. 4. 'Nec cepit arena nocentes.' Hoc est, non sunt puniti in Amphitheatro, aut commissi cum feris, delatores. 'Fatalis arenæ Munera,' dixit pariter Lucan. IV. 708.

[i] *Equiti loca*] Ad Augusti ævum in Circo Senatus, Eques, Plebs, indiscreti sedebant. Corn. Cinna, Valerio Messala Coss. anno DCCLVIII. mutavit Augustus, ut Dio tradit, lib. LV. pag. 563. sed ita ut juberet quidem seorsim spectare Senatum, seorsim Equitem: nec tamen loca illis certa stataque assignaret. Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem, teste Tranquillo, in ejus Vita, cap. 21. pag. 72. 'Circo maximo, marmoreis carceribus, aureisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis.' Equiti deinde Nero: quod Plinius hoc loco docet: et Tranquillus in Nerone, cap. 11. pag. 80. 'Circensibus loca Equiti secreta a ceteris tribuit.' Tacitus denique, Annal. XV. pag. 250. 'Eodem anno Cæsar (Nero) Equitum Rom. locos sedilibus plebis anteposuit ante Circum:' decimo nempe sui principatus anno, Urbis 816. Memmio Regulo, Verginio Rufo Coss.

[j] *Sed Pompeiani*] Elephantes a Pompeio in Circum emissi.

munificentiæ honori suo exquisitæ, flens universus consurgeret, dirasque Pompeio, quas ille mox luit, imprecaretur.[k] Pugnavere et Cæsari dictatori tertio consulatu ejus, viginti contra pedites quingentos:[10] [l] iterumque totidem turriti[m] cum sexagenis[11] propugnatoribus eodem, quo priores,[12] numero peditum, et pari equitum ex adverso dimicante: postea singuli,[13] [n] principibus Claudio et Neroni, in consummatione gladiatorum.[b] Ipsius animalis[o] tanta narratur[14] clementia contra minus validos,[15] ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne quod[16] obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceant, ideoque gregatim semper ambulent, minime ex omnibus solivagi. Equitatu[p] circumventi, infirmos aut fessos, vulneratosve, in medium agmen

[b] *In dimissione gladiatorum.*

codice, *equiti loca accommodans.*—10 Sueton. Julio, *quinquagenos;* Vet. Dalec. *quinquaginta.* Mox, pro *iterumque totidem*, quod servant codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *iterum totidem* exhibent Gronov. et edd. vett.—11 ' Vel distributivum positum est pro primitivo, *sexaginta;* vel propugnatores sunt ii, qui circa elephantos erant; vel legendum, *senis.*' Gesner.—12 Tolet. et Chiffl. *quo priore.*—13 Codd. Dalec. Chiffl. et Vet. Dalec. *singulis.*—14 Cod. Dalec. *ista narratur.*—15 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *validа* Gronov. et edd. vett.—16 Pro *ne quod*, Vet. Dalec. habet *quid.* Mox, margo Dalec. et Gronov. *nocent.* i. g. s. *ambulant;* Tolet. *noceant.* *Hique congregatim semper.* ' Salmant. rectius, *Itaque cum gregatim semper;* atque ita

NOTÆ

[k] *Imprecaretur*] Vide Notas et Emend. num. 16.

[l] *Pedites quingentos*] Vide Notas et Emend. num. 17.

[m] *Turriti*] Coacti nimirum, et assuefacti, ut cecinit Juvenal. Sat. XII. 109. ' Dorso ferre cohortes, Partem aliquam belli, et euntem in prælia turrem.'

[n] *Postea singuli*] Singulari quoque certamine elephanti cum gladiatoribus illis pugnarunt, qui, egregiæ fortitudinis hujuscemodi specimine edito, rude donari cupiebant. Sicuti enim consummati milites hi erant, qui legitimis peractis stipendiis militiæ onere absolvebantur, quos emeritos etiam appellabant; sic consummati gladiatores hi erunt, quos ob debita virtutis experimenta pugnandi immunes donatio rudis efficiebat, et publica mercede alebat. Favent huic interpretationi Turneb. Advers. XXX. 33. pag. 1126. Rhodigin. XI. 11. pag. 495. aliique. Dalecampium contra sentientem nil moror.

[o] *Ipsius animalis*] Expressit hæc Solinus ad verbum ex Plinio cap. 25. pag. 47.

[p] *Equitatu*] Solinus loc. cit.

recipiunt: ac velut imperio ac ratione [17] per vices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.[q]

VIII. (VIII.) Capiuntur [a] autem in India unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum, solitarium, abactumve a grege, verberet [1] ferum: quo fatigato, transcendit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa [b] foveis capit, in quas deerrante aliquo, protinus ceteri congerunt ramos, moles [2] devolvunt, aggeres construunt, omnique vi conantur extrahere. Antea [3] domitandi gratia greges equitatu cogebant in convallem manu factam, et longo tractu fallacem: cujus inclusos ripis [4] [c] fossisque, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus.[*] Nunc dentium causa pedes eorum jaculantur, alioquin mollissimos. Troglodytæ [5] [d] contermini Æthiopiæ, qui hoc solo

[*] *Argumento erat abunde domitos fame, mansuetioresque factos esse, si ramum homine porrigente clementer acciperent.*

Chiffl.' *Daleo.*—17 Vet. Dalec. *aut ratione.* Mox, Chiffl. *et capti.*

Cap. VIII. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *verberat* Gronov. et al. ante Harduin.—2 Tolet. *congregantur, ramos, moles;* et mox in eodem codice, *omnesque vi;* Vet. Dalec. *omnesque virum.*—3 *Ante* Chiffl. Mox, pro *greges,* Vet. Dalec. habet *regis;* codex ejusdem *reges.*—4 Pintianus legit, *inclusos euripis,* quod recepit Gesnerus.—

NOTÆ

[q] *Hordei succo*] Cocta ex hordeo ptisana, Gallice, *de l'orge mondé:* vel hordeo certe aqua calida macerato. Vide Notas et Emend. num. 18.

[a] *Capiuntur*] Acceptum hoc ex Arist. Hist. Anim. IX. 2. p. 1010. Albertus M. de Anim. VIII. 1. 3. p. 248. 'Equitat,' inquit, 'homo elephantem domesticum in sylva, quærendo alios elephantes, et cum invenerit sylvestres, incitat domesticos contra sylvestres, ut percutiant eos promuscidibus: et cum vicerint eos, eo quod fortiores sunt domestici, quam sylvestres, propter bonum et abundantem pastum, saltat super sylvestrem rector elephantem, et percutit eum fortiter flagro duro... et tunc subito quiescit,' &c.

[b] *Africa*] Hæc ferme totidem verbis Plutarch. de Solert. Anim. pag. 972. et Ælianus multo prolixius, Hist. Anim. VI. 61. et VIII. 10. et 15.

[c] *Inclusos ripis*] Pintianus legit *euripis:* de quibus egimus superiore cap. non pœnitenda sane conjectura.

[d] *Troglodytæ*] Reliquum caput plane ad verbum acceptum ab Agatharchide, cap. 25. cujus Græca extant apud Photium in Bibl. cod. 250. pag. 1353. Eadem refert et Diodorus Siculus Bibl. lib. III. pag. 160. ubi hos Troglodytas ἐλεφαντομάχους ab ea re vocat.

venatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis novissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læva apprehenditur[6] cauda: pedes stipantur[e] in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit præacuta bipenni: hoc crure[7] tardato profugiens, alterius poplitis nervos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus juvenes continent: alii connixi pari conatu contendunt,[8][f] ac prætereuntibus sagittarum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis[9] sequuntur.[g] Elephantorum[h] generis fœminæ multo pavidiores.

IX. (IX.) Domantur autem rabidi, fame[a] et verberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem[1][b] catenis coërceant: et alias circa coitus[c] maxime efferantur, et stabula Indorum dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu, fœminarumque pecuaria separant, quæ haud alio modo,

5 *Trogodytæ* cod. Dalec.—6 Idem codex, *deprehenditur*. Mox, *in sinistro femore*.—7 Codd. Chiffl. et Dalec. *cædit, ac præacuta bipenni hoc crure*.—8 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *pari conatu tendunt* Gronov. et al. ante Harduin.—9 Vet. Dalec. et Chiffl. *vestigia*.

CAP. IX. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. e Strabone: *capti, &c. admotis et rectoribus, qui tumultuantes*. Mox, *et* ante *alias* non legitur in cod. Dalec.

NOTÆ

[e] *Pedes stipantur*] Connituntur in sinistrum femur, τοῖς ποσὶ δὲ πρὸς τὸν μηρὸν τὸν ἀριστερὸν ἐπιβαίνουσι, inquit Agatharchides.

[f] *Contendunt*] Ita Mss. omnes. Editi, *tendunt*.

[g] *Vestigiis sequuntur*] Subintellige, feras.

[h] *Elephantorum*] Ex Arist. Hist. Anim. IX. 1. pag. 995.

[a] *Rabidi, fame*] Τῇ ἀτροφίᾳ καὶ λιμῷ, *victus tenuitate et fame*, domari, feros, scribit Ælianus Hist. Anim. X. 10. Strabo quoque lib. XV. pag. 704. macerari eos fame docet.

[b] *Qui tumultuantem*] Magis probarim, *quo tumultuantem*.

[c] *Circa coitus*] Hæc Plinius ex Arist. Hist. Anim. VI. 17. p. 716. Sed addere ex eodem oportuit, aliter domari rabidos, hoc est, subito aliquo correptos furore, aliter efferatos ex coituritione; illos, ut dictum est, fame, hos pabulo largiore: ut illorum, inopia cibi, vires frangantur; istorum natura distrahatur ad concoctionem a venere. Arist. Ἐξαγριαίνονται δὲ καὶ οἱ ἐλέφαντες περὶ τὴν ὀχείαν .... φασὶ δὲ καὶ τὴν τῆς τροφῆς δαψίλειαν πρᾳοτέρους αὐτοὺς παρέχειν.

quam armentorum, habent. Domiti militant, et turres armatorum in hostes ferunt,[2] magnaque ex parte Orientis bella conficiunt. Prosternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo[d] suis stridore terrentur, vulneratique et territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie. Indicum Afri pavent, nec contueri audent: nam et major Indicis[e] magnitudo est.

x. (x.) Decem annis[f] gestare[1] in utero vulgus existimat: Aristoteles[g] biennio, nec amplius quam singulos:[h] vivere ducenis[i] annis, et quosdam trecenis.[j] Juventa eo-

—2 Idem codex, *in dorsis ferunt*.

CAP. x. 1 *Decem annis gestari* cod. Dalec. Mox, Tolet. *nec amplius quam singulos juventa eorum;* Chiffl. *nec amplius quam semel gignere pluresque, &c.* cod. Dalec. *nec amplius quam singulos semel gignere: pluresque vivere ducentis annis, et quosdam trecentis;* Gronov. et al. vett. ante Harduin. *nec amplius quam semel*

NOTÆ

[d] *Iidem minimo*] Refert Ælianus Hist. Anim. I. 38. hac arte a Romanis Pyrrhi elephantos esse fugatos, suibus immissis: Antipatri item Macedonis a Megarensibus, xvi. 36. Vide Notas et Emend. num. 19.

[e] *Major Indicis*] Solinus cap. 25. pag. 47. 'Indicos elephantos Mauri timent: et parvitatis suæ conscii aspernantur ab his videri.' Philostr. de Vita Apollonii, II. 6. pag. 69. Τῶν ἐκ Λιβύης ἐλεφάντων οἱ Ἰνδοὶ μείζους. Consentit et Polybius Histor. lib. v. pag. 593. Indicos ad novem cubitorum altitudinem accedere, auctor est Ælianus Hist. Anim. XIII. 8.

[f] *Decem annis*] Inde nata parœmia, cujus Plinius meminit in præfatione ad Titum, pag. 11. 'Celerius elephanti pariunt.' Lusit in hanc sententiam festive Plautus, Stich. I. 3. 'Famem fuisse suspicor matrem mihi: Nam postquam natus sum, satur nunquam fui: Sed quam ego matri meæ retuli invitissimus, Eam mihi nunquam retulit mater gratiam. Nam me illa in alvo menses gestavit decem, At ego illam in alvo gesto plus annos decem. Atque illa puerum me gestavit parvulum, Quo minus laboris illam cepisse existimo: At ego non pauxillulam in utero gesto famem, Verum hercle multo maximam et gravissimam. Audivi sæpe hoc vulgo dicier, Solere elephantum gravidam perpetuos decem Esse annos: ejus ex semine hæc certo est Fames: Nam jam complures annos utero hæret meo.'

[g] *Aristoteles*] Hist. Anim. v. 13. pag. 566.

[h] *Quam singulos*] Vide Notas et Emend. num. 20.

[i] *Vivere ducenis*] Sic Arist. Hist. Anim. VIII. 12. p. 908. Τὸν δὲ ἐλέφαντα ζῆν φασὶν οἱ μὲν περὶ ἔτη τριακόσια· οἱ δὲ διακόσια. Idem tamen in nono, cap. 72. pag. 1160. 'Vivere,' inquit, 'elephantos mares, alii annos ducenos, alii tantum et viginti aiunt: fœminas etiam fere totidem.' Ζῆν δέ φασι τὸν ἐλέφαντα, οἱ μὲν ἔτη διακόσια·

rum[k] a sexagesimo incipit. Gaudent amnibus[l] maxime, et circa fluvios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris[m] impatientes: maximum hoc malum: inflationemque et profluvium alvi, nec alia[n] morborum genera, sentiunt.[a] Olei potu[o] tela, quæ corpori eorum inhæreant,[2] decidere invenio: a sudore autem facilius adhærescere. Et terram edisse his[3]

[a] *Flatuosæ ægritudines elephantos infestant, et alvi profluvium: sed non alia, præter ista, morborum genera sentiunt.*

gignere, pluresve quam singulos: vivere ducenis annis, &c.—2 Cod. Dalec. *inhæserant;* Vet. Dalec. *inhæserunt;* Chiffl. *inhærebant.*—3 Ita codd. Harduini et

NOTÆ

οἱ δὲ, ἑκατὸν εἴκοσι· καὶ τὴν θήλειαν ἴσα σχεδὸν τῷ ἄῤῥενι.—'Ob eam rem in nummis Augustorum plurimis, qui sunt inscripti ÆTERNITAS AVG. vel AVGG. ad significandam perpetuitatem domus Augustæ, quæ per annos saltem ducenos floruisset, vel trecentos, pro symbolo elephanti pinguntur currum vehentes, vel quibus sessor insidet. In nummis utriusque Faustinæ, inscriptis, ÆTERNITAS, elephanti duo cum suis sessoribus currum trahunt, in quo Faustinæ sedentis effigies est: ad significandam æternitatem domus Cæsareæ et Galeriæ, unde Faustina genus traxit: quæ domus per annos jam amplius ducenos floruerat, et in Commodo Augusto propagabatur.' *Ed. sec.*

[j] *Trecenis*] Hoc est, trecentis.

[k] *Juventa eorum*] Statum juventæ potius, quam initia, ætati huic annorum sexaginta Philosophus attribuit: *φασὶν*, inquit Hist. Anim. IX. 72. pag. 1160. *ἀκμάζειν περὶ ἔτη ἑξήκοντα.* Ælianus quoque Hist. Anim. IV. 31. *ἀκμὴ δὲ ἐλέφαντος ἑξήκοντα ἔτη γεγονέναι.* *Flos ætatis elephanti est annus sexagesimus.* Quinetiam timide, atque ex aliorum relatu id a se prodi Aristoteles ipse profitetur: *φασὶ*, inquit: ne quis in hoc defendendo placito fidem ejus putet obstrictam.

[l] *Gaudent amnibus*] Quæ sequuntur, usque ad ea verba, 'Truncos quidem,' &c. ex Aristotele fideliter sunt tradita, Hist. Anim. VIII. 31. pag. 976. et 977. Aristotelem expressit quoque totidem fere verbis Albertus M. de Anim. VII. 3. 2. pag. 233.

[m] *Iidem frigoris*] Id quoque Ælianus loco citato proxime.

[n] *Nec alia*] Alia tamen morborum genera, quibus vexantur, refert Albertus loc. cit.

[o] *Olei potu*] Arist. loc. cit. pag. 977. *Ἔλαιον δὲ οἱ μὲν πίνουσι, οἱ δ᾽ οὔ, τῶν ἐλεφάντων. Κἂν τύχῃ σιδηριόν τι ἐν τῷ σώματι ἐνὸν, τὸ ἔλαιον ἐκβάλλει, ὅταν πίωσιν, ὥς φασι.* *Elephanti non omnes oleum bibunt: at qui bibunt, si quid in corpus ab hostibus adactum est, olei potu ejici prædicant.* Mira certe olei natura, ut lubricet etiam tela, etiam intro sumtum. Vide etiam Ælian. Hist. Anim. II. 18. Ad ferrum haustum, non ad impactum retulit hanc medicinam Albertus loc. cit. 'Quando elephanti,' inquit, 'potant oleum, si in eorum ventre est ferrum, extrahitur per oleum.' Butyro hanc vim attribuit Strab. lib. XV. pag. 705.

tabificum est, nisi sæpius[p] mandant. Devorant autem et lapides. Truncos quidem[q] gratissimo in cibatu habent. Palmas excelsiores fronte prosternunt,[r] ac ita jacentium absumunt fructum.[4] Mandunt ore:[s] spirant et bibunt, odoranturque haud improprie appellata[5] manu. Animalium maxime odere murem:[t] et si pabulum in præsepio positum attingi ab eo videre, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine, quam sanguisugam vulgo cœpisse appellari[u] adverto. Hæc ubi in ipso animæ canali[6][v] se fixit, intolerando afficit dolore.

Durissimum dorso tergus,[w] ventri molle,[7] setarum[x] nullum tegumentum: ne in cauda[y] quidem præsidium abigen-

Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Bipont. et Franz. *edisse iis* Gronov. et edd. vett.—4 Vet. Dalec. *assumunt frictu;* Tolet. *absumunt frictu.*—5 Cod. Dalec. *dicta.*—6 Chiffl. *amne canalis.*—7 Cod. Dalec. *ventres molles.*—8 Margo edd.

NOTÆ

[p] *Nisi sæpius*] Albertus: 'Et quando terram comederit, morietur: nisi ad hoc fuerit a generatione assuetus.'

[q] *Truncos quidem*] Hæc quoque de truncorum, palmarumque cibatu, Ælian. Hist. Anim. IX. 56. et Solinus cap. 25. pag. 47.

[r] *Fronte prosternunt*] In Reg. 2. *tractu prosternunt;* forte pro *fractu:* Sed nihil mutandum, auctore Philosopho IX. 2. pag. 1010. *Τοὺς δὲ φοίνικας τῷ μετώπῳ, κ. τ. λ.*

[s] *Mandunt ore*] Et quidem ad mandendum bibendumque ministerio proboscidis abutuntur, quam ori admovent: eandem pro manibus habent: ea, dum aquas transmittunt, respirant. Ita Philosophus Hist. Anim. II. 2. p. 750. et de Partib. Anim. II. 16. pag. 995.

[t] *Odere murem*] Solinus ex Plinio hæc transcribit, cap. 25. pag. 47. Vide Notas et Emend. num. 21.

[u] *Cœpisse appellari*] Itaque Plinii ævo sanguisuga a suctu sanguinis cœpta est appellari. Qui certe scriptores antea vixerunt, hirudinem constanter vocant. Horatius: 'Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.'

[v] *Animæ canali*] Hoc est, in arteria et spiritus meatu. In Chiffl. cod. perperam scribitur, *amne canalis.*

[w] *Tergus*] Tergus pro corio aut cute. Ita Solinus agnovit, cap. 25. pag. 47. 'Durissimum dorso tergus est, ventri mollius,' &c. Osseam cutem Cassiodorus vocat, Var. Form. X. 30.

[x] *Setarum*] Solinus, 'Setarum hirsutiæ nullæ.' Arist. Hist. Anim. II. 5. pag. 163. 'Ο δὲ ἐλέφας ἥκιστα δασύς ἐστι τῶν τετραπόδων. *Inter quadrupedes elephantus minime hirtus est.* Est sane corpore toto glaber, sed habet extrema in cauda pilos, sive setas: unde ipse Plinius XXXVII. 20. perforatos ab Indis beryllos elephantorum setis religari scribit.

[y] *Ne in cauda*] Non negat in cauda pilos esse: sed in cauda præsidium esse muscis abigendis negat.

do tædio muscarum, (namque id et tanta vastitas sentit,) sed cancellata[a] cutis, et invitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti[a] recepere examina, arctatis[8] in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc iis pro cauda, juba, villo est.[9]

Dentibus ingens pretium, et Deorum simulacris lautissima[10 b] ex iis materia. Invenit luxuria commendationem et aliam, expetiti[c] in callo manus saporis,[11] haud alia de causa, credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur.[*] Magnitudo dentium[d] videtur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Æthiopiæ est, postium vicem in domiciliis præbere: sepesque in iis[e] et pecorum stabulis, pro palis,[12] elephantorum dentibus fieri, Polybius tradidit, auctore Gulussa[f] regulo.

[*] *Excogitavit luxuria quid aliud commendaret in elephante, nempe callosam proboscidem, quam saporis esse inter epulas expetiti credit, &c.*

Dalec. et Gronov. *cum exire cœpere examina, artatis.*—9 Vet. Dalec. *pro juba, pro villo.* Tolet. *Hoc illis pro cauda juvamen est. Dentibus, &c.*—10 Ita codd. Harduini, Salmant. Chiffl. et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *laudatissima* Gronov. et edd. vett. Mox, cod. Dalec. et Vet. ejusdem: *commendationem: et aliam expedit.*—11 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. cum edd. recentt. *expedit in callo manus vim saporis* Gronov. et al. ante Harduinum.—12 Cod. Dalec. *sepesque . . . propalam*; Vet. Dalec. *sedesque iis et pecorum stabulis paloe.* Mox, pro *tradidit*, quod habent codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *tradit* legitur in edd. vett. et Gronov. Deinde, Vet. Dalec. *auctore Gaulussa.*

NOTÆ

[a] *Sed cancellata*] Ulcerosis vallibus exaratam dixit Cassiodorus x. 30.

[a] *Ergo cum extenti*] Vel *extenta*, cute scilicet.

[b] *Lautissima*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Salmant. &c. Editi, *laudatissima*.

[c] *Expetiti*] Præter jam dictam, inquit, eboris commendationem, aliam quoque saporis invenit luxuria, proboscidis manusve elephantinæ callo lautiores inter epulas expetito, arbitrata tum ipsum ebur se mandere. Vide Notas et Emend. num. 22.

[d] *Magnitudo dentium*] Vidimus Deppæ, Galliæ portu emporioque inprimis nobili, in officinis eborariorum, dentem unum cujus pondus esset centum amplius librarum, septenum fere pedum longitudo.

[e] *Sepesque in iis*] Sepes, inquit, quas pecorum stabulis circumdant, in extremis illis Africæ partibus, non minoribus e ligno palis, ut alibi, fieri consuevere: sed eorum vice, elephantinis dentibus contexi, ob eorum ibi vilitatem et copiam.

[f] *Gulussa*] Colb. 1. 2. et Paris. *Gaulusa*, forte pro *Golusa*. Nam Polybio in Excerptis, de Virtutibus et

XI. (XI.) Elephantos[1] fert Africa ultra Syrticas solitudines, et in Mauritania: ferunt Æthiopes et Troglodytæ, ut dictum est:[g] sed maximos India, bellantesque[h] cum iis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis et ipsos, ut circumplexu facili[2] ambiant, nexuque nodi præstringant.[a] Commoritur[i] ea dimicatio: victusque[j] corruens complexum elidit[3] pondere.[b]

XII. (XII.) Mira animalium pro se cuique solertia est, ut his[k] una. Ascendendi in tantam altitudinem difficultas draconi: itaque[1] iter ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore injicit. Scit ille[l] imparem sibi luctatum contra nexus: itaque[2] arborum aut rupium attritum quærit. Cavent hoc dracones, ob idque gressus[m] primum alligant cau-

[a] *Velut illigatos nodo præstringant.*
[b] *Victusque elephas corruens draconem complexum elidit suo pondere.*

CAP. XI. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Elephantes* Gronov. et edd. vett.—2 Ita ex codd. emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *tantæ magnitudinis, ut et ipsos circumflexu facili* Gronov. et edd. vett.—3 Cod. Dalec. *corruens complexus decidit.*

CAP. XII. 1 Ita ex codd. suis emendavit Harduinus; ita quoque edd. recentt. Gronov. et al. habent: *ut iis una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque.* 'Cl. Salmasius totum hunc locum ita legit: *ut hic una, scandendi in tantum altitudinem difficultas Draconi, itaque tritum iter, &c.* optimo sensu.' *Laet.* Vid. Not. Varr.—2 'Manuscriptus: *luctari contra. Nexus*

NOTÆ

Vitiis, ex libro 31. Historiarum, p. 1473. scribitur, ὁ Γολοσσῆς τῶν Νομάδων βασιλεύς. Asdrubalis, et Scipionis Africani, captæque Carthaginis temporibus suppar.

[g] *Ut dictum est*] Cap. 8.

[h] *Bellantesque*] De hac re Ælian. Hist. Anim. VI. 21.

[i] *Commoritur*] Salmasius, *Commorituris.* Utriusque nece, inquit Plinius, finitur ea dimicatio.

[j] *Victusque*] Rectius, *victus namque.*

[k] *Ut his*] Quanta sit animalibus, pro se cuique, solertia, hoc unum, inquit, in his, elephanto scilicet, et dracone, exemplum declarat. Primum enim in hac dimicatione difficultas est draconi maxima ascendendi in tantam altitudinem, quanta est elephas, cum ipse humi serpat. Itaque speculatus iter qua elephantus ad pabula progreditur, &c. Vide Notas et Emend. num. 23.

[l] *Scit ille*] Elephas. Hæc quoque Solinus cap. 25. p. 47.

[m] *Ob idque gressus*] Solinus: 'Ac primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem; nam elephanti, nisi præventi hac spirarum mora, vel arboribus se, vel saxis applicant, ut pon-

da. Resolvunt illi[n] nodos manu. At hi in ipsas nares[3] [o] caput condunt, pariterque spiritum præcludunt, et mollissimas lancinant partes : iidem obvii deprehensi, in adversos erigunt se, oculosque maxime petunt. Ita fit ut plerumque cæci, ac fame et mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturam,[p] spectaculum sibi ac paria componentem?[4] Est et alia[q] dimicationis hujus fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem : ob id æstu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnibus[r] mersos[5] insidiari bibentibus : arctatisque[s] illigata manu in aurem morsum defigere :[a] quoniam is tantum locus[t] defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum[6] sanguinem capiant. Itaque

[a] *Vinctisque elephantis illigata proboscide in aurem morsum infigere.*

itaque. Lego: *imparem se luctari contra nexus. Itaque.'* Dalec.—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in ipsa nare* edd. vett. et Gronov. Mox, *lanians partes* cod. Dalec.—4 Ita codd. Harduini et Dalec. ita quoque Lipsius, et ante eum, qui in hunc auctorem margin. annotat. scripserat, sic et Chiffl. nisi quod *natura* habet; item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nisi natura spect. sibi ac paria componens* margo edd. Dalec. et Gronov. *nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis* edd. vett. et Gronov.—5 Ita ex codd. emendavit Harduinus, eumque secuti recentt. *in amnes mersos* edd. vett. et Gronov. Mox, *arctatosque* cod. Dalec. *contractosque* Chiffl. *attractisque* al. ap. Dalec.—6 Cod. Dalec. *ut tantum.*

NOTÆ

dere nitibundo attritos necent angues.'

[n] *Resolvunt illi*] Elephantes proboscide nodos resolvunt.

[o] *In ipsas nares*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. At editi, *in ipsa nare.*

[p] *Nisi naturam*] Vide Notas et Emend. num. 24.

[q] *Est et alia*] Reliquum hoc caput exscripsit ad verbum fere Solinus loco proxime appellato. Hoc vero fabulosum esse censet Albertus M. de Animal. XXII. 2. 1. pag. 587.

[r] *In amnibus*] Ita Reg. 2. Alii, *in amnes.*

[s] *Arctatisque*] Vide Notas et Emend. num. 25.

[t] *Is tantum locus*] Solinus: 'Quod is tantum locus defendi non potest promuscide.' Itaque invadunt elephantum aurem dracones, quoniam locus ille defendi eorum manu non potest. Prius tamen manum eandem apprehendunt, illigantque intortu suo, ne ejus ope ac ministerio, si partem aliam corporis illigent, aut ipsi proboscide verberentur, aut nodi solvantur, ut superius dictum est. Solino vetustisque exemplaribus Pellicerius adversatur, cum legi fidentius jubet: *Quoniam is tantum locus defendi non possit, nisi manu.*

elephantos ab iis ebibi, siccatosque concidere: et dracones inebriatos opprimi, commorique.

XIII. (XIII.) Generat eos et Æthiopia[1] Indicis pares, vicenum cubitorum.[u] Id modo mirum, unde cristatos Juba[v] crediderit. Asachæi vocantur Æthiopes, apud quos maxime nascuntur.[w] Narratur in maritimis[2] eorum quaternos quinosque, inter se cratium modo implexos, erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

XIV. (XIV.) Megasthenes scribit, in India[a] serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant cervos taurosque. Metrodorus,[b] circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut supervolantes quamvis alte perniciterque alites haustu raptas absorbeant. Nota est,[c] in Punicis bellis ad

CAP. XIII. 1 *Generat dracones Æthiopia* cod. Dalec.—2 *Narrantque in maritimis* Chiffl.

NOTÆ

[u] *Vicenum cubitorum*] Vide Philostorgium III. 11. et Ælian. Hist. Anim. II. 21. Alia veterum scriptorum testimonia, qui ampliorem etiam draconibus molem assignant, profert Samuel Bochartus, parte II. de Animal. III. 13. p. 430.

[v] *Juba*] Sint sane alii cristati dracones, cujusmodi a nobis etiam nuper visus est unus: hos vero Æthiopicos, qui cum elephantis dimicant, cristatos esse nemo veterum scriptorum affirmat, quanquam in iis describendis accurati ac diligentes: inprimis Ælianus loc. cit. et Lucanus IX. 727. Tamen inter dracones marem crista, quemadmodum inter cervos cornibus, insignem incedere scribit idem Ælian. XI. 62. ὁ μὲν δράκων ὁ ἄῤῥην τὸν λόφον ἔχει. Indicos, quibus Plinius Æthiopicos pares facit, cristatos esse Philostratus scribit de Vita Apoll. III. 2. pag. 113.

[w] *Maxime nascuntur*] Aliis *maximi* magis placet. Plinius extremo cap. 9. de elephantorum forma: 'Nam et major Indicis magnitudo est.'

[a] *In India*] Hæc Solinus ad verbum e Plinio c. 52. p. 80. Plinius ex Megasthene, ut fatetur, a quo et Aristoteles hausit Hist. Anim. VIII. 33. p. 984. Sed eo nomine mendacii incusatur a Strabone Megasthenes, lib. II. p. 70. immerito, ut quidem arbitramur.

[b] *Metrodorus*] Et ex Metrodoro, ut apparet, prolixe recitat eadem Ælianus Hist. Anim. II. 21.

[c] *Nota est*] Historiam hanc egregie narrant Florus II. 2. pag. 52. Seneca Epist. LXXXII. p. 358. Val. Max. I. 8. pag. 77. ex Livio. Livius ipse in Epitome lib. XVIII. Silius Ital. lib. VI. Denique Gellius VI. 3. p. 368. ex Ælii Tuberonis historiis, quo ex fonte, adeo sunt verba paria, hausisse Plinius ipse videatur.

flumen Bagradam a Regulo [d] imperatore ballistis tormentisque, ut oppidum aliquod, expugnata serpens CXX. pedum longitudinis. Pellis ejus maxillæque usque ad bellum Numantinum duravere Romæ in templo. Faciunt his [e] fidem in Italia appellatæ boæ: [1] [f] in tantam amplitudinem exeuntes, ut, Divo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. Aluntur primo [2] [g] bubuli lactis succo, unde nomen [h] traxere. Ceterorum animalium, quæ modo convecta undique, Italiam [3] [i] contigere sæpius, formas nihil attinet scrupulose referre.

XV. (XV.) Paucissima Scythia gignit, inopia fruticum: [j] pauca contermina illi Germania: insignia tamen boum ferorum genera,[k] jubatos bisontes,[l] excellentique [m]

CAP. XIV. 1 Codd. Chiffl. et Laet, *appellatæ bovæ.*—2 Pintiani codd. Tolet. et Salmant. aliique apud Harduinum, *Aluntur trimo*; Salmasius conjectabat, *Aluntur privo.*—3 *Italia* omnes codd. Harduini; unde ille (*Italiā*) *Italiam* edidit, cum antea in impressis libris legeretur *Italiæ.* Mox, *contigit videre sæpius* margo edd. Dalec. et Gronov.

CAP. XV. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. *inopia fructum.*—2 ' Lege:

NOTÆ

[d] *A Regulo*] Attilius ille Regulus fuit, quem aiunt a Carthaginiensibus illigatum in machina, resectis palpebris, vigilando necatum, bello Punico primo.

[e] *Faciunt his*] Solinus iisdem verbis, c. 2. p. 15. Faciunt vero præter ista his monstris fidem immani illa vastitate serpentes, quas hodieque in Brasilia et circumjacente tractu terrarum passim degere, non ex historicis modo accepimus, sed eorum etiam fide, qui oculis usurparunt, omnino credimus.

[f] *Boæ*] Ita Solinus appellat. Festus quoque: 'Boa serpens est aquatilis, quem Græci ὕδρον vocant, a qua icti obturgescunt.' Aldrovandus de Serp. et Drac. lib. I. p. 295. ait esse hydri speciem, qui Germanice *Vnck* appelletur. Hieronymus in Vita D. Hilarionis: 'Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili sermone Boas vocant, ab eo quod tam grandes sint, ut boves glutire soleant, omnem late vastabat provinciam: et non solum armenta, et pecudes, sed agricolas quoque et pastores tractos ad se vi spiritus absorbebat.'

[g] *Aluntur primo*] Vide Notas et Emend. num. 26.

[h] *Unde nomen*] Vide Notas et Emend. num. 27.

[i] *Italiam*] Vide Notas et Emend. num. 28.

[j] *Inopia fruticum*] Unde his animantibus Scythicis cibatus est gratus inprimis, ut de toto caprarum genere Varro docet, de Re Rust. II. 1.

[k] *Genera*] Duo scilicet, bisontes, et uros: quanquam bisontes non ita sunt inter feros censendi, ut, quod Solinus ait cap. 20. pag. 40. hunc locum transcribens, 'capti assuescere manu'

vi et velocitate uros,[n] quibus imperitum vulgus [o] bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa,[p] vituli potius cervique [q] quadam similitudine.[3]

XVI. Septemtrio [a] fert et equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia et Africa: præterea alcem,[b] ni proceritas

vituli potius mansuetudine. Septentrio cervi quadam similitudine fert et equorum.' Dalec. Pro *cervique*, Harduini conjectura, quam exhibent edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cervive* reposuit Hermolaus Barbarus, et sic Venett. 1496. 1497. 1499. Brix. 1498. Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Lugd. 1606. Elz. et Gronov. *cervice* Ed. pr. Venett. 2. 3. 4. Parm. Rom. et Brix. 1496.

NOTÆ

omnino non possint: sed quod ægre possint. Alioqui haud inusitatum esse cecinit Martial. I. 105. 'Turpes esseda quod trahunt bisontes.'

[l] *Jubatos bisontes*] 'Quos *Elg* appellant Suizzeri,' sive Helvetii, inquit Scaliger, Exerc. 206. pag. 660. Hos pulcherrime delineat Calpurnius, quanquam tacito bisontis nomine, Eclog. VII. p. 213. 'Vidimus et tauros, quibus aut cervice levata Deformis scapulis torus eminet, aut quibus hirtæ Jactantur per colla jubæ, quibus aspera mento Barba jacet, tremulisque rigent palearia setis.' Bisontis iconem exhibet Aldrovandus, de Quadrup. Bisulc. I. 3. p. 355. ex Volfgango Lazio, et Gesnero.

[m] *Excellentique*] Vide Notas et Emend. num. 29.

[n] *Uros*] Uri sunt boves, ut verbis Alberti M. utar, de Animal. XXII. 2. 1. p. 609. 'quos Germanice *Visent* vocamus, cornua ingentia duo gestantes, per quæ capere possint multum liquorem,' &c. In sola Mazovia reperiri nunc scribit Aldrov. loc. cit. cap. 2. pag. 346. aliique apud ipsum.

[o] *Imperitum vulgus*] Vulgi sententiam secutus Agathias, lib. I. p. 15. Ταῦρος ὑλονόμος καὶ ὄρειος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων. Βουβάλους, οἶμαι, τόδε τὸ γένος καλοῦσι.

[p] *Africa*] Strabo lib. XVII. de Mauritania, p. 827. Δορκάδων, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν παραπλησίων ζώων ... τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Capreas, bubalos, et similia animalia nutrit hæc regio.* Hausit ab Herod. lib. IV. p. 285.

[q] *Cervique*] Vide Notas et Emend. num. 30. Bubalum interim, qui hic describitur, statuo cum Aldrov. loco cit. cap. 14. p. 735. a vulgari, quem Romæ et Florentiæ *Bufalo*, Galli *Buffle* nominant, longe esse diversissimum.

[a] *Septemtrio*] In Prussia Erasmus Stella, Olaus Magnus apud Moscovitas, alii in regionibus aliis, nasci equos agrestes affirmant. Vide Aldrov. de Quadrup. I. 1. p. 19.

[b] *Alcem*] Solinus c. 20. p. 40. 'Est et alces mulis comparanda,' &c. Pausaniæ in Bœot. lib. IX. pag. 573. est ἀλκή. Cæsar de Bello Gall. lib. VI. p. 74. magnitudine paulo capras antecedere tradit. Scaliger, paulo ante laudatus, esse id animal putat, quod a Germanis *Ellend* vocatur. Verum Albertus M. de Animal. XXII. 2. alcen secernit ab Equicervo, quem *Ellend* nominari sæpe pronuntiat: neque sane huic animali congruit Alcea ea forma, quam Cæsar, nummique veteres repræsentant, uti dicemus in Notis et Emend. num. 33.

aurium et cervicis distinguat, jumento similem. Item natam [1] [c] in Scandinavia insula, nec unquam visam, in hac urbe,[d] multis tamen narratam, achlin,[2] [e] haud dissimilem illi, sed nullo[f] suffraginum flexu :[*] ideoque non cubantem, sed acclinem [3] [g] arbori in somno, eaque incisa ad insidias, capi, alias velocitatis memoratæ.[h] Labrum ei[i] superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens involvatur. Tradunt[j] in Pæonia feram, quæ bonasus[k] vocetur, equina juba, cetera tauro[l] similem, cornibus ita in se flexis,[4] [m] ut non sint utilia pugnæ: quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem in ea[n] fimum, interdum et

[*] *Sed nullum habent crura flexum.*

CAP. XVI. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. et sic conj. Salmasius. *notam* edd. ante Harduin. Mox, pro *in hac urbe*, quod servant Regg. Brot. et al. ap. Laet. *in hoc orbe* legitur in Ald. Junt. Basil. Lugd. Erasmi, al. ante Brotier. *in hac urbe* conj. etiam Salmasius.—2 Ita codd. Harduini, Chiffl. Tolet. aliique; item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *machlin* edd. ante Harduin. 'Fortassis *aclin*, quod non cubet.' *Dalec.* Mox, *haud d. illis* cod. et Vet. Dalec.—3 Chiffl. *et adclivem.* Mox, quidam legunt, *alias v. memorandæ.*—4 Cod.

NOTÆ

[c] *Item natam*] Vide Notas et Emend. num. 31.

[d] *In hac urbe* [*hoc orbe*] Romani imperii. Reg. 1. et 2. *in hac urbe.*

[e] *Achlin*] Vide Notas et Emend. num. 32.

[f] *Sed nullo*] Similem ait esse achlin alci præterquam cruribus, quæ achli rigent, alcibus inflectuntur. Solinus: 'Scandinavia insula emittit animal, quale alces: sed cujus suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt.' Vide Notas et Emend. num. 33.

[g] *Sed acclinem*] Ita rescripsi, secutus Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Prius editi perperam, *acclivem.*

[h] *Memoratæ*] Hoc est, excellentis, insignis, celebratæ: vel qualis est uris, quorum ante facta mentio. Codicum fidem spernunt, qui *memorandæ* reponunt. Auctor libri de mensura orbis terræ, de achli: 'Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet.'

[i] *Labrum ei*] Vide Notas et Emend. num. 34.

[j] *Tradunt*] Solinus hæc mutuatus a Plinio, cap. 40. pag. 70. Plinius ex Aristot. Hist. Anim. IX. 71. pag. 1156. Vide Notas et Emend. num. 35.

[k] *Bonasus*] Βόνασσος Aristoteli loco cit. Βόλινθος et Μόναπος auctori libri de Mirab. Auscult. pag. 1150.

[l] *Cetera tauro*] Quod ad molem vocemque pertinet, *μεγέθος καὶ φωνὴν,* inquit Philosophus.

[m] *Ita in se flexis*] Vide Notas et Emend. num. 36.

[n] *Reddentem in ea*] Hoc est, in ea

trium jugerum [o] longitudine:[5] cujus contactus sequentes [p] ut ignis aliquis amburat.

XVII. Mirum pardos, pantheras, leones,[a] et similia, condito in corporis vaginas [1] [b] unguium mucrone,[a] ne refringatur hebeteturve, ingredi: aversisque falculis [c] currere, nec nisi appetendo protendere.[b] [2]

(XVI.) Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ. Id enim ætate [d] contingit leone conceptis.[3] Quos vero pardi [e] generavere, semper insigni hoc carent: simili modo fœminæ.[f] Magna iis libido coitus,

[a] *Condito inter cutis rugas, instar vaginæ, unguium mucrone.*
[b] *Depressis unguibus currere: nec eosdem protendere, nisi cum prædam appetit.*

Dalec. *ita inflexis.*—5 'Ita quidem libri omnes scripti et editi. At Aristoteles, a quo hæc mutuatus videtur Plinius, ait Hist. Animal. IX. 71. *εἰς τέσσαρας ὀργυιάς*; et ipse Plinius v. 9. orgyas de passibus accepit. Ergo pro *trium jugerum* hic intelligendum *trium passuum longitudine.*' Brotier.

CAP. XVII. 1 Quidam ap. Dalec. *pedum vaginas*; Chiffl. *corporis vagina.* Mox cod. Dalec. et Vet. ejusdem, *refringantur hebetenturque*; Chiffl. *refringatur hebetenturve.*—2 Vet. Dalec. *prætendere.*—3 Ita codd. Harduini et

NOTÆ

fuga: nempe, ut Philosophus ait paulo explanatius, cum inter fugiendum defectus viribus consistere cogitur, tum vero descendit ad illud extremum præsidium, hoc est, ad egerendam alvum.

[o] *Trium jugerum*] Vel, quod multo similius esse veri videtur, passuum quatuor. Vide Notas et Emend. num. 37.—'*Trium jugerum*] Dum fugit, fimum egerit, donec jugerum trium spatium fugiendo percurrerit.' *Ed. sec.*

[p] *Sequentes*] Sive canes insequentes, ut Philosophus loc. cit. et Antigonus Carystius, Hist. Mirab. cap. 58. sive etiam homines, ut Ælianus censuit.

[a] *Leones*] De leonibus idem quoque referunt Solinus cap. 27. pag. 50. Plutarch. de Solert. Anim. pag. 966.

[b] *In corporis vaginas*] Intra rugas cancellatæ cutis: alias enim vaginas, in quas condat ungues, leo nullas habet, uti monent ii qui in Bibliotheca Christianissimi Regis leonem dissecuerunt, anno 1667. Sed ita sunt articuli digitorum compositi, aptique, ut ungues arrigere ac protendere, cum lubet, queant: eosdemque reductos atque demissos inter digitos condere, ne ingressu hebetentur aut refringantur.

[c] *Falculis*] Sic ungues vocat, a similitudine cum falce.

[d] *Id enim ætate*] Non statim ab ortu leone quoque genitis legitime catulis jubæ contingunt, sed tempore, ætatisque progressu.

[e] *Quos vero pardi*] Solinus hæc item e Plinio, cap. 27. pag. 50. Hos vero leopardos vocant, quasi ex lea et pardo genitis.

[f] *Simili modo fœminæ*] Scilicet, ju-

et ob hoc maribus ira. Africa hæc[g] maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus: varie fœminis cujusque generis mares aut vi[4] aut voluptate miscente. Unde etiam vulgare Græciæ dictum:[h] 'Semper aliquid novi Africam afferre.' Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaque vi consurgit in pœnam. Idcirco ea culpa [5] flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autem [i] edi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, vulgum credidisse video. Aristoteles[j] diversa tradit, vir quem in iis magna secuturus [6] ex parte, præfandum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina [7] viro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parere jussa,[k] omnium quos venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque vivaria, armenta,[8] alvearia, piscinæ, aviaria in cura erant: ne quid usquam genitum [9] [l] ignoraretur ab eo: quos percunctando, quinquaginta [m] ferme volumina illa præclara de animalibus condi-

Chiffl. cum edd. recentt. *e leone conceptis* Gronov. et al. ante Harduin.—4 Cod. Dalec. *mare se aut vi.*—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Idcirco aut culpa* Gronov. et edd. vett.—6 Cod. Dalec. *sequutus.*—7 Vet. Dalec. *scientia.* Mox, *hominum totius* cod. Dalec. omissa præpositione.—8 Cod. Dalec. *quibusque varia armenta.*—9 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.

NOTÆ

ba carent. Arist. Hist. II. 31. p. 777. *οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, κ. τ. λ.*

[g] *Africa hæc*] Plinius hæc mutuatus ab Arist. Hist. Anim. VIII. 33. p. 985. ubi ea totidem ferme verbis.

[h] *Græciæ dictum*] Ab Aristotele sic expressum, *ὅτι ἀεὶ φέρει τι Λιβύη καινόν.*

[i] *Semel autem*] Creditum hoc Herod. lib. III. n. 108. p. 205. Refert id etiam ex vulgi opinione Basilius Homil. IX. in Hexaëm. pag. 118.

[j] *Aristoteles*] Refellit hoc commentum Philosophus Hist. Anim. VI. 31. pag. 776. Ælian. item Hist. Anim. IV. 34. Gellius ex variis Homeri locis, XIII. 7. Philostratus de Vita Apoll. I. 16. Ipsique adeo Prophetæ, qui in paginis sacris plures catulos uni leænæ attribuunt.

[k] *Parere jussa*] Magis probarim, *parere ei jussa.*

[l] *Usquam genitum*] Ita Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Editi prave, *gentium.*

[m] *Quinquaginta*] Etiam LXX. dè

dit: quæ a me collecta in arctum, cum iis quæ ignoraverat, quæso ut legentes boni consulant, in universis rerum naturæ operibus, medioque clarissimi regum omnium desiderio, cura nostra breviter peregrinantes.[c] Is ergo tradit,[n] leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus:[10] ab uno sterilescere. Informes[o] minimasque carnes magnitudine mustelarum esse initio, semestres vix[p] ingredi posse, nec nisi bimestres[11] moveri.

[c] *Dum inter rès infinitas, quas clarissimus regum nosse percupivit, beneficio operaque nostra peregrinantur.*

ne quid usquam gentium edd. ante Harduin.—10 Codd. Dalec. et Laet, *singulos minus*, quod probat Laet; *singulis minus* Tolet.—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *bimestrem* edd. vett. et Gronov.

NOTÆ

animalibus libros ab eo editos auctor est Antigonus Carystius, cap. 66. Intercidisse igitur multos necesse esse, quos ne Laërtius quidem ipse recenset inter Philosophi opera, lib. v. pag. 120. cum vix xxx. et unum ejus argumenti enumeret. Fecit ex his epitomen Aristophanes Byzantius, teste Hierocle in Prooemio Operis Hippiatrici, sive de Re Veterinaria: 'Αριστοφάνης οὖν, inquit, ὁ Βυζάντιος τὰ περὶ φύσεως ζώων ἐπιτεμνόμενος ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου, φησὶν ἔτη ζῆν δύνασθαι ἵππον πεντήκοντα καὶ πρός. Hallucinantur autem, qui libros Philosophi novem decemve, quos ' de Historia Animalium' inscriptos habemus, hanc ipsam esse Aristophanis epitomen, non genuinum Aristotelis fœtum, arbitrantur: id quod vel hoc argumento uno persuasum iri cordatis viris putamus, nec litium amantibus: quod Plinius noster, qui magna ex parte sequi se Philosophum ipsum profitetur, in partem hanc operis sui, quæ de animalibus agit, hos ipsos illius libros, cujusmodi nunc plane extant, ex verbo integros ferme transtulit.

[n] *Is ergo tradit*] De Generat. Anim. III. 1. pag. 1096. Plinii paraphrastes Solinus cap. 27. pag. 50. ' Leænæ fœtu primo catulos quinque edunt: deinde per singulos partus numerum decoquunt annis insequentibus. Sed postremo cum ad unum materna fœcunditas recidit, sterilescunt in æternum.' Vide Notas et Emend. num. 38.

[o] *Informes*] 'Αδιάρθρωτα καὶ τυφλά, *inarticulatos et cæcos*, inquit Arist. de Gener. Anim. IV. 6. pag. 1129. quemadmodum ursa, vulpes, &c.

[p] *Semestres vix*] At bimestres ingredi, et Aristotelis auctoritate, et certissimo constat experimento. Aristotelis verba sunt Hist. Anim. VI. 31. pag. 776. Τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. Aristotelem sequitur Ælianus Hist. Anim. IV. 34. Forte locum alium Philosophi respexit, ex iis libris quos deperditos diximus.

In Europa[q] autem inter Acheloum tantum Nestumque[r] amnes leones esse: sed longe viribus præstantiores iis, quos Africa aut Syria gignant.

XVIII. Leonum[a] duo genera: compactile[1] et breve, crispioribus jubis.[b] Hos pavidiores esse, quam longos[2] [c] simplicique villo: eos contemtores vulnerum. Urinam[d] mares crure sublato[3] reddere, ut canes, gravem odore,[4] [e] nec minus halitum:[f] raros in potu: vesci alternis[g] diebus: a saturitate interim triduo cibis carere. Quæ possint, in mandendo solida devorare: nec capiente aviditatem al vo

CAP. XVIII. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. *compactum.*—2 Ita, ex conjectura Dalecampii, Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *longo* Gronov. et edd. vett.—3 Cod. Dalec. *sullato.*—4 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *gravem odore* Gronov. et edd.

NOTÆ

[q] *In Europa*] Hæc Aristoteles Hist. Anim. VI. 31. pag. 776. et VIII. 33. pag. 985.

[r] *Nestumque*] Ita Mss. omnes, cum Herod. lib. VII. pag. 422. Aristoteles, τοῦ Νεσσοῦ. Negat hic Plinius cum Herodoto, aut ad ortum Solis ultra Nestum amnem, aut ad occasum cis Acheloum, visum leonem in Europa ullum.—'Interpres Italus hoc loco recte Plinii mentem est assecutus, Christ. Landinus, anno 1476. *In Europa non sono se non tra Acheloo et Neso flume. Ma molto piu robusti sono quegli che nascono in Africa et in Syria.*' Ed. sec.

[a] *Leonum*] Arist. Hist. Anim. lib. IX. 69. pag. 1154. et Solinus cap. 27. pag. 50.

[b] *Crispioribus jubis*] Aristoteles, quem Plinius sequitur, οὐλοτριχώτερον· ubi τρίχας recte pro χαίτας accipi Plinius intellexit, non pro pilo seu villo proprie appellato. Solinus item, loco cit. 'Breviores, et jubis crispi, plerumque ignavi sunt, et imbelles: longiores, et coma simplici, acres magis ac potentes: at hi, quos creant pardi, in plebe remanent, jubarum inopes.'

[c] *Quam longos*] Subintellige, *leones*, qui compactis et brevibus opponuntur. Vide Notas et Emend. num. 39.

[d] *Urinam*] Arist. Hist. Anim. VIII. 9. pag. 901.

[e] *Gravem odore*] Urinam scilicet. Vide Notas et Emend. num. 40.

[f] *Nec minus halitum*] Dicemus ea de re, XI. 115.

[g] *Vesci alternis*] In Aristotelis operibus, quæ nunc extant, nusquam leonem tradidit altera die cibum sumere, altera abstinere: sed id solum, quod statim subjicitur, biduo triduove jejunium ferre, quoniam assuevit is scilicet in dies plures crapulari. Solinus autem pessime, alternis diebus potum, alternis cibum leones capere, in hujus loci paraphrasi tradidit, cap. 27. pag. 50.

conjectis [5] in fauces unguibus extrahere, ut, si fugiendum in satietate,[b] abeant.[6] Vitam iis [i] longam docet argumento, quod plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius, Æmiliani [j] comes, in senecta[k] hominem appeti ab iis refert, quoniam ad persequendas feras vires non superant.[7] Tunc obsidere Africæ urbes: eaque de causa crucifixos vidisse se cum Scipione, quia ceteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa.

XIX. Leoni tantum [a] ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: et ubi sævit, in viros potius,[1] [b] quam in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya [2] [c] intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætuliæ reducem audivi, multorum in sylvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam [3] dicere se fœminam,

vett.—5 Cod. Dalec. *nec capiente alvo, conjectis et.* Heinsius Adv. I. 13. p. 137. ex membranis castigandum putat: *nec capiente alvo, conjectis in, &c.*—6 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sit non in satietatem abeant* Gronov. et al. 'Al. *non satietate habeant.* Ms. *in satietate habeant*; unde Cl. Salmasius, *aut si fugiendum in satietate habeant.* Quid si legas? *non insatiati abeant.*' Laet.—7 Cod. Dalec. *suppetant.*

CAP. XIX. 1 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in viros prius* edd. vett. et Gronov. Mox, Sabellicus: *fœminas. Permittit infantes, &c.*—2 *Credit Juba* quidam e Solone.

NOTÆ

[b] *In satietate*] Ut si fugiendum sit, cum æquo largius expleta est ventris cupiditas, vel sic exonerata ad cursum alias tardante crapula, securius facilinsque abeant. Vide Notas et Emend. num. 41.

[i] *Vitam iis*] Ex Aristotele Hist. Anim. IX. 69. pag. 1153.

[j] *Æmiliani*] Polybius, de quo nos agemus in Scriptorum Indice, Cornelii Scipionis Africani Æmiliani in Africana expeditione comes fuit. Testis Ammianus l. XXIV. scribens, 'Æmilianum Scipionem cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, et XXX. millibus, portam Carthaginis impetu simili suffodisse.' Ex Epist. Ciceronis ad Lucceium Famil. lib. V. Polybium scimus singulari opere de bello Numantino privatim scripsisse, quod idem Scipio Æmilianus gessit, qui Carthaginem delevit.

[k] *In senecta*] Hoc etiam refert Aristoteles loc. cit.

[a] *Leoni tantum*] Solinus hæc pariter, cap. 27. pag. 50.

[b] *In viros potius*] Vide Notas et Emend. num. 42.

[c] *Credit Libya*] Vide Notas et Emend. num. 43. Refert quiddam plane simile de Gætula muliere Solinus loc. cit. idque ex Jubæ libris accepisse se profitetur: Plinius non id recitat, quod ex Juba hauserit, sed quod ipse tum oculis, tum auditione didicerit.

profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisque imperitantis,[4] indignam ejus gloria prædam. Varia circa hoc[5] opinio, ex ingenio cujusque, vel casu, mulceri alloquiis feras: quippe obvium,[d] serpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, verum falsumne sit, vita non decreverit.[a] [6]

Leonum animi index cauda,[e] sicut et equorum aures. Namque et has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientique similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia. Ejus in principio,[7] terra verberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa[f] in pectore. Ex omni vulnere, sive ungue impresso, sive dente, ater profluit[g]

[a] *Quandoquidem res maxime obvia, facilisque experimenti, quæ vulgo jactatur, serpentes extrahi cantu, et ad pœnas vocari, verum falsumne sit, homines nondum decreverint.*

—3 Vet. Dalec. *ausa in;* Chiffl. *ausæ.*—4 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *imperantis* edd. vett. et Gronov.—5 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *circa hæc* Gronov. et al.—6 Ita codd. Harduini et edd. recentt. Dalecampii codex: *quippe cum jam, &c. vita decreverit;* al. *quippe cum etiam;* al. ap. Dalec. *quippe obviam, &c.* Chiffl. etiam, *verum falsumne.* Gronov. et al. ante Harduin. *quippe ubi etiam serpentes e. c. c. in p. verum falsumve, &c.* Salmasius etiam delet *non* ante *decreverit.*—7 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *placido, clementi blandi. uti, quod .... iracundia ejus. In, &c.* Tolet. *placido clemens blandienti, quod rarum est. Crebrior enim iracundia, cujus in principio.* Gronov. et al. *placidus, clemens blandientique similis, quod rarum est: cre-*

NOTÆ

[d] *Quippe obvium*] An mulceantur, inquit, nostris alloquiis feræ, nihil mirum inter homines ambigi: cum res maxime obvia, cujus veritas tam facile quotidianis experimentis deprehendi potest, serpentium scilicet excantatio, verane an falsa sit, nondum satis constet, nondum communis hominum consensus sanxerit. Vide Notas et Emend. num. 44.

[e] *Index cauda*] Addidit et frontem Solinus de suo, loc. cit. scribens: 'Animos leonum frons et cauda indicant, sicut motus equini de auribus intelliguntur. Dedit enim has notas,' &c.

[f] *Vis summa*] Solinus: 'Vis summa in pectore, firmitas in capite præcipua.' Quod ex Arist. hausit, loc. cit. κεφαλὴν ἔχει ἰσχυρόν.

[g] *Ater profluit*] Arist. Hist. Anim. IX. 9. p. 1155. Ὅσα δ' ἂν δάκῃ, ἢ τοῖς ὄνυξιν ἑλκώσῃ, ἐκ τῶν ἑλκῶν ἰχῶρες ῥέουσιν ὠχροὶ σφόδρα, κ. τ. λ. *Quæcumque momorderit, aut unguibus vulneraverit, ex iis vulneribus sanies fluit*

sanguis. Iidem satiati,[h] innoxii sunt. Generositas in periculis maxime deprehenditur: non in illo tantummodo, quod spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac velut cogi[8][i] testatur: cooriturque non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentiæ iratus.[b] Illa nobilior[j] animi significatio: quamlibet magna canum et venantium urgente vi, contemtim restitansque[k] cedit in campis, et ubi spectari potest: idem ubi virgulta sylvasque penetravit, acerrimo cursu fertur, velut abscondente turpitudinem loco.[9] Dum sequitur, insilit saltu quo in fuga non utitur. Vulneratus[l] observatione mira percussorem novit, et in quantalibet multitudine appetit. Eum vero qui telum quidem miserit, sed tamen non vulneraverit, correptum rotatumque[10][m] sternit, nec vulnerat. Cum pro catulis[n] fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. Cetero[11][o] dolis carent et suspicione: nec limis intuentur oculis, aspicique simili modo nolunt. Creditum

[b] *Veluti se ad iracundiam, non sponte, sed aliena malitia, cogi contestatur: initque pugnam, non tanquam periculum metuat, sed provocantium amentiæ iratus.*

brior enim iracundia ejus. In, &c.—8 Longol. *ac velle cogi.* Mox, cod. Dalec. *cogiturque non .... amentia.* Spuria hæc Pintian. censet. Vide Nott. Varr.—9 Cod. Dalec. *velut deputans absconsam turpitudinem. Dum, &c.* Chiffl. *velut deputans a. turpitudine, &c.*—10 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *correptum raptatumque* Gronov. et al.—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. *Ceterum*

NOTÆ

pallida valde, &c. Addit eorum vulnerum curam eandem esse atque morsus rabidi canis.

[h] *Iidem satiati*] Arist. loc. cit. pag. 1151. ubi et id extat, quod subjicitur, de generositatis specimine.

[i] *Velut cogi*] Salmasii non placet emendatio, pag. 327. *ac velut cogitat statum.*

[j] *Illa nobilior*] Totidem verbis Arist. et Solinus locis citatis.

[k] *Contemtim restitansque*] *Sensim pedatimque recedit*, inquit Arist. *crebro subsistens atque respectans, βάδην ὑποχωρεῖ καὶ κατὰ σκέλος, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενος.*

[l] *Vulneratus*] Arist. Hist. Anim. IX. 69. p. 1153. Ælianus Hist. Anim. lib. VII. 23. &c.

[m] *Rotatumque*] Ita Mss. omnes, non, ut editi, *raptatumque.*

[n] *Cum pro catulis*] Solinus cap. 27. pag. 50.

[o] *Cetero*] Sic Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. non *ceterum.* Hoc porro tradunt similiter Arist. et Solinus locis citatis.

est, a moriente humum morderi, lacrymamque[p] leto dari. Atque hoc tale, tam sævum [12] animal, rotarum orbes[q] circumacti, currusque inanes, et gallinaceorum cristæ, cantusque etiam magis terrent, sed maxime ignes. Ægritudinem fastidii tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lascivia simiarum. Gustatus deinde sanguis[r] in remedio est.

XX. Leonum simul[s] plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scævola P. filius in curuli [1] ædilitate. Centum autem[t] jubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura. Post eum Pompeius Magnus in Circo DC. in iis [2] jubatorum CCCXV. Cæsar dictator CCCC.

XXI. Capere eos, ardui erat quondam operis, foveisque maxime.[u] Principatu Claudii casus rationem docuit, pu-

Gronov. et al. ante Harduin.—12 Codd. Dalec. *tanquam sævum.*

CAP. XX. 1 Cod. Dalec. *dedit Scævola præfectus in curuli.*—2 Cod. Dalec. *ac in iis.*

NOTÆ

p *Lacrymamque*] Fuit Isidori sententia solius equi inter animalia esse id peculiare, ut lacrymam ederet. At Claudianum cecinisse sic memini: 'Lacrymis torvi maduere leones:'. Lucretiumque similiter. Et a Mauritaniæ asinis effundi lacrymas prodidit Ælianus.

q *Rotarum orbes*] His pariter rebus terreri leones scribunt Aristoteles, Phile, pag. 80. Solinus, Senec. Ælianus Hist. Anim. VI. 22. aliique. Cur gallinaceos præsertim reformident, causas Lucretius investigat, IV. 711. Id vero fabulosum esse recentiores aiunt: ac non modo non esse pavori leonibus gallinaceos, ut hos, cum facultas est, leones invadant, et cum gallinis pariter vorent: id quod se vidisse Vossius confirmat de Idol. III. 53.

r *Gustatus deinde sanguis*] Earundem simiarum, credo. Certe simiarum esu ab ægritudine fastidii seniique sanari leonem, Manuel Phile prodidit, p. 128.

s *Leonum simul*] Solinus iisdem verbis loco cit. Q. Mucius Scævola P. F. is est qui Consulatum postea gessit anno Urbis DCLIX.

t *Centum autem*] Hoc leonum spectaculum a Sylla editum describens Seneca de Brevitate Vitæ, cap. 13. pag. 734. ait tum primum datos in Circo leones solutos, cum alioquin alligati exhiberentur: simul missis a rege Boccho jaculatoribus, qui leones sagittis conficerent. Præturam hanc Sylla gessit anno Urbis DCLXI.

u *Foveisque maxime*] Virgultis foveæ ac levi terra tegebantur: accommodatum fraudi inventum: dum enim pro solida terra foveas calcabant leones, decidebant in cavum.

dendam pæne talis feræ nomine, pastoris Gætuli sago contra ingruentis impetum objecto: quod spectaculum in arenam protinus translatum est,[a] vix credibili modo torpescente tanta illa feritate, quamvis levi injectu operto capite, ita ut devinciatur non repugnans: videlicet omnis vis constat in oculis. Quo minus mirum sit,[1] a Lysimacho[b] Alexandri jussu simul incluso strangulatum leonem.

Jugo subdidit eos, primusque Romæ ad currum junxit M. Antonius,[c] et quidem civili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis[2] campis, non sine quodam ostento temporum, generosos spiritus[d] jugum subire illo prodigio significante: nam quod ita vectus est cum mima Cytheride, supra monstra[3] etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, et os-

[a] *Claudio Imperatore, casu quodam leones capiendi inventa ratio est, indigna propemodum talis feræ nomine: nam pastor Gætulus, sagum suum leonis in se ingruentis oculis objiciens, omnem ejus impetum fregit: quod genus spectaculi deinde et in theatrum transiit.*

CAP. XXI. 1 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Quo m. m. fit* Gronov. et edd. vett.—2 *Pharsaliis* Chiffl. Mox, cod. Dalec. *ostento quodam tempore ille generosos jugum subire prodigio.* Chiffl. habet et *tempore.*—3 Chiffl. *super monstra.*—

NOTÆ

Egregie Claudianus, in Sec. Consul. Stilic. vs. 339. de leonum venatu: 'Non illos tædæ ardentes, non strata superne Lapsuro virgulta solo, non vocibus hœdi Pendentis stimulata fames, non fossa fefellit.'

[b] *A Lysimacho*] Hanc historiam describunt Plutarchus in Demetrio, Pausanias in Atticis, pag. 15. Seneca de Ira, III. 17. pag. 593. et de Clem. I. 25. pag. 628. Justin. XV. 3. At Curtius lib. VIII. fictam esse censet, commentitiamque fabulam.

[c] *M. Antonius*] Petrus Victorius in suis Var. Lect. ex hoc Plinii loco legi putat oportere apud Tullium, Philip. II. 'Sequebatur rheda cum leonibus, comites nequissimi.' Ubi vulgo 'lenonibus' legitur. Atque hæc quidem animadversio Nic. Abraamo non displicet, qui Plutarchum præterea adjicit Plinio suffragari, de curru leonibus juncto ab Antonio.—'Suffragantur et nummi veteres Antonii Triumviri, in quibus leo pingitur, anteriore pede pugionem tenens: eo quod leones ad currum junxisset, post victoriam bello partam, suscepto pro libertate tuenda.' *Ed. sec.*—De Helagabalo item Lampridius, pag. 110. 'Junxit sibi et leones.'

[d] *Generosos spiritus*] Romanos, qui prius libera Republica usi, post bellum Pharsalicum Cæsari servierunt.

tendere mansuefactum, Hanno [e] e clarissimis [4] Pœnorum traditur: damnatusque illo argumento, quoniam nihil non persuasurus vir tam artificis ingenii videbatur: et male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiam feritas.

Sunt vero et fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor [f] Syracusanus in Syria leone obvio suppliciter volutante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret sese, et vestigia lamberet adulanti similis, animadvertit in pede ejus tumorem vulnusque, et extracto surculo liberavit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Simili modo Elphis Samius natione, in Africam delatus nave, juxta littus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre invocato: quoniam tum præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est. Neque [5] profugienti, cum potuisset, fera institerat: et procumbens ad arborem, hiatu, quo terruerat, miserationem quærebat. Os morsu avidiore inhæserat dentibus, cruciabatque inedia, tum pœna [g] in ipsis ejus telis, suspectantem,[b] ac velut mutis precibus orantem:[6] dum fortuitu [h] fidens non est contra

[b] *Cruciabatque leonem inedia primum, mox etiam dolor, ex osse quod in ipsis ejus telis, hoc est, dentibus, inhæserat: interim suspectabat ille hominem arbori insidentem, &c.*

---

4 *Hanno clarissimus* cod. Dalec.—5 *Sed neque* cod. Dalec.—6 Ita codd. Harduini, et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tum pœnam . . . suspectante . . . orante* cod. Dalec. *tum pœnæ vim immensis ejulatibus testantem ac velut, &c. orantem diu contuitus, videns os id contra feram,* (vel, *diu contuitus fidentior it contra feram,*) *&c. cessatum est. Ægre tandem os evellit præbenti* Pintian. *tum pene in ipsis, &c.* Gronov. et edd. vett. 'Locus videtur cor-

NOTÆ

[e] *Hanno*] Quem leonibus ad sarcinarum vectiones usum esse Ælianus est auctor Hist. Anim. v. 39.

[f] *Mentor*] Simile est quod de Androcle Gellius refert v. 14. pag. 343. et Ælianus Hist. Anim. VII. 48.

[g] *Tum pœna*] Vide Notas et Emend. num. 45. Grati istud animi exemplum: ingrati, quod suggerit in simili fere casu lupus apud Phædr. lib. I. 'Os devoratum fauce cum hæreret lupi, Magno dolore victus cepit singulos Illicere pretio, ut illud extraherent malum. Tandem persuasa est jurejurando Gruis; Gulæque credens colli longitudinem, Periculosam fecit medicinam lupo,' &c.

[h] *Dum fortuitu*] Nihil codices Mss. discrepant: critici, dum immutare variis modis student, nodum in scirpo quærunt.

feram, multo diutius miraculo, quam metu, cessatum est.[c] [7] Degressus tandem evellit præbenti, et quam maxime opus esset accommodanti. Traduntque quamdiu navis ea in littore steterit, retulisse gratiam venatus [d] aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacravit, quod ab eo facto Græci *κεχηνότος Διονύσου* [8] [i] appellavere. Miremur [9] [j] postea vestigia hominum intelligi a feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent? Cur enim non ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

(XVII.) Æque memorandum et de panthera tradit Demetrius physicus, jacentem in media via hominis desiderio, repente apparuisse patri cujusdam Philini, assectatoris sapientiæ: illum pavore cœpisse regredi, feram vero circumvolutari non dubie blandientem, seseque conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foveam delapsis. Primum ergo, miserationis [10] fuit non expavescere: proximum, ei curam intendere: secutusque, qua trahebat vestem unguium levi injectu, ut causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaque cum iis prosequente,[11] usque

[c] *Dum temere non audet se feræ committere, etiam mansuetudinem præ se ferenti, multo diutius distulit operam ei suam accommodare novitate ac miraculo mansuetudinis illius attonitus, quam prius distulerat metu profugiens in arborem.*

[d] *Prædam e venatione.*

ruptus, neque adhuc video quo pacto restitui possit.' *Laet.*—7 Alii ap. Dalec. *contra vero dum feræ fidere non est ausus fortuitu, &c. cessatum;* alii ap. eundem, *at dum forte intuitus est confidentius contra feram, multo, &c.* Vet. Dalec. *at dum forte contra feram jam fidens intuitus est, multo, &c. metu cessavit, aggerendo.*—8 'Lectio hujus loci, a Gelenio primum ex vestigiis codd. eruta, confirmatur loco Æliani Hist. Anim. lib. VII. cap. ult. fin. sed corrupto, ubi cum Androcli de leone historia conjungitur clara Sami et *Διονύσου κεχηνότος* mentio.' *Gesner.* Vet. Dalec. *facto Gr. σωτῆρος υἱὸν Διονύσου.* Pintian. *effectu G. ἀρχενόστου Διονύσου.* Vide Not. et Emend.—9 *Ne miremur* Chiffl.—10 Cod. Dalec. *mirationis.*—11 Chiffl. *catulos eam prosequentes.*

NOTÆ

[i] *Κεχηνότος Διονύσου*] Hoc est, *Hiantis Dionysi*, ob illum oris leonini hiatum, a quo Bacchi nomine ac numine invocato illæsus evaserat. Vide Notas et Emend. num. 46.

[j] *Miremur*] Vide supra cap. 5.

extra solitudines deductus, læta atque gestiente: ut facile appareret gratiam referre, et nihil invicem imputare:[e] quod etiam in homine rarum est.

XXII. Hæc fidem et Democrito afferunt, qui Thoantem[a] in Arcadia[1] servatum a dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: parensque,[2 b] serpentis naturam et magnitudinem metuens, in solitudines tulerat, in quibus circumvento latronum insidiis, agnitoque voce, subvenit. Nam quæ de infantibus[c] ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de conditoribus nostris[d] a lupa, magnitudini fatorum accepta ferri[3 e] æquius, quam ferarum naturæ arbitror.

XXIII. Panthera et tigris macularum varietate prope solæ bestiarum spectantur: ceteris unus ac suus cujusque[f]

[e] *Nec suum vicissim beneficium imputare.*

CAP. XXII. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *etiam Democrito* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, cod. Dalec. *qui Dathen in Arcadia.* Vet. ejusdem, *qui Thoantem in Achaia.*—2 Ita codd. Harduini, et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. Gesner. et Franz. *pavensque* Gronov. et edd. vett.—3 Chiffl. *magnitudine f. a. fieri.*

NOTÆ

[a] *Thoantem*] Rem prolixe narrat Ælian. Hist. Anim. VI. 63. et Arcadem ipse puerum facit. Exempla eorum complura, quos dracones pariter adamarint, refert Scaliger in Arist. lib. II. pag. 240.

[b] *Parensque*] Vide Notas et Emend. num. 47.

[c] *Nam quæ de infantibus*] De Atalanta ursæ uberibus enutrita Ælianus Var. Hist. XIII. 1. De Habide, cui canes, sues, cervæ, ubera obtulerunt, auctor est Trogus apud Justin. XLIV. 4. pag. 327. De Mileto Apollinis F. quem lupi in sylvis per vices lactarunt, Antoninus Liberalis, fab. 30. pag. 237. ex lib. II. ἑτεροιουμένων Nicandri. Nam quod Cyrum a cane educatum dixerunt, fictum esse ac commentitium agnoscit Herod. lib. I. pag. 53.

[d] *Conditoribus nostris*] Remo ac Romulo. Sed id perinde fabulis accensendum monet Dionysius Halic. Antiq. Rom. lib. I. pag. 65. et 71. Et Livius lib. I. pag. 8. 'Sunt qui Laurentiam,' inquit, 'vulgato corpore Lupam inter pastores vocatam putent: inde locum fabulæ ac miraculo datum.'

[e] *Accepta ferri*] Mss. Reg. Colb. Chiffl. *accepta fieri*, quæ locutio et alibi sæpius occurrit in vetustis codicibus.

[f] *Suus cujusque*] Vel *cuique* potius, atque adeo *suus cuique generi*, ut quidam Mss. habent.

genereris[1] color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breves macularum oculi.[a] Ferunt odore[g] earum[2] mire solicitari[b] quadrupedes cunctas, sed capitis torvitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine invitatas corripiunt. Sunt qui tradant[3] in armo iis similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbes, et cavantem pari modo cornua. Nunc varias,[h] et pardos qui mares sunt,[4] appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaque. Quidam ab iis[5] pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differentiam inveni.

XXIV. Senatusconsultum fuit vetus, 'ne liceret Africanas[i] in Italiam advehere.' Contra hoc[j] tulit ad populum Cn. Aufidius[k] tribunus plebis, permisitque Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus[l] ædilitate sua varias

[a] *Pantheris candidus color, in quo breves oculi, ceu maculæ, sparsi.*
[b] *Allici.*

CAP. XXIII. 1 Tolet. *ac suus unicuique generis*; cod. Dalec. *ac suus cuique generis*; Chiffl. *ac suus cujusque generi.*—2 Codd. Dalec. et Chiffl. *colore earum.* —3 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tradunt* Gronov. et edd. vett.—4 Chiffl. *qua mares sunt.* Paulo post, *creberrimo* deest in cod. Dalec.—5 *Quidam ab his* vulgg. ante Dalec.

NOTÆ

[g] *Ferunt odore*] Vide Notas et Emend. num. 48.

[h] *Nunc varias*] Variæ sunt pantheræ, pardique: nam hi, ut statim subditur, a pantheris solo sexu, vel solo colore discrepant. Sunt enim pardi mares. A macularum varietate ducta Variarum appellatio est. Pardos Galli *leopards* appellamus: Pantheras, *panteres.* Glossæ: *Varia*, ποικίλη, πάρδαλις. Græcis autem πάρδαλις et πάνθηρ voces utrique sexui promiscue communes. Vide Bochartum, parte prima, de Animal. III. 8. pag. 800. et 801. Ad hoc variarum vocabulum Plautus allusit, in Epidico, I. 1. 15. idemque pantherarum id esse proprium admonet. 'Ep. Quid ais? perpetuon' valuisti? Th. Varie. Ep. Qui varie valent, Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.'

[i] *Africanas*] Eo nomine pardos, pantherasque, intelligebant. Unde Africam ipsam pardi pelli similem esse veteres dixere, quorum testimonia idem Bochartus colligit, loc. cit. cap. 7. pag. 787.

[j] *Contra hoc*] Subintellige, Senatusconsultum.

[k] *Cn. Aufidius*] Anno Urbis DCLXX. gessit Tribunatum plebis.

[l] *Scaurus*] Ædilis curulis, anno DCXCVI. L. Calpurnio Pisone, A. Gabinio Coss. Vide XXXVI. 24. num. 7.

centum quinquaginta universas misit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Divus Augustus quadringentas viginti.

XXV. Idem Q. Tuberone,[m] Paulo Fabio Maximo coss. IV. Nonas Maias, Theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus[n] omnium Romæ ostendit in cavea mansuefactum: Divus vero Claudius simul quatuor.

(XVIII.) Tigrin Hyrcani et Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, et maxime cognitæ, dum capitur totus ejus fœtus,[o] qui semper numerosus est. Ab insidiante[p] rapitur,[1] equo quam maxime pernici, atque in recentes[2][q] subinde transfertur. At ubi vacuum cubile reperit fœta, (maribus enim cura non est sobolis,) fertur præceps, odore vestigans. Raptor,[r] appropinquante fremitu, abjicit unum e catulis.

CAP. XXV. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur* Gronov. et al. ante Harduin.—2 Ita codd. Harduini, et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller.

NOTÆ

[m] *Q. Tuberone*] Q. Ælium Tuberonem, Paulum Fabium Maximum Consules Dio prodit anni ab Urbe condita DCCXLIII.

[n] *Tigrin primus*] Suetonius in Augusto, cap. 20. Post Augustum Helagabalus apud Lampridium, 'Junxit et tigres, Liberum sese vocans.' Alias rara tigris mansuefacta est, ut cecinit Martialis in Spectac. Epigr. 18. 'Lambere securi dextram consueta magistri, Tigris ab Hyrcano gloria rara jugo.'

[o] *Totus ejus fœtus*] Vide Notas et Emend. num. 49.

[p] *Ab insidiante*] Minore impendio, minore periculo hodie tigrides capiuntur, laqueis et muscipulis, attestante Euseb. Nierembergio Hist. Natur. IX. 15. pag. 166. Lusit egregie Martialis in vetustum illum morem, VIII. 26. cujus lemma, 'Ad Cæsarem Domitianum, de tigribus quas in arena exhibuerat:' 'Non tot in Eois timuit Gangeticus arvis Raptor, In Hyrcano qui fugit albus equo; Quot tua Roma novas vidit, Germanice, tigres; Delicias potuit nec numerare suas. Vicit Erythræos tua, Cæsar, arena triumphos, Et victoris opes, divitiasque Dei: Nam cum captivos ageret sub curribus Indos, Contentus gemina tigride Bacchus erat.'

[q] *Atque in recentes*] Recentes equos subinde conscendit. Galli vocant, *des relais: chevaux de relais.*

[r] *Raptor*] Hæc Plinius ex Mela III. 5. pag. 54. ex Plinio Solinus cap. 17. pag. 37. Eadem Philostr. refert, de Vita Apoll. II. 7. pag. 74.

Tollit illa morsu, et pondere etiam ocyor[3] acta remeat,[a] iterumque consequitur, ac subinde: donec in navim[4] regresso irrita feritas sævit in littore.

XXVI. Camelos inter armenta pascit Oriens, quarum duo genera, Bactriæ et Arabiæ:[1] [a] differunt, quod illæ bina habent tubera in dorso, hæ[2] singula: sub pectore[b] alterum, cui incumbant. Dentium[c] superiore ordine, ut boves, carent in utroque genere. Omnes autem jumentorum ministeriis[d] dorso funguntur, atque etiam equitatu[e] in præliis.[3] Velocitas inter equos,[4] [f] sed sua cuique mensura,[g] sicuti

Bipont. et Franz. *recentem* Gronov. et al.—3 Vet. Dalec. *ocyus.*—4 Ita codd. Harduin. et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *navem* Gronov. et al. Mox, *irritata feritas* Vet. Dalec.

CAP. XXVI. 1 Codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *quorum d. g. Bactriæ et Arabiæ;* ita quoque Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quorum d. g. Bactriani et Arabici* Gronov. et al. ante Harduinum. *quarum d. g. Bactriani et Arabici* Tolet.—2 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. *illi bina h. t. in d. hi* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *sub p. a. c. incubant* cod. Dalec. *sub p. a. c. incumbunt* Vet. Dalec. *et in pectore, &c.* margo edd. Dalec. et Gronov.—3 Ita codd. Harduini, et edd. recentt. *jumentorum in iis terris dorso funguntur atque etiam equitantur in præliis.* Cod. Dalec. *equitatus.*—4 *Veloci-*

NOTÆ

[a] *Acta remeat*] Reg. 2. et Tolet. *remittit:* hoc est, ut ait Pintianus, restituit, reponitque in cubili catulum.

[a] *Bactriæ et Arabiæ*] Vide Notas et Emend. num. 50. Accepit hæc Plinius ex Arist. Hist. Anim. II. 6. pag. 164. Διαφέρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Ἀραβίων· αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους· αἱ δ' ἕνα μόνον. Hoc vero discrimen utriusque generis camelorum Solinus perperam invertit, 'Arabici,' inquit ille, 'bina tubera in dorso habent, singula Bactriani.'

[b] *Sub pectore*] Hoc vero tuber alterum, in ima pectoris parte positum, non proprium modo Arabiarum est, sed ad utrumque camelorum genus pertinet, admonente Philosopho loco cit. Ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον τοιοῦτον οἷον ἄνω ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' οὗ ὅταν κατακλιθῇ, εἰς γόνατα ἐστήρικται τὸ ἄλλο σῶμα. Quæ Gaza sic reddidit: *Sunt etiam omnibus singula, parte ima, quale in dorso, tubera: quibus incumbat reliquum corpus et firmetur, quoties in genua inclinentur.* Vide Notas et Emend. num. 51.

[c] *Dentium*] De ea re dicemus XI. 62.

[d] *Ministeriis*] Vide Notas et Emend. num. 52.

[e] *Equitatu*] Arabes quidem in Xerxis exercitu, apud Herod. lib. VII. pag. 411. Ἤλαυνον δὲ πάντες καμήλους, ταχυτῆτι οὐ λειπομένας ἵππων. Bactriani vero apud Pollucem X. 8. Βάκτριοι δὲ μάχονται ἐπὶ τῶν καμήλων. De aliis gentibus Vegetium lege, III. 23. pag. 103.

[f] *Inter equos*] Vide Notas et Emend. num. 53.

vires:[a] nec ultra[h] assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium[i] adversus equos gerunt naturale. Sitim[j] et quatriduo tolerant: implenturque, cum bibendi occasio est, et in præteritum, et in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Vivunt[k] quinquagenis annis, quædam et centenis. Utcumque rabiem[l] et ipsæ[5] sentiunt. Castrandi[m] genus, etiam fœminas, quæ bello præparentur, inventum est: fortiores ita fiunt coitu negato.

XXVII. Harum[1] aliqua similitudo in duo transfertur[n]

[a] *Omnes in utroquè genere cameli dorso exhibent ministeria eadem, gestandis sarcinis, quæ apud nos jumenta: et sunt præterea vice equitatus in præliis. Velocitas par camelis et equis, sed propria utrique ei generi, camelis et equis, sicuti et vires.*

tas Nisæorum equorum margo edd. Dalec. et Gronov. ex Aristot. Hist. Anim. lib. IX. cap. ult. Mox, pro *sua cuique mensura*, quod exhibent edd. ante Harduinum, *suæ cuique mensuræ* legitur in codd. Harduini et Tolet. item in edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Mox, Tolet. *procedunt s. n. p. i. o. recipiunt.*—5 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. *quidam et centenis. U. r. et ipsi* Gronov. et al. ante Harduin. *ipsi* etiam Franzius.

CAP. XXVII. 1 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. *Horum* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *similitudo in aliud transfertur animal* margo edd. Dalec. et Gronov. Deinde, *Nabuna* codd. Dalec. et Chiffl. *Nabin* Gronov. et al. ante

NOTÆ

[g] *Sed suæ cuique mensuræ*] Alia equorum, inquit, camelorum alia velocitas est: ut sunt dispares amborum dissimilesque vires. Itineris longitudine, quod conficiendum sit, cameli, in breviore cursu, equi celeritate præstant. Aristotelem vide Hist. Anim. IX. 79. pag. 1176.

[h] *Nec ultra*] Quæ deinceps de camelis narrantur, ea Solinus hausit a Plinio cap. 49. pag. 76.

[i] *Odium*] Arist. Hist. Anim. VI. 17. pag. 716. Ælian. Hist. Anim. III. 7.

[j] *Sitim*] Arist. Hist. Anim. VIII. 11. pag. 907. Didymus in Georgicis Geopon. cap. 22. pag. 433. triduo sitim tolerare ait, *μέχρι τριῶν ἡμερῶν*. Etiam diebus ipsis novem durare sine potu refert Tavernerius, testis *αὐτόπτης*, tom. I. Itiner. pag. 117. etiam, tempore coitus, sine ullo cibo ac potu, quadragenis.

[k] *Vivunt*] Arist. Hist. Anim. VI. 26. pag. 765. et VIII. 12. pag. 908.

[l] *Utcumque rabiem*] Hæc de Veneris rabie Solinus intellexit: quem abire sinit impune Salmasius. Nos ad morbum, quo et canes vexantur, referimus: Aristotele, Hist. Anim. VIII. 27. pag. 966. camelum eadem, qua canes, rabie vexari admonente.

[m] *Castrandi*] Arist. Hist. Anim. IX. 79. pag. 1176. Ælian. Hist. Anim. IV. 55. et Albertus M. de Animal. VIII. 5. 3. pag. 279.

[n] *In duo transfertur*] Cameli similitudo, inquit, duobus aliis animalibus nomen fecit: camelopardali scilicet,

animalia: Nabun[o] Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus et cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus, unde appellata Camelopardalis,[p] dictatoris Cæsaris[q] Circensibus ludis primum visa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis, quam feritate, conspicua: quare etiam ovis feræ[2] [r] nomen invenit.

XXVIII. (XIX.) Pompeii Magni primum ludi ostenderunt Chama,[1] [s] quem Galli Rufium vocabant, effigie lupi,

Harduin.—2 Tolet. et Chiffl. *quare etiam ovifera.*

CAP. XXVIII. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Chaum* Gronov. et edd. ante Harduin. item Chiffl. a m. pr. Mox, pro *Rufium*, quod servat idem Chiffl. *rhaphium* ha-

NOTÆ

et struthocamelo. De isto inter aves dicetur: illud Nabun Æthiopes vocant, &c. Vide Notas et Emend. num. 54.

[o] *Nabun*] Solinus hæc totidem verbis, cap. 30. pag. 56. Italis *Giraffa* vocatur, ex Arabico *Zurapha*, ut videre est apud Bochartum, parte prima, de Animal. III. 21. pag. 906. ubi et *Nabun* ab Arabico *Naba* deducit, quod *eminere* significat, quoniam ea fera sublato collo reliquas antecellit. Vide Notas et Emend. num. 55.

[p] *Camelopardalis*] Ex camelo et pardali sive panthera conflato nomine, unde Horatius: 'Diversum confusa genus panthera camelo.' Varro de Ling. Lat. pag. 26. 'Camelus suo nomine Syriaco in Latium venit, ab Alexandria Camelopardalis adducta, quia erat figura ut camelus, maculis ut panthera.' Iconem exhibet Aldrov. de Quadrup. Bisulc. I. 35. pag. 931. Describitur accurate a Philostorgio, lib. Hist. Eccles. III. 11. pag. 40.

[q] *Cæsaris*] Anno scilicet DCCVIII. triennio ante ejus necem, ipso tertium, M. Æmilio Lepido Coss. His ludis exhibitam camelopardalim Dio quoque scriptis prodidit, lib. XLIII. pag. 225.

[r] *Ovis feræ*] Ovis a mansuetudine morum, fera διακριτικῶς, ut a nostratibus discernatur. Constantius a Bocharto laudatus, pag. 907. 'Licet fera nuncupetur,' inquit, 'nullam tamen feritatem, aut sævitiam novit. Et est adeo mansueta, ut nullum justius quam ovis nomen invenerit. Vidimus eam sese ad manus puellarum, ac pæne infantium summittentem, cum ei panem, fœnum, pomum, ac cæpam offerrent,' &c. Fera igitur hoc loco peregrinam et externam sonat, seu alio veluti orbe natam. Hinc feras Julius Capitolinus in Gordiano tertio, pag. 165. alias ait esse mansuetas, alias efferas. Sic in Plauti Captivis, I. 2. vox ea accepta: 'Liber captivus avis feræ consimilis est: Semel fugiendi si data est occasio, Satis est: nunquam post illam possis prendere.'

[s] *Chama*] Lupum cervarium intellige. Sunt enim huc referenda ea, quæ mox cap. 34. de lupis dicentur: 'Sunt in eo genere qui cervarii vocantur, qualem e Gallia in Pompeii M. arena spectatum diximus.' Cum

pardorum maculis. Iidem[t] ex Æthiopia, quas vocant κήπους,[2 u] quarum pedes posteriores, pedibus humanis et cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non vidit.

XXIX. (XX.) Iisdem ludis[v] et rhinoceros, unius in nare cornus,[1 w] qualis sæpe visus.[x] Alter hic[y] genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione alvum maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus.

bent edd. ante Harduin.—2 Chiffl. *cæphus;* Gronov. et edd. ante Harduin. *cephos.*

CAP. XXIX. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cornu* edd. ante Harduin.

NOTÆ

vero lupum cervarium audis, cave putes sortitum id nominis, quod ex lupo cervaque nascatur: id enim falsum: sed quod lupo aviditate par, et cervis idem sit infensus, ut docet Oppian. Halieut. II. 615. inde cervarii lupi appellatio. Vide Notas et Emend. num. 56.

t *Iidem*] Subintellige, ludi. Hæc Solinus iisdem verbis cap. 30. pag. 56.

u Κήπους] In Mss. *cephus.* Peregrinum hoc genus ex Æthiopia semel tantum Romam advectum describunt Strab. lib. XVI. pag. 775. ex Artemidoro: Diod. Bibl. lib. III. pag. 168. Ælianus Hist. Anim. XVII. 8. ex Pythagoræ libro de Mari rubro. Κῆπον, hoc est, *hortum*, appellari apposite aiunt, quod tanquam hortus variis distinguatur coloribus. Cave autem κήπους cum κῆβοις confundas, de quibus Aristot. Hist. Anim. II. 13. pag. 197. qui nihil aliud sunt quam caudatæ simiæ, seu cercopitheci: ἔστι δ' ὁ μὲν κῆβος, inquit, πίθηκος ἔχων οὐράν. Hoc autem genus, nihilo minus quam simiæ ipsæ, vulgare, visum Romæ esse duntaxat semel, haud facile mihi persuaserim.—'Leonem facie, corpore pantheram, more dorcadem imitatur hæc fera, si Agatharchidi credimus, apud Phot. in Bibl. cod. CCL. 39. p. 1364. 'Ο δὲ κῆπος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λέοντι, τὸ δὲ σῶμα πάνθηρι, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, κ. τ. λ.' *Ed. sec.*

v *Iisdem ludis*] Totum hoc caput Solinus ad verbum expressit e Plinio, cap. 30. pag. 56. Plinius ex Agatharchide de Rubro Mari, cap. 36. cujus Græca extant apud Photium in Bibl. cod. 250. pag. 1361. vel ex Diodoro Sic. Bibl. lib. III. pag. 167.

w *Unius in nare cornus*] Ita Mss. omnes. Impressi, *cornu.* Vide Notas et Emend. num. 57.

x *Sæpe visus*] Augusti triumpho de Cleopatra, visum esse Rhinocerotem Dio scribit lib. XV. pag. 460. Domitiani temporibus, uti ex Martiali discimus: Antonini Pii et Gordiani, ex Capitolino: Elagabali, ex Lampridio: etiam et Trajani, ut nummi docent apud Occonem, quinto ejus Consulatu.

y *Alter hic*] Post draconem, uti

XXX. (XXI.) Lyncas[a] vulgo frequentes et sphingas,[b] fusco pilo, mammis in pectore geminis, Æthiopia generat, multaque alia monstri[1] similia: pennatos equos, et cornibus armatos, quos Pegasos[c] vocant: Crocottas,[2][d] velut ex cane[e] lupoque conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusque devorata conficientes ventre: Cercopithecos[f] nigris capitibus, pilo asinino,[3] et dissimiles ceteris voce:

Indicos boves[g] unicornes, tricornesque: Leucrocotam[4][h] pernicissimam feram, asini fere[i] magnitudine, cruribus cer-

CAP. XXX. 1 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *monstra* cod. Dalec. et Vet. ejusdem; *monstro* Gronov. et al. ante Harduin. *pinnatos equos* Chiffl.—2 Gronov. et al. ante Harduinum, *crocutas*. Vide Not. et Emend. Mox, *conceptas* Chiffl.—3 Chiffl. *pilo asini*.—4 'Alii legunt *Leocrocutam*, tum ex eo quod sequitur, 'collo, cauda, pectore leonis:' tum quia infra cap. 45. crocutæ quoddam genus facit ex leæna conceptum. Quam eorum conjecturam adjuvat Chiffl. in quo *leucocrotam* legitur.'

NOTÆ

dictum est cap. 11. et 12.

[a] *Lyncas*] Non Æthiopicum modo, sed et Indicum animal, attestante Ovid. Met. XV. 413. 'Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho.' Pantheræ simile esse ex Æliano apparet, qui Hist. XIV. 6. lyncas cum pantheris conferens, eas ait *παρδαλέως μὲν ἔτι καὶ πλέον σιμὰς, ἄκρα γε μὴν τὰ ὦτα λασίους, panthera magis esse simas, et summis hirsutas auribus.* Rem pluribus stabilit argumentis Bochartus parte prima, de Animal. III. 8. pag. 796. Ubi falli recte monet eos qui lyncas in luporum genere collocant. Habuisse se ex Assyria lyncem inprimis *φιλάνθρωπον*, Busbequius refert, Epist. III. pag. 64. quem vide.

[b] *Et sphingas*] Simiarum genus Æthiopicarum. Vide Notas et Emend. num. 58.

[c] *Quos Pegasos*] Vide Notas et Emend. num. 59.

[d] *Crocottas*] Vide Notas et Emend. num. 60.

[e] *Velut ex cane*] Crocottam ex cane lupoque hybridam esse docet etiam Artemidorus apud Strab. lib. XVI. pag. 775. *Κροκούττας δ' ἐστὶ μίγμα λύκου καὶ κυνός.* Astipulatur et Agatharchides apud Photium, et Diodor. Bibl. lib. III. pag. 168.

[f] *Cercopithecos*] Simias caudatas, a *πίθηκος* et *κέρκος*. Galli *marmots* et *marmousets* vocant. Sed hi Æthiopici a vulgaribus tum pilo, tum voce discrepant.

[g] *Indicos boves*] In Æthiopia quoque hi generantur: sicut alia multa, quæ Indiæ quondam peculiaria et propria fuerunt.

[h] *Leucrocotam*] Ita Mss. omnes: *Κροκόττας* vocatur a Ctesia in libris de rebus Indicis, in fine operum Herodoti, pag. 667. atque adeo ab ipso Plinio cap. 45. hujus libri, ubi ex hyæna concipi et leæna Æthiopica dicitur. Hæc porro Solinus iisdem verbis cap. 52. pag. 80.

[i] *Asini fere*] Nisi subsit in Solini

vinis: collo, cauda, pectore leonis, capite[5] melium,[j] bisulca ungula, ore ad aures usque rescisso, dentium loco osse perpetuo. Hanc feram[k] humanas voces tradunt imitari. Apud eosdem[6] [l] et quæ vocatur eale, magnitudine equi fluviatilis, cauda elephanti, colore nigra vel fulva:[7] maxillas apri, majora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna[m] in pugna sistit, variatque infesta aut obliqua, utcumque ratio monstravit. Sed atrocissimos habet[n] tauros sylvestres, majores agrestibus,[o] velocitate ante omnes,[p] colore fulvos, oculis cœruleis, pilo in contrarium[q] verso, rictu ad aures dehiscente, juxta cornua[r] mobilia: tergori

Dalec. Mox, *perniciosissimam* codd. Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec.—5 *Camelino* margo edd. Dalec. et Gronov. ex Strabone. Cod. ap. Laet *cameli*, et ita Solinus.—6 *Apud eos* cod. Dalec. Mox, *equi fluvialis*.—7 Vox *fulva* abun-

NOTÆ

contextu mendum, quod quidem subesse suspicor, legi oporteret, *asini feri*, et *clunibus cervinis*.

j *Capite melium*] Est, inquit, leucrocotæ ea capitis figura, qualis est melibus, de quibus dicetur cap. 58.

k *Hanc feram*] Hoc vero crocotæ, de qua proxime habita mentio est, Agatharchides ascribit, apud Photium, cod. 250. pag. 1364.

l *Apud eosdem*] Æthiopas scilicet, ut ea quæ subjicientur inferius, demonstrabunt. De hac porro Eale nihil usquam legere me memini, nisi apud Solinum hæc eadem transcribentem, cap. 52. pag. 80.

m *Quæ alterna*] Solini hæc paraphrasis, de cornibus Eales: 'Non rigent,' inquit, 'sed moventur, ut usus exigit præliandi: quorum alterum, quo cum pugnat, protendit: alterum replicat: ut si nisu aliquo fuerit alterius acumen obtusum, acies succedat alterius.'

n *Sed atrocissimos habet*] Æthiopia scilicet: dictio enim hæc succurrit una, cui verbum istud respondeat. Et sane de tauris Æthiopiæ eadem cum Plinio refert Diodor. Bibl. lib. III. pag. 168. et Agatharchides apud Photium, loco cit. ut ex alterutro hausisse hæc Plinius videatur, et Indiæ Solinus temere ascripsisse, loc. cit.

o *Majores agrestibus*] Agrestes pro mansuetis nunc accipimus, quibus agros vulgo aramus: agri enim hac in re sylvis apposite satis opponi videntur. Et sane Agatharchides, qui Plinio præivit, loco cit. hos quos agrestes Plinius vocat, ἡμέρους appellat, mansuetos et domesticos. Strabo lib. XVI. pag. 775. tauros Æthiopicos ἀγρίους vocat, sive *sylvestres*, quos nostris opponit, τοῖς παρ' ἡμῖν. Igitur *agrestis* hoc Plinii loco, ut Glossæ monent, non ἄγριος est, sed ἄγροικος et χωρικὸς, *in agris et rure versans*.

p *Velocitate ante omnes*] Vide Notas et Emend. num. 61.

q *Pilo in contrarium*] Pilo ad caput verso.

r *Juxta cornua*] Hoc est, tauro æque atque ei quæ vocatur eale, de

duritia silicis, omne respuens vulnus. Feras[s] omnes venantur: ipsi non aliter, quam foveis capti, feritate semper[s] intereunt. Apud eosdem[t] nasci Ctesias scribit, quam manticoran[u] appellat, triplici dentium ordine pectinatim coëuntium, facie et auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: vocis, ut si misceatur fistulæ et tubæ concentus: velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipue appetentem.

XXXI. In India[a] et boves solidis ungulis, unicornes: et feram nomine axin, hinnulei[1] pelle,[b] pluribus candidioribusque maculis, sacrorum[c] Liberi patris.[2] Orsæi[3] Indi[d]

dare videtur e Solino. Mox, *maxillis* codd. Dalec. et Chiffl.—8 Dalec. *feri.* Mox, Vet. Dalec. *appellant, t. d. o. p. coeunti.*

Cap. XXXI. 1 Chiffl. *inulei;* Gronov. et al. ante Harduin. *hinnuli.* Mox, *candidioribus maculis* cod. Dalec.—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sacram Liberi Patris* Gronov. et al. ante Harduin.—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3.

NOTÆ

qua dictum est proxime. Solinus item in paraphrasi loci hujus, postquam scripsit de eale, de tauris hæc deinde subnectit: 'Hi quoque,' inquit, 'circumferunt cornua flexibilitate qua volunt,' &c.

[s] *Feritate semper*] Quoniam delapsi in foveas, aliove capti dolo, iræ impotentia se præfocant, inquit Diodorus Bibl. lib. III. pag. 168.

[t] *Apud eosdem*] Æthiopas scilicet: nam Æthiopici quoque cœli animal manticoram esse, Juba admonuit, ut Plinius refert cap. 46. hujus libri. Quanquam in excerptis Ctesiæ quæ nunc extant, Indiæ illud ascribitur: quod et Ctesiæ librum eum secutus facit et Aristoteles, Hist. Anim. II. 11. Pausanias lib. IX. pag. 573. Ælian. Hist. Anim. IV. 21. Solinus cap. 52. pag. 80. aliique. Ctesiæ Græca extant apud Photium in Bibl. cod. 73. pag. 146. *Καὶ περὶ τοῦ Μαρτιχόρα τοῦ ἐν αὐτοῖς* (de Indis proxime ante mentio) *ὄντος θηρίου· ὡς τὸ πρόσωπον ἐοικὸς ἀνθρώπῳ· μέγεθος μέν ἐστιν ὥσπερ λέων, καὶ χρόαν ἐρυθρὸς ὡς κιννάβαρι· τρίστιχοι δὲ ὀδόντες, κ. τ. λ.* quæ totidem fere verbis Plinius transtulit, ceterique scriptores proxime appellati suis pariter intexuere libris.

[u] *Manticoran*] Ita Mss. omnes, ipseque Aristot. Hist. Anim. II. 11. pag. 189. *Μαντιχώραν* vocat. Ctesias ante laudatus, nisi error librariorum est, *Μαρτιχόραν*, eamque vocem id Indis sonare ait, quod Græcis *ἀνθρωποφάγος*. Philostratus de Vita Apoll. III. 14. pag. 150. *Μαρτιχώραν.*

[a] *In India*] Hactenus de Æthiopia: nunc ad quadrupedes Indico sub cœlo genitas transilit oratio. Boves Indiæ unicornes laudat etiam Solinus loc. cit.

[b] *Hinnulei pelle*] Vide Notas et Emend. num. 62. Porro de Axi hac Æthiopica nihil adhuc compertum.

[c] *Sacrorum*] Hoc est, ejus Dei sa-

simias candentes[e] toto corpore venantur. Asperrimam autem feram monocerotem,[f] reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duum[g] eminente. Hanc feram[h] vivam negant capi.

XXXII. Apud Hesperios Æthiopas fons est Nigris, ut plerique existimavere, Nili caput: argumenta,[1] quæ diximus,[i] persuadent. Juxta hunc fera appellatur catoblepas,[j] modica alioquin,[2] ceterisque membris iners,[k] caput tantum

Miller. Bipont. et Franz. *Orsei* Gronov. et edd. vett.

CAP. XXXII. 1 Ita codd. Harduini et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ut argumenta* Gronov. et al.—2 Chiffl. *alioqui*. Mox, *caput ejus tantum* Vet. Dalec.

NOTÆ

cris privatim dicatam. Vide Notas et Emend. num. cit.

[d] *Orsæi Indi*] Indos Nysæos hoc loco intelligendos esse putat Aldrov. de Quadruped. lib. I. pag. 405. idque ex Ligorii nummo colligit, cujus epigraphen legit ΝΥΣΣΕΩΝ, cum monocerote ex aversa parte. Viri errorem in hac epigraphe legenda detegit Spanhemius, in dissert. de Usu Numism. pag. 138. post Reines. Var. Lect. XI. 2.

[e] *Simias candentes*] De hoc simiarum genere multa Philostr. de Vita Apoll. III. 1. pag. 111.

[f] *Monocerotem*] Diversa plane hæc fera est ab asino Indico, quanquam et ipse monoceros sive unicornis est, et solidipes: non, ut ista, elephantinis pedibus. Diversam utriusque animalis descriptionem habet Manuel Phile de propr. Animal. pag. 86. et 90. Hanc vero quam Plinius refert, totidem verbis mutuatus est ab eo Solinus cap. 52. pag. 80. Rhinocerotem porro cum monocerote cave confundas: gestat in nare cornu ille, iste in fronte. Monocerotem in superioris Æthiopiæ jugis crebro reperiri Marmolius est auctor, a quo ea fera describitur accurate, I. 23. pag. 65. Nostris, *la Licorne*.

[g] *Cubitorum duum*] Vide Notas et Emend. num. 63.

[h] *Hanc feram*] De asino Indico, qui pariter monoceros est, id quoque Ctesias refert loc. cit. et ex Ctesia Ælian. Hist. Anim. XVI. 20.

[i] *Quæ diximus*] Lib. V. cap. 10.

[j] *Catoblepas*] Iisdem fere verbis totus hic locus a Solino repetitur, cap. 30. pag. 56. Hæc fera capitis immodici pondere prægravatur adeo ut nunquam non humi despiciat: unde et illi nomen: nam *κάτω deorsum* est, et *βλέπειν aspicere*.

[k] *Iners*] Vide Notas et Emend. num. 64. Hanc hujus feræ descriptionem sumsisse Plinius mihi videtur ex Alexandro Myndio, qui de ea multa prolixe scripsit lib. II. de pecudibus et quadrupedibus, ut auctor est Athenæus lib. V. pag. 221. Accuratior paulo ea est quam tradit Ælian. Hist. Anim. VII. 5.

prægrave ægre ferens: id dejectum semper in terram: alias internecio humani generis, omnibus qui oculos ejus videre confestim expirantibus.

XXXIII. Eadem et basilisci serpentis[l] est vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodenum non amplius[m] digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insignem.[1] Sibilo omnes[n] fugat serpentes: nec flexu multiplici, ut reliquæ,[2] corpus impellit, sed celsus et erectus in medio incedens.[o] Necat frutices, non contactos modo, verum et afflatos: exurit herbas,[3] rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam,[p] ex equo occisum hasta, et per eam subeunte[4] vi, non equitem modo, sed equum quoque absumtum.[a] Atque[5] huic tali monstro (sæpe enim enectum concupivere reges videre) mustelarum[q] virus exitio est: adeo naturæ nihil placuit esse sine pari.[b][6] Injiciunt eas[7] cavernis facile cognitis soli

[a] *Creditum olim, basiliscum ab homine ex equo occisum hasta: ac statim subeunte per hastam veneno, cum equo equitem simul absumtum.* [b] *Sine æmulo.*

CAP. XXXIII. 1 Cod. Dalec. *diademate insigne;* Vet. Dalec. *diademate insigni;* Margo edd. Dalec. et Gronov. *diadematis insigni.*—2 Chiffl. *ut reliqua.* Mox, *e medio* margo edd. Dalec. et Gronov. e Solino.—3 *Necat frutices: non contactas . . . . et afflatus exurit herbas* cod. Dalec. *Necat frutices: non contactas . . . . et afflatos: exurit herbas* Vet. Dalec.—4 Chiffl. *occisum hasta, et per eam subeuntem.* Vet. Dalec. etiam *occisum;* Gronov. et al. *occiso, &c.*—5 *Atque* deest in codd. Dalec. et Chiffl. Mox, pro *enectum* codd. Dalec. habent *erectum;* quidam *erutum.*—6 Chiffl. *pare.*—7 *Interficiunt eos* cod. Dalec. *Interficiunt has* Chiffl. Mox, Vet. Dalec. *soli tabe: necant illi;* Chiffl. *soli tabe: n. illæ.* Deinde, alii ap. Dalec. *simul naturali odore, morituræque;* cod. Dalec. *et perituræ naturæ pugnam conficiunt;* Vet. Dalec. *moriunturque, et interituræ pugnam conficiunt.*

NOTÆ

[l] *Basilisci serpentis*] Hunc iisdem verbis Solinus describit, cap. 27. pag. 53. et Nicander in Theriacis, pag. 28.

[m] *Duodenum non amplius*] Vide Notas et Emend. num. 65.

[n] *Sibilo omnes*] Ælianus id quoque, Hist. Anim. II. 7. ex Archelao. Lucanus eleganter, IX. 724. 'Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes, Ante venena nocens, late sibi summovet omne Vulgus, et in vacua regnat basiliscus arena.'

[o] *In medio incedens*] Solini paraphrasis: 'Cum movetur, media corporis parte serpit, media arduus est et excelsus.'

[p] *Creditum quondam*] Vide Notas et Emend. num. 66.

[q] *Mustelarum*] Gallis, *Belettes.* Pariter hæc Solinus habet, cap. 27. pag. 53.

tabe :[e] [f] necant illæ [a] simul odore, moriunturque, et naturæ pugna conficitur.

XXXIV. (XXII.) Sed in Italia [a] quoque creditur luporum [b] visus esse noxius: vocemque homini, quem priores contemplentur,[1] adimere ad præsens. Inertes hos parvosque Africa et Ægyptus gignunt: asperos trucesque, frigidior plaga. Homines in lupos [c] verti, rursumque [2] restitui sibi, falsum esse [d] confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Unde tamen ista vulgo infixa sit fama in tantum, ut in maledic-

[e] *Ex squalenti specie telluris circumpositæ.*

CAP. XXXIV. 1 Vet. Dalec. *contemplantur.*—2 Chiffl. *rursusque.*—3 Chiffl.

NOTÆ

[f] *Soli tabe*] Hoc est, non herbida lætave tellure, sed exesa squalentique, ob virulentum incolæ serpentis afflatum. Vide Notas et Emend. num. 67.

[a] *Necant illæ*] Serpentes incerti sunt generis: varieque idcirco, nunc virili, muliebri nunc quoque sexu efferuntur.

[a] *Sed in Italia*] Hoc ita Solinus accepit, perinde ac si foret lupis Italiæ cœlo genitis peculiare ac proprium, non commune cum ceteris, cap. 2. pag. 15. 'Italia lupos habet,' inquit, 'et quod cum ceteris simile non sit: homo, quem prius viderint, conticescit,' &c.

[b] *Creditur luporum*] Credatur id sane vel ab imperita plebe, vel a credulis nimium vatibus: negant certe hac ætate Philosophi non mediocris notæ, id ratione ulla, ullove experimento comprobari. Quanquam Servius ad eum Maronis versum, Ecl. IX. 'Vox quoque Mœrim Jam fugit ipsa, lupi Mœrim videre priores:' 'Hoc etiam physici confirmant,' inquit, 'quod voce deseratur is quem prior viderit lupus. Unde etiam proverbium hoc natum est, 'Lupus est in fabula:' quoties supervenit ille de quo loquimur, et nobis sua præsentia amputat facultatem loquendi.' Quanquam et hoc ipsum ex Platone ἐν ταῖς πολιτείαις refert Geopon. auctor XV. 1. pag. 403. Vide Scalig. Exercit. 344. pag. 1074. Fortun. Licetum, &c.

[c] *Homines in lupos*] Λυκάνθρωποι dicuntur ii, qui ludificationibus dæmonum, magicisque artibus in luporum se vertunt imagines. Id contigisse prope Coloniam Ubiorum, exusto sententia judicum eo qui lupi effigiem, cum luberet, sic induebat, ante decem annos quam scriberet Martinus Delrio, ipse testatur ex judicialibus actis, Disquis. Mag. II. 18. pag. 99. ubi de eo argumento plura. Vide et Olaum Magnum, lib. XVIII. tribus postremis capitibus totis.

[d] *Falsum esse*] Melam Pomponium carpit, qui II. 1. pag. 38. sic scripsit: 'Neuris statum singulis tempus est, quo, si velint, in lupos, iterumque in eos qui fuere, mutentur.'

tis versipelles [e] habeat,[3] indicabitur. Evanthes inter auctores Græciæ non spretus, tradit Arcadas [f] scribere, ex gente Anthi [4] [g] cujusdam, sorte familiæ lectum, ad stagnum quoddam regionis ejus duci, vestituque in quercu suspenso transnatare,[5] atque abire in deserta, transfigurarique in lupum, et cum ceteris ejusdem generis congregari per annos novem. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reverti ad idem stagnum: et cum transnataverit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito novem annorum senio. Id quoque Fabius,[6] [h] eandem recipere vestem. Mirum est quo procedat Græca credulitas! Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat. Itaque Agriopas, qui Olympionicas [7] [i] scripsit, narrat Demænetum [j]

sunt fama in t. ut maledictis in versipelles abeat; Margo edd. Dalec. *et f. in t. ut in m. versipellis abeat;* Vet. Dalec. *habeant.*—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Antæi* edd. vett. et Gronov. Mox, Vet. Dalec. *cujusdam familiaque alectum.*—5 Ita codd. Harduini et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *tranare* Gronov. et al. vett. Mox in iisdem vett. *tranaverit;* codd. Harduini et Tolet. cum edd. recentt. *transnataverit.* Deinde, cod. Dalec. *effigiem recuperare.*—6 'In libris est: *Id quoque Fabius;* quod nomen cum huc non conveniat, varia comminiscuntur viri docti, quorum conjecturis hanc nostram: *Id quoque in fabulis,* non inferiorem, lectoribus autem nostris facilitate commendabilem, arbitramur.' *Gesner.* Mox, *Mirum est quam* Vet. Dalec.—7 *Isa Copas*

NOTÆ

[e] *Versipelles*] Versipelles dicti sunt, quolibet genere se commutantes, inquit Nonius cap. 1. pag. 503. ubi et illud Plautinum adducit, ex Prologo in Amphitr. vs. 123. 'Ita versipellem se facit, quando lubet.' Et in Bacchid. IV. 4. 10. 'Nullus frugi esse potest homo, nisi qui et bene et male facere tenet: Improbis cum improbus sit, harpaget: furibus furetur quod queat: Versipellem frugi convenit esse hominem, pectus cui sapit, Bonus sit bonis, malus malis: utcumque res sit, ita animum habeat.' Unde versipelles dicti, qui mores, ceu pellem, vertunt mutantque, instar τῶν λυκανθρώπων. Hæc vox et apud Petron. extat in fragm. pag. 240. ubi de homine, qui magica arte lupi formam induerat: 'Intellexi,' inquit, 'illum versipellem esse, nec postea cum illo panem gustare potui: non, si me occidisses.' In Reg. 1. 2. Colb. Paris. *ut maledictis versipelles habeat.* Vide Busbeq. Epist. I. fol. 30.

[f] *Tradit Arcadas*] Tradit hoc ipsum D. August. ex Varronis relatu, de Civit. XVIII. 17.

[g] *Ex gente Anthi*] Sensus est, gentem Anthiam ex familia sua sortito elegisse, qui duceretur ad stagnum. Vide Notas et Emend. num. 68.

[h] *Id quoque Fabius*] Vide Notas et Emend. num. 69.

[i] *Olympionicas*] Olympia sunt ipsa certamina: Olympionicæ vero, cer-

Parrhasium[k] in sacrificio, quod Arcades Jovi Lycæo[l] humana etiam tum[m] hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, et in lupum se convertisse:[8] [n] eundem decimo anno restitutum athleticæ,[o] certasse in pugilatu, victoremque Olympia[p] reversum. Quin et caudæ[q] hujus animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo, eumque, cum capiatur, abjici,[9] nec idem pollere, nisi viventi direptum. Dies, quibus coëat,[r] toto anno non amplius

qui Olympionicas cod. Dalec. *Itaque Copas qui Olympionica* Vet. ejusdem. Mox, *etiam cum hostia* in eodem Vet.—8 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in lupum convertisse* edd. vett. Mox, *restitisse i. p. victoremque victoria Olympica* codd. Dalec. et Vet. ejusdem; sic etiam Chiffl. nisi quod habet, *restituisset*. Dalecampius legit: *restitutum, athletico certamine in pugilatu, victorem Olympiis reversum.* Harduini conjecturam: *restitutum, athletice certasse in pugilatu*, recepit Gesnerus.—9 Cod. Dalec. *qui capiantur abjicere*. Salmasius legit *captatur*.—10 Ita Salma-

NOTÆ

taminum victores: *οἱ ὀλυμπιονῖκαι*. Horum nomina vide apud Eusebium Scaligeri, p. 347.

[j] *Demænetum*] Totidem plane verbis recitat hæc Augustinus loco citato, ut ex eodem Varrone Plinius hausisse videatur. Ex quibus Pausanias emendandus, qui Demarchum hunc pro Demæneto nuncupat.

[k] *Parrhasium*] Ex Parrhasia Arcadiæ oppido, de quo IV. 10. p. 420.

[l] *Jovi Lycæo*] August. de Civit. lib. XVIII. 17. 'Nec Varro,' inquit, 'propter aliud arbitratur in Arcadia tale nomen affictum Pani Lycæo, et Jovi Lycæo, nisi propter hanc in lupos hominum mutationem, quod eam nisi vi divina fieri non putarent. *Lupus* enim Græce *λύκος* dicitur, unde *Λυκαῖον* nomen apparet inflexum.'

[m] *Humana etiam tum*] Hoc est, nondum immanitate illa, quæ postea mitescentibus sæculis exolevit, abolita.

[n] *Se convertisse*] *Se* addidimus ex Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. &c. Augustinus, 'in lupum fuisse mutatum.'

[o] *Restitutum athleticæ*] Vide Notas et Emend. num. 70.

[p] *Victoremque Olympia*] Vel id oppidi nomen, de quo IV. 6. vel *Olympia*, dictum pro *Olympiis*, ludis scilicet, ac certaminibus: qua de forma loquendi plura dicemus XXXV. 40. n. 32.

[q] *Quin et caudæ*] Hæc Solinus transcripsit a Plinio totidem verbis, cap. 2. p. 15. 'Spectatissimum illud est,' inquit, 'caudæ animalis hujus villus amatorius inest perexiguus, quem spontivo damno amittit, cum capi metuit: nec habet potentiam, nisi viventi detrahatur.' Amatorium simpliciter, vel cum adjecto, virus amatorium, poculumve dicitur, quod ad amoris impellit insaniam. Inter ea quæ disputari solent, ponit Quintilianus, VII. 4. et 9. ac VIII. 5. an amatorium venenum sit, necne.

[r] *Dies, quibus coëat*] Subintellige, ex superiore periodo, 'vulgo creditur:' id enim pro incomperto et fabuloso ipse refert, Aristotelem secutus, qui Hist. Anim. VI. 35. p. 783.

duodecim. Eundem in fame vesci terra.[s] Inter auguria, ad dexteram commeantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum ominum [10] præstantius. Sunt in eo genere, qui cervarii [t] vocantur, qualem e Gallia in Pompeii Magni arena spectatum diximus. Huic quamvis [u] in fame mandenti, si respexerit,[*] [v] oblivionem cibi subrepere [11] aiunt, digressumque quærere aliud.

* *Si retro aspexerit.*

sius et Harduin. 1. *id ore f. nullum omnium* Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *odore f. nullum omnium* cod. Dalec. *id ore f. nullum homini* Tolet. et Vet. Dalec. *id ore f. nullum hominum* Chiffl. *id ore f. nullum* al. ap. Dalec. *id o. f. nullum omnino* al. ap. eundem.—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *respexit*, *o. c. surripere* Gronov. et al. *subrepere* etiam cod. Dalec. Paulo post, Dalecampius, *quærere alium*.

NOTÆ

Fertur, inquit, *de lupi partu, ad fabulam proxime, lupos omnes intra duodecim dies parere*: Λέγεται δέ τις περὶ τοῦ τόκου λόγος πρὸς μῦθον συνάπτων· φασὶ γὰρ ἅπαντας τοὺς λύκους ἐν δώδεχ' ἡμέραις ἐνιαυτοῦ τίκτειν. Quod autem de partu Aristoteles prodidit, id de coitu refertur a Plinio: satis apposite: nam si certa sint statutaque his tempora utero ferendi, si duodecim dierum spatio pariunt, totidem diebus coire necesse est. At Solinus pro comperto et indubitato narrat, quod ceteri fabulosum putarunt: 'Coëunt lupi,' inquit, loco cit. 'toto anno non amplius dies XII.' Solinum sequitur Albertus M. lib. XXII. de Animal. tr. 1. p. 601. Non ita porro rem accepit Ælianus, quemadmodum ceteri: sed lupas dixit ægre partu solvi, diebusque ac noctibus continuis duodecim parere, Hist. Anim. IV. 4. Οὐ ῥᾳδίως οἱ λύκοι τὴν ὠδῖνα ἀπολύουσιν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις δώδεκα, καὶ νυξὶ τοσαύταις.

[s] *Vesci terra*] Solinus: 'Vescuntur in fame terram.' Aristotelis verba, unde hæc emanarunt, ita se habent, Hist. Anim. VIII. 9. p. 899. Τοὺς λύκους φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν, μόνον δὴ τοῦτο τὸ ζῶον, *Lupos aiunt esurientes certam terram devorare, idque huic uni evenire animali.* Plinius, ejusque simia Solinus, illud τινὰ neglexit. Expressit vero Albertus loco proxime citato: 'Famelici lupi,' inquit, 'aliquando terra satiantur, quæ glis vocatur.' Glossæ Isidori: 'Glis, glitis, humus tenax.'—'Quod ad augurium spectat, ex occursu lupi, felicissimum id olim habitum scilicet, eo certe respexisse Petrus Blęsensis videtur, Ep. 65. 'Qui de jocundo,' inquit, 'gloriantur hospitio, si eis lupus occursaverit, aut columba,' &c.' *Ed. sec.*

[t] *Qui cervarii*] *Loups cerviers.* De his egimus, cap. 19.

[u] *Huic quamvis*] Solinus c. 2. p. 15. 'At hi, quos cervarios dicimus, quamvis post longa jejunia repertas ægre carnes mandere cœperint, ubi quid casu respiciunt, obliviscuntur, et immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum, quam reliquerant, satietatem.'

[v] *Si respexerit*] Ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. et mox *subrepere* ex iisdem, pro *respexit*, et *surripere*.

XXXV. (XXIII.) Quod ad serpentes attinet, vulgatum est colorem ejus [a] plerasque terræ habere,[a] in qua [1] occultentur. Innumera esse genera. Cerastis [b] corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu, reliquo corpore occultato,[c] solicitent ad se aves. Geminum caput amphisbænæ,[d] hoc est, et a cauda,[2] tanquam parum esset uno ore fundi venenum. Aliis squamas [3] [e] esse, aliis picturas: omnibus exitiale virus. Jaculum [f] ex arborum ramis vibrari: nec pedibus tantum pavendas [4] serpentes,[g] sed et missili volare tormento.[b] Colla aspidum [h] intumescere,

[a] *Colorem ejus terræ plerasque serpentes habere, &c.*
[b] *Sed et volare instar missilis tormenti.*

CAP. XXXV. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *earum plerasque terrarum, in quas* Vet. Dalec. *colorem plerosque terræ habere, qua* Gronov. et edd. ante Harduin. Paulo post, Chiffl. *corpore occulto.*—2 Ita codd. Harduini, Salmas. Tolet. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *hoc est ad caput et ad caudam* edd. vett. et Gronov.—3 *Aliis squamam* cod. Dalec.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cavendas* edd. vett. et Gronov. Mox,

NOTÆ

[a] *Colorem ejus*] A terris, inquit, in quibus lateant, colorem pleræque serpentium mutuantur. Plinio astipulatur Nicander in Theriac. p. 27. de amphisbæna, cui cutis æmula terræ, *χροιὴ γε μὲν ἠΰτε γαίης.*

[b] *Cerastis*] Ex Plinio eadem Solinus, c. 27. p. 51. Plinius ex Nicandro, in Theriacis, p. 19. *Εὖ δ' ἂν καὶ δολόεντα μάθοις ἐπιόντα κεραστὴν, Ἠΰτ' ἔχιν· τῷ γάρ τε δομὴν ἰνδάλλεται ἴσην· Ἤτοι ὁ μὲν κολὸς ἐστιν· ὁ δ' αὖ κεράεσσι πεποιθὼς, Ἄλλοτε μὲν πισύρεσσι, τότ' ἐν δοιοῖσι Κεραστής.* Hoc est, Gorræo interprete: *Nunc facile agnoscas instructum fraude cerasten: Viperea hic forma est, et imagine cretus eadem. Sed tamen hæc mutila est: is fretus sæpe quaternis Cornibus, aut binis, atque hoc discrimine notus.*

[c] *Occultato*] Vel, ut Mss. *occulto.* Solinus: 'Reliqua corporis de industria arenis tegunt.'

[d] *Amphisbænæ*] Lucan. IX. 719. 'Et gravis in geminum surgens caput Amphisbæna.' Vide Notas et Emend. num. 71.

[e] *Aliis squamas*] Solinus loco cit.

[f] *Jaculum*] Solinus: 'Jaculi arbores subeunt, e quibus vi maxima turbinati, penetrant animal quodcumque obvium fortuna fecerit.' Lucan. IX. 822. 'Ecce procul sævus sterilis se robore trunci Torsit, et immisit (Jaculum vocat Africa) serpens: Perque caput Pauli, transactaque tempora fugit,' &c. Ἀκοντίας Græcis, quod in modum jaculi se mittit, Æliano teste Hist. Anim. VI. 18. Latinis *Jaculus* dicitur. De eo Galenus de Theriac. cap. 8. p. 940.

[g] *Pavendas serpentes*] Ita Mss. omnes: ubi editi, *cavendas.*

[h] *Colla aspidum*] Tum scilicet, cum

nullo ictus[i] remedio, præterquam si confestim partes contactæ amputentur. Unus huic[j] tam pestifero animali sensus, vel potius affectus est. Conjugia[k] ferme vagantur:[e] nec nisi cum pari[5] vita est: itaque alterutra interemta, incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem, unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala, an remedia genuerit. Jam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosque non in fronte ex adverso cernere,[6][l] sed in temporibus: itaque excitatur pede sæpius[m] quam visu.[7]

(XXIV.) Deinde internecinum[n] bellum cum ichneumone.[o]

[e] *Mas cum fœmina ferme vagantur.*

legendum opinabatur Laet: *ictu, nullo remedio.*—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *nisi cum compari* cod. Dalec. *nisi cum compare* Gronov. et al. ante Harduinum.—6 Vet. Dalec. *aut ex adverso cernere;* Salmasius, *ne ex adverso cerneret.*—7 Ita codd. Harduini, et edd. recentt. *excitatur sæpius auditu quam visu* edd. vett. et Gronov. *excitatur sed sæpius* cod. Dalec. *excitatur sed sæpius quam visu* Chiffl. Mox, *Habet deinde* edd. ante Gronovium. ‘ Delevi *Habet*, quod veteres codd. non agnoscant, et adjectum sit ab iis qui capita distinxere.’ *Laet.*

NOTÆ

meditantur ictum, tum intumescunt. Nicander in Theriac. pag. 12. *Ψαφαρὸς δ' ἀναπίμπλαται αὐχὴν Ἄκριτα ποιφύσσοντος, ὅτ' ἀντομένοισιν ὁδίταις Ἀΐδα προσμάξηται, ἐπιζαμενὲς κοτέουσα, Cum vero incanduit ira, Et lethum minitans venientibus obvia sævit, Squalida colla tument, et lato sibilat ore.*

[i] *Nullo ictus*] Sic Ælian. Hist. Anim. I. 54. Negat idem VI. 38. eos qui ab aspide morsi sint, ultra horam quartam vivere. Assentiuntur et Galenus de Theriaca ad Pison. cap. 8. pag. 941. et Phile, pag. 114. Aceto tamen succursum esse huic malo non semel, Plinius ipse admonet XXIII. 27. Tum vero insanabilem esse morsum prodidit Plinius alter de Re Medica lib. III. cap. ult. si morsum aspidis secutus est sanguis. Verum non de quavis, sed de Ægyptia solum aspide, Plinius noster hic agit, ut mox dicemus.

[j] *Unus huic*] Solinus loco cit.

[k] *Conjugia*] Hoc est, paria ipsa, marisque cum fœmina conjugationes, quas Græci *συζυγίας* appellant. Vide Notas et Emend. num. 72.

[l] *Ex adverso cernere*] Ita Reg. 2. At Reg. 1. *cerneret.* Paris. *ne ex adverso cerneret.*

[m] *Pede sæpius*] Vide Notas et Emend. num. 73.

[n] *Deinde internecinum*] Vide Notas et Emend. num. 74.

[o] *Ichneumone*] Quem Ægyptii ho-

XXXVI. Notum est animal hac gloria maxime, in eadem natum Ægypto.[a] Mergit se limo sæpius, siccatque Sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis[*] loricavit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens,[1] ictus irritos aversus excipit, donec obliquo capite speculatus invadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

XXXVII. (XXV.) Crocodilum[b] habet Nilus, quadrupes malum, et terra pariter ac flumine infestum. Unum hoc animal terrestre linguæ usu caret.[c] Unum[d] superiore mobili maxilla imprimit morsum, alias terribilem, pectinatim[e]

[*] *Crustis e luto.*

CAP. XXXVI. 1 Cod. Dalec. *cauda se attollens.*

NOTÆ

die murem Pharaonis, seu murem Ægypti vocant, Bellonio teste, a quo describitur luculenter, Observ. II. 22. Allatum ex Ægypto ichneumonem qui viderunt, forma esse dicunt, qualis est ictidis, ut cecinit Nicander, in Theriacis, pag. 15. Μορφὴ δ' ἰχνεύταο κυνωπέτου, οἷον ἀμυδρῆς Ἴκτιδος, ἥτ' ὄρνοισι κατοικιδίῃσιν ὄλεθρον Μαίεται, ἐξ ὕπνοιο καθαρπάζουσα πετεύρων, Ἔνθα λέχος τεύχονται ἐπ' ἴκριον, ἢ καὶ ἀφαυρὰ Τέκνα τιθαιβώσσουσιν ὑπὸ πλευρῇσι θέρουσαι. Quibus verbis describit poëta, quem vulgo *Furetum* vocamus: cujus insidiæ sunt gallinis periculosissimæ: ut recte Gorræus interpres: *Mustela hic parvæ, vero quam nomine dicunt Ictida, persimilis, quæ villæ in corte volucres Somno irretitas tabulata per ardua rimans, Dum recubant, tepidoque fovent sub pectore pullos, E nidis raptas scelerata fraude trucidat.*

[a] *In eadem natum Ægypto*] Non igitur de quavis aspide hæc sunt accipienda, sed de Ægyptia tantum, quæ quidem, ut Strabo ait lib. XVII. pag. 823. peculiare quiddam habet præter alias alibi natas. Et vero pugnam aspidis cum ichneumone describens Nicander in Theriacis, pag. 12. de sola Ægyptia aspide loqui se profitetur. Nicandrum sequitur laudatque Strabo loco cit. Arist. Hist. Anim. IX. pag. 1024. Plutarch. de Solert. Anim. pag. 966. Ælian. Hist. Anim. III. 23. alibique passim: Phile, pag. 144. et alii multi.

[b] *Crocodilum*] Solinus iisdem verbis, cap. 32. pag. 60. Eadem fere Diodorus habet Bibl. lib. I. pag. 31. Herod. lib. II. pag. 115. aliique.

[c] *Linguæ usu caret*] Vide Notas et Emend. num. 75.

[d] *Unum*] Unum scilicet e terrestribus animalibus, uti dicetur XI. 60. Nam ex avibus superiorem rostri partem movet phœnicopterus. Sed de crocodilo quoque ipso negant anatomici quidam recentiores id esse verum.

[e] *Pectinatim*] Dentes serratos esse ait, Herod. loc. cit. χαυλιόδοντας, hoc

stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerumque duodeviginti [f] cubita. Parit ova quanta anseres:[g] eaque extra eum locum semper [1] incubat, prædivinatione [h] quadam, ad quem summo auctu eo anno accessurus est Nilus. Nec aliud [i] animal ex minori origine in majorem crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est, contra omnes ictus [j] cute invicta. Dies in terra agit, noctes in aqua, teporis [2] utrumque [k] ratione. Hunc saturum [l] cibo piscium, et semper esculento ore,[a] in littore somno datum, parva avis, quæ trochilos ibi vocatur, rex avium [m] in Italia, invitat ad hiandum [n] [3] pabuli sui gratia, os primum ejus

[a] *Ore esca oppleto.*

CAP. XXXVII. 1 Vet. Dalec. *eum locum transferens semper*. 'Alii: *aquarum locum*. Quidam: *udum locum*.' Dalec. Mox, cod. Dalec. *summo actu eo anno*. Al. ap. Dalec. mox, *egressurus est Nilus*.—2 'Cod. *temporis*, id est, opportunæ stationis et moræ.' *Dalec.*—3 Tolet. *ad hiatum*. Mox, cod. Dalec. *os p. ejus*

NOTÆ

est, instar serræ divisos, atque disjunctos. A Plinio, quod eodem recidit, pectinatim juncti dicuntur, cum dentium ordo superior inferiori non imprimitur modo, sed etiam inseritur. Sic manus junctæ pectinatim, cum digiti alii inter alios inseruntur.

[f] *Duodeviginti*] Vide Notas et Emend. num. 76.

[g] *Quanta anseres*] Subintellige, quanta anseres pariunt. Sic Herod. et Solinus loc. cit. Arist. Hist. Anim. v. 28. pag. 635. *Ὠὸν οὐκ ἐστι μεῖζον χηνείου.*

[h] *Prædivinatione*] Solinus loc. cit. Id vero non crocodilis modo, sed etiam testudinibus, cancris, et aspidibus commune esse scribit Ælian. Hist. Anim. v. 52.

[i] *Nec aliud*] Notat Ælian. Hist. Anim. IX. 58. tria hæc e minima origine, in ingentem crescere magnitudinem: ex aquatilibus, crocodilum: struthiocamelum, ex volucribus: e quadrupedibus, elephantum.

[j] *Contra omnes ictus*] Recentiores, inquit Scaliger Exercit. 196. pag. 636. etiam pilulis sclopetorum prædicant imperviam cutem eam esse.

[k] *Teporis utrumque*] Quoniam interdiu aër, aqua noctu tepidior quam aër serenus et roscidus. *Θερμότερον γὰρ δή ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς τε αἰθρίης, καὶ τῆς δρόσου*, inquit Herod. loc. cit. Quam causam quoque Aristoteles repetit, Hist. Animal. II. 14. pag. 205. An vero potius veritus insidias crocodilus, munitiore tum subter aquam loco consistat, aliis cogitandum relinquo.

[l] *Hunc saturum*] Hæc totidem verbis Herod. loc. cit. Arist. Hist. Anim. IX. 8. pag. 1024. Plutarch. de Solert. Animal. pag. 980. Ælian. Hist. Anim. III. 11. Phile, pag. 142. Solinus, cap. 32. pag. 60. aliique.

[m] *Rex avium*] Vide Notas et Emend. num. 77.

[n] *Ad hiandum*] Reg. 2. et Tolet. *ad hiatum*.

assultim repurgans, mox dentes, et intus fauces quoque ad hanc scabendi dulcedinem quam maxime hiantes: in qua voluptate[o] somno pressum conspicatus ichneumon, per easdem fauces, ut telum aliquod, immissus,[4] erodit alvum.

XXXVIII. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos,[p] contra venena præcipuus antidotis:[1] item ad inflammandam virorum Venerem. Verum in crocodilo major erat pestis, quam ut uno esset ejus hoste natura contenta. Itaque et delphini[q] immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata inest spina,[2] [r] abigentes eos præda, ac velut in suo tantum amne regnantes, alioqui impares viribus ipsi, astu interimunt: callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntque non sua modo commoda, verum et hostium adversa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesque dissidentium imbelles.[3] In ventre mollis est tenuisque cutis crocodilo: ideo se, ut territi, mergunt delphini, subeuntesque alvum illa secant spina. Quin et gens[s] hominum est huic belluæ adversa[4] in ipso Nilo Tentyritæ, ab insula, in qua habitat, appellata. Mensura eorum parva, sed præsentia animi[5] in hoc tantum usu[t] mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est,

ad saltum.—4 Idem codex, *aliquod immissum.*

CAP. XXXVIII. 1 Vet. Dalec. *præcipuum antidotum.* Mox, cod. Dalec. *et idem ad inflammandum, &c.*—2 Ita Longol. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *penna* Vet. Dalec. *pinna* Gronov. et edd. vett. *alioquin* in iisdem vett.—3 Vet. Dalec. et Chiffl. *dissidentium in bellis.* Paulo post pro *illa* Vet. Dalec. habet *mollem.*—4 ' Alias, *genus hominum huic belluæ adversum.* Sic paulo post, ' olfactuque ejus generis hominum fugantur.' *Dalec.*—Mox, cod. Dalec. *et a Tentyra insula, &c.*—Chiffl. *a Tintyra insula, in qua habitant.*—5 Chiffl. *præsentis animi;* cod. Dalec. *præsentia hominum.* Mox, Salmasius,

NOTÆ

[o] *In qua voluptate*] Solinus loc. cit. Diodor. Bibl. lib. I. pag. 78. Oppian. Cyneget. III. 420. &c.

[p] *Scincos*] Græcis σκίγκος. De eo dicemus opportunius, XXVIII. 30. ubi hæc rursum a Plinio repetuntur.

[q] *Et delphini*] De hoc naturali et insito delphinis astu adversus crocodilos, egit et Seneca Natur. Quæst. IV. 2. pag. 886. Solinus loc. cit.

[r] *Inest spina*] Vide Notas et Emend. num. 78.

[s] *Quin et gens*] Seneca et Solinus loc. cit. Ælian. Hist. Anim. X. 21.

[t] *In hoc tantum usu*] Ita libri omnes. Salmasius pag. 453. in Solin. *In hoc tanto ausu.*

fugax contra insequentes:[6] sed adversum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant: dorsoque[u] equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os clava, dextra[7] ac læva tenentes extrema ejus utrimque, ut frænis in terram agunt captivos: ac voce[8] etiam sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque uni ei insulæ crocodili non adnatant:[9] olfactuque ejus generis hominum, ut Psyllorum[v] serpentes, fugantur. Hebetes oculos[w] hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus: quatuorque menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc unum[x] quamdiu vivat, crescere arbitrantur: vivit autem longo tempore.

XXXIX. Major altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: ungulis binis,[1][a] quales bubus, dorso equi, et juba, et hinnitu, rostro resimo,[b] cauda et dentibus aprorum aduncis, sed minus noxiis: tergoris ad scuta galeas-

in *hoc tanto ausu*.—6 Ita Harduin. 1. et edd. vett. *fugientes* .... *insequentes* Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *fugaces* .... *serpentes* cod. Dalecampii; unde ille conjectabat: *fugaces b. est, f. c. sequentes*. Mox, *Quin et flumini* cod. Dalec.—7 Codd. Dalec. et Chiffl. *a dextra*.—8 Cod. Dalec. *a voce*. —9 Chiffl. *non adnant*.

CAP. XXXIX. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *ungulis bifidis* edd. vett. et Gronov. Paulo post, Vet. Dalec. *cauda torta et d. a. aduncis*. Deinde

NOTÆ

[u] *Dorsoque*] Crocodilorum videlicet, quos captivos in terram agunt.

[v] *Ut Psyllorum*] Dictum est de iis VII. 2.

[w] *Hebetes oculos*] Herod. et Solinus, locis citatis, eadem de oculorum hebetatione, et inedia quatuor mensium narrant.

[x] *Quidam hoc unum*] Arist. Hist. Anim. V. 28. pag. 635.

[a] *Ungulis binis*] Hoc est, bifidis. Sed *binis* maluimus, omnium codicum mira consensione in ea voce, quam *bifidis*, quod glossema videbatur, edere. Herod. lib. II. pag. 116. Diodorus Sic. lib. I. pag. 31. et Arist. Hist. Anim. II. 12. pag. 196. ex quibus hæc emanarunt, *δίχηλον παραπλησίως τοῖς βουσὶν* aiunt, *ungulis bifidis quales bubus*. Solinus hanc hippopotami descriptionem transtulit in opus suum, cap. 30. pag. 61. Aldrovandus rejicit de Quadrup. Digit. I. 12. pag. 182. quod equidem miror, cum non tot scriptorum modo testimoniis, sed nummorum etiam veterum auctoritate firmetur: Philippi nimirum Imp. et Otacillæ, in quibus expressa hippopotami figura, qualis ab his auctoribus delineatur.

[b] *Rostro resimo*] Sursum versus reducto. Sic Columella VI. 1. nares resimas dixit, pro simis.

que impenetrabilis,[2] [c] præterquam si humore madeat. Depascitur [d] segetes, destinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, et ex agro ferentibus [3] vestigiis, ne quæ reverteuti insidiæ comparentur.

XL. (XXVI.) Primus eum [e] et quinque crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus [f] in quadam medendi parte etiam magister extitit.[1] Assidua namque satietate obesus exit in littus, recentes arundinum cæsuras speculatum:[2] [g] atque ubi acutissimam videt stirpem,[3] imprimens corpus, venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat, et plagam limo rursus obducit.

XLI. (XXVII.) Simile quiddam et volucris in eadem Ægypto monstravit quæ vocatur ibis:[h] rostri aduncitate

Chiffl. *sed m. noxius.*—2 Cod. Dalec. *tergore, &c. impenetrabili.* Mox, pro *in diem*, Salmas. conj. *indidem*; Laet, *in die*, aut, *interdiu.*—3 Nonnulli e Solino, *fallentibus.* Mox, *ne aliqua reverteuti, &c.* Chiffl.

CAP. XL. 1 Codd. Dalec. et Chiffl. *existit.*—2 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *speculatus* Gronov. et al. ante Harduinum; *recenti harundinum cæsura speculatum* codd. Tolet. et Chiffl.—3 Ita edd. ante Harduinum; *acutissimam vidit stirpem* Chiffl. *acutissimam videt stipitem* Vet. Dalec. *acutissimum videt stirpem* Harduin. Miller. Bipont. et Franz. Mox, cod. Dalec. *in cute vulnerat.*

NOTÆ

[c] *Impenetrabilis*] Verisimilius id multo, quam quod ab Herodoto et Aristotele proditum, tam crassum videlicet illud esse corium, ut ex eo hastilia fieri, venabula, pilaque missilia possent, ὥστε δόρατα ποιεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ.

[d] *Depascitur*] Non segetes, inquit, depascitur, in quascumque forte inciderit, sed de die in diem antea observatas: sic enim nec locorum imperitia, neque rursus assuetarum segetum repetitione, intercipi periclitatur. Quin et aversus destinatos agros intrat, ut observanti vestigia egressus inde, non ingressus, existimetur. Ita fere Solinus cap. 32. pag. 61. Diodor. Bibl. lib. I. pag. 31. Ælian. Hist. Anim. v. 53. Miror Salmasium, in Solin. pag. 456. *indidem* emendare, pro *in diem*, reclamantibus Mss.

[e] *Primus eum*] Totum hoc caput ex verbo fere transcripsit Solinus cap. 32. pag. 61.

[f] *Hippopotamus*] Idcirco repertor detrahendi sanguinis appellatus, XXVIII. 31.

[g] *Speculatum*] Ita rectius, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. &c. quam *speculatus*, ut est hactenus editum.

[h] *Ibis*] His terris ignota avis, non habet in Europa nomen, inquit Al-

per eam partem se perluens,[1] qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola a multis[2 i] animalibus reperta sunt, usui futura et homini. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cervi monstravere,[j] percussi eo telo, pastuque ejus herbæ ejecto.[3 k] Iidem percussi[l] a phalangio, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur. Est et ad serpentium[4 m] ictus præcipua, qua se lacerti,[n] quoties cum his conseruere pugnam,

CAP. XLI. 1 Vet. Dalec. *proluens.*—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sola a multis* edd. vett. ante Harduinum.—3 Chiffl. *electo.*—4 Ita codd. Harduini, et edd. recentt. *serpentum* edd. vett. et Gronov. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov.

NOTÆ

drov. de ibide agens, Ornithol. XX. 3. pag. 312. Esse 'ciconiam totam nigram in dorso' ait Albertus M. de Animal. VIII. 2. 2. pag. 251. De ibide vero, immittendi per inferiorem partem, purgandi gratia, medicamenti magistra, Plinio suffragantur Plutarch. de Iside, pag. 381. et Solert. Animal. pag. 972. Phile de Propr. Animal. cap. de ibi, pag. 48. Ælian. Hist. Anim. II. 35.

[i] *A multis*] Vide Notas et Emend. num. 79.

[j] *Cervi monstravere*] Idem repetit XXV. 53. Solinus item de cervis agens, cap. 19. pag. 39. 'Dictamnum,' inquit, 'ipsi prodiderunt, dum ex eo pasti excutiunt accepta tela.' Feris tamen capris, non cervis, dederunt hoc Aristot. Hist. Anim. IX. 8. pag. 1023. Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1150. Theophrast. hist. IX. 16. Antigonus Carystius, Dioscorides. Et e nostris quoque, Cic. de Nat. Deor. lib. II. pag. 101. et Virgilius, qui in dictamni historia cecinit, 'Non illa feris incognita capris Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.' Verum utrisque Apuleius, cap. 62. tit. 3. 'Si caprea vel cervus in venatione telo percussus fuerit, cum pervenerit ad herbam dictamnum, et ea pascitur, mox telum excutitur e plaga,' &c. Et sane sunt ambo congeneres, formaque ac moribus ferme pares. De dictamno dicemus XXV. 53.

[k] *Ejecto*] Vide Notas et Emend. num. 80.

[l] *Iidem percussi*] Arist. Hist. Anim. IX. 6. pag. 1021. De phalangio dicetur XI. 28.

[m] *Est et ad serpentium*] Condrillen hac circuitione verborum, ut quidem remur, intelligit, de qua idem ipse XXII. 45. 'Condrillon, sive condrille ... dividitur in pastillos, contra serpentes, argumento probabili: siquidem mures agrestes, læsi ab his, hanc esse dicuntur.'

[n] *Qua se lacerti*] Hæc de lacerto viridi accipienda sunt, qui propterea ὀφιομάχος, et ὀφιονίκος dicitur. Pandectarius: OPIONICOS Græce, id est lacerta. Erasmus in Dialogo de Amicitia: 'Italia magnas habet lacertas et virides... Quodam die vidi prægrandem, et mire viridem, in ostio cavi decertantem cum serpente... Paulo post venit ad nos lacerta, velut os-

vulnerati refovent. Chelidoniam[o] visui saluberrimam hirundines monstravere, vexatis pullorum oculis illa medentes.

Testudo cunilæ,[p] quam bubulam vocant, pastu vires contra serpentes[q] refovet: mustela rutæ,[5] [r] in murium venatu cum iis[a] dimicatione conserta: Ciconia origano,[6] [s] hedera apri in morbis sibi medentur, et cancros[t] vescendo, maxime mari ejectos. Anguis hyberno[u] situ membrana corporis[7] obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusque vernat.[b] Exuit autem a capite primum, nec celerius quam uno die ac nocte[8] replicans, ut extra fiat[v]

[a] *Cum serpentibus.* [b] *Nitet, ut nitere omnia verno tempore solent.*

ictus Calaminthæ præcipua, ex Æliano, Hist. Anim. IX. 26.—5 Cod. Dalec. *mustela serpyllo;* Vet. Dalec. et Chiffl. *mustela ruta*. Mox, pro *in murium*, Pintian. ex Aristot. legit *in anguium*.—6 *Ciconia vulneri admoto* margo edd. Dalec. et Gronov. ex Aristot. Mox, *et cancris . . . . ejectis* Vet. Dalec. *cancris* etiam cod. Dalec.—7 Vet. Dalec. *corpori*.—8 Chiffl. *et nocte*.—9 *Draco hiber-*

NOTÆ

tendens sua vulnera, ac remedium flagitans,' &c. Est enim, ut idem paulo ante dixit, hoc animal natura et amicum homini, et serpentibus inimicum.

[o] *Chelidoniam*] Dicemus de chelidonia, XXV. 50. et 91. Rem eandem narrat Basilius in Hexaëm. Homil. VIII. pag. 145. Ælianus item Hist. Anim. III. 25.

[p] *Testudo cunilæ*] De cunila XX. 61. Origanum agreste vocat Albertus M. de Animal. VIII. 2. 2. pag. 251.

[q] *Contra serpentes*] Ad pugnam cum serpentibus ineundam. Vide Notas et Emend. num. 81.

[r] *Mustela rutæ*] Rutæ pastu, inquit, vires suas adversus serpentes mustela confirmat: persæpe enim, dum eundem murium venatum serpentes mustelæque exercent, congrediuntur ac dimicant inter se. Vide Notas et Emend. num. 82. Mustela hæc domestica est scilicet, Græcis γαλῆ nominata, Gallis *une belette*. Repetit hoc Plinius iterum XX. 51.

[s] *Ciconia origano*] Hæc ex Arist. Hist. Anim. IX. 8. p. 1025. Eadem refert et Ælian. Hist. Anim. V. 46. Id vero ambo non ciconiæ proprium ac peculiare, sed et cum aliis multis avibus commune esse aiunt, ut vulneribus cunilam bubulam imponant: eandem enim herbam nunc Latino *cunilæ*, nunc Græco ὀριγάνου vocabulo, uti mox alteram modo fœniculi, modo marathri nomine repræsentat.

[t] *Et cancros*] Cancrorum certe fluviatilium esu mederi sibi sues in capitis doloribus auctor est Plutarch. Quæst. Natur. p. 918.

[u] *Anguis hyberno*] Hac de re opportunius, uberiusque XX. 95. Accepta hæc porro ex Arist. Hist. Anim. VIII. 23. p. 941. et 942. Secuti sunt Plutarch. de Solert. Animal. p. 972. et Ælian. Hist. Anim. IX. 16.

[v] *Ut extra fiat*] Nova cute, quæ

membranæ, quod fuerat intus. Idem hyberna latebra visu obscurato, marathro herbæ [w] sese affricans, oculos inungit ac refovet: si vero squamæ obtorpuere,[c] spinis juniperi se scabit. Draco vernam 9 [x] nauseam sylvestris lactucæ [y] succo restinguit. Pantheras [z] perfricata carne aconito (venenum id est) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare pardalianches id venenum appellavere quidam. At fera contra hoc excrementis hominis sibi mede-

[c] *Si squamæ duriores oculos obtexere.*

nam Dalec. Mox, Vet. Dalec. *succo restringit.* Paulo post, cod. Dalec. *Panthera per carnes fricatas aconito veneno iidem barbari;* Vet. Dalec. *P. per carnis frecatas aconito venantur iidem barbari;* Chiffl. *P. perfricatas carnes, &c.*

NOTÆ

nata jam subtus est, extra prodeunte, semota ea penitus, quæ ante exterior erat. Aristotelis verba loco cit. hæc sunt: Ἐν νυκτὶ δὲ καὶ ἡμέρᾳ πᾶν ἀποδύεται σχεδὸν τὸ γῆρας, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀρξάμενον μέχρι τῆς κέρκου. Γίνεται δὲ ἐκδυομένου τὸ ἐντὸς ἐκτός. Quæ Plinius fideliter reddidit.

[w] *Marathro herbæ*] Græca nunc voce, ut diximus, abutitur, ut quod fœniculum Latine prius appellavit, id esse Græcorum μάραθρον obiter indicet. Hæc porro similiter referunt auctores proxime laudati, secuti, ut videtur, Aristot. et Nicandr. initio Theriacôn p. 3.

[x] *Draco vernam*] Similem fere medicinam in dissimili morbo adhiberi a dracone, auctor est Aristot. Hist. Anim. IX. 8. p. 1025. Ὁ δὲ δράκων, inquit, ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν ὀπὸν τῆς πικρίδος ἐκφορεῖ. *Draco, ubi fructuum esu gravatur, pieridis succum haurit.* Ælianus quoque Hist. Anim. VI. 4.

[y] *Sylvestris lactucæ*] Locis proxime laudatis Aristoteles et Ælianus dixere πικρίδα. Est autem πικρὶς mox sylvestre intubum, sive cichorium, ut Dioscoridi placet, et Aëtio, verbo Σέρις. Hanc picridem Maro signasse videtur, scribens, 'Et amaris intyba fibris.' Interdum vero etiam πικρὶς est genus lactucæ sylvestris, Plinio XIX. 38. et Apuleio in Herbario, cap. 30. cui titulus, 'De lactuca sylvestri:' 'Græcis, inquit, θρίδαξ ἀγρία dicitur ... aliquibus πικρίς.' Hinc D. Hieronymus, in Exodo et Numeris, Græcum ἐπὶ πικρίδων reddidit, *cum lactucis agrestibus.* Ab amaritudine nomen herba utraque sortita est: quippe major in ipsis est, quam in sativis ejusdem generis.

[z] *Pantheras*] Hæc Plinius ex Arist. Hist. Anim. IX. 8. p. 1023. Ex Plinio Solinus c. 17. p. 38. Ex Aristotele rursum, auctor libri de Mirab. Auscult. p. 1151. Ælian. Hist. Anim. IV. 48. E nostris Cic. de Nat. Deor. II. p. 101. Quid quod hodieque homines ipsi in insula orientalis Indiæ, quæ Java dicitur, veneni vim a suis corporibus vel sic depellunt? Nam ad ictus telorum, quæ solent hostes veneno inficere maxime letali, excremento suo sibi quisque statim medetur, arefacto, tritoque in pulverem, et ex aqua cyathi unius mensura po-

tur: et alias tam avida eorum, ut a pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quam ut queat saltu attingere, jaculando se appetendoque deficiat, et postremo[10] exspiret: alioqui vivacitatis adeo lentæ, ut ejectis interaneis diu pugnet.[d][11] Elephas,[a] chamæleone concolori frondi[12] devorato, occurrit oleastro huic veneno suo.[e] Ursi,[b] cum mandragoræ mala gustavere, formicas lambunt. Cervus herba cinare[c] venenatis pabulis resistit. Palumbes, graculi,[d] merulæ, perdices, lauri folio annuum fastidium[e] purgant: columbæ,[13] turtures, et gallinacei herba quæ vocatur helxine: anates, anseres, ceteræque aquaticæ herba siderite: grues, et similes, junco palustri. Corvus, occiso chamæleone,[14] qui etiam victori nocet, lauro infectum virus extinguit.

XLII. (XXVIII.) Millia præterea,[f] utpote cum plurimis animalibus eadem natura rerum,[a] cœli quoque observationem et ventorum, imbrium, tempestatum[1] præsagia, aliis

[d] *Alioqui id animal vitæ est adeo tenacis, ut vel ejectis intestinis diu adhuc luctetur, priusquam efflet animam.*

[e] *Elephas chamæleonem aliquando devorat, incaute, quod ejusdem coloris chamæleo est cum fronde quam elephas in pastum quærit: occurrit autem huic veneno suo oleastri esu.* [a] *Natura rerum effectrix.*

—10 Vet. Dalec. *eaque appetendo defatigato, postremo.* Cod. Dalec. etiam, *eaque appetendo.*—11 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. Vocem *diu* non legitur in edd. vett. et Gronov.—12 Cod. Dalec. *fronte.*—13 Dalec. *merulæ lauri, f. a. f. purgant: perdices, columbæ.* Mox, pro *turtures*, Chiffl. habet *totis.*—14 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *chamæleonte* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *lauru infectum* Chiffl.

CAP. XLII. 1 Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *et ventorum, et imbrium, et*

NOTÆ

to. Auctor Tavernerius, in Relationibus.

[a] *Elephas*] Solini paraphrasis cap. 25. pag. 47. 'Si quis casu chamæleontem devoraverit, vermem elephantis veneficum, oleastro sumto pesti medetur.'

[b] *Ursi*] Solinus c. 26. p. 48. et Plutarch. Quæst. Natur. pag. 918. et de Solertia Animal. p. 972. De hac re iterum XXIX. 39.

[c] *Herba cinare*] De hac cinare nihildum compertum cuiquam est. Vide Notas et Emend. num. 83.

[d] *Graculi*] De his dicemus XI. 35.

[e] *Annuum fastidium*] Sic paulo antea nauseam vernam dixit. Vide Notas et Emend. num. 84.

[f] *Millia præterea*] Rectius fortassis, *millia prætereo.* Tamen X. 41. 'Multa

alia dederit, quod persequi immensum est, æque scilicet quam reliquam cum singulis hominum societatem.[g] Siquidem et pericula præmonent, non fibris modo extisque, circa quod magna mortalium portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis[h] imminentibus musculi præmigrant, aranei cum telis primi cadunt. Auguria[i] quidem artem fecere apud Romanos: et sacerdotum[2] collegium vel max-

tempestatum. Mox, Chiffl. *alia alio modo.*—2 Cod. Dalec. *artem periculis facere.*

NOTÆ

præterea similia, quæ prudens subinde omitto,' &c.

[g] *Hominum societatem*] In eo posita societas animantium cum hominibus videtur, quod hominum pericula extis illæ, fibrisque, aliaque aliæ via prænuntiant. Quibusdam *ominum* magis placet, hoc est, auguriorum, quam *hominum* legi.

[h] *Ruinis*] Et id observat Ælian. Hist. Anim. vi. 41. xi. 19. et Var. Hist. i. 11.

[i] *Auguria*] Observationes, inquit, ab avibus aliisque animalibus sumtæ, id fidei sibi vendicarunt apud Romanos, ut Augurum disciplinam Romæ intulerint, solenneque his collegium ibidem institutum sit atque sacratum.—'Auguratus certe potissima apud Romanos superstitio fuit. Inde in nummis antiquis Augures inscribuntur, Cæsar Dictator, M. Antonius, C. Cæsar, qui postea Augustus est dictus, Vespasianus, et alii. Nummus a Seguino vulgatus, e plumbo tertiæ magnitudinis, p. 21. secundæ edit. virum exhibet nudum, pileo Narbonensi urbano tectum, gerentem sinistra lituum auguralem, dextra caput cum collo alicujus animalis, ut videtur. Epigraphe est: SILVANI. Lege. 'Saluti Imperatoris Ludi Voto Augurum Narbonensium Instituti.' Sic apud Plinium legas vii. 49. 'Ludis pro salute Augusti votivis.' In parte aversa, Ara est cum igne, symbolum religionis, quam tutari se velle Augures profitentur. Inscriptio, HERMEROTIS. Sententia est: 'Haud Erit Religioni MEtuendum Romani Orbis, Trajano Imperatore Salvo.' Docet hic nummus sane præclarus, et plumbum istud auro emendum, jam tum suæ religioni in provincia Narbonensi metuisse Augures a Christiana Religione, et Trajanum Imperatorem falsorum numinum cultui fuisse addictissimum. Convenit certe cum pictura egregie nostra tituli utriusque interpretatio. Titulum Auguris etiam in Græcis nummis primi deprehendimus; in nummo perpulchro scilicet, neque antea in his terris viso, ex ære maximo, de quo jam diximus ad v. 22. Est ille nummus Alenorum in Cilicia. Priore parte caput est juvenile laureatum; epigraphe ΔΗΜΟΣ. ΑΛΗΝΟΝ. *Populus Alenorum.* Parte altera Deam Annonam exhibet, cum temone et cornucopiæ. Epigraphe: ΕΠΙ ΑΛ. Μ. Κ. ΑΡΧΟΝΤΟC. Δ. ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Μάντιος καὶ Ἄρχοντος δ'. *Sub Alexandro Augure et Archonte quartum.* Qui nummi dicuntur a Spanhemio, T. ii. p. 85. sub Tito et Domitiano habere Οἰωνιστὴς pro *Augure*, ii Golziani sunt, hoc est, ficti.' *Ed. sec.*

ime solenne est. In Thracia [3 j] locis rigentibus et vulpes, animal alioqui solertia dirum: [b k] amnes gelatos, lacusque non nisi ad ejus itum reditumque [4 l] transeunt.[c] Observatum, eam aure ad glaciem apposita conjectare [m] crassitudinem gelus.

XLIII. (XXIX.) Nec minus clara exitii documenta sunt etiam ex contemnendis [1] animalibus. M. Varro auctor est, a cuniculis suffossum in Hispania oppidum, a talpis in Thessalia: ab ranis [n] civitatem in Gallia pulsam, ab locustis [o] in Africa: ex Gyaro [p] Cycladum insula incolas a muribus fugatos, in Italia [q] Amyclas a serpentibus deletas. Citra

[b] *Cujus solertia ceteris alioqui animalibus exitiosa est.*
[c] *Accolæ amnium eorum transeunt.*

Apud Romanos sacerdotum.—3 *Interea* codd. Dalec. et Chiffl. *Inter ea* codd. ap. Laet. Mox, pro *solertia dirum*, quod testantur codd. Harduini et Chiffl. *solerti audita* legitur in edd. ante Harduinum.—4 Ita codd. Harduini, Tolet. et Salmant. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nonnisi ad passus ituræ rediturœque* Gronov. et edd. vett.

CAP. XLIII. 1 Chiffl. *etiam contemnendis*, omissa præpositione *ex*.—2 Gro-

NOTÆ

j *In Thracia*] Vide Notas et Emend. num. 85.

k *Solertia dirum*] Subintellige, pericula præmonent. Vide Notas et Emend. num. 86.

l *Ad ejus itum reditumque*] Vide Notas et Emend. num. 87.

m *Conjectare*] Et quidem, si Plutarcho credimus eadem referenti, de Solert. Animal. pag. 969. ratiocinatione hac fere adhibita, ubi admota aure sentit aquam subter glaciem labi, ac sonitum edere: 'Quod sonitum edit, movetur: quod movetur autem, non congelavit: quod gelu non concrevit, humidum est: ubi vero humidum est, ne quod superstat, subsidat, periculum est.'

n *Ab ranis*] Sic Autariatarum gentem, circa Pæones Dardanosque positam, ab ranis coactos cedere patria, auctor est Diod. Sicul. lib. III. pag. 164. et ex Trogo Justin. XV. 2. et Ælianus Hist. Anim. XVII. 41. aliique.

o *Ab locustis*] Quantam olim stragem in Ægypto Judæaque ediderint, prolixa disputatione explicat Samuel Bochartus, parte prima de Animal. IV. 3. et 4. pag. 460.

p *Ex Gyaro*] Id rursum repetitur, cap. 82. De Cleonis oppido in monte Atho narrat eadem Heraclides in Politiis. De quibusdam circa Trojam incolis Plinius ipse X. 85.

q *In Italia*] Hæc quoque Solinus ex Plinio, cap. 2. pag. 15. Sotion ex Isigono cives inde pulsos affirmat ab hydrorum multitudine, in opusc. de fluminibus et paludibus, pag. 142. Περὶ δὲ Ταῤῥακίναν τῆς Ἰταλίας φησὶν Ἰσίγονος λίμνην εἶναι Ἀμυκλαίαν καλουμένην, καὶ παρ' αὐτῇ πόλιν ἔρημον· ἧς τοὺς ἐνοικοῦντας στερηθῆναι τῆς πόλεως διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὕδρων.

Cynamolgos[r] Æthiopas late deserta regio est, a scorpionibus et solipugis[2 s] gente sublata: et a scolopendris abactos Rhœtienses,[3 t] auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

XLIV. (XXX.) Hyænis[a] utramque esse naturam, et alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare,[b] vulgus credit, Aristoteles negat. Collum et juba[c] continuitate[1] spinæ porrigitur, flectique, nisi circumactu totius

nov. et al. ante Harduinum, *et solpugis*.—3 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *abactas Etruriæ res* cod. Dalec. *abactos Eretrienses* Chiffl. *abactos Trerienses* vulgg. ante Harduin. Mox, pro *redeamus*, cod. Dalec. *transeamus*; Chiffl. *redeamus*.

CAP. XLIV. 1 'Variant hoc loco codd. antiqui: Chiffletianus, *collum et jubam et unitatem*: tum pro *nequit, non quit*. Alius codex, (cod. Dalec.) collo et juba et unitate; unde Salmasius Exercit. Plin. pag. 238. *collum et jubam ei unitatem spinæ porrigitur*; insistens credo Solini vestigiis, cap. 27. Sed jubam hyænæ veterum nemo assignavit, multo minus quæ per omnem dorsi decurrat spinam. Quare inhærens Chiffletiano codici quam proxime corrigebam, *collum ei in tubum continuatæ spinæ porrigitur*.' Heins. Adv. x 8. p. 81.

NOTÆ

r *Citra Cynamolgos*] Æthiopiæ populi hi fuere versus austrum ultimi, de quibus VI. 35.

s *Et solipugis*] Animalibus mediæ cujusdam inter formicam araneumque formæ. Vide Notas et Emend. num. 88.

t *Rhœtienses*] Vide Notas et Emend. num. 89.

a *Hyænis*] Hæc Æliani Hist. Anim. I. 25. hæc vulgi apud Oppian. Cyneget. III. 289. hæc Herodori Heracleotæ opinio fuit, referente Philosopho de Gener. Anim. III. 6. existimantis hyænæ duplex genitale esse, alterum masculum, fœmineum alterum, 'ac marem et fœminam,' ut Tertullianus ait, lib. de pallio, cap. 3. 'alternare:' quod Philosophus tum eo loco refellit, tum Hist. Anim. VI. 32. pag. 778. Plura veterum testimonia, qui in eadem hæresi fuerunt, collegit Bochartus, parte prima de Animal. III. 11. pag. 834.

b *Parere sine mare*] Quod fœminæ utramque vim, hoc est, non concipiendi solum, sed et alteram cum qua coëant implendi, potestatem sortitæ a natura existimentur: id quod de leporum genere credidisse Archelaum Plinius admonet, cap. 81. 'Archelaus auctor est,' inquit, ... 'utramque vim singulis inesse, ac sine mare æque gignere.' Neque vero venire in suspicionem quenquam oportet, librariorum vitio excidisse hic voculam *trochon*, qui seipsum inire dicitur, legendumque esse, *trochon parere sine mare*: cum et exemplaria plane consentiant, et ipsa refragetur orationis series, in qua cujusvis alterius animalis, præter hyænam, importuna nimis mentio fuerit. Nam quæ sequuntur: 'Collum et juba,' &c. ad trochum referri tum necesse foret, quod abhorret a vero.

c *Collum et juba*] Arist. Hist. Anim. lib. VIII. 899. hyænæ ait jubam inesse,

corporis, nequit. Multa præterea[d] mira traduntur. Sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicujus addiscere, quem evocatum foras laceret.[2][e] Item vomitionem[f] hominis imitari, ad solicitandos canes, quos invadat. Ab uno[g] animali sepulcra erui, inquisitione corporum. Fœminam[h] raro capi. Oculis mille esse varietates, colorumque mutationes. Præterea[i] umbræ ejus contactu canes obmutescere. Et quibusdam[j] magicis artibus omne animal, quod ter lustraverit, in vestigio hærere.

XLV. Hujus generis coitu leæna Æthiopica parit corocottam,[1][k] similiter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei[l] perpetua: in utraque parte oris nullis gingivis,[2]

—2 Cod. Dalec. *assimilare n. a. addiscere, q. e. foris laceret*; Chiffl. *assimulare, n. a. addisci, q. e. foris laceret*.

CAP. XLV. 1 Ita Regg. Hard. 1. 2. Par. et Chiffl. *crocutam* edd. ante Brotier.—2 Pintian. e Solino: *Acies ei perpetua in utroque orbe, oris nullis gingivis*. Gronov. et al. ante Harduin. *Acies ei perpetua in utraque parte oris, nullis gingivis*.

NOTÆ

sicut equo: sed et setas ipsas tum duriores, tum densiores: continuarique toto dorso, καὶ δι' ὅλης τῆς ῥάχεως. Quæ de continuato cum spina colli rigore Plinius adjicit, et illius deinde transcriptor Solinus, ab alio quopiam scriptore, quam a Philosopho, accepta esse necesse est. Esse nihilominus vera, testis αὐτόπτης prodidit Busbequius Epist. I. pag. 33. est enim id feræ genus in Phrygia frequens, ab incolis *Zirtlan* nuncupatum.

[d] *Multa præterea*] Quæ Solinus ad verbum transcripsit ex Plinio, loc. cit.

[e] *Foras laceret*] Mss. *foris*.

[f] *Item vomitionem*] Ex Aristot. Hist. Anim. VIII. 9. pag. 899. Solinus loc. cit. Phile pag. 100. Ælian. Hist. Anim. VII. 22.

[g] *Ab uno*] Arist. loc. cit. Solinus cap. 27. pag. 51.

[h] *Fœminam*] Aristot. de Gener. Anim. III. 6. Ἁλίσκονται οἱ ἄῤῥενες μᾶλλον, *magis capiuntur mares*. Solinus: 'Promtius est marem capere: fœminis enim ingenita est callidior astutia.'

[i] *Præterea*] Solinus loc. cit. Auctor libri de Mirab. Auscult. inter Aristotelis opera, pag. 1166. Ælian. Hist. Anim. III. 7. et VI. 14.

[j] *Et quibusdam*] Solinus loc. cit. Et in amatoriis quidem vim ei Turcæ maximam tribuunt, teste Busbequio Epist. I. p. 33.

[k] *Parit corocottam* [*crocutam*] Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. indexque hujus operis, *corocottam*. Hæc Leucrocota est, de qua diximus, cap. 21. quæ Κροκόττας Ctesiæ vocatur, Æliano Hist. Anim. VII. 22. Κοροκόττας. Imitari vero voces humanas, Diodorus falsum putat: laborat Ælianus ut affirmet.

[l] *Acies ei*] Vide quæ adversus Sal-

dente continuo:[a] qui ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari et manticboram[m] in Æthiopia, auctor est Juba.

XLVI. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa, quæ et asinorum sylvestrium[n] multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, et ideo gravidas custodiunt, morsuque natos mares castrant. Contra gravidæ latebras petunt, et parere furto[b] cupiunt,[1] gaudentque copia libidinis.

XLVII. Easdem partes sibi ipsi Pontici amputant fibri,[o] periculo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id vocant medici: alias animal horrendi morsus,[1] arbores[p] juxta flumina, ut ferro, cædit: hominis parte comprehensa, non antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resolvit. Cauda piscium iis,[q] cetera species[2] lutræ.[r] Utrumque aquaticum: utrique mollior pluma[3] pilus.

[a] *Nunquam connivet aciem oculorum: in utraque parte oris nullæ gingivæ, sed dens perpetuus inest.* [b] *Occulte.*

CAP. XLVI. 1 Vet. Dalecampii, *et parere furtim cupiunt.*
CAP. XLVII. 1 Vet. Dalecampii, *morsum.*—2 Dalec. *Cauda piscium fibris. Cetero species.*

NOTÆ

masium dicturi sumus in Notis et Emend. ad lib. XI. num. 88.

[m] *Mantichoram*] De qua superius cap. 30.

[n] *Asinorum sylvestrium*] De his eadem repetit Solinus cap. 27. pag. 51. Describuntur a Philostorgio III. 11.

[o] *Amputant fibri*] Vulgi errorem nunc recitat, quem ipse refellit XXXII. 13. Sextium secutus, diligentissimum, ut vocat, medicinæ auctorem. Sunt enim parvi castoribus, substrictique, ut in sue, testes, inquit Diosc. II. 26. et adhærentes spinæ: (ut quibusdam placet, etsi alii pernegant:) unde revelli dentibus nulla ratione possunt. At habent iidem in inguinibus geminos tumores sive folliculos, membrana sua contectos, quos inter extat τὸ αἰδοῖον. Ex his liquor pinguis exsudat, quem castor sæpe admoto ore lambit et exsugit: postea hoc veluti oleo, quas potest corporis partes contingere, oblinit. Hinc erroris ansa oblata imperitis. Similes tumores cum in omnibus leporibus vulgus observasset, lepores omnes mares simul et fœminas esse credidit. Ita fere Rondelet de Amphib. cap. 8. et post eum Saracenus in notis ad Diosc. II. 26. Fiber Gallis est *Biévre, ou Castor*, animal in Polonia finitimisque provinciis, et in Nova Francia notissimum. His adde quæ Plinius affert XXXII. 13.

[p] *Arbores*] Vide Notas et Emend. num. 91. Transcripsit hæc Solinus cap. 13. p. 33.

XLVIII. (XXXI.) Ranæ quoque rubetæ,[t] quarum et in terra, et in humore [u] vita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea assidue [1] ac resumere a pastu dicuntur, venena tantum semper sibi reservantes.

XLIX. Similis et vitulo marino victus, in mari ac terra: simile fibris [1] et ingenium. Evomit fel suum, ad multa medicamenta utile: item coagulum,[2] [v] ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens.[a] Theophrastus [w] auctor est,

[a] *Marini vituli victus similis est rubetis, in mari ac terra: ingenium vero simile fibris: nam ut sibi testes amputant fibri, sic ille fel evomit... et coagulum... ob ea se peti gnarus.*

CAP. XLVIII. 1 Codex Dalecampii, *deponere ea assidue*, ut in textu; *deponere ea quotidie* edd. vett. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.
CAP. XLIX. 1 Codex Dalecampii et Chiffl. *simile fibris*.—2 Chiffl. *coaglum*.

NOTÆ

[q] *Cauda piscium iis*] Nempe fibris. Vidimus et nos squamosam, latam semipede, sesquipede ipso longam.

[r] *Lutræ*] *La loutre* Gallis dicitur. E fibrorum genere, inquit Plinius XXXII. 53.

[s] *Mollior pluma*] Geminus fibro pilus est: alter longior, duriorque: interior alter, spissior, brevior, mollriorque: Galli *duvet* vocant: unde pileis pretiosioribus concinnandis materies aptissima, quibus a castoribus nomen est.

[t] *Rubetæ*] A Græcis φρύνους vocari, idem Plinius scribit, XXXII. 18. Errant, qui bufonem putant, quem Galli *crapaud* nominant: neque enim Pliniana descriptio libri XXXII. cum bufone congruit: aut Aëtiana, de qua mox. Ranæ genus est venenatæ, a rubis et vepribus, in quibus degunt, nomen sortitum. In notis quæ Tironi falso ascribuntur, apud Gruterum, p. 182. 'Ranorubeta.'

[u] *Et in humore*] Et quidem in humore seu aqua primum, post in terra, rubisque, unde ei tum rubetæ nomen. Aëtius Serm. XIII. 36. p. 258. 'Rubeta ranæ species est, quæ palustris vitæ conditionem in terrestrem mutavit: unde et rubeta appellatur,' &c.

[v] *Item coagulum*] Ex Theophrasto hæc petita, libro περὶ τῶν ζώων ὅσα λέγεται φθονεῖν, et ex auctore libri de Mirab. Auscult. p. 1155. Dioscorides quoque II. 85. phocæ, seu vituli marini coagulum, pares castorio vires habere, credique comitialibus plurimum prodesse, testatur: et Ælian. Hist. Anim. III. 19.

[w] *Theophrastus*] Loco antea appellato. Sed recte is monet, neque vitulum marinum, dum coagulum emittit, neque stellionem, dum corium vorat, invidia id facere: sed illum metu evomere, hunc innato instinctu, quo canes, sues, et quadrupedes fere omnes secundas a partu vorant. Theophrastus magistrum secutus est, Hist. Anim. VIII. 28. pag. 941. Utrumque Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. et Ælianus Hist. Anim. III. 17.

anguis modo et[3] stelliones senectutem exuere, eamque protinus devorare, præripientes comitiali morbo remedia. Eosdem mortiferi in Græcia morsus, innoxios esse[z] in Sicilia.

L. (XXXII.) Cervis quoque est sua malignitas,[a] quanquam placidissimo animalium. Urgente vi canum, ultro confugiunt ad hominem. Et in pariendo[b] semitas minus cavent, humanis vestigiis tritas, quam secreta ac feris opportuna.[1] Conceptus earum post Arcturi sidus.[c] Octonis[d] mensibus ferunt partus, interdum[2] et geminos. A conceptu separant se. At mares relicti rabie libidinis sæviunt: fodiunt scrobes.[3] Tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliqui[4][e] abluant imbres. Fœminæ autem ante partum pur-

—3 'Manuscriptus: *angues eo modo, et.* Fortassis, *eodem modo*, ut in Vet.' *Dalec.*

CAP. L. 1 'Manuscriptus: *quam quæ secretæ, ac feris opportunæ:* Tolet. tamen vulgatam sequitur.' *Dalec.*—2 Chiffl. *interim.*—3 Vet. Dalec. *fodiunt-*

NOTÆ

[z] *Innoxios esse*] Dissidet igitur discipulus a magistro, a quo scimus accepisse auctorem libri de Mirab. Auscult. pag. 1166. quæ sic tradidit: *Καὶ ἐν Σικελίᾳ δέ φασι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τοὺς γαλεώτας θανάσιμον ἔχειν τὸ δῆγμα.* Ipse certe Aristoteles Hist. Anim. VIII. 33. p. 987. in Italia stellionum morsus docet esse lethales.

[a] *Sua malignitas*] Sua quoque cervis, inquit, invidia est, qualis fibro, phocæ, ac stellioni: nam cornu suum, ut infra dicetur, ceu medicamento aliquo præditum, cum decidit, occultant, nobisque præripiunt: alioqui animal placidissimum est: quippe urgente vi canum, &c.

[b] *Et in pariendo*] Arist. Hist. Anim. VI. 29. pag. 768. et IX. 6. pag. 1018. Plutarch. de Solert. Animal. pag. 971. Causam vero hujus instituti repetit Ælian. Hist. Anim. VI. 11. non ex placiditate morum, sed ex ingenii solertia magis: quod insidias nimirum sibi catulisque strui a feris timet, quibus se viribus imparem novit: homines autem celeritatis ac pedum confidentia nihil reformidat.

[c] *Post Arcturi sidus*] Ita Solinus cap. 19. pag. 39. Accuratius tempus Aristoteles signavit, scribens Hist. Anim. lib. VI. p. 768. *Ὀχεία γίνεται μετ' Ἀρκτοῦρον, περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα καὶ Μαιμακτηριῶνα. Coëunt post Arcturum, &c.* Coitum cervorum nostri Ruttum vocant, *le Rut.* Duos ferme menses perdurat. Incipit post Arcturi exortum, quem oriri diebus undecim fere ante Æquinoctium vernum Plinius tradit XVIII. 74. Itaque incipit circa Boëdromionis finem, qui Septembri nostro respondet: toto Pyanepsione durat, qui Octobri: et in Mæmacterionis initium, qui November est, omnino protenditur.

[d] *Octonis*] Quæ sequuntur, magnam partem hausta ex Arist. loc. cit. p. 769. et 771.

gantur herba quadam, quæ seselis [f] dicitur, faciliore ita utentes utero. A partu duas,[g] quæ [5] aros et seselis [h] appellantur, pastæ, redeunt ad fœtum: illis imbui [i] lactis primos volunt succos, quacumque de causa. Editos partus [j] exercent cursu, et fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumque [k] demonstrant. Jam mares soluti desiderio libidinis, avide petunt pabula. Ubi se præpingues [l] sensere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus. Et alias semper [m] in fuga acquiescunt, stantesque respiciunt: [6] cum

que scrobes.—4 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *donec aliquando* Gronov. et edd. vett.—5 Ita codd. Harduin. et edd. recentt. *A partu duas habent, quæ* cod. Dalec. *A partu duas habent herbas, quæ* Gronov. et edd. vett. *A partu duas, quæ et anno et siselicis appellantur* Chiffl. *amo et siselias* cod. ap. Laet. Salm. legit *Tamos et sideritis.* Mox, *fetus illos imbui lactis primo nolunt succo* cod. Dalec. *fetum: illius imbui lactis primo volunt succo* Pintian. ex Solino.—6 Cod. Dalec. *stantesque resipis*

NOTÆ

[e] *Donec aliqui*] Ita Mss. omnes: editi *aliquando*. Rostrorum porro nigredinem imbribus elui delerique, Plinius tradere videtur: Aristoteles vero sensisse, exagitatos libidinis rabie cervos inedia laboribusque se conficere, faciem nigrescere, exsudantibus guttis, sibi quemque seorsum scrobem fodere, nec prius hujuscemodi furorem exuere, quam supervenerint imbres: tunc enim primum, tanquam Veneris igne refrigerato, ad sanitatem pabulumque reverti.

[f] *Quæ seselis*] A Cicerone, ut quidem videtur, accepit: is enim de Nat. Deor. lib. II. pag. 101. 'Cervæ,' inquit, 'paulo ante partum perpurgant se quadam herbula, quæ seselis dicitur.' Dioscorides quoque III. 60. semen seselis menses et fetus ex utero ducere præfatus, mox idipsum, ut partus adjuvet, capris quadrupedibusque aliis bibendum esse, subjecit. Sibique adeo constans Plinius XX. 18. utilia et seselis folia esse dixit, ut quæ partus adjuvent, etiam quadrupedum, parituras que ideo cervas eo pasci. Adde et Ælian. Var. Hist. III. 35.

[g] *A partu duas*] Vide Notas et Emend. num. 92.

[h] *Quæ aros et seselis*] De his suo loco dicetur in herbarum volumine. Vide Notas et Emend. num. 93.

[i] *Illis imbui*] His herbis, inquit, cervæ lac primum, quod fœtui tradituræ sunt, condiri perpurgarique a partu statim, aliqua nobis ignota vi ac ratione, satagunt. Dioscorides certe loc. cit. concoctiones adjuvare potum seselis semen, testatum reliquit.

[j] *Editos partus*] Arist. Hist. Anim. VI. 29. pag. 770.

[k] *Saltumque*] Lustrum, seu cubile. Gallis, *le fort*. Vide Notas et Emend. num. 94.

[l] *Ubi se præpingues*] Arist. Hist. Anim. IX. 6. pag. 1018.

[m] *Et alias semper*] Non utuntur

prope [n] ventum est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore, tam infirmi, ut ictu levi rumpatur intus.[o] Fugiunt autem latratu canum audito secunda semper aura, ut vestigia [p] cum ipsis abeant. Mulcentur fistula [q] pastorali et cantu: [7] cum erexere [r] aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi. Cetero [s] animal simplex, et omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem juxta venantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasque mirentur. Maria tranant [8] [t] gregatim nantes porrecto ordine, et capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusque [u] ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a Cilicia Cyprum [v] trajicientibus. Nec vident [9] terras, sed in odore earum natant. Cornua mares [w]

cunt.—7 Chiffl. *ex cantu.* Mox, cod. Dalec. et Vet. ejusdem: *auditus, cum demisere, surdi. Ceterum;* Chiffl. *sunt auditus, &c.*—8 *Maria trameant* Chiffl. *Maria, transnatant gregatim natantes* Tolet.—9 *Non vident* cod. Dalec. Mox, pro *sed in odore*, quod habent codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *sed in odorem* legitur in edd. vett. et Gronov. Paulo post, cod. ap. Da-

NOTÆ

perpetua, sed interrupta fuga: mox sistunt se, aversi tamen: respiciunt enim donec venator superveniat: tum fugam redintegrant. Arist. Hist. Anim. VI. 29. pag. 772. totidem plane verbis, intermissionem cursus, et causam, explicat.

[n] *Cum prope*] Cum prope est, qui eas insectatur: *ἕως ἂν πλησίον ἔλθῃ ὁ διώκων.*

[o] *Rumpatur intus*] Exteriore interim corio salvo atque integro, *τοῦ δέρματος ὑγιοῦς ὄντος.*

[p] *Ut vestigia*] Vestigia pro odore dixit. Unde paraphrastes Solinus cap. 19. p. 39. 'Acceptis canum latratibus, secundo vento vias dirigunt, ut odor cum ipsis recedat.' Nec leves ego causas illas præterea duco, ut celeritatem ventus addat, et ut ne spiritus occludatur.

[q] *Mulcentur fistula*] Vide Notas et Emend. num. 95.

[r] *Cum erexere*] Arist. Hist. Animal. IX. 6. pag. 1022.

[s] *Cetero*] Solinus cap. 19. pag. 39.

[t] *Maria tranant*] Solinus loc. cit. Mss. melius, *trameant.* Solinus tamen, *tranant.*

[u] *Vicibusque*] Vices ita servant, ut primus qui ducebat agmen, defessus, in postremum agmen remigret, recreetque cervices lassas.

[v] *A Cilicia Cyprum*] Ælian. Hist. Anim. V. 56.

[w] *Cornua mares*] Accepta hæc omnia, quæ mox sequuntur, ex Aristot. Hist. Anim. IX. 6. p. 1019. et 1020. Idque antea liquido affirmaverat, Hist. Anim. IV. 11. p. 502. scribens, *κέρατα ἔλαφος θήλεια οὐκ ἔχει.* Sunt auctores tamen visam esse olim in Gallia cervam cornutam, atque ejus hodieque cornua asservari. Pinda-

habent, solique animalium omnibus annis stato veris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quam maxime invia petunt. Latent[x] amissis velut inermes: sed et hi bono suo invident.[*] [10] Dextrum cornu[y] negant inveniri, ceu medicamento aliquo præditum: idque mirabilius fatendum est, cum et in vivariis[z] mutent omnibus annis: defodi ab iis putant. Accensi autem[a] utriuslibet odore comitiales[11] morbi deprehenduntur. Indicia quoque[b] ætatis in illis gerunt, singulos[12] annis adjicientibus ramos usque ad sexennes. Ab eo tempore similia revivescunt:[13] nec potest ætas discerni, sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos, aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos,[c] alioqui ante frontem prominere solitos junioribus. Non decidunt[d] castratis cornua, nec nascuntur. Erumpunt autem[e] renascentibus tuberibus primo aridæ cutis similia.

[*] *Sed et hi, ut fiber et vitulus marinus, bonum suum nobis invident.*

lec. *ideo sub stata.*—10 Salmasius legit, *sed et heic bonum suum invident.* Gronov. et al. ante Harduin. *invidentes.*—11 Ita codd. Harduini, Tolet. et Salmant. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Accensa autem utriusque liberat odore et comitiales* Chiffl. *Accensis autem utrislibet, odore serpentes fugantur, et comitiales* Gronov. et al. ante Harduinum.—12 Vet. Dalec. *singulis.* — 13 Gronov. *reviviscunt.* Mox, Vet. Dalec. *ætas iis discerni.*—

NOTÆ

rus, Anacreon, Sophocles, etiam et fœminis cornua esse scripserunt, inquit Ælian. Hist. Anim. VII. 39.

[x] *Latent*] Arist. loc. cit. et Ælian. Hist. Anim. VI. 5.

[y] *Dextrum cornu*] Hoc vero non ex Aristotele desumtum; is enim loc. cit. sinistrum habet: sed ex Theophrasto, in fragmento, De animalibus quæ dicuntur invidere: *καὶ ὁ ἔλαφος τὸ δεξιὸν κατορύττει κέρας, κ. τ. λ.* Subscribit Ælianus Hist. Anim. III. 17. In Epiro etiam cervos dextrum cornu defodere, scribit auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1156. De sinistro vero consentit Aristoteli Albertus M. de Animal. VIII. 2. 1. p. 250.

[z] *In vivariis*] De his dicemus cap. 78.

[a] *Accensi autem*] Vide Notas et Emend. num. 96. Hac de re iterum XXVIII. 63.

[b] *Indicia quoque*] Arist. Hist. Anim. IX. 6. p. 1019. Solinus c. 19. p. 39. et Albert. M. loc. cit.

[c] *In cornibus imis ramos*] Propugnacula rectius appellasset cum Philosopho, *ἀμυντῆρας*. Sunt autem *ἀμυντῆρες* nutantes prorsum partes cornuum, quibus pugnant: has porro vetuli non habent.

[d] *Non decidunt*] Solinus loc. cit.

[e] *Erumpunt autem*] Luxuriose prorsus ac poëtice dum sibi Plinius nimis

Eadem teneris[14] increscunt ferulis, arundineas in paniculas molli plumata lanugine.[e] Quamdiu carent[f] iis, noctibus procedunt ad pabula: increscentia Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes: ubi placuit[15] robur, in aperta prodeunt. Captique jam sunt,[g] hedera in cornibus viridante ex attritu arborum, ut in aliquo ligno, teneris, dum experiuntur, innata.[16] Fiunt[17] aliquando et candido colore,[h] qualem fuisse tradunt Q. Sertorii cervam, quam esse fatidicam[i] Hispaniæ gentibus persuaserat. Et iis est[j] cum[18] serpente pugna. Vestigant[k] cavernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare[19][l] abigendis serpentibus, odor adusto cervino cornu. Contra morsus vero præcipuum remedium ex coagulo hinnulei[20] in matris utero occisi. Vita cervis[m] in confesso longa, post centum

[e] *Erumpunt autem cornua in hunc modum: sunt enim similia primo tuberibus cutis aridæ renascentibus: crescunt eadem teneris similia ferulis, molli lanugine vestita, quales sunt fere arundinum comæ.*

14 *Ejusdem generis* Tolet. Mox, Vet. Dalec. *in p. m. plumosa.*—15 Cod. Dalec. *ubi placuerit.*—16 Hæc verba, *ut in a. l. t. d. e. innata*, non leguntur in cod. Dalec.—17 *Sunt* Tolet. *Fuit* Chiffl. *Fit* cod. Dalec.—18 *Est iis cum* Tolet. *Est et iis* Vet. Dalec. *Et his cum* cod. Dalec. Mox, *Investigant cavernas* cod. Dalec. et Vet. ejusdem.—19 *Ideo singularis* Vet. Dalec.—20 Gronov. et

NOTÆ

indulget, Aristotelis verba hæc interpretatus videtur, loc. cit. pag. 1020. *Φύεται δ' ὥσπερ ἐν δέρματι τὸ πρῶτον, καὶ γίνονται δάσεα. Inchoantur primum quasi cute obducta, et quasi hirsuta.*

[f] *Quamdiu carent*] Arist. iisdem verbis loc. cit.

[g] *Capti jam sunt*] Arist. ibidem.

[h] *Candido colore*] Philostr. de Vita Apoll. III. 3. p. 116. In Reg. 1. et 2. legitur, *Fuit aliquando et candido colore.*

[i] *Esse fatidicam*] Appianus Bell. Civil. lib. I. p. 419. Gellius XV. 22. p. 837. 'Cerva,' inquit, 'alba eximiæ pulchritudinis, et vivacissimæ celeritatis, a Lusitano quodam, Sertorio dono data est. Hanc sibi oblatam divinitus, et instinctam Dianæ numine colloqui secum, monereque, et docere, quæ utilia factu essent, persuadere instituit,' &c. Præivit his omnibus Val. Max. I. 3. de simulata religione.

[j] *Et iis est*] Solinus c. 19. p. 39. iisdem fere verbis, reliquum hoc totum caput in suum opus transtulit.

[k] *Vestigant*] Ælian. Hist. Anim. II. 9. Plinius ipse XXVIII. 9. 42. Forte ex Xenophonte, quem laudat Auctor Geopon. XIX. 5. p. 467.

[l] *Ideo singulare*] Ælian. Hist. Anim. IX. 20. aliique.

[m] *Vita cervis*] Hoc quidem Aristoteles, loco proxime appellato, hominum fama ac sermone circumferri,

annos [n] aliquibus captis [21] cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis jam cute in magna obesitate. Febrium morbos [o] non sentit hoc animal, quin et medetur huic timori.[22] [p] Quasdam modo [q] principes [23] fœminas scimus omnibus diebus matutinis [r] carnem eam degustare solitas, et longo ævo caruisse febribus: [s] quod ita demum existimant ratum, si vulnere uno interierit.

(XXXIII.) Eadem est [24] specie, barba tantum et armorum villo distans, quem τραγέλαφον [t] vocant, non alibi, quam juxta Phasin [u] amnem, nascens.

LI. Cervos Africa [a] propemodum sola non gignit: at

edd. vett. *hinuli*.—21 Chiffl. *a quibusdam captis*.—22 Idem codex, *timor*.—23 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quasdam nos principes* Gronov. et edd. vett. Mox, *et* ante *longo*, quod habet Chiffl. deest in edd. ante Harduinum.—24 *Est eadem* codd. Dalec. et Vet. ejusdem.

NOTÆ

ait: constare, non affirmat.

[n] *Post centum annos*] Refert Gaguinus Hist. Franc. IX. 3. Caroli Sexti temporibus prope Sylvanectum, *Senlis*, canum latratibus excitatum esse cervum, compulsumque in retia, qui torquem æneum in collo gestaret. Erat in torque Latinis literis inscriptum, *Hoc me Cæsar donavit*, interpretantibus nonnullis, inquit, id de Julio Cæsare accipiendum esse.

[o] *Febrium morbos*] Solinus loc. cit. Martialis eo alludit VI. 31. 'in lenonem uxoris suæ:' quod omnes hactenus interpretes latuit. 'Vis sine febre mori,' inquit: hoc est, cervorum vis ritu vivere ac mori: qui et cornua habent, et febri carent. Hac de re dicemus iterum in transcursu, XXVIII. 66.

[p] *Huic timori*] Vide Notas et Emend. num. 97.

[q] *Quasdam modo*] Ita Mss. omnes: editi, *quasdam nos*.

[r] *Matutinis*] Horis scilicet, ut persæpe alias, subauditis.

[s] *Caruisse febribus*] Tamen Avicenna II. 2. de carne, pag. 28. carne cervorum quartanas febres excitari scribit. Damnat eandem Galenus, tom. VI. de Alim. Facult. III. 2. pag. 373. quod et vitiosum succum generet, et difficilis sit ad concoquendum.

[t] *Τραγέλαφον*] Hoc est, hircocervum, ab hircina barba: idem ab equina juba hippelaphus a Philosopho appellatur, Hist. Anim. II. 5. pag. 162. Salmasius in Solin. pag. 229. verum tragelaphum Lutetiæ a se visum affirmat, quem 'Hircum Barbariæ' nominabant ii, qui circumferebant. Albertus M. de Animal. XX. 2. 1. pag. 597. Equicervum hunc ab Equicervo Germanorum, quem *Elend* ii appellant, diversum esse admonet, ut sane est. Solinus porro locum hunc transcribit iisdem verbis, cap. 19. pag. 32.

[u] *Juxta Phasin*] Et in Arabia, ut Diodorus est auctor Bibl. lib. II. pag. 134.

[a] *Cervos Africa*] Arist. Hist. Anim.

chamæleonem et ipsa, quanquam frequentiorem Indiæ.[1] Figura[b] et magnitudo erat lacerti,[2] nisi crura[c] essent recta et excelsiora. Latera ventri[d] junguntur, ut piscibus, et spina simili modo eminet.[e] Rostrum,[3] ut in parvo, haud absimile suillo:[f] cauda prælonga in tenuitatem desinens, et implicans se viperinis orbibus: ungues adunci: motus tardior, ut testudini: corpus asperum, ceu crocodilo:[g] oculi in recessu cavo, tenui[h] discrimine prægrandes,[a] et corpori concolores: nunquam eos[i] operit: nec pupillæ motu,[j] sed

[a] *Tenui discreti inter se spatio, et iidem prægrandes.*

CAP. LI. 1 Cod. Dalec. *India.*—2 Ita codd. Regg. Brot. 1. 2. et Editio princeps; *lacertæ* ceteræ edd. ante Brotier.—3 Gronov. et al. ante Hardui-

NOTÆ

VIII. 33. pag. 981. post Herod. lib. IV. p. 286. Et tamen cervis socios refecit Æneas, apud Maronem, in conspectu fere Carthaginis ipsius. Cervos Libycos laudat et Oppianus Cyneget. II. 259. Sed poëtis credere iotutum.

[b] *Figura*] Integram hanc de chamæleone narrationem, tum ab aliis accepit Plinius, tum vero inprimis ab Arist. Hist. Anim. II. pag. 205. et 206. A Plinio Solinus cap. 40. p. 71.

[c] *Nisi crura*] Satis integra fide Aristotelis verba reddidisse Plinius videtur. *Μετεωρότερος δ' ἐστὶ τῇ ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσει, τῶν σαύρων· τὰς δὲ καμπὰς τῶν σκελῶν, καθάπερ οἱ σαῦροι, ἔχει·* *Excelsiore habitu est a terra, quam lacertus: inflexus crurum, ut illi.*

[d] *Latera ventri*] Planiora sunt Aristotelica verba: *Τὰ δὲ πλευρὰ κάτω καθήκει, συνάπτοντα πρὸς τὸ ὑπογάστριον, καθάπερ τοῖς ἰχθύσι.* *Costæ demissiores* quam lacerto, *quæ sub ventrem, sicut in piscibus, coëunt.*

[e] *Simili modo eminet*] Vide Notas et Emend. num. 98.

[f] *Suillo*] Vide Notas et Emend. num. 99.

[g] *Ceu crocodilo*] Sed squamis tamen multo minoribus, lævioribusque, quam crocodilo.—'Perperam hic inscitiæ Plinius arguitur, in libro inscripto, *Mélanges d'Histoire et de Littérature*, tom. I. p. 212.' *Ed. sec.*

[h] *Tenui*] Hoc esse verum Parisienses Anatomici admonent, opere singulari de chamæleone edito: aiunt enim sese oculos proxime contingere, in interiori parte, qua cerebrum adeunt.

[i] *Nunquam eos*] Nunquam totos operit: nam etsi prægrandes per se, et iidem cute obducti sunt, tenue tamen foramen, locusve in meditullio oculi situs, unde id animal cernit, nunquam ea cute obtegitur: *οὐδέποτε δὲ τῷ δέρματι ἐπικαλύπτει τοῦτο.*

[j] *Nec pupillæ motu*] Deprehenditur, inquit, in ceteris animalibus, immotis palpebris pupillæ motus: hoc motu pupillæ chamæleo caret, nec nisi totius oculi, cum ipsis simul palpebris, seu obtegente cute, circumspicit, oculis etiam in orbem versatis: *Στρέφει δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κύκλῳ, κ. τ. λ.*

totius oculi versatione[4] [k] circumaspicit. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo [l] nec potu alitur,[5] nec alio quam aëris alimento: circa caprificos [m] ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior: mutat namque eum subinde, et oculis, et cauda, et toto corpore, redditque semper quemcumque proxime attingit, præter rubrum [n] candidumque. Defuncto [o] pallor est. Caro in capite et maxillis et ad commissuram caudæ admodum exigua, nec alibi[6] toto corpore: sanguis in corde,[p] et circa oculos tantum: viscera sine splene.[q] Hybernis mensibus latet, ut lacerta.[7]

LII. (XXXIV.) Mutat colores et Scytharum[1] tarandus,[a]

num: *et spina simili modo. Eminet rostrum.*—4 Ita codd. Harduini et Dalec. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *oculi versione* Gronov. et edd. vett.—5 Vet. Dalec. *nec potu semper aliter.*—6 Vet. Dalec. *nec alicubi.*—7 Ita codd. Dalec. *ut lacertæ* edd. ante Brotier.

CAP. LII. 1 Cod. Dalec. *Mutat colores Scytharum*, omissa conjunctione *et*.

NOTÆ

[k] *Versatione*] Ita Mss. omnes fere. Editi, *versione*.

[l] *Nec cibo*] Falsum hoc, neque ab Aristotele proditum: etsi aliorum eruditorum animis hæc opinio dudum insedit. Ælian. Hist. Animal. IV. 33. pugnare interdum cum serpente chamæleonem, cibi inopia, ex Alexandro Myndio testatum reliquit. Joan. Brodæus Miscellan. VI. 21. et Anatomici Parisienses, anno 1669. operis sui pag. 33. linguam ei testantur inesse prælongam, in extrema parte glutinosam, cujus repentino jaculatu muscas, culices, formicas, vermes captet, attrahatque in os: aiuntque ea a se in ventriculo chamæleonis dissecti esse reperta.

[m] *Circa caprificos*] Circa dies Caprificiales, seu Caniculares, quibus sub Caprifico sacra faciebant Vulcano: inde nomen. Vide Notas et Emend. num. 100.

[n] *Præter rubrum*] Facit cum Arist. et Solino, locis citatis, Theophrastus in fragmento, de animalibus quæ colorem mutant. Ælianus tamen Hist. Anim. II. 14. et Anatomici Parisienses album etiam colorem in eo animadversum testantur.

[o] *Defuncto*] Arist. et Solinus locis cit.

[p] *Sanguis in corde*] Arist. loc. cit. Parisienses tamen Anatomici, pag. 33. toto corpore sanguinem esse fusum aiunt.

[q] *Viscera sine splene*] Splenis vestigium nullum vidisse se iidem Anatomici fatentur, pag. 23. Non esse conspicuum potius, quam omnino deesse splenem, Aristotelis sententia esse videtur, scribentis, σπλῆνα δ' οὐδαμοῦ ἔχει φανερόν. *Viscera* porro nunc interiora significant, et quicquid sub corio est: quo sensu Maro, 'Et viscera nudant.'

[a] *Tarandus*] Hesychio, Τάρανδος, ζῶον ἐλάφῳ παραπλήσιον, *cervi simile*.

nec aliud ex iis quæ pilo vestiuntur, nisi in Indiis lycaon,[b] cui jubata traditur cervix. Nam thoës [c] (luporum id genus est procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini) habitum,[d] non colorem mutant, per hyemes [2] hirti, æstate nudi. Tarando [e] magnitudo, quæ bovi: caput majus cervino, nec absimile: cornua ramosa, ungulæ bifidæ,[3] villus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit, in quibus latet, metuens, ideoque raro capitur. Mirum esset [f] habitum corpori [4] tam multiplicem dari, mirabilius et villo.[a] [5]

[a] *Haberet satis magnam admirationem, tam diversos colores cutem seu corpus mutare: at mirabilius villo tot colores dari.*

—2 Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *per hiemem.*—3 Cod. Dalec. *ungula bifida.*—4 Ita codd. Harduini, item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *corpore* edd. vett. et Gronov.—5 Vet. Dalec. *et villum.*

NOTÆ

Tauro magnitudine et dorso parem facit Ælian. Hist. Anim. II. 16. τὰ νῶτα παραπλήσιος ταύρῳ καὶ τὸ μέγεθος. De tarando pariter scripsere Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1152. Theophrastus, de iis quæ colorem mutant, Phile de Propr. Animal. pag. 102. Stephanus pag. 203. &c. Vulgo *le Ranger* appellari in Germania, ab eruditis existimatur.

[b] *Lycaon*] Vide Notas et Emend. num. 101.

[c] *Nam thoës*] Accepta hæc ex Aristot. Hist. Animal. VI. 35. pag. 785. Explosa jampridem eorum sententia est, qui thoas volunt esse lupos cervarios. Consule ea de re, si vacat, Hermolaum in Plinianis notis, Aldrovand. de Quadrup. Digit. I. 3. pag. 90. aliosque. Thoas esse Papiones, tota Asia frequentes, quos describit Albertus M. de Animal. XXII. 2. 1. pag. 606. Bellonius item Singular. II. 108. qui parvos lupos appellat: idoneis argumentis probat Samuël Bochartus, parte prima de Animal. III. 12. pag. 844. et seq.

[d] *Habitum*] Pellis, inquit, ornatum mutant, non solum villi aut pili colorem: nam æstate glabri, pilosi sunt hyeme, τοῦ μὲν θέρους λεῖοι γίνονται, τοῦ δὲ χειμῶνος, δασεῖς, inquit Philosophus Hist. Anim. IX. 70. pag. 1156.

[e] *Tarando*] Totidem verbis Theophrastus loc. cit. et Solinus cap. 30. p. 57.

[f] *Mirum esset*] Explanatior paulo Solini paraphrasis: 'Hunc tarandum,' inquit, 'affirmant habitum metu vertere, et cum delitescat, fieri assimilem cuicumque rei proximaverit ... Faciunt hoc idem in mari po-

LIII. (XXXV.) Hystrices[g] generat India et Africa spina contectas,[h] herinaceorum genere:[1] sed hystrici longiores aculei, et cum intendit cutem, missiles. Ora urgentium figit[2 i] canum, et paulo longius jaculatur. Hybernis[j] autem se mensibus condit: quæ natura multis, et ante omnia[k] ursis.

LIV. (XXXVI.) Eorum coitus[a] hyemis initio:[b] nec vulgari[c] quadrupedum more, sed ambobus cubantibus complexisque. Deinde secessus[1] in specus separatim, in quibus pariunt trigesimo die, plurimum quinos.[d] Hi sunt candida[e] informisque caro, paulo muribus major, sine

CAP. LIII. 1 Vet. Dalec. *generis.*—2 *Ora u. fugit* codex Dalecampii.

CAP. LIV. 1 *Dein* codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Deinde secessus* edd. vett. et Gronov. *Deinde recessus* cod.

NOTÆ

lypi, in terra chamæleontes. Sed et polypus et chamæleon glabra sunt, ut sit pronius cutis lævitatem proximanti æmulari: in hoc novum est ac singulare, hirsutiam pili colorum vices facere.'

g *Hystrices*] Totum hoc caput ex verbo transcripsit fere Solinus cap. 30. pag. 57. Adi et Ælian. Hist. Anim. I. 31. et XII. 26. Græci Ὑστρίχες scribunt: Forte ab ὗς, *sus*, et θρὶξ, *pilus*, quod suis pilos habet. Elegans est Claudiani de hystrice carmen XLV. Hystricem Galli vocant *Porc-épic*, sive, ut quidam efferunt, *Porépi*.

h *Spina contectas*] In Mss. *Spinea*. Forte, *spinea cute tectas*. Solinus, 'spinis tergum hispida.' Salmasius certe minus apte, *spinea cum tecta*: et *tectam* dici jubet pro tergoris tegmine.

i *Figit*] Mss. quidam male *fugit*. Solinus: 'Assiduis aculeorum nimbis canes vulnerat ingruentes.'

j *Hybernis*] Arist. Hist. Anim. VI. 30. pag. 775. et VIII. 22. pag. 937.

k *Et ante omnia*] Et ex his, inquit, præcipui sunt ursi. Sequuntur deinde mures, herinacei, &c.

a *Eorum coitus*] Ursorum. Ex Aristot. Hist. Anim. VI. 30. p. 773. Plinius hæc accepit: ex Plinio Solinus cap. 26. pag. 48. Vide quæ dicturi sumus X. 83.

b *Hyemis initio*] Circa Idus Novembres. Vide Notas et Emend. num. 102.

c *Nec vulgari*] Solinus paraphrastes: 'Coëunt non itidem quo quadrupedes aliæ: sed apti amplexibus mutuis, velut humanis conjugationibus copulantur.'

d *Plurimum quinos*] Hoc est, cum plurimum, quinos. Arist. Τίκτει δὲ καὶ ἓν, καὶ δύο· τὰ δὲ πλεῖστα, πέντε.

e *Hi sunt candida*] *Candida* de suo Plinius addidit: Aristotelis sunt cetera omnia. Pervulgata hæc apud veteres opinio fuit, ursas parere massam rudem, membrisque indiscretis informem, quam postea lambendo figurarent perficerentque. Causa fabulæ fuisse hæc videtur: quod ursæ

oculis, sine pilo, ungues tantum prominent: hanc lambendo paulatim figurant. Nec quicquam [f] rarius, quam parientem videre ursam. Ideo mares [g] quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis [h] mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde constratos. Primis diebus [i] bis septenis tam gravi somno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum veterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, contraque capilli [j] defluvium tenaces. Ab iis diebus resident,[2] [k] ac priorum pedum [l] suctu vivunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fovent, non alio incubitu, quam ad ova [3] [m] volucres.* Mirum dictu, credit Theophrastus,[n] per id

* *Credas vel eo incubatu fovere catulos suos ursas, ut volucres ova.*

Dalec.—2 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *residunt* Gronov. et al. ante Harduin.—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quam quo ova* Vet. Dalec. *quam ova* Gronov. et al. ante Harduinum. Alii in marg. ed. Dalec. *non aliter quam incubitu ova v.*—

NOTÆ

pariunt catulos suos crassissimis secundinis involutos, qui vel sic contecti, carnis informis speciem præferunt. Has autem secundinas mater dentibus rumpere et avellere solet, fœtumque suum a sordibus lambendo purgare, quod et aliis quoque animalibus in more est.

f *Nec quicquam*] Vide Notas et Emend. num. 103.

g *Ideo mares*] Hæc Philosophi verba Hist. Anim. VIII. 22. pag. 938. Τὸ δ' ἐλάχιστον φωλεῖ περὶ τετταράκοντα ἡμέρας, de ursis maribus a Plinio recte intellecta esse, probat erudite Petavius Var. Dissert. in Uranol. VI. 7. pag. 238.

h *Fœminæ quaternis*] Solin. loc. cit. ipseque Aristoteles, ut dicturi sumus in Notis et Emend. num. 102.'

i *Primis diebus*] Arist. Hist. Anim. VIII. 22. pag. 938. et Solinus cap. 26. pag. 48.

j *Contraque capilli*] Ea de re dicemus XXVIII. 46.

k *Resident*] Hoc est, non ut antea jacent, sed sedentium speciem præbent, in clunes ideo resident. Sic sect. seq. 'Similiter resident in clunes.'

l *Priorum pedum*] Anteriorum. Oppianus Halieut. II. 250. Ælian. Hist. Animal. VI. 3. ipsique nos ab iis qui videre, didicimus.

m *Quam ad ova*] Ita Mss. omnes: editi, *quam ova*. Solini paraphrasis: 'Interdum ad pectora fovent, ut assiduo incubatu calfactæ animalem trahant spiritum.'

n *Credit Theophrastus*] Credit et Albertus M. l. XXII. de Animal. II. 1. p. 608. Id tamen nusquam, quod quidem extet, de coctis carnibus prodidit Theophrastus, sed de adipe solum

tempus coctas quoque ursorum carnes, si asserventur, increscere. Cibi nulla[4] [o] tunc argumenta, nec nisi humoris minimum in alvo inveniri: sanguinis [p] exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt vere, sed mares præpingues: cujus rei [5] causa non promta est: quippe nec somno quidem saginatis,[q] præter quatuordecim dies, ut diximus.[r] Exeuntes herbam quandam aron nomine [6] [s] laxandis intestinis alioqui concretis devorant, circaque surculos dentium prædomantes [7] [t] ora.[b] Oculi eorum [u] hebetantur:[8] qua maxime causa favos expetunt,[v]

[b] *Circa surculos arborum dentium extremitates diuturna cessatione torpentes excitant.*

4 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cibi tunc nulla* Gronov. et al. ante Harduin. Mox. Dalec. *circa cor.*—5 Cod. Dalec. *cui rei.*—6 *Carum nomine* Salmasius.—7 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quasi dentiant, prædomant* Vet. Dalec. *sentiunt prædomantes* Gronov. et edd. ante Harduin.—8 Edd. vett. et Gronov. *hebetantur crebro.* Vox *crebro* non legitur

NOTÆ

in vasis condito, de Odoribus, pag. 196. quod et auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. *Λέγουσι δὲ καὶ τὸ τῆς ἄρκτου στέαρ, ὅταν διαπεπηγὸς ᾖ διὰ τὸν χειμῶνα, καθ' ὃν ἂν χρόνον ἐκείνη φωλεύῃ, αὐξάνεσθαι, καὶ ὑπεραίρειν τὰ ἀγγεῖα ἐν οἷς ἂν ᾖ, Ursæ adipem aiunt hyeme, quo tempore somno indulget, frigore concretam excrescere, supraque vasa attolli, in quibus fuerat conditus.*

[o] *Cibi nulla*] Sic Theophrasti quoque magister Aristot. Hist. VIII. 22. *Hoc*, inquit, *tempore nihil eos comedere patet: nusquam enim exeunt: ac si forte capti fuerint, cum ventre intestina simul inania inveniuntur, Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ φανερόν ἐστιν ὅτι οὐδὲν ἐσθίουσιν· οὔτε γὰρ ἐξέρχονται· ὅταν δὲ ληφθῶσι, κενὰ φαίνονται ἥ τε κοιλία, καὶ τὰ ἔντερα.*

[p] *Sanguinis*] Hoc iterum repetit idem XI. 91. Theophrasti opus, unde hæc sumsit, intercidit. Auctores alios, qui id pariter tradiderint, adhuc desideramus.

[q] *Saginatis*] Rectius *saginati.*

[r] *Ut diximus*] Proxime antea his verbis, 'Primis diebus bis septenis,' &c.

[s] *Aron nomine*] De ea dicemus XXIV. 92. Vide Notas et Emend. num. 104. Aron autem idcirco vorant, ut intestinum, quod nonnihil coaluerat, dum cibo dudum omni abstinuere, absistat ac dilatetur.

[t] *Dentium prædomantes*] Vide Notas et Emend. num. 105.

[u] *Oculi eorum*] Vide Notas et Emend. num. 106.

[v] *Favos expetunt*] Solinus cap. 26. pag. 48. quanquam is causam, cur favos expetant, non attigit. Nempe, ut gravedine leventur ea, quam affert copia sanguinis, quo tum maxime caput oppletum habent: emittitur autem is apibus os crebro pungentibus.

ut convulneratum ab apibus os levet sanguine gravedinem illam. Invalidissimum urso caput, quod leoni fortissimum:[9] [w] ideo urgente vi, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto[10] jaciuntur: ac sæpe in arena colapho infracto [x] exanimantur.[c] Cerebro veneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumque in spectaculis capita cremant, testato,[11] quoniam potum in ursinam rabiem agat.[d] Ingrediuntur et bipedes.[y] Arborem aversi [z] derepunt.[e] [12] Tauros,[a] ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi,[13] pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio stultitia[14] [b] solertior. Annalibus [c] notatum est, M. Pisone, M.

[c] *Ac sæpe in theatro vel uno impacto colapho, fracto capite exanimantur.*
[d] *Cum sit res maxime pervulgata, poto eo sanguine in ursinam rabiem hominem agi.*
[e] *Ex arbore aversi descendunt.*

in codd. Harduini et Dalec.—9 Chiffl. *firmissimum.*—10 Idem codex aliusque ap. Dalec. *manibus cooperto.* Paulo post, cod. Dalec. *in arena collapsi exanimantur;* Vet. Dalec. *in arena colaphis inflictis exanimantur.*—11 Vet. Dalec. et Longol. *in sp. cremantur testato;* alii ap. Dalec. *in sp. cremant testa.*—12 Chiffl. *et in pedes arborem. Aversi derepunt;* al. ap. Dalec. *et bipedes. In arbores adversi erepunt;* cod. Dalec. *diripiunt.*—13 Dalec. *pedibus manibus suspensi.* 'Alii, *pedibus manibusque suspensi.* Paulo ante tribuit Plinius ursis manus.' *Laet.*—14 Cod. Dalec. *in malitia astutia;* Salmant. et Vet. Dalec. habent

NOTÆ

[w] *Quod leoni fortissimum*] Pollicaris calvariæ crassitudo in fronte est, ut docent Anatomici recentiores. Quam ob rem apud Theocritum Idyll. xxv. caute admodum Hercules, non interemtum a se Nemeæum leonem ictu clavæ in caput inflictæ ait, sed consternatum modo: ipso deinde irruente manibus præfocatum.

[x] *Colapho infracto*] In theatro, inquit, sive Circo, sæpe colapho, id est, pugno, visi sunt ursi contuso perfractoque capite exanimati.

[y] *Et bipedes*] Vide Notas et Emend. num. 107.

[z] *Arborem aversi*] Hoc est, non proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes, ne ruant, dueunt se deorsum de arbore, ut verbis Plautinis utar, in Aulul. iv. 8. Sic præeuntibus clunibus, quasi retrogradi, descendunt ab arbore: atque in hoc quoque hominem imitantur, præter aliorum quadrupedum morem. Plinius xi. 34. de scarabæis: 'E fimo ingentes pilas aversi volutant.'

[a] *Tauros*] Ælian. Hist. Anim. vi. 9. Solini paraphrasis cap. 26. pag. 48. 'Si quando tauros adoriuntur, sciunt quibus potissimum partibus immorentur, nec aliud quam cornua aut nares petunt: cornua, ut pondere defatigentur: nares, ut acrior dolor sit in loco teneriore.'

[b] *Stultitia*] Nulli major in vasta tardaque mole solertia. An legi commode posset, *astutia solertior?*

[c] *Annalibus*] Solinus hæc iisdem verbis loc. cit. De his Coss. dictum

Messala coss. a. d. XIV. Kalendas Octobr. Domitium Ahenobarbum[15] ædilem curulem ursos Numidicos centum, et totidem venatores Æthiopas in Circo dedisse. Miror adjectum Numidicos fuisse, cum in Africa ursum[16 d] non gigni constet.

LV. (XXXVII.) Conduntur[e] hyeme et Pontici mures, hi[1] duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum, auctores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur et Alpini,[f] quibus magnitudo melium[g] est:[2] sed hi pabulo ante in specus convecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam, supra se complexo fasce herbæ, supinos, cauda mordicus apprehensa, invicem detrahi ad specum,[3] ideoque illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares[h]

etiam *astutia*. Al. ap. Dalec. *in maleficia stultitia*.—15 *Ænobarbum* Gronov. et edd. vett. ante Harduin. Mox, *Æthiopas* deest in cod. Dalec.—16 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *leones* Fulv. Ursin. *ursos* Gronov. et edd. vett.

CAP. LV. 1 Pronomen *hi* non legitur in cod. Dalec.—2 Codd. Dalec. et Vet. ejusdem, *media est*.—3 Cod. Dalec. *se trahere ad specum;* Vet. Dalec.

NOTÆ

est VII. 27. De Ahenobarbo dicemus XVII. 1.

[d] *In Africa ursum*] Ita rursus ipse testatur cap. 58. Et est sane verissimum. Tota Libya, ne in Atlante quidem, ubi nix, frigusque perpetuum, nulli gignuntur ursi: quanquam gigni veteres permulti scriptis prodiderunt. Ex commutatione vocis Λιγυκοὶ in Λιβυκοὶ forte natus error, de ursis Libycis, sive Numidicis, cum revera Ligyci sive Ligustici essent. Ursos vero Domitii Ahenobarbi Numidicos meros fuisse leones, viri docti asseverant, inter quos Lipsius Vossiusque. Romani scilicet priscæ illius ac simplicis antiquitatis elephantos Boves Lucas vocarunt; camelopardalim, ovem feram, ut superius ipse Plinius animadvertit, cap. 6. et 27. Pantheras, mures Africanos, apud Comicum vatem in Pœnulo, v. 2. 51. Sic et leones, ursos Numidicos.

[e] *Conduntur*] Acceptum hoc ex Arist. Hist. Anim. VIII. 22. pag. 989. Pontici mures *hermines* Gallis vocantur. Sed est et aliud genus quo Sacerdotes ordinarii in templis utuntur, neque est totum candidum, sed ventre tantum, dorso fusco. Veneti vocant Varium: Galli *Menuver*. Ita fere Scaliger in Arist. VIII. 22. pag. 940.

[f] *Et Alpini*] Vulgo *Marmonts* vocant. De his Aldrov. de Quadrup. lib. II. p. 445.

[g] *Melium*] Sive *Melis*, ut Turnèbus legit, Advers. XXIV. 19. p. 892. De melibus dicetur cap. 58.

[h] *Sunt his pares*] Magnitudine scilicet. Hæc Plinius ex Theophr. libro, 'De animalibus quæ repente apparent,' pag. 474. aut ex Arist.

et in Ægypto: similiterque[i] resident[4] in clunes, et binis pedibus gradiuntur, prioribusque, ut manibus utuntur.

LVI. Præparant[j] hyemi et herinacei cibos: ac volutati supra jacentia poma[k] affixa spinis, unum amplius[1 l] tenentes ore, portant in cavas arbores. Iidem mutationem[m] Aquilonis in Austrum,[2] condentes se in cubile, præsagiunt. Ubi vero[n] sensere venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, qua raram et innocuam habent lanuginem,[a] convolvuntur[3 o] in formam pilæ, ne quid comprehendi

[a] *Qua parte raros habent pilos, et aculeorum expertes.*

detrahere ad specum.—4 Ita codd. Harduini, et Dalec. cum edd. recentt. *resident* Gronov. Mox, Chiffl. *in binis pedibus.*

CAP. LVI. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *unum non amplius* Gronov. et edd. vett. 'Negatio videtur redundare.' *Dalec.*—2 *Aquilonis et Austri* Pintian. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *condentes cubile*, ex Aristot. Hist. Anim. IX. 6. —3 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *confluunt* Gronov.

NOTÆ

Hist. Anim. VI. ult. p. 788. ex quo et Ælianus accepit, Hist. Anim. XV. 26. Hos mures Ægyptios putat Gesnerus esse, quos vulgus Sciuros Africanos appellat.

[i] *Similiterque*] Hoc est, perinde atque Alpini, de quibus est dictum proxime. Plinius X. 85. 'Ægyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis: iidem bipedes ambulant, ceu Alpini.'

[j] *Præparant*] Ælianus Hist. Anim. III. 10. Herinaceus Gallis *Un hérisson.*

[k] *Jacentia poma*] Ælianus, ficus ad siccandum expositas, τῶν ἰσχάδων, κ. τ. λ. Sed et de ficu pomum dicitur, ut suo loco monebimus.

[l] *Unum amplius*] Præter poma spinis affixa, unum præterea ore deferunt. Vide Notas et Emend. num. 108.

[m] *Iidem mutationem*] Aquilonis scilicet et Austri, ut Aristoteles scripsit, Hist. Anim. IX. 9. p. 1026. βορέων καὶ νότων. Cujus mentem multo felicius Plutarchus expressit de Solert. Animal. pag. 972. et Basilius Homil. IX. in Hexaëm. p. 115. Festiva simplicitate Albertus M. de Animal. VIII. 2. 2. pag. 252. 'Hericii,' inquit, 'præsentire dicuntur ventos Aquilonares et Austrinos: quoniam ante hos ingrediuntur cavernas, et obstruunt os cavernæ versus partem unde venit ventus, timentes lædi a vento. Cujus signum est, quod quidam civium Constantinopolitanorum fertur habuisse hericium, cujus absconsiones et proditiones ipse solus intellexit, et per illum prædixit ventos nautis, et factus est dives.' De sciuris idem narrat Plinius cap. 58.

[n] *Ubi vero*] Ælian. Hist. Anim. VI. 54. Phile de Propr. Anim. cap. de herinaceo, p. 108.

[o] *Convolvuntur*] Ita libri omnes Mss. editique ante Dalecampium, qui *confluunt* de suo maluit.

possit præter aculeos. In desperatione vero, urinam ex se [4] [p] reddunt tabificam, tergori suo spinisque noxiam, propter hoc [q] se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina venari, ars est. Et tum [5] [r] præcipua dos tergori, alias corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si vivat subtractus fuga : ob id non nisi in novissima [6] spe maleficio eo perfunditur : quippe et ipsi odere suum veneficium, ita parcentes sibi, terminumque supremum opperientes, ut ferme ante captivitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resolvitur [7] pila : [b] apprehensusque pede altero e posterioribus, suspendio ac fame necatur : aliter non est occidere, et tergori parcere. Ipsum animal, non ut remur [s] plerique, vitæ [8] hominum supervacuum est : si non sint illi aculei, [t] frustra vellerum mollitie in pecude mortalibus data: hac cute expoliuntur vestes. Magnum fraus et ibi lucrum monopolio [9] [u] invenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloque non principe adito querimoniis provincialibus.[10]

[b] *Herinaceus in pilam convolutus.*

et al. ante Harduin.—4 Ita edd. antiquiss. item Lugd. Erasmi, Frankf. 1582. Dalec. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. 'Malui tamen retinere lectionem Gelenianam, *in se*, quia id videtur significare voluisse Plinius, herinaceum ipsum sua se urina conspergere. 'Ἐχῖνος ἐνουρεῖ τῷ δέρματι.' *Gesner.* *in se* Chiffl.—5 *Et cum* Gronov.—6 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *non nisi novissima* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *odore insitum veneficium* cod. Dalec. —7 Idem codex, *aspersura solvitur.* Mox, in eodem et Chiffl. *pes alter e posteriorib. suspendiosa fame necat.*—8 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *non verentur aliqui dicere vitæ* edd. ante Harduinum omnes. Salmasius e codd. delet *dicere*, et legit *ut rentur.* Mox, al. ap. Dalec. *supervacuum est. Si enim desint illius a. f. v. mollities i. p. m. d. Hujus cute, &c.* Al. ap. eund. *s. esse, si desint illius, &c.* Gronov. et al. vett. habent, *mollitie in pecore ;* Chiffl. et codd. Harduini, *mollitie in pecude ;* cod. Dalec. *mollities in pecude data. Hujus, &c.*—9 'Manuscriptus noster et Chiffl. *monopolium.* Leg. *fraude et ibi lucrum monopolium.*' Dalec.—10 Tolet. *pernicialibus.*

NOTÆ

[p] *Urinam ex se*] Theophr. in fragmento, 'De animalibus quæ invident,' p. 475. Ælian. Hist. Anim. IV. 17.

[q] *Propter hoc*] Tergoris causa, seu corii. 'Ἐχῖνος ἐνουρεῖ τῷ δέρματι, καὶ διαφθείρει, Theophrast.

[r] *Et tum*] Ita Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Editi male, *Et cum.*

[s] *Non ut remur*] Vide Notas et Emend. num. 109.

[t] *Si non sint illi aculei*] Quibus panni poliantur.

[u] *Monopolio*] Ex herinaceorum mo-

LVII. (XXXVIII.) Urinæ et e duobus aliis animalibus ratio mira est. Leontophonon[1] [a] accipimus vocari parvum, nec aliubi nascens, quam ubi leo gignitur: quo gustato [b] tanta illa vis, ut ceteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus[c] ejus adustum[2] aspergunt aliis carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere.[d] Tam contraria est pestis.[3] Haud immerito igitur odit leo, visumque frangit, et citra morsum exanimat. Ille [e] contra urinam spargit, prudens hanc quoque leoni exitialem.

Lyncum [f] humor ita redditus, ubi gignuntur,[g] glaciatur arescitve in gemmas carbunculis similes, et igneo colore

CAP. LVII. 1 *Urina et duobus aliis a. ratione mira Leontoph.* cod. Dalec. Mox, pro *ut ceteris*, quod servant codd. Regg. Brot. et Editio princeps, *ac ceteris* habent aliæ edd. ante Brotier.—2 Alii ap. Dalec. *exustum.* Alii ap. eundem, *alituris* pro *aliis.*—3 Cod. Dalec. *cinere tam contrario feris.*—4 Margo

NOTÆ

nopolio: cum ditiores mercatores ea sibi coria coëmerent, et foro intercepto apud se haberent, caritatemque per fraudem inferrent annonæ, cum tenuiores non paterentur in usum commodumque suum similiter mercari. Extat in Codice, lib. IV. tit. 59. de Monopoliis, simile Zenonis edictum: 'Jubemus,' inquit, 'ne quis cujuscumque vestis, vel piscis, vel pectinum forte, aut echini ..... monopolium audeat exercere.' Ubi pectinem et echinum nomina piscium esse, perperam Gothofredus aliique interpretes existimarunt.

[a] *Leontophonon*] Λεοντοφόνον, quasi leonicidam dixeris. Refert hæc quoque Solinus cap. 27. p. 50. et Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1166. ubi in Syria vivere id animal prodit.

[b] *Quo gustato*] Ælian. Hist. Anim. IV. 18. Vide Notas et Emend. num. 110.

[c] *Ergo corpus*] Leontophoni videlicet. Vide Auctores supra memoratos.

[d] *Etiam cinere*] Exusto, ut dictum est, corpore, et asperso aliis carnibus. Ita Mss. omnes, quorum securus nimis Salmasius, pag. 328. in Solin. legit, *etiam in hora*, quod est hoc loco ψυχρότατον.

[e] *Ille*] Λεοντοφόνος scilicet. Κακοὶ γὰρ, inquit auctor libri de Mirab. Auscult. προσουρεῖν τὸν λέοντα τοῦτο τὸ ζῶον. Plinius supra cap. 49. 'Ob ea se peti prudens.'

[f] *Lyncum*] Solinus cap. 2. pag. 15. ex Plinio: Plinius ex Theophr. lib. περὶ λίθων. Hac de re iterum XXXVII. 2. Meminit et Sextus Platon. Pyrrh. Hypot. I. 14. pag. 17. et Phile de Propr. Anim. pag. 109.

[g] *Ubi gignuntur*] In Æthiopia, Indiave, ut diximus cap. 30. Ovid. Met. XV. 413. 'Victa racemifero Lyncas dedit India Baccho: E quibus, ut memorant, quicquid vesica remisit, Vertitur in lapides, et congelat aëre tacto.' Vide Notas et Emend. num. 111.

fulgentes, lyncurium vocatas, atque ob id succino a plerisque ita generari prodito.[a 4] Novere hoc,[h] sciuntque lynces, et invidentes urinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa.

LVIII. Alia solertia in metu melibus:[i] sufflatæ cutis distentu[1 j] ictus hominum et morsus canum arcent.[b] Pro-

[a] *Succinum .... proditur.*
[b] *Inflata cute, atque ita distenta, ut neque hominum ictus, nec morsus canum nocere queat.*

edd. Dalec. et Gronov. *succinum .... proditum.*
CAP. LVIII. 1 Cod. Dalec. *sufflata cute distentæ.* Vid. Nic. Heins. Adv. I. 6.

NOTÆ

[h] *Novere hoc*] Theophr. in fragm. 'De animalibus quæ invident.' Anctor libri Mirab. Auscult. pag. 1156. Ælian. Hist. Anim. IV. 17. Carmine id Marbodens expressit de Lapid. Pret. cap. 41. fol. 40. 'Vertitur in lapidem, qui stillat ab inguine lyncis: Lyncurium dicunt: lapis est tamen hic pretiosus. Nam credunt ipsas hoc præsentiscere lynces, Quæ mox egressum properant operire liquorem, Desuper accumulant congestæ pondus arenæ, Scilicet invidia, ne nostros cedat in usus. Electro similem Theophrastus habere colorem Hunc ait, et simili paleas adducere pacto.' Similius vero nihilominus videtur, fieri id natura magistra, ne lotii odor prætereuntes, quibus insidiatur, abigat: qua ratione feles, domesticum animal, stercus pulvere contegunt.

[i] *Melibus*] Meles, animal somniculosum. Terra conditur, ut vulpes, vineas populatur. Tassum vocat Italia, Vasconia *Taisson:* Francia, *Blereau.* Dentibus pugnacissimum, horrido pilo, invicto pluviis. Addunt rustici eos ad annum tot habere foramina, quot annos nati sunt. Nec quicquam Salmasium moror, qui a ceteris omnibus, ut fere solet, dissidens, pag. 1009. in Solin. melem veterum esse quam vulgus *Fouinam* vocat, conatur ex Varrone astruere. Gesnero magis assentior, et Scaligero in Comment. ad Arist. Hist. Anim. lib. II. p. 260. aliisque universis, qui sunt in eo argumento cum laude versati. Præivit his omnibus priscus auctor Theodemarus Abbas, Epist. ad Carolum M. de melote pellicula: 'Quod tegumentum,' inquit, 'ideo sic appellatum est, quia solebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Meles propter rotunditatem sui corporis appellatur, quod genus bestiolæ a nonnullis Tacsus appellatur.' Et Ebrardus Betun. cap. 12. 'Est arbor Taxus, si dicas, hæc; animalque, Hic si præcedat: etiam melota vocatur. Dicitur a multis etiam sub nomine pellis.'

[j] *Sufflatæ cutis distentu*] Ut rana illa apud Phædr. lib. I. quæ 'rugosam inflavit pellem:' et mox 'rursus intendit cutem.' Plautus in Bacchid. IV. 2. 21. 'Sufflatus ille huc veniet. PI. Diruptum velim.'

vident[2] tempestatem et sciuri:[k] obturatisque, qua spiraturus est ventus, cavernis, ex alia parte aperiunt fores: de cetero[l] ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis provisum[m] pabulum, aliis pro cibo[n] somnus.

LIX. (XXXIX.) Serpentium vipera[o] sola terra dicitur condi: ceteræ arborum aut saxorum cavis. Et alias vel annua fame durant,[1] algore modo demto.[c] Omnia secessus tempore veneno orba dormiunt.

Simili modo[p] et cochleæ.[q] Illæ quidem iterum et æstatibus, adhærentes maxime saxis: aut etiam injuria resupinatæ avulsæque, non tamen exeuntes.[d 2] In Balearibus vero insulis cavaticæ appellatæ, non prorepunt e cavis terræ: neque herba vivunt, sed uvæ modo inter se cohæ-

[c] *Hyeme excepta.*
[d] *Aut etiam si vi resupinentur et avellantur, non tamen exeunt e testa sua.*

p. 66.—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. Miller. Bipont. et Franz. *Prævident* Gronov. et al. ante Harduinum. Mox, pro *de cetero* Vet. Dalec. habet *detectis*. Parm. *aperiunt fores decretas.*

CAP. LIX. 1 Vet. Dalec. *fame edurant.*—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ut etiam . . . non tamen*

NOTÆ

[k] *Et sciuri*] Joach. Camerarius, in auctario Manuelis Philes, pag. 172. de sciuro: Οὐρᾷ πτερωτὸν, μαντικόν τε ζωδίον, Πρὸς τῶν ἀητῶν τὰς ὀπὰς κλεῖσαν πνοάς. *Caudaque pennatum, et futurorum sagax, Euri procellam adversus obdens ostia.*

[l] *De cetero*] Defendunt se in cavernis, inquit, a procellis ventisque, qua ratione dictum est: alioqui, hoc est, extra cavernas, villosæ caudæ tegmine se tutantur: et inde nomen ἀπὸ τῆς σκιᾶς, *umbra*, et οὐρὰ, *cauda*. Gallis, *un écureuil.*

[m] *Aliis provisum*] Ut Alpinis muribus, et herinaceis, de quibus cap. sup.

[n] *Aliis pro cibo*] Ursis, videlicet, qui veterno pinguescunt, ut dictum est cap. 54. Palam fit ex eo loco non fuisse ab auctore ipso distributum in capita opus, sed perpetuo quasi contextu ductam historiam.

[o] *Serpentium vipera*] Vide Notas e Emend. num. 112.

[p] *Simili modo*] Subintellige, latent: neque hyeme solum, sed etiam æstate: ut Plinio quidem Plautus omnino concinit, Capt. I. 1. 12. 'Quasi cum caletur, cochleæ in occulto latent, Suo sibi succo vivunt, ros si non cadit.'

[q] *Cochleæ*] Gallis, *Escargots.* Aristoteli, Hist. Anim. VIII. 17. pag. 927. unde hæc emanarunt: *οἱ χερσαῖοι κοχλίαι, ἔχοντες ἐπιπολῆς ἐπικάλυμμα.*

rent. Est et aliud genus[r] minus vulgare, adhærente operculo ejusdem testæ se operiens: obrutæ terra semper hæ,[3] et circa maritimas tantum Alpes quondam effossæ, cœpere jam erui et in Veliterno.[s] Omnium tamen laudatissimæ in Astypalæa insula.

LX. Lacertæ, inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem[t] vitam excedere. Lacerti Arabiæ[u] cubitales, in Indiæ vero Nysa monte,[1][v] XXIV. in longitudinem pedum, colore fulvi, aut punicei, aut cœrulei.

LXI. (XL.) Ex his quoque animalibus, quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna: fidelissimumque ante[1] omnia homini canis,[w] atque equus. Pugnasse adversus

exeant Gronov. et edd. vett.—3 Parm. *vulgare. Adhærent o. e. t. s. operientes, obrutæ terra semper. Hæ.*

CAP. LX. 1 Vet. Dalec. *in India vero Nysæorum monte;* Chiffl. *in Indiæ vero Nyso monte;* alii ap. Dalec. *in Indiæ Mere Nysæorum monte.* Mox, pro *in longitudinem,* quod præferunt Chiffl. et edd. recentt., aliæ edd. ante Harduin. habent *in longitudine.*

CAP. LXI. 1 Parm. *digna. Fidelissimi ante.*—2 Ita codd. Harduini, Dalec.

NOTÆ

[r] *Est et aliud genus*] Cochlearum.

[s] *In veliterno*] Prope Velitras Italiæ oppidum, de quo III. 9. Sed magis placet lectio Reg. 1. et 2. cod. *In Literno,* quod oppidum est Campaniæ maritimum, Scipionis Africani majoris exilio nobile, ut ait Strab. lib. v. pag. 243.

[t] *Semestrem*] Arist. Hist. Anim. v. 29. pag. 635. Lacerti, *Lézards.*

[u] *Lacerti Arabiæ*] Μείζους πηχυαίων, *cubito majores,* hos esse Philosophus prodidit Hist. Anim. VIII. 33. pag. 984.

[v] *Nysa monte*] Vide Notas et Emend. num. 113.

[w] *Fidelissimumque ante omnia homini canis*] Etiam in symbolis propterea pingitur servatæ religiose fidei in munere officii exequendo. Insigne exemplum est in tumulo Thomæ I. Domini Sabaudiæ, et Comitis Imperii, qui decessit anno 1233. Tumulus Augustæ visitur, *à Aoûte,* in ecclesia cathedrali, qualis a Guichenonio depingitur, p. 251. Imposita tumulo effigies est ipsius Thomæ, galeati et cataphracti, Equitum more. Ad pedes, canis molossus assidet, *un dogue,* ore hianti: adeo ut leonem videatur sculpsisse sculptor errans, teste Guichenonio, loco citato. In pectore scutum gerit Sabaudiæ gentilitium; nempe crucem argenteam in area rubra, et simul collare, in quo sunt pictæ literæ quatuor istæ, FERT. Gothico charactere, ut quidem ait Guichenonius, p. 141. Nullum est isto vetustius monumentum, in quo hæ literæ appareant; sed nec ullum potest esse illustrius, sive quod lucis plus afferat, ad genuinum illarum sensum perspiciendum. Primus illius lemmatis auctor ipse ille Thomas hac pictura indicatur. 'Fides Equitum,' inquit, 'Religionem Tuetur.'

latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis a corpore non recessisse, volucres et feras abigentem. Ab alio in Epiro[a] agnitum in conventu[b] percussorem domini, laniatuque, et latratu coactum[2] fateri scelus. Garamantum[3 c] regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra resistentes. Propter bella[d] Colophonii, itemque Castabalenses, cohortes canum habuere: hæ primæ[4] dimicabant in acie nunquam detrectantes: hæc erant fidelissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendere Cimbris

et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *domini, ut laniatu et latratu cogerentur* Vet. Dalec. *d. laniatu et latratu coactum* edd. vett. et Gronov. Al. ap. Dalec. *adactum ut cogeretur.*—3 Chiffl. *Garamanta.* Mox, *præliantes contra* cod. Dalec.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ex primæ* edd. vett. et Gronov.—

NOTÆ

'Fidem' certe canis molossus significat: 'Equitum' Ordinem, Thomas cataphractus, cum gemino ense et clypeo: 'Religionem,' Crux Sabaudica: denique 'Tutamen,' canis molossi Crucem gestantis, horrificus hiatus, similis latranti. Ex collari isto molossi canis cepit occasionem Amedeus Comes Viridio, hujus Thomæ abnepos, Ordinem a se institutum appellandi, Ordinem Collaris Sabaudici, anno 1362. Denique profert Guichenonius p. 141. nummum, quem percussum fuisse arbitramur sæculo decimo quarto exeunte, postquam in valles Pedemontii Valdenses hæretici se recepissent. Scriptæ in eo literæ hæ ex una parte, TSHI cum scuto Sabaudico; in altera, istæ quatuor jam memoratæ, FERT. Has vero aliter alii hodie interpretantur; nemo sat feliciter. Nos sic opinamur accipi oportere: T. 'Terra,' S. 'Sabauda,' H. 'Hæresim,' I. 'Ignorat.' F. 'Fides,' E. 'Equitum,' R. 'Religionem,' T. 'Tuetur.' Egimus de hoc argumento prolixius in lucubratione singulari, De primis Sabaudiæ Comitibus, et de literis F. E. R. T.' *Ed. sec.*

[a] *Ab alio in Epiro*] Hæc Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 34. Huc respexit Petrus Quiqueranus Episc. Senec. de Laud. Provinc. lib. II. fol. 38. 'Nihil hic,' inquit, 'canis ille Plinianus, qui in Epiro percussorem domini verbis quibus licuit reum facit. Alioqui tale aliquid, aliquantoque splendidius, nimirum duello ipso cum sicario inito, in Gallia accidit, non adeo multi sunt anni, fidejubente pictura, quam continuo, exque eventu rei exaratam, ad hunc diem conspici audio in arce oppidi, cui nomen Montargis.' Canem hunc Epirotam, de quo Plinius, Pyrrhi Regis fuisse, auctor est Tzetzes Chiliad. Hist. IV. 131. vs. 211.

[b] *In conventu*] Solinus, *in cœtu.*

[c] *Garamantum*] Solinus loc. cit.

[d] *Propter bella*] Solinus hæc quoque loco cit. Eadem Pollux refert de Magnetibus juxta Mæandrum positis, v. 5. pag. 236. De Hyrcanis et Magnesiis, Ælian. Hist. Anim. VII. 38. De Gallis ipsis Strab. lib. IV. pag. 200.

cæsis[e] domus eorum plaustris impositas.[5] Canis, Jasone[f] Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaque consumtus est. Is vero, cui nomen Hyrcani reddidit Duris,[g] accenso regis Lysimachi[h] rogo, injecit se flammæ: similiterque Hieronis regis. Memorat et Pyrrhum Gelonis[6 i] tyranni canem Philistus. Memoratur et Nicomedis Bithyniæ regis, uxore ejus Consingi[j] lacerata, propter lasciviorem cum marito jocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cascellium[7 k] jus civile docuit, asturcone e suburbano redeuntem, cum advesperavisset, canis a grassatore defendit. Item Cælium[l] senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille vulneratus est, quam cane interemto. Sed super omnia in nostro ævo actis populi Romani testatum, Appio Junio[m] et P. Silio coss. cum animadverteretur ex causa Neronis[n] Germanici filii, in Titium[8] Sabinum,[o] et servitia ejus, unius ex his canem nec a carcere abigi

5 Vet. Dalec. *Cimbros cæsis dominis e. p. impositi.*—6 *Pyrrhi et Gelonis* al. ap. Laet. Mox, *Philistis* cod. Dalec. *Phylistus* Gronov.—7 Ita codd. Harduini, et edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *nobilem, qui Ceselium* Gronov. et al. ante Harduinum; *nobilem virum, qui Ceselium* Vet. Dalec. *nobilem, qui Carcellium* codd. Chiffl. et Dalec.—8 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum

NOTÆ

[e] *Cimbris cæsis*] In Cimbrorum clade illa, inquit, domicilia eorum, quæ plaustris, uti gentis ejus mos est, ferebantur, canes itidem defenderunt.

[f] *Canis Jasone*] Solinus loc. cit.

[g] *Duris*] Historicus, de quo nos agemus in Auctorum Indice.

[h] *Regis Lysimachi*] Meminit Solinus, loc. cit. Ælian. Hist. Anim. VI. 25. Hyrcani nomen fuisse ei cani, testatur quoque Plutarch. de Solert. Anim. pag. 970.

[i] *Gelonis*] De cane Gelonis Syracusiorum tyranni, Tzetzes Chiliad. IV. vs. 266. Ælian. Hist. Anim. VI. 62. et Var. Hist. I. 13.

[j] *Consingi*] Vide Notas et Emend. num. 114.

[k] *Cascellium*] Vide Notas et Emend. num. 115.

[l] *Item Cælium*] Refert hoc ipsum Plutarch. de Solert. Anim. pag. 969. tacito tamen Senatoris nomine, quem Ælian. Hist. Anim. VII. 10. Κάλβον vocat, fortasse pro Καίλιον.

[m] *Appio Junio*] Urbis anno DCCLXXXI. Tiberii XV. Id quoque recitat Solinus ex Plinio, cap. 15. pag. 34.

[n] *Ex causa Neronis*] Cum Neronem et Drusum, Germanici liberos, Senatus, Tiberio criminante, hostes judicavit, ut scribit Tranquillus in Caligula cap. 7. pag. 55. et in Tiberio cap. 54. pag. 49.

[o] *Titium Sabinum*] Vide Notas et Emend. num. 116.

potuisse, nec a corpore recessisse abjecti in gradibus Gemitoriis,[9] [p] mœstos edentem ululatus, magna populi Romani corona: ex qua cum quidam ei cibum objecisset, ad os defuncti tulisse. Innatavit idem cadaver in Tiberim abjecti[10] sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem.

Soli dominum [q] novere: et ignotum [r] quoque, si repente veniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. Itinera, quamvis longa, meminere. Nec ulli præter hominem memoria major. Impetus eorum et sævitia mitigatur ab homine considente[11] humi.

Plurima alia in his quoque[12] vita invenit. Sed in venatu[13] [s] solertia et sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem [t] loro trahens: qua visa quam silens et occulta,[u] quam

edd. recentt. *Titum* Gronov. et al. ante Harduin.—9 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *abjectis in g. Gemoniis* cod. Dalec. *abjecti in g. Gemoniis* Chiffl. *abjecto in g. Gemoniis* edd. vett. et Gronov.—10 Ita codd. Harduini et Dalec. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *corona circumstante: ex qua, &c. Tiberim abjecto* Gronov. et edd. vett. Mox, *spectandam* codd. Dalec. et Chiffl.—11 Codd. Dalec. et Chiffl. *concedente*.—12 Cod. Dalec. *his quotidie*.—13 Chiffl. *Sed in venatus*.—14 Codd.

NOTÆ

[p] *In gradibus Gemitoriis*] Ita constanter Mss. omnes, etsi in editis *Gemoniis* legitur, quod perinde esse mihi nunc videtur. Gemonii enim dicti sunt gradus, vel scalæ Gemoniæ, quod locus esset gemitus et calamitatum: non ab auctore Gemonio, ut quidam fabulantur. Erant eæ in Regione Urbis XIII. P. Victore teste. Locus fuit, quo corpora noxiorum, in carcere necatorum, unco per dedecus tracta, adjiciebantur. Ipsum porro Titium Sabinum in Gemonias scalas abjectum, scribit Dio lib. LVIII. pag. 621. Non ipsi Titio, sed uni ex servitiis ejus pariter in eas abjecto, exhibitum a cane obsequium Plinius refert: aut cum *unius ex his* ait, Titium ipsum servitiaque complectitur.

[q] *Soli dominum*] Columella VII. 12. pag. 274. et Cic. de Nat. Deor. lib. II. pag. 114. multa præclare in eam sententiam.

[r] *Et ignotum*] Vel, alienis vestibus dissimulatum dominum norunt, quod de Ulyssis cane legitur apud Homerum: vel, ignotum externumque hominem, etsi improvisus adsit, distinguere statim norunt a domesticis, ac internoscere odio latratuque canes. 'Canum,' inquit Cicero, 'tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, tantumque odium in externos,' &c.

[s] *Sed in venatu*] Mss. *in venatus*.

[t] *Inquisitorem*] Venatorem.

[u] *Et occulta*] Fractæ ad summum

significans [14] demonstratio est, cauda primum, deinde rostro ! [v] Ergo etiam senecta fessos, cæcosque, ac debiles sinu ferunt, ventos et odorem captantes, prodentesque [w] rostro cubilia.[15] E tigribus [x] eos Indi volunt concipi : et ob id in sylvis coitus tempore alligant fœminas. Primo [y] et secundo fœtu nimis feroces putant gigni : tertio demum educant. Hoc idem e lupis [z] Galli, quorum greges suum

Dalec. et Vet. ejusdem : *trahens: quamvis aquam transiliens se occultasset. Significans.*—15 Chiffl. *protendentesque rostra ac cubilia.*—16 ' Vet. *ductorem et*

NOTÆ

vocis elisione testatus sua gaudia, dum, ut Ennius eleganter, ' Animusque in pectore latrat, Lustrum si forte ex nare sagaci sensit.' Lucanus IV. 440. ' Venator tenet ora levis clamosa Molossi, Spartanos, Cretasque ligat : nec creditur ulli Sylva cani, nisi qui presso vestigia rostro Colligit, et præda nescit latrare reperta, Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.' Ἰχνευτικὴν describit, quæ canum silentio peragenda est : non πολεμικὴν, quæ latratu. Vide Notas et Emend. num. 117.

v *Deinde rostro*] Gratius in Cyneget. vs. 237. ' Aut effecta levi testatur gaudia cauda, Aut ipsa infodiens uncis vestigia plantis Mandit humum, celsasve apprensat naribus auras.'

w *Prodentesque*] Eadem sententia, Reg. 1. 2. Chiffl. et Paris. *protendentesque rostra ad cubilia.*

x *E tigribus*] Arist. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 786. Diodorus Bibl. lib. XVII. pag. 561. Solinus cap. 15. pag. 34. aliique.

y *Primo*] Lucem affert huic loco Ælian. Hist. Anim. VIII. 1. dum ex Indicarum rerum scriptoribus ait, canem Indicam ex tigride primum tigrim parere : qui deinde cum cane fœmina mixtus tigrim iterum procreat : at tertius demum fœtus degenerans, canem. Non Indis solum, sed et Hyrcanis hunc esse morem Gratius declarat, in Cyneg. vs. 161. ' Sed non Hyrcanæ satis est vehementia genti Tanta : suis petiere ultro fera semina sylvis. Dat Venus accessus, et blando fœdere jungit. Tunc et mansuetis tuto ferus errat adulter In stabulis, ultroque gravis succedere tigrim Ausa canis, majore tulit de sanguine fœtum.'

z *Hoc idem e lupis*] Procreantur, inquit, e lupis quoque canes in Gallia, sicuti apud Indos e tigribus. Aristoteles loc. cit. Cyrenensium, non Gallorum, esse hujuscemodi canum genus, docet. Sunt qui legant : *Hoc idem e lupis alii. Gallicorum greges*, canum scilicet, male : etsi in Reg. 2. cod. legitur, *Gallicorum greges.* De Gallicorum canum præstantia supra ceteros finitimarum gentium, etsi Britanni corporum robore et audacia hoc ævo, Corsici astu et dexteritate pugnandi vincere vulgo credantur, vide Petrum Quiqueranum de Laud. Provinc. lib. II. fol. 33. De cane porro hujuscemodi, non e cane fœmina, et lupo, sed ex mare et lupa genito, carmen extat medio ævo in Galliis scriptum, apud Janum Ulitium, in Cyneget. Gratii, pag. 203.

quisque ductorem [a] e canibus et ducem [16] habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Namque inter se exercent etiam magisteria. Certum est [b] juxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum aviditati occasionem præbeant. Indiam petenti [c] Alexandro Magno, rex Albaniæ [d] dono dederat inusitatæ magnitudinis unum: cujus specie delectatus jussit ursos, mox apros, et deinde damas emitti, contemtu immobili jacente eo. Qua segnitie [17] tanti corporis offensus imperator generosi spiritus, eum interimi jussit. Nuntiavit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, sed in leone, elephantove. Duos sibi fuisse: hoc interemto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum jussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus.[18] Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit:[e] moxque increvit [*] [f] assultans,[19] contraque belluam exsurgens hinc et

[*] *Moxque increvere animi.*

e canib. ducem. Lego, *pastorem.*' Dalec.—17 Ita codd. Harduini, item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *contemptim immobili jacente eo. Qua segnitie* Vet. Dalec. *contemptim immobili jacenti eo. Qua segnitie* Chiffl. *contemptu immobili jacente. Eaque segnitie* Gronov. et edd. vett. *jacenti* etiam cod. Dalec. *segnitia* margo edd. Dalec. et Gronov.—18 Tolet. *haud alio spectaculo lætatus magis.*—19 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *inso-*

NOTÆ

[a] *Ductorem*] Ductorem itineris, pugnæ ac venationis ducem. Ita vulgo fieri et in Narbonensi Provincia notat ad hunc locum Dalecampius. Vide Notas et Emend. num. 118.

[b] *Certum est*] Ælianus Hist. Anim. VI. 53. et Var. Hist. I. 4. Solinus item cap. 15. pag. 34. Phædr. lib. I. 'Canes currentes bibere in Nilo flumine, A crocodilis ne rapiantur, traditum est: Igitur cum currens bibere cœpisset canis, Sic crocodilus: Quamlibet lambe otio, Accede, pota leniter, et noli dolos, Inquit, vereri. At ille: Facerem mehercule, Nisi esse scirem carnis te cupidum meæ.'

[c] *Indiam petenti*] Diodor. Bibl. lib. XVII. pag. 561. Strab. lib. XV. pag. 700. Plutarch. de Solert. Anim. p. 197. Ælian. Hist. Anim. VIII. 1. Solinus cap. 15. p. 34. aliique.

[d] *Rex Albaniæ*] Vide Notas et Emend. num. 119.

[e] *Intonuit*] Alii *insonuit*. Solinus de Canibus Albanis, 'Terrificis latratibus ultra rugitus insonantes.'

[f] *Moxque increvit*] Vide Notas et Emend. num. 120.

illinc, artifici dimicatione, qua maxime opus esset, infestans atque evitans, donec assidua rotatam vertigine [20] afflixit, ad casum ejus tellure concussa.

LXII. Canum generi [g] bis anno partus.[1] Justa ad[h] pariendum annua ætas. Gerunt uterum [i] sexagenis diebus. Gignunt cæcos :[j] et quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem visum accipiunt : non tamen unquam ultra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere : si gemini, decimo : idemque in singulos adjici,[2] totidemque esse tarditatis ad lucem dies : Et ab ea, quæ fœmina sit ex primipara genita, faunos [k] cerni.[3] Optimus in fœtu qui novissimus cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta.[a]

LXIII. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera,[l] ut

[a] *Quæ peperit.*

nuit, mox in cervicem assultans cod. Dalec. *intonuit: mox increvit assultans* Chiffl. *intonuit : mox ingruit assultans* Gronov. et edd. vett.—20 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *assidua rotarum vertigine* edd. ante Harduinum.

CAP. LXII. 1 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Canum generibus annui partus* edd. ante Harduin. *Canum generibus anno partus* Regg. Hard. 1. 2. ceterique omnes Harduini codd. Mox, *Gerunt utero* codd. Dalec.—2 Cod. Dalec. *in singulos ædi.*—3 'Vet. *citius cerni ;* manuscriptus, *clunos cerni*, nullo sensu : lego, *plenius cerni*, vel, quod magis placet, *die nocteque cerni.*' Dalec. Mox, pro *novissimus*, quod testantur codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. *novissime* habent edd. ante Harduinum ; *citius* vet. Dalec.

NOTÆ

[g] *Canum generi*] Vide Notas et Emend. num. 121.

[h] *Justa ad*] Arist. Hist. Anim. v. 13. pag. 561.

[i] *Gerunt uterum*] Ita Reg. 1. Paris. &c. Sic Columella, de vaccis, de Re Rust. VI. 24. pag. 231. 'Decem mensibus ventrem perferunt.' Et hæc quoque Plinius ex Arist. loc. cit.

[j] *Gignunt cæcos*] Arist. Hist. Anim. VI. 20. pag. 736. et 737.

[k] *Faunos*] Passim vagantes et in se irruentes formas : quales quæ Ephialtæ vocantur. Plin. XXV. 10. de Pæonia : 'Hæc medetur et Faunorum in quiete ludibriis.' Vide quæ ibi dicturi sumus. Tamen in Mss. Reg. 1. et Paris. *Clunos ;* in Reg. 2. *Flunos.*

[l] *Homini pestifera*] Arist. Hist. Anim. VIII. 27. pag. 965. ubi quæ rabiosi canes momorderint, agi pariter in rabiem scripsit, unum excepit hominem, πλὴν ἀνθρώπου. Id quod experientiæ pugnat ipsi : nam et is rabit, et mordet, et interit : et qui ab eo morsi sunt, eundem morbum contrahunt. Canum rabiem homini esse pestiferam dictum est supra VII. 13.

diximus, ita morsis[1] letali aquæ metu.[m] Quapropter obviam itur per XXX. eos[n] dies, gallinaceo maxime fimo immixto[2] canum cibis: aut si prævenerit morbus, veratro.

(XLI.) A morsu[3] vero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum,[o] radix sylvestris rosæ, quæ cynorrhodos appellatur. Columella[p] auctor est, si quadragesimo die, quam sit natus, castretur morsu cauda, summusque ejus articulus auferatur, sequenti nervo[4] exemto,[b] nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum,[q] in prodigiis (quod equidem annotaverim) accepimus: et serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius.

LXIV. (XLII.) Eidem Alexandro[a] et equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, sive ab aspectu torvo,

[b] *Nervo, qui sequetur articulum demorsum, exemto.*

CAP. LXIII. 1 *Rabies canum Sirio ardente, ut diximus, homini pestifera: ira morsis* Vet. Dalec. Mox, Parm. *letalis aquæ metus.*—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *fimo misto* edd. vett. et Gronov.—3 *Ad morsum* cod. Dalec. Mox, Tolet. *nuper invento repertum.*—4 Chiffl. *sequi nervum.*

NOTÆ

[m] *Letali aquæ metu*] Celsus v. 7. de canis rabiosi morsu: 'Solet,' inquit, 'ex eo vulnere, ubi parum occursum est, aquæ timor nasci: ὑδροφοβίαν Græci appellant: miserrimum genus morbi, in quo simul æger et siti et aquæ metu cruciatur: quo oppressis in angusto spes est. Sed unicum tamen remedium est, nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicere,' &c. Vide quæ dicturi sumus XXIX. 32.

[n] *Per XXX. eos*] De Canicularium dierum numero, quantum veteres dissiderent Calendariographi, aliis XXX. aliis XXXIV. aliis XL. aliis etiam plures statuentibus, vide apud Keppler. lib. III. Epitomes Astron. Copern. p. 395.

[o] *Nuper repertum*] Narratur historia prolixiori oratione XXV. 6.

[p] *Columella*] Locus est VII. 12. pag. 277. 'Catulorum caudas, post diem XL. quam sint editi, sic castrare conveniet. Nervus est, qui per articulos spinæ prorepit usque ad ultimam partem caudæ. Is mordicus comprehensus, et aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto, neque in longitudinem cauda fœdum capit incrementum: et (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur, lethifer morbus huic generi.'

[q] *Canem locutum*] Refert Julius Obsequens cap. 103. pag. 54. C. Mario, C. Flacco Coss. Arimini canem locutum.

[a] *Eidem Alexandro*] Hæc quoque Solinus cap. 45. pag. 73. aliique, ex Plinio.

sive ab insigni taurini capitis, armo impressi. Tredecim talentis[1] [b] ferunt ex Philonici Pharsalii grege emtum, etiam tum puero[a] capto ejus decore. Neminem hic[c] alium, quam Alexandrum, regio instratus ornatu, recepit in sedem, alios passim recipiens.[2] [d] Idem in prœliis memoratæ cujusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus: multa præterea ejusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbemque[e] tumulo circumdedit nomine ejus. Nec Cæsaris[f] dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur: idemque humanis[3] similes[g] pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genitricis ædem. Fecit et divus Augustus equo tumulum, de quo[4] Germanici[h] Cæ-

[a] *Alexandro tum puero.*

CAP. LXIV. 1 Ita Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. uti et Budæus e Gellio, v. 2. et Plutarch. in Alex. *Sedecim talentis* edd. vett. et Gronov. *XVI. talentis* Regg. Brott. et Editio princeps. Mox, *ex Philonico* Parm.—2 Ita codd. Harduini, Laet, et Tolet. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *alios passim rejiciens* edd. ante Harduin. Salmasius legit, *alias passim recipiens*, id est, cum regio non esset instauratus ornatu.—3 Cod. Dalec. *hominis.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *Veneris ædem.*—4 Cod.

NOTÆ

[b] *Tredecim talentis*] Atticis videlicet, quorum singula sex denarium millia complectuntur; Gallicas libras 2400. Itaque talenta tredecim Gallicæ monetæ libras efficiunt 31200. Vide Notas et Emend. num. 122.

[c] *Neminem hic*] Plutarch. de Solert. Anim. pag. 970. Solinus cap. 45. pag. 73. de eo: 'Cum ab equario suo alias etiam molliter sederetur, accepto regio stratu neminem unquam alium, præter dominum, vehere dignatus est.'

[d] *Passim recipiens*] Hoc est, vulgariter instratus quemlibet equitem perpetiebatur. At regio vestitus ornatu, unum Alexandrum. Vide Notas et Emend. num. 123.

[e] *Urbemque*] De qua dictum est vi. 23.

[f] *Nec Cæsaris*] Solinus loc. cit.

[g] *Humanis similes*] Suetonius in Julio cap. 61. 'Utebatur autem equo insigni, pedibus prope humanis, et in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, cum aruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cujus etiam instar pro æde Veneris Genitricis postea dedicavit.' Inscriptiones veteres, et nummi, VENERI. GENETRICI.

[h] *Germanici*] Qui Caligulæ Imp. pater, a Tiberio patruo adoptatus.—'Qui Caii Cæsaris Aug. Germanici Imp. pater.' *Ed. sec.*

saris carmen est. Agrigenti[i] complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum[j] a Semiramide usque in coitum,[5] Juba auctor est. Scythici[k] quidem equitatus[b] equorum gloria strepunt. Occiso regulo[6][l] ex provocatione dimicante, hostem cum victor ad spoliandum venisset, ab equo ejus ictibus morsuque confectum. Alium detracto[m] oculorum operimento, et cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atque exanimatum. Equæ eadem[n] ex causa[7] in Reatino agro laceratum prorigam[c] invenimus. Namque et cognationum intellectus in iis est: atque in grege[8] prioris anni sorore libentius[o] etiam, quam matre,

[b] *Scythici quidem equites.* [c] *Equarum admissorem.*

Dalec. *in quo.*—5 Ita Regg. Brot. 1. 2. et Editio princeps; *usque ad coitum* edd. aliæ ante Brotier. Mox, *Scythæ quidem equitatus et equorum* Gronov. et al. ante Harduinum, qui e codd. suis et Chiffl. lectionem nostram restituit.—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Occiso denique regulo* cod. Dalec. *Occiso denique ipsorum regulo* edd. vett. et Gronov. Mox, *dimicantem hostem cum ad spolia* Chiffl. *dimicantem cum ad spolia* cod. Dalec.—7 *Æqua ex causa* Chiffl.—8 Ita codd. Harduini, Dalec.

NOTÆ

[i] *Agrigenti*] Solinus loc. cit. Miltiaden pariter, et Evagoram Laconem, equos Olympiæ victores tumuli honore affecisse auctor est Ælianus, Hist. Anim. XII. 40. Vide et Herod. lib. VI. pag. 367. et 368.

[j] *Equum adamatum*] Vide Notas et Emend. num. 124. Stultitiæ in eo genere singulare specimen Caius Caligula edidit, ut refert Tranquillus, cap. 55. 'Nam præter equile marmoreum, et præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile e gemmis, demum etiam et familiam, et supellectilem dedit: Consulatum quoque traditur destinasse.'

[k] *Scythici*] Arist. IX. 73. pag. 1162. Vide Notas et Emend. num. 125.

[l] *Occiso regulo*] Solinus cap. 45. pag. 73.

[m] *Alium detracto*] Arist. et Solinus locis citatis. Ælianus Hist. Animal. IV. 7.

[n] *Equæ eadem*] Pari ex causa, inquit, laceratum in Reatino agro equarum admissorem fuisse comperimus: etenim is quoque filio matrem eadem fraude submiserat. Ex Varr. de Re Rust. II. 7. pag. 88. Plinius hæc accepit. Idem Varro paulo ante, pag. 87. 'Proriga' (sic enim legendum est, non, ut passim legitur, *Perotiga*) 'appellatur quisquis admittit.' Sicut 'arrigere' et 'erigere,' ita et 'prorigere' a verbo 'rigendi,' quod exolevit, deducitur. 'Prurigam' Scaliger somniavit, ab admissuræ prurigine. Quod porro de equa Varro narrat, id Philosophus de camelo, Hist. Anim. IX. 73. pag. 1161. et auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1160.

[o] *Sorore libentius*] Ut cui cognationis suæ non minor sit ratio, quam ma-

equa comitatur. Docilitas tanta est, ut universus Sybaritani[p] exercitus equitatus ad symphoniæ cantum saltatione quadam moveri solitus inveniatur. Iidem præsagiunt pugnam, et amissos lugent[q] dominos, lacrymasque interdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede[r] rege equus ejus inedia vitam finivit. Phylarchus refert Centaretum[9s] e Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo ejus conscendisse ovantem. At illum indignatione accensum[10] domitis frænis,[t] ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque una. Philistus[u] a Dionysio relictum in cœno hærentem, ut sese evellisset,[11] secutum vestigia domini, examine apum jubæ inhærente: eoque ostento tyrannidem a Dionysio occupatam.

LXV. Ingenia eorum[a] inenarrabilia: jaculantes obsequia[b] experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nisuque invi-

et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *itaque in grege* edd. vett. et Gronov. Mox, Vet. Dalec. *sorore l. e. matres, equarum pulli comitantur.*—9 '*Citare tum* Vet. sicque Longol. ex Historiogr. Alii: *Centareto... Antiochum potitum.*' Dalec.—10 Tolet. *succensum.*—11 Chiffl. *ut se velisset*; et mox in eodem, *juba inhærente.*

NOTÆ

ternæ educationis. Passive comitandi verbum Plinius rursum usurpat IX. 55. de conchis: 'In alto quoque comitantur marinis canibus.' Et Virgil. 'Fido comitatus Achate.'

[p] *Sybaritani*] Athenæus lib. XII. pag. 520. at non in exercitu tamen, sed inter epulas a Sybaritis id factum ait: Ὡς καὶ παρὰ τὰς εὐωχίας τοὺς ἵππους ἐθίσαι πρὸς αὐλὸν ὀρχεῖσθαι.

[q] *Amissos lugent*] Solinus cap. 45. pag. 74. Fundi lacrymas ab equis superius annotavimus, cap. 19. nota 16.

[r] *Nicomede*] Solinus loc. cit.

[s] *Centaretum*] Vide Notas et Emend. num. 126.

[t] *Domitis frænis*] Evictis subactisque. Solini paraphrasis: 'Isque adeo sprevit lupatos.'

[u] *Philistus*] Hanc historiam, ex eodem auctore Philisto, Cicero recitat paulo uberius, de Divin. lib. I. pag. 187.

[a] *Ingenia eorum*] Digna sunt memoratu quæ de Turcicis equis Busbequius refert, Epist. 3. p. 69. 'Amant Turcæ,' inquit, 'assuefactos equos habere, ut jussi procumbant in genua, et sessorem ita recipiant: bacillum, clavam, aut ensem mordicus humo attollant, insidentique domino porrigant: quæ ubi perdidicerunt,' &c. Ex ipsis fontibus repetere reliqua, a quibus exscribendis supersedemus, fuerit operæ pretium.

[b] *Jaculantes obsequia*] Vide Notas et Emend. num. 127.

tantium.[1] Jam tela humi collecta equiti porrigunt.[a] Nam in Circo[c] ad currus juncti non dubie intellectum adhortationis et gloriæ fatentur. Claudii Cæsaris sæcularium[d] ludorum Circensibus, excusso in carceribus auriga Albato Corace,[e] occupavere prima: tum obtinuere, opponentes,[b] effundentes, omniaque contra æmulos, quæ debuissent[2]

[a] *Ingenium eorum inenarrabile, qui jacula mittunt, ex obsequio quod ipsis equi præstant, intelligunt: nam et difficiles jaculantium conatus corpore et nisu adjuvant: et tela humi collecta equiti porrigunt, &c.*

[b] *Occupavere priora curriculi spatia: tum ea jugiter toto curriculi spatio tenuere, opponentes sese, &c.*

CAP. LXV. 1 Ita codd. Regg. Hard. 1. 2. et Par. *obsequio, &c.* edd. ante Brotier. Vide Not. et Emend. n. 126. 'Non puto, me vim fecisse Plinio, cum ex vulgato *inenarrabilia*, conjectura ductus, ultimam literulam expunxi, et pro *invitantium* ex cod. quem indicat Harduin. posui *juvantium*.' Gesner.—2 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *auriga albati equi palmam occupare, primatum o. opposita e. omnia quæ c. æ. debuissent, &c.* Gronov. et al. ante Harduin. *equo carace* Chiffl. sed ab al. m. *corace.* Cod. Dalec. *curatem;* Vet. Dalec. *metam.* 'Lego: *qui occupato cursu primatum obtinuere. Nam opposita, &c.* (Vide Nott. Varr.) '*præmium obtinuere.* Cetera mutare nil est necesse.' *Jac. Fab. Agonist.* II. 18. pag. 203. *et omnia contra* Vet. Dalec.

NOTÆ

[c] *Nam in Circo*] Solinus cap. 45. p. 74. Plura in eam rem veterum dicta colligit Bochartus parte prima de Animal. I. 8. p. 130. Sed eximium prætermisit Sidonii locum, qui rem graphice delineat Carm. XXIII. 'Micant colores, Albus, vel Venetus, Virens, Rubensque, Vestra insignia continent ministri: Ora et lora, manus, jubasque tortas, Cogunt flexilibus latere nodis: Hortanturque obiter, juvantque blandis Ultro plausibus, et voluptuosum Dictant quadrupedantibus furorem,' &c. Et mox: 'Raucus corda ferit fragor faventum, Atque ipsis pariter viris equisque,' &c.

[d] *Sæcularium*] Quos Claudius edidit, quasi anticipatos ab Augusto, legitimo tempori reservatos, inquit Suetonius in Claudio cap. 21.

[e] *Auriga Albato Corace*] Proprium non equi, ut putavit Salmasius in Solin. pag. 895. sed aurigæ nomen *Corax* hic notatur, ut mox alterius *Ratumena.* Estque sententia, priora curriculi spatia occupavisse equos in Circo ad currum junctos, excusso statim in carceribus Albatæ factionis auriga Corace: indeque ea tutatos esse, ac jugiter retinuisse, opponendo sese insequentibus, effundendoque. Vide Notas et Emend. num. 128. Nec sum tamen nescius Circensibus equis indita olim nomina fuisse: qua de re uberrime Gothofredus, in Cod. Theod. lib. XV. tit. 9. pag. 390. Et nos Honorii nummum ex ære vidimus, majori forma, in Cimelio Colbertino, qui in aversa parte effigiem haberet aurigæ insidentis quadrigis, et regentis equos quatuor. In ora vero in orbem erant nomina aurigæ et equorum. EVGENIVS: id aurigæ nomen: equorum cetera: ACHILLEVS. SIDEREVS. SPECIOSVS. DIGNVS. Sed nihil ista ad præsens negotium.

peritissimo auriga insistente, facientes: cum puderet hominum artem[3] ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad cretam stetere.[f] Majus augurium[g] apud priscos, plebeiis Circensibus excusso auriga, ita ut si staret, in Capitolium cucurrisse equos, ædemque[4] ter[h] lustrasse: maximum vero eodem pervenisse ab Veiis cum palma et corona, effuso Ratumena,[i] qui ibi vicerat: unde postea nomen portæ est.

Sarmatæ, longinqua itinera acturi,[5] inedia pridie præparant eos, potum exiguum[j] impertientes:[6] atque ita per centena millia et quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Vivunt annis[k] quidam quinquagenis, fœminæ minore[l] spatio: eædem quinquennio[m] finem crescendi ca-

omniaque contra æ. quæ, &c. Chiffl.—3 Gronov. *artes.* Mox, pro *cretam*, quod ex codd. restituit Harduinus, edd. vett. et Gronov. *metam;* Chiffl. *credam.*—4 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *sedemque* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, Parm. *pervenisse habenas cum palma, &c.*—5 Tolet. et Chiffl. *longinquo acturi.*—6 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *exiguum tantum*

NOTÆ

[f] *Ad cretam stetere*] Addit Solinus ad rem apposite, 'velut victoriæ præmium postularent,' ad metam stetere. Vide Notas et Emend. num. 129. ubi et de plebeiis Circensibus dicturi sumus.

[g] *Majus augurium*] Forte rectius, *Majus augurio*, in hanc sententiam: Re modo jam narrata majus adhuc est quod de Romana quadriga lustrante Capitolium sequitur, augurii, quod præ se tulit, ratione. Nullum enim in superiore spectaculo apparet augurium. Ita fere Pellicerius in Notis Mss.—'De ludis plebeiis Circensibus, vide quæ alibi diximus ad nummum illum Cæsaris Augusti, C. C. AVGVSTI. 'Circensibus Cæsaris Augusti.' Et ad illum Hadriani Aug. ANN. DCCCLXXIV. NAT. VRB. P. CIRC. CON. 'Natali Urbis, Plebeii Circenses Constituti.' *Ed. sec.*

[h] *Ædemque ter*] Ita Mss. at editi *sedem*, minus sincere. Solini paraphrasis, cap. 45. pag. 74. 'Nec ante substitit, quam Tarpeium Jovem terna dextratione lustraret.' Idem tamen Solinus duo hæc diversa inter se spectacula, Capitolinæ quadrigæ, et Veientanæ, simul confudisse deprehenditur.

[i] *Effuso Ratumena*] Solinus: 'Excusso auriga, quem Ratumenam nominabant.' Rem narrant multo prolixius Plutarchus in Poplicola, pag. 103. et Festus, verbo 'Ratumena.'

[j] *Potum exiguum*] Ita Mss. omnes. Editi, *exiguum tantum potum.*

[k] *Vivunt annis*] Arist. Hist. Anim. VI. 22. pag. 751.

[l] *Fœminæ minore*] Nulla enim LXXV. vitæ annum, uti mox de mare dicetur, proditur attigisse. Solini paraphrasis: 'In hujusce animalis genere æ-

piunt,[7] mares anno addito. Forma equorum,[n] quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Virgilio[o] vate absoluta est. Sed et nos diximus in libro de jaculatione equestri condito: et fere inter omnes constare video. Diversa autem[p] Circo ratio quæritur. Itaque cum bimi in alio subigantur[8 q] imperio,[e] non ante quinquennes ibi certamen accipit.

LXVI. Partum in eo[a] genere undenis mensibus ferunt, duodecimo[b] gignunt. Coitus verno[c] æquinoctio, bimo utrimque,[d] vulgaris: sed a trimatu[e] firmior partus. Generat mas[f] ad annos triginta tres, utpote cum a Circo[g] post vicesimum annum mittantur ad sobolem. Opunte et ad[h]

[e] *Ad alia domantur ministeria.*

potum impartientes Gronov. et al. ante Harduin.—7 Chiffl. *femina m. s. eadem q. f. c. capit.*—8 Cod. Dalec. *subjunguntur*. Mox, Vet. Dalec. *ibi c. accipiunt.*

NOTÆ

tas longior maribus: nam legimus equum ad usque annos LXX. vixisse.' Confer cum istis ea quæ Philosophus habet, loc. cit.

[m] *Eædem quinquennio*] Arist. p. 752.

[n] *Forma equorum*] Describitur egregie a Columella, VI. 29. pag. 237. Varrone de Re Rust. II. 7. Xenophonte, περὶ ἱππικῆς, κ. τ. λ.

[o] *Virgilio*] Georgic. III. 72.

[p] *Diversa autem*] Colorem hunc dicendi mutuatur a Marone, ita canente: 'Sin ad bella magis studium, turmasque feroces, Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ Et Jovis in luco currus agitare volantes; Primus equi labor est, animos atque arma videre Bellantum, lituosque pati.'

[q] *In alio subigantur*] Vel, *in alia subigantur imperia.* Columella VI. 26. 'Est generosa materies, quæ Circo sacrisque certaminibus equos præbet.' Et cap. 28. 'Equus bimus ad usum domesticum recte domatur: certaminibus autem expleto triennio: sic tamen ut post quartum demum annum labori committatur.'

[a] *Partum in eo*] Arist. Hist. Anim. VI. 22. pag. 748. Apsyrtus in Geopon. XVI. 1. pag. 420.

[b] *Duodecimo*] Columella VI. 26. Varro de Re Rust. II. 7. pag. 87. et Arist. loc. cit.

[c] *Coitus verno*] Columella, et Apsyrtus, locis cit. et Arist. pag. 747.

[d] *Bimo utrimque*] Mare ac fœmina, bimis. Sic X. 83. 'Laconicæ canes octavo mense utrimque generant.' Arist. loc. cit. Ἵππος δ' ἄρχεται ὀχεύειν, ὁ μὲν ἄῤῥην, διετής· ἡ δὲ θήλεια, διετὴς ὀχεύεσθαι.

[e] *Sed a trimatu*] Arist. Colum. VI. 28. pag. 237.

[f] *Generat mas*] Arist. Hist. Anim. VI. 18. pag. 562.

[g] *Cum a Circo*] Vide Notas et Emend. num. 130.

[h] *Opunte et ad*] Vide Notas et Emend. num. 131.

quadraginta durasse tradunt,[1] adjutum modo in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandum [i] paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per intervalla[j] admissuræ dantur: nec tamen quindecim initus[k] ejusdem anni valet tolerare. Equarum libido[l] extinguitur juba tonsa. Gignunt[m] annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuaginta quinque[n] annos proditur. In hoc genere[o] gravida stans parit, præterque ceteras fœtum diligit. Et sane[2] equis amoris innasci veneficium,[a] [p] hippomanes[q]

[a] *Et sane equis innasci id quo veneficæ utantur ad artes amatorias.*

CAP. LXVI. 1 Ita omnes codd. Harduini, et Chiffl. a m. pr. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *iccirco post, &c.* Chiffl. a m. sec. *a Circo . . . mittantur ad sobolem. Et ad quadraginta durasse tradunt* Gronov. et al. ante Harduin.—2 'Quid si legas, *Est sane?*' Harduin. Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *carica minus*, ex Aristot.

NOTÆ

[i] *Sed ad generandum*] Arist. Hist. Anim. VI. 22. pag. 755.

[j] *Per intervalla*] Arist. *Ἵππος μὲν οὖν διαλείπουσα τίκτει*, loc. cit. Non continuatur admissura, inquit, sed quædam ei conceduntur intervalla. Dissentire Varro videtur de Re Rust. II. 7. scribens, 'Admittere oportet, cum tempus anni venerit, bis die, mane, et vespere.'

[k] *Quindecim initus*] Non quindecim coitus, sed impletiones, ut ita dixerim, equarum intelligit. Non possunt, inquit, eodem anno equæ quindecim ab eodem admissario impleri. Hujus interpretationis vades auctores exhibeo, quos Plinius est secutus. Columella, de eodem admissario, VI. 27. 'Verumtamen nec minus quam quindecim, nec rursus plures quam viginti, unus debet implere.' Denas singulis Varro loc. cit. equas dedisse videtur. Aristoteles vero usque ad tricenas. Qui et alibi de impletionis modo agens, 'Non certo dierum numero,' inquit, 'equus implet: sed aliquando die una, duabusve aut tribus, aliquando pluribus.' Hist. Anim. VI. 22. pag. 748. *Πληροῖ δ' ὁ ἵππος οὐκ ἐν τεταγμέναις ἡμέραις, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν ἐν μιᾷ, ἢ δυσὶν, ἢ τρισὶν· ἐνίοτε δὲ πλείοσιν.*

[l] *Equarum libido*] Arist. Hist. Anim. VI. 17. p. 721. Ælianus Hist. Anim. XI. 18. Solinus cap. 45. p. 74. Albertus M. ex Avicenna de Animal. VI. 3. 2. pag. 211.

[m] *Gignunt*] Arist. Hist. Anim. V. 13. pag. 562.

[n] *Septuaginta quinque*] Solinus *LXX.* sed perperam. Nam Arist. loc. cit. *Ἤδη δέ τις ἐβίωσεν ἵππος καὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη.*

[o] *In hoc genere*] Arist. Hist. Anim. VI. 22. p. 751.

[p] *Amoris innasci venef.*] Hoc est, quod veneficæ colligant ad artes amatorias. *Αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι, καὶ συλλέγουσιν.* Arist. pag. 756.

[q] *Hippomanes*] Hæc totidem verbis Philosophus, loc. cit. pag. 756. et Solinus cap. 45. p. 74. De hippo-

appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim [r] edito partu devorat fœta, aut partum [s] ad ubera non admittit. Si quis præreptum [t] habeat, olfactu in rabiem id genus agitur. Amissa parente [u] in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quam sit genitus, negant posse. Quo quis acrior,[v] in bibendo profundius nares mergit. Scythæ [w] per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant.

LXVII. Constat in Lusitania [a] circa Olisiponem [1] oppidum et Tagum amnem equas Favonio flante obversas [b] ani-

CAP. LXVII. 1 *Olyssipone* Gronov. Paulo post, Chiffl. *adversus animalem.*—

NOTÆ

mane, quid id sit, magna Physicorum dissensio est. Aristotelis Pliniique sententiam experimento se comprobasse testatur Car. Raygerus, Anno 8. Ephemerid. German. seu Miscell. Curios. Observ. 57. ubi allatum sibi ait anno 1676. mense Februario, hippomanes hujuscemodi recens a fronte nati pulli avulsum, et adhuc calens, quod ipse accurate describit, pag. 96. Esse porro et aliud, quod equæ furibundæ ex sese ejiciant, hippomanes pariter vocatum, expetitumque veneficiis, auctor est Arist. Hist. Anim. VI. 17. p. 718. Aliud rursum hippomanes quoque dictum, quod ex equis effluat, pag. 719. Vide Ælian. Hist. Anim. XIV. 18.

[r] *Quod statim*] Arist. loc. cit. Ælian. Hist. Anim. XIII. 17.

[s] *Aut partum*] Arist. loc. cit. Ælian. Hist. Anim. XIV. 18.

[t] *Si quis præreptum*] Arist. loc. cit. Vide Notas et Emend. num. 132.

[u] *Amissa parente*] Arist. Hist. Anim. XI. 55. pag. 1017. Ælianus Hist Anim. III. 8. Tzetzes Chil. IV. Hist. 124. vs. 108.

[v] *Quo quis acrior*] Solinus cap. 45. pag. 74.

[w] *Scythæ*] Solini paraphrasis: 'Mas ad bella nunquam producitur apud Scythas: eo quod fœminæ exonerare vesicas etiam in fuga possunt.'

[a] *Constat in Lusit.*] Hæc Solinus transcripsit ex Plinio, cap. 23. pag. 43. Præter Virgilium, quem poëticæ licentiæ defendit excusatio, gravissimus auctor M. Varro de Re Rust. II. 1. et Columella VI. 27. p. 235. hoc ipsum attestari posteris nihil dubitaverunt. Adeo nullum est tam impudens mendacium, ut dictum est a Plinio verissime, superius cap. 34. quod teste careat. Quanto consultius ex Trogo Justinus XLIV. 3. 'In Lusitanis, juxta fluvium Tagum, vento equas concipere multi auctores prodidere: quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, et gregum multitudine natæ sunt: qui tanti in Gallæcia et Lusitania, ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur.'

[b] *Favonio flante obversas*] Alii *adversas* legunt, eodem intellectu: obversas enim equas contrario situ stantes intelligo: ut quæ, non natu-

malem concipere spiritum, idque partum fieri, et gigni pernicissimum ita: sed triennium[c] vitæ non excedere. In eadem[2] Hispania Gallaica gens est, et Asturica: equini generis (hi sunt quos thieldones[d] vocamus, minori forma appellatos asturcones)[e] gignunt, quibus[a] non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim[f] carpere incursus[g] traditur[3] arte. Equo fere,[h] qui homini morbi, præterque, vesicæ conversio,[i] sicut omnibus in genere veterino.[j]

LXVIII. (XLIII.) Asinum CCCC. millibus[1 a] nummum[b]

[a] *In equino genere Gallæcia Asturiaque gignunt eos, quibus, &c.*

2 *Indeque* Dalec. Mox, *Gallica gens, et Asturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt* edd. vett. Gronov. et Gesner. Lectio nostra debetur Harduino. Chiffl. *gens est et.* Cod. Dalec. *Asturica equini generis. Hi sunt, quos, &c.* Dalec. *vocamus. Minori forma appellati asturcones gignuntur, quibus, &c.*—3 Codd. Dalec. et Chiffl. *capere in cursu traditur.*

CAP. LXVIII. 1 Cod. Dalec. *nummis.* Budæus e Varrone, *quadringentis millibus emptum.* Mox, codd. Dalec. et Chiffl. *geruli munifica;* Gronov. et al.

NOTÆ

ralibus locis, sed ore, animalem illum Zephyri flatum excipiant. Virgilius: 'Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis, Exceptantque leves auras, et sæpe sine ullis Conjugiis, vento gravidæ,' &c.

[c] *Sed triennium*] Varro et Columella laudati. Solinus cap. 45. p. 74.

[d] *Thieldones*] Vide Notas et Emend. num. 133.

[e] *Asturcones*] Martial. XIV. 199. 'Hic brevis, ad numerum rapidos qui colligit ungues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus.' Nonius: 'Asturco, gradarius equus est, molli gradu, et sine succussatione nitens.' Gallis, *haquenée: haquenée d'Espagne.*

[f] *Tolutim*] Quasi volutim, et volubiliter: Gallica lingua, *l'amble.* Plautus, in Asinar. act. III. sc. ult. 'Demam hercle tibi de hordeo, tolutim ni badizas:' hoc est, numeratim, ac molliter. Incessum hunc tolutarem Vegetius ambulaturam vocat: unde vox Gallica, *l'amble.* Vide Du-Cangium Glossario.

[g] *Carpere incursus*] Mss. omnes, *Capere in cursu.* Mallem, *capere incessum.*

[h] *Equo fere*] Arist. Hist. Anim. VIII. 29. pag. 972.

[i] *Vesicæ conversio*] Cujus mali signum est, inquit Arist. cum nequeunt urinam facere, τὸ μὴ δύνασθαι οὐρεῖν.

[j] *Veterino*] Veterina animalia dicuntur, ad vecturam idonea: equi, asini, muli.

[a] *CCCC. millibus*] Mss. omnes, *CCCC. nummum,* neglecta, ut semper fere, *M.* millenarii numeri nota. Citatus nunc a Plinio Varronis locus de Re Rust. III. 2. pag. 96. emtum ab Axio asinum quadraginta millibus scribit: sed ex hoc Plinii loco castigandus, ut *quadringentis millibus* legatur, astipulante Budæo. Et vero

emtum Q. Axio senatori, auctor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium victo. Opera sine dubio generi mirifica,[c] arando quoque,[d] sed mularum[e] maxime progeneratione. Patria etiam spectatur in his, Arcadicis[f] in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal[g] frigoris maxime impatiens: ideo non generatur in Ponto: nec

NOTÆ

apud ipsum Varronem II. 8. pag. 89. tricenis ac quadrigenis, hoc est, tricenis supra quadringenta millibus nummum admissarii aliquot asini veniisse leguntur. Et cap. 1. ejusdem libri, centum millibus unum emtum scribit. Insigne quidem, et quod fidem prope excedat asini pretium illud est, *CCCC. millium:* sed cujusmodi esse necesse est, ut quemadmodum Plinius ait, omnium pretium animalium vincat. Efficiunt tot nummorum, sive sestertiorum millia, libras monetæ Francicæ, 40000. Quadraginta vero millia nummum, libras 4000. quam summam in coëmendis equis sæpe hac ætate excedunt, quibus id genus cordi est. Equos in Arabia præstantes tricenis librarum Gallicarum millibus æstimari in eo tractu, scribit Tavernerius, tom. I. Itiner. lib. I. pag. 157. De mularum pariter immani pretio, Martial. III. 62. ' Aurea quod fundi pretio carruca paratur, Quod pluris mula est, quam domus emta tibi.'

[b] *Nummum*] Nummus ubique Plinio ceterisque Latinis scriptoribus pro sestertio usurpatur: qui denarii quarta pars est. Binis Gallicæ monetæ assibus æstimatur: denarius octonis. Nummum et pro denario aliquando sumi, ex Varrone et Plauto didicimus: sed, ut arbitror, *καταχρηστικῶς*.

[c] *Generi mirifica*] Asinorum generi: ut cap. 66. de equis: ' Partum in eo genere undenis mensibus ferunt.' Et postea, ' In hoc genere gravida stans parit,' &c. Vide Notas et Emend. num. 134. Mirifica porro ea, quam præstat asinus, opera dicitur, quoniam, ut ait Columella VII. 1. pag. 248. quem locum exscripsisse mihi Plinius videtur: ' Plurima hujus animalis ac necessaria sunt opera: cum et facilem terram, qualis in Bætica, totaque Libye sit, levibus aratris proscindat, et non nimio pondere vehicula trahat. Sæpe etiam, ut celeberrimus poëta memorat, ' Tardi costas agitator aselli Vilibus aut onerat pomis,' ' &c.

[d] *Arando quoque*] Columella loc. cit. Varro Rei Rust. I. 20. II. 6. ' Plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid vehendum est: aut etiam ad arandum, ubi levis est terra, ut in Campania.' Plinius idipsum de Africa XVII. 3. Judæis quoque usitatum fuit arare asinis. Isai. cap. 30.

[e] *Sed mularum*] Vide Colum. VI. 37. pag. 245.

[f] *Arcadicis*] Varro de Re Rust. II. 1. ' Asini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini.' Plautus in Asinar. II. 2. 67. ' Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pellæo Nostrum vendere atriensem?'

[g] *Ipsum animal*] Herod. lib. IV. pag. 265. quem secuti, Arist. Hist. Anim. VIII. 30. pag. 975. et de Gener. Anim. II. 8. Strabo lib. VII. pag. 307. aliique. In Arvernia Galliæ provincia maxima sunt frigora: et asini tamen eximii, nec Reatinis minores. Vide Albertum de Anim. VII. 2. pag. 232.

æquinoctio verno, ut cetera pecua,[2] [h] admittitur, sed solstitio.[i] Mares [j] in remissione operis deteriores. Partus [k] a tricesimo mense ocyssimus, sed a trimatu legitimus: totidem, quot equæ,[l] et eisdem mensibus, et simili modo: sed incontinens uterus urinam genitalem [3] [m] reddit, ni cogatur in cursum verberibus a coitu. Raro geminos [n] parit: paritura [o] lucem fugit, et tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota vita, quæ est ei [p] ad tricesimum annum. Partus caritas summa, sed aquarum tædium majus.[4] Per ignes ad fœtus tendunt: eædem, si rivus minimus intersit, horrent ita, ut pedes omnino caveant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, quæ sunt [5] in pecuariis,[q] atque ita

ante Hardnin. *geruli mirifica.*—2 Vet. Dalec. *ut cetera pauca;* margo ed. Dalec. *ut cetera pecuaria.*—3 Vet. Dalec. *virus genitale.* Mox, Chiffl. *ac coitu raro. Geminos.*—4 Vet. Dalec. *magis;* et paulo post in eodem Vet. *eæ item, si ritus, &c.*—5 Ita ex codd. Harduinus, cum antea legeretur, *qui sunt.*—6 To-

NOTÆ

[h] *Pecua*] Festus: 'Pecuum Cato dixit, genitivum pluralem, ab eo quod est pecu.'

[i] *Sed solstitio*] De æstivo tantum solstitio apud Plinium hæc fere vox intelligitur, et apud plerosque alios Latinitatis probatos scriptores. Varro de Re Rust. II. 6. de asinis: 'Admittitur ante solstitium, ut eodem tempore alterius anni pariant. Duodecimo enim mense conceptum semen reddunt.' Columella tamen VII. 3. pag. 253. hybernum quoque solstitium dixit.

[j] *Mares*] Varro, loc. cit. apertius: 'Prægnantes,' inquit, 'opere levant: venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non disjungunt ab opere, quod remissione laboris fit deterior.' Sic Plinius cap. seq. mares fatigatos ait melius implere.

[k] *Partus*] Arist. Hist. Anim. V. 13. pag. 562. et VI. 23. pag. 757. Apsyrtus in Geopon.

[l] *Quot equæ*] De quibus dictum est cap. 66. 'Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt.' Subscribit Varro de Re Rust. II. 8. pag. 89. post Arist. Hist. Anim. VI. 22. pag. 748. et VI. 23. pag. 758. Gestare uterum asinam menses duodecim scribit Apsyrtus in Geopon. XVI. 21. pag. 432. Κυοφορεῖ δὲ ἡ ὄνος μῆνας ιβ΄.

[m] *Urinam genitalem*] Hoc est, genituram ipsam ac semen cum urina reddit. Ita Mss. omnes. Et Arist. Hist. Anim. VI. 23. pag. 757. Ἐξουρεῖ δὲ, ὅταν ὀχευθῇ, τὴν γονὴν, ἐὰν μὴ κωλύηται· διὸ τύπτουσι μετὰ τὴν ὀχείαν εὐθὺς, καὶ διώκουσι. Juvenalis pariter urinam dixit pro semine, Sat. XI. 'Auribus atque oculis concepta urina movetur.'

[n] *Raro geminos*] Arist. pag. 758.

[o] *Paritura*] Arist. pag. 759.

[p] *Quæ est ei*] Arist. pag. 760.

[q] *Quæ sunt in pecuariis*] Asinæ sci-

ut sicco tramite ad potum eant: nec pontes[6] transeunt, per raritatem eorum[r] translucentibus fluviis.[a] Mirumque dictu, sitiunt: et si immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exorandæve sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate: varia[7] namque somno visa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ clauditatem illico affert. Quæstus ex iis opima prædia exsuperant. Notum est, in Celtiberia singulas quadringentena millia[s] nummorum enixas.[8] Ad mularum[t] maxime partus,[9] aurium referre in his et palpebrarum pilos aiunt. Quamvis enim unicolor reliquo corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mæcenas instituit, multum eo tempore prælatos onagris:[u] post eum interiit auctoritas saporis. Asino moriente[v] viso, celerrime id genus deficit.[10]

[a] *Per rimas eorum si fluvii aquæ translucerant.*

let. *pontos*; unde Dalec. *pontones*. Mox, Chiffl. *pro raritate horum, &c.* et paulo post, *et si mutentur*. Deinde Vet. Dalec. *cogendæ exonerandæve*.—7 Vet. Dalec. et al. antiq. *spatiose incubant, alias atteruntur. Varia*. Budæus sicut legitur castigavit. Paulo post, *qui nisi per inane emicuit* Chiffl.—8 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *quadringentena millia nummum enixas* Chiffl. *quadragena millia, &c.* cod. Dalec. *quadragenis millibus nummorum emi* Vet. Dalec. *quadragenis millibus nummorum enixas* Gronov. et al. ante Harduin.—9 Chiffl. *maxime partu*; cod. Dalec. *maxime partum*. —10 Longol. *id genus defecit*.

NOTÆ

licet, quæ in armento ad prolem reparandam degunt. Vide Notas et Emend. num. 135.

[r] *Per raritatem eorum*] Per pontium rimas, præsertim si asseribus compacti sint pontes ii, quos transeunt. Ita Mss. omnes.

[s] *Quadringentena millia*] Ita Reg. 2. et Chiffl. non, ut editi, *quadragenis millibus*. Sententia est, singulas in Celtiberia asinas, fœcunditate sua, prolisque præstantia, in tantum aliquando profecisse, ut inita cunctorum partuum ratione, CCCC. nummum seu sestertium millia, ex unius ventre, dominus sit consecutus: quæ summa libras efficit Gallicas, ut paulo ante signavimus, 40000.

[t] *Ad mularum*] Colum. VI. 37. pag. 245. 'Quemadmodum arietum, quæ sunt in linguis et palatis maculæ, plerumque in velleribus agnorum deprehenduntur, ita si discolores pilos asinus in palpebris aut auribus gerit, sobolem quoque frequenter facit diversi coloris,' &c.

[u] *Prælatos onagris*] Apud Theophyl. Simocattam, IV. 7. pag. 209. Chosroës Hormisdæ patri captivo inter delicias regias mittebat ὄνων ἀγρίων τῶν μελῶν τὰ ἐπίσημα, *onagrorum membra præcipua*.

LXIX. (XLIV.) Ex asino et equa mula [1] gignitur [a] mense tertiodecimo,[b] animal viribus in labores eximium. Ad tales partus [c] equas neque quadrimis minores, neque decennibus majores legunt: arcerique [d] utrumque genus ab altero narrant, nisi in infantia ejus generis, quod ineat,[2] [e] lacte hausto. Quapropter surreptos pullos [f] in tenebris equarum uberi, asinarumve equuleos admovent. Gignitur autem [3] mula [g] ex equo et asina, sed effrænis, et tarditatis indomitæ: lenta omnia eis,[h] ut vetulis.[4] Conceptum [i] ex equo, secutus asini coitus, abortu perimit: non item ex asino equi.[5] Fœminas a partu [j] optime septimo die impleri, observatum est: mares fatigatos [k] melius implere. Quæ non

Cap. lxix. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. Chiffl. Tolet. et Salmant. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *mulus* Gronov. et edd. vett. Mox, pro *tertio decimo*, quod testantur codd. Dalec. et Chiffl. *XII.* legitur in edd. vett. Deinde, *in labore* Parm. *et labore* Vet. Dalec.—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *quod ineant* edd. vett. ante Harduinum. Paulo post, Vet. Dalec. *surreptos statim pullos.*—3 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Gignitur etiam* Gronov. et al. ante Harduinum.—4 Hanc clausulam, *lenta omnia, &c.* expungit Pintianus. Gronov. et al. vett. habent, *Lenta omnia esse vetulis.*—5 Chiffl. *item asini*

NOTÆ

[y] *Asino moriente*] Præsenti socii obitu adeo afficitur commoveturque asinus, ut mox ipse quoque mœrore intereat. *Id genus* familiaris locutio Plinio, de equino, ceteroque veterino genere, ut initio cap. hujusce monuimus. Vide Notas et Emend. num. 136.

[a] *Mula gignitur*] Vide Notas et Emend. num. 137.

[b] *Mense tertiodecimo*] Vide Notas et Emend. num. 138.

[c] *Ad tales partus*] Colum. vi. 36. pag. 243.

[d] *Arcerique*] Aristot. Hist. Anim. vi. 23. pag. 761. Οὐ προσδέχεται δὲ οὔτε ἡ ἵππος τὸν ὄνον, οὔτε ἡ ὄνος τὸν ἵππον, ἐὰν μὴ τύχῃ τεθηλακὼς ὁ ὄνος ἵππον, *Non admittit aut equa asinum, aut equum asina, nisi asinus vel fœmina equam suxerit.*

[e] *Quod ineat*] Scilicet, utrumque genus. Ita Mss. omnes: editi, *ineant.*

[f] *Surreptos pullos*] Asininos, inquit, pullos matribus surreptos, equarum uberi in tenebris admovent: equinos vero uberi asinarum. Arist. loc. cit. Columella vi. 37. pag. 245.

[g] *Gignitur autem mula*] Ita Mss. omnes. Editi, *Gignitur etiam.*

[h] *Lenta omnia eis*] Vide Notas et Emend. num. 139.

[i] *Conceptum*] Totidem verbis Arist. loc. cit. pag. 758.

[j] *Fœminas a partu*] Arist. pag. 759. Asinas intellige.

[k] *Mares fatigatos*] Lucem affert huic concisæ nimis orationi Colum. vi. 37. 'Est et alterum genus admissarii,' inquit, 'furentis in libidinem, quod nisi astu adhibeatur, affert gregi perniciem. Nam et sæpe vinculis

prius,[l] quam dentes, quos pullinos[m] appellant, jaciat,[6] conceperit, sterilis intelligitur, et quæ non primo initu generare cœperit. Equo et asina[n] genitos mares, hinnulos[7][o] antiqui vocabant: contraque mulos, quos asini et equæ generarent. Observatum, e duobus diversis generibus nata, tertii generis fieri, et neutri parentum esse similia: eaque ipsa, quæ sunt ita nata, non gignere, in omni animalium genere:[p] idcirco mulas non parere.[q] Est in annalibus[r] nostris, peperisse sæpe: verum prodigii[s] loco habitum. Theophrastus[t] vulgo parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis.[a][u] Mulæ calcitratus[v] inhibetur

[a] *Generis proprii ac singularis.*

equus.—6 Idem codex, *jacitat.*—7 Ita codd. Regg. Brot. 1. 2. et Editio princeps, aliæque edd. ante Harduinum; *hinulos* in quibusdam; *hinnos* Harduin.

NOTÆ

abruptis gravidas inquietat, et cum admittitur, cervicibus dorsisque fœminarum imprimit morsus. Quod ne faciat, paulisper ad molam vinctus amoris sævitiam labore temperat, et sic Veneri modestior admittitur.'

[l] *Quæ non prius*] Arist. pag. 759.

[m] *Pullinos*] Græci γνώμονας vocant, quibus ætas dijudicatur.

[n] *Equo et asina*] Expressum id ex Varrone de Re Rust. II. 8. 'Ex equa et asino fit mulus: contra ex equo et asina hinnus.' Colum. VI. 37. p. 245. 'Qui ex equo et asina concepti generantur, quamvis a patre nomen traxerint (hoc est, ab equi hinnitu,) quod hinni vocantur, matri per omnia magis similes sunt.'

[o] *Hinnulos* [*hinnos*] Vide Notas et Emend. num. 140.

[p] *In omni animalium genere*] Sunt qui in confesso id esse quidem velint, de animalibus iis, quorum in coitu ac generatione vis imbecillior: de ceteris, negent. Vide quæ de canum Indicorum conceptu dicta sunt a nobis superius, cap. 61. nota 25.

[q] *Mulas non parere*] Hinc nata parœmia, apud Sueton. in Galba cap. 4. p. 91. 'Cum mula pepererit.' Juvenal. Sat. XIII. 61. 'Egregium sanctumque virum si cerno, bimembri Hoc monstrum puero, et miranti jam sub aratro Piscibus inventis, et fœtæ comparo mulæ.'

[r] *Est in annalibus*] Varro de Re Rust. II. 1. Livius lib. XXVI. pag. 288. et lib. XXXVII. pag. 450.

[s] *Verum prodigii*] Herod. III. 153. pag. 221. Inter Cæsarem et Pompeium exorta bella mulæ partu edito significata, L. Paulo, C. Marcello Coss. prodidit Julius Obsequens cap. 125. pag. 68. Mulam Romæ peperisse, anno 1518. qui annus Lutheri defectione insignis fuit, narrat Pierius Valerianus: ætate sua bis peperisse Romæ, Scaliger in Arist. pag. 762.

[t] *Theophrastus*] Et auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1155. si non is ipse Theophrastus est. In Syria etiam Aristot. Hist. Anim. I. 7. pag. 57. VI. 24. pag. 762. et cap. 36. pag. 785.

vini crebriore potu.[8] In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocaverint ginnum,[9] [w] id est, parvum mulum. Generantur [x] ex equa et onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verum strigoso [b] corpore, indomito animo. Sed generator,[y] onagro[10] et asina genitus, omnes antecellit.[c] Onagri in Phrygia et Lycaonia præcipui. Pullis eorum, ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalisiones [z] appellant. Mulum LXXX.[a] annis vixisse, Atheniensium monumentis apparet. Et gavisi namque, cum [11] templum [b] in arce facerent, quod derelictus senecta,[c] scandentia [12] [d] jumenta comi-

[b] *Macilento.* [c] *Sed admissarius onagro et asina genitus omnes antecellit ad sobolem reparandam.*

1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.—8 Cod. Dalec. *celebriore potu.*—9 Ita Pintian. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *innum* Chiffl. *ninum* cod. Dalecampii, unde ille *nanum*, id est, pumilionem. Gronov. et edd. vett. *hinnum.* —10 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *indomito animo, sed generoso. Onagro* Gronov. et al. ante Harduin.— 11 Tolet. *apparet. Gavisi namque cum;* Chiffl. *apparet. Gavisi, cum;* et mox in eodem, *quod d. senectus.*—12 Ita codd. Harduini, et Turnebus; item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cedentia* Budæus et Tolet. *ascen-*

NOTÆ

In Africa quoque, Varro, Dionysius, et Mago, ut auctor est Colum. VI. 37.

[u] *Sui generis*] Non mulini generis, quale apud nos est, sed similitudine tantum aliqua ad illud accedentis, Arist. loc. cit.

[v] *Mulæ calcitratus*] Hanc rem iterum repetit XXX. 53.

[w] *Ginnum*] Ita cum Pintiano reposuimus, non *hinnum*, Aristotele ipso admonente, Hist. Anim. VI. 24. pag. 762. Καὶ ἤδη ἐγένετο γίννος, ὅταν ἀναβῇ ἐφ' ἵππον θήλειαν, κ. τ. λ. Ut sit Græcorum *Ginnus* Aristotelis auctoritate, parvus nanusque partus, cum muli, ut nunc Plinius interpretatur, tum etiam equi ex equa, ab hinno hinnulove Columellæ et Varronis diversus, cum is ex equo tantum asinaque nascatur.

[x] *Generantur*] Colum. VI. 37. pag. 244.

[y] *Sed generator*] Vide Notas et Emend. num. 141. Generatorem admissarium vocat.

[z] *Lalisiones*] De his Martial. XIII. 97. 'Dum tener est onager, solaque lalisio matre Pascitur, hoc infans, sed breve nomen habet.'

[a] *Mulum LXXX.*] Arist. Hist. Anim. VI. 24. pag. 763. Plutarchus de Solert. Anim. pag. 970.

[b] *Cum templum*] Accurante opus Pericle, ut auctor est Plutarchus in ejus Vita, pag. 159.

[c] *Quod derelictus senecta*] Rem narrat etiam Ælian. Hist. Anim. VI. 49. et VII. 13.

[d] *Scandentia*] Vide Notas et Emend. 142.

tatu[e] nisuque exhortaretur, decretum fecere, 'ne frumentarii[13] negotiatores ab incerniculis[f] eum arcerent.'

LXX. (XLV.) Bubus Indicis[g] camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nostro orbe Epiroticis[h] laus maxima, a Pyrrhi[i] (ut ferunt) jam inde regis cura. Id consecutus est, non ante quadrimatum[j] ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, et hodieque reliquiæ stirpium durant.[1] At nunc anniculæ[k] fœcunditatem[2 l] poscuntur, tolerantius tamen bimæ: tauri generationem,[m] quadrimi. Implent singuli denas[n] eodem anno.

dentia j. c. visuque Parm. *cadentia* Gronov. et al. vett.—13 Ita codd. Harduini, Tolet. et Salmant. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *decretum fecere, quo caveretur, ne, &c.* edd. vett. et Gronov.

CAP. LXX. 1 Chiffl. *vocando prægrandes. Itaque fere, et hodie quæ reliqua stirpium durant.*—2 Gronov. et al. ante Harduin. *ad fœcunditatem.*—3 Ita Har-

NOTÆ

[e] *Comitatu*] *Συναμπρεύων, καὶ παραπορευόμενος παρώξυνε τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον.* Arist. *Συναμπρεύειν* est, quod carrucarii faciunt, quoties jumenta trahere nequeunt: subjectis scilicet tum humeris adjuvant. Itaque more carrucariorum, armos armis adaptabat, quasi annixurus, adjunctus fortasse eorum lateri, qui ex utraque temonis parte carrucas vehebant.

[f] *Ab incerniculis*] Arist. *ἀπὸ τῶν τηλιῶν, a cumeris.* Est autem cumera, arca in qua reponitur frumentum ad usum victumque diurnum. Incerniculum vero dici cribrum videtur, ab incernendo, qua voce Cato usus, cap. 129. quoniam cribro farina ac pollen excernitur, hoc est, cribratur: aut idem est plane cum cumera.

[g] *Bubus Indicis*] Ælian. Hist. Anim. III. 34.

[h] *Epiroticis*] Arist. Hist. Anim. III. 16. pag. 391. *Ἠπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι.* Varro de Re Rust. II. 5. pag. 85. Colum. VI. 1. p. 209. Vaccis Epiroticis plurimum lactis esse scribit Ælian. Hist. Anim. III. 33.

[i] *A Pyrrhi*] Arist. loc. cit. ubi de bubus Epiroticis, oves quoque Pyrrhicas, ab Epirotarum Rege Pyrrho cognominatas laudat, *τὰ πρόβατα τὰ καλούμενα Πυῤῥικὰ, τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ βασιλέως.* Et Hist. Anim. VIII. 10. pag. 906. laudat *ἐν τῇ Ἠπείρῳ τὰς καλουμένας Πυῤῥίχας βοῦς.* Sed a colore potius rufo, *πυῤῥὸς*, quam a Rege, traxisse id nomen, simile veri videtur.

[j] *Non ante quadrim.*] Ita libri omnes. *Ante novennium* scribendum fuisse jam vidit Pintianus, ex Aristotele hæc eadem narrante, Hist. Anim. VIII. 10. pag. 906.

[k] *At nunc anniculæ*] Arist. Hist. Anim. V. 18. et VI. 21. pag. 743.

[l] *Fœcunditatem*] Vide Notas et Emend. num. 148.

[m] *Tauri generationem*] Subintellige, poscuntur. Colum. VI. 24. pag. 231. 'Qui quadrimis minores sunt, majoresque quam duodecim annorum, prohibentur admissura,' &c.

[n] *Singuli denas*] Immo quindenas, si Columellæ credimus, loc. cit. pag.

Tradunt autem,[o] si post coitum[3] ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse: si in lævam, fœminas. Conceptio[p] uno initu peragitur: quæ si forte pererravit,[q] vigesimum post diem[4] marem fœmina[r] repetit. Pariunt mense[s] decimo: quicquid ante genitum, inutile est. Sunt auctores,[t] ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt raro[u] geminos. Coitus[v] a Delphini exortu a. d. pridie[w] Nonas Januarias,[5] diebus triginta:[x] aliquibus et autumno:[y] gen-

duin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Tauri generationem quadrimi implent, et singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum* Gronov. et edd. ante Harduin. *singuli denas eodem anno tradunt. Si autem coitu in* Chiffl. *Tauri g. q. implent, et singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem ad dextram partem habeant, &c.* cod. Dalec. Vide Not. Var.—4 Ita codd. Harduini et Dalec. item Vet. Dalec. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *pererravit XX. post diem* Chiffl. *erravit, vigesimo post die* Gronov. et edd. vett. Paulo post, Vet. Dalec. *ipsa c. d. m. duos parere nunc raro geminos.*—5 Edd. ante Harduin.

NOTÆ

232. Si Varroni, etiam plures.

[o] *Tradunt autem*] Columella loc. cit. Varro de Re Rust. I. 5. et Africanus in Geopon. XVII. 6. pag. 438. totidem verbis.

[p] *Conceptio*] Arist. Hist. Anim. VI. 21. pag. 742.

[q] *Pererravit*] Ita Mss. omnes. Editi, *erravit.*

[r] *Marem fœmina*] Vide Notas et Emend. num. 144.

[s] *Pariunt mense*] Varro in Geopon. XVII. 10. pag. 439. et de Re Rust. II. 5. Colum. VI. 24. pag. 231. quibus præivit Arist. p. 744.

[t] *Sunt auctores*] Arist. loc. cit. *Ἔνιοι δὲ διϊσχυρίζονται δέκα μῆνας κύειν ἡμερῶν ὀλίγων, Sunt auctores, qui decem totos menses, paucis diebus demtis, ferre uterum affirment.*

[u] *Gignunt raro*] Arist. loc. cit.

[v] *Coitus*] Varro de Re Rust. II. 5. 'Maxime idoneum tempus ad concipiendum a Delphini exortu, usque ad dies quadraginta, aut paulo plus.'

[w] *A. d. pridie*] Cum prius *ad pridie* legeretur, nos *a. d. pridie* rescripsimus: hoc est, *ante diem pridie:* quod genus loquendi agnoscit Cicero ad Attic. II. 14. pag. 58. 'Ni te in Formiano commodissime expectari viderem duntaxat a. d. pridie Nonas Maii,' hoc est, ipso die qui Maii Nonas antecedit. Livius item lib. XLV. pag. 573. 'Latinæ edictæ Feriæ a Consule sunt in ante quartum, et tertium, et pridie Idus Novemb.' Neque vero sententia hujus loci esse potest, coitum taurorum a Delphini exortu fieri usque ad pridie Nonas Jan. cum ipso illo die pridie Nonas Januarii Delphinus exoriatur, ut Plinius idem auctor est XVIII. 64.

[x] *Diebus triginta*] In omnes Mss. At si Varronem secutus est, loc. cit. scribere *quadraginta* oportuit.

[y] *Aliquibus et autumno*] Arist. Hist. Anim. VI. 21. pag. 746. *Οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιαι καὶ μέχρι τοῦ μετοπώρου κυΐσκονται, Aliquæ ante autumnum non implentur.*

tibus quidem, quæ lacte vivunt, ita dispensatus,[6] [z] ut omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non [a] sæpius, quam bis die, ineunt. Boves animalium soli, et retro ambulantes pascuntur: apud Garamantas [b] quidem haud aliter. Vita fœminis,[c] quindenis annis longissima: maribus, vicenis.[7] Robur in quinquennatu.[d] Lavatione [e] calidæ aquæ traduntur pinguescere, et si quis incisa cute spiritum arundine in viscera adigat. Non degeneres [f] existimandi [8] etiam minus laudato aspectu. Plurimum lactis Alpinis,[g] quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite, non cervice, junctis. Syriacis non sunt palearia, sed gibber [h] in dorso. Carici quoque in parte Asiæ fœdi visu, tubere

ad pridie nonas Januarii. Chiffl. et edd. recentt. *a. d. p. n. Januarias.* Mox pro *d. triginta* alias *quadraginta* Tol. et Varro R. R. II. 5.—6 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *dispensatis* cod. Dalec. *dispensantibus* Parm. *dispensatur* Gronov. et al.—7 Ita codd. Regg. Brot. et Editio princeps; *quindenis a. l. m. tricenis* Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *XX. a. l. m. XX.* Gronov. et edd. vett. ' Mox, *in quinquennatu* Mss. Reg. Nec aliter editio princeps, licet habeat, *in V. natu.* Perperam in recentioribus editioni-

NOTÆ

[z] *Ita dispensatus*] Coitus scilicet vaccarum ita vario ac multiplici anni tempestate dispensatur, ut gentibus iis lac nunquam desit, quæ lacte vivunt: quales Scythæ. In editis hactenus, *dispensatur.* At Mss. R. 1. Paris. &c. *dispensatus,* rectius.

[a] *Tauri non*] Contra Arist. loc. cit. pag. 743.

[b] *Apud Garamantas*] 'Οπισθονόμους idcirco appellatos in Libya boves scribit Alexander Myndius de Quadrup. lib. II. apud Athen. lib. v. pag. 221. Sed huic rei Athenæus ipse temere derogat fidem, quasi a vetusto scriptore alio tradita non sit. Meminit enim Herod. lib. IV. pag. 283. atque ejus fidem deinde secuti, Aristoteles, qui ἀναχωροῦντας πάλιν πυγηδὸν vocat: Ælian. Hist. Anim. XVI. 33. Phile de Propr. Anim. pag. 124. atque e Latinis Mela I. 8. 'Apud Garamantes,' inquit, 'jam armenta sunt, eaque obliqua cervice pascuntur: nam pronis directa in humum cornua officiunt.'

[c] *Vita fœminis*] Arist. pag. 744.

[d] *Robur in quinquennatu* [*quimatu*] Reg. 1. 2. et Paris. rectius, *in quinquennatu.* Arist. ἀκμάζει δὲ μάλιστα πενταετὴς ὤν.

[e] *Lavatione*] Geminum hunc opimandi boves, et saginandi modum docet Arist. Hist. Anim. VIII. 10. pag. 905. Locum tu consule.

[f] *Non degeneres*] Colum. VI. 1. 'Apenninus durissimos progenerat boves, omnemque difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros.'

[g] *Alpinis*] Vide Notas et Emend. num. 145.

[h] *Sed gibber*] Aliud quiddam refert de iis Philosophus Hist. Anim. VIII. 33. pag. 982. Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ οἱ βόες, ὥσπερ αἱ κάμηλοι, καμπὰς ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων, *Boves Syri, sicut cameli, flexuras habent in summis armis.*

super armos a cervicibus eminente, luxatis[i] cornibus, excellentes in opere narrantur: cetero[9] nigri[j] coloris candidive, ad laborem[k] damnantur.[a] Tauris minora[l] quam bubus cornua, tenuioraque. Domitura[m] boum in trimatu: postea sera, ante præmatura. Optime cum[n] domito juvencus imbuitur. Socium enim[o] laboris agrique culturæ habemus hoc animal,[10] tantæ apud priores curæ, ut sit inter exempla[p] damnatus a populo Romano,[11] die dicta, qui

[a] *Ad laborem parum idonei.*

bus, *quimatu*; quæ vox ne Latina quidem est.' *Brotier.*—8 *Nec d. existimandi* Vet. Dalec. *Non d. existimari* cod. Dalec. Paulo post in eodem cod. *plus laboris.*—9 Cod. Dalec. *laxatis ... ceteri.*—10 Vet. Dalec. *habemus. Hoc animal.* —11 Cod. Dalec. *apud p. R.*—12 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1.

NOTÆ

[i] *Luxatis*] Hoc est, ut quidem reor, non cohærentibus capiti, sed mobilibus, qualia sunt Phrygiæ armentis, uti dicetur XI. 45.

[j] *Cetero nigri*] Varro de Re Rust. II. 5. boum formam prædicans: 'Colore potissimum nigro,' inquit, 'dein rubeo: tertio, helvo: quarto albo. De mediis duobus prior, quam posterior, melior: utrique pluris, quam nigri et albi.'

[k] *Ad laborem*] Deteriores in arando habentur, ac vituperantur.

[l] *Tauris minora*] Arist. Problem. X. 56.

[m] *Domitura*] Colum. VI. 2. pag. 210.

[n] *Optime cum*] Colum. loc. cit. pag. 211. 'Ubi plaustro aut aratro juvencum consuescimus, ex domitis bubus valentissimum, eundemque placidissimum cum indomito jungimus, qui et procurrentem retrahat, et cunctantem producat,' &c.

[o] *Socium enim*] Hæc Plinius ex Colum. lib. VI. in Procem. pag. 209.

[p] *Ut sit inter exempla*] E Val. Max. VIII. 1. hoc decerptum: 'Non supprimenda,' inquit, 'illius quoque damnatio, qui pueruli sui amore corruptus, rogatus ab eo ruri ut omasum in cœnam fieri juberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domi bove occiso, desiderium ejus implevit; eoque nomine, publica quæstione afflictus est: innocens, nisi tam prisco sæculo natus fuisset.' Colum. loc. cit. 'Bovis tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bovem necasse, quam civem.' Varro de Re Rust. II. 5. de bove: 'Hic socius hominum in rustico opere, et Cereris minister. Ab hoc antiqui manus ita abstineri voluerunt, ut capite sanxerint, si quis occidisset. Qua in re testis Attica, testis Peloponnesus.' Et apud Phryges mos ille obtinuit, teste Æliano Hist. Anim. XII. 34. et Stobæo Serm. 42. Plura in eam rem vide apud Gothofred. in Cod. Theod. tom. I. pag. 225. tit. 30. de pignoribus.

concubino procaci rure omasum[q] edisse se negante, occiderat bovem,[b] actusque in exilium, tanquam colono suo interemto.

Tauris in aspectu[r] generositas, torva fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus. Stat ira[12 s] gliscente[c] alternos replicans, spargensque in alvum arenam, et solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus ex imperio[13 t] dimicantes, et ideo monstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere, modo jacentes ex humo tolli, bigarumque etiam curru citato,[14] velut aurigas, insistere. Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante cornu intorta[u] cervice tauros necare:[15]

[b] *Qui ut omasum præberet puerulo concubino, qui ex eo gustasse unquam se negabat, bovem occiderat, ut omasum inde ei pararet.*

[c] *Stat ipse, cum ira gliscit, &c.*

2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat: ira, &c.* edd. vett. et Gronov. Pro *stat ira* Vet. Dalec. habet *statim.* Margo edd. Dalec. et Gronov. *stat. Ira g. a. replicat, spargitque i. a. h. et solus a. e. s. ardescit.* Chiffl. *replicans orbes spargensque, &c.*—13 *Edit.* Dalec. *Vidimus de imperio.* Mox, margo edd. Dalec. et Gronov. *ideo se demum stratos rotare, cornibus c. e. i. r. mox jacentes ex h. a. bigasque etiam ac currus citatos vel ab aurigis sistere.* 'Alii: *dimicare et ideo.* Alii: *bigarumque etiam cursui citato vel ab aurigis obsistere.* Alii: *mox jacentes humo attolli.* Alij: *iterumque mox resurgere, et jacentes humo attolli.* Lego: *dimicantes, ideo se demum stratos rotare: corn. cad. exc. iterumque mox resurgere, et jacentes humo attolli, bigarumque etiam cursui citato vel ab aurigis, obsistere.*' Dalec. Gronov. et al. vett. *et ideo demonstratos, &c.*—14 Ita codd. Harduini, Vet. Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cursu citato* Gronov. et al. ante Harduin.—15 'Leg. *equo juxta cornua quadrupedante intorta cervice,*' *&c.* Dalec.—16

NOTÆ

[q] *Omasum*] Frixum intestinum, maxime bubulum, cibus plebeius, et vilis. Gallis, *des tripes.* Horat. I. Epist. 15. 34. 'Patinas cœnabat omasi Vilis, et agnini, tribus ursis quod satis esset.'

[r] *Tauris in aspectu*] Egregie describitur optima taurorum forma a Magone Carthaginiensi, apud Colum. VI. 1. pag. 209.

[s] *Stat ira*] Vide Notas et Emend. num. 146.

[t] *Vidimus ex imperio*] Vidimus, inquit, jussos dimicare tauros, imperata fecisse: atque idcirco quod jussis morem gererent, in Venationum ludis et Circo, spectaculi vice populo Rom. monstratos, et exhibitos. Vide Notas et Emend. num. 147.

[u] *Cornu intorta*] Cornu taurum apprehendere, et cervice sic torta necare. Sueton. in Claudio, cap. 21. pag. 72. 'Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insi-

primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator. Hinc victimæ opimæ, [16] [v] et lautissima Deorum placatio. Huic tantum animali omnium, quibus procerior cauda, non statim nato consummatæ, ut ceteris, mensuræ : crescit uni,[w] donec ad vestigia ima perveniat. Quamobrem victimarum probatio in vitulo, ut articulum suffraginis contingat: breviore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare,[x] sicut nec claudicante, nec aliena [y] hostia Deos placari, nec trahente se [z] ab aris. Est frequens [a] in prodigiis priscorum, bovem locutum : quo nuntiato, senatum sub dio [17] haberi solitum.

LXXI. (XLVI.) Bos in Ægypto [b] etiam numinis vice coli-

Chiffl. *optumæ ;* cod. Dalec. et Parm. *optima.*—17 Chiffl. *sub diu,* et ita semper.

NOTÆ

liuntque defessos, et ad terram cornibus detrahunt.' Dio lib. LXI. in Nerone, pag. 693. 'Ἐν δέ τινι θέᾳ ἄνδρες ταύρους ἀπὸ ἵππων, συμπαραθέοντές σφισι, κατέστρεφον.

[v] *Hinc victimæ opimæ*] Hoc est, ex taurorum genere. Ita Virgil. Georg. II. 146. 'Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro Romanos ad templa Deum duxere triumphos.' Mss. omnes et Parmensis editio *optimæ* vel *optumæ* legunt.

[w] *Crescit uni*] Rectius fortasse, *crescit enim.* Inde parœmia apud Petron. in Sat. pag. 159.

[x] *Non fere litare*] Ita Mss. Forte *litari*, uti mox, *placari.*

[y] *Nec aliena*] Quæ Deo suo non convenit. Nam, ut ait Atteius Capito apud Macrob. Saturn. III. 10. p. 408. 'Jovi tauro, verre, ariete, immolare non licet. Si quis forte tauro Jovi fecerit, piaculum dato.' Contra vero, ut ex Labeone et Virgilio refert idem, 'Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo:' taurum et Marti licet immolari.

[z] *Nec trahente se*] Macrob. Saturn. III. 5. p. 394. 'Observatum est a sacrificantibus, ut si hostia quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendissetque se invitam altaribus admoveri, amoveretur : quia invito Deo offerri eam putabant. Quæ autem stetisset oblata, hanc volenti numini dari æstimabant.'

[a] *Est frequens*] Val. Max. I. 6. 5. et 9. et Livius, lib. XXXV. pag. 427. bovem dixisse referunt: 'Cave, Roma.' Exempla amplius duodecim collegit Bochartus, parte I. Hist. Anim. II. 14. pag. 198. quæ cum apud optimæ notæ historicos tam crebro occurrant, nemo commentitia omnia esse dixerit. Itaque hac in parte præstitit se cacodæmon Dei simiam, quo efficiente Balaami asinam in humana verba prorupisse sacræ paginæ contestantur.

[b] *Bos in Ægypto*] Plinius hæc ab Herodoto mutuatus, lib. III. n. 28. p. 172. A Plinio caput ferme integrum Solinus transcripsit, cap. 32. pag. 60.

tur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua,[c] quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium, quem substituant: et donec invenerint, mœrent, derasis etiam[d] capitibus: nec tamen unquam[1][e] diu quæritur. Inventus deducitur Memphim a sacerdotibus. Delubra ei gemina,[2] quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa privis[3][f] dat, e manu consulentium cibum capiendo. Germanici[g] Cæsaris manum aversatus est, haud multo postea extincti.[4] Cetero secretus, cum se proripuit in cœtus, incedit summotu lictorum,[a][h] grexque puerorum comitatur, carmen honori ejus canen-

[a] *Reliquo tempore secreto custoditus, ubi se in cœtum proripuit, summoventibus turbam lictoribus magistratuum more incedit.*

CAP. LXXI. 1 Vet. Dalec. *nec tamen usque.*—2 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Sunt delubra ei gemina* Gronov. et edd. vett.—3 Gronov. et al. ante Harduin. *privatis.* Mox, *Cæsaris manus* cod. Dalec.—4 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *post exstincti* Gronov. et al. ante Harduin. Mox, *secretius cum se prorupuit* Parm. *secretus cum prorupit* Vet. Dalec. *secretus cum prorumpit* cod. Dalec. Deinde,

NOTÆ

De Api præterea Mela I. 9. pag. 18. Ammianus, lib. XXII. Ælian. Hist. Anim. XI. 10. aliique.

[c] *Nodus sub lingua*] Nigra ea macula fuit, scarabæi specie, quem *κάνθαρον* Græci appellant. Porphyr. de Abstin. Carn. apud Euseb. auctor est Ægyptios bovem, quem Apim nominant, Lunæ dedicasse, nigrum præ ceteris, et signa Solis ac Lunæ habentem: Solis symbolum, et coloris esse nigredinem, quandoquidem Solis ardor nigriora reddat humana corpora: et qui sub lingua sit, scarabæum. Vide quæ dicturi sumus XXX. 30.

[d] *Derasis etiam*] Lucian. de Sacrificiis, pag. 187.

[e] *Nec tamen unquam*] Opera dæmonum similem mortuo bovem reperiri scribit S. Aug. de Civit. XVIII. 5. Ridet hoc idem de Civit. VI. 10. et Minutius Felix, in Octavio.

[f] *Responsa privis*] Hoc est, singulis, ad differentiam populorum, quibus augurium lætum unum id erat, cum ex thalamis geminis alterum intrasset: in alterum ingressus dira portendebat. Vide Notas et Emend. num. 148.

[g] *Germanici*] De hac profectione Germanici in Ægyptum, quæ ei origo et caput exitii fuit, Tacitus Annal. II. p. 61. et Suetonius in Tiberio, cap. 52.

tium: intelligere videtur, et adorari velle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt.[5] Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis et ipsa insignibus, quanquam aliis: semperque eodem die et inveniri eam, et extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant Phialam: omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergunt[6] iis diebus[i] quos habent natales Apis: septem hi sunt, mirumque neminem per eos[j] a crocodilis attingi: octavo post horam diei sextam, redire belluæ feritatem.

LXXII. (XLVII.) Magna et pecori[*] gratia, vel in placamentis Deorum, vel in usu vellerum. Ut boves victum hominum[1][a] excolunt, ita corporum[b] tutela pecori debetur. Generatio bimis[c] utrimque[d] ad novenos[e] annos: quibusdam et ad decimum.[2][f] Primiparis[3][g] minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occasum,[h] id est, a tertio[4] Idus

[*] *Ovibus.*

submoto strepitu lictorum Vet. Dalec. et Turn.—5 Chiffl. *procinunt.*—6 Dalec. *Phialam. Omnibus ... mergunt.* Gronov. et al. ante Harduin. *Phialam, omnibus ... mergentes diebus, q. habet, &c.* Chiffl. *quos habent.*

CAP. LXXII. 1 Codd. Dalec. Chiffl. et Vet. *sumtum hominum.*—2 Cod. Dalec. *et ad decem;* Chiffl. *et ad X.*—3 *Primipares* Vet. Dalec. et Chiffl.—4 To-

NOTÆ

[h] *Summotu lictorum*] Vide Notas et Emend. num. 149.

[i] *Mergunt iis diebus*] Magis ea lectio structuræ convenit, quam quæ in libris hactenus inoleverat, *mergentes diebus.*

[j] *Per eos*] Per eos dies natales. Solinus, 'quibus diebus,' &c.

[a] *Victum hominum*] Agros, unde victus homini. Mss. Reg. 1. Chiffl. et Paris. *Sumtum hominum* legunt, eodem intellectu.

[b] *Ita corporum*] Expolit hanc sententiam egregie Colum. VII. 2. pag. 249.

[c] *Generatio bimis*] Didymus Geopon. XVIII. 3. pag. 450.

[d] *Utrimque*] Hoc est, maribus ac fœminis. Dissidet Colum. VII. 3. pag. 252. 'Ætas,' inquit, 'ad progenerandum optima est trima: nec tamen inhabilis usque in annos octo. Fœmina post bimatum maritari debet,' &c.

[e] *Ad novenos*] Columella, Didymus, locis cit. et Arist. Hist. Anim. v. 13. pag. 563. ad octo, *μέχρις ἐτῶν ὀκτώ.*

[f] *Et ad decimum*] Ita Mss. omnes. Arist. tamen, et ad undecim, si bene curentur, tractenturque, *ἐὰν δὲ θεραπεύεται καλῶς, καὶ μέχρις ἕνδεκα.*

[g] *Primiparis*] Primiparæ sunt matres, quæ primo genuerunt. Sic XI. 84. 'Primiparæ sues.' Didymus in Geopon. XVIII. 3. pag. 451. *Τὰ δὲ ἐκ τῶν πρωτογόνων ἀπαλλοτριοῦν χρὴ, ὡς ἀνεπιτήδεια πρὸς διαμονὴν, Ovicu lasex primiparis natas secernere oportet, velut ineptas ad diuturnitatem.*

[h] *Ad Arcturi occasum*] Hoc est, circiter Arcturi occasum matutinum,

Maias, ad Aquilæ occasum in x. Kal.[5] [i] Aug. Gerunt partum [j] diebus centum quinquaginta: postea concepti [k] invalidi. Cordos vocabant [l] antiqui post id tempus natos. Multi hybernos [m] agnos præferunt vernis, quoniam magis intersit ante solstitium quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal utiliter bruma nasci.[6] Arieti [n] naturale agnas fastidire, senectam ovium consectari: et ipse senecta [o] melior, mutilus quoque [p] utilior.[7] Ferocia [q] ejus

let. *ad tertium.*—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ad A. occasum, X. Cal.* Gronov. et al. ante Harduinum.—6 Dalec. *nasci putant.*—7 Ita codd. Harduini, et Chiffl. cum edd. recentt. *melior illis et utilior* cod. Dalec. *melior illis et virilior* Vet. Dalec. *me-*

NOTÆ

qui incidit in ante diem quintum Idus Maias, ut ipse Plinius auctor est xviii. 67. Vide Notas et Emend. num. 150.

[i] *In X. Kal.*] Ita Mss. omnes. Editi, *X. Kal.* Plinius xviii. 69. 'Item xiii. Kalendas Augusti, cum Aquila occidit, usque in x. Kalendas ejusdem.' Itaque admissuræ tempus ad Aquilæ occasum pertinere sic ait, ut ultra triduum adhuc protrahatur, in x. scilicet Kalendas Aug.

[j] *Gerunt partum*] Ita Varro de Re Rust. ii. 2. pag. 29. Nec dissidet ab utroque Florentinus in Geopon. xviii. 1. pag. 448. cum partum gerere ait mensibus quinque, μῆνας ἑ κυοφορεῖ.

[k] *Postea concepti*] Matres hujuscemodi fœtibus debilitari, non ipsos, Varronis, quem Plinius sequi videtur, sententia est: 'Tempus optimum ad admittendum,' inquit, 'ab Arcturi occasu ad Aquilæ occasum: quod quæ postea concipiunt, fiunt vegrandes atque imbecillæ.'

[l] *Cordos vocabant*] Varro de Re Rust. ii. 1. 'Dicuntur agni chordi qui post tempus nascuntur, et remanserunt in vulvis intimis, χορίον vocant, a quo chordi appellati.' Erunt chordi igitur, non ex initu seriore concepti, sed qui ultra legitima partus tempora, hoc est ultra cl. dies in utero fuerint.—'Sic apud Festum: ' Corda frumenta, quæ sero maturescunt: ut fœnum cordum.'' *Ed. sec.*

[m] *Multi hybernos*] Bis gravidæ pecudes, ut Maro cecinit Georg. ii. æstate, et hyeme. Cornelium Celsum, quem de Agricultura etiam scripsisse monebimus in Auctorum Indice, Columellamque Plinius signat, scribentem vii. 3. pag. 253. 'Melior est autumnalis verno, sicut ait verissime Celsus: quia magis ad rem pertinet, ut ante æstivum hybernum solstitium convalescat, solusque ex omnibus animalibus bruma commode nascitur,' &c. Tenerioribus agnis majora instare ab æstu quam a frigore damna planissime ex his efficitur.

[n] *Arieti*] Arist. Hist. Anim. v. 13. pag. 564. Didymus Geopon. xviii. 3. pag. 450. Οἱ κριοὶ μᾶλλον τὰς πρεσβυτέρας διώκουτι θᾶττον ὀχευομένας καὶ ὕστερον τὰς νέας.

[o] *Et ipse senecta*] Arist. pag. 559. non dixit vetulos præstantiores esse, sed vetulos τῷ ὕστερον ἔτει, hoc est, anno ætatis secundo, nam de priore

cohibetur, cornu juxta aurem terebrato. Dextro teste[r] præligato fœminas generat, lævo mares. Tonitrua[8] [s] solitariis[b] ovibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas, ut cœtu juventur. Aquilonis[t] flatu mares concipi dicunt, Austri fœminas: atque in eo genere arietum maxime spectantur ora: quia cujus coloris[u] sub lingua[9] habuere venas, ejus et lanicium est in fœtu; variumque, si plures fuere: et mutatio aquarum[v] potusque variat. Ovium summa genera duo, tectum et colonicum:[w] illud mollius, hoc in

[b] *Cum seorsim a grege vagantur.*

lior, illis quoque utilior Gronov. et al. ante Harduin.—8 Ita codd. Harduini et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Tonitrus* Gronov. et edd. ante Harduin.—9 Chiffl. *sub linguas.*—10 Vet. Dalec. *hoc in p. elegantius.*

NOTÆ

antea egerat. Et Columella teste, ipsaque adeo experientia exploratum est, trimos hircos, et arietes, esse ad admissuram præstantiores, eorumque sobolem nitidiorem esse, robustiorem, et grandiorem.

[p] *Mutilus quoque*] Cornibus mutilatus. Vide Notas et Emend. num. 151.

[q] *Ferocia*] Africanus in Geopon. XVIII. 5. pag. 451. Colum. VII. 3. pag. 251. ex Epicharmo Syracusano.

[r] *Dextro teste*] Democritus apud Colum. VI. 28. et VII. 3. p. 253. Palladius quoque, lib. IV. in Martio, tit. 11. pag. 102. Didymus loc. cit. Sed convellit hoc placitum idoneis sane rationibus Aristot. de Gener. Anim. IV. 1. pag. 1116.

[s] *Tonitrua*] Explanatius Aristoteles Hist. Anim. IX. 4. pag. 1016. 'Instituuntur,' inquit, 'ab opilionibus oves, ut strepitum cienti congregentur. Nam tonante cœlo si qua prægnans seorsim deprehendatur, neque concurrat, abortum facit: ἐὰν γὰρ βροντήσαντος, ὑπολειφθῇ τις, καὶ μὴ συνδράμῃ, ἐκτιτρώσκει, ἐὰν τύχῃ κύουσα.

[t] *Aquilonis*] Arist. Hist. Anim. VI. 19. pag. 732. Didymus in Geopon. loc. cit. Ælian. Hist. Anim. VII. 27. Columella ex Arist. VII. 3. pag. 253. Palladius item, lib. VIII. in Julio, tit. 4. pag. 131. et Albertus M. lib. VI. de Animal. III. 2. pag. 209.

[u] *Quia cujus coloris*] Democritus in Geopon. XVIII. 6. pag. 451. Arist. loc. cit. pag. 733. Albertus loc. cit. Columella item, pag. 250. ex Virgilio, scribente in Georgicis: 'Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse, Nigra subest udo tantum cui lingua palato, Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis Nascentum.'

[v] *Mutatio aquarum*] Varro de Re Rust. II. pag. 79. 'Quamdiu admissura fit, eadem aqua uti oportet: quod commutatio et lanam facit variam, et corrumpit uterum.'

[w] *Tectum et colonicum*] Tecti meminit Colum. VII. 4. pag. 257. Idem cap. 2. pag. 250. tectum, molle; colonicum, hirsutum vocat: Varro, pellitum, illud: istud, hirtum. Tectum id genus ovium est, quod propter lanicii elegantiam, in ejus tutelam, pel-

pascuo delicatius,[10] quippe cum tectum [x] rubis vescatur. Operimenta ei [11] [y] ex Arabicis [z] præcipua.

LXXIII. (XLVIII.) Lana autem [a] laudatissima Apula, et quæ in Italia Græci pecoris [b] appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiæ [c] oves obtinent. Apulæ breves villo, nec nisi pænulis [d] celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. In Asia vero eodem genere [e] Laodiceæ.[f] Alba Circumpadanis [g] nulla præfertur, nec libra centenos nummos [h] ad hoc ævi excessit ulla. Oves non ubique tondentur: durat quibusdam in locis vel-

—11 Ita codd. Harduini, Reg. Brot. 1. et edd. Harduin. 2. 3. Bipont. et Franz. *Operimenta eis* edd. vett. cum Gronov. et Harduin. 1.

NOTÆ

libus integebatur. Unde Horat. II. Od. 6. 10. 'Dulce pellitis ovibus Galesi Flumen.' Columella de injuria veprium ruborumque in pascendo, VII. 3. 'Molle vero pecus,' inquit, 'etiam velamen quo protegitur, amittit, atque id non parvo sumtu reparatur.' Ovibus præcipue Græcis, seu Tarentinis, id tegumen imponi solitum ait idem cap. 4. Ovis colonicæ rursum Plinius meminit XXVI. 62.

[x] *Quippe cum tectum*] Illud, inquit, quod tectum vocatur, non tam delicate pascitur: vescitur enim et rubis: colonicum delicatius, solo gramine.

[y] *Operimenta ei*] Tecto scilicet ovium generi, ut diximus plane modo. Ita Mss.

[z] *Ex Arabicis*] De Arabicis ovibus, Ælian. Hist. Anim. x. 4. Quod tam longe petita ex earum pellibus operimenta fierent, idcirco non parvi sumtus esse ea Columella pronuntiavit, loc. cit.

[a] *Lana autem*] Colum. VII. 2. pag. 249. 'Generis eximii Milesias, Calabras, Apulasque, nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas,' &c.

[b] *Græci pecoris*] Colum. VII. 4. 'Græcum pecus, quod plerique Tarentinum vocant.' Est Tarentum scilicet, Magnæ Græciæ, ut vocabant, quæ pars est Italiæ, oppidum.

[c] *Milesiæ*] De his Tzetzes Chiliad. x. vs. 349. Apollonius in Hist. Comment. cap. 20. Columella, loc. cit.

[d] *Pænulis*] Pallii genus est ad arcendas pluvias idoneum, pænula.

[e] *Eodem genere*] Hoc est, et breviore villo, et pænulis idoneo.

[f] *Laodiceæ*] De Laodicenis ovibus ac lanis, egregie Strab. lib. XII. pag. 578. Laodicea Cariæ hæc est, Lyco flumini imposita, de qua v. 29.

[g] *Circumpadanis*] Altinates et Parmenses signat, Columella scribente, VII. 2. pag. 249. 'Nunc lanæ Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates.' Fuit enim quondam Altinum in Padi paludibus. Et Martial. XIV. Ep. 155. cui lemma inscriptum, 'Lanæ albæ:' 'Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis; Altinum tertia laudat ovis.'

[h] *Centenos nummos*] Sive sestertios. Efficit ea summa monetæ Gallicæ, libras, ut aiunt, seu florenos decem.

lendi mos.[i] Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis. Quas nativas[j] appellant, aliquot modis Hispania: nigri velleris præcipuas habet Pollentia[k] juxta Alpes: jam Asia rutili,[1 l] quas Erythræas vocant; item Bætica:[m] Canusium[2] fulvi:[n] Tarentum et suæ pulliginis.[o]

CAP. LXXIII. 1 Edd. ante Harduin. *eis, quas ... modis. Hispania nigri v. p. habet: Pollentia juxta Alpes cani. Asia rutili.* Dalec. *quos nativos.* Vide Not. et Emend. 152.—2 *Canusiam* Gronov.—3 Ita codd. Harduini,

NOTÆ

[i] *Vellendi mos*] Varro de Re Rust. II. 11. 'Lanam demtam ac conglobatam alii vellera, alii velumina appellant: ex quorum vocabulo animadverti licet, prius lanæ vulsuram, quam tonsuram inventam. Qui etiamnunc vellunt, ante triduo habent jejunas,' &c. Isidorus XIX. 27. 'A vellendo vellus, quod prius lanæ vellerentur, non tonderentur.'

[j] *Quas nativas*] Quas oves, inquit, nativas appellat Hispania, eæ aliquot modis diversæ, seu in varia distribui genera possunt, pro velleris colorumque discrimine: sunt enim aliæ pullæ, flavæ aliæ, &c. De pullis, Nonius Marcell. cap. 16. n. 13. pag. 795. 'Pullus color est, quem nunc Hispanum, vel nativum dicimus.' De flavis, Martial. IX. 62. 'In Tartessiacis domus est notissima terris, Qua dives placidum Corduba Bætin amat. Vellera nativo pallent ubi flava metallo, Et linit Hesperium bractea viva pecus,' &c. Lanam Hispaniensem inprimis commendat Strab. lib. III. pag. 144. Vide Notas et Emend, num. 152.

[k] *Pollentia*] Martial. XIV. Ep. 157. cujus lemma, 'Lanæ Pollentinæ:' 'Non tantum pullo lugentes vellere lanas, Sed solet et calices hæc dare terra suos.' Silius Ital. lib. VIII. p. 375. 'Fuscique ferax Pollentia villi.' Et ante hos Colum. VII. 2. p. 249. unde pleraque accepta a Plinio esse non dubitem: 'Sunt etiam,' inquit, 'suapte natura pretio commendabiles pullus atque fuscus, quos præbet in Italia Pollentia,' &c.

[l] *Asia rutili*] Colum. loc. cit. 'Nec minus Asia rutilos, quos vocant ἐρυθροὺς.'

[m] *Item Bætica*] Subintellige, rutili: nec forte de tota Bætica accipiendum. Plinio Martialis videtur patrocinari, scribens V. 38. pag. 277. ad Erotium puellam: 'Quæ crine vincit Bætici gregis vellus, Rhenique nodos, aureamque nitellam.' Rutilas certe Germanorum comas, qui Rhenum accolunt, scribit Tacitus de Moribus German. pag. 125. et Seneca de Ira III. 26. pag. 596. 'Non est Æthiopis inter suos insignitus color: nec rufus crinis, et coactus in nodum apud Germanos.' Sed planius apertiusque aurea, ξανθὰ, Bæticæ vellera Martialis commendat, XII. 100. 'Bætis olivifera crinem redimite corona, Aurea quæ nitidis vellera tingis aquis.' Adde et XIV. Ep. 133. cui lemma, 'Lacernæ Bæticæ.'

[n] *Canusium, fulvi*] Fuscas tamen, rufasque Canusinas laudat Martialis idem XIV. 127. et 129. ut non unius tantum generis color ovium in iis regionibus, sed multiplicis, fuisse videatur.

[o] *Suæ pulliginis*] Hoc est, non Pol-

Succidis[p] omnibus medicata vis.[3] Istriæ Liburniæque pilo propior,[4] quam lanæ, pexis[q] aliena vestibus, et quam Salacia[r] scutulato textu[s] commendat in Lusitania. Similis circa Piscenas[t] provinciæ Narbonensis: similis et in Ægypto, ex qua vestis detrita usu pingitur,[5 u] rursusque ævo durat.[*] Est et hirtæ pilo crasso in tapetis antiquissima gratia: jam certe priscos iis usos, Homerus[v] auctor est.

[*] *Qua ex lana, vestis quæ detrita usu est, iterum acu pingitur.*

Vet. Dalec. et Chiffl. *succidis omnibus usus medicatus* Gronov. et al. ante Harduin.—4 Cod. Dalec. *lino propior.* Mox, *et quam sola ars scutulato* Gronov. et al. ante Harduin.—5 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *cingitur* Vet. Dalecampii,

NOTÆ

lentinæ illi, Hispaniensique communis, sed peculiari quadam nota discretæ.

[p] *Succidis*] Quæ porro præstent remedia lanæ succidæ, dicetur XXIX. 9. Quænam vero succidæ sint, edocuit Varro de Re Rust. II. 11. 'Tonsuræ tempus,' inquit, 'inter æquinoctium vernum, et solstitium, cum sudare cœperint oves, a quo sudore recens lana tonsa, succida est appellata.'

[q] *Pexis*] Pexa vestis, ἡ μαλλωτὴ ἐσθὴς, divitum erat, eminentiore longioreque villo, cui rasa tritave opponebatur. Martial. II. 58. 'Pexatus pulchre rides mea, Zoile, trita.' Horatius quoque, I. Epist. 1. 95. 'Si forte subucula pexæ Trita subest tunicæ.'

[r] *Et quam Salacia*] Vide Notas et Emend. num. 153.

[s] *Scutulato textu*] Orbiculato, vel quadrato. Scutulata vestis a scutulis nomen habet, hoc est, a σκυτάλη, quæ vox in Glossis habetur: non a voce *scutum*. Nam et in scutulata prima brevis est: in voce *scutum* producta. Scutula autem segmentum est aliquod quadratum, vel orbiculatum, vel cuneatum. Scutulata itaque sunt crebris laterculis, quadris, orbiculisve distincta, divisa: quale fere in retibus, reticulatisque operibus cernimus. Sic aranearum scutulatum rete Plinius appellat, XI. 28. De scutulatis, Juvenal. Sat. II. 97. 'Cœrulea indutus scutulata, aut galbana rasa.' Infra quoque Plinius tapetium intextum significans, 'Instituit,' inquit, 'scutulis dividere Gallia.' Papias in Vocabulario: 'Scutulata, genera vestimentorum, dicta quod orbiculos quosdam habent in similitudinem scutulorum.' Igitur et orbiculis quoque constat textus scutulatus, κύκλῳ ὑφασμένος. At plerumque forma est quadrata et oblonga: *Lausangias* Galli vocant, a foliorum lauri similitudine, quasi *Laurangias*: *des lozanges.*

[t] *Piscenas*] *Pezenas.* In Notitia Imperii legitur, cap. 42. 'Procurator Baphii Narbonensis, et Telonensis Galliarum.' Piscenis videtur sedem is habuisse.

[u] *Detrita usu pingitur*] Vide Notas et Emend. num. 154.

[v] *Homerus*] Odyss. Δ. 427. Καὶ ῥήγεα καλὰ Πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι δ' ἐφύπερθε τάπητας.

Aliter haec Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanae et per se coactam[6] vestem[w] faciunt: et si addatur acetum, etiam ferro resistunt: immo vero etiam ignibus novissimo sui purgamento, quippe aënis polientium extractae, in tomenti usum[x] veniunt, Galliarum, ut arbitror, invento: certe

unde ille legit, *tegitur*. Gronov. *tingitur*.—6 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *coactata* Vet. Dalec. *coactam* Jac. Fab. Semest. XI. 1. *coactæ* Gronov. et edd. vett. Mox, nonnulli ap. Dalec. *ignibus. Noviss. sui p. quibusdam alienis potientium uncis tractæ in tomenti usum veniunt.* Al. ap. eundem: *novissimo quinetiam sui purgamento ahenis, &c.* Vet. Dalec. *quippe ahenis colentium extractæ in tomenti.* Chiffl. et Fab. Semest. XI. 5. etiam, *in tomenti.* Cod. Dalec. *indumentis usu væneunt.* 'De hoc loco doctus noster Ferrarius plenum ineptiis caput exstruxit. Ait autem ἀντὶ τοῦ *polientium* in Mss. esse *coquentium*. De quo silet, post quem ille certe hic silere potuisset ad Solinum. Nos scribimus, *Novissimo sui purgamento quoque hamis polientium extructa.* Aut certe, *e lanis polientium extracta.* Nam pro *ahenis* olim legebatur *alienis*. Sed si *coquentium* est in Mss. ut ait Ferrarius, non explicandum est, sed amplius corrigendum, in *cogentium*. De illis igitur verbis velim consulas Mss. codd. bibliothecæ vestratis.' *Gronovius Heinsio, Syllog. Epist.* tom. III. p. 127. 'Venio nunc ad Plinii locum, non quod sperem me facem ei afferre posse, conclamato prorsus ac deposito, sed ne tibi quicquam videar negare. Primo hoc dictum velim, nugas maximas esse vocem *ahenis*. Nihil enim tomentis cum aheno, quæ constabant ex lana non fucata. *Coquentium* agnoscit Gelenius, sed monet *polientium* ex libris scriptis legendum. Cum Ferrarium legerem, vestigia priscæ lectionis *ahenis* vel *alienis* secutus conjiciebam legendum, *qua limis*. Duabus prioribus literis in τῷ *qua* repetitis ex voce *quippe*. *Novissimo sui purgamento, quippe qua limis polientium extractæ, in tomenti usum veniunt.* Limam autem verisimile est instrumentum quoque lanificum fuisse, non absimile ab eo, quod rasorium aut pectinem vocant alii .... Sed ne hic quidem mihi satisfeci, quare ad bibliothecam publicam me contuli, inspecturus cod. Ms. qui illic adhuc superest, alterum enim melioris illum notæ nondum mihi reddidit Isaacus noster. Hoc pretium nimii erga amicos officii fero. In eo ergo codice sic locum scriptum offendi: *imo etiam ignibus novissimo sui purgamento, quippe ejus* (vel *enis*) *pollencium extracta indumentis usu veniunt.* Sed Gelenius recte correxit: *in tomenti usum*, quod sequentia satis confirmant. De ceteris plane hæreo. Venit tamen mihi in mentem nimio abbreviandi studio a librariis hic peccatum, atque adeo literas tres quatuorve omissas. Deinde posteriorem syllabam in voce *quippe* repetendam, ut pro *quippe enis* scribatur *quippe pectenibus*, id est, *pectinibus*. Tuas tamen emendationes magis probo.' *Nic. Heinsius Gronovio, Syllog. Epist.*

NOTÆ

[w] *Coactam vestem*] *Coactam vestem* Reg. 1. 2. Paris. &c. magno consensu defendunt. Alii, *Lanæ et per se coactæ*, legunt. Vestem coactam faciunt coactilia, Græcis πιλήματα dicta, Gallis, *du feutre*. Ipsa quoque 'coactilis' appellatur, in notis Tironis, apud Gruter. pag. 157. inter vestium species. Vide Constantinum in Lexico, v. πίλημα.—'Opifices in eo genere LANARII COACTORES in vetustis lapidibus appellantur, et LANARII COACTILIARII, apud Gruterum, pag. 648.' *Ed. sec.*

[x] *In tomenti usum*] Tomentum hoc loco lana est, quæ ex pannis, seu tex-

Gallicis hodie nominibus discernitur :[a] 7 [y] nec facile dixerim, qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus e stramento erat, qualiter etiam nunc in castris. Gausapa [z] patris mei memoria cœpere : amphimalla, nostra :[a] sicut villosa etiam [8] ventralia :[b] nam tunica lati clavi [c] in modum gausapæ [9] [d] texi nunc primum incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus,[e] in conchyliis marinis, aut herbarum natura.

[b] *Immo vero etiam resistunt ignibus, ubi sunt ultimo expurgatæ: extractæ enim ex aënis eorum qui eas purgant ac poliunt, pro tomento adhibentur, Galliarum, ut arbitror, invento: sunt enim varia apud Gallos tomenti nomina.*

tom. III. p. 132.—7 Vet. Dalec. *inventum .... discernuntur;* et paulo post in eodem, *in castris gausapinis.* Gronov. et al. ante Harduinum : *etiam nunc in castris gausape. Patris mei memoria cepere amphimalla nostra.* Vide Not. Var. item Not. et Emend. n. 155.—8 Vet. et cod. Dalec. *villosa et etiam.*—9 Ita codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *gausape* Gronov. et edd. vett.

NOTÆ

tis laneis extrahitur, ab iis qui ea poliunt, ut deinde ea culcitæ farciantur. Gallis, *Bourre-lanice: laine-bourre.* Varro de Ling. Lat. lib. IV. pag. 40. 'Posteaquam transierunt ad culcitas, quod in ea sagum aut tomentum, aliudve quid calcabant, ab inculcando Culcita dicta.'

[y] *Gallicis ... discernitur*] Sane tomentum Lingonicum Martialis eximie commendat, XIV. 160. et Cadurcum, seu culcitam Cadurcam cum tomento, Juvenal. Sat. VI. 538. ac Plinius ipse XIX. 2.

[z] *Gausapa*] Gausapina indumenta plurimo longiore muniebantur villo, hybernisque ideo adversus frigora expetebantur. Hinc Martial. XIV. 145. cui titulus : 'Pœnula gausapina :' 'Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est, Ut me vel media sumere messe velis.' Vide Notas et Emend. num. 155.

[a] *Amphimalla, nostra*] Nostra, inquit, memoria cœpere in usum venire amphimalla texta, hoc est, ex utraque parte villosa. Ea Nonio et Lucilio 'Amphitapæ' dicuntur : ejusmodi sunt quas hodie vulgus *Couvertures de Catalogne*, et *Cappes de Bearn*, de regionis nomine, ubi præcipue texuntur, appellat.

[b] *Ventralia*] Ventrale bulgam appellari Vossius ait in Etymol. quia ad ventrem præcincta : male. Ventrale zonæ genus est, quod ventri apponitur: unde nomen. Quod Plinio XXVII. 28. ventrale dicitur, hoc Apuleio, cap. 100. tit. 4. semicinctium appellatur. Vide quæ de semicinctii voce erudite collegit V. Cl. Du Cangius in Glossario.

[c] *Lati clavi*] Quid sit latus clavus, quid angustus, dicemus libro seq. cap. 63.

[d] *In modum gausapæ*] Hoc est, longiore villo texi, qualis est in gausapinis indumentis.

[e] *Suis locis dicemus*] Lib. IX. cap. 62. et seqq. ac XXI. 22.

LXXIV. Lanam in colo [1] [f] et fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia [g] vocata est, in templo Sanci [2] [h] durasse, prodente se, auctor est M. Varro: factamque ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum,[i] ut nubentes virgines comitaretur colus comta, et fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam,[j] quales cum toga pura [k] tirones [3] induuntur, novæque

CAP. LXXIV. 1 Ita omnes codd. Harduini, cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in colu* Chiffl. *cum colo* Gronov. et al. ante Harduinum. —2 ' In Mss. Reg. *Sancus.* Reperta Romæ anno 1574. Inscriptio: SEMONI SANCO. DEO. FIDIO. SACRUM. Hercules, aut Sancus, teste Festo, idem est Deus. Perperam recentiores editiones, *Sangi.*' Brotier. Cod. Dalec. *Anci;* Chiffl. *Sancus.* Mox, *togam r. ungulatam* cod. Dalec. Deinde in Parm. *fortunæ asservatam, qua Ser. &c.*—3 Chiffl. et al. *tyrones.*—4 Margo edd. Dalec.

NOTÆ

[f] *Lanam in colo*] Ita Mss. omnes. Editi, *cum colo.*

[g] *Caia Cæcilia*] Festus: 'Caia Cæcilia appellata est, ut Romam venit, quæ antea Tanaquil vocitata erat, uxor Tarquinii Prisci Regis Romanorum,' &c. Verius Plutarchus, in Quæst. Rom. pag. 271. uxorem ait fuisse unius e Tarquinii liberis: eidem in templo Sanci statuam priscis temporibus positam, cum sandaliis et fuso, quæ domi actæ vitæ, industriæque argumento essent. Διὰ Γαΐαν Καικιλίαν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, τῶν Ταρκυνίου παίδων ἑνὶ συνοικήσασαν, ἧς ἐν τῷ τοῦ Σάγκτου ἱερῷ χαλκοῦς ἀνδριὰς ἕστηκεν· ἔκειτο δὲ πάλαι καὶ σανδάλια, καὶ ἄτρακτοι, τὸ μὲν οἰκουρίας αὐτῆς, τὸ δὲ ἐνεργείας σύμβολον. Sic filiæ Ottonis M. Imp. sepulcro fusum appensum Ditmarus docet, lib. II. pag. 25.

[h] *In templo Sanci* [*Sangi*] Vulgata inscriptio a P. Ciacconio Romæ reperta, an. 1574. SEMONI. SANCO. DEO FIDIO. SACRUM. Quid Semo sit, explicat Fulgentius de Prisco Serm. n. XI. 'Semones dici voluerunt Deos, quos neque cœlo dignos ascriberent, ob meriti paupertatem, sicut sunt Priapus, Hippona, Vertumnus, neque terrenos eos deputare, pro gratiæ veneratione.' Hujus Semonis Sangi meminit Livius, lib. VIII. pag. 144. Σάγκτος a Plutarcho scribitur, loc. cit. Varro de Ling. Lat. lib. IV. pag. 19. Sanctum Sabina lingua, Herculem esse Græca putat. Et Festus: 'Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia, Herculi aut Sanco, qui scilicet idem est Deus.' Vide S. August. de Civit. XVIII. 19. Ovid. Fast. VI. 213. Sangi sacellum in septima Urbis regione locat P. Victor: 'Sacellum Genii Sangi.'

[i] *Inde factum*] Plutarch. Quæst. Rom. pag. 271.

[j] *Rectam tunicam*] Festus: 'Rectæ, appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant, ominis causa: ita appellata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur.' Et alio loco: 'Regillis, tunicis albis, et reticulis luteis, utrisque rectis, textis sursum versum a stantibus, pridie nuptiarum diem, virgines indutæ cubitum ibant, ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.'

[k] *Cum toga pura*] Toga pura, viri-

nuptæ. Undulata[l] vestis prima e laudatissimis fuit:[4] inde sororiculata[m] defluxit. Togas rasas[n] Phryxianasque[5] [o] Divi Augusti novissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ[p] papaveratæ[q] antiquiorem habent originem,

et Gronov. *Ungulata vestis prima lautissimis fuit;* Gronov. et edd. ante Harduinum, *Undulata vestis primo e lautissimis fuit.* Mox, pro *sororiculata*, quod servant codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *soriculata* legitur in edd. vett. et Gronov.—5 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz.

NOTÆ

lis, libera, eadem erat, inquit Manutius, lib. I. de quæsitis per epist. Pura vocabatur, quia nulla diversi coloris fascia prætexeretur. Dabatur in exitu anni sextidecimi. Antea prætexta induebantur: mos tamen ille non semper obtinuit. Ea vestis initium virilis ætatis indicabat: propterea virilis etiam dicebatur. Qui vero eam sumebant, tirones appellabantur: uti tum ex hoc Plinii loco apparet, tum ex illo Suetonii, de Caio, cap. 10. pag. 66. 'Uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum ejus.' Liberam quoque vocitabant, quia pueris toga pura initium quoddam libertatis erat, cum antea custodirentur a pædagogis.

[l] *Undulata*] Ab undis seu fluctibus. Gallice, *Ondé: fait en ondes.* Nonius cap. 2. n. 926. 'Undulatum, nove positum, purum. Varro de vita populi Rom. lib. I. Et a quibusdam dicitur esse virginis Fortunæ simulacrum, eo quod duabus undulatis togis est opertum: proinde ut olim Reges nostri undulatas et prætextas togas soliti sint habere.' Vide Notas et Emend. num. 156.

[m] *Sororiculata*] Ita Mss. omnes. Editi, *soriculata.* Utriusque vocis incerta originatio, inexplorata adhuc vis et significatio est. Vide Turneb. Advers. XXIV. 19. pag. 831. In Notis Tironis, apud Gruter. pag. 159. 'Sororeclatum' inter pannorum genera censetur, quod huc sane pertinet.

[n] *Togas rasas*] Ξεστὰς ἐσθῆτας. Sed quid si *Rallas* legatur, a texturæ genere, ut *crebris* statim subsequentibus opponantur? In Mss. *raxas.* Nonius, cap. 14. n. 14. 'Ralla vestis dicta a raritate. Plautus Epidico: 'Tunicam rallam, tunicam spissam.'' Accepisse aliter Papias videtur in Vocabulario: 'Ralla vestis est,' inquit, 'quæ vulgo Rasilis dicitur. Rasile, acutum, vel bene rasum.'

[o] *Phryxianasque*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. Editi perperam, *Phrygianas.* Vestes sunt, quæ Phryxæi velleris crispos et eminentes villos imitantur: Gallis, *de la frise*, inquit Turnebus loc. cit. post Pellicerium. In notis Tironis apud Gruter. tom. II. pag. 159. 'Phrixenum,' inter genera vestium diversa.

[p] *Crebræ*] Dense textæ, et multo subtemine fartæ: quæ res pexitatem plerumque floccorum facit. Sic XI. 28. 'crebratæ pexitas telæ.'

[q] *Papaveratæ*] De papaveratis vestibus multa Vossius in Etymol. verbo 'Papaver:' multa Salmasius pag. 1127. in Solin. Neuter ad rem quic-

jam sub Lucilio poëta in Torquato notatæ. Prætextæ[r] apud Etruscos originem invenere. Trabeis[s] usos accipio reges: pictas vestes jam apud Homerum[t] fuisse, unde triumphales[u] natæ. Acu facere[v] id Phryges invenerunt,

NOTÆ

quam apposite. Ille tennem ex bysso linoque subtili (μήκων Hesychio dicitur, quæ vox et papaveri communis est) vestem interpretatur; iste ex pinnarum papavere textam: cum structura ac series orationis Plinianæ ipsa per se liquido probet, se de lanis tantum in præsenti, laneisque vestimentis, agere. Vir Cl. D. du Cange, in Glossario, verbo 'Papaver,' veteris chartæ fragmentum recitat, ex Joan. Scheffero ad Chronicon Upsaliense, pag. 152. in qua casula Dalmatica, cappæ duæ, dorsale, antependium, panni duo, omnia de papavere facta dicuntur. Sed quid papaver sit, inde non liquet. Fuisse olim papaveris quoddam genus scimus, ex quo splendorem candoremque lina traherent: quidni et lanæ? ut papaveratæ vestes existimentur eæ, quæ eo papaveris genere tersæ nitorem eum accepissent. Plin. XIX. 4. 'Est et inter papavera genus quoddam, quo candorem lintea præcipuum trahunt.' Et XX. 78. 'Alterum e sylvestribus genus heraclion vocatur... ..Ex hoc lina splendorem trahunt æstate.'

[r] *Prætextæ*] Togæ albæ purpureo in ima ora prætextæ limbo: quas qui gestabant, prætextati dicebantur. Anno, ut diximus, XVII. ætatis una cum bulla has deponebant. Vide quæ congessit Aldus de prætexta, in Quæsitis per epistolam. Est et 'Prætexta,' ut ait Nonius, cap. 14. pag. 29. 'insigne Romanum, quod supra tunicas honorati quique sumunt.' Ea primum Etruscis devictis usum esse Tullum, Plinius est auctor libro seq. cap. 63.

[s] *Trabeis*] Romulum intelligit, de quo libro seq. cap. 63. 'Purpuræ usum Romæ semper fuisse video: sed Romulo in trabea.' Etiam ante Romanorum Reges, Aboriginum, sive Latinorum, Principem Picum eo ornatu Maro describit Æneid. VII. 188. 'Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat Succinctus trabea.' Nisi poëtica prolepsi sive anticipatione usus sit. Trabea toga fuit, communis, sive albi, coloris, multis fasciis, virgisque purpureis, instar trabium, transversis ac discurrentibus ornata, iisque vel intextis, vel assutis.

[t] *Apud Homerum*] Iliad. Γ. 125. ubi Helena purpuream vestem texens inducitur, in eaque Græcorum ac Trojanorum pugnas intertexens: 'Η δὲ μέγαν ἱστὸν ὕφαινε, Δίπλακα, πορφυρέην, πολέας δ' ἐνέπασσεν ἀέθλους Τρώων θ' ἱπποδάμων, καὶ Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων. Ubi Eustathius ἐμποικίλλειν et ζωγραφεῖν, *variare*, et *pingere*, illud ἐμπάσσειν interpretatur.

[u] *Unde triumphales*] Eædem pariter purpureæ, et pictæ nuncupatæ, quod erant ex purpura auro picta. Plin. IX. 60. Festus: 'Picta quæ nunc toga dicitur, antea purpurea vocitata est, eaque erat sine pictura. Ejus rei argumentum est gemina pictura in æde Vertumni et Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera C. Papirius Cursor, triumphantes ita picti sunt.' Eædem et postea palmatæ dictæ, propriæque Consulum. Cassiodor. Var. Form. VI. 1. 'Nos habemus labores Consulum, et vos gaudia dignitatum: Palmatæ siquidem vestræ, nostræ probantur esse victoriæ,' &c.

[v] *Acu facere*] Facere id, hoc est, pingere, seu pictas vestes facere acu,

ideoque Phrygioniæ appellatæ[w] sunt.[6] Aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis.[x] Colores diversos picturæ intexere Babylon maxime[y] celebravit, et nomen imposuit. Plurimis vero liciis[z] texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis[a]

Phrygianæque edd. vett. et Gronov.—6 Ita omnes codd. Harduini et edd.

NOTÆ

Phryges instituerunt. Nonius, cap. 1. n. 10. pag. 486. 'Phrygia vestis picta est: ejus artifices Phrygiones appellantur. Titinius in Barbato: Phrygio fui primum, beneque id opus scivi: reliqui acus aciasque hero atque heræ nostræ.' Isidorus Orig. IX. 22. 'Acu picta vestis, aut textilis, aut acu ornata: eadem et Phrygia: hujus enim artis periti Phrygii omnes dicuntur: sive quia in Phrygia inventa est: unde et artifices qui id faciunt, Phrygiones dicuntur.' Gallis, *Brodeurs*.

[w] *Phrygioniæ appellatæ*] Ita Mss. omnes: et sane id nomen ad vestes referri, postulat orationis ipsa structura. Forte, *Phrygianæ* rectius. Editi, *Phrygiones appellati*, mendose: nam de opificio, non de opificibus instituta oratio est.

[x] *Attalicis*] Attalicarum vestium, aulæorum Attalicorum, Attalici tori, crebra apud Propertium mentio. Plinius, XXXIII. 29. 'Attalicis jampridem aurum intexitur, invento regum Asiæ.' Silius Ital. lib. XIV. 'Quæque Attalicis variata per artem Aulæis scribuntur acu.'

[y] *Babylon maxime*] Unde Babylonica dicebantur. Martial. VIII. 28. 'Non ego prætulerim Babylonica picta superbe Texta, Semiramia quæ variantur acu.' Babylonicæ porro picturæ argumentum fuit, venatio tantum, præliumve. Ammianus lib. XXIV. pag. 278. Juliani Aug. in agro Ctesiphontino mansionem describens, 'Diversorium,' inquit, 'opacum et amœnum, gentiles picturas per omnes ædium partes ostendens, Regis bestias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud, præter varias cædes, et bella.' Acu porro ea pictura peragebatur: quare insui perinde atque intexi dicebatur. 'Babylonica peristromata, consuta tapetia,' Plauto.

[z] *Plurimis vero liciis*] Filis diversi coloris in longum transversumque ductis, uti hodie fit, a polymitariis nostris, quos tapetiarios vocamus, *Tapissiers*. Non enim acu id fiebat, sed pectine: ac vere, ut Plinius ait, texebant: sed ea industria, ut Babylonica interdum opera superarent Martial. XIV. 150. cujus lemma, 'Cubicularia polymita:' 'Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa est Pectine Niliaco jam Babylonis acus.' Ipsa tamen Babylonica in Glossis aliquando πολύμιτα pariter appellantur: hoc est, *multilicia: μίτος* enim *licium* est. In polymitis Alexandrinis, æque atque in Babylonicis, belluarum imagines fingebantur: unde belluata ea a Plauto nuncupantur in Pseud. I. 2. 14. 'Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.'

[a] *Scutulis*] Orbiculis, in macularum plagularumque modum pingere, seu distinguere. De ea re egimus paulo ante, cap. 73. Adjicere corollarii vice hic modo lubet, etiam et pravi-

dividere, Gallia. Metellus[b] Scipio tricliniaria[c] Babylonica sestertium[7][d] octingentis millibus venisse jam tunc, posuit in Catonis[e] criminibus, quæ Neroni principi quadragies[f] sestertio[8] nuper stetere. Servii Tullii prætextæ, quibus signum Fortunæ[g] ab eo dicatæ coopertum erat, duravere

recentt. *Phrygiones appellati sunt* edd. vett. et Gronov.—7 Codd. Dalec. et Chiffl. *sestertiis*. Mox, pro *Catonis*, quod testantur omnes Harduini codd. *Capitonis* habent edd. vett. et Gronov.—8 Budæus de Asse lib. II. *quadringen-*

NOTÆ

menta 'ex scutulis,' ob similem formam laterculorum a Palladio commendari, I. 9. sub finem: inde et scutulato equorum colori, de quo idem in Martio cap. 15. quem nos *Pommelé* dicimus, factum nomen esse.

[b] *Metellus*] Fuit is Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, Trib. plebis, Julio Cæsare et Bibulo Coss. cuju sacres ac vehementes in Tribunatu adversus Catonem Uticensem declamationes Plutarchus commemorat, in Catone Minore, pag. 771. Idem postea Pompeii socer, et in ejusdem tertio Consulatu Collega.—'*Metellus*] Fuit is Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, Pompeii socer; unde Pompeio jam Magno cognomen alterum 'Pius' fuit. Hinc in nummis antiquis est MAGNUS PIVS IMP. nunquam Pompeius. At Metelli nomine nummus est singularis ex argento, in Gaza Regia; qui pictum exhibet caput Neptuni laureatum, symbolum victoriæ mari reportatæ .)(. Vir gestat dextra Palladium, sinistro humero senem. Cave hic Æneam et Anchisen cogites: an enim Metellus etiam ab Ænea traxit originem? Metellus hoc symbolo dicitur ædem Palladi sacram excipiendis militibus infirmis exædificasse: *un Hôtel des Invalides:* unde PIVS cognominatus sit. Sic in familia Herennia, apud Patinum, p. 120. vir nudus ægrum humero portat in Xenodochium: et retro Pietatis caput pingitur, adjecto lemmate, PIETAS. Sic in Julio Cæsare, apud eundem Patinum, p. 124. vir dextra Palladium tenet, humero sinistro ægrum defert in ædem Metellianæ similem; nullo sequenti Iulo. Pars antica nummi hujus Metelliani hanc habet epigraphen: Q. METEL. PIVS. Pagina aversa, CRAESAR. Sententia est, a nemine adhuc tentata: 'Quintus METELlus PIVS, Classis Rector, Africam Et Siliciam Asseruit Reipublicæ.' Fuit hic nummus ad gratificandum Cn. Magno Pio Metelli Pii genero, ipsius Magni Pii ætate percussus.' *Ed. sec.*

[c] *Tricliniaria*] Stragula, quibus lecti tricliniares sternebantur: ut cubicularia stragula appellat cap. 83.

[d] *Sestertium*] Ita Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Sestertium octingenta millia, sive, quod idem est, sestertia octingenta, efficiunt monetæ Gallicæ libras 80000.

[e] *In Catonis*] Vide Notas et Emend. num. 157.

[f] *Quadragies*] Ita Mss. laudati. Summam efficiunt Gallicarum librarum, 400000. Si *quadringenties* legas cum Budæo, excedet id pretium fidem omnem: erit enim librarum 4000000. seu quatuor, ut aiunt vulgo, millionum.

[g] *Quibus signum Fortunæ*] Non Fortunæ quidem, sed ipsius Servii in Fortunæ templo, quod dedicarat, po-

ad Sejani exitum.[h] Mirumque fuit nec defluxisse eas, nec teredinum[i] injurias sensisse annis DLX.[9] Vidimus jam et

ties sestertio. Mox, codd. Dalec. et Chiffl. *super extitere;* Dalec. *super constitere.*—9 Chiffl. *quingentis.* Mox, Vet. Dalec. *et bidentum vellera.*—10 Ita

NOTÆ

situm simulacrum, togis superpositis velatum scribit Ovid. Fast. VI. 569. 'Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque: Sed superinjectis quis latet æde togis? Servius est, id constat enim: sed causa latendi Discrepat, et dubium me quoque mentis habet,' &c. Et dubius idcirco mihi animus quoque fuit, num in mendo cubaret hic Plinii locus: legendumne foret, *Quibus juxta signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertus erat, &c.*—'Cave tamen quicquam propterea immutandum putes in hac Plinii sententia. Hanc signi Fortunæ dedicationem a Servio Tullio rege factam Livius prætermisit.' *Ed. sec.*

[h] *Sejani exitum*] Qui Tiberii octavo decimo principatus anno contigit: a Servii obitu, omnino sexagesimo supra quingentesimum.—'*Sejani exitum*] Quo anno Sejanus perierit, non satis liquet. Decimo septimo Tiberii anno id evenisse vulgo creditur. Quod si verum est, necesse est Servium Tullium regem non ante A.U. CCXXV. obiisse. Sejano nomen Ælii fuit, ut nummi docent Bilbili in Hispania percussi. Sejani cognomen a Seia deductum est, vel matre, vel conjuge: quæ ob hæreditatem opimam, quam pro dote afferret, marito nomen dedit, desinens in *janus*, et idem filio natu majore ex eo conjugio. M. Seii non semel Plinius meminit, nec semel in nummis Seia Augusta legitur. Similis originis est 'Trajanus' a Trajo. Hujus est simul atque Hadriani qui Ælius, ut Sejanus, fuit, nummus singularis ex auro, apud D. de Clesues, Parisiis, hac epigraphe: IMP. CAES. NER. TRAI. OPTIM. AVG. GERM. DAC. 'Imperator Cæsar Nerva Trajanus Optimus Augustus, Germanicus, Dacicus.' Caput Trajani laureatum, in Orientem conversum. In parte aversa: HADRIANO TRAIANO CAESARI. Caput laureatum Hadriani, converso pariter vultu in Orientem. Cusus hic nummus est, antequam Trajanus appellaretur Parthicus, cum jam tamen scriberetur cognomine 'Optimus.' Ergo anno ipsius decimo septimo; quo tamen ipso anno jam tum et Trajanus et Cæsar fuit Hadrianus. Ergo Hadrianus ab Hadria conjuge, Trajanus a Trajano patre, patruele fratre Trajani Augusti: Cæsar ex matre, Ælia Plotina Nervæ Cæsaris Augusti filia: unde in nummis Latinis et Græcis 'Nervæ nepos' sæpissime appellatur. Itaque prius ab uxore Hadria dicitur Hadrianus, ob dotem amplam ei allatam ex eo conjugiò: deinde Trajanus ex patre, qui esset homo privatus, neque adeo dives, neque Cæsar. Verum cum post triennium fere a Trajano Aug. per adoptionem institutus hæres esset omnium ipsius bonorum; cum jam potior esset illa hæreditas, non deinceps 'Hadrianus Trajanus,' sed 'Trajanus Hadrianus' in nummis suis omnibus est cognominatus: haud dubie non indigne latura priore illa conjuge Hadria, si viveret, prælatum suo nomini nomen Augusti. Sed illa dudum obierat. Sabina nupserat jam Hadriano.' *Ed. sec.*

[i] *Teredinum*] Vermium vestes erodentium.

viventium vellera, purpura, cocco, conchylio, sesquipedalibus libris [10] [j] infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria.

LXXV. In ipsa ove satis generositatis ostenditur brevitate crurum,[a] ventris [1] vestitu: quibus nudus esset, apicas [b] vocabant, damnabantque. Syriæ cubitales [c] ovium caudæ plurimumque in ea parte lanicii. Castrari agnos, nisi quinquemestres, præmaturum existimatur.[2]

(XLIX.) Est et in Hispania, sed maxime Corsica,[d] non

codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. recentt. *sesquipedalibus labris* Vet. Dalec. *sesquipondialibus* alii ap. Dalec. *sesquilibris* Gronov. et edd. vett.

CAP. LXXV. 1 Cod. Dalec. *generositas his o. b. crurum et ventris;* Chiffl. *generositatis o. b. crurum. Ventris vestitus quibus, &c.* Mox, cod. Dalec. *damnabantur.*—2 Cod. Dalec. *existimant.*—3 Cod. Dalec. *musmonium;* Chiffl. vero

NOTÆ

[j] *Sesquipedalibus libris*] Ita Mss. plane omnes: non, ut editi mutile, *sesquilibris.* Quid porro sint sesquipedales libræ, negat Budæus se intelligere, lib. II. de Asse, fol. 51. negat et Pellicerius in notis Mss. Dalecampius vocem *libris* de corticibus accipit. Nos qui nihil astute cogitamus, sic interpretamur: Cura industriaque hominum sic distributas esse trium istorum colorum vices, purpuræ, cocci, conchyliique, dum vellera, quæ viventi adhuc pecori adhærerent, necdum essent decussa tergo, iis coloribus tingerentur, ut quilibet color semipedale spatium in quadrum occuparet; tres semipedes densi admodum velleris, libram pondere adæquarent: quæ libra idcirco sesquipedalis merito appellaretur. Canem eo modo variatum pictumque nuper in hac urbe vidimus.

[a] *Brevitate crurum*] Varro de Re Rust. II. 2. pag. 78. 'Esse oportet ovem cruribus humilibus: caudis observare, ut sint in Italia prolixis, in Syria brevibus.'

[b] *Apicas*] Varro loc. cit. 'Ovem esse oportet corpore amplo... ventrem quoque habeat pilosum. Itaque quæ id non habuerint, majores nostri Apicas appellabant, ac rejiciebant.' Hunc Plinii locum prorsus ἀτόπως citat Erasmus in adagio, 'Tricæ, Apinæ,' Chiliad. I. Centur. 2. Adag. 43. pag. 70.

[c] *Syriæ cubitales*] Latitudine addendum fuit ex Arist. Hist. Anim. VIII. 28. pag. 982. ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως. Alioqui cubitalis esse longitudinis perperam intelligemus. Idem de Libycis ovibus tradit Albertus de Animal. lib. VII. pag. 234. Et in Asia minore testis αὐτόπτης Busbequius prodidit Epist. 1. pag. 32. 'Frequens esse genus illud ovium, quod pinguem et ponderosam caudam trahit, quæ decem interdum librarum sit: quin immo in eam aliquando magnitudinem excrescat in ovibus paulo vetustioribus, ut duas rotulas cum media tabella subjici necesse sit, in quam illa recumbat: ut oves trahant, quod ferre non possunt.'

[d] '*Sed maxime Corsica*] Est apud Patin. in Famil. pag. 93. nummus ex argento inscriptus, Q. CORNVFICI.

maxime absimile pecori, genus musmonum,[3] [e] caprino villo, quam pecoris[a] velleri, propius. Quorum e genere et ovibus natos prisci Umbros vocarunt.[4] [f] Infirmissimum pecori caput, quamobrem aversum a Sole[g] pasci cogendum.[5] Quam stultissima[h] animalium lanata. Qua timuere[i] ingredi, unum cornu raptum sequuntur.[b] [6] Vita longissima[j] anni X. in Æthiopia XIII. Capris eodem loco XI. in reliquo orbe plurimum octoni. Utrumque genus intra quartum coitum impletur.

[a] *Ovium.* [b] *Unum ex iis, si cornibus rapiatur, sequuntur.*

ceterique codd. *musmonum.*—4 Chiffl. *Priscumbres vocaverunt.*—5 Dalec. *cogi pascendo.*—6 Chiffl. *raptu sequuntur.*

NOTÆ

AVGVR. IMP. 'Quintus Cornuficius Augur Imperator.' Ipse togatus stans, lituum Auguralem dextra tenet, et versus occidentem incedit. Pone sequens Corsica provincia est, ad occasum (ut notum est,) sita: coronam imponit Imperatori, clypeumque gestat, ut tutatus eam esse adversus prædones maritimos mediterraneosve Cornuficius intelligatur. Non Africa certe ea est; quoniam nec versa illa ad occasum Urbis Romæ est; nec tegmen capitis ex pelle quasi caprina, vel arietina potius, Africam denotat, sed Corsicam potius. Testis hoc loco Plinius. Adde quod nulla Trajani Imp. qui restituisse Cornuficium in simili nummo dicitur, in Africa expeditio fuit. Neque ulla igitur Cornuficii in Africa fuisse hoc numismate perhibetur. .)(. Pars hujus nummi aversa, caput Jovis cum cornu arietino exhibet; quod est symbolum Naturæ in Corsica arietum, quos Plinius laudat, altricis. In eo vero nummo, quo Cornuficium Trajanus restituisse fertur, hoc est, singulari edito egregio facinore repræsentasse, caput Concordiæ est.' *Ed. sec.*

[e] *Genus musmonum*] Strabo lib. v. pag. 225. de Sardinia: Γίνονται δ' ἐνταῦθα οἱ τρίχα φύοντες αἰγείαν ἀντὶ ἐρείας κριοί, καλούμενοι δὲ Μούσμονες. *Nascuntur ibi arietes, qui lanæ loco pilum ferunt caprinum: et vocantur Musmones.* Vetus Epigramma, de ambiguis: 'Tityrus ex ovibus oritur, hircoque parente: Musimonem capra ex vervegno semine gignit.'

[f] *Umbros vocarunt*] Hoc est, spurios, hybridas, a Græco ὀμβρίας. Vide Vossium in Etymol. verbo 'Campus' et 'Musmones.'

[g] *Aversum a Sole*] Varro de Re Rust. II. 2. Colum. VII. 3. pag. 256. Palladius lib. XII. in Novemb. tit. 13. pag. 171. Plinius ipse XVIII. 76. Vide Notas et Emend. num. 158.

[h] *Quam stultissima*] Arist. Hist. Anim. VI. 4. pag. 1014. et Albertus M. de Animal. VIII. 2. 1. pag. 249.

[i] *Qua timuere*] Simile ac plane par stoliditatis ovium exemplum affert Philosophus loco citato.

[j] *Vita longissima*] Reliqua, quæ hoc cap. continentur, excerpta ad verbum ex Arist. Hist. Anim. VI. 19. pag. 730. et 731.

LXXVI. (L.) Capræ[k] pariunt et quaternos, sed raro admodum. Ferunt[l] quinque mensibus, ut oves. Capræ pinguitudine[1] sterilescunt. Ante trimas[m] minus utiliter generant, et in senecta ultra quadriennium. Incipiunt[2] septimo mense, adhuc lactentes.[n] Mutilum[o] in utroque sexu utilius. Primus in die[p] coitus non implet: sequens efficacior, ac deinde. Concipiunt Novembri mense, ut Martio pariant turgescentibus[a] [q] virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ,[3] in trimatu inutiles.[r] Pariunt octonis annis.[s] Abortus[t] frigori obnoxius. Oculos suffusos capra junci puncto[u] sanguine exonerat,[4] caper rubi. Solertiam ejus animalis Mucianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obviis e diverso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in

[a] *Germinantibus.*

CAP. LXXVI. 1 Cod. Dalec. *pinguedine.* Mox, pro *Ante trimas minus*, quod habent codd. Harduini et edd. recentt. *Trimæ minus* exhibent edd. vett. et Gronov.—2 *Coire incipiunt* Dalec. et mox in eodem et Chiffl. *lactantes*, id est, lac præbentes, nutrientes.—3 Vet. Dalec. *sæpe bimæ.*—4 Margo edd. Dalec. et Gronov. *annis, ad abortus frigore obnoxiæ. Oculos suffusos sanguine capra*

NOTÆ

[k] *Capræ*] Arist. loc. cit. Etiam et in Ægypto quinos pariunt, ut auctor est Ælian. Hist. Anim. III. 33. ob fœtiferum potu Nilum.

[l] *Ferunt*] Arist. loc. cit. Florentinus quoque in Geopon. XVIII. 9. pag. 452. Κυοφορεῖ δὲ ἑ μῆνας, ὥσπερ τὰ πρόβατα.

[m] *Ante trimas*] Quæ nondum trimæ sunt, et quæ quadriennium jam excesserunt, non tam utiles partus edunt, quam in ætate intermedia constitutæ. Priores quidem, quia nondum confirmatæ ætatis: sequentes, quia jam in senium vergentibus annis labefactatæ. Vide Notas et Emend. num. 159.

[n] *Adhuc lactentes*] Vide Notas et Emend. num. 160.

[o] *Mutilum*] A cornibus. Colum. VII. 9. pag. 265. 'Quoniam cornuti fere perniciosi sunt propter petulantiam.'

[p] *Primus in die*] Arist. Hist. Anim. VI. 19. pag. 730.

[q] *Turgescentibus*] Columella: 'Ut propinquante vere, gemmantibus frutetis, cum primum sylvæ nova germinant fronde, partus edatur.'

[r] *In trimatu inutiles*] Vide Notas et Emend. num. 161.

[s] *Pariunt octonis*] Arist. loc. cit. pag. 731. Palladius in Novemb. lib. XII. tit. 13. pag. 172.

[t] *Abortus*] Colum. loc. cit.

[u] *Junci puncto*] Magis probarim, *punctu.* Refert hoc quoque Ælian. Hist. Anim. VII. 14.

exilitate cæca,[b] torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram proculcatæ[5] supergressam. Mares quam maxime simos, longis auribus[v] infractisque, armis[6] quam villosissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ[w] corporibus[7] a cervice binæ dependentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt, in his et indicia annorum per incrementa nodorum.[8] Mutilis[c x] lactis major ubertas. Auribus[y] eas spirare, non naribus, nec unquam febri[z] carere, Archelaus auctor est: ideo fortassis anima his, quam ovibus, ardentior, calidioresque concubitus. Tradunt et noctu non minus cernere, quam interdiu: ideo si[a] caprinum jecur vescantur,[9] restitui

[b] *Nec retrogrediendi locus esset, propter longitudinem pontis, conjunctam exilitati, ob quam ubi pedem poneret, capra non videret.*
[c] *Quibus exsecta cornua.*

junci punctu exonerat. Alii ibid. *junco punctos, &c.*—5 Dalec. *proculcando.*—6 Ita codd. Harduini, Tolet. et Chiffl. cum edd. recentt. *auriculis infractis armis* Gronov. et al. ante Harduin. Vox *simos* non legitur in Chiffl. Mox, Vet. Dalec. *villosissimos.*—7 Margo edd. Dalec. et Gronov. *pro palearibus.* Alii ibid. *pectoribus.*—8 Chiffl. *intrimenta nodorum.*—9 Tolet. *ideo capri-*

NOTÆ

[v] *Longis auribus*] Ita Mss. omnes: editi male, *auriculis.* Sunt autem infractæ aures, non erectæ, sed deciduæ, quas recte flaccidas et prægravantes Colum. nuncupat, VII. 6.

[w] *Laciniæ*] Non eæ quidem e villis seu pilis factæ, sed e corporibus ipsis et cute enatæ, atque e cervice pendentes. Varro de Re Rust. II. 3. p. 80. ubi de eligenda caprarum forma: 'Sub rostra,' inquit, 'duas ut mammulas pensiles habeant, quod eæ fœcundiores sint,' &c. Verruculas appellat Colum. VII. 6. p. 264.

[x] *Mutilis*] Colum. loc. cit. ubi de caprino genere: 'Hanc pecudem,' inquit, 'mutilam parabimus, quieto cœli statu; nam procelloso atque imbrifero cornuta semper. Nam et omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti fere perniciosi sunt,' &c.

[y] *Auribus*] Phile de Propr. Anim. pag. 102. Varro loc. cit. 'De capris Archelaus scribit, non, ut reliqua animalia, naribus, sed auribus spiritum ducere solere.' Ab Alcmæone id proditum, non ab Archelao, scribit Aristot. Hist. Anim. I. 9. pag. 73. idque ipse verum esse pernegat. Certe naribus sternutant: igitur et spirant. Utraque parte, auribus naribusque spirare, ex pecuariorum relatu, affirmat Ælian. Hist. Anim. I. 53.

[z] *Nec unquam febri*] Varro, loc. cit. 'Capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt.' Florentinus in Geopon. XVIII. 9. pag. 458.

[a] *Ideo si*] De hac re dicturi sumus, XXVIII. 47.

vespertinam aciem his, quos nyctalopas[b] vocant. In Cilicia,[c] circaque Syrtes[10][d] villo tonsili vestiuntur. Capras in[e] occasum declivi[11] Sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed aversas jacere: reliquis autem horis adversas, et inter cognationes.[12] Dependet[f] omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat, ceteræ stupentes spectant. Id etiam[g] evenire, cum quandam herbam[h] aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis.[13] Olivam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa[i] Minervæ non immolantur.[14][j]

num jecur vescentibus; cod. Dalec. *et ideo si, &c.*—10 *Syrias* Vet. Dalec.—11 Chiffl. *declini.*—12 'Vet. *cognitiores.* Lego, *conjunctiores.*' Dalec.—13 Chiffl. *est exitialis.*—14 *Minervæ immolantur,* omisso *non,* cod. et Vet. Dalec.

NOTÆ

[b] *Nyctalopas*] Lusciosos, qui vesperi non vident, ut ait Varro apud Nonnium cap. 2. n. 512. De ea voce dicemus uberius XXVIII. 47.

[c] *In Cilicia*] Arist. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 982. Varro de Re Rust. II. 11. sub finem: 'Ut fructum ovis e lana ad vestimentum, sic capra pilos ministrat ad usum nauticum .... Neque non quædam nationes harum pellibus sunt vestitæ, ut in Gætulia, et in Sardinia .... Tondentur, quod magnis villis sunt, in magna parte Phrygiæ: unde cilicia et cetera ejus generis ferri solent. Sed quod primum ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomen id Cilicas adjecisse scribunt.'—'Ciliciorum occasione, quæ ex villo caprarum fieri solerent, lusit satis festive Augustin. Ep. 81. ubi de Eustasio, Caprariæ insulæ monacho, qui diem suum obierat: 'Ibi eam requiem præcessit,' inquit, 'quæ nullis fluctibus sicut insula tunditur: nec Caprariam desiderat, quia nec Cilicio jam quærit indui.' *Ed. sec.*—Ælian. Hist. Anim. XVI. 30. ἐν Λυκίᾳ quoque, ex Callisthene Olynthio refert, ut oves, sic tonderi capras, eoque pilo nauticos rudentes contexi. Busbequius Epist. I. fol. 31. visas a se refert in minore Asia capras illas, quarum ex vellere sive pilo pannus ille texitur, quem undulatum vocant *les Camelots:* 'Est earum,' inquit, 'tenuissimus mireque nitens pilus, ad terram usque propendens .... nec multum serico pulchritudine cedit,' &c.

[d] *Circaque Syrtes*] Vide Notas et Emend. num. 162.

[e] *Capras in*] Transcripsit hunc locum Plinius ex Arist. Hist. Anim. IX. 4. pag. 1016.

[f] *Dependet*] Arist. loc. cit. p. 1015. Aruncum Philosophus ἤρυγγον vocat.

[g] *Id etiam*] Postulare videtur orationis structura, *id aiunt evenire,* vel istud, *aiunt,* subintelligendum.

[h] *Cum quandam herbam*] Eryngion scilicet. Theophr. in fragmento De animalibus quæ invident. Plutarch. de Sera Numinis Vindicta, pag. 558. Nicandri Scholiastes, in Theriac. pag. 30. atque e recentioribus Marcellus Virgilius in Diosc. III. 23. de eryngio: ubi multa præfatus de ab-

LXXVII. (LI.) Suilli pecoris[a] admissura a Favonio ad æquinoctium vernum: ætas,[1 b] octavo mense: quibusdam in locis etiam quarto, usque ad octavum[2 c] annum. Partus bis[d] anno: tempus utero[e] quatuor mensium: numerus fœcunditatis[3] ad vicenos:[f] sed educare[g] tam multos nequeunt. Diebus decem circa brumam statim dentatos nasci,[4] Nigidius tradit. Impleutur[h] uno coitu, qui et geminatur propter facilitatem aboriendi.[5 i] Remedium, ne prima subatione,[j] neque ante flaccidas aures coitus fiat.

CAP. LXXVII. 1 Codd. Dalec. et Chiffl. *vernum. Ætas*; Gronov. et edd. vett. *vernum, ætatis octavo, &c.*—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *septimum* edd. vett. et Gronov.—3 Chiffl. *fœcunditati.*—4 Vet. Dalec. *dentes nasci.*—5 Ita omnes codd.

NOTÆ

ditis rerum causis, hoc miraculum ex Plutarcho refert.

[i] *Eaque ex causa*] Ceu ingratum sibi animal pro hostia etiam in sacris oblatum aversetur, atque abhorreat. Baccho tamen eandem immolari, propterea quod similiter vitem erodat, scribit Ovid. Fast. I. 360.

[j] *Non immolantur*] Vide Notas et Emend. num. 163.

[a] *Suilli pecoris*] Varro de Re Rust. II. 4. pag. 82. Florentinus in Geopon. XIX. 6. pag. 468.

[b] *Ætas*] Ita Mss. omnes: non *ætatis.* Arist. Hist. Anim. V. 13. pag. 560. et Varro loc. cit.

[c] *Usque ad octavum*] Vide Notas et Emend. num. 164.

[d] *Partus bis*] Varro loc. cit. p. 83.

[e] *Tempus utero*] Arist. Hist. Anim. VI. 18. pag. 277. et Alb. M. de Animal. VI. 3. 1. pag. 209. Florentinus et Varro, locis citatis. Colum. VII. 9. pag. 269.

[f] *Ad vicenos*] Atqui sus Æneæ Lavinii triginta porcos peperit albos, teste Varr. loc. cit. et post Varronem Marone Æn. VIII. 43. 'Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus, Triginta capitum fœtus enixa, jacebit, Alba, solo recubans, albi circum ubera nati.'

[g] *Sed educare*] Arist. et Albertus locis cit. Colum. pag. 271. de lactentibus fœtibus suum: 'Non debet,' inquit, 'octo capitum numerum excedere. Non quin ignorem fœcunditatem scrofarum majoris esse numeri, sed quia celerrime fatiscit, quæ plures educat,' &c. Ita etiam Varro loc. cit. At Palladius lib. III. in Febr. tit. 26. pag. 80. ut plurimum sex nutriri debere, expertus asseverat, Columellamque idcirco, quem laudat, deserit.

[h] *Implentur*] Ex Arist. Hist. Anim. VI. 18. pag. 728. *si nempe urgeat veneris impetus,* ἐν δὲ ὀργῶσαν βιβάσῃ. Alias non unus initus satis est, ut paulo ante Philosophus idem admonuit.

[i] *Aboriendi*] Ita Mss. non *abortiendi.* Ita et Varro apud Nonium cap. 2. n. 24. 'Vinum quod ibi natum sit in quodam loco, si prægnans biberit, fieri ut aboriatur.'

[j] *Subatione*] Festus in Fragm. verbo 'suillum pecus:' 'Immundissimi

Mares non[k] ultra trimatum generant. Fœminæ,[l] senectute fessæ, cubantes coëunt. Comesse[m] fœtus his, non est prodigium. Suis fœtus sacrificio die quinto[6][n] purus est,[o] pecoris die octavo, bovis tricesimo. Coruncanus[p] ruminales[q] hostias, donec bidentes[r] fierent,[7] puras negavit. Suem oculo[s] amisso putant cito extingui: alioqui vita[8][t] ad quindecim annos, quibusdam et vicenos. Verum efferantur, et alias obnoxium genus morbis, anginæ[u] maxime, et

Harduini et edd. recentt. *abortiendi* Gronov. et al. ante Harduin.—6 Quidam ex Varrone II. 4. legunt, *die decimo.* Mox, pro *die octavo*, Chiffl. *die septimo;* codd. Dalec. *die sexto.*—7 Vet. Dalec. *donec bidentes forent.*—8 Cod. Dalec.

NOTÆ

sunt sues,' inquit, 'ex omni mansueto pecore, et ardentissimæ libidinis: ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum subare et subire dicuntur.'

[k] *Mares non*] Transcriptus hic locus ex Arist. Hist. Anim. v. 13. pag. 564. Colum. pag. 269. 'Mares ab annicula ætate commode progenerant, dum quadrimatum agant: possunt tamen etiam semestres,' &c. Sed tum ex Arist. tum ex Columella, ascribere Plinium oportuit, *non ultra trimatum generant utiliter*, aut *commode:* quandoquidem generant omnino verres ultra trimatum: sed proles illa haud satis probabilis, et generosa: τῶν δὲ πρεσβυτέρων χείρω τὰ ἔκγονα.

[l] *Fœminæ*] Arist. loc. cit. non sua, sed verrium senectute fatigatas, cubantes coire fœminas prodit.

[m] *Comesse*] Arist. loc. cit. Ælian. Hist. Anim. x. 16. Colum. VII. 11. pag. 274. 'Illud autem quod pertinet ad religionem patris familias, non reticendum putavi. Sunt quædam scrofæ, quæ mandunt fœtus suos: quod cum fit, non habetur prodigium. Nam sues ex omnibus pecudibus impatientissimæ famis sunt,' &c.

[n] *Die quinto*] Vide Notas et Emend. num. 165.

[o] *Purus est*] Hoc est, ad sacrum faciendum idoneus.

[p] *Coruncanus*] E gente Junia.

[q] *Ruminales*] Eorum, quæ ruminent, animalium.

[r] *Donec bidentes*] 'Bidental,' inquit Festus, 'dicebant quoddam templum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur. Bidentes autem sunt oves duos dentes longiores ceteris habentes.' Sed aliis etiam animalibus communis bidentium appellatio fuit: unde illud ejusdem, 'Bovem bidentem a dentium numero dicunt appellari.'

[s] *Suem oculo*] Arist. Hist. Anim. VI. 18. pag. 729. sed familiari adhibita cautione, φασὶν, *aiunt*. Albertus M. de Animal. VI. 3. 1. pag. 209. 'id quidem frequenter,' ait, 'ita contingere, sed non semper.' Nos plures unoculos vidimus sues.

[t] *Alioqui vita*] Arist. loc. cit. Albertus, XXV. ut plurimum annos vivere pronuntiat.

[u] *Anginæ*] Nonius cap. 1. n. 150. 'Angina, genus morbi, eo quod angat, et Græce συνάγχη appellatur.' Aris-

strumæ.[v] Index suis[9] invalidæ, cruor in radice setæ dorso evulsæ, caput obliquum[w] in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, et primo fœtu minus sunt numerosæ.[10] In luto[x] volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare,[11][y] in dexterum quam in lævum, detorta. Pinguescunt[z] LX. diebus, sed magis tridui inedia saginatione[a] orsa.[12] Animalium hoc maxime brutum, animamque[b] ei pro sale datam non illepide existimabatur.[13] Compertum[c] agnitam vocem suarii furto abac-

extingui. Aliquibus vita.—9 *Inde sues* cod. Dalec. Mox, pro *obliquum*, Merula super Enn. p. 433. *obstipum.*—10 Vet. Dalec. *mammosæ.*—11 Idem codex, *facilius jacere;* Chiffl. *facilius latere.* Mox, cod. Dalec. *detorto;* Vet. Dalec. *detortam.*—12 Vet. Dalec. *ante saginationem orsa.*—13 Vet. Dalec. *existimatur;* et mox in eodem et cod. Dalec. *agnita voce s. f. abactos merso na-*

NOTÆ

toteli Hist. Anim. VIII. 26. pag. 960. *βράγχος* id morbi genus vocatur. Suariis in Gallia, *le tac.* Plautus in Trinum. II. 4. 139. 'Sues moriuntur angina hic acerrima.' Vide de angina in hominibus quæ dicenda sunt XIX. 3.

[v] *Et strumæ*] Scrofulas intelligit, *τὰς χοιράδας.* Colum. VII. 10. p. 272. de morbis suum: 'Strumosis sub lingua sanguis mittendus est.'

[w] *Caput obliquum*] Vide Notas et Emend. num. 166.

[x] *In luto*] Arist. Hist. Anim. VIII. 9. pag. 903. *carnosa lavatione pinguescere sues* docet: *τὰς δὲ ὗς καὶ τὸ λούεσθαι ἐν πηλῷ πιαίνει.* Varro de Re Rust. II. 4. pag. 82. 'Voluntantur in luto, quæ est illorum requies, ut lavatio hominis.' Hinc Poëtis dicitur, 'Amica luto sus.' Adde et Ælian. Hist. Anim. V. 45.

[y] *Facilius litare*] Hoc est, expeti ad sacrificia sues detorta in dexterum potius, quam in lævum cauda: ut quas facilius litare sit observatum.

[z] *Pinguescunt*] Arist. loc. cit.

[a] *Saginatione*] Magis pinguescunt, inquit, si a tridui inedia inceperit saginatio: quemadmodum alia fere melius pinguescunt, fame affecta prius quam macerentur: *Πιαίνεται δὲ προλιμοκτονηθεῖσα ἡμέρας τρεῖς, σχεδὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα προλιμοκτονούμενα πιαίνεται.* Arist. loc. cit.

[b] *Animamque*] Ne putisceret, inquit Cicero de Nat. Deor. II. pag. 115. qui hujus verbi haud insciti Chrysippum Philosophum auctorem facit: uti et Porphyrius de Abstin. lib. III. pag. 123. Idipsum et a Varrone sic repetitur, de Re Rust. II. 4. pag. 82. 'Suillum pecus dicunt a natura datum ad epulandum: itaque iis animam datam pro sale, qui carnem servaret.'

[c] *Compertum*] Eandem historiam fusius persequitur Ælian. Hist. Anim. VIII. 19. Narrat enim piratas ad Tyrrhenum littus appulsos, gregem suillum inde raptum navi imposuisse, et ab ora enavigare cœpisse: suarios vero, qui conticuerant, dum piratæ astarent, ubi eos recedere a terra senserunt, clamore assueto sues ad

tis, mersoque navigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin et duces[a] in urbe forum nundinarium domosque petere[14] discunt: et feri sapiunt[d] palude confundere urinam, fugam levare.[15] [e] Castrantur[f] fœminæ quoque, sicuti cameli, post bidui inediam[g] suspensæ[h] pernis prioribus,[16] vulva recisa:[i] celerius ita[j] pinguescunt.

Adhibetur et ars jecori fœminarum, sicut anserum,[k]

[a] *Sues ii qui toti gregi præeunt.*

vigio.—14 *Quin et in urbe f. n. reducesque domos petere* Pintian. et Tolet.—15 'Ita bene Mss. Reg. 1. et 2. Male editio princeps, *fuga levare.* Unde in recentioribus editionibus emendatum, *in fuga levare.* Nempe feri sues, *les sangliers,* urinam palude confundunt, ne ejus odore agnoscantur, et exonerata vesica leviores alacrioresque fiunt; sic fugam levant.' *Brotier. et feri sapiunt vestigia palude confundere, urinam in fuga levare* Harduin. 1. *et feri sapiunt palude confundere urinam, in fuga levare* Harduin. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *et feri sapiunt vestigia palude confundere, urina fugam levare* edd. vett. et Gronov. Mox, cod. Dalec. *sic quoque uti et cameli, &c.* Chiffl. *sic quoque uti cameli.*—16 Ita codd. Harduini et edd. recentt. *primoribus* Gronov. et al.

NOTÆ

se revocasse: easque, dominorum agnita voce, statim in alterum navis latus, qua clarius vox ea exaudiebatur, simul concurrentes navim pessumdedisse: quo factum sit ut debitas furto pœnas naufragio piratæ persolverint, incolumes vero sues ad suarios enatarint.

[d] *Et feri sapiunt*] Discunt aliena disciplina mansuetæ sues assueta loca repetere: sapiunt vero, hoc est, suapte prudentia norunt apri, urinam, quam in fuga reddunt, cum paludis aqua confundere, ne ab observantibus, seu venatoribus, agnoscatur, &c. Hac voce usus Cicero, cum illud protulit: 'Qui sibi semitam non sapiunt, aliis monstrant viam.' Vide Notas et Emend. num. 168.

[e] *Fugam* [*in fuga*] *levare*] Leviores se ad fugam reddere, vesica urinæ pondere exonerata. Hac de re iterum xxviii. 60.

[f] *Castrantur*] Colum. vii. 9. de suibus: 'Fœminis quoque vulvæ ferro exulcerantur, et cicatricibus clauduntur, ne sint genitales.' Sed uberius Philosophus Hist. Anim. ix. 79. pag. 1175. unde Pliniana hæc emanarunt.

[g] *Post bidui inediam*] Ut vacua sint intestina.

[h] *Suspensæ*] Et quidem prioribus pernis, si librariorum Plinii oscitantiæ fides: nam Albertus M. de Animal. viii. 5. 3. pag. 278. suspendi jubet 'posterioribus pedibus sursum,' idque res ipsa postulat, 'ut intestina retrahantur,' inquit, 'a matrice,' nec deorsum decidant. Aristoteles, ex quo uterque hausit, loc. cit. κρεμάσαντες τῶν ὀπισθίων σκελῶν.

[i] *Vulva recisa*] Ingressu matricis, et quasi vestibulo.

[j] *Celerius ita*] Arist. et Albert. locis cit.

[k] *Sicut anserum*] Jecora suum fico saginatarum, et anserina, laudat Jul. Pollux vi. 9. pag. 282. Vide quæ dicturi sumus x. 27.

inventum M. Apicii,[l] fico arida [17] [m] saginatis ac satietate [18] [n] necatis repente mulsi [o] potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta prope sapores, cum ceteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaque cœnis abdomina, glandia,[p] testiculi, vulvæ, sincipita verrina,[q] ut tamen Publii[r] mimorum poëtæ[s] cœna,

ante Harduin.—17 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *fico carica* Gronov. et edd. vett.—18 ' Ita Ms. Reg. 2. et editio princeps. In recentioribus editionibus, *ac satie.* Latine quidem dicitur *satias*; sed *saties*, aut *satie*, nulla nititur auctoritate.' *Brotier.* *ac satie* Dalec. Elz. Gronov. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *ac siti* cod. Dalec. *a satietate repente mulsi* Vet. Dalec. *siti enectis* Fulv. Ursin. Ap-

NOTÆ

[l] *M. Apicii*] Tres Roma tulit Apicios, gulæ studio omnes infames. Hic, de quo Plinius modo, medius illorum ætate fuit: majore fama, quam ut pluribus sit nobis indicandus. Tiberii principatu vixisse, κατὰ τοὺς Τιβερίου χρόνους, narrat Athenæus I. pag. 7. Seneca item, in Consolat. ad Matrem, et Plinius ipse XIX. 41. De ejus ganea librum scripsit Apion Grammaticus, ut dicemus in Auctorum Indice.

[m] *Fico arida*] Ita Mss. omnes. Editi, *fico carica.*

[n] *Ac satietate* [*satie*] Sunt qui malint, *ac a satie necatis*, hoc est, post satietatem. Fulv. Ursinus, in Append. ad Petr. Ciacon. de Triclinio, pag. 90. mavult, *ac siti enectis*: nobis neutrum arridet. Vide quæ de anserum jecore dicenda sunt, X. 27.

[o] *Repente mulsi*] Alii *tepente* legunt libris invitis. *Repente necatis* magis placet, nempe post mulsi potum: quo augeri corpora dicetur XXII. 53.

[p] *Glandia*] Partes in sue callosæ, a glandium duritie ac figura cognominatæ. Quantum conjicere licet ex serie atque ordine rerum hic appellatarum, ex intestinis aut inguinibus glandia petebantur. Partem intestinorum esse ait Priscianus. Alii e cervice peti volunt, quam Colum. VII. 9. in describenda forma suum, glandulosam commendat. E gutture alii, quod in sue glandulæ appellentur, ut Plinius admonet XI. 66. quæ tonsillæ in homine. Vide quæ de ea voce rursum dicturi sumus, XXXVI. 2.

[q] *Sincipita verrina*] Quid? Sincipita? At in verrino capite nihil sapidi præter rostrum, et aurem. Illud nimirum est: sinciput, quasi scissum caput esse: sive dimidium capitis, non vero partem anteriorem: neque tam occipiti, ut Grammatici somniarunt, quam toti capiti integro contrarium habere significatum. Magnum certe ex antiquorum usu argumentum est, quod iis in adagio fuit, 'Frons occipitio prior.' Quin sinciput occipitio prius dixere, si contraria sunt?

[r] *Publii*] Fuit hic Publius Syrus Mimus, cujus jocos et sales Macrobius refert, Saturn. II. 7. pag. 344. ac Gellius XVII. 14. pag. 966. Augusto Cæsari gratissimus mimos ævi sui superavit omnes, in quibus et Laberium Mimographum. Vide XXXV. 58.

[s] *Mimorum poëta*] Hoc est, qui mimos scriptitavit. Mimus est, lasci-

postquam servitutem[t] exuerat,[19] nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito.

LXXVIII. Placuere autem et feri sues. Jam Catonis censoris[1] orationes aprugnum exprobrant callum.[a] In tres[b] tamen partes diviso, media ponebatur, lumbus aprug-

pend. ad Ciac. p. 90. Tolet. *tepente* pro *repente*.—19 Janus Dousa super Arbit. I. 17. *servitute exierat*.

CAP. LXXVIII. 1 Cod. et Vet. Dalec. *et feri vesicæ Catonis Censoris*; Pin-

NOTÆ

vum poëma. Ovid. Trist. II. 1. 515. 'Scribere si fas est imitantes turpia mimos.'

[t] *Servitutem*] Ita Mss. omnes. Salibus et ingenio libertatem promeruisse a patrono suo, scribit Macrobius loc. cit.

[a] *Callum*] Plautus in Pseud. I. 2. 32. 'Nam mihi hodie natalis dies est: decet enm omnes vos concelebrare: Pernam, callum, glandium, sumen facito in aqua jaceant.' Callum Plautus a sumine, a lumbo Plinius diversum facit. Vide XI. 84.

[b] *In tres*] In tres partes diviso olim apro, earum præstantissimam veteres, quæ ex re ipsa lumbus aprugnus appellabatur, cœnæ apponebant.—'Fuit Servilius Rullus, de quo Plinius hoc loco agit, e gente plebeia, quandoquidem pater is fuit P. Servilii Rulli Tribuni plebis, qui Ciceronis Consulatu legem Agrariam promulgavit. Servilia gens tamen patricia fuit; ut patet ex Consulatu M. Servilii, quem Plinius commemorat, X. 60. ac fortassis etiam ex Magisterio Equitum, cujus idem meminit, VII. 19. Non fuit igitur Rullus Tribunus plebis, nisi ex patris matre, 'Servilius:' ex avo paterno plebeio 'Rullus:' cum Tribunus plebis non nisi plebeius esse potuerit. Hoc itaque istius Tribuni plebis genus fuit:

Rullus—Servilia conjux
|
P. Servilius Rullus.
|
P. Servilius Rullus, Tribunus pl.

Nomen autem Servilii idcirco cognomini Rulli præponitur, quoniam nobilius illud est, quippe patriciæ gentis. Est in Museo nostro, et apud Patin. in Fam. p. 237. n. 7. alicujus ex ea gente nummus argenteus: cujus pars una Victoriam in bigis exhibet, quæ palmam tenet. Infra, P. SERVILI. M. F. P. 'Servilius Marci Filius,' Triumvir Monetalis scilicet, Triumviri filius. Parte altera caput Romæ galeatum est: retro, RVLLI. Non est autem hic RVLLI cognomen: nam si foret, RVLLVS scriberetur, non RVLLI. Cum RVLLI scribitur, 'Rullius' legi oporteret, ut hic SERVILI. 'Servilius' est: alibi, SERGI. 'Sergius,' et sexcenta similia. Sententia est, primis tantum literis singularum vocum expressa: 'Raphanæ Vespasianus LLegiones Imposuit.' Raphana urbs est e præcipuis regionis Decapolitanæ. Ibi Vespasianus, cum in Judæa Decapoli proxima res ageret, legiones præsidiarias collocavit. Litera LL. geminatur, ad pluralem numerum significandum. Nummus alter a Patino allatus ibidem, n. 8. priori fere similis est, nisi quod incusum currui bijugo, quem

nus appellata.[2] Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Servilius Rullus, pater ejus Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgavit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc Annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus non tota quidem[3][c] cœna, sed in principio, bini ternique pariter manduntur apri.

(LII.) Vivaria[d] horum,[4] ceterorumque sylvestrium, primus togati generis invenit Fulvius Lupinus,[5][e] qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, et Q. Hortensius.[f]

Sues feræ[g] semel anno gignunt. Maribus in coitu[h] plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes

tian. e Tolet. *et feri vesicæ. In Catonis Censoriis.*—2 Vet. Dalec. *tantum partes diviso apro media ponebant, lumbus aprugnus appellata.*—3 Edd. vett. Gronov. et al. ante Harduin. *quibus notæ quidem.* Mox, *ea cœna, sed, &c.* Vet. Dalec. *cœna sed principio, b. t. p. manduntur, mandebantur;* Chiffl. etiam, *manduntur;* Gronov. et al. ante Harduin. *mandantur.*—4 *Vivaria eorum* Chiffl.—5 Ita codd. Harduini et Chiffl. cum edd. recentt. *Hirpinus* Parm. *Lippinus* Gronov.

NOTÆ

regit Victoria, nomen Vespasiani est, IMP. VES. literis colligatis. Id vero nostram de voce RVLLI interpretationem egregie constabilit.' *Ed. sec.*

[c] *Non tota quidem*] Vide Notas et Emend. num. 168.

[d] *Vivaria*] Gellius II. 20. p. 155. 'Vivaria, quæ nunc dicuntur,' inquit, 'septa quædam loca sunt, in quibus feræ vivæ pascuntur.' Græcis *θηριοτροφεῖον*, Gallis *un parc.* Alias tria distinguit idem scriptor eo ipso capite vivariorum genera: ornithonas, *les volieres:* leporaria, *les garennes:* piscinas, *les étangs.* Aprorum vero ceterorumque sylvestrium vivaria Varro auctor est leporaria quoque olim esse appellata, teste eodem Gellio: 'Quem emisti fundum Tusculanum,' inquit, 'a M. Pisone, in leporario apri fuere multi.'

[e] *Lupinus*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. In Parmensi editione, *Hirpinus.* At Hirpinum a Lupino voce potius quam re ipsa differre, Festus admonet, scribens: 'Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupavere.' Hæc porro Plinius ex Varrone accepit, de Re Rust. III. 12. apud quem Fulvius Lippinus perperam scribitur.

[f] *Q. Hortensius*] De quo vide quæ in eo luxuriæ genere Varro eleganter admodum narrat, de Re Rust. III. 13. pag. 107.

[g] *Sues feræ*] Causam Plutarchus investigat, in Quæst. Natur. pag. 917. cur sues domesticæ sæpe pariant, alio tempore: feræ semel, et sub idem omnes ferme tempus: ineunte nimirum æstate.

[h] *Maribus in coitu*] Arist. Hist. Anim. VI. 17. pag. 715.

attritu arborum costas,[6] lutoque se tergorantes.[a] [i] Fœminæ in partu [j] asperiores, et fere similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus nonnisi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro,[7] totidem a fronte, ceu vituli cornua, exeunt. Pilus [k] æreo similis agrestibus, ceteris [8] niger. At in Arabia [l] suillum genus non vivit.

LXXIX. (LIII.) In nullo genere æque facilis [a] mixtura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas [b] vocabant, ceu semiferos: [1] ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata. Non in suibus autem tantum,[2] sed in omnibus quoque animali-

[a] *Lutoque tergora incrustantes.*

et al. ante Hardnin.—6 Margo edd. Dalec. et Gronov. *arborum sicas.* Mox, codd. Dalec. Tolet. et Salmant. *lutoque se stercorantes.*—7 Chiffl. *a rostro.*—8 Dalec. *similis. Agrestibus ceteris.*

CAP. LXXIX. 1 Vet. Dalec. *hybridas sues vocabant semiferos.*—2 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. cum edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *suibus tantum*, omisso *autem*, edd. vett. et Gronov. Mox, Vet. Dalec.

NOTÆ

[i] *Tergorantes*] Ita Reg. 1. aliique: Arist. *θωρακίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα ὡς παχύτατον, κ. τ. λ.* Frustra alii *stercorantes* legunt.

[j] *Fœminæ in partu*] *Ὅταν ἐκτέκωσιν, Ubi pepererint*, Arist. Albertus M. de Animal. VIII. 1. pag. 245. 'Hoc autem accidit omnibus fœminis animalium, quod tempore catulorum ferociores sunt maribus: et hoc facit affectus filiorum.'

[k] *Pilus*] Apris Indicis nimirum.

[l] *At in Arabia*] De India hoc prodidit Aristot. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 981. et Photius in Bibl. cod. 73. pag. 148. Ctesia parum fide digno, ut Philosophus ait, teste citato, neque cicurem ibi ullum esse, neque ferum suem. Ælianus item Hist. Anim. XVI. 37. De Æthiopia Porphyrius: *ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν οὐχ ὁρᾶσθαι τὸ ζῶον τοῦτο.* At Solinus, haud dubie Plinianam orationem paraphrasi amplificans, c. 33. pag. 62. de Scenitis Arabibus: 'Præterea suillis carnibus prorsus abstinent: sane hoc animalis genus, si invectum illo fuerit, moritur illico. Hanc Arabiam Græci Eudæmonem, nostri beatam nominaverunt.'

[a] *Æque facilis*] Ac in suibus.

[b] *Hybridas*] Alii Ibridas scribi malunt, quod Umbros antiqui, aut Imbros, Ibrosque, spurios appellarunt, uti monuimus cap. 75. Hinc hybridæ canes nati mixto genere venaticorum et gregariorum, teste Porphyrione, carmen illud Horatii interpretante, I. Sat. 7. 2. 'Hybrida quo pacto sit Persius ultus.' Id porro Antonio inditum cognomen videtur, quod ex diversæ gentis sortisve parentibus ortus sit: διγενῆ Græci vocant.

bus, cujuscumque generis ullum est placidum, ejusdem invenitur et ferum, utpote cum hominum etiam sylvestrium tot genera[c] prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ,[d] sunt rupicapræ,[e] sunt ibices[f] pernicitatis[3] mirandæ, quanquam onerato capite vastis cornibus[g] gladiorumque vaginis:[*h] in hæc[4] se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potissimum e monte

* *Quæ sint gladiorum vaginis similia.*

sed in o. q. animalium.—3 *Sunt capreæ, sunt ibices, sunt rupicapræ pernicitatis* margo edd. Dalec. et Gronov.—4 Vet. Dalec. et Longol. *in his.* Mox, idem Vet. *rotati, in petris potissimum e m. a. in a. t. cupientes; atque r. pernici, &c.*—

NOTÆ

[c] *Tot genera*] Lib. VII. cap. 2.

[d] *Sunt capreæ*] Gallis, *Chevreuils.* Græcis αἶγες ἄγριοι. Arist. Hist. Anim. VIII. 23. pag. 981.

[e] *Rupicapræ*] *Bouquetins* Galli vocant, quasi hircos sylvestres. Animal est in Alpibus iis, quibus a Sabaudia dispescitur Delphinatus, maxime frequens: summos vertices incolit rupium, unde nomen: atque ut cecinit Præses de Boissieu, in Alpe, pag. 85. 'Juga devia semper Incolit, Alpinis tantum fera cognita saxis: Et tanquam rapido flagrans a fulmine, dura Concretas glacie cautes et cana pruinis Saxa petit.'

[f] *Sunt ibices*] Ab *ibex*, quod casus singularis nomen. Paradino assentior, aienti, in eo opere quod inscripsit, de Galliæ montibus, ibicem Plinii esse *le Chamois*, genus in Vapincensi Delphinatus agro frequentissimum: quamvis D. de Boissieu ei generi quod *bouquetin* nominatur, rupicaprasque esse diximus, ibicum nomen attribuit: et Bochartus item de Animal. parte I. cap. 23. pag. 920. sed perperam: harum enim ferarum, quas *chamois* vocamus, proprium ac singulare esse, neque commune cum iis quas *bouquetins* appellitant, id quod de ibicibus Plinius refert, testis est oculatus Nic. Chorier de Hist. Delphin. lib. I. pag. 64. Ut e rupe nimirum una editissima in aliam haud exiguo dissitam intervallo se librent, ceu tormento aliquo actæ ac rotatæ: neque in pedes quidem, ut ceteræ, sed in cornua ipsa, quibus affixæ petris adhærescunt primo, tum inde revulsæ sponte, incredibili vi quadam, quo libuit, demum exsiliunt.

[g] *Vastis cornibus*] Hoc est, latis, quanquam exiguis: neque sunt ea ibicibus, ut rupicapris, in dorsum rejecta: sed in adversum, hoc est, anteriorem partem projecta, et adunca: qua aduncitate affigunt se petris, in quas insiliunt.

[h] *Gladiorumque vaginis*] Sic Mss. omnes incredibili consensu: nequicquam refingere hæc verba aliter contendente Rhenano. Gladiorum vaginæ ea cornua vocitantur, quoniam vaginarum similitudinem referant, intus cava, in mucrone concreta.

aliquo in alium transilire quærentes, atque recussu[i] pernicius, quo libuerit, exultant. Sunt et oryges,[j] soli quibusdam dicti[k] contrario pilo vestiri, et ad caput verso. Sunt et damæ,[l] et pygargi,[m] et strepsicerotes,[n] multaque alia haud dissimilia. Sed illa Alpes,[o] hæc[p] transmarini situs mittunt.[5]

LXXX. (LIV.) Simiarum quoque genera hominis figuræ[a] proxima, caudis inter se[b] distinguuntur. Mira solertia:[c] visco[d] inungi, laqueisque[e] calceari imitatione venantium

5 Idem Vet. *transmarini fluctus mittunt.*

NOTÆ

[i] *Atque recussu*] Inde se ipsi revellentes, unde cornibus adhæserant.

[j] *Sunt et oryges*] Herodotum transcribere Plinius nunc videtur, de Libya hæc prodentem, lib. IV. pag. 285. hominum ibi sylvestrium genera multa conspici, ferarumque pariter in hoc orbe penitus ignotarum: quales sunt πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες.... καὶ ὄρυες... μέγεθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστιν, κ. τ. λ. Orygum Libycorum picturam exhibet Bochartus, de Animal. lib. III. pag. 955. quam secum communicatam ait a V. Cl. Dan. Huëtio. Africanam esse feram, tum hoc loco, tum X. 94. Plinius admonet. Fallitur Bellonius, qui orygem veterum putat esse, quam vulgo *Gazellam* vocant. Nam Gazellæ bina sunt cornua in se recurrentia: oryx vero unicornis est, auctore Plinio XI. 106. post Arist. a nobis ibi laudandum.

[k] *Soli quibusdam dicti*] Cum alii tauros sylvestres asseverent in Æthiopia esse pilo similiter in contrarium verso, ut dictum est cap. 30.

[l] *Sunt et damæ*] Africanæ nimirum, ζορκάδες Herodoti, a nostris, quas Galli *Daims* nuncupant, longe diversissimæ. Describit illas Λιβυστίνας δορκάδας Ælianus Hist. Animal. XIV. 14.

[m] *Et pygargi*] A clunibus albis nomen. E caprearum Libycarum genere.

[n] *Strepsicerotes*] Vide quæ dicturi sumus XI. 45.

[o] *Illa Alpes*] Capreas, rupicapras, ibices.

[p] *Hæc*] Oryges, damas, ceteraque, quæ gignunt transmarinæ regiones, hoc est, Africa, Libyaque.

[a] *Hominis figuræ*] Ut Ennius, inquit Cicero de Nat. Deor. lib. I. p. 42. 'Simia quam similis, turpissima bestia, nobis.' De eo argumento prolixius toto cap. 100. libri undecimi. Simiarum genera indolemque describit satis curiose Scaliger Exercit. 213. pag. 679. et 680.

[b] *Caudis inter se*] Aliæ enim cauda carent, quas πιθήκους Græci vocant: caudatæ aliæ, quas cercopithecos. Unde apud Martial. XIV. 102. simius loquitur: 'Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.'

[c] *Mira solertia*] Acumen ingenii in quibusdam apte imitandis.

[d] *Visco*] Imitari venantes solet simiarum quoddam genus: quare visco se ipsæ inungunt: calceosque inducunt, quos exuere deinde nequeant. Strabo in Indica Historia, lib. XV. pag. 699. Ἡ δὲ θήρα τοῦ ζώου διττή, κ. τ. λ. Duplex, inquit, animalis

tradunt: Mucianus et latrunculis lusisse, fictas cera icones[f] usu distinguente:[1] Luna cava[g] tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, novam exultatione adorare:[2] nam defectum siderum et ceteræ pavent quadrupedes. Simiarum[h] generi præcipua erga fœtum affectio.[3] Gestant catulos, quæ[4] mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, gratulationem intelligentibus similes.[a][5] Itaque magna ex parte complectendo necant.[6] Efferatior[i] cynocephalis[j] natura, sicut satyris.[k] Callitri-

[a] *Videntur intelligere dum catulos suos tractamus, quod sibi de tam festiva prole gratulemur.*

CAP. LXXX. 1 Ita codd. Harduini, Dalec. et Chiffl. item edd. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Latrunculis lusisse fictis cera, nuces visu distinguere* Gronov. et edd. vett.—2 Pintian. *novam exsultationem oboriri;* codd. Dalec. et Salmant. *novam exsultationem adoriri;* Vet. Dalec. *novam exsultantes adorare;* Chiffl. *nova exsultatione adoriri.*—3 Cod. Dalec. *affectatio.*—4 Ita codd. Harduini, et edd. recentt. *quos* Gronov. et edd. vett.—5 Ita codd. Harduini, item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *gaudent tractatu gratulationem intelligentes similes* Vet. Dalec. *tractarique gaudent, similes gratulationem intelligentes* Gronov. et al. ante Harduin. *tractarique g. g. i. similis* codd. Chiffl. et Dalec.—6 Cod. Dalec. *conflectendo necant.*—7 Codd. Dalec.

NOTÆ

hujus venatio est: quippe quod naturæ instituto visa imitari, fugaque se ad arbores recipere maxime consueverit. Quocirca venatores, cum insidentem arbori simiam viderint, posito in conspectu illius cum aqua catino, suos oculos ea inungunt: deinde pro aqua, visci catino supposito, recedentes in insidiis se procul collocant. At ubi desiliens ex arbore simia se visco inunxerit, connivendoque palpebræ cohæserint, accedentibus illis excipitur, &c.

[e] *Laqueisque*] Ælian. Hist. Anim. XVII. 25. Εἰ θεάσαιτό τινα ὑποδήματα τοῖς ποσὶ, κ. τ. λ. Imitatur quoque simia, inquit, si quem calceos induentem viderit: ideoque graves ex plumbo calceos pro his venatores supponunt, tum laqueos subjiciunt, ut intrare quidem pes valeat, sed firmo interim vinculo teneatur.

[f] *Fictas cera icones*] Amicas ab hostilibus effigies, ex ipsa ludi ratione, hoc est, ex ipso latrunculorum motu, usu magistro distinguunt. Vide Notas et Emend. num. 169. De simia cum Carolo v. Imp. latrunculis colludente, nota historia est.

[g] *Luna cava*] Senescente ante coitum. Hæc quoque Solinus cap. 27. pag. 53.

[h] *Simiarum*] Solinus loc. cit.

[i] *Efferatior*] Reliquum caput Solinus transcripsit, loc. cit.

[j] *Cynocephalis*] De hoc simiarum genere, cui factum nomen a canina capitis figura, egit Arist. Hist. Anim. II. 13. pag. 197. aliique. Bellonius, Palmerius, ac Salmasius illud esse existimant, quod Galli *magot* appellant.

[k] *Sicut satyris*] Vide Notas et Emend. num. 170. De eo genere si-

ches[7] toto pæne aspectu differunt: barba est in facie, cauda late fusa primori parte.[8] Hoc animal negatur vivere in alio quam Æthiopiæ,[9] quo gignitur, cœlo.

LXXXI. (LV.) Et leporum[a] plura sunt genera: in Alpibus candidi,[b] quibus hybernis mensibus pro cibatu nivem credunt[c] esse: certe liquescente ea rutilescunt[d] annis omnibus: et est alioqui[e] animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt et quos Hispania cuniculos[f] appellat, fœcunditatis innumeræ,[1] famemque Balearibus insulis, populatis messibus[g] afferentes. Fœtus ventri exsectos,[h]

et Chiffl. *natura, sicut Satyris Callitriches;* Gronov. et edd. vett. *natura, sicut mitissima Satyris, et Sphingibus.*—8 Vet. Dalec. *priori parte.*—9 Codd. Dalec. *esse nisi in Æthiopiæ.*

CAP. LXXXI. 1 Codd. Dalec. *fœcunditatis innumeratæ.*—2 Cod. Dalec. *aliud*

NOTÆ

miarum hæc Solini paraphrasis: 'Sunt et quas vocant Satyros, facie admodum grata, gesticulatis moribus inquietæ.'

[a] *Et leporum*] Sicuti caprarum, et simiarum, inquit, ita et leporum.

[b] *In Alpibus candidi*] Quales vidisse se in Alpium tractu, qui Delphinatum attingit, Vapincensi agro, scribit locupletissimus testis, Nic. Chorier, Hist. Delphin. lib. I. pag. 66. In iisdem Alpibus esitasse lepores, perdicesque albas, Scaliger Exercit. 69. pag. 213. Scefferus Upsalensis, in Ephemerid. Eruditorum, 1667. pag. 22. lepores, vulpes, sciurosque candidos, hyeme visos a se refert. In Norvegia, teste Th. Bartholino, de nivis usu, cap. 19. ursi, lepores, corvi, aquilæ, milvi, accipitresque albi. Hæc porro Plinius accepit ex Varrone de Re Rust. III. 12. pag. 107.

[c] *Nivem credunt*] Sed temere credunt: neque enim in eo cibatu causa candoris est posita. Domestica animalia, inprimisque anseres, nivibus avide vesci observavit idem Bartholinus, quanquam variis ea pennis essent. Assiduus nivium conspectus afferre potest matricum phantasiæ speciem coloris hujus.

[d] *Rutilescunt*] Nativi coloris pilo vestiuntur.

[e] *Et est alioqui*] Vide Notas et Emend. num. 171.

[f] *Hispania cuniculos*] Falli Varronem, Plinium, Ælianum, Galenum, alios, qui cuniculum vocem Hispanam esse velint, Menagius ait in Amœnit. Juris Civil. cap. 38. pag. 167. A Græca voce κύων, κυνὸς, originationem mavult deduci, unde *cunicus* primum, deinde *cuniculus* effictum sit. De reliquis alii sane viderint: quod vero Plinium et Varronem in hoc album referat, immerito facit, quippe qui absint ab ea mente longissime, ut mox dicemus. Æliano interim Hist. Anim. XIII. 15. κόνιλος. Polybio lib. XII. pag. 911. κύνικλος. Gallis *lapin.*

[g] *Populatis messibus*] Strab. lib. III. pag. 144.

[h] *Ventri exsectos*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. rectius quam editi, *ventre.*

vel uberibus ablatos, non repurgatis interaneis, gratissimo in cibatu habent: laurices vocant. Certum est,[i] Balearicos adversus proventum eorum auxilium militare a divo Augusto petiisse. Magna propter venatum eum viverris[j] gratia est. Injiciunt eas in specus, qui sunt multifores in terra, unde et nomen[k] animali; atque ita ejectos superne capiunt. Archelaus[l] auctor est, quot sint corporis cavernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utramque[m] vim singulis inesse, ac sine mare æque gignere. Benigna[n] circa hoc natura, innocua et esculenta animalia fœcunda generavit. Lepus omnium prædæ[o] nascens, solus[p] præter dasypodem[q] superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis vestitum,[2]

deducens, aliud in utero pilis jam vestitum. Mox, Salmant. *aliud impile.* Deinde,

NOTÆ

Mox etiam fortassis verius, *repurgatos.*

[i] *Certum est*] Strab. lib. III. pag. 144. et 168.

[j] *Viverris*] Strabo loc. cit. pag. 144. hoc ipsum refert, *γάλας ἀγρίας* vocat ἃς ἡ Λιβύη φέρει, hoc est, *mustelas sylvestres ex Africa importatas.* Galli, *des furets.* Sub terra tanta est hujus animalis ferocia, ut decuplo majorem se cuniculum superet, atque interficiat: extra latebras, deponit hanc ferociam.

[k] *Unde et nomen*] 'Ab eo quod,' ut Varronis verbis utar, de Re Rust. III. 12. 'sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris.' Non igitur Varro, Pliniusve, vocem Hispanam 'cuniculum' esse voluerunt: sed in Hispania primum a Latinis colonis eo deductis, ex foraminum, quæ animalia ista sub terra fodiunt, similitudine, ipsis attributam, mox donatam civitate et Latio.

[l] *Archelaus*] Et Jul. Pollux v. 12. pag. 243. et Ælian. Hist. Anim. II. 2. Archelaum in eam rem citat, et Varro, loco proxime appellato.

[m] *Idem utramque*] Hoc est, cunctis fœminis non modo concipiendi, sed implendi etiam potestatem esse. Hausit hoc Archelaus ex Democrito, cujus verba extant Geopon. XIX. 4. pag. 466. Negat merito Aristoteles, negat experientia. Vulgati erroris causam aperuimus cap. 47. hujus libri, cum de fibris seu castoribus ageremus.

[n] *Benigna*] Hæc Plinius ex Herod. lib. III. n. 108. pag. 204. ubi totidem plane verbis extant.

[o] *Omnium prædæ*] Quem *omnia venantur*, inquit Herod. *fera, ales, homo,* ὁ λαγωὸς ὑπὸ παντὸς θηρεύεται, θηρίου, καὶ ὄρνιθος, καὶ ἀνθρώπου.

[p] *Solus*] At equas et mulieres quoque superfœtare certum est, idque Ælian. docet Hist. Anim. IV. 11. ac Plinius ipse VII. 9. at superfœtare tam numerosa sobole, hæc vero est unius leporis peculiaris ac propria dos.

aliud implume,[r] aliud inchoatum gerens pariter. Necnon et vestes leporino pilo facere tentatum est, tactu non perinde molli, ut in cute, propter brevitatem pili dilabidas.[3s]

LXXXII. (LVI.) Hi mansuescunt[1a] raro, cum feri dici jure non possint: complura namque sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrumque naturæ, ut in volucribus,[a] hirundines, apes:[b] in mari, delphini.[2]

(LVII.) Quo in genere multi et hos incolas domuum posuere mures, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal. Arrosis Lanuvii[3c] clypeis argenteis, Marsicum

[a] *In iis quæ volant.*

Vet. Dalec. *inchoata gerens partu.*—3 Vet. Dalec. *pilo labili;* Regg. Brot. Editio princeps, Parm. *pili dilabi;* Tolet. *dilabi lassi;* al. *pili delebilis usu.* 'Non satis certa Latinitatis vox, *dilabidas.*' Brotier.

CAP. LXXXII. 1 *Damæ mansuescunt* codd. Dalec. Vet. ejusdem, Parm. et Venett. Mox, cod. Dalec. *nec flaccida.*—2 Cod. Dalec. *aper in campo, in mari Delphini.*—3 *Lavinii* Gronov. et vett. edd. ante Harduin.—4 Cod. Dalec. *fu-*

NOTÆ

[q] *Præter dasypodem*] Hoc vero Plinius Herodoti verbis adjecit. Quid vero dasypodis nomine intelligat, haud ita proclive est statuere. Leporis epithetum δασύπους videtur, a villosis pedibus sic cognominati. Et a lepore tamen nunc diversum facit: a cuniculo pariter, et a lepore, tum hoc loco, tum x. 83. Hæsitasse ipse videtur VII. 9. cum ait: 'Præter mulierem pauca animalia coitum novere gravida. Unum quidem omnino, aut alterum superfœtat.' Leporem enim, dasypodemque intelligit, qui num inter se discrepent, dubitare eum ex ea loquendi formula, 'unum aut alterum,' forsan apte colligas.

[r] *Aliud implume*] Ita Mss. omnes. Translate dictum pro depili. Hæc iisdem fere verbis, Herod. loc. cit. Oppianus Cyneg. IV. 522. Ælian. Hist. Anim. II. 12.

[s] *Dilabidas*] Vestes nimirum: vel *dilabidam,* ut habent Reg. 1. et Colb. 1. 2. quod ad brevitatem pili referri potest.

[a] *Hi mansuescunt*] Lepores scilicet, de quibus proxime dictum est: non damæ, uti ex postrema superioris cap. syllaba, huc perperam translata, effingere conati sunt Parmensis editionis auctores.

[b] *Apes*] Ita Mss. omnes. Varro de Re Rust. III. 16. apes in feras et cicures dividit: 'Feras dico,' inquit, 'quæ sylvestribus locis pascitant: cicures, quæ in cultis.' Feræ certe dici non possunt, præsertim eæ quæ assiduo hominum interventu, qui alvearia curant, fuerint delinitæ: placidorum enim animalium in morem inter homines degunt. Sed neque placidæ omnino: quandoquidem facto examine aliquando abscedunt: aculeis sæviunt, hominumque contactum fugiunt. Paria feritatis ac placiditatis delphines hirundinesque argumenta præbent.

portendere bellum: Carboni[d] imperatori apud Clusium fasciis, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione: alii lata fronte, alii acuta, alii herinaceorum[e] genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est, in Gyaro[f] insula cum incolas fugassent,[4] ferrum quoque rosisse eos, id quod natura quadam et ad Chalybas facere[5] in ferrariis officinis. Aurariis quidem[g] in metallis, ob hoc alvos eorum excidi, semperque furtum[6] id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi. Venisse murem CC. denariis,[7][h] Casilinum obsidente Hannibale; eumque qui vendiderat fame interiisse, emtorem vixisse, Annales tradunt. Cum candidi provenere, lætum faciunt ostentum. Nam soricum[i] occentu dirimi auspicia, Annales refertos habemus. Sorices et ipsos[8] hyeme condi, auctor est Nigidius: sicut glires,[j] quos censoriæ leges, prin-

gaverunt; Chiffl. *fugaverint*.—5 'Vet. *rosisse. Constat id, quodque jacturam quidam et ad Chal. fecere.* Parm. *Constat id quod jacturam, &c.* Lego: *rosisse. Constat id natura quadam et apud Chalybas facere.*' Dalec.—6 Tolet. et Salmant. *in furtum*; Pintian. *infartum*.—7 *Vænisse m. CC. nummis* Gronov. et ceteræ edd. omnes ante Harduin.—8 *Mures et ipsos* codd. Dalec.—9 Vet.

NOTÆ

[c] *Arroeis Lanuvii*] Vide Notas et Emend. num. 172. De bello Marsico diximus II. 85.

[d] *Carboni*] Vide Pighii annales, ad Urbis annum DCXXXIV.

[e] *Alii herinaceorum*] Alii, inquit, herinaceis similes. Arist. Hist. Anim. lib. VI. cap. ult. pag. 788. *Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μύες, σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, σχεδὸν ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι.*

[f] *In Gyaro*] Theophrastus in libro de animalibus, quæ repente apparent. Antigonus Carystius, in Mirabil. cap. 21. ex quo Stephanus et Suidas acceperunt, verbo *Γύαρος*. Ælian. Hist. Anim. V. 14. *ἐν τῇ Πάρῳ*, mendose, pro *ἐν Γυάρῳ*.

[g] *Aurariis quidem*] Cumis in æde Jovis aurum a muribus corrosum refert Livius lib. XXVII. pag. 308. Antii coronam auream lib. XXX. p. 353.

[h] *CC. denariis*] Vide Notas et Emend. num. 173. Ducenti denarii monetæ Gallicæ libras efficiunt octoginta.

[i] *Nam soricum*] Val. Max. I. 1. 5. 'Occentus autem soricis auditus Fabio Maximo Dictaturam; C. Flaminio Magisterium Equitum deponendi causam præbuit.' Ausonius: 'Quadrupes oscinibus quis jungitur auspiciis? Mus.' Refert in eam rem lepidum Catonis dictum Augustinus de Doctr. Christ. lib. II.

[j] *Sicut glires*] Glis, un *loir*. De quo vulgatum illud Martialis XIII. 59. 'Tota mihi dormitur hyems, et pinguior illo Tempore sum, quo me nil

cepsque[k] M. Scaurus[9] in consulatu,[l] non alio modo cœnis ademere, quam conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Semiferum et ipsum animal, cui vivaria in doliis idem, qui apris,[m] instituit. Qua in re notatum,[10] non congregari, nisi populares ejusdem sylvæ: et si misceantur alienigenæ, amne vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur[n] hyberna quiete. Conditi[o] enim et hi cubant: rursus æstate juvenescunt: simili et nitelis[p] quiete.[11]

LXXXIII. (LVIII.) Mirum,[1][a] rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quædam aliquibus locis negasse. In Mæsia[b] sylva Italiæ,

[b] *Senium ipsis est hyberna quies, et ea quiete finitur: .... rursus æstate, quæ subsequitur, juvenescunt.*

Dalec. et codd. ejusdem, *legis princeps Q. Scaurus.* Parm. tantum, *in consulatu.* Mox, Gronov. *conchilia.*—10 *Quo in genere notatum* Vet. Dalec.—11 Margo edd. Dalec. et Gronov. *similis et nitelis quies;* Parm. *simili et mustellis quiete;* al. ap. Dalec. *simili et nitedulis quiete.*

NOTÆ

nisi somnus alit.' Inter cœnarum fercula locum habuisse haud postremum idem docet III. 58. 'Somniculosos ille porrigit glires,' &c. Plura dicemus ea de re, XXXVI. 2.

[k] *Princepsque*] Princeps non pro primo hic accipiendus, ut Gelenio visum est: sed pro Senatus Principe. Plinius II. 55. 'Scauro Consule, qui mox Princeps fuit.'

[l] *In consulatu*] Anno Urbis DCXXXIX. Meminit hujus legis sumtuariæ, sive cibariæ, ab Æmilio Scauro latæ, auctor libri de Viris Illustribus.

[m] *Idem, qui apris*] Fulvius Lupinus, de quo dictum est cap. 78. Varro de Re Rust. III. 12. 'In eodem consepto fere habere solent de animalibus cochlearia, atque alvearia, atque etiam dolia, ubi habeant conclusos glires.'

[n] *Senium finitur*] Pintianus hunc locum frustra solicitat, ut *somnum* pro *senio* reponat.

[o] *Conditi*] Arist. Hist. Anim. VIII. 22. p. 939. Martialis loc. cit. et alii.

[p] *Et nitelis*] Hoc est, cum sit similis et nitelis quies. Nitedulæ Ciceroni dicuntur, pro Sestio: 'Cum id etiam civitatis fatum fuit, ut illa ex veprecnlis extracta nitedula Rempubl. conaretur arrodere.' Mus agrestis est nitela, sive nitedula, quem Græci μῦν ἀρουραῖον, Galli *mulot* appellitant, rubeo colore, cui nomen videtur a pilorum nitore factum. Parmenses editores priscam lectionem everterunt, ut *mustelis* legerent, reclamantibus libris Mss. De colore nitelino Plinius XVI. 69.

[a] *Mirum*] Arist. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 979.

[b] *In Mæsia*] De qua Livius lib. I. pag. 13. 'Sylva Mæsia Veientibus

non nisi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades[c] non transeunt montes Syris vicinos: onagri montem, qui Cappadociam a Cilicia dividit. In Hellesponto[d] in alienos fines non commeant cervi: et circa Arginusam Elaphum[2 e] montem non excedunt, auribus etiam in monte fissis. In Poroselene[f] insula viam[3] mustelæ non transeunt: in Bœotiæ Lebadia[g] illatæ solum ipsum fugiunt, quæ juxta in Orchomeno tota arva subruunt, talpæ, quarum e pellibus cubicularia vidimus stragula: adeo ne religio quidem a portentis summovet delicias. In Ithaca[h] lepores illati moriuntur extremis[4] quidem in littoribus: in Ebuso,[i] in littoribus, cuniculi: scatent juxta in Hispania, Balearibusque.[5]

CAP. LXXXIII. 1 *Sic mirum* codd. Dalec.—2 Ita Longol. e Strab. et Ptolem. item edd. Parm. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Elafum* codd. Harduini; *Elatum* Gronov. et al. ante Harduin. Pro *Arginusam*, quod habent codd. Regg. Brot. et Editio princeps, *Arginussam* legitur in edd. vett. item Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *Arsinusam* Brotier in Notis, operarum forte lapsu. Gr. est Ἀργινοῦσσα.—3 *In portu Selene insulam vicinam* cod. Dalec. *In Pordoselene insula viam* Vet. ejusdem. *In Pordoselene insula viciniam* Parm. Mox, *in Bœotia Lebadiæ* cod. Dalec.—4 Vet. Dalec. *externis.*—5 Ita codd. Harduini, item Venett. Rom. Brix. Harduin. 1. 2. 3. Miller. Bipont. et Franz. *in Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hisp. Balearibusque* Herm. Barbarus. et vett. deinceps edd. *in E. in litoribus cuniculi scatent, juxta Hispaniam Balearesque Cyrenis* Parm. *in E. cuniculi scatent juxta Hispaniam Balearibusque*

NOTÆ

ademta: usque ad mare imperium prolatum: in ore Tiberis Ostia urbs condita.'—'Nunc vulgo appellitant *Bosco di Baccano*, a vicino oppido: nono fere ab Urbe lapide, ad occasum æstivum.' *Ed. sec.*

[c] *In Lycia dorcades*] Δορκὰς ἀπὸ τοῦ δέρκειν nomen sortita, quoniam sit acutissimi visus. A prisca lectione discedit Pintianus, cum *Lyciam* mutare in *Ciliciam* conatur. Galli damam vocant, *un daim*: sequiore sexu, *une daine*.

[d] *In Hellesponto*] Ælian. Hist. Anim. VI. 16.

[e] *Elaphum*] Arist. Hist. Anim. VI. Vide Notas et Emend. num. 174. A Græca voce ἔλαφος, quæ cervum sonat, factum id ei monti nomen.

[f] *In Poroselene*] Arist. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 980.

[g] *In Bœotiæ Lebadia*] Arist. loc. cit. At auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1163. ἐν Κορωνείᾳ τῆς Βοιωτίας: quem Antigonus Carystius sequitur, Hist. Mirab. cap. 11. et Stephanus, verbo Κορώνεια. Aristoteli vero præter Plinium subscribit Ælian. Hist. Anim. XVII. 10.

[h] *In Ithaca*] Arist. pag. 981. Mortui, inquit, reperiuntur juxta mare, reversi in eam partem, qua fuerant in insulam importati.

[i] *In Ebuso*] Subintellige, *moriuntur*, verbo ex præcedenti sententia repetito. Quo magis mireris, inquit, cuni-

Cyrenis[j] mutæ fuere ranæ, illatis e continente vocalibus durat genus earum. Mutæ sunt[k] etiam nunc in Seripho insula.[6] Eædem alio translatæ[7] canunt: quod accidere et in lacu Thessaliæ Sicendo[l] tradunt. In Italia muribus araneis venenatus est morsus: eosdem ulterior Apennino[8] regio non habet. Iidem ubicumque sint, orbitam si[m] transiere, moriuntur. In Olympo[n] Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta[o] insula. Ibi quidem[p] non vulpes,[9] ursive, atque omnino nullum maleficum[q] animal, præter phalangium: aranei id genus, de quo dicemus suo loco.[r] Mirabilius,[s] in eadem insula cervos, præterquam in Cydoniatarum[t] regione, non esse: item apros, et attagenas,[10][u] heri-

margo edd. Dalec. et Gronov.—6 Parm. *nunc cicadæ in Seripho insula.*—7 Cod. Dalec. *allatæ.* Mox Chiffl. *in l. T. Sicandro tradunt.*—8 *Apennina* cod. Dalec. —9 Chiffl. *nec vulpes.* Paulo post, in eodem Chiffl. *aranei id g. dicemus*, omisso *de quo.*—10 'Avis *attagen*, *l'attagas.* Sed hic non agitur de avibus, at de ter-

NOTÆ

culos in Ebuso illatos, cum primum littus attigerint, interire. Hispaniæ, Baleariumque loca, non admodum ab Ebuso dissita, incredibiliter iis scatent. Vide Notas et Emend. num. 175.

[j] *Cyrenis*] Arist. loc. cit. Auctor libri de Mirab. Auscult. p. 1155. Ælian. Hist. Anim. III. 35.

[k] *Mutæ sunt*] Arist. et auctor libri mox citati. Ælianus item cap. 37. In nimiam aquarum frigiditatem ranarum silentii causam refundit Tzetzes, Chiliad. VIII. Hist. 167. vs. 95.

[l] *Sicendo*] Mss. *Sicandro.* Juxta Pierum, Thessaliæ oppidum, lacum hunc statuit Ælianus, eadem referens loco cit. Sed lacus nomen non appellat.

[m] *Orbitam si*] Nicander in Theriac. pag. 59. Phile de Propr. Anim. cap. de mure araneo, pag. 110. Ælian. Hist. Anim. II. 37.

[n] *In Olympo*] Ælian. Hist. Anim. III. 33. ex Theophrasto.

[o] *Nec in Creta*] Ælian. loc. cit. et Solinus cap. 11. pag. 30.

[p] *Ibi quidem*] Diodorus Bibl. lib. IV. pag. 225. Solinus, loc. cit. Auctor libri de Mirab. Auscult. pag. 1157.

[q] *Nullum maleficum*] Ælian. Hist. Anim. V. 2. et Solin. loc. cit. In Delphinatu, e Gratianopoli milliari uno, Turris est, quam vocant incolæ, *La Tour sans Venin*, 'Quo nulli subeunt impune dracones, Nullaque suspensis discurrit aranea telis, Nulla venena latent.' Ita cecinit Præses de Boissieu de Septem Mirac. Delphin. pag. 45. Nec serpentes, nec araneas, nec bufones, nec stelliones ibi ullos esse, sed et aliunde allatos statim interire, testis est oculatus Nicol. Chorier Hist. Delphin. lib. I. pag. 46.

[r] *Dicemus suo loco*] Lib. XI. 28. et XXIX. 27.

[s] *Mirabilius*] Solinus loc. cit.

[t] *In Cydoniatarum*] Hinc illud Senecæ, in Hippolyto: 'Tua Cretæas

naceos. In Africa autem nec apros,[v] nec cervos, nec capreas,[w] nec ursos.

LXXXIV. (LIX.) Jam quædam animalia indigenis innoxia advenas interimunt: sicut serpentes parvi in Tirynthe:[1] [a] quos terra nasci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis[b] maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiamsi calcati momordere, non sentiuntur maleficia: aliis[2] cujuscumque gentis infesti, avide et cum cruciatu exanimantes: quamobrem et Syri non necant eos. Contra in Latmo[3] [c] Cariæ monte Aristoteles tradit a scor-

restribus animalibus. Nec spes est emendationis in codd. Regg. qui habent *uttagenas*. Editio princeps, *artagenas*.' Brotier. 'Pintian. delet *attagenas*; et certe hic non videntur habere locum.' *Laet*.

CAP. LXXXIV. 1 Margo edd. Dalec. et Gronov. *pereant in Myrinthe*. 'Tiryntha quidem olim fuisse prope Mycenas, observavit supra Plinius IV. 9. Ergo jam non erat. In Mss. Regg. et Editione principe *Mirinthe*, vel *Myrinthe*, qui locus est ignotus. Conjiciebat eruditus Harduinus, *in Minthe*. Mons est Straboni lib. VIII. pag. 344. prope Pylum.' *Brotier*.—2 Cod. Dalec. *alios*.—3 *Contra in Aletenio* Parm.

NOTÆ

sequitur cervas,' &c. Et ab Achaia, Cretæ oppido, cervas Achaineas appellatas laudat Apollonii scholiastes, ad lib. IV. ut dicemus in Notis et Emend. ad lib. XI. num. 93.

[u] *Et attagenas*] Vide Notas et Emend. num. 176.

[v] *Nec apros*] Arist. Hist. Anim. VIII. 33. pag. 981. Africæ non ademit ursos: sed apros tantum, cervos, caprasque sylvestres. De cervis et apris eadem prior Herod. IV. 192. pag. 286. Deinde Ælian. Hist. Anim. XVII. 10. De cervis diximus cap. 51. De ursis Plinio astipulatur Albertus M. de Animal. XXII. 2. 1. pag. 600. 'Nec cervi,' inquit, 'nec capræ, nec capreæ, nec ursi vivunt in Africa.' Vide tamen quæ diximus cap. 54. libri hujus.

[w] *Nec capreas*] Arist. loc. cit. αἶγας ἀγρίους. Gallis *des chevreuils*.

[a] *In Tirynthe*] Mss. omnes, *in Mirinthe*. Editores *Tirynthe* scripserunt, quod id oppidi nomen sit prope Mycenas, quod olim intercidisse Plinius et Strabo narrant. Sed cum regionis, montisve potius nomen, quam oppidi, hic locus poscere videatur, libentius scripserim, *in Minthe*. Est enim in Peloponneso, prope Pylum, Μίνθη mons Straboni lib. VIII. pag. 344.

[b] *Circa Euphratis*] Auctor libri de Mirab. Auscult. Apollonius Hist. Comm. cap. 12. pag. 17. Περὶ Βαβυλῶνα δὲ, διαβάντι τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ὀφίδια γίγνεται· καὶ τοὺς μὲν ξένους τύπτει· τοὺς δὲ ἐντοπίους οὐκ ἀδικεῖ. Item Ælian. Hist. Anim. IX. 29.

[c] *In Latmo*] Antigonus Hist. Mirab. cap. 18. Apollonius Dyscolus Hist. Comment. cap. 11. ex Aristotelis opere, cui titulus, Νόμιμα Βαρβα-

pionibus hospites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animalium, et præterea terrestrium,[d] dicemus genera.

NOTÆ

ρικά. Aristoteles ipse Hist. Anim. VIII. 29. Denique Ælian. Hist. Animal. v. 14.

[d] *Præterea terrestrium*] Ita Mss. omnes. Editi perperam: *et præter terrestria, indicemus genera.* Tempus est jam, inquit, reliqua animalium genera dicere, indeque terrestria alia, cujusmodi sunt arbores, herbæ, fruges, lapides, ac metalla.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM VIII.

NATURALIS HISTORIÆ

C. PLINII SECUNDI.

1. Cap. i. *Et imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere memoria*] Ita omnes ad unum codices manu exarati, librique impressi: ut mirari satis non sit, cur Salmasius in Solin. pag. 305. mutari hæc in hunc modum malit: *et in priorum obedientia officii, eorum quæ didicere memoria:* ut elephantes dicat suis prioribus, hoc est, ut quidem arbitror, natu majoribus obedientiam præstare. Operæ pretium porro visum est, ceteris quæ subsequentur notis præmittere non invenustum Joannis Passeratii Carmen, ante annos omnino centum exaratum; cum mera simplexque sit orationis Plinianæ de elephantorum natura ingenioque paraphrasis, quæ commentarii vice esse ipsa possit.

ELEPHAS.

Kal. Jan. M.D.LXXXIV.

Parva quidem primis, sed non ingrata, Kalendis,
Hactenus obtulerit tenui tibi Musa libello:
At nunc ingenti magnum te munere donet,
Aonidum decus et columen, rerumque mearum.
Pande fores, Memmi, penitusque reclusa dehiscant
Limina, quo celsis valeat succedere tectis
Arma virosque ferens turrito bellua tergo.
Dum loquor, ecce tuos intrat mansueta penates:
Accede, et vastam propius mecum inspice molem.
Multa hic invenies naturæ arcana sagacis,
Forsan et humanos elephantum in corpore sensus.
  Imbuti pietate animos, cultuque Deorum,
Æquoreis lustrantur aquis, et supplice gestu
Curva renascentis venerantur cornua Lunæ.

Sidera suspiciunt ægri, tacitisque supini
Cœlum onerant votis, et lumina Solis adorant,
Purus ubi Eois rutilum caput exerit undis.
 Post domitos thyrsis ortus, Gangemque subactum,
Mite ultro subiere jugum currusque Lyæi.
 Summissis genibus, porrectisque arte corollis,
Purpureos reges angustaque sceptra salutant.
 Non obtusa gerunt, doctisve aliena Camœnis
Pectora, sed memori retinent sibi tradita mente.
Sermoni auscultant patrio, parentque monenti.
Observant nutus, et herilia jussa capessunt.
Quod si forte sui ediscunt præcepta magistri
Tardius, hæc secum noctu meditata requirunt.
Credimus? an falso narrat scripsisse vetustas,
Argivisque notis signata dicasse tropæa?
 In numerum ludunt, et flectunt mollia certis
Membra modis, unctæque cient simulacra palæstræ.
Threicios memorem, veluti moderante lanista,
Congressus? aut ut celeres jactata per auras
Martia tela cadant, clypeique rotentur in orbem?
 Addo per extentum solitos incedere funem,
Sublimesque gradus librare per aëra, vulgo
Attonito, frustraque graves metuente ruinas.
 Quid quod et ingressos plenis convivia mensis,
Accubitum perhibent spondas transisse per omnes,
Nec tamen e cœtu quenquam strinxisse frequenti,
Cum summis suspensa toris vestigia ferrent?
 Procedunt quoties motis ad pabula castris,
Maximus agmen agit, cogit qui proximus ævo:
Ignotoque acies nunquam committitur amni:
Quin rapidi explorant vada gurgitis ante minores.
 Si quis in occultam fraudem delapsus, et altis
Inciderit foveis; tum sedula turba profundam
Congestis properat ramis æquare lacunam,
Incolumem ut sociis tandem solertia reddat.
 Nilus adhuc celebrat miros unius amores,
Exarsit Phariæ qui perditus igne puellæ,
Certavitque suis rivalem expellere donis.
Nam modo collatos trepidanti a plebe quadrantes,
Poma modo involvens gremio furtiva reducto,
Per causam, roseas ausus tractare papillas.
Concepere alii Paphiæ quoque semina flammæ:
Huic acres siquidem tulit unguentaria curas:
Illi Sicanius florenti ætate Menander:
Cujus et aspectu præsentis lætus, et alvo
Absentis desiderium testatus inani.
 Errantem solis hominem deducere sylvis,

Ac monstrare viam pueris, et parcere norunt,
Justa lacessitos licet exstimulaverit ira.
 Lanigeros angusta greges cum semita tantos
Egit in occursus, pecori clementia prudens
Consulit infirmo, teneros et dimovet agnos.
 Contenti modico vivunt, minimumque sopori
Indulgent: ideo paucis obnoxia morbis
Corpora Nestoreæ veniunt ad fata senectæ.
 Educunt similes natos: connubia turpis
Nescia adulterii: et Veneris cum fœdera jungunt,
Nulla nisi in tenebris, quamvis concessa, voluptas.
 Otia sectantur: sed si est ad prælia ventum,
Palmæ ardent studio, flagrantque cupidine laudis,
Argentum, et phaleras, clarique insignia facti,
Vel media de morte petunt: et nomine gaudent
Docta quod æternis includat pagina chartis:
Surus ut Hannibalis: fortis Patroclus, et Ajax
Antiochi, prærepta sibi qui præmia lugens
Tabuit, et tristem jejunia duxit ad orcum.
 Spectaclo innocuum jussi præbere cruorem,
Implorasse fidem populi, stratique feruntur
Barritu querulo totum implevisse theatrum.
Acceptæ voces lacrymis, et dira precati
Muneris auctori consurrexere Quirites.
Ergo istuc tu, Magne, scelus, meritumque luebas
Supplicium, caderes Libyca cum truncus arena.
 Quid referam dentes, seu dicere cornua mavis,
Phidiacæ famam artis, ebur signum unde Tonantis,
Oraque Cecropio fecit spirantia cœlo?
Hos simul exhaustæ nequeunt defendere vires,
Insidiæque urgent, et spicula densa latronum;
Arboris impingunt trunco, fractosque relinquunt,
Castoreo ut redimant usuram luminis astu.

2. Ibid. *Herbas supini .... tellure precibus allegata*] Ita Reg. 2. aliique. At Reg. 1. et Paris. ac vetustæ editiones omnes ante Gelenium, *alligata*, quæ vox satis probabilem sententiam habere potest: ceu tellure sibi irata, et tanquam obstructa, surdaque ad eorum preces, Deos ita invocent. Ælianus, a quo hæc eadem referuntur, Hist. Anim. v. 49. nihil fere adjuvat: ait hunc morem iis esse, ut herbas in cœlum seu pulverem projiciant, cum ex accepto vulnere morti se proximos sentiunt, tanquam Deos ob ea quæ tum injuste patiuntur ita obtestantes: *'Ωσπεροῦν τοὺς Θεοὺς μαρτυρόμενοι ἐφ' οἷς ἐκδίκως τε καὶ ἐκνόμως ὑπομένουσιν.* Sabellicus legit, *ablegata*, eodem plane intellectu, hoc est, remota alienaque ab eorum precibus tellure.

3. Ibid. *Indis arant minores*] Parmensis editio, aliæque vetustæ, *Indicis Arabici minores.* At Sigism. Gelenius, codicum Mss. fidem secutus, sinceram lectionem restituit: quam nos rursum ex Solino defendimus. Sic enim ille cap. 52. de Indis, pag.

78. ' Elephantòs venantur, quibus perdomitis ad mansuetudinem, aut arant, aut vehuntur.' Et vero quis Arabicorum aliquando elephantum meminit?

4. Cap. ii. *Quod prius India victa, triumphante Libero*] Qui currui elephantos junxisse Bacchum scripserint, adhuc auctores desidero. Diodorus Sic. lib. iv. pag. 211. nihil de vehiculo, nihil de pluribus elephantis: tantum egisse primum omnium triumphum super Indico elephanto, cui is insideret, testatur: *πρῶτον τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ' ἐλέφαντος Ἰνδικοῦ καταγαγεῖν.* Nonnus pariter lib. xxvi. pag. 696. Bacchum ex Indica expeditione reducem, sublimium elephantum cervicibus insidentem, repræsentat: *Ἠλιβάτων λοφίῃσιν ἐφεδρήσσων ἐλεφάντων.*—' Sed auctorum vice, qui desiderantur, haud paulo luculentius monumentum in nummis extat, quo currui junctos a Libero patre elephantos credamus. Vidimus enim in Cimelio Christianissimi Regis Antonini Pii et Commodi numismata duo, quibus Nicæenses curru vectum signavere Bacchum, quo urbis suæ conditore gloriabantur, subeuntesque currui quatuor elephantos, adjecta epigraphe, TON ΚΤΙCΤΗΝ ΝΙΚΑΙΕΩΝ.' *Ed. sec.*

5. Ibid. *Procilius negat potuisse Pompeii triumpho junctos egredi porta*] Sic Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. aliique omnes, atque vetustæ editiones ante Hermolaum, qui *ingredi portam* reposuit. Nos lectionem tot testimoniis confirmatam repudiare ausi non sumus. Portæ enim angustias declarat, quæ fuere ejuscemodi, ut cum in Urbem ingressi singuli elephanti fuissent, juncti curru, bigarum instar, egredi porta nequiverint.

6. Ibid. *Aut lasciviente pyrrhiche colludere*] Qui *pernicitate* reposuere in editione Parmensi aliisque, lapsi sunt in errorem codicum nonnullorum vitio, in quibus *pernice* legitur, ut in Reg. 1. Colb. 1. 2. et Paris. pro *pirrice*, ut in Reg. 2. scribitur: quam vocem primi editores Plinii haud satis videntur percepisse. Quid porro magis ab elephantium tarditate abhorrens, quam ipsa pernicitas? Haud ita vero aspernanda vocis sequentis lectio, quam Reg. 2. et Tolet. exhibent: *collidere*, nimirum, quod verbum armatæ illi saltationi, quam Pyrrhichen vocabant, perquam accommodatum videtur. At in Reg. 1. et Paris. qui melioris notæ, *colludere.*

7. Ibid. *Plenisque homine tricliniis accubitum iere*] Exarati manu libri, quotquot vidimus, cum Chiffl. et Dalec. codice vetere, hanc lectionem exhibent, quam nos edi curavimus: non uti vulgo impressi, *Plenisque hominum tricliniis accubitu;* etsi hanc postremam vocem Pellicerius in notis Mss. improbat, mavultque *accumbentium.* Nobis autem religio fuit a vetere lectione, non tot codicum modo testimoniis, sed et Æliani ipsius auctoritate corroborata discedere: cum præsertim loci hujusce sententiam vel unius voculæ immutatio labefactet. *Plenis homine* dictum a Plinio, ut a Marone, ' Late loca milite complet.'

8. Cap. v. *Sed et per cuncta*] Ita Paris. cod. et editi omnes. Reg. 1. *Sed per cuncta.* Reg. 2: *Sed cuncta.* Salmasius pag. 806. *Sed et fere cuncta.* Si quid juvat indulgere conjecturæ, mallem, *sed super cuncta,* quam *fere cuncta,* quoniam ad vestigia veteris scripturæ propius id accedat.

9. Ibid. *Sed erutum alteri tradere*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. &c. Quanquam nonnulli *cretum* malunt, hoc est, visum vestigium alteri subsequenti referre ac nuntiare. Sed ii sunt qui obsoleta verba sectantur, et dictionis obscuræ ambagibus oblectantur. Expressit rem eximie Ælianus Hist. Anim. ix. 9. scribens, agmen elephantum ordine procedere, et ab ejus agminis duce, ubi narium

sagacitate herbam ante pedes positam senserit humanis calcatam esse vestigiis, eam evelli, eique qui a tergo est proximus olfaciendam porrigi, atque ita deinceps, dum ad extremum, qui claudit agmen, pervenerit: is enim simul atque olfecit, barritum ingentem edere, quasi receptui canat, et ad fugam hortetur, &c.

10. Ibid. *Hominis viso*] Secuti sumus codices Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. spreta librorum editorum lectione, *homine viso*, haud dubie vitiosa. Sic extremo capite, cum prius legeretur: *et statim intelligere cur sit timendum*, eorundem codicum admonitu, atque ad Plinii mentem apposite: *cum sit timendum*.

11. Ibid. *Cum Imperatorum nomina annalibus detraxerit*] Auctoris mentem assequi cum minimè possent Plinii editores, hanc postremam vocem corruptam rati scripsere: *cum Imperatorum nomina annalibus describeret*, contra fidem codicum Reg. 1. 2. ceterorumque melioris notæ, a scriptoris mente longissime aberrantes, cujus hæc sententia est: Cato, inquit, Imperatorum Punicorum nomina annalibus suis apponere neglexit: idem tamen, quod nomen elephanti esset, qui tunc fortissime præliatus, referre operæ pretium duxit.

12. Ibid. *Initur autem biennio*] Visum est Pellicerio in notis Mss. post Pintianum, scribi oportere, *Initur a triennio*. Credo, quod Philosophus ita sensisse videatur de Hist. Anim. v. 13. pag. 566. Πάλιν δὲ βαίνει μετὰ τὴν ὀχείαν διὰ τρίτου ἔτους, *Tertio post anno coitum repetit*. Codices tamen repugnant, et Solinus cap. 25. pag. 47. 'Biennio coëunt, quinis nec amplius in anno diebus, non prius ad gregarium numerum reversuri, quam vivis aquis abluantur.'

13. Cap. vi. *Anno quingentesimo quarto*] Nihil me libri hoc loco movent, in quibus legitur *DII*. Confidenter enim *DIV*. scribi oportere pronuntio, ex Consularibus Fastis, in quibus L. Cæcilium Metellum Procos. animadverti de Pœnis et Siculis triumphasse, anno ante Consulatu perfunctum. Incidisse autem ejus Consulatum in annum Urbis DIII. Plinius ipse comprobat sexcentis locis, in quibus institutam a nobis susceptamque temporum rationem, ac designationem annorum Urbis conditæ, certissimis notis argumentisque corroborat. Ac ne persequar omnia, quod esset infinitum, instar omnium illud esse potest, quod sectione proxime subsequente ait, M. Antonium, A. Postumium Consules fuisse anno DCLV. Id enim stare nequaquam potest, ut cuivis Consulatus ad calculum revocanti facile patebit, nisi Metelli Consulatus ei anno, quem signavimus, ascribatur. —'*Quingentesimo secundo*] Consentientibus libris omnibus, tum editis, tum manu exaratis, nihil hic audemus mutare, quantumvis ab hoc calculo dissidere possint videri quidam, qui circumferuntur, Fasti Consulares.' *Ed. sec.*

14. Cap. vii. *Fenestella tradit*] Non igitur verum est quod tradit Asconius Pedianus, in Orat. Cic. in Pison. pag. 7. Cn. Pompeium iis ludis, quibus theatrum a se factum dedicavit, elephantorum pugnam primum omnium dedisse in Circo. Nisi forte legendum sit, *XX. elephantorum*, ex Plinio. Tantum enim elephantorum numerum, ante hos Pompeii ludos, pugnasse in Circo, non est ullis, quod sciam, monumentis proditum.

15. Ibid. *XVIII.*] *XVII.* tantum exhibent libri omnes, sed transcriptorum vitio: nam Seneca de Brevit. Vitæ cap. 13. pag. 734. 'Num et Pompeium,' inquit, 'primum in Circo elephantorum duodeviginti pugnam edidisse, commissis more prælii noxiis hominibus, ad ullam rem bonam pertinet?' Mox *abrepta scuta*,

reposuimus ex Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. pro *arrepta*. Ac paulo post, *Pilum autem*, vocula hac posteriore addita, ex iisdem codd.—' *XVII.*] Hunc numerum tantum exhibent libri omnes: itaque nil mutamus; tametsi Seneca,' &c. *Ed. sec.*

16. Ibid. *Dirasque Pompeio, quas ille mox luit, imprecaretur*] In libris editis, *pœnas imprecaretur*. Nos illud *pœnas* expunximus, veterum omnium codicum fide: est enim indubitatum glossema: absque quo, *diras imprecari* ac *luere*, a bonis auctoribus usurpatur.

17. Ibid. *Pedites quingentos*] Lectio ea est omnium codicum plane consentiens. *Quinquagenos* tamen legendum esse ex Suetonio Hermolaus çensuit, et Pellicerius in notis Mss. Verum Tranquilli locus ab illis citatus, longe diversum ab hoc spectaculum, in quo paria omnia utrimque essent, haud dubie signat. 'Venationes editæ,' inquit, 'per dies quinque, ac novissime pugna divisa in duas acies, quinquagenis pedibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc inde commissis.' Astipulantur autem receptæ lectioni ea quæ mox sequuntur. Nam si totidem turriti elephantes, hoc est, xx. cum sexagenis propugnatoribus, adversus eundem peditum equitumque numerum, qui superius notatus est, dimicarunt, quinquagenario illum majorem fuisse omnino necesse est, aut iniquum admodum certamen fuisse.

18. Ibid. *Capti celerrime mitificantur hordei succo*] Plinii quoque transcriptor Solinus cap. 25. pag. 47. 'Cum captivitate venerint in manus hominum, mansuescunt hausto hordei succo.' Sed sunt qui utrumque hoc loco hallucinatum velint; affirmentque hordei succum nunc esse Zythum, sive cervisiam, qua cum tractabilem fieri τὸν ἐλέφαντα Græci dicunt, ebur hoc nomine intelligunt, non ipsum animal elephantem. Testis Dioscor. II. 109. de Zytho: Εὐεργὴς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Et Plutarchus, in fine libri, *Num improbitas sufficiat ad infelicitatem*, pag. 499. Τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γινόμενον καὶ χαλῶντα κάμπτουσι, κ. τ. λ. Censet ita sane Salmasius, gloriaturque de hac animadversione, quam in suum illud opus inseruit, cui titulum fecit, 'Judicium de Plinio,' pag. 106. Admonitus, credo, a Samuele Bocharto, qui parte prima de Animal. I. 26. pag. 261. id ante eum annotavit, miraturque a Salmasio in Plinianis Exercitationibus ad eum Solini locum fuisse prætermissum. Bocharto ipsi præivit Interpres Plinii Gallicus, Anton. Pinetus, in suis marginalibus notis. Accepit id denique Pinetus ab Anton. Saraçeno, cujus sunt eruditæ in Dioscoridem notæ, ad eum locum quem proxime appellavimus. Sed quid ego verear ab istorum suspicione et conjectura discedere, et omnem inconsiderantiæ notam depellere a Plinio, cum sit extra controversiam positum, hordeum quadrupedum fere cibum esse, ut Plinius affirmat XVIII. 14. idque usus ipse quotidianus approbat, eas hoc genere cibi inprimis delectari? Hordei certe haustibus placari elephantes captos, agnoscit etiam Scaliger in Arist. Hist. Anim. IX. 2. pag. 1011. et multo ante, Ælianus Hist. Anim. X. 10. Τροφὴ δὲ ἡμερουμένοις τοῖσδε τοῖς ζώοις, ἄρτοι τε οἱ μέγιστοι, καὶ κριθαί, κ. τ. λ. Hordei succum Plinius pro hordeo usurpat fere, ut c. 14. 'lactis bubuli succum,' pro bubulo lacte.—' Denique egregie favet, id quod Plinius animadvertit, XXII. 51. cum ait, non animantium modo, sed 'nullius non hominis quoque iram, luctumque, tristitiam, et omnem animi impetum, cibo molliri.' *Ed. sec.*

19. Cap. IX. *Iidem minimo suis stridore terrentur*] Nihil invitis libris immuto: etsi cuipiam venire in mentem possit *minimi suis* legi oportere,

propterea quia in Geopon. xv. 1. pag. 402. Zoroastres affirmet porcelli recens nati grunnitum elephantem horrescere: Μάνθανε οὖν ὅτι ἐλέφας φρίττει νέου δέλφακος φωνήν.

20. Cap. x. *Nec amplius quam singulos*] In libris hactenus editis ita legitur: *Nec amplius quam semel gignere, pluresve quam singulos.* Sed verba illa: *quam semel gignere, pluresve*, admonitu meliorum codicum expunximus: desunt enim illa in Reg. 1. 2. Paris. Tolet. aliisque: et vero superfluunt, cum undique absoluta sit periodus, iis inductis. Nec moveor, quod lectionem impressam Solinus agnoverit, scribens, cap. 25. pag. 47. *Non annis decem, ut vulgus existimat, sed biennio, ut Aristoteles definit, utero gravescunt, nec amplius quam semel gignunt, nec plures quam singulos.* Aristotelis enim, quem Plinius hoc loco transcribit, hæc verba sunt, e Hist. Anim. v. 12. pag. 556. Κύει δὲ ἔτη δύο, τίκτει δὲ ἕν. *Biennio utero gestat: parit autem singulos.* Parit quidem singulos, sed non semel.

21. Ibid. *Animalium maxime odere murem*] Non murem, sed suem odisse ait Dalecampius ex Rob. Constantino: deceptumque Plinium affinitate vocum ὗς et μῦς pronuntiat. Tamen a Plinio facit Albertus M. de Animal. xxii. 2. 1. pag. 586. 'Dicitur autem hoc animal,' inquit ille de elephante, 'timere murem, et abhorrere grunnitum porcorum, ita ut aliquando fugiat ex his.' Facit et Basilius Homil. ix. in Hexaëm. pag. 120. Οὐ μᾶλλον ἄγαμαι τὸν ἐλέφαντα τοῦ μεγέθους, ἢ τὸν μῦν ὅτι φοβερός ἐστι τῷ ἐλέφαντι. *Non elephantem admiror magis propter magnitudinem, quam murem quia formidolosus est elephanto.*

22. Ibid. *Expetiti in callo saporis*] Hæc vetus est et incorrupta codicum Mss. lectio Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. &c. quam Plinii emendatores ita corruperant, *expedit in callo manus vim saporis.* Elzevir. editio, *expetit .... vim saporis.*

23. Cap. xii. *Ut his una: ascendendi in tantam altitudinem difficultas draconi, itaque iter, &c.*] Ita Reg. 1. 2. Paris. &c. sed iidem *arcessendi* legunt, mendose, ut suspicor, pro *ascendendi* vel *scandendi*, ut editi habent, vel *lacessendi*, ut Salmasius, pag. 307. et 308. *Draconi* certe, non *draco*, etiam in suis codicibus legit Pintianus.

24. Ibid. *Nisi naturam, spectaculum sibi ac paria componentem*] In editis: *nisi naturæ spectaculum sibi paria componentis.* In Reg. 1. et 2. *nisi natura spectaculum sibi paria componentem.* In Paris. et Tolet. ac Parm. edit. *natura spectaculum sibi ac paria.* Pellicerius in notis Mss. *nisi naturam, spectaculum sibi, paria componentem:* ut hæ duæ voces, *spectaculum sibi*, sit parium quæ natura componat quædam appositio.

25. Ibid. *Arctatisque*] Corrupta haud dubie ea vox est, cum Reg. 1. legat *morsusque.* Reg. 2. *motusque:* alii, *mortusque:* quorum admonitu, nos, qui priscarum lectionum vestigiis in hoc castigandi genere tribuimus plurimum, scribendum cum Pellicerio censemus, *intortuque*, hoc est, spirarum volumine, si faveant eruditi huic conjecturæ. Salmasius pag. 308. legit *arctiusque*, nimis, ut puto, frigide.

26. Cap. xiv. *In Italia appellatæ boæ .... occisæ in Vaticano solidus in alvo spectatus sit infans. Aluntur primo boum bubuli lactis succo*] Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Salm. Tolet. &c. *aluntur trimo:* sed, ut reor, mendose. Favet certe receptæ lectioni Solinus cap. 2. pag. 15. hunc locum transcribens: 'Captat primo greges bubulos, et quæ plurimo lacte rigua bos est, ejus se uberibus innectit,' &c. Ego *primo* vel *plurimo* magis probarim, quam *trimo.* *Prisco* autem, quod Salmasio placet, pag. 87. obsoletius est, quam ut arridere hoc loco possit. Sed hic de bois serpentibusque sermo, quæ alites homines-

que haustu absorbeant, in memoriam revocat Tertulliani locum de Corona, cap. 10. pag. 106. 'Draco etiam terrenus,' inquit, 'de longinquo homines spiritu absorbet.' Ubi Rigaltius: 'Draco terrenus, nempe Satanas infernus, spiritu et afflatu suo homines absorbet, etiam de longinquo.' Immo argumentatur Tertullianus a terreno dracone ad infernum, ut fugiendam longissime doceat idololatriam. Draco etiam terrenus de longinquo nocet, multo magis infernus.

27. Ibid. *Unde nomen traxere*] Falsa hæc ἐτυμότης Salmasio videtur, pag. 87. in Solin. neque enim hoc proprium Boæ, sed omnium serpentium esse, ut bubuli lactis succo alantur. At non omnium sane esse arbitror, id quod Solinus ait Plinii paraphrastes, esse peculiare boæ, ut, quoniam avida bubuli lactis est, boum se idcirco uberibus innectat, suctuque continuo se saginet. Inde videlicet nomen. Mihi certe neque auctoritate tanta, neque tam idoneo constabilita argumento videtur sententia Salmasii, ut in eam pedibus eam, ac potius existimem a βόης Æolico pro δόης deduci Boæ vocem oportere.

28. Ibid. *Italiam contigere sæpius*] Mss. omnes, *Italia*. Impressi, *Italiæ*. Nos *Italiam*, ut sit sententia: quæ animalia deportata aliunde, attigere Italiam, salvaque ad nos pervenerunt, &c.

29. Cap. xv. *Excellentique vi et velocitate Uros*] Hanc vim ac velocitatem, quam Uris Plinius cum Cæsare dedit, male bisontibus Solinus attribuit, cap. 20. pag. 40. sive codicum interpunctione præpostera, sive legendi festinatione inductus in fraudem. Cæsaris verba sunt de Bello Gall. lib. vi. pag. 74. 'Uri sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie, et colore, et figura tauri. Magna vis est eorum, et magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcunt: hos studiose foveis captos interficiunt.'

30. Ibid. *Vituli potius, cervique quadam similitudine*] Mss. et editi ante Hermolaum, *cervice*: ipse *cervive* reposuit: nos, *cervique*: ut aliquid utriusque bubali habuisse intelligantur, cervi faciem, magnitudinem vituli. Apud vetustos scriptores, Strabonem citatum in prioribus notis hujusce sectionis, Arist. Hist. Anim. iii. 6. pag. 323. aliosque, bubali cervis, damis, capreis, tanquam congeneribus bestiis copulantur. Unde Hesychius: Βούβαλος, δορκάδιον. Solinus Plinium transcribens, loco cit. 'Cum bubali pæne ad cervinam faciem in Africa procreentur.' Ut intelligas quantum fidei hac in parte Bellonio tribuendum sit, qui Observ. ii. 50. bubalum dicat a se visum, qui nihil a bove discreparet. Nos eam esse potius feram arbitramur, quam Anatomici Parisienses opere singulari delineant ac describunt, appellantque Vaccam Barbaricam, *Vache de Barbarie*.

31. Cap. xvi. *Item natam in Scandinavia*] Ita rescripsimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Prius impressi libri, *notam*. At Solinus loco cit. 'Scandinavia insula emittit animal, quale alces.' Quibus verbis, ut id annotemus obiter, Barbarum demiramur, in insula illa septemtrionali, non achlin, ut Plinio placet, sed ipsam alcen nasci a Solino proditum credidisse: cum is Plinium, ut solet, secutus, aptissime ab alce achlin, suppresso quidem ejus nomine, sed similes inter se prodendo, distinxerit.

32. Ibid. *Multis tamen narratam achlin*] Habent impressi libri, *narratam machlin*, sed Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. aliique, *narratam achlin*, uti nos edidimus. Confirmat hanc emendationem Albertus M. qui ubi de Alce dixit, ad Achlin deinde pergit, quanquam permutatis literis id nomen perperam apud eum scribatur: *Alci*, pro *Achli*: sed ita tamen, ut alphabeti series, quam in descri-

bendis animalibus ac recensendis sequitur, ab A litera hujusce vocis initium ducendum declaret: 'Alci,' inquit, 'a Plinio dicitur esse animal mulo propemodum simile, carens flexura poplitum in anterioribus cruribus, in quo convenit cum elephanto: et ideo non cubat in terra ad dormiendum, sed innititur arbori,' &c. Nugantur autem qui vocis hujus, quæ mere est barbara, et propria ejus gentis, apud quam id animal nascitur, originationem e fontibus Græcis petunt, quod non cubet: quoniam Græcis *κλίνω* sit *cubo:* aut alcem pariter ab ἀλκὴ, quod robur sonat, derivant.

33. Ibid. *Sed nullo suffraginum flexu*] Quæ Plinius de rigore crurum achli assignat, alcibus Cæsar attribuit de Bello Gall. lib. VI. pag. 74. 'Crura,' inquit, 'sine nodis articulisque habent, neque quietis causa procumbunt, neque si quo afflictæ casu conciderint, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant, atque ita paulum modo acclinatæ quietem capiunt,' &c. Confundit Cæsar alcen cum achli: nec diversa prodere vetustos scriptores de fera sibi haud satis explorata mirum debet videri, cum de obviis etiam sæpenumero inter se dissideant. Alces certe decem a Philippo Imp. ludis sæcularibus exhibitas fuisse testatur Julius Capitolinus in Gordiano tertio, pag. 164. Figuram nummi repræsentant, quibus signatæ eæ feræ, ad perennem celebritatis recordationem. Nam in uno ex iis nummis, quem in Cimelio Parisiensi nostro servamus, cujus similem alterum profert Erizzo, pag. 542. ubi animalis incerti, hirco similis, iconem ibi signari dixit, nos Alcem esse cælatam idcirco contendimus, quod ad aliam nullam ex iis feris, quas Capitolinus enumerat, referri merito ea forma possit. Est autem, ut Cæsar dixit, consimilis capris figura, easdem magnitudine antecedens: sunt aures proceræ, sunt crura, cum nodis et articulis, ut de alce Plinius, non de achli censuit.—'Non alcem esse cælatam putamus; sed eam potius, quam Aldrovandus damam veterum appellat, depingitque pagina 729.' *Ed. sec.*

34. Ibid. *Labrum ei superius prægrande*] Prave Solinus paraphrastes, ut furta sua dissimularet, hæc transcribens, prægrande illud labrum superius, cujus causa retrogradi in pascendo achlis Pliniana cogitur, discessione facta a Plinio, alcibus assignavit: et qui Solinum sequi se in alce describenda præ se fert Albertus M. de Animal. XXII. 2. 1. pag. 578. 'Alce,' inquit, 'secundum Solinum, animal est figura, colore, et quantitate, muli prætendens similitudinem: sed labium superius adeo habens protensum, quod nisi retrograde incedens herbas in terra capere non possit.'

35. Ibid. *Tradunt in Pæonia*] Solinus, 'circa Lydiam Phrygiamque,' quasi non *Pæoniam* apud Plinium, sed *Mæoniam* legerit. At ex Aristot. Hist. Anim. IX. 71. pag. 1156. *Pæonia* retinendum. Ὁ δὲ Βόνασσος γίνεται μὲν ἐν τῇ Παιονίᾳ, ἐν τῷ ὄρει Μεσσαπίῳ, ὃ ὁρίζει τὴν Παιονικὴν καὶ τὴν Μαιδικὴν χώραν.

36. Ibid. *Ita in se flexis*] Vetus Dalec. codex, *ita inflexis.* Prave: Aristoteles enim receptam lectionem tuetur: Κέρατα δὲ καμψὰ, κεκαμμένα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἄχρηστα πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι. *Cornua autem curva, et adverso inter se flexu curva, atque inutilia ad pugnam.*

37. Ibid. *Trium jugerum longitudinem*] Librariorum potius fidem, quam Plinii judicium, eruditionemque, hoc loco desidero. Aristoteles enim, loc. cit. pag. 1159. quem haud dubie Plinius nunc interpretatur, Bonasum hunc refert quatuor orgyiarum spatio, εἰς τέσσαρας ὀργυιὰς, hujuscemodi ventris proluviem ejaculari. Græco-

rum autem ὀργυιὰς nostratibus passibus pares esse Plinius ipse intellexit, qui v. 9. altitudinem Mœridis paludis dixit esse quinquaginta passuum, quam Herod. II. 149. pag. 148. pronuntiavit esse πεντηκοντόργυιον. Prave igitur Plinianam scripturam, III *orgyarum*, librarii cum minus perciperent, in III *jugerum* immutarunt: quandoquidem nullo siphone, ac ne tormento quidem bellico, nedum feræ alvo emissa proluvies, vix tantum spatii transmittere valeat. Inolevit tamen jam ætate Solini in codicibus Plinianis hic error: 'Proluvie citi ventris,' inquit, 'fimum egerit per longitudinem trium jugerum,' &c. Rectius vero Albertus M. de Anim. VIII. 5. 1. pag. 276. sive sinceriores Plinii codices nactus, sive Philosophi orgyias, ut par est, interpretatus, hæc scribens de eadem fera: 'Contra venatorem ejicit stercus ad quatuor passus.' Sed est alia tamen majorum orgyiarum mensura, de qua dicemus XVI. 76.—'*Trium*, &c.] Ita constanter, et recte quidem, ut nostra suadet interpretatio, libri omnes, etiam Mss. Itaque frustra Interpretes et Critici Plinii judicium eruditionemque hoc loco desiderant: tametsi Aristoteles l. c. pag. 1159. Bonasum hunc refert quatuor orgyiarum spatio, εἰς τέσσαρας ὀργυιὰς, hujuscemodi ventris proluviem ejaculari. Græcorum ὀργυιὰς nostratibus passibus pares esse Plinius ipse intellexit, qui v. 9. altitudinem Mœridis paludis dixit esse quinquaginta passuum, quam Herod. II. 149. pag. 148. pronuntiavit esse πεντηκοντόργυιον. Jam ætate Solini in codicibus Plinianis sic legebatur: 'Proluvie citi ventris,' inquit, 'fimum egerit per longitudinem trium jugerum,' &c. Albertus M. de Animal. VIII. 5. 1. pag. 276. non Plinium secutus, sed Aristotelem, orgyias, ut par est, interpretatus, hæc scripsit de eadem fera,' &c. *Ed. sec.*

38. CAP. XVII. *Is ergo tradit*] Abuti testimonio Aristotelis Plinius nunc visus est Salmasio in Solin. pag. 325. et Pellicerio in notis Mss. Neque enim in eo loco quem signari a Plinio putarunt, libro scilicet VI. Hist. Anim. pag. 777. communem hujusmodi partum cunctis esse leænis credidit, ut Plinio visum, sed earum tantummodo proprium quas Syria generat. Οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες, inquit, τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον, πέντε· εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσι. Nam quod ad universum earum genus pertinet, paulo supra idem, pag. 776. Ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν. Τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. Τίκτει δ' ὡς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ· τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. *Coit paritque, non quovis tempore, quanquam quotannis. Parit autem vere. Binos fere parit, neque plures senis: interdum etiam unum.* Verum de toto genere Plinio nostro astipulantur, Oppianus Cyneget. III. 38. Manuel Phile de Propr. Animal. cap. de leæna, p. 78. Ælianus Hist. Anim. IV. 34. et quod rem plane conficit, ipsemet Aristot. de Gener. Anim. III. 1. pag. 1096. quem locum a Plinio nunc signari satius est idcirco putare, quam superiorem. Alteram Salmasii emendationem, qua hunc locum ita legit: *per singulos annos minus ab uno sterilescere*, nec orationis perspicuitas, nec Aristotelis verba, nec Pliniani codices ferunt.

39. CAP. XVIII. *Hos pavidiores esse, quam longos, simpliciqne villo*] Dalecampio assentimur *longos* reponenti, literula ex subsequente voce repetita, cum prius *longo* tantum ederetur. Sic enim Solinus cap. 27. pag. 50. legisse se agnoscit in Plinio: 'Longiores,' inquit, 'et coma simplici, acres magis ac potentes.' Et Aristoteles lib. IX. unde Plinius hæc accepit: Γένη δ' ἐστὶ λεόντων δύο· τούτων δ' ἐστὶ τὸ μὲν στρογγυλώτερον, καὶ οὐλοτριχώτερον, καὶ

δειλότερον· τὸ δὲ μακρότερον, καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον.

40. Ibid. *Gravem odore*] Ita rescripsi ex eo Aristotelis loco, quem Plinius nunc spectat Hist. Anim. VIII. 9. p. 901. *καὶ τὸ οὖρον ἔχον ὀσμήν.* Accidit et auctoritas vetusti cod. Dalec. Editi prius, *gravem odorem.*

41. Ibid. *In satietate, abeant*] Librorum hactenus editorum lectio est, *ut* (*si fugiendum sit*) *non in satietatem abeant.* At Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *aut si fugiendum, in satietatem,* (Tolet. *in satietate,*) *habeant.* Unde nos lectionem sinceram elicuimus, quam et Solinus confirmat, cap. 27. pag. 50. 'Sane et cum fugiendum est in satietate,' inquit, 'idem faciunt:' ubi tamen hæc Aristoteles dixerit, in iis quæ extant operibus nondum invenimus.

42. Cap. XIX. *In viros potius*] In editis, *prius.* At Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. Tolet. &c. *potius.* Ita Solinus loc. cit. Potius autem in viros sævit, veluti admonente natura, 'Nullum memorabile nomen Fœminea in pœna esse.'

43. Ibid. *Credit Libya*] Ita Mss. omnes: quam lectionem egregie confirmat Ælian. Hist. Anim. III. 1. ubi leones Libycos, et increpatorios hominum ac mulierum sermones precesque intelligere, plurimis experimentis probat. Itaque Salmasius non audiendus, qui pag. 325. in Solin. emendat, *Tradit Juba* .... et mox, *reducem audivisse.* Nec Solinus ipse, quo duce erravit: cum id quod de Gætula muliere inaudivisse se ævo suo Plinius prodit, ad Jubam tanto vetustiorem refert.

44. Ibid. *Quippe obvium, serpentes extrahi cantu .... verum falsumne sit, vita non decreverit*] Mendosam librorum editorum lectionem ex Mss. codicum fide restituimus. Editi, *quippe ubi etiam, &c.* Salmasius in Solin. p. 325. contrario plane sensu, vel potius nullo: *quippe ubi jam .... vita decreverit,* expuncta negandi vocula quam exhibent Mss. codd. Reg. 1. 2. Paris. aliique omnes, in quibus etiam legitur, *Quippe obviam serpentes, &c.* unde nos sinceram lectionem eruimus.

45. Cap. XXI. *Cruciabatque inedia, tum pœna in ipsis ejus telis*] Hæc sane sincera lectio hujus loci est, quam contra fidem veterum codicum omnium, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. atque Parm. edit. et aliarum, Barbarus immutavit, ut *tum pæne* scriberet: nec quicquam tamen, quod fieri sane oportuit, aut de emendandi causis, aut de germano loci ita castigati intellectu disputat.

46. Ibid. Κεχηνότος Διονύσου] A priscæ scripturæ vestigiis minime omnium aberrat recepta hæc dudum Sigism. Gelenio restituente lectio: nam in Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *echenotos Dionysu legitur.* Aberrant autem maxime aliorum conjecturæ: Barbari, reponentis *σωτῆρος νέως Διονύσου.* Pintiani, *ἀρχενόστου Διονύσου.* Non templum, sed simulacrum ἄγαλμα κεχηνότος Ἀπόλλωνος in Elide coli scribit Clemens Alexandr. in Protrept. pag. 24. Hujus vero *κεχηνότος Διονύσου* meminit etiam Ælianus lib. VII. ult. quanquam mutila narratio facti hujus in Græco exemplari depravataque sit.

47. Cap. XXII. *Parensque serpentis naturam, et magnitudinem metuens*] Ita restituimus ex codd. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. cum antea frigide admodum scriberetur *pavens,* cui voci par altera statim subjicitur, *metuens* scilicet. Deportatum certe in sylvas draconem, non ab ipso puero, sed clam ipso atque insciente, a necessariis et proximis docet pariter Ælian. Hist. Anim. VI. 63.

48. Cap. XXIII. *Ferunt odore earum mire solicitari quadrupedes cunctas*] Mirum est profecto codices omnes Mss. sed mendose id quidem, *colore* præ se ferre. Nam Aristoteles, quem Plinius, ut mos est ei, sequitur, Hist.

Anim. IX. 8. pag. 1024. *τῇ ὀσμῇ*, inquit, *αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία.* Ælianus item Hist. Anim. V. 40. *Εὐωδίας τινὸς θαυμαστῆς τὴν πάρδαλιν μετειληχέναι φασὶ, . . . καὶ τὰ ἄλλα ζῶα συνεπίσταται τοῦτο τῇ παρδάλει, κ. τ. λ.* Solinus quoque in paraphrasi hujus loci, cap. 17. pag. 37. Plinius ipse denique, id quod omnem controversiam dirimit, hunc locum respiciens XXI. 18. 'Animalium,' inquit, 'nullum odoratum, nisi de pantheris quod dictum est, credimus.'

49. CAP. XXV. *Dum capitur totus ejus fœtus, qui semper numerosus est*] Ab impressorum librorum lectione discessimus, Mss. codicum fidem secuti. Illi, *totus enim fœtus*, inversa etiam interpunctione: hi, nempe Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c. hanc orationis partem cum superiore connectunt, uti nos edidimus. Solinus ex Plinio hæc transcribens, cap. 17. pag. 37. de tigribus: 'Ac maxime,' inquit, 'potentia earum probatur, cum maternis curis incitatur. Cum catulorum insistunt raptoribus,' &c.

50. CAP. XXVI. *Bactriæ et Arabiæ*] Quoniam consilium nobis est a codicum fide ne latum quidem unguem discedere, neglеximus impressorum librorum lectionem, edentium, *Bactriani et Arabici*, ut Regia exemplaria, 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Tolet. aliaque sequeremur. Nec nescii sumus virili quoque genere Bactrianos Arabicosque camelos Solinum protulisse, cap. 49. pag. 76. Plinius tamen genere fœmineo camelos ubique vocat: sic XI. 62. 'Camelus una ex iis quæ non sunt cornigera,' &c.

51. Ibid. *Et sub pectore alterum*] Ita Mss. plane omnes: sane ita rectius illi, ut videtur, quam editi, *et in pectore.* Aristoteles, uti monuimus, *ἐν τοῖς κάτω* dixit, hoc est, *in partibus inferioribus.*

52. Ibid. *Omnes autem jumentorum ministeriis dorso funguntur*] Prius legebatur, *jumentorum in iis terris dorso funguntur.* At Romanæ aures *dorso fungi* quæ tandem ferant? Admonuit erroris, impulitque nos ad hanc emendationem Solinus, in paraphrasi hujus loci, ministerii voce abutens, cap. 49. pag. 76. 'Habentur,' inquit, 'cameli in duplex ministerium: sunt alii oneri ferundo accommodati, alii perniciores,' &c.

53. Ibid. *Velocitas inter equos, sed sua cuique mensuræ, sicuti vires*] Ita Paris. cod. et impressi omnes. Reg. tamen 1. et 2. *Velocitas in equis.* Eosdem secuti mox codices scripsimus: *sed suæ cuique mensuræ*, non *sua*, ut editi.

54. CAP. XXVII. *Harum similitudo in duo transfertur animalia*] Hunc Plinii locum Dalecampius assequi cum minime posset, suspicabatur olim legi oportere: *in aliud transfertur animal*, reclamantibus licet exemplaribus omnibus, tum impressis, tum manu exaratis, ipsoque, ut interpretatio nostra palam facit, Plinio.

55. Ibid. *Nabun Æthiopes vocant*] Mss. *Nabuna*, adjecta ex voce sequenti literula. Deterius Albertus, 'Anabula,' inquit, '(pro *Nabun*) bestia est Æthiopiæ . . . . Est autem capite cameli . . . . unam harum secum temporibus nostris habuit Fridericus Imp. in partibus nostris.' Lectu digna est epistola Antonii Constantii ad Galeottam Manfredum Faventinorum Principem, data Fani XVII. Kal. Januar. an. 1487. in qua describit per quam accurate eam camelopardalim, qua Laurentium Medicæum donaverat Sultanus Ægyptius. Ex ea epistola decerpsit optima quæque Samuel Bochartus parte prima de Animal. III. 21. pag. 906. et 907.

56. CAP. XXVIII. *Pompeii Magni primum ludi ostenderunt chama, quem Galli Rufium vocabant*] Secuti sumus Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. ex quibus mox *Rufium* quoque correximus. Prius legebatur *chaum*, et *rhaphium.*

Adjuvat Albertus de Anim. XXII. 2. 1. pag. 583. ‘ Chama,’ inquit, ‘ bestia est, alio nomine Rufinus dicta, in Æthiopia sub æstivo Tropico habens generationem. Est autem ad modum lupi in figura, maculis albis per totum respersa: ludis apta, eo quod disciplinæ multum est perceptibilis.’ Videtur tamen ille nec quid ludi essent hoc loco probe intellexisse, et Plinii contextum præpostera interpunctione vitiatum legisse eo fere modo: *Ludi ostenderunt chama, quem alii Rufinum vocabant, effigie lupi, pardorum maculis, ex Æthiopia.* Nihilominus in indice hujus loci, *de chao*, libri omnes legunt.

57. Cap. XXIX. *Unius in nare cornus*] Unico in nare cornu hanc feram esse præditam docent veteres Domitiani nummi, ac scriptores antiqui: quos inter præcipuus Strabo lib. XVI. pag. 774. oculatus testis, nec pœnitendus auctor: atque e recentioribus, inprimis Damianus de Goës, quinta parte Chronici rerum gestarum Emmanuelis Regis Lusit. cap. 18. fol. 276. auctor est, anno 1517. mense Februario, ludis Olisipone ab eo Rege exhibitis, pugnasse cum elephante Rhinocerotem, cui unicum in nare cornu, sesquipalmi longitudine, crassitudine ima in parte palmi unius esset. Hunc accurate delineatum aiunt ab Alb. Durero, insigni ejus ævi pictore: ectypa deinde per totam Europam sparsa. Grammaticorum nunc tricas ac lites expedire mihi nec otium, nec animus est, super Martialis Epigr. XXII. libri Spectacul. ubi geminum huic feræ cornu videtur tribuere: cum id corruptum esse vel ex ipso Martiali constet, qui unicum alibi agnoscit. Eruditorum ea de re dissensiones Bochartus collegit, parte prima de Animal. III. 26. pag. 931.

58. Cap. XXX. *Sphingas*] Non omnino fabulis sphingas accenseri oportere, ut multi putant, non Agatharchides modo suadet apud Photium, et Strabo lib. XVII. pag. 812. aliique veteres, sed et iis recentior, oculatusque testis Philostorgius, qui inter varia simiarum genera sphingem a se visam commemorat, Hist. Eccles. III. 11. pag. 41. Καὶ μὲν ἡ σφὶγξ γένος ἐστὶ πιθήκων, (αὐτὸ γὰρ θεασάμενος γράφω,) ἧς τὸ μὲν ἄλλο σῶμα λάσιόν ἐστιν, ὡς τοῖς ἄλλοις πιθήκοις, τὸ δὲ στέρνον ἄχρι γε αὐτοῦ τοῦ τραχήλου ἐψίλωται, μάζους δὲ γυναικὸς ἔχει.... πρόσωπον ἐνεστρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικείαν ἕλκει μορφήν. Quæ Gothofredus interpres sic vertit: *Sphinx simiæ genus est, id quod conspicatus scribo, cujus quidem reliquum corpus hirsutum est, ut aliarum simiarum, pectus vero ad collum ipsum usque glabrum est: mammas muliebres habet... facies vero rotunda plusculum est, et in muliebrem formam vergit.* Plura de eo argumento Spanhemius de Præst. Numism. pag. 210.

59. Ibid. *Quos pegasos*] Nominum similitudine Solinus deceptus videtur, scribens cap. 30. pag. 57. Æthiopici cœli alitem pegasum esse, cui equini nihil præter aures sit. Hæc enim ad Scythicum alitem pertinent, quem Plinius fabulosum esse pronuntiat X. 70. Æthiopicus pegasus, de quo nunc sermo, quadrupes est, non ales: neque aliud, quam de terrestribus animalibus, institutum ac susceptum hujusce voluminis argumentum est.

60. Ibid. *Crocotas*] Prius editi *Crecutas.* Nos ita rescripsimus ex Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et, quod certius est, ex Agatharchide de Rubro Mari cap. 39. cujus Græca totidem ferme verbis Plinius reddidit. Extant ea apud Photium, cod. 250. pag. 1364. Ὅτι κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν κροκόττας ἐστὶ μὲν ὀνομαζόμενος, ὡς ἐκ λύκου καὶ κυνὸς σύνθετον, ἀμφοῖν δὲ ἀγριώτερον, καὶ πολλῷ βαρύτερον,...ὀδοῦσι δὲ καὶ κοιλίᾳ δυνατώτατον τῶν ἄλλων, κ. τ. λ. Hesych. item, Κροκόττας, pag. 562. Describitur et a Dione lib. LXXVI. pag. 860. Straboni tamen lib. XVI. p. 775. nisi mendum est, Κροκούττας.

61. Ibid. *Velocitate ante omnes*] Solini paraphrasis cap. 52. pag. 80. 'Indicis tauris volucris pernicitas.' Inde conficere nititur Pintianus Pliniana verba refingi sic oportere: *Velocitate ante aves.* Sed vereor ut impetret fidem. Volucrem Plinius pro celeri dixit. Et Agatharchides, quem Plinius auctorem est secutus, τάχει δὲ ὑπερβάλλον, *genus hoc*, inquit, *taurorum pernicitate antecellit.* Hoc tantum.

62. Cap. xxxi. *Hinnulei pelle,.... sacrorum Liberi Patris*] Ita Mss. omnes, non, ut editi, *hinnuli.* Ita Horatius ipse, 'Vitas hinnuleo me similis Chloë.' Mox item, *Sacrorum Liberi Patris* rescripsimus, eorundem Mss. et Parmensis, aliarumque vetustarum editionum, admonitu: quas neglexit Hermolaus, ut *sacram* scriberet: qua castigatione recepta *Libero Patri* scribendum fuit, non *Liberi Patris:* neque enim Rob. Stephanum moror, quem Barbarus in fraudem impulit, ut in Thesauro Latinæ linguæ copulari recte affirmaret, 'Sacer cum genitivo:' idque hujus unius loci, sed depravati, ut vidimus, auctoritate stabiliret.

63. Ibid. *Uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente*] Male Solinus hanc cornus longitudinem quatuor pedibus emensus est, cap. 52. pag. 80. perinde quasi cubitus duos pedes contineret. Nam sesquipedi par est cubitus, auctore Vitruvio III. 1. pag. 39. hoc est, pedem cum dimidio æquat, colligens digitos quatuor et viginti, cum pes ipse sedecim constet.

64. Cap. xxxii. *Modica alioqui, ceterisque membris iners*] Mallet Pellicerius in notis Mss. *non iners*, ut sententia foret, cetera quidem hujus feræ membra esse modica, sed eorum tamen ministerio satis agiliter et commode uti, excepto capite. Verum huic conjecturæ repugnant Solinus, et libri omnes.

65. Cap. xxxiii. *Duodenum non amplius digitorum magnitudine*] Consentit Nicander in Theriac. pag. 28. ubi basiliscus describitur: ἐπὶ τρία δῶρα φέρων μῆκός τε καὶ ἰθὺν, *cui mensura modusque tripalmis.* Doron enim palmus est: habet autem palmus quatuor digitos, ut ait Vitruvius III. 1. pag. 40. Palmus, inquam, non major, qui σπιθαμὴ a Græcis vocatur, de quo nos agemus IX. 17. Sed minor, qui παλαιστὴ, hoc est, mensura, ut diximus, quatuor digitorum, ut sunt in manu, conjunctorum, sine pollice. Unde Aëtius XIII. 33. παλαιστῶν τριῶν longitudinem basilisco tribuit, hoc est, *palmorum trium*, sive 12. digitorum. Ut in corruptos Plinii codices incidisse Solinum necesse sit, ac *VII.* legisse pro *XII.* cum de eodem basilisco scribens, cap. 27. p. 52. 'Pæne,' inquit, 'ad semipedem longitudinis.' Quatuor enim palmis, hoc est, digitis XVI. ut paulo ante monui, pes ipse constat: unde semipes VIII. digitos, non XII. colliget.—'In Ms. Paris. *duodecim.* In aliis omnibus libris, *XII.* At in corruptos Plinii codices incidisse Solinum necesse est non confiteri, eo quod cum de eodem basilisco scribens, cap. 27. p. 52. 'Pæne,' inquit, 'ad semipedem longitudinis.' Duodecim enim digitis pes ipse constat: unde semipes VI. colliget.

66. Ibid. *Creditum quondam*] Scripsimus ex Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. *Creditum quondam ex equo occisum*, subintellige, basiliscum: prius *occiso* legebatur: quod quidem tolerari utcumque potuit, præsertim si legeretur, uti olim conjiciebamus, *quodam ex equo occiso.* Sed priore emendatione recepta, fides gemina hac voce, *creditum*, exprimitur: prior ad simplicem historiæ narrationem pertinet: sequens, ad miraculum.

67. Ibid. *Injiciunt eas cavernis facile cognitis soli tabe*] Impressi ad hunc diem libri, *sola tabe.* Nos ex

Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Pintianoque ipso favente, *soli tabe*, hoc est, exusta tellure. Nam, ut Solinus paraphrastes ait, animal id est 'non hominum tantum aliorumve animalium exitio datum, sed terræ quoque ipsius, quam polluit et exurit, ubicumque ferale sortitur receptaculum.'

68. Cap. xxxiv. *Ex gente Anthi*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. non, ut libri editi ad hunc diem, *Antæi*. Ita sane legisse videtur interpolator Plautinæ fabulæ, cui Amphitruo nomen est, act. iv. Scena, 'Di vestram fidem,' versu tertio, ubi ad hoc alludens, 'Jam veru'st,' inquit, 'quod olim est auditum Fabularier, mutatos Anticos in Arcadia homines,' &c. Mox etiam ex iisdem codd. præter Chiffl. et ex Tolet. scripsi, *transnatare*, et *transnataverit*, pro *tranare* et *tranaverit*.

69. Ibid. *Id quoque Fabius .... Mirum est quo procedat Græca credulitas*] Mira hoc loco consensio codicum quos vidimus. Verum cum Latini scriptoris nomen locum hunc non admittere Pellicerius suspicetur in Notis Mss. ob ea quæ de Græca credulitate subjiciuntur, legi putat oportere: *Addit quoque fabulosius*, idem Evanthes scilicet. Nos, si faveant alii codices, scripserimus libentius, *id quoque additur*, vel, *id quoque falsius*. In Parmensi editione, et vetustis aliis ante Geleninm, legitur, *Addit quoque Fabius*. Quid si legendum quispiam suspicetur, *Addit quoque fabulis?* quia sequitur: *Mirum, quo procedat Græca credulitas*.

70. Ibid. *Eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu*] Ita Reg. 1. aliique. At numquid rectius, *restitutum*, humanitati scilicet pristinæ, *athletice certasse in pugilatu?*

71. Ibid. *Geminum caput amphisbænæ, hoc est, et a cauda*] Secuti sumus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. Tolet. &c. Et certe satis fuit ita dicere: nam si et a cauda quoque caput habet, et alterum suo loco, ut Solinus ait, fuisse intelligitur. Et parum apta oratio alioqui foret: *Geminum ei caput, alterum ad caput:* quid enim est, *caput ad caput?* Et tamen impressi libri sic habent: *hoc est, ad caput et ad caudam*. Id porro serpentis genus amphisbænæ sortitur nomen, non quod geminum reapse caput habeat, ut plerisque veterum visum est, Nicandro inprimis, quem Plinius est secutus: is enim in Theriacis, pag. 27. ἀμφικάρηνον vocat: sed quod utraque perinde parte nitibunda serpat, ut Solinus ait, hoc est, non capite modo adverso ingrediatur, ut cetera, verum etiam, cum lubet, et a cauda gressum incipiat, utrimque sic æque gradiens, sive serpens, ἀπὸ τοῦ ἀμφὶς, quod *utrimque* sonat, et βαίνειν, quod *incedere*. Sic enim illa, dum hac modo, modo illa parte adversa ingreditur, geminum habere caput videtur, unde motus initium in ceteris serpentibus ducitur. Hoc præ ceteris Hesychius animadvertit: pag. 83. Ἀμφίσβαινα, inquit, *εἶδος ὄφεως μακροκέφαλον, ἰσόπηχυ, τὴν οὐρὰν κολοβὴν ἔχων, καὶ ταύτῃ πολλάκις τὴν πορείαν ποιούμενον, ὥστε τινὰς ἀμφισβητεῖν μὴ δύο κεφαλὰς ἔχειν.*

72. Ibid. *Conjugia ferme vagantur: nec nisi cum pari vita est*] In editis, *conjuga*. At in Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *conjugia*. Et mox, *cum pari:* non vero, *cum compare*. Plinius idem de delphinis ix. 7. 'Vagantur fere conjugia.' Et x. 15. de corvis: 'Itaque parvis in vicis non plusquam bina conjugia sunt.' Solinus cap. 27. pag. 51. conjuges dixit: 'Habent,' inquit, 'affectus: non temere nisi conjuges evagantur: capto altero, vel occiso, uter superfuerit efferatur.'

73. Ibid. *Itaque excitatur pede sæpius, quam visu*] Editi hactenus, *excitatur sæpius auditu*. Atque ita sane

videtur legisse Solinus cap. 27. pag. 51. 'Raro,' inquit, 'in adversum contuentur: nec frustra, cum oculos non in fronte habeant, sed in temporibus: adeo ut citius audiant, quam aspiciant.' At mihi potior est priscorum exemplarium auctoritas quovis alio testimonio: in his vero vox illa *auditu* nuspiam extat. Reg. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. *sed sæpius quam visu.* Reg. 1. *Sed sæpedius quam visu.* Unde reponere nihil dubitavi, *Pede sæpius quam visu:* ut sit sententia, hebetium oculorum incommodo situ effici, ut aspis pede sæpius, pressus calcatusque videlicet, quam ipso aspectu hominis, ad injuriam excitetur. Hinc illud Maronis: 'Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem Pressit humi nitens.' Solinus aliquid librariorum vitio prætermissum ratus, auditum visui recte opponi hoc loco censuit. Salmasius in Solin. pag. 344. se fidenter lecturum asseverat: *Itaque ex auditu sentit citius quam visu.*

74. Ibid. *Deinde internecinum bellum cum ichneumone*] Addidere impressi libri voculam: *Habet deinde:* ut ex ea voce commodius capitis initium duceretur: sed hæc a superioribus perperam esse divulsa, ut Pintianus vidit, tum Mss. omnes testantur; quorum nullus hanc vocem agnoscit, tum orationis textura significantis, hoc alterum remedium dedisse naturam adversum aspidis malum, bellum scilicet internecinum cum ichneumone.

75. Cap. xxxvii. *Linguæ usu caret*] Caute admodum, non lingua omnino, sed linguæ usu carere dixit. Non ita multi e scriptoribus aliis: ut Herod. ii. 68. pag. 115. *γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε, linguam non habet innatam.* Solinus cap. 32. pag. 60. 'Crocodilus linguam non habet.' Ammianus lib. xxii. 'Lingua caret.' Accuratius certe inspicienti, in crocodilo quoque lingua conspecta est, quæ multos latuerat ob exiguitatem: ut quodammodo lingua insit ei, naturæ beneficio: non insit, quia nullus sit usus. Amphibiæ hoc naturæ argumentum est: piscis enim aliquo modo et ipse est: unde qualem pisces habent, sortitus est linguam, ut Philosophus animadvertit, Hist. Anim. ii. 14. pag. 203. hoc est, inexplicatam, ut cyprini, *les carpes, οὐκ ἀπολελυμένην ἔχουσι τὴν γλῶτταν.* Et vero Plinius ipse auctor est xi. 65. crocodilis esse linguam palato totam adhærentem. Non vacat autem Salmasium nunc coarguere, qui in Solin. pag. 442. Plinium hoc loco sane non merito reprehendit.

76. Ibid. *Duodeviginti cubita*] Solinus loc. cit. 'Plerumque ad viginti ulnas magnitudinis evalescit:' ex hoc Plinii loco emendandum, *ad duodeviginti*, siquidem, ut Salmasius ait, pag. 442. Solino ulnæ sunt, quæ cubita Plinio. Ab Herodoto hoc acceptum, qui crocodilum ultra xvii. cubita excrescere liquido affirmat lib. ii. pag. 115. Aristoteles quoque Hist. Anim. v. 28. pag. 635. et Antigonus, qui Aristotelem ubique sequitur, hanc mensuram statuunt. Diodorus sedecim tantum. Vidisse se crocodilum longitudine decem et octo cubitorum contestatur Albertus M. de Animal. lib. xxiv. pag. 652.

77. Ibid. *Rex avium in Italia*] Valde vereor ut hæc verba Pliniana sint, ac non glossema potius sapiant alicujus conjectoris, huc translatum ex x. 95. ubi trochilum nostratem regem avium Plinius interpretatur. Nam etsi is quem regulum vocamus, *un roitelet, τροχίλου* nomen habet apud Philosophum, diversus tamen est a regulo nostro trochilus hic peregrinus, sive Niliacus, ut quidem consentiunt rerum naturalium scriptores: quibus Scaliger suffragatur, Exercit. 196. pag. 636. 'Non est fabula,' inquit, 'de avicula, quam trochilum Græci nominarunt. Eam quoniam

Plinius regulum nostrum existimavit, describenda est, ut ex hac narratione veritas deprehendatur. Candidam aiunt, turdi magnitudine, cristata pluma, acuta, plicatili, quam surrigit, ut belluæ palatum figat, si claudatur intus.' Prolixam disputationem Aldrovandus instituit Ornithol. XIX. 64. pag. 288. ut eam avem esse probet quam Itali *Corrira* vocant.

78. Cap. XXXVIII. *Quorum dorso... cultellata inest spina*] Sic ipse Plinius mox in eodem habitans argumento, et hunc ipsum locum respiciens, 'subeuntes,' inquit, 'alvum illa secant spina.' Quamobrem nos hic quoque *spina* reposuimus, etsi libri fere omnes *pinna* legant. Astipulatur et Seneca rem eandem narrans eo quem diximus loco: 'Balbillus,' inquit, 'virorum optimus, in omni literarum genere rarissimus, auctor est, cum ipse Præfectus obtineret Ægyptum, Heracleotico ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum a mari occurrentium, et crocodilorum a flumine adversum agmen agentium, velut pro partibus prælium. Crocodilos ab animalibus placidis morsuque innoxiis victos. His superior pars corporis dura, et impenetrabilis est etiam majorum animalium dentibus: at inferior mollis ac tenera: hanc delphini spinis, quas dorso eminentes gerunt, summersi vulnerabant, et in adversum enixi dividebant. Recisis hoc modo pluribus, ceteri velut acie versa refugerunt. Fugax animal audaci, audacissimum timido.'

79. Cap. XLI. *Nec hæc sola a multis animalibus reperta sunt*] Sincera hæc lectio, quam exhibent Mss. omnes, vetustæque editiones, ipso Aristotelis contextu, quem hoc loco Plinius transtulit, stabilitur. Hæc enim Philosophi verba respexit, Hist. Anim. IX. 8. pag. 1022. unde idem ille argumentum orditur: Πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν τετραπόδων ποιεῖ πρὸς βοήθειαν ἑαυτοῖς φρονίμως. *Multas præterea ceterarum quadrupedum sibi prudenter opem ferre constat.* *A multis* tamen, ut vulgo editi præferunt libri, defendi utcumque potest, ut sit sententia, multa nos doceri ab animalibus, quæ sermone tamen eo careant, quo doceri nos ea oporteat.

80. Ibid. *Pastuque ejus herbæ ejecto*] Chiffl. cod. *electo*, perperam. Respondent enim hæc Philosophi verbis, ὅταν γὰρ φάγωσιν, εὐθὺς ἐκβάλλουσι τὰ τοξεύματα, *ejus pastu tela e corpore ejiciunt.*

81. Ibid. *Testudo cunilæ, quam bubulam vocant, pastu vires contra serpentes refovet*] Pellicerius in Notis Mss. et Salmasius in Solin. pag. 1277. interpretis partes haud satis fideliter obiisse Plinium aiunt: accepta enim hæc putant ab Aristot. Hist. Anim. IX. 8. pag. 1025. ubi sic ait: Ἡ δὲ χελώνη, ὅταν ἔχεως φάγῃ, ἐπεσθίει τὴν ὀρίγανον, κ. τ. λ. Sed aliud est quod Plinius, aliud quod Philosophus hoc loco tradit: ille ad pugnam capessendam vires suas origano munire testudinem scribit; iste, si viperæ forte cadavere pasta fuerit, pro antidoto veneni ejus, origano uti: id quod et a Plutarcho quoque in Nat. Quæst. pag. 918. repetitur, et a Basilio, Homil. IX. in Hexaëm. pag. 115. et ab auctore Geopon. XV. 1. pag. 404. E Latinis vero et ab Alberto M. de Animal. VIII. 2. 2. pag. 251. Ex alio igitur Philosophi volumine, cujusmodi multa de animalibus ab eo scripta intercidisse diximus, cap. 17. hausta hæc esse necesse est: ex quo et Ælianus accepit, qui Hist. Anim. VI. 12. testudinem ait, depasto origano, διατραγοῦσαν ὀριγάνου, viperæ pugnam non expavescere: si desit origanum, adversus eandem ruta præsumta periculum amoliri.

82. Ibid. *Mustela rutæ, in murium venatu*] Hunc locum Pintianus non

intellexit, qui contra omnium exemplarium fidem legi voluit, *in anguium venatu*, non *in murium*. Repugnat certe Aristoteles, quem Plinius est secutus, Hist. Anim. IX. 9. pag. 1026. ubi mustelam ait cum serpentibus murium venatricibus dimicare, veluti de communi præda certantes, propterea quod ipsa quoque mures venatur: Μάχεται δὲ ἡ γαλῆ καὶ τοῖς ὄφεσι τοῖς μυοθήραις, διὰ τὸ καὶ αὐτὴν τοῦτο τὸ ζῶον θηρεύειν. Eadem habet Æliam Hist. Anim. IV. 14. Adde his et quæ dicemus XXIX. 16. Mustelam certe solitam esse vi pariter et astu mures venari, Phædrus ipse est auctor, IV. 1. 'Non semper ea sunt quæ videntur: decipit Frons prima multos: rara mens intelligit Quod interiore condidit cura angulo, Hoc ne locutus sine mercede existimer, Fabellam adjiciam de mustela et muribus. Mustela cum annis et senecta debilis Mures veloces non valeret assequi, Involvit se farina, et obscuro loco Abjecit negligenter. Mus escam petens Assiluit, et compressus occubuit neci. Alter similiter, deinde periit tertius: Aliquot secutis, venit et retorridus, Qui sæpe laqueos et muscipula effugerat, Proculque insidias cernens hostis callidi, Sic valeas, inquit, ut farina es quæ jaces.'

83. Ibid. *Cervus herba cinare venenatis pabulis resistit*] Solini hæc paraphrasis est, cap. 19. pag. 39. ubi de cervis scribit: 'Herbam quoque, quam cinarem vocant, contra noxia edunt gramina.' Quæ loquendi forma peculiare quoddam herbæ genus videtur præ se ferre, non eam, quæ nota est omnibus, cinaram, quam Galli *articactum* vocant, *artichaut*, quæ pomum habet, sive capitulum squamatim compactum ad instar nucis pineæ, et aculeatum. Neque Salmasio in Solin. pag. 225. neque Pellicerio in notis Mss. assentior, qui de hoc altili carduo locutum hic Plinium volunt: cum neque reliquo opere universo, ubi de eo sermo est, cinaræ vocabulum usquam usurpet: neque hic hortensis carduus ac domesticus sylvestri feræ promta satis et facilis medicina videatur.

84. Ibid. *Lauri folio annuum fastidium purgant*] Prohibuit unanimis exemplarium omnium consensus, quominus hic quicquam moverem: alioquin haud gravate sic emendaturus, *annuum fascinum purgant*. Memini enimvero apud Philen me legere, Ἀνθίσταται δὲ πρὸς τὸ βάσκανον πάθος Δάφνην φαγοῦσα φάττα. Et Ælian. Hist. Anim. I. 35. auctor est palumbos ad fascinationis amuletum laurinos tenues ramos colligere, atque ad pullorum munimen in nidos imponere. Sed alia Plinii mens est, ut apparet.

85. Cap. XLII. *In Thracia locis rigentibus et vulpes, &c.*] Chiffl. cod. *Interea*, quod ineptum est. Probat tamen Salmasius, in Solin. p. 440. Damnat Plutarch. de Solert. Anim. p. 968. et 969. qui apud Thraces id evenire docet: Οἱ δὲ Θρᾷκες, inquit, &c. Et Ælianus Hist. Anim. VI. 24. iisdem verbis.

86. Ibid. *Animal alioqui solertia dirum*] Ita restituimus secuti veteres codices, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. quod editores Pliniani in *solerti auditu* perperam transmutarunt. Est enim loci sententia, Vulpem, animal alioqui ceteris sua solertia noxium ac metuendum, hominum tamen pericula præmonere. De documentis enim agi, quæ varia ferarum genera nobis dederint, certissime superiora declarant.

87. Ibid. *Ad ejus itum reditumque*] Nihil est sane exploratius, quam ad rigentium locorum incolas, non ad vulpes, transitum illum gelatorum amnium lacuumque referri oportere: hoc enim loci sententia postulat, ubi de documentis agitur, quæ ab animalibus homini tribuuntur. Itaque sequi maluimus fidem vetustorum

codicum, Reg. 1. 2. Paris. Tolet. et Salmant. quos Pintianus laudat, quam editorum emendationem præposteram, *nonnisi ad pastus itura redituraque.*

88. Cap. xliii. *Et solipugis*] Sive *solipugis* scripseris, ut habet Regius codex 2. cum Parmensi, vetustisque aliis editionibus, sive *solpugis*, cum aliis, perinde est: id enim contractum est a 'Solipunga' nomen, quod genus est, inquit Festus, 'bestiolæ maleficæ, quod acrius concitatiusque fit fervore Solis: unde etiam nomen traxit.' Atque ita Lucanus scripsit ix. 837. 'Quis calcare tuas timeat, Solpuga, latebras?' Nec aliter apud Ciceronem legerim, auctoresque probatiores: Solini Salmasiique Solifuga, quod Solem fugiat, explosa penitus atque damnata: quam nec ipsa Lucaniani metri ratio patitur. Araneorum generi solpugas accensent Diodorus lib. iii. pag. 164. Strabo lib. xvi. pag. 772. et Ælian. Hist. Anim. xvii. 40. qui hæc pariter de iis narrant. Formicis ascribit Plinius lib. xxix. ubi de iis rursum. Nempe inter araneos sive φαλάγγια genus est quoddam, a formicæ similitudine μυρμήκιον appellatum, quemadmodum suo loco dicemus: ut plane mediæ formæ inter araneum formicamque fuisse solpuga videatur.

89. Ibid. *Rhætienses*] Libri fere omnes aut *Trerienses* habent, aut *Eretrienses*. Nos *Rhætienses* scripsimus, Æliani admonitu, cujus hæc verba Hist. Anim. xi. 8. σκολόπενδραι δὲ, 'Ροιτιεῖς subintellige ἀνέστησαν ex superioribus: quod ille haud dubie, ut Plinius, ex Theophrasto accepit. Idem xv. 26. Λέγουσι δὲ ὑπὸ σκολοπενδρῶν ἐξαναστῆναι 'Ρυτιεῖς, ubi 'Ρυτιεῖς pro 'Ροιτιεῖς, ut puto, mendose. Sed ut ut est, emendatio nostra utriusque loci auctoritate stabilitur. Rhytium Plinio iv. 20. et Stephano, Cretæ; 'Ροιτιεῖον, Troadis oppidum est.

90. Cap. xliv. *Et quibusdam magicis artibus*] Hanc lectionem ipse Solinus agnoscit, cap. 27. pag. 51. scribens: 'Hyæna quodcumque animal ter lustraverit, movere se non potest: quapropter magicam scientiam inesse ei pronuntiaverunt.' Scribendum nihilominus arbitratur Pellicerius in notis Mss. *Et ut quibusdam*, hoc est, non vere magicis artibus, cum id de fera suspicari minime liceat, sed tanquam magicis.

91. Cap. xlvii. *Arbores*] Etsi arbores morsu cædere, non fibro Aristoteles, sed lataci attribuit, Hist. Anim. viii. 9. pag. 901. quæ causa Pintiano fuit, et Pellicerio deinde in Notis Mss. cur locum hunc sic immutarent: *Latax animal horrendi morsus, arbores juxta flumina, ut ferro, cædit: homine lutra comprehenso, &c.* Pliniumque securitatis, negligentiæ, supinitatisque arguerent: de fibro tamen ipso id quoque experientia comprobat, quam cepere oculis ii, a quibus nos et hanc morsus vim prope incredibilem, et alia quæ castori a Plinio ascribuntur, tam esse vera didicimus, quam quæ verissima. Hæc dudum scriptis prodidit Albertus M. qui se ab iis accepisse profitetur, qui, ut ait, 'erant experti valde circa Castores.' 'Castor,' inquit de Animal. vii. 1. 5. pag. 221. 'habet dentes fortes valde, et sæpe exit de nocte de caveis riparum, et amputat ramos arborum qui sunt circa fluvios, et construit sibi casas ex eis.... Caudam autem habet latam et squamosam, quia per illam natat insequendo pisces: et testes ejus sunt id quod vocatur castorium. Dentes autem habet fortes, et est animal mordax, aliquando mordens homines: et dicunt quidam morsum illum non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris..... Et abundant ista animalia valde in partibus Alemanniæ quibusdam, et in

terris Sclavorum, Poloniæ, et Prussiæ, et Russiæ.' Eadem iterum repetit XXII. 2. 1. pag. 584. Quibus sunt ea consentanea maxime, quæ de fibris sive castoribus narrant ii a quibus frequenter visos accepimus: nam et arbores ab iis morsu fractas, exstructasque ex arte casas ipsi visas a se referunt. Castoris dentes aliquando et nos tractavimus, duritiei prope incredibilis: frangi vix ut ulla vi queant. *Λάταξ* porro, cujus Aristoteles meminit, animal est amphibium, lutræ fibroque congener: cui vis proinde par inesse possit.

92. CAP. L. *A partu duas*] Libri omnes editi, *A partu duas habent herbas;* sed voculæ duæ postremæ absunt a Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Referuntur enim hæc verba, *A partu duas*, ad dictionem subsequentem, *pastæ*. Duas, inquit, a partu herbas pascuntur, ut ante partum unam. Ita Virgil. Georg. IV. apes pasci arbuta dixit.

93. Ibid. *Quæ aros et seselis*] Mira hic eruditorum dissensio de utraque hac herbula. Posterior Salmasio non placet, qui *sideritin* reponit, in Solin. p. 224. Priorem improbant Pellicerius in notis Mss. et Bochartus parte prima de Anim. III. 17. pag. 891. Arbitrantur hi nimirum Pliniana hæc accepta esse ab Aristotele Hist. Anim. IX. 6. pag. 1018. cujus verba hæc sunt: Καὶ ὅταν τέκῃ, ἐσθίει τὸ χορίον πρῶτον· καὶ ἐπὶ τὴν σέσελιν δὲ τρέχουσι, καὶ φαγοῦσαι, οὕτως ἔρχονται πρὸς τὰ τέκνα πάλιν, *A partu statim, χορίον edit, indeque accurrunt ad seselin, eaque depasta sic rursus ad catulos redeunt.* Addunt χορίον Aristotelis, qua voce Græci membranaceam tunicam, qua in utero fœtus obvolvitur, significarunt, herbæ cujusdam nomen Plinium arbitratum esse: atque a partu duabus purgari, quæ chorion et seselis appellarentur, somniculosum alterius vocis interpretem nobis reddidisse. Inde emendatores haud satis peritos pro *chorion, quæ aros* rescripsisse. At seselis certe nomen retinendum esse, adversus Salmasium evincit apertissime hic Philosophi locus. Quid si ex eodem colligam et *aron* non defendi modo posse, sed et oportere? Secundas enim statim a partu vorari ait. Quid si ad vim veneni depellendam, quam illæ continent, pasci a cerva *aron*, sive draconteam, (nam herba est eadem:) ex probato idoneoque scriptore ostendero? annon palam fiet ab Aristotele Plinium non discrepare: sed quæ ille neglexit, explicatius tradidisse? servandamque *aron*, quam recepta dudum lectio exhibet, manuque scripti libri permulti: etsi in quibusdam legitur, *quæ tamo et siselicis appellantur?* Auctor is est doctior multo, quam elegantior, Albertus M. de Animal. VIII. 2. 1. pag. 250. 'Cum,' inquit, 'fœmina cervi peperit primo, si potest, comedit herbam, quæ drancontea vocatur, vel aliam, quæ similem virtutem habet contra venenum secundinæ, quam semper cerva partam comedit, et tunc redit ad partum.' Et paulo post: 'Amplius autem, quando parit cerva, subito comedit secundinam, antequam comedat super terram, et cum adhuc adhæret partui. Et est opinio quorundam, quod secundina sit venenosa, propter quod comedit draconteam.' Quin etiam alios ad usus draconteam a cerva mandi docet idem, p. 251. nempe ad dentes exacuendos. Hoc vero eum aut certo didicisse experimento necesse est, aut ab iis hausisse scriptoribus, ex quibus Plinius sua concinnavit: qui XXIV. 92. aron commendat ipse pro antidoto contra venena.

94. Ibid. *Saltumque demonstrant*] Absurda Solini paraphrasis, cap. 19. p. 39. 'Et assuescunt salire per abrupta.' Saltus hic lustrum est, et cu-

bile, ut Turnebus admonuit Advers. III. 22. Aristoteles, tum loco cit. tum Hist. Anim. VI. 29. pag. 770. *σταθμοὺς* vocat: *Εἴθισται δὲ ἄγειν τοὺς νεβροὺς ἐπὶ τοὺς σταθμούς· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ χωρίον αὐταῖς καταφυγή, πέτρα περιῤῥαγεῖσα μίαν ἔχουσα εἴσοδον, οὗ καὶ ἀμύνεσθαι εἴωθεν ἤδη τοὺς ἐπιτιθεμένους*, *Assuescit hinnuleos petere lustra: quem locum pro prafugio habet: saxum illud est præruptum, uno aditu: ubi etiam pugnare solet adversus eos qui se adoriuntur.*

95. Ibid. *Mulcentur fistula pastorali, et cantu*] Negat Salmasius in Solin. pag. 220. de fistula Aristotelem esse locutum: sed de sibilo, qui solo ore editur, *συρίττειν* accipiendum esse. Tamen eum Philosophi locum, quem Plinius nunc reddit, IX. 6. pag. 1021. interpretatus Scaliger, *ἁλίσκονται δὲ θηρευόμεναι αἱ ἔλαφοι συριττόντων καὶ ᾀδόντων*, ita vertit, *Capiunt venatores cervos fistula et cantu.* Et qui plus in ea lite dijudicanda momenti habet, de fistula haud dubie Plutarchus accepit de Solert. Animal. pag. 961. *Κηλοῦνται μὲν ἔλαφοι*, inquit, *καὶ ἵπποι σύριγξι καὶ αὐλοῖς, καὶ τοὺς παγούρους ἐκ τῶν χηραμῶν ἀνακαλοῦνται βιαζόμενοι ταῖς φώτιγξι*, *Illiciuntur ac deliniuntur cervi et equi fistulis atque tibiis: et paguros e saxorum cavernis vi eliciunt lotinæ fistulæ cantu.* Xenophon item in Geopon. XIX. 5. pag. 467. *Αὐλῶν δὲ καὶ συρίγγων ἐμμελῶν ἐπακούσασαι, οὐκ ἀποφεύγουσι, ἀλλ' ἡδόμεναι παραμένουσι, καὶ οὕτως θηρῶνται*, *Tibias et fistulas concinnas audientes non aufugiunt, &c.*

96. Ibid. *Accensi autem utriuslibet odore comitiales morbi deprehenduntur*] In editis ad hunc diem libris, scriptum est: *Accensis autem utrislibet, serpentes fugantur.* Nos admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. et Salmant. quos Pintianus laudat, has postremas voces expunximus, quoniam ejus rei fit postea mentio: prioresque sanavimus. Solinus tamen agnovisse et illas hoc loco videtur, scribens cap. 19. p. 39. 'Si fugare angues gestias, utrum velis, uras: quæ ustrina præterea nidore vitium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitialis.' Sed ex dicendis postea hoc antevertit.

97. Ibid. *Quia et medetur huic timori*] Chiffl. cod. *timor.* Perperam sane: timori febrium mederi dixit, quod efficeret id morbi genus ne metueretur. Ita Solinus accepisse videtur, cap. 19. pag. 39. 'Patuit nunquam eos febrescere: quam ob caussam confecta ex eorum medullis unguina sedant calores hominum languentium.'

98. CAP. LI. *Et spina simili modo eminet. Rostrum, ut in parvo, &c.*] Interpunctionem hujus loci sanavimus, cum Pintiano, ab Aristotele admoniti, cujus hæc verba, e Hist. Anim. II. 14. pag. 205. *Καὶ ἡ ῥάχις ἐπανέστηκεν ὁμοίως τῇ τῶν ἰχθύων*, sic reddi debent: *Et dorsum* (melius quam *spina*) *piscium modo eminet.* Prius legebatur: *et spina simili modo. Eminet rostrum, &c.*

99. Ibid. *Suillo*] Simiæ suillæ dixit Aristoteles: *Τὸ δὲ πρόσωπον ὁμοιότατον τῷ τοῦ χοιροπιθήκου.* Verum quid si pro *χοιροπιθήκου* in Aristotele scribi oportuerit, *κερκοπιθήκου*? Nam caudata simia nihil vulgatius: de porcaria nihil legere me memini. Sed re ipsa chamæleonis rostrum, nec simiarum rostro simile esse, nec suillo, docent Anatomici, qui chamæleonem ante annos quindecim Lutetiæ dissecuere: sed quale fere piscium est.

100. Ibid. *Circa Caprificos*] De caprifico arbore hoc accipiendum putarunt Claimondus nescio quis, et Anatomici Parisienses: cumque intelligerent nihil ferociæ accessisse chamæleoni, ex arboris hujus vicinitate atque ascensu, Plinii placitum falsum esse pronuntiarunt. *Circa Capricornum* ille reposuit: isti placidissi-

mum eo tempore id animal esse deprehenderunt, nedum feritate præcipua, ut Plinius asseverat. Nos Caprificiales dies interpretati sumus de quibus Plin. XI. 15. 'Æstivi mellis vindemiæ Attici signum dederunt Caprificialem diem Vulcano sacrum.' Hæc porro Volcanalia celebrari solita decimo Kal. Septemb. hoc est, sub finem Canicularium dierum, testatur Romanum Calendarium vetus apud Gruterum, pag. 133. et 134.

101. CAP. LII. *Lycaon*] Ut furta, credo, sua dissimularet Solinus cap. 30. pag. 57. hoc animal Indicum, unaque tarandum, Plinii, Æliani, aliorumque testimonio Scythicum, Æthiopiæ dedit. 'Eadem Æthiopia,' inquit, 'mittit Lycaonem: lupus est cervice jubatus, et tot modis varius, ut nullum illi colorem dicant abesse. Mittit et tarandum,' &c.

102. CAP. LIV. *Eorum coitus hyemis initio*] Exercuit hic locus summa ingenia, dum verbis Philosophi, unde hæc accepta sunt, medicinam facere voluerunt. Aristotelis hæc oratio est Hist. Anim. VI. 30. pag. 773. *Τὴν δὲ ὀχείαν ποιεῖται τοῦ μηνὸς τοῦ ἐλαφηβολιῶνος, κ. τ. λ.* quem locum egregie emendavit Petavius noster Var. Dissert. in Uranol. VI. 7. pag. 238. Legendum enim admonuit: *Τὴν δὲ ὀχείαν ποιεῖται τοῦ Ποσειδεῶνος· καὶ φωλεύει μέχρι τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος. Coit mense Novembri; latet autem usque ad Martium.* Incipiebat nempe Posideon circa XXV. Novembris: Elaphebolion, circiter XXII. Februarii. Cui emendationi mire favent ea, quæ tum Philosophus, tum Ælianus, Pliniusque, de ursorum secessu, partu, egressuque narrant. Plinius enim coire hyemis initio scripsit, quod quidem circa Idus Novembres statuit ipse II. 47. Ælian. Hist. Anim. VI. 3. *τοῦ χειμῶνος ἀποτίκτειν*, hyeme parere, tricesimo scilicet, ut Plinius ait, post coitum die: nec ante tres menses a partu catulos, frigoris metu, educit e latebris, inquit Ælianus idem, *οὐδ᾽ ἂν πρὶν ἢ πληρωθῆναι τρεῖς μῆνας ἐξαγάγοι ποτὲ τὰ βρέφη.* Hoc est, tertio post brumam mense, verno jam tempore, ut ait Aristot. Hist. Anim. VIII. 22. p. 938. *καὶ φωλεῖ, ἕως ἂν ἐξάγειν ὥρα ᾖ τοὺς σκύμνους. Τοῦτο δὲ ποιεῖ τοῦ ἔαρος, περὶ τρίτον μῆνα ἀπὸ τῶν τροπῶν.* Sic quaternis omnino mensibus, quod Plinius mox ait, fœminæ latent: nec legendum, *fœminæque ternis*, ut Salmasius putat, in Solin. pag. 317. sed *fœminæ quaternis;* ut libri fere omnes habent.

103. Ibid. *Nec quidquam rarius quam parientem videre ursam*] Vero mihi propius videtur, quod Plinius, quam quod Philosophus narrat Hist. Anim. VI. 30. pag. 773. *Κύουσαν δὲ ἄρκτον ἔργον ἐστὶ λαβεῖν. Prægnans ursa non sine negotio capitur.* Rursusque VIII. 22. pag. 938. *Κύουσα δ᾽ ἄρκτος ἢ ὑπ᾽ οὐδενὸς, ἢ πάνυ ὑπ᾽ ὀλίγων εἴληπται. Prægnans ursa aut a nullo, aut a paucis capta fuit.* Mirum enim prorsus est, ursam prægnantem non capi, cum tamen id fieri tam facile queat, somno ea tamdiu capta.

104. Ibid. *Exeuntes herbam quandam aron nomine*] *Caram* ex suis Mss. Salmasius reponit, in Solin. pag. 225. Defendunt *aron*, non solum nostri codices, et editiones antiquæ, sed et Arist. Hist. Anim. VIII. 22. pag. 938. et IX. 7. pag. 1022. *τὸ ἄρον ἐσθίουσιν.* Plutarchus item de Solert. Anim. p. 974. *Ἡ δὲ ἄρκτος, ὅταν ἐκ τοῦ φωλεοῦ παρέλθῃ, τὸ ἄρον ἐσθίουσα πρῶτον τὸ ἄγριον.* Et Ælian. Hist. Anim. VI. 3. *ὅταν προέλθῃ, τοῦ καλουμένου ἄρου τοῦ ἀγρίου ἐσθίει.*

105. Ibid. *Dentium prædomantes ora*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. et vetustæ editiones omnes. Ex Aristot. IX. 7. pag. 1022. castigavit Barbarus: *cum dentiunt, prædomantes ora.* Græca Philosophi hæc sunt: *Καὶ τὰ ξύλα διαμασσῶνται, ὥσπερ ὀδοντοφυοῦσαι, ligna mandunt, tanquam dentiant.* Quare

agnoscendum potius fuit cum Pintiano: *circaque surculos, ac si dentiant*: sive: *ceu dentiant, prædomant ora*. Posset etiam legi, *dentium prædomant oras*; ut esset intellectus, torpentes diuturna cessatione dentium extremitates excitare arborum surculis ursos, et ad vescendum veluti reparare. Minus apte alii ediderunt, *circaque surculos sentium*. Abscedit longius paulo a Mss. codicum vestigiis Pellicerius in notis Mss. dum legit, *dentium prædomant stuporem*.

106. Ibid. *Oculi eorum hebetantur*] Editi hactenus libri, *Oculi eorum hebetantur crebro*. Nos illud *crebro* expunximus: abest enim a codd. Reg. 1. 2. Paris. vet. Dalec. ceterisque. Solini paraphrasis: 'Latent quaternis mensibus: mox egressæ in diem liberum, tantam patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cæcitate.'

107. Ibid. *Ingrediuntur et bipedes*] Chiffl. cod. *Ingrediuntur et in pedes arborem*. Inepte. Albertus M. de Animal. VII. 1. 5. pag. 221. de urso: 'Aliquando etiam pugnans ambulat, et stat erectus super pedes posteriores,' &c.

108. Cap. LVI. *Unum amplius*] Libri impressi: *unum non amplius*: addita perperam negatione, quam non agnoscunt Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. &c.

109. Ibid. *Non ut remur plerique, vita hominum supervacuum est*] Pintianus ex suis codd. *Non ut rentur aliqui*. Editi ad hunc diem interpolato contextu, *Non verentur aliqui dicere*. Nos secuti sumus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Ita mox, *in pecude*, ubi editi *in pecore* habent, reponi jussimus ex iisdem Mss. et Chiffletiano.

110. Cap. LVII. *Quo gustato tanta illa vis, ac ceteris quadrupedum imperitans*] In Mss. codd. legitur, *ut ceteris*. Unde scribendum fortassis fuerit: *quo gustato tantillo ea vis est, ut ceteris*, &c. Solinus enim transcriptor, cap. 27. pag. 50. 'Leontophonas vocari accipimus bestias modicas, quæ captæ exuruntur, ut earum cineris aspergine carnes pollutæ, jactæque per compita concurrentium semitarum, leones necent, si quantulumcumque ex illis sumserint.'

111. Ibid. *Lyncum humor ita redditus, ubi gignuntur*] Lynces subintellige. Salmasius in Solin. pag. 88. emendat, *ubi gignitur*, perinde quasi urina gigni Latine dicatur, ac non ad lynces id referendum sit, librorum plane omnium astipulante consensu, ut proxime antea Plinius hoc ipso cap. dixit, 'ubi leo gignitur.'

112. Cap. LIX. *Serpentium vipera sola terra dicitur condi: ceteræ arborum aut saxorum cavis*] Voces hæ, *vipera sola*, et *ceteræ*, permutasse sedem videntur, si non aliunde Plinius hæc accepit, quam ex Aristotele, qui contrario plane sensu scripsit, VIII. 19. pag. 930. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὄφεις ἐν τῇ γῇ φωλεύουσιν· αἱ δὲ ἔχιδναι ὑπὸ τὰς πέτρας κρύπτουσιν ἑαυτάς. *Ac ceteræ quidem serpentes in terram conduntur: viperæ autem sub saxis abdunt sese.* Et Aristoteli quidem experientia ipsa astipulatur, et Charasius de Vipera, pag. 7. Ne quid tamen in Pliniano contextu immutem, codicum omnium consensus vetat.—'Et de hyemali fortassis latebra duntaxat Plinius sermonem habet.' *Ed. sec.*

113. Cap. LX. *In Indiæ vero Nysa monte*] Codices Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. *Nyso monte*, pro *Nysa*. Nam apud Arrianum, in Indicis, pag. 509. Nysa mons prope Nysam oppidum collocatur. Ut inutilis jam videatur Pintiani conjectura, scribentis, *In India Mero Nysæ monte*: Pellicerii quoque emendantis, *Indiæ Paropamiso monte*.

114. Cap. LXI. *Nicomedis Bithyniæ regis, uxore ejus Consingi lacerata*] Portentum id nominis sane videtur, sed ut refingam aliter, codicibus omnibus Mss. *Cosingi* exhibentibus, equidem labore. Alio tamen nomine video

hanc Nicomedis uxorem appellari a Tzetze Chiliad. III. Hist. 115. vs. 965. nempe *Ditizelem*, tum in libris editis, tum in perantiquo nostro exemplari manu exarato: Ὁ Νικομήδης ῥηθεὶς μέγιστον εἶχε κύνα, Ἐκ γένους ὄντα μολοσσῶν, πιστότατον ἐκείνῳ. Οὗτος ποτὲ τὴν δέσποιναν σύζυγον Νικομήδους, Μητέρα τοῦ Προυσίου δὲ, Ζήλου, καὶ Λυσάνδρας, Τὴν Διζιτήλην κλῆσιν μὲν, ἀπὸ Φρυγῶν δὲ γένους, Συμπαίζουσαν τῷ βασιλεῖ, νομίσας πολεμίαν, Ἐσπάσατο περιχανὼν τὸν δεξιὸν τὸν ὦμον, κ. τ. λ.

115. Ibid. *Cascellium*] In libris editis, *Ceselium*. In Mss. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Dalec. *Carcellium*, haud ita aberrante scriptura a vero nomine, *Cascellium*, quod frequens occurrit in Inscriptionibus Gruteri. Macrob. Saturn. II. 6. p. 341. 'Cascellius Jurisconsultus urbanitatis miræ, libertatisque.' Ubi temere glossatores *Cæcilium* in notis conantur reponere. Horat. in Arte Poët. vs. 371. 'Nec scit quantum Cascellius Aulus, Sed tamen in pretio est.' Hunc Pomponius lib. I. Dig. tit. 2. de Orig. Juris § 45. in Jurisconsultorum celebrium albo ponit: 'Aulus Cascellius,' inquit, 'Q. Mucii Volosii (scribo *Volcatii*, ex Plinio,) auditor: qui deinde in illius honorem testamento Publium Mucium nepotem ejus reliquit hæredem. Fuit autem Quæstorius, nec ultra proficere voluit, cum illi etiam Augustus Consulatum offerret.' Hinc emendabis Val. Max. qui II. 2. 'A. Cæsellium, virum juris civilis scientia clarum' appellat, (lege, 'A. Cascellium') qui multa de partibus Cæsaris (sic enim emendo, cum vulgo legatur, 'de temporibus Cæsaris') liberius loquebatur.'

116. Ibid. *Titium Sabinum* .... *magna populi Rom. corona*] Ita rescripsimus, admonitu Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Chiffl. ipsiusque adeo Taciti Annal. IV. pag. 123. 'Junio Silano,' inquit, 'et Silio Nerva Coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem illustri Equite Rom. Titio Sabino, ob amicitiam Germanici,' &c. Prius in libris vulgatis: *T. Sabinum*, hoc est, *Titum*. Mox ubi editi legebant: *Magna Populi Rom. corona circumstante*, vocabulum *circumstante*, ceu glossema expunximus, quod abest a Mss. omnibus. Ex iisdem paulo ante *abjecti* pro *abjecto* rescripsimus.

117. Ibid. *Quam silens et occulta, quam significans demonstratio est*] In Mss. *et occultasset*: unde legendum forte: *et occultans se, et quam significans, &c.* Audacior certe emendatio Jani Ulitii legentis: *quamvis aquam transiliens se occultasset*, contra omnium Mss. fidem.

118. Ibid. *Ductorem e canibus et ducem*] Janus Ulitius in Cyneg. Gratii, pag. 202. inanis tautologiæ vitio haud carere putat *ductoris* et *ducis* repetitionem. Perperam profecto, ut interpretatio nostra declarat. Addit vidisse Gesnerum in quibusdam Mss. pro duabus his vocu'is, *et ducem*, legi *Lintiscum*: unde ipse *Lyciscam* effingit. Suspecta mihi Gesneri fides. Subjicit Ulitius, scripsisse Servium et Isidorum, Lyciscos dici auctore Plinio, qui ex lupis et canibus nati: illum Ecloga III. istum XII. 3. Videri porro id hausisse ex hoc ipso loco, unde librariorum culpa interciderit. At cur hinc potius, quam ex libris Dubii Sermonis, sive Etymologiarum, quorum nos meminimus alias, quosque non semel veteres Grammatici laudant?

119. Ibid. *Rex Albaniæ*] Non tamen fuit canis iste Albanus. Indicum facit Strabo lib. XV. pag. 500. Unde Solinum redarguas, et si qui alii sunt, qui hunc Plinii locum ad Albanos canes detorserint. Paulo post, cum in libris editis legeretur: *immobili jacente. Eaque segnitie, &c.* nos codicum meliorum admonitu, Reg. 1. 2. Chiffl. Paris. ita scripsimus, distinximusque: *Jacente eo. Qua segnitie, &c.*

120. Ibid. *Moxque increvit*] Ita Reg. 2. et Chiffl. Nam Reg. 1. et Paris. mendose, *moxque in cervicem*. Sed adhuc deterius editi, *mox ingruit*. Solinus transcriptor: 'Mox viso elephanto,' inquit, 'notabiliter exultans, belluam primum astu fatigavit.' Notabiliter dixit, quia increvit animis. Nec multo post, *rotatam* scripsimus, belluam scilicet, pro *rotatum*.

121. Cap. LXII. *Canum generi bis anno partus*] Prius legebatur in omnibus editis, *Canum generibus annui partus*. At Reg. 1. 2. ceterique omnes Mss. *Canum generibus anno partus*. Unde nos partim ex codicum vestigiis, partim ex reipsa intrepide scripsimus, *Canum generi bis anno partus*. Quinetiam verba Aristot. a quo cuncta fere hæc Plinius mutuatur Hist. Anim. v. 13. pag. 561. et VI. 20. pag. 736. de cane paria fere sunt: Τεκοῦσα δὲ πάλιν ὀχεύεται ἕκτῳ μηνὶ, καὶ οὐ πρότερον. *A partu*, inquit, *sexto mense rursus implentur, nec prius*. Ac Plinius demum ipse x. 83. 'Ineuntur a partu sexto mense.'

122. Cap. LXIV. *Tredecim talentis*] Etsi libri omnes *XVI*. sive *sedecim* legant, cum tamen, ut alias monuimus, a *XIII*. ad *XVI*. proclivis admodum usitatusque librariorum lapsus in hoc opere sit, probatos auctores, qui *tredecim talenta* scriptis prodiderunt, sequi nunc maluimus, quam imperitorum amanuensium errorem errare. 'Equus Alexandri Regis,' inquit Gellius, qui hausit a Plinio nostro, v. 2. p. 319. 'et capite et nomine Bucephalus fuit. Emtum Chares scripsit talentis tredecim .... æris nostri summa est, sestertia CCCXII.' Plutarchus in Alexandro, pag. 667. Ἐπὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκέφαλον ἀγαγόντος ὤνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων. Tzetzes Chiliad. IV. 490. Ἤπερ τῷ Βουκεφάλῳ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας Τὸν ὅνπερ ὠνησάμενος τρισκαίδεκα ταλάντων Ὁ Θετταλὸς Φιλόνεικος χαρίζεται Φιλίππῳ.

123. Ibid. *Alios passim recipiens*] Secuti sumus codices Reg. 1. 2. Paris. Tolet. &c. ipsumque Pintianum: cum in editis perperam legeretur, *passim rejiciens*. Emendationem certe nostram, et interpretationem mire Solinus adjuvat, in prioribus Notis ad hanc sectionem, n. 3. Sed et paulo ante magis probat, *regio instratu ornatus*, Pellicerius in notis Mss. quam, *regio instratus ornatu*.

124. Ibid. *Equum adamatum ... usque ad coitum*] In Mss. *usque in coitum*. Quid si legas, *usque in rogum?* Nam Hyginus Fab. 243. 'Semiramis,' inquit, 'in Babylonia equo amisso in pyram se conjecit.'

125. Ibid. *Scythici quidem equitatus equorum gloria strepunt. Occiso regulo, &c.*] Prius legebatur: *Scythæ quidem equitatus et equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo.* Nobis vero a Mss. fide desciscere, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. religio fuit: cum præsertim sincerior ea, quam exhibent, lectio videatur.

126. Ibid. *Centaretum*] Male invertit omnem hanc historiam Solinus, cap. 45. pag. 74. scribens: 'Cum prælio Antiochus Galatas subegisset, Centareti nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ovaturus insiluit,' &c. Plinio enim Ælianus astipulatur, Hist. Anim. VI. 44. Καὶ τὸν Ἀντιόχου δὲ ἵππον τὸν τιμωρήσαντα τῷ δεσπότῃ, καὶ ἀποκτείναντα τὸν Γαλάτην, ὡσπεροῦν ἀπέσφαξε τὸν Ἀντίοχον ἐν τῇ μάχῃ· ὄνομα δὲ τῷ Γαλάτῃ Κεντοαράτης ἦν, ἐῶ καὶ τοῦτον. Ælianum a Salmasio neglectum miror, qui pag. 894. in Solinum, Plinium ex ejus transcriptore, cujus fidem et eruditionem sæpe ipse desiderat, castigare hoc loco nihil veretur.

127. Cap. LXV. *Ingenia eorum inenarrabilia jaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque invitantium*] Etsi defendi recepta lectio potest, tamen admonitu codi-

cum Reg. 1. 2. Paris. &c. distingui legique satius videtur: *Ingenia eorum inenarrabilia: Jaculantes obsequia experiuntur.... nisuque injuvantium*, vel *juvantium*.

128. Ibid. *Excusso in carceribus auriga Albato Corace, occupavere prima: tum obtinuere, opponentes, effundentes omniaque contra æmulos, quæ debuissent peritissimo auriga insistente, facientes*] Locum hunc editores Plinii, verbis partim detractis, partim immutatis, partim etiam temere adjectis egregie interpolarant, in hunc modum: *Excusso in carceribus auriga albati equi palmam occupavere, primatum obtinuere, opposita effundentes, omnia quæ, &c.* Nos uti edidimus, ex codicibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Paris. nullo fere apice neglecto, vel immutato, expressimus.—'Vox 'occupare' per se, nullo alio adjecto vocabulo, et 'primum locum obtinere,' in Circo quadrigarumque certamine familiares ac propriæ: apud Gruterum, p. 337. DIOCLES. AGITATOR..... OCCVPAVIT. ET. VICIT. DCCCCXV. SVCCESSIT. ET. VICIT. LXVII..... ERIPVIT ET. VICIT. DII. PRASINIS. CCXVI. VENETIS. CCV. ALBATIS. LXXXI. &c. Et infra: PRIMVM. LOCVM. OBTINERE. VIDETVR. PONTIVS.' &c. *Ed. sec.*

129. Ibid. *Ad cretam stetere*] Ita nos restituimus, ex codd. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Interpolatores *metam* scripserant. Creta pro meta sumitur, quoniam signare metam in Circo creta solebant, ut esset conspicua. Seneca Epist. 108. pag. 469. 'Hanc, quam nunc in Circo cretam vocamus, calcem antiqui dicebant.' Isidorus Orig. XVIII. 34. 'Septem spatia quadrigæ currunt, quorum finis est creta.' Plinius ipse XXXV. 58. 'Est et vilissima (de creta loquitur) qua circum præducere ad victoriæ notam instituerunt majores.' De Circensibus ludis perstringere hoc loco quiddam obiter operæ pretium visum est fore: atque a Circo quidem, in quo fiebant, traxisse nomen, pervulgatum est: at duum generum eos fuisse, haud ita obvium: patricios scilicet, plebeiosque: illos per patres agi solitos, per plebem istos: inde petitam appellationem: illos ab Imperatoribus, Consulibus, Ædilibusque curulibus: illos ab Ædilibus plebis: Patricios in Circo maximo, in Flaminio plebeios: illos varia anni tempestate, atque occasione: hos stato die, a. d. XIII. Kal. Novemb. per triduum, ut veteres Fasti testantur. Plebeiorum Circensium præter Plinium hoc cap. meminere Livius passim, Val. Max. I. 7. 4. aliique. Asconius Pedianus Orat. II. in Verr. plebeios ludos appellatos ait, 'quos exactis regibus pro libertate plebis fecerunt, aut pro reconciliatione plebis post secessionem in Aventinum.'

130. CAP. LXVI. *Generat mas ad annos triginta tres: utpote cum a Circo post vicesimum annum mittantur ad sobolem*] Ita Mss. omnes. Solinus certe nihil de Circo, cap. 45. pag. 74. 'In annum tertium,' inquit, 'et tricesimum generant, utpote qui etiam post vicesimum mittantur ad sobolem reficiendam.' Eam ob rem aliis placet, *utpote cum iccirco*. Mihi certe non placet: cum enim paulo ante aperuerit, qui Circo equi quærantur, nunc idem qua ætate a Circo abeant, et veluti manumittantur, ac rudem accipiant, aperit.

131. Ibid. *Mittantur ad sobolem. Opunte et ad quadraginta durasse tradunt*] Plinii editores, hanc vocem *Opunte* nihili esse arbitrati, locum hunc sic interpolarant: *mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta, &c.* Sed hanc vocem *reparandam* nulli agnoscunt codices. Reg. 1. 2. Paris. et Tolet. quem Pintianus habet, *Opunte* exhibent: confirmatque Philosophus, a quo hæc petuntur, Hist. Anim. VI. 22. pag. 754. Ἐν Ὀποῦντι δὲ ὁ Φορβίου ἵππος ὄχευεν ἐτῶν ὢν τεσσαράκοντα· ἔδει δὲ τὰ πρόσθια

σκέλη συνενταίρειν. Agnovit hanc Opuntis lectionem Solinus cap. 45. pag. 74. etsi male is oppidi nomen, quod in Locris Epicnemidiis fuit, qua solet supinitate in equum ipsum transtulit. 'Notatum etiam advertimus,' inquit, 'Opuntem nomine equum ad gregariam venerem durasse in annos quadraginta.'

132. Ibid. *Si quis præreptum habeat, &c.*] Conjunxit hæc cum præcedentibus Solinus ea transcribens, conjunxere et Plinii editores, in hunc modum: *Quod statim edito partu devorat feta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur.* Sequentibus nos annectimus, cum Pintiano, unica periodo ea pariter includentes, ex Aristotele, cujus locus hic est in sexto volumine de Hist. Anim. cap. 22. pag. 756. Τοῦτο ἐάν τις φθῇ λαβὼν, καὶ ὀσφρῆται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμήν. *Hoc si quis præveniens auferat, odore ejus solicitata equa, surgit: atque ubi olfecit, furit.*

133. Cap. lxvii. *Hi sunt quos thieldones vocamus, &c.*] Ita Mss. omnes. Nihilominus *Thiellones* potius, sive *Thellones* libentius agnoscit Lud. Carrio Emend. i. 17. quod hodieque Germanica lingua Asturcones equi *Telleners* appellentur. Pellicerius in notis Mss. *Tollutones* magis probat, scribente Seneca, 'Asturconibus, et Tollutaribus mannis.' Ex Mss. codicum fide, et Pintianum quoque secuti, voculas hasce duas, *hi sunt*, adjecimus, quæ in editis desiderabantur.

134. Cap. lxviii. *Generi mirifica*] Sincera hæc lectio, quam exhibent libri omnes manu exarati, non item ea, quam vulgati præ se ferunt, *geruli:* nec quam Pellicerius in Mss. notis reponit, *ruri mirifica:* nec quam Salmasius ex corrupto codice probat, pag. 338. in Solin. *munifica.*

135. Ibid. *Nec nisi assuetos potant fontes, quæ sunt in pecuariis*] Editi ad hunc diem libri, *qui sunt.* Nos ex Reg. 1. cod. et Paris. *quæ*, ut ad asinas referatur, quæ in armento degunt. Nam gerulas in itinere, quaslibet his aquas locus obtulerit, bibere quis nescit?

136. Ibid. *Asino moriente viso*] Constans hæc est omnium codicum Mss. lectio, si unum alterumve excipias, in quo *visu* legitur: unde suspicari quis possit, num ea loci sententia sit: Deficiente in asino oculorum visu, non longe post ipsos quoque deficere. Consimile est illud cap. 77. hujusce voluminis: 'Suem amisso oculo putant cito extingui.' Risu digna plane ac sibilo Marii Mattii conjectura Opin. ii. 15. pag. 84. existimantis ex sympathia communi non asino solum, sed homini etiam, et multis aliis animantibus, quæ viso compare meiente, meiunt et ipsa, restituendam huic loco integritatem suam eo pacto: *Asino meiente viso, ceterum genus idem facit.* Subtilior autem multo, quam verior, meo quidem judicio, Bocharti emendatio de Animal. ii. 13. pag. 191. quam ex Salmasio didicit, pag. 338. in Solin. iste ex Nic. Rigaltio, Rigaltius ex Pellicerio hausit, eandem referente in Notis Mss. Censent, inquam, ii legendum: *Lalisionum oriente usu, celerrime id genus defecit*, hoc est, recessit a mensis. Sed præter constantem codicum omnium consensionem, ab ea emendatione suscipienda multa me deterrent. Primum, quod de lalisionibus sequente cap. Plinius agit, tanquam ab se tum primum, nec antea nominatis. Et Africæ quidem unius, non Italiæ, peculiarem hunc fuisse cibum monet. Deinde locus hic ipsa vitiosa tautologia laborabit: quid enim tunc erit aliud: *Id genus defecisse* in mensis, quam *interiisse auctoritatem saporis?* quod verbis proxime superioribus dictum est a Plinio. Denique *orientem usum* boum, ovium-

ve, pro esu eorum animalium recepto tum primum in mensis dici, Latini sermonis consuetudo non patitur.

137. CAP. LXIX. *Ex asino et equa mula gignitur*] Ita codices omnes Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. Tolet. Salmant. &c. Editores Plinii, cum paulo inferius scriptum cernerent, *Gignitur autem mula ex equo et asina*, variari sexum arbitrati, istic mulum, mulam illic de suo scripserunt. Verum ex utrisque uterque oritur, ut Columella observavit, et nemini non est probe compertum. 'Mula autem,' inquit ille, VI. 37. pag. 244. 'non solum ex equa et asino, sed ex asina et equo, itemque onagro et equa generatur.'

138. Ibid. *Mense tertiodecimo*] In editis, *mense XII.* Nos cum iisdem Mss. atque adeo cum Columella VI. 36. *XIII.* defendimus. 'Concepta,' inquit, agens de mulis, 'semina diutius in partum adolescunt, ut quæ, peracto anno, mense tertiodecimo vix eduntur,' &c.

139. Ibid. *Lenta omnia eis*] Expungenda omnino hæc clausula visa est Pintiano, cui ego ut assentiar laboro: revocant enim libri omnes, etiam manu exarati, probatæque fidei, qui pariter exhibent, *lenta omnia esse vetulis:* quod ita nos refingere ausi sumus: *lenta omnia eis, ut vetulis.* Ut sit sensus, mulas has ex equo et asina editas, materna insita quadam socordia, tanquam confectas senio, lente pigreque omnia semper agere. Adjuvat Columella VI. 37. pag. 245. ex equo et asina generatos matri per omnia similes esse testatus.

140. Ibid. *Hinnos*] *Hinnos* rescripsi, non *hinnulos*, ex illis ipsis antiquis scriptoribus, quos Noster in partes vocat, Columella et Varrone. Adde et Hesychium: Γίννος, οὗ ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μητὴρ ὄνος. Et pag. 466. Ἰννὸς, ὁ πῶλος ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς, καὶ μητρὸς ἡμιόνου. Hinnulos tamen et glossarium vetus approbat, *Hinnulus*, ὁ ἐξ ἵππου καὶ ὄνου.

141. Ibid. *Sed generator onagro et asina genitus omnes antecellit*] Ita Mss. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. Refertur enimvero hæc vox ad superiora: Generantur, inquit, ex equa et onagris mulæ veloces: sed generator, hoc est, admissarius, onagro et asina genitus omnes antecellit ad sobolem reparandam. Palladius lib. IV. in Martio, tit. 14. pag. 106. 'Creantur,' inquit, 'ex equo et asina, vel onagro et equa .... Utiles tamen admissarii nascentur ex onagro et asina, qui post in sobole secutura agilitatem fortitudinemque restituat.' Plinii editores, quos ea vox paulo insolentior terruit, scripsere, *sed generoso*, et ad superiorem sententiam id retulere in hunc modum: *indomito animo, sed generoso. Onagro et asina genitus omnes antecellit.* Verum hanc generositatis notam ac dotem ei mularum generi nec Plinius attribuit, nec Columella VI. 37. pag. 244. quem locum Plinius hic exscripsit: 'Neque tamen ullum est,' inquit, 'in hoc pecore, aut animo, aut forma præstantius, quam quod seminabit asinus, quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager: nisi et indomitum, et servitio contumax, sylvestri more, strigosum patris præferat habitum. Itaque ejusmodi admissarius nepotibus magis quam filiis utilis est. Nam ubi asina et onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate, quicquid ex eo provenit, paternam formam et modestiam, fortitudinemque et celeritatem avitam præfert.'

142. Ibid. *Scandentia jumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, ne frumentarii, &c.*] *Cadentia* vulgo editi: *cedentia* scripserat Budæus in Commentariis linguæ Græcæ. Nos *scandentia* cum Reg. 1. 2. Paris. et iis codicibus, quos a se visos Turnebus contestatur Advers. XXIV. 19. pag. 831. patrocinante inprimis Aristotele,

a quo hæc accepta sunt Hist. Anim.. vi. 24. pag. 763. Porro mox, ubi legebatur olim, *decretum fecere, quo caveretur*, hæc duo postrema vocabula, quæ in Mss. omnibus absunt, ceu glossema supervacuum, fidenter expunximus.

143. Cap. lxx. *At nunc anniculæ fœcunditatem poscuntur: tauri generationem quadrimi. Implent singuli denas eodem anno. Tradunt, si post coitum, &c.*] Præpositionem *ad* addiderunt ii, qui ejusmodi dicendi formulam, *fœcunditatem poscuntur*, parum sibi familiarem, ceu minus concinnam damnarunt: ceteraque mox quæ sequuntur insigni licentia violarunt, sic legendo interpungendoque: *Tauri generationem quadrimi implent: et singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem, &c.* quæ dum restituere Pintianus conatur, pæne omnino immutat, contra codicum fidem. Nos eorundem vestigiis, Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. insistentes, sic tantum interpungendum censemus, uti edidimus.

144. Ibid. *Marem fœmina repetit*] In Reg. 1. et 2. legitur, *Larem fœmina repetit*, quomodo Cic. in Verrem Orat. v. 'ad suum larem familiarem redire' dixit. At lectioni receptæ, quam et alii codices exhibent, Aristoteles suffragatur Hist. Anim. vi. 21. pag. 742. Ἐὰν δὲ ἁμάρτῃ τῆς ὁρμῆς, εἴκοσιν ἡμέρας διαλείπουσα, προσίεται πάλιν ἡ θήλεια τὴν ὀχείαν. *Quod si vaccæ errore aliquo taurinæ inscensionis impetus eventum non fuerit assecutus, vicesimo post die coitum illa deintegro repetit.*

145. Ibid. *Plurimum lactis Alpinis*] Ex hoc Plinii loco Columellam castigabis, apud quem perperam *Altinæ* dicuntur, vi. 24. pag. 232. 'Melius,' inquit, 'in hos usus Altinæ vaccæ probantur, quas ejus regionis incolæ Cevas appellant: eæ sunt humilis staturæ, lactis abundantes,' &c. Nam si ab Altino Italiæ oppido, de quo Plinius iii. 18. nomen hæ haberent, non Altinæ quidem, sed Altinates dicerentur: uti nominum ratio postulat, et ipse Columella, qui vii. 2. pag. 249. Altinates oves commendat.

146. Ibid. *Stat ira gliscente alternos pedes replicans, spargensque in alvum arenam*] Ab his vocibus novæ periodi duximus initium, contextu verborum alias minime cohærente, cum sic libri editi exhiberent: *Tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicans, spargensque in altum, &c.* Sed et *in alvum* primi rescripsimus, tum admonitu codicum Reg. 1. 2. Paris. &c. tum ex reipsa: prioribus enim pedibus, cum alternis vicibus replicantur ira gliscente, retrorsus arenam ejaculantibus, in ventrem spargi illam manifestum est. Quod autem Chiffl. legit, *alternos replicans orbes*, ex conjectura ingenii additam ab aliquo vocem *orbes* præpostere, ceteri omnes codices, ipsaque res, clamat.

147. Ibid. *Vidimus ex imperio*] A Plinii mente longissime Barbarus aberravit, cum neglecta Mss. codicum, vetustarumque editionum auctoritate, scripsit, *de imperio dimicantes*, quoniam pugnare inter se de regno tauros testatur Maro. Nos Reg. 1. 2. Paris. &c. fidem religiose secuti sumus, ac germanum loci hujus intellectum suo loco primi aperuimus.

148. Cap. lxxi. *Responsa privis*] Ita restituimus secuti vestigia Reg. 1. 2. et Paris. codd. in quibus *prius* legitur. Placet etiam Salmasio in Solin. pag. 440. *privis* legi. Olim *privatis* libri vulgati præferebant.

149. Ibid. *Incedit summotu lictorum*] Addidit de suo Turnebus vocem *strepitus*, legitque, *summoto strepitu lictorum*. Salmas. vocem *lictorum* expungit, pag. 307. in Solin. legitque, *incedit submoto, grexque.* Non vidit uterque *summotu* vel *submotu lictorum*, nihil esse nunc aliud, quam submotione, sive lictoribus submoventibus confluentem hominum multitudinem.

150. Ibid. *Ad Arcturi occasum, id est, a tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, in X. Kal. Aug.*] Pellicerius in Notis Mss. Pintianum secutus, legendum monet, *ab Arcturi occasu*, astipulante, inquiunt, Varrone, unde locus hic ad verbum sumitur. 'Tempus optimum,' inquit de Re Rust. II. 2. 'ad admittendum, ab Arcturi occasu ad Aquilæ occasum.' Sed utrique hoc latuit, ita mutuatum esse id a Varrone Plinium, ut quod ille paulo crassius ac re minus accurate perpensa, statuisset, iste corrigeret: neque enim, ut Varro, ipso Arcturi occasu, qui incidit in ante diem quintum Idus, sed biduo post, hoc est, tertio Idus, admissuræ pecoris Plinius initium facit. Quare ad Arcturi occasum, hoc est, circiter id tempus dixit, non ab occasu. Sic quod ad Aquilæ occasum spectat, qui finis a Varrone statuitur admissuræ, toto pariter triduo rursum Plinius ab eodem dissidet, uti monuimus: neque necesse est ut *XIII. Kal. Aug.* hic legamus, quanquam ita sensisse scimus eruditum Petavium Var. Dissert. II. 8. pag. 92. sed *in X. Kal. Aug.* ut præ se ferunt Mss. omnes.

151. Cap. LXXIII. *Mutilus quoque utilior*] Ex Chiffl. cod. in quo *mutilus* diserte, aliorumque vestigiis, Reg. 1. 2. et Paris. in quibus *utilius quoque utilior* legitur, editos hactenus libros castigavimus, qui *illis quoque utilior* præferebant. Columella VII. 3. arietem probat intortis cornibus, 'non quia magis,' inquit, 'hic sit utilis, (nam est melior mutilus aries,) sed quia minime nocent intorta potius, quam surrecta et patula cornua.' Pauloque post: 'Mutilum probabimus marem, quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se velut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit, et fit in fœminas quoque procacior.'

152. Ibid. *Quas nativas appellant, aliquot modis Hispania: nigri velleris præcipuas habet Pollentia juxta Alpes: jam Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fulvi: Tarentum et suæ pulliginis*] Locum hunc, qui vitiosissimus visus est ad hunc diem eruditis, sola fere interpunctione restituta, sanavimus. Ita prius edebatur: *Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas nativas appellant aliquot modis. Hispania nigri velleris præcipuas habet, Pollentia juxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fulvi: Tarentum et suæ pulliginis.* In Mss. quidem legitur *canusia rutili*, ex quo Plinii editores *cani asia rutili*, effinxerunt: pro *jam Asia*, uti ex Columella a nobis laudato constat. Dalecampius, *quos nativos* legit, refertque ad colores. Salmasius pag. 316. in Solin. omnia videtur emendando pessumdare: Asiam omittit, de qua Columella tamen, unde Pliniana hæc emanarunt: Canusium substituit, atque eandem vocem, ubi mox sedem habet, codicum omnium securus expungit: aliaque committit, quæ et referre piget, nec refellere otium est. Nos emendationem nostram, et codicum fide, quam servamus integram, et probatissimorum scriptorum auctoritate, et simplici ac peraccommodata ad Plinii verba mentemque interpretatione tuemur. Nativas interim oves appellari scito eas, quarum vellus, quo sponte colore imbutum a natura est, eo ipso in lanificia textiliaque opera adhibetur, nec saturatur alieno.

153. Ibid. *Et quam Salacia scutulato textu commendat in Lusitania*] Libri ante nos editi, *et quam sola ars*, audaci admodum conjectura, contemtuque codicum, quorum nos fidem secuti, secure Salaciam agnoscimus, Imperatoriam urbem cognominatam, nobile Lusitanorum oppidum Plinio IV. 35. Pomponio Melæ, ceterisque. Confirmat egregie hanc lectionem

tum ipsa per se orationis structura, tum vero maxime Strabo lib. III. pag. 144. ubi lanam Hispaniensem laudans, impense texta quædam valde tenuia commendat, 'quæ Salaciatæ,' inquit, 'faciunt:' *ὑπερβολὴ δὲ καὶ τῶν λεπτῶν ὑφασμάτων, ἅπερ οἱ Σαλτιῆται κατασκευάζουσιν.* Ubi Casaubonus, quinam sint isti *Σαλτιῆται*, fatetur adhuc se quærere, interimque legere *Σεταβῆται.* Satis confidenter id quidem. Nos de Salacia hac Pliniana accipimus.—'Et huc forte spectat vox *Salacia* in Notis quæ Tironi ascribi solent, apud Gruterum, pag. 185.' *Ed. sec.*

154. Ibid. *Detrita usu pingitur*] Ita rescripsimus admonitu codicum Mss. Reg. 1. 2. Paris. Chiffl. Dalec. &c. Prius, *tingitur* perperam legebatur. Pingi vestem laneam, pro *intertexi*, familiare esse Latinis scriptoribus, nemini latet.

155. Ibid. *Gausapa patris mei memoria cœpere: amphimalla, nostra: sicut villosa etiam ventralia*] Interpunctione leviter immutata, locum alias maculosum restituimus. Libri olim editi, *qualiter etiam nunc in castris gausape.* Perinde ac si militare stratum, cubileve, gausapis vocabulo apte indicaretur: *Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra: sicut villosa, &c.* Toros tantum ait e stramentis quondam fuisse, atque etiam tum esse sua ætate; Gausapa deinde patris sui memoria, amphimalla, sua, sive, se adolescente; tunicam in modum gausapis, se vidente ac seniore, cum hæc scriberet, cœpisse texi.

156. Cap. LXXIV. *Undulata*] Meliorum codicum admonitu rescripsimus, *Undulata vestis prima e laudatissimis*, cum prius editi præ se ferrent, *primo e lautissimis.* Paulo post, *Acu facere Idæi Phryges*, habet sane Parmensis editio: sed Mss. codices refragantur: in quibus, uti edidimus, *acu facere id Phryges invenerunt.*

157. Ibid. *In Catonis*] Ita Mss. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. quam lectionem stabiliunt ea quæ proxime antea, hoc ipso cap. de Metelli cum Catone simultate et inimicitiis diximus. Editi perperam, *Capitonis:* de quo proinde frustra Budæus inquirit de Asse lib. II. fol. 51. num is Capito sit de quo Horatius in primo Sermonum.

158. Cap. LXXV. *Aversum a Sole*] Eodem sensu Columella dixit loco a nobis laudato, 'Plurimum referre ut pascentium capita sint obversa Soli, qui plerumque nocet animalibus oriente sidere æstatis per emersum caniculæ.' Aversa a Sole intelligit, cum obversa dicit. Florentinus in Geopon. XVIII. 2. pag. 449. *Ἑκάστοτε δὲ τὸν ἥλιον κατ' οὐρὰν ἔχειν αὐτὰ προνοητέον. Prospiciendum, ut Solem in cauda*, hoc est, aversum, *habeant.* Janus Cornarius interpres parum caute legit, *κατ' οὐρανὸν*, vertitque, *Cavendum ut Solem in cœlo habeant.*

159. Cap. LXXVI. *Ante trimas minus utiliter generant, et in senecta ultra quadriennium*] Adulterinam lectionem librorum editorum neglexímus, secuti fidem Mss. Reg. 1. 2. Chiffl. et eorum quos Pintianus vidit. Perperam enim in editis legebatur: *Trimæ minus utiliter generant, et in senecta, nec ultra quadriennium:* cum re ipsa constet trimatum in capris ovibusque (eadem enim fere est pecudis utriusque natura) tempus illud esse potissimum, quo earundem juventæ flos vigeat. Palladius lib. XII. in Novemb. tit. 13. pag. 172. 'Trimæ educare optime possunt,' &c. De provectiore autem ætate, Columella VII. 6. 'Quinquennis,' inquit, 'caper parum idoneus habetur fœminis implendis.—'In Ms. nostro legitur *sterilescunt. Trimos, &c.* pro *sterilescunt. Ante trimas:* absorpta voce *ante* in postrema syllaba vocis antecedentis, *sterilescunt.*' Ed. sec.

160. Ibid. *Incipiunt septimo mense adhuc lactentes*] Dalecampius legit,

adhuc lactantes, hoc est, ut ipse interpretatur, lac præbentes, ac nutrientes. Repugnat huic emendationi Columella, quem Plinius est secutus, VII. 6. pag. 264. 'Est autem caper,' inquit, 'mensium septem satis habilis ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro supervenit,' &c.

161. Ibid. *In trimatu inutiles*] Pintianus et Pellicerius in notis Mss. *utiles* potius reponendum censent: quoniam, si anniculæ non semper pariunt, in trimatu autem sunt inutiles, in bimatu tantum utiliter capras parere, quod falsum est absurdumque, relinquitur. Verum illi, quod pace tantorum virorum dixerim, non minus a Plinii mente aberrant, quam a codicum omnium fide desciscunt. Sententia hujus loci est, extra legitimum concipiendi tempus, quod quidem, ut de ovibus pronuntiatum est cap. 72. etiam capris statuitur ab Arcturi occasu, seu tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, seu decimum Kalend. Aug. aliquando anniculas concipere seriore fœtura, Novembri mense, ut pariant Martio: bimis id semper contingere: trimas ad hanc tam seram fœturam esse inutiles: quoniam ii quos illæ ea tempestate concipiunt fœtus, ut in ovibus antea observatum est, minus sint validi.

162. Ibid. *Circaque Syrtes*] Ita Reg. 1. et 2. librique editi post Gelenium. Varro astipulatur, qui de Re Rust. II. 11. Gætulicas nationes caprarum pellibus vestiri docet. Bocharto tamen haud improbabilis visa est Parmensis lectio *circaque Syrias*, parte prima de Anim. II. 51. pag. 625. quod mulieres in Israële caprarum pilos nevisse constat, ex iisque aulæa facta, quibus tabernaculum tegeretur. Non sunt hujus loci capræ Scyriæ, Σκυρίαι αἶγες, de quibus Hippocrates de Morbis Mul. lib. I. tex. 73. pag. 469.

163. Ibid. *Non immolantur*] Ita Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. Parmensis editio, ceteræque ante Gelenium, demta negatione, *Minervæ immolantur*. Sed sane perperam. Nam Varro, quem Plinius nunc transcribit, de Re Rust. I. 2. pag. 48. 'Sic factum,' inquit, 'ut Minervæ caprini generis nihil immolarent, propter oleam: quod eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem: ejus enim salivam esse fructui venenum.'—'Et causam quidem hujus instituti ex integro ejus scriptoris loco pernosces. 'Quædam enim pecudes,' inquit, 'culturæ sunt inimicæ, ac veneno: ut istæ, quas dixisti, capræ. Hæ enim omnia novella sata carpendo corrumpunt, non minimum vites, atque oleas. Itaque propterea institutum diversa de causa, ut ex caprino genere ad alius Dei aram hostia adduceretur, ad alius non sacrificaretur: cum ab eodem odio alter videre nollet, alter etiam videre pereuntem vellet. Sicque factum, ut Libero patri repertori vitis hirci immolarentur, proinde ut capite darent pœnas: contra, ut Minervæ caprini generis nihil immolarent, propter oleam, quod eam quam læserit, fieri dicunt sterilem: ejus enim salivam esse fructui venenum. Licinius: Hoc nomine etiam Athenis in arcem non jungi, non præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne arbor olea, quæ primum dicitur ibi nata, a capra tangi possit.' *Ed. sec.*

164. CAP. LXXVII. *Usque ad octavum annum*] Ita Mss. omnes, vetustæque editiones ante Hermolaum, qui *septimum* rescripsit. Nisi constanti codicum consensioni tantum tribuerem, quantum par est tribui, Hermolao subscriberem, astipulante præsertim Columella VII. 9. pag. 269. 'Fœmina sus,' inquit, 'habetur ad partus edendos idonea usque in annos septem, quæ quanto fœcundior est, celerius senescit.' Et Varrone de Re Rust. II. 4. pag. 82. 'Id fa-

cere dicuntur usque ad septimum annum recte.'

165. Ibid. *Suis fœtus sacrificio die quinto purus est*] Dissidet quidem a Varrone, cujus hæc verba de Re Rust. II. 4. pag. 83. 'Qui a partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum.' Sed ut corruptum Varronis numerum, potius quam Plinii, rear, evanescente paulatim literæ *X*. quæ denarii nota est, parte ima, atque in *V*. sive quinarium degenerante ea, quæ sequuntur, *pecoris die octavo, bovis tricesimo*, numero dierum subinde crescente, efficiunt. Quanquam et pro *die octavo*, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. et Dalec. vetus codex, legunt *die sexto*.

166. Ibid. *Caput obliquum in incessu*] Merula in notis ad Ennium, pag. 433. legit *obstipum*. Sed refragantur codices: alioqui ex Columella apparet arbitrii nostri esse utram potiorem lectionem putemus. 'Febricitantium,' inquit VII. 10. pag. 272. 'suum signa sunt, cum obstipæ sues transversa capita ferunt, ac per pascua subito, cum paululum procurrerunt, consistunt, et vertigine correptæ concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur,' &c.

167. Ibid. *Et feri sapiunt palude confundere urinam, in fuga levare*] Interpolator aliquis adjecit de suo vocculam in libris editis, sane huic loco alienissimam, *Et feri sapiunt vestigia palude confundere*. Quam vocem nulli plane Mss. agnoscunt. Et vero quid opus est, *vestigia palude confundere*? an forte ne observantibus innotescant? perinde quasi non tutissime sub aquis laterent.

168. Ibid. *Non tota quidem cœna, sed in principio, &c.*] Res ipsa admonuit, ut a libris nunc secure descisceremus, in quibus *notata quidem cœna* legitur. Sententia enim loci est, non tota cœna, quod tolerabilius foret, sed jam in ipso cœnæ principio, et quasi præludio quodam, binos ternosque pariter apros vorari. Juvenalis ea fere conquestio est, Sat. I. 140. 'Quanta est gula, quæ sibi totos Ponit apros, animal propter convivia natum.'

169. Cap. LXXX. *Fictas cera*] Hic locus præter ceteros, interpolantium audacia male habitus est. In Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. &c. *Fictas cera conesius distinguet*. Unde Plinii editores, *fictis cera, nuces visu distinguere*. Nos propius sane ad veterem scripturam accedentes, *fictas cera icones usu distinguente*. Et vero cum *lusisse* præcesserit, *distinxisse* ut sequeretur, sermonis ipsius ductus exegit. Et vox illa *visu* otiosa ac redundans videri potuit. Attigit ex parte aliqua hanc emendationem Salmasius pag. 376. in Solin. secutus codices alios, scribens, *fictas cera icones visu distinguere*. Sed dum icones istas transfert ad humanos vultus, a scriptoris mente, ut quidem reor, longe discedit. Icunculas latrunculorum intelligit, *les pieces des échecs*.

170. Ibid. *Sicut Satyris*] Editi hactenus, *Sicut mitissima Satyris et Sphingibus*. Nos admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Paris. Chiffl. &c. voces illas, *mitissima, et sphingibus*, expunximus: unde efferatiore natura esse etiam satyros, sit loci hujusce sententia.

171. Cap. LXXXI. *Et est alioqui*] Mss. omnes, ac Parmensis editio, *et est aliquod*, tanquam admiretur sic forte Plinius, inveniri in rerum natura animalia, quæ intolerandis nivium rigoribus, quibus cetera perimi consueverint, sustineantur, alanturque.

172. Cap. LXXXII. *Arretii Lanuvii*] *Lanuvii* rescripsimus, pro *Lavinii*, Ciceronis admonitu de Divin. lib. I. pag. 196. qui initio belli Marsici ex Sisenna refert, 'Lanuvii clypeos, quod aruspicibus tristissimum visum

esset, a muribus esse derosos.' Et lib. II. ejusdem argumenti, pag. 235. ubi id lepide ridet: 'Ante vero Marsicum bellum,' inquit, 'quod clypeos Lanuvii, ut a te est dictum, mures rosissent, maximum id portentum aruspices esse dixerunt: quasi vero quicquam intersit, mures diem et noctem aliquid rodentes, scuta an cribra corroserint: nam si ista sequimur, quod Platonis politiam nuper apud me mures corroserint, debui de Republica pertimescere: aut, si Epicuri de voluptate liber corrosus esset, putarem annonam in macello cariorem fore.'

173. Ibid. *CC. denariis*] In editis, *CC. nummis.* In Mss. omnibus, *CC.* sine pretii genere. Nos denarii notam, *X.* quæ facile perire potuit, restituendam putavimus, ut esset *CC. X.* hoc est, *ducentis denariis.* Siquidem Val. Max. VII. 6. unde hæc accepta videtur historia, ducentis denariis murem hunc venditum fuisse testatur. Nummum autem, ut diximus cap. 68. apud Plinium, probatosque scriptores, pro sestertio accipi fere oportet. Frontinus quoque adjuvat Stratag. IV. 5. 'Casilini,' inquit, 'obsidente Hannibale, tantam inopiam perpessi sunt, ut C. denariis murem venisse, proditum memoriæ sit,' &c. Scribendum, *CC. denariis.* Excidit enim ibi, ut apparet, librariorum oscitantia, nota centenarii. Vide et Livium lib. XXIII. pag. 235.

174. CAP. LXXXIII. *Elaphum montem*] Scriptum erat in Mss. *Elafum.* Editores *Elatum* confinxerunt. Nos Aristotelem secuti, a quo Plinius hæc mutuatus, Hist. Anim. lib. VI. 29. pag. 771. Ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ Ἐλαφόεντι καλουμένῳ, ὅ ἐστι τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Ἀργινούσῃ, οὗ τετελεύτηκεν Ἀλκιβιάδης, ἔλαφοι πᾶσαι τὸ οὖς ἐσχισμέναι εἰσίν. Et mox ex eodem Aristot. *in Poroselene* scripsimus, pro corrupta voce *Proselene.*

175. Ibid. *In Ebuso, in littoribus, cuniculi: juxta scatent in Hispania, &c.*] Vetustorum codicum omnium fidem, et Parmensis editionis auctoritatem secuti sumus: quæ omnia neglexit Hermolaus, ut scriberet: *in Ebuso cuniculi non sunt: scatent, &c.*

176. Ibid. *Et attagenas*] Recte sane Pintianus admonet attageni locum hic esse nullum posse: opportuniorem multo futurum, si uspiam esse debuit, x. 41. Et sane in Mss. *uttagenas* vel *urtogenas* legimus: in Ms. Lugd. *et attigenas.* Id vero, qualecumque est, sequentis vocis *herinaceos* epitheton esse potius, quam animalis per se nomen, orationis structura arguit. Secius enim, *et attagenas, et herinaceos* Plinius, opinor, scripsisset. Numquid igitur *hirtigenas herinaceos*, vel potius, *et in Gnosso herinaceos*, aut tale quidpiam scripserit, peritioribus, aut mage otiosis, excutiendum relinquimus. Nos interim ad majora properamus.